ZLOČINI

NA JUGOSLOVENSKIM PROSTORIMA U I I II SVETSKOM RATU

ZBORNIK DOKUMENATA

TOM

I

KNJIGA 1

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZLOČINI

NA JUGOSLOVENSKIM PROSTORIMA U PRVOM I DRUGOM SVETSKOM RATU

ZBORNIK DOKUMENATA

BEOGRAD 1993.

Izdavač
Vojnoistorijski institut

Za izdavača
Dr **Radivoje Jovadžić,** kapetan bojnog broda

Priredila redakcija
Dr **Slavko Vukčević,** potpukovnik, viši naučni saradnik u Vojnoistorijskom institutu, **Danica Milenković,** diplomirani istoričar, arhivski savetnik u Vojnoistorijskom institutu, **Anka Radovanović,** diplomirani istoričar, viši arhivista u Vojnoistorijskom institutu i **Momčilo Todosijević,** profesor, viši arhivista u Vojnoistorijskom institutu

Odgovorni urednik
Dr **Slavko Vukčević**

Jezički redaktor
Slavko Kolorogić, profesor

Korektor
Milka Vladanović

Štampa
Vojna štamparija - Beograd, Generala Ždanova 40 b

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZLOČINI

NA JUGOSLOVENSKIM PROSTORIMA U PRVOM I DRUGOM SVETSKOM RATU

ZBORNIK DOKUMENATA

TOM

I

ZLOČINI NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE
1941.-1945.

BEOGRAD 1993.

Knjiga 1

ZLOČINI NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE 1941.

POVODOM EDICIJE „ZLOČINI NA JUGOSLOVENSKIM PROSTORIMA U PRVOM I DRUGOM SVETSKOM RATU"

- ZBORNIK DOKUMENATA -

Reč izdavača

Zamašnoj izdavačkoj delatnosti Vojnoistorijskog instituta, posebno u publikovanju dokumenata kojima raspolaže Vojni arhiv u njegovom sastavu (do sada je izdato šesnaest tomova takvih dokumenata u sto sedamdeset pet knjiga), pridružuje se edicija „Zločini na jugoslovenskim prostorima u Prvom i Drugom svetskom ratu" - Zbornik dokumenata. Prvu knjigu prvog toma ove edicije Vojnoistorijski institut predaje naučnoj i široj javnosti već ovom prilikom.

Jugoslovenski prostori su, kao nijedno područje na evropskom kontinentu, zahvatani i gaženi sukobljenim vojskama u oba svetska rata. Svukuda je bilo bojeva i bitaka, a srazmerno najviše u oblastima koje naseljava srpski narod. Sva ta vojevanja i ratna dejstva praćeni su, opet kao ni na jednom drugom području, brojnim zločinima različitog obima, oblika i karaktera u kojima su stradali nedužni ljudi i van vojnih formacija koje su se suprotstavljale vojskama koje su gazile te prostore i, opet, najviše delovi -srpskog naroda; neprijatelji su težili da sasvim satru Srbe. Brojni dokumenti u ovoj ediciji svedoče upravo o tim i takvim zločinima.

No, nije reč samo o zločinima stranih vojski. Reč je i o zločinima „domaćih vojski", koje su na ovim prostorima stvarali različiti pokreti sa različitim nacionalnim ciljevima i, već prema svojim različitim ideološkim predznacima, te vojske dovodili u međusobne sukobe. To je posebno karakteristično za Drugi svetski rat.

Edicija Zbornika namenjena je prvenstveno naučnoj domaćoj i stranoj javnosti, i sadrži izvorne dokumente, kako bi imala čvrstu

uporišnu tačku u vlastitim intelektualnim naporima da istinom progovori o sudbini ljudi stradalih u nevremenima koja su zahvatala ove prostore. No, ništa manje, ovi dokumenti će biti zanimljivi i široj javnosti stradalačkog - pa i drugih naroda - da svoju prošlost ne zaboravi, a zarad budućnosti.

Ratna događanja na ovim prostorima i u pomenutim vremenima dosada su u velikoj meri izučena, a neka se ponovo ili tek izučavaju. Izdavač i pored toga uzima slobodu da u osnovnim obrisima podseti na ta događanja, kako bi pridoneo razumevanju šireg konteksta u kome su se zločini o kojima dokumenti govore bolje razumeli, čime bi doprineo i boljem razumevanju oblika i karaktera samih zločina. Tim pre što su zločini, kao celoviti predmet zanimanja jugoslovenske istoriografije, uglavnom zaobilaženi, a neki i namerno prepuštani zaboravu.

I

U Balkanskom ratu (1912-1913), dovršavajući svoje dugotrajno oslobodilačko borenje protiv Osmanskog Carstva, stekle su Srbija i Crna Gora zajedničku granicu i stvorile opšti uslov da se spoje u jednu državu. Njihov uspeh u tom poslednjem vojevanju protiv Turske hrabrio je i borački pokretao Srbe, neslobodne u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, u pokrajinama tada u sastavu Austro-Ugarske. Isti uspeh je veselio i mnoge Hrvate i neke Slovence, uticao da među svima ojača misao o slozi sa Srbima kao uslovu valjane samozaštite od prevlasti austrijskih Nemaca i Mađara.

Austro-Ugarska, nasuprot, zbog težnje da sačuva sopstvenu celokupnost višenacionalne države i odrešite namerenosti da obezbedi preimućstvo na Balkanu, opako postupa: ugnjetačkom silinom pritiskuje Srbe u pokrajinama Carstva i ratoborno ishodi prema Srbiji, smatrajući srpsku državu središnim činiocem jugoslovenskog oslobodilaštva. Tako je, hitajući da ostvari zavojevačke ciljeve, Austro-Ugarska poslala vojsku na Srbiju i Crnu Goru (po objavi rata Srbiji 28. jula 1914. godine).

Tim pohodom je Habsburška Monarhija načinila zgodu Nemačkoj (obe sačinjavaju savez, zvan Centralne sile) da odmah krene u napad armijama na istok i na zapad.

Svetski rat je tako, započinjući na jugoistoku Evrope, brzo obuhvatio većinu država na kontinentu i neke oblasti prednje

Azije. Protiv Austro-Ugarske i Nemačke bore se države Antante: na istočnom frontu - Rusija, a na zapadnom frontu - Francuska i Velika Britanija.

Na Bliskom istoku Turska staje (1914. godine) na stranu Centralnih sila.

Antanti će se pridružiti Italija (maja 1915) rasporedivši vojsku na frontu duž svoje severne granice protiv Austro-Ugarske, a s ciljem da, između ostalog, osvoji i zemlje Slovenaca, Hrvata i Srba u širem pojasu istočnog Jadrana, obećanim Londonskim ugovorom.

Sjedinjene Američke Države stupiće u borbu protiv Centralnih sila (u proleće 1917) i svojim armijama ogromno ojačati snage Antante na zapadnom frontu i moralno se uzvisiti među učesnicima rata, proglašavajući pravo ugnjetenih naroda na samoopredeljenje i nacionalnu slobodu.

Srbija i Crna Gora našle su se, isto kao i Belgija, na strani Antante.

Rumuniju će napasti (1916. godine) austrougarske i nemačke trupe i prinuditi je da potpiše mir (maja 1918) kao pobeđena strana.

U Bugarskoj preteže odluka da zemlja pristupi Centralnim silama, protiv Srbije, da bi dobila Makedoniju.

Grčka se kloni oružanog učešća u ratu, sve do poslednje godine ukupnog vojevanja, iako na svoje tie prima trupe Antante, najpre deo snaga upotrebljenih (1915) da zauzmu Galipoljsko poluostrvo u Turskoj.

U tek stvorenoj državi Albaniji, koja tada nema svoju redovnu vojsku, austrougarski agenti uz pomoć katoličkih sveštenika podstiču oružano neprijateljstvo gerilskih družina protiv Srbije i Crne Gore, da bi prvoj otežali vojni manevar i ubijali vojnike, a drugoj da bi sprečili prevoz prekomorskim putem savezničke pomoći u sredstvima za rat i život stanovništva.

Austrougarske trupe prvim zamahom upadaju u severozapadnu oblast Srbije, čineći brojne zločine nad nedužnim civilima. Ali srpska vojska najodlučnijim napadom očas izbacuje osvajača sa zemljišta otadžbine. Ubrzo, deo srpske vojske i glavnina crnogorske vojske prelaze Drinu, potiskuju austrougarske snage i napreduju preko istočne Bosne u pravcu Sarajeva.

Austrougarska vojska, međutim, ponovo napada na širokom frontu, teško savlađuje žilav otpor branilaca i sporo prodire u

dubinu Srbije. Zločini su opet na delu. Posle gubitka Valjeva i Beograda, srpska vojska prelazi u opšti protivnapad (čuvena Kolubarska bitka), bez zastoja goni i proteruje neprijatelja - od njegova ljudstva nalaze se (polovinom decembra 1914) na tlu Srbije jedino zarobljeni austrougarski vojnici i oficiri.

Ne mogavši u dva maha da presudno uspe na balkanskom ratištu Austro-Ugarska, uz neposrednu pomoć svojih saveznika, preduzima silniji poduhvat (početkom oktobra 1915) i treći put napada Srbiju i Crnu Goru, dok jedna nemačka armija, pod borbom prešavši Dunav, prodire u širokom zahvatu moravskog pravca ka jugu, a bugarska vojska nastupa preko državne granice da izbije na Vardar i Južnu Moravu.

Srpska vojska, u odsudnoj odbrani, manevriše po unutrašnjim pravcima, nalazeći se na sve manjem neosvojenom prostoru otadžbine. Bugarska vojska prodire u dolinu Vardara i tako preseca srpskoj vojsci put prema Solunu, gde bi se spojila sa onde razvijenim trupama Antante.

Crnogorska vojska, boreći se i na tlu zapadne Srbije, zaštićuje sopstvenu državu i ujedno obezbeđuje levi bok srpske vojske.

Prinuđena napadom neuporedivo jačih napadača, srpska vojska s kraljem, vladom i Narodnom skupštinom napušta otadžbinu (poslednjih dana novembra 1915), povlači se preko Crne Gore i, manjom snagom, kroz albanske gudure na jadransku obalu severne Albanije. Tu ukrcana na savezničke brodove, srpska vojska je odvezena na grčko ostrvo Krf. Srbija je tako sačuvala jezgro vojne snage, vladu i znamenja države, te punopravnost učesnika u međusavezničkom sadejstvu i odlučivanju o ishodima borbe (i rata u celini).

Crnogorska vojska ne odlazi putem srpske vojske; naprosto je raspuštena odlukom svoje Vrhovne komande (januara 1916), i tako obustavlja borbu; kralj i vlada su napustili Crnu Goru i preko Skadra i Italije otišli u Francusku.

Austrougarska vojska je zaposela Srbiju i Crnu Goru, pri čemu je deo Srbije pao pod bugarsku okupaciju; glavnina nemačke armije odatle odlazi pošto su tri vojske završile osvajački poduhvat.

Okupacija, i bugarska i austrougarska, nemerljivo je okrutna. Počinivši već prvih dana rata (avgusta 1914, pri zauzeću, pa usled poraza u bici na Ceru brzog napuštanja Mačve) zločinačka dela, austrougarska vojska je nastavljala zlodela nad stanovništvom:

pljačkala domove i svako drugo blago, spaljivala kuće, u nekim selima pobila svu zatečenu čeljad.

I potom, svuda za svog prisustva u Srbiji, austrougarska vojska postupaće istovetno tom ubilačkom haranju kojim se iskazala na početku rata. Ona tako zločinački radi da bi sprečila ili suzbila gdegod ispoljen ustanički otpor srpskog stanovništva, da bi obezbedila pljačkaško otimanje njegovih proizvoda i ratno korišćenje trajnih dobara, da bi razorila organizam nacionalnog društva Srbije.

Jednako, pustošeći zemlju i moreći stanovništvo, austrougarska vojska postupa i u Crnoj Gori. Ovde su njene posade primorane (već od leta 1916) da se sukobljavaju s naoružanim gerilcima (zvanim komiti).

Zločini bugarske vojske - pljačkom blaga, paležom po selima, prinudjivanjem Srba da budu Bugari, odvođenjem u zatvore i ubijanjem Srba - poistovećuju se s austrougarskim zatiranjem okupirane Srbije. A nepremašivo je po zverstvu bugarsko slamanje narodnog ustanka na jugu Srbije (1917. godine), neposredno prouzrokovanog primoravanjem srpskih mladića da služe u vojsci Bugarske.

Austrougarskoj okupaciji služi pripomoć zadobijana sitnim plaćanjem Albanaca i sticana pričanjem tom pokorenom narodu (na tlu Albanije nalazi se jedan austrougarski korpus koji će se upotrebiti protiv trupa Antante na Solunskom frontu) da su mu Srbi, kao Sloveni i pravoslavno ljudstvo, neizmenljivo neprijatelj, zbog čega ne mogu da žive složno u istoj državi.

Austro-Ugarska nastoji da razori biće celokupnog Srpstva, naročito da iskoreni državnotvornu misao tog naroda kao duhovnu vrednost objedinjujućeg uticaja svuda među Srbima. I ne samo silom nego i mnogim drugim načinom i sredstvima, poglavito izvrtanjem istine i utiranjem zavade, austrougarska vlast hoće da rastroji Srpstvo.

Otud ona, s ne mnogo manjom okrutnošću nego u okupiranim oblastima Srbije i Crne Gore, zločinački postupa i prema Srbima u Bosni i Hercegovini, Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji i Vojvodini.

Ponajpre, ta vlast žuri da razbije ishodišta srpskog rodoljublja, onemogući izražaje duševne saglasnosti i boračkog pridruživanja Srba, koji su žitelji Austro-Ugarske, samopregor Srbije i Crne Gore. Zato nasrće prvenstveno na školovane ljude i imućnije posednike da bi razbila taj društveni sloj u kojem obitava duhovno

vodstvo Srba. Razgonjenjem učitelja, sveštenika i trgovaca, sudskim kažnjavanjem istaknutih ličnosti, stavljanjem pod policijski nadzor bezbroj pojedinaca, raseljavanjem, čak i odvođenjem u zatvoreničke logore stanovništva iz krajeva u kojima se odvijaju ratna dejstva, pljačkom blaga, vešanjem ljudi zbog stvarnog ili naređenog im pomaganja srpskoj i crnogorskoj vojsci, te svakojakim zastrašivanjem, ispunjavaju se postupci austrougarskih vlasti prema Srbima. U Hercegovini, na primer, u istočnoj Bosni, u središtu Slavonije, u Sremu, tako je smrću pokošeno dosta Srba i množine su proterane sa rodnih ognjišta.

Tu vlast, u zlotvorstvu prema Srbima, podržava zvanična javnost austrougarske države. Potpiruju, pravdaju i podržavaju njenu okrutnost one ličnosti i političke stranke, dakle, besednici i partijci koji odavno ruže Srbe, a govore Hrvatima da ih vlastita prosvećenost nesastavljivo deli od toga, vele, prostoga pravoslavnog naróda.

Katolička crkva, požrtvovani pobornik Habsburške Monarhije, svojski sudeluje - dogmatskim poučavanjem vernika i neposrednim savetovanjem izvršilaca iznutra - učestvuje u svakom vidu i načinu austrougarskog neprijateljstva prema Srpstvu.

To neprijateljstvo nalazi potporu, čak naprašite izvršioce i među vernicima islama; postale su ozloglašene, zbog gonjenja Srba u Bosni i Hercegovini, formacije muslimanske milicije u austrougarskoj službi.

Sve te krvnike Srpstva, ni za Austro-Ugarsku nepovoljan razvoj evropskog rata, ne odvraća od zločinstva, bar da ublaže opakost, povinujući se događajima na štetu Centralnih sila, konačno dohodećim k oslobođenju ugnjetenih naroda i okupiranih zemalja.

Našavši na Krfu uslove za oporavak - posle mnogo naprezanja u bojevima i patnje pri povlačenju i u svemu ogromnih gubitaka svoga ljudstva - srpska vojska se osposobila za vojno dejstvo. Usmerena preko Soluna, ona zaposeda (u leto 1916) odsek na frontu vojski Antante, zvanom Solunski front, nasuprot austrougarskim i bugarskim armijama koje su posle zauzeća Srbije izbile na granicu Grčke.

Savezničkim probojem Solunskog fronta (polovinom septembra 1918), srpska vojska je strateški upravljena na sever, da oslobodi otadžbinu. Bez predaha napredujući, slamala je uzastopan otpor bugarske vojske, austrougarskih i nemačkih trupa,

oslobodila čitavo područje države Srbije (do prvog dana novembra 1918) i, zajedno s komitima, Crnu Goru.

Po nalogu vrhovnog komandanta savezničkih vojski i na traženje od onamošnjih novih vlasti da im dođe u pomoć, srpska vojska polazi na sever i zapad, širi svoje operacijsko područje sve do etničkih granica jugoslovenskih, jedinicama razvijenim (tokom novembra) u Banatu, Bačkoj, Baranji, Sremu, Hrvatskoj i Slavoniji, Sloveniji, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, Boki Kotorskoj. Tim razmeštajem srpska vojska daje zaštitu svekolikom jugoslovenskom prostoru i ujedno obezbeđuje uslov slobodnog delovanja političkih stranaka i nacionalnih vlasti.

Austro-Ugarska se raspala (oktobra 1918) zbog poraza na frontovima i usled njenih pregolemih unutrašnjih suprotnosti.

I Nemačka je potpisala kapitulaciju pred vojskama Antante i Sjedinjenih Američkih Država, na zapadnom frontu.

Bugarska i Turska su potpisale kapitulaciju pred vojskama Antante sa Solunskog fronta.

Rumunija se oslobodila nakon povlačenja nemačke vojske.

U Rusiji se dogodila boljševička revolucija (1917. godine), carstvo je oboreno, a podiže se komunistička država, sovjetska federativna republika, nemila ćelom kapitalističkom svetu.

Italija je, posle potpisivanja austrougarske kapitulacije na njenom frontu, vojskom zašla (novembra 1918) i u pokrajine Slovenaca, Hrvata i Srba, pa se u alpskom predelu i u krajevima duž istočnog Jadrana njene trupe potom sučeljavaju s jedinicama srpske vojske i mesnih dobrovoljačkih sastava.

Antanta je pobedila, Centralne sile su poražene.

Srbija je u krilu Antante, sa srazmerno najvećom žrtvom u ljudstvu, s velikom vojničkom zaslugom, s nenadmašivim moralnim pravom na preduzimljivost i tvoraštvo. Srbija je najuzoritiji iznosilac pravednog ishoda: povratkom vojske i države na sopstvenu zemlju, ulaganjem svoje moći i važnosti kao stožera i braniča jugoslovenskog oslobodilačkog okupljanja i sloge.

U jugoslovenskim pokrajinama, otpalim od Austro-Ugarske, obrazovana su politička narodna veća, s namerom u svakom od njih da svoje oblasti ujedine sa Srbijom i Crnom Gorom.

Taj cilj je bio označen već prve godine svetskog rata zaključkom Narodne skupštine (na sednici u Nišu, 7. decembra 1914) da se Srbija ovog puta bori za sopstveni opstanak i, ujedno, za oslobođenje i ujedinjenje sve još neoslobođene braće Srba, Hrvata

i Slovenaca. Ta rešenost je potvrđena i zajedničkom deklaracijom (potpisanom na Krfu 20. jula 1917) srpske vlade i jugoslovenskog odbora (obrazovanog s oslobodilačkim ciljem od istaknutih Hrvata, Slovenaca i Srba iz Austro-Ugarske) da se svetski rat na jugoistoku Evrope dovrši uspostavom velike jugoslovenske države sa srpskom kraljevskom dinastijom na čelu. Težnju tom cilju ratnički su ostvarivale i mnoge hiljade Srba, Hrvata i Slovenaca iz Austro-Ugarske, dobrovoljnim stupanjem u srpsku vojsku i učešćem u njenim bojevima.

Jugoslovenska država se, najzad, sastavlja i oblikuje:

- ujedinjenjem Banata, Bačke i Baranje sa Srbijom, po odluci naročite vojvođanske skupštine (25. novembra 1918); ujedinjenjem Crne Gore sa Srbijom, odlukom naročite crnogorske skupštine (26. novembra 1918);

- ujedinjenjem (putem naročitog i jedinstvenog izaslanstva) Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slavonije, Dalmacije i Slovenije sa Srbijom i tog časa proglašenjem (1. decembra 1918, u Beogradu) Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca. (Dana 15. jula 1920. država će biti preimenovana, dobija naziv: Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca; inače već tada, od mnogih, u priči i napisima, zvana - Jugoslavija.)

II

Posle izvršenja svih ugovora o miru, prema ishodima Prvog svetskog rata, Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca ima površinu 247.542 kvadratna kilometra; ima 11,684.767 stanovnika (prema državnom popisu od 31. januara 1921).

U vreme ujedinjenja, i potom, zvanično slove Srbi, Hrvati i Slovenci da su tri plemena jednog naroda, jednako suverena, što se iskazuje i njihovim izričitim imenovanjem u nazivu zajedničke države.

Srbija je temeljan učesnik u celokupnosti zajednice: njena vojna moć je potrebna na granicama države, njen međunarodni ugled je velika zaloga pri sklapanju mirovnih ugovora i ulaženju u spoljne poslove; njena društvena demokratija je povoljna za parlamentarnu demokratiju i uputna za razvijanje opšte slobode u pokrajinama, doskora pod Austro-Ugarskom.

Srbi, svuda u državi, slede i upotpunjavaju nastojanje Srbije koja teži da troplemena zajednica dobije jedinstvenu uređenost,

zasnovanu na pravu građanina, nalik upravi u najrazvijenijim zemljama zapadne Evrope.

Srbi, čitav narod, više se staraju o ukupnoj državi nego o nekim sopstvenim unutrašnjim potrebama, na primer o vlastitom duhovnom srođivanju posle vekova razdeljenog življenja u nekoliko raznih država. Srbi ne isturaju nasleđene pokrajinske zavičajnosti - njima je važnije da državu pojme i doživljavaju kao istinsku otadžbinu.

Srbi nemaju takvu političku stranku koja bi golemo preovlađivala među svima, bila jača i podržavanija od drugih stranaka u svim pokrajinama njihove nastanjenosti.

Srbi se koriste preimućstvom u vlasti, ali nemaju industriju takvog opsega ni kapital tolikog iznosa da bi posredstvom njih imali prednost u savremenoj proizvodnji, trgovini i prometu, kao i bogaćenju u novoj državi.

Hrvati, tu pored, usredsređuju se samobitnošću i trude da"bi imali najbolje uslove za političku slobodu, privredni rad i duhovni razvoj. Oni smatraju zajedničku državu međunarodno priznatim okvirom za priliku državnopravnog oblikovanja zasebne, hrvatske suverenosti.

U Hrvata je, pre negoli u Slovenaca i mnogo izrazitije nego u Srba, uzelo maha tvrđenje da ova tri plemena nisu jedan narod, pošto je hrvatska narodnost posebna etnička celina. Hrvati neguju svoju narodsku posebnost pomoću političke propovedi i katoličkog posvećenja. Suštastveno, dakle, bitna težnja u Hrvata cilja njihovom potpunom osamostaljenju u zasebnoj državi.

Hrvati, usled svoje naseljenosti i privredne moći, imaju najjaču koncentraciju finansijskog kapitala u Jugoslaviji, što im omogućava preduzetništvo, proizvodnju i prodaju, te zaradu srazmerno najveću u državi.

Slovenci pojme jugoslovensku državu kao zaštitno okrilje svojega života u slobodi. Po zemaljskom položaju njihove pokrajine u državi, takođe i usled njihovih osobenosti u jeziku i kulturi, društvenim običajima i etničkoj prirodi, Slovenci imaju samoupravu u sopstvenim krajevima. Blagodareći razvijenosti svoje industrije i ukupne radinosti, boljoj nego u drugim pokrajinama, oni se odlično koriste pogodnostima ponude i potražnje na velikom jugoslovenskom tržištu. Većinom su pristalice katoličke stranke, najjače među njima i stalno vladajuće u pokrajini. Slovenci dosta sudeluju i u vladavini čitavom državom, imajući

skoro neprestano izvestan broj ministarskih resora i stalno poslanike u parlamentu.

Oni se ne umeću da bi produbljivali nesaglasnosti između Hrvata i Srba, ali se ovim koriste da bi imah puniji udeo u vladavini ćelom zemljom. Slovenci ne stvaraju s Hrvatima, katolicima kao što su sami, neku prisnost veću od umerene saživljenosti koju imaju sa Srbima.

Hrvati se, odista, tako izdvajaju naprezanjem u zasebnosti da više isključivost negoli druželjublje unose i ukupne društvene odnose u državi. Poglavito se hrvatsko izdizanje usamljuje, da bi nadgornjavalo, otkad Hrvati većinom postaju pristalice političke partije, zvane seljačka, koja je u danima ujedinjenja (1918) bila malo značajna u^svom narodu, premda je i tad, iako nejaka, uslovljavala svoj pristanak na ujedinjenje zahtevom da Hrvatska deli vlast sa Srbijom u zajedničkoj državi.

U Hrvata, od prvih dana nakon ujedinjenja, obitavaju tri gledišta o državi: prvo, izvesno i vidno, da se zajednička država jedinstveno uredi; drugo, da zajednička država bude federacija u kojoj će Hrvati imati sopstvenu samoupravu u svim predelima svoje naseljenosti; treće, za Hrvate je neprihvatljiva zajednička država, jer oni moraju da imaju samo svoju državu u kojoj će biti jedini, suveren politički narod.

Zastupnici prvog gledišta sudeluju u vladavini zajedničkom državom i nastoje da se razlike između Srba i Hrvata ne pretvaraju u izvore suprotnosti i neprijateljstva.

Federalizam se dopada većini Hrvata. Otud Hrvatska seljačka stranka, borac za nacionalnu samoupravu, stiče preimućstvo u svom narodu. Više u otporu negoli u sadejstvu sa glavnim političkim činiocima među Srbima, ova stranka i kad se gdešto prilagođava, čak učestvuje u vladi, pa ni tad ne umanjuje svoju odrešitost da se Hrvatima obezbedi visoka smaouprava.

Protivnici zajedničke države samo pojačavaju svoje naprezanje u smeru odvajanja Hrvata od Jugoslavije. U toj žestini dolaze u sukob s pozitivnim zakonodavstvom u državi i najžešći među njima beže u inostranstvo, stvaraju organizaciju ustaša koja proglašava (svojim načelima 1933. godine) svoj osnovni cilj: stvaranje nezavisne hrvatske države. Ustaše pribegavaju teroru protiv službenih ličnosti i vlasti Jugoslavije, a imaju utočište u Italiji, Mađarskoj i Nemačkoj. U zemlji su u dosluhu sa Unutrašnjom makedonskom revolucionarnom organizacijom uperenom, takođe, protiv Srba, Srpstva, Jugoslavije i jugoslovenstva.

Ni proglašenje države (3. oktobra 1929) Kraljevinom Jugoslavijom ne menja rečenu trojaku opredeljenost među Hrvatima. Pristalice jedinstvene države, iako sudelujući u vladi, nisu postale ni jače, ni uticajnije u hrvatskom narodu. Seljačka stranka odbacuje jugoslovenstvo kao pojam o zajedničkoj narodnosti Srba, Hrvata i Slovenaca kao jedno njihovo ime; ona se veoma odlučno izjašnjava da će raditi da se država preinači u federaciju u kojoj će se sve oblasti nastanjene Hrvatima objediniti i oblikovati kao upravna zasebnost. Separatisti postaju još žešći neprijatelji Jugoslavije, što je povoljno za ustaše da bi u zemlji imali organe vlastite organizacije.

U tim godinama Komunistička partija Jugoslavije zalaže se, pod uticajem Kominterne, za razbijanje Jugoslavije kao „veštačke" i „versajske tvorevine", a zarad nacionalnog oslobođenja naroda od „velikosrpske hegemonije", i za promenu vlasti.

Unutarnji razvitak u Jugoslaviji, otežavan odrazima rastućeg pritiska Nemačke i Italije na celokupno stanje u Evropi, pogoduje federalistima među Hrvatima, ali separatistima još i više. Tako je, posle dosta pregovaranja, zaključen sporazum (26. avgusta 1939) između kraljevske vlade i vodstva Hrvatske seljačke stranke da se uspostavi Banovina Hrvatska obuhvatajući dve dotadašnje banovine, Savsku i Primorsku, i nekoliko srezova zapadne Hercegovine i severne Bosne. Tim sporazumom počinje federalizovanje Kraljevine Jugoslavije. U Hrvatskoj seljačkoj stranci smatraju da ugovorom nije sasvim ispunjeno njeno predviđanje o nacionalnoj samoupravi. Hrvatska seljačka stranka hoće da Banovina Hrvatska stekne samoupravu, višu od dobijene, i da obuhvati još krajeva koje traži nazivajući ih hrvatskim zemljama. Stranka, uostalom, ima na umu da sasvim osamostali državu Hrvata (samo za Hrvate).

Hrvatska seljačka stranka to neće postići, a ukazaće se zgodna prilika ustašama da oni postanu upravljači u domovini, zavisni od stranih država. Kao izdanak te političke stranke među Hrvatima, koja odavno govori o izgonu svih drugih, a posebno Srba, latice se ustaše da učine ono što im se od tih predaka namenilo.

Katolička crkva je poučavala Hrvate da poistovećuju veru i narodnost; sveštenici su govorili vernicima o preimućstvu Srba u zajedničkoj državi kao nasilju nad Hrvatima. Crkva je usmeravala Hrvate da se saživljavaju s onim smerom evropskog razvoja, od kojega bi se nanele okolnosti povoljne za njihovo osamostaljenje u zasebnu državu. Pojmovi od takvog poučavanja pogodovaće ustašama.

III

Ustanovljenje Banovine Hrvatske biva u trenutku već očiglednog, skorog otpočinjanja rata u Evropi, koji će neizbežno, a naizvesno je još kako, uticati i na razvitak stanja u Jugoslaviji.

Dve totalitarne države, Italija pod vlašću fašista i Nemačka u rukama nacista, tvoreći savez zvan Osovina, već ispoljavaju svoje osvajačke prohteve: Italija da zagospodari širokom oblašću Sredozemlja, a Nemačka da preovlada u Evropi i izdigne se kao glavna sila u svetu.

Nemačka je pripojila Austriju (1938. godine), onesposobila i konačno potčinila Čehoslovačku (1939), zatim napada Poljsku (1. septembra 1939) i brzo je zauzima, savlađujući otpor Poljaka. U istočni deo Poljske ulazi tada sovjetska vojska, po sporazumu između nemačke vlade i sovjetske vlade.

Francuska i Velika Britanija uzimaju napad na Poljsku za povod svoga oružanog suprotstavljanja Nemačkoj. Tako započinje Drugi svetski rat.

Nemačka pobeđuje Francusku (1940), pošto je bila osvojila Norvešku, Dansku, Holandiju i Belgiju.

A nastavlja se rat između Nemačke i Velike Britanije.

Italija je posle osvajanja Abisinije (1936) zauzela Albaniju (1939), te odatle napada Grčku (1940), pošto se pre toga, a pri kraju rata onde, bila pridružila Nemačkoj protiv Francuske.

Sovjetski Savez je pripojio (1940) baltičke države Estoniju, Letoniju i Litvaniju, i poboljšao strategijski položaj na delu svoje zapadne granice nakon okončanja višemesečnog rata protiv Finske.

Nemačka i Italija, u najvećem naponu svojih osvajačkih sila, sklapaju (septembra 1940) ugovor o savezu s Japanom, već osvajačem niza zemalja na Dalekom istoku. Ugovor je nazvan Trojni pakt, s ciljem tih saveznika da nametnu svoju prevlast u svetu, koju su sami nazvali „novi poredak".

A na putu takvom cilju najveća prepreka jeste Sovjetski Savez. Stoga, pre udara na komunističku velesilu, Nemačka nastoji da ovlada jugoistočnom Evropom, po mogućstvu, pridobijanjem tamošnjih država za Trojni pakt. Tako nemačka vlada uspeva da Trojnom paktu priđu Mađarska i Rumunija (1940), pa Bugarska (1941).

Po tom istom redosledu, dopalo je naposletku Jugoslaviji, sasvim okruženoj neprijateljskim državama, da se sudbonosno

odluči: vlada je rešila da zemlju privede Trojnom paktu. A srpski narod je buntovnim negodovanjem u Beogradu i drugim mestima (26. i 27. marta 1941) odbacio podređivanje Jugoslavije osvajačkim državama, i time pružio pogodan uslov grupi oficira da pučem zbaci vladu, potpisnicu pakta, i uspostavi novu vladu.

Ne mareći za objašnjenje te promene, Nemačka odmah napada Jugoslaviju (6. aprila 1941): pokretom jedne armije iz Austrije i Mađarske da ona prodre u Zagreb, potom nastavi prodiranje ka Beogradu i delom snaga ka Sarajevu; pokretom druge armije da, jednim korpusom iz Rumunije, a drugim korpusom iz Bugarske, nastupa prema Beogradu i delom snaga ka Skoplju; dva korpusa upućuje na Grčku, u pomoć ovde od lane zaustavljenoj italijanskoj vojsci.

Italija nekoliko dana docnije uvodi vojsku protiv Jugoslavije: jednu armiju iz Slovenačkog primorja i Istre da prodre do Karlovca i duž obale u Split, a drugu armiju iz Albanije da ovlada Crnom Gorom i uputi deo snaga prema Mostaru.

Istovremeno, i Mađarska kreće vojskom na Jugoslaviju, da osvoji Bačku i Baranju.

Bugarska će uskoro, koristeći se nemačkim zavojevanjem, uvesti vojsku na jugoslovensko područje: jednu armiju u Makedoniju i deo druge armije u južnu i istočnu Srbiju.

Vojni otpor Jugoslavije nije ni jedinstven ni snažan; kao država bez unutrašnje političke sloge nije mogla da ima ni iznutra čvrsto sjedinjenu vojsku. Mesno ljudstvo jedinica u kojima preovlađuju Hrvati ne odaziva se na mobilizaciju, a mobilisano mahom otkazuje poslušnost, ponegde pribegavajući i ubijanju oficira, a gdekud se i cele jedinice predaju neprijatelju. Na ostalim delovima jugoslovenskog prostora neke jedinice pružile su na više položaja hrabar otpor napadaču, ali to nije bilo dovoljno da se znatnije uspori brzo prodiranje nemačke vojske.

Jugoslovenski otpor se okončava potpisom kapitulacije (17. aprila 1941), pošto su kralj i vlada izbegli iz zemlje. Preko Grčke i, zatim, Palestine uputili su se u Veliku Britaniju. Ovde boravak jugoslovenske vlade znamenuje produžetak otpora osvajačkim državama Trojnog pakta.

Nemačka vojska pobeđuje i Grčku, gde se sukobila i sa britanskim trupama koje odstupaju u Egipat.

Čitavim tim pohodom na Balkan, prouzrokovanim srpskim odbacivanjem Trojnog pakta, nemačka vojska odlaže za pet sedmica svoj napad na Sovjetski Savez.

Nemačka je u međuvremenu upotrebom avijacije žestoko tukla naselja i vojne objekte u Velikoj Britaniji; britanska odbrana je čvrsta.

Nemačka (22. juna 1941) upućuje vojsku na Sovjetski Savez. Svetski rat dobij a uvećane razmere.

Ubrzo se Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države saglašavaju da se udruženim silama suprotstavljaju osvajačkim državama Trojnog pakta. Obe zemlje počinju da šalju tehničku pomoć Sovjetskom Savezu. Sve tri velesile uspostavljaju puniju saradnju koja daje stožernu moć svetskom savezu, zvanom Antifašistička koalicija, zasnovanom potpisom vlada dvadeset šest država (1. januara 1942), među kojima je i vlada Jugoslavije.

Nemačka i Italija su podelile 22. aprila 1941. područje osvojene Jugoslavije na dve okupacione zone, među kojima se demarkaciona linija proteže od Triglava pa u smeru jugoistoka, preko Hrvatske i središta Bosne, ivicom Srbije i na Šar-planinu, odatle do Ohridskog jezera.

Nemačka i Italija su po jedan deo prepolovljene Slovenije pripojile svojim državnim celinama. Italija je, takođe, prisvojila Dalmaciju i Boku Kotorsku, dok je Ulcinj na primorju, uži predeo duž istočne crnogorske granice, Metohiju, deo Kosova i zapadnu Makedoniju pripojila Albaniji, koja se nalazila pod italijanskim protektoratom. U Crnoj Gori je uspostavljena italijanska vojna uprava.

U nemačkoj okupacionoj zoni, Bugarskoj se prepuštaju Makedonija i delovi južne i istočne Srbije.

Smanjena Srbija sa Banatom stavljena je pod neposrednu upravu nemačke vojske.

Bačka i Baranja su date pod vojnu vlast Mađarske.

Saglasile su se vlade Nemačke i Italije da se Hrvatska i Bosna i Hercegovina objedine pod upravom ustaša. Ustaše uspostavljaju Nezavisnu Državu Hrvatsku pod pokroviteljstvom sila Osovine.

Vladavina ustaša se strateški određuje njihovom odredbom: u hrvatskoj državi jedino je hrvatski narod državotvoran i suveren - sve ljudstvo drugog roda ne može biti politički činilac. Srbi su suvišni u državi Hrvata - moraju se iseliti, prevesti u katolike ili fizički likvidirati. Zločini protiv Srba, ah i protiv Jevreja i Cigana počinju.

Okupator jugoslovenskog prostora postupa tako da se sa što manje snaga i sredstava, sa što manje (svojih) žrtava i vremena osigura maksimalnu eksploataciju materijalnih, prirodnih i ljud-

skih potencijala za vođenje kampanje na glavnim frontovima Drugog svetskog rata. Istovremeno, u rasparčanoj Jugoslaviji, primenom kombinovanih vojnih, policijskih, ekonomskih i propagandno-psiholoških mera, nastoji da u korenu osujeti i pomisao na bilo kakav otpor, te da demonstracijom sile izazove osećaj da protivnicima tzv. novog evropskog poretka - nema izlaza.

Otuda nemački i italijanski komandanti, čelnici fašističke Mađarske i Bugarske, još od prvih dana okupacije ističu zahtev svojim potčinjenim komandama da „svaki otpor bude slomljen bezobzirnom oštrinom" u očekivanju da će se na taj način najefikasnije obezbediti „mir i poslušnost", te uštedeti krv sopstvenih vojnika.

Na italijanskoj okupiranoj i anektiranoj teritoriji, diktator Benito Musolini (j^{una} 1941) lansira političko-propagandnu tezu: „Danas je fašizam Italija. Ko mrzi fašizam mrzi Italiju"! Posledica: masovne internacije civilnog stanovništva i tzv. nepoćudnih elemenata, čak i mestimična totalna evakuacija, sve radi uklanjanja onih koji bi mogli postati „potencijalni neprijatelji", a sve to prati niz zločinačkih radnji.

Ponašanje okupatora svuda je istovetno; mada je metod italijanskih okupacionih vlasti lukavije satkan, uključujući političko-propagandni pritisak, posebno demagošku taktiku prividnih ustupaka i obećanja. Inače, i oni su sve više postajali pristalice politike „manje proglasa, više streljanja", što je u duhu već izdatih direktiva nemačkim okupacionim vlastima u Srbiji protiv srpskog naroda, odnosno njegovog eventualnog otpora:

- streljati na licu mesta, bez suda i isleđivanja, sve muškarce sposobne za pušku;

- spaliti sva naselja i iznenada pohapsiti sve muško stanovništvo;

- uzimati taoce iz svih društvenih slojeva, povećavajući njihov broj, zavisno od konkretnih prilika u pojedinim krajevima i od slobodne procene nadležnog okupacionog starešine;

- pristupiti „bezobzirnim i neodložnim merama" protiv ustanika i njihovih saradnika, kao što su vešanje, uništavanje naselja, deportovanje rodbine ustanika u koncentracione logore, pojačana propaganda na srpsko-hrvatskom jeziku, korišćenje mreže obaveštajaca i ubačenih lica za otkrivanje ustaničkih gnezda i kolovođa (kako je, na primer, naređivao komandant jugoistoka general Viljem List, 5. septembra 1941);

- individualna krivica se ne uzima kao merilo: „Po sredi je kolektivna odgovornost celog srpskog naroda i on se kao celina mora proganjati i uništavati" - isticao je šef policije okupirane Srbije Avgust Majsner 1942. godine, „kako bi kaznu", dodaje šef Upravnog štaba Srbije, „iskusilo celokupno stanovništvo".

O tome da su se ovih uputstava striktno pridržavali oni kojima su upućena govore brojna stratišta Srba: Jajinci, Šabac, Kraljevo, Kragujevac i druga.

Sve to stvara neprekidan lanac zločina koji su po ciljevima i metodama bili istovetni kod svih okupatora, a što se jasno vidi iz mnogobrojnih naređenja i izveštaja okupatorskih komandanata i funkcionera, kao i u porukama njihovim vojnicima, gde su, pored ostalog, Italijani isticali: „Pokažite ovim varvarima da, iako je učiteljica i majka civilizacije, Italija ume da kazni neumitnim zakonima prirode..." Stavljajući do znanja da „neodmerenost u reagovanju" protiv antifašističkih elemenata i okupiranog stanovništva „nikad neće biti kažnjena", a da će, međutim, „bespoštedno biti kažnjeni" svi oni koji ispolje kolebanje, neodlučnost i strah u borbi protiv oslobodilačkog pokreta. Poenta antijugoslovenstva i antiljudska dimenzija ovog ponašanja sadržana je u paroli: „Mrzite ovaj narod", kako je izričito savetovano italijanskim vojnicima u Crnoj Gori.

Po svojoj perfidnosti i metodama u izvršavanju zločina nisu se mnogo razlikovali ni mađarski ni bugarski okupatori; ubijaju ljude na najsvirepiji način: u njihovim kućama, na ulici, u polju; uništavaju čitave porodice, a leševe kamionima odvoze i bacaju u reke ili žive ljude zatrpavaju u napuštene krečane i jame.

Masovne zločine vrše mađarski fašisti već prvih dana okupacije u gotovo svim manjim i većim mestima Bačke i Baranje: u Subotici (ubijeno više od 200 osoba srpske nacionalnosti), u Sirigu (oko 350), u Staroj Kanjiži (oko 100), dok su u Novom Sadu, prilikom ulaska (aprila 1941), mađarska vojska i policija likvidirale oko 500 osoba.

Komandant 4. mađarskog korpusa izdaje opako naređenje svojim potčinjenim - da civile uhvaćene sa oružjem u ruci na licu mesta streljaju, jer, kako je isticao, „nemilosrdna odmazda je ne samo pravo već i obaveza komandanta". Tražio je da se „oduzimanje oružja" izvrši „radikalnim sredstvima", a predviđao je i da se na pojedinim prostorima izvrši „evakuacija muškaraca starijih od 12 godina", u nekim slučajevima „čak i celog stanovništva". Za izvršenje toga zadatka pripremani su logori „na otvorenom prosto-

ru", gde se stanovništvo opkoljeno „puškomitraljezima i mitraljezima" drži po nekoliko dana „bez hrane i vode".

Ni kasnije teror mađarskih fašista nije splašnjavao: „mnogobrojni leševi Srba plivaju Dunavom koje bacaju Mađari", danima je svoje pretpostavljene obaveštavalo zapovedništvo mornarice NDH tokom februara 1942. godine.

Naročito teške zločine mađarski okupatori vrše 7. januara 1942. u Čurugu, Žablju i Temerinu, 10. januara u Titelu, 22. i 23. januara u Novom Sadu i 26. i 28. januara u Starom Bečeju. Reč je o masovnom pokolju stanovništva.

Povodom toga mađarski poslanik Endre Bajčin Žilinski, i sam potresen, upozoravao je svoju vladu: „Otrov koji se nagomilao ovde, sada se tamo u Žablju i Novom Sadu izlio kao iz nekog groznog prišta", dodajući da „glasovi o ovakvim nečovečnostima dopiru do neba i ne mogu ostati bez osvete".

Komandant bugarske 5. armije početkom oktobra 1941. naređuje svojim potčinjenim komandantima i organima bugarske okupacione vlasti da na bugarskom okupacionom području „ne primenjuju odredbe Ženevske konvencije, već sve zarobljenike, pripadnike otpora i druge streljati bez ikakvog isleđivanja". Posledica: brojna stradanja stanovništva kao ona u Bojniku (februara 1942), gde je među 476 ubijenih Srba bilo devedesetoro dece od jedne do sedam godina, ili zločin izvršen nad 33 seljaka iz Lomnice, Bukvice i Trmčara, kada su ih bugarski vojnici žive zatrpali u jamu napuštene krečane kod Aleksinca (decembra 1942).

Albanske kvislinške formacije u svemu tome ne zaostaju na području pripojenom Albaniji.

Istovremeno okupacione vlasti formiraju brojne logore i zatvore u kojima se zlostavlja na desetine i stotine hiljada ljudi, žena i dece:

- Nemci formiraju koncentracione logore u Beogradu (Banjica i Sajmište), „Crveni krst" u Nišu, logor u Šapcu, „Svilaru" u Pančevu, logor u Zrenjaninu, logore u Banatu i Sloveniji, kao što su logor u Brestovcu, na Ostrovičkoj adi kraj Dunava (tri logora), u Čoki, zatim logore u Ptuju, Mariboru i drugim mestima;
- Mađari u Subotici, Bačkoj Topoli i Apatinu (iz njih su mnogi logoraši, uglavnom Srbi, oterani u zloglasne nacističke logore Borča, Baja, Velika Kladuša, Šarvar i dr.; samo kroz logor u Sarvaru prošlo je više od 9.000 zatočenika);

- Italijani na svojoj okupiranoj i anektiranoj teritoriji, u Nikšiću, Boki Kotorskoj („Mamula" i „Prevlaka"), na Rabu, Molatu, u Vodicama, na Zlarinu (kod Šibenika), u Kraljevici, na Korčuli, na Murteru, logor Ravnice (kod Omiša), logor Bakar, Lapad, u Kuparima, Baru i Prištini.

Za stranim okupatorima ne zaostaje ni vlast u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Naprotiv, prednjači a u tome se pridržava njihovih principa i metoda, „obogaćujući" ih uz put neshvatljivom mržnjom prema Srbima i Srpstvu i svemu što je srpsko, ustaška vlast čini u istoriji nezabeležene zločine prema srpskom narodu i deloviam drugih nearijevskih naroda. Njihove oružane formacije, a pogotovu ustaške, žare i pale po prostorima naseljenim Srbima, sa očiglednim namerama da ih potpuno satru. U tome neretko prevazilaze svoje zaštitnike - Nemce i Italijane, tako da se oni čak groze njihove sistematičnosti i doslednosti u tome. Pune se jame i vrtače živim ili ubijenim ljudima, bez obzira na pol i uzrast. Jedina krivica koja im se pripisuje jeste ta što su Srbi i pravoslavci. Logori niču na sve strane, neki na istim mestima na kojima su bili i u vreme austrougarske okupacije za vreme Prvog svetskog rata. Genocidni karakter njihovih brojnih zločina je nesumnjiv.

Takve okolnosti - neviđeni teror, osiromašenje i iscrpljivanje porobljene zemlje i naroda, zatim ljudskom umu neshvatljivi zločini svake vrste, oblika i karaktera, posebno prema srpskom narodu - nužno rađaju bunt, otpor, pokret stradalačkog naroda i na njihovim prostorima. U Srbiji i zapadnoj Bosni dolazi do sve češćih sukoba sa nemačkom vojskom; u Hercegovini već početkom juna 1941. srpsko stanovništvo ustaje protiv vlasti Nezavisne Države Hrvatske i masovnih zločina ustaša.

U početku jedinstven, otpor i bunt će, organizovanjem pokreta koji će ih usmeravati i voditi, doživeti svojevrstan rascep među samim ljudima koji ga zdušno započeše sa namerom da se od nemani svake vrste odbrane.

Organizacione forme otpor dobija već maja 1941. godine.

Grupa oficira, podoficira i gdekoji vojnik, koja nije položila oružje i koja je izbegla zarobljavanje, maja 1941. proglasila se legitimnim naslednikom u aprilskom ratu poražene Jugoslovenske kraljevske vojske i pristupila formiranju četničkog pokreta. Vlada u izbeglištvu je u leto iste godine prihvatila tu vojnu organizaciju, jačajući time i vlastiti položaj. Pokret se zalaže za kontinuitet Jugoslavije s prvenstvom Srbije i monarhistički je orijentisan. Gleda na okupaciju kao na privremeno stanje i veruje da će se

rat rešiti na velikim frontovima. Pokret se oslanja na defanzivnu strategiju, očekujući „odsudni trenutak" i „izdisaj okupatora", izbegavajući da tu i tamo stupi u odsudne sukobe sa okupatorskom vojskom, jer ti sukobi imaju za posledicu nemerljive represalije nad srpskim narodom.

Taj će pokret manje ili više uživati sve vrste podrške Antifašističke koalicije, i to više ratnih godina.

Nasuprot tom pokretu, kraljevskoj vladi i građanskim snagama koje ga podržavaju, Komunistička partija Jugoslavije uzima kurs organizovanja borbe protiv okupatora s namerom da sada i odmah krene u oružani ustanak, spajajući sa tom borbom i borbu za nacionalno i socijalno oslobođenje. Ona napušta svoj raniji stav 0 nužnosti razbijanja Jugoslavije kao „veštačke" i „versajske tvorevine", što je u međuratnoj Jugoslaviji bio, kao što je poznato, 1 stav svih separatističkih snaga, uključujući i ustaški pokret, i ističe parolu borbe za njen spas i revolucionarnu promenu vlasti u njoj.

Na savetovanju vodstva ove partije početkom maja 1941. udareni su temelji strategijskoj orijentaciji za predstojeću oslobodilačku borbu i revolucionarnu promenu vlasti. Projektovana je široka opštenarodna platforma borbe za sve one koji prihvate njenu vodeću i rukovodeću ulogu. Formiran je Glavni štab (kasnije Vrhovni) za rukovođenje celokupnim otporom na celoj teritoriji Jugoslavije. Takvu orijentaciju ove partije i pokreta prihvatali su i odobravali (i dotadašnjih) njeni patroni - Kominterna i Sovjetski Savez, dok se ostali članovi Antifašističke koalicije još pitaju: o čemu je tu, zapravo reč?

Ustaničke akcije tog pokreta započinju u Srbiji i ubrzo zahvataju šire jugoslovenske prostore, poprimajući karakter organizovanog ustanka. Sukobi sa.okupatorskim jedinicama dobijaju sve žešće oblike, pri čemu represalije i teror prema narodu pokret smatra nužnim žrtvama za ostvarenje svojih ciljeva.

Strategijski - u odnosu na okupatora, a zatim i ideološki - u odnosu na budućnost Jugoslavije i pitanje vlasti u njoj, ova dva pokreta - monarhistički i komunistički - nužno su suprotstavljena celinom ratnog vremena na jugoslovenskim prostorima. Pored nekih početnih nastojanja o zajedničkom delovanju, oni se i oružjem sukobljavaju, čime ratna događanja na ovim prostorima dobijaju i karakter građanskog rata. I opet strada narod; zločinima okupatora pridružuju se sada i oni koji se čine zbog ideoloških opredeljenja unutar istih naroda. U međusobnoj mržnji i sukobu

obe strane postupaju rigidno i nemilosrdno prema „protivniku", pa se zločinačke radnje, ali i žrtve na sve strane množe.

Snaga, uloga i značaj komunističkog kao narodnooslobodilačkog pokreta s vremenom u toku rata rastu. Uloga i uticaj Kominterne kao idejnog ishodišta ovog pokreta i Sovjetskog Saveza kao velike antifašističke sile u njegovom afirmisanju i dalje su prvorazredni, dok ga zapadne članice Antifašističke koalicije postepeno, a pre svega iz pragmatičnih razloga, sve više prihvataju kao partnera u borbi protiv fašizma.

Drugi svetski rat završio se onako kako se završio. Fašističke sile su pobeđene. Najveća - Nemačka je i teritorijalno podeljena; Japan je atomskom bombom opomenut za sva vremena (!), a male su se umirile priklanjajući se (milom ili silom) novim zaštitnicima.

Na jugoslovenskim prostorima stvorena je nova - Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija. Sistem je u njoj komunistički i u svemu odmah posle rata oslonjen na Sovjetski Savez. Počinje izgradnja i obnova ratom opustošene zemlje i desetkovanog naroda. Stvara se nova društvena zajednica - socijalistička, a narodi se, prema mišljenju vladajuće partije, sve više homogenizuju ostvarivanjem zadate parole o bratstvu i jedinstvu svih naroda i „narodnosti".

Zarad ostvarivanja jedne harmonične zajednice potrebno je ponešto i zaboraviti, zahtevaše vladajuća partija, posebno ono što se kao zločinaštvo na ovim prostorima dešavalo. Doduše, u početku su sudovi, razne komisije i drugi organi, koje je formirala vladajuća partija i njen sistem vlasti, dovodili zločince „k spoznaniju prava" i, tako, bar delimično dali smiraj dušama nevino nastradalih u strašnim počinjenim zločinima. No, to je ubrzo prestalo. Da se u tome duže nastojalo, po mišljenju vlasti, onemogućavala bi se i onemogućila „ljubav" među narodima i narodnostima koju je trebalo negovati. Stoga se zabetoniraše jame i rupčage, a žrtve i dželati proglasiše se podjednako krivim i predade se sve zaboravu. Na mestima stratišta i logora podigoše, uz gdekoji posađeni cvetak, ogromne betonske stubove i ploče kao spomenike na kojima ispisaše: „Pali su kao žrtve okupatorskog terora" i time izrekoše tek poluistinu, jer i danas se iz tih jama, iz masovnih grobnica, sa stratišta i iz logora razleže nema ćutnja kao zov i opomena: „Nas ne ubijaše i ne ubiše samo okupatori; već nas ubijaše i ubiše i braća po krvi, mada druge vere; nas ubijaše i ubiše naši kumovi, prijatelji i naše komšije."

*

O tim i takvim zločinima iz zlog vremena ratnih događanja na jugoslovenskim prostorima govore stranice pomenute edicije. Na stranicama njenih tomova naći će mesto i ugledati svetlost dana (većina prvi put) brojni dokumenti koji su do sada u tamnim prostorima Vojnog arhiva (gdekad uznemiravani samo radoznalošću pojedinaca) ležali uredno popisani i složeni, i, tako, bili samo nemi svedok svekolikog stradanja i mučeništva ljudi na ovim prostorima - o kojima ni mi sami mnogo ne znadosmo, a nekmoli beli svet koji umnogome u svemu tome i učestvovaše, ali „zaboravi".

Izdavač se potrudio da iz svog bogatog arhiva izdvoji sve ono čime raspolaže, a što kao autentični dokumenat govori o tim zločinima, kako se prošlost ne bi zaboravila, iako bi se, možda, mogla oprostiti. Edicija će zbog toga imati više tomova (sa više knjiga) imenovanih prema izvršiocu zločina, ali bez hronološkog sleda njihovih događanja.

Prvi tom, čiju prvu knjigu već ovom prilikom predajemo javnosti, imenovasmo „Zločini Nezavisne Države Hrvatske 1941—-1945".

Beograd, 20. jul 1993.

Vojnoistorijski institut

P R E D G O V O R

PRVOM TOMU

Prvi tom edicije „Zločini na jugoslovenskim prostorima u Prvom i Drugom svetskom ratu" - Zbornik dokumenata, sadrži dokumenta o zločinima Nezavisne Države Hrvatske u vremenu od 1941. do 1945. godine. Na opredeljenje da ovaj izdavački poduhvat započne dokumentima o pomenutim zločinima, uprkos prvobitnom stavu Redakcije da se dokumenti objavljuju sledom vremenskog događanja, uticalo je više razloga, među kojima i taj što se ovde radi: prvo, o zločinima koji po obimu, oblicima i karakteru prevazilaze sve do tada slično što se dešavalo u oba svetska rata na ovim prostorima i to, možda, ne samo na njima; zatim, činjenica da dokumenti o ustaškom pokretu uopšte - i u skladu sa njihovom ideologijom o uspostavljanju vlasti u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj 1941. godine - do sada nisu celovito obrađivani niti objavljivani na jednom mestu, a posebno su malo poznati dokumenti o zločinima te vlasti, osim kada je reč o angažovanju pojedinaca koji su vlastitim istraživačkim naporima do njih dolazili; pa, na kraju, i to što se u vreme već izvršenih priprema ovih dokumenata za objavljivanje na prostorima te nekadašnje države, a u aktuelnom i krvavom raspadu druge Jugoslavije, ti zločini (iste vrste, istog oblika, istog karaktera i iz istih pobuda) ponavljaju po treći put u 20. veku, sa istim žrtvama i izvršiocima iste ideološke namernosti.

Tome treba dodati i činjenicu da naša, a i svetska naučna i šira javnost nisu do sada imale priliku da se sretnu sa velikim brojem dokumenata o zločinima Nezavisne Države Hrvatske 1941-1945. godine; ne, bar, u obliku zbornika-knjige, kako se oni sada javnosti nude. Zbog toga su mnoge činjenice o tome i iz toga perioda toj, a pogotovu stranoj javnosti, ostale ili

nepoznate, ili su, zahvaljujući istraživačkim naporima pojedinaca, samo delimično poznate. Nepoznata (a pogotovo namerno zaboravljena) prošlost uvek je, međutim, prečila, a i sada preči, razumevanje sadašnjosti u kojoj se mnogo šta (na istim prostirima) ponovo događa. Svest i o toj činjenici uticala je da objavljivanje dokumenata o zločinima na jugoslovenskim prostorima započnemo ovako kako započinjemo. Redakcija prvog toma, naime, smatra da se ovakvim opredeljenjem postiže dvojaki cilj: daje se mogućnost da se na osnovu proučavanja autentične arhivske građe razume prošlost, i, istovremeno, pridonosi shvatanju i boljem razumevanju aktuelnih događanja.

U uverenju da činimo ispravno, a sa namerom da čitaocima ovih dokumenata olakšamo proučavanje i razumevanje prošlosti, a zarad sadašnjosti i budućnosti, Redakcija čitaocima nudi istorijski kontekst u kome su se ti zločini dešavah, portretišući grubim crtama izvršioce - njihovu ideologiju, sredstva, oblike i karakter zločina - te zakonske odredbe u koje su se pretakali ideološki stavovi izvršilaca zločina, kako bi njihove zločinačke radnje zadobile legalitet.

I

Dokumenti koji slede na stranicama knjiga ovog toma nedvosmisleno pokazuju da su protagonisti zločinačkih radnji ustaše i ustaški pokret u celini, odnosno organizovana vlast u proglašenoj (10. aprila 1941) Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, sa svojim oružanim formacijama - ustašama i policijom, a žrtve su srpski narod i delovi drugih „nearijevskih" naroda, nastanjeni na njenim prostorima, poglavito Jevreji i Cigani.

Nastajanje ustaškog pokreta rezultat je separatistički namerenog i opredeljenog dela hrvatskog naroda, pogotovu delova njegove buržoazije, katoličkog sveštenstva, klerofašistički usmernog dela univerzitetske omladine i drugih slojeva, s ciljem razbijanja Kraljevine Jugoslavije prevashodno sredstvima terorističke aktivnosti. Koreni mu sežu do frankovačke Stranke prava.

Nosioci i ideolozi ovog opredeljenja, među njima Ante Pavelić, kao prvi među istomišljenicima, sa svojim saradnicima krajem 1928. godine osnovali su ustašku organizaciju koja je prvih dana januara 1929. na sastanku u Zagrebu dobila ime „Ustaša - Hrvatska revolucionarna organizacija" (UHRO). U isto vreme, Pavelić je sastavio i početni koncept „Ustava" ustaškog pokreta, koji, pored ostalog, predviđa da se pokret organizuje na teritori-

jalnom principu, a propisuje se njime i organizaciona struktura pokreta.

Za relativno kratko vreme (1929-1931) organizacija uspeva da formira više ustaških centara u inostranstvu, pored ostalih: u Italiji, u Bovenju (Bovegno), sa ispostavama u Milanu i Luganu; u Beču je još odranije postojao centar za područje Austrije, a u Budimpešti za područje Mađarske; zatim, centar u Berlinu za područje Nemačke; u Serenu za područje Belgije i Holandije, dok je u Boenos Ajresu formiran centar za područje Južne Amerike; za područje SAD ustaški centar je formiran u Pitsburgu.

Izrazita teroristička namernost ovog pokreta dovodi ga u sukob sa aktuelnom vlašću Kraljevine Jugoslavije, pa čelnici pokreta napuštaju zemlju i odlaze u Beč. Tamo se Pavelić ubrzo povezuje sa vođom već ranije stvorene Unutrašnje makedonske revolucionarne organizacije (VMRO) Vančom Mihajlovim (iste namerenosti), sa ciljem koordinacije terorističkih akcija protiv Kraljevine Jugoslavije. No, u Beču se Pavelić ubrzo razilazi sa ustaškim centrima - tamo već ranije stvorenim, pa utočište i podršku nalazi u Italiji. Tadašnja fašistička vlast u Italiji podržava njegov program, pa mu dodeljuje i finansijsku pomoć, kako bi pokret okupljao snage, organizovao ih i izvodio terorističke aktivnosti protiv Kraljevine Jugoslavije.

Tridesetih godina, upravo pod okriljem (prema Jugoslaviji opake i zlonamerne) Italije, Pavelić je uspeo da u organizacijskom smislu učvrsti pokret, a zatim i da donese osnovne organizacijsko--programske dokumente - „Ustav" (1932. godine) i „Načela hrvatskog ustaškog oslobodilačkog pokreta" (1933. godine),[1]) u kojima su razrađeni program, organizaciona struktura i ideologija pokreta.

Preko centara u inostranstvu širena je, u duhu pomenutih „Načela...", ustaška propaganda i mobilisane su pristalice za ustaške vojne logore koji su se nalazili u Italiji i Mađarskoj. U njima je vršena teroristička obuka ustaša, posle čega su u grupama ubacivani u Jugoslaviju radi izvođenja atentata i diverzija i drugih oružanih akcija (najkarakterističnija akcija je tzv. velebitski ustanak 1932).

Posle atentata na kralja Aleksandra 1934. u Marseju, koji su izvršile ustaše i pripadnici VMRO, italijanska fašistička vlada je formalno zabranila delovanje ustaških organizacija, iako ih je i dalje faktički pomagala. Međutim, docnije, potpisivanjem izve-

[1J] Integralni tekst navedenih „Načela..." objavljen je u časopisu Vojnoistorijskog instituta, „Vojnoistorijski glasnik" br. 3/1991, str. 367-369.

snog sporazuma između vlada Jugoslavije i Italije, dozvoljen je povratak jednom delu ustaša u zemlju. Ti povratnici su 1939. godine organizovali ustaški centar u Zagrebu. Svojim aktivnostima uspevaju da ostvare jači uticaj u pojedinim organizacijama i u hrvatskom društvu u celini (Domagoj, Uzdanica, Ustaški sveučilišni centar, Križari i dr.). Njihovim dolaskom i delovanjem umnogome se povećao broj organizovanih ustaša u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, mada su u organizacijskom smislu i dalje ostali na nivou ilegalne terorističke organizacije.

Nakon sporazuma Cvetković-Maček 1939, ustaški pokret je pojačao svoju delatnost i u zemlji i u inostranstvu. Preko svojih centara razvio je široku aktivnost, naročito u Mačekovoj „zaštiti", to jest u Hrvatskoj seljačkoj stranci, te u vojsci i mornarici.

Posle 27. marta 1941. kada je Hitler odlučio da napadne i uništi Kraljevinu Jugoslaviju, i to saopštio Musoliniju, ovaj ga je upozorio da u tom poduhvatu „treba računati sa separatističkim tendencijama u Hrvata koje predstavlja dr Pavelić". Zatim je Pavelić, uz saglasnost Musolinija, pozvao sve ustaše širom Italije da se prikupe u sabirni logor u Pistoji. S tim u vezi Ribentrop (Joachim Ribbentrop, Hitlerov ministar spoljnih poslova) aprila 1941. uputio je u Zagreb svog predstavnika Edmunda Vezenmajera radi povezivanja sa Slavkom Kvaternikom, vodećim ustaškim prvakom, i Vlatkom Mačekom, vođom Hrvatske seljačke stranke i tada potpredsednikom jugoslovenske vlade, a da bi pripremili proglašenje Nezavisne Države Hrvatske.

Slavko Kvaternik je 10. aprila 1941, u času kada su nemački tenkovi ulazili u Zagreb (gde su ih delovi stanovništva s cvećem dočekali), na radiju pročitao izjavu u kojoj je formalno proglasio Nezavisnu Državu Hrvatsku. Već sledećeg dana Pavelić se sa oko 350 ustaša prebacio iz Firence u Trst, odakle je stigao u Zagreb i tu je 17. aprila obrazovao prvu vladu.

Stvorena je, tako, Nezavisna Država Hrvatska (NDH).

II

U momentu stvaranja i proglašenja novostvorena država obuhvata teritoriju od blizu 100.000 kvadratnih kilometara - (Banovina Hrvatska i sadašnja Bosna i Hercegovina), sa više od 6,000.000 stanovnika. Celo područje podeljeno je na 22 velike župe i grad Zagreb.

Ustaše su jedini politički činilac u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. One zavode poredak podoban totalitarnom režimu fašističke

Italije, oslonjen je na njega i uživa apsolutnu podršku nacističke Nemačke.

Vladavina ustaša strategijski se - sasvim u duhu usvojenih „Načela..." - određuje, u celini, stavom: u hrvatskoj državi jedino je hrvatski narod državotvoran i suveren; drugi narodi ili njegovi delovi ne mogu biti politički činilac. Srbi su suvišni u državi Hrvata.

Ustaška vlast i njen uspostavljeni poredak - duhovno utopljeni u ranije prihvaćenoj i uobličenoj ideologiji - bez ostataka prihvataju naci-fašističke principe: „jedan narod, jedna zemlja, jedan vođa", te princip „više rase". U skladu s tim, treba stvoriti „čist hrvatski prostor", na kome će egzistirati „čista hrvatska nacija",[2] pa shodno tome „očistiti" taj prostor od drugih naroda kako ne bi „zagađivali" arijevsku rasu, odnosno „čistu hrvatsku naciju".

Principi su, dakle, jasni i opšteprihvaćeni; zadaci i ciljevi postavljeni - a sve to sabrano u imperativu: rešiti jednom za svagda „srpsko pitanje" u „državi Hrvata", kao i pitanje drugih, takođe, državotvornih i nepolitičkih naroda u njoj!?

Ostalo je još da se utvrde načini i sredstva kojima bi se to ostvarilo. No, uspostavljeni poredak je do odgovora na to pitanje lako došao: u arsenalu ustaških zaštitnika i navodilaca - okupatorskih formacija Nemačke i Italije na prostorima tada raskomadane Kraljevine Jugoslavije - već postoje; treba ih samo preuzeti i prilagoditi uslovima, odnosno sopstvenoj namerenosti i stepenu mržnje protiv Srba i drugih naroda.

Ceneći, verovatno, da taj stepen mržnje još nije dostigao potrebni nivo, ustaška vlast će preduzeti jedinstvenu političko-propagandnu aktivnost da bi kod hrvatskog naroda stvorila raspoloženje i uverenje da „Srbima, Jevrejima (Židovima) i Ciganima nema mesta u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj"; da su to strani elementi došli na ove (hrvatske) prostore nakon krvavih borbi Hrvata sa Turcima (!?); da je u to vreme Hrvatska već bila država stvorena od državotvornog hrvatskog naroda koji je to (državotvoran) bio (?) i pre dolaska na ove prostore; da ti narodi, došli odnekud (?), imaju negativni uticaj na očuvanje i dalje obogaćivanje „hrvatskog narodnog bića", te duhovnog i svakog drugog razvoja; da kao strani elementi oni ne mogu uživati nikakva prava u državi Hrvatskoj; štaviše, oni, a pre svega Srbi, moraju odgovarati za „tiraniju nad hrvatskim narodom" u Kraljevini Jugoslaviji.[3]

[2] Pojmovi, sintagme i kovanice hrvatskog jezika, kao i navedeni citati u ovom predgovoru, a za koje nisu u fusnotama izričito navedeni izvori, preuzeti su iz dokumenata objavljenih u ovoj knjizi.

[3] O svemu ovome već postoji bogata literatura. Vidi: Branko Petranović, Istorija Jugoslavije, Beograd 1988, knj. 2, str. 50; Smilja Avramov, Genocid u

To su bili osnovni sadržaji javnih (zabeleženih) govora ustaških funkcionera koji su istovremeno nudili i načine kako to sve nam ereno ostvariti: stav ministra M. Budaka,[4] izrečen u Gospiću: „Jedan dio Srba ćemo pobiti, drugi ćemo raseliti, ostale ćemo prevesti u katoličku vjeru i tako pretopiti u Hrvate. Tako će im se uskoro zatrti svaki trag, a ono što će ostati, biće zlo sjećanje na njih" - postaće ne samo oznaka svih poduhvata koje će ova ustaška vlast u svojoj zločinačkoj nameri preduzeti već i izraz suštine „hrvatskog narodnog programa".[5]

Ostvarenje postavljenog cilja - istrebljenje Srba pre svega - nije samo obaveza ustaške vlade već je to, kako je smatrao i javno isticao Slavko Kvaternik, istovremeno obaveza i vlada Italije, Nemačke i Mađarske. „Mi ćemo Srbe u Savu, a Vi u Dunav" - savetovao je on predstavnika mađarskog Generalštaba, Kolmana Kerija.[6]

Milovan Žanić, ministar u ustaškoj vladi, još 2. juna 1941. upozoravao je da „nema te metode koju nećemo upotrebiti kao ustaše da načinimo ovu zemlju zbilja hrvatskom i očistimo je od Srba".[7]

Raspirujući antisrpsku mržnju, isti ministar je sutradan na zboru u Daruvaru, pored ostalog, istakao: „Hrvati, mi imademo među nama neke koji nijesu nikada prema nama bili lojalni. Došli su u ove krajeve onda kad je za turskih ratova izginulo mnogo naših ljudi i kad su opustjeli naši domovi. Došh su ovamo, raširili se poput ježa, i počeli nas ugrožavati i skoro ugrozili. To su Srbi. Iz svega ovoga što se dogodilo znademo da oni nama nikada neće dobro željeti. Mi ustaše znademo, da dok se to pitanje Srba ne

Jugoslaviji u svetlosti međunarodnog prava, Beograd 1992, str. 285-286; Fikreta Jeuć-Butić, Ustaše i Nezavisna Država Hrvatska 1941-1945, Zagreb 1977, str. 122-125; Viktor Novak, Magnum Crimen - Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj, Beograd 1986, str. 605-606; Bogdan Krizman, NDH između Hitlera i Musolinija, drugo izdanje, Zagreb 1983, str. 122-125.

[4] „Da vas upoznam, ako to do sada niste znali" - piše Psunjski u nedavno (otkrivenoj) objavljenoj knjizi - „To je onaj isti Mile Budak, koji je u istorijskoj književnosti Hrvtske još pre aprila 1941. godine zauzeo prvo mesto. Njegovu teoriju da Hrvati nisu Sloveni već Goti, odobrio je ceo hrvatski narod". Vidi: Psunjski, Hrvati u svetlosti istorijske istine, izd. „Novo delo", Beograd 1993, str. 146.

[5] Da ovde nije reč samo o stavu ustaške vlasti i članovima njihove vlade, vidi se iz sledećeg upozorenja: „Ako se ima u obzir da je ustaška vlada od svih organizacija HSS po Hrvatskoj dobila izraze privrženosti i gotovosti da sudeluju u ostvarenju .hrvatskog narodnog programa', da su mnogobrojne narodne manifestacije ustaška načela i formalno proglasile hrvatskim narodnim programom, onda su članovi ustaške vlade imali punu legitimaciju hrvatskog naroda, kada su dogovorili, da ne treba birati sredstva kada je u pitanju uništenje srpskog naroda". Vidi: Psunjski, Isto, str. 146.

[6] Viktor Novak, n.d., str. 605.

[7] „Novi list", Zagreb, 3. lipnja 1941; B. Krizman, n.d., str. 124; F. Jelić-Butić, n.d., str. 164.

riješi da će naša domovina biti uznemiravana. Znademo da imamo pravo kad tražimo: - preko Drine." Težeći da ostvari što jače antisrpsko raspoloženje kod hrvatskog naroda, Žanić uverava okupljenu masu da će NDH biti uređena samo onako „kako odgovara potrebama čistog hrvatskog naroda", jer, nastavlja, dalje, ministar, „ova država, ova naša domovina, mora biti hrvatska i ničija više. I zato oni koji su došli ovamo, treba i da odu. Naše nastojanje kroz stoljeća, a osobito u ovih dvadeset godina pokazuju, da je svaki kompromis apsolutno isključen. Ovo ima biti zemlja Hrvata i nikoga drugog. Mi to ne tajimo. To je politika ove države i kad to izvršimo, izvršili smo ono što piše u ustaškim načelima!"[8])

Istovremeno, ministar vanjskih poslova u ustaškoj vladi dr Mladen Lorković pozivao je na „definitivni obračun protiv Srba, Jevreja i Cigana". „Ustaški pokret je u svojim načelima istakao" - govorio je on - „da hrvatska zemlja mora pripasti hrvatskom narodu i da mora biti očišćena od onih koji su za nas najveća nesreća". S tim ciljem Lorković poziva hrvatski narod da bude jedinstven u borbi protiv Srba isto onako „kao što je bio složan u travnju, kada je razoružavao srpsku vojsku", jer „iza Nezavisne Države Hrvatske" danas „stoji čitav hrvatski narod".[9])

Govoreći o programskoj orijentaciji NDH, Viktor Gutić, ustaški povjerenik i stožernik u Banjaluci, u svom govoru u Sanskom Mostu otvoreno je, maja 1941, pozivao Hrvate i muslimane da odmah pristupe uništavanju i klanju Srba. On je tom prilikom, pored ostalog, istakao: „Nema više srpske vojske! Nema više Srbije... drumovi će poželjet Srbalja, al' Srbalja više biti neće. Izdao sam drastične naredbe za njihovo potpuno ekonomsko uništenje, a slijede nove za potpuno istrebljenje", te zato - obraćajući se okupljenoj masi - zahtevao: „Uništavajte ih gdje god ih sretnete, a blagoslov poglavnikov i moj su vam sigurni."[lo)] Gotovo sa istim porukama, u mnogim mjestima širom NDH istupali su i ostali ustaški funkcioneri koji su svojim ekstremnim parolama - „krvoždna srbijanska zvijer", „srbijanski oružnici hajdukuju i proganjaju diljem Hrvatske, hrvatske rodoljube", „židovstvo je rak-rana na živom tijelu naroda", „srpsko kopito gazi zarobljenu hrvatsku zemlju" i drugim - sve jače izazivali antisrpska i antijevrejska raspoloženja kod najširih narodnih slojeva.[u)] Na skupštini ustaških povjerenika polovinom juna 1941.

[8)] Isto.
" „Novi list", Zagreb, 4. i 10. lipanj 1941.
[101] Viktor Novak, n.d., str. 608.
[U)] „Novi list", Zagreb od 13. i 21. srpnja 1941.

u Gacku, na primer, Herman Togonal je pozivao muslimane da odmah pristupe pokolju Srba, a svoj govor je završio recima „Posljednji metak u posljednjeg Srbina."[12)]

Za cigane koji su živeli na teritoriji NDH, već tada je veliki župan velike župe Pokupje dr Ante Nikšić imao gotovo rešenje „sve naseliti na jednom mjestu", ili „poslati na prisilan rad" i tako riješiti „cigansko pitanje".[13)] Na žalost, to „jedno mjesto" za blizu 30.000 Cigana koji su živjeli na teritoriji NDH bio je zloglasni logor Jasenovac, u kome je tokom 1941. stradala većina.

Ustaška štampa, naročito novine „Hrvatski narod", „Novi list", „Hrvatska krajina", „Katolički list", bila je tih dana puna napisa antisrpske i antijevrejske sadržine. U njima su Srbi i Jevreji označavani kao „strani elemenat" i „egzistencijalna opasnost po Hrvate". Traženo je da se njihovo pitanje reši kao akutna opasnost po novu državu.

Za Jevreje, ustaški „Novi list" u broju od 2. jula 1941, pored ostalog, navodi da je „veoma značajno" što su „široki hrvatski slojevi uvijek prezirali Židove i prema njima osjećali prirodnu odvratnost. Nema kraja Hrvatske", piše u pomenutom članku, „u kome naš svijet ne bi imao najnegativnije mišljenje o Židovima. U Zagorju, u Hercegovini, Međumurju, Slavoniji, Dalmaciji, Srijemu, Bosni, diljem Hrvatskih zemalja naš pučanin smatra Židova sinonimom podlosti, varanja, gramzivosti, nemorala i tuđinstva. Samo ime 'Ćifut' kojim naš čovjek naziva Židova daje prizvuk dubokog prezira koji Hrvat osjeća prema Židovu".[14)]

Tako je ustaška propaganda zapljuskivala celu NDH huškajući na istrebljenje Srba, Židova i Cigana, jer „hrvatski se narod mora očistiti od svih elemenata koji su za taj narod najveća nesreća" i - kako je isticao Lorković, 4. juna 1941. u Donjem Miholjcu - „koji su tome narodu tuđi i strani", „koji u tom narodu rastvaraju zdrave snage i koji su ga gurali iz jednog zla u drugo", naglašavajući: „to su Srbi i Židovi".[15)]

Ustašku propagandu protiv Srba i Jugoslavije u celini, svojski je podržavala klerikalna propaganda. Ona je na Jugoslaviju gledala kao na „sektarsku državu" kojom je gospodarila Srbija - „šizmatična država" koja mrzi katoličku crkvu, papu i Hrvate, zato što su katolici. Katolička crkva je Srbe smatrala „otpadnicima" od „vjere svojih otaca", koje treba ponovo vratiti pod okrilje

* Savo Skoko, Pokolj hercegovačkih Srba 41, Beograd 1991, str. 25-26.
" „Novi list", Zagreb, 11. lipnja 1941, str. 5.
„Novi list", 6. srpnja 1941.
' „Hrvatski narod , Zagreb, 28. srpnja 1941.

katoličke crkve. Uz podršku Vatikana, nadbiskup Alojzije Stepinac je nastojao da se oslobodi „šizmatika". NDH je trebalo da postane snažna katolička država na Balkanu.[16)]

Koliko su ustaške vlasti bile zainteresovane za brzo i radikalno rešenje „srpskog i jevrejskog pitanja", najuverljivije govori njihovo nastojanje da svoje ideološke stavove i zahteve odmah pretoče u zakonske odredbe, koje se upravo odnose na ova dva naroda, kako bi proizvedeno stanje i namere legalizovali. Među prvim zakonskim odredbama, koja je postala i formalnopravni temelj ustaškom „kaznenom zakonodavstvu" ili bolje - osnova za početak masovnih likvidacija Srba, Jevreja i Cigana, jeste „Zakonska odredba za odbranu naroda i države" - donesena 17. aprila 1941, upravo na dan kada je i obrazovana prva vlada NDH.[1]* Karakteristična su prva dva člana ove odredbe (koja su skoro verna kopija Austrougarskog zakonodavstva o prekim sudovima 1914. i 1915), koja glase: „Tko bilo na koji način povrijedi ih je povrijedio čast i životne interese hrvatskog naroda, ili bilo na koji način ugrozio opstanak Nezavisne Države Hrvatske ili državne vlasti, pa makar djelo ostalo samo u pokušaju, čini se krivim za zločinstvo veleizdaje". U narednom članu predviđeno je da „svi oni koji skrive za djelo veleizdaje ima stići kazna smrt".[18)] Prema toj odredbi, svako je mogao biti osuđen za „djelo veleizdaje" i likvidiran, a da pri tom uopšte nije bilo pravno definisano šta se smatra „veleizdajom".

Tokom maja i juna 1941. donete su zakonske odredbe „o zabrani ćirilice", „o rasnoj pripadnosti", „o državljanstvu", „o zaštiti arijevske krvi i časti hrvatskog naroda", „o prijekim sudovima", „o pokretnim prijekim sudovima", „o formiranju državnog ravnateljstva za ponovu", „o zaštiti arijevske kulture hrvatskog naroda", „o obaveznoj prijavi imetka Židova i židovskih preduzeća", „o postupku sa imovinom osoba koje su napustile područje NDH", „o promjeni imena gradova i naselja" (koji su u svom nazivu imali pridev „srpski"); zatim, naredbe „o promjeni židovskih prezimena i označavanju židovskih tvrtki", „o obaveznoj prijavi Srbijanaca" i mnoge druge.[19)]

Već 5. maja donete su „Zakonska odredba o prelasku s jedne vjere na drugu" i „nadopuna zakonske odredbe o prelasku s jedne

[16)] Branko Petranović, n.d., str. 49.

[17)] „Narodne novine" - službeni list Nezavisne Države Hrvatske (u daljem tekstu: „Narodne novine") od 17. aprila 1941.

[181] Savo Skoko, Pokolj hercegovačkih Srba 41, Beograd 1991, str. 25-26.

[19)] B. Krizman, n.d, str. 120; „Narodne novine" od 5. V; 20. V; 4. VI; 5. VI, 8. VI; 24. VI; 26. VI 1941.

vjere na drugu", koje su rezultat „tvoračke" aktivnosti rimokatoličkog episkopata u NDH, sa nadbiskupom Alojzijem Stepincom na čelu. One, između ostalog, određuju da sva lica koja prelaze u katoličku veru „moraju isposlovati odobrenje vlasti NDH za taj prelaz".[20] „Okružnicom" od 30. jula 1941, ustaške vlasti su precizirale „postupak" za taj prelaz, posebno za pojedine kategorije srpskog stanovništva: „Kod izdavanja potvrda treba paziti na grko-istočne učitelje, popove, trgovce, bogate obrtnike i seljake, i uopće inteligenciju, da im se ne izdadu potvrde, osim u slučajevima kad se doista dokaže njihova čestitost, jer je načelno stanovište vlade da se ovim osobama ne izdaju potvrde."[21]

III

Podstaknuta tako žestokom propagandom u govorima najviših ustaških funkcionera, a zatim i donetim zakonskim odredbama koje su podsticale na teror i nasilje, vlast NDH preduzima i prve mere proterivanja iz službe svih državnih službenika srpske nacionalnosti, zatim proterivanje srpskih sveštenika, zatvaranje i rušenje srpskih pravoslavnih crkava. Srbima i Jevrejima je naređeno da odmah predaju policijskim vlastima radio-aparate, pisaće mašine, motorna vozila. Pod pretnjom smrtne kazne, zahtevana je predaja naoružanja i vojne opreme. Posebnim naredbama lokalnih i centralnih vlasti Srbima i Jevrejima je zabranjeno da ulaze u lokale, bioskope i druge javne i kulturne institucije. Gotovo po svim gradovima, većim i manjim naseljenim mestima isticane su naredbe da se „više od dva Srbina ne smiju kretati zajedno"; da „Srbi i Židovi ne smiju u opće ići zajedno"; da „poslije osam sati uveče moraju biti u svojim kućama"; da „Židovi i Srbi pri kupovanju u radnjama moraju čekati dok Hrvati ne podmire svoje potrebe, pa tek onda da kupuju"; da im se „zabranjuje kupanje na gradskim bazenima"; da nemaju pravo „izlazaka na šetalište", itd.[22]

Ipak, sve ovo, kao i uvođenje naziva „grkoistočnjak" umesto Srbin, propisi o obaveznom nošenju plave trake sa slovom „P" (pravoslavac), za Srbe, i žute trake sa slovom ,,Ž" (Židov) za Jevreje, pojedinačna i grupna hapšenja - predstavljalo je samo uvod i pripremu za sve ono što će tek uslediti. Trebalo je da

[20] Arhiv Vojnoistorijskog instituta (AVII), Arhiv Nezavisne Države Hrvatske (ANDH), k. 213, reg. br. 10/2-1.

* AVII, ANDH, k. 213, reg. br. 10/2-1 (169).

[22] ANDH, k. 171, reg. br. 2/18-1; S. Skoko, n.d., str. 27.

ustaška vlast još mnogo toga uradi da bi proces rešavanja „srpskog" i „jevrejskog pitanja", kao i pitanja Cigana, otpočeo. Ustaške vlasti radi toga osnivaju čitavu mrežu vanrednih prekih, pokretnih prekih i tzv. narodnih sudova na čitavoj teritoriji NDH: u Zagrebu, Karlovcu, Gospiću, Varaždinu, Tuzli, Banjaluci, Osijeku, Sarajevu, Bjelovaru, Bihaću, Brčkom, Derventi, Mostaru, Višegradu, kako bi se taj proces ne samo ubrzao već, istovremeno, genocid kao pripremani metod rešavanja „srpskog pitanja" prikrio radom sudskih organa.[23)]

Ti sudovi sudili su po tzv. skraćenom postupku, a gotovo jedina presuda bila je smrtna kazna.

Istovremeno usledila je i akcija formiranja koncentracionih logora: logor „Danica" kod Koprivnice, „Kerestinac" kod Zagreba, „Jadovno" na Velebitu, logor u Gospiću, logor na ostrvu Pagu, „Kruščica" u blizini Travnika, Stara Gradiška, Loborgrad, Đakovo, Tenje kod Osijeka, Jastrebarsko, logor u Rumi, Lepoglava, Jasenovac i drugi logori.[24)] U njima će ubrzo na najsuroviji način biti mučeni i masovno ubijani Srbi, Jevreji i Cigani. Pored koncentracionih logora, na teritoriji NDH postojala su i tri (glavna) iseljenička logora, predviđena za prikupljanje i dalju deportaciju Srba: logori u Slavonskoj Požegi, Bjelovaru i Capragu kod Siska.[25)] Pored njih, gotovo u svakom mestu postojali su manji logori za dotične oblasti ili tzv. zbirališta, gde su hapšeni i dopremani Srbi i Jevreji i iz kojih su dalje transportvani.

Ustaške vlasti su se tako pripremile za brzo uništavanje Srba, Jevreja i Cigana.

Ta vlast će primeniti čitavo mnoštvo najrazličitijih metoda u vršenju zločina, dakle, hapšenja, klanja, vešanja, masovna likvidiranja (genocidnog karaktera). Na udaru se našlo čitavo srpsko stanovništvo, Jevreji i Cigani.

Srbi su stavljeni van zakona.

Ustaše su ih ubijale svuda: na ulici, u polju, na kućnom pragu, naočigled roditelja i deca, pri tome su im vadili oči, sekli jezike, noseve i uši, parali utrobu, a ženama vadili još nerođenu decu, razbijah lobanje i zakucavali konjske potkovice i eksere u glavu.

Navedimo o tome samo jedno svedočenje: „Oni" (misli na ustaše, prim. Redakcije) „dotjerane seljake žive sijeku u komade, vade im oči nožem, bacaju ih u vodu i gađaju puškom sa po sto

[M)] F. Jelić-Butić, n.d., str. 160-161.

[24)] Mirko Peršen, Ustaški logori, Zagreb 1966. str. 37-48; Zločini protiv Jevreja u Hrvatskoj, str. 83-112, 115, 117, 120.

[231] Isto.

naboja"; i, dalje, „u selima lješevi leže nezakopani, rijeke su pune lješeva, koji se hvataju za žbunje i truju okolinu, iako za to nema razloga..."[26)], pisao je, pored ostalog, Stjepan Nojberger, ustaški zapovednik Stožera hrvatske legije, u izveštaju zapovedniku Hrvatske vojske.

Na takvim stravičnim metodama rješavanja „srpskog pitanja" zgražavali su se čak i osvedočeni neprijatelji srpskog naroda. Podmaršal Lakša, posebni opunomoćenik ustaškog poglavnika Ante Pavelića, u izveštaju od 5. jula 1941. navodi da „nijedan građanin, nijedna žena, nijedno dijete nije sigurno za svoj život... Ove ustaše pustošili su svuda gdje bi upali. Mnogi od ovih ustaša hvalile su se koliko su ljudi pobili, koliko tukli i zlostavljali do smrti..." A opunomoćeni general u NDH fon Horstenau takve masakre nad srpskim stanovništvom okarakterisao je kao „iživljavanje neljudskih sadista".[275] O tim i takvim zločinima govore dokumenti prvog toma pomenute edicije, nastali u periodu nakon uspostavljanja Nezavisne Države Hrvatske 10. aprila 1941. do njenog sloma 8. maja 1945. godine.

Vojnoistorijski institut, odnosno Vojni arhiv u njegovom sastavu, raspolaže velikim brojem tih dokumenata. Njihov broj uslovio je naše opredeljenje da oni budu obljavljeni u više knjiga. Prva knjiga, koja je sada pred nama, sadrži dokumente o zločinima koji su počinjeni tokom 1941. godine. Na njima nije vršena nikakva jezička redakcija već su objavljena kao u originalu.

U fazi izdvajanja dokumenata iz fondova Vojnog arhiva koji su objavljeni u ovoj knjizi veliku pomoć Redakciji pružili su: Anka Petrović, arhivski savetnik, Bojković Slađana i Ana Varga-Cetenji, arhivisti u Vojnoistorijskom institutu.

Beograd, 10, avgust 1993.

Redakcija

> AVII, ANDH, k. 1, reg. br. 6/2-4; Lj. Đurić, Banijski partizanski odred 1941-1945, Beograd 1988, str. 41-45.

} AVII, ANDH, k. 84, reg. br. 55/3-1 S. Skoko, n.d., str. 109-127.

BR. 1.

ZAPISNIK SA KONFERENCIJE ODRŽANE 27. MARTA 1941. U OPERATIVNOM ŠTABU VERMAHTA O SITUACIJI U JUGOSLAVIJI, NJENOM MUNJEVITOM RAZBIJANJU UZ POMOĆ ITALIJE, MAĐARSKE, BUGARSKE I HRVATA, KOJI BI ZAUZVRAT IMALI TERITORIJALNU DOBIT A HRVATI I AUTONOMIJU[1]

OPERATIVNI ŠTAB
VERMAHTA

Berlin, 27.3.41.

Strogo poverljivo

1. primerak Operativnom štabu Vermahta
2. primerak Odeljenju narodne odbrane

Konferencija o situaciji u Jugoslaviji

Vrh. K-da Vermahta/Op. štab
Odelj. za narodnu odbranu
29. mart 1941.
Str. pov. br. 4439/41

Prisutni:

Firer, Maršal Rajha, Načelnik Vrhovne K-de Vermahta, Načelnik Operativnog štaba Vermahta, General-potpukovnik Bodenšac (Bodenschatz), Pukovnik Šmunt (Schmundt), Kapetan fregate fon Putkamer (v. Puttkamer), Potpukovnik Serf (Scherff), Major fon Belo (v. Below), Major Kristijan (Christian)

Kasnije su se priključili:

Komandant Kopnene vojske, Načelnik Generalštaba Kopnene vojske, Pukovnik Hojzinger (Heusinger), Potpukovnik Sivert (Sieverth), Ministar spoljnih poslova Rajha, Poslanik Hevel (Hewel), General-major fon Valdau (v. Waldau), Pukovnik Smit (Schmidt), General-major fon Rintelen (v. Rintelen)

Firer

Opisuje situaciju u Jugoslaviji posle državnog prevrata. Konstatuje daje Jugoslavija, s obzirom na predstojeću akciju „Marita" i tim pre kasniju operaciju „Barbarosa", bila nesiguran faktor.

[1] Original u Vojnoistorijskom institutu (u daljem tekstu VII), Vojni arhiv, NA, K.l/I reg.br. 3/2. Dokumenat se nalazi kao prilog materijalima Državne komisije za utvrđivanje ratnih zločina okupatora i njihovih pomagača (u daljem tekstu: KZRZ). Inv.br. 18757.

Srbi i Slovenci nikada nisu bili prijateljski naklonjeni Nemcima. Vlade se nikada ne drže čvrsto u sedlu zbog pitanja narodnosti i oficirske kamarile, koja je naklonjena državnom prevratu. Zemlja je u prisutnosti imala samo jednog jakog čoveka, Stojadinovica, koga je princ - regent Pavle zbacio na svoju sopstvenu štetu.

Trenutak za saznanje stvarne situacije u zemlji i njenog stava prema nama povoljno je viđen za nas kako iz političkih, tako i vojnih razloga. Da je prevrat vlade nastao za vreme operacije „Barbarosa", posledice za nas bi morale biti znatno teže.

Firer je odlučio da ne sačekavši moguće izjave nove vlade o lojalnosti pripremi sve mere da razbije Jugoslaviju vojno i kao državnu tvorevinu. U spoljno-političkom pogledu neće se postavljati nikakvi zahtevi ili ultimatumi. Na znanje se uzimaju uveravanja juoslovenske vlade, kojima se za budućnost, ipak, ne može verovati. Napad će početi čim za to budu pripravni pogodna sredstva i trupe.

Stalo je do toga da se što brže postupa. Pokušaće se da na pogodan način učestvuju susedne države. Vojna podrška protiv Jugoslavije zahtevaće se osobito od Italije, Mađarske i u izvesnom pogledu i od Bugarske. Rumuniji se prepušta uglavnom zadatak pokrivanja prema Rusiji. Mađarski i bugarski poslanik su već obavešteni. Dučeu će se još u toku dana uputiti poruka.

Politički je naročito važno da se udar protiv Jugoslavije izvede s neumoljivom okrutnošću i da se vojno razbijanje izvrši u munjevitoj operaciji. Tim bi se Turska mogla zastrašiti u dovoljnoj meri i u povoljnom smislu bi se moglo uticati na kasniji vojni pohod protiv Grčke. Treba računati s tim da će prilikom našeg napada Hrvati stati na našu stranu. Njima će se obezbediti odgovarajući politički postupak (kasnija autonomija). Rat protiv Jugoslavije mogao bi biti veoma popularan u Italiji, Mađarskoj i Bugarskoj, pošto se za ove države mogu u izgled staviti teritorijalne dobiti, za Italiju jadranska obala, Mađarsku Banat, Bugarsku Makedonija.[2]

[2] Deoba teritorije u cilju uništavanja države Jugoslavije praktično je počela odmah posle vojnih poraza jugoslovenske vojske. Nemačka Vrhovna komanda 12. aprila 1941. izdaje privremene smernice za podelu Kraljevine Jugoslavije:

„1. Područje bivše Štajerske i Kranjske:

Područje bivše Štajerske, prošireno prema jugu oko 90 km širokim i 10-15 km dubokim pojasom, priključuje se pokrajini Štajerskoj.

Severni deo *Kranjske,* - sa graničnom linijom koja se proteže južno samo rekom Savom a severno od Ljubljane, prema priloženoj karti Kde kopnene voi. - Glavni Stan, pripojiće se Koruškoj.

Ovaj plan se uzima kao predhodni uslov da sve mere preduzimamo vremenski ubrzano i postavimo tako jake snage da se jugoslovenski slom izvrši u najkraćem roku.

S tim u vezi početak operacije „Barbarosa" mora se odložiti za četiri nedelje.

1. Što raniji početak operacije „Marita" sa ograničenim ciljem osvajanja grčke Trakije i kotline Soluna do osvajanja planinskog predela Edese; za tu svrhu uzeti zamah preko jugoslovenske teritorije.

2. Udar iz rejona južno od Sofije u pravcu Skoplja u cilju rasterećenja boka italijanskog fronta u Albaniji.

3. Udar jačim snagama iz rejona Sofije u pravcu na Niš, dalje Beograd, u sadejstvu sa...[3]

Čim se zemlja umiri, Komanda *kopnene vojske predaće područja posednuta od nemačkih trupa,* po srezovima, nadležnim nacističkim pokrajinskim vođama.

Vođa Rajha pripremiće sa Dučeom pismenim putem *predaju područja posednutih od Italijana,* - sprovešće se prema detaljnom uputstvu Ministarstva spoljnih poslova. Do tog vremena sa nemačke strane neće se preduzeti nikakve mere. (Time je rešena depeša II armije I br. 801/41 Kde kopnene vojske, odelj. za ratnu upravu.)

2. Područje Prekomurja:

Celo područje Prekomurja, u okviru istoriske granice, pripašće Mađarskoj. Predviđeno je docnije preseljavanje Nemaca koji žive ii severozapadnom delu toga područja. Predaju područja Mađarima regulisaće Komanda kopnene vojske.

3. Banat:

Područje od mesta gde Drava preseca mađarsku granicu od utoka Tise u Dunav pripašće Mađarskoj.

Područje istočno od Tise stavlja se zasad pod nemačku zaštitu, isto tako i područje južno od Dunava i istočno od opšte linije: ušće Morave u Dunav - Požarevac - Boljevac - Knjaževac - Kalna. Ovo područje obuhvata Borski bakarni basen i jugoistočne susedne ugljene basene. Pomenuta linija služi kao oslonac i kao privremeno razgraničenje. Za ovo područje predvideti zasad nemačku vojnu upravu pod Vrhovnom kdom suvozemne vojske.

4. Južna Srbija:

Područje nastanjeno bugarskim Makedoncima pripašće, prema odgovarajućoj nacionalnoj granici, Bugarskoj.

Privremeno razgraničenje i predaja Bugarima priprema se u Kdi kopnene vojske, saobrazno vojnim zahtevima.

5. *Stara Srbija:*

Područje Stare Srbije stavlja se pod nemačku vojnu upravu potčinjenu Kdi kopnene vojske.

6. Hrvatska:

Hrvatska [NDH] će unutar svojih nacinalnih granica postati samostalna država. Nemačka se neće mešati u njene unutrašnje političke prilike.

7. *Ostala područja uključujući Bosnu i Crnu Goru:*

Političko uobličenje ovih područja prepušta se Italiji. Pri tome može doći u obzir i ponovno uspostavljanje samostalne Crne Gore." Fotokopija dokumenta u Vojnom Arhivu, NA, K.l, reg. br. 17/2.

Tako piše u originalu.

4. Upad jačih grupa nemačkih snaga iz rejona Graca i Celovca u jugoistočnom pravcu s ciljem razbijanja jugoslovenske armije.

Po tački 2) i 3). Dovući snage grupe, koja vrši obezbeđenje i koja je stavljena u pripravnost prema Turskoj, prekobrojne jedinice Južnog fronta i armijske rezerve. Obezbeđenje prema istoku moraju preuzeti s jedne strane bugarske snage, ojačane jednom oklopnom divizijom, koja se dovlači iz Rumunije, a s druge strane rumunske snage kod kojih treba ostaviti samo jednu oklopnu diviziju.

Po tački 4). Snage se mogu uzeti iz marševskog ešelona za operaciju „Barbarosa" (uz to ubrzanje da bude na prvom mestu). Snage moraju biti dovoljno jako odmerene.

Italijanima kao glavni zadatak pripada da pre svega obustave ofanzivna dejstva protiv Grčke, da se dovoljno obezbede prema jugoslovenskoj granici i da sa armijom „Po" operišu iz Istre u cilju zaštite desnog nemačkog boka.

5. Vazduhoplovstvu kao glavni zadatak pripada da otpočinjući dejstva što ranije razbije jugoslovensku organizaciju aerodromskog obezbeđenja i da napadima u talasima razori glavni grad Beograd, a uz to da pruži podršku nastupnom maršu kopnene vojske.

Za tu svrhu moguće je koristiti mađarsku organizaciju aerodromskog obezbeđenja.

Komandant Kopnene vojske

Firerov plan operacije poklapa se s već načinjenim sopstvenim procenama. Termin za otpočinjanje „Marite" može se "prema atmosferskim prilikama zadržati za 1.4. Otpočinjanje pokreta preostalih udarnih grupa moguće je prema strategijskom razvoju snaga između 3. i 10.4. Na pitanje da U južne napadne grupe, ako brzo napreduju, mogu slobodno da postupaju za dalje vođenje operacije „Marita", Firer načelno daje potvrdan odgovor, ali zahteva da se operacije ne ispuste iz ruku, već da se čvrsto vode.

Komandant Kopnene vojske će noćas do 3.00 sata pismeno podneti osnovne zamisli operacije.

Komandant vazduhoplovstva

Javlja da vazdušni napadi mogu odmah otpočeti s 8. vazduhoplovnim korpusom iz Bugarske, ali da vazduhoplovstvo za jači vazdušni razvoj snaga potrebuje vreme od 2-3 dana. Planirano je

dovođenje jačih bombarderskih formacija i združenih jedinica aviona za obrušavanje u rejon Beča, Graca i na teritoriju Mađarske. U danom slučaju usledиće dovlačenje snaga X vazduhoplovnog korpusa na južno-italijanske polazne aerodrome za upotrebu vazdušnodesantnih trupa. Vodiče se briga za pojačanje protivvazdušne odbrane Beograda, Koruške i Štajerske.

Firer

Naređuje da se odmah otpočnu sve pripreme. Očekuje osnovne zamisli operacije delova oružanih snaga u toku večeri 27.3. Generalu fon Rintelenu se za 27. 3. unoć izdaje naređenje za odnošenje poruke i usmenih naređenja Firera.

BR. 2

PROGLASI KVATERNIKA I MAČEKA POVODOM PROGLAŠENJA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE 10. APRILA 1941. GODINE[1],

PROGLAŠENA JE NEZAVISNA HRVATSKA DRŽAVA

Zamjenik Poglavnika i vrhovni zapovjednik cjelokupne vojne sile Slavko Kvaternik održao je preko radija govor u kome je upravio hrvatskom narodu riječi, koje znače

USKRS HRVATSKE DRŽAVE:

HRVATSKI NARODE!

Božja providnost i volja našeg saveznika te mukotrpna višestoljetna borba hrvatskog naroda i velika požrtvovanost našeg poglavnika dra Ante Pavelića, te ustaškog pokreta u zemlji i inozemstvu:

Odredili su da danas pred dan uskrsnuća Božjeg Sina uskrsne i naša nezavisna Hrvatska Država.

Pozivam sve Hrvate u kojem god mjestu oni bili, a naročito sve časnike, podčasnike i momčad cjelokupne oružane snage i javne sigurnosti, da drže najveći red i da svi smjesta prijave

[1] Preštampano iz posebnog izdanja glasila „Hrvatski narod", objavljeno u Zborniku dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda (u odaljem tekstu: Zbornik), tom V, knj. 1, dok. br. 220.

zapovjedništvu oružane snage u Zagrebu mjesto gde se sada nalaze, te da cijela oružana snaga smjesta položi zakletvu vjernosti nezavisnoj državi Hrvatskoj i njenom Poglavniku.

Cjelokupnu vlast i zapovjedništvo cjelokupne oružane snage preuzeo sam danas kao opunomoćenik Poglavnika.

Bog i Hrvati! Za dom spremni!

PROGLAS DRA MAČEKA

ZAGREB, 10. IV. Desetak minuta poslije proglasa g. Slavka Kvaternika dao je proglas putem radia i predsjednik HSS dr. V. Maček.

U svom proglasu dr. Maček konstatirao je, da je današnjim danom g. Slavko Kvaternik proglasio nezavisnu Hrvatsku državu sa svojim historijskim granicama. Poziva sve pristaše HSS da se pokoravaju vlastima. Ujedno je pozvao sve kotarske predstojnike i činovnike, koji su u službi, da lojalno i iskreno surađuju s novim vlastima.

BR. 3

PROGLAS SLAVKA KVATERNIKA OD 10. APRILA 1941. 0 USPOSTAVLJANJU KVISLINŠKE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE[1]

Broj 1101
1941.

RJEŠENJA.

ZAMJENIK POGLAVNIKA HRVATSKE DRŽAVE

objavljuje:

1) da je sa danom 10. travnja 1941. preuzeo zapovjedništvo cjelokupne oružane snage i cjelokupnog saobraćaja Hrvatske Države (željeznice, ceste, rijeke, obale, poštu, telegraf, telefon, sve radio postrojbe it. d.) zamjenik Poglavnika Hrvatske Države Dr. Ante PAVELIĆA - Slavko KVATERNIK;

[1] Vjesnik vojnih naredaba i zapovijedi za cjelokupnu oružanu snagu Hrvatske države br.l. Dokumenat je objavljen u Zborniku Aprilski rat 1941, knj. 2, dok.

2) da je imenovao zapovjednika cjelokupne oružane snage pukovnika Slavu STANCERA za zapovjednika svih kopnenih snaga Hrvatske vojske;

3) da je imenovao za zapovjednika Hrvatskih morskih obala, riječne plovidbe i svih pomorskih snaga kapetana Đuru JAKĆINA;

4) da je imenovao za zapovjednika svih zračnih snaga kapet. Vladu KRENA;

5) da je po nalogu poglavnika Hrvatske Države promaknut za svoje osobite zasluge i požrtvovanje u svjetskom ratu kao i za svoje uvijek odvažno Hrvatsko držanje za vrijeme našeg robovanja pukovnika SLAVU STANZERA, prvim generalom pješačtva Hrvatske vojske;

6) po nalogu Poglavnika Hrvatske države promaknut je u čin pukovnika zrakoplovstva za svoje osobite i dugogodišnje ustaške zasluge kapetan Vlado KREN sa pridržajem odlikovanja Ustaškim redom;

7) po nalogu Poglavnika Hrvatske države a za svoje osobite i dugogodišnje ustaške zasluge promaknut je u čin majora zakleti ustaški kapetan ANDROLIC Vladislav, te imade u tome svojstvu preuzeti inspektorat nad svim oružanim skladištima.

Nadalje se promiču po nalogu Poglavnika Hrvatske Države:

8) u čin pukovnika zbora javne sigurnosti i reda kapetan Zvonko KOVAČEVIĆ, radi svojih osobitih ustaških zasluga;

9) za svoje osobite ustaške zasluge u čin pukovnika zbora javne sigurnosti i reda majora oružničtva Vladislav NEDOVED;

10) za osobite zasluge na bojnom polju u ideologiji ustaške Hrvatske u čin potpukovnika majora Ivana ČANIĆ, koji je spasio u najtežim prilikama za Hrvatsku vojsku topničke jedinice od osobite vrijednosti uz pridržaj odlikovanja Ustaškim redom;

11) za osobite zasluge na polju u ideologiji Ustaške Hrvatske promiče se u čin potpukovnika kapetan Ivan ŠOJAT;

12) za osobite ustaške zasluge u čin majora pješačtva, zakleti ustaša Ivan GRGIĆ i imenuje se osobnim pobočnikom zapovjednika cjelokupne oružane sile Hrvatske;

13) za neizmjerne zasluge skopčane najvećim životnim pogibeljima kroz punih 20 godina, imenuje se pukovnikom u glavnom stožeru Hrvatske vojske major Adolf SABLJAK, uz pridržaj doličnog odlikovanja;

14) iz istih razloga a za svoje dugogodišwe vjerne i uspješne službe imenuje se potpukovnikom u glavnom stožeru kapetan Dušan KRALJ;

15) za rijetke ustaške zasluge na polju ustaškog saobraćaja imenovan je današnji opunomoćenik za željeznički saobraćaj Ivan MARKOVIĆ u čin satnika tehničkih trupa;

16) za izvanredne zasluge učinjene Hrvatskoj vojsci u najkritičnijem času preuzima se u glavni stožer Hrvatske vojske generalštabni pukovnik Franjo NIKOLIĆ uz pridržaj doličnog odlikovanja i stavlja se na raspoloženje zapovjednika cjelokupne kopnene vojne snage Hrvatske;

17) za svoje zasluge u Hrvatskom narodnom pokretu imenuje se Generalom u administrativnom glavnom stožeru pukovnik Intendant Vilko BEGIĆ.

ZA DOM SPREMNI!

Zamjenik Poglavara Hrvatske Države i
zapovjednik cjelokupne oružane sile Hrvatske države:
Slavko Kvaternik, v.r.

BR. 4

TELEGRAM MARŠALA SLAVKA KVATERNIKA OD 10. APRILA 1941. ADOLFU HITLERU DA JE PREUZEO VLAST OD DR VLATKA MAČEKA I PROKLAMOVAO NEZAVISNU DRŽAVU HRVATSKU, ZAHVALJUJE FIRERU NA POMOĆI I MOLI DA NEMAČKI RAJU PRIZNA NDH[1]

Prepis!

Telegram maršala Kvaternika Fireru od 10. aprila 1941.

Fireru!

Dok je Srbija trpela porazne udarce od strane nemačkih oružanih snaga, hrvatski narod, koji se kroz vekove borio za svoju slobodu, kao čovek uzvišeno, za svoju sudbinu i svoj život, koji

[1] Prepis na nemačkom jeziku, u VII, Vojni arhiv, ANDH, k.233, reg. br. 11/7-1. U prilogu /k. 233, reg. br. 11/7-2/ nalazi se naređenje ministra spoljnih poslova Rajha Joachim von Ribbentrop (Joahim fon Ribentrop) od 15. aprila 1941. gde se potencira da se objavljivanje ovog telegrama izvrši istovremeno s objavljivanjem telegrama Musolinija danas u 12 časova.

je moguć i vredan življenja sam na strani nemačkog naroda, treba samo da se razvija.

U četvrtak, 10. aprila 1941, preuzeo sam na legalan način iz ruku bivšeg podpredsednika jugoslovenske vlade, Dr Vlatka Mačeka, sve punomoći komandovanja. U skladu s voljom hrvatskog naroda proklamovao sam Nezavisnu Državu Hrvatsku. Svi organi izvršne vlasti su pod mojom komandom. Uprava radi dalje mirno. Mir i red u zemlji su obezbeđeni. Sa komandom nemačkih oružanih snaga uspostavljen je najtešnji sporazum za saradnju i za sve neophodne mere.

U času oslobođenja, za koje smo se mi Hrvati tako teško borili i teško patili, u našu radost meša se kličanje dolasku Vaših veličanstvenih oružanih snaga. Zahvaljujem Vam u ime hrvatskog naroda za zaštitu, koju nemačka vojska pruža hrvatskom nacionalnom ustanku i molim za priznavanje naše Nezavisne Države Hrvatske od strane Velikog Nemačkog Rajha.

Živeo Firer nemačkog naroda.

Slavko Kvaternik

BR. 5

SAOPŠTENJE GLAVNOG USTAŠKOG STANA OD 10. APRILA 1941. DA SE SVE USTAŠE NA TERITORIJI NDH ORGANIZUJU U USTAŠKE JEDINICE, PREUZMU MESNU VLAST, OSIGURAJU IMOVINU, RAZORUŽAJU SRPSKE VOJNIKE I DRUGE NEPRIJATELJE IPOVEŽU SA NAJBLIŽIM USTAŠKIM VOJNIM ZAPOVEDNIKOM[1]

Radiopostaja G.**U.S** 10. IV. 941

SAOPĆENJA GLAVNOG USTAŠKOG STANA.

1) Sve ustaše, što se nalaze diljem hrvatskih zemalja moraju biti spremni, da se svagdje, gdje dođu prodorni odjeli istima priključe zajedno sa pučkim ustašama, koji će se u danom času unovačiti i svrstati u ustaške postrojbe.

U krajevima i mjestima gdje ustaški prodorni odjeli još nisu stigli imadu ustaše sami postrojiti odjele pučkih ustaša, te ih držati

[1] Radio-saopštenje **u** VII, Vojni arhiv, ANDH, k.114 B, reg. br. 37/1-1.

u pripremi da mogu, čim nastane povoljan čas zaposjesti sve urede, sve javne zgrade, sva skladišta i sva prometna sredstva, kao željeznice, autobuse, brzojave telefone i slično. Imadu smjesta u tom času preuzeti mjesnu vlast u svoje ruke, uspostaviti potpuni red i sigurnost. Imadu postaviti straže i osigurati sve važne točke, razoružavati srpske oružnike i možebitne srpske vojne bjegunce ili skupine srpskih vojnika, koji bi na bijegu kroz ta mjesta prolazili.

Nadalje neka sve domaće izdajice, neprijatelje Hrvatske i sve ine nepouzdane osobe uhite i stave ih pod najstroži nadzor i učiniti ih na taj način neškodljivima.

Nadalje neka smjesta poduzmu sve potrebne mjere, da se spriječi svaka mogućnost bilo kakvog oštećivanja ili pljačke, sa strane bilo kakovog mračnjaka, javnoga narodnog i državnog hrvatskog dobra, zaliha živežnih namirnica. Napose imadu zaštititi seljačka dobra i seljačku imovinu od bilo kakove pljačke i bilo kakovog nasilja.

2) Ustaške tvorbe ili pučki ustaše moraju se smjesta staviti u doticaj i vezu sa obližnjim ustaškim, odnosno pučkoustaškim postrojbama i odjelima te sa najbližim ustaškim vojnim zapovjednikom.

Dano u Glavnom Ustaškom Stanu

Po Odredbi Poglavnika
pobočnik. Gradila

BR. 6

OVLAŠĆENJE POGLAVNIKA DR ANDRIJI ARTUKOVIĆU IDR BRANKU BENZONU OD 10. APRILA 1941. DA U IME HRVATSKOG USTAŠKOG POKRETA ZASTUPAJU INTERESE NDH U MAĐARSKOJ I NEMAČKOJ[1]

POGLAVNIKOVE OVLASTI USTAŠKIM POVJERENICIMA U NJEMAČKOJ I MADŽARSKOJ.

Glavni Ustaški Stan saopćuje:

Ustaški Poglavnik dr. Ante Pavelić dao je dru. Branku Benzonu punomoć, da može u njegovo i u ime hrvatskog ustaškog pokreta u Njemačkoj učiniti i poduzeti u duhu ustaških načela

[1] Radio-saopštenje u VII, Vojni arhiv ANDH k.114 B, reg. br. 37/1.

sve, što je potrebno u ovom času u radu i borbi za uspostavu samostalne i nezavisne države Hrvatske. Glavni Ustaški Stan saopćuje:

Ustaški Poglavnik dr. Ante Pavelić dao je dru. Andriji Artukoviću punomoć, da može u njegovo i u ime hrvatskoga ustaškog pokreta u Madžarskoj poduzeti i učiniti u duhu ustaških načela sve, što je potrebno u ovom času u radu i borbi za uspostavu samostalne i nezavisne države Hrvatske.

BR. 7

IZVEŠTAJ KOMANDANTA POZADINE 2. ARMIJE VOJSKE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE OD 13. APRILA 1941. KOMANDANTU POZADINE VRHOVNE KOMANDE O STANJU U JEDINICAMA NA PODRUČJU BANOVINE HRVATSKE[1]

KOMANDA POZADINE II ARMIJE
O.Br. 100
13. aprila 1941 god.
u 8 čas. 30 min
Busovača

Izveštaj o situaciji

KOMANDANTU POZADINE VRHOVNE KOMANDE

Po dobijenim podacima od prolazećih oficira među kojima se nalazio i komandant motorizovanog artileriskog puka iz Zagreba, koji su se na dan pobune u Hrvatskoj banovini[2] zatekli na teritoriji iste stanje je sledeće:

Komandant grupe armija[3] armijski đeneral g. Petrović Milorad sa načelnikom štaba diviziskim đeneralom g. Rupnikom[4] i komandantom VII armije diviziskim đeneralom Trifunovćem Dušanom zarobljeni su od strane pobunjenika - Hrvata.

Sve jedinice popunjene hrvatskim elementom napustile su redove i otišle su kućama sa oružjem. Napuštanje redova nareði-

[1] Original u VII, Vojni arhiv, AVKJ, k. 3, reg. br.39/1, Objavljen u Zborniku dokumenata Aprilski rat 1941, knj. 2, Vojnoistorijski institut, Beograd 1987, dok. br. 225

[2] Misli se na 10. april 1941. kada se u Zagrebu vlast preuzeli ustaše proglasivši Nezavisnu državu Hrvatsku.

[3] Odnosi se na 1. grupu armija.

[4] Leon

vano je i od strane oficira Hrvata. Srpski oficiri - komandanti i komandiri u koliko nisu uspeli da pobegnu ranjeni su, poubijani ili zarobljeni. Materijal, artileriska oruđa, ostalo naoružanje i vozovi sem neznatnog dela koji je uspeo pod borbom, koja je naročito jaka bila u Zagrebu, Petrinji i Lipiku da se povuče, ostali su u rukama pobunjenika.[5]

[3] Ustaška propaganda umnogome je ometala izvršenje mobilizacije i koncentraciju trupa, a posle napada na Jugoslaviju 6. aprila 1941, upravo zahvaljujući ustaškoj propagandi, u mnogim jedinicama izbile su pobune i dezerterstva. U razoružavanju vojske Kraljevine Jugoslavije u kratkotrajnom aprilskom ratu, ustaše su imali pomoć u poluvojnim formacijama Građanske i Seljačke zaštite. Najveći deo Hrvata - vojnika i oficira - izdajnički se ponašao, napuštajući jedinice i odnoseći naoružanje. Posle proglašenja NDH pristupilo se osnivanju organa civilnih i vojnih vlasti i organizovano razoružavanje svih pripadnika Vojske Kraljevine Jugoslavije koji nisu hrvatske nacionalnosti. O tomej^tjepan Sertić, zapovjednik Karlovca u svom izvještaju od 27. aprila 1941. Zapovjedniku qelcf-kupne kopnene vojske, pored ostalog ističe:

„Dne 10. IV. o.g. kada je proglašena nezavisnost slobodne Države Hrvatske u Zagrebu, bio je u Karlovačkom Vojnom okrugu komandant Srbin Crnogorac pukovnik Radojica Kovačević, koji je ujedno bio i komandant mjesta. Čovjek bez skrupula i ograničen. Bio sam na službi u Vojnom Okrugu određen kao njegov pomoćnik i nalazio se u svojoj pisarni. Nije mi dao nikakvo zaposlenje sve iz straha da mu ne zagledam i pomrsim srpske planove i račune.

Dne 10. IV. o.g. oko 17.30 sati dotrčao u moju pisarnu gg Mirko Mikac, predstojnik kotarskog suda u Karlovcu i Milan Lacković, ravnatelj Prve hrv. štedionice u Karlovcu, te mi saopćiše vojskovođin proglas o nezavisnosti Hrvatske, pa me zamolio da preuzmem u svoje ruke zapovjedništvo mjesta i da tako spriječim eventualne izgrede i krvoproliće sa strane nepoželjnih srpskih elemenata.

Već prije njihovog dolaska obavijestio me je satnik Rudolf Taš, da je od kapetana Vladimira Krstića saznao da njemačke trupe ulaze u Zagreb i da je to zadnja vijest, koju je isti dobio iz Zagreba. Pukovnik Radojica Kovačević otpravljen je po satniku Krstiću na sigurno mjesto, a ja sam preuzeo zapovjedništvo mjesta imenovavši satnika Taša mojim pobočnikom. Odmah sam izdao naredbu da se u prvom redu pregledaju svi mostovi na Kupi, Korani i Mrežnici /kojih imade *51,* prerežu svi upaljačj, a eksploziv ukloni. Nadalje da se osigura sav eksploziv, koji se je nalazio na Švarči, Udbinji, Mostanju i Turnju, kod raznih opkoparskih jedinica, koje su se ondje formirale. Tokom noći odredio sam iste mjere za most kod Zorkovca, smjestište eksploziva u Borelu, Gradecu i na kolodvoru.

Satniku Nikoli Matijevicu naredio sam da odmah formira sa preostalim vojnicima Hrvatima jednu četu, da preuzme osiguranje vojarne i da razoruža sve vojnike Srbe i ratoborne Slovence, koji su sa fronte dobježali u Karlovac. Ovi vojnici su po imenovanom satniku Matijeviću razoružani i. odijeljeni od Hrvata u posebnim dijelovima vojarne, te stražareni.

Satniku Tašu sam naložio da se telefonski stavi u vezu sa svim zapovjednicima straža da ih upozori na novo stanje i da zapovjednici straža postavljaju na stražarska mjesta samo vojnike Hrvate, dočim Srbi vojnici da se razoružaju i zadrže pod paskom do jutra. Prilaz oružnim, streljivnim i eksplozivnim skladištima ne smiju nikomu i pod nikim uslovom da dozvole.

Odredio sam da se oficiri i vojnici Srbijanci kao jamci imadu odmah razoružati i smjestiti u Hrvatskom domu pod stražu.

U izvršenju gornjih naredaba pomagali su mi osim gore pomenutih časnika još gg. potpukovnik Matija Črnko, oružnički satnik Đuro Rarković, satnik Adalbort Hoppe, natporučnik Putković Jure, kapetan Vladimir Krstić, potpukovnik Otmar Erdelac, topnički satnik Vranković Vefimir, kapetan Gostisa i drugi…"

Đeneral Petar Nedeljković 12. aprila 1941 izjutra bio je u Prijedoru.

Komandant Slavonske divizije đeneral Tešić[6] bio je do 12. aprila uveče u Banja Luci i od njega je dobijen poslednji izveštaj: za sada je još dobro, još nema ništa novo, divizija je na Savi.

Jutros, 13. aprila kada je dobijena veza sa B. Lukom sa pošte su dobijeni podaci da u Banjoj Luci nema više ni vojske ni žandarmerije i da je varoš evakuisana a da su istaknute bele zastave.

Kod II armije - severno od Save raspoloženje i poduhvati stanovništva isti su kao što je već izneto. Za ilustraciju ovoga služi činjenica da je 102. automobilski bataljon koji je bio na neposrednoj levoj obali Save u blizini mesta prevoženja od 48 vozova jedva uspeo da izvuče oko 20 vozova; ostatak vozova, oficira i ljudstva ostao je severno od Save pošto je pojava neprijateljskog oklopljenog železničkog voza u blizini Brčkog onemogućila dalje prebacivanje. Mostovi kod Brčkog a docnije i kod Broda, prema izjavi komandanta navedenog bataljona, bačeni su od strane naših delova u vazduh.

Po izjavama oficira koji su otstupili i uspeli da se izvuku preko Busovače za Sarajevo, na putevima se vidi oružje, poljske kuhinje, hrana i sav ostali materijal pobacan od pobunjenika u velikim količinama.

„Prigodom telefonskog razgovora s generalom Kvaternikom, naredio mi je da sve Hrvate časnike i vojnike zadržim na službi u Karlovcu i da nikoga ne puštam da ode iz posade karlovačke, a Srbe i Slovence da razoružam i uputim svojim kućama. Srbijance pak da zadržim kao taoce. Ujedno mi je naložio da sudjelujem kod dočeka njem. trupa. Ja sam zaista s ustaškim stanom još u noći izašao do mitnice „Ilovac". Poslije dugoga čekanja; pošto njemačke trupe nisu stigle, vratili smo se natreg u grad.

Još tokom noći od 10 na 11 travnja slegla se je velika množina časnika i vojnika u Karlovac. Srbi i Srbijanci, te Slovenci odmah su razoružani i upućeni u određene vojarne dok su Hrvati bili odmah zaprisegnuti i raspoređeni na razne dužnosti oko osiguranja cjelokupnog materijala, koji je u ogromnim količinama ležao na svim krajevima grada i okolice. Posebnu pozornost skrenuo sam na to da se taj materijal osigura za našu buduću vojsku. Za provoz toga materijala i spravljanje ustanovio sam autokomandu pod zapovjedništvom satnika Beloševića..."

„Za doček njemačkih trupa odredio sam jednu satniju s glazbom s kojom sam se i sa članovima ustaškog stana dne 11 o.mj. u 8 sati ujutro uputio prema cesti ka Zagrebu. Istodobno sam pozvao građanstvo da se spremi za doček tako da su sve ulice bile svečano uređene i pune građanstva. Poslije 9 sati stigli su prvi tenkovi koje smo pozdravili. Oko podne stiglo je gro trupa koje smo dr Ante Nikšić i ja pozdravili, a sa kojima smo svečano s glazbom i počasnom četom ušli u grad. Za sve ove trupe izdao sam po njihovom traženju nalog da im se izda opskrba i to 2500 konzervi i isto toliko hljebova..."

[6] Spasoje

Komunikacija - jedini drum - Doboj - Žepče - Busovača - Sarajevo bio je u toku 12. aprila zakrčen vozovima svih vrsta među kojima je bila i jedna motorizovana baterija. Svi ovi vozovi produžili su za Sarajevo, a bili su sa teritorije na kojoj je došlo do pobune.

U s. Busovači u kome se sada nalazi ovaj štab a koja pripada Hrvatskoj banovini istaknute su bile pre dolaska ovoga štaba hrvatske zastave, koje su posle postepeno poskidane tako da ih po dolasku ovoga štaba nije više ni bilo. Žandarmerija nije intervenisala.

Molim da se o prednjem izvesti i Vrhovna komanda, pošto ovaj štab nema veze sa istom niti zna gde se nalazi.

Po kuriru automobilom u 9 čas.
Zastupa načelnika Štaba
kapetan I. kl.
JOSIP I. ŠIMOKOVIĆ

KOMANDANT, REZ.
DIVIZISKI ĐENERAL
ČEDOMIR JOVANOVIĆ

BR. 8

KONCEPT TELEGRAMA DR ANTE PAVELIĆA OD 15. APRILA 1941. FIRERU, KOJIM POTVRĐUJE PRIJEM TELEGRAMA O PRIZNAVANJU NDH, ZAHVALJUJE NA UKAZANOM POVERENJU I ISKAZUJE BEZGRANIČNU LJUBAV IDIVLJENE HRVATSKOG NARODA ZA VOĐU NEMAČKOG RAJHA[1]

Na, K.233, br.reg.12/7-1

Fireru

Duboko dirnut potvrđujem Vam prijem telegrama kojim ste mi izrazili priznavanje Nezavisne Države Hrvatske od strane Nemačkog Rajha.

U ime celog hrvatskog naroda, a naročito u svoje sopstveno ime zahvaljujem Vam, Fireru, za veliko poverenje koje ste ukazali hrvatskom narodu i meni s molbom da primite uveravanje da ćemo u čitavoj budućnosti pokazati da smo dostojni tog poverenja.

[1] Koncept telegrama u rukopisu na nemačkoj jeziku nalazi se u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 233, reg.br. 12/7-1. U prilogu pod istom signaturom nalazi se kucani tekst telegrama.

Uvereni smo i u najdublju zahvalnost i divljenje za pobedonosne jedinice Sila osovine.

Ljubav i divljenje hrvatskog naroda za Firera Velikog Nemačkog Rajha su bezgranični.

Zagreb, 15/IV 1941.

Dr Ante Pavelić

BR. 9

TELEGRAM ADOLFA HITLERA OD 15. APRILA 1941. DR ANTI PAVELIĆU, KOJIM MU ZAHVALJUJE ZA NJEGOV I TELEGRAM GENERALA KVATERNIKA I PRIZNAJE NDH OD STRANE NEMAČKOG RAJHA[1]

Dr Anti Paveliću

Zahvaljujem Vam za Vaš telegram i za telegram generala Kvaternika kojim me saobrazno volji hrvatskog naroda upoznajete s proklamovanjem Nezavisne Države Hrvatske i kojim molite priznavanje nezavisne Hrvatske od strane Nemačkog Rajha.[2]

Za mene je sasvim osobita radost i zadovoljstvo da Vam u ovom času, u kome hrvatski narod pobednosnim nastupnim maršom jedinica sila Osovine opet nalazi svoju dugo željenu slobodu, mogu izreći priznanje Nezavisne Države Hrvatske od strane Nemačkog Rajha. Nemačku vladu će veseliti da se o granicama nove države sporazume s nacionalnom hrvatskom vladom u slobodnoj razmeni mišljenja. Moje najbolje želje upućujem Vama i budućnosti hrvatskog naroda.

Berlin, 15.4.1941. **Adolf Hitler**

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 233, reg. br. 13/7-1.
[2] Odnosi se na telegrame koje su Adolfu Hitleru uputili Slavko Kvaternik 10. aprila i dr Ante Pavelić 15. aprila 1941. godine. Vidi dok. br. 4 i br. 8.

BR. 10

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 17. APRILA 1941 ZA ODBRANU NARODA I DRŽAVE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ZAKONSKA ODREDBA
ZA ODBRANU NARODA I DRŽAVE

1. Tko bilo na koji način povrijedi ili je povrijedio čast i životne interese hrvatskog naroda ili bilo na koji način ugrozi opstanak Nezavisne Države Hrvatske ili državne vlasti, pa makar djelo i ostalo samo u pokušaju, čini se krivcem zločinstva veleizdaje.

2. Tko se učini krivcem zločina u točki 1. navedenoga ima ga stići kazna smrti.

3. Za sudovanje po ovoj zakonskoj odredbi, postavlja ministar za pravosuđe po potrebi izvanredne narodne sudove od tri osobe, koji imadu suditi hitnim postupnikom po propisima ukinutog hrvatskog kaznenog postupnika o prijekom sudu.

4. Ministar pravosuđa imade imenovati članove suda.

5. Ova zakonska odredba stupa odmah na snagu.

U Zagrebu dne 17. travnja 1941.

Poglavnik:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

[1] „Narodne novine", Službeni list NDH, od 11. do 12. IV 1941.

BR. 11

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 25. APRILA 1941. 0 ZABRANI UPOTREBE ĆIRILICE NA CELOJ TERITORIJI NDH[1]

ZAKONSKA ODREDBA
o zabrani ćirilice.

§ 1.

Na području Nezavisne Države Hrvatske zabranjuje se uporaba ćirilice.

[1] „Narodne novine" od 25. IV 1941.

§ 2.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u »Narodnim Novinama«, a provedenje povjerava se manistarstvu unutarnjih poslova.

U Zagrebu 25. travnja 1941.
Broj XXV-33-Z. p.-1941.

Poglavnik:
Dr. Ante Pavelić, v. r.
Predsjednik
zakonodavnog povjereništva
pri Poglavniku:
Dr. Milovan Žanić, v. r.

BR. 12.

NAREDBA MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD 25. APRILA 1941. ZA SPROVODENJE ZAKONSKE ODREDBE 0 ZABRANI ĆIRILICE NA CELOJ TERITORIJI NDH[1]

PROVEDBENA NAREDBA
ministarstva unutarnjih poslova zakonskoj odredbi o zabrani ćirilice.

§ 1.

Zabranjena je svaka uporaba ćirilice na cijelom području Nezavisne Države Hrvatske. To se naročito odnosi na cijelo poslovanje svih državnih i samoupravnih tijela, na urede javnog poretka, na trgovačke i njima slične knjige i dopisivanje i na sve javne napise.

Prema tome naređujem:

da se na cijelom području Nezavisne Države Hrvatske odmah obustavi svaka uporaba ćirice u javnom i privatnom životu. Svako štampanje ma kakovih knjiga ćirilicom je zabranjeno.

Svi javni napisi pisani ćirilicom imaju se neodvlačno, a najkasnije u roku od tri dana skinuti.

§ 2.

Prekršitelji ove naredbe kaznit će se po upravnim oblastima novčano do 10.000 dinara i zatvorom do mjesec dana.

U Zagrebu 25. travnja 1941
Broj 34-Z. p.-1941

Ministar unutarnjih poslova:
Dr. Andrija Artuković, v. r.

[1] „Narodne novine" od 25. IV 1941.

BR. 13

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE STARO PETROVO SELO OD 28. APRILA 1941. O UBIJANJU I MASAKRIRANJU 25 MUŠKIH OSOBA NA MESTU „KRČENIK" OD STRANE USTAŠA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO I HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
76/J.S.
Broj

Krivoproliće na području
oruž.postaje Staro Petrovo Selo.

ZAPOVJEDNIŠTVU HRVATSKOG ORUŽNIŠTVA
ZAGREB

Zagreb 1 svibnja 1941.

Oružnička postaja Staro Petrovo Selo sa Br.23 od 28 travnja 1941 godine javlja:

„17 travnja 1941 godine oko 22 sata, čulo se puškaranje u istočnom pravcu sela Staro Petrovo Selo, kotar Nova Gradiška. Postajevodnik sa svima oružnicima sa postaje i sa nekoliko ustaša, odmah je izašao na lice mjesta i ustanovio je; da je na mjestu „Krčenik" udaljeno oko 100 metara od državnog puta Sl.Brod - Zagreb, a oko 150 metara od St. Petrovog Sela leži na jednoj livadi 25 poubijanih i sa noževima iznakaženih muških leševa u dobi između 35 do 40 godina starosti. Istovjetnost ubijenih osoba do sada nije se mogla utvrditi. Jedan leš bio je obučen u uniformu željezničkog pružnog stražara.

Nadalje je ustanovljeno: da je istog dana ustaška straža iz Nove kapele imala sprovesti ustaškom povjerenstvu u St. Petrovo Selo, radi daljeg sprovoda u Novu Gradišku oko 30 ljudi koji su između SI. Broda i Nove Kapele po ustaškim stražama pohvatani pod sumnjom kao četnici. Prema javnom pogovaranju - koje do sada još nije utvrđeno - imala bi rečena straža iz Nove Kapele od ovih uhvaćenih 30 ljudi poubijati 25 ljudi, a dočim da je 5 osoba netragom pobjeglo.

Sudbena-liječnička komisija iz Nove Gradiške izašla je na lice mjesta, gdje je 18 travnja ove god. očevid izvršila i pokop leševa odredila. Komisija očevidom ustanovila je po ispravama

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 84, reg. br. 13/2-1.

ZAPOVJEDNIŠTVO I. HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Broj 76/j.s.

Krvoproliće na području
oruž.postaje Staro Petro-
vo Selo.

ZAPOVJEDNIŠTVU HRVATSKOG ORUŽNIŠTVA

Z A G R E B

Zagreb 1 svibnja 1941.

Oružnička postaja Staro Petrovo Selo sa Br.23 od 28 travnja 1941 godine javlja:

"17 travnja 1941 godine oko 22 sata,čulo se puškaranje u istočnom pravcu sela Staro Petrovo Selo,kotar Nova Gradiška.Postajevodnik sa svima oružnicima sa postaje i sa nekoliko ustaša,odmah je izašao na lice mjesta i ustanovio je;da je na mjestu "Krčenik" udaljeno oko 100 metara od državnog puta Sl.Brod - Zagreb,a oko 150 metara od St.Petrovog Sela(laži na jednoj livadi 25 pobijenih i sa noževima isnakaženih muških leševa u dobi između 35 do 40 godina starosti. Istovjetnost ubijenih osoba do sada nije se mogla utvrditi.Jedan leš bio je obučen u uniformu željezničkog pružnog stražara.

Nadalje je ustanovljeno;da je istog dana ustaška straža iz Nove Kapele imala sprovesti ustaškom povjerenstvu u St.Petrovo Selo,radi daljeg sprovoda u Novu Gradišku oko 30 ljudi koji su između Sl.Broda i Nove Kapele pe ustaškim stražama pohvatani pod sumnjom kao četnici.Prema javnom pogovaranju - koje do sada još nije utvrđeno - imala bi rečena straža iz Nove Kapele od svih uhvaćeni 30 ljudi poubijati 25 ljudi,a dočim da je 5 osoba netragom pobjeglo.

Sudbeno-liječnička komisija iz Nove Gradiške izašla je na lice mjesta,gdje je 18 travnja ove god.očevid izvršila i pokop leševa odredila.Komisija očevidom ustanovila je po ispravama koje su pronađene među pobijenim osobama,da među istima imade i Hrvata,što se je ustanovilo po prezimenu Sertić Stjepan,ali se nije moglo utvrditi od kuda je ovaj Sertić.

Sličan slučaj imao se dogoditi i na području ove postaje 19 na 20 travnja,ali je to energičnom intervencijom ovdašnjih ustaških vlasti spriječeno.Ovaj slučaj sa sada se drži u strogoj tajnosti.

Vođenom svestranom potragom nije se moglo do danas utvrditi počinitelje ovog krvoprolića a niti istovjetnost pobijenih osoba.

25 travnja ove god. ustaško povjerenstvo u St.Petrovom Selu pritvorilo je 50 pravoslavnih muškaraca pod sumnjom,da su četnici,ali ih je 25 travnja komandant mjesta u St.Petrovom Selu njemački artiljerijski nadporučnik pustio na slobodu."

Postajevodnika usco sam na odgovornost zašto po ovome nije ranije dostavio izvještaj i izdao zapovjed krilnom zapovjedniku,da se preduzmu potrebne mjere i spriječe ovakovi slučajevi,te da se uspostavi potpuni mir i red.

Ovaj izvještaj dostavljen je Ministarstvu unutarnjih poslova Države Hrvatske.

Za Dom spremni!

Faksimil dokumenta broj 13.

koje su pronađene među pobijenim osobama, da među istima imade i Hrvata, što se je ustanovilo po prezimenu Sertić Stjepan, ali se nije moglo utvrditi od kuda je ovaj Sertić.

Sličan slučaj imao se dogoditi i na području ove postaje 19 na 20 travnja, ali je to energičnom itervencijom ovdašnjih ustaških vlasti spriječeno. Ovaj slučaj za sada se drži u strogoj tajnosti.

Vođenom svestranom potragom nije se moglo do danas utvrditi počinitelje ovog krvoprolića a niti istovjetnost pobijenih osoba.

20 travnja ove god. ustaško povjerenstvo u St. Petrovom Selu pritvorilo je 50 pravoslavnih muškaraca pod sumnjom, da su četnici, ali ih je 25 travnja komandant mjesta u St. Petrovom Selu njemački artiljerijski nadporučnik pustio na slobodu."

Postajevodnika uzeo sam na odgovornost zašto po ovome nije ranije dostavio izvještaj i izdao zapovjed krilnom zapovjedniku, da se preduzmu potrebne mjere i spriječi ovakovi slučajevi, te da se uspostavi potpuni mir i red.

Ovaj izvještaj dostavljen je Ministarstvu unutarnjih poslova Države Hrvatske.

Za Dom spremni! Čanić[2]

[2] Dragutin.

BR. 14

NAREĐENJE KOMANDANTA CELOKUPNIH ORUŽANIH SNAGA NDH OD 29. APRILA 1941. DA SE U REDARSTVA U ROKU OD 48 SATI PRIVEDU SVI SRPSKI GENERALI, OFICIRI, ČINOVNICI I DRUGE OSOBE KOJE SE KRIJU KOD POJEDINIH PORODICA NA TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE, OSOBITO U SARAJEVU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
POVJERENIŠTVO SARAJEVO

ZAPOVIJED
zapovjednika cjelokupne oružane snage Nezavisne Države Hrvatske

Zapovjednik svih oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske Vojskovođa g. Slavko Kvaternik, zapovijeda:

[1] Original u VII Vojni arhiv, ANDH, k. 85, reg. br. 6/17.

Na teritoriji Bosne i Hercegovine, a osobito u Sarajevu, kriju se kod pojedinih obitelji razni srpski generali, časnici, činovnici i drugo osoblje, kao na primjer zločinac Rikard Vikert.

Sve ove osobe imadu u roku od 48 sati predvesti na redarstvo njihovi stanodavci, a redarstvo će ih uputiti zapovjedništvu grada Sarajeva (sa sjedištem u zgradi bivše banske uprave) radi daljnjeg uredovanja.

Kućevlasnik i stanodavac nose punu odgovornost za ovu provedbu.

U slučaju neizvršenja ove zapovijedi bit će kućevlasnici i stanodavci uhićeni i stavljeni pred ratni sud radi veleizdaje. Jednaku odgovornost snosit će i sve one osobe, koje su o tome znale, pa su to prešutile, kao i oni, koji su u tomu pomagali.

Osim toga sve te osobe izgubit će cjelokupan svoj imetak, koji će biti zaplijenjen u korist ove države.

Ova zapovijed vrijedi i za sve bolnice, sanatorije i sve javne ustanove.

Svaki kućevlasnik, stanodavac ili ravnatelj javnih ustanova, koji kriju srpske generale, više časnike, ih činovnike, te Vikerta i njegove pomoćnike, imadu se smjesta strijeljati.

Zapovijednici svih kotarskih mjesta imadu postupati po ovoj zapovijedi.

Sve druge do sada izdane naredbe, koje su u protimbi s ovom zapovijedi, stavljaju se van snage.

Sarajevo, 29 travnja 1941.

Vojskovođa i zapovjednik
cjelokupne oružane
snage Nezavisne Države
Hrvatske:
Slavko Kvaternik, s.r.

BR. 15

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 30. APRILA 1941. 0 DRŽAVLJANSTVU PRIPADNIKA NDH[1]

Na prijedlog ministra unutarnjih poslova propisujem i proglašujem

ZAKONSKU ODREDBU
o državljanstvu

Točka 1.

Državni pripadnik je osoba, koja stoji pod zaštitom Nezavisne Države Hrvatske.

Državno pripadništvo stiče se po propisima zakonske odredbe o državnom pripadništvu.

Točka 2.

Državljanin je državni pripadnik arijskog porijetla, koji je svojim držanjem dokazao, da nije radio protiv oslobodilačkih težnja hrvatskog naroda i koji je voljan spremno i vjerno služiti hrvatskom narodu i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Točka 3.

Državljanin je nosilac političkih prava prema odredbama zakonä.

Točka 4.

Ministarstvo unutarnjih poslova izdati će naredbe potrebne za provedbu i nadopunu ove zakonske odredbe.

Točka 5.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.

U Zagrebu 30. travnja 1941.
Broj XXXIX/64-Z, p.-1941.

Poglavnik:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Predsjednik zakonodavnog povjereništva pri Poglavniku:
Dr. Milovan Žanić, v. r.

[1] „Narodne novine" od 23. IV do 5. V 1941.

BR. 16

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 30. APRILA 1941. O RASNOJ PRIPADNOSTI ŽITELJA NDH[1]

Na prijedlog ministra unutarnjih poslova propisujem i proglašujem

ZAKONSKU ODREDBU
o rasnoj pripadnosti

Točka 1.

Arijskog porijetla je osoba, koja potječe od predaka, koji su pripadnici europske rasne zajednice ih koji potječu od potomaka te zajednice izvan Europe.

U koliko za stanovite službe ne postoje druge odredbe, arijsko se porijetlo dokazuje krsnim (rodnim) i vjenčanim listom predaka prvog i drugog koljena (roditelja te djedova i baka). Kod pripadnika islamske vjerske zajednice, koji ne mogu pridonijeti navedene isprave, potrebno je pismeno posvjedočenje dvojice vjerodostojnih svjedoka, koji su poznavali njihove predke, da među njima nema osoba nearijskog porijetla.

U dvojbenim slučajevima donosi odluku ministarstvo unutarnjih poslova na prijedlog rasnopolitičkog povjerenstva.

Točka 2.

Osobe, koje pored arijskih predaka imaju jednog predka drugog koljena Židova ili drugog europskog nearijca po rasi izjednačuju se obzirom na sticanje državljanstva s osobama arijskog porijetla.

Osobe sa dva predka drugog koljena Židova po rasi također mogu biti obzirom na državljanstvo izvjednačene s osobama arijskog porijetla, u koliko to u točki 3. nije drugačije određeno.

Točka 3.

Kao Židovi u smislu ove zakonske odredbe vrijede:

1. Osobe, koje potječu barem od troje predaka drugog koljena (djedovà i bakä), koji su Židovi po rasi. Djedovi i bake vrijede kao Židovi, ako su mojsijeve vjere ili su se u toj vjeri rodili.

2. Osobe, koje imaju dva predka drugog koljena, koji su Židovi po rasi, i to u ovim slučajevima:

[1] „Narodne novine" od 23. V do 5. V 1941.

a) ako su bile 10. travnja 1941. pripadnici mojsijeve vjere ili ako su kasnije na tu vjeru prešli;

b) ako imaju bračnog druga, koji vrijede kao Židov u smislu i.;

c) ako su poslije stupanja na snagu ove zakonske odredbe sklopili brak s osobom, koja ima dvoje ili više predaka drugog koljena Židova po rasi, i potomci iz takvog braka;

d) ako su nezakonita djeca sa Židovom u smislu 1., a rode se poslije 31. siječnja 1942.;

e) ako ministarstvo za unutarnje poslove na obrazloženi prijedlog rasnopolitičkog povjerenstva odluči, da vrijede kao Židovi.

3. Osobe, rođene izvan teritorija Nezavisne Države Hrvatske od roditelja, koji ne potječu iz Nezavisne Države Hrvatske ako su bile 10. travnja 1941. mojsijeve vjere ili imaju najmanje dvoje predaka drugog koljena Židova po rasi, ili vrijede kao Židovi u smislu zakona zemlje, iz koje potječu.

4. Osobe, koje su poslije stupanja na snagu ove zakonske odredbe sklopile obilaženjem zakonske odredbe o zaštiti arijske krvi brak, koji je zabranjen i njihovi potomci.

5. Osobe, koja su nezakonita djeca Židovki u smislu 1.

Točka 4.

Kao Ciganin u smislu ove zakonske odredbe vrijedi osoba, koja potječe od dvaju ili više predaka drugog koljena, koji su Cigani po rasi.

Točka 5.

Kod ministarstva unutarnjih poslova osniva se rasno političko povjerenstvo, koje donaša mnijenja i prijedloge u svim dvojbenim slučajevima rasne pripadnosti.

Konačno rješenje u dvojbenim slučajevima rasne pripadnosti donaša ministarstvo unutarnjih poslova.

Propise o ustrojstvu i djelokrugu rada toga povjerenstva izdati će ministarstvo unutarnjih poslova posebnom naredbom.

Točka 6.

Osobama, koje su se prije 10. travnja 1941. iskazale zaslužnim za Hrvatski narod, napose za njegovo oslobođenje, kao i njihovim bračnim drugovima, s kojima su sklopile brak prije stupnja na snagu ove zakonske odredbe i potomcima iz takvog braka, u

koliko bi se na te osobe mogla odnositi ova naredba, može poglavar države izvan propisa ove naredbe priznati sva prava, koja pripadaju osobama arijskog porijetla.

Točka 7.

Provedba ove naredbe povjerava se ministru unutarnjih poslova.

Točka 8.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.

U Zagrebu 30. travnja 1941.
Broj: XLV-68 Z. p. 41.

Poglavnik:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Predsjednik zakonodavnog povjereništva pri Poglavniku:
Dr. Milovan Žanić, v. r.

BR. 17

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 30. APRILA 1941. 0 ZAŠTITI ARIJEVSKE KRVI I ČASTI HRVATSKOG NARODA[1]

Na prijedlog ministra unutarnjih poslova propisujem i proglašujem

ZAKONSKU ODREDBU
o zaštiti arijske krvi i časti Hrvatskog naroda

Točka 1.

Brak Židova i inih osoba, koje nisu arijskog porijetla s osobama arijskog porijetla, je zabranjen. Isto tako je zabranjen brak osobe, koja pored arijskih predaka ima jednog predka drugog koljena po rasi Židova ili drugog europskog nearijca s osobom, koja je po rasi jednakog porijetla.

Koje osobe vrijede kao Židova ili nearijci određuje zakonska odredba o rasnoj pripadnosti.

[1] „Narodne novine" od 23. IV do 5. V 1941.

Točka 2.

Posebna dozvola za sklapanje braka potrebna je u slijedećim slučajevima:

1. za brak osobe sa dva predka drugog koljena Židova po rasi s osobom, koja imade jednog predka drugog koljena europskog nearijca po rasi, ili s osobom, koja je arijskog porijetla;

2. za brak osobe, koja imade među predcima pripadnike drugih neeuropskih rasa s osobom isto takvog porijetla^ ili s osobom, koja imade jednog ih dva predka drugog koljena Židova po rasi ili jednog predka drugog koljena Ciganina po rasi, ili s osobom arijskog porijetla;

3. za brak između državljana i državnih pripadnika, ukoliko nisu po točki 1. zabranjeni.

Dozvolu za takav brak izdaje ministarstvo unutarnjih poslova po saslušanju rasnopolitičkog povjerenstva.

Točka 3.

Izvanbračno spolno općenje Židova ili ine osobe, koja nije arijske krvi, sa ženskom osobom arijskog porijetla je zabranjeno.

Muška nearijska osoba, koja se ogriješi protiv ove zabrane počinja zločin oskvrnuća rase, te se kažnjava sa zatvorom ih tamnicom. U naročito teškim slučajevima, napose ako se radi o silovanju nevine djevojke, može se izreći smrtna kazna.

Točka 4.

Židovi ili ine osobe, koje nisu arijskog porijetla, ne smiju zaposliti u kućanstvu ženske osobe arijskog porijetla ispod 45 godina starosti.

Točka 5.

Nearijcima i državnim pripadnicima je zabranjeno izvješanje hrvatske državne i narodne zastave i isticanje hrvatskih narodnih boja i emblema.

Sve promjene židovskih prezimena koje su izvršene poslije 1. prosinca 1918. stavljaju se izvan krijeposti, te se imaju zamijeniti sa prvotnim prezimenima.

Tko je Židov određuje zakonska odredba o rasnoj pripadnosti.

Točka 6.

Ministar za unutarnje poslove izdati će naredbe o provedbi ove zakonske odredbe.

Točka 7.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.

Zagreb, 30. travnja 1941.

Poglavnik:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj: XLIV-67-Z. p.-1941

Predsjednik zakonodavnog povjereništva pri Poglavniku:
Dr. Milovan Žanić, v. r.

BR. 18

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 3. MAJA 1941. 0 PRELASKU IZ JEDNE VERE U DRUGU[1]

Na prijedlog ministra bogoštovlja i nastave propisujem i proglašujem

ZAKONSKU ODREDBU
o prelazu s jedne vjere na drugu

§. 1.

Do donošenja zakona o vjeroispovjednim odnosima ukidaju se svi dosadašnji zakonski propisi o načinu prelaza s jedne vjere na drugu. Za valjanost prelaza potrebno je, da stranka koja mijenja vjeru podnese pismenu prijavu upravnoj vlasti prve molbe (kotorskoj oblasti odnosno gradskom poglavarstvu) o svojoj odluci i da dobije potvrdu o toj svojoj prijavi, te da se ispune vjerski propisi one priznate vjeroispovijesti, na koju stranka prelazi.[2]

§.2.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama. Tim danom prestaju vrijediti svi zakonski i

[1] „Narodne novine" od 5. "1941.

[2] Duhovni sto zagrebačke biskupije 9. maja 1941. izdao je objavu „Primanje u katoličku crkvu", gde je detaljno razrađen postupak oko prelaska u drugu veru. Vidi dok. br. 22. Sem toga, ministar Bogoštovlja i nastave dr Mile Budak 27. maja 1941. izdao je „Upute prigodom prelaza s jedne vere na drugu", dok. br. 36 i „Okružnica vlade NDH od 30. jula 1941", dok. br. 169.

naredbeni propisi, koji su s ovom zakonskom odredbom u protivuriječju.

Provedba ove zakonske odredbe povjerava se ministru bogoštovlja i nastave.

U Zagrebu dne 3. svibnja 1941.
Broj: LV/87-Z. p. 1941.

Poglavnik:
Dr. Ante Pave,ić, v r.

Ministar za bogoštovlje i nastavu
Dr. Mile Budak, v.r.

BR. 19

ODREDBA MINISTRA PRAVOSUĐA OD 8. MAJA 1941. 0 POSTAVLJENJU IZVANREDNOG NARODNOG SUDA SA SEDIŠTEM U BANJA LUCI[1]

ODREDBA
o postavljanju izvanrednog narodnog suda sa sjedištem u Banjoj Luci

Na temelju zakonske odredbe za obranu naroda i države od 17. travnja 1941. postavljam izvanredni narodni sud sa sjedištem u Banjoj Luci.

Predsednikom toga suda imenujem Dr Oskara Vilfana, odvjetnika iz Banje Luke, a kao njegova zamjenika Mahmuta Dizdarevića, suca sudbenog stola u Banjoj Luci, te za članove toga suda Bećibega Kulenovića, podpukovnika iz Banje Luke, i Nikolu Čondića, građevnog poduzetnika iz Banje Luke, a njihovim zamjenicima Ahmeta Beglerovića i Ivicu Sumajstorčića, mesarske obrtnike iz Banje Luke.

Neka se ova odredba izvrši.

Broj Prs 15-1941.
Zagreb. 8. svibnja 1941.

Ministar pravosuđa:
Dr. Mirko Puk, v.r.

[1] „Narodne novine" od 8. V 1941.

BR. 20

ODREDBA MINISTRA PRAVOSUĐA OD 8. MAJA 1941. O POSTAVLJENJU IZVANREDNOG NARODNOG SUDA U KARLOVCU[1]

MINISTARSTVO PRAVOSUĐA
Broj Prs. 18-1941.

ODREDBA
o postavljanju izvanrednog narodnog suda (senat II.) u Karlovcu

Na temelju zakonske odredbe za obranu naroda i države od 17. travnja 1941. postavljam izvanredni narodni sud (senat II.) u Karlovcu.

Predsjednikom toga suda (senat II.) imenujem Josipa Rukavinu, svršenog pravnika iz Zagreba, a članovima suda Dr. Josipa Majića, diplomiranog pravnika iz Zagreba, te Jakova Juraga, činovnika vodovoda u Zagrebu, a zamjenicima Josipa Raspudića, diplomiranog pravnika iz Zagreba i Grgu Ereša, privatnog činovnika iz Zagreba, a državnim tužiteljem Vladimira Vrankovića, vojnog suca u mirovini.

Neka se ova odredba izvrši!

U Zagrebu dne 8. svibnja 1941.

Ministar pravosuđa:
Dr. Mirko Puk, v.r.

[1] „Narodne novine" od 9. V 1941.

BR. 21

ODREDBA MINISTRA PRAVOSUĐA OD 8. MAJA 1941. O POSTAVLJENJU IZVANREDNOG NARODNOG SUDA SA SEDIŠTEM U VARAŽDINU[1]

MINISTAR PRAVOSUĐA
Broj Prs. 13-1941.

ODREDBA
o postavljanju izvanrednog narodnog suda sa sjedištem u Varaždinu

Na temelju zakonske odredbe za obranu naroda i države od 17. travnja 1941. postavljam izvanredni narodni sud sa sjedištem u Varaždinu.

Predsjednikom suda imenujem Petra Marušica, vjećnika sudbenog stola u Varaždinu, a njegovim zamjenikom Dr. Stjepana Pavelića, suca kotarskog suda u Ludbregu.

Članovima toga suda imenujem Dr. Antuna Vidnjevića, suca kotarskog suda u Varaždinu, i Josipa Kaštelana, profesora iz Varaždina, a njihovim zamjenicima Dr. Tomu Šnjarića, suca kotarskog suda u Ludbregu, i Ivu Zabavnika, brijačkog obrtnika iz Varaždina.

Državnim tužiteljem toga suda imenujem Dr. Mirka Vučkovića, državnog tužitelja iz Varaždina.

Neka se ova odredba izvrši!

U Zagrebu dne 8. svibnja 1941.

Ministar pravosuđa:
Dr. Mirko Puk, v. **r.**

[1] **„Narodne novine" od 9. V 1941.**

BR. 22

OBJAVA DUHOVNOG STOLA U ZAGREBU OD 9. MAJA 1941. 0 PRIMANJU INOVERACA U KATOLIČKU CRKVU[1]

PRIMANJE U KATOLIČKU CRKVU
OBJAVA DUHOVNOG STOLA U ZAGREBU[2]

Zagreb dne 9. svibnja 1941. kancelarija nadbiskupskog duhovnog stola u Zagrebu pod brojem 4104/1941. javlja.

U posljednje vrijeme javlja se kod pojedinih župnih ureda mnogo osoba koje bi željele prijeći u katoličku crkvu a možda također onde konavalidirati svoj brak, koji su kao aktuelni katolici odnosno kao otpadnici od katoličke crkve, sklopili izvan katoličke crkve bilo civilno bilo u drugoj kojoj konfesiji, dakle u smislu kanonskih propisa NEVALJANO.

U vezi sa navedenom činjenicom javlja se velečasnom kleru slijedeće:

1/ Pristup u katoličku crkvu može se dopustiti samo onim osobama, za koje postoji osvjedočenje, da to žele učiniti iskreno i s uvjerenjem o istinitosti naše svete vjere i o njenoj potrebi za spas duše. Vjera je unutarnja stvar slobodne savjesti te stoga na području vjerskog opredeljenja treba da budu isključeni svi nečasni motivi.-

2/ Osobe, koje stupaju u katoličku crkvu treba da budu dobro poučene u katoličkim vjerskim istinama, te da već za vrijeme same pouke obožavaju Božje i crkvene zapovjedi o molitvi, pohađaju službe božje, slušaju riječi Božje, o nemrsu, postu i t.d. te sa time uvađaju u praktični vjerski život katoličke crkve.

3/ U katoličku crkvu mogu stupiti samo one osobe, koje mogu prema katoličkim načelima živjeti. Dosljedno u katoličku crkvu ne mogu biti primljene one osobe, koje žive u takvoj bračnoj vezi, koja je pred katoličkom crkvom nevaljana, a ne može se u katoličkoj crkvi konvalidirati.

4/ Osobe koje hoće da stupe u katoličku crkvu, a žive u braku, koji se može konvalidirati u katoličkoj crkvi, mogu biti primljene u Crkvu samo onda, ako se obvežu da će svu djecu koja će se roditi krstiti i uzgajati u katoličkoj crkvi, a onu, koja su već rođena i nad njima još imaju roditeljsku vlast, prevesti u katoličku crkvu.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 135, reg.br. 6/16.
[2] Vidi dok. br. 18, 36, 169.

5/ Da ne bude nepotrebnog dopisivanja s dušobrižnim klerom, koji moli da se neka osoba primi u katoličku crkvu i da se njezin brak u crkvi konvelidira, potrebno je, da podastre molbu iscrpljivu, t.j. da su istaknute sve bitne okolnosti tako, da se molbe mogu odmah uzeti u pretres.

Treba napose istaknuti dobu osobe, njeno zanimanje, stalež, /slobodan ili vezan ženidbom/ te zašto ona hoće da bude primljena u Crkvu. Ako je neka osoba otpala od crkve zbog ženidbe, t.j. zato da se u drugoj crkvi uzmogne vjenčati i tamo se u istinu vjenčala, treba navesti gdje i kad je vjenčana, živi li ona još u ženidbenoj zajednici ih rastavljeno, imah djece i koliko, u kojoj su crkvi djeca krštena, kojoj vjerskoj zajednici po zakonu pripadaju te konačno, da li su nastale zaprijeke, zbog kojih brak nije mogao biti sklopljen u katoličkoj crkvi i da li se taj brak sada može konvalidirati u katoličkoj crkvi.

6/ Upozorava se dušobrižno svećenstvo, da u ovim delikatnim pitanjima ljudske duše postupa strogo po načelima katoličke crkve čuvajući njezino dostojanstvo i ugled te a limine odbija one, koji bi u crkvu htjeli ući bez ispravnih motiva tražeći u njoj samo zaštitu svojih materijalnih interesa i egoističkih ciljeva. S druge opet strane treba imati mnogo razumijevanja osobito za one koji su kroz 20 godina pod direktnim ih indirektnim pritiskom vlasti,- koja je pogodovala inovjerce /naročito pravoslavlje/ na svakom koraku u slabim slučajevima-časovima nanesli silu svome boljemu vjerskom uvjerenju te za volju časti, karijere i drugih osobnih interesa otpali od katolicizma. Ovakove su osobe pogotovo vrijedne osobite pažnje, ako se za koju utvrdi, da je i u vrijeme otpada podržavala veze sa katohčkom crkvom, te eventualno i djecu, koliko joj je bilo moguće, uzgajala u katoličkom duhu. Takovih duša s njihovim otpalim porodicama imade na žalost više hiljada, te za njih treba imati posebne ljubavi i sve što je moguće učiniti, da se povrate u katoličku crkvu i tako spase ono i njihova djeca.

7/ U pogledu biljegovanja molbi u vezi sa gore navedenim predmetima treba se držati ovim propisa:

a/ molbu za prelaz iz jedne zakonom priznate vjeroispovjesti u drugu treba biljegovati po tar. broj 44.a t.j. sa dinara 20, crkvenih biljega-

b/ ako se radi o osnaženju braka /bilo o običnom osnaženju, bilo o osnaženju u korijenu/ treba molbi priložiti svjedodžbu o visini godišnjeg izravnog poreza molitelja./ Izravni je porez također

službenički porez, koji plaćaju svi činovnici i namještenici. Prema visini toga poreza /T.br.ll odnosno 10./ Treba molbu odmah biljegovati potrebnim biljezima. U koliko takva molba ne bi bila ispravno biljegovana, vratiti će se na dopunjenje.

d Ako je podastrta i molba za oprost od odaziva, treba je biljegovati sa din-60./T.Br.45.a) te kancelariskom pristojbom od din. 20. po ozivu.

BR. 23

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKOG KRILA GOSPIĆ OD 9. MAJA 1941. O SITUACIJI NA SVOJOJ TERITORIJI SA PODACIMA 0 ZLODELIMA USTAŠA KOD VESELINOVIĆEVIH STANOVA I O ODNOSU SA ITALIJANSKIM VLASTIMA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO I. HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 21/J.S.

Iskaz o prilikama na području oružničkog krila u Gospiću.

ZAPOVJEDNIŠTVU HRVATSKOG ORUŽNIŠTVA

ZAGREB.

Zagreb, 10. svibnja 1941.

Zapovjednik oružničkog krila u Gospiću sa Taj. Br. 10 od 9. svibnja 1941. javlja slijedeće:

„Dne 4. svibnja 1941. godine član Ustaške organizacije Ante Pavičić, iz Gračaca, kotara istog, sa još četiri svoja druga naoružani, otišli su kod Veselinovićevih stanova /granica Like i Dalmacije u Velebitu/ tamo napali građane, zapalili dvije zgrade, odnijeli novac i druge stvari, te pokušah silovati jednu ženu. Imenovani su po italijanskim karabinjerima uhićeni. Prilikom premetačine kod Pavičića u Gračacu pronađeno je prikrivenog oružja, municije i 8 vreća brašna. Nakon toga sva petorica Ustaša odvedeni su po karabinjerima u Zadar i prema njihovom izvještaju biće streljani

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k.85, reg.br. 7/2.

obzirom na težinu učinjenog djela i s obzirom na proglas „Dučea" o predaji oružja.

Oružničkoj postaji Gračac izdao sam zapovjed da po ovome događaju podnese detaljan izvještaj.

Izdao sam zapovjed svima postajevodnicima da o svima događajima na svojim područjima izvještavaju predpostavljene i nadležne vlasti, kako je to propisano pravilima za vršenje oružničke službe.

2. svibnja t.g. iskopčan je telegrafski aparat u mjesnoj pošti u Zrmanja Vrelu po italijanskim poštanskim činovnicima.

U toku ovog mjeseca do danas na cijeloj željezničkoj prugi na području ovoga krila, po svim željezničkim postajama i kolodvorima postavljeni su italijanski činovnici i njihovi zamjenici radi regulisanja i kontrole saobraćaja sa našim činovništvom i osobljem željeznica.

Istog dana došlo je do nesporazuma i djelimičnog sukoba dvojice oružnika postaje Lovinac u Lovincu, te petorice Ustaša iz Sv.Roka, prigodom uhićenja nekih seljaka. Spor je likvidiran, pošto su oružnici odustali od svoje dužnosti, da nebi došlo do neželjenih posljedica. Ovakvih i sličnih slučajeva događa se često u zadnje vrijeme s obzirom na činjenicu da itahjansko oružništvo ne dozvoljava Ustaškim organizacijama na području ovog krila bilo kakav neposredni postupak oko uhićenja i premetačine nad građanima, a niti ne dozvoljava da bilo koji član ustaške organizacije nosi oružje, nego priznaje samo legalan postupak, t.j. nadležnih sudova i kotara, te vojske i oružništva. Međutim, pojedinci članovi ustaške organizacije a specijalno seljaci mnogo drže do prava držanja vlasti u rukama, pa im ovo nikako ne konvenira, a niti poštuju izdatu im zapovjed od strane Glavnog ustaškog stožera iz Zagreba.

Obzirom na ove činjenice rad oružništva te ostalih vlasti za sada je još tako rekavši nemoguć, jer u koliko vlasti i oružništvo u radu ne sprečavaju pojedini članovi ustaške organizacije, u toliko pak pravilan postupak i rad sprečavaju italijanske okupatorske vlasti.

6. svibnja t.g. napustio je Gospić zapovjednik italijanske divizije sa stožerom, te skoro svim djelovima svoje divizije s tim da je većina otišla u pravcu Otočca, jedan deo u pravcu Gračaca, a jedan se deo ukrcao na ovdašnjoj željezničkoj stanici u vlakove.

Intervenisao sam kod ovdašnjeg italijanskog zapovjednika oružništva, da se teretni automobil svojina Sušačkog krila koji se nalazi u Brinju rekveriran po italijanskim oružnicima, pošalje u

Gospić ovom krilu radi upotrebe! Obećano mi je da će se ovo učiniti, no do danas auto još nije ovamo stigao.

7. svibnja t.g. nisam primio nikakvi izvještaj o naročito važnim događajima.

8. svibnja t.g. postajevodnik Donji Lapac telefonom izvjestio me je da su 3 naoružana lica s vatrenim oružjem zaustavili su Stevana Zorića u selu Babiću na putu Donji Lapac - Gračac i opljačkali ga, oduzevši mu novac i džepni sat. Izdao sam zapovjed postajevodniku da u sporazumu sa italijanskim karabinjerima izađe na lice mjesta, pretrese okolinu u cilju pronalaska oružja i sumnjivih osoba, krivce bezuvjetno pronađe i sa njima po zakonu postupi.

U toku 5, 6. i 7. svibnja t.g.obišao sam sve oružničke postaje ovog krila radi izdavanja beriva oružnicima, te prikupljanja potrebnih podataka o proteklim događajima. Nisam bio u sjedištu postaje Vratnik, Krasno, Jezerane, Dabar, Vrhovine, Plitvička Jezera, Donji Sinac, Janjče, Kosinj, Karlobag, Nebljusi, Zrmanja Vrelo i Bruvno, s razloga što nisam imao odobrenje za više putovanja, već samo za tri dana. Odobrenje za ovo putovanje dobio sam od zapovjednika italijanskih karabinjera.

Prilikom obilaska podređenih postaja konstatovao sam stanje skoro svuda podjednako, a kako sam već naglašavao to stanje u ranije podnijetim izvještajima te u ovome izvještaju.

9. svibnja t.g. italijanska oružnička komanda iz Gospića obavjestila me je, da će otpraviti za Italiju 13 zatvorenih osoba kod ovdašnjeg Sudbenog stola od kojih 2 časnika, 6 oružnika biv. jugoslovenske žandarmerije, a ostalo građani sa područja ovog krila, kao ratne zarobljenike /od svih su 4 oružnika Srba, a otpušteni iz ovog krila/.

Danas sam primio od oružničke postaje Sopje uhićenog bivšeg oružničkog kaplara Jovana Bulajića ovog krila, a koji je uhićen na temelju tjeralice ovog krila, zbog izvršenog ubijstva oružničkog podnarednika ovog krila Mate Majetića i postajne kuharice Jožefe Plavšek. Ovoga sam saslušao i isti djelo u potpunosti priznaje, a brani se da je ubijeni podnarednik Majetić prvi na njega uperio svoju pušku rekavši mu da će ga ubiti, pa je zatim pošao k njemu i navodno ispalio u njega jedan metak, a zatim je on na njega ispalio dva metka. Zatim da je pošao ka vojarni postaje Tiškovac u čijoj se blizini ovo desilo, gdje je sreo postajnu kuharicu Plavšek i kako ga je ona napala pogrdnim riječima i nju je ubio iz puške, a potom pobjegao u Bosnu, te iz

Bosne svojoj kući u selo Medince, kotar Podravska Slatina. Prilikom ovih ubojstva Bulajić nema svjedoka.

Čim završim nad njim prethodnu krivičnu istragu postupiću sa njime dalje po zakonu.

Imenovani Bulajić nalazi se sada u zatvoru ovdašnje oružničke postaje."

Dostavljam prednji dopis na znanje.

Ovaj izvještaj dostavljen je Ministarstvu unutrašnjih poslova.

ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIŠTVO
HRVATSKOG ORUŽNIŠTVA
Taj. Broj 48 J.S.

Čanić[2]

[2] Dragutin.

BR. 24

PRESTAVKA MUSLIMANA IZ NOVE VAROŠI OD 10. MAJA 1941. POVERENIKU ZA BOSNU I HERCEGOVINU U SARAJEVU ZA PRIPAJANJE SANDŽAKA NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ[1]

Gosp. POVJERENIKU ZA BOSNU I HERCEGOVINU
profesoru Hakiji Hadžiću

SARAJEVO

Mi, dolje potpisani muslimani iz Nove Varoši-Sandžaka[2] izražavamo Vam i ovom prilikom svoju odanost i privrženost na putu, kojim vodite tako mudro, nesebično i korisno za stvar Bosne

[1] Original u VII, Voini arhiv, ANDH, k.l71-a, reg.br. 43/1.

[2] Već 5. maja 1941, Pavelić je izdao odredbu o uključivanju Sandžaka u sastav NDH, sledeće sadržine: „Određujem da sva vojna zapovjedništva oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske imaju sa svima Hrvatima muslimanske vjere, koji su zavičajni u kojoj općini Novopazarskog Sandžaka u granicama koje je to područje imalo 1912. godine prije početka Balkanskog rata, postupati kao i sa hrvatskim državljanima, te uslijed toga ne otpuštati iz vojništva i oružništva." VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 135, reg.br. 3/16.

i Hercegovine u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, pa želimo da istaknemo da su životni interesi Sandžaka potpuno podudarni sa životnim interesima Bosne i Hercegovine, da su naše želje, misli naši putevi bez ikakve rezerve upućeni u šeher Sarajevo, kao piemont naše stare slave i našeg budućeg zajedničkog i nerazdjeljivog života u slobodnoj i nezavisnoj Državi Hrvatskoj.[3]

Radi toga smatramo neophodnim iznijeti Vam naš nada sve teški položaj u Sandžaku, a specijalno Nove Varoši, koja je naseljena 70% muslimana a čija je okolina naseljena pravoslavnim žiteljstvom, pa izražavajući svoju bojaznost, da mi muslimani po onakvim činovničkim aparatom, naslijeđenim od bivše Jugoslavije nebi još opetovno trpjeli, mi Vam preko naših isposlatih delegata predlažemo listu lica koja bi bila najpogodnija da preuzmu istaknuta mjesta, da bi red i poredak bio zajamčen i da bi muslimani, u današnjim prilikama, dok još neodgovorni četnici i drugi razni nepoželjni elementi obilaze naše krajeve i žele da izazovu svoje istovjernike na obračun sa nama muslimanima bih obezbijeđeni.

Da bi ti naši istaknuti, i isprobani prvaci bili na visini i vlast vršili na način koji najbolje odgovara našim životnim interesima zagarantovali nam takvim radom slobodan razvoj na svome ognjištu molimo da nam izvolite Gospodine Povjereniče, izdati dekret o njihovom naimenovanju.

Za predložene ličnosti jamčimo da će svojim radom zagarantovati poštovanje najviših interesa u našem dijelu slobodne i nezavisne države Hrvatske što će odgovarati i interesima nas muslimana u Novoj Varoši.

Ovi, po Vašem dekretu postavljeni povjerenici i nosioci Vaše volje bih bi idealna spona između Njemačkih vojnih vlasti i naših Hrvatskih oružnika, kojih imade 100 u Novoj Varoši.

P r e d l a ž e m o :

Za političkog povjerenika: Mustafu Šečeragića, trgovca iz Nove Varoši
Za njegova zamjenika: Ibrahima Bajrovića, trgovca iz Nove Varoši
Za kotarskog pretstojnika: Osmana Hadžića, bivšeg gradskog poglavara
Za njegova zamjenika: Bećiragić Čamila, pol. činovnika trgovca iz Nove Varoši
Za gradonačelnika: Salka Šečeragića, trgovca iz Nove Varoši
Za njegova zamjenika: Nazifa Krdžovića, mesara iz Nove Varoši

[3] Vidi dok. br. 95 i 111.

Predlagači gornje liste:

Alija Alibegović, trgovac
Haso Jahibegović, posjednik
Mošo Dalmagić, trgovac
Alija Dalmagić, posjednik
Bećir Turkmanović, trgovac
Mujo Nogović, zidar
Ibro (Grcović), radnik
Sadik Hodžić, student filozofije
Nazif Zajmović, radnik
Hamid Turkmenović, trgovac
Džemil Zajmović, posednik
Murat Zajmović, posednik
Osman Bećiragić, posjednik
Mehmed Bećiragić, tišler
Šaban Dalmagić, činovnik
Adem Turkmanović, trgovac
Alija (Nogović), radnik
Hajro Hodžić, činovnik
Jusuf Hodžić, kafedžija
Sulejman Begić, posednik
Ćamil Salibegović, brico
Hafiz Mustafa Ibišbegović, džemat. imam

Šakim Šećeragić, posednik
Ćamil Begić, posjednik
Avdo Hadžimurtezić, kafedžija
Kasum Hadžić, pekar
Sulejman Hadžić, brijač
Redžep Hadžimurtezić, krojač
Amir Musić, kovač
Ibro Musić, kovač
Jusuf Kozičić, radnik
Bećir Mujagić, radnik
Halil Kratovac, radnik
Šabanija Hadžibegović, kafedžija
(Hanofija) Turkmanović, radnik
Hafiz Hajdar Salihbegović, mujezim
Seid Musić, kovač
Dedo Bećiragić, posednik
Tahir Hadžiibrahimović, posednik
Avdo Hadžić, šofer
Muharem Bećiragić, dipi, pravnik
Nail Tvrtković, trgovac
Nijaz Šećeragić, svršeni pravnik
(Salih) Hadžimurtezić, muderis
Ibro Bajrović, trgovac

Haso Hadžimurtezić, posjednik

Nova Varoš 10. svibnja 1941.

43/1-21
141-9

Gosp. POVJERENIKU ZA BOSNU I HERCEGOVINU

profesoru Hakiji Hadžiću

S A R A J E V O

Mi, dolje potpisani muslimani iz Nove Varoši-Sandžaka izražavamo Vam i ovom prilikom svoju odanost i privrženost na putu,kojim vodite tako mudre,nesebične i korisne za stvar Bosne i Hercegovine u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj,pa želimo da istaknemo da su životni interesi Sandžaka potpuno podudarni sa životnim interesima Bosne i Hercegovine; da su naše želje,misli naši putevi bez ikakve rezerve upućeni u šeher Sarajevo,kao piemont naše stare slave i našeg budućeg zajedničkog i nerazdjeljivog života u slobodnoj i nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Radi toga smatramo neophodnim iznijeti Vam naš nada sve teški položaj u Sandžaku,a specialno Nove Varoši,koja je naseljena 70% muslimana čija je okolina naseljena pravoslavnim žiteljstvom,pa izražavajući svoju bojaznost,da mi muslimani po onakvim činovničkim aparatom,naslijedjenim od bivše Jugoslavije nebi još opetovno trpjeli,mi Vam preko naših isposlatih delegata predlažemo listu lica koja bi bila najpogodnija da preuzmu istaknuta mjesta,da bi red i poredak bio zajamčen i da bi muslimani,u današnjim prilikama,dok još neodgovorni četnici i drugi razni nepoželjni elementi obilaze naše krajeve i žele da izazovu svoje istovjernike na obračun sa nama muslimanima bili obezbijeđeni.

Da bi ti naši istaknuti,i isprobani prvaci bili na visini i vlast vršili na način koji najbolje odgovara našim životnim interesima zagarantovali Mam takvim radom slobodan razvoj na svome ognjištu molimo da nam izvolite Gospodine Povjereniče, izdati dekret o njihovom naimenovanju.

Za predložene ličnosti jamčimo da će svojim radom zagarantovati poštovanje najviših interesa u našem dijelu slobodne i nezavisne Države Hrvatske što će odgovarati i interesima nas muslimana u Novoj Varoši.

Ovi,po Vašem dekretu postavljeni povjerenici i nosioci Vaše volje bili bi idealna spona izmedju Njemačkih vojnih vlasti i naših Hrvatskih oružnika,kojih imade 100 u Novoj Varoši.

P r e d l a ž e m o:

Za političkog povjerenika:Mustafu Šečeragića,trgovca iz Nove Varoši
Za njegova zamjenika: Ibrahima Bajrovića,trgovca iz Nove Varoši
Za kotarskog pretstojnika:Osmana Hadžića,bivšeg gradskog poglavara
Za njegovazamjenika: ~~Meiba Dvrtkovića~~ Bećiragić Camil, pek. trgovca iz Nove Varoši
Za gradonačelnika:Salka Šečeragića,trgovca iz Nove Varoši
Za njegova zamjenika:Nazifa Krdžovića,mesara iz Nove Varoši

Predlagači gornje liste:

Nova Varoš 10.svibnja 1941.

Alija Alibegović trgovac
Haso Jahibegović posjednik
Mašo Dalmagić trgovac
Aluja Dalmagić
Jusufmanović Bećir trgovac
mujo nezović
Ibro grozić radnik
Sadik Hodžić, student filozofije
Nezuf Zajmović pagnuk
Hamid Turkmenović, trgovac
Ušemir Zajmović posjednik
Murat zajmović posjednik
Osman Bećiragić posjednik
Mehmed. Bekirović činovnik.
Saban. Dalmagić činovnik.
Agen Hyrsmanović trgovac
Avdija Sarobuć pagnuk
Hajro Hodžić činovnik
Jusuf. Hajnik kafedžija.
Cujejman. Bešić posjednik.
Camil Salibegović brico
Hafuz Mustafa Mehmedbašić vjeroučitelj
Hasa Hadžimurtezić posjednik
Šahim Bećiragić posednik
Hamid Bešić posjednik
Abdo Hajnmuratović kafedžija
Kasum. Hajnik pekar.
Cujejman Hajnić frujor

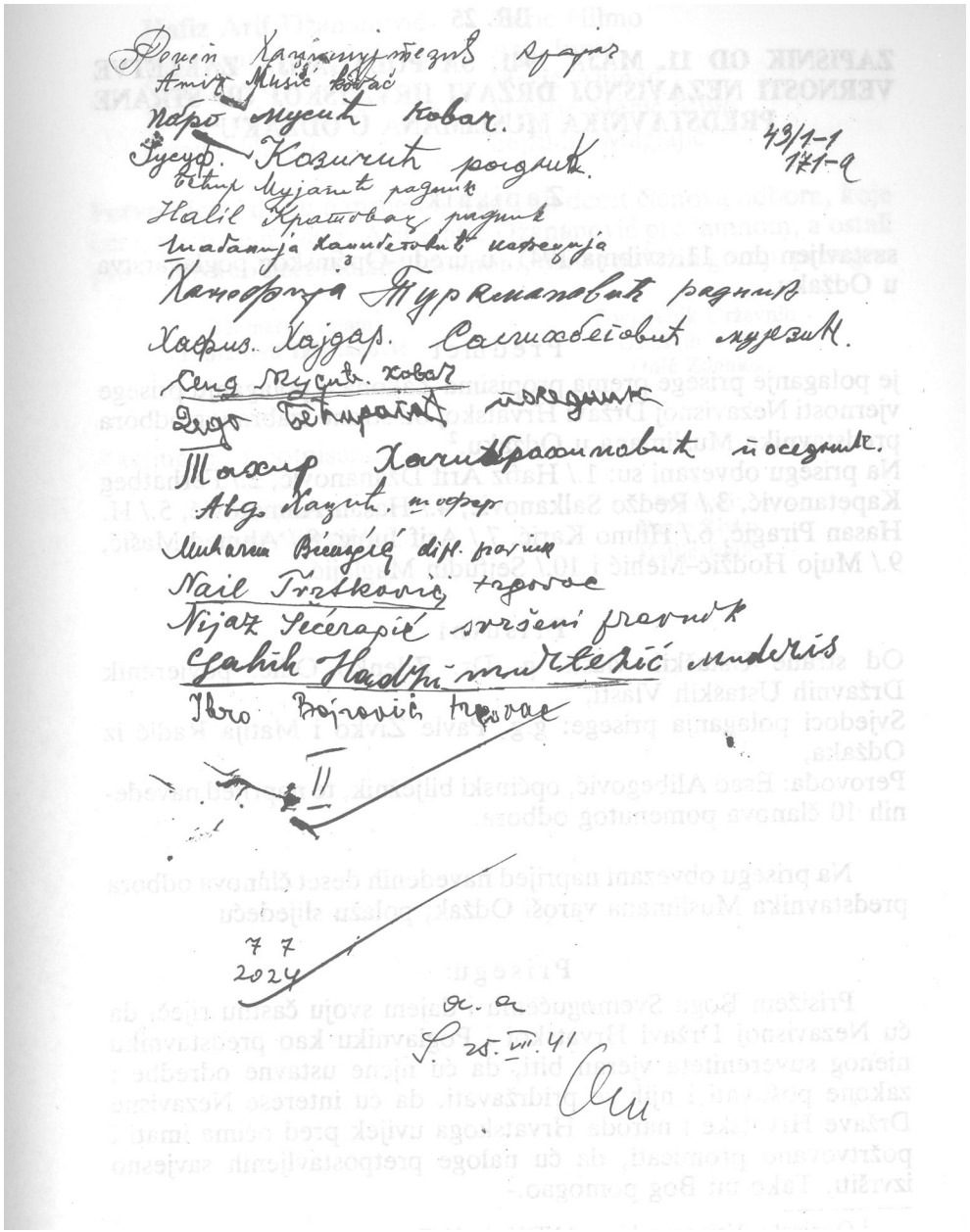

Faksimil dokumenta broj 24.

BR. 25

ZAPISNIK OD 11. MAJA 1941. SA POLAGANJA ZAKLETVE VERNOSTI NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ OD STRANE PREDSTAVNIKA MUSLIMANA U ODŽAKU[1]

Z a p i s n i k

sastavljen dne 11. svibnja 1941. u uredu Općinskog poglavarstva u Odžaku.

P r e d m e t

je polaganje prisege prema propisima Zakona o polaganju prisege vjernosti Nezavisnoj Državi Hrvatskoj od strane izabranog odbora predstavnika Muslimana u Odžaku.[2]
Na prisegu obvezani su: 1./ Hafiz Arif Džananović, 2./ Ferhatbeg Kapetanović, 3./ Redžo Salkanović, 4./ Hasan Ahmetović, 5./ H. Hasan Piragić, 6./ Hilmo Karić, 7./ Asif Jupić, 8./ Ahmed Mašić, 9./ Mujo Hodžić-Mehić i 10./ Sejfudin Maglajić.

P r i s u t n i

Od strane Ustaških vlasti: g. Dr. Zdenko Odić, povjerenik Državnih Ustaških Vlasti,
Svjedoci polaganja prisege: g.g. Pavle Živko i Matija Radić iz Odžaka,
Perovođa: Esad Alibegović, općinski bilježnik, te naprijed navedenih 10 članova pomenutog odbora.

Na prisegu obvezani naprijed navedenih deset članova odbora predstavnika Muslimana varoši Odžak, polažu slijedeću

P r i s e g u :

Prisižem Bogu Svemogućemu i dajem svoju častnu riječ, da ću Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i Poglavniku kao predstavniku njenog suvereniteta vjeran biti, da ću njene ustavne odredbe i zakone poštivati i njih se pridržavati, da ću interese Nezavisne Države Hrvatske i naroda Hrvatskoga uvijek pred očima imati i požrtvovano promicati, da ću naloge pretpostavljenih savjesno izvršiti. Tako mi Bog pomogao.-

[1] Original u Vojnom arhivu, ANDH, k. 114B, reg.br. 6/1-1.
[2] Vidi zapisnik sa sastanka Muslimana i ustaških vlasti iz Odžaka od 10. maja 1941. o međusobnoj saradnji (VII, Vojni arhiv, ANDH, k.H4B, reg.br. 3/1).

Hafiz Arif Džananović	Karić Hilmo
Kapetanović Ferhatbeg	Asif Jupić
Salkanović Redžo	Mašić Ahmed
Hasan Ahmetović	Hodžić Mehić Mujo
Piragić Hasan	Sejfudin Maglajić

Potvrđujem, da su naprijed navedenih deset članova odbora, koje hčno poznajem i to g. Arif Hafiz Džananović predamnom, a ostali pred njim kao džematskim imamom, danas položili gornju prisegu.

Džematski imam:
Hafiz Arif Džananović

Povjerenik Državnih Ustaških Vlasti:
Odić Zdenko

Zaključeno i potpisano:

Perovođa
Esad Alibcgović

Svjedoci:
Pavle Živko
Ma ti ja Radić

BR. 26

NAREDBA USTAŠKOG STANA POŽEGA OD 12. MAJA 1941. OPĆINSKOM POGLAVARSTVU VELIKA DA PRAVOSLAVCI MORAJU NA LEVOJ RUCI NOSITI BELU TRAKU SA LATINIČNIM NATIPISOM „PRAVOSLAVAC"[1]

USTAŠKI STAN POŽEGA
Broj 540/1941

U Požegi, dne 12. svibnja 1941.

OPĆINSKOM POGLAVARSTVU

Velika

Smjesta obavjestite sve pravoslavce Vaše općine preko seoskih knezova, da nesmiju izići iz svog sela bez bijele trake na lijevoj ruci na kojoj mora biti latinicom napisano PRAVOSLAVAC.

Tko se ogriješi o naredbu biti će uhapšen i najstrožije kažnjen.

OPĆINSKO POGLAVARSTVO
Velika.
Broj 1629-1941.

Velika, dne 13. svibnja 1941.

Ustaški povjerenik: u z:
Jozo Srđak v.r.

MILOŠ BUDIMIR
RADOVANCI
Na hitno izvršenje u roku od 24 sata.

Povjerenik
potpis nečitak
(M.P.)

OPĆINSKO POGLAVARSTVO-VELIKA.

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k.313, reg.br.55/1-2.

BR. 27

ODREDBA MINISTRA PRAVOSUĐA OD 13. MAJA 1941. O POSTAVLJENJU IZVANREDNOG NARODNOG SUDA U ZAGREBU[1]

MINISTARSTVO PRAVOSUĐA
Broj Prs. 21-1941.

ODREDBA
o postavljenju izvanrednog narodnog suda u Zagrebu

Na temelju zakonske odredbe za obranu naroda i države od 17. travnja 1941. postavljam za izvanredni narodni sud u Zagrebu vijeće (senat) II.

Predsjednikom toga vijeća imenujem Ivana Vojvodiča, suca sudbenog stola u Zagrebu, a sucima Dr. Danu Miletića, suca kotarskog suda u Križevcima i Ferdu Ivankovića, pekarskog obrtnika iz Zagreba, a zamjenicima Branka Šimunića, suca kotarskog suda u SI. Brodu i Dr. Mirka Jereca iz Zagreba.

Državnim tužiteljem imenujem Dr. Nikolu Smaića, zamjenika držav. odvjetnika u Zagrebu, a njegovim zamjenikom Josipa Šnidaršića, zamjenika državnog odvjetnika u Zagrebu.

Neka se ova odredba izvrši!

Zagreb, 13. svibnja 1941.

Ministar pravosuđa
Dr. Mirko Puk, v.r.

[1] „Narodne novine" od 14.V 1941.

BR. 28

NAREĐENJE IZASLANIKA VLADE NDH U SARAJEVU OD 13. MAJA 1941. POVJERENICIMA POGLAVNIKA U SARAJEVU ZA SPROVOĐENJE REŠENJA MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA O OTPUŠTANJU IZ SLUŽBE SVIH SRBA I CRNOGORACA[1]

IZASLANIK VLADE SLOBODNE DRŽAVE HRVATSKE
PREDSTOJNIK
ZA ZBOR JAVNOG REDA I SIGURNOSTI
Prez. Broj: 211/41
13. svibnja 1941. god.
Sarajevo.

GOSPODI
PROFESORU
HAKIJI HADŽIĆU
I
DON BOŽIDARU BRALU
Povjerenicima Poglavnika

SARAJEVO.

Prema rješenju Ministarstva Unutrašnjih Poslova Nezavisne Države Hrvatske Br. 2203 Pr. M.U.P. 1941 od 10. svibnja treba otpustiti iz službe sve Srbijance i Crnogorce, a od ostalih Srba one koji su se isticali protuhrvatskim radom.

Dostavljajući Vam ovo do znanja molim Vas, da bi izvolili shodno raspoložiti prema svim podređenim uredima, da se točno i brzo izvrši prednja odredba.

Radi podnašanja izvještaja Ministarstvu molim Vas da tražite od pojedinih izvještaj koji su činovnici i namještenici Srbijanci otpušteni, a koji Srbi zadržani u službi.

Navesti pored imena i prezimena svojstvo u kojem je služio.

I oni Srbi koji su zadržani u službi ne smiju da budu na vodećim položajima i treba točno i konkretno navesti razloge

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 171 A, reg.br. 2/1.

IZASLANIK VLADE SLOBODNE DRŽAVE HRVATSKE
PREDSTOJNIK
ZA ZBOR JAVNOG REDA I SIGURNOSTI
Prez.Broj: 211/41
13 svibnja 1941 god.
Sarajevo.

GOSPODI

PROFESORU

HAKIJI HADŽIĆU

I

DON BOŽIDARU BRALU

Povjerenicima Poglavnika

S A R A J E V O .

Prema rješenju Ministarstva Unutrašnjih Poslova Nezavisne Države Hrvatske Br.2203 Pr.M.U.P.1941 od 10 svibnja treba otpustiti iz službe sve Srbijance i Crnogorce,a od ostalih Srba one koji su se isticali protuhrvatskim radom.

Dostavljajući Vam ovo do znanja molim Vas,da bi izvolili shodno raspoložiti prema svim podredjenim uredima,da se točno i brzo izvrši prednja odredba.

Radi podnašanja izvještaja Ministarstvu molim Vas da tražite od pojedinih izvještaj koji su činovnici i namještenici Srbijanci otpušteni,a koji Srbi zadržani u službi.

Navesti pored imena i prezimena svojstvo u kojem je služio.

I oni Srbi koji su zadržani u službi ne smiju da budu na vodećim položajima i treba točno i konkretno navesti razloge potkrepljene sa dokazima,da su dostojni i potrebni da budu zadržani u službi.

ZA DOM SPREMNI!

IZASLANIK VLADE SLOBODNE DRŽAVE HRVATSKE,
PREDSTOJNIK
ZA ZBOR JAVNOG REDA I SIGURNOSTI:

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
PREDSTOJNIŠTVO SARAJEVO

potkrepljene sa dokazima, da su dostojni i potrebni da budu zadržani u službi.

t

ZA DOM SPREMNI!

IZASLANIK VLADE SLOBODNE DRŽAVE HRVATSKE,
PREDSTOJNIK
MP **ZA ZBOR JAVNOG REDA I SIGURNOSTI:**
/potpis nečitak/

BR. 29

SAOPŠTENJE MINISTARSTVA BOGOŠTOVLJA I NASTAVE OD 16. MAJA 1941. PROSVJETNOM ODJELU POVJERENIŠTVA ZA BOSNU I HERCEGOVINU - SARAJEVO, ZA OTPUŠTANJE IZ SLUŽBE NASTAVNIKA JEVREJA I SRBA SA TERITORIJE NDH[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
- MINISTARSTVO BOGOŠTOVLJA I NASTAVE -
Broj Pov. 57-1941.

Predmet: Otpuštanje nastavnika

POVJERENIŠTVU ZA BOSNU I HERCEGOVINU
Prosvjetnom odjelu

SARAJEVO

U vezi tamošnjeg upita od 7. svibnja 1941. broj 52, a da bi se to Povjereništvo znalo ravnati, saopćuje Vam se slijedeće:

Za područje bivše banovine Hrvatske, na kojem je ovo ministarstvo već pristupilo otpuštanju nastavnika, koji nisu rodom iz Nezavisne Države Hrvatske i Židova, odlučeno je:

a/ da se nastavnici Židovi ispod 10 godina službe otpuste;

b/ da se nastavnici Židovi iznad 10 godina službe umirove, i

d da se Srbijanci i Vojvođani Srbi otpuste.

Za nastavnike Slovence i Crnogorce nisu još izvršene nikakve promjene, osim, gdje se radi o istaknutim neprijateljima hrvatskog naroda.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 87A, reg.br. 1/7-1.

S obzirom na vašu napomenu, da bi uslijed redukcije nastavnika trpjela školska obuka, jer bi mnoge škole ostale bez dovoljnog broja nastavnika, treba naglasiti, da se u srednjim školama obuka i onako ne vrši, niti će se vršiti do mjeseca rujna ove godine. Kod ovog ministarstva nalazi se, međutim, znatan broj dosad neriješenih molba diplomiranih filozofa, koji mole namještenje. Ovaj će se broj još i povećati novim moliteljima, koji će svoje molbe podnijeti do početka iduće školske godine, pa ima nade, da će se potrebama naših škola moći uglavnom udovoljiti sa nastavnicima iz Nezavisne Države Hrvatske.

U Zagrebu, dne 16. svibnja 1941.

Državni tajnik
kod ministarstva bogoštovlja
i nastave:
/potpis nečitak/

jyjp

BR. 30

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 17. MAJA 1941. 0 PRIJEKIM SUDOVIMA[1]

Na prijedlog ministra pravosuđa propisujem i proglašujem

ZAKONSKU ODREDBU
o prijekim sudovima

Toč. I.

Prijeki sudovi kod sudbenih stolova su izvanredni sudovi za suđenje zbog kažnjivih djela nabrojenih u toč. II. ove zakonske odredbe, kada ministar pravosuđa proglasi prijeki sud za područje pojedinoga sudbenoga stola. Prijeki sud ima se svestrano oglasiti na području, za koje bude proglašen.

Toč. II.

Pred prijeki sud bit će stavljen:

1. onaj, koji učini koje od kažnjivih djela navedenih u §§-ima 154., 167., odjel 1. i 2., 188. i 189., 191., 201., odjel 1. i 2., 206,

[1] **„Narodne novine" od 20. V 1941.**

207. odjel 1., 209. i 326. do 328. kaznenoga zakonika od 27. siječnja 1929.;

2. onaj, koji na javni poziv vlasti u određenom roku ne preda vlasti vatreno i hladno oružje, za koje nema dozvole nošenja i držanja;

3. onaj, koji sakriva ili bilo na koji način pruža pomoć osobama, za koje može sumnjati, da su izvršile koje od djela navedenih u ovoj točki pod br. 1. ili da pripremaju izvršenje kojega od tih djela.

Za sva ova kažnjiva djela učinjena od dana proglašenja prijekoga suda određuje se pred prijekim sudom kazna smrti strijeljanjem.

Toč. III.

Postupak pred prijekim sudom se može povesti samo na prijedlog državnoga tužitelja.

Toč. IV.

Prijeki sud sudi u vijeću od tri suca. Jedan od tih sudaca ne mora biti pravnik, ali u vijeću mora predsjedati sudac pravnik.

Cijeh postupak proti okrivljeniku ima se provesti od početka do kraja pred sakupljenim sudom i ukoliko je moguće bez prekidanja.

Toč. V.

Postupak pred prijekim sudom je javan i usmen.

Rasprava pred prijekim sudom počinje usmenom optužbom državnog tužitelja.

Ako okrivljenik sam ne odabere branitelja, postavit će mu ga sud ureda radi.

Na raspravu se shodno primenjuju propisi zakonika o sudskom kaznenom postupku od 16. veljače 1929., ukoliko u ovoj zakonskoj odredbi nije drukčije određeno.

Postupak se ima ograničiti na to, da bude dokazano djelo, zbog kojega je postupak pred prijekim sudom bio poveden.

U postupku prijekoga suda odšteta se ne dosuđuje.

Čim dokazni postupak bude dovršen, ima državni tužitelj obrazložiti svoj konačni prijedlog. Optuženik i njegov branitelj imaju uvijek prava, da državnom tužitelju odgovore. Nakon svršenih govora optužbe i obrane predsjedatelj zaključuje raspravu.

Toč. VI.

Odmah nakon zaključenja rasprave sud u tajnoj sjednici stvara osudu, koju zatim javno proglašuje.

Ako optuženik bude proglašen krivim, prijeki sud ima izreći kaznu smrti strijeljanjem.

Toč. VII.

Zapisnik o raspravi i o vijećanju pred prijekim sudom potpisuju svi suci i perovođa.

Toč. VIII.

Proti osudi prijekoga suda nije dopušten nikakav pravni lijek, a molba za pomilovanje nema odgodne moći.

Toč. IX.

Kazna smrti ima se izvršiti strijeljanjem nakon tri sata računajući od časa proglašenja osude.

Toč. X.

Izuzetno od propisa toč. II. stavke 2. prijeki sud sudit će kažnjiva djela iz toč. II. učinjena od dana 6. travnja 1941., ako prijeki sud bude proglašen u roku od tri mjeseca nakon stupanja na snagu ove zakonske odredbe.

Toč. XI.

Provedenje ove zakonske odredbe povjerava se ministru pravosuđa.

Toč. XII.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u »Narodnim novinama«.

U Zagrebu 17. svibnja 1941.
Broj LXXXII.-148-Z. p.-1941.

Poglavnik
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Ministar pravosuđa:
Dr. Mirko Puk, v. r.

BR. 31

ODREDBA MINISTRA PRAVOSUĐA OD 21. MAJA 1941. O PROGLAŠENJU PRIJEKOG SUDA ZA PODRUČJE SUDBENOG STOLA U SARAJEVU[1]

(168)

PROGLAŠENJE PRIJEKOG SUDA
za područje sudbenog stola u Sarajevu.

Na temelju toč. I. zakonske odredbe o prijekim sudovima od 17. svibnja 1941. godine (Narodne novine od 20. svibnja 1941. br. 32) proglašujem prijeki sud za područje sudbenog stola u Sarajevu.

Ovaj prijeki sud će poslovati kod sudbenoga stola u Sarajevu.

Suce za prijeki sud ima odrediti predsjednik, odnosno zamjenik predsjednika sudbenog stola u Sarajevu i to tako, da dva suca budu članovi sudbenog stola u Sarajevu, a treći sudac ima biti iz redova ustaša.

Prijeki sud kod sudbenoga stola u Sarajevu nadležan je, da sudi sva kažnjiva djela navedena u toč. II. u vezi s toč. X. zakonske odredbe o prijekim sudovima, a koja su učinjena u vremenu od dana 6. travnja 1941. pa do dana, dok ne bude ovaj prijeki sud ukinut.

Prijeki sud se ima svestrano oglasiti na cijelom području sudbenoga stola u Sarajevu.

U Zagrebu 21. svibnja 1941.
Broj 228-Z. p. - 1941.

Ministar pravosuđa:
Dr. Mirko Puk, v. r.

[1] „Narodne novine" od 21. V 1941.

BR. 32

IZVEŠTAJ KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA ZA SANDŽAK OD 22. MAJA 1941. ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE DA SU MNOGE DELEGACIJE IZ NOVOG PAZARA I SJENICE TRAŽILE PRIPAJANJE OVIH DELOVA NDHI MOLI DA SE U NOVU VAROŠ POŠALJE JEDAN VOD HRVATSKIH VOJNIKA[1]

KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO
ZA SANDŽAK
Broj službeno
2. V 1941. g.
Prijepolje

ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO

Izvještavam da su mnoge delegacije iz NOVOG PAZARA i SJENICE ponovo otišle u Sarajevo i Zagreb da traže pripojenje i ovih djelova NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ.[2]

U Sjenici nema uopšte nikakve okupatorske vojske a u Novom Pazaru su Njemci.

Pripojenje ova dva kotara Albaniji traže samo nekoliko ljudi ARNAUTA dosljenika a cio narod jeste uz nas.

U NOVOJ VAROŠI i tom kotaru jeste postavljeno hrvatsko oružništvo ah do danas još nije postavljen naš KOTARSKI PREDSTOJNIK kao ni naš predsednik opštine. Njemačka vojska koja je bila povučena je iz Nove Varoši a druga nije došla, te bi dobro bilo da se tu pošalje jedan vod hrvatskih vojnika i to ovaj vod koji se nalazi u UVCU I PRIBOJU. Depešu po ovome sam poslao jučer Diviziji i toj pukovniji. Molim da se ovo brzo riješi.

ZA DOM SPREMNI.

ZAPOVJEDNIK PPUKOVNIK:
Stj. Jakovljević[3]

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k.143, reg.br. 5/1-6.
[2] Vidi dok. br. 95, 111.
[3] Stjepan.

BR. 33

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA KOPNENE VOJSKE OD 22. MAJA 1941. GLAVNOM STOŽERU VOJSKOVOĐE 0 SITUACIJI NA TERITORIJI NDH SA PODACIMA 0 ZLOČINIMA USTAŠA I NEMACA KOD SANSKOG MOSTA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Zapovjedništvo kopnene vojske
Vojni ured
V.T. V. Broj 21
U Zagrebu 22. svibnja 1941. g.

Predmet: izvještaj po zapovjedi
br. 527/41.

GLAVNOM STOŽERU VOJSKOVOĐE,
/za II ured/.

Savezno zapovjedi br. 527 od 19. svibnja 1941, podnaša se izvještaj za proteklih 10 dana, slijedećeg sadržaja:

1/a-Novoobrazovane su slijedeće jedinice:

- 6. pohodni bataljun u Zagrebu,
- 7. pohodni bataljun u Varaždinu i
- 10. pohodni bataljun sa 2. i 3. satnijom u Požegi, a ostalim dijelovima u Vinkovcima.

Svaki od ovih bataljuna sastoji se iz: stožera, 4 satnije od kojih je 4. satnija strojopuščana i Doglasnog voda.

Brojčano stanje svakog bataljuna iznosi: 25 časnika, 70 podčasnika, 763 momaka i 61 konja.

Naoružanje svakoga bataljuna iznosi: 690 pušaka, 12 puškomitraljeza, 4 strojne puške, 54 samokresa, 15 kola i 4 poljske kuhinje.

b- U toku su obrazovanja slijedeće jedinice:

- stožer Jadranskog divizijskog područja u formiranju privremeno u Sarajevu,
- 8. pohodni bataljun u Karlovcu,
- 9. pohodni bataljun u Otočcu,
- 11. pohodni bataljun u Gospiću,
- 12. pohodni bataljun u Sarajevu,
- 13. pohodni bataljun u Tuzli, i
- 14. pohodni bataljun u Travniku.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k.85, reg.br. 14/2-1.

Sastav bataljuna: 8., 9. i 11. je isti kao bataljuna pod a/, dok je sastav ostalih bataljuna slijedeći: stožer i 3 satnije.

U toku su obrazovanja i slijedeća popunidbena zapovjedništva: Mostarsko, Trebinjsko, Sinjsko i Kninsko.

2/ U svrhu posjedanja Jadranskog divizijskog područja izvršeni su pokreti slijedećih jedinica:

- 6. pohodnog bataljuna iz Zagreba u Sarajevo,
- 7. pohodnog bataljuna iz Varaždina u Sarajevo, i
- 10. pohodnog bataljuna iz Vinkovaca, a djelom iz Požege u Sarajevo.

3/ Raspoloženje naroda je slijedeće:

a- Hrvatski dio je dobro raspoložen.

b- Srpski-pravoslavni dio se je pritajio, te zlurado očekuje neko poboljšanje sadašnjeg položaja, pomoću uticaja Itahje.

c- Židovi-masoni i komunisti izdali su letak pun pogrda na Poglavnika i Nezavisnu Državu Hrvatsku, kao i na naše saveznike. Prozire se akcija za uskrs Jugoslavije.

Čvrsto i sigurno postupanje vlasti, ozbiljan i oštar nastup Ustaša, rasformiranje i razoružanje Seljačke zaštite, čišćenje ustaških redova od raznih tipova, pa i vidljivi jači zapt kod Ustaša, dobro utiću na opću sigurnost i raspoloženje naroda.

Trebalo bi poboljšati ishranu naroda u pasivnim krajevima.

4/ Četnička akcija i rezultat:

- U noći 11/12. svibnja je javljeno za manje grupice četnika iz Otočca -za njima su upućene odmah manje ophodnje u potjeru.
- 10/11. svibnja u Hrv. Blagaju streljani su uhvaćeni četnici i pobunjenici.
- 13/14. svibnja u predjelu Glinskog kotara /sela Brkčevina i Žalaj, općina Stanković/ i sela Pokupsko kotar Pisarovina, a gdje su se pojavili četnici, njemačka vojska vrši čišćenje.

5/ Akcija naših snaga i rezultat:

- Za čišćenje Glinskog trokuta bile su u pripremi naše satnije iz Karlovca i Siska, no upotrebljene su samo čete iz Siska. Rezultat ovoga bio je negativan, prikupljeno je samo nešto ratnog materijala i oružja. Samo čišćenje završile su njemačke jedinice.
- Kod Sanskog Mosta Njemci su streljali 45 Srba.
- Ustaše su kod Sanskog Mosta imale 2 ranjena, a ustrijelili 3 četnika.

6/ Odnosi sa Njemačkim i Italijanskim trupama:

- Sa Njemcima vrlo dobri, ima usamljenih slučajeva rekviriranja automobila i konja.

- Sa Italijanima do 19. svibnja nisu bili najbolji. Bilo je mnogo pritužbe o nasilnom oduzimanju stvari, rekviriranju hrane, razoružavanju našeg oružništva, pljenidbe oružja i vojničke opreme, zarobljavanju naših vojnika, prisiljavanju na prisegu Kralju Italije i.td.

Očekuje se poboljšanje tih odnosa poshje zapovjedi Duče-a, a osobito se očekuje da će prestati sa protežiranjem Srba.

7/ Prikupljanje ratnog materijala i opreme je otežano, pošto se prikupljeno oduzima od strane okupatorskih vlasti, to se ovo mora činiti krijomice.

Uslijed ovoga nedostaje i oružje i oprema za formiranje novih jedinica, jer oružja i opreme nedostaje, a u koliko ga imade na jednom mjestu, ne dozvoljava se prebacivanje ovoga materijala u druga mjesta.

Novoobrazovanje jedinica /pohodnih bataljuna/ otežano je i zbog manjeg odziva ljudstva, pošto se mnogi časnici i podčasnici kako djelatni tako i pričuvni još nisu vratili kućama iz ropstva, a u nekim popunidbenim zapovjedništvima uništene su mnoge knjige.

ZAMJENIK ZAPOVJEDNIKA
KOPNENE VOJSKE,
PODMARŠAL

Lakša[2]

[2] Vladimir.

BR. 34

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE ILIDŽA OD 25. MAJA 1941. ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE 0 PRONAĐENIM LEŠEVIMA VOJNIKA U OKOLINI ŽELEZNIČKE STANICE BANJA ILIDŽA[1]

ORUŽNIČKA POSTAJA ILIDŽA
Broj: 207
25 svibnja 1941 go 'ine
Ilidža

Izvještaj o pronađenim
lješevima dostavlja

ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO.

Dana 21 svibnja 1941 u mjestu Ilidži u blizini željezničke stanice Banja Ilidža prigodom zatrpavanja jama koje su prouzrokovane od bombardovanja Ilidže 13 travnja 1941. pronađen je jedan vojnički lješ za kojeg se po legitimaciji utvrdilo da se zove PETROVIĆ ČETEN član udruženja četnika iz Beograda, do čim rodno mjesto se ne-zna.

23 svibnja 1941. prigodom istog rada na označenom mjestu a u blizini navedenog lješa pronađene su slijedeće lješine:

1) JAGER ŠTIPAN, navodno rodom iz Sombora a služio je u štabu 3 vazduhoplovne baze u Nišu kao redov, što je ustanovljeno po dopisnoj karti nađenoj kod istog.

2) TOROMANOVIĆ ILIJA, redov 32 vazduhoplovne baze Niš, rodno mjesto nepoznato. Kod istog je pronađeno 108 dinara i jedan srpski srebreni dinar.

3) RADOVIĆ ĐURO, redov 32 vazduhoplovne baze Niš, rodno mjesto nepoznato.

4) STOJANOVIĆ NIKOLA iz Resna, općine Podmoranske, redov 32 vazduhoplovne baze Niš.

5) Dr KOSANOVIĆ MILUTIN, predsjednik odeljenja za narodno zdravlje Zagreb, što je ustanovljeno iz njegove objave i vizit karte. Kod njega je pronađeno i to: 10 komada banknota od po 1000, jedna od 500, 27 komada od 100 dinara, 3 komada po

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k,143B, reg.br. 41/1-3.

50,5 komada po 20,6 komada po 10, jedan komad od 2 i 3 komada od po 1 dinar, svega ukupno 13.515 dinara i jedan zlatan sat marke „Anker" N.S. Broj 145798.

Svi napred navedeni lješevi su od ovdašnjeg mjesnog ljekara Dr. Ptačnika Zdenka i ovdašnjih banjskih činovnika Mirka Dukića i Rize Vranića pregledani, naprijed navedene pronađene vrijednosne stvari prebrojene i predate ovoj postaji na pohranu.

Lješevi pokopani su u srpsko pravoslavno groblje u Blažuju.

DOSTAVLJENO:
Kotarskom poglavarstvu
Sarajevo i zapovjedniku
oružničkog voda Sarajevo.

Zapovjednik postaje
stražmeštar,
Stjepan Ozimica v.r.

BR. 35

IZVEŠTAJ KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA ZA SANDŽAK OD 25. MAJA 1941. POGLAVNIKOVOM POVJERENIKU U SARAJEVU 0 ODREĐIVANJU KVOTE ZA MERE ODMAZDE U SANDŽAKU[1]

KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO
ZA SANDŽAK
K. Taj. Br. 10
25. svibnja 1941. godine
u Priboju.

POGLAVNIKOVOM POVERENIKU U SARAJEVU.-

U vezi moga izveštaja od 22 ov. meseca gornji broj, izvještavam da sam 23 ov. meseca rano u zoru sa 10 nemačkih vojnika i 35 naših oružnika, te jednim našim časnikom sa dva kamiona otputovao za Novu Varoš.

23. i 24. ov. meseca vršili smo pretres svih sela i kotarskog mesta Nova Varoš, i to u zajednici sa svima oružnicima i časnicima koji su raspoređeni po postajama kotara Nova Varoš. Vršili smo pretres i svih šuma kao i ostalih terena. Odredio sam jednu patrolu od 5 ljudi koja je prekontrolisana prekinutu telefonsku prugu Nova Varoš Štitkovo. Veza je uspostavljena.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k,171A, reg. br. 37/1-1.

Samnom je u Novu Varoš otišao i kotarski pretstojnik kotara Priboja g. Tajib Pašić. Pošto u Novoj Varoši do danas nije postavljana naša vlast to je g. Pašić u dogovoru sa mnom postavio privremeno glavne šefove državnih kancelarija u ime nezavisne Države Hrvatske, t.j. dok se ne odrede dekretom Poglavnikovog poverenika. G. Pašić je nastupio vrlo energično i zahvaljujući njemu sva državna administracija će od sada funkcionisati uredno. Za vršioca dužnosti kotarskog prestojnika odredio je g. Hajrudina Hadžibrahimovića. Ujedno smo izdali narodu sledeći proglas:

Poziva se građanstvo, da oni koji nisu do sada predah vatreno oružje kako vojničko tako i civilno kao i svu vojničku spremu, da to učine u roku od jednog sata predavši sve u oružničku postaju, jer ako se kod pretresa ma što pronađe biće dotično lice odmah streljano.[2]

Onaj koji sječe i kvari telefonsku vezu i skida razna naređenja sa tabli biće na mjestu streljan.

Za svaku jednu glavu Hrvata razumjevajući muslimana i katolika biće streljano 50 pravoslavnih najuglednijih građana.[3]

U slučaju ma i najmanjeg nereda biće uzeti taoci od građana 1 odvedeni ustaškom stožeru u Sarajevo.

Prigodom pretresa sela: Hamzići, Kadijevići, Bustaše, Gornja Bistrica, Ožetića, Minovića, Pavlovića, Komarana, Gojanska Mahala, Biši, Štitkovo, Kokin Brod i ostalih zaseoka pronašli smo sledeću spremu i oružje:

šinjela 17, bluza 33, čakšira 25, šajkača 24, cipela 6, čizama 2 para, uvijača 36, torbica 18, čuturica 8, porcija 9, maski 3, ranaca 6, šatorskih krila 2, ćebadi 1, gaća 12, košulja 11, šljemova 1, letnjih bluza 3, pušaka vojničkih 4, građanskih pušaka 10, vojničkih noževa 4, građanskih noževa 5, građanskih pištolja 3, municija 202, ramnika 1, uprtača 1 i opasača 5 komada.

U ovome svemu je izvešten i njemački komandant u Priboju koji je bio vrlo zadovoljan ovolikim uspjehom, te je izvestio i svoju vrhovnu komandu.

Nismo mogli pronaći prigodom pretresa šuma ljude koji su napali patrolu, već smo konstatovali da su se isti povukli prema Srbiji. Vjerovatno da je to bio mali pokušaj četnika sa teritorije Srbije, da se vidi kako ćemo reagirati. O pojavi četnika izvestio

[2] O istim pitanjima nalaze se podaci u dokumentu ANDH, k.84, reg.br. 27/1.

[3] Ustaške vlasti su uspostavile kvotu 1:50 za odmazdu nad pravoslavnim življem, gotovo četiri meseca pre zloglasne Kajtelove naredbe o odmazdi koja je doneta 16. septembra 1941. Zbornik, tom I, knj. 1, str. 432.

je nemački komandant njemačku diviziju u Valjevu i tražio da se od strane Nemaca spriječi četnička akcija u Srbiji.

Cijeloj ovoj akciji bio je prisutan kao pretstojnik g. Pašić kao pretstavnik naše vlasti, te naročito podvlačim da se mnogo ima zahvaliti njegovom držanju na ovolikom uspehu.

Nemački komandant će od zaplenjene robe uzeti izvestan deo za sebe a ostalo će se poslati u Sarajevo.

Molim da se o ovome izvesti zapovjedništvo u Zagrebu.

Zapovjednik, potpukovnik
Stjepan Jakovljević

BR. 36

UPUTSTVO MINISTARSTVA BOGOŠTOVLJA I NASTAVE OD 27. MAJA 1941. O PRELASKU IZ JEDNE VERE U DRUGU[1]

MINISTARSTVO BOGOŠTOVLJA
I NASTAVE
Broj 178 U. m. 1941.

UPUTA PRIGODOM PRELAZA S JEDNE VJERE NA DRUGU[2]

Uslijed upita sa strane nekojih kotarskih oblasti i gradskih poglavarstava glede provedbe zakonske odredbe o prelazu s jedne vjere na drugu od 3. svibnja 1941. upućuju se sve upravne vlasti prve molbe i interesirane osobe, da u uredovanje rečenih upravnih vlasti spada samo izdanje potvrde dotičnoj stranci o njezinoj prijavi vjerozakonskoga prelaza.

Kada će pak i pod kojim uvjetima ta stranka biti primljena u vjersku pripadnost druge priznate vjeroispovijesti, za koju je najavila svoj prelaz, spada lih u brigu dotične stranke.

Stranka će u slučaju potrebe i pred svojim bivšim dušobrižnikom iskazati svoj istup iz crkve samo potvrdom upravne vlasti.

Za prelaz maloljetnika između sedme i osamnaeste godine dostatna je samo izjava roditelja, a nije potrebna i posebna dozvola nadtutorstvene oblasti.

[1] „Narodne novine" od 27. I 1941.
[2] Vidi dok.br. 18, 22, 169.

Zakonskom su odredbom dokinuti svi oni propisi i formalnosti, koje je do sada kod najavljenoga prelaza svaki prelaznik morao izvršiti pred dušobrižnikom svoje dotadanje vjeroispovijesti.

Zagreb 27. svibnja 1941.

Ministar
bogoštovlja i nastave:
Dr. Mile **Budak,** v. r.

BR. 37

NAREDBA USTAŠKOG STANA DOBOJ OD 27. MAJA 1941. SRPSKOJ PRAVOSLAVNOJ CRKVENOJ OPŠTINI DA SE SMANJI MONUMENTALNOST SPOMENIKA PALIM BORCIMA IZ ISVETSKOG RATA RUŠENJEM NJEGOVOG GLAVNOG POSTOLJA OD KAMENA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
USTAŠKI STAN
DOBOJ

Primljeno 27. svibnja 1941
Broj 1275/41 Ref. D.M.

P.n:

SRPSKO - PRAVOSLAVNOJ CRKVENOJ OPĆINI

Doboj.

Saopćuje Vam se slijedeće:

Spomenik, koji ste digli na brežuljku u blizini Vaše crkve, nad kostima stradalnika iz svjetskog rata, shvaćao bi se kao spomenik vjere i pijeteta prema mrtvima, ali Vi ste mu, sav Vaš kler i narod, dali jedno drugo značenje: značenje velikosrpske hegemonističke politike u bivšoj Jugoslaviji.

Prigodom njegova otkrivanja održan je famozni sabor, gdje su se pravile rezolucije i protiv onih bijednih prava, što su ih Hrvati uživali u bivšoj Jugoslaviji. I zato je prirodno da onaj Vaš spomenik ne budi u nama samo obične reminiscencije svakog

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k.ll4B, reg.br. 25/1-1.

nadgrobnog spomenika, nego nas potsjeća na naše ropstvo i na Vaše zakletve, da ćete se za ovjekovječenje našeg ropstva boriti.

Kad bi taj spomenik bio dignut n.pr. Kralju Aleksandru na nekom trgu mi bismo ga bez skrupula srušili. Ali kako je to uza sve profanacije, spomenik nad kostima mrtvih i blizu crkve, to Vam dajemo mogućnost ovakova rješenja.

Izvolite u roku od 7. dana skinuti stup iznad spomenika i križ, koji je na vrhu, postavite nisko nad sam spomenik, a kamenje od stupa prevezite pred Hrvatski Dom.

U slučaju neizvršenja ove naredbe, narediću sam da se stup poruši, a Vašu općinu kazniću sa 10.000.- dinara globe ili u slučaju neutjerivosti pohapsiću čitav odbor na 10. dana i odbornike upotrebiti kod javnih radova.

Kotarski Povjerenik:
MP Dr. Kamber[2]

[2] Dragutin.

BR. 38

NAREDBA ZAPOVJEDNIŠTVA KOPNENE VOJSKE OD 27. MAJA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU POSADNOG BATALJONA SLAVONSKI BROD 0 PODELI ZEMLJE PROTERANIH SRBA HRVATIMA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
KOPNENE VOJSKE
TAJNIŠTVO
Broj T 401
27. svibnja 1941. godine
Osijek

ZAPOVJED. POSAD. BATALJONA

SL. BROD

Zakonskom odredbom Broj 7 proglašenom u Narodnim Novinama Broj 6 od 19 travnja 1941 predviđeno je i izvršeno, ukidanje svih povlastica koje su u bivšoj kraljevini Jugoslaviji uživah dobrovoljci.[2] Među ove spada u prvom redu oduzimanje

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 135, reg.br. 8/16.
[2] Misli se na zemlju koju su dobrovoljci u srpskoj vojsci u Prvom svetskom ratu dobijali posle završetka rata.

dobrovoljačke zemlje tj. one zemlje, koja je iz agrarnih veleposjeda podijeljena kao nagrada bivšim jugoslovenskim dobrovoljcima. Ova zemlja podijeliti će se po Ministarstvu za udružbu i kolonizaciju svim zaslužnim Hrvatima kako iz ustaškog pokreta tako i vojnicima (seljacima) koji su se istakli svojim vladanjem i vršenjem službe u našoj mladoj Hrvatskoj vojsci. Zemlja će se početi djeliti dok se izvrše sve predradnje tokom iduće godine. Da bi se za vremena prikupili podatci, koju momčad (seljake) naše vojske treba ovako nagraditi.

O D R E Đ U J E M :

da se u svima zapovjedništvima, ustanovama kopnene vojske odmah osnuju posebne listine, u koje će se zavoditi svu onu momčad (seljake) koji su se istakli svojim dobrim vladanjem disciplinranošću i predanim vršenjem službe, ne samo u prvim danima izvršenog prevrata već i kasnije tokom svojeg služenja u sada formiranim jedinicama svih vrsta vojske i time u ovo teško doba odlikovali se pri stvaranju Hrvatske vojske i učvršćivanju unutarnjeg reda i sigurnosti.

Za zavođenje u ovu listu staviti će se predlog pojedinačno za one koji dolaze u obzir zapovjednici osnovnih jedinica službenim putem svojem zapovjedniku pukovnije, ili starešini odgovarajućeg položaja i to pismeno sa točnim konciznim izlaganjem zasluge pojedinca, a po saslušanju mišljenja svih područnih časnika dotične jedinice.

Isti zapovjednici zasnovati će i drugu listu za uvođenje one momčadi koji nisu seljaci, nego obrtnici, radnici, intelektualci itd., (a koji nisu seljaci) a koji su se isto tako odlikovali svojom revnošću požrtvovnošću, dobrim vladanjem i disciplinarnošću, to da bi se i ove imalo pred očima glede pružanja pomoći kada budu otpušteni, kako bi što prije došli do odgovarajućeg namještenja i kruva.

Prijedlozi za zavođenje i u ovu drugu listu imadu se dostavljati isto onako kako je rečeno za prvu listu po savjesnoj i svestranoj ocijeni svakog pojedinca.

Zapovjednicima pukovnije i njima ravnim stariješinima, činim osobitom dužnošću da pripaze da u ove liste budu uvršteni samo zaista zaslužnim i svakog obzira dostojnim i vrijednim vojnicima.

Ovu moju odredbu imade se kroz mjesec dana nedjeljno dva puta proglasiti svima vojnicima prilikom čitanja zapovjesti i naredaba tako, da za nju saznadu svi vojnici i starešine.

ZAPOVJEDNIK KOPNENE VOJSKE
PODMARŠAL **LAKŠA v.r.**
OVJERAVA
MP Glavar stožera glavno stožerni
Potpukovnik
/potpis nečitak/

BR. 39

ODREDBA MINISTRA PRAVOSUĐA OD 27. MAJA 1941. O PROGLAŠENJU PRIJEKOG SUDA ZA PODRUČJE SUDBENOG STOLA U GOSPIĆU[1]

MINISTARSKA ODREDBA
o proglašenju prijekoga suda za područje
sudbenoga stola u Gospiću.

Na temelju točke I. zakonske odredbe o prijekim sudovima od 17. svibnja 1941. godine (»Narodne novine« od 20. svibnja 1941. br. 32) proglašujem prijeki sud za područje sudbenoga stola u Gospiću.

Ovaj će prijeki sud poslovati kod sudbenog stola u Gospiću.

Suce za prijeki sud ima odrediti vršitelj dužnosti predsjednika sudbenoga stola Stjepan Konjiković i to tako, da dva suca budu članovi sudbenoga stola u Gospiću, a treći sudac ima biti iz redova ustaša.

Prijeki sud kod sudbenoga stola u Gospiću nadležan je da sudi sva kažnjiva djela navedena u toč. II. u vezi s toč. X. zakonske odredbe o prijekim sudovima, a koja su učinjena ili budu učinjena u vremenu od dana 10. travnja 1941. pa do dana, dok ovaj prijeki sud ne bude ukinut.

Smrtnu kaznu strijeljanjem imaju izvršiti oružnici.

Prijeki sud imaju svestrano oglasiti na cijelom području sudbenog stola u Gospiću gradska i općinska poglavarstva.

U Zagrebu 27. svibnja 1941.

Broj 273-Z.p.-1941.

Ministar pravosuđa:
Dr. Mirko Puk, v. r.

[1] „Narodne novine" od 27. V 1941.

BR. 40

ODREDBA MINISTARSTVA PRAVOSUĐA OD 27. MAJA 1941. 0 PROGLAŠENJU PRIJEKOG SUDA ZA PODRUČJE SUDBENOG STOLA U ZAGREBU[1]

MINISTARSKA ODREDBA
o proglašenju prijekoga suda za područje sudbenoga stola u Zagrebu.

Na temelju točke I. zakonske odredbe o prijekim sudovima od 17. svibnja 1941. godine (»Narodne novine« od 20. svibnja 1941. br. 32) proglašujem prijeki sud za područje sudbenoga stola u Zagrebu.

Ovaj će prijeki sud poslovati kod sudbenoga stola u Zagrebu.

Predsjednikom prijekoga suda postavljam vijećnika sudbenog stola u Zagrebu Antuna Salovca, a za suce prijekoga suda vijećnika sudbenog stola u Zagrebu Jurija Koščevića i ustašu Josipa Rukavinu iz Zagreba.

Prijeki sud kod sudbenog stola u Zagrebu nadležan je da sudi sva kažnjiva djela navedena u toč. II. u vezi s toč. X. zakonske odredbe o prijekim sudovima, a koja su učinjena ili budu učinjena u vremenu od dana 10. travnja 1941. pa do dana, dok ovaj prijeki sud ne bude ukinut.

Smrtnu kaznu strijelanjem imaju izvršiti oružnici.

Prijeki sud imaju svestrano oglasiti na cijelom području sudbenoga stola u Zagrebu gradska i općinska poglavarstva.

U Zagrebu 27 svibnja 1941.

Broj 272-Z. p. 1941.

Ministar pravosuđa:
Dr. Mirko Puk, v. r.

[1] „Narodne novine" od 27. V 1941.

BR. 41

RASPIS POVJERENITŠVA SARAJEVO OD 29. MAJA 1941. 0 ZABRANI UPOTREBE ĆIRILICE NA ĆELOM PODRUČJU NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Povjereništvo Sarajevo
Predmet: Zabrana ćirilice
Sarajevo 29. svibnja 1941.

Na temelju zakonske odredbe o zabrani ćirilice od 25. travnja 1941.[2] zabranjena je svaka uporaba ćirilice na cijelom području Nezavisne Države Hrvatske, a to se naročito odnosi na cijelo poslovanje svih državnih i samoupravnih tijela, na urede javnog poretka, na trgovačke i njima slične knjige i dopisivanje, kao i na sve javne natpise.

Prema tomu je ministarstvo unutarnjih poslova od 5. travnja 1941.[3] broj 34-Z,p. naredilo, da se na cijelom području Nezavisne Države Hrvatske odmah obustavi svaka uporaba ćirilice u javnom i privatnom životu. Svako štampanje ma kakovih knjiga ćirilicom je zabranjeno.

Svi javni natpisi pisani ćirilicom imaju se neodvlačno, a najkasnije u roku od 3 dana skinuti.

Prekršitelji ove naredbe kaznit će se po upravnim vlastima novčano od 10.000.-dinara i zatvorom do mjesec dana.

Prednje se dostavlja radi znanja i najhitnije provedbe-u koliko to već nije učinjeno-s time da mi se o svakom slučaju prekršaja ove naredbe ima podnijeti poseban izvještaj.

POGLAVNIKOV POVJERENIK,
Božidar Bralo

/

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 171A, reg.br. 16/1-1.
[2] Vidi dok. br. 11.
[3] **Verovatno se odnosi na 25. april 1941.**

BR. 42

IZVJEŠTAJ KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA BILEĆA OD 1. JUNA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O HAPŠENJU I STRELJANJU SRBA U TREBINJU OD STRANE USTAŠA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Krilno Zapovjedništvo
Taj. broj 5
1 lipnja 1941 god.
Bileće

Strijeljanje Srba u
Trebinju.

ZAPOVJEDNIŠTVO 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Zapovjednik Voda Trebinje izvještava:

„28 svibnja 1941 godine doputovalo je u Trebinje 10 ustaških omladinaca, studenata Zagrebačkog Univerziteta. Naredili su da se odmah po svim radnjama i javnim mjestima otstrane natpisi pisani sa ćirilicom, što je učinjeno i na dva spomenika i to Njeguševom i Trebinjskih mučenika.

U noći od 31 svibnja na 1 lipnja pucalrsu omladinci Ustaške Organizacije po prethodnom odobrenju Zagrebačkih Sveučlišta-raca po Trebinju, pa je po ulicama i na periferiju Trebinja izaslat izvjestan broj naših vojnika i oružnika.

1 lipnja 1941 godine između 5 i 7 sati navedeni sveučilištarci i po jedna grupa naših vojnika strijeljali su srpske četnike iz Trebinja i okoline i to:

1. Popović Vlado, bilježnik općine Trebinje, koji je bio starosta i organizator sokolskoga društva u Trebinju. Za cijelo vrijeme isticao se je u svome javnome radu protiv općih interesa hrvatskog naroda.

2. Babić Vaso, trgovac iz Trebinja, koji je bio starješina četničkog društva u Trebinju. Od ranijih vremena je poznat kao Veliko-Srbin i protivnik općih interesa hrvatskoga naroda.

[1] Original u VII, Vojni arhiv ANDH, k. 143A, reg.br. 12/1-1. O ovom događaju govore i dokumenti k.143, reg.br. 4/1-5.

3. Nogulić Dušan, gostioničar iz Dražin Dola kod Trebinja, a bio je zamjenik starješine četničkog društva i solunski dobrovoljac.

4. Kovačević Gašo, bivši sedlar majstor bivšeg 24. jugoslavenskog artileriskog puka u Trebinju, rodom iz sela Mustaća kod Trebinja. Bio je član četničkog društva i Veliko-Srbin.

5. Lečić Radovan, stolar iz Trebinja, aktivni član četničkog društva u Trebinju.

6. Palikuća Vlajko, iz sela Mustaća, aktivni član četničkog društva u Trebinju, a pored toga je bio i otvoreni protivnik katolika i muslimana.

7. Đurić Šćepo, mesar iz Trebinja, istaknuti član četničkog udruženja u Trebinju.

8. Brković Miloš, činovnik općine Trebinje, rodom iz Necvećа, kotara Trebinjskog, nastanjen u Trebinju, bio je aktivni član četničkog društva u Trebinju i solunski dobrovoljac. Uopšte je mrzio Hrvate i muslimane, pa je uvijek bio spreman na svaku akciju protiv muslimana i Hrvata.

9. Kukurić Ilija, iz sela Polica, fanatičan Srbin i aktivni član četničkog društva u Trebinju.

Svi su strijeljani u neposrednoj blizini njihovih stanova na javnim mjestima.

Osim gore imenovanih koji su strijeljani još je uhapšeno 15 istaknutih lica iz Trebinja i okolnih sela, koji su se isticah u svome radu protiv Hrvata i muslimana, bili članovi četničkog društva i sokola. Saznao sam da će i od ovih jedan dio biti strijeljan, ali ne u Trebinju, već će se iz zatvora kotarskog suda, gdje se sada nalaze, odvesti u automobilu van Trebinja, gde će biti strijeljani, dok će drugi dio biti zadržan u zatvoru.

Ustaše iz Zagreba u sporazumu sa vojnim vlastima u Trebinju uzeće oko 30 taoca iz Trebinja i okoline od uglednijih ljudi, koji će služiti kao zaloga da će stanovništvo biti mirno.

Strijeljanja napred navedenih prouzrokovala su jaku uzrujanost u Trebinju i okolnim selima, te i ako nema otvorenog ispoljavanja negodovanja ipak se može očekivati kakova bilo reakcija od strane Srba iz Trebinja i okoline, radi čega može doći i do sukoba.

Vojne vlasti naše i talijanske u Trebinju pooštrile su mjere opreznosti, te se vrši i detaljan pretres stanova i terena u cilju prikupljanja oružja i ostale spreme, pri čemu sarađuje i Oružništvo. Narod se je slabo odazvao pozivu za predaju oružja kako naših tako i talijanskih vlasti.

Naredio sam da se zavede pojačana služba i stroga pripravnost, a da o svakoj sumnjivoj pojavi odmah i najhitnije izvještavaju.

Održavam stalne veze sa povjerenikom Ustaškog Stana, našim vojnim vlastima i talijanskim karabinijerima."

Za DOM spremni!

Zapovjednik potpukovnik
Muh.[2] J. Aganović

[2] Muharem Aganović.

BR. 43

NAREĐENJE ZAPOVJEDNIŠTVA 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 1. JUNA 1941. KRILNOM ZAPOVJEDNIŠTVU BILEĆA 0 MERAMA ODMAZDE I UZIMANJU TALACA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Zapovjedništvo
4. Oružničke pukovnije
Taj. JS Broj 43

KRILNOM ZAPOVJEDNIŠTVU

BILEĆE

Sarajevo, 1 lipnja 1941.

Zapovjednik neka na svome području preduzme sve mjere potrebne za održavanje reda i mira.

Narodu treba objaviti da se sve vatreno oružje, municija i ubojni materijal ima odmah predati najbližoj vojnoj jedinici, a najdalje za 24 sati od proglašenja objave.

Ovo objaviti plakatiranjem i na drugi način koji je uveden u dotičnom mjestu: putem telala, u bogomolji i t. d.

Napokon istodobno objaviti da će se kažnjavati smrću napadi na trupe, na pojedina vojna lica, namještenike naše države uopće, kao i svako slično nasilje, svaki rad protiv naše države i njene vojne ili civilne uprave, kao i pomaganje lica koja to čine, špijunaža, krađa, razbojništvo, paljevina, ubojstvo, pljačka, oštećivanje ili kvarenje telegrafa, telefona, željeznica, puteva, mostova i prometnih ustanova uopće, kao i druge radnje opće opasne po život i imanje ljudi. Također će se smrtnom kaznom kazniti

[1] Kopija originala u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143A, reg.br. 20/1-2.

pokušaji navedenih djela i potstrekavanje (nagovaranje) na ista, kao i lica koja u određenom roku ne predadu vatreno oružje, municiju ili drugi ubojni materijal, a koja kazna će biti na licu mjesta izvršena.

Ako ustreba, uzeti u svakom mjestu gdje je zapovjedništvo taoca. Njihov broj neka ne pređe dvanaest, prema veličini mjesta. Za taoce uzimati lica muškog spola, koja su u dotičnom kraju narodu poznata i uživaju ugled (narodni poslanici i si.). Prirodno je, da se za taoce ne uzimaju lica, naklonjena i pokorna našoj državi i vlastima. Narodu objaviti da su uzeti taoci (najistaknutiji se mogu imenovati) i da će isti biti strijeljani u svakom slučaju koji je iznesen u stavu četvrtom ove zapovjedi. U smislu ove zapovjedi zapovjednik će onda postupati, a istodobno uzeti i nove taoce.

Kako ova pukovnija nema potrebnog broja ljudstva da se po svima mjestima pošalje dovoljno momčadi radi izvršenja prednjeg, nastojati da se u moralnom pogledu djeluje na tamošnji narod u cilju poboljšanja sadanjeg stanja.

Na znanje i strogo postupanje.

Zapovjednik:
/potpis nečitak/

BR. 44

NAREĐENJE VODNOG ZAPOVJEDNIŠTVA BIJELJINA OD 2. JUNA 1941. KRILNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU TUZLA O MERAMA ZA ISELJAVANJE SRBA SA TERITORIJE SLAVONIJE I SREMA ZA SRBIJU[1]

VODNO ZAPOVJEDNIŠTVO BIJELJINA
Taj Br. 16.
2. lipnja 1941 godine
U Bijeljini

Pojačanje voda prilikom
prelaza iseljenika za
Srbiju moli.

KRILNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU

TUZLA.

Dana 31 svibnja 1941 godine izvjestio je podpisatog ustaški povjerenik pri glavnom ustaškom stožeru u Zagrebu g. Grgić Tomislav a u sporazumu sa kotarskim povjereništvom u Bijeljini, da će između 8 do 15 lipnja 1941 godine biti upućeno oko 3.000 lica-Srba sa teritorije Slavonije i Srijema za Srbiju preko reke Drine.[2]-Pomenuta lica preći će granicu države Hrvatske za Srbiju na teritoriji oružničke postaje Bos. Rača i Bijeljina ovoga voda.

Da bi se pomenuti transport mogao nesmetano izvršiti potrebno je, da se pomenute postaje pojačaju sa potrebnim brojem oružnika t.j. sa po 15 oružnika na te dve postaje, te time bi se ovaj posao mogao nesmetano obaviti.

Prednje dostavljam na nadležno rešenje.

Vodni zapovjednik,
Frane Debeljak
Narednik vodnik,

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 31/9
[2] Vidi dok. br. 48.

BR. 45

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE GORNJA VOGOŠĆA OD 3. JUNA 1941. ZAPOVJEDNIKU ORUŽNIČKOG VODA SARAJEVO O ZLOSTAVLJANJU GRAĐANA PRAVOSLAVNE I ISLAMSKE VERE U SELU JOŠENICI[1]

ORUŽNIČKA POSTAJA GOR. VOGOŠĆA
Br. 269
3 lipnja 1941 godine
U Gornjoj Vogošći

Trebinjac Ramiz i drugovi iz ustaškog stana Semizovac radi zlostave građana izveštava.-

ZAPOVJEDNIKU ORUŽNIČKOG VODA SARAJEVO.-

Dana 2 lipnja 1941 godine, oko 19 sati zatekla je patrola ove postaje oružnički kaplar Murat I. Kovač i oružnik Sefer H. Cerimagić u selu Jošenici na ulici ustaše, i to: Trebinjca Ramiza sina Alinog, Muju Hidu sin Mustafina i Durnu Uzeira sina Bajrina, svi iz ustaškog stana Semizovac. Imenovani su istog dana bili u totalnom pijanom stanju izvan službe, naoružani sa puškama koji su pucali po okolnim selima i plašili mirno pučanstvo.-

Isti su u pijanom stanju drsko ponašali se prema navedenoj patroli koja je i uputila prema Samizovcu, jer su isti počinili izgrede i tučnjave odnosno zlostavljanja građanskih lica i to: Salka Alića i njegovog brata bez ikakvog razloga kao i Blaška Spasojevića sina Perina iz Jošenice koje ga su tako utukli da nemože da hoda koje se vidi po čitavome telu jake i debele modrice od kundaka puške, nadalje prijavila je Anika Radić žena Ilije Radića da su istog dana pomenuti došli u njenu kuću u potpunom pijanom stanju i da je Trebinjac Ramiz udario sa jednim bičem njeno dijete koje je bilo u bešici a nema više od 6 mjeseci.-

Te kako imenovani napadaju pučanstvo koje pripada srpskoj pravoslavnoj vjeri, tako i pučanstvo koje pripada islamskoj vjeri, kada su pijani onda napadaju ko izađe pred njih, čim se pojave u koje selo odmah seljaci bježe pred ovu postaju i nesmiju da idu svojim kučama.-

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143B, reg.br. 11/2-2.

Prednji izveštaj dostavljam na znanje.-

Za dom spreman.

Dostavljeno prestojniku kotara Sarajevskog.-

Zapovjednik postaje kaplar:
Edhem R. Selimović

BR. 46

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 4. JUNA 1941. 0 ZAŠTITI NARODNE I ARIJSKE KULTURE HRVATSKOG NARODA[1]

ZAKONSKA ODREDBA
o zaštiti narodne i arijske kulture
hrvatskog naroda.

§ 1.

Židovi po rasi ne smiju nikakvom suradnjom utjecati na izgradnji narodne i arijske kulture, pa im se zabranjuje svako sudjelovanje u radu, organizacijama i ustanovama društvenog, omladinskog, športskog i kulturnog života hrvatskog naroda uopće, a napose u književnosti, novinarstvu, likovnoj i glazbenoj umjetnosti, urbanizmu, kazalištu i filmu.

§ 2.

Provedba ove zakonske odredbe povjerava se nadležnim ministarstvima bogoštovlja i nastave, udružbe i unutarnjih poslova.

§ 3.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u »Narodnim novinama«.

U Zagrebu dne 4. lipnja 1941.
Broj CXLVII-333-Z. p.-1941.

Poglavnik:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Ministar bogoštovlja i nastave:
Dr. Mile Budak, v. **r.**

Ministar udružbe:
Dr. Jozo Dumandžić, v. r.

Ministar unutarnjih poslova:
Dr. Andrija Artuković, v. r.

„Narodne novine" od 4. VI 1941.

BR. 47

NAREDBA MINISTRA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD 4. JUNA 1941. 0 PROMENI ŽIDOVSKIH PREZIMENA I OZNAČAVANJU ŽIDOVA I ŽIDOVSKIH TVRTKI[1]

Na temelju točke 5. zakonske odredbe o zaštiti arijske krvi i časti hrvatskog naroda propisujem ovu

N A R E D B U
0 promijeni židovskih prezimena i označavanju Židova i židovskih tvrtka.

§ 1.

Sve dozvole za promjenu prezimena, koje su bile poslije 1. prosinca 1918. podijeljene osobama, koje su Židovi po rasi u smislu t. 3. zakonske odredbe o rasnoj pripadnosti, stavljaju se izvan krijeposti. Te osobe imadu prezimena zamijeniti s prijašnjim prezimenima, koja se imadu pisati s istim pravopisom, kako su se tada pisala. To vraćanje na prijašnje prezime vrijedi i za supruge 1 za potomke, ako nose prezime, koje se ima zamijeniti.

Izuzeti su slijedeći slučajevi:

a) ako je osoba, koja je Židov po rasi nezakonito dijete oca, Židova po rasi, pa je dobila dozvolu da nosi ime svoga naravnog oca. Međutim, ako taj naravni otac ima zamijeniti u smislu ove naredbe svoje prezime, tada i njegovo nezakonito dijete dobiva očevo promijenjeno prezime.

b) ako je osoba, koja je Židov po rasi, bila adoptirana od osobe, koja je Židov po rasi, te je primila ime svog adoptivnog oca. Međutim, ako adoptivni otac mora u smislu ove naredbe promijeniti svoje prezime prima i adoptivno dijete očevo promijenjeno prezime.

c) ako je osoba, koja je Židov po rasi, promijenila svoje prezime u prezime, koje je uzeto iz hebrejskog jezika.

d) ako je osoba, koja je Židov po rasi, promijenila svoje prezime u prezime, koje su prije imali muški predci muške loze.

§ 2.

Osobe, koje po § 1. mijenjaju prezime, imadu u roku od 8 (osam) dana:

[1] „Narodne novine" od 4. VI 1941.

a) prijaviti promjenu prezimena kod redarstvene vlasti, općinskog (gradskog) poglavarstva i kod matičnog ureda bogoštovne općine, a ako su kršćani ili pripadnici islamske vjerske zajednice, kod dotičnog župnog odnosno muftijskog ureda.

b) ako vrše kakav obrt, ili se bave trgovinom ili industrijom imadu prijaviti promjenu prezimena kod nadležne obrtne vlasti, a ako je tvrtka upisana u trgovačkim registrima, prijaviti nadležnom trgovačkom sudu. Ako tvrtka nosi prezime vlasnika, koji mijenja prezime u smislu ove naredbe, ima se istodobno promijeniti i naziv tvrtke prema promjeni prezimena, što se ima u naprijed navedenoj prijavi istaknuti.

c) ako su vršitelji slobodnih zvanja, imadu promjenu prezimena prijaviti nadležnoj komori.

d) ako su državni, samoupravni ili privatni službenici, imadu promjenu prezimena javiti poglavaru svog ureda.

§ 3.

Sve osobe, koje po §1. mijenjaju prezime, ne smiju se više ni u javnom ni u privatnom životu služiti drugim nego tim prezimenom.

Javne isprave, koje glase na napušteno prezime, imadu se u roku od 8 (osam) dana predložiti vlastima, koje su ih izdale, radi ispravka prezimena.

Napisane ploče osoba, koje mijenjaju prezime u smislu ove naredbe imadu se u roku od 8 (osam) dana izmijeniti s pločama, koje nose izmijenjeno prezime.

§ 4.

Osobama, koje su Židovi po rasi, ne će se više izdavati dozvole za promjenu prezimena izuzev slučajeva iz § 1. točke a) do d) ove naredbe.

§ 5.

Židovima po rasi zabranjena je uporaba svakog pseudonima.

§6.

Tvrtke, kojih su vlasnici Židovi po rasi, kao i tvrtke kod kojih je i samo jedan suvlasnik Židov po rasi, smatraju se židovskim tvrtkama. Ako je tvrtka ili poduzeće juridička osoba, takva tvrtka i takvo poduzeće je židovsko, ako je na vodećem mjestu (upravni odbor, nadzorni odbor, ravnateljstvo), ma i jedan Židov po rasi,

ili ako pripada više od jedne četvrtine glavnice Židovima po rasi ili ako imadu učesnici, Židovi po rasi, 50% ili više glasova.

Takve tvrtke ne smiju imati nazive, po kojima bi se moglo zaključiti, da se radi o narodnoj odnosno arijskoj tvrtci, pa imadu u roku od 8 (osam) dana promijeniti svoj naziv i promjenu naziva prijaviti radi upisa u obrtne i sudske registre.

§ 7.

Na napisnim pločama židovskih tvrtka (§ 6.) imade se u roku od 8 (osam) dana kraj imena tvrtke jednako velikim slovima označiti ime i prezime Židova vlasnika odnosno suvlasnika.

§ 8.

Osobe, koje su Židovi po rasi, ne smiju na sebi nositi hrvatske narodne boje i arijske embleme. Isto tako zabranjeno je takve boje i embleme, kao i hrvatske narodne ili državne zastave, isticati na židovskim stanovima, ustanovama i poslovnicama.

Židovi po rasi stariji od 14 godina imadu nositi, kada su izvan vlastitog stana, židovsku oznaku u obliku okrugle limene pločice, promjera 5 cm. Ploča mora biti žuto obojena i na njoj u sredini crnom bojom označeno veliko slovo Ž dužine 3, a širine 2 cm. Ovaj se znak ima nositi vidljivo na lijevoj strani prsiju.

Danom stupanja na snagu ove naredbe prestaju vrijediti sve dosadašnje odredbe u pogledu vanjskog označivanja Židova.

§ 9.

Od dužnosti nošenja židovskog znaka izuzimaju se Židovi po rasi, koji su državni i samoupravni službenici, dok su u aktivnoj službi, te katolički svećenici, redovnici i redovnice, ako nose duhovničko odijelo.

Ministarstvo unutarnjih poslova može osloboditi od dužnosti nošenje židovskog znaka osobe, Židove po rasi, ako je njihov bračni drug, s kojim žive u bračnoj zajednici, hrvatske narodnosti i arijskog porijetla, pa su obadvoje, a i djeca njihova bili 10. travnja 1941. katoličke, islamske ili evangeličke vjere, a u slučaju, da je bračni drug prije umro, uzima se dan 10. travnja 1941. kao dan smrti pod uvjetom da je bračna zajednica trajala bez prekida do dana smrti.

Molbe za oslobođenje nošenja znaka, imadu se opremiti s vlastitim krsnim (rodnim) listom, krsnim (rodnim listom djece i bračnog druga i dokazalima o arijskom porijetlu i hrvatskoj narodnosti bračnog druga. Molba nema odgodne moći. Oslobođe-

nje od dužnosti nošenja znaka ne povlači nikakovo pravo izuzimanja od drugih odredaba, koje se odnose na rasnu pripadnost.

§ 10.

U roku od 48 sati poslije stupanja na snagu ove naredbe imadu se svi poslovni nastani židovskih tvrtka, trgovina i inih preduzeća (§ 6.), kao i napisne ploče vršitelja slobodnih zvanja, Zidova po rasi, označiti posebnim oznakama.

Oznake za trgovine sastoje se iz lista žutog papira u veličini 16x25 cm, s jasno istaknutim crnim napisom Židovska tvrtka po dužini lista. Ove oznake imadu se prilijepiti u sredini svih izloga i vratiju u visini od 150 cm, iznad zemlje odnosno poda, vidljivo s ulične dotično ulazne strane.

Napisne ploče poslovnica, poduzeća i vršitelja slobodnih zvanja označuju se tako, da se na njima ili pored njih pričvrsti limena ploča u veličini 8x8 cm, žute boje s jasno istaknutim crnim slovom Ž u sredini.

§ 11.

Prekršaji odredbe iz §§-a 2., 3., 5., 6., 7. i 10. kažnjavaju se globom od 5.000 do 100.000 dinara ili zatvorom od jednog do šest mjeseci, a u osobito izazovnim slučajevima i prisilnim radom u trajanju do godine dana.

Prekršaji odredaba iz § 8. kažnjavaju se globom od 100 do 10.000 dinara ili zatvorom od deset dana do tri mjeseca ili u slučaju ponovljenja jednom i drugom kaznom.

Kazne izriču upravno-redarstvene vlasti I molbe. Novčana globa teče u korist državne blagajne.

§ 12.

Naredba stupa na snagu danom proglašenja u »Narodnim novinama«.

U Zagrebu, dne 4. lipnja 1941.

Broj 336-Z. p.—1941.

Ministar unutarnjih poslova:
Dr. Artuković, v. r.

BR. 48

ZAPISNIK SA SEDNICE NEMAČKOG POSLANSTVA U ZAGREBU ODRŽANE 4. JUNA 1941. POD VODSTVOM POSLANIKA KAŠEA U VEZI SA PRESELJAVANJEM SLOVENACA IZ RAJHA U HRVATSKU I SRBIJU, ODNOSNO SRBA IZ HRVATSKE U SRBIJU[1]

Prepis I. Prevod.

ZAPISNIK
sa sednice održane 4.6.41. pod

vodstvom nemačkog poslanika u Zagrebu, SS-obergrupenfirera Ž. Kašea,[2] u vezi sa razgovorom o preseljavanju

Sadržaj:

Prilog I - Spisak prisutnih
II -Temarazgovora
III - Zapisnik sa sednice

Spisak prisutnih
na sednici nemačkog poslanstva u Zagrebu, 4. 6. 41.

Kedm broj	Ime	Funkcija
1	Z. Kaše (Siegfried Kasche)	Poslanik
2	Dr. Bencler (Dr. Felix Benzler)	»
3	S. Kvaternik Slavko	Ministar vojske
4	Iberrajter Dr. Zigfrid (Dr. Siegfried Uiberreither)	Šef civilne uprave, državni namesnik
5	Turner (Harold Turner)	Vojni zapovednik u Srbiji
6	Dr Lorković Mladen	Državni sekretar u Ministarstvu vanjskih poslova
7	Glez fon Horstenau (Glaise von Horstenau)	Nemački general u Zagrebu
8	Dr Vezenmajer (Dr Edmund Veesenmayer)	Nemačko poslanstvo

[1] Dokumenat Državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača u Vojnom arhivu, Na, k. 49, 3/1, str. 125-126.
[2] Zigfrid Kaše (Siegfried Kasche) nemački poslanik u NDH.

R. broj	Ime	Funkcija
9	Kisel (Dr. Georg Kissel)	Vojna uprava u Srbiji
10	Rekvard (Willi Requard)	Štandartenfirer
11	Kin (Dr. Ernest von Kühn)	Nemačko poslanstvo
12	Krajner (Dr. Kreiner)	Nemačko poslanstvo
13	fon Trol (Herbert von Troll)	Nemačko poslanstvo
14	Zarstanjen	Šef civilne uprave u Donjoj Štajerskoj
15	Humić	Komandant policije bezbednosti, Maribor
16	Dr Vajnman (Dr. Weinmann)	Policija bezbednosti
17	Dr Fuks SS (Dr. Fuchs)	
18	Franc Nojhauzen (Franz Neuhausen)	Nacionalsocijalistički vazd. korpus, Grupenfirer
19	Dr Dumandžić	Ministar korporacije
20	Dr Vjekoslav Vrančić	Zamenik ministra vanjskih poslova

Predmet: Predmet razgovora bio je sledeći:

Preseljavanje Slovenaca iz Rajha u Hrvatsku, odnosno Srbiju i Srba iz Hrvatske u Srbiju. S tim u vezi su i pojedina pitanja o postupku prema Hrvatima u onim oblastima Jugoslavije, koje su pripojene Rajhu. Razgovor je odobrilo Ministarstvo vanjskih poslova telegramom br. 389 od 31. 5.

Odobrenje Firera za postupak preseljavanja saopštava se ovde telegramom br. 344 od 25.5.44.

Na sednici od 4.5.1941. o preseljavanju Slovenaca iz Rajha u Hrvatsku, odnosno u Srbiju i Srba iz Hrvatske u Srbiju, učestvovala su sledeća lica:

Poslanik Kaše (Kasche), SS-obergrupenfirer

Vojskovođa Kvaternik

Ministar Dr Dumandžić

Državni sekretar Dr Lorković

Državni namesnik Iberajter (Uiberreither)

Šef vojne uprave, državni savetnik Dr Turner (Dr. Turner) Nacionalsocijalistički vazduh. korpus, erupenfirer Nojhauzen (Neuhausen), (oba gospodina za Donju Štajersku)

Poslanik dr Bender (Dr. Benzler), kao zamenik komandanta u Srbiji,

General Glez fon Horstenau (Glaise von Horstenau), kao nemački general u Zagrebu

Određene su sledeće mere za preseljavanja:

I. Preseliće se:

1. *Prvi talas:* U periodu do 5.7.41. iz Štajerske 5.000 Slovenaca, politički sumnjivi i intelektualci (u Srbiju), od ovih katolički popovi dolaze u Hrvatsku. Kao rekompenzaciju Nezavisna Država

Hrvatska će isti broj ortodoksnih popova sa njihovim porodicama preseliti u Srbiju. Ostatak njihovih porodica dodeliće se 2. talasu. Veći deo preseljenika iz 1. talasa preseliće se direktno u Srbiju.

2. *Drugi talas:* Oko 25.000 Slovenaca, koji su se posle 1914. godine preselili u Štajersku, preseliće se iz ovog kraja potpuno u Hrvatsku od 10. jula do 30. avgusta. U isto vreme iz Nezavisne Države Hrvatske preseliće se isti broj Srba u Srbiju, umanjen za broj članova porodica ortodoksnih popova iz 1. talasa.

3. *Treći talas:*

Br.l. Oko 65.000 Slovenaca, većinom seljaka iz graničnih oblasti Donje Štajerske. Osim toga 80.000 Slovenaca iste kategorije iz Koruške. Ovi će se preseliti u Hrvatsku u periodu od 15. septembra do 31. oktobra 41. Ukoliko se među onim Slovencima, koji se preseljavaju iz Koruške, nalaze politički sumnjivi i intelektualci, isti se trebaju preseliti direktno u Srbiju, izuzev katoličkih popova, koji se u zamenu za ortodoksne popove preseljavaju u Hrvatsku. Ortodoksni popovi dolaze u Srbiju.

Br.2. Osim spomenutog broja (pod brojem 1) iz Nezavisne Države Hrvatske treba da se preseli u Srbiju najviše 30.000 Srba, koji ne pripadaju Hrvatskoj. Ovo preseljavanje će se izvršiti do 31. oktobra.

Br.3. Za izvođenje preseljavanja Nezavisna Država Hrvatska će državnom namesniku u Štajerskoj u Mariboru od 9.6.41. dodeliti dva poverenika, a isto tako dva poverenika državnom namesniku u Bledu. Kao veza između komandanta u Srbiji i hrvatske vlade dodeliće se Nemačkom poslanstvu u Zagrebu SS-šturmbanfirer Bajsner (Wilhelm Beissner), koji će po pitanjima preseljavanja sarađivati sa gospodinom Dr Vajnmanom (Dr Weinmann), poverenikom vojnog zapovednika u Srbiji.

Br. 4. Preseljenike će u većim ili manjim transportima predavati poverenik jedne države povereniku druge države. Ko bez ove legitimacije prekorači granicu ili ne poseduje nikakvu drugu urednu ispravu, vratiće se natrag kao ilegalac.

Br. 5. Svaki preseljenik može sa sobom poneti prtljak do najviše 50 kg težine. Može se ugovoriti da seljaci sa sobom mogu terati kola, konjsku zapregu ili tegleću stoku, a teret na kolima može biti prema datoj mogućnosti.

Ugovoreno je da se iz Hrvatske u Srbiju može izvesti ona ista količina kola, konja i tegleće stoke kolika iz Rajha dođe u Srbiju putem preseljavanja.

Br.6. Kod preseljavanja svaki preseljenik može sa sobom da ponese 500 dinara po glavi. Srbija i Hrvatska će ovaj novac razmeniti prema za to određenom terminu.

Potpisi: Kvaternik S., Z. Kaše, Turner, Dr Bencler, Glez, Franc Nojhauzen, Iberrajter (Kvaternik S., S. Kasche, Turner, Dr Benzler, Glaise, Franz Neuhausen, Uiberreither).

Potvrđuje se da ovaj prevod zapisnika sa sednice od 4.6.41. (Sednica u Zagrebu) odgovara originalu, koji je pronađen u Komesarijatu za izbeglice Kvislinške vlade Milana Nedića, u predmetu „Razna akta" 1941-1944, XI „pod brojem 12, a koji dokument se nalazi u Arhivu Državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača u Beogradu, kao i da je ovaj dokument zaplenjen u oktobru 1944. godine.

Beograd, 25. avgust 1945.

Predsednik Državne komisije:
potp.: Dr. Dušan Nedeljković
profesor Univerziteta

Ja, poručnik O. Grozdić, istražni organ Državne komisije, ovim izjavljujem da potpuno vladam srpskohrvatskim i nemačkim jezikom i daje gornji dokument tačan prevod originalnog dokumenta.

Beograd, 25. avgusta 1945. Potpisan: poručnik O. Grozdić

BR. 49

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 5. JUNA 1941. 0 OBAVEZNOJ PRIJAVI ŽIDOVSKE IMOVINE I ŽIDOVSKIH PREDUZEĆA[1]

Na prijedlog ministra narodnog gospodarstva propisujem i proglašujem

ZAKONSKU ODREDBU
o obaveznoj prijavi imetka Židova i židovskih poduzeća

§ 1.

Židovi su dužni u roku od 20 dana od dana stupanja na snagu ove zakonske odredbe prijaviti ministarstvu narodnog gospodar-

[1] „Narodne novine" od 5. VI 1941.

stva, uredu za obnovu privrede, svoju imovinu. U istom su roku Židovi dužni prijaviti posebno imovinu, koja je otuđena u vremenu od 10. veljače 1941. do dana stupanja na snagu ove zakonske odredbe.

Istu prijavu dužne su podnijeti osobe arijskog porijetla, koje su u bračnoj vezi sa Židovima.

Židovska privredna preduzeća dužna su u roku od 20 dana od dana stupanja na snagu ove zakonske odredbe ministarstvu narodnog gospodarstva, uredu za obnovu privrede, prijaviti imovinu i imena vlasnika preduzeća, a u slučaju suvlasništva označiti postotak dionica odnosno drugih udjela.

Ujedno moraju poduzeća, kod kojih su u vremenu od 10. veljače 1941. do dana stupanja na snagu ove zakonske odredbe izvršene promjene u vlasništvu (na taj način, da je vlasništvo Židova prenijeto na drugu osobu), prijaviti takav prijenos vlasništva.

U smislu ove zakonske odredbe pod imenom Židov obuhvaćene su sve one osobe, koje se prema t. 3. zakonske odredbe o rasnoj pripadnosti od 30. travnja 1941. smatraju Židovima.

Kao židovska privredna poduzeća u smislu ove zakonske odredbe smatraju se:

1. privredna poduzeća, koja u cijelosti ili djelomično pripadaju Židovima,

2. privredna poduzeća, kod kojih su jedna ili više osoba članovi uprave ili ravnateljstva Židovi.

§ 2.

Svako otuđivanje imovine Židova, koje prelazi redovnu kućnu potrebu, kao i otuđivanje židovskih poduzeća, dionica, zadružnih udjela i inih imovinskih prava i objekata tih poduzeća, koje prelaze redovan opseg poslovanja, može se izvršiti jedino uz odobrenje ministarstva narodnog gospodarstva, ureda za obnovu privrede.

§ 3.

Židovi, koji ne prijave svoju imovinu ili je zataje u cijelosti ili djelomično, kaznit će se teškom tamnicom od 1-10 godina i oduzimanjem imovine.

Istom kaznom kaznit će se i osobe iz § 1. st. 2. koje ne prijave svoju imovinu.

Židovi, koji otuđe svoju imovinu ili dio imovine protivno ovoj zakonskoj odredbi kaznit će se oduzimanjem imovine, a osim toga odgovarat će po postupku predviđenom u zakonskoj odredbi za obranu naroda i države od 17. travnja 1941.

Uprava ili ravnateljstvo preduzeća iz § 1. st. 3 ove zakonske odredbe, koja ne postupe po ovoj zakonskoj odrebi, kaznit će se zatvorom od 1-5 godina i novčanom kaznom do 10 miliona dinara, za koju kaznu poduzeće odgovara solidarno sa članovima uprave ili ravnateljstva.

§ 5.

Država može poduzeća, koja oduzme po ovoj zakonskoj odredbi, sama dalje voditi, dati u zakup, prodati ili likvidirati u korist državne blagajne. Konačnu odluku u svim ovim slučajevima donosi ministar narodnog gospodarstva po slobodnoj ocjeni.

§ 6.

Sastav službenih obrazaca, po kojima se imaju izvršiti prijave po ovoj zakonskoj odredbi i provedba ove zakonske odredbe povjerava se ministru narodnog gospodarstva.

§ 7.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.

U Zagrebu, 5. svibnja 1941.

Poglavnik:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj: CL-348-Z. p. 1941

Ministar
narodnog gospodarstva:
Dr. Lovro Sušić, v. r.

. BR. 50

PROVEDBENA NAREDBA ZAKONSKE ODREDBE MINISTRA NARODNOG GOSPODARSTVA OD 5. JUNA 1941. 0 OBAVEZNOJ PRIJAVI IMETKA ŽIDOVA I ŽIDOVSKIH PREDUZEĆA[1]

PROVEDBENA NAREDBA
zakonske odredbe o obveznoj prijavi imetka Židova i židovskih poduzeća od 5. lipnja 1941. br. CLI-348 Z. p.

§ 1.

Prijava imetka Židova imade se izvršiti prema obrascu 1.

§ 2.

Prijava imetka židovskih poduzeća ili udjela Židova u privrednim poduzećima imade se izvršiti prema obrascu 2.

§ 3.

Prijava imetka Židova obvezna je za sve Židove oba spola, državne pripadnike kao i za one Židove inozemne pripadnosti, koji se na dan stupanja na snagu zakonske odredbe o prijavi imetka Židova i židovskih poduzeća od 5. lipnja 1941. br. CLI-Z. p. 348 nalaze na području Nezavisne Države Hrvatske.

Prijava je obvezna i za osobe arijskog podrijetla, koje su u bračnoj vezi sa Židovima.

Za maloljetne i slaboumne osobe podnose prijavu roditelji, odnosno skrbnici.

U koliko se Židov vlasnik imovine ne nalazi u mjestu stalnog boravka, dužan je upravitelj te imovine ili osoba, koja toga dana ma s kakvog pravnog temelja vodi brigu nad njegovom cjelokupnom ili djelomičnom imovinom, bez obzira na svoju rasnu i državnu pripadnost podnijeti prijavu prema obrascu 1., odnosno 2.

Isto vrijedi i za slučaj, da je vlasnik imovine malodoban i slabouman Židov, a još mu nije postavljen skrbnik.

§ 4.

Ako pojedina osoba radi osobito važnih razloga ne može podnijeti prijavu u određenom roku, dužna je to u istom roku opravdati preporučenim pismom ministarstvu narodnog gospodarstva, uredu za obnovu privrede, koji će cijeniti opravdanost navedenih razloga. U slučaju, da se opravdanje uvaži, ured će odrediti novi rok za naknadnu prijavu.

[1] „Narodne novine" od 5. VI 1941.

§ 5.

Navedene obrasce iz §§ 1. i 2. prodavat će općinska, odnosno gradska poglavarstva uz cijenu od 4 - dinara po komadu.

§ 6.

Svaka se prijava mora ispuniti u dva primjerka, od kojih se jedan primjerak imade preporučeno poslati uredu za obnovu privrede, Zagreb, Jurišićeva ulica 4-IIL, a drugi se imade predati općinskom odnosno gradskom poglavarstvu.

Općinska odnosno gradska poglavarstva imadu najhitnije, a najkasnije u roku od 30 dana od dana primitka predložiti prijave uredu za obnovu privrede s eventualnim mišljenjem o vjerodostojnosti podataka na pojedinim prijavama.

§ 7.

Imovina, koja je otuđena od 10. veljače 1941. pa do dana stupanja na snagu zakonske odredbe o prijavi imetka Židova i židovskih poduzeća od 5. lipnja 1941. br. CLI-348-Z. p., imade se posebno prijaviti u dva primjerka na službenom obrascu iz §§ 1. i 2. ove naredbe.

U tom obrascu imadu se naznačiti osobe, kojima je pojedina imovina otuđena i uz koje uvjete.

§ 8.

Ova naredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.

Zagreb 5. lipnja 1941.

Broj: 349-Z. p.-1941.

Ministar
narodnog gospodarstva:
Dr. Lovro Sušić, v. r.

OBRAZAC 1.
OBAVEZNE PRIJAVE
IMETKA ŽIDOVA

Ministarstvu narodnog gospodarstva
uredu za obnovu privrede

ZAGREB

BR. 51

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 5. JUNA 1941. O SPREČAVANJU PRIKRIVANJA ŽIDOVSKE IMOVINE[1]

Na prijedlog ministarstva pravosuđa propisujem i proglašujem

ZAKONSKU ODREDBU
o sprečavanju prikrivanja židovskog imetka

§ 1.

Tko prikriva imetak Židova ili obilježje židovskog poduzeća, kaznit će se zatvorom od 1-5 godina i oduzimanjem imovine.

Istom kaznom kaznit će se, tko za Židova sklopi pravni posao i pri tome zavede u bludnju drugu ugovarajuću stranu time, što zataji da pravni posao sklapa za Židova.

§ 2.

U smislu ove zakonske odredbe pod imenom Židov obuhvaćene su one osobe, koje se smatraju Židovima prema t. 3. zakonske odredbe o rasnoj pripadnosti od 30. travnja 1941.

Židovskim privrednim poduzećem u smislu ove zakonske odredbe smatraju se privredna poduzeća navedena u § 1. st. 6. zakonske odredbe o obaveznoj prijavi imetka Židova i židovskih poduzeća od 5. lipnja br. CL-348-Z. P.-1941.

§ 3.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.

U Zagrebu dne 5. lipnja 1941.
Broj CLI-347-Z. p.1941.

Poglavnik:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Ministar pravosuđa:
Dr. Mirko Puk, v. r.

[1] „Narodne novine" od 5. VI 1941.

BR. 52

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 6. JUNA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU HRVATSKOG ORUŽNIŠTVA O SITUACIJI NA PODRUČJU PUKOVNIJE SA PODACIMA 0 USTAŠKIM ZLOČINIMA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
4. HRVATSKE ORUŽNIČKE
PUKOVNIJE
Taj.J.S.Br.31

Izvješće po doglasnoj
službi dostavlja
Sarajevo 6. lipnja 1941.

Na temelju prikrupljenih podataka po doglasnoj službi za vrijeme od 28. svibnja do 6 lipnja t.g. podnosim slijedeće izvješće:

I. UNUTARNJA SITUACIJA:

Raspoloženje naroda prema Vladi i Poglavniku vrlo je dobro, što se je naročito osjetilo poslije Poglavnikovog govora Hrvatskom narodu na radiu 20 svibnja t.g. Katolici i muslimani prate sve događaje koji se zbivaju, budno i hladnokrvo sa punom vjerom u Poglavnika, da će on znati u svakom pogledu sačuvati narod i unutarnji državni poredak, te donošenjem novih zakona omogućiti svakom opstanak, pravednom podjelom rada i zarade.

Preduzete mjere protiv Jevreja narod odobrava.[2]

Rad i kretanje pravoslavnog življa budno se prati od strane vlasti, te nisu u mogućnosti preduzimati ma kakvu akciju.

Sa velikim oduševljenjem primljena je i prepričava se pobjeda njemačke vojske na Kreti kod Hrvatskog naroda, do čim su pravoslavni i Jevreji deprimirani i gube nadu u pobjedu Engleske.

Ophođaj pučanstva prema savezničkoj vojsci srdačan je i susretljiv. Incidenata nije bilo.

Domaća i strana štampa povoljno utiče na stanovništvo.

Red, mir i sigurnost na području pukovnije povoljni.

Ekonomske prilike se poboljšavaju.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 142, reg.br. 8/1.
[2] Vidi dokumente br. 47, 50, 51.

II VAŽNIJI DOGAĐAJI:

1) 16. svibnja 1941 oko 24 sata Simić Jefto i Pušonja Jefto naoružani puškama i sjekirom provalili su u kuću Dundić Milje u selu Strmici, kotara Rogatica i odnijeli 1525.50 dinara, 10 metara platna i 2 ručnika. Oba uhićena i predana vlasti.

2) 21. svibnja 1941. u selu Vrsinju, kotara Vlasenica, nesretnim slučajem eksplodirala je 1 bomba i ubila Begića Sejmu i njegovu majku Fatimu.

3) 21. svibnja 1941. u Ilidži, kotara Sarajevo, pronađena je lješina Petrovića Cetena poginulog od bobardiranja 13. travnja t.g.

4) 23. svibnja 1941. u Ilidži, kotara Sarajevo pronađene su lješine vojnika: Jegora Štipana, Toromanovića Ilije, Radovića Đure, Stojanovića Nikole i doktora Kosanovića Milutina pretsjednika odjela za narodno zdravlje iz Zagreba, koji su poginuli od bombardiranja 13. travnja t.g.

5) 24. svibnja 1941. pronađena je u rijeci Lašvi kod sela Grabalja, kotara Travnik, nepoznata muška lješina sa tragovima na glavi od 2 revolverska naboja. Istovjetnost i ubojice traže se.[3]

6) 26. svibnja 1941. u Ilidži, kotara Sarajevo, pronađena je lješina Durmana Milana, pričuvnog pješačkog poručnika i novinara iz Zagreba.

7) 26. svibnja 1941. u 5 sati u svojoj kući ubio je sa sjekirom. Ristić Maksim iz osvete Dukića Vasilija. Ubojica uhićen i predan vlasti.

8) 27. svibnja 1941. u 5 sati upućeno je iz ovog zapovjedništva 6 časnika i 300 oružnika za zaposjednuće Nevesinja, Trebinja, Gackog i Bileće, koji su navedena mjesta i okolno područje posjeli i otpočeli tamo vršiti službu, suglasno sa ostalim organima naših vlasti.

9) 27. svibnja 1941, 12 Hrvatskih oružnika je odvedeno po italijanskim vojnicima u Plevlje sa postaje Čelebić, krilo Goražde jer ih je pravoslavni narednik Markailo Makro prijavio kao bandite italijanskim vojnim vlastima. Po našoj intervenciji isti još nisu pušteni.

10) 28. svibnja 1941. u 18 sati prilikom podizanja drvenog mosta na industrijskoj željezničkoj pruzi „Našičke d.d." 8 km. od Zavidovića, srušila se konstrukcija mosta i poginuo radnik Husanović Ibrahim, teže povređena 2 i lakše povređeno 5 radnika. Istraga se vodi, do koga je za ovo krivica.

[3] Vidi dokumente br. 64, 68.

11) 30. svibnja 1941. uhićen je četnik Nedo Milan iz Zagore, kotara Sarajevo i predan vlasti, zbog sumnje prikrivanja vojničkog oružja i nošenja četničke kape.

12) 31. svibnja 1941. u 6 sati ubio je Huskić Himzo u Rogatici, istog kotara, jednim nabojem-iz revolvera Barakovića Čamila zapovjednika općinske straže, kad gaje ovaj htio predvesti njemačkoj komandi u mjestu radi nekog saslušanja. Ubojica uhićen i predan vlasti.

13) 1. Lipnja 1941. između 5 i 7 sati ustaše sveučilištarci i grupa naših vojnika strijeljali su srpske četnike iz Trebinja i okoline i to: Popović Vladu, Babića Vasu, Nogulića Dušana, Kovačevića Gašu, Lečića Radovana, Palikuću Vlajka, Đurića Šćepu, Brkovića Miloša i Kukurića Iliju.[4]

14) 3. lipnja 1941. oko 11 sati kod sela Drežnja, kotara Nevesmje, oko 50 mještana napali su vatrenim oružjem patrolu od 20 zaštitnih lovaca. Nakon jednosatne borbe napadači su pobjegli, te je od njih uhićen sa puškom Branko Stojić. Ljudskih žrtava nije bilo.

15) U vremenu od 26. svibnja do 6. lipnja 1941. odjel oružnika za pratnju vlakova pri vodnom zapovjedništvu Sarajevo zajedno sa redarstvenim detektivima uhvatili su 327,5 kg krijumčarenog duhana i 9 krijumčara 720 knjižica cigaret-papira, 900 kutija žigica i 95 kg. šećera, te sve predali vlastima.

III UPOTREBE ORUŽJA:

22. svibnja 1941. oko 20 sati u selu Herići, kotara Zvornik, vođa 29. redovne ophodnje oružničke postaje Živinice, krila Tuzla, kaplar Baftić Sait ispalio je 1 naboj iz službene puške na Ihtića Ahmeta, kad mu je ovaj htio oteti pušku pri službenom uredovanju, te ga pogodio u lijevu nogu od čega je nakon kratkog vremena Ihtić umro. Istraga se vodi.

IV. UVREDA POGLAVNIKA:

21. svibnja 1941. Radović Milan u selu Kruševcima, kotara Vlasenica, uvredio je Poglavnika. Isti je uhićen i predan vlasti.

V. ZAKLJUČAK:

Javna sigurnost na području pukovnije povoljna je, osim na području krila Bileće, gdje je tek organizirano oružništvo od 28.

[4] Vidi dokumenat br. 42.

svibnja t.g. počelo vršiti službu, te će se i tamo u najkraće vrijeme prilike normalizirati.

Strana propaganda nije primjećena.
Opća politička situacija povoljna je.

Zapovjednik:
Vidas[5]

Dostavljeno:
Zapovjedništvu Hrvatskog oružništva Zagreb,
Zapovjedništvu Bosanskog divizijskog područja Sarajevo
Izaslaniku Vlade Države Hrvatske resor javnog reda i sigurnosti Sarajevo

Ustaškom logoru Sarajevo
Ustaškom povjereništvu prof.g.Hadžiću i vl.g. Bralu Sarajevo

[5] Franjo.

BR. 53

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 7. JUNA 1941. O ISTOČNOJ GRANICI NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE[1]

ZAKONSKA ODREDBA
o istočnoj granici Nezavisne Države Hrvatske

Članak 1.

Na temelju hrvatskog državnoga prava i na osnovi načela neprekinutosti hrvatskoga narodnoga područja

ODREĐUJEM

ovom zakonskom odredbom istočnu granicu Nezavisne Države Hrvatske, koja teče:

1. od utoka rijeke Save u Dunav uzvodnim tokom Save do ušća rijeke Drine u Savu;
2. od ušća rijeke Drine uzvodno tom rijekom, i to njenim najistočnijim rukavima tako, da sva ostrva na Drini pripadaju Nezavisnoj Državi Hravtskoj, do utoka potoka Hrasnice- u Drinu istočno od sela Zemnice;
3. od utoka potoka,Hrasnice u Drinu teče granica Nezavisne Države Hrvatske kopnom istočno od Drine točno starom granicom između Bosne i Srbije, kakova je postojala od godine 1908.

Članak 2.

Ovoj zakonskoj odredbi prilaže se zemljopisna karta u mjerilu 1 : 200.000, na kojoj je granica Nezavisne Države Hrvatske označena crvenim potezom. Ova zemljopisna karta jeste sastavni dio ove zakonske odredbe.

Članak 3.

Provedbu ove zakonske odredbe povjeravam ministru hrvatskog domobranstva i ministru unutarnjih poslova time, da gore označenu granicu napose odmah zaposjednu sa postrojbama hrvatskoga domobranstva i hrvatske ustaške vojnice, te da odmah

[1] **„Narodne novine" od 8. VI 1941.**

[2] **U „Novom listu", od 18. VI 1941. predsednik zakonodavnog povjerenstva dr Milovan Žanić upozorio je na greške prilikom štampanja i dao „Ispravak zakonske odredbe o istočnoj granici Nezavisne države Hrvatske" prema kome treba da stoji: „umesto potoka Hrasnice" - „potoka Brusnice" i „umjesto sela Zemnice" - „sela Zemlice".**

na licu mjesta postave međašenje znakova izuzev područje grada Zemuna s okolicom, koje tvoreći sastavni dio Nezavisne Države Hrvatske sporazumom sa Velikim Njemačkim Reichom ostaje do konca rata vojnički zaposjednut od prijateljske njemačke vojske.

Ova zakonska odredba stupa na snagu današnjim danom.

U Zagrebu, dne 7. lipnja 1941.
Broj 378-Z. p. 1941.

Poglavnik:
Dr. ANTE PAVELIĆ, v. r.

Vojskovođa **SLAVKO KVATERNIK,**
ministar hrvatskog domobranstva;
Dr. Milovan Žanić,
predsjednik zakonodavnog povjerenstva
pri Poglavniku;
Dr. Mirko Puk,
ministar pravosuđa;
Dr. Mile Budak,
ministar bogoštovlja i nastave;
Dr. Andrija Artuković,
ministar unutarnjih poslova;
Ing. Ivica Frković,
ministar šuma i ruda;
Dr. Lovro Sušić,
ministar narodnog gospodarstva;
Dr. Ivo Petrić,
ministar zdravstva;
Dr. Josip Dumandžić,
ministar udružbe.

BR. 54

NAREDBA MINISTRA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD 7. JUNA 1941. O OBAVEZNOJ PRIJAVI SRBIJANACA[1]

, NAREDBA
o dužnosti prijave Srbijanaca

Pozivaju se svi Srbijanci, koji borave na teritoriju Nezavisne Države Hrvatske, da se u roku od 10 dana računajući od dana proglašenja ove naredbe prijave općinskom, odnosno gradskom poglavarstvu svog boravišta, a u gradu Zagrebu redarstvenom ravnateljstvu.

Ova se naredba odnosi na sve Srbijance, koji su se doselili na područje Nezavisne Države Hrvatske poslije 1. siječnja 1900. godine, kao i na njihove potomke ma kojega oni zvanja bili, dakle i na seljake.

Ova naredba obuhvaća i osobe, koje se nalaze u pritvorima ili bolnicama.

Tko se od navedenih ne odazove ovom pozivu na prijavu u označenom roku, smatrat će se ratnim zarobljenikom i bit će odveden u zarobljenički logor.

Prijavljene unosit će općinsko, odnosno gradsko poglavarstvo u popis po redu prijave rednim brojem i prijavljenom izdavati potvrdu.

Po izmaku propisanog roka za prijavu općinska će poglavarstva prepis popisa dostaviti nadležnoj kotarskoj oblasti, a gradska poglavarstva kotarskoj oblasti svog sjedišta.

Za općinsku upravu odgovorne osobe (načelnici i drugi) koji načine kakav propust odnoseći se na ovu naredbu, bit će potegnute na kaznenu odgovornost po propisima, koji vrijede za kažnjavanje onih, koji sakrivaju pobjegle ratne zarobljenike i otpuštene od službe.

Isto tako postupat će se sa svakim, za koga se dokaže, da je znao za Srbijanca, koji se ne prijavljen krije, a ne bude to vlasti prijavio.

Kotarski predstojnici imadu dužnost da se pobrinu, da područna općinska poglavarstva provedu uredovanja po ovoj naredbi.

Obzirom na važnost i hitnost predmeta dužni su svi dnevnici, koji izlaze na području Nezavisne Države Hrvatske na vidnom mjestu odštampati ovu naredbu.

[1] „Narodne novine" od 7. VI 1941.

Sve kotarske oblasti i sva općinska poglavarstva i redarstveno ravnateljstvo u Zagrebu dužni su ovu naredbu odmah proglasiti ne čekajući dostavu.[2]

U Zagrebu dne 7. lipnja 1941.

Broj 372 Z. p. 1941.

U zastupanju
ministra unutarnjih poslova
Vojskovođa
Kvaternik, v. r.

BR. 55

ODREDBA MINISTRA PRAVOSUĐA OD 7. JUNA 1941. O PROGLAŠENJU PRIJEKOG SUDA ZA PODRUČJE SUDBENOG STOLA U TUZLI[1]

MINISTARSKA ODREDBA
o proglašenju prijekog suda za područje
sudbenog stola u Tuzli.

Na temelju točke I zakonske odredbe o prijekim sudovima od 17. svibnja 1941. godine (»Narodne novine« od 20. svibnja 1941. broj 32) proglašujem prijeki sud za područje sudbenog stola u Tuzli.

[2] Povodom ove Naredbe, Redarstveno ravnateljstvo u Zagrebu izdalo je Poziv Srbijancima sledeće sadržine: „Na temelju naredbe Ministra unutrašnjih poslova od 7. VI 1941. br. 372-41., izdaje Redarstveno ravnateljstvo u Zagrebu ovaj proglas:

Pozivaju se svi SRBIJANCI, koji borave na teritoriji grada Zagreba, a doselili su se na ovo gradsko područje poslije 1.1 1900. godine kao i njihovi potomci bilo kojeg zvanja, pa i seljaci kao i lica koja se nalaze u pritvorima i bolnicama da se prijave kod Redarstvenog ravnateljstva u Zagrebu, Đorđevićeva 4, u sobi br. 12, i to od 15-19 sati. Prijave moraju uslijediti:

Utorak 10. lipnja 1941. svi od slova A do F
Srijeda 11. lipnja 1941. svi od slova G do K
Subota 14. lipnja 1941. svi od slova L do O
Ponedeljak 16. lipnja 1941. svi od slova P do Ž

Tko se od navedenih ne odazove ovom pozivu u označenom roku i vremenu smatrat će se RATNIM ZAROBLJENIKOM i bit će odveden u zarobljenički logor.

Isto tako će se postupiti i sa svakim za koga se dokaže, daje znao za Srbijance, da se neprijavljen krije, a ne bude to vlasti prijavio." „Novi list" od 10. juna 1941.

[1] „Narodne novine" od 11. VI 1941.

Ovaj će prijeki sud poslovati kod sudbenog stola u Tuzli.

Predsjednikom prijekog suda postavljam Edu Trajera, vijećnika sudbenog stola u Tuzli, za njegovog zamjenika Dr. Milana Čovića, povjerenika sudbenog stola u Tuzli, a za suce prijekoga suda: Nurudina Begića, vijećnika sudbenog stola u Tuzli, i Velimira Divkovića pok. Marjana iz Tuzle, za njihove zamjenike: Jusufbega Jašaragića, povjerenika kotarskog suda u Tuzli, i Dautbega Omoriza umri. Hasanbega iz Tuzle i za perevođe: Ibrahima Bešlagića i Hilmiju Šahinpašića, prislušnike sudbenog stola u Tuzli.

Prijeki sud kod sudbenog stola u Tuzli nadležan je, da sudi sva kažnjiva djela, navedena u toč. II. u vezi s toč. X. zakonske odredbe o prijekim sudovima, a koja su učinjena ili budu učinjena u vremenu od 10. travnja 1941. pa do dana, dok ovaj prijeki sud ne bude ukinut.

Smrtnu kaznu strijeljanjem imaju izvršiti oružnici.

Prijeki sud imaju svestrano oglasiti na cijelom području sudbenog stola u Tuzli gradska i općinska poglavarstva.

U Zagrebu 7. lipnja 1941.

Broj 32.315 1941.

Po ovlašćenju ministra pravosuđa
Državni tajnik:
Ugljen, v.r.

BR. 56

IZVEŠTAJ USTAŠKOG STANA U ODŽAKU OD 7. JUNA 1941. KRILNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU DOBOJ O PRETRESU SRPSKIH KUĆA[1]

USTAŠKI STAN U ODŽAKU
Odžak dne 7/6-1941

Krilnom Oružničkom Zapovjedništvu

D O B O J

Na otpis Naslova Br. Taj. od 28/5-1941 g. te na Br: 670 od 3. lipnja 1941 g. obavještava se slijedeće:

Od strane Kotarskog poglavarstva Gradačac obavješteno je bratsko Zapovjedništvo da bi pretres sela srpskih još uvijek trebalo izvršiti. U kotarskoj Ispostavi Odžak, nalaze se svega ova srpska sela: Gnionica, Jošava, Dubica Donja, Novi Grad, i Svilaj gornji. U tim selima opetovano su vršeni pretresi od strane naše oružničke postaje, opetovano od strane njemačkih trupa, tako da je gotovo isključeno da bi moglo biti predmeta pripadajućih bivšoj vojsci u pojedinaca. Ipak stavljam bratskom zapovjedništvu sledeći predlog: da direktno naredi oružničkim postajama ovoga Kotara da one u srpskim selima, koja leže u njihovim područjima, i ako je naše mišljenje da će to biti više moralni uspjeh nego li materijalni.

Sve vlasti ovdje zajednički surađuju i neprestano istražuju putem povjerljivih osoba, dali se negdje nalazi oružje ili bilo kakva sprema, no do danas nismo uspjeli ustanoviti ništa.

Zaključujemo time da bratsko Zapovjedništvo samo izvoli u slučaju da ima raspoložive snage obaviti te pretrese te se i lično uvjeriti o gornjim navodima.

Za Dom spreman.

Logornik

[1] Prepis originala u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 114B, reg.br. 14/1-1.

BR. 57

PISMO HRVATSKOG USTAŠKOG STANA OD 12. JUNA 1941. DR ZDENKI SMREKAR U KOME SE TRAŽI OSNIVANJE ŽENSKIH USTAŠKIH ORGANIZACIJA U GRADAČCU[1]

PREPIS

HRVATSKI USTAŠKI STAN
GRADAČAC 12. VI 1941.

GOSPOĐI DR ZDENKI SMREKAR

U kotaru Gradačac organiziraju se ustaške formacije. U samome Gradačcu ne samo da se je našlo muškaraca koji su se zainteresirali za našu ustašku stvar, nego i medu hrvatskim omladinkama nacionalistkinjama koje su također sa svoje strane pokrenule pitanje organiziranja ženskih ustaških organizacija. Tražile su u našem stanu informacije no mi im nešto detaljnije nismo mogli reći pa se stoga ovim pismom obraćam na Vas da budete tako dobri te odmah pokrenete to pitanje. Obratite se na gospođicu Tonku Slugić „Zemljišno-knjižni Ured" kod Kotarskog suda u „Gradačcu" koja vruće želi da se ovdje sprovede ženska ustaška organizacja. Ona će o svemu voditi brigu. Vi joj dostavite sav materijal o radu i organiziranju ženskih ustaških organizacija - i uopće o svim pitanjima i uvjetima koji tu dolaze u obzir.
Svakako požurite u tom pogledu, i molimo Vas o rečenom informirajte ili gospođicu Slugić ili Kotarsku Oblast Gradačac ili hrvatski ustaški stan Odžak.

Za dom spremni

MP

za Ustaški Stan
/potpis nečitak/

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 114B, reg. br. 30/1-1.

. BR. 58

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA KOPNENE VOJSKE OD 14. JUNA 1941. ZAPOVJEDNIKU VOJSKE I MINISTARSTVU DOMOBRANSTVA 0 VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI I PODACIMA 0 HAPŠENJU SRBA U GACKOM I ODVOĐENJU TALACA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO KOPNENE VOJSKE
VOJNI URED
V.T. V. Broj 391
U Zagrebu 14. lipnja 1941 g.

Izvještaj po zapovjedi
Br.527/41.

ZAPOVJEDNIKU VOJSKE I MINISTARSTVU
DOMOBRANSTVA
/Glavni stožer Vojskovođe/.

Savezno zapovjedi Br.527/41 dostavlja se izvještaj za prvih deset dana mjeseca lipnja tek. godine slijedećeg sadržaja:

I
NOVO-OBRAZOVANE JEDINICE:

a/ Obrazovane su slijedeće nove jedinice:

- 18.pohodni bataljun u Varaždinu, jačine: stožer i tri satnije, sa svega: 18 časnika, 58 dočasnika i 580 momaka; naoružan sa: 613 pušaka, 12 puško-mitraljeza, 25 samokresa i odgovarajućim dijelom povoza;
- Osječki topnički odjel, jačine: stožer i 4 satnije, sa svega: 17 časnika, 1 voj. činovnik, 49 dočasnika, 385 momaka i 108 konja;
- 3. i 4.satnija Vrbaskog topničkog odjela, jačine: 4 časnika, 8 dočasnika i 121 momak u Tuzli;
- Posadni bataljun sa opskrbnim skladištem u Ogulinu, jačine: 15 časnika, 23 dočasnika i 209 momaka;
- Posadni bataljun sa opskrbnim skladištem u Delnicama, jačine: 11 časnika, 32 dočasnika i 209 momaka.

Svaki od ovih bataljuna naoružan je sa: 510 pušaka, 12 puško-mitraljeza, 9 samokresa, 40 kotura, 2 motocikla i odgovarajućim dijelom povoza;

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 85, reg. br. 8/3-1.

- 4. satnija Vrbaskog topničkog odjela u Otočcu, jačine: 2 časnika, 14 podčasnika i 182 momaka;

- 1. automobilski bataljun u Zagrebu sa: stožerom, radionicom, 1. šoferskom, 1. i 2. automobilskom satnijom i skladištem, jačine: 10 časnika, 34 dočasnika, 314 momaka, 1 motocikl i 11 automobila; (358)[2]

- 3. automobilska satnija 1. auto.bataljun u Osijeku, jačine: 3 časnika, 7 dočasnika, 61 momaka, 7 motocikla i 25 automobila;

- 2. automobilski bataljun u Sarajevu sa: stožerom, radionicom, 2., 3., i 5. satnijom do sada jačine: 5 časnika, 2 voj.činovnika, 5 dočasnika, 16 momaka, 2 motocikla i 53 automobila;

- 6. automobilska satnija u Banja Luci, jačine: 1 časnik, 7 momaka, 3 motocikla i 6 automobila;

- Željeznički bataljun u Slav. Brodu sa: stožerom, tehničkom, prometnom i radničkom satnijom i skladištem željezničkog materijala, jačine: 22 časnika, 4 voj.činovnika, 27 dočasnika i 223 momaka; (278)

- Telegrafski bataljun u Karlovcu sa: stožerom, 1. i 2. satnijom, jačine: 11 časnika, 20 dočasnika i 141 momaka; (172)

- Matični golubarnik Vračće, jačine: 2 časnika, 5 dočasnika i 10 momaka;

- Vrbaska povozna satnija u Banja Luci, jačine: 1 častnik i 22 momaka;

- Bosanska povozna satnija u Sarajevu, jačine: 1 časnik, 4 dočasnika i 30 momaka.

b/ U toku su obrazovanja slijedeće jedinice:

- Stožer: Mostarske, Trebinjske i Kninske pješačke pukovnije, jačine: 8 časnika, 6 dočasnika i 11 momaka, naoružani sa: 14 samokresa i 11 pušaka;

Mjesta obrazovanja su u: Mostaru, Trebinju i Kninu.

- Posadni bataljun: Mostarski, Trebinjski i Kninski u istoimenim mjestima formiranja. Svaki posadni bataljun sastava: stožer, 4 satnije, doglasna polusatnija, opkoparski vod i pomoćna satnija, jačine: 31 časnik, 96 dočasnika, 2 majstora, 980 momaka; naoružani sa: 52 samokresa, 16 puško-mitraljeza, 973 puške, 62 kotura, i 1 motocikl;

- 7. automobilska satnija u Mostaru;

- Na teritoriji Jadranskog divizijskog područja slijedeće jedinice i postrojbe: povozna satnija, stočna bolnica, vojno oružničkih vodova, oružnog skladišta, opskrbnog skladišta i vojnih bolnica u mjestima gdje su postojale i u bivšoj jugoslovenskoj vojsci.

[2] Sve cifre u zagradi dopisane rukom.

Formiranje jedinica i postrojbi je u nekoliko otežano, pošto se još mnogi obveznici nisu vratili svojim kućama iz zarobljeništva i držanjem okupatorskih vlasti, koje ne daju opremu i oružje ili ga uzimlju iz naših skladišta. Ali se i to stanje svakim danom popravlja.

II
IZVRŠENI POKRETI JEDINICA:

- 18. pohodni bataljun upućen je iz Varaždina u Mostar u svrhu pojačanja jedinica na teritoriji Jadranskog divizijskog područja;
- 14. pohodni bataljun upućen je iz Travnika u Zagreb, a 15. pohodni bataljun iz Bjelovara u Travnik u svrhu smjenjivanja jedinica;
- 1. satnija 4. pohodnog bataljuna iz Sarajeva u Goražde, privremeno u sastav 2. pohodnog bataljuna u svrhu pojačanja dijelova za osiguranje naše istočne granice;
- 3. pohodni bataljun iz Sarajeva upućen je u stalni garnizon u Doboj u svrhu održavanja reda, sigurnosti i razoružavanja pučanstva;
- 1. satnija iz 3. pohodnog bataljona upućena je u Derventu, s tim da 1 vod odvoji u Bos. Brod;
- 1 vod 1. satnije iz Gline upućen je u Vrgin most, po zahtjevu Velikog župana župe „Gora";
- Privremeno obrazovana 1 tehnička satnija iz Slav. Broda upućena je u Volinje na r. Uni, radi opravke mosta;
-1 satnija iz Bileća iz 7. pohod, bataljuna upućena u s. Avtovac radi osiguranja.

III
RASPOLOŽENJE NARODA:

Hrvatski dio: vrlo dobro raspoložen i poslije govora istaknutih političara i ministara vjeruje u bolju budućnost i jednodušan je. Propaganda Kulturbunda u sjev.istoč. krajevima jenjava i podružnicama u Starom Slankamenu, Krčedinu, Beški kao i Indiji. Po sehma Zagorja širi se lozinka, da selo treba da se drži čiste hnije Starčevića, dok je sadanja Dr. Franka.

Srbi: potajna akcija smanjuje se poslije utvrđenih granica na istoku. Boje se raseljavanja i neraspoloženi su, što su stavljeni u red Židova. U Bihaću postoji i pokret među intelektualcima za

prelaz na rimokatoličku vjeru. U Bosni učitelji još upotrebljuju knjige pisane ćirilicom. Predsjednik Crnogorskog komiteta u Zagrebu Štedimlija, dao je izjavu, da pravi Crnogorci misle surađivati sa Hrvatima. U Čajniće talijanski financi dozvoljavaju Srbima da rade što hoće. 29. svibnja u Ćelebiću oružnici Srbi i Crnogorci razoružah su i vezali našu oružničku postaju. Kruže glasovi da će Srbi u Bosni i Srijemu po odlasku savezničkih trupa pokušati izazvati nemire, te podmeću njemačkim vojničkim zapovjednicima tendenciozne laži, kao:

- da su Ustaše posjele Staru Pazovu i sela, koja spadaju pod Militärbefehlshaber in Serbien;
- da su hrvatske pukovnije u maršu na Zemun razoružane od Njemaca;
- da su naoružane Ustaše upale u Zemun i.td.

Židovi: bez promjene, potišteni su zbog prijave imovine. Potajno rovare preko komunista i masona, protivu kojih se gotovo ništa nije preduzelo.

Komunisti: osmatraju i očekuju promjenu u korist Jugoslavije 1 Sovjetskog Saveza. Njemački vojnici dijele letke na njemačkom jeziku uperene protiv Hrvatske. Tajna radiopostaja Zrinjski, koja se javljala u 20.30 sati na valu 25.5 vjerojatno je komunistička ili židovska.

Razne manjine: Njemci korektni i akcija u Srijemu i Bosni jenja. Mađari strašno postupaju sa našim sunarodnjacima u Subotici, Somboru i Kuli, u Međumurju naše stanovništvo teško očekuje naš ulazak. Slovenci i Rusi kao veliki Jugosloveni u bivšoj Jugoslaviji, morali bi biti stavljeni pod nadzor, osobito u vojsci. Slovaci su simpatizeri sadanjeg režima, a Česi prividno zadovoljni.

IV
ČETNIČKA AKCIJA:

Razoružavanjem naroda i ova akcija slabi.

22,-V.u okolici Priboja primjećeno je 10-12 četnika, za njima su upućene potjere te je nastalo puškaranje između njih i oružničkih ophodnja.

22.-V- u šumi Smrčevac kod s. Drapnjića, kotar Vlasenica, 2 četnika ubili su satnika Ignjića Miloša i podnarednika Vukosav-Ijevića Milana i oteli im 400.000 dinara.

U noći 23/24.-V. pri zaposjednuću Nove Varoši otvorena je vatra na jednu našu ophodnju od strane četnika, te se povukli u pravcu srpske granice.

U Sarajevu u noći 25.-V- Oko Trebavića čula se je puščana i strojo-puščana vatra.

27.-V-katolički svećenik Eugen Gujić/s.Gora, kotar Zenica/ ubio je srpskog popa iz Bilješevca Milana Minića, četnika.

5.-VI. uhaćeni su u Varcar Vakufu četnici Lazar, Mile i Rade Praščanin, kod kojih je pronađeno oružje i drugi četnički materijal. Dopraćeni su u Banja Luku, gdje će odgovarati pred izvanrednim narodnim sudom.

V
AKCIJA NAŠIH SNAGA:

Produžuje se po planu akcija i zauzimanje područja, koja su držali pod okupacijom Talijani i Nijemci, kao: Foče, Plevlja, Sandžaka, svih mjesta u Lici.

Naše snage stupile su u akciju samo 5.-VI. kod Bužima, jedan odred iz Bihaća, no nisu imale borbe.

7.-VI. Crnogorci i Srbi iz naših sela napali su sela: Kazanci, Jasenje i Mulj i pošli su dalje u selo Stepani i Zbornoj Gomili, te je upućena jedna satnija iz 7. pohodnog bataljuna iz Bileća da pomogne ustašama i oružnicima, ovi su upućeni na kamionima, te je na njih otvorena vatra kod s. Stepana i kod s. Korita, potom su napadači pobjegli u brda. Naši su na vatru odgovorili, te je bilo na strani našoj kod ustaša i oružnika 1 mrtav i *3-4* ranjena. Kotorski predstojnik u Gackom javio je 8.-VI. talefonom zapovjedniku Jadranskog div. područja, daje situacija zadovoljavajuća, da je uhapšeno oko 200 Srba kao taoci, da je narodu izdat proglas, da se odmah prestane sa borbom i preda oružje i da već neka sela ističu bijele zastave. Naređeno je satniji koja je prenoćila kod s. Stepana, da ode u Avtovac gdje će ostati kao posada.

5.-VI. upućen je je udarni odred od 1 časnika i 30 momaka iz Bihaća u s. Zborište radi likvidiranja incidenta između ustaša i braće napadnutog trgovca Mudričića, pošto su Ustaše objesili trgovca Mudričića, ali do borbe nije došlo.

VI
ODNOSI SA NJEMAČKIM I TALIJANSKIM TRUPAMA:

Sa Njemcima su vrlo dobri, što se raznim kulturnim priredbama još više učvrstilo. Jedino su Zemun Njemci prepustili Srbijancima; na Vrbaskom div. području vrši se zamjena 132. sa

187 njemačkom pješačkom divizijom; a sa bosanskog divizijskog područja odlazi 183. njemačka pješačka divizija. Njemci su likvidirali zarobljenički logor u Bjelovaru. U Rumi bi imala biti osnovana srpska žandarmeriska četa, a kao zapovjednik određen je satnik Milovan Miletić iz Užičke Požege.

U Šabac je došlo 3 časnika i 60 srbijanskih oružnika, koji bi trebah primiti oružničke postaje sa obje strane Save sve do Male Mitrovice, dok bi četa iz Rume imala područje sve do crte: Vukovar - Vinkovci. Ne preuzete Srbe-oružnike Njemci upućuju u Banat kao finance.

4.VI Njemci su predah nama postaju u Iloku.

5.VI Njemci su zamijenili našu stražu u Beočinu i preuzeli materijal, koji je ostao od utvrđivanja. Istog dana predali su nama skelu u Petrovaradinu.

Sa TALIJANIMA: nisu najbolji i pored svih pokušaja sa naše strane da se ovi odnosi poboljšaju.

27.V demontirah su sve željezne dijelove sa svih zgrada u Selcima i antenu radio-postaje. Istoga dana izbio je incidenat između naših i italijanskih vojnika kod Slatine /Vrb.div.područje/ koji je izglađen.

U Crkvenici smetaju radu na pošti i odnose stvari od željeza.

5.VI posjeli poštu u Čajniću i primorah naših deset oružnika da napuste mjesta.

6.VI došli u Goražde i zabranjuju puštanje naših ophodnji preko mosta na Drini.

7.VI u Ogulinu htjeli odvući sve lokomotive i vagone, narod se uzbunio.

Sa MAĐARIMA: 1. lipnja priredili utakmicu u Petrovaradinu na koju su pozvali i naše časnike, a 4.VI priređen je zajednički izlet iz Petrovaradina i Kamenice na Vijenac /Fruška Gora/, posle čega je priređena večera u Petrovaradinu, na kojoj su prisustvovah mađarski generali Veraš i Baver i njemački major Bolongaro.

ZAPOVJEDNIK KOPNENE VOJSKE,
PODMARŠAL,
Vladimir Lakša

BR. 59

ODLUKA MINISTRA BOGOŠTOVLJA I NASTAVE OD 14. JUNA 1941. O UKIDANJU SVIH SRPSKO-KONFESIONALNIH PUČKIH ŠKOLA I ZABAVIŠTA[1]

MINISTARSTVO BOGOŠTOVLJA I NASTAVE
ODSJEK ZA PUČKE ŠKOLE

ODLUČUJEM,

da se na svršetku školske 1940-41. godine s danom 3. lipnja 1941. ukidaju sve srpsko-konfesionalne pučke škole i zabavišta, sve privatne češke pučke škole i zabavišta, te svi odjeli na državnim hrvatskim pučkim školama sa češkim nastavnim jezikom na cijelom području Nezavisne Države Hrvatske.

Ovom se odlukom ne ukidaju privatne pučke slovačke škole niti odjeli na državnim hrvatskim pučkim školama sa slovačkim nastavnim jezikom.

Savezno s ovom odlukom propisat će se naknadno posebne odredbe o obveznicima, polaznicima i učiteljskom osoblju ukinutih škola i odjela.

U Zagrebu dne 14. lipnja 1941.

Broj 121 U. m. 1941.

Ministar bogoštovlja i nastave:
Dr. Mile **Budak,** v.**r.**

BR. 60

TEKST GOVORA POGLAVNIKA DR ANTE PAVELIĆA ODRŽANOG U VENECIJI 15. JUNA 1941. PRILIKOM PRISTUPANJA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE TROJNOM PAKTU[1]

Preuzvišeni,

U ime Nezavisne Države Hrvatske zahvaljujem na pozdravu, koji ste mi upravili u ime Italije te predstavnika Reicha i

[1] „Narodne novine" od 21. VI 1941.

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 313, reg br. 23/1-2. KZRZ, inv.br. 17.113. Tekst govora je objavljen u „Novom listu" br. 48 od 16. VI 1941.

Japana, kao i drugih država potpisnica Trojnog pakta: Mađarske, Rumunjske, Slovačke i Bugarske.

Danas mi je bila čast potpisati zapisnik, kojim Hrvatska potpuno prihvaća načela i pobude, koje pri stvaranju jedinstvene fronte za izgradnju novoga poretka u Europi i Aziji nadahnjuju upravljače Italije, Njemačkog Reicha i Japana.

Ovaj je čin za hrvatski narod od velike i odlučne važnosti, budući da nam je dva mjeseca nakon našega državnog i narodnog uskrsnuća omogućeno, da se vratimo u zbor država s totalitarnim sustavom vladavine, država obnovljenih socijalnim i političkim revolucijama, koje su bile i jesu nadahnute genijalnošću vođa i nošene voljom naroda.

Ponosni smo, što sudjelujemo u ovom zboru država, jer se Nezavisna Država Hrvatska već samim činom svoga uskrsnuća svjesno stavila uz bok država, koje odbacivši stare demokratske sustave praznih riječi ispunjaju svoj visoki međunarodni zadatak dalekosežnim osjećajem pravde.

Zahvalan sam Dučeu fašističke i carske Italije, Führeru Velikoga Reicha i Predsjedniku Vlade Carstva Izlazećeg Sunca, što su mi pružili priliku, da kao predstavnik moje Hrvatske još jednom potvrdim volju za život i suradnju moga naroda u međunarodnoj djelatnosti velevlasti Osi, te savezničkih prijateljskih država.[2]

[2] Povodom pristupanja Nezavisne Države Hrvatske Trojnom paktu zastupnik poglavnika dr Osman Kulenović izdao je 15. VI 1941. proglas sledeće sadržine: „Obavješćujem hrvatsku javnost, da je danas 15. lipnja 1941 Nezavisna Država Hrvatska pristupila Trojnom paktu. Pozivam hrvatsko građanstvo da pored hrvatskih izvjesi njemačke, talijanske i japanske zastave." „Novi list" br. 48, od 16. VI 1941.

BR. 61

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG VODA GACKO OD 16. JUNA 1941. 0 OBILASKU ITALIJANSKIH OFICIRA POGRANIČNIH KRAJEVA PREMA CRNOJ GORI SA PODACIMA 0 STRELJANJU TALACA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO
Broj 263
22 lipnja 1941 g.
BILEĆE

Izvještaj o putu Talijanskih oficira u pograničnim krajevima Kotara Gatačkog.-

ZAPOVJEDNIŠTVU 4 HRVATSKE PUKOVNIJE
SARAJEVO

Zapovjednik oružničkog voda Gacko, svojim izvješćem Br. 94 od 16 lipnja 1941 godine, dostavio je sledeći izvještaj:

„13 lipnja o.g. poslije podne došao je u Gacko jedan Talijanski obaveštajni kapetan u pratnji jednog poručnika i jednog narednika. Pozvao je mene i pitao me izvjesne stvari kao uzrok zbog čega su se odmetnuli srpski stanovnici istočnog dijela Gatačkog kotra. Ja sam mu naveo da je najveći uzrok lična mržnja i osveta. Međutim talijanski kapetan ostao je na stanovištu da se nešto više iza toga krije. Zamolio je da mu dodjelim jednog oružnika kao pratnju i ja sam dodjelio privremenog oružnika Husu Husovića. Na put su navodno krenuli zbog toga, jer su čuli da su ustaše na Crnogorskoj strani zapalili dva sela, što apsolutno ne odgovara istini.

Na put su krenuli 14 lipnja u 5 sati iz jutra i to 3 oficira i 22 vojnika, sveukupno 25 ljudi. U selu Berušica sreli su grupu od 30 naoružanih ljudi, koji kad su viđeli Talijane počeli su bacati oružje i govoriti Talijanskim okupatornim vlastima se predajemo. - Na pitanje zašto su se odmetnuli i latili oružja, odgovorili su „moramo da se branimo, jer nas Turci i Hrvati biju i bacaju u jamu. Talijanski kapetan ostavio im je oružje, a tada su oni od njega tražili da im da još oružja da se brane. Osim toga tražili su da

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 39/9-2, k. 85, ree. br. 3/4-3.

I I

čitav ovaj kraj sve do Konjičke ćuprije pripoje Crnoj Gori. Naš oružnik prepoznao je dvojicu vođa, a to su dva brata Bjelogrlići iz Avtovca. Kad su prešli granicu Crne Gore nije se više videlo naoružanih ljudi, već ovi naoružani ljudi su isključivo mještani, a nikako Crnogorci. Talijanski kapetan si je pravio na terenu stanovite zabilješke. Za vrijeme cijelog puta nije bilo incidenata.

10 lipnja 1941 godine, po nalogu ustaškog povjerenika g. Francetića[2] streljano je 20 osoba kao taoci,[3] jer se pobunjenici nisu htjeli predati i da se time utiče na njih. Međutim kad su ih vozili na strijeljanje pobjegao je pop Mastilović iz Nadinića, koji je preko Lipnika pobjegao u Crnu Goru i sada je u Cetinju."

Prednje dostavljam na znanje.

Zastupnik zapovjednika,
Nadporučnik ;
Advija[4] Zec

DOSTAVLJENO:
Zapovjedništvu jadranskog
diviziskog podruma Mostar,
Zapovjedništvu mjesta Bileća

[2] Jure Francetić.

[3] Taoci su streljani na Pavliću kod s. Stepana, i to: Višnjevac Veljko, Višnejvac Pero, Višnjevac Grujo, Gutić Potar, Milošević Todor, Mastilović Bogdan, Popović Bogdan, Savić Novak, Starović Todor, Adžić Mile, Starović Špiro, Kosović Rade, Kolutić Gligor, Lojović Jovan, Lojović Trifko, Govedarica Risto, Komnenović Mile, Nenadić Spasoje i Ojeković Lazo. Dr Savo Skoko, *Pokolji hercegovačkih Srba '41*, Beograd 1991, str. 61, 62.

BR. 62

IZVEŠTAJ KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA BILEĆA OD 16. JUNA 1941. ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE 0 BEKSTVU SRPSKOG ŽIVLJA SA SVOJE TERITORIJE I PODACIMA 0 ZLOČINIMA USTAŠA U SELU KORITA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO
Taj. Broj 31
16 lipnja 41g.
BILEĆE

Udaljavanja stanovnika iz raznih sela.

ZAPOVJEDNIKU 4 HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
SARAJEVO

1) 8 lipnja 1941 godine seljaci sela Vrbice, Trnovice i Preraci, kotara Bileća, otišli su od svojih kuća u brda i posakrivali se u okolnim šumama. Razlog za ovaj odlazak je po njihovom iskazu strah od ustaša iz Gackog, zato što su ustaše iz Gackog poubijah u Koritima 140 ljudi, koje su bacili u jednu rupu. Oni su ovo navodno doznali od onih koji nisu bili dotučeni nego su iz te rupe izvađeni.

15 lipnja 1941 godine sa kotarskim prestojnikom iz Bileće sastao sam se sa 18 seljaka iz gore navedenih sela kod sela Trnovice bez ikakove pratnje, kojom su nam prilikom gore navedeni razlog kazali. Savjetovano im je od strane kotarskog prestojnika da se odmah vrate u svoja sela i nastave normalan život, inače će biti proglašeni odmetnicima a imanja konfiskovana u korist države. Objasnili smo im da će iskusiti rđave posledice samo oni koji su krivi i koji ubuduće nebudu lojalni prema državi a prema vlasti korektni. Sa ovakvim objašnjenjem su se seljaci zadovoljili i izjavili da će se svojim kućama povratiti a prema državi biti lojalni, odani i poslušni.

2) 13 lipnja 1941 godine u 22 sata straža od 7 seljaka muslimana stanovnika sela Prijevora, kotara Bileća osjetili su prema njihovom iskazu bat ljudskih nogu, koji je dolazio sa istočne

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg.br. 27/1-1,**
[2] **Vidi dok.br. 320.**

strane ovoga sela sa brda zvanoga Vijenac, ali nikoga nijesu vidjeli. Iz straha da to nijesu Crnogorci ili Srbi iz susjednih sela, koji hoće da ih napadnu, otvorili su puščanu vatru u tome pravcu i ispalili oko 20 metaka. Na Vijencu na prostoru od 500 metara bačeno je prema njihovom iskazu oko 10-15 raketli crvenih. Ovakvo stanje potvrđuje stražar Murgus Arif, prema čemu je do ove pucnjave došlo samo iz zabune, ali se nije moglo ustanoviti koje raketle bacao. Po iskazima više ljudi vidi se da se muslimanska i pravoslavna sela jedna drugih boje, pa je dovoljan i najmanji povod da dođe do pucnjave u jednom selu. Jedino se sumnja za bačene raketle, da su ih ispalili Srbi iz sela Baljci, koji su te noći povodom pucnjave u Prijevoru iz svojih kuća odbjegli u obhžnja brda, a koje im raketle služe kao opomena za opasnost. Ovo je samo sumnja ali se pravo stanje u pogledu raketli nije moglo ustanoviti. Selo Baljci se nalazi istočno od Prijevora i počinje od gornje ivice brda Vijenac. Pucnjava je trajala oko tri četvrt sata, poslije čega se u toku te noći nije više ništa dogodilo. Ovo sam ustanovio na licu mjesta u selu Prijevoru.

14 lipnja otišao sam sa kotarskim prestojnikom u selo Baljci kotara Bileća, naseljeno samo sa Srbima, koji su izjavili da su od svojih kuća odbjegli zbog pucnjave u Prijevoru bojeći se da ih netko ne napadne. Za ispaljene raketle nijesu priznali da su to oni učinili. Kotarski prestojnik je stanovnike sela Baljci pozvao da se vrate svojim kućama, što su oni poslušali i za vrijeme našega boravka u ovome selu većina se bila povratila. Ono što je rečeno Srbima sela Vrbice, Trnovice i Preraca, to je rečeno i ovima iz sela Baljci.

Na ovaj način je vraćanje ovoga stanovništva iz šuma u njihova sela likvidirano na miran način, a vjerujem daje to korisno za našu državu naročito u ovijem krajevima, koji se graniče sa Crnom Gorom i gdje je bolje da bar za sada nedolazi ni do kakova sukoba između stanovnika i organa vlasti. Sa ovakovim riješenjem se složio i ustaški stan u Bileći, pri čemu se mora imati još u vidu da je muslimansko i katoličko stanovništvo prema pravoslavnim u ovome kotaru u manjini, jer muslimana i katolika ima 4000 a pravoslavnih 20000-

15 lipnja obišao sam još i sela Plana i Meku grudu.

3) Na 14 lipnja Mitar Radovanović iz Divina, kotar Bileća, uhapšen je po organima ustaša iz Stoca, što je tamošnje srpsko stanovništvo preplašilo tako, da su počeli da se udaljuju u obližnje šume ali kako će Radovanović prema obaviještenju iz Stoca biti

pušten na slobodu to su se opet počeli vraćati svojim kućama te ovaj slučaj nije imao nikakvih hrđavih posledica.

S obzirom na neveđeni slučaj u Koritima Srbi se jako boje ustaša i nemaju u njiha povjerenja i žele da protivu njiha za svaki slučaj ureduju samo oružnici.

4) Udaljavanje stanovništva postoji i u kotaru Ljubinje kako sam to sa pouzdane strane saznao ali nisam utvrdio, te sam sa zasebnim aktom Taj.Br.32 od danas molio da mi se odobri 10 dana službenog putovanja za vršenje smotre i upoznavanje situacije u kotarevima Nevesinje, Ljubinje i Trebinje osim službenoga putovanja koje ću obaviti prema telefonskom naređenju Zapovjednikovom od danas na teritoriji oružničkog voda Gacko.

Dostavljeno.
Zapovjedniku 4 Hrvatske oružničke pukovnije i Zapovjedniku jadranskog divizijskog područja.

Zapovjednik, potpukovnik
Muh.[3] Aganović

[3] Muharem.

BR. 63

ODREDBA MINISTARSTVA PRAVOSUĐA OD 17. JUNA 1941. O PROGLAŠENJU PRIJEKOG SUDA ZA PODRUČJE SUDBENOG STOLA U BIHAĆU[1]

MINISTARSTVO PRAVOSUĐA
Broj 34459-1941.

MINISTARSKA ODREDBA
o proglašenju prijekog suda za područje sudbenog stola u Bihaću.

Na temelju točke 1. zakonske odredbe o prijekim sudovima od 17. svibnja 1941. godine (Narodne novine od 20. svibnja 1941. broj 32) proglašujem prijeki sud za padručje sudbenog stola u Bihaću.

Ovaj će prijeki sud poslovati kod sudbenog stola u Bihaću.

Predsjednikom prijekog suda postavljam dra Smaju Gradaščevića, predstojnika kotarskog suda u Bihaću, za njegova

[1] „Narodne novine" od 18. VI 1941.

zamjenika dra Mihovila Vujičića, vijećnika sudbenog stola u Bihaću, a za suce prijekog suda: Islama Vukačevića, kotarskog suca u Bihaću, i Petra Dujmovića, ustašu u Zavalju; za njihove zamjenike: Ferdu Jengića, suca kotarskog suda u Bos. Petrovcu, i ustašu Petra Simiša, studenta tehnike, Bihać, Skočaj.

Prijeki sud kod sudbenog stola u Tuzli nadležan je, da sudi sva kažnjiva djela, navedena u toč. II. u vezi s toč. X. zakonske odredbe o prijekim sudovima, a koja su učinjena ih budu učinjena u vremenu od 10. travnja 1941. pa do danas, dok ovaj prijeki sud ne bude ukinut.

Smrtnu kaznu strijeljanjem imaju izvršiti oružnici.

Prijeki sud imaju svestrano oglasiti na cijelom području sudbenog stola u Bihaću gradska i općinska poglavarstva.

Zagreb 17. lipnja 1941.

Po odredbi
ministra pravosuđa-
državni tajnik:[1]
Dr. Ugljen, v. **r.**

BR. 64

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKOG VODA ZENICA OD 18. JUNA 1941. ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O PRONAĐENIM LEŠEVIMA SRBA KOJE SU USTAŠE POBACALE SA MOSTA U REKU LAŠVU POSLE STREUANJA[1]

VODNIK ORUŽNIČKOG VODA ZENICE
Džemal Hadžić
oružnički poručnik

Lašva 18.VI.1941 god.

Predmet: Pronađeni leševi u rijeci Lašvi.

ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO

Dana 17 ov. mj. obavješten je ovaj vod od postaje Lašva, ovoga voda, da su u rijeci Lašvi pronađeni leševi. Po dobivenoj obavjesti uputio sam se na lice mjesta i ustanovio:

Dana 17 lipnja 1941 god. prijavio je oružničkoj postaji Lašva Marčeta Jovo Perin, iz Lašve, star 18, da je istoga dana oko 7 sati u jutro vidio u rijeci Lašvi 4 muška lješa.

Po prijavi je odmah oružnička postaja Lašva poslala patrolu na hce mjesta /patrola nared. Sulejman Sabić, Jakovljević Aleksandar i kaplar Drakulić Mato/, koji je u prisutnosti Galica Martina i Pašalića Smaila oba iz Lašve ustanovila da se na ušću rijeke Lašve koja ulazi u rijeku Bosnu nalazi 8 muških lješeva a na mjestu zv. Janjičke Ade 6 muških lješeva, tako da je pronađeno ukupno 14 lješeva.[2]

Povedenom istragom ustanovio sam da su nepoznata lica u noći 17 ov. mj. oko 24 sata došla u dva automobila i to: jedan auto luksuzni i jedan autobus u kome su bili smješteni ubijeni i ubice, te su auta zaustavila na Državnom putu na km.62.52 koji se nalazi pored željezničke pruge na km.65-2. U neposrednoj

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143, reg. br. 18/1-1.
[2] O ovom zločinu nalaze se podaci u dokumentima: Vojni arhiv, ANDH k 143, reg. br. 12/1; k. 143-b, reg. br. 58/2 i 143-a, reg. br. 7/10.

blizini gdje su auta zaustavljena nalazi se gvozdeni most na rijeci Lašvi, preko koga ide željeznički saobraćaj.

Ubice su nepoznata lica doveli na željeznički most, te ih na mostu streljali iz revolvera kal.6.35, 7.35 a po završenom strijeljanju lješeve su pobacali sa mosta u rijeku Lašvu, koja ih je odnijela u rijeku Bosnu i nizvodno su pronađeni lješevi.

Po završenom strijeljanju nepoznata lica sjela su u auta i vratila se u nepoznatom pravcu prema Travniku.

Pretraživanjem lica mjesta gdje su nepoznati strijeljani našao sam na željez. mostu veće lokve krvi a pretresom lješina nije se ni kod jednoga mogao naći ma kakav dokumenat radi ustanovljenja identiteta.

Na Iješinama konstatovao sam da su poubijani jako povezanih ruku sa čeličnom žicom i na rukama primjećuju se modrice. Među poubijanim licima zapažaju se dva željez. službenika i to: jedan zvaničnik II/2 i jedan željeznički bravar-radnik. Ostala poubijena lica su u građanskom odijelu osim jednoga, koji je bio u seoskom.

Na ubijenim lešinama vidi se da su isti poubijani iz neposredne blizine pozadi u tjeme i zrna su nekim probila lubanju a nekim pored uha izišla tako da im je povrijeđen mozak. Drugih rana nije bilo.

Na Iješinama vidi se bolja građanska odijela sa dobrim cipelama, osim jednoga, koji je bio obučen u seosko odijelo sa gumenim opancima.

Svjedok Kukaraš Obren, željeznički službenik sa željezničke stanice Lašva izjavljuje, da je kritične noći bio kao čuvar na željeznom mostu, koji ide preko rijeke Lašve i da je vidio kada su nepoznata lica došla sa autima na lice mjesta i da su nepoznata lica odveli na željeznički most i tu ih poubijali iz revolvera. Jedan od ovih lica naredio je čuvaru Kukašu da ide u čuvarnicu i da o događaju nesmije nikom ništa pričati, jer će u protivnom slučaju biti i on ubijen. Pošto se je Kukaš ustrašio nije smio izlaziti iz čuvarnice, niti je smio ma koga da zove telefonom /i ako telefon ima u čuvarnici/ od željezničkog osoblja kako bi ga izvjestio o događaju.

Na lice mjesta izišla je sudsko-ljekarska komisija, koja je izvršila uviđaj i u tome među-vremenu došao je i Državni odvjetnik iz Sarajeva, koji je također izvršio uviđaj, i izdao zapovjed postaji Lašva da uhapsi Kukaraš Obrena iz razloga toga što stvar kao očevidac nije prijavio oružničkoj postaji.

U dogovoru sa Državnim odvjetnikom i sudsko-ljekarskom komisijom pronađene lješeve uputio sam teretnim automobilom

iz Lašve za Sarajevo u Državnu bolnicu radi obdukcije. Teretno auto dale su mi njemačke vojne vlasti radi prenosa lješeva.

Na licu mjesta preduzeo sam mjere da se krivci pronađu i za krivcima raspisaće se tjeralica. Zapovjedniku postaje Lašva zapovjedio sam da počinitelja mora pronaći.

Dostavljam prednji izveštaj na znanje.[3]

Za dom spremni.

Zapovjednik, poručnik:
Hadžić

BR. 65

IZVEŠTAJ STOŽERA VRBASKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA U BANJALUCI OD 19. JUNA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU KOPNENE VOJSKE 0 SITUACIJI NA PODRUČJU DRVARA I BEKSTVU SRPSKOG ŽIVLJA ZBOG USTAŠKIH ZLOČINA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Stožer
Vrgaskog divizijskog područja
V. T.V. Broj 746
u Banja Luci dne 19. VI. 1941

Izvješće po naredbi
V.T. br. 2, toč. XIII

ZAPOVJEDNIŠTVU KOPNENE VOJSKE
/Vojni ured/

Na temelju naredbe V.T. br. 2, toč. XIII, Zapovjedništva kopnene vojske, - dostavljam slijedeće izvješće:

a/ Razoružavanje stanovništva nastavlja se po planu i vrši se u okolici Prnjavora, Kotor Varoši, Prijedora, Ljubije, Bihaća i Drvara.

Stanovništvo ne daje otpora. Oružja je do sada nađeno samo u okolici Drvara, dok na drugim dijelovima nađena je samo po neka stara puška.

[3] Vidi dok. br. 52 i 68.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 84, reg. br. 28/2.

b/ Prikupljanje ratnog i ostalog materijala dobro napreduje. - Teškoća ima u nekoliko kod sela sa manjinskim narodnim grupama, koji su vojničku spremu smatrali svojom, a nisu priznavali kompetentnost naših vlasti. Pravilnom organizacijom i pažljivim postupkom ovo je otklonjeno.

c/ U pogledu slanja u njemačke zarobljeničke logore nema promjene.

d/ Formiranje naređenih jedinica je uglavnom završeno, ali je popuna do formacijskog stanja dosta spora uslijed teškoća pokazanih u izvješću VT.V. br. 681/41. g.

Prema zapovjedi VT.V. br. 404/41 Zapovjedništva kopnene vojske formiran je u Banja Luci 19. pohodni bataljun i 18. ov. mjes. u 16 sati upućen u Karlovac, gdje treba da primi straže i posadnu službu od posadnog bataljuna u Karlovcu,

e/ Brojčano stanje dostavlja se u prilogu pod ***JI.***

f/ Odnosi sa njemačkim i talijanskim vlastima su korektni. - Međutim, držanje Talijana u Otočcu i okolici više liči na držanje okupatorske vlasti, pa se pojavilo nezadovoljstvo kod stanovništva, koje je potencirano još i velikom oskudicom u živežnim namirnicama.

g/ Pučanstvo se drži mirno, osim u Drvaru gdje je izbilo nezadovoljstvo povodom paljevina i nekih ubojstva od strane ustaša. - Prema usmenom izvješću pobočnika zapovjednika 1. pohodnog bataljuna iz Prijedora, kod Drvara su ustaše upalili neku crkvu, jednu trgovinu i još neke zgrade, i ubili 2 čovjeka, pa su skoro svi muškarci pobjegli u šume, a u selima su ostale samo žene i djeca. - Pobjegli muškarci navodno spremaju se da napadnu na ustaše.

Radi toga, zapovjednik ovog područja, general g. Rumler, koji se nalazi na obilasku garnizona, naredio je na licu mjesta zastupniku zapovjednika 1. pohodnog bataljuna u Prijedoru da se polusatnija 3. satnije istog bataljuna iz Sanskog Mosta uputi u pojačanje posadi i Drvaru. - Polusatnija je upućena iz Sanskog Mosta u Drvar 18. ov. mj. u večer - željeznicom.

Zapovjedniku satnije naređeno je da izda proglas pučanstvu u kome će pozvati ljude da se vrate domovima i garantovati im sigurnost, a u slučaju da to ne izvrše u roku od 48 sati, da će se preduzeti represalije nad njihovim porodicama.

Detaljniji izvještaj dostavit će se naknadno, pošto se dobiju točni podaci. -

Talijanska straža na demarkacionoj liniji, koja je bila kod s. Rakani /južno od B.Novog/ povukla se za oko 15 km južno u s. Otoke.

Zamjenik zapovjednika,
pukovnik,
Bogdan Majetić

BR. 66

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 19. JUNA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU HRVATSKOG ORUŽNIŠTVA O SITUACIJI U SANDŽAKU, SA PODACIMA DA SU USTAŠE NA PODRUČJU KRILA BILEĆE UBILI 250 LICA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Zapovjedništvo
4. Oružničke pukovnije
J. S. Broj 288

Izvješće po zapovjedi
J. S. Br. 215/42.

ZAPOVJEDNIŠTVU HRVATSKOG ORUŽNIŠTVA

Sarajevo, 19. lipnja 1941. ZAGREB.

Na temelju zapovjedi naslova J. S. Br. 215 od 20. svibnja 1941. dostavljam slijedeće izvješće:

Po toč. 1) U vodnom zapovjedništvu Višegrad, krila Goražde 14. lipnja 1941. osnovane su nove postaje: Kamenica, Veletovo i Bijelo Brdo u istoimenim selima sa po 15 oružnika.

Grad i kotar Sjenica u Sandžaku 16. i 17. lipnja t.g. zaposjednuti od jednog odjela naših oružnika i uspostavljeno oružničko vodno zapovjedništvo u Sjenici sa 30 oružnika, zapovjednik nadporučnik g. Mihaljević.

Po toč. 2) Krilo Prijepolje zaposjelo cijeli kotar Sjenicu i pripojilo već zaposjednutom dijelu Sandžaka.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 84, reg. br. 56/2.

Po toč. 3) Raspoloženje naroda na području pukovnije vrlo je dobro kod katoličkog i muslimanskog hrvatskog življa, dočim kod pravoslavnih vlada zabrinutost.

Po toč. 4) Kod sela Javora, jugoistočno od Štitkova, krilo Prijepolje, 16. lipnja t.g. prilikom sukoba sa četnicima 8 ih je ubijeno.

Na području krila Bileće ubijeno je oko 250 lica, prilikom napada na oružničke i ustaške organe; poginuli oružnici Polugan Franjo i Selimović Fehim.

Po toč. 5) Na području krila Prijepolje i to u cijelom kotaru Sjenica, krstarenje našeg oružništva u vezi sa jednim odjelom njemačke vojske još je u toku.

Po toč. 6) Odnosi su se Njemačkim trupama najsrdačniji, dočim se prema Italijanskim trupama osijeća izvjesno nepovjerenje, jer u Sandžaku sprečavaju rad naših vlasti i oružništva.

Po toč. 7) Neodređene granice na našem jugoistoku su najveća zapreka, da se na tom području prilike ne mogu normalizirati.

Dostavljeno:
Zapovjedništvu Hrvatskog
oružništva Zagreb.

Zapovjednik:
Vidas[2]

[2] Franjo.

BR. 67

IZJAVA PREDSTAVNIKA USTAŠKIH VLASTI IZ BOSANSKOG PETROVCA OD 21. JUNA 1941. DATA U KOTARSKOM PREDSTOJNIŠTVU U BIHAĆU O STRELJANJU SRBA OD STRANE USTAŠA I PROTESTU KOMANDANTA ITALIJANSKIH SNAGA POVODOM TOGA[1]

Rađeno dne 21. lipnja 1941.
u kotarskom predstojništvu u Bihaću.

UREDOVNI ZAPISNIK:

Dne 21. lipnja u 11 sati pozvao je mjesni komandant talijanskih trupa u Bos. Petrovcu, podpukovnik g. Lohengrin Giraud kotarskog predstojnika u Bos. Petrovcu Branka Crnica, oružničkog satnika Švoba i ustaškog poručnika Šnarića, te im u prisutnosti majora Terzija i Spade kao tumača rekao povišenim i demonstrativnim tonom slijedeće:

Primjetio sam da se u zadnje vrijeme događaju stvari koje mi se ni najmanje ne sviđaju, a koje se kod nas u Italiji nazivaju umorstvima. Prije nekoliko dana uhapsio je zapovjednik Ustaškog odreda nekolicinu Srba, te je zapovjednik dao časnu oficirsku riječ talijanskome majoru Tarziu, da oni neće biti strijeljani, već odvedeni u Banja Luku na suđenje. Međutim ustanovio sam da su ta lica umorena, a to je zvjerstvo i barbarstvo. To su učinili ustaše a ne redovne vlasti. Ja priznajem u Hrvatskoj samo redovnu vlast i žandarmeriju, a za Ustaše neću da znam. Za u buduće šta se god desi činim odgovornim oružničkog satnika, koji će me o svemu obavještavati. Ako ne bude mir sa strane Ustaša, ja ću upotrebiti silu. Imam 2000 pušaka i mitraljeza i netrebam dalje ništa da govorim. Ko god šta učini zapovjednik oružnički dotičnog će uhititi i predati redovnom sudu. To sam naređenje dobio od Dučea i A. Pavelića.

Da su neprijed navedene riječi izgovorene, tvrde:

1/ Kotarski predstojnik iz Bos. Petrovca Branko Crnić, v.r.
2/ Oružnički satnik iz Bos. Petrovca Vilim Švob, v.r. i
3/ Ustaški poručnik Anton Šnarić, v.r.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k.85, reg.br. 49/8.

Istinitost kopije ovjerava:

Zapovjednik, satnik:
Vilim Švob, v.**r.**

KRILNO ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
Taj. Br. 51.

ZAPOVJEDNIKU 3.ORUŽNIČKE PUKOVNIJE -

Bos. Petrovac, 22. lipnja 1941. BANJA LUKA.

Dosatavlja se prednji iskaz odnosno zapovjed Komandanta Italijanske vojske u Bos. Petrovcu. O prednjem slučaju izvjestio je putem telefona kotarski predstojnik iz Bos. Petrovca g. Podžupana u Bihaću, koji je zapovjedio da istoga dana t.j. 21. ov. mj. osobno dođemo sva trojica kod g. Velikog Župana u Bihać i usmeno damo izvještaj što smo uradili.

G. Veliki Župan izdao nam je zapovjed, da zapovjed, koju smo dobili od Komandanta Tahjanske vojske o gornjem slučaju ne izvršimo, već da radimo kao i do sada t.j. da zapovjednik Ustaških snaga radi po svojim propisima.[2]

Za tačnost:

Časnik za javnu sigurnost,
Pukovnik
/potpis nečitak/

Zapovjednik, satnik:
Vilim Švob, v.**r.**

[2] Povodom ovog događaja povjerenik Glavnog ustaškog stana dostavio je 23. VI Glavnom stožeru Vojskovođe odgovor sledeće sadržine: „Za red i mir odgovoran je g. Veliki Župan na području Velike Župe. Sve oružane sile u jednoj Župi stoje mu na raspolaganje, razumije se uz prednodno odobrenje, ako je to potrebno, pa prema tome on je zvan, da u pogledu rada na svom području odlučuje."

BR. 68

IZVEŠTAJ ZAPOVEDNIŠTVA BOSANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA OD 22. JUNA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU KOPNENE VOJSKE 0 KONFERENCIJI ODRŽANOJ 20. JUNA NA ZAHTEV NEMAČKOG MJESNOG ZAPOVJEDNIKA U SARAJEVU POVODOM USTAŠKOG NASILJA NAD SRBIMA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
BOSANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA
V. T. Br. 729
22 lipnja 1941
SARAJEVO

NA LIČNOST!

ZAPOVJEDNIŠTVU KOPNENE VOJSKE
(Vojni Ured)

Njemački mjesni zapovjednik u Sarajevu, pukovnik g. Suschnigg, zamolio je na dan 20. o.m., da se u ovom stožeru zakaže hitna koferencija, kojoj neka prisustvuje i zapovjednik mjesta pukovnik g. Stipčević.

Pošto sam bio službeno odsutan, sa naše strane konferenciji je prisustvovao pukovnik g. Pacak, pukovnik g. Stipčević i zamjenik glavara stožera, a sa njemačke pukovnik g. Sušnig (Suschnigg) sa svojim pobočnikom i njemački „Leiter der Gecheimpolizei" Dr. Henrich (Henrih).

Pukovnik g. Suschnigg, saopćio je pri svome dolasku, da je cilj posjete i konferencije, da nam iznesu izvjesna svoja opažanja i strahovanja iz oblasti općeg unutarnjeg rada i javne sigurnosti, za koju smatraju da je ugrožena.

Riječ je prvo dobio Dr. Henrich, koji je rekao, da mu je dužnost da nas upozori na „divlji" postupak (wilde Benehmigung) ustaša prema Srbima i opće, ali da može pozitivno dokazati, da ovom postupku nisu podležni samo Srbi, već i drugi naš čisto Hrvatski živalj, jer su u pitanju po kad kad i lični obračuni ustaša sa pojedinim građanima. Primjerice radi, izneo je sljedeće slučajeve suviše oštrog postupka, a koji su ga slučajevi i naveli na to, da izabere ovaj put saopćavanja tako:

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 84, reg. br. 46/2.

15. o.m. u Travniku se je održala svečanost ustoličenja župana, kojoj je iz Banja Luke prisustvovao ustaški časnik Kutić, a koji je u svom vatrenom govoru na svečanosti iznio, da je na ustaški auto otvorena vatra, u predjelu Komorana. Posljedica ove tvrdnje bila je ta, da su ustaše streljali 15 seljaka Srba.[2]

16. o.m., jedan ustaški automobil prevozio je zatvorenike Srbe iz Sarajeva u Travnik. Kod mosta u Lašvi 14 njih je poubijano i sa mosta bačeno u r. Bosnu. Jedan od Srba, koji je uspio da pobjegne, iznio je cio ovaj slučaj Njemcima tražeći od njih zaštitu.[3]

Dr. Henrich nalazi, da su ovi postupci ustaša neopravdano strogi i da prelaze u nasilja najgore vrste, proizvađajući strahovit utisak na žitelje, te se mnogi svjesni Hrvati zgražaju i o tome s negodovanjem razgovaraju s njime.

Poslije ovoga, u govor Dr. Henrich upao je pukovnik g. Suschnigg podvlačeći naročito (a ovo je tokom daljeg razgovora više puta podvukao), da on kao predstavnik njemačke vojske nema namjeru da se mješa u unutarnja razračunavanja ustaša i unutarnje naše odnose prema Srbima, ali nas upozorava na posljedice, koje bi mogle proisteći iz takovih postupaka ustaša, koje bi mogle dovesti do narušavanja općeg mira i poretka, za čiju sigurnost on odgovara.

Bezobzirni postupci ustaša, u vezi sa:

- teškim stanjem u pogledu ishrane, koja je u većim gradovima dosta oskudna, a u manjim i na selu u vrlo žalosnom stanju;
- komunističkom propagandom, koja se to više širi, a kod nezadovoljnika nalazi na dobar prijem (leglo ove propagande je željeznička radionica u Sarajevu), mogli bi dovesti do neželjenih posljedica.

Pukovnik g. Suschnigg nalazi, da neće biti nikakvo čudo, ako iz svega toga dođe do jačeg narušenja javnog reda, jer zdvojnika uvjek ima.

Zatim je Dr. Henrich izjavio, da je izabrao ovaj put, da se prednjem stane na kraj i naročito je naglasio, da je mišljenja da je naša policija zatajila (ganz versagt). Rekao je, da je o napred navedenim slučajevima obavjestio i povjerenika g. Petkovića,

[2] Povodom ubistva Srba u selu Komoranu Stožerstvo i povjereništvo za Bosansku Hrvatsku izdalo je 19. juna 1941. sledeću odredbu: „Bivši Srbi! U četvrtak na dan 12. lipnja, kada su ustaše pratile hranu za izgladneli narod, dočekali su ih četnici na Komaru kraj Travnika i pucali u njih. Radi toga mučkog napadaja uhićeno je 14 bivših Srba i na mjestu streljano. Iako od Ustaša nitko nije ranjen, odmah je primijenjena ova drakonska mjera, a ponovi li se ovakav slučaj u buduće, kazna će biti još drastičnija, i za jednoga ubijenoga Ustašu strijeljat će se vas stotinu." Vidi „Novi list" od 20. VI 1941, str. 14.

[3] Vidi dok. br. 52 i 64.

primjetivši sa ogorčenjem u glasu, da mu je ovaj rekao, da o ovim slučajevima ništa nezna.

S naše strane mu je odgovoreno, da ćemo sve preduzeti, da se u smislu zahtjeva Njemaca preduzme potrebno, ali im je pri tome naglašeno, da vojska tek u posljednjem redu dolazi na red, da učestvuje aktivno u održavanju unutarnjeg reda (Naređenje Zapovjedništva kopnene vojske V.T.V. Br. 342/41. godinu).

Na to je pukovnik g. Suschnigg dodao, da je po njegovom mišljenju ovakva uloga naše vojske može da primi u redovnim prilikama, ali ne sada i da njega ozbiljno zabrinjava opće stanje na ovom diviziskom području. Naročito je pri tome podvukao, da je potrebno i prije svega regulirati ishranu življa.

Poslije toga izjavio je, da njemačka vojska nije tu da pravi red, već da nas - vojnički eventualno samo u krajnjem slučaju pomogne, te nalazi, da bi naša vojska trebala dati ton i obilno pripomoći civilne vlasti (policiju i oružništvo) u održanju rigoroznog reda, ciljajući pri tome na to, da bi vojska trebala ograničiti i rad ustaša.

Kao zaključak svega prednjeg: vjerovanje Nijemaca da naše civilne vlasti nemaju dovoljno snage i energije da uspostave pravičnost i red u javnom životu, te su izabrali ovaj put kao jedini da se nešto pozitivno uradi.

Za sada, odbijaju zahtjeve pripadnika njemačke narodne manjine, kojim oni traže, da se u izvjesne krajeve uputi njemačka vojska radi održavanja reda i mira.

O svemu prednjem, podnjeli su i izvještaj svojim nadležnim, a nadaju se, da će se ovom stanju stati na kraj, te da oni neće trebati uredovati.

Dostavljajući prednje, molim da se preduzmu shodni koraci, kako bi se pitanje centralne vojničko-građanske uprave u Bosni i Hercegovini što prije riješilo.

Imam utisak, da pojedini dijelovi zbora za javni red i sigurnost ne rade u punoj harmoniji, te da između njih postoji i mala surevnjivost u poslu, koja ide na štetu naših općih interesa, a koja bi zaista mogla dovesti do toga, čega se njemački odgovorni faktori u Bosni plaše t.j. do nereda, koji bi mogao da nam nanese velikih neugodnosti i da dovede do neželjene intervencije Njemaca.

Jedini lijek, kojim bi se prednje moglo izbjeći bio bi, da se za Bosnu i Hercegovinu odredi vojni guverner, kojemu bi bile potčinjene sve građanske i vojne vlasti.

t

ZAPOVJEDNIŠTVO
BOSANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA
V. T. Br. 729
22 Lipnja 1941
SARAJEVO

165 46/2-84

NA LIČNOST!
==========

ZAPOVJEDNIŠTVU KOPNENE VOJSKE
(Vojni Ured)

Njemački mjesni zapovjednik u Sarajevu, pukovnik g. Suschnigg, zamolio je na dan 20.o.m., da se u ovom stožeru zakaže hitna konferencija, kojoj neka prisustvuje i zapovjednik mjesta pukovnik g. Stipčević.

Pošto sam bio službeno odsutan, sa naše strane konferenciji je prisustvovao pukovnik g. Pacak, pukovnik g. Stipčević i zamjenik glavara stožera, a sa njemačke pukovnik g. Suschnigg sa svojim pobočnikom i njemački "Leiter der Gecheimpolizei" Dr. Henrich.

Pukovnik g. Suschnigg, saopćio je pri svome dolasku, da je cilj posjete i konferencije, da nam iznesu izvjesna svoja opažanja i strahovanja iz oblasti općeg unutarnjeg reda i javne sigurnosti, za koju smatraju da je ugrožena.

Riječ je prvo dobio Dr. Henrich, koji je rekao, da mu je dužnost da nas upozori na "divlji" postupak (wilde Benehmigung) ustaša prema Srbima u opće, ali da može pozitivno dokazati, da ovom postupku nisu podležni samo Srbi, već i druge naše čisto hrvatske živalj, jer su u pitanju po kad kad i ličnI obračuni ustaša sa pojedinim građanima. Primjerice radi, iznio je sljedeće slučajeve suviše oštrog postupka, a koji su ga slučajevi i naveli na to, da izabere ovaj put saopćavanja tako:

15.o.m. u Travniku se je održala svečanost ustoličenja župana, kojoj je iz Banja Luke prisustvovao ustaški čamnik Kutić, a koji je u svom vatrenom govoru na svečanosti iznio, da je na ustaški auto otvorena vatra, u predjelu Komorana. Posljedica ove tvrdnje bila je ta, da su ustaše streljali 15 seljaka Srba.

16.o.m., jedan ustaški automobil prevozio je zatvorenike Srbe iz Sarajeva u Travnik. Kod mosta u Lašvi 14 njih je poubijano i su mosta bačeno u r. Bosnu. Jedan od Srba, koji je uspio da pobjegne, iznio je cio ovaj slučaj Njemcima tražeći od njih zaštitu.

Dr. Henrich nalazi, da su ovi postupci ustaša neopravdano strogi i da prelaze u nasilja najgore vrste, proizvadjajući strahovit utisak na žitelje, te se mnogi svjesni hrvati zgražaju i o tome s negodovanjem razgovaraju s njime.

Poslije ovoga, u govor Dr. Henricha upao je pukovnik g. Suschnigg podvlačeći naročito (a ovo je tokom daljeg razgovora više puta podvukao), da on kao predstavnik njemačke vojske nema namjeru da se miješa u unutarnja razračunavanja ustaša i unutarnje naše odnose prema Srbima, ali nas upozorava na posljedice, koje bi mogle proisteći iz takovih postupaka ustaša, koje bi mogle dovesti do narušavanja općeg mira i poretka, za čiju sigurnost on odgovara.

Bezobzirni postupci ustaša, u vezi sa:
-teškim stanjem u pogledu ishrane, koje je u većim gradovima dosta oskudna, a u manjim i na selu u vrlo zalosnom stanju;
-komunističkom propagandom, koja se to više širi, a kod nezadovoljnika nalazi na dobar prijem (leglo ove propagande je željeznička radionica u Sarajevu), mogli bi dovesti do neželjenih posljedica.

Pukovnik g. Suschnigg nalazi, da neće biti nikakvo čudo, ako iz svega toga dodje do jačeg narušenja javnog reda, jer zavojnika uvjek ima.

Zatim je Dr. Henrich izjavio, da je izabrao ovaj put, da se predhjem stane na kraj i naročito je naglasio, da je nailjenja da je naša policija zatajila (ganz versagt). Rekao je, da je o napred navedenim slučajevima obavjestio i povjerenika g. Petkovića, primjetivši sa ogorčenjem u glasu, da mu je ovaj rekao, da o ovim slučajevima ništa nezna.

./.

S naše strane mu je odgovoreno, da će sve preduzeti, da se u smislu zahtjeva Njemaca preduzme potrebno, ali im je pri tome naglašeno, da vojska tek u posljednjem redu dolazi na red, da učestvuje aktivno u održavanju unutarnjeg reda (naredjenje zapovjedništva kopnene vojske V.T.V. br. 342/41. godinu).

Na to je pukovnik G. Buschnigg dodao, da je po njegovom mišljenju ovakva uloga naše vojske može da primi u redovnim prilikama, ali ne sada i da njega ozbiljno zabrinjava opće stanje na ovom divizijskom području. Naročito je pri tome podvukao, da je potrebno i prije svega regulirati ishranu življa.

Poslije toga izjavio je, da njemačka vojska nije tu da pravi red, već da nas - vojnički eventualno samo u krajnjem slučaju pomognе, te nalazi, da bi naša vojska trebala dati ton i obilno pripomoći civilne vlasti (policiju i oružništvo) u održanju rigoroznog reda, ciljajući pri tome na to, da bi vojska trebala ograničiti i rad ustaša.

Kao zaključak svega prednjeg izjavljuje Njemaca da naše civilne vlasti nemaju dovoljno snage i energije da uspostave pravičnost i red u javnom životu, te su izabrali ovaj put kao jedini da se nešto pozitivno uradi.

Za sada, odbijaju zauticve pripadnika njemačke narodne manjine, kojim oni traže, da se u izvjesne krajeve uputi njemačka vojska radi održavanja reda i mira.

O svemu prednjem, podnjeli su i izvještaj svojim nadležnim, a nadaju se, da će se ovom stanju stati na kraj, te da oni neće trebati uredovati.

- . -

Dostavljajući prednje, molim da se preduzmu shodni koraci, kako bi se pitanje centralne vojničko-gradjanske uprave u Bosni i Hercegovini što prije riješilo.

Imam utisak, da pojedini dijelovi zbora za javni red i sigurnost ne rade u punoj harmoniji, te da izmedju njih postoji i mala surevnjivost u poslu, koja ide na štetu naših općih interesa, a koja bi zaista mogla dovesti do toga, čega se njemački odgovorni faktori u Bosni plaše t.j. do nereda, koji bi mogao da nam nanese velikih neugodnosti i da dovede do neželjene intervencije Njemaca.

Jedini lijek, kojim bi se predaje moglo izbjeći bio bi, da se za Bosnu i Hercegovinu odredi vojni guverner, kojemu bi bile potčinjene sve gradjanske i vojne vlasti.

S druge strane nalazim da bi ustaškim organizacijama u Bosni i Hercegovini trebalo izdati stroga uputstva glede taktičnijeg postupka prema Srbima. Rade suviše "javno" i navlače na sebe negodovanje pučanstva, a pozornost stranaca, koji se o ovoj organizaciji nepovoljno izražavaju, smatrajući je nedoraslom svoga zadatka. Pri izboru članova trebalo bi voditi strogo računa o prošlosti svakog koji se za organizaciju javi, da bi se izbjegli slučajevi samovlašća i ličnog ružračunavanja prema našem življu, što baca ružnu sliku na cijelu organizaciju i kalja ustaško ime.

Dostavljeno:
1. Glavnom stožeru Vojskovodje (U.V.).
2. Zapovjedništvu kopnene vojsje (V).

Zapovjednik pukovnik

V.T.V. 23/VI.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO KOPNENE VOJSKE
VOJNI URED
Broj 165

U Zagrebu, 25. lipnja 1941.

Pošto je ovakav spis dostavljen Glavnom stožeru vojskovodje radi znanja to,-

a. a.

Zapovjednik podmaršal,

Faksimil dokumenta broj 68.

S druge strane nalazim da bi ustaškim organizacijama u Bosni i Hercegovini trebalo izdati stroga uputstva glede taktičnijeg postupka prema Srbima. Rade suviše „javno" i navlače na sebe negodovanje pučanstva, a pozornost stranaca, koji se i ovoj organizaciji nepovoljno izražavaju, smatrajući je nedoraslom svoga zadatka. Pri izboru članova trebalo bi voditi strogo računa o prošlosti svakog koji se za organizaciju javi, da bi se izgbjegli slučajevi samovlašća i ličnog razračunavanja prema našem životu, što baca ružnu sliku na cijelu organizaciju i kalja ustaško ime.

Dostavljeno:
1. Glavnom stožeru Vojskovođe(U.V.).
2. Zapovjedništvu kopnene vojske (V).

Zapovjednik, pukovnik
P. Blašković[4]

[4] Petar Blašković.

BR. 69

IZVEŠTAJ PRIJEMNOG UREDA ZA HRVATSKA VOJNA LICA U ZEMUNU OD 22. JUNA 1941. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA 0 PREBACIVANJU JEVREJA IZ SRBIJE NA TERITORIJU DALMACIJE[1]

PRIJEMNI URED ZA HRVATSKA VOJNA LICA
V.T. br. 89
22. lipnja 1941
Zemun

Doglasni izvještaj.

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA

Iz vjerodostojnih izvora saznali smo da se u Srbiji sprema obimna „četnička akcija", sa zadatkom odmazde za „srpske žrtve" u Bosni.

Navodno već četnici prelaze preko Drine dobro naoružani i u toj skupini nalazi se i veći broj bivših jugoslovenskih časnika Srbijanaca.

Kako je režim njemačkih okupatorskih vlasti u Srbiji veoma blag, a osim toga se u Srbiji nalazi samo mali broj njemačkih

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 171-a, reg. br. 39/1-1.

trupa, tako da na pojedine „srezove" /kotareve/ dolazi svega nekoliko vojnika to je gornja vijest, obzirom na mogućnost organizacije takve akcije dosta vjerojatna, tim prije, što se i sada još osjeća u Beogradu, a i u unutrašnjosti Srbije djelovanje englesko-židovske propagande.

Mišljenja sam da bi ovu vijest trebalo provjeriti na našem terenu i preduzeti mjere da se ova „četnička akcija" u začetku uguši.

Neraspoloženje protiv Hrvata u Beogradu je veliko. Činovnici Srbi, otpušteni iz Hrvatske privatne ili državne službe dolaze u Beograd i tuže se kako su otpušteni bez ikakve otpremnine, pa da im nisu isplaćena beriva čak ni za ono vrijeme koje su proveli na radu.[2]To ima za posljedicu otpuštanja Hrvata iz privatnih i javnih zvanja u Beogradu i unutrašnjosti Srbije, što je i potpuno shvatljivo, jer našim ljudima i nije mjesto tamo, što bi i sami morali uvideti. Svakako bi hrvatski tisak trebao preduzeti mjere da se razne verzije, često preuveličane demantiraju, jer nam iste dosta škode i kod njemačkih vojnih i upravnih vlasti.

Velikom broju Židova iz Beograda uspjelo je i uspjeva još i sada da se prebace preko Hrvatske u onaj dio Dalmacije koji je pripao Italiji. Split je pun Židova iz Beograda i Zagreba, a dosta ima i Srba iz Hrvatske i Srbije. Tu se i dalje vodi propaganda protiv Hrvatske i sila osovina, te bi za to trebalo upozoriti talijanske vlasti, a na hrvatskim željeznicama uvesti takvu kontrolu koja bi onemogućila odlazak Židova u Italiju, bez obzira na to ko im je izdao putnicu, jer prema podacima sa kojima raspolažemo postoji u Beogradu trgovanje putnicama za Židove.

Trebalo bi upozoriti i njemačke vojne i upravne vlasti na teritoriji Srbije o snazi engleske židovske propagande u Srbiji a napose u Beogradu. Zabrana o slušanju stranih emisionih radio postaja sasvim je neefikasna: Srbija, a osobito Beograd sluša još i sada isključivo radio London i širi te vijesti dalje, prepričavajući ih i sa čisto srbijanskim komentarima. Da će takva blagost njemačkih okupatorskih vlasti neminovno imati loših posljedica, može se pozitivno predviditi.

Zapovjednik, podpukovnik
Potpis.

BR. 70

KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO BILEĆA OD 22. JUNA 1941. DOSTAVLJA DOPIS ANONIMNOG GRAĐANINA ZAPOVJEDNIŠTVU JADRANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA U MOSTARU 0 SITUACIJI NA PODRUČJU AVTOVCA I ZVERSTVIMA USTAŠA NAD NEDUŽNIM STANOVNIŠTVOM[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO
Taj Broj 41
22 lipanj 1941 g.
BILEĆE

Dopis od pubunjenika
predan vojnoj komandi.

ZAPOVJEDNIŠTVU JADRANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA

MOSTAR

Zapovjedništvo mjesta Bileća pod D.Z. broj 17 od 16. lipnja 1941. godine dostavilo je sledeće:

Zapovjednik 2 satnije 7 pohodnog bataljuna iz Avtovca primio je sledeći dopis od jednog građanina sledeće sadržine:

Mi svi koji smo se sklonih van svojih domova neko u pećine neko u šumi, sklonilismo se od naoružanih ološa zvjerova, koji prave i poštene ljude muče na zvijerski način ubijaju i onda polumrtve bacaju u jame sklonili smo se zato da nam ne oduzmu momentalnu slobodu, dok dođe vlast i zakon nad nama, nadamo se da ćete vi stati na put pomenutom zvjerstvu.[2]

Mi smo živeli pod nekoliko državnih uprava i uvijek bili lojalni i pošteni građani, g. đenerale molimo vas da nam garantujete slobodu života i kretanja, da pustite mirne ljude iz zatvora, a ako je koji od njih krivac neka zakonu odgovara, da razoružate ološ i pljačkašku bandu da ne kaljaju čast poštenih Hrvata, a mi od kako postašmo živismo sa Hrvatima i do danas neznadosmo da su zvjerovi.

G. đenerale, mi svi koji smo se sklonili, garantujemo da ćemo se povratiti svi predati državno sve što imamo, samo vas molimo

i preklinjemo da dozvolite jedan rok, jer je narod poplašen i zastrašen pa treba da se pribere.

Da pustite prave i poštene ljude iz zatvora.

Da razoružate ološ i pljačkaše. Inače smo mi primorani postati gorski zvjerovi dok nas negdje sudbina nađe da izgubimo život.

Nadamo se u vašu milost da će-te imati i srce i dušu te spasiti narod od propasti.

BRATSKI POZDRAV

Ostajemo u nadi da će-te izdati hitna naređenja za sve pomenuto.

Prednje se dostavlja s molbom radi znanja.

DOSTAVLJENO:

Zapovjedništvu 4. Hrvatske oružničke pukovnije Sarajevo.
Avdija.

Zapovjedni nadporučnik:
Avd. O. Zec[3]

BR. 71

NAREDBA USTAŠKOG STOŽERA U MOSTARU OD 23. JUNA 1941. 0 PROPISIMA ZA KRETANJE SRBA I JEVREJA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
USTAŠKI STOŽER
Broj: 1298/41.
Mostar, dne 23. lipnja 1941.

N A R E D B A

Od časa oglasa ove naredbe stupaju na snagu ovi propisi za kretanje Srba i Židova:

1) Više od dva Srbina ili Židova ne smiju se kretati gradom zajedno.

2) Židovi i Srbi nesmiju uopšte zajedno ići ili se družiti.

3) Poslije 8 sati uvečer Srbi i Židovi moraju biti u svojim kućama.

[1] Prepis originala u Vojnom arhivu, ANDH, k. 171, reg. br. 2/18-1.

4) Židovi i Srbi pri kupovanju u radnjama moraju čekati dok Hrvati podmire svoje potrebe, pa tek onda da kupuju.

5) Židovi će kupovati samo u svojim radnjama.

6) Srbi i Židovi ne smiju ići na šetalište, niti smiju sjediti na Trgu Slobode.v

7) Srbi i Židovi ne smiju plesati u javnim lokalima.

Svaki prekršaj kaznit će se najkraće na licu mjesta bez izuzetka.-

Ustaški Stožernik:
Ivan Zovko, v.r.

BR. 72

DEPEŠA KOTARSKOG PREDSTOJNIKA IZ GACKA UPUĆENA 23. JUNA 1941. POGLAVNIKOVOM POVJERENIŠTVU U SARAJEVU O PALJENJU SRPSKIH SELA, HAPŠENJU I UBIJANJU LJUDI OD STRANE USTAŠA[1]

POGLAVNIKOVOM POVJERENIŠTVU
UPRAVNI ODJEL SARAJEVO

Po naredbi Mije Babića ustaškog nadporučnika dana 23. lipnja ove godine oko 200 - hrvatskih ustaša nalazili su od mjesta Zborne gomile preko Stepena do blizu Kobilje glave kotara gatačkog radi osiguranja. Oko 11 sati domaći Srbi graničari njih oko 600 do 1000 osuli su paljbu na naše tako da se je borba vodila do 6 i pol sati na večer. Sa naše strane su poginula četvorica a četvorica lakše ranjeni pobunjenici su odbijeni i popaljena su im sela Przine, Stepen i Pusto polje. Na terenu je uhvaćeno 13 srba i u noći u Avtovcu su strijeljani po naredbi ustaškog nadporučnika Sudara. U noći između 23 do 24 ovoga mjeseca uhapšeni su svi odrasli srbi u varoši Gacku nešto ih je odmah ubijeno[2] a ostali će biti poslani u logor u Nevesinje. U cijeloj akciji vojska nije učestvovala.

Prez br 37/41

kotarski predstojnik
Josip Rom

JJR. 73.

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKOG VODA TREBINJE O ZLOČINIMA USTAŠA NAD SRBIMA U NOĆI 23.1 24. JUNA 1941. KOD SELA PRIDVORICE, POLJICE, MRKONJIĆA I O NASILNOM POKRŠTAVANJU PRAVOSLAVACA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO
Taj. Broj 54
28. Lipnja 1941 g.
B I L E Ć E

Izvještaj o situaciji na području voda Trebinjskog dostavlja.-

ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO

Zapovjednik oružničkog voda Trebinje izvještava:

„U noći između 23 i 24 lipnja 1941. godine izvedena je jedna grupa hapšenika srba-pravoslavnih iz zatvora kotarskog suda u Trebinju, a koji su pohapšeni početkom mjeseca lipnja kao članovi četničkog udruženja kao i za rad protiv hrvatskog muslimanskog žiteljstva.

U ovoj grupi njih je bilo 17, koji su iz Trebinja sprovedeni kod sela Pridvoraca, jedne prirodne jame, udaljeno od Trebinja 2 km. tu je od ovih 14 streljano i bačeno u jamu. Od streljanih su bih, predsjednik okružnog suda Trebinje Davidović Bogdan, rodom iz Čajniča, Kukurić Lazar gostioničar iz Trebinja a kao četnik, komandir straže sigurnosti Šakota Boško u Trebinju rodom iz Stoca, Miljković Stevo stražar straže sigurnosti rodom iz sela Mustaća kod Trebinja, oba ova su bili članovi četničkog udruženja u Trebinju, Piđula Božo iz Aleksine Međe kod Trebinja i njegov sin 18 godišnji Milorad, ovaj se je vazda isticao kao veliki Srbin, Bratić Vaso trgovac iz Trebinja, Ćurić Blagoje gostioničar iz Trebinja, ovaj je bio kao sekretar četničkog udruženja. Ostahma nisam mogao ustanoviti imena, pošto se ovo drži u tajnosti a članovi ustaških lovaca koji borave u Trebinju, neće imena da

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143, reg.br. 43/1.

nikome iskažu a od ove grupe hapšenika prigodom sprovoda pobjegli su trojica i to: Mađar Jovo gostioničar iz Pridvoraca, Ćurić Đorđe iz Trebinja i jedan željezničar kojem imena nisam mogao ustanoviti. Za ovima je iste noći upućena potjera, ali se nijesu uhvatili, jer su umakli koresteći se poznavanjem terena i noćnom tminom.[2]

Ovo streljanje istih izvršili su članovi ustaša-lovaca povjerenika g. Rotkvića koji borave u Trebinju.

Na području oružničke postaje Dobrmani iz sela Poljica, Mrkonjića i ostalih sela gde su pravoslavni naseljeni dana 24 i 25 lipnja 1941 godine došli su članovi ustaškog povjereništva iz Ljubinja te su odveli oko 40 istaknutih srba-pravoslavaca sa kamijonima u nepoznatom pravcu. Nezna se šta je sa istima urađeno, imena odvedenih nisam pribaviti mogao, jer su odvedeni iz raznih rasštrkanih sela.

Na području voda po svima oružničkim postajama danas sam naredio strogu pripravnost, pošto se u svima rejonima postaja osjeća neka veća uzrujanost radi ubijanja Srba i hapšenja kod Srba pravoslavaca, a izvješten sam od pojedinih pouzdanih ljudi da bi Srbi-pravoslavci mogli organizovati općeniti ustanak sada oko njihova Vidovdana, a o ovome me je izvijestio i zapovjednik oružničke postaje Lastva putem telefona.

Na području voda po inicijativi predstojnika kotarske oblasti Trebinje g. Tavre poveden je pokret kod pravoslavaca da pređu u vjeru katoličku ih tko hoće u muhamedansku, pa u ovome pogledu do sada postignut je uspjeh tako, da se je danas prijavio veći broj pravoslavaca, da prelaze u katoličku vjeru a pojedinci su dolazili kod ovdašnjeg katoličkog nadžupnika Don Marijana Vujinovića te su izjavili da žele preći u Rimokatoličku vjeru ali da neznaju i da se boje kako će proći 28. ovoga mjeseca t.j. Vidovdan, te ima vjerovatnoće da se kod Srba pravoslavaca priprema pokret za općeniti ustanak na području bivše Hercegovine.

Potpisati neprekidno održava veze sa svima podređenim mi postajama, kotarskim predstojnikom, našim vojnim zapovjedništvom i ustaškim povjerenikom te ću preduzeti sve potrebno, da ne bude kakova iznenađenja."

Prednji izviještaj dostavlja se s molbom na uviđaj.

DOSTAVLJENO:
Zapovjedniku 4. hrvatske oružničke pukovnije i zapovjedniku Jadranskog Divizijskog Područja.

Zapovjednik potpukovnik:
Muh. Aganović[3]

[2] Vidi dok. br. 108.
[3] Muharem.

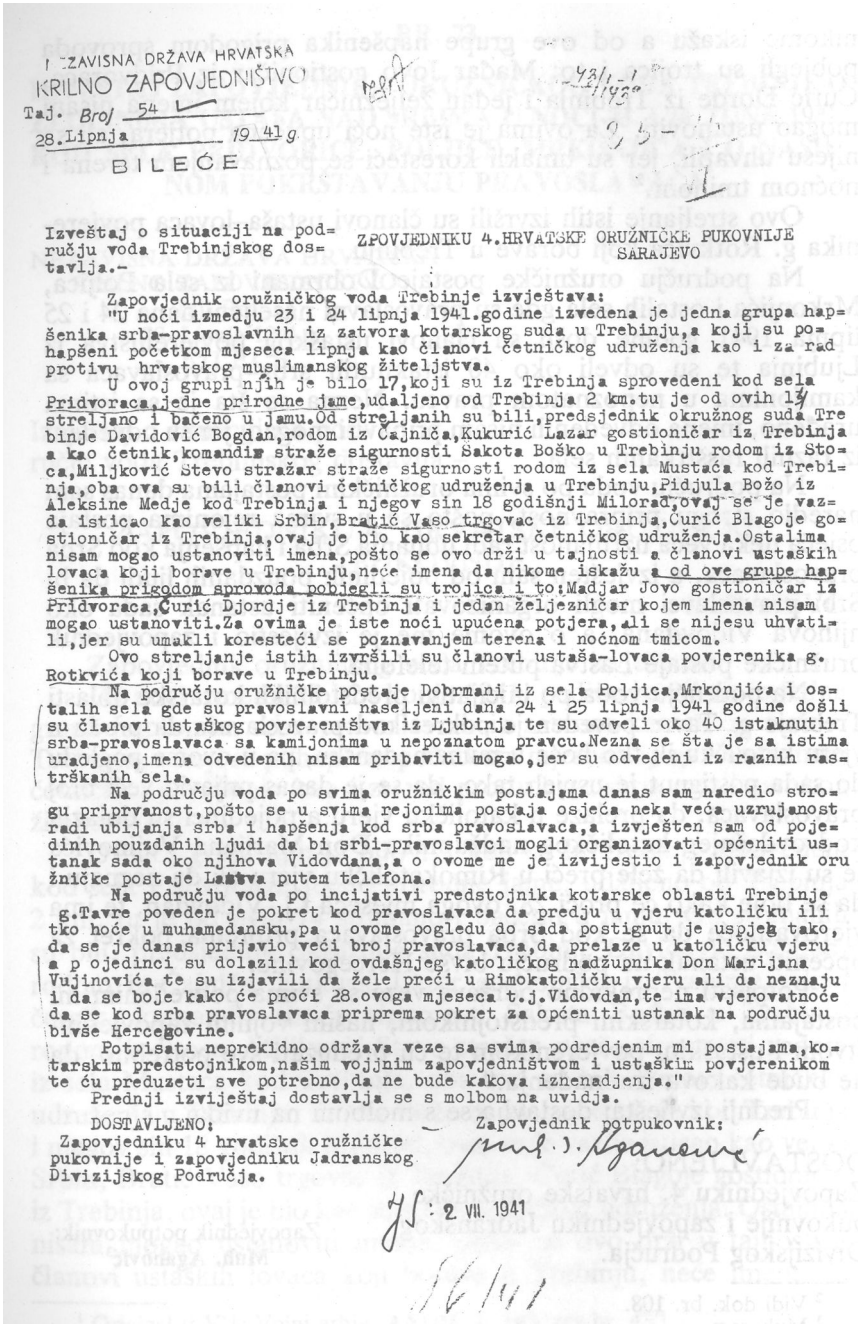

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO
Taj. Broj 54
28. Lipnja 19 41 g.

BILEĆE

Izvještaj o situaciji na području voda Trebinjskog dostavlja.-

ZPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
SARAJEVO

Zapovjednik oružničkog voda Trebinje izvještava:

"U noći između 23 i 24 lipnja 1941. godine izvedena je jedna grupa hapšenika srba-pravoslavnih iz zatvora kotarskog suda u Trebinju, a koji su pohapšeni početkom mjeseca lipnja kao članovi četničkog udruženja kao i za rad protivu hrvatskog muslimanskog žiteljstva.

U ovoj grupi njih je bilo 17, koji su iz Trebinja sprovedeni kod sela Pridvoraca, jedne prirodne jame, udaljeno od Trebinja 2 km. tu je od ovih 13 streljano i bačeno u jamu. Od streljanih su bili, predsjednik okružnog suda Trebinje Davidović Bogdan, rodom iz Čajniča, Kukurić Lazar gostioničar iz Trebinja a kao četnik, komandir straže sigurnosti Sakota Boško u Trebinju rodom iz Stoca, Miljković Stevo stražar straže sigurnosti rodom iz sela Mustaća kod Trebinja, oba ova su bili članovi četničkog udruženja u Trebinju, Pidjula Božo iz Aleksine Medje kod Trebinja i njegov sin 18 godišnji Milorad, ovaj se je vazda isticao kao veliki Srbin, Bratić Vaso trgovac iz Trebinja, Ćurić Blagoje gostioničar iz Trebinja, ovaj je bio kao sekretar četničkog udruženja. Ostalima nisam mogao ustanoviti imena, pošto se ovo drži u tajnosti a članovi ustaških lovaca koji borave u Trebinju, neće imena da nikome iskažu a od ove grupe hapšenika prigodom sprovoda pobjegli su trojica i to: Madjar Jovo gostioničar iz Pridvoraca, Ćurić Djordje iz Trebinja i jedan željezničar kojem imena nisam mogao ustanoviti. Za ovima je iste noći upućena potjera, ali se nijesu uhvatili, jer su umakli koristeći se poznavanjem terena i noćnom tmicom.

Ovo streljanje istih izvršili su članovi ustaša-lovaca povjerenika g. Rotkvića koji borave u Trebinju.

Na području oružničke postaje Dobrmani iz sela Poljica, Mrkonjića i ostalih sela gde su pravoslavni naseljeni dana 24 i 25 lipnja 1941 godine došli su članovi ustaškog povjereništva iz Ljubinja te su odveli oko 40 istaknutih srba-pravoslavaca sa kamijonima u nepoznatom pravcu. Nezna se šta je sa istima uradjeno, imena odvedenih nisam pribaviti mogao, jer su odvedeni iz raznih raštrkanih sela.

Na području voda po svima oružničkim postajama danas sam naredio strogu priprvanost, pošto se u svima rejonima postaja osjeća neka veća uzrujanost radi ubijanja srba i hapšenja kod srba pravoslavaca, a izvješten sam od pojedinih pouzdanih ljudi da bi srbi-pravoslavci mogli organizovati općeniti ustanak sada oko njihova Vidovdana, a o ovome me je izvijestio i zapovjednik oružničke postaje Ljubinja putem telefona.

Na području voda po incijativi predstojnika kotarske oblasti Trebinje g. Tavre poveden je pokret kod pravoslavaca da predju u vjeru katoličku ili tko hoće u muhamedansku, pa u ovome pogledu do sada postignut je uspjeh tako, da se je danas prijavio veći broj pravoslavaca, da prelaze u katoličku vjeru a pojedinci su dolazili kod ovdašnjeg katoličkog nadžupnika Don Marijana Vujinovića te su izjavili da žele preći u Rimokatoličku vjeru ali da neznaju i da se boje kako će proći 28. ovoga mjeseca t.j. Vidovdan, te ima vjerovatnoće da se kod srba pravoslavaca priprema pokret za općeniti ustanak na području bivše Hercegovine.

Potpisati neprekidno održava veze sa svima podredjenim mi postajama, kotarskim predstojnikom, našim vojjnim zapovjedništvom i ustaškim povjerenikom te ću preduzeti sve potrebno, da ne bude kakova iznenadjenja."

Prednji izvještaj dostavlja se s molbom na uvidja.

DOSTAVLJENO:
Zapovjedniku 4 hrvatske oružničke pukovnije i zapovjedniku Jadranskog Divizijskog Područja.

Zapovjednik potpukovnik:
[illegible]

2 VII. 1941

Faksimil dokumenta broj 73.

BR. 74

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 24. JUNA 1941. 0 OSNIVANJU DRŽAVNOG RAVNATELJSTVA ZA PONOVU[1]

ZAKONSKA ODREDBA
o osnutku Državnoga ravnateljstva za ponovu.

§ 1.

U smislu odsjeka IV. zakonske odredbe o državnoj vladi od 24. lipnja 1941. broj CLXVIII- Z.p. 499-1941. osniva se Državno ravnateljstvo za ponovu s djelovanjem na cjelokupnom području Nezavisne Države Hrvatske, kojem je na čelu državni ravnatelj, a koji je izravno podvrgnut predsjedništvu vlade.

§ 2.

U djelokrug Državnoga ravnateljstva za ponovu spada uređenje svih poslova useljavanja, smještaja i izseljavanja pučanstva; preuzimanje i predja posjeda i inih dobara iz ruke izseljenih u ruke useljenih odnosno naseljenih, te privremena i međutomna uprava na takovim imanjima i dobrima.

Unutarnje naseljivanje (kolonizacija) kao takovo ne spada u dijelokrug ovoga ravnateljstva.

§ 3.

Za izvršivanje i provedenje odluka Državnog ravnateljstva za ponovu imaju se osnovati potrebiti odsjeci i uredi. Podjedno se ima postrojiti posebno »Ponovničko oružničtvo«, koje će stajati na raspolaganje ravnateljstvu kao posebno oružano tijelo za osiguranje nesmetanog provađanja ponovničke zadaće.

§ 4.

Novnača sredstva te pomoć državnih i samoupravnih vlasti određena su u §§ 14. do 16. zakonske odredbe o državnoj vladi.

§ 5.

Provedenje ove zakonske odredbe povjerava se predsjedništvu vlade, koje će izdati provedbene naredbe i propisnike o ustrojstvu i poslovanju ovog državnog ravnateljstva.

[1] „Narodne novine" od 24. VI 1941.

§ 6.

Ova zakonska odredba stupa na snagu proglašenjem u Narodnim novinama.

U Zagrebu 24. lipnja 1941.

Poglavnik:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj CLXXI-507-Z. p.-1941.

BR. 75

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA O POKRETNOM PRIJEKOM SUDU OD 24. JUNA 1941.[1]

Na prijedlog ministra pravosuđa propisujem i proglašujem

ZAKONSKU ODREDBU
o pokretnom prijekom sudu

§ 1.

Za suđenje kažnjivih djela navedenih u §-u 2. Ove zakonske odredbe može ministar pravosuđa izaslati pokretni prijeki sud.

Mjesnu nadležnost pokretnoga prijekog suda određuje ministar pravosuđa svojom odredbom, kojom izašilje pokretni prijeki sud.

§ 2.

Pred pokretni prijeki sud može biti stavljen:

1. onaj, koji učini koje od kažnjivih djela navedenih u §§-ima 91. do 98.a), 100., 128., 154., 167. odj. 1. i 2., 188., 189., 191., 201., odj. 1. i 2., 206. odj. 1., 207. odj. 1., 209. odj. 1., 2. i u prvoj izreci odjela 3., 307. i 326. do 328. kaznenoga zakonika od 27. siječnja 1929.;

2. onaj, koji na javni poziv vlasti u određenom roku ne preda vlasti vatreno i hladno oružje, za koje nema dozvole nošenja i držanja;

[1] „Narodne novine" od 24. VI 1941.

3. onaj, koji sakriva ili bilo na koji način pruža pomoć osobama, za koje može sumnjati, da su izvršile koje od djela navedenih u ovom paragrafu pod br. 1. ili da pripremaju izvršenje kojega od tih djela.

Za sva ova kažnjiva djela učinjena od dana 10. travnja 1941. određuje se pred pokretnim prijekim sudom kazna smrti strijeljanjem.

§ 3.

Pokretni prijeki sud sastoji se od tri suca.

Predsjednik suda mora biti sudac redovnoga suda.

Suce pokretnoga prijekog suda kao i državnoga tužitelja kod toga suda postavlja ministar pravosuđa. Perevođu postavlja predsjednik pokretnoga prijekog suda.

§ 4.

Postupak pred pokretnim prijekim sudom može se povesti samo na prijedlog državnoga tužitelja kod pokretnoga prijekog suda.

§ 5.

Postupak pred pokretnim prijekim sudom je usmen i javan.

Rasprava pred pokretnim prijekim sudom počinje usmenom optužbom državnoga tužitelja.

Na raspravu se shodno primjenjuju propisi zakonika o sudbenom kaznenom postupku od 16. veljače 1929., ukoliko u ovoj zakonskoj odredbi nije drukčije određeno.

Rasprava proti okrivljeniku ima se provesti od početka do kraja pred sakupljenim sudom i ukoliko je moguće bez prekidanja.

Ako okrivljenik sam ne odabere branitelja, postavit će mu ga sud ureda radi.

Rasprava se ima ograničiti na to, da bude dokazano djelo, zbog kojega je postupak pred pokretnim prijekim sudom bio poveden.

U postupku pred pokretnim prijekim sudom odšteta se ne dosuđuje.

Čim dokazni postupak bude dovršen, ima državni tužitelj obrazložiti svoj konačni prijedlog. Optuženik i njegov branitelj imaju uvijek pravo, da državnom tužitelju odgovore. Nakon svršenih govora optužbe i obrane predsjednik zaključuje raspravu.

§ 6.

Odmah nakon zaključenja rasprave sud u tajnoj sjednici stvara osudu koju zatim javno proglašuje.

Ako optuženik bude proglašen krivim, pokretni prijeki sud ima izreći kaznu smrti strijeljanjem.

§ 7.

Zapisnik o raspravi i o vijećanju pred pokretnim prijekim sudom potpisuju svi suci i perovođa. Nakon završenoga uredovanja predsjednik pokretnoga prijekoga suda dostavlja sve spise ministarstvu pravosuđa radi pohrane.

§ 8.

Proti osudi pokretnoga prijekoga suda nije dopušten nikakav pravni lijek, a molba za pomilovanje nema odgodne moći.

§ 9.

Kazna smrti strijeljanjem ima se izvršiti nakon tri sata računajući od časa proglašenja osude. Kaznu smrti izvršuju oružnici, ili ine oružane osobe, koje odredi predsjednik pokretnoga prijekoga suda.

§ 10.

Provedenje ove zakonske odredbe povjerava se ministru pravosuđa.

§ 11.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.

Zakonska odredba o prijekim sudovima od 17. svibnja 1941. ostaje i nadalje na snazi.

U Zagrebu, 24. lipnja 1941.

Broj: CLXXII-508-Z. p.-1941.

Poglavnik:
Dr Ante Pavelić, v. r.

Ministar pravosuđa:
Dr. Mirko Puk, v.r.

Predsjednik
Zakonodavnog povjerenstva:
pri Poglavniku:
Dr. Milovan Žanić, v.r.

BR 76

SAOPŠTENJE NEMAČKOG POSLANSTVA U ZAGREBU UPRAVNOM ŠTABU VOJNOG ZAPOVEDNIKA U SRBIJI O ZLODELIMA HRVATSKIH USTAŠA NAD SRBIMA U HRVATSKOJ I 0 MERAMA ZA NJIHOVO UNIŠTENJE[1]

Prepis
Beograd, 24. juni 1941.

VOJNOM ZAPOVEDNIKU U SRBIJI
UPRAVNOM ŠTABU
Beograd

O inkvizitorskim torturama kojima su Srbi u Hrvatskoj izloženi i o metodama koje hrvatske ustaše primenjuju za njihovo konačno uništenje, dobio sam sledeći izveštaj, prepričan od reči do reči:

„Bežeći od ustaša Proko Pejnović iz Martina, srez Našice, sakrio se na jednom drvetu, koje se nalazilo na seoskom pašnjaku. Tako skriven mogao je videti kako ustaše sprovode vezanog srpskog popa iz Našica, Đorđa Bogiča.[2] Slučaj je hteo da su se ustaše zadržali u neposrednoj blizini Pejnovićevog skloništa, tako da je ovome bilo moguće da tačno prati bestijalne postupke i zlostavljanja kojima je sada bio izložen pop Bogić.

Ustaše su najpre vezale popa Bogića za jedno drvo i potom počeli svoje svirepo delo. Najpre su mu odsekli uši, zatim nos, a nakon toga odsekli su mu jezik. Zatim su mu bezosećajno i s nasladom iščupali direktno bradu zajedno s kožom brade i mesom. Nesrećni i izmučeni pop glasno je urlikao od bolova. On je još mlad čovek od oko 30 godina, zdrav i snažno razvijen. Sve vreme stajao je uspravno, tako da su same ustaše izražavali svoje divljenje nad ovom žilavošću. Potom su mu iskopali oči i kako se pop Bogić još uvek nije zateturao, jedan ustaša mu je prerezao stomak i grudi, posle čega je Bogić klonuo.

[1] Prepis u Vojnom arhivu, ANDH, k. 233, reg.br. 15/2-15.
[2] Bogić I Georgije Đorđe, paroh u Našicama, rođen 6. II1911. u Subotskoj kod Pakraca. Bogosloviju je završio u Sarajevu i 25. V. 1934. rukopoložen u Pakracu. Premašten je 1940. u Našice, gde ga je zatekao rat. Spomenica pravoslavnih sveštenika 1941-1945, str. 39.

U grudnoj duplji videlo se srce kako kuca, a iz uzvika jednog ustaše moglo se zaključiti „Prokleta mu srpska mater, njegovo srce još kuca, još uvek je živ". Posle ovih reči ustaše su otvorile vatru na popa i time skratili patnje i muke istog. Njegov leš je još ležao na istom mestu do 18.-og oko 16 časova. Onda su došli cigani iz Našica i sahranili mrtvaca u selu Brezik.

U istom srezu su, dalje, u Garilovcu kod Đunđenovca, 16. juna ubijeni: Predrag Mamuzić, nastavnik građanske škole u Našicama, Pero Kovačević, učitelj iz Njegoševaca i Rade Vukobratić, žandarmerijski podoficir u penziji iz Brezika. Sva trojica su noću izvedeni iz opštinskog zatvora u Đurđenovcu i dovedeni u Garilovac i tamo ubijeni. Mrtvace su 17. ovog meseca sahranili Srbi iz Gabrilovca, koji su mogli da utvrde njihov identitet."

Dok Vam gornji izveštaj dostavljam na znanje dozvoljavam sebi da primetim da se svedok ubistva popa Bogića nalazi u Obrenovcu gde u svako vreme stoji na raspolaganju ukoliko bi Vaši organi želeli da vrše ispitivanje.

BR. 77

DOPIS UPRAVNOG ŠTABA VOJNOG ZAPOVEDNIKA U SRBIJI OD 25. JUNA 1941. NEMAČKOM POSLANSTVU U ZAGREBU O TERORU HRVATA NAD SRBIMA U NDH[1]

Poverljivo

Prepis

VOJNI ZAPOVEDNIK U SRBIJI
Upravni štab
Br 1879/41 V

Beograd, 25. jun 1941.

Nemačkom poslanstvu
u Zagrebu

Prema poverljivim izveštajima dogodila su se sledeća teroristička akta Hrvata prema Srbima koji stanuju na teritoriji Nezavisne Države Hrvatske:

1. Železnički službenik Dušan Dokmanović iz Karlovca bačen je u Kupu vezanih ruku i nogu. Dva dana kasnije njegov leš je isplivao na obalu.

2. Advokat dr Vujičić i kapetan Janjanin, obojica iz Karlovca, ubijeni su i njihovi leševi su zakopani do polovine na ivici jednog potoka.

3. Jedan železnički službenik iz Duge Rese zaklan je u tamošnjem magacinu i pronađen vezan za jednu gredu.

4. Ustaše su zaustavile dvojicu čuvara pruge iz Gornje Dubrave da bih ih odveli u zatvor. Usput, na putu između Duge Rese i Zvečaja ustaše su ubili obojicu i leševe bacili u jarak pored puta.

5. Pop Branko Dobrosavljević iz Veljuna i njegov sin, tamošnji učitelj, ubijeni su od ustaša na sledeći način:

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 233, reg.br. 15/2-8-12.

- U prisustvu cele familije ustaše su isprebijali i zlostavljali najpre učitelja, izvadili mu oči, odsekli mu nos i uši i najzad ubili nožem. Potom su naredili ocu da iznad leša svog sina govori molitvu. Onda su počeli da zlostavljaju popa. Njajpre su mu iščupali bradu i kosu, zatim, pošto su ga oslepili, odsekli nos i uši da bi ga na kraju ubili.[2]

6. Ustaše su odvukli 350 ljudi iz sela Veljun, srez Gospić. Posle nekoliko dana od ovog broja se natrag vratilo pedesetoro isprebijanih, zlostavljanih i iznakaženih, dok su leševi drugih pronađeni u okolnim šumama. I mrtvaci odreda pokazuju tragove najtežih zlostavljanja i unakaženja.[3]

7. Na isti način kao pop Dobrosavljević (tač.5) ubijen je i pop Štefan Ćurčić u Ogulinu.[4]

8. Sveštenik Dušan Klipa iz Vlaškog je uhapšen i strašno zlostavljen i o njegovoj daljoj sudbini se ništa ne zna.

9. U Glini je na najstrašniji način ubijeno 450 Srba.[5]

10. Mnogi ljudi su, da bi izbegli sigurnoj smrti, pobegli u Srbiju, a veliki deo se sakrio u šumama. Njihove familije su bez izuzetka osuđene na smrt usled gladi, pošto opštinska uprava vrši prodaju životnih namirnica, od kojih ništa ne daju Srbima.

11. Ustaše govore svuda sasvim otvoreno o tome da će Srbe uništiti, da povlačenje granica treba da se izvrši prema etnografskim gledištima. Na ovaj način se navodno srpska većina promenila u neznatnu manjinu.

12. Šesnaestog juna ove godine ustaše su vezali 10 seljaka iz sela Petrovac, opština Bukovica Nova, srez Podravska Slatina, odveli u selo Čačince i tamo ubili. Zatim su naredili srpskim seljacima u Čačincima da sahrane ubijene u jednu prethodno iskopanu masovnu grobnicu. Kada su pritom pojedini još davali znake života ustaše su ih sve posipah nerastvorenim krečom. Posle toga ustaše su se vratile u selo Petrovac i tamo pred očima svoje žene i dece zaklali seljaka Miška Stojanovića.

Vođa ove ustaške grupe bio je izvesni Holanđanin, rodom iz Retfale kod Osijeka.

Imena srpskih seljaka iz Petrovca koje su ubili ustaše, su sledeća:

[2] Vidi Spomenica pravoslavnih sveštenika 1941-1945 /u daljem tekstu: Spomenica pravoslavnih sveštenika/, Beograd 1960, str. 62.

Vidi Hronologiju oslobodilačke borbe 1941-1945, Beograd 1964, 39.

[4] Vidi Spomenicu pravoslavnih sveštenika, str. 142.

[5] Vidi Bogdan Krizman, *NDH između Hitlera i Musolinija*, II izd. Zagreb 1983, str. 124-125.

1) Mile Bukva, otac šestoro dece, 2) Đorđe Turudija, otac sedmoro dece, 3) Ilija Bogdanović, otac sedmoro dece, 4) Dane Puvača, otac troje dece, 5) Sime Šormaz, otac troje dece, 6) Lazar Krneta, otac dvoje dece, 7) Gojko Bojenić, otac jednog deteta, 8) Ilija Miljuš, otac petoro dece, 9) Božo Mitić, otac jednog deteta, 10) Luka Cuca, otac jednog deteta.

13. U noći između 12. i 13. juna ove godine ustaše su došli u selo Susinje, uprava srezu Našice i ubili odnosno zaklali posle prethodnog teškog zlostavljanja sledeća lica:

1) Rajko Novaković, 2) Petar Simić, 3) Lazar Simić, 4) Đorđe Ignjatić, 5) Vlada Žižić i još jednog seljaka, čije se ime do sada nije moglo utvrditi.

U ovim nedelima učestvovah su: Galinčić iz Pribiševaca kao kolovođa, Bonifacijus Serić, Frane Lustig, Đuro Jozić, Božo Žarković, Ivan Sabljak, Dane Butorac, Joze Pavlić, Ivan Baiar, Ivan Lulić, Franjo Vidmar i Ivan Dir.

14. Petnaestog juna ove godine u 9 časova ustaše su u Bosanskoj Kostajnici raspeli sledeće dvadesetogodišnje mlade muškarce: Stanko Kunić, Stojan Krneta i Lazar ili Bozar Jajzanin, tako što su im ruke i noge prikovali za vrata.

15. Petnaestog juna ove godine u Banja Luku je odveden Simo Marjančić, bivši narodni poslanik iz Jajca, gde nije stigao. O njegovoj sudbini ništa nije poznato.

16. Devetnaestog juna ove godine u Kupina Vrbasu kod Banja Luke zaklani su bivši narodni poslanik Dušan Branković i šef seljačke stranke biskup* Bogdan Vranješević.[6]

17. Šesnaestog i sedamnaestog juna u Drvaru su ubijeni 32 ugledna Srbina, među kojima: Jovo Kreco, bivši predsednik opštine, Bogdan Kalaba, ing. predsednik ,,Šipad-a" i biskup** Banjac.[7]

18. Devetnaestog juna ubijeno je u Bihaću 42 ugledna Srbina, među kojima i Ing. Mihailo Mandić, njegov brat trgovac Veljko Mandić, sestrin muž Bogoljub Kujundžić, Božo Popović, direktor zemaljske banke, lekar Dr Matavulj, braća Kozomarić Žarko i Jovo.[8]

19. U Sremskim Karlovcima ustaše su uhapsili oko 80 uglednih Srba, zlostavljah u zatvoru i doveli u Zagreb. Među ostalima uhapšena su sledeća lica:

[6] Vidi Spomenicu pravoslavnih sveštenika, str. 54.
[7] Isto, str. 36.
® Vidi dok. br. 372.
* Misli se na pravoslavnog sveštenika
** Pravoslavni sveštenik

Bivši ministar i predsednik Sabora Stefan Ćirić,
Advokat Dr Stevan Simeonović-Cokić,
Dr Jovan Popović - Tadić,
Mg pharm. Pavle Štraser
Mika Božić - „Karapandža",
Aleksandar Matić,
Aleksandar Manojlović
Milenko Piščević
Radovan Prosenc,
Borislav Matejić i
Gostojić.

Kao dokaz priloženo je 14. fotografija, koje je poslalo srpsko Ministarstvo unutrašnjih poslova, na koji način su ustaše u selu Gutovac kod Bjelovara ubile Srbe.

Opet hitno molim da se kod hrvatske vlade ulože najhitniji prigovori. Srpskim stanovništvom na području vojnog zapovednika ovladalo je jedno nemo očajanje s obzirom na sudbinu njegovih sunarodnika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, a to očajanje moram zabeležiti kao znatnu opasnost.

Molim saopštenje o zauzimanju stava hrvatske vlade po ovim događajima.

Za vojnog zapovednika u Srbiji
Načelnik Upravnog štaba
potp.: Dr Turner
državni savetnik

Za tačnost
potp. Pecke (Paetzke)

BR. 78

ODREDBA MINISTARSTVA PRAVOSUĐA OD 25. JUNA 1941. 0 PROGLAŠENJU PRIJEKOG SUDA ZA PODRUČJE SUDBENOG STOLA U TRAVNIKU[1]

MINISTARSTVO PRAVOSUĐA ,
Broj 36487-1941.

MINISTARSKA ODREDBA
o proglašenju prijekog suda za područje
sudbenog stola u Travniku.

Na temelju točke I. zakonske odredbe o prijekim sudovima od 17. svibnja 1941. godine (»Narodne novine« od 20. svibnja 1941. broj 32) proglašujem prijeki sud za područje sudbenog stola u Travniku.

Ovaj će prijeki sud poslovati kod sudbenog stola u Travniku.

Predsjednikom prijekog suda postavljam Stjepana Smole, vijećnika sudbenog stola u Travniku, za njegovog zamjenika Dr. Rafaela Mostića, vijećnika sudbenog stola u Travniku, a za suce prijekog suda: Hilmiju Behmena, vijećnika sudbenog stola u Travniku i Rudolfa Vajsa, ustašu iz Travnika, a za njihove zamjenike Zvonimira Sajko, kotarskog suca u Travniku i Jozu Epeta ustašu iz Paklareva.

Prijeki sud kod sudbenog stola u Travniku nadležan je da sudi sva kažnjiva djela navedena u toč. II u vezi s toč. X. zakonske odredbe o prijekim sudovima, a koja su učenja ili budu učinjena u vremenu od 10. travnja 1941. pa do dana, dok ovaj prijeki sud ne bude ukinut.

Smrtnu kaznu strijeljanjem imaju izvršiti oružnici.

Prijeki sud imaju svestrano oglasiti na cijelom području sudbenog stola u Travniku Gradska i općinska poglavarstva.

Po odredbi
ministra pravosuđa
državni tajnik:
Adim Ugljen, v. **r.**

[1] „Narodne novine" od 25. VI 1941.

BR. 79

IZVEŠTAJ KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA BILEĆA OD 25. JUNA 1941. ZAPOVJEDNŠITVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O SITUACIJI NA SVOM PODRUČJU, ZLOČINIMA USTAŠA NAD SRBIMA U SREZU GACKO I NJIHOVOM BACANJU U JAME[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO
Broj 384
25 lipnja 1941
BILEĆE

Podatke o situaciji
na području Krila Bileće
šalje

Zapovjedništvu 4 Hrvatske oružničke pukovnije Sarajevo.

Od 17 do 23 lipnja 1941 godine bio sam na terenu i ustanovio slijedeće.

Noću od 4 na 5 lipnja 1941 god. pobijeno je od strane Ustaškog povjerenika za kotar Gacko g. Hermana Tonogala 140 ljudi sela Korita kotara Gacko kod Golubije Jame više samoga sela koja je duboka oko 30 metara pa su poubijeni onda u tu jamu bačeni. Neki od onih koji su u tu jamu bačeni nisu bili mrtvi, pa su se iz iste spasili i onda o tome obavijestili svoje seljane a i druga sela. Iz Korita je zaplijenjeno 5294 komada krupne i sitne stoke koja je razdata raznim muslimanskim selima kotara Gacko na čuvanje, od koje, se kolje jedino za potrebe Ustaškog stana u kotaru gatačkom. Lica kod kojih je ova stoka ne smiju je ni pod kakovim izgovorom za sebe klati.

Ovaj sam slučaj naveo jedino zato što je to bio samo jedan povod za događaje koji su se odigrah 7 i 8 lipnja 1941 godine kao i to da su stanovnici sela Korita i ostalih sela istočno od puta Korita - Avtovac napustili svoje kuće i otišli u bližnja brda i šume, a vjerovatno i u Crnu Goru. Jama u koju su poubijani bačeni, je, pored samoga puta Korita-Avtovac, i iz iste se razvija neizdržljiv smrad. Da bi se spriječilo trovanje Trebišnjice, kao ponornice, koja se pojavljuje u Bileći, date su potrebne upute a kotarskom

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 36/9-2, k. 143-a, reg. br. 8/12-1.

predstojniku u Gackom od strane vojnog ljekara iz Bileća koji je tu jamu na 17 ov. mj također pregledao.

5 i 9 lipnja ubijeno je po Ustašama iz Stepena, Avtovca i Gackoga još 27 ljudi i u tu jamu bačeno te je u istoj sada 167 leševa osim nekoliko onih, koji su se spasili, a govori se, da ih ima i više u što ja nijesam htjeo da ulazim jer to i nije od važnosti.

'Odbjegli seljaci iz kotara Gacko nijesu se zadovoljili samo sa udaljivanjem od svojih kuća, nego su ostali pravi pobunjenici jer su na 7 lipnja napali i popljačkali oružničku postaju u Jaseniku, Stepenu i Kazancima tako, da su se oružnici iz navedenih sela morali povući, kako sam to iznio u svojem izvješću, Taj. broj 28 od 13 lipnja 1941. Osim toga često se dešavaju napadi na prolaznike na putu Stepen-Korita te je saobraćaj na ovom dijelu puta ugrožen a povremeno i u prekidu. Nekoliko puta je pokuša-vano, da se oružnici vrate u vojarnu na Stepen što do sad nije uspjelo, uslijed jake vatre od strane pobunjenika, koji su na višem i boljem položaju nego vojarna oružničke postaje Stepen. Ovo je poznato i kotarskom predstojniku i Ustaškom povjereniku u Gackom. Osim toga je u selu Hodžićima, Planiku i Koritima na 20 lipnja bila napadnuta i vojska iz Bileća, koja je toga dana vršila pretrese u tim selima, u cilju pronalaska oružja, kojom je prilikom jedan vojnik poginuo a dva ranjena.

Za ovo nekoliko dana, nastojao sam da se pobunjenici na miran način vrate svojim kućama i nastave redovan posao, te sam na 18 i 19 lipnja sa kotarskim predstojnikom i predstavnikom Ustaša iz Gackog otišao u sela Lipnik i Jasenik. Sa ovim je bio saglasana i veliki župan u Dobrovniku. Seljacima iz oba sela je savjetovano da se vrate svojim kućama i pristupe redovnome radu, što su obećah i djelimično izvršili. Ipak im se ne može vjerovati, da će biti poslušni i odani podanici naše države jer je utisak koji se dobio u ovim selima, da seljaci ne poklanjaju povjerenje našim vlastima, a naročito ne prema Ustašama. Seljaci iz sela Jasenika su sami molili, da se oružnici ne šalju u Jasenik jer se navodno boje Crnogoraca, da ne napadnu oružnike kako predstavljaju, da je bilo 7 lipnja i njih Jaseničane doveli do odgovornosti. Ovaj izgovor za napad na oružnike od Crnogoraca nije iskren ni istinit, jer Crnogorci nisu mogli, a niti mogu vršiti napade na oružničke postaje bez suradnje samih seljaka, pa je sigurno da su i oni u napadu i pljačkanju na 7 lipnja učestvovali, i ako to pričaju. Jasenik je u neposrednoj blizini granice i za sada se postaja u Jaseniku ne može uspostaviti, dok se sa pobunjenicima svih sela istočno od puta Avtovac-Korite, ne bude potpuno obračunalo,

jednom jačom zajedničkom .akcijom oružništva, Ustaša i vojske, kako bi im se u buduće onemogućila svaka slična akcija. Izgovor seljaka da se ne smiju povratiti kućama od straha pred Ustašama, za koje ne žele da dolaze u njihova sela, ne može biti opravdanje za njihovo sadanje držanje i napade na organe vlasti, kako sam to gore naveo.

Pravi razlog za ovu pobunu je taj, što oni neće nikad moći da se na lijep način upokore i priznaju našu vlast, nego će se to morati učiniti silom pa onda ekonomski ubiti toliko, da potpuno osiromaše^ Svi su i previše odani velikosrpskoj ideji i neće moći nikada da se pomire s tim da ovi krajevi potpadaju pod našu državu, dok potpuno ne islabe. Odvođenje stoke po Ustašama iz Korita, ne prestavlja još ni približnu vrijednost one stoke, koju su Srbi kotara gatačkog od muslimana kotara Gacko 1918 godine oteli, a čija je vrijednost još 1918 godine procijenjena na 18 milijuna dinara, ali od strane države a ni od privatnih nije nadoknađena. Ove mi je podatke kazao Džemil Tanović, načelnik općine Avtovac, koji je bio član tadašnje procjenbene komisije. Podatci, koji bi se prikupili o izvršenim ubistvima muslimana od strane Srba u ovome kotaru, bili bi također vrlo obilni, u što ovog puta nisam ulazio. Srbi se prave kao da svega toga nije bilo i tumače sve događaje onako, kako njima i njihovim željama odgovara.

Sa ostalim selima istočno od puta Avtovac - Korita, osim Samobora koji je potpuno miran, nisam na lijep način mogao da dođem u dodir a seljaci iz sela Stepena, Danića, Dulića i Pržine su i pismeno izjavili da među njih mogu doći predstavnici okupatorskih zemalja, a druge da ne priznaju, pa se na taj način nije moglo ni doći do Kazanaca koje leži još zapadnije od ovih sela, na samoj granici. Miroljubiva sredstva su potpuno iscrpljena.

Oružnici postaje Stepen su sada u Međulićima, iz Kazanaca u Stolcu, iz Jasenika u Avtovcu, odakle se svakodnevno vrše nasilna izviđanja, naročito prema Stepenu, čime se pobunjenici uznemiravaju. Oružnici iz Avtovca vrše ophodnje u neposrednoj blizini Avtovca i suradnju sa oružnicima iz Međulića i Stolca.

Na 22 lipnja sam otišao u Nevesinje i stupio u vezu sa Ustaškim Stanom, te je na 23 lipnja iz Nevesinja otišao zapovjednik sa većim brojem Ustaša u Avtovac, odakle su u suradnji sa Ustašama iz Gackoga i Avtovca izvršili jedno nasilno izviđanje u pravcu Stepena sa 200 Ustaša. Na mjestu zvanom Zborna Gomila Ustaše su dočekani puščanom vatrom od pobunjenika morali se razviti za borbu. Uspjelo im je, da protjeraju pobunjenike sa Stepena i Pržine nakon čega su upalili sela Šukoviće, Stepen,

Pržine i Pusto Polje i osam kuća uz cestu kod Stepena. Borba je bila vrlo oštra i trajala je do 18 sati i 30 minuta kad su se Ustaše iz navedenih sela povukli praćeni pušćanom vatrom pobunjenika. Na Zbornoj Gomili je preko noći ostavljeno jedno strojopuščano odjeljenje, koje se je 24 lipnja povuklo u Avtovac. Ustaše iz Nevesinja njih oko 100 su još na 23 lipnja otišli u Nevesinje, ostavivši u Avtovcu i u Gackome po 20 ljudi. Prema tome je, sa naše strane sudjelovalo u navedenoj borbi oko 200 ljudi dok se je dobio ustisak da je protivnika bilo oko 600 do 1000 ljudi. Gubitaka od strane Ustaša je bilo četiri mrtva i četiri ranjena a gubitci neprijatelja su nepoznati i ako se misli da su brojni. U selu Međulići i Solac je uhapšeno 13 Srba koji su u Avtovcu od Ustaša strijeljani, ali oni nisu učestvovah u borbi već su živjeli u ova dva muslimanska sela. Po nalogu zapovjednika Ustaša noću od 23 na 24 lipnja pohapšeni su u Gackom svi Srbi od 16 godina na više od čega je u toku noći pobijeno 26, a ostatak će navodno biti otpremljen u logor u Nevesinje. Te mjere nijesu preduzete u Avtovcu. Oružnici su u toku toga dana imali dužnost da osiguravaju Gacko i Avtovac jer su svi Ustaše bili zauzeti u ovoj borbi. Vojska nije stupala u akciju.

Uslijed ovakvog stanja molim da oružničke postaje Jasenik, Stepen i Kazanci ostanu privremeno u sadanjim svojim mjestima t.j. u Avtovcu, Međulićima i Stolcu dok se pobunjenici potpuno ne upokore.

U Avtovcu se sad nalazi jedna satnija vojske a broj Ustaša i oružnika nije također tako velik, da bi to bilo dovoljno za ovakvu situaciju, radi čega bi najhitnije trebalo u Avtovac poslati dva bataljona vojske, od kojih bi bilo potrebno da se po jedna satnija dislocira u Stepenu i Koritima, pa bi se onda od strane Ustaša i oružnika mogle preduzeti jače mjere za upokorenje ovog kraja, dok se ne postigne konačan rezultat. Tada bi postaje Jasenik, Stepan i Kazanci istom mogle početi da djeluju, ali sa većim brojem oružnika. Osim toga bi u Gackom za zapovjednika oružničkog voda trebalo postaviti jednog iskusnijega oružničkoga časnika, pošto je sadanji zapovjednik voda pričuvni pješački časnik, koji nema smisla za organizaciju službe javne sigurnosti.

Od cijele akcije pobunjenika dobija se utisak da u istoj učestvuju i Crnogorci jer sami seljaci sa naše teritorije i ako su vrlo otporni i borbeni nebi se u tolikoj mjeri protivu naših vlasti eksponirah, da nemaju podrške i pouke sa druge strane granice. Govori se da naše seljake organizuje i predvode crnogorski časnici, što se može uzeti kao vrlo vjerovatno.

Držanje oružnika za sve vrijeme od uspostavljanja ovoga Krila je prema prikupljenim podatcima, do sad bilo korektno, osim oružničkog kaplara Aziza Ćatovića kojeg sam prema zapovjednikovom odobrenju uputio u Sarajevo a njegove će se krivice izviditi čim to sadanje prilike budu dozvolile. O držanju oružnika dobio sam podatke od uglednijih građana sa kojim sa dolazio u dodir u Avtovcu i Gackom, a takvo mišljenje ima i kotarski predstojnik u Gackom. To su mi isto rekli i predstavnici italijanske vojske u Gackom koje sam također posjetio. Jedino su se Italijani dva natporučnika rđavo izražavali o muslimanima, što je dolazilo iz nepoznavanja odnosa između Srba i Hrvata u ovom kraju. Ujedno sam vidio, da su Italijani održavali veze i sa Srbima u Gackom jer su po njihovom pripovjedanju pojedini Srbi kod njih dolazili i prituživali se na Ustaše, čiji su rad Talijani također pratili i o svemu su obavješteni, a ta obavještenja su mogla svakako poticati jedino od Srba.

Danas u 8 sati sam izvješten, da je u 4 sata i 30 minuta napadnuta i razoružana oružnička postaja Lukavac, oružničkog voda Nevesinje. Napadača je bilo oko 150. Ispod Trusine se je čula pjesma Srba i poklici kralju Petru kuda je upućena pomoć od strane ustaša iz Ljubinja i sada je borba još u toku.

25 lipnja do podne napadnuta je postaja Divin oružničkog voda Bileća, od oko 300 napadača Srba. Oružnici se još drže i istima sam uputio potrebnu pomoć oružnika a i sam ću odmah poći na lice mjesta.

25 lipnja do podne išla je prema Nevesinju jedna veća grupa ljudi koji se cijene na 3000, a govori se, da ih vodi Čedo Milić bivši trgovac iz Mostara. Veza sa Nevesinjem iz Gackog je prekinuta oko 11 sati ali sam saznao daje Nevesinje blagovremeno zatražilo pomoć iz Mostara i Sarajeva.

Od Ustaškog stana u Gackom je također zatražena vojska iz Sarajeva, koja im je obećana.

Iz svega se vidi da je ovo pravi organizirani ustanak pa su mjere za pojačanje koje sam naveo, potrebne kako bi se već u početku ustanak ugušio.

Dostavljeno
Zapovjedniku 4 Hrvatske
oružničke pukovnije
Zapovjedniku Jadranskog
diviziskog područja
Zapovjedniku mjesta Bileća
Kotarskom prestojniku Bileća

Zapovjednik potpukovnik
Muh.[2] Aganović

[2] Muharem Aganović.

BR. 80

NEMAČKO POSLANSTVO U ZAGREBU DOSTAVLJA MINISTRU SPOLJNIH POSLOVA NDH IZVEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA SRBIJE OD 26. JUNA 1941. O TERORU HRVATSKIH USTAŠA NAD SRBIMA U DALMACIJI[1]

Prepis

Dostavljam na znanje sledeći izveštaj srpskog Ministarstva unutrašnjih poslova od 26.6.41. o terorističkim aktima Hrvata.

„Balać Marko, rodom iz Vrlike, srez Sinj, obavestio me je usmeno o zlostavljanjima i progonima, kojima su Srbi u Dalmaciji izloženi od strane hrvatskih ustaša. Kao posebno surove primere između ostalog naveo je:

Desetog juna ove godine uhapšeni su: Trišić P. Milan, srpski pop, Popović Todor, gostioničar, Baćković Milan i Lišćar Miloš, sudski pisari, svi ih Vrlike i dovedeni su u policijski zatvor u Vrlici. O njihovoj daljoj sudbini ništa se nije moglo saznati.

Prilikom hapšenja popa Trišića ustaše su ranih njegovog sina Slobodana jednim metkom iz puške u desno rame, a da za pucanje nisu imali nikakvog razloga. Trišičeva čerka Drina iz straha je skočila s prozora na prvom spratu na ulicu i tom prilikom slomila jednu nogu i jednu ruku. Familija ju je odvela u Knin i tamo se nalazi na lečenju.

Ustaše su 11. juna bez razloga pristupili daljim hapšenjima Srba u Vrlici. Tako su između ostalih uhapšeni: Katić Petar, penzioner, Trivić Košta i Stoisavljević Pane, trgovci, Bjelanković Jovan, gostioničar i Garić Jovan, policajac. Svi su uhapšeni samo zbog toga što su Srbi. U zatvoru su mučeni a neki od njih su potom preveženi u Gospić. O njihovoj sudbini ništa se ne zna. Trgovac Stojić Nikola nalazio se takođe među uhapšenima, ali je posle teških zlostavljanja opet pušten kući. Pritom se ni u kom slučaju ne radi o pojedinačnim slučajevima. U celoj Dalmaciji ustaše vrše nečovečne strahote, koje se usmeravaju naročito na ugledne Srbe, trgovce, sveštenike i učitelje. Kao primer može se

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 233, reg. br. 15/2-13.

još navesti da su ustaše uhapsili i srpskog popa u Palići (njegovo ime nije poznato podnosiocu prijave). Njemu su iščupah nokte iz prstiju na rukama i nogama, odsekli bradu zajedno s kožom i tada ga, ubili posle ovih zlostavljanja.

BR. 81

ODREDBA MINISTARSTVA PRAVOSUĐA OD 26. JUNA 1941. O PROGLAŠENJU PRIJEKOG SUDA ZA PODRUČJE SUDBENOG STOLA U OSIJEKU[1]

MINISTARSTVO PRAVOSUĐA
Broj 37.524-1941.

MINISTARSKA ODREDBA
o proglašenju prijekoga suda za područje sudbenog stola u Osijeku.

Na temelju točke 1. zakonske odredbe o prijekim sudovima od 17. svibnja 1941. godine (»Narodne novine« od 20. svibnja 1941. broj 32) proglašujem prijeki sud za područje sudbenoga stola u Osijeku.

Ovaj će prijeki sud poslovati kod sudbenoga stola u Osijeku.

Predsjednikom prijekog suda postavljam dra Antu Topalovića, vijećnika sudbenog stola u Osijeku, a za suce prijekoga suca: dra Pavia Glavaša, kotarskoga suca iz Đakova i Franju Vučića, ustašu iz Osijeka; za zamjenike sudaca: Vjekoslava Kulimana, vijećnika sudbenoga stola u Osijeku i Franju Pavića ustašu iz Osijeka.

Prijeki sud kod sudbenoga stola u Osijeku nadležan je, da sudi sva kažnjiva djela, navedena u toč. II. u vezi s toč. X zakonske odredbe o prijekim sudovima, a koja su učinjena ili budu učinjena u vremenu od 10. travnja 1941. pa do dana, dok ovaj prijeki sud ne bude ukinut.

Smrtnu kaznu strijeljanjem imaju izvršiti oružnici.

Prijeki sud imaju svestrano oglasiti na cijelom području sudbenoga stola u Osijeku gradska i općinska poglavarstva.

Zagreb, 26. lipnja 1941.

Ministar pravosuđa:
Dr. Mirko Puk, v. r.

[1] „Narodne novine" od 26. VI 1941.

BR. 82

NAREDBA PREDSEDNIŠTVA VLADE OD 26. JUNA 1941. ZA SPROVOĐENJE ZAKONSKE ODREDBE O OSNIVANJU DRŽAVNOG RAVNATELJSTVA ZA PONOVU[1]

PROVEDBENA NAREDBA
predsjedništva vlade zakonskoj osnovi o osnutku Državnog ravnateljstva za ponovu od 24. lipnja 1941. broj CLXXI-507-Z. p.-1941.

§ 1.

Državno ravnateljstvo za ponovu obavljati će:

a.) sve poslove oko iseljivanja stranog življa iz Nezavisne Države Hrvatske. U vršenju te dužnosti ono će skupljati sve potrebne podatke o osobama, koje treba izseliti, izdati će o tomu sve potrebne odluke te ih izvršivati. Preuzimati će pokretnu i nekretnu imovinu izseljenih osoba, pa ju što prije predavati na raspolaganje Zavodu za kolonizaciju u svrhu unutarnje kolonizacije, a dotle privremeno upravljati i vršiti nadzor nad tom imovinom, i obavljati neodgodive poslove na njoj,

b.) poslove useljavanja i smještanja useljenika, koji kod naseljenja ne dobivaju nekretnine.

§ 2.

Svi poslovi unutarnje kolonizacije i smještanja iz inozemstva useljenih Hrvata na nekretnine u domovini ne spadaju u djelokrug ravnateljstva za ponovu, nego isključivo u nadležnost Zavoda za kolonizaciju prema dosadanjim propisima.

§ 3.

Državno ravnateljstvo ima se u svim poslovima držati uputa i ovlasti, koje će mu izdavati predsjedništvo vlade.

Nadzor nad radom Državanog ravnateljstva za ponovu vrši predsjedničtvo vlade bilo po svojim organima bilo po naročito u tu svrhu određenim izaslanicima.

§ 4.

Ravnateljstvo za ponovu imati će središnji ured u Zagrebu, a prema potrebi u suglasju sa predsjedničtvom vlade osnovati će po državi svoje urede, ispostave i povjereničtva.

Ustrojstvo i poslovanje središnjeg ureda, ispostava i povjereničtava urediti će se propisnikom, koga će izdati predsjedničtvo vlade na prijedlog Državnog ravnateljstva za ponovu.

[1] „Narodne novine" od 26 VI 1941.
[2] Vidi dok. br. 74.

§ 5.

Za izvršenje u § 1. određenih zadaća stoji Državnom ravnateljstvu za pomoć ponovnićko oružničtvo. Ono će se ustrojiti i izobraziti pod nadležnošću ministarstva domobranstva, te stoji stegovno pod ministarstvom domobranstva, a pod nadležnošću vojnih sudova.

Njegovo potanje ustrojstvo propisati će se propisnikom po ministarstvu domobranstva u suglasju s predsjedničtvom vlade.

§ 6.

Sve državne oblasti dužne su unutar svoje nadležnosti Državnom ravnateljstvu za ponovu pružiti potrebitu pomoć.

§ 7.

Proti odlukama Državnog ravnateljstva za ponovu dozvoljen je utok u roku od 15 dana putem ravnateljstva na predsjedničtvo vlade. Utok nema obustave moći.

Proti rješenju predsjedničtva vlade nije dozvoljena tužba na upravni sud.

§ 8.

Novćana sredstva potrebna Državnom ravnateljstvu za ponovu za provađanje njegovih zadaća određuju se u državnom proračunu.

Do donošenja državnog proračuna odrediti će se novčana sredstva izvanrednom navjerom.

§ 9.

Državno ravnateljstvo za ponovu držat će se u svemu propisa § 14. do 17. zakonske odredbe o državnoj vladi Nezavisne Države Hrvatske od 24. VI. 1941.

§ 10.

Ova provedbena naredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.

U Zagrebu, dne 26. lipnja 1941.

Predsjedničtvo vlade:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj: 530 Z. p. - 1941.

BR. 83

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 26. JUNA 1941. O DOPUNI ZAKONSKE ODREDBE 0 PRIJEKOM SUDU I ZAKONSKE ODREDBE 0 POKRETNOM PRIJEKOM SUDU[1]

Na prijedlog ministra pravosuđa i bogoštovlja propisujem i proglašujem

ZAKONSKU ODREDBU
o nadopuni zakonske odredbe o prijekom sudu[2] i zakonske odredbe o pokretnom prijekom sudu.[3]

§ 1.

U nadležnost prijekoga suda u smislu zakonske odredbe o prijekom sudu od 17. svibnja 1941. i pokretnoga prijekoga suda od 24. lipnja 1941. spada i kažnjivo djelo iz § 225. kaznenoga zakonika od 27. siječnja 1929. učinjeno poslije 10. travnja 1941. godine.

§ 2.

Pred prijeki sud odnosno pred pokretni prijeki sud bit će stavljen i onaj, koji se je nakon 10. travnja 1941. prijavio ili se prijavi za člana koje ustaške postrojbe ili je obukao ili obuče ustašku odoru, i ako nema za ustašu potreban častan i besprikoran predživot.

§ 3.

Za djela navedena u §§-ima 1. i 2. ove zakonske odredbe određuje se pred prijekim sudom odnosno pred pokretnim prijekim sudom kazna smrti strijeljanjem.

§ 4.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.

U Zagrebu, dne 26. lipnja 1941.

Poglavnik:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj LXI-532-Z. p. 1941.

Ministar pravosuđa i bogoštovlja:
Dr. Mirko Puk, v. **r.**

[1] „Narodne novine" od 26. VI 1941.
[2] Vidi dok. br. 30.
[3] Vidi dok. br. 75.

BR. 84

VANREDNA ZAKONSKA ODREDBA I ZAPOVJED POGLAVNIKA OD 26. JUNA 1941. 0 NADLEŽNOSTI PRIJEKIH SUDOVA SA POSEBNIM NAGLASKOM 0 POSTUPKU PREMA JEVREJIMA[1]

IZVANREDNA ZAKONSKA ODREDBA I ZAPOVJED

Povodom glasina, da bi dne 28. o. mj. u Hrvatskoj imali uslijediti tobožnji progoni protiv jednom dijelu pučanstva određujem, da će svako, tko takve glasove širi, biti stavljen pred prijeki sud.

Podjedno određujem, da će isto tako biti stavljen pred prijeki sud svatko, tko bi uopće bilo kada izvršio bilokakvo nasilje nad životom ili nad imovinom bilo koga državljanina ili pripadnika Nezavisne Države Hrvatske. Nadalje određujem, da su svi dužnostnici ustaških organizacija i svi zapovjednici i podzapovjednici ustaške vojnice osobno odgovorni za svaki izgred, koji bi se u gore rečenom smislu dogodio te imadu sve ustaške organizacije i tijela ustaške vojnice u cijeloj državi podučiti, da im je dužnost svim sredstvima spriječiti bilo kakov izgred u gornjem smislu. Svaki član ustaške organizacije ili vojnice, koji bi se sam počinio krivcem takvog kažnjivog djela, bit će smjesta strijeljan po ustaškom sudu.

Isto tako svi organi javne vlasti imadu budno bditi nad tim, da se snagom zakona spriječi bilo kakav pokušaj nasilja proti imovine ili života bilo koga državljanina ili pripadnika Nezavisne Države Hrvatske ih stranog podanika, bio takav čin poduzet sa strane neodgovornih elemenata ili službenih osoba.

U svakom slučaju bilo kakvog izgreda u tom pravcu, ako je potrebno, imaju se predstavnici mjestnih državnih vlasti smjesta obratiti na mene osobno, brzoglasno ih brzojavno, na što ću po potrebi odrediti im potporu vojske ili moje tjelesne bojne.

Isto tako gdje bi se god pojavili na području Nezavisne Države Hrvatske pod oružjem bilo pojedince bilo u grupi tzv. četnici ili ostatci srbske vojske ili bilo kakve osobe, koje nemaju ovlaštenja nastupati u postrojbi bilo u građanskom bilo u ustaškom ih vojničkom odijelu, dužne su sve vlasti odmah proti njima upotrijebiti mrzlo i vruće oružje sredstvom oružničtva, redovitih ustaških

[1] „Narodne novine" od 26. VI 1941.

postrojba, a u skrajnjem slučaju zatražiti podporu hrvatskog državnog Domobranstva.

Budući Židovi šire lažne vijesti u svrhu uznemiravanja pučanstva te svojim poznatim spekulativnim načinima smetaju i otešćavaju obskrbu pučanstva, to se kolektivno smatraju za to odgovornim, i prema tome će se proti njima postupati i spremati ih povrh kaznenopopravne odgovornosti u zatočenička zbirališta pod vedrim nebom.

Istodobno pozivam sve osobe, koje su se do uspostave Nezavisne Države Hrvatske ogriješivale o hrvatske narodne probitke bilo glasajući za nehrvatske stranke, bilo svojim prisustvom u nehrvatskim i protuhrvatskim društvima, bilo svojim sudjelovanjem u korupciji, ili da su se obogaćivah intervencionističkim poslovima, jednom riječju sve osobe čija je prošlost nehrvatska, protuhrvatska ih društveno nečasna, koje su se pokušale gurati ili su se čak ugurale u državne službe, u ustaške organizacije ili u postrojbe ustaške vojnice, ili čak u Hrvatsko domobranstvo, da se u roku od osam dana same povuku i odstrane, jer će inače nakon izminuća toga roka biti prisilno i na bolan način odstranjene te podvrgnute odgovarajućem postupku.

Napokon pozivam sve i svakoga da se okani bilo kakove intervencije kod bilo koje državne ili slične vlasti u osobnim kao i u materijalnim predmetima, jer će se svaka intervencija smatrati sabotažom i postupati će se po propisima prijekoga suda. Tko se smatra da je bilo u čemu povrijeđen zakon ili njegov probitak, može to uvijek pismeno prijaviti bilo nadležnoj vlasti bilo predsjedničtvu vlade, i to bez ikakove pristojbe.

Dano U Zagrebu, dne 26. lipnja 1941.

Poglavnik Nezavisne Države Hrvatske
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj CXI-531-Z. p.-1941.

Povodom prednje izvanredne zakonske odredbe i zapovjedi izdaj em ovaj

NALOG

Ova izvanredna zakonska odredba ima se kroz tri dana donašati u svim novinama na prvoj strani i objavljivati putem Radio-postaje kroz tri dana u jutro, u podne i na večer. Ova se

odredba ima nadalje plakatirati po svim gradovima u cijeloj Hrvatskoj a sva općinska poglavarstva imaju je proglasiti pučanstvu uobičajenim načinom. Podjedno se umoljavaju vjerske vlasti da ovu odredbu dadu proglasiti po duhovnim pastirima.

Zagreb, dne 26. lipnja 1941.

Ministar unutarnjih poslova:
Dr. Andrea Artuković, v. r.

Broj 11.541. Pr. M. U. P.

BR. 85

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 27. JUNA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU HRVATSKOG ORUŽNIŠTVA O PROTERIVANJU SRBA IZ SLAVONIJE I SREMA ZA SRBIJU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S. Broj 328

Prebacivanje Srba iz
Srijema i Slavonije
u Srbiju

ZAPOVJEDNIŠTVU HRVATSKOG ORUŽNIŠTVA

ZAGREB

Sarajevo, 27. lipnja 1941.

Prilikom obilaska sa zapovjednikom Bosanskog divizijskog područja kroz kotar Brčko i Bijeljinu, uočili smo na putu za Bijeljinu dve velike skupine Srba sa ženama i djecom, koji su prebačeni iz Slavonije kao dobrovoljci preko Save i upućeni u Srbiju.

Radi daljnje orijentacije uputio sam se kotarskom predstojniku i ustaškom povjereniku u Bijeljini, koji rukovode ovom selidbom i saznao sam da je čišćenje Srijema i Slavonije u toku i

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 31/9-1.

da je već prebačeno u Srbiju oko 6.000 lica i to krijumice bez ikakve organizacije.[2] Daljnjih 4.000 hca smješteno je po srpskim selima, gdje očekuju mogućnost da pređu Drinu.

Ovo preseljavanje obustavile su Njemačke vojne vlasti, na taj način što su sva prevozna sredstva duž Drine uzeli u svoje ruke i sve prelaze stavili pod stražu.[3]

Daljnje prebacivanje Srba preko Drine da će uslijediti subjektivno na temelju predložene molbe za impreturaciju, na temelju čega izdaje povjereništvo posebne propustnice. Međutim nikako nije jasno, kako će se ta lica prebaciti potajno, protiv volje Njemačke vojne vlasti u Srbiju.

Navodno Njemačke vojne vlasti nemaju ništa protiv toga prebacivanja, ali oni traže potpunu i suglasnu organizaciju.

Po mom mišljenju ovo nagomilavanje Srba u čisto srpskim krajevima je u svakom pogledu štetno. Kod daljnjeg provađanja te akcije držim za shodno da se prebacivanje ovog ljudstva upriliči u više pravaca, iz uzroka da se ta akcija brže okonča i time osujeti veće zlo, kao bolest, glad i za javnu sigurnost štetne pojave.

Povodom naprijed iznešenog, naše oružništvo u tim kotarovima je toliko opterećeno da je apsolutno nemoguće pomisliti da bi se svima dužnostima udovoljilo i ukazuje se neophodna potreba, da se ove jedinice pojača sa djelatnim oružnicima iz Hrvatske, a u tu svrhu potrebno je 50 najmanje, iskusnih, starijih i pouzdanih oružnika, sa kojima mi ne raspolažemo.

Dostavljeno:
Zapovjedništvu Hrv. oruž.
Zagreb i Izaslaniku Vlade
g. Petkoviću Sarajvo.

Zapovjednik:
Vidas[4]

[2] Vojni zapovjednik Bijeljine obavestio je 22. juna 1941. Oružničko krilno zapovjedništvo Tuzla da je u vremenu od 11. do 19. juna prebačeno 11.000 proteranih Srba iz Slavonije i Srema u Srbiju, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg.br. 31/1-2.

[3] Vidi dok. br. 48.

[4] Franjo.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ZAPOVJEDNIŠTVO
ZNIČKE PUKOVNIJE
4 a S. Broj 328

Prebacivanje Srba iz
Srijema i Slavonije
u Srbiju.

ZAPOVJEDNIŠTVU HRVATSKOG ORUŽNIŠTVA

Sarajevo, 27. lipnja 1941.

Z A G R E B

Prilikom obilaska sa zapovjednikom Bosanskog divizijskog područja kroz kotar Brčko i Bijeljinu, opazili smo na putu za Bijeljinu dvije velike skupine Srba sa ženama i djecom, koji su prebačeni iz Slavonije kao dobrovoljci preko Save i upućeni u Srbiju.

Radi daljnje orijentacije uputio sam se kotarskom predstojniku i ustaškom povjereniku u Bijeljini, koji rukovode ovom selidbom i saznao sam da je čišćenje Srijema i Slavonije u toku i da je već prebačeno u Srbiju oko 6.000 lica i to krijumčice bez ikakve organizacije. Daljnjih 4.000 lica smješteno je po srpskim selima, gdje očekuju mogućnost da pređu Drinu.

Ovo preseljavanje obustavile su Njemačke vojne vlasti, na taj način što su sva prevozna sredstva duž Drine uzeli u svoje ruke i sve prelaze stavili pod stražu.

Daljnje prebacivanje Srba preko Drine da će usliједiti subjektivno na temelju predložene molbe za impreturaciju, na temelju čega izdaje povjereništvo posebne propusnice. Međutim nikako nije jasno, kako će se ta lica prebaciti potajno, protiv volje Njemačke vojne vlasti u Srbiju.

Navodno Njemačke vojne vlasti nemaju ništa protiv toga prebacivanja, ali oni traže potpunu i suglasnu organizaciju.

Po mom mišljenju ovo nagomilavanje Srba u čisto srpskim krajevima je u svakom pogledu štetno. Kod daljnjeg provođenja te akcije držim za shodno da se prebacivanje ovog ljudstva uprilići u više pravaca, iz razloga da se ta akcija brže okonča i time osujeti veće zlo, kao bolest, glad i za javnu sigurnost štetne pojave.

Povodom napријed izmaženog, naše oružništvo u tim kotarevima je toliko opterećeno, da je apsolutno nemoguće pomisliti da bi se svima dužnostima udovoljilo i ukazuje se nesophodna potreba, da se ove jedinice pojača sa djelatnim oružnicima iz Hrvatske, a u tu svrhu potrebno je 50 najmanje, iskusnih, starijih i pouzdanih oružnika, za kojima mi ne raspolažemo.

Dostaviti:
Zapovjedništvu Hrv. orž.
Zagreb i Izvjestiteljstvu Vlade
g. Petkoviću Sarajevo.

Zapovjednik:

328/41

Faksimil dokumenta broj 85.

BR. 86

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE KORAJ OD 27. JUNA 1941. ZAPOVJEDNIKU ORUŽNIČKOG VODA BIJELJINA 0 TEŠKIM USTAŠKIM ZLODELIMA NAD PRAVOSLAVNIM ŽIVLJEM[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA KORAJ
V.Taj.Br.18
27 lipnja 1941 godine
u Koraju

Rabijatan i nezakonit
postupak ustaški orga-
na prema narodu.-

ZAPOVJEDNIKU ORUŽNIČKOG VODA

BIJELJINA c

U vezi dostavljenih izveštaja doglasne prirode na teritoriji ove postaje izvještavam vodno zapovjedništvo još i o slijedećim zapažanjima:

Potpisati sam prispeo na ovu postaju 30 svibnja t. god. i primio dužnost zapovjednika postaje. U toku ovog vremena upoznao sam se donekle sa prilikama na reonu postaje pa sam se osvjedočio o slijedem:

Na reonu postaje vlada potpun red i mir, ali ovom su na smetnji ustaški organi čiji je logor uspostavljen u ovdašnjem mjestu Koraju i imajih brojno oko 20 ljudi. Upravo ne može im se znati tačan broj, jer se češće menjaju kad je kome volja. U ovakvu delikatnu ustanovu primaju se mahom ljudi iz najniži slojeva, koji zaslužuju da se stave pod nadzor vlasti a ne da im se povjeri funkcija oko održavanja poretka u današnjim prilikama.

Pomenuti organi vrše službu bez ikakva plana i taktike prema narodu. Njihova nadležnost kao teritorija postala je neograničena. Kako sam obavješten i sam se osvedočio u narodu, osobito kod pravoslavnog življa vlada paničan strah od ustaških organa radi čega pojedini ljudi bježe od svojih kuća. Naročito vlada strah kod djece i žena. Tako je nedavno djete Save Lazića iz Milina sela

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 44/1-3.**

koji se još nije vratio iz ropstva, pod depresijom straha, obolelo od epilepsije (padavice). Nije redak slučaj da pojedinci pri iznenadnom susretu na putu sa oružničkim organima nagnu u bjegstvo i time navuku sumnju protivu sebe, te kada budu pronađeni i uhićeni te ispitani zašto bježe pravdaju se da su bježali misleći da im idu u susret ustaše, koji tuku ljude i bez ikakva razloga. Ništa bolje raspoloženje ne vlada i kod viđenijih ljudi islamske vjeroispovjesti, prema ustaškim organima, na reonu postaje.

Na čelu ustaških organa postavljen je sadanji načelnik općine u Koraju g. Burhan Begić iz Koraja, a njegov pomoćnik je Stepan Smodiš preduzimač za nabavku tehničkog drveta sada nastanjen u selu Tutnjevcu, koji se eksponira da je glavni povjerenik ustaškog stana, te kao takav raspoređuje i upravlja službom ustaških organa u Koraju u sporazumu pomenutog Begića, a i sam više puta viđa se po selima sa po nekoliko ustaša.

Doznao sam da je navedeni Smodiš pred nekim ljudima pravoslavne vjeroispovjesti ispoljavao se, da će svi pravoslavni biti iseljeni da im ne vrijedi što rade. Ovakvim načinom narod je demoralisan radi čega je i polet u opadanju u privrednom pogledu, kada se osjeća najveća potreba za obradu zemljišta.

Ovih dana ustaški organi zapljenili su sve bicikle od vlasnika
1 pravoslavne vjeroispovjesti i ako su vlasnici snabdjeveni sa saobraćajnim knjigama i registrovali bicikle za ovu godinu. Kako sam obavješten da će zaplenjeni bicikli biti prodati u korist samih ustaša u Koraju. U ovom pogledu ova postaja nije dobila nikakva naređenja i smatram daje ovaj postupak ustaški organa nezakonit.

Ustaškim organima koliko je poznato nije određena beriva iz općinski ili koji drugih izvora a kako što je spomenuto u ovaj sastav ušli su mahom siromašni ljudi pa je logično da su kao takvi zavisni i u svojoj dužnosti pristrasni te naklonjeni da za obezbedu svog opstanka čine i nezakonita djela kao što je spomenuto.

Pored izloženog ustanovio sam da pomenuti organi vrlo grubo i rabijatno postupaju sa mirnim stanovništvom i služi se nečasnim intrigama prilikom vršenja službe. Tako sam doznao kada pojedine ustaše izaberu žrtvu koga namjeravaju mučiti, ispale po neki metak u blizini, a potom od dotičnog zahtjevaju da kaže koje pucao ili od samog dotičnog traže da im preda oružje i ako su ubjeđeni da dotični nema oružja.[2]

[2] Na takve postupke ustaša u Koraju podstiče logornik Murat-beg Pašić iz Bijeljine svojim govorom od 27. juna 1941. održanim u ovom mestu. Vojni arhiv, ANDH, k. 174, reg. br. 3/11-1.

Ovakav postupak ustaških organa povod je da narod gubi povjerenje prema vlasti pa naravno i prema novo osnovanoj državi čiji se temelji tek počinju zidati, a pored toga škodi i oružničkoj ustanovi jer za sada narod nezna praviti razlike između ustaša i oružnika čije su uniforme odnosno odore jednake.

Na temelju izloženog nameće se potreba da se ustaški organi u Koraju raspuste pošto njihov rad kako je spomenuto prelazi u čisto anarhistički postupak prema narodu a nema ni potrebe da postoji ustaški logor u ovdašnjem mjestu s obzirom na povoljne prilike javne sigurnosti. Ako već nadležni faktori smatraju da su potrebni ustaški organi onda se nameće potreba, da se za ovu svrhu postave lojalni i pošteni a iznad svega pravedni ljudi, koji će raditi na bazi pravde i opštih interesa u sređivanju nezavisne Domovine Hrvatske.

U više mahova pretpostavljene starješine naređuju tjesnu saradnju sa ustaškim organima, ali s obzirom na izloženi njihov postupak smatram da je sa njima vrlo teško sarađivati. Tim teže što su oružnici više vezani zakonskim formalnostima, a u isto vrijeme koliko sam se mogao osvjedočiti bar u ovdašnjem mjestu ustaški organi ni sami ne žele prisustva i saradnje oružnički organa, da bi bili u svom nezakonitom postupku komotniji.[3]

Molim zapovjednika da se ovaj izvještaj smatra potpuno istinitim, da ga zapovjednik rasmotri i u koliko se može smatrati potrebnim da se dostavi pod diskrecijom višim pretpostavljenim starješinama, kako bi se mogle preduzeti potrebne mjere, da nebi nastupile neželjene pošljedice.

Postaje zapovjednik
oružnički podnarednik
Sulej. I. Sijerčić

[3] Vidi dok. br. 68.

. BR. 87

IZVEŠTAJ STOŽERA VRBASKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA OD 28. JUNA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU KOPNENE VOJSKE 0 OPŠTOJ SITUACIJI I NASILNOM ISELJAVANJU SRBA I JEVREJA IZ BIHAĆA I BEKSTVU SRPSKOG ŽIVLJA U ŠUME OD ZLOČINA USTAŠA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
STOŽER
VRBASKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA
V. T.V. Broj 829
u Banja Luci dne 28. VI. 1941.

Doglasni izvještaj.

ZAPOVJEDNIŠTVU KOPNENE VOJSKE
(Vojni ured 5 odsjek)

Veza zapovjedi V.T. Br. 36 od 7.VI. 1941.

1.- Špijunaža i propaganda i spriječavanje iste.

Na ovome divizijskom području nije se mogla zapaziti nikakova špijunaža. U izvješću V.T.V. Br.720 od 18. ov. mj. nagovješteno propagandno kretanje sumišljenika Slobodana Subotića u vezi sa akcijom „Srpski preporod", prema prikupljenim podacima izčezlo je, jer su mnogi propagatori, koji su stajali u vezi sa vodstvom u Beogradu, emigrirali u Srbiju.

2- Suzbijanje protudržavne propagande.

Redarstvene i upravne vlasti preduzele su energične mjere da se pojava svake propagande suzbije. Ulazak Sovjetske Rusije u rat ulio je nade Srbima, Židovima i komunistima, Koji su izgleda postali aktivniji i nadaju se mogućnosti ponovnog preokreta. U vezi s ovim uhićeno je na području više komunista i Srba.

3.- Suzbijanje propagande protiv vojne sile.

Protiv vojne sile nije zapažena nikakova propaganda.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 84, reg. br. 9/3-1.

4 - Suzbijanje pronašanja uznemirujućih vijesti.

Po posljednjem još ne provjerenom obavještenju izvjesna radio stanica „Zrinski", na valu 26.3 svakog dana oko 20.20 sati daje vijesti protivu interesa naše države.

U kotaru Prnjavor pronašale su se vijesti o tobožnjoj pripremi vidovdanskog ustanka. Preduzete su sve mjere opreze.

5.- *Evidencija stranaca, sumnjivih lica i nepoćudnih elemenata.*

Evidencija stranaca, sumnjivih lica i nepoćudnih elemenata vodi se od strane upravnih, oružničkih a i vojnih vlasti.

6.- Ishrana i potrebe stanovništva; promet.

Po prikupljenim podacima ishrana seoskog pučanstva, još uvijek nije osigurana. Velika oskudica kruha osjeća se u Lici i u sjevero-zapadnoj Bosni. Intervencija vlasti samo djelomično ublažila je ovo stanje. U nedostatku pšenice, raži i kukuruza narod kupuje zob iz čega mjesi kruh. U okolini Otočca narod bi jeo i mekinje, da ima kukuruza za miješanje s mekinjama.

Vidjevši ovo teško stanje odobrio sam da se u Otočcu proda narodu 3 vagona zobi, koja se već počela kvariti i koja pretiče preko naših potreba. Isto tako odobrio sam da se narodu proda višak mekinja.

Na području kotara Bos. Gradiška organiziran je fond za prehranu siromašnog pučanstva i raspolaže sa sumom od miliun petsto hiljada dinara, koja su sretstva namaknuta kontribucijom. Iz ovog fonda finansiraju se javni radovi, za suzbijanje nezaposlenosti siromašnih radnika.

Promet se odvija normalno.

7.- *Praćenje mjestne i strane štampe.*

U mjesnoj štampi nije ništa zapaženo, što bi bilo značajno po vojsku. Ovaj stožer ne prima nikakove strane novine.

8- Važniji događaji političkog i vojničkog značaja na području i dui granice.

a) Na dan 24 ovog mjeseca izseljeni su svi Židovi i Srbi iz Bihaća u Kulen Vakuf, a po naređenju Velikog Župana. O ovome je podnijet zaseban izvještaj.[2]

[2] Vidi dok. br. 91, 102, 122.

b) Između 20. i 23. ovog mjeseca izvršio je obilazak Talijanskih četa na ovome području talijanski maršal De Bonno, u pratnji zapovjednika brzog korpusa iz Karlovca.

Tom prilikom izvršen je svečan doček i mimohod četa u Bihaću, Plitvicama, Vrhovinama, Gospiću i Otočcu.

Dočeku su prisustvovah i pozvani zapovjednici posada i pretstavnici civilnih vlasti. U Otočcu je u dočeku na predlog talijanskog zapovjednika, prisustvovala i jedna naša počasna satnija.

c) Po podacima oružničtva u poslijednje vrijeme, bilo je na ovome području 7 pojedinačnih uvreda Poglavnika, Nezavisne Države Hrvatske i Vođe Njemačkog Rajha-Hitlera. Kako je njihova krivica svjedocima dokazana, svi izgrednici su uhićeni i predani sudu.

d) Uslijed nezakonitog i nepravilnog postupanja samozvanih ustaša na ovome području, koji su ubijali, palili i pljačkali osobito pravoslavno pučanstvo, iz mnogih sela taj živalj je odbjegao u planine i šume. Zbog toga vlada na području nezdravo stanje i naše upravne vlasti se boje nereda i stalno traže posade vojske po svima kotarskim mjestima.

0 akciji ustaša i potrebnim protumjerama podnio sam posebna izvješća na ličnost zapovjednika Kopnene vojske sa V.T.V Br. 778 i 819 od 25. i 27. lipnja ove godine.

9.- Evidencija rasporeda savezničkih trupa na Vrbaskom divizijskom području.

Prikupljeni su slijedeći podaci o savezničkim jedinicama na ovome području:

1 U TALIJANSKOJ ZONI:

Čete II i III talijanske brze divizije po dijelovima napuštaju ovo područje. Poslednjih dana potpuno je ispražnjen Ključ, Sanski Most i Bos. Krupa. Konjička pukovnija „Genova" iz Bos. Krupe boravi u prolazu u Bihaću, dok je tamošnja konjička pukovnija „Novara" sa bataljonom bornih kola 25.VI. otputovalo u pravcu Vrhovina.

Talijanske vlasti drže u tajnosti dali će sve čete napustiti ovo područje, ali se po spremanju i kazivanju časnika može zaključiti, da bi svi imali uskoro otputovati.

II U NJEMAČKOJ ZONI:

Raspored Njemačkih trupa je isti kao što je izvješteno pod V.T.V. Br.710 od 18. VI. ove godine.

Zapovjednik general,
Rumler[3]

' Dragutin.

BR. 88

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE ZAVALJE OD 28. JUNA 1941. KOTARSKOM POGLAVARSTVU BIHAĆ 0 HAPŠENJU PRAVOSLAVNOG ŽIVLJA[1]

DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA ZAVALJE
Taj Broj. 43
28 lipnja 1941 god.
Zavalje.-

Izvještaj o odvođenju lica s područja ove postaje dostavlja.-

KOTARSKOM POGLAVARSTVU BIHAĆ.-

Dana 24 lipnja 1941 godine Ustaški logornik preko ustaša iz Bihaća sa područja ove postaje t.j. iz mesta Zavalja odveo je sa autima sva lica koja su bila Grčko-istočnjačke vijere, za koja lica ovoj postaji nije poznato gdje su odvedena:

Sa područja ove postaje odvedena su slijedeća lica:

Drakulić Petar oružnički satnik u penziji, njegova supruga Darinka i sin mu Milovan, Dušan Orelj financiski preglednik u mirovini, Đuro Pejnović oružnički poručnik u mirovini, Petar Babić i žena mu Soka, kćeri Danica, Smilja i Marija i sin mu Milan težak iz Zavalja i Soka Panjković i njejna kći Milka Panjković. Svi iz Zavalja, općine iste. Ukupno 13 lica-

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 201, reg. br. 11/21-1.

Istoga dana ustaše su odvele i Petra Hrnjaka rodom iz sela Jezera, općine Plitvice, koji je bio lugar kod imovne općine Otočac i njegovu suprugu Evicu Hrnjak, koji su stalno bili sa službom u selu Malom Skočaju, općine Zavalje.[2]

Ključevi od kuće Drakulića Petra nalaze se kod ove postaje a od kuće Orelja Dušana i Babić Petra nalaze se kod njihove rodbine koji su katolici, pošto imaju svoju stoku radi čuvanja.-

Prednji izvještaj dostavljam na nadležnost.-

Na području ove postaje ima lica Grko-istočnjaka u selu Međudražju, Meljinovcu i Velikom Baljevcu, koji se nalaze kod svojih kuća i do sada po ustašama nisu dirana.-

Dostavljeno:
1/ Oružnikom kril.zapov. Bihać.
2/ Oružn.vodnom zapov. Bihać-

Zapovjednik postaje, stražmeštar,
/Potpis nečitak/

NAPOMENA: Ove podatke nisam zaveo u dostavljenom Taj.Broj 42 izvještaju te u koliko isti spada molim uzeti potrebne podatke.

[2] O masovnim hapšenjima uoči Vidovdana 1941. vidi dok. br. 109.

BR. 89

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U BRČKOM OD 29. JUNA 1941. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA 0 SAMOVOLJI USTAŠKOG LOGORA U VRŠENJU SLUŽBE[1]

Kotarska oblast u Brčkom
Br. Prez. 110/41.

Prepis.
Dana 19 lipnja 1941.

Predmet: Vršenja javne vlasti po Ustaškom logoru.

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST

ZAGREB

Pod br. 5952/41 od 8 svibnja 1941 godine izvješten je naslov, da Ustaški logori ne vrše nikakovu javnu vlast, nego da to vrše redovne vlasti.

Ovo stanje se je izmjenilo, jer sadanji Ustaški logor u Brčkom vrši mnoge funkcije, koje spadaju u nadležnost redovnih upravnih ili sudskih vlasti.

Sada primjerice se vrši ovo:

1. Izdaju propusnice za kretanje po državi ne priznavajući propusnice izdane po ovoj vlasti.
2. Izdaju naredbe o ograničenju kretanja (noću) po samom gradu Brčko.
3. Smjenjuje i imenuju povjerenike u židovskim i inim radnjama, mada je za to nadležno Ministarstvo po prijedlogu upravnih vlasti.
4. Ispražnjuju iz stanbenih prostorija pojedina lica i obitelji mada i to spada u nadležnost Ministarstva po prijedlogu upravne vlasti.
5. Izriču i naplaćuju kazne po naredbama o suzbijanju spekulacije, mada u istim stvarima već vode postupak redovne upravne vlasti.
6. Kažnjavaju i ubiru globu radi redarstvenih prekršaja.

[1] Overen prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 174, reg. br. 4/11-2.

7. Od pojedinih uhićenika naplaćuju kauciju.

8. Vrše se hapšenja i drže uhićenici duže vremena u zatvoru a da o tom ne predaju prijave redovnim vlastima na postupak.

9. Postavljaju povjerenike u pojedinim hrvatskim, kulturnim i športskim društvima, čime se stvara naraspoloženje kod ovdašnjih mještana Hrvata.

Smatram, da se time krši zakon i poljuljava ugled vlasti, pa molim za upute kako imadem u ovakvim slučajevima postupati.

Ističem da nema razloga da se upravna vlast mimoilazi, jer je potpuno u hrvatskim rukama, kojoj stoji na čelu kotarski predstojnik, koji je radi svog hrvatskog rada za vrijeme ranijih režima progonjen, ranjavan, kažnjavan, optuživan radi veleizdaje, otpušten iz službe, držan pod paskom, lišen vojnog čina i dr.

Potpisani je skrenuo pažnju Ustaškom logoru na pridržavanje zakonskih odredaba, ali bezuspješno valjda radi neupućenosti Ustaškog logora u pogledu kompetencije.

Kotarski predstojnik:
M.P. Puškarić, v.r.

Za točan prepis jamči

Kotarski predstojnik:
M.P. /Potpis nečitak/

BR. 90

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA KOPNENE VOJSKE OD 1. JULA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU VOJSKE I MINISTARSTVU DOMOBRANSTVA 0 SPOUNOJ I UNUTRAŠNJOJ SITUACIJI OD 20. DO 30. JUNA SA PODACIMA O ZLOČINIMA USTAŠA NA TERITORIJI NDH, O ODNOSIMA SA SAVEZNICIMA, POSEBNO ITALIJANIMA KOJI POMAŽU PROGNANE I ISELJENE SRBE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO KOPNENE VOJSKE
O. Br. 243.-
U Zagrebu, 1. srpnja 1941.

Obavještajni izvještaj
dostavlja.-

ZAPOVJEDNIŠTVU VOJSKE I MINISTARSTVU DOMOBRANSTVA.-

Dostavlja se obavještajni izvještaj za treću deseticu mjeseca lipnja, - a saobrazno naredbi V.T. Br. 527/41.

Zapovjednik kopnene vojske
general pješačstva,
Stanzer[2]

IZVJEŠTAJ

O vanjskoj i unutarnjoj situaciji za treću deseticu (20.-30) lipnja 1941, sastavljen iz primljenih dopisa.

I.-POLITIČKA SITUACIJA:

a.) Vanjska:

- Od važnijih događaja u ovoj desetici interes cijelog svijeta pobudio je početak rata između Njemačke i SSSR. Svi saveznici Njemačke, pa i Nezavisne Države Hrvatske suglasih su se odmah na zajedničku borbu protiv komunizma.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 84, reg. br. 21/3.
[2] Slavo.

b.) Unutarnja:

- Govor ustaških predstavnika u raznim krajevima 22. i 29. lipnja imali su dobar upliv na narod.
- Strijeljanje komunista i krivotvoritelja mraka pokazalo je svu ozbiljnost primjenjivanja Zakona.
- Stroge zakonske odredbe Poglavnika o unutarnjem redu dokrajčit će svakako samovolju pojedinca, koji su svojim radom i nepromišljenim činima doveli do teških posljedica. Naša mlada Država ima mnogo pritajenih neprijatelja, koji se raduju svakom neredu i očekuju vraćanje na staro.

c.) Akcija bivše jugoslavenske vlade.-

- Pojačala se je u ovoj desetini dana, svakako radi početka rata između Njemačke i SSSR. Jugoslovenska vlada u emigraciji očekuje od „pobjede Sovjeta" uskrs Slovenstva i Jugoslavije.
- 27.AVI. održao je bivši predsjednik vlade, general Simović govor preko radia London, a 28./VI. Kralj Petar. Oba govora imala su poznatu tendenciju: podignuti duh svih naroda bivše Jugoslavije; proslaviti Vidovdan i opravdati raniju politiku i neuspjehe Srba.

II.-RASPOLOŽENJE NARODA:

Hrvatski dio:

- U glavnom zadovoljni su iako sada mnogi muslimani na crnogorskoj granici teško pate od pobunjenika Srba.
- U Bjelini naši su neraspoloženi zbog naimenovanja ustaškim logornikom Maratbega Pašića - bivšeg režimlije - Jeftićevca.
- U Zagrebu i okolici da se pojačava pokret stranke Dr. Buća. Isti je za Nezavisnu Državu Hrvatsku, ali ne priznaje Kralja. Stranci da simpatiziraju mjerodavni njemački krugovi, a u redove stranke da prilaze mnogi Mačekovci - naročito seljaci.
- U blizini Karlovca /sela Hrnetić i Borlin/ zaražena su komunizmom.

Srbi:

- Rat SSSR sa Njemačkom podigao je duhove kod Srba, koji sada od komunista očekuju spas. Srbi su u glavnom nezadovoljni, nešto preplašeni, iako je taj strah u veliko već popustio, te su na mnogim mjestima u Bosni organizovane čitave oružane borbe, razorene oružničke stanice, mostovi, propusti, brzojavne i brzoglasne veze i t.d. Borbe su još u toku.

- Širene vijesti o ustanku na Vidovdan nisu se obistinile, osim u Lici. Istaknute mnoge vođe Srba pobjegle su u nepoznatom pravcu - svakako u Crnu Goru i Srbiju i od tamo raspiruju pobune.

- Pokret Srba na Vrbaskom divizijskom području „Srpski preporod", jenjao je, jer su se mnogi pristalice preselili u Beograd.

- Na otoku Lazaret kod Preka oko 300 Srba izbjeglica sa našeg područja organizira profesor Radovani i naoružava iste. Isto tako se organiziraju pojedine gromade u Bribirskom od strane žandarmeriskog narednika Jovića i u Đevrskama i Kistanjima po naredniku Spasoju Šakiću.

- 24./VI. evakuirani su svi Srbi iz Bihaća u Kulen Vakuf. Rušenje Grčko - istočne crkve u Bihaću povećalo je nezadovoljstvo Srba.

- l./VII. bit će evakuirano oko 1500 grčko-istočnih s Plitvičkih jezera u Bosanski Petrovac.[3]

- Na Vrbaskom divizijskom području bilo je 7 uvrijeda Poglavnika od strane Srba.

Židovi:

- I kod njih je ulazak Sovjeta u rat donio veliko raspoloženje i nove nade.

- Nesumnjivo je da Židovi surađuju i finansiraju kako akciju komunista, tako i Srba.

- 24./VI. evakuirani su i svi Židovi iz Bihaća u Kulen Vakuf.

- U Zagrebu, u kući Židova Hahna u Lovranskoj ul. 11. da se sastaju veći broj Židova, a u mljekarstvu u blizini te kuće sastanci Židova i komunista.

Komunisti:

- Kod komunista je ulazak u rat Sovjetije izazvao oduševljenje. Stoga se opaža pojačana agitacija među radnicima, jugoslovensko orijentisanim krugovima, pa i kod seljaka.

- U blizini Karlovca /sela Hrnetić i Borlin/ zaražena su komunizmom.

- 24. lipnja, prilikom uhićenja komunista u Tkalčićevoj ulici u Zagrebu došlo je do pucnjave. Letci su se ipak raspačavali idućih dana.

- 24. lipnja otkrivene su navodno u Zagrebu 2 komunističke radionice.

[3] Vidi dok. br. 91.

- Između 13. i 15. lipnja raspačani su letci „Radnom narodu Bosne i Hercegovine" u Ljubuškom i kotaru Mostar.

- 28. lipnja osvanuli su crveni natpisi „Za crvenu armiju" po Virovitici i Zagrebu.

- Činovnik željezničke sekcije u Zagrebu Barović Ivan navodno izražava komunističke ideje.

- Neredi oko Nevesinja dijelom su revolt zbog akcije Ustaša, ali dijelom i zbog stupanja Rusije u rat,jer je opaženo nekoliko četa pobunjenika sa crvenim zastavama.

- Strijeljanje po prijekom sudu osuđenih komunista u Zagrebu; Hristića Vlatka u Ljubuškom i Đikića Mahmuta u Mostaru suzbit će svakako proširenje ove agitacije.

Manjine:

- *Njemačka manjina* između Zvornika i Bjeline (selo Branjevo) drži dobar kontakt sa Srbima; nagovara iste da se ne pokoravaju hrvatskim vlastima, pa čak i vrijeđaju naše vojnike.

- U Zemunu Nijemci i dalje održavaju srdačne odnose sa Srbima i Beogradom.

- U Tesliću neki Georg Šticer (Georg Stützer), vrši neku javnu vlast, koristeći odobrenje njemačkog zapovjedništva vojske i traži od naših vlasti podatke o prikupljanju oružja itd.

- 15. lipnja odslužena je u rimokatoličkoj crkvi u Tenju kod Osijeka svečana misa i pjevana hrvatska himna. Svi prisutni Nijemci izašli su demonstrativno iz crkve kod pjevanja himne.

- *Madžarska manjina* mirna je u očekivanju ulaska madžarske vojske u Slavoniju.

III ČETNIČKA AKCIJA:

Zbog neodređenih granica prema Crnoj Gori, zbog odmazde na akciju „čišćenja" Ustaša, kao i zbog objave rata SSSR i Njemačke, četnička akcija i akcija pobunjenika zauzela je dosta široke i ozbiljne razmjere.

- Od vođa četnika i pobunjenika ističu se:

Čeda Milić iz Mostara, bivši starješina „Sokola",
Braća Bjelogrlići iz Avtovca,
pop Mastilović iz s. Nadinića,
satnik jugosl. Radović kod Avtovca,
Radojica Nikčević iz Nikšića,
major Minja Višnjić - Crnogorac.

Rade Buha, koji prikuplja četnike oko Bugojna, dok ostali djeluju duž crnogorske granice.

- Osim toga ima vijest da se spremaju četnički odredi, predvođeni od srpskih časnika da pređu preko Drine i upadnu u Bosnu, kao odmazda za patnje, kojima su Srbi izloženi. Ovo je moguće, jer je njemački režim u Srbiji vrlo blag, a mnogi djelatni časnici nalaze se u slobodi, od kojih neki i radi toga, jer se izdaju za Hrvate.

- Četnička i pobunjenička akcija razvila se je u glavnom kako slijedi:

6. lipnja napadnut je kod Avtovca nadporučnik Markus Josip sa vojnicima.

7. lipnja grupa Crnogoraca napala je i zauzela oružničku postaju Kazanci.

7. lipnja izvršen je napad strojopuškama na oružničku postaju Stepen, koja je zauzeta od pobunjenika, no istog dana vraćena od vojske.

7. lipnja zauzeli su pobunjenici oružničku postaju Jasenik.

9. lipnja pobunjenici držali su liniju:

Lipnik - Jezero - Dobreli - Pržine - Danići - Troglav.

15./16. lipnja borbe oko sela Komara.

16. lipnja borbe kod sela Javora i Štitkova (Prijepolje),

19.-20. lipnja borbe na području oružničkog krila Bileća /sela D. Moka, Gruda i Korito/.

20. lipnja napad na Lastvu.

22./23. lipnja palo Gacko, Avtovac, Nevesinje i Kalinovik.

22. lipnja pokret naših trupa napreduje. Vraćen Kalinovik, a 24. lipnja Avtovac, a 25. lipnja Nevesinje.

26. lipnja napadnuta oružnička postaja Rilje /18 km. od Nevesinja/.

27. lipnja pobunjenici zauzeli s. Ljiljan, Baskoč, Lužinu, Kifino selo i zapalili most kod . . . . porušili sve propuste i brzojavne i brzoglasne veze ne putu Fojnica - Gacko, i preklali 2 lječnika kod Klanca Bišina.

27. lipnja borbe kod Kobilje Glave i Morine.

28. lipnja stanje ozbiljno oko Nevesinja i Avtovca - pobunje-
> nika sve više.

- Počinje se osjećati priprema četnika za napad i kod:

sela Sušino, Novo Ličko selo, Gjurgjenovac, Našice, Petrovac, Nova Bukovica, Podravska Slatina /sve na Osječkom divizijskom području/, kao i

U Lici kod sela Srb, gdje je u noći 29/30. lipnja okupljeno oko 500 četnika i 2000 Srba pobunjenika, naoružanih strojnicama i reflektorom. Prekinuli veze sa Otočcom i Bihaćem. /Vrbasko divizijsko područje/.

Na Grmeč Planini. /Vrbasko divizijsko područje/.

IV. - AKCIJA NAŠIH SNAGA:

Na svaku akciju četnika i pobunjenika odmah su sa naše strene odgovorile Ustaše i oružnici, a kada su isti bili preslabi, pružena je i pomoć domobranstva.

Tek kada su od 22. lipnja pobune uzele veće razmjere cjelokupna vojna protivakcija rukovođena je od strane podmaršala Lakša jačim snagama kako sa zemlje, tako i zrakoplovstvom.

Kod tih borbi bilo je i gubitaka u ranjenima, poginulima i nestalim ustašama, oružnicima i domobranima, kao i kod 3 avijona, no pobunjenici su imali velike gubitke. Borbe na crnogorskoj granici traju, ali će se vjerovatno brzo okončati, dok bi borbe u izgledu u Lici, Podravini i na Drini trebalo odmah u početku u klici ugušiti.

V. - ODNOSI SA SAVEZNICIMA

a)- Sa njemačkom vojskom su prosječno vrlo dobri.

Zapaženo je da njemačke čete toleriraju kod mjestnih Njemaca u Rumi municiju i ratni razni materijal bivše jugoslovenske vojske.

20. lipnja Njemački pukovnik Suschnig (Sušnig) održao je u Sarajevu sa Dr. Henrichom i našim predstavnicima konferenciju.[4] Nazvali su postupak Ustaša u Bosni „divljim". Naveo slučajeve ubijstva 15 seljaka nakon govora satnika Kutića 15. lipnja u Travniku, kao i izbacivanje 14 pobijenih lješina kod mosta na Lašvi.

Stanje u željezničkoj radionici u Sarajevu da je komunističko. Policija naša daje zatajila. Slaba hrana da će dovesti do nemira.

- Njemačka vojska uputila srpske finance i željezničare da preuzmu sela na lijevoj obali Save i na Dunavu. Postavljena carinska linija zapadno Slankamena - Indija - Klenka.

Srpski carinici u Staroj Pazovi uz asistenciju njemačkih vojnika vrše pregled i oduzimaju putnicima novac tko ima više od

[4] Vidi dok. br. 68.

200 dinara. Time se potpomaže na našem području propaganda u korist Srba.

U Indiji njemački željeznički poručnik Weutzhausen (Vojchauzen) nije odobrio postavljanje naše straže na kolodvoru, nu tamo šeće srpski carinik u srpskoj oružničkoj odori.

- Zapovjednik njemačke postaje u Bjelovaru na svoju odgovornost je uzeo iz koncentracionog logora u Koprivici Dr. Milana Omčikusa, odvjetnika iz Bjelovara, poznatog duhovnog podstrekača svih protuhrvatskih akcija u Bjelovaru.

b) Sa talijanskom vojskom odnosi nisu najbolji. Favoriziraju očevidno pravoslavni živalj. Talijanska vojna misija doista je 21. lipnja doputovala u Zagreb radi suradnje sa hrvatskom vojskom po čl. 3 Ugovora o savezu, nu promjena se ne vidi.

- Talijanske vlasti uhitile su 12 naših oružnika sa postaje Čelebić i Metaljke, pa ih tek kasnije pustili.

- Na lijevoj obali Drine talijanski vojnici kod Goražda skidaju naše zastave.

- U Bosanskom Petrovcu Ustaše su uhitile 3 sumnjiva Srbina. Zapovjednik talijanske posade oslobodio ih je i nazvao ustaše „razbojnicima i pljačkašima".

- 20. lipnja u bandi Crnogoraca, koja je napala Lašvu, primjećeni su talijanski vojnici.

-26. lipnja u Kninu Talijani pomaknuli napred graničnu liniju od ušća Zrmanje do Klisa i mosta Stobrežica.

- Zapovjednik talijanske divizije „Sassari" u Kninu traži legalnu vlast- izjavio se protiv Ustaša i priznao da je noću spasio 3 puna kamiona Srba i prebacio ih preko granice.

- 21. lipnja talijanski oružnici uhitili su našeg željezničara Mihića Stanislava sa postaje Plaše i odveli nepoznato kuda.

- 13. lipnja jedan talijanski obavještajni kapetan, jedan poručnik i narednik stigli u Gacko. Krenuli na teren kod pobunjenika. Ostavili grupi od 30 naoružanih pobunjenika kod sela Berušića oružje, koje su isti bili odbacili.

- Talijanski financi prodrli 2 i po km. na naše područje, kod sela Homera, /Savsko divizijsko područje/ postavili maltu; nedozvoljavaju našima da izvoze šumu, a pomažu svoje krijumčare hrane, drva i stoke.

- 19. lipnja u Kninskom polju talijanski oružnici istukli našeg župnika fra O. Šimića.

- Noću 19./20. lipnja talijanska patrola pucala dva puta na naše djelove kod Stolovetno Brdo - Vlaški Do.

- 24. lipnja pri evakuaciji Srpkinja iz Bihaća talijanski časnici nosili njihove pakete do kamijona i podrugljivo se izražavali „o hrvatskom varvarstvu". Poslije toga kod pljačkanja nekih dućana evakuiranih trgovaca iz Bihaća sudjelovali su i talijanski vojnici.

- Čim je u Nevesinju i Kalinoviku došlo do pobuna Talijani su odmah napustili te krajeve.

- 27. lipnja talijanski avijatičari odbili su u Mostaru da dadu našim avijatičarima, koji učestvuju u borbama sa pobunjenicima, benzin, a 3 talijanska kamiona sa vojnicima došla su u Gacko, ah su se vratila u Bileće ne želeći da rade protiv pobunjenika.

- Kod talijanske vojske osjeća se talas komunizma. 25. lipnja uhićeno je u Dubrovniku 60 vojnika komunista.

- Od 2. do 23. lipnja obilazio je talijanske trupe maršal de Bono.

Čete 2. i 3. brze divizije napustit će skoro Vrbasko divizijsko područje.

- Djelatni poručnik korvete Velimir Skorpnik došao je sa svima dokumentima u Split po namještaj. Talijani su ga uhitili, te je pobjegao iz Splita.

c)-Sa madžarskom vojskom:

- 19. lipnja madžarski častnici, koji su kod sela Hrženice prešli Dravu i htjeli rušiti objekte, nisu sačekali naše riješenje, već uputili nekog zastavnika Szabo-a (Szabo), koji je primio na znanje našu zabranu rušenja.

VI. - ŠPIJUNAŽA:

- Jedan ribar (ime nepoznato), koji stanuje kod mosta preko Drave uz tehnički odsjek, nasuprot sela Budakovca, općine Cabun, kotar Virovitica radi, izgleda, u korist madžarske obavještajne službe.

Provjera o obavještajnoj madžarskoj filijali u Osijeku u gostionici Ceznor napreduje. Suradnik je neki činovnik Nentwichiz iz Osijeka. Madžari se interesiraju za vojničke objekte u Petrovaradinu.

- Odjel SS trupa (Gestapo) u Osijeku sa vođom satnikom Rexeisenom vrši špijunažu u korist Nijemaca. Suradnike ima iz mjestnog Kulturbunda.

- U Sinju bavi se špijunažom u korist Italije Antonio Bianki, koji je i prije bio sumnjiv.

U kući bogataša Marina Snicha u Sinju održavaju se sastanci sa talijanskim vojnim licima, a vjerojatno je tamo instalirana tajna krugovalna postaja.

- Studentkinja medicine Radeljević iz Osijeka održava kontakt sa talijanskim vojnim licima u Mostaru. Sumnjiva je zbog špijunaže ili je komunistički kurir.

VII. - STRANA PROPAGANDA

Jako je pojačana strana propaganda, osobito poslije početka rata S.S.S.R. sa Njemačkom. Radio vijesti Londona, Moskve, Kaira, Ankare i postaje Zrinjski slušaju se i prepričavaju, a te vijesti onda potenciraju Srbi, Zidovi i komunisti.

Pored toga, komunistički letci postigli su izvjestne rezultate, naročito upereni po djelovima naše države: zasebno za Hrvatsku, pa Slavoniju, Bosnu itd.

Naročito nastoji strana propaganda da podigne odpor seljačtva da nedaju hranu, a u vojsku da ubaci lozinke o upotrebi u Grčkoj, Africi itd.

- U Splitu okupljaju se bogataši Srbi i Židovi, koji nekim načinom dolaze do putnica.

- Tamo živi i veći broj bivših jugoslovenskih častnika i dočastnika, koji su se javili, ili se uopće nisu javili u hrvatsku vojsku. Oni navodno primaju plaću za po nekoliko mjeseci unapred od Amerikanskog Crvenog Križa.

- U Srijemu i Podravini madžarska propaganda širi vijesti o okupaciji tih krajeva od Madžara.

VIII. - PROPAGANDA PROTIV VOJSKE

- U komunističkim letcima propagira se i protiv vojske.

- Tvrdi se, da u naše vojarne ulaze bivši jugoslavenski častnici-Srbi i Rusi, pod izlikom posjete svojih prijašnjih drugova, pa i obrijani pravoslavni popovi.

- U Sinju veći broj častnika i dočastnika bivše jugoslovenske vojske, Crnogoraca, ostao je da tamo živi, jer su oženili Hrvatice. Isti svakako rade proti naše vojske. Tu se ističu obitelji: Tripale, Đoke, Grabovac, Katić, Bašković i Ćatipović, koje su sve od prije bile jake jugoslavenske kule u tom kraju.

- 27. lipnja u vlaku, sa kojim je krenuo 23. pohodni bataljun iz Osijeka, našao je razvodnik Babić komunističke letke.

- U Osijeku je 28/29. lipnja napadnuta straža na streljani.

IX. - PREHRANA:

Prehrana pučanstva sada pred novu žetvu ulazi u teže stanje.

- Na otoku Braću već 20 dana nema kruha. Talijanska vojska pomaže samo kruhom malu djecu i vrši tako propagandu. U cijelom kotaru Split slično je.

- Teška prehrana je i u Lici, tako da je Zapovjedništvo Vrbaskog divizijskog područja odobrilo, da se narodu proda višak zobi i mekinja za pravljenje kruha.

U Osijeku i Petrovaradinu bila je nekoliko dana nestašica, a u Iloku i Virovitici došlo je do pljačke dućana i demostracije žena.

U okolici Varaždina seljaci šire vijesti o oduzimanju žetve, te da su riješili, da pokupe samo onoliko žita sa polja, koliko njima treba za prehranu.

- Mnogi seljaci u Lici i u pobunjenom graničnom kraju odbjegli su od straha u šume i ne rade na poljima.

- Prehrana vojske dobra je, nu potrebno bi bilo da bude jelo raznovrstnije.

X. - PROMET:

Stanje se poboljšava.

- 16. lipnja u 3.42 sata osobni vlak iz Zemuna naletio je na njemački transportni vlak kod Vinkovaca. Poginuo 1 njemački vojnik, 2 su teže, a 8 lakše ranjenih.

- 26. lipnja u 3.50 sati desio se je sudar dvaju vlakova sa talijanskim vojnicima kod postaje Drivenik kod Karlovca. Jača materijalna šteta.

XI. - ODNOSI USTAŠA I VOJSKE:

Ima još uvijek pojedinih ispada, no u manjem broju nego ranije. Odnose je malo pomutila kod domobrana ubačena verzija, da su Ustaše krive za pobune na granici, dok da domobrani sada moraju borbom da uspostavljaju red.

XII. - STANJE KOD VOJSKE:

Dobro je. Stariji pričuvnici čeznu za kućom i misle na prehranu svojih porodica. Iz tog razloga vojnici bježe po nekoliko dana svojim kućama, pa se vraćaju sami u posade.

- 20. lipnja u Bjelovaru neki pijani domobrani puškarali su.

- 23. lipnja teže su povrijeđena 2 domobrana u Mitrovici zbog lakoumnog rada sa upaljačima na aerodromu.

ZAKLJUČAK:

- Politička situacija povoljna.
- Stroge odredbe, preduzete protiv komunista, Židova i raznih propagatora, daju jamčenje za popravljanje stanja, a treba se nadati, da će u kratko vrijeme vojska postati potpun gospodar u pobunjeničkom području.
- Kod vojske razvoj po planu napreduje.
- Na našem državnom području ima veći broj pravoslavnih bivših jugoslovenskih častnika i umirovljenika, dalje Slovenaca i Crnogoraca, koji su poženili Hrvatice, a i Rusa, bivših podanika Jugoslavije. Neki od tih nisu ni podnijeli molbe za primanje u vojsku, dok su drugi podnijeli te molbe samo kao krinke da mogu ostati u slobodi, umjesto da budu u zarobljeničkim logorima. Osim toga ima na području okupiranom od Nijemaca (osobito u Beogradu), od Talijana, Bugara i Madžara dosta častnika i vojnih obveznika Hrvata, koji ni do danas nisu podnijeli molbu za primanje u našu vojsku, niti dolaze u našu državu, a koriste se hrvatstvom, kako bi ostali slobodni, u mjesto života u zarobljeničkom logoru.

Ti ljudi moraju od nekuda primati novac iz tuđine da bi mogli živjeti. Može se vjerovati, da oni svi željno čekaju pobjedu Engleske i SSSR., te se drže po strani.

Kako ti ljudi ne misle dobro Nezavisnoj Državi Hrvatskoj trebalo bi to pitanje radikalno pročistiti na našem državnom području, a od savezničke njemačke, talijanske, bugarske i madžarske vojne vlasti energično tražiti, da sve te „Hrvate" koji se nalaze na slobodi odmah otpremi u zarobljenički logor, pošto utvrde odakle su primali novac za život do sada.

Poželjno bi isto tako bilo, da se požuri riješenje pitanja primanja u našu vojsku onih častnika i dočastnika koji su se javili. Ovo osobito kod onih, koji su određeni na službovanja u četama i u pograničnim područjima, a to iz razloga, što kao neprimljeni nemaju osjećaj pune sigurnosti zapovjedanja, a u suradnji sa drugim vlastima poštivanje svog čina i položaja.

BR. 91

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA KOPNENE VOJSKE OD 1. JULA 1941. VOJNOM UREDU ZAPOVJEDNIŠTVA 0 BORBAMA OKO SELA SRBA, POLOŽAJU I PRESELJAVANJU SRPSKOG ŽIVLJA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO KOPNENE VOJSKE
U ZAGREBU
TAJNIŠTVO
V.T. Broj T 64
1941.

VOJNOM UREDU ZAPOVJEDNIŠTVA

Zagreb, dne 1. srpnja 1941.

Savezno sa izvješćem V.T. broj 60. o borbama oko sela Srb, od danas izvješćujem:
Povjerenik za Doljnji Lapac sudac Dr. Marinković izvještava da je u 16 sati primio od ustaškog nadporučnika Luburića depešu ovog sadržaja:

„Danas u zoru dat je četnicima[2] u brdima istočno oko sela Srb ultimatum, da se do 12 sati u podne svi vrate u svoja sela, u protivnom da će ih napasti sa svim raspoloživim silama. Na ovaj poziv vratili su se u sela samo žene i djeca, a od odraslih muškaraca nitko.

Usljed toga napao je nadporučnik Luburić četnike i potisnuo ih iz zaposjednutih položaja prema istoku. Četnici su u povlačenju u Bosnu u pravcu sela Grahovo-Drvar, Nadporučnik Luburić slijedi ih sa manjim ophođama, a sa većinom raspoloživih sila vrši pretres okolnih sela i razoružanje pučanstva. U povlačenju primjećene su veče snage četnika, ah se ne označuje ni približan broj.

Sutra u zoru produžiti će nadporučnik Luburić gonjenje četnika prema istoku i pošto je na ličkom dijelu okolišnih sela zavladao potpuni mir i red, preći će sa gonjenjem u Bosnu u pravcu sela Drvar-Grahovo.-

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 84, reg. br. 24/3.

[2] U prvima mesecima rata svi ustanici u NDH nazivani su „četnicima", utoliko pre što su glavnu snagu u borbi protiv okupatora i ustaša činili Srbi koji su bili masovno terorisani, proganjani i ubijani, jednom rečju - izloženi genocidu. Od oktobra 1941. postepeno počinje razlikovanje partizana od četnika, a tek krajem 1941. i početkom 1942. upotrebljavaju se adekvatni nazivi.

Daljnja mu je pomoć nepotrebna za sada, a u slučaju potrebe zatražiti će istu.-

Zapovjednik mjesta u Bihaču potpukovnik Matković izvještava da se preseljenje Srba koji su nočas sa 500 kola prošli kroz Bihač u pravcu Vakufa vrši nesmetano.[3] Njegove ophodnje sa tog pravca izvjestile su da nema nikakovih smetnja.

I iz Plitvičkih jezera dobio je izvješće, da tamo vlada u evakuiranom prostoru potpuni mir i red i usljed toga da je i odred ustaša iz Gospića dobio zapovjed, da se kao nepotreban vrati u Gospić.-

Usljed ovakvog stanja poslana je u Bihač iz Banjaluke samo jedna satnija koja stiže u 20 sati na večer u Bihač i ostaje tamo predhodno za svaki slučaj.-

ZAPOVJEDNIK KOPNENE VOJSKE:
POMOĆNIK : PUKOVNIK :
Lulić[4]

[3] Vidi dok. br. 87, 102 i 121.
[4] Vilim

BR. 92

IZVEŠTAJ KOTARSKOG UREDA U BIJEUINI OD 1. JULA 1941. VELIKOJ ŽUPI POSAVJE O VRŠENJU REKVIZICIJE, HAPŠENJU KOMUNISTA I SLANJU U KONCENTRACIONE LOGORE[1]

KOTARSKI URED U BIJEUINI
Prez. Br. 62/49

Prisilna kontribucija i
suzbijanje komunizma
Na St.pov.br. 1/4 od 1./VII.41.

VELIKOJ ŽUPI POSAVJE

BROD n/S.

Na gornju okružnicu izvješćuje se slijedeće:

1/ Prikupljanje prisilnih priloga od strane ustaške organizacije u Bijeljini obustavljeno je. U pogledu ustaških organizacija po selima izdata je shodna naredba i upute oruž. postajama.

Molim za upute kako se treba postupati u slučajevima ako su rekvirirane pojedine stvari od seljaka po ustaškim organima, jer se čuje da su oduzeti neki točkovi, šivaći strojevi i dr. da li se ima odrediti povraćanje prijašnjim vlasnicima.

2. U pogledu akcije za suzbijanje komunizma izvješćuje se, da se ovom pitanju poklanja pojačana pažnja od dana izbijanja rata između Njemačke i SSSR. Sve osobe, koje se smatraju da bi mogle biti opasne uhićene su i poslane Redarstvenom ravnateljstvu u Zagrebu /Njih 27/ radi smještanja u konc. logor. Redarstvenim organima naređeno je da pažljivo motre na kretanje nepouzdanih osoba kako bi se sprečio svaki pokušaj ugrožavanja javne sigurnosti.

Dosad nije primjećeno nikakvo gibanje, dogovaranje ili širenje kom. propagande.

Bijeljina, 5/ VII - 1941

M.P.

Za kotarskog predstojnika
/potpis nečitak/

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 174, reg. br. 2/11-1.

BR. 93

OKRUŽNICA DRŽAVNOG RAVNATELJSTVA ZA PONOVU OD 2. JULA 1941. SVIM KOTARSKIM PREDSTOJNIŠTVIMA 0 OSNIVANJU UREDA ZA ISELJAVANJE, NJEGOVOJ ORGANIZACIJI I ZADACIMA[1]

Ptk.
Br.26

SVIMA KOTARSKIM PREDSTOJNIŠTVIMA

Zakonskom odredbom Poglavnika od 24.VI.1941. br. CLXXI-507 Z.p. osnovano je Državno ravnateljstvo za ponovu /Narodne novine od 24.VI.41./

Istom odredbom određen je djelokrug ravnateljstva /§ 2/, a *provedbenom naredbom* od 26.IV.1941. broj 530 Z.p. 1941. /Narodne novine od 26.VI.1941./ naređeno je svima državnim oblastima, da pruže ovom ravnateljstvu svu potrebnu pomoć.

Radi provedenja svrhe ovog Državnog ravnateljstva potrebno je, da svako kotarsko predstojništvo učini kako slijedi:

Ured za iseljavanje osniva svaka kotarska oblast u svom sjedištu odnosno u mjestu izvan sjedišta u koliko je to zgodnije radi ispunjenja zadatka.

Vodstvo ovih ureda povjerava se dvojici najpovjerljivijih upravnih činovnika u pomanjkanju ovih, dvojici drugih okretnih, povjerljivih, energičnih činovnika, odnosno ustaških dužnostnika.

Nadzor nad radom vrši posebno kotarski predstojnik, koji za cjelokupni rad nosi punu moralnu i materijalnu odgovornost.

Ured imade svoj odbor, koji se sastoji od tri do pet osoba političkog značaja.

Činovništvo za taj rad, interni i eksterni, uzima se iz redova sudaca, svekolikog sudskog osoblja, financijskog i poreznog činovništva, eksekutora i ostalog osoblja, sveukupnog učiteljstva, profesora i profesorica, te gradskih i općinskih činovnika.

Stručne poslove imadu preuzeti liječnici, veterinari, agronomi, poljoprivredni učitelji, te gradski ekonomi i slično.

Za brahijum služit će, redarstvo, oružništvo, vojno oružništvo, ustaše, a u potrebi i redovita vojska. Suradnju moraju pružiti gradski i općinski načelnici i njihovi zamjenici.

Sabiralište, podesno za prolazni boravak izseljenika treba odmah pripremiti i ono mora biti takovo, da će uhapšenici sa

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 153-d, reg. br. 35/1 i k. 170, reg. br. 2/12.

svojim obiteljima, i samci, moći u njem ostati smješteni nekoliko dana i to tako, *da su iene i djeca zajedno, a muškarci zasebno.*

U sabiralištu svakako mora biti pitke vode i rasvjeta, pa i petrolejska, ali valja unaprijed spriječiti eventualnu mogućnost požara od rasvjete. Pušenje u sabiralištu je zabranjeno.

Osim toga mora se osigurati redarstveni nadzor i čuvanje uhapšenika danju i noću, prehrana odraslih iz zalihe zaplijenjene hrane, za djecu svako-dnevno svježe mlijeko, a za eventualne bolesnike ishrana prema liječničkim savjetima.

Liječničku službu u sabiralištu, u koliko nema liječnika uhapšenika, obavlja općinski liječnik.

Slamu za ležanje treba osigurati u dovoljnoj količini, jer se izmjena slame mora vršiti najmanje svakih 10 dana.

Kao sabirališta mogu služiti sokolski i prosvjetni domovi, veće zgrade, pa i škole.

Hapšenje. Ovom radu pristupa se na temelju dobivenih pismenih naloga odnosno telefonskih i brzojavnih naloga Državnog ravnateljstva za ponovu.

Izvršenju pristupa se u razno doba noći, iznimno danju, po mogućnosti bez buke i grubosti.

Zakonski izvršitelji toga čina, u pratnji dvojice izaslanika - koji će odmah obaviti preuzimanje ostavljene pokretne imovine - određenom izseljeniku saopćiti, da sa sobom može ponesti svu gotovinu, vrijednostne papire, uložnice, životne polise, mjenice i slično, te sve dragocjenosti i ine vrijednote.

Povrh toga, svaka uhapšena osoba ima pravo ponijeti 50 kg. najnužnije prtljage kao; rublje, posteljinu, odjeću i obuću, pribor za jelo, itd.

Nakon što se samac ih obitelj - *u najduljem roku od 30 minuta* - spremila za put, ista se predvodi u sabiralište, gdje se u za to određenoj prostoriji obavlja detaljni osobni pretres odraslih, djece i njiove prtljage.

Sva gotovina, koja premašuje 500 dinara po glavi - kao i vrijednosni papiri i dragocjenosti - zapisnički se zapljenjuju u korist Nezavisne države Hrvatske, prema formularu 1., koji se sastavlja u dva jednaka primjerka, od kojih 1 komisija šalje Državnom ravnateljstvu za ponovu, a drugi se deponira u kotarskoj oblasti, sudu, banci odnosno mjestnoj zadruzi, zajedno sa svim zaplijenjenim stvarima.

Preuzeta gotovina ulaže se u mjestnu banku ili zadrugu u korist novootvorenog tekućeg računa Državno ravnateljstvo za ponovu. Banka ili zadruga imade priznanje pismeno saopćiti Državnom ravnateljstvu za ponovu.

Generalije uhapšenika pribiru se u za to određenoj prostoriji uhapšenika, prema formularli broj 2. i 3. *Kartoteke moraju biti najsavjesnije i čitko popunjene.*

Detaljni popis pokretne imovine, ostavljene u stanu uhapšenika obavljaju u stanu zaostala dva izaslanika tako, da popis vrše u dva jednaka primjerka.

Originalni popis pokretnina šalje se Državnom ravnateljstvu za ponovu zajedno sa formularima l.,2., te 4. u kopiji.

Sva u kući zatečena hrana kao: mast, suho meso, brašno, grah, riža, krumpir, kava, čaj, ulje, ocat, kompoti, pekmezi, šećer, sol, konzervirano povrće i t.d., nakon izvršenog popisa odnosi se, odnosno prevozi u tu svrhu rekviriranim kolima, ili teretnim automobilima, u suhu i zdravu prostoriju, koja služi kao skladište sabirališta, u sjedištu kotara, odnosno u mjestu gdje se nalazi ured za izseljavanje.

Nakon toga, preuzimači pokretnina službeno zapečaćuju vrata od stana i sve prozore, uz istodobno upozorenje ukućana, da oni kolektivno nose svukoliku moralnu i materijalnu odgovornost, ako će u zapečaćene prostorije biti izvršena provala ih učinjena pljačka. Ako nema ukućana, nadzor i čuvanje pod istim uslovima povjeriti susjedima, odnosno drugim sigurnim osobama.

To isto vrijedi kod preuzimanja pokretne imovine u trgovinama, obrtima, raznim poslovnicama itd. itd.

Seljačke posjede, veleposjede i slično preuzimati će se - kao i posjede građana - uz gornji postupak. Istodobno, a nakon preuzeća živog i mrtvog inventara, seljačka imovina predaje se pod nadzor i čuvanje općinskom poglavarstvu i za to osnovanom užem odboru dobrih i poštenih seljaka-gospodara.

Zemlja se izdaje u napolicu siromašnim i najsiromašnijim mjesnim seljacima, a na polju zatečeni usjevi, koji se još moraju pobrati, ostaju pod nadzorom poljara, dok o žetvi vodi brigu općina i odbor.

Čuvanje kuća i u njima ostavljene imovine preuzima na brigu i skrb mjesni odbor, odnosno, pošteni ljudi namješteni.

Živo blago - krupno i sitno - hranit će se u zajedničkim stajama uz nadzor kotarskih agronoma i veterinara. Ako je to nemoguće, onda onako, kako je to najsigurnije. O tome treba posebno izvijestiti ovo ravnateljstvo.

Prodaja podmladka, u slučaju nužde i mlijeka itd. organizirat će općina i mjestni odbor sa veterinarom, koji vodi nadzor o zdravlju blaga time, da o učinjenom izvijesti Državno ravnateljstvo za ponovu. Novac polučen prodajama - uz odbitak eventualnih

troškova - mora se uložiti na tekući račun Državnog ravnateljstva za ponovu kod mjestne banke ili zadruge.

Nadzor nad upravom sa posjedima i imanjima, te radom čuvara mogu obavljati leteće kontrole državnih, samoupravnih i javnih službenika, te redarstvene i oružničke vlasti.

Odvjetničke, liječničke, ljekarničke i druge poslovnice nakon obavljene inventure ostaju službeno zapečaćene i čuvane po ukućanima ili u potrebi po za to određenim osobama, do daljnje odredbe. Izvještaj, koje su poslovnice zatvorene, treba odmah poslati ovom ravnateljstvu.

Čuvanje činovničkih stanova, postupak ostaje isti kao i kod prednjih.

Povjerenici. Upravu industrija i poduzeća trgovina, obrta i ljekarna, nakon obavljene inventure i sastava bilance može se privremeno povjeriti odboru, od tri do pet osoba, na čelu sa stručnjakom - po mogućnosti najstarijim namještenikom istoga poduzeća ako je Hrvat, odnosno prvom iza njega Hrvatu - uz pismeni pristanak ovoga ravnateljstva.

Ako ovim radom industrija ili poduzeće mora prekinuti svoj rad, što će redovito biti za vrijeme obavljanja inventure, namještenicima i radnicima Hrvatima takovog preduzeća, *plaća teče do 31. VIII. 1941.*

Uprava svjetovnih i crkvenih posjeda, veleposjeda i slično, nakon obavljene detaljne inventure, povjeriti će se uz odobrenje ovog ravnateljstva, ravnateljstvu predloženim Hrvatima, općinskim, gradskim, državnim, ekonomima, agronomima, poljoprovrednim učiteljima i osoblju zatečenom na posjedima.

Hrana. U sabiralištu pribrana hrana služit će za prehranu uhapšenika do dana njihove odpreme u određeni logor.

Prilikom odlaska uhapšenika u logor, treba zajedno s njima, od zaplijenjene preostale hrane odpremiti tolike količine, da se oni mogu u logoru prehranjivati kroz 10 dana prema priloženim tablicama.

Uhapšenici imati će dnevno tri obroka hrane. Djeca dobivaju svaki dan zdravo mlijeko, a odrasli čaj.

Radi prireĎivanja hrane mogu se upotrijebiti žene uhapšenika, a ako je to nezgodno, onda mjestna ženska dobrotvorna društva, odnosno domaćinske škole ili vojnička prehrana.

Skladišnih; o sakupljenoj, potrošenoj i u logore odpremljenoj hrani, voditi će u tu svrhu postavljena ih namještena osoba kao dnevničar.

Iskaz skladišnika, sastavljen po vrstama, i količinama, treba poslati ovom ravnateljstvu, radi daljnjih dispozicija. Brzo pokvarljivu hranu treba odmah trošiti ili prodati, a novac položiti u mjestnoj banci ili zadruzi, u korist računa ovog ravnateljstva.

Odprema uhapšenika u logore, obavlja se sa popisom uhapšenika prema priležećem obrascu broj 4. Jedan primjerak takvog popisa uhapšenika treba poslati ovom ravnateljstvu.

Transportu treba dodijehti potrebnu stražu, za svaki vagon tri stražara, kako na putovanjima ne bi bilo nikakovih neprilika. Voditelj transporta predaje uhapšenike u određene logore, sa transportnom listom.

Vagoni. Čim se u sabiralištu sabere dovoljan broj izseljenika za odpremu, vlakom u logor, kotarski predstojnik zatražit će najkraćim putem od svog ravnateljstva dodjelu potrebnog broja vagona i njihovu instradaciju. Željezničke postaje na pismeni zahtjev kotarskog predstojnika izdati će putnu kartu od sabirališta do logora, za uhapšenike i pratioce.

Prevoz pratnje i uhapšenika pada na teret Državnog ravnateljstva za ponovu, koje će vršiti izravni obračun za ravnateljstvo državnih željeznica.

Troškovi. Svi opravdani troškovi, stalni i povremeni, izvršeni u radu useljavanja te oko najtočnije organizacije ovog posla, padaju na teret Državnog ravnateljstva za ponovu.

Sva zaplijenjena imovina vlasništvo je Nezavisne Države Hrvatske, te se za pokušaj krađe, izvršenu krađu, za pokušajnu pljačku ili izvršenu pljačku, putem pokretnog prijekot suda, izriče smrtna kazna.

Na uobičajeni način treba stanovništvu staviti do znanja, da nitko ne smije kupovati ili primati darove, ili preuzimati na navodno čuvanje bilo što od Srba i Židova, jer se i to smatra prekršajem.

Ako je netko do danas od 1.III. 1941. primio u to ime bilo što od Srba i Židova, imade to prijaviti pismenim podneskom kotarskoj oblasti, kako bi time izbjegao zakonskim posljedicama.

Ovakova prijava mora se podnesti najkasnije do 10.VII.1941. do 12 sati o podne.

PONAVLJAMO, da hitno mora biti dostavljeno ovom ravnateljstvu:

1/ popunjene kartice.sa generalijama;

2/ popunjene kartice o zaplijenjenoj imovini;

4/ originalni zapisnici o pokretninama i inventarima, preuzetim od privatnika, trgovaca, industrijalaca, itd.itd.;

5/ transportne liste, odnosno svaki popis uhapšenika odpremati u logore;

6/ iskaz povjerenika, koji su preuzeli i čiju imovinu, a/ na čuvanje, b/ na upravu;

7/ popis hrane po vrstama i količinama, koja je ostala nakon odpreme svih uhapšenika u logore.

Adresa za sada:
Državno ravnateljstvo za ponovu
Zagreb-Kačićeva ulica 26.
Tel. 33-51 /kućni tel.broj 71,72,73,74./

NAROČITA NAPOMENA!

UPOZORAVATE SE, DA SU SVI POSLOVI NAPRED NAVEDENI, STROGO TAJNE PRIRODE, HITNI I NEODGODIVI, I DA SVAKI PROPUST PODPADA POD UDAR PROPISA O PRIJEKOM SUDU, TE DA ZA PRAVILNO IZVRŠENJE GORNJEGA ODGOVARA SVAKI KOTARSKI PREDSTOJNIK OSOBNO.

KAKO JE PAK POSAO OD VELIKOG DRŽAVNOG INTERESA, POZIVATE SE, DA ISTOME ODMAH SA SVOM OZBILJNOŠĆU POSTUPITE I DA U ROKU OD 48 SATI PODNESETE IZVJEŠTAJ OVOM DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU, ŠTO STE IZVRŠILI U SMISLU GORNJIH UPUTA.

UJEDNO IZVOLITE U ISTOM ROKU I POVREMENO DOSTAVLJATI IZVJEŠTAJE OVOM RAVNATELJSTVU U TOKU UREDOVANJA, TE O EVENTUALNIM OPASKAMA KAKO BI OVO RAVNATELJSTVO MOGLO USKLADITI SVOJE NALOGE PREMA FAKTIČNIM PRILIKAMA I PRAKSI.

Zagreb, 2.VII. 1941.

Državni ravnatelj:
M.P. Josip Rožanković

BR. 94

PROGLAS POGLAVNIKA DR ANTE PAVELIĆA HRVATSKOM NARODU OD 3. JULA 1941. ZA BORBU PROTIV SOVJETSKOG SAVEZA[1]

U BORBU PROTIV ŽIDOVSKO BOLJŠEVIČKE MOSKVE! zakletog neprijatelja svih evropskih, a osobito hrvatskog naroda. Poglavnik je odobrio, da se vojnički izobraženi Hrvati pridruže kao dobrovoljci pobjedonosnim saveznicima u borbi protiv najvećeg neprijatelja novog poretka, u kojemu je hrvatski narod dobio slobodu.

POGLAVNIKOV PROGLAS HRVATSKOME NARODU

HRVATI !

Naš savezнички veliki njemački narod nalazi se u ratu sa moskovskim boljševizmom. Slavne njemačke vojske po odluci Führera i pod njegovim vrhovnim zapovjedničtvom brane Evropu od židovsko-boljševičkog divljačtva, koje je htjelo sve narode zarobiti i staviti ih pod svoju razornu i nasilničku vlast. Htjeli su Evropu izgladnjeti, da tako narode na kukavan način zaskoče i pod svojom tiranskom vladavinom zasužnje. Napose su moskovski-židovsko--boljševički vlastodržci bili pošli provaliti u zemlje jugoistočne Evrope i Balkanskog poluotoka. - Poznato je, da su moskovski boljševici bili uviek neprijatelji hrvatskog naroda, da su uviek podupirali beogradske velikosrbske vlastodržce, te na umu imali hrvatski narod pod svoju vlast dobiti, seljaku zemlju oduzeti, a hrvatske kulturne i duševne tekovine uništiti i razoriti.

Nepobjedive, i do sada neviđenom slavom ratničkom ovjenčane njemačke vojske, tuku drzovitog boljševičkog nasrtnika, koji je spremao propast svijetu.

Hrvatski narod ne može ostati mirnim promatračem u ovom velikom i sudbonosnom času, već sav gori od želje da sudjeluje u toj borbi za uništenje najvećeg neprijatelja čovječanstva i hrvatstva, tim više, što su moskovski samodržci dan u oči našeg oslobođenja bili sklopili savez sa beogradskim vlastodržcima, da

[1] „Hrvatski narod" br. 139 od 3. VII 1941. Prepis u Vojnom arhivu, ANDH, k. 239, reg. br. 10/5-5,7. Proglas su objavili gotovo svi listovi u NDH pod naslovom „Poglavnikov poziv hrvatskom narodu za borbu protiv moskovskih židomarksističkih samodržaca", „Novi list" od 3. srpnja 1941; „U borbu protiv židovsko-boljševičke Moskve", „Hrvatski narod", itd.

bi time u zadnjem Času spriečili naše narodno oslobođenje i spasili tamnicu hrvatskog naroda - bivšu Jugoslaviju.
Udovoljujući željama, što mi sa svih strana Nezavisne Države Hrvatske i svih narodnih slojeva dnevno stižu, odlučio sam odobriti, da se stvore dobrovoljne vojne jedinice, koje će se rame uz rame sa slavnom njemačkom vojskom boriti proti zajedničkom neprijatelju.

POZIVAM

stoga ustaše i ostale hrvatske rodoljube u starosti od 20 do 32 godine, koji su vojnički izobraženi i koji žele stupiti u svetu borbu, protiv drzovitom boljševičkom nametniku, a za slobodu podtlačenih naroda, te napose za sigurnost, čast, mir, i blagostanje hrvatskog naroda, da se odmah prijave kod najbližeg „Popunidbenog zapovjedničtva" /bivšeg vojnog okruga/ koje će ih po već primljenim zapoviedima i uputima zaprimiti, obskrbiti i predati nadležnome vojnom zapovjedništvu.

POZIVAM

u tu dobrovljnu vojnu službu izobražene u svim vrstama oružja kopnene vojske, mornarice i zrakoplovstva. Istodobno sam odredio da obitelji svih, koji se ovom pozivu odazovu, dobivaju redovitu ratnu podporu.

HRVATSKI NARODE!

Nije tome još ni tri mjeseca, što su Führerove i Dučeove (Duce) vojske pošle u rat za slobodu hrvatskog naroda. Danas, kada se vodi posljednji obračun s najvećim neprijateljem novog poredka i slobode hrvatskog naroda, sa zakletim dušmanim obstojnosti Nezavisne Države Hrvatske, dužnost je svakog Hrvata, da za to veliko djelo doprinese svoj udio. Istodobno je čast za svakog hrvatskog vojnika, da se bori s oružjem u ruci rame uz rame starih svojih ratnih drugoga, nepobjedivih njemačkih vojnika, s kojima nas veže vjekovno ratno drugarstvo, da tako povjestno bratstvo u oružju ponovimo i za vjekove učvrstimo na slavu, čast i dobro hrvatskog naroda i Nezavisne Države Hrvatske.

ZA DOM SPREMNI!

Dano u Zagrebu, dne 2. srpnja 1941.

Poglavnik
Nezavisne Države Hrvatske:
Dr. ANTE PAVELIĆ, v.**r.**

BR. 95

PREDSTAVKA ADEMA OMEROVIĆA, PREDSTAVNIKA NOVOPAZARSKOG KOTARA PRI IZASLANSTVU SANDŽAKLIJA U ZAGREBU, OD 3. JULA 1941. POGLAVNIKU SA MOLBOM ZA PRIPAJANJE SANDŽAKA NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ[1]

PREUZVIŠENI GODPODINE POGLAVNIČE !

Prije kojih mjesec i pol dana jedno Sandžačko izaslanstvo imalo je čast i sreću da od Vas bude primljeno i da Vam izloži želje i molbe nas Sandžaklija-Hrvata, kako bi naš zavičaj ušao u okvir Nezavisne Države Hrvatske, kamo po svojoj povijesti, po prirodi svoga tla i po svemu drugome oduvijek spada.

Vi ste Gospodine Poglavniče tu želju i molbu prigrlili i uvažili, kako je to samo mogao učiniti čovjek čija će pojava i uloga u povijesti Hrvata i Nezavisne Države Hrvatske sačinjavati najznačajnije razdoblje. Zato Sandžaklije-Hrvati u Vama gledaju svoga spasioca, koji će njih i njihov uži zavičaj izbaviti iz ropstva, pa stoga prema Vama gaje ljubav i blagodarnost kakovu mogu osjećati djeca prema liječniku koji im roditelja i hranitelja iz očite smrtne opasnosti spasi i izliječi.

S tom vjerom i pouzdanjem u Vas, s tim osjećajem ljubavi i blagodarnosti prema Vama, Sandžaklije će biti među prvima koji će s pobožnim zanosom i ushićenjem, kad god zatreba, založiti sve svoje materijalne i duhovne snage, svoju krv i svoje živote za sigurnost i napredak drage nam Domovine Hrvatske, - uvjereni da će ih na tom putu pratiti Božja pomoć i da će biti udostojeni najviših ovosvjetskih blagodati, među koje na prvom mjestu spada zadovoljstvo da se ima svoja slobodna Domovina sa svima jamstvima i mogućnostima mira, reda, rada i blagostanja.

U tom uvjeravanju i samouvjerenju, a u potkrijepu i dopunu molbi i želje nas Sandžaklija, izraženih Vama i Vašim suradnicima u više navrata do sada, i tumačeći iskrene osjećaje i težnje Hrvata muslimana užeg novopazarskog kadiluka, čiji pretstavnik slučajno nije prisustvovao dosadašnjim izaslanstvima, dozvoliti mi Gospodine Poglavniče da istaknem živu istinu, da su grad i kadiluk Novi Pazar po brojčanoj nadmoćnosti svog pučanstva po osjećajima i tradicijama, po krvi, duhu i jeziku kao i po svim inim obilježjima

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 238, reg. br. 45/1-2, 3, 5. U prilogu se nalazi izvod iz popisa stanovništva od 31. I 1921. sa podacima koji se odnose na Sandžak.

i značajkama - hrvatski, koliko i šeher Sarajevo te ostala Herceg--Bosna. Prema tomu je i pravo i razložno da taj grad i kotar ne bude zaboravljen ni napušten, da ne bude prepušten na milost i nemilost tuđinskom hiru, kakovu je sudbinu dugi niz godina podnosio, nego da bude u široki i topli zagrljaj svoje matice - Bosne i Hercegovine, odnosno Nezavisne Države Hrvatske. To tim prije i tim lakše kada je već ta materinska ruka dosegla do međa novopazarskog kotara, - do Sjenice, koja je od nazad 15 dana u rukama naše hrvatske vojne i civilne vlasti, i što ni njemačke vojne snage, koje drže Novi Pazar neće, jamačno, smetati da hrvatske vlasti preuzmu taj kotar, kao što nisu smetale ni za Sjenicu. Par desetina naših Hrvatskih Ustaša i oružnika biti će dostatni da, uz pripomoć domaćih novopazarskih par tisuća krepkih i odvažnih momaka, na međama tog kraja stvore neprobojan bedem protivu svakog tuđinskog nasrtaja.

Sumnja i zlonamjerna tvrdnja da je Sanđak, posebice novopazarski kotar, pretežno sprskog pučanstva, najrečitije se može obeskrijepiti prebrojbenim podatcima. „Definitivni rezultati popisa stanovništva, od 21. januara 1921. god.", koji su popis vršile srpske vlasti, iskazuju, prema priloženom izvadku, osjetnu premoć muslimanskog-hrvatskog pučanstva nad pravoslavnim srpskim življem. Kada se uzme u obzir da su u tom popisu među Srbe uključeni svi pravoslavni činovnici, vojnici, oružnici, đaci i drugi koji nisu zavičajni Sanđaklije, i da je u razdoblju od 1912 - 1921 što poubijano što izagnato oko 10.000 muslimana Hrvata - Sanđaklija, dok je toliki broj Srbijanaca i Crnogoraca naseljeno, onda se dolazi do zaključka da je 1912. god. hrvatska većina bila još mnogo jača nego na dan popisa. A taj broj i razmjer iz 1912 ima da služi temeljem za narodnosno obilježje Sanđaka.

Da pak, muslimansko pučanstvo Sanđaka ni po čemu i ni ukoliko nije srpskog podrijetla najbolji je dokaz to, što su srpske vlasti bile predviđele da se iz Sandžaka ima raseliti oko 120.000 nesrpskog stanovništva, koji broj odgovara broju sandžačkih muslimana po popisu iz 1939. godine. Daljnji dokaz nesrpskog podrijetla sandžačkim muslimanima je i činjenica, što je to pučanstvo kroz stoljeća, u najvećoj svojoj sili kao i u danima svoje potištenosti, vazda sa ponosom isticalo da je iste narodnosti kao i bosansko-hercegovački muslimani, tj. da je hrvatske krvi i čistog hrvatskog materinjskog jezika. A u tome su se najizrazitije isticali muslimani novopazarskog kotara, i ako su na periferiji Hrvatske Postojbine. Stoga s pravom zaslužuju i traže da vječno ostanu prvim čuvarima Sandžaka, - te Podrinske Hrvatske Krajine.

Sankcionisanje toga prava biti će za Novi Pazar i sandžačke Hrvate najveći Bajram, kojeg se Sandžaklije nadaju skorih dana doživjeti i proslaviti, očekujući da će tom prilikom u svojoj sredini viđeti i moći osobno pozdraviti svog dragog Poglavnika, a dotle isporučujući Vam Gospodine Poglavniče izraze duboke privrženosti svih novopazarskih Hrvata - muslimana, ostajem vječito.[2]

Za Dom Spreman!

Zagreb, 3. srpnja 1941.

Predstavnik novopazarskog kotara pri izaslanstvu Sandžaklija.
Adem Omerović Trtovac
privrednik

[2] Vidi dok. br. 24 i 111.

BR. 96

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE OLOVO OD 3. JULA 1941. ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O POBIJENIM SRBIMA U SELU BRDA I BEKSTVU PRAVOSLAVNOG ŽIVLJA U ŠUME ZBOG USTAŠKIH POKOLJA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA OLOVO
Broj 298
3 srpnja 1941 godine
Olovo

Pogibija 6 ljudi izveštava.

ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO

„29 lipnja 1941 godine oko 9 sati došli su u selo Brda općina Olovo, kotar Kladanj, Olovski ustaši i bez ma kakvog uzroka izveli su 6 ljudi iz istoga sela, te pred samim selom udaljenim oko

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 10/3-1.

300 metara pobili ih iz pušaka i odmah na mjestu sahranili u jednu raku, ovo je sve rađeno na očigled njihovih žena i djece.[2]

Pobjeni su i to: Vaso Žuga star 52 godine, otac 3 djece, Pavo Žuga star 38 godina, otac 7 djece, Niko Žuga star 56 godina, otac 7 djece, Stevan Žuga star 32 godine, otac 5 djece, Lazar Žuga star 26 godina, otac 3 djece i Mihajlo Vuković star 53 godine otac 9 djece, svi iz sela Brda, općine Olovo, Kotar Kladanj.

Ovo se sve radilo skriveno i potajno od oružničke postaje Olovo, za koji je slučaj postaja saznala tek sjutra dan t.j. 30 lipnja 1941 godine oko 12 sati.

Radi napred navedenog slučaja zavladal je u okolini neraspoloženje kako kod pravoslavnih tako i kod muslimana i katolika. Pravoslavno stanovništvo razbeglo se po šumama usled straha i terora od strane Ustaškog tabora Olovo.

Prema postojećim zapovjedima od službeni nadležni valsti, da se služba javne sigurnosti vrši u sporazumu između oružništva i Ustaški tabora onemogućena je, usled drskosti i terora od strane ustaša, a čak i među narodom se izdavaju da su oni ustaši kao kontrolni organi oružništva i da se brez nji nemože ništa raditi."

Na znanje
Dostavljeno:
Kotarskom uredu i sudu
Kladanj, Knl.zapovjed
Tuz a i oružničkom vodu
luzla

Zapovjednik postaje
/potpis nečitak/
dostražmašter
Juka Džiđić

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Broj 392/p.s.
Izvješće dostavljeno Zapovjed: Hrvatskog
oružn. Zagreb, Izaslaniku Vlade, Zapovjed. Bos. područja,
Ustaš. povjereniku i Ustaš. logoru Sarajevo
Sarajevo, 5-VII-1941.
Ad akta
uz
Zapovjednika, potpukovnik:
/potpis nečitak/

BR. 97

DEPEŠA ZAPOVJEDNIKA ZAPOVJEDNIŠTVA VOJNE KRAJINE OD 4. JULA 1941. VOJSKOVOĐI O PROBLEMIMA PRESELJAVANJA SRBA - DOBROVOLJACA IZ SLAVONIJE U SRBIJU[1]

BRZOJAV

VOJSKOVOĐI[2]

ZAGREB

Sredinom lipnja otpočelo je prebacivanje iz Slavonije u kotar Bijeljinu Srba dobrovoljaca - kolonista koji su uživali agrarna zemljišta u Slavoniji.[3] Ustaška organizacija sa područja Bijeljine prebacivala je kriomično te dobrovoljce preko Drine u Srbiju. Njemačke vlasti u Srbiji, orijentirane o tom prebacivanju, obustavile su isto zaplijenivši istodobno i sva prevozna sredstva na Drini.

Tih prebačenih dobrovoljaca u Srbiju biti će oko 6000.

Povrh toga imade na području kotara Bijeljina tih Srba dobrovoljaca još oko 5000.

Ovim prebacivanjem tih dobrovoljaca rukovodio je posebni ustaški povjerenik određen od Ministra unutrašnjih poslova, koji je istodobno redarstveni povjerenik u Vinkovcima.

Kako tih cca (cirka) 5000 u Bijeljini se sada nalazećih dobrovoljaca vrše obradu zemlje - razdijeljeni po odgovarajućem broju seljačkih gospodarstava - pokazuju izvjesno nezadovoljstvo, to će ovi doći prvenstveno u obzir za prebacivanje u Srbiju, naravno ubrojeni u određeni kontingent.

Po ovom pitanju izvjestio je zapovjednik IV. oružničke pukovnije - podpukovnik Vidas - pod brojem J.S. 328 od 27. lipnja 1941. zapovjedništvo Hrvatskog oružništva Zagreb - pismeno.

Predlažem, da se to prebacivanje:

1/ Iz Slavonije u Bosnu obustavi,

2/ Da se ustaški povjerenik Ministarstva unutrašnjih poslova

[1] Original u Vojnom arhivu, ANDH, k. 143-a, reg. br. 31-9-3.
[2] Ante Pavelić.
[3] Misli se na Srbe koji su živeli na teritoriji Austro-Ugarske Monarhije i bili dobrovoljci u vojsci Kraljevine Srbije u Prvom svetskom ratu. Po osnovu ovakvog dobrovoljačkog statusa, oni su dobijali zemlju posle rata i tako kolonizovani u Sloveniju i Vojvodinu.

uputi da će prebacivanje Srba u Srbiju otpočeti kad ja to odredim.

Razlozi za ovaj prijedlog leže u tome, što se tim neorganiziranim prebacivanjem stvara ponovno jedno suvišno nezadovoljstvo, kakvo je na pr. već u Hercegovini uslijed slične samovolje i nezakonitih postupaka imalo teških posljedica. Kod Njemaca ovaj postupak neorganiziranog prebacivanja izaziva negodovanje i nepovoljnu kritiku naših prilika, a kod Italijana pritajenu radost.[4]

Sarajevo, 4 srpnja 1941.
u 8,50 sati.
Pukovnik
Rupčić[5]

[4] Vidi dok. br. 85.
[5] Mate.

BR. 98

IZVEŠTAJ PREDSTOJNIKA KOTARSKE OBLASTI BILEĆA RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST O SITUACIJI NA PODRUČJU KOTARA I ČITAVE HERCEGOVINE ZA PERIOD 11. JUNI - 4. JULI 1941. SA PODACIMA O PRAVOSLAVNOM STANOVNIŠTVU, MEĐUSOBNIM ODNOSIMA NARODA, ZLOČINIMA USTAŠA I UZROCIMA TAKVOG STANJA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST BILEĆA
Broj: 14/41 Prez.
4. srpnja 1941 godine
Predmet: Izveštaj o situaciji.-

RAVNATEUSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
Nezavisne Države Hrvatske

Zagreb

Na temelju naređenja broj 1956/41 čast mi je za područje kotara bilećskog podnijeti slijedeći izvještaj:

Ad.I.a.-

U kotaru bilećskome do sada nije primijećena nikakva komunistička akcija ma u kom pogledu.- Međutim desile su se izvjesne pojave, na koje će biti u ovome izvještaju skrenuta pažnja.-

Ad. I b.-

Kotar bilećski broji oko 25.000 stanovnika, od kojih su oko četiri petine t.j. 20.000 pravoslavnih, a jedna petina t.j. oko 5.000 muslimana. Pravoslavno stanovništvo nastanja periferiju kotara, a kotar graniči kako se vidi iz priložene karte kotarovima Trebinje, Ljubinje, Stolac, Nevesinje, Gacko i Crnom Gorom.- Muslimansko stanovništvo je većinom u Bileći, te se pruža jedan relativno uzak krak od Bileća, ka općini Plana i Divin do Fatničkog odnosno Dabarskog polja.-

Potpisani kotarski predstojnik je dužnost u Bileći nastupio 11. lipnja 1941. godine i našao je slijedeće stanje.

Cjelokupni srpski elemenat sa svima članovima obitelji, sa cjelokupnom stokom i pokretnim imanjem je iselio iz svojih

[1] Kopija u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 220, reg. br. 52/3-4, 5, 6, 7. U sastavu ove arhivske jedinice nalaze se izveštaji o vojno-političkom stanju za juli i avgust 1941. na teritoriji Bileće i susednih kotara.

domova. Imanja se nisu obrađivala.- Došao sam u dodir sa izvjesnim uglednim licima pravoslavnim, te sam ustanovio, da su isti iselili iz svojih domova i odbjegli u planine, a naročito oni su sa Crnogorske granice, iz razloga, jer su u susjednim kotarevima (Stolac, Gacko, Ljubinje, Trebinje i Nevesinje) a naročito u kotaru Gacko, baš neposredno na samoj granici gatačko-bilećskog kotara pobijena neka lica i pobačana u jednu jamu kod sela Korita pokraja samog puta Gacko-Bileća. Potpisani je sam pregledao predmetnu jamu i koliko se je mogla vidjeti i po smradu osjetiti u istoj se zbilja nalaze neki lješevi u stadijumu raspadanja. Prema izvještaju krilnog zapovjednika iz Bileće u predmetnu jamu je bačeno oko 170 lica. Kroz pravoslavni narod se je pronijela vijest, da će tako biti sa cjelokupnim srpskim stanovništvom u Hercegovini. Pronijete su vijesti o ubijanjima Srba u kotarevima Trebinje, Ljubinje, Stolac i Nevesinje.- Naravna stvar da su ove glasine dostizale fantastične razmere, te se ni na koji način ovaj elemenat nije mogao uvjeriti da se u Bilećskom kotaru neće takve stvari dogoditi.- Potpisani je danonoćnim obilaženjem kotara uspio da se većina stanovnika vrati svojim domovima i da nastavi sa redovnim poslovima. Skoro cijelo stanovništvo kotara se je bilo smirilo, jer su se uvjerili da je upravu uzela u svoje ruke redovna vlast i da će biti kažnjena samo ona lica, koja se budu ogriješila o interese Nezavisne Države Hrvatske, ali je ta kazna da će biti izrečena od strane suda, pa makar to bio i prijeki sud.- Cjelokupno stanovništvo kotara je pokazivalo tendenciju, da bude lojalno i bilo je počelo da vlada spokojstvo.

U međuvremenu je u susjednim kotarevima nastavljeno ubijanje tako, daje cijela akcija na smirivanju i u kotaru bilećskom opet potpuno propadala. Ovo iz razloga, a jer su iz kotareva Trebinje, Ljubinje, Nevesinje stalno iseljavala cijela sela i krajevi u ovaj kotar u planine. Naročito u planinu Sitnicu, koja se proteže od općine divinske preko Krstača, Zmijanca i općine Ljubomirske sve do granice kotara Trebinje.- Ova iseljena lica su bila mirna, sve dotle, dok u Nevesinjskom i Gatačkom kotaru nije nastala otvorena pobuna.- U narodu ima mnogo oružja, koje je isti po svome vjekovnom četničkom mentalitetu posjedovao od prije, a sada prilikom rasula bivše Jugoslovenske vojske, mnogo svakovrsnog oružja i municije donešeno je i nije predato.- Dok su ranije bile Italijanske, okupatorske vlasti, iste su oružje pokupile ali u glavnom od muslimana, koji su oduvijek svakoj vlasti bili lojalni elemenat, dočim Srbi nijesu predali skoro ništa.- Od naroda je s obzirom na ogromno prostranstvo i područja konfiguraciju terena;

nemoguće oduzeti oružje, jer ga nikad ne drže kod kuće nego dobro skrivene po raznim krševima i gudurama, kojih u ovome karsnom terenu ima veoma mnogo na svakom koraku - Kilometrima i kilometrima se proteže sami krš i goli kamen i u takom je terenu moguće sakriti i tešku artileriju.-

Kada je dana 24 lipnja 1941. god. u cijelom Nevesinjskom i Gatačkom kotaru sa početkom njemačko-ruskog rata izbio otvoreni ustanak, i kada su u isto vrijeme u tim kotarovima napadnute sve Državne vlasti, kao vojne i Oružničke postaje, izvršenje napad na oružničku postaju Lukavac na području Nevesinjskog kotara a u neposrednoj blizini granice ovoga kotara.- Naoružana masa seljaka predvođena otpuštenim bivšim Jugoslovenskim oficirima, podoficirima i žandarima, zarobile su sve oružničke postaje Lukavac.- Otpušteni mornarički narednik Sava Budalić iz Lukavaca, došao je u selo Davidoviće, općine divinske ovoga kotara i javio, kako je došla ruska vojska u Nevesinje, i kako je bivši Jugoslovenski kralj Petar opet došao na prijestol, te daje potrebno da se razoruža oružnička postaja Divin.- Seljaci iz Davidovića potpomognuti pobunjenicima iz Nevesinjskog kotara, napali su oružjem oružničku postaju Divin.- Oružnička postaja je obavijestila telefonom potpisanog i isti je odmah autom otišao u Trebinje po odobrenju Zapovjednika Divizijskog područja iz Mostara donio 150 komada pušaka i odgovarajući broj municije i za vrijeme trajanja borbe odnio oružje i municiju u Divin a u isto vrijeme i pomoć u ljudstvu, te je uspjelo napad na postaju Divin odbiti.- Pošto se oko same oružničke postaje nalaze nekoliko muslimanskih sela, to je istima za odbranu vlastitih života odijeljen dovoljan broj oružja i municije, te isti zajedno sa oružničkim organima osiguravaju svoja imanja.-

U isto vrijeme, na osnovu jednake agitacije iz kotara Nevesinje i Gacko seljaci sela Vranjske, Krstače, Zmijanac sa onim odbjeglim iz kotareva Gacko, Trebinje, Ljubinje, Stolac napah su oružjem u ruci oružničku postaju Kstaće, koja nema nikakve veze sa Bilećem, da bi mogla tražiti pomoć u ljudstvu i oružju.- Kada su oružnici istrošili svu raspoloživu municiju, morali su napustiti postaju i pod zaštitom mraka su se povukli i došli u Bileću. Ista je sudbina zadesila oružničku postaju Zmijanac, koja također nema nikakve veze sa Bilećom, jer u tome kraju nema nikakvih komunikacionih sredstava.- Masa se je odatle krenula prema selu Ljubomiru gdje se je sukobila sa odredom oružnika i ustaša, koji su bili iz Bileća poslati u pomoć oružničkoj postaji Zmijanac,-

Oružnici u ustaše su se povukli u zgradu Državne osnovne škole u Ljubomiru i tu su dali otpor i na istoj su se držali 48 sati, dok im je stigla pomoć vojske i ustaša i kada su bili oslobođeni.- U toj borbi je poginula oružnik-stražar Čengić Osman.-

Kada je 28 lipnja 1941. god. Podmaršal g. Lakša a po ovlasti Poglavnika preuzeo u svoje ruke svu vlast na području župa Hum i Dubrava i izdao o tome proglas u kome je zagarantovao sigurnost života i imanja svakom građaninu Nezavisne Države Hrvatske ma koje vjere bio, potpisani je lično pošao po svim selima da razdijeli izdate proglase i da rastumači svima sadržaj proglasa i da narod pozove da se vrati na svoja imanja i svojim kućama.- U tome je uspio utoliko, da se stanovništvo općina bilećske, Zavodske i jedan dio Ljubomirske i divinske povratio svojim kućama.- Međutim stanovništvo sela Vranjska, Zmijanac, Krstača i dio Ljubomirske općine nije htjelo da primi nikakva objašnjenja ni pozive, nego su cijelo područje osigurali stražama i izjavljuju da se neće vratiti svojim kućama i pokoriti Državnim vlastima.- Izjavljuju preko izvjesnih lica, da oni neće nikoga napadati, a i da nedozvoljavaju da među njih dođe neko od Hrvatskih vlasti, nego da primaju intervenciju okupatorskih (Italijanskih i Njemačkih vlasti).- Pojedini seljaci sa područja kotara Bilećskog su mi poručivali da bi se oni rado povratili svojim kućama i da se oni pokoravaju vlastima, ali da su je formalno zadobili bjegunci iz kotareva Ljubinje, Trebinje, Nevesinje i Stolac - U tim krajevima naročito u zadnje vrijeme se nalazi naroda iz kotara Stolac, iz sela Berkovići i okoline, jer su prije 7 dana u Berkovićima neka lica, navodno ustaše, napravili čitav pokolj.- Seljaci iz sela Bijeljani, općine Divinske koje selo je na samoj granici Stolaćko-Bilećkog kotara, potpisanom su pričali, da je pobijena ogromna masa ljudi, žena i djece (navodno preko 1000 lica).- Pojedini ostaci tih porodica, koji su odbjegli u planine u području Krstače, Vranjske i Zmijanca, poručuju da se ni na koji način vratiti kućama neće, sa izgovorom da se nemaju kuda vratiti.- Ovi seljaci su potpisatom i oružnićkom potpukovniku Aganoviću izjavili da su seljaci bili domamljeni da se vrate kućama da im se saopći neka naredba vlasti, a da su potom svi redom poubijani.- Da li u tome ima i koliko neistine potpisanom je nepoznato, ah u narodu vlada takvo uvjerenje, i stoga da ne mogu pokloniti vjeru ni pozivu potpisanog Kotarskog predstojnika niti proglasu Podmaršala g. Lakše.-

Prema izjavama seljaka u tim predjelima su sva lica organizirana, postavaljene su straže, tako da je i mještanima nemoguće izići iz toga kraja, jer dobjegli ubijaju svakoga onoga, koji im se

nepokorava.- Vođa ovih pobunjenika je navodno kaluđer MIRON NIKIĆ iz Manastira Krstače, koji je pobunjenike i prisegao i odredio prijeki sud od 10 lica, koji svakoga ko se njemu i njegovim odredbama ne pokorava, odmah na licu mjesta strijelja.- Da je sve vjerovatno dokaz je slučaj, koji seje dogodio u selu Milavićima na granici područja koje se opire.- Seljaci iz sela Vranjske sa drugim licima iz susjednih kotareva pošli su da popale muslimansko selo Milaviće.- Neki seljak Popadić, usprotivio se je razbijanju i uništavanju muslimana, na šta je vođa pobunjenika neki Kašiković potegao pušku i na licu mjesta ubio pomenutog Popadića.- Sin Popadića je iz puške ubio Kašikovića i još jednog ranio, na što se je masa pobunjenika vratila neuništivši selo Milaviće.-

Pomenuti kaluđer Miron Nikić je navodno imenovao između pobunjenika i generala i ostale činove, te zaveo neku vrstu discipline. Prema dovikivanju seljaka Srba i muslimana, kaluđer Nikić je to područje proglasio Srbijom i seljaci Srbi dovikuju muslimanima da ne prelaze u njihovo područje, jer je to Srbija: navodno se među pobunjenicima nalazi i neki crnogorski poručnik, koji vojnički organizuje otpor.-

Na području kotara bilećskog Srbi nisu imali nikakvog razloga da se dižu na oružje niti da pružaju otpor Državnim vlastima, jer su na području Kotara svega ubijena dva pravoslavna seljaka i to: Rajćević Sava i Milošević Luka iz sela Davidovića, a po seljacima ustašama: Ovćina Alija, Ovćina Ahmet, Bajramović Adem, Bajramović Šaćir i Jakupović Adem.- Oružnička postaja u Divinu je izvijestila spisom broj 109/41 od 27.VI.1941.g. da su pomenute ustaše došle u selo Davidoviće (dan kasnije od napada na oružničku postaju Divin) i da su pitali pobijene seljake da li su oni učestvovali u napadu na oružničku postaju i kada su rekli da nijesu, oni su im rekli da pređu sa njima na oružničku postaju i da tame izjave da nijesu.- Čim su izašli iz sela Davidovića pomenutih pet ustaša su ove seljake pobili.- Vrlo je vjerojatno da pobijeni seljaci nisu učestvovali u napadu, jer prema izjavi zapovjednika oružničke postaje, prije samoga napada na postaju došli su neki seljaci iz sela Davidovića i izvjestili su zapovjednika da se sprema napad.- Ovo ubistvo međutim ne prelazi granice običnoga kriminaliteta u ovim krajevima, pa ne može biti uzrok ustanka i oružničkom otporu prema Državnim vlastima.-

Po mišljenju potpisatog uzrok ovome stanju u susednim kotarevima pa i u Bileći je slijedeći:

Za ustaške povjerenike sa specijalnim dužnostima su u kotarevima Gacko, Stolac, Ljubinje, Trebinje i Nevesinje su postav-

ljena lica iz drugih, većinom prečanskih krajeva, koji apsolutno nijesu poznavali teren, niti mentalitet ovdašnjega življa.- Cijelu akciju postavili su na pogrešan temelj i mjesto pozitivnih postigli su negativne rezultate.- I u koliko su ta lica imala specijalne dužnosti, oni su trebali da najprije zavedu u svim kotarevima Državnu vlast, da narod predhodno razoružaju, da pokupe svu Državnu imovinu i da situaciju prvo uhvate u svoje ruke, pa su onda mogli da provode svoj program, koji im je eventualno bio namijenjen.- To su bili većinom mladići, neiskusni upravno-političkim poslovima, nepristupačni svakom dobronamjernom savijetu, i svakome ko bi im ma i jednu riječ rekao u pogledu njihova rada koji nikako nije mogao uroditi korišću po Nezavisnu Državu Hrvatsku, smatrali su saboterom, i zaštitnikom Srba.- Dešavali su se slučajevi, da su Državnim organima, koji su im dobronamjerno svraćali pažnju na njihove greške, prinosili revolvere pod grlo tako da je svako bio toliko ustrašen da se je bojao za svoj život.- Ovi mladići nepoznavajući tačno vjekovni antagonizam Srba i muslimana u ovim krajevima, nisu stupili u vezu sa starijim i iskrenim dalekovidnijim muslimanima, nego su prikupljali one na koje su prvo naišli, a to su u skoro svim mjestima bili uličari, lica koja po svojoj prošlosti nisu mogla biti ni obični namještenici, a kamoli ustaše.- Ista lica su naoružali i dali im punu vlast života i smrti svih stanovnika. Ova lica rukovodeći se svojim mračnim instiktima i stoljetnim mržnjama, davali su posve protivne informacije svojim starješinama, i oni su ih slijepo izvršavali.- Svi pošteni i stariji muslimani, sa kojima sam u dodir dolazio izražavali su mi svoju bojazan od tih naoružanih lica, jer ni oni nisu u njih imali povjerenja.- Ova naoružana lica gledala su u svoju ličnu korist, jer se je potpisati lično u Koritima u kotaru Gatačkom osvjedočio, da nigdje ni u jednoj kući nema ni jedna ni-najmanja kućna stvar, jer je sve raznešeno.- Časnici Hrvatske vojske koji su se zadesili prilikom ubijanja u Koritima izjavili su mi, da su svojim očima vidjeli lice koje je imalo pušku i koje je nosilo na leđima opljačkane stvari, i kad su ga pitali zašto nosi te stvari on je odgovorio: „Pa ja sam ustaša".- U samome mjestu Bileći ima 12 zakletih i naoružanih ustaša, a od tih 12 lica tačno 6 neodgovara po svojoj političkoj i društvenoj prošlosti da bude ustaša, jer ih ima među njima koji su bili osuđivani za krađu.

Iznoseći sve gornje, potpisani je htjeo da ukaže na razloge, koji su doveli tako brzo do otpora Srba, i doskoro općeg oružanog ustanka i nepokoravanja Državnim vlastima. Potpisanom je jasno

i zna to vrlo dobro da Srbi svi mrze ovu Državu, i da bi oni svi u danom momentu i bez ikakva razloga skočili na oružje, kada bi im se ukazala najmanja prilika da povrate ono što je izgubljeno za njih.- Ali su oni svjesni da ta akcija nebi uspjela, pa se bez napred navedenih razloga nebi dizali na otvorenu bunu.- Moram da ukažem još na jednu činjenicu, koja je po mišljenju potpisanog svoj instiktivni i spontani strah i bjeg Srba od svojih domova pretvorili i organizovali i opći oružani otpor.-

Narod u graničnim selima u kotarevima Trebinje, Bileća, Gacko je u rodbinskim i prijateljskim vezama sa Crnogorcima.- Svaki gest naših vlasti odjekne u Crnoj Gori desetostruko i pošto se u Crnoj Gori nalazi masa otpuštenih bivših Jugoslovenskih oficira, podoficira i ostalih činovnika, koji su u većini bez posla, isti su počeli da vrše agitaciju u narodu koji spada pod našu Državu.- Pošto je granica otvorena i terenski vrlo teška, to nema skoro nikakvih komuniakcionih sredstava, a prema tome ni mogućnosti kontrole, te su ova lica nesmetano mogla prolaziti iz Crne Gore i vršiti agitaciju gdje im se svidi i kako im se svidi.- Ovo se je naročito potenciralo u momentu, kada je nastao Njemaćko-ruski rat, kada su u Crnoj Gori prema saznanju izvješene mnoge crvene zastave.- Talijanske vlasti koje su do toga momenta iz neznam kojih razloga bile vrlo tolerantne prema svim pojavama i zavele su odmah oštriji režim, tek je dosta tih lica komunističkih nastrojenih prebjeglo u našu Državu, i poveli agitaciju za jedan organizovani otpor prema Državnim vlastima.- Ovo se je osjetilo u organizovanoj akciji u kotarevima Nevesinjskom i Gataćkom kao i po organizovanom otporu u planini Sitnici ovoga kotara.-

Pošto je Podmaršal g. Lakša preuzeo cijelu vlast u župama Hum i Dubrava i pošto je započeo plansku vojničku akciju uz pripomoć savezničkih trupa, stvar se odvija povoljno i biće Državna vlast potpuno zavedena.- Prema izjavama pojedinih Talijanskih oficira, koji vode akciju proti pobunjenika jer su u Gataćkom kotaru izginuli njihovi vojnici, zatvorena je Crnogorska granica od strane talijanskih vlasti, i tako je sada onemogućeno prebacivanje Crnogoraca na našu teritoriju, pa bi prema tome i ta opasnost bila otklonjena.-

Inače kotar bilećki je. u ovom dijelu Hercegovine ostao jedini kotar gdje je održan relativan mir i gdje se nije dogodilo ništa, što bi dalo povoda buni.- U koliko ima pobunjenika, to je iz razloga napred navedenih.

Potpisani je ovo sve gornje naveo u namjeri da svoje više vlasti izvijesti o pravom stanju stvari i sve navedeno može potkrijepiti po potrebi dokumentima.- Smatram, da je potrebno iznijeti pravo stanje stvari i da se neće desiti da bude uzet na odgovornost kao što se je dešavalo za vrijeme bivših Jugoslovenskih vlasti, kada je svaki činovnik morao svoje izvještaje podešavati raspoloženju momentalnih vlastodržaca i bio je uziman na odgovor ako je iznio pravo stanje stvari.- Pošto je potpisani Hrvat i kao takav i stradao u službi, a ovu Državu voli, te je potrebno iznijeti istinu, pa ma kako gorka bila.-

Ad. I.e.—

Na području kotara nije postojala uopće H.S.S. niti Građanska i seljačka zaštita.-

Ad. I.d.-

Na području kotara nema uopće Židova.-

Ad. II.

Izvještaj o kriminalitetu je sadržan u izvještaju o Srbima.-

Ad. III.

Kotar Bilećski je pasivan kraj, koji ni ukom slučaju nemože da ishrani stanovništvo, te je svake godine potreban uvoz žita.- Ovom kotaru je od strane Povjereništva za ishranu disponirano 4 vagona kukuruza, još prije 20 dana, ali do danas nije prispjelo ništa.- Muslimanski elemenat traži hranu jer je zaista oskudan, o pravoslavni elemenat uopće ne traži, jer je uslijed naprijed iznešenog preplašen i skorom ne dolazi u Bileću.- Potrebno je što prije dostaviti disponirani kukuruz, kako bi se narodu mogao razdijeliti.—

Ad. IV.

Negativan.-

Prednji izvještaj čast mi je dostaviti s molbom radi znanja.- Ujedno se prilaže popis personala u ovom kotaru.- Iz toga se vidi da je potpisanom nemoguć svaki uredski rad jer je 16 činovnika iz kotara otpušteno pošto su bili sve Crnogorci.-

KOTARSKI PREDSTOJNIK,

BR. 99

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE OPUZEN OD 4. JULA 1941. VELIKOM ŽUPANU ŽUPANIJE HUM 0 BROJU UHAPŠENIH I UBIJENIH SRBA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA
T.Broj:404

NA LIČNOST:

Izvještaj o stanju javne
sigurnosti, dostavlja.-
Opuzen 4. srpnja 1941. god.

VELIKOM ŽUPANU ŽUPANIJE HUM

MOSTAR.

Od dana Uskrsnuća Nezavisne Države Hrvatske, pa do danas bilo je na području ove postaje i to:

1.-Uhapšeno je 27 lica i to: 1 radi krađe, 1 radi vršenja prevara, a 25 pod sumnjom komunizma i Jugoslavenstva.-

Hapšenje 5 lica su izvršili Ustaše iz Metkovića, a ostalih 22 su uhapsili oružnici ove postaje po nalogu Kotarskog Pretstojnika i Ustaškog Logornika iz Metkovića.-

Uhapšena su lica provela u zatvoru Kotarske oblasti i Kotarskog suda u Metkoviću od 2 do 10 dana kako koji, a 5 u kontracionom logoru u Trebinju 10 dana.-

Uhapšeni su se vratili svojim kućama svi sem 3 i to se: 1 nalazi u Kaznenom zavodu u Zenici, a 2 kod Kotarske Oblasti u Metkoviću.-

Uhapšenici se netuže na postupak sa njima za vrijeme dok su bili u zatvoru.-

2.-Sa područja ove postaje nije ubijeno niti jedno lice.-

Noću 25 i 26 lipnja ov. god. dovezli su Ustaše iz kotara Stolačkog teretnim automobilima 283 lica u mjesto Opuzen i nad istima izvršili justifikaciju na obali rijeke Neretve ispod mjesta Opuzena, radi Srpstva i Četničke akcije u kotaru Stolačkom.

Ubijena lica su sahranjena na mjestu justifikacije, po danu, sahranu su izvršili mještani Opuzena.-

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 189, reg. br. 7/1.

3.-Paljevine kuća i zgrada kao i pljačke ma od koga, na području ove postaje nije bilo.-

4.-Po djelu krađe i prevare vodila je ova postaja izvide i krivce sa prijavom dostavila nadležnoj vlasti.-

Po djelu ubijstva Srba-Četnika, nije ova postaja vodila nikakove izviđaje, niti je šta u tome pogledu preduzimala, pošto su isti kao i Ustaše koji su izvršili justifikaciju sa tuđih postajnih područja.-

Na području ove postaje vlada potpun red i mir.-

S molbom na nadležnost.-

DOSTAVUENO:
Zap. 2. Hrvat, oružničke pukovnije, Državnom Pravobraniocu Split, Kotarskom sudu Metković, Krilnom oružničkom zapovjedništvu Dubrovnik i Vodnom or. zapov. Metković.-

Zapovjednik postaje:
stražmeštar,
Dragutin M. Derčić

BR. 100

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 5. JULA 1941. O PROMENI ZAKONSKE ODREDBE 0 PRIJEKOM SUDU I ZAKONSKE ODREDBE 0 POKRETNOM PRIJEKOM SUDU[1]

Na prijedlog ministarstva pravosuđa i bogoštovlja propisujem i proglašujem

ZAKONSKU ODREDBU

0 promijeni zakonske odredbe o prijekom sudu[2] i zakonske odredbe o pokretnom prijekom stidu.[3]

§ 1.

Pred prijeki sud odnosno pokretni prijeki sud bit će stavljen 1 onaj:

1. koji pisanjem, tiskanjem, izdavanjem ili širenjem knjiga, novina, proglasa, letaka ili slika ili na bilo koji drugi način vrši

[1] „Narodne novine" br. 68 od 5. VII 1941.
[2] Vidi dok. br. 30.
[3] Vidi dok. br. 75.

promičbu ili ide za tim, da stvori uvjerenje ili raspoloženje kod drugih, da se neki dio Nezavisne Države Hrvatske odcijepi iz cjeline, ili kao samostalna država, ili da se spoji s kojom drugom državom, ili da se promijeni današnje državno uređenje, ili da se promijeni politički ili društveni poredak u državi, ili da se uguši ustaški pokret;

2. koji pisanjem, tiskanjem ili širenjem letaka, slika, proglasa ili novina, ili inače iznosi ih pronosi lažne tvrdnje s namjerom, da izvrgne ruglu ili preziru državne ustanove ili društveni poredak u državi ili ustaški pokret ih ustaške postrojbe, ih koji na spomenuti način nešto iznosi i pronosi s namjerom, da stvori neraspoloženje proti državnim ustanovama, zakonskim odredbama ili naredbama oblasti ili proti političkom ili društvenom poredku u državi ili proti ustaškom pokretu ili proti ustaškim postrojbama;

3. koji drži kod sebe letak, knjigu ih novine, koje svojim sadržajem vrše promičbu komunizma ili koje sadržavaju kakvo drugo kažnjivo djelo proti obstanku države i njezinu uređenju ili proti državnoj vlasti ili proti javnom miru i poredku ili proti Poglavniku ih proti onima, koji ga po ustavu zamjenjuju, ili proti ustaškom pokretu ili proti ustaškim postrojbama.

§ 2.

Za sva djela spomenuta u §-u 1. bit će kažnjen onaj, koji ih je učinio poslije 10. travnja 1941. godine.

§ 3.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.

Zagreb, dne 5. srpnja 1941.

Poglavnik
Nezavisne Države Hrvatske:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

BR. 101

IZVEŠTAJ POSEBNOG OPUNOMOĆENIKA POGLAVNIKA POD-MARŠALA LAKŠE OD 5. JULA 1941. ZAPOVJEDNIKU KOPNENE VOJSKE 0 DIVLJAČKIM I NELJUDSKIM POSTUPCIMA USTAŠA U HERCEGOVINI[1]

POSEBNI OPUNOMOĆENIK
POGLAVNIKA
V.l. Br. 40
5. lipnja 1941 godine
Mostar.

ZAPOVJEDNIKU KOPNENE VOJSKE NA RUKE
PUKOVNIKU GOSPODINU LULIĆU.

Savezno mojim dosadašnjim usmenim i pismenim izvještajima javljam slijedeće:

Malo dana poslije preuzimanja povjerene mi vojne uprave od Poglavnika u područjima velikih župa Hum i Dubrava bio sam u mogućnosti da pri hladnom rasmatranju i daleko od svakog stranog uticaja dobijem o prošlim događajima slijedeću sliku.

Nemiri u Hercegovini, nezadovoljstvo i utučenost pučanstva bili su, prema izjavama svih slojeva pučanstva, najvećim dijelom izazvani divljačkim i nečovječnim postupcima „TAKO ZVANIH USTAŠA".

Prilikom organiziranja ustaških postrojbi uzimalo se je ljudstvo bez ikakvog izbora. Komunisti, notorni alkoholičari i t.d. napravljeni su preko noći ustašama, i ne treba se tada čuditi, što je došlo do tako neugodnih ispada.

Ja sam zbog toga već u prvim danima zapovjedio, da se ovi ljudi /ustaše/ kaserniraju i da predaju oružje,' koje da im se izdaje samo onda kada vrše službu.

Ove „TAKO ZVANE USTAŠE" pogazile su nogama uzvišene ideale ustaškog pokreta, podkopale njegov ugled i navukle mržnju pučanstva.

Za vrijeme „ustaškog režima" nije bio ni jedan činovnik ni jedan časnik, niti građanin, ni jedna žena pa ni dijete danju ni noću sigurno za svoj život. Ove ustaše pustošili su svuda gdje bi upali. Mnogi od ovih ljudi-ustaša-hvalili su se koliko su ljudi pobili, koliko su ljudi tukli i zlostavljali do smrti. Muškarci i žene bili su bez izbora odvlačeni u zatvore, a da im se nije mogao

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 84, reg. br. 55/3.

dokazati ni najmanji prestup. Tako „ZVANE USTAŠE" drsko tvrde, da su oni „očistili prostor": Gacko-Avtovac-Bileće-Nevesinje i da su time učinili velike usluge Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Oni vjerovahu, da su svoju zadaću izvršili krvoprolićima, a ne misle, da su uklonili samo jedan dio ljudi, a naprotiv najveći dio srpskog pučanstva iz straha pobjegao je sa oružjem u krševe, planine i šume, riješen da radije umre smrču dostojnom čovjeka, nego da bude kod kuće zlostavljan i tučen bez svijesti.

Najvećim dijelom ustaše snose krivicu za sadašnje nemire, koji nemiri moraju biti u klici ugušivani od mlade Hrvatske vojske, što je do sada zahtjevalo više žrtava, a zahtjevaće ih i dalje.

Predstavnici državnih i ostalih vlasti, organi oružništva i tako dalje bili su postupcima ustaša potisnuti u stranu, uplašeni i pokolebani, da se nijesu usuđivali oduprijeti davljenju ovih ljudi.

Ustaše su tvrdile, da rade po zapovjedi organizacije iz Zagreba i da im se mora sve pokoravati. Predstavnici vlasti i drugi bijahu toliko moralno utučeni, da iz straha pred ustašama o događajima nisu slali nikakove izvještaje. Na jedan prikladan, ali oštar način ja sam ovim predstavnicima predočio njihovo ne dostojno i ne muško držanje u ulozi šefova, glavara i teškom mukom uspjelo mi je uvjeriti ih, da je u mjesto režima sile i bez zakonja sada došao režim zakona i pravednosti i ako oni u buduće ne budu poduzimali sve potrebne mjere i korake, da samovolju i bez zakonja spriječe, to ću i protiv njih postupiti u smislu moga proglasa i po ratnim'zakonima, /prilog broj 1/

Ugledni građani, svećenstvo, činovnici, pa čak i ozbiljni ustaše tužili su se na postupke i držanje ovih „NAZOVI USTAŠA", koji su potpuno nedisciplinirani. Prave ustaše sami kažu, da i među njima nema suglasnosti i da će ove na brzu ruku prikupljene ljude razoružati i odpustiti.

Smatram, da ne smijem propustiti, a da ne naglasim, da su postupci ustaša učinili također težak i mučan utisak na našu mladu vojsku. U Nevesinju bili su od strane ustaša /nadporučnik Franjo Sudar/ u podrumu jedne zgrade ljudi do bezsvjesti tučeni i u zatvoru strojnom puškom poubijani. Nije bila laka stvar uticati na naše mlade vojnike, da oni sami ne upotrijebe silu protiv ovih krvožednih ljudi.

Sa proglašenjem opsadnog stanja i prijekog suda prilike su se poboljšale, i samo u noći od 30/VI na 1/VII u Ljubuškom dogodio se nemio slučaj /kao što se vidi iz prepisa pisma prilog 2/, da je veći broj ljudi opet poubijan. Mesar Osmić iz Ljubuškog uhićen je i slučaj je predan sudcu istražitelju.

Saglasno svemu iznijetgm neka mi je dopušteno da kažem slijedeće:

1/ Ja sam duboko osvijedočen, a i sa sviju strana to se potvrđuje, da nije bilo u smislu zapovjedi Poglavnikove već noću 27. lipnja tek. godine proglašeno opsadno stanje i prijeki sud, došlo bi na Vidovdan 28/VI do jednog općeg krvoprolića, koje bi moglo sobom povući najneugodnije posljedice.

2/ Potrebno je i dalje pojačati Jadransko divizijsko područje sa: 2 bojnice pješačstva, nekoliko baterija topništva, teškim strojopuščanim satnijama, bacačima mina. Baterije i bacači svojom dobro uperenom vatrom mogu lako čistiti gnjezda ustanika i otpor od pobunjenika i nezadovoljnika.

3/ Sve vojne akcije protiv pobunjenika moraju se izvoditi polako i metodično, da bi se gubitci sveli na najmanju mjeru.

Naši domobrani koji dolaze iz ravnice, nakon kratke izobrazbe, ne poznavajući ovdašnje zemljišne teškoće niti gerilski način ratovanja sa vojnički organizovanim bandama, mogu kod najmanjih iznenađenja podleći panici.

4/ U državnom je interesu, da vojnička uprava ostane duže vremena na Jadranskom divizijskom području zbog uzroka koje sam izložio, kao i zbog toga što vojska uživa povjerenje pučanstva.

U cilju populaziranja režima i državnih vlasti vojničku upravu trebalo bi uvesti na područje cijele Bosne i Hercegovine.

5/ Da bi se u ovim krajevima uspostavio potpuni mir trebalo bi raspustiti sadanju ad hoc organizaciju ustaša i organizirat je iznova, i to od ljudi koji su dostojni ideala ustaškog pokreta u svakom pogledu.

DOSTAVLJENO:
Vojnom uredu Poglavnika,
Zapovjedniku kopnene vojske, i
Vojnom uredu na ruke glavnom stožer, bojniku Babiću Ivanu.

POSEBNI OPUNOMOĆENIK
POGLAVNIKA
PODMARŠAL:
Lakša[2]

[2] Vladimir.

BR. 102

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 3. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 7. JULA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O RADU OBAVEŠTAJNE SLUŽBE I ISELJAVANJU IZ BIHAĆA SVIH PRAVOSLAVACA IJEVREJA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO 3. HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj.J.S. Broj 102

Izvješće o obavještajnoj
službi dostavlja.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽ. PUKOVNIJE

Banja Luka, 7. srpnja 1941. SARAJEVO

U smislu izdatih zapovjedi i Naputka za obavještajnu službu u miru u našoj vojsci, dostavljam izveštaj o obavještajnoj službi u slijedećem:

1. - Praćenje prilika na području pukovnije u pogledu reda i sigurnosti; raspoloženje naroda u opće i prema vojsci: Na cijelom području ove pukovnije, javna sigurnost, red i mir je povoljno. Raspoloženje naroda hrvatskog, vjere rimokatoličke i muslimanske je vrlo dobro, a isto tako i u vojsci. Živalj grkoistočnjačke i židovske vjere, je bio dosta potišten do rata između Njemačke i Sovjetske Rusije, no, nadajući se u pobjedu Rusije, malo su oživjeli. A kada su iz novina saznali, da Rusi na svima frontovima gube, ponova se kod istih primjećuje potištenost.

2. - Suzbijanje protudržavne propagande i propagande protiv vojske: Na suzbijanju protudržavne propagande i propagande protiv vojske, radi oružništvo energično, krivce hvata i predaje nadležnim vlastima i sudovima.

14. lipnja_1941. otkrivena je u Maglaju komunistička organizacija, koju su sačinjavali Hasan Smajlagić, Asin Lošić i Dokić Petar student agronomije, svi iz Maglaja. Kod istih je pronađeno Pravilo „Uvod u komunističku organizaciju na 23 strane i brošura pod naslovom „Rusija danas".

Imenovani su uhićeni i predati nadležnoj vlasti.

/Izvješće J.S.Br.Taj. 74 od 26-VI.1941. ovog zapovjed./.

13. lipnja 1941. je Aleksa Broćilo, pok. Simeona iz Donj.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 10/10.

Klakara, općine Bos. Brod, u dosta pijanom stanju, Vaskrsiji Đuriću iz istog mjesta rekao: „Ti si Hrvat, je.. .ti Boga Hrvatskog i Hrvatsku Majku, Je...te Pavelić".

Imenovani je uhićen i predan kotarskoj oblasti Bos. Brod. /Izvješće J.S.Br. 464 od 28-VI.1941. ovog zapovjedništva/

23. lipnja 1941. je Vojin Pejić Cvijetanov, star 19 god. đak držav. realne gimnazije u Tuzli i Milenko Jaćimović Simin, star 21 god. đak srednje teh. škole u Beogradu, oba iz Karlovca, kotara Gračanica, Kemal Prohić Hamdin iz Gračanice, star 20 godina, radnik; Vjekoslav Taunjić Ivanov, iz Vitarca, kotar Tuzla, star 21. god, privat, namještenik i Sejfulah Karamehmedović Muratov, iz Lukavca, kotar Tuzla, star 19. god. zbog držanja komunističkog materijala uhićeni i predani kotarskom predstojniku u Gračanici.

26. lipnja 1941. ophodnji oružničke postaje Šipovo, predao se u Jezeru, Jusuf Filipović Fahribegov kao vođa pobjeglih komunista, te Irfan Filipović Fahribegov i Mustafa Nasić Saitbegov, svi iz Jezera koji su uhićeni i predani nadležnoj vlasti.

24. lipnja 1941. uhvaćeni su još i Kadrić Nuhjudina Mustafin iz Jajca i Vunić Husein Salihov iz Vijenca koji su bih pobjegli iz Jajca. Imenovane je 25-VI. og. od ophodnje oduzele ustaše iz Jajca i u kotarski zatvor oko 22 sata odveli u Jajce.

/Izvješće Taj.J.S. Br. 85 od 1-VII. 1941.ovog zapovjed./.

22. lipnja 1941. izvršena je kućna premetačna od strane oruž. postaje Modriča zbog sumnje komunizma i posjeda komunističkih knjiga kod: Mikičić Riste obućara, Mikičić Darinke, Ferid Širbegović, krojača, Rauf Grabonjiča studenta, Faud Suljića propalog đaka, Andre Šubarića težaka, Pere Kovačevića obućara, Nike Kovačevića kovača, Esad Širbegovića, težaka, Mehmed Mujbegovića đaka i Izidor Abinun trgovca, svi iz Modriča, kotara Gradačac te sa pronađenim materijalom uhićeni i predani kotarskoj oblasti Gradačac.

22. lipnja 1941. je Matić Julka žena Pere težaka iz Zamlače, kotar Dvor na Uni, na paši čobanima koji su pjevali Hrvatske i protusrbijanske pjesme rekla: „Dajihje. . . Poglavnik i daj. . .be Zagreb i Poglavnika".

Ista je uhićena i sa prijavom predana kotarskom sudu Dvor na Uni. /Izvješće J.S. Br. 479 od 1-VII. 1941. ov. zapovjedništva/.

26. lipnja 1941. je Osmo Mujkanović Hasanov, star 20 godina iz Sjenine, kotar Doboj, u pijanom stanju fizički napao Šalić Osmana Glavara istog sela i Ahmeta Bajrića povjerenika općine, koji su ga vezali, te istima rekao: „Da će i njima zazujati kuršum iznad glave, ovo neće ovako dugo ostati, je.. .ti Ja ovakovu Državu i vlast".

Imenovani je po oružničkoj postaji Osječani uhićen i predat povjereniku za jav. sigurnost u Dobuju.

/Izv. J.S. Br. 488 od 3.VII.1941. ovog zapovjedništva/.

Javnim pogovaranjem u selu Kožuhe pronela se vijest, da postoji organizacija komunističke stranke, za koju se prikupljaju dobrovoljni prilozi i da je osudila izvjesne ljude iz istog mjesta na smrt, te povodom ovoga, oružničke postaje Osječani ustanovila je, da je 10. lipnja 1941. Čedo Jaćimović, student prava iz Osječana sa nepoznatim drugom, u kući Veljka Seksana težaka iz Kožuha održao tajnu sjednicu kojoj su prisustvovali: Veljko Seksan, težak, Milan Seksan trg. pomoćnik Miloje Seksan težak, Đorđe Đorđić težak, Obrad Spasojević kovač, Damnjan Medić kovač, pomoćnik i Novak Mitrović težak, svi iz Kožuha, kotar Doboj.

Na ovoj sjednici nepoznati je rekao: „Da će Rusija uskoro zaratiti sa Njemačkom i da će Rusija pobjediti Njemačku, te da će kod nas postojati red kao u boljševičkoj Rusiji. Molio prisutne da ovo među prijateljima i znancima hvale da bi se narod oduševio za komunističke ideje". Hes je pobjegao u Englesku u sporazumusa znanjem i odobrenjem Vođe Rajha Hitlera da se sporazumi u pogledu primirja sa Englezima koji će biti postignut, zatim će ratovati protiv Rusije gdje će Rusija kao pobjednik izaći.

Imenovani su 28-VI. og. uhićeni i predani povjereniku za javnu sigurnost u Doboju, dočim je uhićenje Čede Jaćimovića, nepoznatog druga i obućara Vselića oruž. postaja Osječani zamolila od Povjerenika za jav. sigurnost u Doboju.

/Izvj. J.S. Br. 485 od 3-VII.1941. ovog zapovjedništva/

3. - Otkrivanje osoba, koje agitiraju protiv vojske ili izbjegavaju vojnu obavezu: Agitiranja protiv vojske na području ove pukovnije nije bilo. Vojni obveznici odazivaju se pozivima vojnih vlasti. Intervencija oružništva nije bila potrebna.

4. - Suzbijanje pronašanja uznemirujućih ili lažnih vijesti: Na suzbijanju uznemirujućih vijesti, oružništvo energično radi, te se i pored ovoga dogodilo u slijedećim mjestima:

22. lipnja 1941. je doputovao u mesto Ripač, kotar Bihać Ranislav Paković, željež. nadzornik iz Obrenovca /Srbija/ te istomesnim seljacima govorio: o blagostanju u Srbiji, da je Rusija stupila u rat sa Njemačkom, da će Njemačka sigurno izgubiti rat pošto je Amerika stupila na stranu Engleske, da Njemci ne mogu izdržati klimu u Africi i da svaki dan puni vozovi prolaze njemačkih ranjenika iz Afrike!

Imenovani je od strane oruž. postaje Ripač uhićen i predat kotarskom predstojniku u Bihaću.

/izvj.L.S. Br. 78 od 1-VII. 1941. ovog zapovjedništva/

2. srpnja 1941. je Dragan Jujanović bilježnik općine Bos. Blagaj, Miji Oljači dražv. šumaru iz Devetaka prilikom bavljenja poslom u općini, istome rekao: „Zašto si prešao u katoličku vjeru, kad dođe Ruska uprava, prvoga će te po redu ubiti na licu mjesta" škripeći zubima.

Vujanovića sretaju grkoistočnjaci i kod njega se informiraju 0 ratnim prilikama, kojima govori, da Rusija dobro napreduje i da će Njemačku vojsku pobjediti, a zatim će biti ruska uprava u ovoj državi i poslije toga doći na Presto Kralj Petar II i vladati kao Car. Da će Rusija doći ovamo do 28. srpnja tg. da će bacati kruh iz aviona, spuštaće se padobranci, koji će donijeti oružja za borbu protiv Hrvatske države i vojske, da ih razoružamo kao što su oni našu Jugoslovensku vojsku razoružah. Poubijat će mo sve Hrvate-katolike i muslimane do potpunog uništenja, da bude država od samih Srba.

Imenovani je iz ranije poznat kao veliki Srbin, a 27. ožujka t.g. pjevao pjesme: „Aj Hitleru je… ti Nanu, izgubit ćeš glavu na Balkanu", a 11. i 12. travnja pucao na savezničke avione, te je po oružničkoj postaji u Svodnoj uhićen i predan kotarskom uredu u Bosan. Novom.

/Izv. Taj. J.S. Br. 95 od 4-VII.1941. ovog zapovjedništva/

5. - Akcija četnika i protu mjere: Sve potrebne mjere za suzbijanje četničke akcije na području ove pukovnije preduzete su.

6. - Spriječavanje strane špijunaže: Za spriječavanje strane špijunaže preduzete su potrebne mjere i do sada na području ove pukovnije nije primećena.

7. - Odnosi sa Njemačkim, Talijanskim i ostalim četama: Odnosi sa Njemačkim, Talijanskim i ostalim'savezničkim četama, su korektni i prijateljski.

8. - Nadzor nad stranim licima /naročito vojnim/, sumnjivcima, nepouzdanim elementima: Nadzor nad stranim licima, vojnim 1 nepouzdanim elementima, strogo se vodi od strane oružništva. Vojna lica se legitimišu i upućuju, da svoj dolazak u mjesto sjedišta oružničkih postaja, prijavljuju istima.

9. - Praćenje domaće i strane štampe: Do sada nikakova strana štampa na području ove pukovnije nije primećena, sem njemačke, a na području oruž. krila u Bihaću i Bos. Petrovcu - talijanske. Domaća štampa svojim pisanjem u mnogome radi na konsolidaciji prilika i korisno utiče na podizanju duha kod pučanstva.

10. - Pribavljanje rasporeda savezničkih trupa na području ove pukovnije: Na području ove pukovnije nalaze se savezničke trupe u slijedećim mjestima: Na području krila Banja Luka nalaze Njemačke čete, na području krila Bos. Petrovac, nalazi se u Drvaru 10 talijanskih vojnika i 1 dočasnik, na području krila Bišće nalazi se jedan konjički puk talijanske vojske u Bišću zv. „Đenova" a od brze divizije sa sjedištem u Plitvičkim Jezerima, 19. bataljun u Cazinu, 13. u Otoki i 6. u Velikoj Kladuši. Sva ova tri bataljuna pripadaju 6 Regg. Bersaglieri (puk Bersaljeri). Na području krila Doboj nalaze se njemačke čete.

11. - Pribavljanje svih podataka vojnog i političkog značaja na području pukovnije: 24. lipnja 1941. Gospodin Župan Velike Župe Psat i Krbava naredio je usmeno, da se imaju iseliti cjelokupno pučanstvo iz Bihaća grkoistočnjačke i židovske vjere, izuzev stranaca i mješovitim brakovima onih koji su Hrvati. Rok za spremanje pučanstva dat je 1 sat te je u 5 sati pučanstvo pristizalo na sabiralište i u ,24 teretna kamiona, koje su talijanske vojne vlasti stavile na raspoloženje, u dvije partije preveženi u Kulen Vakuf gdje su preuzeti od kotarskog predstojnika iz Bos. Petrovca. Židovi su smješteni u Kulen Vakufu a grkoistočnjaci raseljeni po kotaru Bos. Petrovac.

Iseljeno pučanstvo sobom je na glavo moglo ponijeti po 500 dinara a ostalo im je oduzeto, te novac koji je pretresom kod njih nađen i dragocijenosti predate su kotarskom predstojniku. Domovi, stvari i stoka odseljenih stavljeni su pod stražu i posebna povjerenstva ovo popisuju.-[2]

Dostavljajući prednje izvješće mišljenja sam, da je opća i politička situacija na području ove pukovnije povoljna.-

OTPRAVLJENO:
Hrvatskom oružništvu Zagreb;
Zapovjed. Vrbas, diviz.područja,
Zapovjedništvu 1. 2. i 4. oružničke
pukovnije i
Ustaškom Stož. za Bos. Hrvatsku.

M.P.

Zapovjednik, pukovnik
Novak[3]

[2] Vidi dok. br. 87, 91, 122.
[3] Viktor.

BR. 103

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ STOŽERA VRBASKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA OD 8. JULA 1941. O STANJU NA SVOJOJ TERITORIJI I ZLOČINIMA USTAŠA U SELIMA LIČKI OSREDCI I SUVAJA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
STOŽER
VRBASKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA
V. T. V. Broj 931
U Banja Luci dne 8/VII 1941. g.

10-dnevno izvješće o
stanju na području.-

ZAPOVJEDNIČTVU KOPNENE VOJSKE,
/Glavaru Vojnog ureda - za III odsjek/.

Na temelju zapovjedi Br. 527/41 Zapovjedničtva kopnene vojske, - dostavljam slijedeće izvještače:

1. - Zadnjih 10 dana nije formirana nijedna nova jedinica, osim što je usposobljena za rad Vrbaska marvena bolnica, koja je otpočela sa djelovanjem 3/VII.

Danas, 7. ov. mjeseca, otpočele su sa djelovanjem i pješačke pukovnije sa novim nazivima, prema zapovjedi VT.V. br. 492 od 29. lipnja ove godine.

2. - Izvršeni su slijedeći pQkreti jedinica:

a/ 30/VI upućena je 2. satnija 20. pohodnog bataljuna iz Banja Luke u Bišće, radi ojačanja posade u istom,» kao i da posluži kao pokretna pričuva - ako bi se pojačali nemiri i neredi, koji su u to vrijeme bili nastali kod s. Srba i D. Lapca.

b/ Iz istog razloga, a da bi za slučaj upotrebe i ostale posade bile dovoljno jake, naredio sam da se 30/VI povuku detaširane polusatnije 1. bataljuna Banjalučke pješačke pukovnije iz Kotor Varoši i Prnjavora u Banja Luku, a polusatnije 1. bataljuna Sisačke pješačke pukovnije iz Bos. Dubice i Bos. Gradiške u Sisak.

c/ Polusatnija sastojeća se od 1 časnika i 80 domobrana, koja je na zahtjev Velikog Župana župe Psat i Krbava sprovodila evakuirane Srbe i Židove iz Bišća u Kulen Vakuf, ostala je za

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 84, reg, br. 48/3.

sada u Kulen Vakufu, radi osiguranja ovog kraja i razoružanja pučanstva.

d/ Iz 22. pohodne bojnice iz Gospića upućene su 2 polusatnije - svega 200 domobrana u D. Lapac i Srb u vezi sa neredima u tom kotaru. - 6/VII vraćeno je sve u Gospić, pošto je prestala potreba, osim 1 častnika i 50 domobrana, koji će se naknadno prebaciti u Gospić.

3. - Raspoloženje naroda: Hrvati su zadovoljni sa postojećim prilikama i stanjem, a pravoslavni elemenat je preplašen i utučen. Nezakoniti i nepravilni postupci samozvanih ustaša unose nemir i nespokojstvo u narod, a ubojstva i paljevine kuća, pljačka i kontribucija, razlogom su da stanovništvo - naročito muško, napušta domove i bježi u šume.

Za ilustraciju stanja kod s. Srba i Lički Osredci služi brzojav zapovjednika 3. satnije 1. pohodnog bataljuna iz Drvara, koji je glasio:

„Danas sam bio u s. Lički Osredci koje je popaljeno. Na sve strane leže Iješine ljudi i žena ubijenih 2. i 3. ov. mjeseca od kojih se širi strašan smrad. Psi i svinje nagrizaju Iješine, a ustaše iz Srba zabranile su pokapanje. Postoji bojazan zaraze. Sto je ostalo u životu razbjegio se u šume i ne smije kući. Tamo umiru od gladi. Molim'da se preko oružničke postaje Srb i Trubar najžurnije po ovome preduzme nešto."

O ovome i o preduzetim mjerama dostavio sam izvješće sa VT.V. br. 903/41. g.

Samozvane ustaše u Drvaru, koje je bio po mom naređenju razoružao zapovjednik 1. pohodnog bataljuna, ponovo je naoružao povjerenik koji je došao iz Zagreba, i oni su nastavili sa samovoljnim radom.

4 . - 0 četničkoj akciji kod s. Srba primljen je od zapovjednika posade u bišću i ustaškog povjerenika Luburića, koji je rukovodio akcijom u s. Srbu, slijedeće izvješće: „Nakon trosatne borbe 1/VII „ ubijeno je 50 četnika i živih ulovljeno 15. Od domaćih ustaša ozlijeđen je 1 iz Bišća teže, a 1 iz Lapca lakše. - Vlada mir i red, a ostali su se razbježali po brdima prema Bosni."

Po podacima iz drugih vrela, neredi kod s. Srba predstavljeni su od ustaša Velikom županu u Bišću u pretjeranom obujmu,,. Izgleda da je do nereda došlo kod s. Suvaje i Osredci, koje su ustaše zapalile i stanovništvo dijelom poubijali, a dijelom se razbjegio. Po izvješću Velikog župana u ustanku je učestvovalo J oko 500 četnika i oko 2500 mještana naoružanih sa teškim strojnim

puškama, reflektorima i drugim modernim oružjem. Međutim, iz prednjeg izvješća vidi se da su na strani ustaša svega 2 ranjena, što dokazuje dajeotpor bio posveslab, ada su pobunjenici-četnici ubijeni vjerojatno u samom selu, možda i nenaoružani.

5. - Od vojske je učestvovala 1 satnija 22. pohodnog bataljuna iz Gospića i pokazala se dobro. Gubitaka nije bilo.

6. - Odnosi sa njemačkim i talijanskim vojnim vlastima su korektni. -

Prilog: brojčano stanje na dan 7/VII.

Zapovjednik, general,
Ruinier

[2] Dragutin.

BR. 104

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE GRAB-ZUBCI OD 8. JULA 1941. OKRUŽNOM SUDU TREBINJE 0 UBIJENIM LICIMA SA SVOJE TERITORIJE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA
Taj.Broj 25
8 srpnja 1941 godine
U Grab-Zubcima

Izvještaj o poubijanim
licima sa teritorije
ove postaje dostavljam.

OKRUŽNOM SUDU TREBINJE

Na osnovu zapovijesti oružničkog voda Trebinje Taj. 52 od 5. srpnja 1941. god., dostavljam izvještaj poubijanih lica sa teritorije ove postaje i to:

20 lipnja 1941 god., u Bjeloj Gori na mjestu zvanom Orani Do, opštine Lastva, kotar Trebinje u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, poubijana su i zakopana sledeća lica i to:

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 141, reg. br. 4/26.

1/ Ćurić Manojlo sin Lazarev, star 41 godinu, neoženjen.

2/ Ćurić Novica sin Lazarev, star 44 godine, oženjen otac 9 djece.

3/ Ćurić Ante sin Blagojev, star 56 godina oženjen otac 6 djece.

4/ Ćurić Dušan sin Boškov, star 70 godina, oženjen otac 11 djece.

5/ Ćurić Gjeko sin Boškov, star 60 godina, oženjen otac 6 djece.

6/ Ratković Nikola sin Savov, star 53 godine, oženjen otac 4 djece.

7/ Ratković Radovan sin Nikolin, star 20 godina, neoženjen, svi iz sela Konjskog.

8/ Ratković Gjeko sin Lazarev, star 18 godina, neoženjen iz sela Željeva, svi općine Grab-Zubci, kotara Trebinje, državljani Nezavisne Države Hrvatske.-

S molbom na nadležnost.

Zapovjednik postaje kaplar
Jozo I. Šimunović, v.r.

BR. 105

OKRUŽNICA DRŽAVNOG RAVNATELJSTVA ZA PONOVU OD 9. JULA 1941. UPUĆENA SVIM LOGORNICIMA ZA DOSTAVLJANJE PODATAKA 0 IMOVINI SRBA I PRAVOSLAVNIM MANASTIRIMA U MESTIMA GDE ĆE SE IZVRŠITI IZMENA STANOVNIŠTVA ODNOSNO NASELJAVANJE DRUGIM ŽIVLJEM[1]

Broj 191/Ptk

SVIMA LOGORNICIMA.

Zakonskom odredbom Poglavnika od 24.VI.1941. i Provedbenom naredbom od 25. VII.1941.[2] osnovano je Državno ravnateljstvo za ponovu sa sjedištem u Zagrebu, te povjereničtvima i ispostavama na teritoriju cijele države.

Svrha je ovoga Ravnateljstva izvršiti izmjenu pučanstva prema posebnom Utanačenju između Nezavisne Države Hrvatske i njemačkog Reicha.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 170, reg. br. 10/2-1.
[2] Vidi dok. br. 74.

Taj ogromni rad, bez Vaše suradnje ne može biti točno i potpuno izvršen, pa stoga ovim putem molim i pozivamo Vas i sve Ustaške postrojbe, da ovomu Ravnateljstvu u tom značajnom i odgovornom narodnom radu pružite svoju saradnju i sve ostalo, što je s time u vezi potrebno.

Radi toga Vas lijepo molimo,>da se odmah po primitku ovoga dopisa stavite u vezu sa gg. Velikim Županom i kotarskim predstojnikom, te predstojnikom redarstva, kojima smo već razaslali detaljno tehničke upute za obavljanje toga rada u uredu i na terenu.

To je potrebno čim prije izvršiti, da se već u osnutku ne bi dogodilo kakove principijelne pogriješke napose kod organizacije kotarskoga povjereničtva, njegovih ispostava i osnivanja u tom radu potrebnih odbora.

Vas, kao logornika posebno molimo, da nam najkraćim putem izvolite saopćiti

1./ koliko je srpskih posjeda već do danas ispražnjeno ili napušteno i gdje,

2.1 tko s tima posjedima upravlja, odnosno tko ih čuva,

3./ u kojim sve mjestima i koliko i kakovih sve imade praznih zgrada, magazina, napuštenih tvorničkih prostorija, i kako su velike,

4./ koliko bi se ljudi moglo smjestiti u te prostorije.

Nadalje Vas molimo za obavjest:

1.1 Koliko imade srpskih manastira na Vašem teritoriju?

2.1 Koliko su im velike stanbene i druge zgrade?

3./ Koliko imadu zemlje i što se na njoj nalazi?

4./ Koliko u Vašem kotaru imade srpskih popova, monaha i drugih ovovrsnih funkcionara?

Pošto će u ovome radu doći i u Vaš kotar izaslanici ovoga Ravnateljstva, to Vas već unaprijed molimo da im u njihovom teškom i odgovornom radu u svemu budete pri ruci, kako bi svoje zadatke mogli izvršiti najsavjesnije i najtočnije.

Uvjereni smo da ćete k ovomu važnom državnom poslu odmah i svojski pristupiti, te sve učiniti, da on u konačnom svom obliku bude zaista na korist i ponos hrvatskog naroda.

U to vjerujemo tim više, jer je sve to osobna želja i nalog Poglavnika, kojemu je ovo Ravnateljstvo, a preko njega svi radnici u tom poslu, za rad izravno odgovorno i podvrgnuto.

ZA DOM SPREMNI!

P.S. U privoju dostavljamo Vam današnju okružnicu broj 198 o useljavanju i smještaju Slovenaca.

M.P.

Državni ravnatelj:
J.Rožanković[3]

[3] Josip.

BR. 106

RASPIS DRŽAVNOG RAVNATELJSTVA ZA PONOVU OD 9. JULA 1941. VELIKIM ŽUPANIMA O ORGANIZACIJI POSLOVA OKO ISELJAVANJA PRAVOSLAVNOG STANOVNIŠTVA[1]

Raspis Velikim Županima

Unutar povjerene mi Velike župe, a putem kotarskog predstojnika izvolite izvršiti organizaciju oko iseljavanja osoba. - Rad se sastoji u ovome :

1./ Uhapšenja izvršavati će se prema dobivenim nalazima uz što manju buku.

2./ Za smještanje uhapšenika valja osnovati sabiralište podesno za noćenje. - U tu svrhu mogu služiti sokolski i prosvjetni domovi, veće razne zgrade, škole i si.

Čuvanje uhapšenika treba pomno organizirati sve do otpreme u sabirni logor. - Isto tako i za vrijeme putovanja od sabirališta do logora.

3./ Organizirati komisije, koje će dostavljene upitne kartice popuniti sa točnim podatcima o imovini svakog uhapšenika i pribrati ostale potrebne podatke prema upitima iz iste kartice.

5./ U sabirištu osnovati ured i komisiju koja će :

a/ pribrati generalije o svakoj za ispunjenje određenoj glavi i obitelji,

b/ obaviti strogi osobni pregled kao svake osobe, dakle i djece, koje se upućuju u logor, kao pregled njihove prtljage,

[1] Kopija **u** vn, Vojni arhiv, ANDH, k. 170, reg. br. 9/12-2, 3, 4.

d zapisnički preuzeti od uhapšenika svu gotovinu, uložnice, vrijednosne papire, dragocjenosti i t.d.

d/ svu zaplijenjenu gotovinu, dragocjenosti i vrijednosti uz revers i prepis zapisnika deponirati u mjesnoj banci ili zadruzi.

6./ Državnom ravnateljstvu za ponovu nakon dovršenja ovih poslova treba odmah poslati :

1./ popunjene kartice sa generalijama,

2./ popunjene kartice o zaplijenjenoj imovini,

3./ originalne zapisnike o oduzetim imovinama, vrijednostima, i.t.d. i t.d.

4./ izvještaj o toku uredovanja sa opaskama i prijedlozima,

5./ iskaz povjerenika koji su preuzeli i čiju imovinu a/ na čuvanje b/ na upravu.

7./ Da se lakše dođe do uhapšenikovih dragocjenosti, vrijednosnih papira, uložnica, gotovine i si., uhapšeniku treba na umjestan način predložiti i dozvoliti, da sve to iz stana sa sobom ponese.

Svaka uhapšena osoba smije u logor unesti efektivnih 500.- Din. i 50 kg. prtljage.

8./ Organizirati prehranu uhapšenika do dana otpreme u logor. U tom radu može se u pomoć pozvati mjesna ženska dobrotvorna društva, domaćinske škole i si.

9.1 Radi olakšanja prehrane svaki uhapšenik mora ponesti iz svoga stana sve rezerve hrane kao: mast, suho meso, brašno, grah, rižu, kavu, čaj, ulje, ocat, kompote, pekmeze, šećer, sol, konzervirano povrće i t.d.

Radi otpreme navedenih namirnica treba rekvirirati konje i kola, teretne automobile pa i seljačka kola. Sabranu hranu treba uredno složiti u suhe i zdrave prostorije, te voditi propisani skladišnik. U potrebi se može u taj rad namjestiti i stručno osoblje kao dnevničara.

Sabrana hrana prevažati će se prema nalozima ravnateljstva u sabirne logore.

10./ U svima komisijama i radovima skopčanima sa ovim poslovanjem mora sudjelovati cjelokupno učiteljstvo, profesorstvo, suci i sudsko osoblje, financijsko i porezno činovništvo i ostalo osoblje, gradsko i općinsko činovništvo i ostalo, policija, oružništvo, Ustaše, a u potrebi i redovita vojska.

Upravu kuća preuzimaju općinska poglavarstva, čuvanje zapečaćenih stanova povjerava se svima ukućanima, koji nose sve odgovornosti za slučaj provale i si.

Upravu trgovine i obrta preuzimaju u trgovini i obrtu namješteni Hrvati, ali nakon obavljene inventure i uz pristanak ovog ravnateljstva.

Prema tome do daljnega trgovine i obrti ostaju zatvoreni, dok namještenicima Hrvatima plaća teče do 31. VIII. 1941.

Ljekarne, postupak isti kao i kod trgovine i obrta.

Upravu industrija i poduzeća nakon obavljene inventure i sastavak bilance preuzima ad hoc sastavljeni odbor od 3 - 5 članova na čelu sa stručnjakom - po mogućnosti sa najstarijim namještenikom iz te industrije ili poduzeća - uz pristanak ovog ravnateljstva.

U koliko industrija ili poduzeće mora prekinuti s radom namještenicima i radnicima Hrvatima plaća teče do 31. VIII. 1941. godine.

. Upravu svjetovnih i crkvenih posjeda, veleposjeda nakon obavljene inventure preuzimaju općinski, gradski, državni, ekonomi, poljoprivredni učitelji i agronomi, te na posjedu zatečenim osoblje Hrvatima uz naknadno odobrenje ovog ravnateljstva. Seljačke posjede nakon preuzeća živog i mrtvog inventara preuzima pod nadzor općinsko poglavarstvo sa ad hoc sastavljenim odborom dobrih i poštenih gospodara seljaka.

Zemlja se izdaje na policu siromašnim i najsiromašnijim mjesnim seljacima.

Čuvanje kuće i ostale imovine povjerava isti odbor poštenim ljudima mještanima, mlađim bračnim parovima i si.

Živo blago - krupno i sitno - hranit će se u zajedničkim stajama uz nadzor kotarskih agronoma i veterinara.

Prodaju mlijeka, podmlatka i t.d. organizirati će općina i mjesni odbor u sporazumu sa veterinarom i agronomom uz pismeno saopćenje ravnateljstvu, što je učinjeno i što je polučeno. - Ubrani novac šalje se ravnateljstvu.

Kontrolu nad upravom sa imanjima odnosno kako se čuva i uzdržava preuzeta imovina, mogu obaviti leteće kontrole policije, Ustaša, oružnika i si.

Odvjetničke, liječničke, inženjerske i druge poslovnice, nakon obavljene inventure ostaju službeno zapečaćene i čuvane po ukućanima, ili u potrebi pod za to određenim osobama.

Čuvanje činovničkih stanova, postupak kao pod prednjim.

Svi opravdani troškovi izvršeni u organizaciji i kasnije u ovim poslovima padaju na teret državnog ravnateljstva za Ponovu.

Sva zaplijenjena imovina vlasništvo je Nezavisne Države Hrvatske, te treba uobičajenim putem obznaniti i oglasiti, da za

pokušaj krađe, ili izvršenu krađu, za pokušanu pljačku i izvršenu pljačku pokretni prijeki sud izriče smrtnu kaznu.

To isto vrijedi i za one osobe, koje će kupovati, primati darove, ili preuzimati na t.zv. čuvanje bilo što od Srba i Židova.

Ko je to već do danas učinio, počam od 1.III. 1941 godine, poziva se, da se sam prijavi pismenim podneskom, što je kupio, što mu je darovano, ili što je preuzeo na tzv. čuvanje, kako bi time izbjegao zakonskim posljedicama.

Tu prijavu moraju ovakovi podnesti najkasnije do 10. VII. 1941 do 12. sati o podne.

USELJAVANJE. Svaki kotar neka računa, da će na prolazan ili stalan od 10.VII. 1941. do 31.X. 1941. morati preuzeti po prilici 2.400 duša na smještaj po privatnim kućama i prehranu.

BR. 107

UPUTSTVO DRŽAVNOG RAVNATELJSTVA ZA PONOVU OD 9. JULA 1941. 0 USELJAVANJU I SMEŠTAJU SLOVENACA NA POSEDE ISELJENOG PRAVOSLAVNOG STANOVNIŠTVA[1]

Broj 190/Ptk

UPUTE O USELJAVANJU I SMJEŠTAJU SLOVENACA.

Savezno sa već ranije poslanim uputama o radu na iseljavanju pučanstva ovime Vam dajemo *upute za useljavanje dolazećih Slovenaca,* od kojih u Vašem kotaru mora biti smješteno 2.500 duša u razdoblju od danas, do 31.X. 1941.

Posao razmještanja useljenika treba biti proveden dogovorno između gg. kotarskih predstojnika, gradskih i općinskih načelnika, te ustaških logornika.

I. *Razmještaj* useljenika, treba po mogućnosti izvršiti ovako:

Za useljenike, za prvi čas, treba *osnovati prolazna sabirališta* u sokolskim i prosvjetnim domovima, školama i slično. Upute o sabirištima naći ćete u okružnici broj 26.

Profesionalce-useljenike možete po mogućnosti odmah uputiti na redovni rad u njihove struke.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 170, reg. br. 9/12-1.

Pitanje prehrane riješit ćete sa mjesnim aprovizacionim odborima, odnosno ako ste već u međuvremenu sakupili hranu od izseljenika onda ćete s tom hranom prehranjivati useljenike /vidi okružnicu br. 26/.

Radi liječničke službe upućujemo Vas također na okružnicu br. 26.

Na već napuštene i ispražnjene posjede - male, srednje, veće i velike, koji dolaze u obzir za naseljenje, treba nakon obavljene inventure - popisa nekretnina i pokretnina - smjestiti više obitelji zajedno, koje će ondje živjeti do daljnje odredbe ovoga Ravnateljstva.

Primopredaja posjeda u tom slučaju obavlja se zapisnički. Iz zapisnika mora biti vidljivo, da li je jedna ili više obitelji preuzela kuću, gospodarske zgrade, kao i svu na posjedu zatečenu pokretnu i nepokretnu imovinu, te svu stoku. Zapisnik potpisuju svi novi ukućani.

Za preuzetu imovinu useljenici su kolektivno odgovorni ovom Ravanteljstvu, pa zato tako sastavljena pismena izjava mora biti potpisana po svima useljenicima jednoga posjeda.

II. *Kontrolu* nad životom, ponašanjem, radom i gospodarenjem, te *ograničenim kretanjem* Slovenaca, vršiti će mjesne nadzorne i upravne vlasti.

Svi useljenici imaju se, od prvoga dana useljenja smatrati prolaznim pripadnicima sela i općine u kojoj su useljeni.

Prema tome svi useljenici moraju biti prijavljeni, kako na općini, tako i na župnim uredima, a djeca - školski obveznici - moraju pohađati škole.

III. *Sva prava,* koja su do danas imali i uživali vlasnici napuštenih ili ispražnjenih posjeda, *do daljnjega* prelaze na useljenike, t.j. sva prava skopčana sa dotičnim nekretninama, kao: *pravo drvarije, pašarenja, zemljišne zajednice, imovne općine,* ili ukratko, sva ovlaštenička prava.

IV. *Vjerovnici* prijašnjih vlasnika, u koliko se kao takovi prijave bilo s kojeg naslova, mogu se radi svojih event, prava obratiti samo ovomu Ravnateljstvu sa 10 dinara biljegovane molbe.

Svi ti principi vrijede i za event, predaju obrta, trgovina i sličnoga useljenim Slovencima.

Nadopuna

Ako svi useljenici Slovenci ne mogu biti smješteni, kako je gore rečeno, onda smještanje morate provesti tako, da *u*

svaku srpsku kuću ili gospodarstvo dodijelite koliko je više moguće useljenika.

Tko je u svoju kuću ili gospodarstvo preuzeo jednu ili više osoba, taj se mora brinuti i useljenicima osigurati

stan, hranu i obuću.

Dužnost je i obaveza useljenih, da svojim snagama i radom kod svih poslova pomažu kući ili gospodarstvu u koje su primljeni.

Dolazak i broj useljenika javit ćemo Vam 1 - 3 dana unaprijed, a potreban materijal za evidenciju u kotar useljenih Slovenaca dobit ćete sa odpremnom listom iz glavnog sabirnog logora u Požegi.

V. U koliko se za vrijeme dolaska ili boravka Slovenaca u mjestima ili okolici pokaže potreba za obavljanje žetve ili javnih radova, a kraj oskudijava na radnim osobama, tad se uz poziv na rad i uobičajeni honorar za takav posao, treba upotrebiti useljene Slovence.

K ovomu imamo dodati još i to, da mjesno stanovništvo treba psihološki pripraviti na dolazak useljenika tako, da se istima već unaprijed osigura pristojan postupak i susretanje sa strane starosjedilaca, *jer su doseljenici dolaskom postali pripadnici Nezavisne Države Hrvatske.*

Na svaki način mora se spriječiti svaki ispad protiv useljenika i zato valja starosjediocima razjasniti, da je njihov dolazak u interesu Države Hrvatske, hrvatskoga naroda, te da se takovo susretanje useljenika zahtjeva sa najvišega mjesta.

Svakako, spriječavanje event, ispada treba izvesti na taktičan i miran način.

Ako imate kakovih sugestija, konkretnih prijedloga i savjeta u tom razmještavanju izvolite nam ih najhitnije pismeno dostaviti.

ZA DOM SPREMNI!

Zagreb, 9. srpnja 1941. M. P.

Državni ravnatelj:
J. Rožanković[2]

[2] Josip.

BR. 108

IZVEŠTAJ STOŽERA JADRANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA OD 9. JULA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU KOPNENE VOJSKE O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI SA PODACIMA O POKRŠTAVANJU PRAVOSLAVACA SA PODRUČJA KOTARA TREBINJE, HAPŠENJU, STREUANJU I BACANJU U JAMU KOD SELA PRIDVORCE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
STOŽER
JADRANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA
V.T.V. Broj 780
U Mostaru, dne 9.VH-1941

Izvješče po naredbi
Br. 527/41.g.

ZAPOVJEDNIŠTVU KOPNENE VOJSKE
-Vojni ured-III.odsjek.

Na temelju naredbe Br. 527/41.g - Zapovjednika kopnene vojske dostavlja se slijedeće izvješče:

1.- OBRAZOVANJE JEDINICA.

Formirane bojnice, do sada, su slijedećeg sastava i to:
MOSTAR. - 3. bojnica-13. pješačke pukovnije.
Časnika stožernih-1, dočasnika-20 i domobrana-260.
TREBINJE. - 2. bojnica-14. pješ. pukovnije
Časnika stožernih-1, nadčasnika-14, dočasnika-4, razvodnika-4 i domobrana-190.

KNIN. - U ovoj posadi sada se obrazuje stožer 15. pješačke pukovnije.

2.- POKRETI NAŠIH JEDINICA.

Na dan 26. lipnja o.g., oko 16 sati, upućen je jedan vod sa zapovjednikom, 1 teretnim i 1 putničkim automobilom iz Bileća za Avtovac sa nalogom da pojača satniju u Avtovcu i odveze potrebnu joj municiju.

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 84, reg. br. 14/5-1, 2.**

Iz Trebinjskog posadnog bataljuna upućen je na dan 29. lipnja o.g.-l vod-radi spriječavanja četničke akcije, u s. Begović Kula-Jasen i Ljubomir. Vod se je povratio dne 3. srpnja o.g. u vojarnu bez gubitaka.

1. srpnja o.g. upućena su iz 8. pohodnog bataljuna-Knina-2 časnika i 40 domobrana u Vrliku radi opkoljavanja okolice pri pretresu stanovništva u cilju oduzimanja oružja i vojne opreme.

U cilju pojačanja trupa stigao je u Mostar 23. pohodni bataljun i 2 bitnice obica 14/19-100 m.m; iz Sarajeva je preko Kalinovika upućen do s. Plužine-11. pohodni bataljun. Jedna bitnica, koja je prva stigla, upotrebljena je u operacijama, a druga koje je stigla 8. srpnja o.g. nalazi se za sada u Mostaru. 15. pohodni bataljun koji je stigao 29. lipnja iz Travnika odmah je kamionima prebačen u operacionu zonu i danas se nalazi u Gackom.

Ostali podatci o pokretima naših trupa nalaze se u toč. 5.-Akcija naših snaga.

3.- RASPOLOŽENJE NARODA

Pravoslavno pučanstvo i nadalje se drži pasivno, povučeno je i deprimirano, ali se je donekle umirilo od dana Proglasa posebnog opunomoćenika Poglavnika za veliku Župu Hum i Dubrava, kojim su proglasi garantirah sigurnost života i nesmetano otpravljanje svakodnevnih poslova.

U Bišini-kotaru Nevesinjskom-i okolnim selima, kada je seljacima objavljen i objašnjen izdati proglas, seljaci su se počeli vraćati svojim domovima i pristupili su svojim svakodnevnim poslovima.

U oblasti kotara Trebinjskog, po inicijativi predstojnika g. Tavra. poveden je pokret kod pravoslavnog pučanstva da pređu u rimokatoličku ili islamsku vjeru. Do danas se je prijavio veći broj pravoslavnog pučanstva za prelaz u rimokatoličku vjeru.

U kotaru Bilećkom narod i nadalje pokazuje svoje neraspoloženje prema današnjoj državi Hrvatskoj u tome što je napustio svoje domove i svoj redoviti posao, odmetnuo se u planine pridružujući se ostalim odmetnicima u cilju uznemiravanja i napadanja muslimanskih sela.

U Kninu i njegovoj okolini narod je veoma neraspoložen, prema taljanskoj vojsci, koja seljacima nanosi veoma velike štete krađom povrća, voća i gaženjem usjeva. Deputacije seljaka tražile

su zaštitu kod tamošnjih talijanskih vojnih vlasti nekoliko puta, ali je sve ostalo bezuspješno.

Hrvati-katolici i muslimani-izlaze u susret vojsci u svakom pogledu i sa istom, kao i ostalim vlastima, sarađuju.

4.- EVENTUALNA ČETNIČKA AKCIJA.

Prema izvješću krilnog zapovjedništva Bileća T. Br. 54/41., u noći 23/24. lipnja o.g. izvedena je iz zatvora kotarskog suda u Trebinju jedna grupa hapšenika Srba-pravoslavnih, pohapšeni kao članovi četničkog udruženja i zbog rada protiv hrvatskog muslimanskog življa.

U ovoj grupi bilo ih je 17, a odvedeni su iz Trebinja kod s. Pridvorca, jedne prirodne jame, kod koje su 13 strijeljah i u jamu bacili. Prilikom njihovog sprovođenja uspjelo je trojici pobjeći i za njima su upućene potjere.[2]

Postajno zapovjedništvo u Sinju sa D.V.T. Br. 9/41, a prema telefonskoj obavijesti Ustaškog povjerenstva u Glamoču, izvješteno je, da se je dne 30. lipnja o.g., oko 23 sata, pojavilo jedno odjeljenje od 5-6 četnika u okolici Glamoča. Borbene djelatnosti nije bilo i preduzete su mjere za čišćenje terena.

Gore spomenuto zapovjedništvo saznalo je preko šofera VLADE SLIJEPČEVIĆA iz Livna, da u okolici Livno-Glamoč ima oko 200 četnika, pod vodstvom dva djelatna časnika biv. jugoslovenske vojske-13. pješačkog puka u Sinju. Jeda od ovih, imenom JANKOVIĆ HRANISLAV-nadporučnik, rodom je iz Vranja /Srbija/.

Ovaj podatak još nije provjeren.

Kninsko postajno zapovjedništvo sa D.V.T. Br. 4/41 obavještava, a prema saznanju od putnika, da se od izbjeglog pravoslavnog stanovništva u Kistanju formiraju četnici, u cilju preduzimanja akcije protiv hrvatskog stanovništva i vlasti na naše područje. Ova obavijest je u provjeri.

Isto ovo zapovjedništvo primilo je dne 29. lipnja brzojav iz općine Srb, sa kojim je tražena intervencija zbog izvjesnih četničkih napada. Po ovome su intervenirah oružnici 2. oružničke pukovnije, jer je ova akcija četnika zaista postojala i tom je prilikom bilo i žrtava.

Prema izvješću zapovjednika 7. pohodnog bataljuna D.V.T. Br.41/41-upućeni 1 vod sa zapovjednikom, 1 teretnim i 1 putničkim automobilom iz Bileća za Avtovac, dne 26. lipnja o.g., istoga

[2] Vidi dok. br. 73.

su dana oko 17 sati i 30 minuta napadnuti od strane odmetnika sa Kobilje glave-k.1114. Odmetnici su bombama uništili automobile i 4 sanduka strijeljive. Zarobljen je zapovjednik voda i 8 domobrana, razoružani ali potom pušteni na slobodu /navodno kao Hrvati/.

Na dan 28. lipnja o.g., oko 2 sata u jutro, odmetnici Gatačkog kotara napali su satniju 7. pohodnog bataljuna, koja je bila u Avtovcu. Borba se je vodila cijeloga dana do 23 sata noću. Satnija je bila prinuđena da se povuče uslijed nestanka municije.

Odmetnici su pri ulasku u Avtovac, isti zapalili. Vojarna je i cijelokupna oprema u njoj izgorjela.

Zapovjednik Trebinjskog posadnog bataljuna sa T. Br. 50/41. izvijestio je, da su četnici dne 28. lipnja o.g. uspjeli razoružati 11 oružnika oružničke postaje ZMIJANAC i da su četnici krenuli prema Begovića kuli i Trebinju. Upućeni dijelovi ovog bataljuna protjerali su četnike. Gubitaka nije bilo.

' 5.- AKCIJA NAŠIH SNAGA.

Od 25. lipnja o.g. do 5. srpnja o.g. vođene su na pravcu:-Mostar-Nevesinje-Plužine-Gacko i na pravcu:-Nevesinje-Dabarsko polje- operacije vojske u cilju ugušivanja pobune srpskoga življa--četnika, koje je bilo, po svima znacima sudeći, pomagano i od Crnogoraca.

Poslije 30. lipnja naše trupe, poslije borbi sa pobunjenicima, zavladale su sigurno raskrsnicom puteva kod s. Plužine, očistile okolicu Nevesinja i djelujući pravcem:-Nevesinje-Dabarsko polje, došle sa 17. pohodnim bataljunom 7. srpnja do s. Berkovići.

15. pohodni bagtaljun napredujući od s. Plužine prema Gackom, stigao je 8. srpnja o.g. u Gacko, gdje će ostati kao privremena posada, osiguravajući i vršeći kontrolu puteva i okolice.

17. pohodni bataljun, 9. srpnja o.g., ima svoj stožer i 1 satniju u Stocu; 1 satnija upućena je 9. srpnja o.g. u Ljubinje, a treća ostavljena je na raskrsnici kod s. Berkovići.

11. pohodni bataljun zadržan je na važnoj raskrsnici kod s. Plužine /za Gacko-Nevesinje-Sarajevo/ kao privremena posada i radi kontrole puteva i okolice.

U Nevesinju nalazi se 1. bojnica 13. pješačke pukovnije /prijašnji 6. pohod, batalj./ sa 1. Osječkom bitnicom M. 14/19-100 m.m. i 3. satnijom 2. bojnice 13. pješačke pukovnije /prijašnji 18. pohod, batalj/.

Sve ove trupe sačinjavale su Nevesinjsku gromadu, kojom je do 5. srpnja o.g. zapovjedao topnički pukovnik Anton Prohaska, a od 5. srpnja o.g. pješački pukovnik Franjo Šimić.

Ovoj gromadi uspjelo je da pobunjenike pročisti na pravcima napredovanja i da osigura sva važnija raskršća; sa napredovanjem trupa odmah su popravljani putevi i telefonsko-brzojavne linije.

Satnija 7. pohodnog bataljuna koja je bila u Avtovcu, napadnuta je 28. lipnja od mnogo jačih pobunjenika i morala se je povući prema Gackom i prema muslimanskom s. Ključu, sa gubitcima:-l časnik i 5 domobrana-poginuli, a u borbi je nestalo 2 domobrana.

Talijanski tenkovski odred, napredujući od Bileća do 1. srpnja o.g. prema Avtovcu, zadržao se je u Gackom, odakle je vršio razviđanja i kontrolu prema Fojnici. 7. srpnja o.g. susrele su se hrvatske trupe sa talijanskim u blizini Fojnice.

5. srpnja o.g. časnik za vezu u Dubrovniku izvijestio je da Talijani imaju namjeru opet u Nevesinju postaviti svoju manju posadu i da pitaju ima li mjesta u vojarni; odgovoreno im je da mjesta u vojarni nema, ah ima mjesta za postavljanje tabora-šatora, sa vodom u blizini.

8. srpnja o.g. časnik za vezu izvijestio je, da će Talijani uputiti 4 satnije tenkova i to:-2 u Bileće a 2 u Gacko. Iz ovoga se vidi da Talijani namjeravaju pojačati, odnosno obnoviti, posade u pojedinim mjestima.

Što se tiče pobunjenika, još se ne raspolaže točnim podatcima, ali se može reći, da je kod njih bila provedena neka organizacija, da su imali svoje zapovjednike i odjele; broj pobunjenika koji je 25. lipnja o.g. napao Nevesinje iznosio je oko 800; prema Ustaškom odredu koji je bio na položaju sjev. od s. Berkovići, bilo je oko 2-300 pobunjenika; na Avtovac je napala jača snaga, koja se je poslije opet povukla u brda.

Srpsko stanovništvo iz područja borbi najvećim dijelom je pobjeglo u planine i šume; jedan dio povukao se je na područje kotara Ljubinje.

U pojedinim pismima, koja su pobunjenici pisah, kaže se da su se odmetnuli zbog zuluma i terora „Turaka" i „Ustaša", koji su mnoge od njih poubijali i kuće im popalili i da oni nisu protiv Hrvata i hrvatske vlade.

Gubitci Nevesinjske gromade su slijedeći:

Poginuli: -bojnika-1, vodnika-2, desetnika-1 i domobrana-8.

Nestali: -Razvodnika-1 i domobrana-2.

Gubitci četnika su znatniji, ali još neutvrđeni, jer su četnici svoje ranjene i mrtve uspijevali sobom pri povlačenju ponjeti.

6.- ODNOSI SA TALIJANSKIM TRUPAMA

Odnosi su i dalje u formalnom pogledu korektni i srdačni.

Novi zapovjednik talijanske divizije „Marche" general D'AMICO, posjetio je dva puta Posebnog opunomoćenika Poglavnika, podmaršala g. Lakšu i zapovjednika područja.

Talijani se interesiraju za nestale Srbe prilikom poslijednjih događaja i pitaju za njih, donoseći njihove popise.

Na sprovodu talijanskog narednika Francesca Cossette učestvovali su naši časnici i dočasnici i na grob poginuloga položili su vijenac cvijeća, na čemu se je talijanski zapovjednik u Mostaru ovom zapovjedništvu posebnim dopisom zahvalio.

Na sprovodu pješačkog bojnika STJEPANA PAVIČIĆA, zapovjednika 11. pohodnog bataljuna, koji je na dan 30. lipnja poginuo u borbi kod s. Plužine, bio je i zapovjednik 56, talijanske pješačke pukovnije u Mostaru, sa više časnika. Na ovom pogrebu učestvovala je talijanska vojnička glazba i jedna satnija, a na kovčeg pokojnika položili su lijepi vijenac.

Postajno zapovjedništvo u Sinju sa O. Br. 12/41 izvijestilo je 0 ovom događaju:-Na dan 6. o.m. napadnut je veliki Župan, Velike župe Cetina u Strožancu kod Stobreća od strane jednog fašističkog časnika, a njegova gospođa umalo da nije poginula, jer je i ona bila napadnuta od strane jednog fašiste nožem, ali je ostala neozlijeđena umaknuvši sretno ovom udaru. Razlog ovom napadu bio je navodno predhodni sukob-razmirice između fašista 1 seljaka u selu Mravinci kod Omiša, te su seljaci došli u Strožanac-gdje stanuje Veliki Župan Dr.Ante Luetić, potužiti se protiv nezakonitih postupaka fašista u Mravincima, gdje se je našao i časnik fašističke milicije sa svojim momcima fašistima i kada je Veliki Župan počeo objašnjavati fašistima u pogledu njihovog postupka, bio je napadnut od strane dotičnog časnika iz Mravinaca. Najstariji talijanski časnik iz Strožanca izvinio se je kod Velikog Župana i požalio za događaj.

Dne 4. o.m., u 18 sati i 30 minuta, jedan talijanski putujući Variete održao je u Sinju za talijanske vojnike jedan program, na koji su talijanske vojne vlasti pozvale i naše časnike, koji su se ovom pozivu odazvali.

Sa zamolbom na znanje i dalje uredovanje.

ZAPOVJEDNIK GENERAL
Prpić[3]

[3] Ivan.

BR. 109

ZAPOVEST ZAPOVJEDNIŠTVA 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 9. JULA 1941. SVIM KRILNIM, VODNIM IPOSTAJNIM ZAPOVJEDNIŠTVIMA DA DOSTAVE PODATKE 0 LICIMA UZETIM ZA TAOCE UOČI VIDOVDANA IIZVEŠTAJI0 PREDUZETIM MERAMA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNUE

J. S. Br. 430

Izvješće o taocima
dostaviti zapovjed.

SVIMA KRILNIM, VODNIM I POSTAJNIM
ZAPOVJEDNIŠTVIMA OVE PUKOVNIJE

Sarajevo, 9. srpnja 1941.

Izvjestite odmah ime, prezime i zvanje, kao i iz kojeg su mjesta osobe bile uoči Vidovdana uzete kao taoci, kuda su iste otpremljene, te tko ih je bio uzeo za taoce.

U izvješću navesti koje su od tih osoba puštene na slobodu, a ostale osobe gdje se sada nalaze.

Izvješće dostavite neposredno ovom zapovjedništvu.

Zapovjednik, potpukovnik:
M.P. **Vidas**[2]

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-1.
[2] Franjo.

ORUŽNIČKA POSTAJA ALIPAŠIN MOST
Broj 838
12. srpnja 1941 god.
Alipašin Most (kotar sarajevski)

Izveštaj o taocima
dostavlja.-

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE SARAJEVO.-

Prema Zapovjesti J.S. Br. 430 od 9 srpnja tek. godine dostavljam izveštaj u sledećem:

Dana 28. lipnja 1941 godine od strane oružnika ove postaje nije se ni jedno lice pritvorilo, a na području vladao je red i mir.-

Od strane ustaškog Logora Alipašin Most bili su pritvoreni: 1. Arso Kukič gostioničar, 2. Milovan Kukič gostioničar, 3. Dušan Kapor gostioničar i 4. Đuro Đokić posjednik svi iz Alipašin Mosta i sutradan su bili pušteni na slobodu, sem Dušana Kapora koji je ponovno 29 lipnja tek. godine po istim ustašama uhićen i sproveden u Sarajevo i sada se nalazi na prisilnom radu u Koprivnici.- Ovo je urađeno zato što je isti bijo uveden u spisak kao četnik.-

Dana 26 hpnja tek. godine od strane ustaškog tabora Ilijaš bili su uhićeni i pritvoreni: Stevo Petričević Jovanov i sin mu Mile bivši dobrovoljci iz sela Hatovica, Vaso Mićić pok. Mile iz sela Reljeva, Dujko Nikolajević sin Đorđin iz Reljeva, Pero Kalinić posjednik iz Reljeva, svi općine Rajlovačke.- Napred navedena lica uhićena su od strane ustaša iz Ilijaša i do danas se nijesu vratila svojim kućama.-[3]

S molbom radi znanja.-

Zapovjednik postaje stražmeštar,
Nikola Hurica

[3] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-42

ORUŽNIČKA POSTAJA BIJELJINA
Broj 426
17 srpnja 1941 godine
u Bijeljini

Spisak o taocima
dostavlja.-

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE.-

Prema zapovjedi zapovjedništva u S. Br. 430 od 9 srpnja 1941 godine, dostavljam spisak lica koja su kao taoci uzeti u oči Vidovdana iz varoši Bijeljine i okoline.-

Od svih navedeni u spisku nisu nijedan još pušteni na slobodu, već se svi nalaze u Zagrebu.[4]

Prilog spisak.-

Zapovjednik postaje
Ivan Erceg
oružnički stražmeštar

[4] Originai u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-13

SPISAK

Lica koja su kao taoci uzeti u oči Vidovdana iz varoši Bijeljina i okoline.

Tekući broj	Ime i prezime	Zvanje	Iz kojeg su mjesta	Tko ih je uzeo kao taoce	Kada su otpremljene	Opaska
1	Judita Hajon	student	Bijeljina	Ustaški logor	1 srpnja 1941 god.	kao komunista
2	Ibrta-Dragica Cosanić	//	»			»
3	MilivojeDoskolović	//	//		»	»
4	AvramTano	Trgovac	//			
5	Avram Levi	//				
6	JozefLefi	//	»	»		
7	IboAlkalaj	//	//			
8	Isidor Perera	»	//	»	»	»
9	Spaso Lazarević	stolar				opasan po javni poredak kao srbin
10	Miloš Vajić	Kafedžija	//			//
11	Nikola Vojinović	posjednik	//			//
12	Toša Petrović	obućar	//		»	//
13	Slobodan Glumac	student	//	»		kao komunista
14	Dimitrije Lapondić	propali student	Dvorovi Bijeljina			
15	Milenko Popović	student	Banja Luka		»	//
16	Spasoje Mijatović	posjednik i trgovac	Zagani-Bijeljina	»	»	Opasan pojavni poredak kao srbin
17	Budimir Vasić	terzija	Dvorovi Bijeljina			
18	Mihajlo Stanimirović	posjednik	Brodac		»	kao komunista
19	Boca Stjepanović	trgovac	Janja		»	veliki srbin
20	Ljubo Zarić	Opančar	//	»		
21	Vlado Vasić	posjednik		»		
22	Mihajlo Stipanović	Obućar	//	»	»	
23	Vojko Dragišić	Mehaničar			»	
24	Miloš Stanković	trgovac	//			
25	Branko Lazić	radnik	//			
26	Todor Stjepanović	Opančar	//		»	
27	Miloš Đokić	radnik		»	»	

ORUŽNIČKA POSTAJA BIJELJINA
Broj 426
17 srpnja 1941 godine
u Bijeljini

Zapovjednik postaje
Ivan T. Erceg
oružnički stražmeštar

ORUŽNIČKA POSTAJA BJELO BRDO
Broj 118.
17. srpnja 1941 godine
u Bjelom Brdu

Izvješće o taocima
dostavlja.-

ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIĆKE PUKOVNIJE
SARAJEVO.-

Prema zapovjesti Zapovjednika 4. Oružničke Pukovnije za Bosnu i Hercegovinu, J. S. Broj 430 od 10 srpnja 1941 godine, Izvješćavam Zapovjednika da na području ove postaje ima taoc Josip Anđić iz sela Budimlije, općine Bjelo Brdo, kotara Višegrad, koji je uhapšen od strane Ustaškog logora u Višegradu, 9. srpnja 1941 godine, zbog što je bijo Srbski Četnik i učestvovao u četničkom društvu za vrijeme Jugoslovenskog Režima.-

Na području ove postaje raspoloženje pučanstva oseća se dosta dobro političko sumljivi lica nejma.-[5]

Prednje se dostavlja zapovjedniku radi znanja.-

Zapovjednik postaje
Oružnik tit. stražmeštar
/potpis nečitak/

ORUŽNIČKA POSTAJA BOS. RAČA
Br. 338
20 srpnja 1941 godine
u Bos. Rači.

Izvešće o taocima
dostavljam.-

ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽ. PUKOVNIJE.-

Na temelju zapovjedi te pukovnije J.S. Br. 430/41 godinu izveštavam sledeće:

Sa područja ove postaje uoči Vidovdana uzeti su u taoce dva sveštenika grčko istočne vjere i to: Stevo Popović i Ljubo Krnjić, oba iz Brodca, općine iste, Kotara Bijeljinskog, od strane Ustaškog

[5] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-52

stana u Bijeljini, koji su idućeg dana sprovedeni iz Bijeljine u navodno mjesto Krstinac kod Zagreba, odakle se još nisu povratili.[6]

Zapovjednik postaje,
Stožerni-narednik,
Mato J. Boban

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA BOS. ŠAMAC
Br. 491 od 19-VII. 1941.
BOS. ŠAMAC

Iskaz lica koja su kao
taoci tretirati šalje.-

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
/J.S./

Na temelju zapovijedi Zapovjednika 4. Hrvatske Oružničke pukovnije J.S. Br. 430 od 9 srpnja 1941. god. izvještavam, da su u priležećem iskazu navedena lica kao taoci iz rejona ove postaje prije dva dana Vidovdana zatvoreni u zatvor kotarske ispostave u Bos. Šamcu; Imenovane je zatvorio Ustaški logornik Ivo Vrljić iz Bos. Šamca-

Svi su na dan Vidovdana na večer u 20 č. svojim kućama na slobodu pušteni.-

Svi bivši taoci sada se nalaze kod svojih kuća u rodnom mjestu.-[7]

Zapovjednik postaje:
stražmešter,
(potpis nečitak)

[6] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-7
[7] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3- 54, 55

ISKAZ

lica iz reona Oružničke postaje Bos. Šamac, Krilnog oružničkog zapovjedništva Tuzla, koji su bili uzeti /Zatvoreni/ kao taoci u-oži Vidovdana.-1941.

tek. br.	Ime i prezime	zvanje	Odaklenje selo	općina	kotar	tek. br.	Ime i prezime	zvanje	Odaklen je selo	općina	kotar
1	ToviiacPerica	Posjednik	Tišma	Bos. Šamac	Brčko	13	Slavko Pop. Ristić	Pop	Gornja Slatina	Bos. Samac	Brčko
2	ToviracJelisije					14	Blagoja Savić	Posjednik			
3	BabićSimo					15	LazoMokrió				
4	Vaso Gligorijević					16	MitarTodorović	Posjednik	Kruškovo polje	-	-
5	Jovan Mičić	težak Grebnice, B.Šamac, Brčko				17	JovoTodorović				
6	Joco Bačić	Posjednik	Bramik	Bos. Wae	Brčko	18	Jovan Simić				
7	Stevo Bačić					19	Niko Simić				
8	Stevo Stojanović	Posjednik	Balikoše			20	Nedo Lujić	Posjednik	Brkovine		
9	SimoSimič					21	Simo Simendić				
10	Andrija Marković	Posjednik	Donja Slatina			22	Stanko Vasiljević				
11	PeroTodorović					23	Gavro Kurešević				
12	Jovan Stanišić					24	Gojko Masnić				

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA BOS. ŠAMAC
Br. 491 od 19-VII.941.
BOS. ŠAMAC

Zapovjednik postaje
stražmeštar
/potpis nečitak/

ISKAZ

Lica koja su u oči Vidovdana uzeta kao taoci sa reona oružničke postaje Bratunac.

Tek. br.	IME I PREZIME	Zvanje	Iz kojeg su mjesta		Kuda su otpremljeni	Tko ih je uzeo za taoce	Od ovih pušteni naslob.	Gdese sada nalazi
			selo	kotar				
1	Mihajlo Ostojić	Zemljoradnik	Pobrđe	Srebrenica	Nikuda	Općina Bratunac	Pušten na slobodu	Kod svoje kuće
2	PavleZekić	»	Blečeva				”	»
3	Aleksa Kovačević		Loznica					
4	Obrad Savili	»	Voljevica	9l			»	»
5	Gavro Radić	»	Zagoni	»		»	»	
6	Lazar Ostojić		”	»	»			
7	Tomo Mićić		Podćauš			»		
8	Vojin Živanović		Suha			»		
9	CvijanTodorović		Repovac					
10	Mladen Krsmanović		”	”	”			
11	Miladin Vukažinović	u	Magašići					

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA BRATUNAC
Broj: 458
20 srpnja 1941 godine
u Bratuncu

Zapovjednik postaje
Rudolf Šuštaršić
Stožerni narednik

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
SARAJEVO. (J.S.)

Na temelju zapovjedi zapovjedništva te pukovnije J.S. Br. 430 od 9 srpnja 1941 god. dostavaljam prednji iskaz lica koja su u oči Vidovdana na reonu ove postaje bila uzeta za taoce na znanje.[8]

Zapovjednik postaje:
Stožerni narednik
Rudolf Šuštaršić

[8] Originai u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-17

ORUŽNIČKA POSTAJA
BREZA
Broj 403
14 srpnja 1941 god.
BREZA (kotar Visoko)

Izvještaj o taocima
dostavlja

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
SARAJEVO.

Prema zapovjedi te pukovnije J.S. broj 430 od . . . 1941 godine u prilogu dostavljam spisak taoca sa reona ove postaje koji su bili pritvoreni u oči Vidovdana od strane ustaškog tabora u Brezi i Podlugovima jer su sumljivi kao četnici.-

Sve pritvorene osobe navedene u priloženom spisku puštene su i nalaze se kod svojih kuća, o čemu izvještavam radi znanja.[9]

Dostavljeno:
Kril. oružničkom zapovj. Sarajevo.
Oružničkom vodu Visoko.

Zapovjednik postaje:
Ivo Grubišić

[9] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-38, 39

SPISAK:

Lica koji su u oči Vidovdana uzeti kao taoci sa područja oružničke postaje Breza.-

Tekući broj	Ime, prezime i zvanje	Iz kojeg je mjesta		OPASKA
		Selo	Kotar	
1	Aleksa Žalica, delovoda	Breza	Visoko	
2	Kosanović Dušan zemljoradnik	,,	»	
3	Kosanović Janko zemljoradnik	,,	,,	
4	Mladen Ristić zemljoradnik	Smrekovica	,,	
5	Srpko Ristić zemljoradnik	,,	,,	
6	Risto Zurovac gostioničar	Breza	,,	
7	Miloš Bilbija gostioničar	,,	»	
8	Đuro Bilbija radnik	,,	,,	
9	Veljko Spasojević limar	,,	,,	
10	Miloš Makijević radnik	,,	,,	
11	Branko Manoga radnik	»	n	
12	RajkoMetlić radnik	»	« »	
13	Samojko Radić	Vlahinje	»	
14	Momčilo Radić zemljoradnik	,,	,,	
15	Đorde Radić zemljoradnik	,,	,,	
16	Grujo Radić Zemljoradnik	»	,,	
17	Danilo Đurić zemljoradnik	Žute Zemlje	»	
18	Bogdan Đurić zemaljoradnik	,,	,,	
19	Ljubo Stojanović zemljoradnik	Smrekovica	,,	
20	Sekula Stojanović zemljoradnik	,,	»	
21	Pero Kovačević penz. žandarm	Breza	,,	
22	Savo Subotić zemljoradnik	Smrekavica	»	
23	Stjepan Stojanović radnik	Breza	,,	
24	Relja Petrović želj. službenik	Podlugovi	,,	
25	Petar Orozović želj. službenik	,,	,,	
26	Bogdan Perendija svr. đak	,,	,,	
27	Cvjeto Kalaš pekarski pomoćnik	,,		
28	Đorde Kalaš biv. žandarm	,,		
291	Živko Adić strojovođa		»	
30	Boro Bajić strojovođa	,,	n	
31	Vojislav Vuković pri. namješ.	»	»	
32	Josep Haler strojovođa	,,	,,	
33	Radovan Radan pregi, kola	,,	,,	
34	Gavro Mandićželj. služb.	Podlugovi	Visoko	
35	Mirko Marić strojovođa	,,	,,	
36	Spasoje Kapetina strojovođa	»	»	

Tekući broj	Ime, prezime i zvanje	Iz kojeg je mjesta		OPASKA
		Selo	Kotar	
37	Dušan Popić strojovođa	»	»	
38	Lazar Bajić radnik	//	//	
39	KrstoBajić radnik		//	
40	Vjera Turbić učiteljica	//	»	
41	Marko Jokić radnik	»	//	
42	Mile Jokić đak	»	//	
43	Momčilo Jeftić strojovođa	//		
44	Mile Duvnjak radnik	//		
45	Tomo Bajić radnik		»	
46	Rade Kravljača radnik	//	//	
47	Nedo Balorda strojovođa	//	//	
48	Bogdan Bošković ložač	//	//	
49	JovoBeškovićložač	//	//	
50	Boro Vuković đak	»	//	
51	Mirko Savić radnik	//	//	
52	Cvjetko Dragutinović radnik	«	//	
53	Mirko Dragutinović radnik	//	//	
54	Risto Dragutinović đak	»	//	
55	Zasko Mihajlovićželj. služb.	//	//	
56	Jovo Macanović želj. služb.	//	//	
57	Sekula Popić radnik	//	»	
58	Nedo Spasojević radnik	//	//	
59	Risto Garaćić radnik	Dabravine	//	
60	Jovo Prodilalo radnik	//	//	
61	Dušan Prodilalo radnik •	//	//	
62	Mića Prodilalo radnik	//	//	
63	Simo Jevrić radnik	//	//	
64	ĐorđeGavrić radnik	//	//	
65	SimoGavrić radnik	»	//	
66	Berkan Gavrić radnik	//		
67	ĐorđeSimić radnik	//	»	
68	ĐokoSimić radnik			
69	DimšoSimić radnik	//	//	
70	ĐorđeDolaš radnik •	»	»	
71	Pero Tojčić radnik	»	»	

ORUŽNIČKA POSTAJA BREZA
Broj 403
14 srpnja 1941 god.
B R E Z A (kotar Visoko)

Zapovjednik postaje
Ivo Grubišić

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA
BREZOVO POLJE
Broj. 445
19. srpnja 1941. godine
BREZOVO POUE

Izvještaj o taocima na području
ove postaje dostavlja.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽ. PUKOVNIJE.

Na temelju zapovjedi J.S. Broj 430. od 9 srpnja 1941. godine zapovjedništva 4. Hrvatske oružničke pukovnije, izvještavam u sledećem:

1) POPOVIĆ BRANKO sveštenik istočno-pravoslavne vjeroispovjesti, rodom iz sela Grbeta, općine Brezovo-poljske, kotara Brčanskog, koji je bio od strane kotarske oblasti iz Bijeljine u oči vidovdana pozvat i zadržan kao taoc u Bijeljini, koji je odmah po lječniku pregledan i pronađen usled starosti 75 godina, da je previše iznuren i živčano oboleo, radi čega je od strane kotarske oblasti Bijeljina pušten koji se je vratio u svoje rodno mjesto, da može nesmetano vršiti i dalje crkvene obrade.

2) POPOVIĆ MILEVA supruga sveštenika Branka u oči Vidovdana zatvorena je kao taoc od< strane kotarske oblasti u Brčkom i ista je zadržana u Brčkom kao taoc 4 dana, nakon čega je od kotarske oblasti u Brčkom puštena i povratila se je u svoje rodno mjesto u selo Grbete općine Brezovo-poljske, kotara Brčabskog.

Prednji izvještaj dostavljam na nadležnost.[10]

Zapovjednik postaje
dostražmešter
Husein Ibrašimović

[10] Originai u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-16

ISKAZ:

Osoba sa reona oružničke postaje koji su uoči vidovdana u Brčkom uzeti kao taoci.

Tek. Br.	IME I PREZIME	ZVANJE	IZ KOJEG JE MJESTA	OPASKA
1	Savo Kolakovič	Trgovac	Brčko	
2	Đorđo Vukovič		"	
3	Savo Uzunović		»	
4	Cvjetko Damjanović	»	»	
5	Slavko Medinić	Opć.činov.	»	
6	Košta Nešković	Gostioničar	»	
7	Ljubo Ojetkovič	Trgovac	»	
8	Pero Pavlović	"	komunista	
9	Seka Pavlović kći Perina	»		
10	Dušan Buđen	Trgovac		
11	Ljubo Božičković	»	»	četnik
12	Tošo Vidaković	»		»
13	Drago Papić	»	»	»
14	Savo Celović	»	»	Kara-đorđevac

Postaje zapovjednik:
stožerni narednik,
/potpis nečitak/

702
5. kolovoza 1941. god.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO

Prednji iskaz osoba uzetih kao taoce uoči vidovdana sa reona postaje Brčko na temelju zapovjedi ZAPOVJEDNIKA PUKOVNIJE J.S. Br. 430 od 9 srpnja 1941 godine dostavljam na nadležnost.[11]

Postaje zapovjednik:
stožerni narednik,
/potpis nečitak/

[11] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-^5

I S K A Z

taoca oružničke postaje Vareš.-

Tek. br.	Ime i prezime	Zvanje	Iz kog je mjesta	Kuda je otpremljen.	Tko gaje uzeo za taoca	Opaska
1	Sveto, Stojana Perišić	Radnik	Vareš - Majdan	Pušten na slobodu	Ustaški tabor Vareš	
2	Ilija, Trifka Jošilo	»		»		
3	Uroš Borisava Milanović	»		»	»	
4	Jovo Ujin Durić	»	Planinica	»	»	
5	Nikola Iljin Trifković	»	Vareš - Majdan	»	»	
6	Milo.Mijata Milanović	električar	»			
7	Momčilo, Jovin Jazić	Radnik	»	»	»	
8	Milan, Jovin Erić	Kolar	Vareš	»	»	
9	Jovo, Jovin Erić	Kovač	//		»	
10	Ljubo, Nikole Gligorić	Radnik	Vareš - Majdan	»	»	
11	Jozo, Matin Čolić	Gostioničar	Vareš	»	»	
12	Ostoja, Hije Trifković	Težak	Čamovine			
13	Ilija, Topalović		Brgule		»	
14	Bogdan Mamiković	»	//		»	
15	Boško, Neđe Stanišić				»	
16	Cvijan Gorančić	»	Blaža	»		
17	Blaško Lazarević		Letevci	»	»	
18	Makso Leka	»	Šikule	»		
19	Savo, Triše Terzanović	Radnik	Vareš-Majdan		»	
20	Bogdan, Vase Kosanović	Listonoša	»	»		
21	Stanoja-Tomo, Đoke Pantić	Željezničar	»	»		
22	Risto, Lige Mihać	Hoteljir	»		»	
23	Slavko, Luke Miletić	Radnik	Vareš	»	»	
24	Jovo, Jovin Knežević		Vareš-Majdan	»	»	
25	Aleksandar, Radoje Masal	Ljevar	Vareš - Majdan	Pušten na slobodu	Ustaški tabor Vareš	

586
16 srpnja 1941. god
V A R E Š (kot. Visočki)

Iskaz taoca dostavlja-

ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
U SARAJEVU
/J.S./

Na osnovu zapovjedi, zapovjednika 4 Hrvatske oružničke Pukovnije J.S. Broj 430 dostavlja se izvješće o taocima koji su bili uoći Vidovdana uzeti kao taoci.-

Sva navedena lica puštena su na slobodu i nalaze se kod svojih kuća.-[12]

Na znanje.-

Dostavljeno:
Zapov. oruž. krila Sarajevo
Zapov. oruž. voda Visoko

Zapovjednik postaje
stožerni narednik
Franc Rupnik

[12] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-32

I S K A Z

Osoba koje su bile kao taoci uhićeni uoči Vidovdana na području ove postaje.-

Tek. br.	Ime i prezime	Zvanje	Iz kojeg je mjesta	Koji je pušten na slobodu	Gde se sada nalazi
1	Gojko Ristić	sveštenik	Visoko	pušten je na slobodu	Sada se nalazi u Beogradu.
2	Josif Plaušić	trgovac	Visoko		Sada se nalazi u Beogradu.
3	Pušara Vido	opštin. većnik	Visoko	•i	Nalazi se u Visokom
4	Vojislav Plaušić	trgovac	Visoko	»	u Visokom
5	Bogdan Mitrović	trgovac	Visoko	»	u Visokom
6	Milenko Gavrilović	direktor kožar.škole	Visoko	»	Otputovao u Srbiju
7	Boško Gošić	penzioner	Visoko	»»	u Visokom
8	Lazar Milić	gostioničar	Visoko	»	u Visokom
9	Lazar Žalica	penzioner	Visoko	n	U Visokom
10	Mile Žalica	gostioničar	Visoko	»	U Visokom
11	Milan Tanasković	upravi, škole	Visoko	»»	U Visokom
12	Mirko Vukojević	činovnik kod srps. banke	Visoko	»»	U Visokom
13	Trifko Bošković	gostioničar	Eleševići Visoko	»	U Eleševićima kotar Visoko
14	Bogdan Savić	posluži, u kotaru	Reljevo	»	U Reljevu kotar Sarajevo
15	Čedo Kuvač	trgovac	Visoko	»	u Visokom
16	Veljko Plaušić	trgovac	Visoko		u Visokom
17	Lazar Vuković	kafedžija	Visoko	»	u Visokom
18	Radovan Antunović	nadzornik peradarske stanice	Visoko	*n*	u Visokom
19	Vladimir Kovačević	nadzornik škola	Visoko	»	u Visokom

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA VISOKO
Br. 490
13 srpnja 1941. god.
VISOKO

Z A P O V J E D N I Š T V U

4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE SARAJEVO.- Na osnovi zapovijedi toga zapovjedništva J.S. Br. 430 od 9 srpnja 1941. dostavljam iskaz lica koja su bila u zatočenju za vreme Vidovdana na području ove postaje.-

Sva navedena lica su uhićena od strane Ustaškog Logora Visoko dana 26 lipnja 1941 god. a na slobodu su sva navedena lica puštena dana 30 lipnja 1941 god.[13]

Prednje dostavljam na znanje.-

Poslato:
Oružničkom Kril. zapovjed. Sarajevo.
Zapovjed. oruž. voda Visoko

Zapovjednik postaje:
stražmešter
Ibrahim Stipić

[13] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-40

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
4 HRVATSKA ORUŽNIČKA PUKOVNIJA
ORUŽNIČKA POSTAJA
VLASENICA
Broja 437
Vlasenica, 27-VII. 1941. god.

Izvještaj o taocima
dostavlja.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE.

SARAJEVO

Na temelju zapovjedi, zapovjednika 4 oružničke pukovnije Sarajevo J.S. Broj 430 od srpnja 1941 godine dostavlja se izvještaj o uzetim taocima na području ove postaje u oči Vidovdana i to:

1. Dušan Bobar pop, Danko Jokić trgovac, Jovo Mićić trgovac, Marko Ćalmić biv. bilježnik, Branko Žderić gijometar, Lazo Radakovič gostioničar, Đorđo Višković pisar kod kotarskg suda, Momčilo Mićić student, Njemanja Bobar gruntovničar, Anđelko Drakulić opančar, svi iz Vlasenice, Dušan Jović poljodelac iz sela Cikota, Gligor Đurić gostioničar, Deurić Luka poljodelac, Deurić Savo poljodelac, Deurić Vaso poljodelac svi iz sela Gornjeg Zalukovika, Novica Drakulić poljodelac, Košta Drakulić poljodelac, i Dušan Drakulić poljodelac.

2. Sunarić Manojlo trgovac, Radislav Sunarić gostioničar, Vule Sunarić trgovac, Ćišić Mustafa biv. kotarski pretstojnik, Risto Anđelić poljoprivredni referent, Vlado Miseta, poljodelac, Rajko Mićić gostioničar, Milan Mićić gostioničar, Ljubomir Savić pekar, Slavko Savić pekar, Dušan Savić student bogoslovije, Marko Ostojić opančar, Čedo Maksimović zapisničar kod kotarskog suda, Stanoje Jurošević šuster, Rade Bajagić šuster, Radovan Čečur poljodelac, Risto Bajagić poljodelac, Milorad Mićić trgovac, Savo Turić stolar, Milan Stanišić gostioničar, Jovo Jokić poljodelac svi iz Vlasenice, Slobodan Marković pisar kod kotarskog pretstojništva, Boško Marković nadzornik školski u mirovini, Nikodin Petrović gostioničar, Jovan Nikolić kafeđija svi iz sela Tetime, Cvijan Dragić poljodelac, Miloš Dragić poljodelac, Ostojić Jovan poljodelac, Čedo Ostojić poljodelac, Zarija Ostojić poljodelac, Kovačević Radovan poljodelac, svi iz sela Srpskog Džemata, Veljko Stupar student bogoslovije, i Jakov Simanić gostioničar

oba iz sela Cikota, Risto Đurić poljodelac, Nikola Đurić poljodelac i Dušan Đurić poljodelac svi iz sela Donjeg-Zalukovika.

Napred imenovani pod 1 nije se moglo doznati kuda su oterani kao taoci, a pod 2 nalaze se na slobodi, sem Manojla Sunarića, Radislav Sunarić i Vule Sunarić koji su poklonili svoje pokretno i nepokretno imanje državi, te zatražili propratnicu za preseljenje u Srbiju, sa porodicom što im je i odobreno, te su otselili.[14]

Prednji izvještaj dostavlja se na znanje.

Zastupa
zapovjednika postaje:
Huso Mucić
oružnič. dostražmeštar

ORUŽNIČKA POSTAJA
Broj 254
14-VH 1941. god.
u Goraždu

ZAPOVJEDNIŠTVU 4 HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO

Na temelju zapovjedi te pukovnije J.S. Br. 430/41. dostavlja se prednji iskaz lica sa područja ove postaje koja se nalaze u taocima.

Imenovani su uzeti za taoce 13 svibnja 1941 godine.-

U iskazu navedena lica sprovedena su iz Goražda za Sarajevo po ustašama a gdje se sada nalazi ovoj postaji nije poznato.-

Od napred navedenih lica do danas nije ni jedan pušten na slobodu.[15]

Zapovjednik postaje
Alga Hrnić
stražmešter

[14] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-23
[15] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-50

I S K A Z

niže navedenih lica koja se nalaze u taocima sa područja ove oružničke postaje Goražde.-

Tek. broj	IME I PREZIME	Zvanje	Odakle je rodom			OPASKA
			Selo	Općina	Kotar	
1	Radivoj Stojanović	krčmar	Goražde	Goražde	Čajniče	
2	Danilo Danilović	Terzija	Goražde	Goražde	Čajniče	
3	Drago Popović	Mehani-čar	Goražde	Goražde	Čajniče	
4	Ljubo Đurić	Šofer	Goražde	Goražde	Čajniče	
5	Voja Đurić	Krčmar	Goražde	Goražde	Čajniče	
6	Boško Leković	Krčmar	Čajniče	Čajniče	Čajniče	Nastanjen u Goraždu
7	Pero Davidović	sudija	Čajniče	Čajniče	Čajniče	Nastanjen u Goraždu
8b	Rade Knežević	Zemljo-djelac	Sopot-nica	Pohra-njen	Čajniče	

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA
GOR.ŽABAR
Broj. 513

Izvješće o taocima
dostavlja.-

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE SARAJEVO

Gornji Žabar 22. srpnja 1941.

Na temelju zapovjedi te pukovnije J.S. broj 430 od 9. srpnja 1941 izvještavam zapovjedništvo, da su kao taoci uoči Vidovdana sa područja ove postaje bila uzeta lica i to:

Niko Đurić zemljodelac, Vlajko Pavlović težak, Stojan Tomić težak, Mićo Kojić težak, Petar Simić težak, Mićo Pavlović težak, Pavle Pavlović težak, Pero Petrović težak, Stevo Davidović težak, Luka Ivanović težak, Dimitrije Stefanović (svećenik) Lazo Sajlović težak, Stako Stakić težak, Mika Stakić težak, Marko Pavlović kovač, Simo Stakić težak, Jovo Sajlović težak, Joco Lazić gostioničar, Marko Živković težak, Pero Trifunović težak, Nedeljko Nikolić težak, Živan Nikolić težak, Stojan Skuljević težak, Ljubo Dujmović težak, Milan Sajlović težak svi iz Gornjeg Žabara i Aleksa Vidaković (načelnik općine) iz Donjeg Žabara, kotara Brčko.-

26. lipnja 1941 navedene osobe po ovoj postaji a sporazumno i zajednički sa ustaškim taborom u Tramošnici, kao takovi su uoči Vidovdana predvedeni ustaškom logoru u Brčko.-

Od svih navedenih osoba jedino je pušten na slobodu Mika Stakić iz Gor. Žabara, a dočim su svi drugi zadržani na logorniku i danas se još nalaze u pritvoru u Brčkom.[16]

Prednje se dostavlja znanja radi:-

24. VII. 1941

Postaje zapovjednik
stražmeštar
Josip Pavić

[16] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-25

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA DRINJAČA
Br. 476
18 srpnja 1941 godine
U Drinjači

4. HRVATSKA ORUŽNIČKA PUKOVNIJA SARAJEVO

Na temelju zapovjesti J.S.Br.430 od 9 srpnja 1941 godine, izvještavam da su na ovoj postaji kao taoci bili i to:

1/ Milan Petković proto.-
2/ Marko Mašić biv. narodni poslanik oba iz Drinjače, kotara Zvorničkog.
3/ Rasto Petković
4/ Aleksandar Petković iz Zelinja, kotara Srebreničkog.-

Napred imenovani su uzeti kao taoci po zapovjesti Komandanta 4, pohodnog bataljona u Zvorniku, a nakon prolazka vidov. dana svi su napred navedeni pušteni svojim kućama sem Milana Petkovića prote iz Drinjače koji je upućen po zapovjedi Kotarskog prestojnika iz Srebrenice u zbiralište sa drugima sveštenicima sa drugi reona iz Kotara Srebreničkog.-[17]

Prednji se izvještaj dostavlja s molbom na znanje.-

Zapovjednik oružničke postaje
stražmešter.
Hos. S. **Lekić**

[17] Originai u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-8

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA ŽEPČE
Broja 474
15 srpnja 1941 god.
ŽEPČE

Izvješće i iskaz o
taocima dostavlja.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO.-

Na osnovu zapovjedi zapovjednika 4. oružničke pukovnije broj 430/41 godinu dostavaljam iskaz svih lica koja su bila uzeta uoči Vidovdana za taoce odnosno uhapšena na području ove postaje.-

Sva u iskazu navedena lica dana 25 lipnja 1941 godine pohapšena su odnosno uzeta su kao taoci po Ustašama iz Zavidovića i pritvorena u pritvor kotarskog poglavarstva u Žepču. Sva u iskazu navedena lica ostala su u pritvoru kotarskog poglavarstva u Žepču sve do 4 srpnja 1941 godine kada su svi pušteni iz pritvora svojim kućama, i sada se nalaze na slobodi.-[18]

Na znanje.

Prilog: 1 iskaz.

Zam. zapovjednika postaje oružnik:
Abdulah Šahinović

[18] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-34

I S K A Z

Svih lica koja su bila uzeta uoči Vidovdana za taoce odnosno uhapšena sa rajona oružničke postaje Ž E P Č E.

Tek. Br.	Ime i prezime	Zvanje	Rodom iz		Tko ga je uzeo za taoca odnosno uhapsio
			Sela	Kotara	
1	Bogdan Stefković	Namještenik šumarije Nemila u Želećoj	Sokolac	Rogatica	Ustaše iz Zavidovića
2	Boško Radan	Poštanski listonoša kod pošte u Žepču	Blažuj	Sarajevo	Ustaše iz Zavidovića
3	Petar Udovičić	Državni putar	Želeće	Žepče	Ustaše iz Zavidovića
4	Ostoja Udovičić	Težak	Zeleće	Žepče	Ustaše iz Zavidovića
5	Bogdan Božičković	Težak	Želeće	Žepče	Ustaše iz Zavidovića
6	Simo Aleksić	Težak	Želeće	Žepče	Ustaše iz Zavidovića

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA ŽEPČE
Broj 474
15 - VII. 1941. god.
Ž E P Č E

Zam. zapovjednika postaje oružnik:
Abdulah Šahinović.

IZVJEŠĆE.

O taocima koji su u oči Vidovdana pritvoreni sa područja oružničke postaje Zenica.-

Tek. Broj	IME I PREZIME	Zvanje	Odakle je		OPASKA
			mjesto	kotar	
1	Jevto Mišura	Poljodelac	Sviće-Ričice	Zenica	
2	Mile Jovanović	»	»	»	
3	Marko Aleksić	»	»	»	
4	Obren Blagić	»	Osojnica	»	
5	Jovo Jocić	»	Raspotočje	»	
6	Jovo Bencun	»	,,	»	
7	Dorđo Stjepanović	J)	Tetovo	»	
8	Mile Kalaj džić	»	Gradišće	»	
9	Đoko Đukić	»	Klopački vrh	»	
10	Bogdan Rastovac	»	Klopča	»	

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA ZENICA
Broj 471
14. srpnja 1941 god.
u Ženici

Zapovjednik post. stož. nared.
Jozo P. Vuletić

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO.

Na osnovu zapovjednikove zapovjedi J.S. Br. 430 od 9 srpnja 1941. god. dostavlja se prednje izvješće o taocima koji su bili pritvoreni u oči Vidovdana t.j. na dan 27 lipnja, a isti su ponova pušteni svojim kućama 30 lipnja 1941 god.-

Imenovana lica uzeta su po zapovjedi ustaškog logora u Zenici Br. 571 od 25 lipnja 1941 godine, ista su se lica od 27 do 30-VI- t.g. nalazila u ustaškom logoru, koje je Ustaški Logornik i pustijo.-[19]

Na znanje.-

Zapovjednik postaje stožerni narednik
Jozo P. Vuletić

[19] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-35

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKI VOD ZVORNIK
Broj 450

Izvještaj o licima koja
su u oči vidovdana bila pritvo-
rena dostavalja.

ZAPOVJEDNIKU 4 HRVATSKE PUKOVNIJE

SARAJEVO.

Zvornik 15 srpnja 1941 g

Temeljem zapovjesti te pukovnije J.S. Broj 430 od 9 srpnja 1941 godine izvještavam da su u oči vidovdana od strane USTAŠA u Zvorniku uzeta i pritvorena lica i to:

1/ Ćurčić Rado student prava iz Zvornika.
2/ Tuševljaković Branko student iz Zvornika,
3/ Jevtić Kosto student iz Zvornika.
4/ Ostojić Strahinja biv, poštanski činovnik, iz Zvornika.
5/ Ostojić Drago trgovac iz Zvornika.
6/ Popović Tikomir trgovac iz Zvornika.
7/ Popović Veljko trgovački putnik iz Zvornika.

Svi naprijed navedeni sem Ostojić Drage i Popović Veljka su sa privremenim dozvolama prešli u Srbiju i još ni danas se nijesu povratili, a navedena dvojica Ostojić i Popović se nalaze u Zvorniku.

Naprijed navedeni su od strane ustaša po noći dovedeni u zatvor ovog voda koji su sutra dan t,j, 29 lipnja 1941 god. po zapovjesti Logornika na slobodu pušteni jer sam od istoga tražio da se predaju u zatvor Kotarskog ureda 41 Zvorniku.

Logornik je izjavio da su ova lica sumnjiva i da se za ovaj kao svečani pravoslavni dan moraju pritvoriti, jer da je to i povjereništvo Hrvatske Države u Zvorniku zahtjevalo.[20]

Prednji izvještaj dostavljam radi znanja.

Zamjenjuje zapovjed. voda
oružnički stražmešter.
Jašar Čakalj

[20] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-3

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA ZVORNIK
Taj. br. 43

Zvornik 15 srpnja 1941 god.

ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE.

Na temelju zapovjedi te pukovnije J.S. br. 430/41 godinu. Izvještavam da u oči Vidovdana t.j. 28 lipnja 1941 godine, ova postaja nije imala ni jednog taoca na postaji, nego je jedino uputila kao taoca Doku Radu bivš. inžinjera iz Zvornika u 5. pohodni bataljun u Zvorniku, po usmenoj zapovjedi Zapovjednika mjesta.

Po istom 5 pohodnom bataljunu je imenovani nakon 2 dana na slobodu pušten.[21]

Prednje se dostavlja radi znanja.

Zamenjuje zapovjednika postaje
Oružnički dostražmešter
Nikola Lučić

[21] Originai u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-5

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA JANJA
Broj 405
19 Srpnja 1941 god.
U JANJI
KOTAR
BIJELJINA

Izvešće o taocima na reonu
ove postaje dostavljam.-

ZAPOVJEDNIKU 4 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO.

Na temelju zapovjedi 4 oružničke pukovnije J. S. Br. 430/ 1941. god. izveštavam da su u mestu Janji reona ove postaje uoći Vidovdana uzeta sledeća lica za taoce i to lićno ih je uzeo Vladin poverenik iz Bijeline.-

1) Miko Radić trgovac iz Janje, 2) Stanković Aleksa trgovac iz Janje, 3) Stjepanović Milan trgovac iz Janje, 4) Svetko Radić trgovac iz Janje 5) Diko Stjepanović trgovac iz Janje, 6) Ujo Vasić mlinar iz Janje, 7) Simo Lazić posednik iz Janje, 8) Vlado Zarić šuster iz Janje, 9) Marko Nikolić kafedžija iz Janje, 10) Tiko Lazić posednik iz Janje, 11) Veljko Stjepanović trgovac iz Janje, 12) Mikajlo Petrović posednik iz Janje, 13) Milan Perković birtaš iz Janje, 14) Đoko Sekanjić posednik iz Janje, 15) Slobodan Mićić posednik iz Janje, a 16) Ljubo Škorić pop iz Janje i 17) Tihomir Nešković pop iz Janje.-

Vladin poverenik iz Bijeljine G. Đojo Perković navedena lica - je utamnićio zbog begstva veleposednika iz Janje Petrović Ilije i njegovih sinova Vase i Milana u Srbiju i istima odredio da se 3 puta dnevno javljaju oružnićkoj postaji Janja i 3 puta ustaškom taboru Janja dnevno, koja se lica i sada nalaze kod svojih kuća u mestu Janji sem navedena dva popa koji su 12 Srpnja 1941 godine po telefonskom naređenju Logora Bijeljina pritvoreni i oterani navodno u Mitrovicu.[22]

Zapovjednik postaje
Oružnićki stražmišter
Adem S. Mujanović

[22] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-9

ORUŽNIČKA POSTAJA KALESIJA
Br. 442
21 srpnja 1941 godine

Izvješće o taocima
dostavlja.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4 HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Na temelju zapovjedi Zapovjedništva 4 Hrvatske oružničke pukovnije S.J. Br. 430/41 izvještavam, da su bili uzeti za taoce uoči Vidovdana i zadržane u pritvoru općine Sprećanske pod stražom oružnika ove postaje a po zapovjedi oružničkog voda Zvornik broj službeno od 25 lipnja t.g. a sa naknadnom zapovjedi oružničkog voda Zvornik broj službeno od 26 lipnja t.g. taoci su pušteni svojoj kući i to:

1) Ćetković Tošo zemljoradnik iz sela Dubnice.
2) Ćetković Trato zemljoradnik iz sela Dubnice
3) Sandić Jovan zemljoradnik iz Rajinaca.
4) Nikolić Petar zemljoradnik iz Bulatovaca
5) Bošković Cvijetin zemljoradnik iz Kusonja i
6) Tešić Marko kafedija iz Dubnice.

Ove taoce uzeo je zapovjednik postaje po svom izboru a na temelju prednje zapovjedi oružničkog voda Zvornik.[23]

Na znanje.

V.D. Zapovjednika postaje oružnik:
Hasan M. Zuhrić

[23] Originai u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-10

ORUŽNIČKA POSTAJA
Broj 263
19. 7. 1941 god.
u Kalinoviku

Izvješće o taocima,
dostavlja-

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE.

Prema zapovjedi Zapovjedništva 4. Hrvatske oružničke pukovnije J.S. Br. 430 od 9. srpnja 1941 godine izvještavam, o sledećem da je zapovjednik mjesta u Kalinoviku uoči Vidovdana uzeo kao taoce i pritvorio u ovdašnju vojarnu Zapovjedništva mjesta i to:

1/ Gavro Žmukić, zemljodelac, iz Jelašce,
2/ Drago Sudžum, zemljodelac iz Jelašce,
3/ Simo Elez, zemaljodelac, iz Berije,
4/ Đoko Klarić, zemljodelac, iz Berije i
5/ Petko Tepavčevič, zemlodelac, iz Jažići.

Isti su zadržani u zatvoru 3 dana a potom su puštani na slobodu svojim kućama.

A isto tako zapovjednik mjesta naredio je niže navedenim licima iz mjesta Kalinovika koji su se morali uoči Vidovdana kao i na sam Vidovdan morali svakog sata zapovjedniku mjesta lično, i to:

1/ Danilo Višnjevac, zemljodelac, iz Kalinovika,
2/ Jovan Ninić, kafedžija, iz Kalinovika,
3/ Dušan Kezunović, otpušteni općinski službenik iz Kalinovika,
4/ Vase Tuhguz, sveštenik, iz Kalinovika.

Ova navedena 4 su posle prolaza Vidovdana po odobrenju Zapovjenika mjesta oslobođeni javljanja, ali im je naređeno da se bez odobrenja nikuda iz mjesta Kalinovika nesmiju udaljiti, a ova postaja vodi diskretan nadzor na rad i kretanja svih gore navedena lica.- Sva gore navedena lica se sada nalaze na slobodu kod svojih kuća.-[24]

Zapovjednik postaje
stožerni narednik
Halil Hađži Huretović

[24] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-51

I S K A Z

Lica-taoca koja su bila pritvorena u oči vidovdana po Ustaškom logoru u KLADNJU, a sa reona su postaje KLADANJ.-

Tek. br.	IME I PREZIME	ZANIMANJE	Odaklen su rodom		OPASKA:
			Selo	Kotar	
1	Mihajlo Savić	Paroh	Kladanj		Sada se sa porodicom nalazi u kon. logoru u Sisku
2	Vićentije Savić	Industrij.	»		»
3	Savo Palangeta	Seljak-polj.	//		Kod kuće
4	Neđo Vulović	»	Vučinići	Kladanj	»
5	Milovan Ećimović	Kafedžija	Kladanj		n
6	Jovan Kucalović	Poljodel.	Vranovid	Kladanj	n
7	Mićo Bujak	Kipar	Kladanj		»
8	Nedo Škiljević	Poljod.	Vianovići	Kladanj	»
9	Jovan Štukelja	//	«	»	»
10	Periša Aleksić	»	»	»	»
11	Vladimir Jovičić	//	Olovci	„	»
12	Desimir Stanišić	tt	»	»	
13	Božo Stanišić	//	»	n	
14	Lazo Čović	kafedžija	Stupari	„	
15	Mile Simić	Poljodelac	»	»	
16	Jako Đerić	//	»	»	»
17	Jako Milić	»	»	»	
18	Milan Erdelija	//	»	»	»
19	DimšoJanjuš	Slivne	»	»	n
20	Milan Zoranović	Konjevići	»	»	//
21	Sava Stanišić	Vučinići	»	»	»
22	LazoMiletić	Kovačići	»	»	»
23	Matija Krunić	»	»	»	»
24	Radovan Miletić	»			»
25	Milan Remetić	»	»	»	
26	Branko Tamburić	Starići	w	»	
27	VasoMilović	M	»	»	»

Zapovjednik postaje,
stražmešter
Raš. D. Jakupović

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Oružnička postaja Kladanj
Broj; 391/41
21. VII 1941. god.

ZAPOVIJEDNIŠTVU 4 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO.-

Na temelju Tamošnje zapovijedi J.S. Br. 430 od 16. VII. 1941 godine, dostavlja se prednji iskaz lica sa reona ove postaje, koja su u oči Vidovdana bila uzeta za taoce po ovdašnjem Ustaškom logoru.-

Sva u iskazu navedena lica posle Vidovdana pušćena su na slobodu t.j. svojim kućama a od kojih se samo na tek. br. 1 i 2 sada nalaze u koncentracionom logoru Sisak sa porodicama kao iseljeni, -doćin se ostali nalaze kod svoji kuća[25].-

24. VII 1941

Zapovijednik postaje
stražmešter;
Raš. D. Jakupović

[25] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-26

ORUŽNIČKA POSTAJA KNEŽINA
Broj 325
18. srpnja 1941. god.
u Knežini

O taocima sa reona ove postaje izveštaj dostavlja.-

ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
(za J.s.) SARAJEVO.-

Na temelju zapovijedi toga zapovjedništva J.s. Broj 430/41. godine, dostavljaju se imena svih lica sa reona ove postaje, koji su u oči Vidovdana kao i prije nekoliko dana odpremljeni kao taoci u Vlasenice po zapovijedi Ustaškog logora u Vlasenice i to:

1) Mitrović Ljubomir čuvar šuma iz sela Bijele-Vode.
2) Golijan Janko, posjednik iz sela Nevočke.
3) Pilindavić Peko, stolar iz sela Knežine.
4) Jovanović (Čudamin) Panto iz sela Drapnića.
5) Ivanović Nedo zemljoradnik iz sela Vrabaca.
6) Višnjić Mate zemljoradnik iz sela Drapnića
7) Višnjić Timotije zemljoradnik iz sela Mrkova
8) Vasković Todor, zemljoradnik iz sela Rečica
9) Vasković Relja, zemljoradnik iz sete Rečica.
10) Golijan Đuro, zemljoradnik iz sela Žeravica
11) Savić Janko, sveštenik iz sela Knežine
12) Joksimović Cedo, zemljoradnik iz sela Vrabaca
13) Radović Đuro, zemljoradnik iz sela Kruševaca
14) Vuković Momir, posjednik iz sela Štrbovine
15) Mumović Mile, zemljoradnik iz sela Bukovika
16) Borovčanin Rajko, zemljoradnik iz Šarenova-Polja
17) Radić Dušan, zemljoradnik iz sela Knežine i
18) Jevtić Milivoje trgovac iz Knežine. Svi navedeni kotora Vlaseničkog.

Od navedenih lica (taoca) pušteni su i došli svojim kućama svi, sem navedenih pod redni brojem: 1,11,14,15 i 18. koji nijesu još pušteni a niti se zna gdje su.- Od ovih pod br. 14 i 15 sprovedeni su zbog prikrivenog oružja, dok je navedeni pod red. broj 18, prije Vidovdana na 10 dana po Ustaškim organima iz Vlasenice sproveden.[26]

Zapovijednik postaje
oružnički stražmešter
Bejto Hasanović

[26] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-22

I S K A Z.

O niže imenovanim taocima na reonu oružničke postaje Kokin-Brod. oružničkog voda Nova-Varoš, Krilno zapovjedništvo Prijepolje, 4. Hrvatske oružničke pukovnije Sarajevo.

Teku-ći broj	IME I PREZIME	Zvanje	Odakle su		Kuda su iste ot-premljene	Tko ih je bio uzeo za taoce.
			Selo	općina		
1	Milisav Sinđirević	starešina sela	Amzići	Nova-Varoš		Zapovjednik postaje po predlogu oružničkog voda
2	Radenko Lečić	težak	Amzići	Nova-Varoš		»
3	Dimitrije Purić	učitelj	Kokin-Brod	N. Varoš		»
4	Svetozar K. Jovanović	odbornik	Kokin-Brod	N. Varoš		»
5	Mihajlo Drulović	seoski sta-rešina	Vraneša	N. Varoš		»
6	Božo Hrvović	težak	Vraneša	N. Varoš •		»
7	Branko Lapčević	općinski načelnik	Radonja	Radonja		»
8	Miloš Đajić	težak	Radonja	Radonska		»
9	Tihomir Gordić	općinski načelnik	Rutoše	Rutoška		»
10	Branko Grbić	općinski odbornik	Rutoše	Rutoška		»
11	Niko Gudurić	seoski sta-rešina	Kratovo	Rutoška		»
12	Vladimir Otašević	kafeđija	Kratovo	Rutoška		»

Zapovjednik postaje, stražmeštar
Josip Š. Tusić

ORUŽNIČKA POSTAJA
KOKIN-BROD
Broja 188
14 srpnja 1941 godine
u Kokin-Brodu.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO.-

Na temelju naređenja naslovnog zapovjedništva J.S. Broja 430 od 9 srpnja 1941 godine.- Dostavlja se u prigibu Iskaz o taocima na području ove postaje određeni danom 23 svibnja t.g. od strane oružničkog voda u Novoj-Varoši a po predlogu zapovjednika ove postaje koji se vode po iskazu ove postaje stalno sve do danas pod neprekidnim nadzorom i isti moraju svakodnevno izveštavati postaju o eventualnim novostima u njihovim selima.

Napomenuti mi je, da su u oči Vidovdana uzeti kao taoci u iskazu navedena lica kao najuglednija u svome mjestu i koji vode prvu riječ u narodu, nijedno lice od pomenutih osoba nije bilo lišeno slobode jer za to nije bilo razloga jer su bilo pod paskom ovopostajnih ophoda na terenu, a red i mir poretka je u povoljnom stanju.[27]

Na znanje.

Zapovjednik postaje, stražmeštar,
Josip. Š. Tusić

[27] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-49

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA
Broj 146/41

Izveštaj o taocima
dostavlja.-

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE SARAJEVO.-

Kruševljani, 15. srpnja 1941.

Prema zapovjedi Zapovjedništva 4 Hrvatske oružničke pukovnije J.S. Br. 430 od 9. srpnja 1941 godine izveštavam, da su srbi-pravoslavci sa reona ove postaje svi od 15 do 60 godina na dva dana pred vidovdan pritvoreni u sigurne kuće muslimana i katolika iz reona ove postaje, pod jakom stražom muslimana i katolika i bili u pritvoru i nadzorom dva dana posle vidovdana.

Posle vidovdana su pušteni svojim kućama gde se i danas svi nalaze i rade svoje poljske poslove.

Taoca nije bilo niti ih je tko uzimao kao takove, niti su ma kuda otpremani.

Srba-pravoslavaca je bilo oko 185 na okupu i nadzoru.[28]

Zapovjednik postaje;
Stražmeštar,
Rat. M. Ivanić

[28] Originai u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-47

ORUŽNIČKA POSTAJA KOZLUK
Br. 415
17 srpnja 1941 godine
U Kozluku

Izvješće o taocima
javlja.

ZAPOVJEDNIKU 4 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE.

Na temelju zapovijedi 4 oružničke pukovnije J.S. Br. 430 od 9 srpnja 1941 godine javljam, da je općinska uprava u Kozluku sa područja ove postaje u oči dana vidovdana uzela kao taoce i to:

1/ Aleksa Proroković težak iz Kozluka
2/ Vaso Matić trgovac iz Kozluka.
3/ Jevto Mićić težak iz Tabanaca
4/ Danilo Aćimović težak iz Tršića
5/ Lazar Stevanović težak iz Tršića
61 Marko Obrić iz Skočića težak

Svi navedeni su iz općine Kozluka kotara Zvorničkog koji su bili u taocima zadržani do drugod dana vidovdana, a potom su pušteni svojim kućama.[29]

Zapovjednik postaje
Oružnički stražmeštar
Luka Lovrić

ORUŽNIČKA POSTAJA KULA
Broj 324
14 srpnja

Izvješće o taocima na
području postaje dostavlja.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4 HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE.

Na temelju Zapovjednikove Zapovijesti J.S. Broj 430/41 godinu izvješćuje se da je sa područja ove postaje bio uhapšen 25 lipnja 1941 god. Ružić Ilija, bogoslov iz sela Kule, kotara

[25] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-20

Rogatičkog.- Isti je uhapšen po nalogu Redarstvenog ravnateljstva u Sarajevu, koje ga je poslen Vidov -dana na slobodu pustilo i sada se nalazi kod svoje kuće u selu Kuli kotara Rogatičkog.[30]

Zapovjednik postaje stražmešter
Alga S. Avdagić

ORUŽNIČKA POSTAJA
Broj 379
14 Srpnja 1941 god
L A Š V A (kotar Zenica)

Izvještaj o taocima sa
područja postaje dostavlja.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4 HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

S A R A J E V O

Na osnovu zapovjedi zapovjednika 4 Hrvatske oružničke pukovnije J.S. Br. 430 od 9 srpnja 1941 godine izvještavam, da su uoči Vidovdana uzeta sa područja postaje slijedeće osobe kao taoci i to:

1J Bošnjak Uroš sin Mitra iz sela Bošnjaka.

2.1 Tanasić Simo pok. Nike iz sela Bilješeva. i

3/ Mihajlović Jovo pok. Sime iz Donjih Lučana. Svi su navedeni općine Bilješevske, kotara Zenica.

Ova su lica bila u pritvoru Ustaškog logora u Zenici, koji su na dan 30 hpnja 1941 godine otpušteni iz navedenoga logora svojim kućama. Tako sada sa područja ove postaje nema nijednoga taoca u ma kojem zatvoru.[31]
Na nadležnost.

Zapovjednik postaje
Stražmeštar
Sulejman Šabić

[30] Original u VII, Voini arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-37
[31] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-33

ISKAZ

Lica sa reona oružničke postaje Lopare, Krilnog zapovjedništva Tuzla, 4 Hrvatske oružničke pukovnije, koji su bili u oči vidovdana uzeti kao taoci i to:

Tek. br.	Ime i Prezime	Zvanje	Odaklen su			Opaska
			Selo	Općina	Kotara	
1	Simo Petković	Trgovac	Tobut	Priboj	Tuzla	Pušten nakon 5 dana
2	Blagoje Kerović	Težak	Tobut	Priboj	Tuzla	Pušten nakon 5 dana

Jerko M. Nikić

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA LOPARE
Broj 458

Lopare 16 srpnja 1941 g.

ZAPOVJEDNIKU 4 HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO!

Na temelju zapovijedi te pukovnije broj J.S. 430 od 1941. god. izvještavam da su napred navedena lica bila uzeta u Taoce u oči Vidovdana od strane Njemačke vojne komande i otpremljene u Zatvor sudbenoga stola u Tuzli odaklen su nakon 5 dana pušteni na slobodu i sada se nalaze kod svojih kuća u selu Tobutu, općine Pribojske, kotara Tuzla, /Reon ove postaje/. Prema tome sada se ne nalazi u zatvoru nijedna osoba kao taoc sa reona postaje.[32]

Prednje se dostavlja na znanje.

Jerko M. Nikić

[32] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-19

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA UUBINJE
Br. 237
16 srpnja 1941 godine
u Ljubinju

Izvješće o taocima na reonu
ove postaje dostavalja.-

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
S A R A J E V O

Na temelju zapovijedi zapovjedništva 4 Hrvatske oružničke pukovnije u Sarajevu J.S. Br. 430 od 9 srpnja 1941 god. izvještavam da je na reonu ove postaje odvedeno u taoce 8 lica poslije Vidovdana dočim do Vidova dana nije bilo uzeto ni jedno lice sa reona ove postaje u taoce.-

U taoce su odvedena lica iz sela Grablja, Žabice, Kruševice, Miljanovića i To:

1/ Jahić Hasan iz sela Žabice kotara Ljubinje zemljoradnik, odveden 30 lipnja 1941 godine, u selu Krajpolju po pobunjenicima-Pravoslavnima.-

2/ Zelentrović Džafer iz sela Žabice kotara Ljubinje odveden je 30 lipnja 1941 godine u selu Krajpolju po pobunjenicima - pravoslavnima.-

3/ Malohodžić Hakil iz Sela Grablja kotara Ljubinje zemljoradnik, odvedn je 30 lipnja 1941 godine u selu Krajpolju po pravoslavnima-pobunjenicima.-

4/ Dana 1 srpnja 1941 godine odveden je Halil Taslaman zemljoradnik iz sela Kruševice kotara Ljubinje u selu Krajpolju po odmetnicima - pravoslavnima.-

5/ Krehić Mustafa zemljoradnik iz sela Kruševice dana 1 srpnja 1941 godine odveden je po pobunjenicima - pravoslavnim a -

6/ Sadžak Salko oružnik rodom iz sela Žabice kotara Ljubinje dana 3 srpnja 1941 god. odveden je odnosno izaslat je u 1 ophodnu službu sa oružnikom Đonlagić Salihom i domobrancom Dobranić Lukom te sa još 4 ustaše, u selo Kruševicu gde su ih dočekali odmetnici u većoj masi u selu Krajpolju i uspjeli da zarobe oružnika Sandžaka Salku i istoga odvedu sa sobom.-

7/ Šerak Mujo zemljoradnik iz sela Miljanovića kotara Ljubinje odveden je dana 5 srpnja 1941 godine na putu između Ljubinja i sela Miljanovića po odmetnicima - pravoslavnima.-

8/ Šerdarević Mušan kafedžija na Miljanovićima rodom iz Ljubinja odveden je dana 5 srpnja 1941 god. na putu između sela Miljanovića i Ljubinja.

Sva gore navedena lica nalaze se još u taocima kod pobunjenika još se ništa nije moglo saznati o njihovom sadanjem stanju.[33]

Prednji izvještaj dostavlja se naslovu s molbom na nadležnost.

Dostavljeno: vodu Bileća.-

Postaje zapovjednik
doštražmester:
Nezif Salman

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA MILIĆI
Broj: 391
Milići 20 srpnja 1941 godine.

Izvještaj o uzetim taocima
sa rejona ove postaje, dostavlja.-

ZAPOVJEDNIŠTVU 4 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE SARAJEVO.
Za J.S.

Na temelju zapovijedi zapovjedništva 4 oružničke pukovnije J.S. Broj 430 od 1941 godine izvještavam, da su uzeti kao taoci u oči Vidovdana sa rejona ove postaje sledeća lica.

Drago Jakšić iz Milića gostioničar općine Milići, kotar Vlasenica, otpremljen je u Vlasenicu, po ustašama, a ustaški logor je istoga uzeo za taoca.-

Ljubo Jakšić pravoslavni sveštenik, iz Han-Pijeska, rodom iz Milića, općine Milići, Kotar Vlasenica, otpremljen je u Vlasenicu po ustašama, a Ustaški logor ga je uzeo kao taoca.-

Od ovih dvojice nijesu nitko pušten, a gdje se sada nalaze nije poznato.[34]

Na nadležnost.

Zapovjednik postaje
Dostražmeštar,
Ragib Demirović

[33] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3—18
[34] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-27

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA
Broj 231/41

Izvješće o taocima prema
zapovjedi dostavlja

ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE J.S
SARAJEVO.-

Nevesinje, dne 18 srpnja 1941 god.

Na osnovu zapovjedi zapovjednikove J.S. Br. 430/41 Izvještavam da su kao taoci pred Vidovdan u Nevesinju uzeti 25 lipnja t.g. i to: Novaka Dr Lojevića, lječnika iz Nevesinja, Iliju Solotića trgovca, Neđeljka Popovića trgovca, Danila Ložetića trgovca, Dragutina Vukovića trgovca i Petra Vasiljevića gostioničar svi iz Nevesinja. Svi su oni bili taoci kod zapovjedništva mjesta u Nevesinju do 29 lipnja t.g. kada su pušteni svojim kućama, gdje se i sada nalaze.

Ustaše istodobno su odveli od kuće i to: Đorđa Aćimovića trgovca, Dušana Aćimovića luđaka, Ljubu Vukovića mesara, Vidu Samardžića gostioničara, Todor Lazović posjednik, Milovan Vojičić školski podvornik, Nikola Dokić podvornik građanske škole, Vidak Doder mlinar, Vlado Sikilić trg. pomoćnik, Vlado Laretić krojač, Nikola Golijanin zidar, Drago Golijanin fratar, Đorđe Grahovac sudski glasnik, Rade Grahovac limar, Todor Bjelica aščija, Veljko Milošević bojadžija, Aćim Lažetić zemljoradnik, Simo Vasiljević penzionisani sudski glasnik i Jovo Bjelica kalajdžija. Ovih 19 ljudi koje su ustaše u Nevesinju bih uzeh kao taoce, od 25-28 hpnja t.g. svi su poubijani od strane ustaša. Za neke od ubijenih porodice znadu da su ubijeni, a za neke misle da su odvedeni u koncentracioni logor.-[35]

21. VII. 1941.

Zapovjednik stožerni narednik
Mate Rukavina

[35] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-46

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA OLOVO
Broj 387
17. srpnja 1941 godine
u OLOVU.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
SARAJEVO:

Na temelju tamošnje zapovjesti J.S. Br. 430 od /41 godine, dostavlja se sljedeće izvješće, da su kao taoci bili uzeti od strane ustaškog tabora u Olovu i to:

1. Marko Golubović trgovac iz Olova opština ista.
2. Risto Grubačić težak iz Ponijerke opština Olovo
3. Luka Ivanović težak iz Ponijerke opština Olovo
4. Gavro Zekić težak iz Meoroča opština Olovo
5. Marko Ivanović težak iz Ponijorke
6. Vukan Miličević težak iz Drecelja
7. Obren Parić težak iz Dugančića
8. Nedo Žugić težak iz Brda
9. Mirko Mitrović težak iz Ajdinovića
10. Milan Milovanović težak iz Bukov-dol u zatvoru
11. Sretan Ostojić težak iz Radočića
12. Savo Vuković težak iz Prgoševa
13. Dušan Jerković činovnik držav. šipadi u Olovu
14. Milan Grubešić težak iz Olova-Luke
15. Milan Grubešić /Vasin/ težak iz Olova-Luke

Napred navedenih svi su sada pušteni na slobodu sem pod 10.

16. Vaso Škiljević težak iz Dugančića
17. Ljubo Grbešić težak iz Olov.-Luke
18. Grujo Grujić težak iz Bjeliša
19. Radovan Trifunović težak iz Kalakovića
20. Todor Škiljević težak iz Drecelja
21. Miloš Vulinović težak iz Ajdinovići
22. Petar Glišić težak iz Meorača
23. Miloš Zekić težak iz Meorače
24. Stjevan Aničić težak iz Grabovice i
25. Radovan Krčo težak iz Ponijerke

Od 16 do 25 svi su u zatvoru ustaškog tabora u Olovu, svi napred navedeni su iz opštine Olovo, kotar Kladanj.

Od rednog broja 1 - 1 5 uzeti su u taoce dne 26. lipnja 1941 godine, a od rednog broja 16 - 25 uzeti su u zatvor 13. srpnja 1941 godine.[36]

Prednje se detavlja na znanje.

Zapovjednik postaje,
dostražmršter
Jus. Džidić

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA
ORAŠJE n/S.
Broj 537
20 srpnja 1941

Izvješće o taocima za
vidovdan dostavlja.

ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
SARAJEVO.

Na temelju tamošnje zapovjedi Broja J.S. 430 od 9 srpnja 1941, dostavlja se izvješće o uzetim taocima i to:

1/ Ristanić Miloš seljak iz Kopanica, općina Brćko, kotar Brčko.

2/ Dušan Ristanić seljak iz Kopanica, općine i kotara Brčko.

3/ Uroš Ristanić seljak iz Kopanica, općine i kotara Brčko.

4/ Stevo Ristanić seljak iz Kopanica, općine i kotara Brčko.

5/ Stevan Ristanić seljak iz Kopanica, općine i kotara Brčko.

6/ Mićo Marković seljak iz Kopanica, općine i kotara Brčko.

7/ Vojko Jovanović seljak iz Kopanica, općine i kotara Brčko.

8/ Krsto Mitrović seljak iz Kopanica, općina i kotara Brčko.

91 Cvjetko Radić seljak iz Kopanica, općina i kotara Brčko.

Sva navedena lica bila su uzeta kao taoci u oči vidovdana, po Ustaškim organima u Kopanicama, te u istom selu bila u jednoj kući zatvorena dva dana a potom puštena na slobodu.[37]

Prednje se dostavlja na nadležnost.

Zapovjednik postaje
stražmešter
/potpis nečitak/

* Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-2
Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-16

ORUŽNIČKA POSTAJA PALATAR
Broj: 335.
19 srpnja 1941 godine
u Palataru

Izvještaj o taocima
dostavlja.-

ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO

Na temelju zapovjedi te pukovnije J.S. broj 430 od 9. srpnja 1941 godine. Izvještavam zapovjednika, da su uoči Vidovdana bile uzete sledeće osobe i to:

1) Stojanović Nikola trgovac iz Šefka srpskog, kotara Zvorničkog.-
2) Milaković Veso trgovac iz Piliće donje, kotara Zvoričkog.-
3) Božić Stojan zemljoradnik iz Glavičice, kotar Zvorničkog.-

Imenovani su otpremljeni u Zvornik, a za taoce uzeo ih je Zapovjednik 5 pohodnog bataljona u Zvorniku.-
Sve tri osobe puštene su na slobodu.-[38]
Prednja dostavljam znanja radi.-

Zapovjednik postaje
oružnički stražmeštar
Has. Z. Sušić

[38] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-15

ISKAZ:

Osoba sa rejona postaje Pale koje su u oči vidovdana uzete kao taoci od strane Ustaškog Tabornika u Palama dostavlja.

Tek. br.	Zvanje	Ime i prezime	Iz kojeg je mjesta rodom	Opaska
1	gostioničar	Novica Pandurović	Pale	Zatvoren 25-VI.41 pušten 2-VII.41
2	Težak	Miloš Lučić	Pale	»
3'	»	Petar Lučić	Pale	»
4	Težak	Vlade Rajić	Zečevići	»
5	težak	Đorđe Kusmuk	,,	»
6	Poštans. služb.	Ilija Petrović	Pale	»
7	težak	Danilo Petrović	Pale	zatvoren 21-VI-41 Nalazi se u Ustaš-kom logoru Sarajevo.
8	Mašinski ložač	RadeGutalj	Pale	Zatvoren 25-VI. 41 pušten 2-VII.41g.
9	Radnik	Milan Đukić	Repci	»
10	Gostioničar	Bogdan Kovačević	Podvitez	»
11	težak	Marko Krajišnik	Gpr.Pale	»

ORUŽNIČKA POSTAJA PALE
Br. 692
14. Srpnja 1941. god.
U PALAMA (kotar Sarajevski)

Zapovjednik post. stražmešt.
Alija M. Kohnić

ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
SARAJEVO.

Na osnovu zapovjedi Zapovjednika 4 oružničke pukovnije J.S. Br. 430/41 dostavljam prednji iskaz osoba sa rejona ove postaje koje su bile uzete kao taoci u oči Vidovdana od strane Ustaškog Tabornika iz Pala, te su u pritvoru zadržati svi od 25 lipnja do 2 srpnja 1941 god. osim osobe na red. br. 7 koja je upućena u Ustaški Logor u Sarajevu, a ostali se svi sada nalaze kod svojih kuća.-[39]

Zapovjednik post. stražmešter:
Alija M. Kohnić

[39] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-43

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA PAPRAČA
Broj 354.
21. srpnja 1941 godine
Paprača.

Izvještaj po zapovjedi br.
J.S. 430 od 9. srpnja
1941. g. dostavlja.-

ZAPOVJEDNIKU 4 HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
SARAJEVO.-

Na temelju zapovjedi Zapovjednika 4. Hrvatske oružničke pukovnije u Sarajevu J.S. Broj 430 od 9. srpnja 1941. godine, izvještavam Zapovjednika, da su taoci sa rejona ove postaje bili pritvoreni u oči vidovdana ove godine po zapovjedi Zapovjednika Stožera 5. ophodnog bataljuna u Zvorniku Br. si. od 26. VI. t.g. kod ove postaje slijedeči Srbi i to:

1/ Vukašinoviča Ljubo biv. pretsednik opštine Paprača, i njegov bilježnik Jeftić Milutin, oba iz sela Matkovca, općine Paprača Kotara Vlaseničkog, 2/ Bošković Peran, stariješina sela Kalabače, općine Drinjača, kotara Zvorničkog, 3/ Pantić Gligor, zemljoradnik iz istog sela, općine i kotara, i 4/ Žekić Lazar i Jekić Nedo seljaci oba iz Paprače, koji su bili pritvoreni 27. VI. 1941 god. u 12 sati a isti su pušteni na slobodu svojim kućama 28. VI. t.g. u 12. sati po zapovjedi Zapovjednika 5. ophodnog bataljona iz Zvornika br. si. od 28. VI. koja je zapovjed dostavljena kurirom.

Osim gore navedenih taoca bijo je pritvoren Simanić Miloš trgovac iz Paprače, koji je po istoj zapovjedi otišao sa izvještajem zapovjedniku 5. ophodnog bataljona u Zvornik i tamo bijo pritvoren od 27-29 VI. t.g. kada i on pušten na slobodu.-

Nijedan od naprijed navedenih nije bijo protjeran u koje drugo mjesto već se isti nalaze i sada kod svojih kuća, osim Ljube Vukašinoviča i Milutina Jeftića koji su od strane Ustaša iz Vlasenice poslije otpusta kod ove postaje otjerani u Vlasenicu odaklen se do danas povratili nisu, niti se sada znade gdje se isti nalaze.[40]

Prednji izvještaj dostavljam s molbom na znanje.-

Zapovjednik postaje
Oružnički stražmeštar:
Mula Aganović

I S K A Z .

Osobe koje su uoči Vidovdana uzete kao taoci na području oružničke postaje Pazarić.

Tek. br.	IME I PREZIME	Odakle je mjesto			ZVANJE	OPASKA
		Selo	Općina	Kotar		
1	Stevo T. Laušić	Raštelica			Težak	
2	Dušan T. Laušić	»			»	
3	MarkoS. Krstić	//			//	
4	Mladen R. Mijatović	n			»	
5	Ilija N.Kulić	//			- «	
6	Stevo M. Marić	«			Šumar	
7	Ilija R. Simić	Tarčin			Strojo-bravar	
8	NedeljkoL. Krstić	»			Težak	
9	Milenko L. Krstić	//				
10	Risto L. Kovačević	//			//	
11	Vojno P. Mrkaja	//				
12	Đordo R. Lojanica	»				
13	GojkoR. Lojanica	//				
14	Jovo J. Mrkaja	//			»	
15	Nikola J. Kuljanin	»			»	
16	Ilija R.Kostić	»				
17	Vaso R. Krivić				Penzioner	
18	MatoN. Bigović	//			Šofer	
19	Mile K. Šarenac	//			Trg. pomoćnik	
20	Glavaš I. Toma	Bioća			Težak	
21	Ostoja J. Glavaš	»			//	
22	Nikola Đ. Šaran	»			Ćuvar kulture	Ustaškom logo-ru Sarajevo sproveden
23	Ilija I. Pandurović	»			Težak	
24	Bogdan P. Viktor	Korča			«	
25	Nikola L. Viktor	Bioča			//	
26	Savo N.Viktor	Korča			»	
27	Risto I. Žuža	Luke			It	
28	Ostoja T. Samardija	//			M	
29	Risto S. Golub	Osenik			M	
30	Dušan T. Glavaš	//			»	
31	Medo L. Golub	//			//	

Tek. br.	IME I PREZIME	Odakle je mjesto			ZVANJE	OPASKA
		Selo	Općina	Kotar		
32	Mirko P.rdan	,,	Bjelašnička - Hadžići	Sarajevo	,,	
33	JovoJ. Krstić	»				
34	Danilo T. Glavaš	»			»	
35	SpasojeK. Glavaš	»			»	
36	Danilo J. Oetrić	Osenik			Železnič.zvani	
37	Mojsije V. Savić	,,			Penzioner	
38	Branko M. Remetić	Pazarić			Činovnik	
39	Veljko M. Remetić	,,			Pošte činovnik	
40	Vojal. Nikolić	,,			Gostioničar	
41	Nikola S. Glavaš	Hadžići			Piljar	
42	StojanA.Milošević	»			Težak	
43	Stevan J. Banduka	Drozgomet-va				
44	Spasoja R. Kovačević	Grab			,,	
45	UrošJ. Krstić	Raštelica			,,	
46	Jovo M. Lalušić	»				Otpremljeni u Ustaški logor Sarajevo
47	MiladinB. Bošković	Tarčin			»	»

ORUŽNIČKA POSTAJA PAZARIĆ
Brez. broj 91
dne 19 srpnja 1941 god.
P A Z A R I O kotar Sarajevski

Zapovjednik postaje stražmešter,
Jozo. J. Drlja

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO.-

Prema zapovjedi toga zapovjedništva J.S. Br. 430 od 9 srpnja 1941 godine, dostavlja se prednji iskaz osoba koja su bila uzeti za taoce za vreme vidovdana.

Pod tekućim brojem 22, 45, 46 i 47 Nikola Šaran iz Bijoče, Uroš Krstić i Jovo Lalušić iz Raštelice i Miladin Bošković iz Tarčina su otpremljeni u Ustaški logor Sarajevo, a svi ostali pušteni su na slobodu.

Sve napred navedene osobe za taoce uzela je ova postaja i Ustaški Tabor u selu Pazariću, prema naređenju Ustaškog logora Sarajevo Br. službeno od 24 lipnja 1941 godine, u kom su naređenju po spisku pomenute osobe označene.[41]

Zapovjednik postaje stražmešter,
Jozo. J. Drlja

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA PURAČIĆ
Broja 422.

Puračić, dne 16 srpnja 1941.

ZAPOVJEDNIKU 4 HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
SARAJEVO.

Na temelju zapovjedi tog zapovjedništva J.S. Br. 430/41 izvještavam da su uoči vidovdana sa reona ove postaje u taoce oteran po zapovjedi kotarskog prestojnika u Tuzli trgovci i to: Danilo Blagojević i Mirko Gavrić oba iz Puračića, kotara Tuzla, koji su nekoliko dana bili u zatvoru kod sudbenog stola u Tuzli i posle pušteni na slobodu.[42]

Zapovjednik postaje,
oružnički stražmeštar.
Matija Tadijanić

[41] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-41
[42] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-4

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA
Broj 421
14 Srpnja 1941 god.
SEMIZOVAC

Iskaz taoca u oči
Vidovdana dostavlja.-

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE U SARAJEVO.(J.S.)

Na osnovu zapovjedi Zapovjedništva 4. Hrvatske oružničke pukovnije J.S. Br. 430 od 9 srpnja 1941 god. dostavljam, prednji iskaz osoba koji uzeti kao taoci u oči Vidovdana sa. područja ove postaje. Na znanje.[43]

Zapovjednik postaje
Stražmeštar
Pero J. Marie

[43] Originai u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-44

I S K A Z

Osoba koji su u oči Vidovdana uzeti kao taoci sa područja oružničke postaje S E M I Z O V A C .

Tek. broj	IME I PREZIME	Zanimanje	Odakle je		Kuda je otpremljen	Tko gaje uzeo za taoca	OPASKA
			Selo	Kotar			
1	Mićo Bajić	Željez. službenik	Vogošća	Sarajevo	U Ustaški logor Sarajevo	Ustaški Tabor Ilijaš	Nije pušten na slobodu niti je postaji poznato gdje se nalazi
2	VasilijeZečević	Svećenik	Ilijaš	Sarajevo	»		Pušten na slobodu
3	NovicaAdžić	Trgovac	Ilijaš	Sarajevo	//	//	//
4	Simo Luledžija	Gostioničar	Ilijaš	Sarajevo	»	»	
5	Nikola Petrović		Ilijaš	Sarajevo	Ustaški tabor IKjaš		
6	Milan Ćebić	Kafedžija	//			//	//
7	Danilo Golub	Radnik	»	»	»	//	//
8	Dužan Bešir	Brijač	//	»	»	»	//
9	Stojan Čelik	Poljodjelac	//			//	//
10	Despot Čelik	//	//			//	//
11	Miroslav Čelik	//	//	»	»	//	//
12	Nedo Ostojić	»	//	»	»	//	//
13	Risto Duvnjak	//	//			//	//
14	SavaRosuljaš	Željez. služben.	»				
15	Đuro Petrović	Poljodjelac	Nebočaj		Ustaški Tabor Semizovac	Ustaški Tabor Semizovac	
16	AleksaBuhač	»	»		»	»	//
17	Nedo Lazić	«	Ljubina	«	»	«	//
18	MilinkoNešić		Svrake		»		//
19	Risto Berović		//				//
20	Vidak Konzulović	»	//	»	»	»	//
21	Mirko Simendić		Jošanica			»	
22	Risto Radić		//			»	
23	Mladen Jovanović	Poljodjelac	Jošanica	Sarajevo	Ustaški Tabor Semizovac	Ustaški Tabor Semizovac	Pušten na slobodu
24	Spasoje Jovanović	//	//	//	//	//	
25	Simo Radić	//	//	//	//	//	//
26	Vlado Gračanin	»	»	//	//	//	//

Tek. broj	IME I PREZIME	Zanimanje	Odakle je		Kuda je otpremljen	Tko gaje uzeo za taoca	OPASKA
			Selo	Kotar			
27	BlaškoSpasojević	»	//	»	//	»	»
28	Đorđo Radić	//	//	//	//	//	//
29	Gojko Gračanin	//	//	//	//	»	//
30	Stojan Vučković	»	Maleää	»	//	n	//
31	Vlado Maunoga	Željez. Služben.	Semizovac	»»	»		
32	NešićGajo	Poljodjelac	Svrake		//	//	//
33	Danilo Crnogorac	»	//	//	r>	//	//
34	Ratko Nikolić	»	Gora	//	//	//	//
35	Nikola Radić	//	Jošanica	//	»	//	»
36	Ilija Radić	»	»	»	»	»	»

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA
Broja 421
14 srpnja 1941 god.
S E M I Z O V A C

Zapovjednik postaje
Stražmeštar
Pero J. Marie

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO ORUŽNIĆKOG VODA
Broj 539.
16. srpnja 1941 god.
U Srebrenici.

Izvještaj o taocima,
dostavlja.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
SARAJEVO,
za J.S.

Na temelju zapovijedi zapovjedništva 4. oružničke pukovnije u Sarajevu broj J.S.430 od 10. srpnja 1941 godine izvještavam, da su bile uoči Vidovdana u Srebrenici slijedeče osobe kao taoci uzeti i to:

1.) Ilija Nikolić, trgovac iz Srebrenice,
2.) Miloš Zazarević đak trgovca iz Srebrenice,
3.) Miloš Petrović, bivši opštinski bilježnik iz Srebrenice
4.) Branko Tomić, radnik iz Srebrenice
5.) Čedo Maršalek, radnik iz Bratunca
6.) Jakša Jovanović, radnik iz Bratunca,
7.) Ilija Nikolić, radnik iz Srebrenice.

Navedene osobe bile su uzete kao taoci od strane ustaškog logornika, zapovjednika vojničke jedinice i kotarskog predstojnika sporazumno svi iz Srebrenice, koji nisu bili lišeni slobode a niti pritvoreni, već su bili dan ranije pozvati u kotarsko predstojništvo, kojim je bilo saopšteno zašto su pozvati i kakovu odgovornost prime na sebe za svaki eventualni nered i slično na dan Vidovdana, pa su nakon toga odmah pušteni svojim kućama, a na sam Vidovdan bih su stalno pod prismotrom tojest nadzorom.

Od gore navedenih osoba do sada dragovoljno je prešao u Srbiju Ilija Nikolić trgovac iz Srebrenice, i Čedo Jovanović, radnik iz Bratunca, a svi ostali nalaze se u Srebrenici, a radnik Jakša Jovanović u Bratuncu.

Na znanje i daljnu upotrebu.[44]

Zamenjuje zapovjednika vodnika
Stožerni narednik
Franjo Rebelić

[44] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-6

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA TAVNA
Broj 353
18 srpnja 1941 god.
u TAVNI kotar Bijelinski

Izvještaj o taocima
dostavalja.

ZAPOVJEDNIKU 4 HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Na temelju zapovjedi zapovjednika 4 hrvatske oružničke pukovnije J.S. Br. 430/41 god, izvješćujem, da u oči Vidovdana uzet je bio kao taoc sa područja ove postaje bivši načelnik opčine Gavro Miličević, rodom iz Krčine Dol. kotara Bijelinskog.

Napred navedeni Gavro Miličević uzet je kao taoc u vezi naloga kotarskog ureda u Zvorniku prez. br. 25/41 od 25 lipnja 1941 godine i po patroli ove postaje sproveden u Zvornik Stožeru 5 pohodnog bataljuna, te je isti kao taoc nakon nekoliko dana pušten svojoj kući gde se i sada nalazi.[45]

Zapovjednik postaje
oružnički stražmeštar.
Jure Medoš

[45] Originai u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-21

I S K A Z

Lica iz ovdašnjeg zatvora u Tuzli, koja su u oči Vidov-dana uzeti kao taoci.

Tekući broj	IME I PREZIME	Zvanje	Odaklenje			Gdje se sada nalazi		
			Selo	Kotar	Županija	Na slobodi	Zatvoru	
1	Nikifor Vasiljević	trgovac	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	__	Zagrebu	
2	Dušan Đerić	advokat	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	__	Zagrebu	
3	Stevo Milićić	advokat	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	__	Zagrebu	
4	Jovo Marković	trgovac	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	__	Zagrebu	
5	Niko Marković	trgovac	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	__	Zagrebu	
6	Dorde Ajvas	posjednik	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	__	Zagrebu	
7	NikicaAntić	trafikant	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	__	Zagrebu	
8	Risto Mihailović	kafedžija	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	__	Zagrebu	
9	Jovan Simić	trgovac	Tuzla	Tuzla	Usora SoU	__	Zagrebu	
10	Jovo Zgonjanin	bivši policajac	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	__	Zagrebu	
11	Jovo Magarašević	prav. pop	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	__	Zagrebu	
12	Lazo Tišma	radnik	Tuzla	Tuzla	Usora Soli		Zagrebu	
13	Jovo Toljović	tabiđrer	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	__	Zagrebu	
14	Drago Erić	elektri-čar	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	__	Zagrebu	
15	Ljubo Stanković	radnik	Kreka	Tuzla	Usora Soli	__	Zagrebu	
16	Ignjat Stjepanović	trgovac	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	__	
17	Zdravko Stjepanović	limar	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	na slobodi i	__	
18	Stevo Paklar	kafexija	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	__	
19	Milan Latinović	radnik	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	__	
20	Mašo Pinto	kafedžija	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	na slobodi		
21	Vlašo Danon	trgovac	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	__	

Tekući broj	IMEI PREZIME	Zvanje	Odaklen je			Gdje se sada nalazi		OPASKA
			Selo	Kotar	Županija	Na slobodi	Zatvoru	
22	Mitar Mitrović	grobar	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	_	
23	MileSrdić	radnik	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	ìa slobodi	_	
24	Bordo Simić	moler	Kreka	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	_	
25	Milan Jovanović	bivši redar	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	_	
26	Vaso Semenović	radnik	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	_	
27	Timotije Stefanović	radnik	Kreka	Tuzla	Usora Soli	ta slobodi	_	
28	Niko Stojanović	radnik	Kreka	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	_	
29	Ismet Joldo	kafexìja	Tuzla	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	_	
30	Jovo Blagojević	trgovac	Puraćić	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	_	
31	NikoBlagojević	trgovac	Puračić	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	”	
32	Simo Petković	trgovac	Priboj	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	_	
33	BlagojeKerović	posjednik	Priboj	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	_	
34	Uroš Stanković	trgovac	Puračić	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	_	
35	TanasijeStopaiić	radnik	Kreka	Tuzla	Usora Soli	na slobodi	_	

ORUŽNIČKA POSTAJA TUZLA
Broj 770
17 srpnja 1941 godine

Zapovjednik postaje, stražmeštar:
Mato Prskalo

ZAPOVJEDNIŠTVU 4 HRVATSKE PUKOVNIJE
SARAJEVO;

Na temelju zapovjesti, Zapovjedništva 4 Hrvatske oružničke pukovnije J.S. Br. 430. dostavlje se iskaz lica koja su u oči Vidov-dana uzeti za taoce, te od istih koji su pušteni na slobodu a koji su zadržani u zatvoru.

Ukupno je u oči vidov-dana zatvoreno 35 lica, od toga je broja pušteno na slobodu 20 lica, a 15 lica je otpremljeno u Zagreb. Sva nabrojana lica za taoce uzela je ovdašnja Njemačka komanda.[46]

Zapovjednik postaje, stražmeštar.
Mato Prskalo

Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-18

I S K A Z

Lica koja su bila uzeta kao taoci u oči Vidovog dana.-

Tekući Broj	IME I PREZIME	ZVANJE	IZ KOJEG SU MJESTA	PUŠTEN NA SLO-BODU	SPROVE-DENI	OPASKA
1	Danilo Težević	Vojni referent	Ustikolina, opština Ustikolina, kotar Foča.	Pušteni na slobodu		
2	Niko Vukadin	Kafedžija				
3	Gojko Kovač	Kafedžija				
4	Jovo D avido vić	Zemljode.				
5	Pero MaleSević	Kafedžija				
6	Simo Ivanovič	Zemljodelci				
7	Gojko Vuković					
8	VasoMilinkovič					
9	BlagojaDavidović					
10	Pero Ivanović					
11	Božo Mihailović	Zemljodelci	Ustikolina opština Ustikolina kotar Foča		Sprovedeni za Sarajevo pod sumnjom kao četnici	
12	Košta Bilinac					
13	Radovan Mojovič					
14	Ljubo Zarić					
15	VasoZarić					
16	Nikola Milinkovič					
17	VukolaSimović					

ORUŽNIČKA POSTAJA
Broj 238
16 srpnja 1941 god.
u Ustikolini

Zapovjednik postaje stražmešter
Zećir Ahmetović

Iskaz lica uzetih za taoce u oči Vidovog dana dostavlja.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
SARAJEVO.

Na osnovu zapovijesti J.S. Br. 430 od 9. srpnja 1941 god. dostavljam iskaz lica koja su bila uzeta kao taoci u oči Vidovog dana u mjestu Ustikolini, a koja su bila uzeta za taoce po naređenju zapovjednika mjesta Foča g. poručnika Franja Kečeka, ustaškog povjerenika g. Hajrovića i logornika Alije Gogalije, svi iz Foče, te lica od 1-10 po naređenju istih puštena su na slobodu, a od 11-17 sprovedena su za Sarajevo gde se i sada nalaze.[47]

Prednji iskaz dostavljam naslovu na znanje. ~

Zapovjednik postje stražmešter,
Zećir Ahmetović

[47] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 24/3-53

BR. 110

TELEGRAM KRALJEVSKOG ITALIJANSKOG VICEKONZULA U BANJALUCI OD 9. JULA 1941. KRALJEVSKOM POSLANSTVU ZAGREB 0 MERAMA HRVATSKIH VLASTI ZA PROTERIVANJE SRBA SA TERITORIJE BIVŠE VRBASKE BANOVINE[1]

Kr. Tal. Vicekonzulat
Banja Luka — Ekspres brzojavka br. 18

Kr.Tal.Poslanstvo -Zagreb
Kr. Gen. Konzulat -Sarajevo

Banja Luka 9. srpnja 1941. XIX

Predmet: Pučanstvo područja biv. Vrbaske banovine. Mjere za protjerivanje Srba.

Kako je poznato, pučanstvo područja biv. Vrbaske banovine čine u velikoj većini pravoslavci, zatim muslimani i katolici. Pravoslavci su podijeljeni na dvije grupe „Srba", tj. pravoslavci rođeni u Hrvatskoj i oni koji potječu iz Srbije, i „Srbijanci" tj. pravoslavci rođeni u Srbiji. Oni predstavljaju dosada u ovoj župi birano u najbogatije družtvo. Ovaj priveligirani položaj, koji uživaju Srbi, danas je prestao postojati, te su isti pravoslavci određeni da nestanu s ovog područja.

Pravoslavni biskup,[2] koji je ostao nakon pada Jugoslavije u Banja Luci unatoč uvjeravanja sa strane katoličkog biskupa da se s njim neće zlo postupati, bio je ubijen skupa s drugih 26 osoba od ustaša, te mu se tijelo pronašlo u rijeci Vrbanji. Pravoslavna crkava, čija se velika i veličanstvena građevina dizala na glavnom gradskom trgu, pogođena je za vrijeme rata od njemačkih bombardera i pretvorena u hrpu ruševina, koje su sada uklonjene. Nadalje svi Srbi, koji su boravili u Bihaću, te koje su naše vlasti uzimale u zaštitu, smješteni su odmah nakon našeg odlaska u otvoreni

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 153-a, reg. br. 13/5-140, 141. Dokumenat se nalazi u elaboratu Državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača (u daljem tekstu: KZRZ).

Odnosi se na banjalučkog episkopa Platona Jovanoviča koga su ustaše poslije višednevnih zlostavljanja ubile i bacile u rijeku Vrbanju. Njegov leš je izbacila voda kod Kumsalama u blizini Banjaluke i sahranjen je 24. maja 1941. na vojničkom groblju (Milan Bulajić, Ustaški zločini genocida i suđenje Andriji Artukoviču 1986. godine, kni. 1, Beograd. 1988, str. 298-199).

koncentracioni logor u Kulen Vakufu kod Mrkonjić Grada.[3] Što se tiče SRBA, koji se nalaze u Banja Luci, stožernik je odredio jednim nalogom da nitko ne smije izići iz grada i da svi moraju za dva dana doći u određeni ured i prijaviti svoj imetak. Čini se da će oni biti izvlašteni od svega i da će morati ići u Srbiju. Moći će ostati u Hrvatskoj samo oni koji se obrate na katoličku vjeru.

U jednom razgovoru sa stožernikom doznao sam da će biti izmjena slovenskog pučanstva, koji se nalazi na području Slovenije, koja je anektirana Njemačkoj, i Srba koji borave u Hrvatskoj. U prvo doba njemačka je vlada odlučila poslati Slovence, čiji broj oko 250.000, u Srbiju, ali je hrvatska vlada zatražila i postigla da ih zamijeni sa Srbima, koji se nalaze u Hrvatskoj, budući da su Slovenci kao i Hrvati katolici, te će biti ih lako asimilirati.

Ove mjere za protjerivanje Srba i zapljenu njihove imovine smatraju ovdje bolje hrvatske obitelji pretjeranima, jer su ovim pogođene i vrlo časne osobe, koje su zaslužne za mjestno pučanstvo i koje su se izložile radi svojih prijateljskih osjećaja za Osovinu. Radi ovoga one traže zaštitu kod njemačkog vojničkog zapovjedničtva, ali bezkoristno. Mnogi su pravoslavci, koji su rođeni u krajevima, što se nedavno anektirani Italiji i upravljani od talijanske vlade, zatražili kod ovog kr. Ureda našu zaštitu. Obzirom na ovo bit ću Vam zahvalan, Ekscelencijo, ako mi učtivo odgovorite što se može učiniti za ove interesirane.

Kr. Vicekonzul
Oberto Fabiani v.r.

[3] Vidi dok. br. 91.

BR. 111

PREDSTAVKA SANDŽAČKIH MUSLIMANA OD 9. JULA 1941. ŠEFU GLAVNOG ŠTABA TURSKE ORUŽANE SILE DA SA SVOJE STRANE POMOGNE OSTVARENJU NJIHOVE ŽELJE DA SE SANDŽAK PRIPOJI BOSNI I HERCEGOVINI ODNOSNO NDH[1]

Predmet: Predstavka sandžaklija maršalu Čakmaku. Sandžak Kabinet

VELEPOŠTOVANOM GOSPODINU MARŠALU FEVZI ČAKMAKU,
šefu Glavnog stožera Turske oružane sile,

Ankara

Ekselencijo,

U dotada najsrećnijim danima Taslidže /Pljevlja/, jednog od okružja bivšeg kosovskog vilajeta, Vi ste bili mutesarif /okružnik/ i komandant vojne posade tog okružja. Predhodno ste pak službovali nekoliko godina u Mitrovici /kosovskoj/ u svojstvu šefa vojnog stožera mitrovačke divizije. Uz svoje visoke odlike zapažanja Vi ste jamačno zapazili sve karakteristike i posebnosti kraja i pučanstva nekadašnjeg sedmog okružja bivšeg bosansko-hercegovačkog vilajeta - Novopazarskog Sandžaka, koji je obuhvatao područje od Pljevalja do Mitrovice. Zapazili ste, da je većina sandžačkog pučanstva islamske vjere, a po jeziku, značaju i tradicijama sastavni dio naroda koji obitava u Bosni i Hercegovini. K tomu još uočili ste, da je Sandžak po svojim prometnim i privrednim vezama pretežno upućen na Bosnu i Hercegovinu, odnosno na Hrvatsku.

Zbog spomenutih veza na jednoj strani te zbog osvjedočenja da će u zajednici sa svojom braćom u Bosni i Hercegovini uživati sve plodove, slobode i napretka na drugoj strani, sandžački muslimani smatraju da će imati najbolju i najsigurniju budućnost u okviru Nezavisne Države Hrvatske. U tome smislu smo mi potpisani izaslanici Sandžaka odmah nakon raspada b. Jugoslavije poduzeli potrebne mjere u Sarajevu[2] i Zagrebu[3] kod hrvatskih visokih državnih činioca, kao i kod predstavnika sila Osi, da bi

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 238, reg. br. 44/1-2.
[2] Vidi dok. br. 24.
[3] Vidi dok. br. 95.

naš kraj faktično i juridički bio pripojen Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Koliko smo mogli ocijeniti visoki državni krugovi Reicha naklonjeni su, da se naša budućnost i naši interesi zajamče u smislu naših želja i težnji, dok nam izgleda da su Talijani naklonjeniji Crnogorcima, kojima moguće žele prepustiti neke dijelove Sandžaka /Pljevlja, Bijelo Polje i Berane/. Nijesmo li pogriješili u ovim zapažanjima i ako bi se naš zavičaj uistinu razdijelio među Srbiju i Crnu Goru, uvjereni smo da se ni-čim ne bi mogao zajamčiti život i opstanak nas muslimana u tim upravno-političkim okvirima. Poznato Vam je, da su tlačenja i razbojstva, koja su kroz posljednjih trideset godina dolazila iz srpskog i crnogorskog hajdučkog legla, već upolovila našu brojčanu i životnu snagu. Ako bi pak i nadalje bih izloženi svemu tome teroru preostala bi polovica naše snage za kraće vrijeme, a uz veće divljaštvo neprijatelja, bila razorena.

Strahujući pred takvom budućnosti i tražeći veze i puteve kojima bi mogli osujetiti takvu žalosnu mogućnost, oči i srca svih sandžačkih muslimana upućena su i prema Vama. Očekujemo i nadamo se da ćete i Vi zagovarati naše težnje i želje, pa Vas molimo, da na način kakav nađete najshodnijim i najkorisnijim poradite, kako bi se naš zavičaj - Novopazarski Sandžak u cijelosti pripojio i povratio Bosni i Hercegovini, odnosno Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Izrazujući Vam osjećaje dubokog i iskrenog poštovanja i zahvalnosti svojeg, kao i svih sandžačkih muslimana, ljubeći Vam ruke - ostajemo uz mahsus selam:

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA
Br 003668 Prim. 9. VII 1941.

BR. 112

SPISAK LICA OD 9. JULA 1941. KOJE SU USTAŠE UBILE NA PODRUČJU POSTAJE TREBINJE[1]

Priepis

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO POSTAJE
Taj. Br. 30
9 srpnja 1941 god.
u Trebinju

Izveštaj o poubijanim
licima na reonu postaje
Trebinje dostavlja

PRESTOJNIŠTVU SUDBENOG STOLA TREBINJE

Na osnovu zapovjesti Taj. Br. 52 od 5 srpnja 1941 godine, Zapovjednika oružničkog voda, u prilogu dostavljam spisak lica koja su poubijana u mjesecu lipnju i srpnju 1941 godine na reonu ove postaje s molbom na upotrebu.

Dostavljeno:
Kotarskoj oblasti
oružničkom vodu Trebinje

Zapovjednik postaje stražmeštar
Saf. I. Ljubović, v.r.

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 151, reg. br. 6/31-2.

ISKAZ

Lica koja su poubijana na području postaje Trebinje

Tek. Broj	Ime i prezime	Godina rođenja	Zanimanje	Da li je bio oženjen	Koliko je imao djece	Opaska
1.	VasoBabić	28-X-1883	trgovac	jest	ima	Ubijeni l-VI-1941 god.
2.	Vlado Popović	26-VÜ-1896	bilježnik	nije	nema	isto
3.	Ilija Kukurić	27-11-1898	trgovački	jest	nema	isto
4.	DušanNegulić	27-XII-1891	pomoćnik trgovac	jest	3 djece	isto
5.	Gašo Kovačević	25-XI-1894	Drž.vojni majstor	jest	6 djece	isto
6.	Vlajko Palikuća	15-V-1903	obućar	jest	nema	isto
7.	Miloš Brković	2—III—1898	općinski službenik	jest	6 djece	isto
8.	Šćepo Gjurić	3-XH-1910	mesar	nije	nema	isto
9.	Radovan Lečić	28-IV-1897	bačvar	jest	4 djece	isto
10.	BoškoŠakota	14-XI-1890	komandir policije	jest	2 djece	Ubijeni 21-VI-1941 god
11.	Stevo Miljković	8-VII-19	policajac	nije	nema	isto
12.	Lazar Kukrić	20-K-1891	gostioničar	jest	nema	isto
13.	Jovan Madžar	1898	gostioničar	jest	4 djece	isto
14.	Blagoje Ćurić	1879	gostioničar	jest	3 djece	isto
15.	TrifkoBabić	2-IV-1891	desetar pruge	jest	4 djece	isto
16.	Božo Pižula	1885	trgovac	jest	4 djece	isto
17.	Milovan Pižula	1922	trgovački fegrt	nije	nema	isto
18.	JevtoŠkoro	27-VII-1890	poštanski žicar	jest	4 djece	isto
19.	Vaso Popovčević	12-1-1903	putar	jest	3 djece	isto
20.	Mihajlo Andrijašević	1895	trgovac	jest	3 djece	isto
21.	Joko Miljanović	1875	težak	jest	4 djece	isto
22.	Obren Stijačić	1912	zemljorad.	jest	1 dijete	isto

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Zapovjedništvo Postaje Trebinje
Taj. Broj 30.
9 srpnja 1941 godine
u Trebinju

Zapovjednik postaje stražmeštar
Saf. **I. Ljubović,v.r.**

BR. 113

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 10. JULA 1941. 0 NADOPUNI ZAKONSKE ODREDBE 0 PRIJEKIM SUDOVIMA OD 17. MAJA 1941. I ZAKONSKE ODREDBE O POKRETNOM PRIJEKOM SUDU OD 24. JUNA 1941.[1]

Na prijedlog ministarstva pravosuđa i bogoštovlja propisujem i proglašujem

ZAKONSKU ODREDBU

o nadopuni zakonske odredbe o prijekim sudovima od 17. svibnja 1941.[2] i zakonske odredbe o pokretnom prijekom sudu od 24. lipnja 1941.[3]

§ 1.

Pred prijeki sud odnosno pred pokretni prijeki sud bit će stavljen tko bez oblastnog odobrenja:

1. sluša vijesti krugovalnih postaja sa sjedištem u državama, koje su u neprijateljstvu s Nezavisnom Državom Hrvatskom ili s kojom od velesila osi;
2. sluša vijesti krugovalnih postaja, koje su neprijateljski raspoložene prema postojećem poredku u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj;
3. daje vijesti bilo s kakve krugovalne postaje proti postojećemu poredku u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj;
4. izgrađuje krugovalne postaje, daje sredstva za to ili bilo na koji način omogućuje ili pomaže njihov rad;
5. tko u roku od tri dana ne učini propisanu prijavu svoga boravka redarstvenoj oblasti u slučaju promjene svoga boravišta; a isto tako i kućevlasnik, kućepazitelj i sustanari, kojima se u kući odnosno u stanu nađe osoba, koja u roku od tri dana nakon dana useljenja nije izvršila propisanu prijavu svoga boravka.

§ 2.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.

U Zagrebu, dne 10. srpnja 1941.

Broj CLXXXVI-643 Z. p.-1941.

Poglavnik
Nezavisne Države Hrvatske:
Dr. Ante Pavelić, v.r.

Ministar pravosuđa i bogoštovlja:
Dr. Mirko Puk, v.r.

[1] „Narodne novine" od 10. VII 1941.
[2] Vidi dok. br. 30.
[3] Vidi dok. br. 75.

BR. 114

NAREĐENJE ZAPOVJEDNIŠTVA 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 10. JULA 1941. SVIM JEDINICAMA DA ZAMENE SVE ZAOSTALE ĆIRILIČNE NATPISE I UKLONE SPOMENIKE IZ SRPSKOG I JUGOSLOVENSKOG DOBA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
4. HRVATSKE ORUŽNIČKE
PUKOVNIJE
J.S.Broj 439

Izmjene natpisa
ćirilicom i dr.

SVIM JEDINICAMA OVE PUKOVNIJE

Sarajevo, 10. srpnja 1941.

1J Prilikom mojeg obilaska područja pukovnije primjetio sam da su njemačke vlasti postavile oznake po selima. Ove oznake najpomnije čuvati, a gdje su nestale, na račun dotične općine nabaviti nove istog oblika.

2.1 Na cestama i drugim objektima primjećeno je dosta natpisa ćirilicom (putokazi i si.).[2]

Zapovjedam da se svi ovi natpisi odmah uklone.

3./ U raznim mjestima ima spomenika iz srpskog i jugoslavenskog doba. Ove spomenike odmah ukloniti, a sa većih natpisa i kipove odstraniti.[3]

Zapovjednik, podpukovnik:
M.P. **Vidas**[4]

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 29/3-1.
[2] Vid! dok. br. 11, 37.
[3] Prvih meseci svoje vladavine, ustaške vlasti su porušile veliki broj srpskih pravoslavnih crkava i drugih verskih objekata, kao na primer: u Kotor-Varošu, Celincu, Maslovarima, Bihaću, Bijeljim, Janji, Brodcu, Balatulunu, Crnilovu, Banjaluci, Bosanskoj Gradiški, Drvaru, Bosanskoj Krupi, Zborištu, Dobrom Selu, Bosanskom Novom, Bosanskoj Kostajnici, Bosanskom Petrovcu, Bosanskom Samcu, Bugojnu, Gradačcu, Jajcu, Mostaru i dr. Vidi M. Bulajić, Ustaški zločini genocida i suđenje Andriji Artukoviću, knj. 1, str. 361-364.
[4] Franjo.

BR. 115

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U BRČKOM OD 10. JULA 1941. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O SITUACIJI NA SVOM PODRUČJU SA PODACIMA 0 STANJU SRPSKOG I JEVREJSKOG ŽIVLJA[1]

KOTARSKA OBLAST U BRČKOM
Ad. prez. 38/41

Predmet: Izvješće o situaciji
sa 10-Vn-1941.

Brčko 10 srpnja 1941.

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST

ZAGREB.

službenim putem

Predlažem izvještaj o situaciji od 10 srpnja 1941 god. u kotaru Brčkom.

A./ Širenje komunističke propagande niti tajno gibanje nije zapaženo na području ovoga kotara. Iz ranijih godina istaknuti komunisti nalaze se još uvijek u pritvoru.

B./ Srpski živelj drži se posve povučeno. Prelazi na katolicizam usljeđuju sve češće. Ugledniji Srbi nalaze se još uvijek i pritvoru uhapšeni od ustaškog logora. Nakon opetovano zatraženoga izručenja koje još uvijek nije ushjedilo od strane ustaškog logora, povesti će se protiv njih event, postupak od strane ove kotarske oblasti.

C./ Ne zapaža se nikakova akcija od bivših prvaka Hrvatske Seljačke stranke te građanske ih seljačke zaštite. Ne održavaju nikakove sastanke i drže se posve povučeno.

DJ Židovi su isključeni iz svih javnih i privatnih poslova. Kretanje im je ograničeno, drže se posve mirno.

E./ Kriminalitet je u opadanju.

F./ Sa prehranom imade se trajno velikih neprilika.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 174, reg. br. 4/11—4.

G.I Ustaški logor najavio je spremnost, da će ustupiti funkcije, koje je do sada vršio a koje spadaju u nadležnost redovnih upravnih i sudskih vlasti,- što ali u cijelosti još uvijek nije uslijedilo.

Molim, da se ovaj izvještaj primi do znanja.

Kotarski predstojnik:
M.P. /Potpis nečitak/

BR. 116

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA KOPNENE VOJSKE ZAPOVJEDNIŠTVU VOJSKE I MINISTARSTVU DOMOBRANSTVA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U NDH OD 1. DO 10. JULA 1941. SA PODACIMA 0 RASPOLOŽENJU NARODA I POSEBNO 0 ODNOSU PREMA PRAVOSLAVNOM ŽIVLJU, ISELJAVANJU, PALJEVINAMA ČITAVIH SELA I UBISTVIMA[1]

I Z V J E Š T A J

O vanjskoj i unutarnjoj situaciji za prvu deseticu (1.-10) srpnja 1941., sastavljen iz primljenih dopisa.

I.-POLITIČKA SITUACIJA:

a) Vanjska:

- 10. srpnja 1941. predao je Ministar vanjskih poslova dr. Mladen Lorković mađarskom poslaniku Ferencu pi. Marossy-u u ime naše vlade oštru protestnu notu povodom proglasa mađarskog vojnog zapovjednika u Čakovcu od 9. sprnja 1941., prema kome se na području Međumurja uvodi umjesto hrvatske mađarska vojna uprava, te se kaže, da je time Međumurje pripojeno Mađarskoj.

0 tome su obavještene i vlade sile trojnog pakta.

Ovaj korak vlade primilo je naše stanovništvo sa oduševljenjem.

b.) Unutarnja:

- Sa velikim interesom prate se događaji sa njemačko-sovjetskog ratišta. Među Hrvatima vlada zadovoljstvo što Nijemci pobjednički napreduju, a kod Srba i Židova je nastupila utučenost.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 85, reg. br. 12/6.

- Posljednje smrtne osude pokretnog prijekog suda, izvršene protiv komunista, primilo je stanovništvo sa odobravanjem, jer ih smatra kao zaštitu od komunističke opasnosti.

c.) Akcija bivše jugoslavenske vlade.-

- U proteklih 10 dana nisu objavljene nikakve deklaracije jugoslavenske vlade u emigraciji, a niti ma kakav govor njezinih članova.

- Javljeno je, da je ministar financija bivše jugoslavenske vlade dr. Juraj Šutej, 8 srpnja doputovao u London, gdje je dočekan od Britanskih predstavnika, članova jugoslavenske kolonije i Poslanstva.

II.- RASPOLOŽENJE NARODA:

Hrvati:

- Raspoloženje hrvatskog dijela stanovništva je dobro, jer se opaža početak ozbiljnog rada i stvaranja, ali se u narodu opaža općenita zabrinutost u pogledu prehrane i opstanka, naročito u pasivnim krajevima.

- Raspoloženje Hrvata prema vojsci je vrlo dobro, dok se Srbi i Židovi u tome pogledu drže više ili manje indiferentno.

- U početku sukoba između Njemačke i Sovjetske Rusije vladala je među Hrvatima stanovita zabrinutost u pogledu ishoda rata, ali je ona popustila kad su stigle vijesti o uspjesima Njemačkih četa.

Srbi:

- Srbi su u glavnom utučeni i preplašeni i u gradovima prijavljuju se u velikom broju za prelaz na rimokatoličku ili grkokatoličku vjero-ispovjest, da ne bi potpali pod udar eventualnih odredaba, koje očekuju.

- Još uvijek ima i takvih Srba, koji i pored velikih njemačkih pobjeda nad sovjetskom vojskom vjeruju u konačnu pobjedu Engleske, ali među njima je sve veći broj takvih, koji počinju zrelije prosuđivati današnje opše stanje i mirno rade svoj posao, čekajući daljnji razvoj događaja u svijetu.

Židovi:

- Zbog velikih njemačkih pobjeda na Istoku oslabilo je dobro raspoloženje Židova, koje je primjećeno kod njih poslije ulaska Sovjetske Rusije u rat, te postaju sve više zabrinuti. Ima ih još uvijek veći broj, koji vjeruju u propast današnjeg režima u

Njemačkoj, do čega bi navodno trebalo doći poslije ulaska Sjedinjenih američkih država i Japana u rat, čime bi se ovaj produljio za tri godine, za koje bi vrijeme Njemačka i pored svojih vojničkih pobjeda tako oslabila, da bi bezuvjetno došlo do unutarnjeg sloma zbog nezadovoljstva u zemlji.

Komunisti:

- Ulazak Sovjetske Rusije u rat, koji je izazvao kod naših komunista oduševljenje i razne prikrivene nade, dao im je poticaja za pojačanu agitaciju medu radništvom, seljaštvom i jugoslavenski orijentiranim krugovima. Međutim, stroge mjere državnih vlasti spriječile su pojačanje ove komunističke akcije.

- 22. lipnja uhićeni su u Kaknju, kotar Visoko, Gjurašković Milutin iz Podgorice i Miskin Vaso iz Trebinja, koji su sa komunističkim materijalom, koji je kod njih pronađen, sprovedeni Redarstvenom ravnateljstvu u Sarajevo.

- 27. lipnja u rudniku Kakanj, stupilo je u štrajk 300 radnika. Od njih je uhapšeno 10 kolovođa, od prije evidiranih komunista, koji su sprovedeni u Sarajevo.

Rad u rudniku je uspostavljen.

- Opažana je veća aktivnost komunista u Banja Luci i okolici, pa su preduzeta uhapšenja u većoj mjeri.

- U posljednje vrijeme osjetio se je rad komunista i u Slavonskom Brodu i Andrijevcima. Uhapšen je izvjestan broj ovih, a to su većinom mladići od 17-18 godina.

- 1. srpnja otkrivena je u Sarajevu kompletna komunistička centrala, te je u vezi sa ovim veći broj osoba stavljen u pritvor.

- 5/6. srpnja u 22.20 sati prekinuta je krugovalna emisija iz Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu od nepoznatih osoba na taj način, što su presjekli u cilju sabotaže telefonske žice-vezu između emisione postaje i radio postaje kod sela Bundak preko Save.

- 4. srpnja izvučen je mrtav i iznakažen iz jedne bare Petruševačke šume kraj Zagreba redarstveni činovnik Ljudevit Tiljak rodom iz Gračaca. Provedenim izvidima se je ustanovilo, da su taj zločin počinili komunistički agitatori, pa je kao njegove duhovne začetnike pokretni prijeki sud u Zagrebu 9. srpnja osudio na smrt 10 opasnih komunističkih agitatora i kazna je 9. srpnja izvršena strijeljanjem.

- Po dobivenim obavještenjima od njemačkih vlasti, ruska komunistička promičba prenosi se kroz Bugarsku i Macedoniju u našu zemlju.

Manjine:

- *Njemačke manjina:*

- Općinske vlasti njemačke narodnosti rade za svoj račun, navodno po uputima njemačkih vojnih vlasti.

- Izvjestan dio građana njemačke narodnosti u Rumi nije najbolje raspoložen prema našim vlastima.

Madžarska manjina: Mirna je i o njezinom radu nema nikakvih naročitih podataka.

- Vukovar: Na madžarskoj strani se primjećuje, da odnosi između Madžara i domaćeg njemačkog stanovništva nisu prijateljski i da između njih dolazi do sukoba. Madžarske vlasti postupaju prema Nijemcima u okupiranom području isto onako, kao i prema pravoslavnim doseljenicima.

III.- ČETNIČKA AKCIJA.

- Akcija čišćenja četnika sprovodi se sistematski sa vojskom, oružništvom i ustašama.

U glavnom akcija protiv pubunjenika vodi se na području Jadranske divizije, gdje su pobunjenici držali u svojim rukama Nikšić, Avtovac, Gacko, Fojnicu, Rilje, Kifino Selo na jednom strani, a Meke Grude i Lukavac prema Nevesinju na drugoj strani.

30. lipnja proglašen je na cijelom pobunjeničkom području prijeki sud.[2] Pobunjenici su pozvani da odmah polože oružje, ali to nisu učinili navodeći, da nemaju povjerenja u obećanja da će ostati pošteđeni, dok ne pozvani elementi nezakonito i bez saslušanja protiv njih nastupaju. Oni traže, da se samo oružništvo i vojska zadrži u ovim krajevima.

Pobunjenici se regrutiraju iz žiteljstva tamošnjeg kraja, pojačani srpskim elementom, istjeranim iz Macedonije od Bugara i odpuštenih oružnika, te raznih drugih elemenata.

Po svemu se vidi, da ovaj ustanak vode stručna vojna lica: prvi zapovjednik je crnogorski pukovnik Bajo Stanišić, a političko vodstvo nalazi se u rukama Čede Milića, biv. stariješine Sokola iz Mostara.

- Do izvjesnih nereda došlo je i u kotaru Donji Lapac (s. Suvaja i Ostredci, općina Srb), koji su ugušeni intervencijom ustaških formacija iz Gospića, Bišića i Bos. Petrovca. Po zahtjevu Vel. Župana iz Bišća upućen je u područje nereda i udarni odred 22. pohodne bojnice iz Gospića od 200 momaka.

[2] Vidi dok. br. 30.

Prilikom nereda ubijeno je 50 četnika, a 15 je uhićeno. Ustaše su imali 2 ranjena, a vojska nije imala gubitaka.

Izgleda, da su obavještenja Vel. Župana i ustaških vlasti o oragniziranim četničkim neredima bila pretjerana i da je do nereda došlo kod sela Suvaje, koje su ustaše zapalile i stanovništvo se dijelom razbjeglo, a dijelom je pobijeno.

Po izvješću Velikog Župana, u ustanku je učestvovalo oko 500 četnika i 2500 mještana, naoružanih modernim naoružanjem, dok se iz činjenice da su za svladavanje ustanka bile potrebne samo neznatne sile i da su bila ranjena samo 2 ustaše, vidi, da je otpor i broj četnika bio vrlo slab i da su ovi četnici - mještani ubijeni u samom selu, pa možda i nenaoružani.[3]

Red je svuda uspostavljen, ali ustaše i dalje pretresaju okolinu tražeći oružje i navodne četnike. Tako je 3. srpnja zapaljeno selo Bubanj.

Pravoslavni elemenat je preplašen i utučen. Nezakoniti i nepravilni postupci „samozvanih ustaša" unose nemir i strah u narod, a ubojstva i paljevine kuća, pljačka i kontribucija su razlog, da stanovništvo - naročito muško napušta domove i bježi u šume.

IV.- AKCIJA NAŠIH SNAGA:

- Podmaršal Lakša obišao je sa generalom Prpićem sve jedinice, koje operiraju protiv pobunjenika na prostoru: Nevesinje - Gacko, Avtovac - Bileće, Stolac i ustanovio, da se zadatci koji su povjereni jedinicama, vrše savjesno.

Bataljonu koji nadire u klancu Plužine - Gacko, prošao je Fojnicu i dostigao Gradinu radi daljnjeg izbijanja na granicu.

Jedan bataljon vršio je pokret kod Nevesinja preko Odžaka, Berkovića na Stolac.

Pobunjenici su se, prema primljenim obavještenjima, povukli većim dijelom u prostor Nevesinja preko Dabarskog polja i izgleda, da će se suradnjom posada Stolac - Ljubinje - Bileće - Trebinje postići smirivanje ovog prostora. Na prostoru Avtovac - Gacko - Bileće surađuju sa našim jedinicama 2 bataljuna talijanske vojske.

- Prema izvješću zapovjednika posade u Bihaću, na Plješivici ima još četnika i naoružanih izbjeglica, spremnih na otpor. Preduzete su mjere sigurnosti i opreznosti i izvršen raspored četa.

[3] Vidi dok. br. 103.

v.- ODNOSI SA SAVEZNICIMA:

a)- ***Sa njemačkom vojskom*** odnosi su u svakom pogledu vrlo dobri i korektni.

b)- ***Sa talijanskom vojskom*** nisu odnosi baš najbolji, jer Talijani čine dosta smetnja našim vojnim i građanskim vlastima u pograničnim mjestima.

- Talijani su zabranili našim dočasnicima i vojnicima prelaz preko mosta na drugu stranu rijeke Drine u Goražde sa oružjem, pa čak i kuririma koji idu na vlak. Obustavljen je sav robni promet na željezničkoj postaji Goražde. Kod ravnateljstva željeznica u Sarajevu preduzeto je potrebno, da se za potrebe vojske i žiteljstva svaki vlak zaustavi kod sela Barci, 2. km. jugozapadno od Goražda, sa 5. minuta zadržavanja i to do opoziva. Za robni promet ostaje Ustiprača. Tako isto preduzeta je intervencija kod talijanskog konzulata u Sarajevu, da se ovo pitanje što prije riješi.

- Civilni komesar za Čajniče, talijanski poručnik Tusaro Salvatore preuzeo je civilnu vlast u kotaru Čajniče. - Iz Čajniča je prije nekoliko dana otišla jedna delegacija najviđenijih Srba u Cetinje, da izradi pripojenje Čajniča Crnoj Gori. - Talijanske vlasti protjerale su iz Čajniča gradskog liječnika sa obrazloženjem, da širi promičbu u korist Nezavisne Države Hrvatske.

- Zapovjednik postaje Knin izvještava, da su italijanske vlasti na području Slovenije, koje je sada podpalo pod Italiju, povukli 60-70 milijuna dinara i da je taj novac prebačen sada na područje Dalmacije u našu državu, te stavljen na raspoloženje talijanskim vojnim vlastima kao platežno sredstvo.

- Prema dobivenom obavještenju, Talijani podpomažu pobunjenike, da bi pojačali nezadovoljstvo tamošnjeg stanovništva i imali uticaj prilikom određivanja konačnih granica.

- 27. lipnja 3 talijanska časnika sa 7 talijanskih vojnika i 3 kamijona natovarena sa telićima i janjcima, naišh su na granici na našu oružničku patrolu iz s. Homera. Pošto nisu imali dozvole izdane od našeg ravnateljstva za vanjsku trgovinu, bili su zaustavljeni sa zahtjevom, da se sa tovarom vrate u Delnice. Pozivu se nisu odazvali, već su naprotiv prijetili da će upotrebijeti silu, ako im se prelaz granice ne dozvoli. Da nebi došlo do incidenta, naši organi nisu protiv njih ništa dalje preduzimali. Brojevi kamijona su: R.E. 90277, 8677 i 275.

c) ***- Sa mađarskom vojskom:*** Željeznička postaja u Čakovcu javlja, da su noću 8. srpnja 1941. Mađarske vojne vlasti preuzele

sve željezničke postaje u Međumuiju i zabranile našem osoblju daljnje vršenje službe te zapečatile sve blagajne. Ovaj prepad je u vezi sa dolaskom Njemačke i Mađarske komisije u Čakovac zbog uređenja pograničnog prometa u Međumurju, kako bi bez učešća Hrvatske komisije ova pitanja raspravljali i prikazali Njemcima da nema hrvatskih željezničara. Cijelom osoblju je naređeno, da kod dolaska Njemačke komisije 9. srpnja bude na stanici i da protestira na ovaj prepad Mađara.

VI.- ŠPIJUNAŽA:

- Zapovjednik postajnog zapovjedništva u Bjelovaru dobio je obavještenje, da je njemački zapovjednik „Beutelagera" u Bjelovaru organizirao obavještajnu službu, u koju je svrhu upotrijebio članove Kulturbunda. Zadatci, koje im je postavio su slijedeći:

a) Pronalazak vojne spreme; gdje se ova nalazi i kuda se ona šalje. Količina i vrst spreme.

b) Raspoloženje naroda prema pravoslavnom stanovništvu i prema članovima Kulturbunda.

c) Izvještavanje o svim incidentima i napadajima na pravoslavne i članove Kulturbunda.

- Na teritoriji Jadranskog divizijskog područja, naročito u kotarima Bileće i Trebinje, vrši se špijunaža tako, da se odmetnici u planinama obavještavaju o događajima u pojedinim selima preko stanovništva, koje je ostalo u dotičnim selima. Vršenje ove špijunaže sprječava se neprekidnim ophodnjama vojske, oružnika i ustaša, a nekoliko lica je već pohvatano i predano nadležnim vlastima.

- Bivši jugoslovenski kapetan Višić Sergije, sada se nalazi u Zadru, odakle je poslao dvije dopisne karte na adresu Bože Vlahovića i Hafsibega Raščića u Čajniče, iz kojih se vidi, da je bio u Čajniču i tamo radio protiv naše države.

VII. - STRANA PROPAGANDA:

- Engleska propaganda u našu zemlju dolazi engleskim podmornicama, koje neopaženo prebacuju ljudstvo i materijal na albansku i dalmatinsku obalu. Doznaje se, da se sa engleske strane pozivaju bivši jugoslovenski pomorski časnici, da se skupe u blizini Sphta i Kotora, gdje će biti ukrcani na podmornice i odvedeni u Englesku u dalnju službu.

- Radio Moskva, poziva Srbe da vrše sabotažu protiv njemačkih okupatornih vlasti.

- Važno je napomenuti, da se u Splitu i Kotoru pod pokroviteljstvom talijanskih vlasti, skupljaju sve izbjeglice - jevreji iz naše države.

- U Iličkoj posadi zabranom prelaza mađarskim vojnicima na našu stranu suzbijene su lažne vijesti koje su oni širili;

- Preko engleskog krugovala vodi se neumorno jaka promičba u korist bivše Jugoslavije. Ovu bezobzirnu promičbu vodi šef Presbiroa pri jugoslavenskom Poslanstvu u Londonu Pavle Jeftić, a vrlo štetnu promičbu vrši i krugovalna „Slobodna stanica Zrinjski". Na rad ovih krugovalnih postaja trebalo bi obratiti najveću pozornost i njihove tvrdnje pobijati našom promičbom.

VIII.- PROPAGANDA PROTIV VOJSKE:

- Propagatori protiv naše oružane sile za sada nisu primjećeni.

- Opaženo je izvjesno neraspoloženje prema pozivanju pričuvnika u vojsku, ah se ono u glavnom ne osniva na protudržavnoj promičbi, već jedino na tome, što je pučanstvo zabrinuto uslijed teških gospodarskih prilika i žurnih poljskih radova.

IX.- PREHRANA:

- Pučanstvo na otoku Braču nema od 10. hpnja kruha, jer je potpuno nestalo brašna, a slično je - i sa stokom. Talijanske vojničke vlasti preuzele su u gradovima ishranu djece. Takvo isto stanje je i na drugim otocima i dijelovima kotara Split, u Delnicama i Ogulinu, gdje je posada bila osigurana sa brašnom svega do 4. srpnja.

- Teško je stanje u kotaru Bos. Petrovac, gdje je preseljeno oko 2700 pravoslavnog pučanstva iz Bišća i sa Plitvica, koji su bez ikakvih priprema i plana i bez sredstava za prehranu bačeni u okolicu Kulen Vakufa i Drvara i razmješteni po siromašnim selima.

- Ovo naglo preseljenje čitavih sela sa djecom i ženama u očajnom stanju uznemiruje cijeli ovaj kraj, pretežno pravoslavne. Iako mir još nije narušen, nije isključeno, da bi moglo doći i do revolta naroda, koji je primoran da ostavi svoje ognjište pa da se potom potuca po selima bez hrane i pravog smještaja.

- Zbog toga bi trebalo intervenirati kod civilne uprave, da najžurnije bar naknadno organizira prehranu, smještaj i zaposlenje

ovog pučanstva, koje je u ovom pasivnom kotaru izloženo glađu i krađi i može samo biti klica nereda i nezadovoljstva.

X.- PROMET:

- Nalazi se u stalnom poboljšanju.

XI.- ODNOSI USTAŠA I VOJSKE.

- Između ustaša i vojske nije bilo nikakvih nesporazuma kao prije i odnosi se poboljšavaju.
- Svi ustaški postupci prema stanovništvu, osobito u Lici i Bosni, dostavljani su redovito Glavnom stožeru vojskovođe.

XII.- STANJE KOD VOJSKE:

Stanje je u vojsci povoljno osim u Tuzli kod 16 pohodnog Bjelovarskog bataljuna, gdje je stanje discipline slabo, o čemu je dostavljen izvještaj Glavnom stožeru vojskovođe.

ZAKLJUČAK:

- Politička situacija povoljna.
- Stroge odredbe protiv komunista, Židova i raznih propagatora imaju koristan upliv na sređivanje prilika u zemlji, jer su se ovi obeshrabrili.
- Ubuzdavanjem samovoljnjih postupaka „tako zvanih ustaša" na granici sređuje se tamošnje stanje i vraća red i sigurnost.
- Energične mjere na granici ugušile su u zametku četničke namjere.
- Razvoj kod vojske napreduje po planu.
- Zbog sporosti daljnjeg primitka časnika i dočasnika u Hrvatsku vojsku postoji u časničkom i dočasničkom zboru nervoza i nezadovoljstvo i tim više, što je jedan dio već probran iz svih partija i primljen.

Ovo stanje nezadovoljstva pojačavaju i opće prilike i pojedinci su u sumnji, da li će im opstanak biti osiguran zakonskim primičem u vojsku. Neki od njih se zbog toga obraćaju i raspituju o privatnim namještenjima, čime bi se i onako mali broj djelatnih časnika još više smanjio.

/Potpis nečitak/

BR. 117

IZVEŠTAJ PRIJAVNOG UREDA ZA HRVATSKA VOJNA LICA OD 11. JULA 1941. MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA O PRIPREMI ZBORA POVODOM PROSLAVE NEMAČKO-HRVATSKOG PRIJATELJSTVA 13. JULA I O SKIDANJU ĆIRILIČNIH NATPISA U ZEMUNU[1]

PRIJAVNI URED ZA
HRVATSKA VOJNA LICA
V.T. Br. 118 Najžurnije
11. srpanj 1941.

MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

1.-Uspjelo nam je saznati imena nekih od onih 13 lica koja su streljana ovih dana kao komunisti po presudi ratnog suda u Beogradu. Imena lica koja smo doznali su slijedeća: Dr. Ljubiša Živković, Dr. Kosanović, Dr. Moša Pijade i činovnik Gojković Milan.[2]

2.-Carinske vlasti čine i dalje poteškoće našim iseljenicima iz Srbije: traže pregled vagona na kolodvoru u Zemunu, zatim razna uverenja, među inim i uvjerenje da su stvari koje se sele zaista vlastnost dotičnog, što je u vezi sa gubitkom vremena i raznim drugim procedurama.

O tome je izvješten g. Dr. Tot, koji je javio da je već preduzeo potrebne mjere da se ovaj pregled i razne procedure u vezi sa istim ukinu.

3.-U Zemunu je izdat nalog da se svi natpisi ćirilicom imaju skinuti u roku od tri dana, te se već mijenjaju i nazivi ulica, a većina zemunskih trgovina promijenila je svoje table. Sinoć je skinut i ćirilski natpis sa poljoprivredno-šumarskog Fakulteta.

4.-Danas je stiglo brzim vlakom iz Zagreba 37 redarstvenika pod vodstvom radarstvenog činovnika g. Tičara. Sa njima je stiglo i nekoliko agenata zagrebačkog redarstva.

5.-Pripreme za veliki manifestacijoni zbor povodom proslave njemačko-hrvatskog prijateljstva i oslobođenja na dan 13. ov. mj. privode se kraju.

Po nalogu gradskog komesara u Zemunu Dr. Beckera preduzete su opsežne mjere predostrožnosti i sigurnosti, a u osiguranju

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 312, reg. br. 54/1-2. Vidi Zbornik, tom I knj. 1, str. 345.

istaknutih ličnosti i same proslave uzeće učešće i njemačko redarstvo iz Beograda, te je jučer gradski komesar sa priređivačima ovog zbora osobno obišao i pregledao sva mjesta kojima će proći povorka, gde će se održati zbor, mimohod i ostalo sa ovim u vezi, te je na licu mjesta izdao potrebne naloge radi sigurnosti ove manifestacije. Prema strogosti predviđenih mjera, a koje su i meni osobno poznate, može se sa sigurnošću zaključiti da će ova svečanost proći bez incidenta.

Kohko mi je do sada poznato program svečanosti izrađen zajednički od strane Ustaškog Logora i Kulturbunda je slijedeći: Doček g. ministra Lorkovića i ostahh odličnika u nedilju 13. t.mj. na kolodvoru u Zemunu. Zatim g. ministar i ostali odličnici odlaze na kratak odmor /presvlačenje i t.d/ u kuću gradskog podnačelnika g. Adama pl. Filipovića, u 9.30 sati veliki manifestacijom zbor pred Narodnim Domom, na kome govore pored ministra Lorkovića i gospoda Branimir Altgajer i Dr. Ehker (Branimir Altgayer i Dr. Elicker). Posle toga mimohod hrvatskih i njemačkih organizacija /ispred zgrade bivšeg poljoprivr.-šumarskog fakulteta/, zatim primanje u gradskoj vijećnici te posije toga zajednički ručak u hotelu „Central" /pozvato oko 200 osoba/.

Po svim pripremama, organizaciji, predviđenoj službi sigurnosti i ostalom, svi su izgledi da će ovaj zbor biti zaista jedna lijepa manifestacija njem.-hrv. bratstva u ovim krajevima i da će doprinaeti da se do sada malo zaoštreni njem.-hrvat, odnosi pretvore u istinsko prijateljstvo i lojalnu suradnju, te je stoga za želiti, da se i od strane pozvanih faktora iz Zagreba učini sve da ovaj zbor ispadne što bolje.

Razaslato: Ministarstvu Domobranstva /za Ured Vojskovođe/,
Ministarstvu Vanjskih Poslova,
Ministarstvu Unutarnjih Poslova i
Zapovjedniku Osječkog Div. Područja.

Za zapovjednika, satnik,
M.P. VI.[3] **Rogoz**

[3] **Vladimir.**

BR. 118

DESETODNEVNI IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI MAGLAJ OD 11. JULA 1941. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST 0 OPŠTOJ POLITIČKOJ SITUACIJI, HAPŠENJU I OTPREMANJU PRAVOSLAVNIH SVEŠTENIKA U LOGOR SISAK[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U MAGLAJU
POV. broj: 47/41
od 11-srpnja 1941 godine

Predmet: Deset dnevno
izvješće o situaciji.

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
U DRŽAVI HRVATSKOJ

ZAGREB

Na naređenje Naslova broj: 1956/41 od 23 svibnja 1941 godine podnosim desetnevno izvješće o situaciji za vrijeme od 1 do 10 srpnja u slijedećem:

I- OPĆA POLITIČKA SITUACIJA:

a/ Komunizam: situacija kao u prošlom izvješću. Osobe Uhićene nalaze se još u pritvoru. Kretanja, propagande, sastanaka kao i širenja ilegalne literature nije bilo.

b/ Srpstvo: Situacija kao u prošlom izvješću. Pravoslavni svećenici na temelju naređenja Državnog Ravnateljstva za Ponovu IS. Pov. broj: 31/41 od 4 srpnja uhićeni su i otpremljeni su sa obiteljima dne 10 srpnja 1941 g. iz Maglaja u Logor u Sisak. Srbi kako u mjestu tako i u selima su mirni i zauzeti svojim tekućim 1 gospodarskim poslovima. Četničkih akcija nije bilo.

d H.SS i građanska i seljačka zaštita, situacija kao u prošlom izvješću.

II-d/ ŽIDOVI-nema ih.

e/ Kriminalitet: Javna sigurnost je dobra i zadovoljavajuća. U - vremenu nije bilo nasilja protiv imovine i života.

III- fJ SOCIJALNO PITANJE I PREHRANA: Situacija kao u prošlom izvješću, prehrana pučanstva i dalje zadaje najveću

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 201, reg. br. 9/22.

brigu, pa je potrebno da Povjereništvo za prehranu najhitnije disponira količinu hrane koja je tražena.

IV-g/ EVENTUALIJE: Ostaje se pri predlozima kao u prošlom izvješću.

KOTARSKI PRETSTOJNIK:
(Potpis nečitak)

BR. 119

ZAHTEV KOTARSKE OBLASTI SARAJEVO OD 11. JULA 1941. ORUŽNIČKOJ PUKOVNIJI SARAJEVO DA JOJ SE UPUTI POTREBNI BROJ ORUŽNIKA RADI ISELJAVANJA SRBA SA SVOGA PODRUČJA[1]

KOTARSKA OBLAST SARAJEVO.
Str.Taj.broj: 3/41. god.

Predmet: Izseljavanje Srba kotara Sarajevo, povećanje oružnika.

Sarajevo, dne 11 srpnja 1941.

ORUŽNIČKOJ PUKOVNIJI SARAJEVO

Na osnovu Zakonske odredbe Poglavnika od 24/VI. 1941 i Provedbene naredbe od 26/VI.1941 god., osnovano je Državno Ravnateljstvo za Ponovu, sa sjedištem u Zagrebu koje će putem kotarskih oblasti izvršiti pored ostalog i izseljavanje Srba.

Okružnicom broj 26 pomenutog Državnog Ravnateljstva obavještena je ova Kotarska oblast, da će se i iz kotara Sarajevo izseliti izvjestan broj Srba. Za izvršenje ovog posla potrebno mi je, da mi se u danom času stavi na raspolaganje najmanje 50 oružnika, pored onih koje imaju oružničke postaje. Danas sam razgovarao sa Satnikom krilnog oružničkog zapovjedništva pa mi je on rekao da bi se mogao staviti na raspolaganje spomenuti broj oružnika iz oružničke škole u Sarajevu.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. **143-a, reg. br. 54/1.**

Stoga molim da se Krilnom oružničkom zapovjedništvu izda potreban nalog oružnika.

Za prevoz koji mora biti izvršen odmah čim se dobije nalog od Državnog Ravnateljstva za Ponovu, a najkasnije u roku od 48 sati, molim, da mi se stave na raspolaganje dva teretna automobila i dva osobna koje ima krilno zapovjedništvo. Za svaki slučaj zamolio sam Stožer Bosanskog Divizijskog područja u Sarajevu, da se za spomenuta vozila izda Krilnom oružničkom zapovjedništvu u Sarajevu 400 litara benzina.

Svi poslovi oko izseljavanja imaju se smatrati hitnim i neodgodivim, pa stoga molim, da mi se tražena odobrenja izdaju odmah.

Za Dom spremni!

KOTARSKI PREDSTOJNIK:
M.P. **Kršlak**

BR. 120

ODREDBA MINISTRA PRAVOSUĐA I BOGOŠTOVLJA OD 12. JULA 1941. O PROGLAŠENJU PRIJEKOG SUDA ZA PODRUČJE SUDBENOG STOLA U MOSTARU[1]

MINISTARSTVO PRAVOSUĐA
I BOGOŠTOVLJA
Broj 42385-1941.

MINISTARSKA ODREDBA
o proglašenju prijekog suda za područje Sudbenog stola u Mostaru.

Na temelju točke 1. zakonske odredbe o prijekim sudovima od 17. svibnja 1941. (Narodne novine od 20. svibnja 1941. br. 32) proglašujem prijeki sud za područje Sudbenog stola u Mostaru.

Ovaj će prijeki sud poslovati kod Sudbenog stola u Mostaru.

Predsjednikom prijekog suda postavljam Franju Zuroveca, vijećnika Sudbenog stola u Mostaru, a za njegovog zamjenika Šaćira Konjhodžića, vijećnika Sudbenog stola u Mostaru, a za sudce prijekog suda Ibrahima Karabega, vijećnika Sudbenog stola u Mostaru i Krešimira Butigana, kotarskog sudca u

[1] „Narodne novine" od 14. VII 1941.

Mostaru, za njihove zamjenike: Saliha Agiča, vijećnika Sudbenog stola u Mostaru i Stjepana Katurdžiju, kotarskog sudca u Mostaru, za zapisničara Envera Krpu, sudbenog prislušnika u Mostaru, a za zamjenika mu Emila Gvozdenovića, sudbenog prislušnika u Mostaru.

Prijeki sud kod Sudbenog stola u Mostaru nadležan je da sudi sva kažnjiva djela navedena u točki II. u vezi s točkom X. zakonske odredbe o prijekim sudovima i zakonske odredbe od 28. lipnja 1941. broj CXIV-548-Z. p. 1941. o promjeni zakonske odredbe o prijekom sudu i zakonske odredbe o pokretnom prijekom sudu, a koja su učinjena ili budu učinjena u vremenu od 10. travnja 1941., pa do dana dok ovaj prijeki sud ne bude ukinut. Smrtnu kaznu strijeljanjem imaju izvršiti oružnici.

Prijeki sud imaju svestrano oglasiti na cijelom području Sudbenog stola u Mostaru gradska i obćinska poglavarstva.

U Zagrebu, dne 12. srpnja 1941.

Po odredbi
ministra pravosuđa i bogoštovlja
državni tajnik:
Ugljen, v. r.

BR. 121

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 12. JULA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU HRVATSKOG ORUŽNIŠTVA 0 ISELJAVANJU PRAVOSLAVACA I JEVREJA SA PODRUČJA DONJEG VAKUFA, BUGOJNA, KUPRESA I BIHAĆA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj.J.S. Br. 105

Prebacivanje pravoslavnog življa.

Sarajevo, 12. srpnja 1941.

Zapovjedništvo Bosanskog divizijskog područja sa V. T. Br. 932 od 10. srpnja t.g. dostavilo je slijedeće izvješće:

„Od zapovjednika 9. pješačke pukovnije (Travnik) primljeno je izvješće: Ovo zapovjedništvo prima opetovana izvješća o spremanju neke četničke akcije u kvadratu Glamoč - Grahovo - Ključ - Petrovac. Vijesti o tome daje kotarska oblast u Bugojnu i Livnu, te ustaški stožer u Glamoču i Bugojnu.

U šumskom predjelu istočno od Glamoča, viđen je jedan bivši jugoslavenski major sa 3 jugoslavenska oficira, a vidio ih je jedan lugar. Prema ovom vrši se tamo neko prikupljanje lica pod oružjem.

K tome pridolazi još činjenica, da su mnogi Srbi osobito iz situiranih krugova, jednostavno izgubili se iz evidencije, napose iz doline Vrbasa oko Donjeg Vakufa i Bugojna i iz Kupresa.

Postoji osnovana sumnja da su se i ta lica udružila s odmetničkom grupom u šimi više Glamoča.

Nasilne akcije nisu još vršene. Moguće je po srijedi tek bijeg Srba ispred nagle akcije ustaša, a nije isključeno da je ovo prikupljanje tek početno stanje, ali očevidno je da je to u kakvom bilo obliku, protivno sadašnjem stanju."

24. lipnja t.g. g. Veliki Župan župe Psat i Krbava naredio je usmeno, da se ima iseliti sav živalj grčko-istočnjačke i židovske vjere iz Bihaća, izuzev stranaca i mješovitih brakova Hrvata. Rok

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 17/8-2.

za spremanje pučanstva dat je jedan sat, te je u 5 sati pučanstvo pristizalo na sabiralište i u 24 teretna kamiona, stavljenih na raspoloženje od talijanskih vojnih vlasti, u dvije partije prevezeno u Kulen Vakuf, gdje je od kotarskog predstojnika iz Bos. Petrovca preuzeto. Židovi su smješteni u Kulen Vakufu, a grčko-istočnjaci (pravoslavci) raseljeni po kotaru Bos. Petrovac.[2]

Iseljeno pučanstvo sa sobom je po osobi moglo ponijeti 500 dinara, a novac i dragocijenosti koje su pretresom kod njih nađene izuzev gornju svotu, oduzete i predane kotarskom predstojniku. Kuće, stvari i stoka iseljenih ljudi stavljeni su pod stražu i posebna povjerenstva ovo popisuju.

Nadalje prebačeno je iz Ličkih krajeva, osobito iz Donjeg Lapca ljudstvo grčko istočne vjere u Bosnu, tako da se naročito u kotaru Bos. Petrovac stvara slična situacija, kao na području kotara Bijeljina, koja je tim opasnija, ako naprijed navedeno izvješće o prikupljanju sumnjivog življa odgovara istini.

Dostavljeno:
Zapovjedništvu Hrvatskog oružništva Zagreb i 2. i 3 oružničkoj pukovniji.

M.P.

Zapovjednik, potpukovnik:
Vidas[3]

[2] Vidi dok. br. 87, 91, 102.
[3] Franjo.

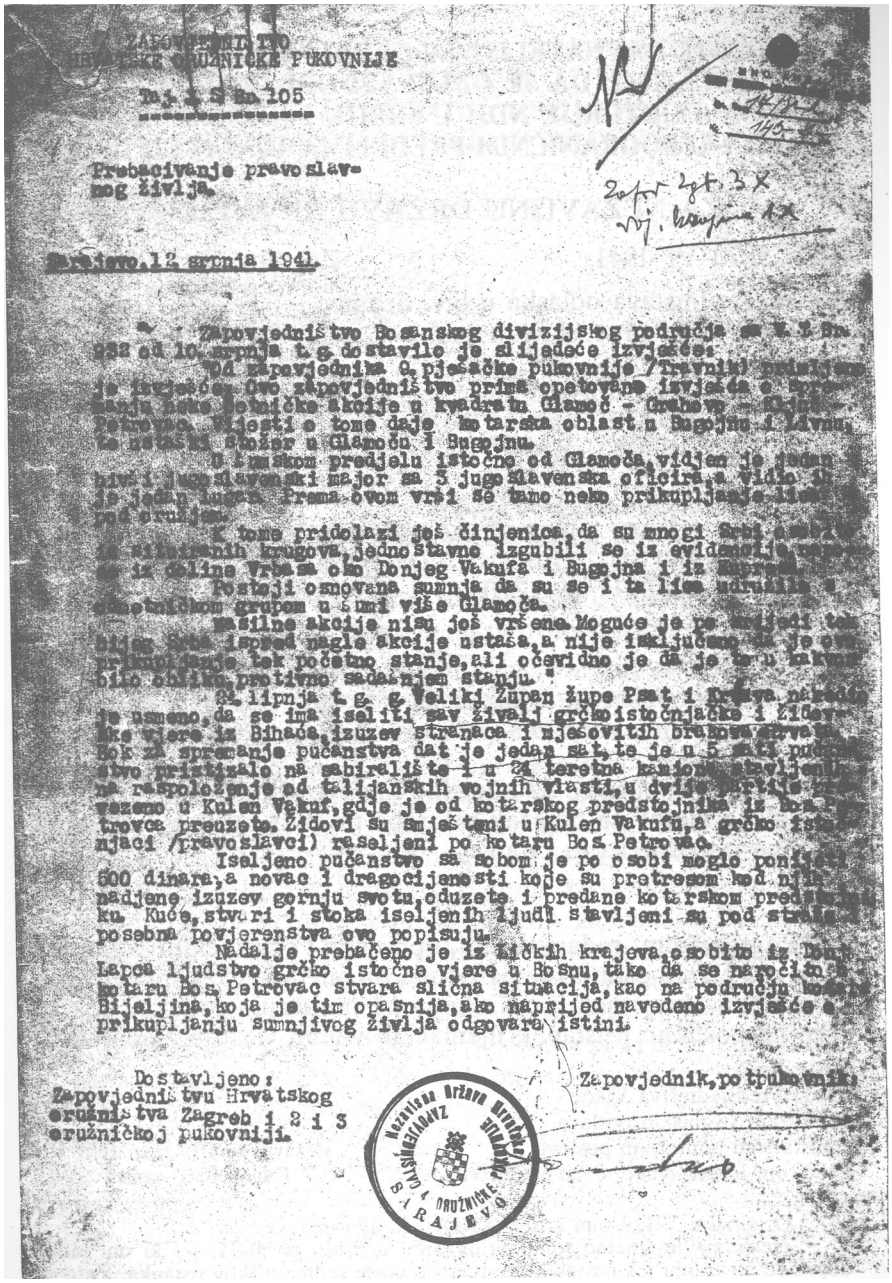

ZAPOVJEDNIŠTVO
[illegible] ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Broj: 4 S Na 105

Prebacivanje pravoslavnog življa.

Sarajevo, 12 svibnja 1941.

Zapovjedništvo Bosanskog divizijskog područja [illegible] dostavilo je slijedeće izvješće:

Od zapovjednika 6. pješačke pukovnije /Travnik/ [illegible] je izvješće. Ovo zapovjedništvo primilo opetovano izvješća o [illegible] Vijesti o tome daje kotarska oblast u Bugojnu i Livnu, te [illegible] Stožer u Glamoču i Bugojnu.

U [illegible] predjelu istočno od Glamoča vidjen je jedan [illegible] major sa 3 jugoslavenska oficira, a viđen je jedan [illegible] Prema ovom vrši se tamo neko prikupljanje [illegible]

K tome pridolazi još činjenica, da su mnogi [illegible] iz [illegible] krugova, jednostavno izgubili se iz evidencije [illegible] iz okoline Vrtoča oko Donjeg Vakufa i Bugojna i iz [illegible]

Postoji osnovana sumnja da su se i ta lica udružila s [illegible] grupom u šumi više Glamoča.

Pošlne akcije nisu još vršene. Moguće je po [illegible] tako [illegible] ispred nagle akcije ustaša, a nije isključeno, da je [illegible] prikupljanje tek početno stanje, ali očevidno je da je [illegible] bilo oblika protivno sadašnjem stanju.

[illegible] srpnja t.g. g. Veliki Župan župe Psat i Brčva naredio je [illegible] da se ima iseliti sav [illegible] grčkoistočnjačke i židovske vjere iz Bihaće, izuzev stranaca i mješovitih brakova. [illegible] rok za spremanje pučanstva dat je jedan sat, te je u 5 sati [illegible] stvo pristizalo na sabirališta i u 24 teretna kamiona [illegible] na raspoloženje od talijanskih vojnih vlasti, u dvije [illegible] vezano u Kulen Vakuf, gdje je od kotarskog predstojništva [illegible] trovca preuzeto. Židovi su smješteni u Kulen Vakufu, a grčko [illegible] njaci /pravoslavci/ raseljeni po kotaru Bos. Petrovac.

Iseljeno pučanstvo sa sobom je po osobi moglo ponijeti [illegible] 500 dinara, a novac i dragocjenosti koje su pretresom kod [illegible] nađene izuzev gornju svotu, oduzete i predane kotarskom [illegible] ku. Kuće, stvari i stoka iseljenih ljudi stavljeni su pod [illegible] posebna povjerenstva ovo popisuju.

Nadalje prebačeno je iz [illegible] krajeva, osobito iz [illegible] Lapca ljudstvo grčko istočne vjere u Bosnu, tako da se [illegible] kotaru Bos. Petrovac stvara slična situacija, kao na području [illegible] Bijeljina, koja je tim opasnija, ako naprijed navedeno izvješće o prikupljanju sumnjivog življa odgovara istini.

Dostavljeno:
Zapovjedništvu Hrvatskog oružništva Zagreb 1 2 i 3
oružničkoj pukovniji.

Zapovjednik, potpukovnik

Nezavisna Država Hrvatska
Zapovjedništvo 1 oružničke
Sarajevo

Faksimil dokumenta broj 121.

BR. 122

NAREĐENJE RAVNATELJSTVA ZA JAVNI RED I SIGURNOST OD 12. JULA 1941. DA SE OBUSTAVI ODLAZAK PRAVOSLAVACA SA TERITORIJE NDH U SRBIJU I NJIHOVA KONCENTRACIJA U POGRANIČNIM PREDELIMA UZ SAVU I DRINU[1]

ZA NEZAVISNU DRŽAVU HRVATSKU

Broj: 9870-VI-1941. Zagreb, 12 srpnja 1941.

Predmet: obustava odlaska u biv. Srbiju sadašnjih i biv. pravoslavnih osoba.

VELIKIM ŽUPANIMA-SVIMA
ŽUPSKIM REDARSTVENIM RAVNATELJSTVIMA-SVIMA
REDARSTVENOM RAVNATELJSTVU-ZAGREB-SARAJEVO-LUKA
KOTARSKOJ OBLASTI-SVIMA
PREDSTOJNIŠTVU GRADSKOG REDARSTVA-SVIMA
PREDSTOJNIŠTVU ŽELJEZNIČKOG REDARSTVA-VINKOVCI
ZAPOVJEDNIŠTVU ORUŽNIŠTVA-ZAGREB

-I-

Odmah obustaviti odlazak iz državnog područja u krajeve biv. Srbije svima osobama grčko-istočne vjere, ili koje su istoj ranije pripadale.

Izdane propusnice za odnosne krajeve poništiti nove više ne izdavati, a molbe za odlazak ne treba primati, dok se ne donesu posebne odredbe za to pitanje.

-II-

Pograničnim, redarstvenim, upravnim i oružničkim organima uz Savu i Drinu osobito se naređuje, da onemoguće koncentraciju Srba u tima krajevima i da nikoga ne prebacuju prijeko, dok se prije ne postigne pristanak njemačkih vojnih vlasti u Beogradu.[2]

Dostavljeno:
Uredu Predsjedništva Vlade
Ministarstvu vanjskih poslova
Ministarstvu unutarnjih poslova **M.P.** Državni tajnik, ravnatelj:
Ustaškom Redarstvenom Ravnateljstvu Eugen Kvaternik

' Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 2/1.

Nemcima je smetao toliki priliv Srba u Srbiji iz NDH, jer bi oni mogli dopnneti stvaranju još nestabilnije situacije posle sedmojulskog ustanka. Zato su nemačke vlasti u Srbiji tražile od NDH da se iseljavanje Srba obustavi.

BR. 123

IZVEŠTAJ KRILNOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA GOSPIĆ OD 12. JULA 1941. ZAPOVJEDNIKU 1. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE 0 KLANJU, UBIJANJU, PALJENJU I PLJAČKI SRPSKOG ŽIVLJA U SELU BUBANJ[1]

KRILNO ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
Taj. Broj 73

Rezultat izviđanja o događajima u selu Bubnju.

ZAPOVJEDNIKU I. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE J.S.

Gospić, 12. srpnja 1941. ZAGREB.

U vezi izvješća ovog krila Taj. Br. 72 od 10. ov. mj. i izdate mi brzoglasne zapovjedi od 11. ov. mj. od strane Zapovjednika pukovnije izašao sam na lice mjesta u selo Bubanj, te Doljani i Donji Lapac i vođenim izviđanjima utvrdio slijedeće:

3. srpnja 1941. seljanka Stana Pavičić iz Bubnja, kotar Donji Lapac, Hrvatica, po njenoj izjavi nalazeći se na polju bila je napadnuta od strane 3 nepoznata čovjeka, naoružana s puškama, koji su joj se zaprijetili da će oni nju sad zaklati, kao i da su joj rekli: vi Hrvati sada sa nama popunjavate „bezdanke" /jame bez dna/ a mi ćemo kada dođe naše vrijeme sa vama. Ona je pobjegla od ovih i to javila članovima Pomoćnog Ustaškog odreda u selu Bubnju - mladićima - a ovi su o tome izvjestili odmah svoga zapovjednika g. Mataiju koji se nalazio sa ostalim članovima odreda u Donjem Lapcu, jer im je tamo bilo sjedište. Ovaj Pomoćni Ustaški odred sad otišao je odmah za selo Bubanj i tamo koga su stigli klali, ubijali iz pušaka i puškomitraljeza i to bilo u kući, pred kućom i napolju, a bez obzira na pol i dobu. Tako isto su zapalili izvjestan broj kuća u istom selu. Ovo je učinjeno u toku 3. srpnja 1941. godine po podne. Istovremeno ovaj Ustaški odred je obavjestio i Ustaše iz sela Ostrovice /Bosna/, koji inače zbog šume koja graniči između Bubnja i Ostrovice su u ranija vrijemena se svađah i jedan drugom osvećivah. Ove ustaše iz Bosne, odnosno kako to preživjeli seljaci iz sela Bubnja vele iz

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 150-a, reg. br. 39/2.

Kulen Vakufa, također su došli i naročito vršili pljačku, tjerajući stoku iz staja i sa pašnjaka, kao i zalazeći u kuće, uzimajući raznu robu. Ovo ubijanje, paljenje i pljačka trajalo je u izvjesnoj mjeri još i sutradan 4. srpnja 1941. godine sve dok nije intervenisao Ravnatelj redarstva Županije Bihać, te povjerenik općine Donji Lapac seljak Ivica Pavičić, našto su se Ustaše jedne i druge povukle.

Povjerenik općine Donji Lapac odredio je seljake kao i zapovjednik oružničke postaje Doljani, čije je ovo područje, pokop ubijenih lica.

Od Ustaša iz Kulen Vakufa, prepoznat je Suljo sin Ramin.

Povodom ovoga događaja ubijeno je u selu Bubanj 152 lica, a ranjenih je jedan manji broj koji nisam mogao utvrditi, a zapaljeno je oko 20 kuća i pojata.

Povodom ovog događaja kao i povodom izdate zapovjedi od strane Političkog povjerenika za kotar Donji Lapac, predstojnika kotarskog suda Dra Marinkovića da se pojedini seljaci Srbi iz kotara Donji Lapac moraju seliti na dan 8. srpnja tek. godine, došao je u Boričevac i Donji Lapac, Državni tajnik Pavičić Juko, koji se tada nalazio u Plitvičkim Jezerima i koji je zapovjedio, da se sa ovim prekine i da se više nesmije ovo događati, a da se sa seobom odloži za izvjesno vrijeme.

Selo Bubanj je nastanjeno skoro sve sa pravoslavnim življem.

Domobrani koji su se nalazili u Donjem Lapcu pod zapovjedništvom poručnika Došena, a iz sastava 12 pješačke pukovnije iz Gospića nisu u ovome učestvovali.

Mještani sela Bubnja koji su ostali na životu nikakve izjave skoro nisu hteli dati povodom ovog događaja, jer se boje osvete.

Od 8. ov. mj. do danas povjerenik općine Donji Lapac Pavičić još uvjek prikuplja stoku i ostale raznijete stvari ovih seljaka i vraća im uz potvrdu u koliko iz pojedine kuće ima članova živih, a u koliko nema onda njihovoj rodbini.

Povodom ovog događaja smenjen je sa dužnosti Političkog povjerenika sudac Dr. Marinković, od strane Velikog Župana iz Bihaća, u čije područje selo Bubanj spada.

Takođe povodom ovog događaja odmah su vraćeni članovi Pomoćnog Ustaškog odreda iz Donjeg Lapca u Gospić, odakle su bili u istovremeno i tamo izaslati t.j. u vrijemenu kada još administrativna podjela ovog područja nije postojala, kao i povučeni su domobrani iz Donjeg Lapca i iz sela Doljani i Srba, gdje su takođe bili, a u sastav svojeg bataljuna 12. pješačke pukovnije u Gospić.

Članovi Pomoćnog ustaškog odreda koji su se nalazili pre ovog događaja u selu Bubnju njih trojica stalno na službi, izjavljuju da je na njih pucano iz obližnje šume uoči ovog događaja. Ovo nisam mogao provjeriti sa svjedocima, jer istih nema.

Mrkovinović Ante Hrvat iz sela Bubnja izjavljuje, da je neki Vojin Šarac iz istog sela također u oči ovoga događaja rekao njemu: Vi Hrvati nas sada žive bacate u „bezdanke", a mi ćemo konačno završiti. Ovaj Šarac nalazi se u bjegstvu.

Kako se iz prednjega vidi motiv ovog događaja je bio izazivanje Pomoćnog ustaškog odreda i tamošnjih seljaka Hrvata od strane mještana Srba, kao i navodno pucanje na članove Pomoćnog ustaškog odreda.

Danas preživjeli seljaci vratili su se svojim kućama i obavljaju svoj redovan posao, te je sada tamo red i mir.

Zapovjednik oružničke postaje Doljani u čije područje selo Bubanj spada nije o ovome događaju izvjestio ovo krilo, te sam ga za to uzeo na odgovor, a u koliko nije preduhitrio kod njega nema krivice s obzirom na prilike koje su u to vrijeme još vladale t.j. da se oružništvo nije smelo mješati u poslove i rad ustaške organizacije odnosno njihovih odreda, a ovo i danas još nesmiju činiti. Inače zapovjednik postaje po događaju preduzeo je sve mjere natjerujući seljake sela Doljani da pokopavaju mrtve, kao i da se skuplja stoka i čuva te da se ljudi i sav živalj vraća svojim kućama na svoj redovan posao.

ZAPOVJEDNIŠTVO I. HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 223/J.S

Zapovjednik bojnik:
Seidl

KRILNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU

Zagreb 14 srpnja 1941

Gospić

U vezi usmenog objašnjenja nadopunite svoj izvještaj U.p.
Zapovjednik pukovnik,

Krilno oružničko zapovjedništvo
Na T.Br.73

ZAPOVJEDNIŠTVU I. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE -JS.-

Gospić, 14. srpnja 1941.

ZAGREB.

Povratkom spisa dopunjujem isti u toliko, što od ubijenih i zaklanih, te izgorelih osoba u selu Bubnju bilo je prema izjavi povjerenika općine Donji Lapac i zapovjednika oružničke postaje Doljani, čije je ovo područje, bilo je 18 žena i 12 djece, no i ovo nije točno s obzirom da su neki lješevi potpuno izgorjeli, a iz nekih kuća nema ni jedne osobe žive, pa im se nezna točan broj nestalih.

Zapovjednik, bojnik:
Seidl

BR. 124

TELEGRAFSKI IZVEŠTAJ KRALJEVSKOG ITALIJANSKOG KONZULATA BANJALUKA OD 12. JULA 1941. ITALIJANSKOM POSLANSTVU ZAGREB DA SU SVI PRAVOSLAVCI ZATVORENI, ŠTO ČEKA I JEVREJE[1]

Kr. Tal. konzulat
Banja Luka

ŠIFRIRANA BRZOJAVKA

Banja Luka 12. srpnja 1941.

TALIJANSKO POSLANSTVO ZAGREB
TALIJANSKI KONZULAT SARAJEVO

„22- Pozivam se na svoj izvještaj br. 18. Danas su svi pravoslavci, koji ovdje borave, zatvoreni i sakupljeni privremeno u jednoj tvrđavi, a žene u jednoj školi. Danas će biti izpitan položaj onih

[1] Prepis u vn, Vojni arhiv, ANDH, k. 153-a, reg. br. 13/5-135. Telegram se nalazi u sastavu elaborata KZRZ.

koji su nedavno prešli na katoličku vjeru /oko 1500/, od kojih će biti pedesetak pušteno na slobodu. Nastavit će se za kratko vrijeme slične mjere i za Židove.

Poznato mi je, da se mnogi pravoslavci obratili njemačkom zapovjedničtvu za pomoć, koje je izjavilo da ne može intervenirati, jer se radi o pitanju unutarnje politike.

Fabiani

BR. 125

TELEGRAFSKI IZVEŠTAJ KRALJEVSKOG ITALIJANSKOG KONZULATA IZ BANJALUKE OD 13. JULA 1941. ITALUANSKOM POSLANSTVU ZAGREB DA SU ZATVORENI PRAVOSLAVCI UPUĆENI U POŽEGU[1]

Kr. Tal. Konzulat
Banja Luka

Talijansko Poslanstvo Zagreb
Talijanski konzulat Sarajevo

Banja Luka 13. srpnja 1941

23-Pravoslavci, koji su jučer bih zatvoreni /oko 2000/, odvedeni su noćas željeznicom u Požegu, odakle će biti upućeni u Srbiju, tek što dođu Hrvati, koji tamo borave.

Ovdašnji povjerenik mi je rekao, da hrvatska vlada kani zatražiti kod naše vlade izmjenu 7.000 Hrvata, koji borave na području Kosova, s Srbima i zatim povratak Hrvata Istrana.

Fabiani

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 153-a, reb. br. 13/5-134. Telegram je sastavni deo elaborata KZRZ.

BR. 126

NAREDBA MINISTRA PAVOSUĐA I BOGOŠTOVLJA OD 14. JULA 1941. 0 MESNOJ NADLEŽNOSTI I SASTAVU POKRETNOG PRIJEKOG SUDA U SARAJEVU[1]

Broj 42676-1941

MINISTARSKA NAREDBA
o mjesnoj nadležnosti pokretnog prijekog suda

Na temelju zakonske odredbe o pokretnom prijekom sudu od 24 lipnja 1941 broj 26863 izašiljem ovime pokretni prijeki sud koji se sastoji od Dra Mehmeda Hajrovića predstojnika Kotarskog suda u Prnjavoru kao predsjednika, ustašu Dra Oktavijana Svježića i Srećka Rovera, ustaša iz Sarajeva kao članove toga suda dra Antuna Matijevića kotarskog sudca iz Sarajeva, kao državnog tužitelja kod toga pokretnog prijekog suda.

Za zamjenike članova pokretnog prijekog suda imenujem Dragu Maltarića sudskog pripravnika, i Kasima Bukvića ustašu obadvojicu iz Sarajeva.

Mjestna nadležnost postavljenoga prijekog suda proteže se na područje sudbenih stolova u Bihaću, Luci, Derventi, Sarajevu, Travniku, te za područje Sudbenih stolova u Dolnjoj Tuzli i Mostaru uzevši dijelove potonjih dvaju Sudbenih stolova, koji se nalaze privremeno pod upravom vojnih oblasti.

Ovim se ograničuje mjestna nadležnost pokretnog prijekog suda u Zagrebu postavljenog ministarskom naredbom od 24/VI-1941 broj 36863.

Ovaj pokretni sud nadležan je suditi sva kažnjiva djela iz §-a 2 zakonske odredbe o pokretnom prijekom sudu od 24 lipnja 1941 sa svim naknadnim promjenama i nadopunama ove zakonske odredbe.

U Zagrebu dne 14 srpnja 1941.

Ministar pravosuđa i bogoštovlja:
Dr Mirko Puk v.**r.**

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 87, reg. br. 9/37.

BR. 127

OTPREMNICA UREDA ZA ISELJAVANJE I USELJAVANJE ROGATICA OD 14. JULA 1941. SA PODACIMA O UHAPŠENIM LICIMA KOJA SE UPUĆUJU U LOGOR SISAK[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Ured za useljavanje i izseljavanje
Pov. Broj: 4/41
14, srpnja 1941.
ROGATICA

Velika Župa Vrhbosna
putem kotarske oblasti u Rogatici

Sarajevo

Čast mi je dostaviti prepis „Otpremnice" uhapšenih lica, koji su upućeni u logor u Sisak 14 srpnja 1941 godine, na upotrebu,

Član vodstva ureda:
N. Begić

ODPREMNICA
iseljenih osoba koje su dana 14 srpnja 1941 god. odpremljene iz logora Rogatica u*...

Red br.	Prezime	Ime /pridjevak/	Dan, mjesec godina rođenja	Mjesto rođenja	Zvanje	Kotar	Dosadašnje boravište		Opaske
							Općina	Mjesto	
1	Bogdanovič	Josif	3/XII-906	Višegrad	pop	rogatički	Prača	Prača	
2	„ supr.	Nada	10/X-910	Gacko	domaćica				
3	„ dijete	Rajko	15/XI-31	Vareš	učenik				
4		Mihajlo	HA'—933	Reljevo					
5	Ristić	Savo	19/1-892	Vareš	pop	rogatički	Rogatica	Rogatica	
6		Momčilo	6/XÜ-907		učitelj	vareški			
7		MiEnko	13/VHI-913	Visoko	aps. teologije				
8		Branislav	21/XI-915		sveć. Crk.suda	visočki			
9		Dragojla	21/X-922	Kobanj	učenica				
10		Radenka	31/VII-924		učenica	Kobanj			
11	Veselinović	Dušan	19/1-910	Prijepolje	pop	prijepoljs	Borike	Borike	
12	» supr.	Vera	12/Ü-914	Jajce	domaćica	jajački			
13	„ dijete	Svetislav	12/IÜ-932	Sjeverice	učenik	prijepolj.			
14		Vojislav	28/11-934		dijete				
15		Nada	31/VU-935	Borike		rogatički			
16		Petar	23/11-935						

I Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 9/1.
Tako piše u originalu dokumenta.

Red br.	Prezime	Ime /pridjevak/	Dan, mjesec godina rođenja	Mjesto rođenja	Zvanje	Kotar	Dosadašnje boravište		Opaske
							Općina	Mjesto	
17	Janković	Drago					Rogatica	Rogatica	
18	„ supr.	Stojanka	6/V-909	Strbci	domaćica	višegrad.	»		
19	„ dijete	Ljubomir	3/IV-929	Jajce	učenik	jajački	X	«	
20	,, ,,	Mila	6/V-932	Rogatica	učenica	rogatički	-	»	
21	....	Mirjana	28/VI-936		dijete	»	»	»	
22	Jevđević	Miloš	15/1-909	Priboj	pop	pribojski	Glasinac	Sokolac	
23	„ supr.	Natalija	18/IH-910	Sokolac	domaćica	rogatički	«	«	
24	**„ dijete**	Sinila	12/XH-913	Prijepoqe	učenik	prijepoq.	»	»	
25		Ljiljana	8/VÜ-933	Sokolac	»	rogatički	»	»	
26		Aleksandar	26/111-937	»	dijete	»	»	»	
27	Mijatović	Veljko	1/VIÜ-901	Sokolac	pop	rogatički	,,	,,	
28	„ supr.	Desanka	25/XII-903	Štrbci	domaćica	višegrad.	,,	»	
29	„ dijete	Zdravko	24/X-929	Sokolac	učenik	rogatički	»	-	
30	Korosić	Atanasije	10/X-867	Rogatica	pop	rogatič.	Rogatica	Rogatica	
31	„ dijete	Vojo	17/XH-900	,,	trgovac	»	,,	-	
32	„ žena Voje	Vjera	24 god.	Sokolac	domaćica	»	n	-	
33	„kćer,,	Marta	9/11-937	Rogatica	dijete	»			
			Upućuje se u logor sv		ga 25 /dvadc	set ipet/ lica.			
34	Milovićpo-kćerka Ristića Save	Božana	5/V-912	Grahovo	domaćica	nikšićki	,,	»	

Upućuje se u logor svega 26 /dvadeset i šest/ osoba.[1]

Prepisao:
(Potpis nečitak)

Kotarski predstojnik,
/Potpis nečitak/

Član vodstva Odbora za useljavanje i iseljavanje,
N. Begić

[2] Za lica pod red. br. 6 u rubrici Opaska stoji: nalazi se u Kasidolu, Sarajevo; pod red. br. 7, u Beogradu; pod red. br. 8, u Srbiji na liječenju; pod red. br. 10, u Sarajevu; pod red. br. 17 i 31, nalazi se u ropstvu u Njemačkoj, i pod red. br. 32 i 33 stoji: prema ljekarskom uputu zadržana sa majkom u bolnici.

BR. 128

IZVEŠTAJ KRILNOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA TUZLA OD 14. JULA 1941. ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE 0 VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI NA SVOJOJ TERITORIJI I ZLOSTAVLJANJU PRAVOSLAVACA OD USTAŠA, NAROČITO U KOTARU VLASENIČKOM[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KRILNO ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
TUZLA
Broj 2260

Izvještaj po zapovjedi
J.S.Br. 141/41. g. dostavlja.

ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE.

Tuzla, 14. srpnja 1941. SARAJEVO.

Na temelju zapovjedi toga zapovjedništva J.S. Br. 141/41. od 24. svibnja 1941. g. dostavlja se slijedeći izvještaj:

1.- Koje su jedinice novoobrazovane, gdje su smještene i prosječno brojno stanje: Od podnijetog poslijednjeg izvještaja na rejonu ovoga krila nije obrazovana ni jedna nova jedinica, osim jedna satnija pionira u Brčkom u kojoj sada ima oko 200 vojnika, koji rade na opravci mosta a smještena je u voj. barakama u Brčkome.

2.- Izvršni pokreti naših jedinica i radi čega: Od podnijetog poslijednjeg izvještaja pa do danas na rejonu ovoga krila nije izvršen ni jedan pokret naših jedinica, osim što je jedan bataljon iz Tuzle na 10. i 11. ov. mj. vršio pretres Tuzle i kuća grada Tuzle, u cilju pronalaska prikrivenog oružja, municije i vojne opreme, te je ovoga dobre količine pronađeno. Sudjelovalo je kod toga 16 oružnika. O količini oduzete spreme podnjet će se izvještaj.

3.- Raspoloženje naroda: Raspoloženje naroda katolika i muslimana je vrlo dobro, doćim pravoslavni su potišteni i osjeća se neraspoloženje ali ovo vidno neispoljavaju nego su rezervisani. Neraspoloženje najviše se dovodi u vezu sa nekorektnim postup-

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 85/3-6. U sastavu ove arhivske jedinice nalaze se izveštaji o situaciji na teritoriji čitave 4. oružničke pukovnije.

kom ustaša, koji vrlo grubo postupaju sa pravoslavnim narodom, zlostavljaju ga, te su pravoslavni i u selima tako uplašeni da kada se pojave ustaše bježe u šumu, bojeći se da će ih poubijati. Ovo se za sada najviše dešava na rejonu Kotara Vlaseničkog, o čemu je već izvještavano za pojedine slučajeve. Pojedine ustaše prave osvete pravoslavnima svojim komšijama sa kojima su ranije imali razne svađe inače su i pravoslavni pokorni i odazivaju se svima pozivima vlasti.

4.- Eventualna četnička akcija- rezultat: Od podnjetog poslijednog izveštaja pa do danas na rejonu ovoga krila nije bilo nikakve četničke akcije niti se ma šta u ovom pogledu primjetilo, jedino slučaj bjegstva dvojice biv. graničara jugoslavenski inače rodom Srbijanci, koji su pobjegli sa Grčke granice i planinama se prebacili do Bos. Šamca odatle preko Save, misleći preko Srijema za Srbiju, ali su uhvaćeni i vlastima predani, nisu nigdje učinili niti pokušali učiniti koje krivično djelo, ali je njihova pojava kroz šume alarmirala i uzbunila seljake da su mislili da su to četnici.

5.- Akcija naših snaga- rezultati: Nisu preduzete nikakve akcije naših snaga, niti je bilo kakve potrebe za ovo, sem slučaja istaknutog pod točkom 2. vršenja pretresa.

6.- Odnosi sa Njemačkim i Italijanskim trupama: Sa Njemačkim trupama gdje ovih ima odnosi su svugdje vrlo dobri, a Italijanskih trupa u opće na rejonu krila nema.

7.- Eventualije: Nikakvih naročiti događaja nije se desilo na rejonu krila od podnijetog poslijednjeg izvještaja pa do danas. Dešava se da sa desne obale rijeke Drine- Srbijanci dovikuju grube izraze našim vojnicima, pa se čak dešava, da po koji put pred večer i iz puške pucaju na našu teritoriju. Potrebno bi bilo preduzeti potrebne mjere, da se ovi slučajevi spreče.

Prednji izvještaj dostavlja se na znanje.

Zastupa
Zapovjednika krila
oružnički nadsatnik:
Ghilardi[2]

M.P.

[2]Franjo.

BR. 129

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI VLASENICA OD 14. JULA 1941. DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU O RADU NA SMEŠTAJU DOSELJENIKA SLOVENACA PO OPŠTINAMA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U VLASENICI

Prez. Broj 3 7/41.-
14. srpnja 1941 g.
-Vlasenica-

DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU
ZAGREB
Kačićeva 26

U vezi okružnice toga Ravnateljstva Ptk. Broj 98 od 5.-VII-1941 godine u pogledu doseljavanja Slovenaca u kotar vlasenički čast mi je podnijeti slijedeći izvještaj:

Za razmještaj doseljenika Slovenaca izvršene su sve pripremne radnje. Osnovano je povjereništvo u sjedištu kotara sa jednim upravnim činovnikom i jednim Ustaškim dužnostnikom, sa kojima su kao odbornici određena tri ugledna lica. Spisak članova povjereništva prilaže se. I u svima općinama kotara vlaseničkog su organizovani odbori sa po nekoliko uglednih lica, čiji će se popis dostaviti kada ga primi ova oblast, jer zbog udaljenosti nekih općina i slabih komunikacija nisu još stigli izvještaji.

I ovom prilikom kao u dopisu Prez. broj 36/41 od danas moli se Ravnateljstvo za objašnjenje, dali ova povjereništva imaju da budu nešto zasebno od odbora za iseljavanje, čije je organizovanje naređeno okružnicom Ptk. broj 26 od 2. VII. 1941 g., ili je to jedan te isti odbor, što bi i logično bilo s obzirom na poslove, ili je samo slučajno poseban naziv dat u svakoj okružnici. Potrebno je nadalje objasniti razliku između naziva ispostave i mjesnih odbora u pojedinim općinama, jer bi i to trebalo da bude isto.

Što se tiče samoga organizovanja kako unutrašnjeg tako i vanjskog rada ovih svih organizacija, izdata su potrebna naređenja

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 13/1-2. U prilogu se nalazi brojni pregled slovenačkih porodica po opštinama. Ukupno 2.850 porodica, k. 179, reg. br. 13/1-3.

svima državnim uredima i svima oružanim organizacijama, pa je tako i ste strane sve potpuno pripremljeno.-

Za sada su za sve poslove upotrebljeni samo državni činovnici a privatna lica uz honorar nisu za sada potrebna.

Kako do sada nema upražnjenih kuća i posjeda po selima to je predviđeno, da se Slovenci doseljenici razmjeste u prvom redu po kućama imućnijih Srba u selima, a kasnije će se prema prilikama postupati. Izvršen je raspored razmještanja na čitavom teritoriju kotara, te se prilaže taj raspored. Raspored je napravljen prema brojnom stanju Srba u odnosu prema muslimanima. Jer u prvom redu treba nivelisati brojni odnos Srba i Hrvata (muslimana).

Najveća poteškoća bi bila, kad bi se odmah ovamo uputili Slovenci doseljenici, što u kotaru vlaseničkom vlada velika oskudica u ljudskoj hrani, jer je ovo od uvijek bio pasivan kraj, a sada Pogot. ne može da stavi na raspolaganje potrebne količine hrane, pa zbog toga formalno vlada glad. I stoga razloga bar za 15 dana dok ne prispije žetva u ovom kotaru (ovaj je kotar u planinskom i visinskom kraju, pa žetva kasno dolazi) nebi trebalo upućivati Slovence, jer bi se njihovim dolaskom još više pogoršalo stanje, ili bi trebalo odmah staviti na raspolaganje ovome kotaru, bar 20 vagona hrane. Iz ovih razloga je i brzojavno zamoljeno to Ravnateljstvo, da se za sada ne šalju Slovenci.

Za privremeni smještaj Slovenaca do odlaska na određena mjesta pripremljene su sve potrebne prostorije i izvršene su sve potrebne administrativne radnje, tako da će ste strane sve kako treba biti izvedeno.

Transportovanje Slovenaca doseljenika treba izvršiti Državnom željeznicom do Zavidovića, od Zavidovića do Han Pijeska šumskom željeznicom u Državnoj eksploataciji. Ovo bi bio najzgodniji, najlakši i najbliži put, jer Han Pijesak, koji se nalazi na području Kotara vlaseničkog, udaljen je od Vlasenice svega 20 km.

Da bi se olakšao dalji rad oko smještanja Slovenaca doseljenika, potrebno bi bilo, ako je to tehnički u vezi sa redovnim željezničkim putnim saobraćajem izvodljivo, dolazak Slovenaca da bude izjutra u Han Pijesak, kako bi mogli na vrijeme prispjeti u Vlasenicu i kako bi se njihov raspored mogao brzo izvršiti.-

Za samu organizaciju njihovog prijema u Han Pijesku i u pogledu njihovog razmještaja, potrebno bi bilo ovoj Oblasti brzovozno sredstvo, ah to ne može imati zbog nestašice benzina. Zato bi potrebno bilo da se ako je o moguće hitno stavi na

raspolaganje neka količina benzina, a u koliko je moguće i neki teretni kamioni.

Budući da u kotaru vlaseničkom nema dovoljan broj konja za prevoz, jer su pred rat od strane vojnih vlasti bivše Jugoslavije rekvirirani, to će prevoz doseljenika kolima zadavati dosta poteškoća i pogađaće u glavnom ista lica, to bi trebalo da se odnosnim licima koja će u svome redovnom poslu i privređivanju trpjeti štetu, dade neka naknada u novcu, koji oni svakako očekuju, pa molim za potrebno uputstvo u tom pogledu. To isto vrijedi i za prevoz uhićenika iseljenika i prevoz od njih zaplijenjenih životnih namirnica.-

Za Dom-spremni!

Kotarski predstojnik,
Gruhonjić s.**r.**

BR. 130

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI VLASENICA OD 14. JULA 1941. DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU O RADU NA ISELJAVANJU SRBA, HAPŠENJU I UPUĆIVANJU U LOGOR SISAK[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U VLASENICI

Prez. Broj: 36/41-
14. srpnja 1941 g.
-Vlasenica-

DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU
ZAGREB
Kačićeva 26

Nalogu toga Ravnateljstva Is. Broj Pov. 72/941 od 7. srpnja 1941 g. udovoljeno je 12. o. mjeseca, te su sva lica u spisku isti broj izuzev pod rednim brojem 2, u koliko su se nalazila kod kuće, sa svojim porodicama uhićena i dovedena u sabiralište u zgradi Pučke škole u Vlasenici. U svemu je postupljeno prema izdatom nalogu i okružnicama.

[1] Kopija u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 14/4-2.

Šalje se u prilogu 7 komada plavih popunjenih kartica sa generalijama i 5 kartica o zaplijenjenoj imovini, te 7 komada zapisnika o pokretninama i inventarima preuzetim od privatnika odnosno od uhićenika. Među uhićenicima se ne nalaze Bobar Dušan protojerej iz Vlasenice, Jakšić Ljubo pop iz Han Pijeska, Mazgijević Drago pop iz Dervente, Savić Janko pop iz Knežine, Savie Miloš pop iz Milića jer su ranije od Ustaških vlasti kao taoci uhićeni i odvedeni, te Brežančić Janko protojerej iz Sarajeva, koji se nalazi u Sarajevu i o tome je odmah to Ravnateljstvo brzojavno izvješteno 12. o.mjeseca.

Kao što se iz kartica o generalijama vidi uhićeno je svega 6 muških odraslih lica, 6 muške djece, 10 ženskih odraslih lica i 4 ženska djeteta, u svemu 26 lica-

Uhičenje i čitav postupak je prošao u potpunome redu i bez ikakvog incidenta. Uhićenje je potpuno završeno istom 12. ov. mjeseca u noći jer su mnoga mjesta, gdje su uhićenici živjeli mnogo udaljena od Vlasenice i zbog veoma loših puteva teško pristupačna. Iz istih razloga je teško bilo prenijeti odnosno prevesti zaplijenjene životne namirnice uhićenika, pa je taj posao dovršen sinoć kasno u noć. Iz istih razloga također su se tek sinoć vratili popisivači nakon obavljenog posla.

Zbog svega toga nije se mogao ni podnijeti ovaj izvještaj ranije, a niti dostaviti priležeće kartice i ostali materijal. Osim toga zbog slabih poštanskih veza kasno je stiglo i naređenje t.j. 11. o.mj. pa je tehnički bilo nemoguće ovaj posao organizovati i svršiti prije nego što je sada učinjeno, pa se moli to Ravnateljstvo da to uvaži, a da neshvati da se nije radilo sa mnogo volje i truda.-

Za izvršenje ovoga posla potpuno je provedena organizacija u čitavom kotaru, ali nisu stigli izvještaji od svih općina o organizovanju odbora, pa se za to ne može dostaviti spisak lica u odborima, nego će se to naknadno učiniti.

U vezi sa ovim moli se Ravnateljstvo, za uputstvo, da li treba posebno osnivati Ured za iseljavanje prema okružnici Ptk. Broj 26 od 2. VII. 1941. g.[2] i posebno Povjereništvo toga Ravnateljstva prema okružnici Ptk. Broj 98 od 5. VII. 1941 ili je tu u pitanju promjena riječi u nazivu, jer iz samih okružnica ovo nije potpuno jasno a prema samoj svrsi i poslu to bi sve mogao da obavlja jedan odbor. -U koliko je to jedno te isto, molim za objašnjenje kojim će se imenom nazivati i da se prema tomu pošalju eventualno potrebni pečati, knjige i formulari.

U pogledu samog organizovanja iseljavanja, a naročito doseljavanja potrebno bi bilo da se izrade i dostave svima Kotarskim

[2] Vidi dok. br. 93.

oblastima sve potrebne knjige, formulari, oglasi i sve ostalo što je sa ovim u vezi u što većim količinama, jer treba imati na umu da mnoga kotarska mjesta nemaju tiskara, knjižara i paprirnica, kao što je to slučaj sa Vlasenicom, pa zbog toga ovi tehnički poslovi, koji se stvaraju pisanjem na pisaćem stroju svih navedenih stvari, zadaju mnogo posla i oduzimaju mnogo vremena, pa time koče sami rad. Osim toga može biti da sama ova tehnička strana, koju će svaka oblast prema svome znanju urediti, neće odgovarati kasnijim eventualnim potrebama.-

Ovdje se neće moći organizovati zajednička prehrana i čuvanje zaplijenjene stoke, jer je vlasenički kotar stočarski kraj i imučniji seljaci imaju mnogo stoke a naročito sitne, pa bi tehnički bilo nemoguće ovu stoku na jedno ih više zajedničkih mjesta skupiti, zato je stoka koja je sada zaplijenjena od uhićenika, predata uz potvrdu pouzdanim licima, a to je potrebno pogotovu u buduće činiti. Prijepis potvrda o predatom blagu poslaće se naknadno, jer to sada nije se moglo na brzu ruku učiniti.

Sakupljena hrana od uhićenika je dovezena u sabiralište i izmjerena i s njome će se postupati prema okružnici Ptk.br.: 100 od 5.VII. 1941. godine.

Da bi se uhićena lica što prije otpremila u logor u Sisak, brzojavno je 12. o. mjeseca zamoljena od toga Ravnateljstva intervencija za hitnu dodjelu i instradaciju 2 vagona od željezničke stanice Han Pijesak na šumskoj željeznici Han-Pijesak-Zavidovići i od Zavidovića na državnoj pruzi za Brod i dalje, pa se ponovo moli za hitnu intervenciju u ovoj stvari, kako zbog nestašice hrane nebi uhićena lica u pogledu njihove ishrane zadavala i tu brigu ovoj oblasti.

Naročito se napominje da je velika oskudica u hrani ljudskoj u kotaru vlaseničkom, jer je to uvijek bio pasivan kraj, a Pogod ne može da stavi na raspolaganje potrebne količine, iz tih razloga vlada formalno glad u narodu. Zato je brzojavno traženo od toga Ravnateljstva da interveniše, da se što prije pošalje ovamo 20 vagona hrane, jer bez toga ne može biti ni govora o doseljavanju Slovenaca, o čemu se podnosi zaseban izvještaj.

S obzirom na sve izloženo, moli se Ravnateljstvo da i u buduće u pogledu uhićenja lica za iseljenje o svima navedenim okolnostima vodi računa i da ne naređuje veliki broj uhićenja.-

Za dom-spremni.-

Kotarski predstojnik,
M.P. Gruhonjić s.r.

BR. 131

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE VIŠEGRAD OD 14. JULA 1941. ORUŽNIČKOM KRILNOM ZAPOVJEDNIŠTVU GORAŽDE O PLJAČKI NARODA OD STRANE USTAŠA IZ OPŠTINE BORIČKE[1]

ORUŽNIČKA POSTAJA
Broj 307
14. srpnja 1941 god.
U Višegradu

Pljačka naroda po Sjemeću od strane Ustaša iz općine Boričke izvještava.-

ORUŽNIČKOM KRILNOM ZAPOVJEDNIŠTVU
'GORAŽDE:

Dana 9. srpnja 1941. god. došli su iz Medne Luke, općine Boričke kotar Rogatica istomesni seljaci koji su se upisali u sastav ustaša i to: Halilović Avdo, Delija Bido i Herić Salko u selo Han Brdo, općine Orahovci, kotar Višegradski i kod kuće Batinića Neda sjedili i istoga pitali da li ima vojničke spreme, a kada im je on odgovorio da nejma Halilović Avdo naredio je Deliji Bidu i Heriću Salku da izvrše pretres kuće, što su ova dvoica i učinili.-

Prilikom pretresa od Batinića Neđe oduzete su neke privatne stvari t.j. jedna Termos flaša koju je isti još od duže vremena posjedova skinute su mu sa sina čakšire i jedne cipele koje su Ustaše Halilović Avdo, Delija Bido i Herić Salko za sebe zadržali.-

Kod Rajaka Novice takođe u Han Brdu isti Ustaše pretresli su stan i od istoga odnijeli neke privatne stvari koje su bile njegova svoina i sa samoga Novice skinuli sa nogu cipele i čakšire, koje je cipele i čakšire obukao na sebe Herić Salko.-

U Sjemeću, općine Boričke kotar Rogatica došli su Ustaše iz Rogatice i Ustaše iz sela Stare Gore općine Boričke kotar Rogatica i to: Canović Osman i Agić Hamed oba iz Stare Gore te u sastavu sa gornjim troicom i Ustašama iz Rogatice koji su bili pod komandom nekog Salema koji je počeo naređivati kako će se stanovi vršiti i šta će se sve oduzimati, te su u tome izvršili pretres stana kod Mirković Milosava, kojom prilikom su mu

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 5/4-2.

odnijeli neke ženske haljine i posteljnu spremu kao i vlastito sedlo za konja kojega je već od duže vremena posjedovao, kao i životne namirnice, mast, gas, brašno i ostalo. Kod Ninković Čeda izvršen je pretres stana i odnešena ženska sprema, mast, gas i privatno sedlo koje je od duže vremena posjedovao.-

Po saznanju za ovu plačku od strane Ustaša potpisati se je sa 6 oružnika uputio na lice mjesta da stvar izvidi i ustanovio da su gornji navodi prijave istiniti.-

Ustaša Halilović Avdo ispitan izjavi: da je on po naređenju načelnika općine Boričke Dumonjić Zulfe i starješine Ustaša u općini Boričkoj Agića Bisme sa svojim drugovima Delijom Bidom i Herić Salkom otišli u Han Brdo i tamo izvršili pretres stanova kod Rajaka Novice i Batinić Neđe i zaista oduzeli navedende stvari, a sutra dan 10. ov. mjeseca da su došli na Sjemeć i stavili se pod komandu Komandanta Ustaša iz Rogatice gde su bili i Canović Osman i Agić Hamed iz Stare Gore i tu su pretresali stanove i natovarili kola spreme i za Rogaticu otjerah. Izjavljuje zajedno sa Delijom Bidom da je zapovjednik ovome svemu bio neki Salem iz Rogatice koji je hvatao djecu i pošto ih sveže u lance prinosi revolver nad samu glavu i iz revolvera ispaljuje metak preko glave tako je činio nekoliko puta dok je na glavi djece kosu opalio. Taj se slučaj dogodio i sa Lakić Aćimom vrlo mirnim i poštenim seljakom kojeg su Ustaše uhvatile i pretukle a istome je kosa na glavi opaljena pucanjem iz pušaka jer su mu ustaše prinosile cijev do same glave i metak opaljivale tako da je vatra iz puške sagorijevala kosu na glavi.

Ovi ustaše su narodu govorili da su im oni Begovi i da se nemaju kuda žaliti, jer da su oni u stanju i oružništvo da pohapse i razoružaju jer za njih danas oružništvo ne važi ništa.-

Napominjem da je Ustaša Delija Bide iz Medne Luke poznat kao opasan kradljivac sa kojim je žandarmerija uvijek posla imala zbog čega je i osuđivan. Herić Salko takođe nije na dobrom glasu i ne zaslužuje da bude primljen u Ustaške redove. Agić Hamed-Agić Adii i Canović Osman poznati su kao stari šverceri duhana i monopolskih artikala, svađalice, ubojice i poznati liferanti oružja koji ne zaslužuju da budu primljeni u Ustaške redove, dok se pozitivni podatci za Ustaše iz Rogatice ne mogu dati jer ih potpisati ne poznaje samo to da je zapovjednik bio neki Salem a kako mu je dalje ime i prezime nije se moglo ustanoviti.-

Narod u ovom kraju gde se ovaj slučaj dogodio mnogo se je uplašio i svi muškarci bježe od kuća, pa kad oružništvo naiđe izlaze žene, djeca i odrasli ljudi mole za zaštitu privatne imovine dok vojničku predaju sami oružničkim postajama.-

Na osnovu prednjeg molim da se preduzmu mjere, da se spriječi ovim pljačkašima iz Stare Gore i Medne Luke koji su naoružani kao stari i poznati kriminalni tipovi da među narodom ne čine ovakva djela jer bi moglo doći do velikog nereda u čemu bi i vojska morala učestvovati, dok seljaci izjavljuju da su pokorni vlasti i njenim naređenjima i spremni su ako vlast zatraži i naredi da i svoja imanja za istu založe. Mole potpisatog i oružnike da ih uzmu u zaštitu.-

Prednje se dostavlja na znanje.-

DOSTAVLJENO
Kotarskom prestojništvu Rogatica
i Višegrad, Ustaškom Logoru Roga
tica i Višegrad, koncept redovnim
putem vodu na uviđaj.-

Zapovjednik postaje
oružnički stražmešter
Avd. M. **Kujundžić**

BR. 132

IZVEŠTAJ UREDA ZA ISELJAVANJE REDARSTVENOG RAVNATELJSTVA U SARAJEVU OD 15. JULA 1941. DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU 0 UHAPŠENIM, NEUHAPŠENIM I NAKNADNO UHAPŠENIM LICIMA[1]

REDARSTVENO RAVNATELJSTVO U SARAJEVU
Prez. broj 947/41

Sarajevo, 15 srpnja 1941.

Izvještaj ureda
za izseljavanje.-

DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU

ZAGREB

U vezi naloga Naslova 4 srpnja 1941. Is. Broj. Pov. 48/41. Odbor za iseljavanje, osnovan u smislu okružnice Naslova Ptk, br. 26 od 2 srpnja 1941.[2] izvršio je hapšenje označenih osoba i baš:

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 3/1.
[2] Vidi dok. br. 93.

1/ Vlačić Ljubomir, protojerej. Skupa sa imenovanim uhapšena je supruga Milka, te djeca Jovan, Božidar i Mileva udata Mitrović.

Za imenovanog dostavlja se: generahja, kartica za preuzimanje imovine, popis preuzetih živežnih namirnica, popis pokretne i nepokretne imovine, te zapisnik o popisu zapljenjenih vrijednosnih predmeta i novca.

Sve pod brojem 3.

2/ Skakić Nikola, paroh. Uhapšen sam.

Za imenovanog dostavljaju se: generalija i ostale zapisnike.

Sve pod brojem 4.

3/ Škaljak Veljko, paroh. Skupa sa imenovanim uhapšena je supruga Stojanka, te djeca Biljana i Siniša.

Za imenovanog dostavljaju se generalije i ostale zapisnike.

Sve pod brojem 5.

4/ Ristić Vasilije, rektor Bogoslovije. Skupa sa imenovanim uhapšena je supruga Marica, kći Ivanka Ivanišević i unuka Vjerica.

Za imenovanog dostavlja se generalija i ostale zapisnike.

Sve pod brojem 6.

5/ Maksimović Mirko, paroh. Skupa sa imenovanim uhapšeni su supruga Milena, te djeca Milenko i Dobrila. Za imenovanog dostavljaju se generalija i ostali zapisnici.

Sve pod brojem 13.

6/ Kapor Bogdan, đakon. Skupa sa imenovanim uhapšena je supruga Darinka i kći Jelena.

Za imenovanog se dostavlja generalija i ostali zapisnici.

Sve pod brojem 15.

7/ Čupić Luka, prota i paroh. Skupa sa imenovanim uhapšena je supruga Gospa, te djeca Natalija, Luka i Borivoj.

Za imenovanog dostavljaju se generalije i ostali zapisnici.

Sve pod brojem 17.

8/ Brežančić Janko, protojerej. Skupa sa imenovanim uhapšena je supruga Natalija i sin Velinko.

Za imenovanog dostavlja se generalije i ostali zapisnici.

Sve pod brojem 19.

91 Bošković Dušan, paroh. Skupa sa imenovanim uhapšena je supruga Ružica te djeca Slobodan i Ljiljana.

Za imenovanog dostavljaju se generalije i ostali zapisnici.

Sve pod brojem 20.

NIJESU MOGLI BITI UHAPŠENI:

1/ Zimonjić Petar,[3] mitropilit. Isti se ne nalazi u Sarajevu, pa je njegov stan otvoren, te su predmeti nalazeći se u stanu propisno zaplijenjeni. Zapisnici za spomenutog dostavljaju se pod brojem 1.

2/ Vukmanović Jovan, profesor. Isti je navodno još u mjesecu svibnju otselio u Crnu Goru, pa je njegov stan otvoren i unutra nalazeći se predmeti redovito zapljenjeni. Zapisnici za spomenutog dostavljaju se pod brojem 2.

3/ Selivanovski Boris, Isti je navodno 10 svibnja 1941 g. odselio u Čačak i sve svoje stvari ponio sobom. Zapisnici za spomenutog dostavljaju se pod brojem 7.

4/ Petrović Stevan, protojerej. Isti je navodno nepoznatog dana odselio u Srbiju, a namještaj smjestio negdje u Koševu. Po organima Redarstvenog ravnateljstva je pokrenuta potraga da se pronađe namještaj. Zapisnici za spomenutog dostavljaju se pod brojem 8.

5/ Pekić Baja, profesor. Isti je otrag duljeg vremena otselio iz Sarajeva u nepoznatom pravcu. Odnosne kartice dostavljaju se pod brojem 9.

6/ Martinković Milan, protojerej. Isti je navodno prije 20 dana odselio u Beograd, a njegov stan je potpuno prazan. Kod svoga stanodavca Doder Obrena ostavio je u pohranu jedan klavir koji je propisno zaplijenjen. Zapisnik za spomenutog dostavlja se pod brojem 11.

7/ Markičević Dr. Petar, profesor. Isti je otrag duljeg vremena odselio iz Sarajeva u nepoznatom pravcu. Odnosne kartice dostavljaju se pod brojem 12.

8/ Koprivica Andrija, profesor. Isti je navodno oko 1 travnja o. g. odselio sa svojom porodicom u Crnu Goru, ponjevši sa sobom sve pokućstvo. Zapisnik za spomenutog dostavlja se pod brojem 14.

9/ Jokanović Nedeljko, profesor. Isti je otrag duljeg vremena odselio u nepoznatom pravcu. Odnosne kartice, za spomenutog dostavljaju se pod brojem 16.

[3] Petar Zimonjić, mitropolit dabrobosanski, rođen 24. VII 1866. u Grahovu uhapšen 12. V 1941. od strane ustaša, mučen u logorima. Ima više verzija o njegovoj smrti. Vidi knjigu Milan Bulajić, Ustaški zločini genocida i suđenje Andriii Artukoviću, Beograd 1988, knj. 1, str. 287-294.

10/ Frk Josif, profesor. Isti je otrag duljeg vremena otselio u nepoznatom pravcu. Odnosne kartice za spomenutog dostavljaju se pod brojem 19.

11/ Anisimov Inokentije, jeromonah. Isti je navodno 30 travnja o.g. otselio iz Sarajeva i sada se nalazi u jednom manastiru kod Plevlja. Zapisnik za spomenutoga dostavlja se pod brojem 21.

NAKNADNO JE UHAPŠEN

Papić Mitar, profesor Bogoslovije. Skupa s njime uhapšena je supruga Anđelka, kao i jedno muško nekršteno dijete. Za imenovanog dostavlja se generalije i ostali zapisnici pod brojem 10.

Za svim osobama, koje su nalogom Naslova Is. Broj Pov. 48/41. imale biti uhapšene, a koje se nijesu mogle pronaći, upućena je redarstvena potraga, te u koliko isti budu pronađeni biće naknadno upućeni u logor Sisak.

Gore navedeni uhapšenici, skupa sa njihovim obiteljima bit će danas sa potrebnom pratnjom i količinom hrane, koja će im dostajati za 10 dana, upućeni u logor Sisak.-

Sav novac, dragocjenosti, vrijednosni papir i si., koji su pronađeni kod uhapšenika ili u njihovom stanu deponirani su u Gradskij Štedionici u Sarajevu u korist Naslova.-

Ravnatelj redarstvenog ravnateljstva:
Dr. B. Gjiković v. r.

BR. 133

IZVEŠTAJ TERITORIJALNE LEGIJE KARABINJERA U ANKONT GRUPA ZADAR OD 15. JULA 1941. KR. GUVERNATORATU DALMACIJE KABINETU U ZADRU 0 REPRESALIJAMA USTAŠA NAD PRAVOSLAVCIMA NA TERITORIJI SRBA[1]

TERITORIJALNA LEGUA KR. KARABINIERA U ANCONI (ANKONA) - GRUPA - ZADAR

N 1/123 prot.Pov.od. Zadar, 15. jula 1941 XIX

PREDMET: Vijesti s one strane granice.-

KR. GUVERNATORATU DALMACIJE-Kabinet- ZADAR
KR. PREFEKTURI
KR.GUVERNATORATU-Glav.Insp. Jav.Sigur.
KR.KVESTURI
i, radi znanja:
KOMANDI KR. KARAB. GUVERNATORATA
DALMACIJE ZADAR

Karabinijeri iz Kistanje izvješćuju da se, uz sva naređenja Poglavnika, sve to više nastavljaju represalije ustaša protiv Srba u mjestima preko granice.

Izgleda da je centar te krvave aktivnosti opština Srb, gdje su se desili ovi događaji:

1/ Dana J8_junajistaše, nakon što su prisilili svećenika Spasu Lavrnju iz Suvaje da siđe iz poštanskog automobila otjerali su ga u šumu i ubili.

II/ Dana 19. juna ustaše su uhapsili Keća Soku, ženu Jovana Keće, Rađenović Milenu ženu Stevana Rađenovića, bivšeg poslanika, Petra Rastovića, Branka Miljuša, Simu Vojvodića, Dušana Ugricu i Mila Desnicu i nakon što su ih zlostavili, ranili su bajonetima u noge Petra Rastovića i Branka Miljuša. Zatim, nakon što su ih još tukli, pustili su Keća Soku, Rađenović Milenu, Desnica Milu i Ugrica Dušana, dok su zatvorili u tamnicu Petra Rastovića, Miljuš Branka i Simu Vojvodića koji su zatim uspjeli da pobjegnu. Zatim su ponovo uhapsili Dušana Ugricu i izvedavši ga u šumu zvanu „Kuk", povrh Donji Lapac, nakon što su ga ubili, baciše ga u ponor.

III/ Dana 20 juna ustaše su uhapsili Danu Batinića, lugara u penziji, i njegovog sina Dušana te su ih strašno tukli. Nakon toga pustili su na slobodu Dušana, a nastavili da tuku oca, koji je od

[1] Prevod, original na italijanskom jeziku u Vojnom arhivu, AI, k. 542, reg. b.r. 9/10.

toga umro u ustaškoj Komandi u Srb. Lješ je potom zakopan u polju koje je vlasništvo Omčikus Milke, nedaleko od kasarne.

IV/ Dana 26 juna, noću dok su spavali, bili su uhapšeni Drago Ožegović Bracin, Mile Grbić Jovanov, Milan Icitović, Ilija Škorić, Milan Vojvodić, Petar Žeželj, Stevan Rajak, Ilija Keća, Vojislav Mileusnić, Ilija Vojvodić, Dušan Ugrica, Stevan Vještica, Sima Kalinić, Dane Ognjenović, Petar Desnica Petrov i Đuro Vojvodić Đurin koji su vezanih ruku i nogu žicom i lancima odnešeni kamionom u šumu zvanu „Kuk", povrh Donji Lapac, te zatim ubijeni i bačeni u ponor, osim Vojislava Mileusnića, Petra Desnice i Šime Kalinića, koji su uspjeli da pobjegnu.

V/ Dana 27 juna ustaše su uhapsili Pilja Petra, Đuru Jovanića, Davida Medića i Đuru Dimića, svi iz Metka, i druga lica čija su imena nepoznata. Odveli su ih kamionom u šumu zvanu „Kuk" i ubili.

VI/ Dana 1 jula ustaše su zapalili selo Suvaja. U tom je požaru izgorjelo 25 kuća. U tom su selu ustaše ubili žene, djecu i ljude u ukupnom broju oko 300 lica, od ovih je 170 je zakopano u tri jame, a ostali su spaljeni.

Takođe u Suvaji, desilo se je i ovo: Ženi sveštanika Spase Lavrnja, koji je ranije bio ubijen, ustaše su rasporile trbuh izvukavši živo dijete koje su ubili.

Djevojci Angeli Keća zabili su noževe u grudi. Osim toga uhvatili su Zroku Keća koja je bježala iz zapaljene kuće i živu su je bacili u vatru. Od porodice Sava Keća zaklato je i ubijeno 12 osoba, među kojima sedmero djece.

VII/ Dana 2 jula u selu Osredci ustaše su zapalili zapaljivim bombama nekoliko kuća i magaza i ubili Radu Grbića, Jovana Grbića, Iliju Grbića, Dušana Grbića, Stevana, Nikolu i Đorđa Damjanovića, Šimu Grbića, Bokan Danila, Zorić Jovana, Peić Smiljanu i Novaković Iliju.

Istoga dana u selu Kruškovača, kod Srba, bila je zaklana porodica Davida Desnice, od četiri člana, zatim žena i služavka Ante Perića kao i Milka Rađenović, Soka Rađenović, Jovanka Rađenović i sin Nikole Rađenovića.

Napokon ustaše su opljačkali sve dućane opštine Srb i privatne stanove izbjeglih porodica te su uzeli stoku.

KAPETAN, PRIVREM.
KOMANDANT GRUPE
Umberto Buonasisi, s.r.

BR. 134

IZVEŠTAJ VELIKE ŽUPE HUM OD 15. JULA 1941. POSEBNOM OPUNOMOĆENIKU POGLAVNIKA PODMARŠALU LAKŠI O ZLOČINIMA USTAŠA NAD 90 OSOBA U BLIZINI MANASTIRA HUMAC[1]

VELIKA ŽUPA HUM U MOSTARU
primljeno 15. VII 1941.
75

POSEBNOM OPUNOMOĆENIKU POGLAVNIKA
PODMARŠALU G. LAKŠI

Mostar

Na Vaš otpis od 3 srpnja 1941 br. 23 ova je Velika Župa upitom na Kotarsku oblast u Ljubaškom ustanovila, da je noći između 30 lipnja i 1 srpnja 1941 dovedeno iz pravca Čapljina ! ubijeno u blizini samostana Humac oko 90 (devedeset) osoba (četnika) Pobliže informacije manjkaju.-

Josip Trajer

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 189, reg. br. 17/1.

BR. 135

IZVEŠTAJ KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA BILEĆA OD 15. JULA 1941. ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE 0 HAPŠENJU I UBIJANJU SRBA IZMEĐU 23. I 25. JUNA NA PODRUČJU RAVNOG, O BEKSTVU NARODA U ŠUME I POJAČANOM TERORU USTAŠA NAD PRAVOSLAVCIMA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO
Broj 86
15 Srpnja 1941 g
BILEĆE

ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
SARAJEVO

Zapovjednik oružničke postaje Ravno sa Taj. Br. 39 od 7. ov. mjeseca dostavio je izvještaj ovome Krilu slijedeće sadržine:

„Za vrijeme ustaške organizacije i njihovog djelovanja u vremenu između 23 i 25 lipnja t.g., na području ove postaje uhapšeno je i ubijeno oko 150 pravoslavnih-Srba od strane ustaša. Rodbina ubijeni odbjegla je poslije ovoga vremena u brda i šume 1 to svi muškarci sa ženama i djecom i to iz čistoga straha, povodom prednjih ubijstava, i to iz slijedećih sela: Zavala, Morave, Ljuti, Grmljani, Sedlare, Veličani, Dračeva, i Drijenjana.-

Mještane sela Zavale, Morave, Ljuti, Grmljana i Sedlara potpisati je privoleo na povratak svojim kućama, dočim mještane sela Veličana, Dračeva i Drijenjana do danas na povratak svojim kućama nijesam mogao privoljeti, već se njih oko 500-600 nalazi odbjeglih u brdu „Bjelasici", odrasli muških i ženskih, kao i odrasle njihove djece oba pola, koji se jedino dovlače do svojih kuća, u noćno doba radi uzimanja hrane.

U društvu njih sa područja oružničke postaje Ljubinje u „Iliji planini" sjeverno od Bjelasice, također se u zajednici nalaze odbjegli mještani-pravoslavni, iz sela Strujića, Koteza, Dola, Dodanovića, Bjelošev Dola, Kortara i sa područja oružničke postaje Dobrmani, kotara Trebinjskoga, iz sela Mrkonjića i Tulji.-

Ova je organizacija po saznanjima jaka što odraslih i neodraslih oko 2.500 lica, raznoga spola, a grupisani su mjestimično od sela Drapića povrh Bjelasice i Ilije Planine do sela Bjelošev Dola.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 56/3.

Prema pouzdanim podatcima odrasli muški naoružani su sa vojničkim puškama, gdje se po nekada može čuti i pucanje pušaka. Vjerovatno je kako se saznaje da imaju i mitraljeze, ali se do danas pucanje iz istih nije čulo, jer na iste do danas od strane ustaša i oružnika nije bio pokušavan nikakav napad, jer bi inače posve bio neuspješan, pošto su isti u takvim položajima, da bi se sa jakim vojničkim snagama u saradnji sa oružništvom od Begović Kule i Ljubinja duž Bjelasice planine morali biti opkoljeni i napadnuti. Sa samim organima oružništva je to nemoguće učiniti, s obzirom na broj pobunjenika.

Po prednjem slučaju izvijestio sam telefonski ustaškog povjerenika za kotar Ljubinjski, g. Boroju Juru, dana 5. srpnja t.g. koji je obećao za ovo isposlovati potrebne mjere, kod nadležnog Župana u Dubrovniku.

Ovi odbjegli Srbi koliko se utvrditi dade, do danas nisu izvršili krivičnih djela, povodom njihovog odmetništva.

Kako je u Popovom Polju, kotara Ljubinjskog i neki dio Trebinjskog i Stolačkog, povodom povratka poplave vode, sa polja prispeo rad za usjeve kukuruza i prosa, to se ništa ne radi, radi bojazni ubistva Srba prema muslimanima i katolicima i obratno.

Da bi se uspostavio javni red i sigurnost, molim da se prema napred izloženom preduzmu potrebne mjere sigurnosti."

Dostavlja se prednji izvještaj s tim da se mjere sigurnosti po svim postajama prema mogućnosti preduzimaju, a naročito osiguranje državnih objekata i saobraćajni putevi i veze.

Dok akcija čišćenja u kotaru Gatačkom ne bude završena, to će se ovdje teško moći nešto učiniti. Ali čim ma kakva akcija bude preduzeta od strane vojske, oružništvo će sa istom najenergičnije surađivati. Nekoliko ubijenih srba je samo povod za bjegstvo ostalih, dočim su pravi razlozi velikosrpstvo i neodanost našoj državi. Većina odbjeglih se najviše uzda u pobjedu Rusije i sanja o starim nepovratnim vremenima, te su to pravi razlozi za njihov bjeg i zato svaka akcija koja se preduzme, mora biti efikasna i uništavajuća, jer su pobunjenici imali dovoljno vremena da se vrate, pošto ustaše više i ne ureduju. U toliko ispravljam mišljenje i gledanje zapovjednika postaje, koji stvari svakako u prvom redu cijeni, prema onome što vidi na svojem rejonu.

DOSTAVLJENO
Zapovjedniku 4 Hrvatske oruž. pukovnije
Sarajevo i
Zapovjedniku Jadranskog Divizijskog područja.-

Zapovjednik, potpukovnik
M. Aganović[2]

[2] Muharem.

BR. 136

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE GRAČAC OD 15. JULA 1941. KRILNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU O BEKSTVU PRAVOSLAVACA U ŠUME IZ STRAHA OD USTAŠKIH ZLOČINA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA GRAČAC
Broj. 489./41

Pravoslavni živalj od svojih kuća izbegao i skriva se izvještava.-

KRILNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU.

Gračac 15 srpnja 1941 godine GOSPIĆ:

Pošto je u svima selima ovo postajnog reona skoro celo Pravoslavno pučanstvo izbjeglo od svoji domova i skriva se po šumama, a to naročito muškarci od 10 pa naviše godina, to jest noći se skrivaju po šumama, a dnevno se vraćaju radi obrade imanja, te ako isti opaze nekog službenika, to jeste ustašu ili oružnika odmah napuštaju svoj posao i bjegaju u šumu.

Te po ovoj stvari sam vršio provjeru pomoću svoji patrola i starješina sela, koji izjavljuju, da se pronio glas da će ih ustaše sve poklati a naročito se pronijo glas da dolaze neki Turci iz Bosne, te da će sve poklati muško, žensko kao i djecu, te radi toga izbjegavaju i nesmeju se zadržavati kod svojih kuća.

Prednji izvještaj dostavljam radi znanja i nadležnost.

Dostavljeno:
Kotarskoj oblasti Gračac.

Zapovjednik postaje,
Stražmeštar,
Stjepan Bošković

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 150-a, reg. br. 30/6-1.

BR. 137

IZVEŠTAJ 3. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 16. JULA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O SITUACIJI NA SVOJOJ TERITORIJI, ISELJAVANJU I HAPŠENJU SRBA I JEVREJA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO 3. HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj.J.S.Broj 129.

Izvještaj o obavještaj-
noj službi dostavlja.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Banja Luka, 16. srpnja 1941 S A R A J E V O

U smislu izdatih zapovjedi i Naputka za obavještajnu službu u miru u našoj vojsci, dostavljam izvještaj o obavještajnoj službi u slijedećem:

1.- PRAĆENJE PRILIKA NA PODRUČJU PUKOVNIJE U POGLEDU REDA I SIGURNOSTI, RASPOLOŽENJA NARODA U OPĆE I PREMA VOJSCI: Na cijelom području pukovnije javna sigurnost, red i mir je povoljno. Raspoloženje naroda i to Hrvata je odlično a isto tako i u vojsci. Grko-istočnjaci i Židovi, potišteni su i nezadovoljni sa današnjim uređajem države. Gaje neku vrstu mržnje prema našoj vojsci, ali se javno ne ispoljavaju. Iseljavanje pripadnika grko-istočnih svećenika i viđenijih građana sa teritorije ove pukovnije, izazvalo je kod ostalih grko-istočnjaka potištenost i bojazan od iste sudbine, te se kod pojedinaca čuju želje da služe u Hrvatskoj vojsci. Među grčko-istočnjacima i Židovima primećuje se potištenost još veća, kada čuju da savezničke trupe napreduju u Rusiji.

2.- SUZBIJANJE PROTUDRŽAVNE PROPAGANDE I PROPAGANDE PROTIV VOJSKE: Na suzbijanju protudržavne propagande i propagande protiv vojske, oružništvo energično radi, krivce hvata i predaje nadležnim vlastima i sudovima.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 14/10.

Neustanovljenog dana mjeseca lipnja o.g. je Stevan Jovanić iz Čaplja, kotar San. Most, Mustafi Kaziću iz istog mjesta u razgovoru o služenju grko-istočnjaka u hrvatskoj vojsci, istome rekao: „Hrvati neće da Srbi služe u njihovoj vojsci, a hoće da rade kuluk, sigurno se Pavelić boji da mu naši vojnici nebi izvadili srce na nožu, pa zbog toga nesmije".

Osumnjičeni je uhićen i predan kotarskom predstojništvu u San. Mostu.

/Izvj.J.S. Br. 515 od 8-VII 1941 ov. zapovjedništva/

20. lipnja t.g. na putu Tešanj-Doboj, Hasan Mehinović iz Medaka, kotar Tešanj, vozeći se na kolima, kada ga je Hasan Duraković zamolio da ga poveze, i tome rekao: ,,Je...m Poglavnika, Njegovu Majku i Ademagu Mesića Doglavnika i njihovu pomoć".

Osumnjičeni je uhićen i predan kotarskom predstojniku u Tešnju.

/Izv.J.S. Br. 513 od 8-VII 1941.ov. zapovjedništva/

22. lipnja 1941. je Savo Brestovac iz Ljupljanice Gor. kotar Derventa, rekao Marku Rašo iz istog mjesta slijedeće: „Rusija će pobjediti", veličavajući pri tome moć Rusije, a Ivanu i Marijanu Skaro: „Pavelić je najmljenik Hitlerov, on se ništa ne računa nego samo kao namjesnik Hitlerov, dva žujca zavladat će svijetom i postojati će samo jedna vjera, ih katolička ili srpska, a sve ostale će se ukinuti".

Osumnjičeni je uhićen i predan kotarskoj oblasti u Derventi.

/Izv.J.S. Br. 542 od 11-VII.1941. ov.zapovjedništva/

28. hpnja 1941. je Cvetanović Đuro iz Cvetanovića, kotar Dvor na Uni, Milanu Brkljačiću, kada ga je ovaj opomenuo, da je zabranjeno se opijati, istome rekao: „Ja mogu za moj novac piti gdje hoću, jesuli to naređenje izdale ustaše, je... ustaše, Poglavnika i sadanju vlast". Upozoren da ne vrijeđa Poglavnika i vlast, isti je rekao: „Čast vlasti i Poglavniku, ali je...m Poglavnikovicu jer ona nije nikakova vlast".

Osumnjičeni je po zanimanju bačvar, bez posjeda i nestalna boravišta zbog čega nije uhićen te je raspisana tjeralica.

/Izvj.J.S. Br. 501 od 6-VII.1941. ov.zapovjedništva/

29. lipnja 1941. je Trivun Stojković iz Čaplja, kotar San. Most u sukobu sa Alijom Kazić, Tatla Kazić žene i Rešad Kazić iz istog mjesta oko pašnjaka, istima rekao: „Vi Turci, Je... vam p... materinu, znate Vi da je ovoj još Srpsko, Je... vam Državu i ovakvu upravu i onoga tko ovako upravlja, da Vam dozvoli da ovako činite".

Osumnjičeni je uhićen i predan kotarskom predstojniku u Sanskom Mostu.

/Izv.J.S. Br. 514 od 8-VII 1941.ov.zapovjedništva/

Čedo Jaćimović, student prava iz Osječana, i Veselić, obućar iz Doboja uhićeni su zbog djela organiziranja komunističke stranke i predani kotarskom predstojniku u Doboju.

/Izv. 565 J.S. od 14-VII. 1941 ovog zapovjedništva/

6. srpnja 1941. je težak Dušan Josipović iz Vuletića kotar Teslić, vozeći se na kolima na putu Teslić-Pribinić, težaku Sadik Sadikoviću i Ribo Fermiću iz Teslića rekao: „Evo pištolja sa kojima ću pobiti vas Muslimane i Katolike, da svi budete Hrvatski podanici, ja neću, mi Srbi još svoje gonimo, ako je Pavelić vama sudac, nije meni".

Osumnjičeni je uhićen i predan kotarskoj oblasti u Tesliću.

/Izvj.J.S. Br. 555 od 14-VII. 1941 ovog zapovjedništva/.

Naknadno su uhvaćeni Dragoljub Rosić i Lazo Babić, oba iz Jezera, kotara Jajce, koji se kao sumnjivi komunizmu nalazili u begstvu te su uhićeni i predani ustaškom logoru u Jajcu.

/Izvj. Br. 105 J.S. tajni, od 9-VII. 1941. ovog zapovjedništva/

3. srpnja 1941 Anton Horvat zv. Tone, student.-praya.jz. Kladuše, kotara Cazin, u kući Muniba Muranovića iz Ostrožca, koji je pozvao i Bešlag Muratagića iz Prošica, istima govorio: „kako se pronose lažne vijesti o njemačko-ruskom sukobu, i da će za četrdeset dana sve drugačije biti, da on kao Hrvat i njegovo^ društvo nisu zadovoljni sa današnjim poretkom u Državi Hrvatskoj, jer da su sasvim drugačiju Hrvatsku očekivali, pa Je preporučio, da se što prije tajno organiziraju i sastave spisak lica, koja i sa kakvim oružjem znaju rukovati koje će kroz osam dana preko Muranovića dobiti.

Muranović je pri izlazu Muratagića iz njegove kuće, i tome dao 200 dinara, koju da među seljacima troši, hvali i iste nagovara na komunističku stranku a za kratko vrijeme da~2e~dobiti jöl novaca.

Redžo Đuzalić iz istog mjesta rekao je Bešlagi Muratagiću da će doći ono, što mu je on kazao ranije, t.j. da će Rusija zaokupirati cijeli svijet, a da će Hitler propasti.

Munib Muranović 7. ov. mj. povratio se od nekuda kući gdje je ostavio ključevi od trgovine ženi i jednu ceduljicu: „Pošto sam pukim slučajem doznao, daje žandarmeriskom naredniku naređeno, da me uhapsi, a zašto, neznam razloga^ajiošto nemam vojju zvjeradima u ruke, to sam odlučio poslužiti se begstvom u beskrajnost^ "

Osumnjičeni Bešlaga Muratagić i Redžo Đuzalić uhićeni su i predani kotarskom predstojništvu Cazin, dočim se Muranović nalazi u bjegstvu za kojim je tjeralica raspisana.

/Izv.J.S. Br. Taj. 110 od 11-VII. 1941. ovog zapovjedništva/.

10. srpnja 1941. predao je Dušan Malivuk, iz Rudice, kotar Bos. Novi jednog goluba pismonošu oruž. postaji u Bos. Novom sa oznakama bivše Jugoslavije koji je predan Zapovjedniku 3. satnije Sisačke pješ, pukovnije u Bos. Novom.

/Izv.Taj.J.S. Br. 119 od 14-VII. 1941. ovog zapovjedništva/.

Od prošlog do ovog izvješća izvršeno je na području ove pukovnije iseljenje pučanstva grko-istočnjačke vjere, i to najprije su iseljavani svećenici grko-istočnjačke vjere sa svojim obiteljima, koji su transportirani u sabirni logor u Sisak.

Iz same Banja Luke iseljeno je do sada 300 obitelji iz redova intelektualaca i viđenijih građana, a ima se iz kotara Banja Luke prema planu iseliti još oko 30.000 grko-istočnjaka.

Iseljavanje pučanstva nastavit će se na cijeloj teritoriji ove pukovnije prema izrađenom planu.

Incidenata pri ovom iseljavanju nije bilo.

3.- OTKRIVANJE OSOBA, KOJE AGITIRAJU PROTIV VOJSKE ILI IZBJEGAVAJU VOJNU OBAVEZU: Agitiranja protiv vojske na području ove pukovnije nije bilo a niti izbjegavanja vojne obaveze. Vojni obveznici odazivaju se pozivima vojnih vlasti. Intervencija oružništva do sada nije bila potrebna.

Na proglas Poglavnika, javio se veći broj dobrovoljaca za Hrvatsku legiju sa područja ove pukovnije, koji su već i pozvani.

4.- SUZBIJANJE PRONOŠENJA UZMENIRUJUĆIH ILI LAŽNIH VIJESTI: Na suzbijanju uznemirujućih vijesti i lažnih vijesti, oružništvo energično radi, te se od prošlog do ovog izvješća nije dogodio ni jedan slučaj.

5.- AKCIJA ČETNIKA I PROTUMJERE: Dne 13. srpnja 1941. pojavih su se u selu Kukalje srpski četnici od kojih je teško ranjen ustaša Ilija Radić iz Mahovljana, dočim je njegov drug Ante Dujlović pobjegao.

Ozlijeđeni prenet je u Banjalučku bolnicu na liječenje, a gonjenje četnika nastavljeno.

/Izvj.J.S. Br. 579 od 15-VII. 1941. ovog zapovjeništva/.

6.- SPRIJEČAVANJE STRANE ŠPIJUNAŽE: Za sprječavanje strane špijunaže preduzete su sve potrebne mjere i do sada na području ove pukovnije nije primećena.

7.- ODNOSI SA NJEMAČKIM, TALIJANSKIM I OSTALIM ČETAMA: Jesu korektni i prijateljski.

8.- NADZOR NAD STRANIM LICIMA /NAROČITO VOJNIM/ SUMNJIVCIMA, NEPOUZDANIM ELEMENTIMA: Nadzor nad stranim licima, vojnim i nepouzdanim elementima, strogo se vodi od strane oružništva. Vojna lica se legitimiraju i upućuju, da svoj dolazak i boravak u mjesto sjedišta oružničkih postaja prijavljuju istima.

9.- PRAĆENJE DOMAĆE I STRANE ŠTAMPE: Do sada nikakova strana štampa na području ove pukovnije nije primećena, osim njemačke, a na području oružničkog krila Bihać i Bos. Petrovac - talijanska. Domaća štampa svojim pisanjem u mnogome radi na konsolidaciji prilika i korisno utiče na podizanju duha kod pučanstva.

10.- PRIBAVLJANJE RASPOREDA SAVEZNIČKIH TRUPA NA PODRUČJU OVE PUKOVNIJE: Na području ove pukovnije nalaze Njemačke i Talijanske čete i to na području oružničkog krila Banja Luke njemačke čete, na području krila Bos. Petrovac u Drvaru 10 talijanskih vojnika i 1 dočasni na podrušku krila Bišće /Bihać/ jedan konjički puk talijanske vojske u Bišću zv. „Đenova", a od brze divizije sa sjedištem u Plitvičkim Jezerima 19, bataljun u Cazinu, 13. u Otoki i 6. u Vel. Kladuši. Sva ova tri bataljuna pripadaju 6 Regg Bersaglieri. Na području krila Doboj nalaze se njemačke čete.

11.- PRIBAVLJANJE SVIH PODATAKA VOJNOG I POLITIČKOG ZNAČAJA NA PODRUČJU PUKOVNIJE: Na području ove pukovnije izvršeno je iseljenje pučanstva grko-istočnjačke vjere i to ponajprije svećenika sa njihovim obiteljima koji su transportirani u sabirni logor u Sisak.

Iz Banja Luke iseljeno je do sada 300 obitelji iz redova intelektualaca i viđenijih građana, a ima se iz Kotara Banja Luke izseliti prema planu još oko 30.000 grko-istočnjaka.

Iseljavanje pučanstva grko-istočnjačke vjere nastavit će se na, cijeloj teritoriji pukovnije prema izrađenom planu.

Incidenata pri ovom iseljavanju do sada nije bilo.

Domovi iseljenih, stavljeni su pod nadzor i posebna povjerenstva popisuju imovinu.

Dostavljajući prednje izvješće mišljenja sam, da je opća i politička situacija na području ove pukovnije povoljna.

DOSTAVLJENO:
Hrvatskom oružništvu Zagreb;
Zapovjed.Vrb.Diviz.područja;
Zapovjedništvu: l,2.i 4. oružničke pukovnije, i
Ustaš.Stož.za Bos.Hrvatsku

MP

Zapovjednik, pukovnik
Novak puk[2]

[2] Viktor.

BR. 138

NAREĐENJE ZAPOVJEDNIŠTVA MJESTA SARAJEVO OD 17. JULA 1941. ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE ZA IZVRŠENJE PRESUDA IZREČENIH OD STRANE PRIJEKOG SUDA U SARAJEVU[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO MJESTA
SARAJEVO
V.T. br. 276
17. Vn 1941.

Izvršenje presuda
prijekog suda

ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE.-

Prema izvještaju 4. oružničke pukovnije J.S.broj 285/41 za izvršenje presuda, izrečenih od strane prijekog suda u Sarajevu, potrebno ljudstvo dat će ista pukovnija, dok eskortu, mjesto izvršenja i pogreb određuje ovo zapovijedništvo:

- Eskortu, jačine 1. dočasnika i 3 domobrana sa punom puškom bodom na puški za sprovođenje osuđenih od uza sudbenog stola do mjesta izvršenja dat će vojno oružnički vod ovog zapovjedništva.
- Presude izvršit će se na streljani na Pašinom brdu.
- Kod streljanja obrazovat će kordon 9. satnija 7. pješačke pukovnije /udarna satnija/.
- Sprovod strijeljanih vršit će mrtvačkim kolima Hrvatska vojna bolnica od mjesta strijeljana do vojničkog groblja.
- Strijeljani pokopat će se u vojničkom groblju, a na mjesto za to određenom. Potrebnu radnu snagu za kopanje rake i sve ostalo davat će na kratak avizo Hrvatska vojna bolnica.
- Svećenika odgovarajuće vjere tražiti od ovoga zapovjedništva.
- Ljekara odredit će za svako streljanje ravnatelj Hrvatske vojne bolnice.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143a, reg. br. 7/2.

- Za svako izvršenje presude blagovremeno obavijestiti ovo zapovjedništvo, kako bi se isto na vrijeme spremilo.

DOSTAVLJENO:
Zapovjedniku Bosanskog diviziskog područja za „V" i „PR";
Predsjedniku prijekog suda;
Zapov. 7. pješačke pukovnije;
Vojno oružničkom vodu;
Ravnateljstvu Hrvatske voj.bol.;
Vojnim svećenicima
Zapovjedniku 4. oružnič. pukov. i
Državnom odvjetništvu u Sarajevu.

Zapovjednik pukovnik
(potpis nečitak)

BR. 139

IZVEŠTAJ KRILNOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA TUZLA OD 17. JULA 1941. ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O MALTRETIRANJU ŽITELJA MESTA TORBUT OD STRANE USTAŠA IZ KORAJA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KRILNO ORUŽNIČKO
ZAPOVJEDNIŠTVO
TUZLA
Broj 2345.

Izvještaj o nepravilnom postupku Ustaša iz Koraja, dostavlja.

ZAPOVJEDNIKU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
I
SARAJEVO.

Tuzla 17. srpnja 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Lopare sa Taj.Br.62 od 16. srpnja 1941. dostavio je izvještaj, kako sijedi:

Na temelju zapovjedi Kotarskog prestojništva prez. broj 107 od 9. srpnja 1941. godine, odnosno zapovjedi Velike Zupe „Usora-Soli broj prez 14/41. izvještavam slijedeće:

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143 b. reg. br. 7/4-1.

Dana 14. srpnja 1941. godine u mjestu Tobut, općine Pribojske, kotara Tuzlanskog; došli su iz sela Koraja, Kotara Bijeljina, nekoliko tamošnjih ustaša sa puškama kod kuće Todorovića Lazara, pok. Riste, Cvijetinovića Pere i Jove i Simikića Jove i bez ikakvog zakonskog oslonca, počeli su uredovati za neki put koji je u sporu između napred navedenih i Maksimovića Maksima iz istoga sela, a za koji je put potpisati prije nekoliko vremena uredovao i naredio Maksimoviću, da put nesmije zagrađivati, pošto je taj put bio od pamtivjeka što je ovaj i primio ka znanju. - Ali su ove ustaše Todorovića Lazara i drugove vezali u lance, mučili i tukli i nisu ih htjeli pustiti dok na njihov zahtjev svaki nije dao po 200 /dvije stotine/ dinara; pa kada su istima kazali da nemaju novca počeli su terati stoku, te su tako isti bili primorani da nađu novce i da istima dadu kada su ih pustih na slobodu, a istovremeno istima zaprijetili da u roku 24 sata moraju dati i Maksimoviću Maksimu 200 dinara, a ako to ne učine da će oni doći i da onda njih neće biti živi, te su isti došli na postaju i nesmeju da idu kući bojeći se osjete.

Istovremeno su izjavili da oružništvo nije ništa i da su oni stariji i mogu raditi šta hoće da im nitko nemože ništa i da oružništvo u opšte je pod njihovom kontrolom i što im oni narede samo imaju izvršavati.

Ovo nije prvi slučaj prelaza ovih ustaša koji su sve mještani i nenaobraženi ljudi da prelaze u reon ove postaje i bez ikakvog razloga maltretiraju stanovništvo, pucaju iz pušaka, opijaju se, i stvaraju u selima strah i stanovništvo bježi po šumama, te bi ovo moglo dovesti do vrlo hrđavih posljedica, pored toga kupe po selima vojno odijelo, stoku izostalu iza propasti Jugoslavije i javno se pogovara da ovo ništa ne predaju sem da se sa ovim služe i preprodaju što ima među stanovništvom veoma hrđav utisak i škodi dobrome glasu Pravi čelični ustaša i Države Hrvatske, a sa time omalovažavaju oružništvo kao organe javne sigurnosti, te isti u mjesto da sarađuju sa oružništvom isti se kriju od oružnika da se ne sretnu sem idu po najzabačenijim krajevima gdje ih se nemože primjetiti i prave razne protivzakonitosti.

Prednje se dostavlja smolbom, da se preko Vehke Župe ovo istima spriječi da bi prestala ova protivzakonitost jer u protivnom moglo bi da dovede do neželjeni posljedica jer je narod na ovakav postupak veoma ogorčen.

M.P.

Zastupa
Zapovjednika krila
oružnički nadsatnik:
Ghilardi[2]

[2] Franjo.

BR. 140

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI VINKOVCI OD 17. JULA 1941. DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU O ISELJAVANJU SRBA IZ SLAVONIJE U SRBIJU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U VINKOVCIMA

Str. Pov. broj: 4/41.

Vinkovci 17. srpnja 1941.

DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU

ZAGREB.
Kačičeva ul. 26

U vezi brzoglasnog razgovora od danas u predmetu izseljenja Srba izvjestiti je nakon provedenih izviđa slijedeće:

Iz Vinkovaca nije nijedan posebni vlak otišao prema Beogradu sa iseljenicima iz Vinkovačkog kotara.

Sa područja kotara vinkovačkog bez grada Vinkovaca otputovalo je samo par ljudi.

Iz kotareva Virovitica, Slatina, Đakovo, Osijek, Valpovo, Našice, Požega, Donji Miholjac, i dijelom Vukovara iseljeni su Srbi i otpremljeni vlakovima što posebnim, a što opet sukcesivno i par vagona, koji su bili prikopčani drugim vlakovima preko Vrpolja i Osijeka kroz Vinkovce za stanicu Gunja.

Iz Gunje su isti iseljenici prema dobivenim podacima otišli u Brčko te Bjelinu, gdje su logorovani. Sada navodno u okolnim selima imade oko 20.000 ljudi.

Voditelj prometnog željezničkog ureda u Vinkovcima dobio je iz Rače brzoglasnu obavjest, da imade mnogo svijeta za putovanje iz Rače za Beograd i da su ljudi slabo obučeni i odjeveni, te da je hrđavo vrijeme, pa je na temelju te obavjesti poslao iz Vinkovaca u Raču jednom 25 vagona, a drugi put 30 vagona, a nešto je pokupio po stanicama i poslao i te vagone u Raču.

Dana 9., 11. i 14. srpnja o.g. otpremljena su tri vlaka iz Rače sa iseljenicima preko Šida prema Zemunu.

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 170, reg. br. 1/12-2.

U svakom vlaku je moglo biti 1.000 do 1300 ljudi, a ljudi u vagonima su prema dobivenim podacima čuvani po ustašama. Vožnja je bila besplatna.

Kroz Vinkovce iz drugih mjesta za Gunju prošlo je u međuvremenu od mjesec dana 16 vlakova sa 432 vagona u kojima je vagonima moglo biti od 25 do 30 ljudi u vagonu.

M.P. Kotarski predstojnik:
/potpis/

BR. 141

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE HAN PIJESAK OD 17. JULA 1941. O PLJAČKANJU I ZLOSTAVLJANJU STANOVNIŠTVA OD STRANE USTAŠA NA TOM PODRUČJU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U VLASENICI.
Prez. Broj: 84/1941.

Vlasenica, dne 19. srpnja 1941.

Izvještaj o nezakonitom radu pojedinih Ustaških organa.

VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA
SARAJEVO.

4. bojnica Vojne Krajine u Vlasenici dostavila je ovoj Oblasti spis slijedećeg sadržaja:

Oružnička postaja u Han Pijesku sa Broj službeno od 17. srpnja o.g. dostavila je shjedeći izvještaj:

1) Dana 30 lipnja t.g. prijavio je ovoj postaji Nerić Nikola iz Malog Polja, da su dana 30 lipnja t.g. došli kod njegove kuće i to Meho Kućanin iz Babina, Amhet Ivojević iz Ivojevića i Mehmed Mujić-Mujan iz Kazimirovića, svi općine Knežina, kotara Vlaseničkog i da su ga zlostavljah u tolikoj mjeri, da su mu nanijeli nekoliko teških tjelesnih povreda, te se sumnja, da će imenovani teško ostati u životu.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 15/1.

2) Iste ustaše došle su kod kuće Milke Nerić iz Malog Polja i kod imenovanog su izvršili pretres stana, i kada nisu ništa sumnjivog pronašli, skinuli su joj vjenčani (zlatni) prsten sa ruke te su joj zaprijetili, ako i kome kaže, da joj je prsten oduzet, bit će ubijena.

3) Isti su došli kod udove Save Nerić iz Nerića i od imenovane na razbojnički način oduzeli srebreni pojas u vrednosti od 400 dinara i poslije toga na zvijerski način je zlostavljali.

4) Isti su dana 2. srpnja t.g. došli u kuću Stojana Andrića iz Malog Polja, gdje su našli njegovu majku Stoju, staru 62 god., od iste su tražili novac, te kada im je starica odgovorila da nema novca i da su previše siromašnog stanja, imenovani su Stanicu zlostavljali u tolikoj mjeri, dok nije pala u nesvijest i poslije kada se je na zemlju srušila, jedan od trojice imenovanih udario ju je kundakom u leđa, i tom prilikom nanio joj teške tjelesne povrede.

5) Dana 11. srpnja t.g. prijavio je ovoj postaji Ljubomir Drljić iz Malog Polja, da su dvojica ustaša, ne sjeća se njihovih imena, došli kod njegove kuće i oduzeli mu 100 kg. pšenice i oko 30 litara rakije. Isti su pokupili svo djevojačko ruho i ponijeli ga, ali na molbu djevojaka i djevojačkih roditelja ruho su djevojkama povratili.

6) Dana 11. srpnja t.g. trojica nepoznatih ustaša došli su kod kuće Bogdanke Lelek iz Malog Polja i od iste oduzeli posljednih 20 kg. pšenice.

7) Dana 13. srpnja t.g. prijavio je ovoj postaji Emin Delamić, desetar želj. pruge, da su mu ustaše Nurija Imamović i Avdo Karajičić, oba iz sela Nevačke, noću istoga dana oko 23 sata došli i izvršili prijetres stana i razbacali mu sve kućne stvari, istog dana naredili su mu, da im mora kupiti jedno jagnje i da im ga ispeče, jer inače će biti ubijen po Ustaškom zakonu. Dana 14. srpnja t.g. ista dvojica su na prugu, gdje se je prijavitelj nalazio sa svojim radnicima na opravci željezničke pruge, te su imenovani njegove radnike zlostavljali i vezali ih. Imenovani su istog dana bili u potpuno pijanom stanju, gdje su iz kafane Muje Kobaša tom prilikom pucali, da umalo nisu ubili Nuriju Omerovića, koji je ispred pomenute kafane od prilike oko 300 m. udaljenosti nalazio se, te da imenovani nije legao na jednu stijenu, bio bi ubijen.

Od strane pojedinih ustaša ima još mnogo nezakoniti nasilja, ali pučanstvo ne smije da prijavljuje, jer se boji osvete od strane pojedinih ustaša.

Svi su izvršioci ovih nezakonitih dijela prijavljeni nadležnim vlastima, a ujedno je dostavljen izvještaj i Ustaškim starješinama.

Dostavljam prednje sa mišljenjem, da treba preduzeti mjere, koje će te postupke spriječiti, jer su na štetu ugleda Ustaškog pokreta, predviđenog reda i stvara uznemirenost u narodu."

Prednji izvještaj dostavlja se na znanje sa molbom, da se preduzme što je potrebno kod nadležnih Ustaških vlasti, da se ovakovi i slični slučajevi spriječe, a da iznijeti slučajevi ispitaju, te da se krivci pozovu na zakonsku odgovornost.

Ovo je sve nužno u interesu održavanja javne sigurnosti i reda.

KOTARSKI PREDSTOJNIK:
M.P. Gruhonjić

BR. 142

IZVEŠTAJ RAVNATELJSTVA ZA JAVNI RED I SIGURNOST OD 19. JULA 1941. O STANJU NA TERITORIJI NDH, ZLOČINIMA USTAŠA U SELU BUBNJU I ISELJAVANJU SRBA[1]

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

Prs.Broj: 982-1-1941.
Predmet: Izvještaj o stanju
do 19.VII. u 8 sati.

Zagreb, 19. srpnja 1941.

I Z V J E Š T A J

Dana 17. o. mj. u 9 sati na državnoj granici kod Bakarca nesretnim slučajem ranio je jedan ustaša pucajući na krijumčare talijanskog vojnika.

Zapovjedničtvo prve hrvatske oružničke pukovnije javlja, da je u Bubnju kotar Donji Lapac po ustašama ubijeno 3. srpnja 152 osobe od toga 18 žena i 12 djece. Došlo je do tog zbog izazivanja sa strane Srba.

Ravnatelj župskog redarstvenog ravnateljstva Velike Župe Vuka u Vukovaru Joso Rukavina javlja da je u Rumi zadržano 7

[1] Kopija u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 153-a, reg. br. 1/1.

vagona iseljenika.[2] O tome je obaviješteno ravnateljstvo za ponovu i Predsjedništvo vlade.

U Bišću nema više talijanske ni njemačke vojske. Iz Plitvičkih jezera povlači se štab talijanske divizije; ostaje jedna satnija.

Velika Župa Bribir i Sidraga iz Knina javlja neprestanim četničkim podvizima na talijanskom području i prepadima na hrvatsko područje. Ubijena je jedna njemačka državljanka. Veliki župan predlaže pojačanje oružništva.

Stožer petog pohodnog bataljona u Zvorniku izvještava o uplitanju Nijemaca na naše vršenje službe, navađajući primjere.

Zapovjedništvo drugog hrvatskog oružničkog puka javlja o pripremama četnika na pobunu u Gornjem Tiškovcu, kotar Bosansko Grahovo, čim ode talijanska vojska.

Predstojništvo željezničkog redarstva u Vinkovcima brzoglasno javlja da je prema uputi ravnateljstva za ponovu obustavilo dana 18. o. mj. selidbeni prevoz 28 Srba koji su iseljavali u Srbiju. Isti su se na to požalili njemačkom časniku na kolodvoru, koji je naredio da se prevoz mora pustiti. Kada mu je od naših vlasti skrenuta pažnja[1] na postojeću naredbu, on se o njoj uvredljivo izrazio, te izjavio, da narod od 8. milijuna ne može zapovjedati narodu od 100 milijuna.

Za Dom spremni!

Ravnatelj:
EK[3]

[2] **Vidi dok. br. 123.**
[3] **Kvaternik Eugen.**

BR. 143

OBAVEŠTENJE ZAPOVJEDNIŠTVA VOJNE KRAJINE SARAJEVO OD 19. JULA 1941. ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE 0 PRESELJENJU 12.000 SRPSKIH IZBEGLICA SA DRINE U VIŠEGRAD I OKOLINU[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
VOJNE KRAJINE
Vojni odjel
Broj 26
19. srpnja 1941 g.
SARAJEVO

ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE SARAJEVO

Divizija za Bosansko područje dostavlja:

„Iz Ureda Vojskovođe /pukovnik Jendrašić/ zapovjeđeno je:

Njemci javljaju da još uvijek ima na Drini 12.000 Srba nedaleko Užica. Ti su Srbi gladni i bez krova i obuće.

Nijemci prijete da će na 24 dana obustaviti svaki transport /dosad su već na 14 dana obustavili sve transport^/ radi ovih 12.000.

Vojskovođa zapovjeda da se tih 12.000 Srba[2] odmakne od Drine, da se za par dana prehrane i nastane /u Višegrad i okolicu ili kamo drugamo/ a to da se svrši pomoću Crvenog Križa, oružništva, Vojne Krajine i vojske u opće.

Sutra ili prekosutra donijet će Poglavnik odluku što da se s njima uradi i kamo da ih smjesti, ali za to vrijeme ih treba privremeno zbrinuti kako je gore navedeno".

Dostavlja Vam se prednje na znanje. Ustaški stožer u Sarajevu 20. srpnja rano u jutro šalje svoga izaslanika, koji će ovim preselenjem rukovoditi, te se njemu stavljaju sve bojnice i oružničke postaje u ovom poslu na raspoložbu.

P.n. zapovjednika
oružnički podpukovnik
/potpis 'nečitak/

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 1/2.
Vidi dok. br. 122.

BR. 144

DOPIS KOTARSKE OBLASTI VLASENICA OD 20. JULA 1941. VELIKOJ ŽUPI VRHVOSNA O PRESELJENJU 12.000 SRBA SA OBALE DRINE NA TERITORIJU OVOG KOTARA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U VLASENICI
Str. prez. br. 2/41.-

Vlasenica, dne 20-srpnja 1941

VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA
u
Sarajevu

Ova Oblast obavještena je sa pouzdane strane, da se ovih dana imade od Drine odmakne 12.000 Srba i da se isti za par dana prehrane i nastane u kotareve dalje od Drine, među koje kotareve dolazi i ovaj kotar. - Obzirom, da je ovaj kotar pasivan kraj i da već dulje vremena pučanstvo ovog kotara formalno gladuje, jer je nabava hrane za ovaj kotar veoma otežana obzirom na komunikacione veze i pomanjkanje prevoznih sredstava. - Ovo teško stanje koje vlada zbog pomanjkanja hrane za ishranu pučanstva dolaskom pomenutih Srba dovelo bi do užasa i bijede, a što bi neminovno imalo i težih poslijedica. - Osim izloženog mora se imati u vidu, da ovaj kotar broji preko 75 % Srba od cjelokupnog pučanstva, i kada bi stigli ovi iseljeni Srbi u ovaj kotar u onako bijednom stanju u kakovom se nalaze - gladni, žedni-goli i bosi, a Srbi ovoga kraja i tako strahuju od iseljavanja i već se danima nalaze po šumama u uvjerenju da ih se traži za transportovanje u svrhu iseljavanja, stvorilo bi kod istih revolt,, zbog čega bi neminovno došlo kod istih do pobuna u većim razmjerima zbog čega bi muslimanski živalj, na koji su Srbi i onako ogorčeni bio za najkraće vrijeme uništen.

Obzirom na izloženo molim, da se kod nadležnih najhitnije preduzmu potrebne mjere, da se svako upućivanje Srba u ovaj kotar odmah obustavi i da se naredi, da isti ni u kom slučaju nemogu biti ovamo transportovani, nego da se isti transportuju u

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 10/1-1.

one kotareve u kojima je dospjela žetve i gdje nije pretežno pučanstvo srpsko.-[2]

Kotarski predstojnik,
M.P. **Gruhonjić**

[2] **Vidi dok. br. 143.**

BR. 145

DEPEŠA POTPUKOVNIKA STJEPANA JAKOVUEVIĆA OD 21. JULA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O NAORUŽAVANJU MUSLIMANA U SJENICI[1]

Telefonska
depeša

ZAPOVJEDNIŠTVU 4 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE I
ZAPOVJEDNIŠTVU VOJNE KRAJINE

SARAJEVO.

Izvještavam da pobuna u Crnoj Gori zauzima sve veći i veći mah i proširila se je na cijeli teritorij Crne Gore.

Svi manji talijanski odredi vojnika povukli su se u veće gradove kao što je: Nikšić, Podgorica, Cetinje, Berane, Kolašin i Bijelo Polje.

Ovi garnizoni su opkoljeni od strane pobunjenika.

Imam apsolutno točan izvještaj da je jučer 20 ov.mj. u 17 sati Bijelo Polje zauzeto od pobunjenika. Jedna talijanska satnija od 180 vojnika jeste zarobljena.

Nekoliko Talijana je ubijeno. Ostali su se predali bez borbe.

Pobunjenicima je pao u ruke veliki vojni magacin sa oružjem i municijom u Bijelom Polju kao i mnogo automatskog oružja.

Pobunjenika oko Bijelog Polja ima oko 5000. Pobunjenici su odmah uspostavili komunistički režim.

Pobunjenike predvode crnogorski oficiri i crnogorski studenti komunisti. Instrukcije za sav rad dobivaju šifrom iz Moskve.

Prema sigurnim izvještajima pobunjenici sada se organizuju i spremaju da opkole Prijepolje kao i druge varoši u Sandžaku.

U srezu Sjeničkom izvršili su komunisti napad sa jakim brojem na oružničke postaje Ponorac, Bare i Buđevo. Napadi su odbijeni samo su komunisti zauzeli oružničku postaju Bare.

[1] Original **u** VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 3/12-1.

Organizirao sam protivnapad i postaja Bare je danas povraćena, ali je telefonska veza prekinuta a zgrada razbijena.

Od strane komunista poginulo je oko 25 ljudi, a od naše strane poginuo je jedan milicionarac musliman iz Sjenice.

Puške i municiju koju sam dobio, razdjeljio sam povjerljivim muslimanima i stavio pod komandu zapovjednika nadležnih postaja.

Potrebno je da se pošalje još 10 puškomitraljeza, 100 pušaka 10.000 municije i 5 sanduka bombi.

Naročitu hrabrost u borbi pokazao je nadporučnik Vrkljan i njegovom zaslugom su povraćene Bare.

Potrebno je da se satnija u Prijepolju pojača sa 50 vojnika. Najgora je stvar što talijanski komandanti opsjednuti u garnizonima nemogu izvjestiti svoje komande, jer su sve veze prekinute u Crnoj Gori.

Izbjegli talijanski vojnici su me zamolili da se o tome izvjesti Italijanski konzulat u Sarajevu, a ovaj da izvjesti talijansku vrhovnu komandu, kako bi hitno poslali tenkove i avijone kao pomoć talijanskim opsjednutim gradovima.

Molim po ovome žurno izvjestiti komandanta Divizije, zatim potpukovnika g. Vidasa, g. Francetića, g. Bralu i Hakiju Hadžića.

Velike mase muslimana sa porodicama bježe već nekoliko dana iz Crne Gore na našu teritoriju i pričaju o strahovitim nasiljima koja nad njima vrše komunisti i Crnogorci.

Molim da se žurno pošalje barem do Priboja željeznicom hrana za ove izbjeglice kako bi se ova sirotinja mogla prehraniti i da se povede u Sarajevu sabirna akcija u tu svrhu kao i da se odredi mjesto gdje bi se ove izbjeglice privremeno mogle smjestiti.

Broj: službeno

21 srpnja 1941 godine
u 21 sat i 25 min.
predao: poručnik Kokot, s.r.
primio: stož. narednik Krvavac s.r.

v

Potpukovnik
Jako vijevics**.r.**[2]

[2] Stjepan Jakovljević, zapovjednik Sandžaka.

BR. 146

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI FOČA OD 22. JULA 1941. VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA O PRIPREMAMA ZA SMEŠTAJ SLOVENAC A-IZBEGLIC A U SRPSKE PORODICE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST FOČA
Prez. br. 25/41

Foča 22 srpnja 1941 god.

VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA SARAJEVO

Savezno tamošnjem nalogu Prez. br. 49/41 od 14 srpnja o.g. po pitanju useljavanja i smještanja Slovenaca, preduzeo sam sve potrebne mjere.

Od svih općinskih poglavarstava ovoga kotara zatražio sam iskaze svih Srba stanovnika ovoga kotara, o njihovim imućstvenim prilikama, broju članova familije, te koliko svaka srbska obitelj može, primiti useljenih Slovenaca, a u smislu uputa i naređenja Drž. Ravnateljstva za ponovu broj 755 P.tk/1941.

Nadalje sam preduzeo potrebne mjere preko općinskih poglavarstava i oružničkih postaja da se mještani Hrvati psihički spreme unaprijed na dolazak Slovenaca, te je mogućnost svakog incidenta isključena, obzirom da domaći Hrvati ovoga kotara rade trpe i podnose Slovence nego domaće Srbe.[2]

Sve što bude potrebno preduzeti će se i izvršiti.

Kotarski predstojnik,
/Potpis nečitak/

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 12/1-1.
[2] Vidi dok. br. 157, 158, 166.

BR. 147

OKRUŽNICA RAVNATELJSTVA USTAŠKOG REDARSTVA OD 23. JULA 1941. ZA REGISTROVANJE SRBA - PRAVOSLAVACA NA CELOJ TERITORIJI NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE[1]

RAVNATELJSTVO USTAŠKOG REDARSTVA
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE U ZAGREBU.

Broj: tajni: 2/1941.-II.
Predmet: Registriranje Srba
Pravoslavaca-okružnica.
OSOBNO!

Zagreb, dana 23. srpnja 1941.

ŽUPAMA 1-22.
USTAŠKOM POVJERENIŠTVU ZA BOSNU
I HERCEGOVINU - SARAJEVO - G. FRANCETIĆ.

Naslov se poziva da prema uzorcima priloženih tiskanica izda shodnu odredbu Redarstvenom Ravnateljstvu, Ravnateljstvu Ustaškog Redarstva u koliko su već takova osnovana u sjedištima Župa, Predstojništvima redarstva i Kotarskim oblastima i mjestima gdje nema redarstva, da svako na svome području t. j. sjedištu Redarstva, Kotarske oblasti /grad, mjesto/ provede u roku od 15 dana registriranje svih Srba kao i onih koji su bih kada pravoslavne vjere.

Valja ispuniti najprije upitne listove, a zatim samo najvažnije podatke /lične i porodične-vjerske/ prepisati u kartone, te složiti kartoteku po brojevima i abecednom redu.

Kartoteku treba voditi u duplikatu, od kojeg će se jedan primjerak slati ovom Ravnateljstvu.

Potrebni personal zamoliti od Ustaškog Stožera u mjestu.

Valja raditi samo sa pouzdanim ljudima, točno i savjesno.

Glavu tiskanice promjeniti prema nazivu ureda koji će sprovoditi registriranje. O učinjenom sa brojem registriranih Srba /bez t.zv mješovitih brakova i već provedenih na katolicizam/ izvjestiti neposredno ovo Ravnateljstvo pozivom na broj gornji.

ZA DOM SPREMNI!

RAVNATELJ USTAŠKOG REDARSTVA
M.P. NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE
Cerovski v.r.

[1] Kopija u Vn, Vojni Arhiv, ANDH, k. 179, regh. br. 13/2-1. U prilogu se nalazi formular upitnog lista za evidenciju Srba-pravoslavaca, reg. br. 13/2—6.

RAVNATELJSTVO USTAŠKOG REDARSTVA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE U ZAGREBU.

Broj: tajni: 2/1941.-II. Zagreb, dana 23. srpnja 1941.

Predmet: Registriranje Srba Pravoslavaca-okružnica.

OSOBNO!

Ž U P A M A 1-22.

USTAŠKOM POVJERENIŠTVU ZA BOSNU I HERCEGOVINU- SARAJEVO-G.FRANCETIĆ.

Naslov se poziva da prema uzorcima priloženih tiskanica izda shodnu odredbu Redarstvenom Ravnateljstvu, Ravnateljstvu Ustaškog Redarstva u koliko su već takova osnovana u sjedištima Župa, Predstojništvima redarstva i Kotarskim oblastima u mjestima gdje nema redarstva, da svako na svome području t. j. sjedištu Redarstva, Kotarske oblasti /grad, mjesto/ provede u roku od 15 dana registriranje svih Srba kao i onih koji su bili kada pravoslavne vjere.

Valja ispuniti najprije upitne listove, a zatim samo najvažnije podatke /lične i porodične-vjerske/ prepisati u kartone, te složiti kartoteku po brojevima i abecednom redu.

Kartoteku treba voditi u duplikatu, od kojeg će se jedan primjerak slati ovom Ravnateljstvu.

Potrebni personal zamoliti od Ustaškog Stožera u mjestu.

Valja raditi samo sa pouzdanim ljudima, točno i savjesno.

Glavu tiskanice promjeniti prema nazivu ureda koji će sprovoditi registriranje. O učinjenom sa brojem registriranih Srba / bez t.zv. mješovitih brakova i već provedenih na katolicizam /izvijestiti neposredno ovo Ravnateljstvo pozivom na broj gornji.

ZA DOM SPREMNI!

RAVNATELJ USTAŠKOG REDARSTVA
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE
CEROVSKI v.r.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
RAVNATELJSTVO USTAŠKOG REDARSTVA

Faksimil dokumenta broj 147.

BR. 148

OKRUŽNICA RAVNATELJSTVA USTAŠKOG REDARSTVA OD 23. JULA 1941. ZA PRITVARANJE I OTPREMANJE U KONCENTRACIONI LOGOR GOSPIĆ SRBA IJEVREJA - KOMUNISTA SA TERITORIJE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE[1]

RAVNATELJSTVO USTAŠKOG REDARSTVA
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE U ZAGREBU

Broj: tajni: 1/1941.
Predmet: Pritvaranje i otpremanje u zbiralište, Srba i Židova-komunista-okružnica.
OSOBNO! [1]

Zagreb, dana 23. srpnja 1941.

ŽUPAMA 1-22.
USTAŠKOM POVJERENIŠTVU ZA BOSNU I HERCEGOVINU-SARAJEVO-G. FRANCETIĆ.

Poziva se naslov, da odmah izda shodnu odredbu područnom Redarstvenom ravnateljstvu, Ravnateljstvu ustaškog redarstva u koliko su već takova osnovana u sjedištima Župa, Predstojništvima redarstva i kotarskim oblastima u mjestima gdje nema Redarstva, da se najžurnije izvrši pritvaranje svih Židova i Srba-pravoslavaca, koji su bilo poznati već kao komunisti, bilo pak da su i malo sumnjivi, da su skloni tome pokretu.

Iste mjere valja poduzeti i protiv komunista katoličke ih muslimanske vjeroispovjesti, kao i drugih time, da se pridrže do daljnjega u pritvoru, dok Srbe i Židove ima se smjesta odpremati u zbiralište /konc. logor/ Gospić.

O uspjehu te broju otpremljenih odnosno pritvorenih osoba valja žurno podnijeti neposredan kratak izvještaj sa osobnim podacima /prezime, ime, zanimanje te odakle je/ pozivom na broj gornji.[2]

ZA DOM SPREMNI!

RAVNATELJ USTAŠKOG REDARSTVA
M.P. NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE:
Cerovski v.r.

[1] Kopija u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 189, reg. br. 31/7-1.
[2] Vidi dok. br. 170.

RAVNATELJSTVO USTAŠKOG REDARSTVA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE U ZAGREBU

Broj: tajni 1 / 1941. Zagreb, dana 23. srpnja 1941.

Predmet: Pritvaranje i otpremanje u zbiralište, Srba i Židova-komunista-okružnica.

OSOBNO!

Ž U P A M A 1-22.

USTAŠKOM POVJERENIŠTVU ZA BOSNU I HERCEGOVINU-SARAJEVO-G.FRANCETIĆ.

Poziva se naslov, da odmah izda shodnu odredbu područnomu Redarstvenom ravnateljstvu, Ravnateljstvu ustaškog redarstva u koliko su već takova osnovana u sjedištima Župa, Predstojništvima redarstva i kotarskim oblastima u mjestima gdje nema Redarstva, da se najžurnije izvrši pritvaranje svih Židova i Srba-pravoslavaca, koji su bilo poznati već kao komunisti, bilo pak da su i malo sumnjivi, da su skloni tome pokretu.

Iste mjere valja poduzeti i protiv komunista katoličke ili muslimanske vjeroispovjesti, kao i drugih time, da se pridrže do daljnjega u pritvoru, dok Srbe i Židove ima se smjesta otpremati u zbiralište /konc. logor/ Gospić.

O uspjehu te broju otpremljenih odnosno pritvorenih osoba valja žurno podnijeti neposredan kratak izvještaj sa osobnim podacima /prezime, ime, zanimanje te odakle je/ pozivom na broj gornji.

ZA DOM SPREMNI!

RAVNATELJ USTAŠKOG REDARSTVA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE:
CEROVSKI v.r.

RAVNATELJSTVO USTAŠKOG REDARSTVA

Velika Župa Hum u Mostaru
Primljeno dne 31.VII. 19 41 god.
Prez. Broj 178 Priloga 1

31/7-41

Faksimil dokumenta broj 148.

BR. 149

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI OSIJEK OD 23. JULA 1941. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O PROTERIVANJU PRAVOSLAVACA IZ DALJA[1]

KOTARSKA OBLAST U OSIJEKU
Broj: 5920-1941.

Predmet: Milanković Stanoje iz Dalja; darovanje pokućstva Njemačkoj narodnosnoj grupi u Osijeku.-

U Osijeku, dne 23. srpnja 1941. god.

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo
Zagreb

Na dan 23. lipnja 1941. iz općine Dalj evakuirano je 63 obitelji grčko-istočne vjere, koji su bili apsolutno nepoželjni i nepoćudni u našoj sredini.

Među ovima trebao je biti protjeran i Milanković Stanoje iz Dalja; ali on je uspio sa liječničkim svjedožbama produžiti sebi boravak u Dalju do 30. lipnja 1941.

U međuvremenu Milanković je darovao cijelokupni svoj vrijedniji namještaj Mjesnoj Njemačkoj narodnosnoj grupi Osijek III, kako se to vidi iz priložene darovnice pisane na njemačkom jeziku, čiji original čuva se u ovoj arhivi.-

Dokaz: ovjerovljeni prepis darovatelja.

Za uzdaje zbog ovog poklona vodstvo Njemačke narodnosne grupe Osijek III. poslalo je dana 8. ovog mjeseca dva svoja uniformisana člana u Dalj, od kojih se jedan predstavio kao član Schräm Karlo (Šram Karlo), a imali su - izgleda - zadatak da budu Milankovićevi tjelohranitelji i da čuvaju darovani namještaj.-

Na dan 10. ovog mjeseca članovi Mjesne narodnosne grupe iz Osijeka III. odvezli su na kamionima ovaj namještaj iz Dalja u Osijek.-

Prije njihova odlaska i prijevoza namještaja iz Dalja upozorio ih je općinski bilježnik Kostalac Filip, da bez predhodnog odobrenja Kotarske oblasti ne smiju prevoziti pokućstvo pošto cjelokupna imovina Srba i Židova pripada Državi Hrvatskoj.

Prednje čast mi je dostaviti: s molbom na znanje.-

Prilog: 1 komad.

M.P.

Upravitelj kotara:
Glunčić v.r.

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 238, reg. br. 58/2-5.

BR. 150

PREDLOG POGLAVNIKOVOG POVJERENIKA U SARAJEVU OD 23. JULA 1941. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA ZA NASELJAVANJE ISTOČNE GRANICE NDH MUSLIMANSKIM I KATOLIČKIM ŽIVLJEM[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
POVJERENIŠTVO SARAJEVO,
Broj 2326/41

Sarajevo 23 srpnja 1941.

Naseljavanje istočne granice.

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA

ZAGREB

Tokom ovoga mjeseca obišao sam što s doglavnikom Ademagom Mešićem što sam mogao mjesta u unutrašnjosti B. i H. i ova pogranična mjesta uz Drinu: Rogaticu, Vlasenicu, Srebrenicu, Zvornik i Bijeljinu. Svuda sam održao skupštine ili šire sastanke, a osim toga uže dogovore sa pretstavnicima mjesnih vlasti i ostalih dužnostnika, i tako došao sam u neposredni dodir sa svima mjerodavnim slojevima građanskim i seljačkim.

Svagdje se vidno opaža zadovoljstvo i veliko oduševljenje naroda sa stvaranjem Nezavisne Države Hrvatske i duboka zahvalnost i ljubav prema Poglavniku i privrženost Državi Hrvatskoj.

Sva istočna Bosna kao i Hercegovina nastanjena je isključivo muslimanskim i grčko-istočnim pučanstvom. Muslimansko seosko pučanstvo vrlo je oskudno sa zemljom, jer je agrarnom reformom koju je provodila bivša Beogradska vlada preko svojih mjesnih vlasti, pogođen samo muslimanski svijet ne samo gradski kao posjednički nego i seoski. Poznato je, da su oduzeta ne samo sva t.zv. kmetovska zemljišta nego i beglučka t.j. potpuno slobodna zemlja, ako se samo dogodio kakav slučaj, da je muslimanska neka porodica za vrijeme svjetskog rata ili prije tog rata dala koju svoju njivu na obradu nekom pripadniku grčko-istočne vjere, bilo

[1] Original u "VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 171-a, reg. br. 45/1-1,3.

da je ta muslimanska obitelj ostala bez domaćina, bilo da je ovaj bio u vojsci.

Prilikom uzurpacija erarnog zemljišta ili općinskih pašnjaka postupak je također bio dvojak. Muslimanima je uzurpirano zemljište s rijetkim izuzetcima oduzimato, dok je pripadnicima grčko-istočne vjere uzurpirano zemljište ostavljato.

Općinska ispašišta i utrine u muslimanskim selima bili su predmet oduzimanja i diobe među dobrovoljce sa otvorenom tendencijom da muslimanskog seljaka što većma stijesne i ograniče.

Sve je to dovelo do osiromašenja muslimanskih seljaka i do stvaranja velikog broja beskućnika.

I ako su i meni kao i svakom poznavaocu prilika u Bosni i Hercegovini ove nekulturne mjere bile vrlo dobro poznate, ipak je ovo sve na svakom mom sastanku iznošeno sa jednodušnim zahtjevom: da im sve ove nepravde i nasilja, koja su na muslimanima kroz cijelo vrijeme srpske vladavine vršene, isprave i da dobiju zemlju oni muslimani seljaci i građani bivši posjednici, koji su ostali bez svojih zemalja, što su ih naslijedili od svojih predaka ili tokom vremena kupovali bilo kao seljaci bilo kao mali obrtnici, zanatlije i trgovci od svojih skromnih ušteda.

Pošto će preseljavanjem Srba ostati dosta slobodne obradive zemlje, sasma je prirodno, da na ove zemlje treba prvenstveno naseliti seljacima i siromašnim građanima iz dotičnih krajeva, koji imaju ili vrlo malo ili nimalo zemlje.

Naseljavanje Slovenaca u ove pogranične kotareve, za koje je narod čuo, nije poželjno iz ovih razloga:

Naseljavanjem domaćeg stanovništva na napuštena i slobodna zemljišta udovoljava se jednoj prijekoj potrebi za zbrinjavanjem jednog velikog broja domaćih ljudi, rođenih u tom kraju, vičnih opasnostima, koji poznaju opće prilike svoga kraja, te su spremni i odlučni da u svim zgodama i pod cijenu svojih života brane svoju rodnu grudu, a s tim ujedno da budu i najjača i najpouzdanija brana i odbrana istočne granice naše Nezavisne Države Hrvatske.[2] Mora se računati s tim, da su to sve prekaljeni graničari, koji su znali stoljećima stajati na braniku svoje domovine i koji su predano i budno bdili kao vječna straža na Drini.

Konačno, i svaka stopa zemlje duž cijele istočne granice natopljena je potocima krvi njihove i njihovih predaka. Kao graničari od rođenja prekaljeni su borci i vični svim marifetlucima

[2] Vidi dok. br. 53.

srbijanskih graničara s onu stranu Drine, uvjek spremni da za svoj Dom i rodnu grudu proliju bez ustezanja svoju krv.

Naseljavanje Slovenaca u graničnim kotarevima prema Srbiji i Crnoj Gori nije oportuno niti poželjno iz ovih razloga:

Slovenci su katolici, pa se ne samo po jeziku negoć i po vjeri bitno razlikuju od tamošnjeg muslimanskog pučanstva. Kao katolici imat će dakako svoje posebne bogomolje-crkve i svoje posebne vjerske svečanosti i sastanke, pa će uvjek ostati kao posebna cijelina, zbijeni u svoje redove i povučeni u se, a to podvajanje biti će pojačano još i jezičkom razlikom. Razlika u vjeri ne može dovesti ni do sklapanja brakova i rodbinskih veza između muslimana Hrvata i katolika Slovenaca, pa će i stoga biti znatno oteščana svaka asimilatorska mogućnost tih slovenskih naseljenika, te će se za dogledno vrijeme osjećati Slovencima i smatrati se nečim posebnim i tuđim.

Sasma drugo će biti, ako se Slovenci nasele u krajevima sa domaćim katoličkim pučanstvom, gdje će imati hrvatsko-katoličko svećenstvo - imat će zajedničke bogomolje, crkve, zajedničke vjerske svečanosti i sastanke, te će postojati mogućnost za sklapanje brakova i rodbinskih veza sa hrvatskim katohčkim pučanstvom.

Ima još jedna i to vrlo važna okolnost, koju ne smijemo iz vida gubiti, a to je ovo:

Politika je slovenskih vođa za vrijeme Jugoslavije bila uvijek u skladu sa srpskim željama, a protiv hrvatskih interesa. Propašću Jugoslavije i ti slovenski naši naseljenici osjećati će se još dugo vremena kao plačidruzi sa Srbima, a to će naročito podgrijavati njihovi sunarodnici Slovenci, koji su kao i ovi naši morah napustiti svoju zemlju pa se preseliti u Srbiju. Tako će oni kroz dulje vrijeme kušati održavati ne samo duhovne nego i stvarne veze i sa Srbima i napose sa Slovencima, koji budu naseljeni u Srbiji.

Ta će duhovna pa i stvarna veza sa Slovencima u Srbiji biti tim lakša, ako sa obadvije strane Drine budu naseljeni ti Slovenci iseljenici.

Kako prema tome ti Slovenci nemaju nikakve ni simpatije kamo li ljubavi prema našoj državi Hrvatskoj, a nijesu ni inače poznati kao hrabri i prijegorni graničari, to bi njihovo useljavanje u našem pograničnom području moglo biti samo jedan nepotrebni a možda škodljivi balast u našem obrambenom sistemu.

Prema svemu izloženom predlažem, da se na slobodna zemljišta uz našu istočnu granicu nasele domaći muslimani ih katolici graničari iz samih dotičnih kotareva. A ako bi preteklo zemlje, predlažem da se na nju nasele rođeni Hrvati bilo katolici bilo

muslimani iz drugih, prvenstveno pograničnih, a onda iz unutrašnjih kotareva.

Svima tim graničarima bilo starosjediocima bilo doseljenicima treba dati zemlje u obilnoj mjeri, tako da budu potpuno zadovoljni pa da se na taj način potencira ne samo natalitet nego i njihova požrtvovanost u odbrani svoje kuće i domovine.

Ovaj prijedlog poslao sam Ministarstvu unutarnjih poslova, Ministarstvu seljačkog gospodarstva i Državnom ravnateljstvu za ponovu.

POGLAVNIKOV POVJERENIK,
Prof H. Hadžić[3]

[3] Hakija Hadžić, profesor, ustaški poverenik za tuzlanski bazen.

BR. 151

IZVEŠTAJ POTPUKOVNIKA STJEPANA JAKOVLJEVIĆA OD 23. JULA 1941. 4. ORUŽNIČKOJ PUKOVNIJI 0 SITUACIJI U SANDŽAKU I POVOLJNIM OKOLNOSTIMA DA GA HRVATSKA VOJSKA OKUPIRA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
I ZAPOVJED. VOJNE KRAJINE

SARAJEVO

Nalazim se u Sijenici. Zauzeli smo strategijski položaj između postaje Velike bare i pudera prema Crnoj Gori u cilju da sprečimo nadiranje crnogorskih pobunjenika prema Sjenici. Vode se međusobne neprestane borbe. Muslimani sa ženama i djecom stižu u masama na našu stranu. Crnogorci popalili su sva muslimanska... sela. Pojačio sam naše snage sa pola satnije iz Priboja. Pobuna u Crnoj Gori dalje traje. Danas su talijanski avioni bacali letke, koji pozivaju pobunjenike da se umire i vrate svojim kućama.

Postavljen je rok od 3. dana. Sve uhvaćeni pobunjenike su streljani.

Sada bi bilo zgoda da hrvatska vojska okupira Sandžak, pod izgovorom da se uvede red i zaštiti naš muslimanski elemenat, koji je ovdje u većini. - Mislim da ova prilika nebi se smjela

[1] Rukopis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 11/2-1.

propustiti u koliko se u opće reflektira za Sandžak i da izvršimo svetu dužnost, da zaštitimo muslimane, Hrvate u Sandžaku.

Ovo dostavite još danas: gosp. Hakiji Hadžiću, gosp. Brale Božidaru, gosp. Frančetiću i zapovjedniku Divizije.

Taj.Broj.40.

Potpukovnik:
Jakovjjević.[2]

ZAPOVJEDN. 4. ORUŽNIČKE PUK. I VOJNE KRAJ.

SARAJEVO.

21. u 17 sati stigli su iz Dubrovnika 2. taljanska motorcikla kurira sa raznim izvještajima koji bi trebali da odnesu u Plevlje Komandantu taljanske Garnizone.-

Kuriri su prenoćili kod nas u Vojarne u Pripolju, i jutros su 22. u 7 sati krenuli prema Plevlju.

Pogrešili su put i otišli cestom prema selu Brodarevo.

U Brodarevu su komunisti i pobunjenici sa 10 metaka pobili oba dva talijanska kurira.-

Molim po ovomu izvjestiti taljanski Konsulat u Sarajevu.-

Podpukovnik:
Jakovljević.

[2] Stjepan Jakovljević, zapovjednik Sandžaka.

BR. 152

ODREDBA MINISTARSTVA PRAVOSUĐA I BOGOŠTOVLJA OD 23. JULA 1941. O POSTAVLJENJU IZVANREDNOG NARODNOG SUDA SA SEDIŠTEM U TUZLI[1]

Ministarstvo pravosuđa i bogoštovlja
Broj 45.790-1941.

O D R E D B A
o postavljenju izvanrednog narodnog suda sa sjedištem u Tuzli

Na temelju zakonske odredbe za obranu naroda i države od 17. travnja 1941. postavljam izvanredni narodni sud sa sjedištem u Tuzli.

[1] „Narodne novine" od 24. VII 1941.

Predsjednikom suda imenujem Miju Putića, odvjetnika iz Tuzle, a njegovim zamjenikom Dr. Aliju Mehmedbašića odvjetnika iz Tuzle.

Članovima toga suda imenujem Ćazima Žurića, trgovca, i Vladislava Turkovića, obratnika, oba iz Tuzle, a njihovim zamjenicima Juru Milasa, obrtnika, i Ismeta Hadžiefendića, trgovca, oba iz Tuzle.

Državnim tužiteljem imenujem Ratimira Deletiša, državnog tužitelja u Tuzli, a njegovim zamjenikom Dr. Ivana Špana, zamjenika državnog tužitelja u Tuzli.

U Zagrebu 23. srpnja 1941.

Ministar
pravosuđa i bogoštovlja:
Dr. Mirko Puk, v. **r.**

BR. 153

UPUTSTVA DRŽAVNOG RAVNATELJSTVA ZA PONOVU OD 24. JULA 1941. ZA ISELJAVANJE PORODICA MEŠOVITIH BRAKOVA[1]

DRŽAVNO RAVNATELJSTVO ZA PONOVU
Ptk
Broj: 16/1927-1941.

Zagreb, dne 24. srpnja 1941

Predmet: Upute za iseljavanje
obitelji dviju vjera.

SVIMA KOTARSKIM OBLASTIMA
SVIMA REDARSRVENEM RAVNATELJSTVIMA

Na mnogobrojne, a raznolike upute radi izseljavanja mješanih brakova odgovaramo ovo:

1./ ako je muž pravoslavne vjere, žena katoličke, a djeca pravoslavna, tada se cijela obitelj može ostaviti jedino i samo u slučaju, ako se muž nije osobito politički isticao u protuhrvatskom smislu, i ako nije i suviše ekonomski jak, da bi mogao i dalje biti opasan;

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 170, reg. br. 18/12-1.

2.1 ako je muž katoličke žena pravoslavne vjere, bila ili još jest, a djeca katolici, onda cijela obitelj ima ostati;

3./ ako je muž pravoslavne vjere, vjenčan sa katolikinjom u katoličkoj crkvi, a djeca su isto katolici, onda i ta cijela obitelj ima ostati;

4./ ako je muž pravoslavne vjere, vjenčan sa katolikinjom u katoličkoj crkvi, a djeca su pravoslavne vjere, tada se cijela obitelj može ostaviti, u koliko ne predleže razlozi kao pod 1/;

5./ ako pravoslavni živi u konkubinatu sa katolikinjom i ima djece koja su također katoličke vjere, onda i ta cijela obitelj ima ostati;

6./ ako katolik živi u konkubinatu sa pravoslavnom i ima djece koja su pravoslavna, onda moraju biti iseljeni, pogotovo ako predleže razlozi pod 1/;

I.1 ako pravoslavni živi **u** konkubinatu sa katolikinjom i ima djece koja su pravoslavna, onda cijela obitelj može ostati, u koliko ne predleže razlozi kao pod 1/;

8./ ako je obitelj pravoslavna, a jedan član iz te obitelji aktivno služi u hrvatskoj vojsci, tad cijela obitelj može ostati, u koliko ne predleže razlozi iz toč. 1/;

9./ ako je obitelj ili samac poslije 10. VI. 1941. zatražio prelaz na katoličku vjeru, ih je međutim na tu vjeru već prešao /ili na koju drugu vjeru/, a opće je poznato, da je svojim dosadanjim radom i životom radio protiv interesa hrvatskog naroda, taj mora biti iseljen. U protivnom ima ostati;

10./ onaj samac ili obitelj pravoslavne vjere, koja se je cijelo vrijeme od 1918. do danas lojalno odnosila prema hrvatskom narodu i to narodno nastojanje moralno, materijalno i politički podupirala, tad takva obitelj, ili samac, može ostati;

II./ kod bračnih parova, koji su zadržali svaki svoju vjeru i gdje su muška djeca pravoslavne, a ženska katohčke vjere, a poznato je da muški ili ženski bračni drug nije radio zborom i tvorom protiv hrvatskog naroda, tada također ista obitelj može ostati, u koliko ne predleže razlozi iz toč 1/;

12./ ako je Hrvat ili Hrvatica prešao na pravoslavnu vjeru samo radi ženidbe, a djeca su osatla katohci, a uz to ostali dobri Hrvati, tad imadu i ti ostati. Isti je slučaj ako su oboje bračnih drugova prešli na pravoslavnu vjeru radi ženidbe, a djeca su im katolici;

13./ ako je muž Srbin pobjegao, a djeca i žena Hrvatica, ili druge narodnosti ostala, tada ih treba ostaviti;

14./ starci i starice u koliko su sami, bez članova obitelji imadu ostati.

Ponovo naglasujemo u svim olakotnim slučajevima, osobe mogu biti oslobođene od iseljenja samo onda, ako nisu poznate kao neprijatelji Hrvata i Hrvatske Države, i ako svi bez razlike napuste pravoslavnu vjeru i pređu u katoličku crkvu.-

Prilog Uputa za sastav molbe
radi samostalnog izseljenja.

Državni ravnatelj
J. Rožanković[2]

Nadopuna 16/1927-1941.

Svaka obitelj koja se želi sama izseliti mora sastaviti molbu za izseljenje, obložiti ju potrebnim prilozima, te popuniti 2 kartice generalije, i 2 imovinske kartice, od kojih po jedna ostane Vama, te sve to poslati u Zagreb biljegovano kako to traže propisi.

Uvjeti za izseljenje i kod ovih osoba ostaju isti kao i kod preseljenja putem logora, tek što im se od gotovog novca može ostaviti 1000-1500 dinara po osobi.

Izvoz najnužnijeg pokućtva moći će se eventualno odobriti jedino siromašnim obiteljima, u prvom redu bivšim državnim, samoupravnim i privatnim namještenicima, ali popis stvari moramo imati i mi, i Vi.

Popis i vrijednost izvežanih stvari moramo imati i mi i Vi.

AKO POJEDINAC ILI OBITELJ ŽELI DAROVATI SAV SVOJ POKRETNI I NEPOKRETNI IMETAK, TE SVOJA PRAVA I POTRAŽIVANJA OD TREĆIH OSOBA I USTANOVA ITD. MOŽE BITI IZSELJENA TIME, DA DADE PISMENO OČITOVANJE O DAROVANJU SVOG IMETKA NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ, A ODLUKA O ONOM ŠTO ĆE TAKOVA OBITELJ SA SOBOM PONIJETI DONOSI OVO RAVNATELJSTVO.

Svaku odluku o ovovrsnom izseljenju, može donašati izključivo i samo ovo Ravnateljstvo.

U zadnje vrijeme pojavljuju se prijave pojedinaca, da su sa osobama ili ustanovama iz drugih država zamjenili svoje pokretnine, pa i nekretnine pozivajući se na zakonsku odredbu CLVIII-322-Z.p/41. od 10. VI. 1941.

[2] Josip Rožanković.

Upozorujemo Vas, da ovakovi poslovi, kao i iseljeničke prodaje bilo čega, izvršene u drugim državama, nemaju obavezu prema nama, pa se takovim potraživanjima ni u kojem slučaju, i bilo s koje strane ne može udovoljiti.

U slučaju, ako bi predstavnici stranih država došli s kakovim svojim dokumentima po inventar ili po koju osobu odnosno obitelj time, da ih odvedu izvan granica Nezavisne Države Hrvatske, tad takovim osobama u tim slučajevima izvolite staviti na znanje, da u duhu zakonskih odredaba Nezavisne Države Hrvatske - riješenja takovih zahtjeva može donesti jedino ovo Državno Ravnateljstvo za ponovu. Prema tome valja ih uputiti, da se radi svojih zahtjeva obračaju ovamo samo službenim putem, t.j. preko svojih diplomatskih predstavnika.

Tko dođe sa dokumentom našeg oficira za vezu ili Hrvatskog kluba u Beogradu radi izvoza stvari, postupak je isti kako je gore rečeno.

ISPRAVI.

Kod broja 6. na prednjoj strani, u drugom retku rečeno je: „moraju biti izseljeni", a trebalo je glasiti „mogu ostati", pa dalje, kako završava točka 1.1-

/potpis nečitak/

BR. 154

OKRUŽNICA DRŽAVNOG RAVNATELJSTVA ZA PONOVU OD 24. JULA 1941. 0 POSTUPKU SA POKRETNOM I NEPOKRETNOM IMOVINOM ISELJENIH I NESTALIH SRBA KOJA JE POSTALA VLASNIŠTVO NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE[1]

DRŽAVNO RAVNATELJSTVO ZA PONOVU.
Ptk.
Broj: 15/1920-1941. Zagreb, dne 24. srpnja 1941.

Predmet: Čuvanje pokretne i nepokretne imovine ispražnjenih posjeda, trgovina, industrija, obrta, te kuća iseljenih i nestalih srba.

SVIMA OPĆINSKIM POGLAVARIMA.

O postupku, svrsi i radu ovog Ravnateljstva upoznati ste putem nadležne Vam kotarske oblasti. Šta više, kod Vas sigurno

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 170, reg. br. 17/12-1.

već postoji i radi ispostava povjereništva kao i potrebni mjesni odbor.

Međutim iz mnogih mjesta primili smo razne vijesti o radu ispostava i mjesnih odbora kao i o nehaju općinskih uprava, a to nas nuka, da Vam izravno saopćimo ovo:

CJELOKUPNI POSJEDI-TRGOVINE-OBRTI-INDUSTRIJE, TE POKRETNA I NEPOKRETNA IMOVINA NESTALIH I VEĆ IZSELJENIH SRBA, KAO I ONIH KOJI ĆE SE JOŠ IZSELITI, POSTALI SU ZAKONSKOM ODREDBOM POGLAVNIKA VLASNIŠTVO NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE, S KOJIM JEDINO PRAVO UPRAVLJANJA I RASPOLAGANJE IMADE DRŽAVNO RAVNATELJSTVO ZA PONOVU.

Savezno s time izvolite odmah proglasiti u sjedištu općine, te po svim selima i zaselcima:

1./ da svaki onaj koji je do danas bilo što kupio, preuzeo na čuvanje, uživanje ili kao poklon od Srbina, da to sami najkasnije u roku od 8 dana pismeno prijave općinskom poglavarstvu,

2./ da svaki onaj koji je samovoljno oduzeo ili prisvojio pokretnu imovinu sa posjeda ili iz kuće bivšeg dobrovoljca, ih otišlog Srbina, istu vrati u roku od 3 dana uz obavjest općinskom poglavarstvu.

To se odnosi na živo blago-sitno i krupno-kućni namještaj, gospodarsko oruđe-gotov novac-vrijednosne predmete i t.d., i t.d.

TKO SE OVOM POZIVU NE ODAZOVE, A NAKNADNO SE USTANOVI, DA SE KOD NJEGA NALAZI TUĐA IMOVINA, BIT ĆE PREDVEDEN PRED POKRETNI PRIJEKI SUD.

Sve općine upozorujemo, da su nam već poznati mnogi slučajevi rasprodaje imovine bud za što, kao i nepovlasno prisvajanje svevrsne imovine, kao; nekretnina-pokretnina-stoke-gospodarskog oruđa-vršačkih i drugih strojeva, i t.d., i t.d.

Stoga, ako za 10 dana ne primimo pozitivne pismene izvještaje o točki 1. i 2. iz kojih će biti vidljivo; tko je i od koga što prisvojio, ili dobio, te da li je to vratio, kada i komu, povest ćemo postupak protiv svih odgovornih funkcionera i namještenika odnosnih općina.

Da što brže dobijemo točan pregled već napuštenih i ostavljenih posjeda i kuća, sa teritorija sviju općina, pozivamo Vas, da nam u roku 10 dana pošaljete takav pregledni izkaz, iz kojeg će biti vidljivo:

tko je izselio ili nestao-iz kojeg mjesta-sa koliko duša, ili sam što je sve ostavio /priložiti točan detaljni popis o imovini/, tko čuva tu pokretnu i nepokretnu imovinu, tko već obrađuje ili će obrađivati zemlju-što je sa žetvom žita, kako će se obaviti berba kukuruza, vinograda-voća, košnja, tko će izvršiti novu sjetvu i t.d., i t.d.

Kako su istodobno iz Hrvatske Države otišli i Srbi, raznovrsni industrijalci i vlasnici pilana, te trgovci-gostioničari-hoteljeri-obrtnici i t.d. dužnost Vam je u roku 10 dana poslati popis i tih ljudi po strukama i njihove imovine uz napomenu; tko je, poimenično proveo inventuru tih poslova - tko ih čuva danju i noću, /kao i seljačke posjede/, da li je moguće već tko u poslu postavljen povjerenikom, tko je to, tko ga je postavio povjerenikom i kada, t.j., da li su ostavljena i ina srpska poduzeća u pogonu, ili su zatvorena i zapečaćena i po komu.

U posebnom izkazu pošaljite nam popis Srba: trgovaca, obrtnika i slično, koji još samostalno vode svoje poslove, pa i poduzeća u koima su Srbi suvlasnici.

Istodobno javite i ovo:

čije-u kojoj ulici-kbr-kakove-kako velike-sa koliko stanova stanbene kuće i vile-su napuštene i prepuštene na čuvanje Vama, kao građanskoj ili seoskoj općini.

Ima li svaka takova kuća čuvara-pazitelja? Tko sada ubire najamnine i čijom dozvolom, gdje se deponiraju ubrane najamnine? Tko se brine za upravu kuća, plaćanje javnih daća i t.d.?

Posebnim iskazom javite nam tko na teritoriju Vaše općine čuva bivšu srpsku crkvenu imovinu, parohije, te manastirska i eparhijska dobra, kuće i drugo.

Od 1. VIII. 1941., pa dalje, imate nas redovito stalno izvještavati o svima promjenama u gornjim predmetima, kao i o onom što sami ustanovite da ovo Ravnateljstvo mora znati.

Potvrdite nam primitak ove okružnice!

Posebice nam je žurno potrebno znati koliko već sada imade: rogate stoke kopitara, svinja i t.d. ostavljenih po iseljenicima i kod koga se blago nalazi na čuvanju.

Prije nego li se pristupi javnim dražbama i rasprodaji živog inventara, kako smo dali upute kotarskim predstojništvima, potrebno nam je - zatraženi popis, sastavljen po sehma - dostaviti zajedno sa gore zatraženim podatcima.

Prema tome sa javnom dražbom stoke treba malo počekati.

NAROČITA NAPOMENA!

UPOZORAVATE SE DA SU SVI POSLOVI NAPRED NAVEDENI, STROGO TAJNE PRIRODE, HITNI I NEODGODIVI, I DA SVAKI PROPUST I NEPRAVILNO IZVRŠENJE GORNJEG NALOGA PODPADA POD UDAR PROPISA O PRIJEKOM SUDU.

IZVOLITE POVREMENO DOSTAVLJATI NAM IZVJEŠTAJE O TOKU UREDOVANJA, IE O EVENTUALNIM OPASKAMA, KAKO BI OVO RAVNATELJSTVO MOGLO USKLADITI SVOJE NALOGE PREMA FAKTIČNIM PRILIKAMA I PRAKSI.

Državni ravnatelj:
J. Rožanković[2]

[2] Josip Rožanković.

BR. 155

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKOG VODA IZ PETRINJE 0 PARTIZANSKOJ AKCIJI U BANSKOM GRABOVCU I OSUDI NA SMRT I LIKVIDIRANJU NEKOLIKO STOTINA SRBA OD POKRETNOG PRIJEKOG SUDA 24.1 25. JULA 1941. GODINE[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO I. HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 325/J.S.

Vasilj Gaćeša i drugovi
iz Vlahovića, izvršili na-
pad na željez. postaju Ban.
Grabovac i želj. stražaru.

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU

ZAGREB.

Zagreb, 30. srpnja 1941.

Savezno sa izvješćem ove pukovnije J.S. Br. 1370 od 24. srpnja 1941. - zapovjednik oružničkog voda iz Petrinje sa dopisom T.Br. 166 od 26. srpnja 1941. - javlja slijedeće:

„Dne 24. srpnja 1941. - oko 2.30 sati - oko 20 naoružanih seljaka Srba, napalo je željezničku postaju Banski Grabovac,

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 85, reg. br. 26/9-1.

općinsku zgradu općine Ban. Grabovac, na kuću Cimbara Domenika vlasnika ciglane, a nastanjenog u blizini općine i na željezničku stražaru br. 12 kod sela Vlahovića, sve u kotaru Glinskom.

Na željezničkoj postaji Ban. Grabovac uzeli su sav novac iz kase, polomili brzojavno-brzoglasne instalacije, porazbijali prozore i oduzeli 2 vojničke puške.

U općini Ban. Grabovac oduzeli 6 vojničkih pušaka sa nabojima.

Kod Cimbarija su porazbijali prozore, u sobu bacili jednu bombu, oduzeli 20.000 dinara i Cimbara Domenika pred kućom na putu ubili.

Na željezničkoj stražari br. 12 porazbijali su prozore i vrata, u stražaru pucali i u istu bacili 2 bombe, te su ranili stražara Ivana Markovića i pružnog radnika Đuru Malovića.

Sa sobom su poveli predstojnika postaje Ban. Grabovac Leopolda Lukanca, općinskog bilježnika Dragutina Šipraka i Jakoba Cimbara, sina ubijenog Cimbar Domenika.

Po do sada prikupljenim podatcima u napadu su sudjelovah zlikovci iz okolnih sela Vlahović i Banski Grabovac i iz okolnih sela općine Kraljevčani i Mali Gradac.

Do sada se nije moglo pronaći odvedenih osoba, za kojima se intenzivno traga.

Poslije svega što se odigralo organizirana je potjera za izvršiocima gornjih djela kao i pretraga terena kroz sela Banskog Grabovca, Pecko, Luščani, Drenovac, Mali Gradac, Veliki Gradac, Šušnjar, Grabovac, Bačuga i Vlaović. Ovo je izvršeno u suradnji sa vojskom i Ustašama. Pretraga terena obavljena je u toku dana 24. ov. mj. prije podne od 7-12 sati, a potjera za krivcima vršena je cijeloga dana, idućeg dana 25. ov. mj. i još jednako i sada traje.

U toku 24. ov. mj. poslije podne i tokom cijelog dana 25. o. mj. privođena su razne sumnjive osobe-seljaci iz svih pomenutih sela. Ova privođenja u Ban. Grabovcu vršena su isključivo od strane Ustaša. - U Ban. Grabovcu obrazovani su odmah posebni logori odjeljeno po selima.

Dana 24. ov. mj. poslije podne oko 15 sati došao je u Banski Grabovac ravnatelj Ustaškog redarstva g. Božidar Cerovski sa svojim organima, kao i jednom satnijom Ustaške bojnice i jednim vodom oružnika. Pošto je na licu mjesta g. Cerovski uzeo potrebne podatke, krenuo ie sa napred pomenutim organima u pretraživanje ogromne šume Samarica, na kome se poslu zadržao sve do 25. ov. mj. do oko 16 sati. U ovoj šumi naišao je na mnoge bježeće osobe, od kojih su neke djelom pohvatane, a dijelom uništene.

Pri povratku iz Šamarice kroz selo Dođoše i Kraljevčane, te okolišna sela hvatani su i prikupljani svi seljaci bez razlike od 16 do 60 godina, tako da je u toku prikupljanja u Bosanskom Grabovcu bilo po prilici do 400 seljaka. G. Cerovskim povjerena je cjelokupna istraga i njegovim zäpovjestima i nalozima podčinjena je cjelokupna oružana snaga koja se nalazi na terenu.

Dana 25. ov. mj. oko 15 sati na lice mjesta u Ban. Grabovac došao je u društvu sa g. Velikim Županom Velike Župe Gora Dr. Jerecom i Ravnatelj za javni red i sigurnost g. Eugen Kvaternik, koji je od prisutnih organa zatražio obavještenja i dalje odredio i dao uputstva kako se ima raditi. Nešto malo nakon dolaska g. Kvaternika prispio je u Ban. Grabovac i pokretni prijeki sud, koji je odmah pristupio radu pod otvorenim nebom i izricao osude, koje su odmah postajale izvršne. Među osuđenim osobama bilo ih je koji su se nalazili u sabirnim logorima u Glini i Petrinji i koji su odpremljeni na suđenje napred navedenom pokretnom prijekom sudu. Izvršenju ovih presuda djelimično je prisustvovao i Ravnatelj za javni red i sigurnost g. Kvaternik. Nakon izvršenih presuda kroz pomenuta sela, koja su dobrim dijelom ostala pusta radi osuđenih i odbjeglih muškaraca, određene su vojničke ophodnje, radi spriječavanja pljački i drugih nasilja.

Danas u jutro krilni zapovjednik otišao je u Bonski Grabovac, da u pojedinim sehma od oružnika i Ustaša organizira posade po odredbi g. Velikog Župana Vehke Župe Gora.

Dovjani Cimbaro, sin ubijenog Domenika izjavio je, da je prilikom napada četnika na njihovu kuću između njih po glasu prepoznao četnikaJVasilijuJGaćešu-iz-sela Vlaovića, dočim drugih četnika nije mogao prepoznati.

Nad lešinom ubijenog Cimbarija izvršena je obdukcija od strane sudsko-liječničkog povjerenstva iz Ghne i određen ukop.

Svjedok Ljubica Nevajda iz Vlaovića izjavila je, da je njoj 25. ov.mj. pričala Ljubica Gaćeša iz istog mjesta, žena četnika Vasilije Gaćeše, da je njezin muž sa Petrom Vladić iz Ban. Drenovca i Stevanom Mraković iz Vlaovića organizirao četničku bandu i ubio Italijana Domenika Cimbaro, te odveo ostale osobe, dočim za ostale učesnike nije ništa kazala.

Ljubica Gaćeša nije ispitana po ovom djelu, jer je od kuće pobjegla nepoznato kuda.

Vođenim izvidima od strane Ustaše Ivana Turki iz Petrinje i drugim ustašama, od uhićenih i po pokretnom prijekom sudu presuđenim na smrt osobama ustanovljeno je, da su pored naprijed navedenih osoba u izvršenju prednjih djela učestvovale još slijedeće osobe i to:

Adam Vladić iz Ban. Drenovca, Petar Sarapa, Adam Marković i Milan Mraković, posljednji student, Nikola Mraković, Đuro Mraković i Nikola Demonja, svi iz Vlahovića, Đuro, Tanasije i Dušan Bakrač, Rade i Tanasije Vujanović, Stevan Cvijić, Rade Opačić, Stanko Bakrač i Stojan Banović, svi iz Luščana, te Luka, Stojan i Stanko Šteković iz Ban. Grabovca, svi općine Ban. Grabovac, kotara Glina.

Navedene osobe iz Luščana su u bjegstvu od 13. ov. mj. zbog strke i razoružanja ustaške straže u Peckom, kotara Petrinja, te bježeć od svojih kuća sastajali su se sa ostalima i organizirali naprijed navedeni napad, ubijstvo i odvedenje pomenutih osoba.

Mraković Đuro iz Vlahovića kao imućniji seljak i mlinar nabavljao je iz Bosne oružje i to za vagan žita dobivao pušku sa nabojima, te je tako uspjeo približno naoružati cijelu bandu-

Navedenoj bandi po izjavi strijeljanih osoba bio je organizator i vođa Vasilj Gaćeša i Stevan Mraković iz Vlahovića, te Adam Vladić i brat mu Petar iz Ban. Drenovca.

Pomenuti banditi do danas nisu pronađeni, niti razoružani, jer se vjerovatno kriju u šumi Šumarica, koja je ogromna i na svakom mjestu nepristupačna.

Po pokretnom prijekom sudu u Ban. Grabovcu osuđeno je na smrt nekoliko stotina osoba iz bliže i dalje okolice Ban. Grabovca, radi učestvovanja u prednjem pokretu i organizacije, te radi komunističkih priprema i vršenja atentata, nad kojima je osuda odmah izvršena.

Za navedenim četnicima i dalje se najenergičnije traga, ali im je za sada nemoguće ući u trag.

Po ovome je dostavljeno izvješće kotarskoj oblasti i sudu u Glini."

Dostavlja se prednje na znanje. Izdao sam zapovjed krilnom zapovjedniku u Petrinji, da organizuje potjere na cijelom svom području i uz saradnju ustaških postrojbi pronađe ih uništi četničku bandu, koja je izvršila naprijed navedena djela.

Dostavljeno:
Ravnateljstvu za javni red i sigurnost Nezavisne Države Hrvatske i
Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu.

Zapovjednik, pukovnik:
Čanić[3]

[2] U vremenu od 24. do 25. jula ustaše su uhapsile preko 1.285 ljudi, žena i staraca. Oko 800 su odmah streljali i zakopali u dve zajedinčke jame nedaleko od železničke stanice Banski Grabovac, dok su sve preostale odveli u logor Jadovno kod Gospića, gde su ih žive pobacali u jame. Ljuban Đurić, Banijski partizanski odredi 1941-1945, Beograd 1988, str. 40; Fikreta Jelić-Butić, Ustaše i Nezavisna Država Hrvatska, Zagreb 1978, str. 167.

[3] Dragutin.

BR. 156

MOLBA SRPSKOG PRAVOSLAVNOG STANOVNIŠTVA KORENICE OD 25. JULA 1941. BENITU MUSOLINIJU DA NJIHOVE KRAJEVE UZME PONOVO POD SVOJU VLAST I TIME SPASE PRAVOSLAVNI ŽIVAU OD USTAŠKIH ZLOČINA.[1]

Prepis
Prilog aktu br. 442/Pov. od 10 avgusta
1941 od komande 23-eg artiljerijskog
puka „Re"

MINISTRU PRETSJEDNIKU KRALJEVINE ITALIJE
BENITU MUSOLINIJU

Rim

Ekselencijo, Od kako je italijanska vojska prešla po Vašem naređenju jugoslovensku granicu i zauzela Dalmaciju, Liku i ostale krajeve vladao je u tim zemljama red i mir sve do 15. 4.1941.

Stanovništvo ovog kraja primilo je mirno taj događaj i svakom je prilikom došlo do izraza potpuno slaganja između stanovništva, komandanata i vojnika pobjedničkog italijanskog oružja tako da su se tome čudili i sami komandanti.

Ovaj miran život je trajao sve dok Vaša Ekselencija nije izdala naređenje o povlačenju italijanskih trupa iz Hrvatske nakon čega je nastao pravi pakao, ubistva i klanja mirnih pravoslavaca kojih ima oko 3 milijona duša.

Ovo mirno stanovništvo je izbačeno sa domaćeg ognjišta, potpuno opljačkano, te sada nema, pred sobom nikakvog cilja.

Ono što nijedan narod, koji se ponosi kulturom,, nebi učinio učinio je hrvatski narod.

Pale i uništavaju kuće, polja sa žitom i sve ono što pretstavlja opstanak ovog naroda, ruše spomenike, crkve pa čak i grobove.

Sve je tako strašno da nikada nešto sličnog njje napisano u istoriji.

Ekselencijo! Ovaj mirni pravoslavni narod je svu ovu gadost stoički podnio u nadi da će se to završiti, međutim nastavlja se nažalost i dalje.

Hrvati sa svojim podlim lažima privlače mirne pravoslavce u masama od 3-400 ljudi, vežuju ih u grupe i muče ih, sjeku komade tjela, prskaju iste benzinom, zapale ih i na kraju ove žive baklje,

[1] Overeni prepis na italijanskom jeziku u Vojnom arhivu, IA, k. 651, reg. br. 3/5-3,4 i prevod na srpskohrvatskom jeziku, reg. br. 3/5a-6,7.

koje postaju žalosne figure koje nemaju više ništa ljudskog u sebi, ubijaju i bacaju u jame ili rijeku.

I u ovom vjeku hrvatska hiljadugodišnja kultura dozvoljava ovako va zvjerstva!

Ekselencijo, ostaci pravoslavnog stanovništva sa starcima, ženama i djecom napuštaju domove da bi se sklonili po šumama kao divlje zvjeri samo da bi spasli goli život.

Ove iznemogle starce, ove žene i djecu nazivaju „Četnicima" i „komitama" i pod izgovorom da ovi starci, žene i djeca pretstavljaju opasnost za Hrvate, muče na takav način da se tome i vaši vojnici čude i osuđuju to.

U vezi ovog iznešenog molim Vašu Ekselenciju, preko komandanta Vaših trupa, da spasi ovaj narod.

Ostaci ovog zlostavljenog pravoslavnog stanovništva moli Vašu Ekselenciju i cijeli veliki i kulturni italijanski narod da preuzmete ponovo vlast u ovim zemljama u svoje ruke i da uspostavite red i mir a narod Vam daje svoju časnu riječ i kune se u ono što mu je najsvetije da će biti miran i pošten i da ćete imati u njima najbolje građane u svakom smislu.[2]

Uime pravoslavnog stanovništva.[3]

Korenica, 25 jula 1941 - XIX
Za tačnost prepisa
Štabni potpuk. Nač. odjeljenja — p0tpis
Renato De Francesco — Milan Priča

[2] Dokumenat se nalazi u prilogu akta br. 442/pov. od 10. avgusta 1941. Komande 25. artiljerijskog puka „RE" sa još jednom molbom stanovništva Korenice upućenom komandantu italijanskih oružanih snaga u Korenici, kojom se traži njihova zaštita od ustaških zločina: paljenja kuća, zlostavljanja, ubijanja i klanja. U aktu kojim se ove dve molbe prosleđuju još stoji sledeće: „Okrutnosti iznijete u tim molbama odgovaraju istini prema usmenim izveštajima koje mi je dao Senior Sioli, komandant garnizona." Overeni prepis na italiianskom jeziku u Vojnom arhivu, IA, k. 651, reg. br. 3/5-1,2 i prevod reg. br. 3/5a^t,5.

[3] Zaštitu od ustaških zločina prema Srbima iz Hercegovine tražio je od italijanskih vlasti i dr Novica Kraljević kao eksponent izbeglica iz ovih krajeva, svojim pismom od 19. avgusta 1941. upućenim prefektu Kotorske provincije gospodinu Franku Skaselatiju u kome iznosi i sledeće podatke: „U susednoj Hercegovini napetost je ogromna. Poubijano je u ovoj maloj pokrajini na najzvjerskiji način preko deset hiljada ljudi, a preko trideset hiljada nalazi se danas skriveno po šumama. Zvjerstva idu tako daleko, da ljude rasijecaju žive, kuvaju ih, a pre neki dan zaklali su u Čapljini jednog čovjeka i njegovom krvlju narosili su ustaše svoj ručak..." Vojni arhiv, ANDH, k. 85, reg. br. 3/14 i k. 143a, reg br. 38/5.

BR. 157

IZVEŠTAJ REDARSTVENOG RAVNATELJSTVA SARAJEVO OD 25. JULA 1941. DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU O SMEŠTAJU SLOVENACA IZ KONCENTRACIONOG LOGORA U POŽEGI U SRPSKIM I JEVREJSKIM PORODICAMA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Redarstveno ravnateljstvo Sarajevo
Ured za useljavanje i izseljavanje
Broj: 40

DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU

ZAGREB

Čast je ovom Uredu izvjestiti gornji naslov da je u Sarajevo deportirano 209 Slovenaca iz koncentracionog logora u Požegi na područje grada i kotara grada Sarajeva.

Na područje sarajevskog kotara smješteno je 43 Slovenca ili 17 porodica o čemu će Vas obavijestiti kotarski predstojnik kotarske oblasti u Sarajevu.

Na područje grada Sarajeva useljeno je 51 porodica kako slijede po imenu:

1/ Ambrož Josip /3 člana/
2/ Arko Štefanija /2 člana/
3/ Bavdaž Josip *12* **člana/**
4/ Brecelj Franc *14* **člana/**
5/ Bedenik Anton /4 člana/
6/ BitežnikJozef/2člana/
7/ Bizjaž Emil /4 člana/
8/ BlošićAtilija/2člana/
9/ Belak Franjo *12* **člana/**
10/ Berg Ferdinand /3 člana/
11/ Božić Petar *16* **članova/**
12/ Bozi Rudolf *12* **člana/**
13/ Božić Emil *15* **članova/**
14/ Bune Izidor /3 člana/
15/ Bradnjak Henrik *14* **člana/**
16/ Bratus Srečko *14* **člana/**
17/ Bremžak Alojzije *15* **članova/**
18/ Bersa Albin *12* **člana/**
19/ Cipot Franjo *12* **člana/**
20/ Cotić Justina *15* **članova/**
21/ Čibelj Andrija *13* **člana/**
22/ Čejhan Franjo *f* **člana/**
23/ Dobrila Franjo *14* **člana/**
24/ Dervarić Stjepan *15* **članova/**
25/ Deleot Amalija *16* **članova/**
26/ Domjan Kaiman *16* **članova/**
27/ Drnošek Fridrih /3 člana/
28/ Eferl Danica 7l član/
29/ Branko Petar *12* **člana/**
30/ Felić Franko *II* **član/**
31/ Gabavšek Franjo /4 člana/
32/ Gornjo Dušan /4 člana/
33/ Grahov Toma *11* **član/**
34/ Gselman Karl *11* **član/**
35/ Gospod Vicanc *12* **člana/**
36/ Grus Gotfrid *14* **člana/**

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 21/1-1.

37/ Gabrijelčić Jernjej /5 članova/
38/ Gregorić Alojz *14* člana/
39/ Germek Franjo *14* člana/
40/ Hore Ljudevit *12* člana/
41/Krstić Stefa/1 član/
42/ Krošerec Marija /2 člana/
43/ Kočevar Rudolf *14* člana*J*
44/ Lešnik Jozef II član/
45/ Obersnel Adolf /I član/
46/ Resinović Franc /3 člana/
411 Sluga Leopold /2 člana/
48/ Stefančić Franjo *14* člana/
49/ Urekar Martin /7 članova/
50/ Volk Marija /I član/
51/ Žerjal Franjo *12* člana/

Gore navedene obitelji razmještene su po židovskim i srpskim porodicama, na stanovanje, jer stanova od izseljenika Srba i Zidova nemamo još na raspolaganju pošto je putem ovog Ureda izseljeno tek 9 srpskih obitelji.

Što se tiče prehrane nailazimo na slijedeće poteškoće.

Židovi kojima dodijeljujemo useljene Slovence imadu redovito postavljeno povjereništvo u svojim radnjama a od povjereništva primaju tek toliko sradstava da i sami teško izlaze na kraj. Time je njima nemoguće primiti na prehranu dodijeljenu im obitelj.

Međutim moramo konstatirati da se je javio dobrovoljno izvjestan broj židovskih obitelji koje su spremne da preuzmu na opskrbu manje slovenske obitelji.

Prilikom smještanja Slovenaca na stanovanje kod židovski i srpskih obitelji pojavila se jedna poteškoća u tome što većina tih obitelji nemaju dovoljno posteljine i pokrivača.

Organizaciju prilikom dolaska transporta proveli smo na shjedeći način:

Na stanici dočekah su transport predstavnici Crvenog Križa, ovdašnji Kotarski predstojnik, te ravnatelj ovoga Ureda. U staničkoj restauraciji Crveni Križ servirao im je za odrasle čaj i kruh a maloj dijeci mlijeko.

Sa stanice su bih preveženi kamionima u privremena sabirahšta koja su se nalazila u internatima „Narodne Uzdanice" i „Gajreta" te u Šegrtskom domu.

Sutradan ujutro naložili smo pekaru Kajiću da ispeče 209 komada kruhova od brašna koje smo mi imali na skladištu zaphjenjeno od 9 srpskih porodica koje su iseljene putem ovog Ureda. Osim toga kupljeno je 50 litara mlijeka. To im je podijeljeno za taj dan. Sa svoje strane Crveni Križ podijelio im je za taj dan 50 litara mlijeka i 10 kilograma slanine.

Isti dan tokom poslijepodneva odveženo je kamionima 46 osoba na razna imanja u okolici Sarajeva. Uporedo razmještavane su ostale slovenske obitelji po privatnim stanovima, Rad oko tog razmiještanja još je u toku.[2]

Ravnatelj redarstva:
/Potpis nečitak/,

Sarajevo 25 srpnja 1941.

[2] Vidi dok. br. 146, 158, 165.

BR. 158

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI VINKOVCI OD 25. JULA 1941. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O SMEŠTAJU SLOVENACA U SRPSKIM I DRUGIM SELIMA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U VINKOVCIMA.

V.t.broj: 2/1941.
Predmet: Smještanje Slovenaca[2] u njemačka sela i kuće.
Na broj 18.747-Pr.M.U.P. 1941.

Vinkovci, 25. srpnja 1941.

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA

u

1 prilog

Z A G R E B U .

Pozivom na tamošnji nalog od 23. VII. 1941. broj gornji u predmetu smještaja Slovenaca, koji se imaju amo useliti, čast je potpisanom kotarskom predstojniku izvjestiti slijedeće:

Prema odredbi Državnog ravnateljstva za ponovu u Zagrebu od 9. VII. 1941. broj 190 Pt. K.[3] u vinkovačkom kotaru imade se

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 213, reg. br. 9/2-1.
[2] Vid! dok. br. 146, 157, 166.
[3] Na dokumentu je rukom dopisana konstatacija o problemu naseljavanja Slovenaca u selima gde žive Nemci, a u prilogu se nalazi dokumenat o protestu nemačke manjine zbog naseljavanja Slovenaca kao i dokumenat o razlozima protiv

smjestiti 2.500 Slovenaca, a prema okružnici istog ravnateljstva od 14. VII. 1941. broj 602-1941./Ptk ovaj će kotar vjerojatno morati primiti i više.-

Kada je stigla prva odredba t.j. od 9. VII. 1941., da se imade smjestiti 2.500 Slovenaca bila je pozvana ova kotarska oblast, da u roku od 3 dana predloži nacrt o useljavanju istih, pa je potpisani kotarski predstojnik obišao sve općine u kotaru i prema ekonomskom stanju, te broju žitelja iste rasporedio prema nacrtu, koji se pod ./. predlaže.-

U navedenoj odredbi nije nigdje bilo navedeno kome se ne smije dodijeliti Slovence, nego je samo navedeno, da se u srpske kuće stavi što više Slovenaca.-

Od srpskih sela jedino su sela Mirkovci i Srijemske Laze, dok nešto Srba imade u Oroliku, te poreznoj općini Vinkovački Banovci, koja spada upravnoj općini Nijemci.-

Sela Mirkovci i Srijemske Laze kao i ostala mjesta gdje Srbi nastavaju su manja od ostale većine mjesta u kotaru, dosta nečista i kuće slabije, a osim toga Srbi nijesu još iseljeni, pa se nije moglo smjestiti više tih Slovenaca u srpska sela tim više, što bi imah doći u prvom redu intelektualci koji se ne bi mogli smjestiti u svaku srpsku kuću s obzirom na nečistoću i slabe stanove.-

Zato je sastavljen i predložen nacrt, da se u svako mjesto kotara smjesti stanoviti broj ljudi.-

Općinsko poglavarstvo Jarmina svojim dopisom od 21. VII. 1941. broj 21. pr. koji je zaprimljen ovdje 23. VII. 1941. priopćilo je ovoj oblasti, da među općinarima u Jarmani vlada veliko nezadovoljstvo za to, što se uskoro imadu nastaniti kod njih Slovenci. -

U dopisu se navodi, da su Slovenci iseljeni iz područja koje je pripalo Njemačkom Reichu za to, što su Slovenci bili protivnici Njemačkog Reicha i Njemačkog naroda, pa da stoga ne žele ni oni, da se oni kod njih u Jarmini nastane.-

S obzirom na gore navedeno, te gornji nalog naslova potpisani će kotarski predstojnik sve Slovence, koji bi se imah smjestiti u

njihovog naseljavanja u graničnim predelima NDH, gde se, između ostalog, navodi sledeće: „Takovo smeštanje Slovenaca škodi interesima Nezavisne države Hrvatske kako u narodno političkom tako i u gospodarskom pogledu, pa ga treba bezuvjetno i na vrijeme zato obustaviti. Ta kolonizacija će omogućiti duhovnu, gospodarsku, a moguće i političku vezu koloniziranih Slovenaca sa svojom starom domovinom i tako onemogućiti ili otežati asimilaciju i hrvatiziranje toga elementa. Kod toga, napose treba imati u vidu, da su Slovenci visoko nacionalan i otporan elemenat. Jednako je nezgodno granicu svoje države dati u ruke ovakvom elementu." Vojni arhiv, ANDH, k. 213, reg. br. 9/2-3.

sela Vinkovačko Novo selo i Jarminu smjestiti u druga mjesta, a u ostala mjesta gdje imade još nešto Nijemaca podijeliti u kuće drugih narodnosti.

Moli se stoga to Ministarstvo, da izvoli ovaj predlog odobriti i hitno ovu oblast o tom obavjestiti, da bi se mogao podnijeti novi nacrt Državnom ravnateljstvu sa pozivom, da ne bi bilo prekasno, jer svaki čas ti Slovenci mogu u ovaj kotar biti poslani.-

Kotarski predstojnik:
M.P. /Potpis nečitak/

BR. 159

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE RAVNO OD 25. JULA 1941. ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O LIKVIDACIJI ODBJEGLOG STANOVNIŠTVA SELA JGALIČIĆI OD STRANE USTAŠA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Oružnička Postaja Ravno.
Tajni Broj 69
25 srpnja 1941. godine
Ravno.

Odbjegli mještani iz sela Veličana /Galičića/ 11 ubijeno od strane vojske, izvješćuje.

ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE.

25 lipnja 1941 iz sela Veličana /Galičića/, općine Popovo poljske, kotara Ljubinje, svi mještani iz svojih domova oko 20. izbjegli su sa svim svojim obiteljima u brdo Bjelašnicu, daleko od sela oko 5 km. i združili se sa ostahm odbjeglim mještanima grkoistočne vjere, te su odrash pojedinci muški kao i ženske u razno dobu dana spuštali se u svoje selo, radi pribavljanja hrane, uhođenja, a naročito su muški bili im naoružani i više puta ugrožavali javni saobraćaj u pravcu svog sela na kolnom putu Trebinje prema Ljubinju.-

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 20/2-1.

25 srpnja 1941 oko 8 sati naročitu su akciju otpočeli preduzimati pucajući iz brda više svojih kuća bez obzira na prolazeća lica kolnim putem od Trebinja prema Ljubinju i na svako lice koje se je kretalo putevima ispod njihovog sela, a naročito su oko 8.30 sati iz brda napali puščanom paljbom na dvoja vojnička kola sa 6 vojnika 3 satnije iz Ljubinja, koji su se vraćah iz sela Veličana nakon prevoza hrane vojnicima njihove satnije, koji se nalaze kao posada na osiguranju mjesta Veličana i okoline.

Povodom ovih napada odbjeglih na prolaznike i na vojsku zapovjednik 3 satnije iz Ljubinja telefonski je naredio zapovjedniku mjesta Veličana poručniku g. Zlodi Milanu, da odmah preduzme potrebne mjere sigurnosti i stupi u akciju protiv napadača, koji su poremetili javnu sigurnost i postali opasni po ljudske živote.

Pri dolasku vojske na lice mjesta pod vodstvom poručnika g. Zlodija odbjegli Srbi su iz brda otpočeli pucati iz pušaka na vojsku a vojska na njih te je ubijeno 11 odbjeglih mještana iz sela Galičića /Veličana/, kotara Ljubinje, i to 9 muških i 2 ženske. Od vojske nije nitko bio ranjen niti ubijen.

Pošto je saznala za borbu između vojske i odbjeglica, ova je postaja preduzela sa ustašama potrebne mjere sigurnosti i davanja pomoći vojski, koja je odbjeglice već bila poubijala i rastjerala, tako da od oružnika ove postaje nije oružje upotrebljavano.

Povodom ovoga slučaja od strane ove postaje zajednički sa ustašama preduzete su mjere sigurnosti.

Lješine ubijenih ostale su na licu mjesta, a postaja po ovome do sada nije nikakve izviđaje na licu mjesta mogla preduzeti, jer iznad dotičnog sela ima većih broj odbjeglih Srba sa oružjem a prilaz selu Galičićima od postaje je u opće nemoguć zbog ravnice i izbačenosti vatre odbjeglih.

Na području ove postaje javna sigurnost posve je ugrožena dok se god odbjegli Srbi sa reona ove postaje, Ljubinja i Dobromana ne prisile na predaju ih ne unište a koji se nalaze grupisani u brdu Bjelašnici i Iliji planini, te je naročito nesiguran prolaz na kolnom putu Trebinje-Ljubinje.

Potrebnu akciju protiv odbjeglih tražio sam više puta usmeno pa i pismeno od kotarskog pretstojnika Ljubinje kao i ustaškog Povjerenika za kotar Ljubinje.

DOSTAVLJENO:
Zapovjedniku 4 oružničke pukovnije, krilnom zapovjedništvu Bileća, Vodnom zapovjedništvu Trebinje, Kotarskom pretstojniku Ljubinje i državnom tužioštvu Trebinje.

Zapovjednik postaje, stražmešter:
Pelar J. Dujmović

BR. 160

IZVJEŠTAJ RAVNATELJSTVA ZA JAVNI RED I SIGURNOST OD 26. JULA 1941. O HAPŠENJU I ISELJAVANJU SRBA SA PREDLOGOM DA SE SVI UČITELJI I UČITELJICE PRAVOSLAVNE VERE SA TERITORIJE NDH OTPREME U SABIRNE LOGORE[1]

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

Prs. Broj: 1304-1-1941.
Predmet: Izvješće o stanju do
26 srpnja u 8 sati.
Zagreb, 26. srpnja 1941.

I Z V J E Š Ć E

Između 24. i 25.VII. u noći oko 1 h atentator Josip Selanec htio je baciti bombu kroz prozor spavaće sobe na ustaškog tabornika Milu Škornjača iz Topolovca kod Siska, ali se bomba odbila od željezne prozorske rešetke i usmrtila atentatora.

U noći između 24. i 25.VII. ispaljeno je iz šume kraj capraškog logora 20 puščanih hitaca na iseljenički logor. Logoru je poslano pojačanje.

U Bjeljinji je bilo koncentrirano oko 28.000 dobrovoljaca iz Srijema. Oko 25.000 je pobjeglo u Srbiju, dok je ostatak od 3.000 po naređenju Vojskovođe prebačen u Tuzlu. Iz kotara Bjeljinje pobjeglo je oko 500 domaćih Srba u Srbiju.

U sukobima sa komunističkim pobunjenicima iz Crne Gore u Sandžaku palo je oko 50 pobunjenika na području Prijepolja. Među palima bilo je nekoliko obučenih u odore talijanske vojske, a oružje također talijansko. Među istima bilo je nekoliko bivših djelatnih časnika jugoslovenske vojske zatim studenata i seljaka. 16-šnji ustaša Hadšadić ubio je sam 3 četnika u borbi.

Zapovjedništvo 3. hrv. oruž. pukovnije javlja iz Banjaluke o nastojanju pronalaska padobranaca, koji su se navodno spustili 19. o.mj. u okolici Kulen Vakufa, a koji se slučaj spominje u izvješću od 20. o.mj. Dosadašnji rezultat u tom pravcu je niječan.

U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj ima još 2204 učitalja i učiteljica grčko-istočne vjere, te ministarstvo nastave predlaže njihovo otpremanje u sabirne logore.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 153-a, reg. br. 8/1-1.

Ustaše navodno iz Virovitice, a ne zna se po čijem nalogu uhitili 12 Srba u Daruvaru, te osmoricu odveli u nepoznatom pravcu.

Iz Daruvara javalja kotarska oblast, da žetva obećaje izvanredni prirod, a slično i Vukovar. Naprotiv kotarska ispostava u Kupresu javlja, da hrane uopće nema, i narod gladuje. Slično javlja i Samobor. Kotarska oblast u Metkoviću tvrdi, da se uopće ne može dobiti bilo kakvog kruha. Došlo je po selima do oboljenja.

Iz svih izvješća proizlazi, da komunističkih letaka i promičbe uopće te sabotaže i atentata ima samo oko industrijskih većih mjesta /Zagreb, Sisak, Karlovac, Sarajevo/, dočim komunističke djelatnosti sada gotovo drugdje nema osim pojedinačnih pokušaja.

Kotarska oblast iz Gjurgjevca javalja, da su se još 14. o.mj. povukle mađarske straže sa lijeve obale Drave na staru državnu granicu posvema.

Kotarska oblast u Maglaju napominje, daje najavljen dolazak useljenika Slovenaca izazvao duševno neraspoloženje pučanstva, jer i domaće pučanstvo potpuno oskudijeva u hrani, u zemlji i skloništima, te je o tome sa strane kotarske oblasti izvješteno ravnateljstvo za ponovu.

19. o.mj. uhvaćeno je u Senju dvoje Židova koji su se pomoću talijanskih karabinjera htjeli prebaciti u Italiju, a dolazili su iz Zagreba. Kod njih je pronađeno 26.000 lira.

18. o.mj. održao je u Zagrebu Dr. S. Buć predavanje: Borba komunizma sa nacionalsocijalizmom", te je prije završetka predavanja naglasio, da je dužnost svakog čestitog ustaše Hrvata, da pripomogne vlastima u borbi protiv komunizma. Predavanje je završeno ustaškim pozdravom „Za Dom spremni!"

Za Dom spremni!

Ravnatelj:
K.[2]

[2] Kvaternik Eugen.

BR. 161

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA VOJNE KRAJINE OD 26. JULA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU KOPNENE VOJSKE 0 AKCIJAMA NA PODRUČJU SANDŽAKA, PALJENJU SRPSKIH SELA I BROJU UBIJENIH OSOBA U SELIMA BARE I BUĐEVO[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
VOJNE KRAJINE
Vojni odjel
V. Broj 90
26. srpnja 1941 g.
SARAJEVO

ZAPOVJEDNIŠTVO KOPNENE VOJSKE

ZAGREB

1/ U Sandžaku:

Mi držimo dominantnu liniju Bare, Buđevo i Dugu Poljanu čvrsto u našim rukama.- Daljnje prodiranje prema Bijelom Polju, po prijedlogu zapovjednika Sandžaka podpukovnika Jakovljevića, nijesam odobrio. - Crnogorski parlamenteri, koji su dolazili iz krajeva južno od spomenute linije, sa željom da pregovaraju u pogledu primirja, bili su prema mojoj zapovjedi odbijeni jer se sa pobunjenicima i komunistima ne pregovara.

Podpukovniku Jakovljeviću naloženo je da sva pravoslavna sela u pojasu južno spomenute linije dade spaliti.[2]-Time se stvara na obranu našega Sandžaka jedan „glaci".

Pred postojom Bare leži oko 50 mrtvih još nepokopanih četnika, dalje južno od Buđeva njih oko 120. - U samoj zgradi bivše oružničke postaje Bare, koja je od jedne naše bombe dignuta u zrak zaglavilo je oko 20 pobunjenika. - Te teške gubitke i pogibija trojice vođa aktivnog majora Vojina Rakočeviča, studenta Vojina Popovića i aktivnog kapetana Kočevića ponukalo je pobunjenike, da se povuku prema Bijelom Polju. - Daljnja organizacija u smislu obrane po nama zaposjednutog Sandžaka, je u toku.

25.VII. pokušali su četnici iz pravca „Javor" napadnuti našu oružničku postaju Ponorac, kotar Sjenica. - Napadači su uz gubitke bačeni preko granice.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 84, reg. br. 55/4.
[2] Vidi dok. br. 167.

U Ponorcu se organizira sada jedna jača jedinica oko 120 ljudi - sa zadaćom, da zauzme srpsku oružničku postaju Javor, da razjuri posadu i da tamo uspostavi našu postaju i tako spriječi svaki daljnji prodor iz ove okoline na naš teritorij. Istodobno će selo Javor, ovo četničko gnjezdo biti spaljeno i uništeno, i ako isto leži na srpskom području, ali tik uz našu granicu.

Energičnim nastupom naših malih ali hrabrih jedinica propao je plan prodiranja pobunjenika Crnogoraca kroz kotar Sjenicu_u_ cilju veze sa srpskim komunistima. - Od zaposjednutog područja u Sandžaku i to kotareva Priboj, Prijepolje i Nova Varoš nijesmo uslijed energične i požrtvovane akcije naših jedinica, ni jedan pedalj prepustih pobunjenicima.

U interesu ojačanja opisanog po nama zaposjednutog područja, provodi se i pojačava izgradnja pohtičke uprave. - Pri tome se nikako ne mješamo u tuđe interese sfere n.pr. talijanske.

Postavio sam u svim kotarskim mjestima častnike za kotarske predstojnike, organizirao sudove, prehranu oružane snage i t.d.

Naređeno je da se sva stoka, koju je jugoslovenska vojska prigodom rasula bila podijelila srpskim seljacima konfiscira i uputi u Sarajevo za prehranu vojske i ustaških jedinica. Ova akcija je u punom jeku.

Podpukovnik Jakovljević radi prema dobivenim uputama i zapovjedima uzorno, što do sada polučeni uspjesi naših dosta šarenih jedinica dokazuju.

2/ Četnička banda 120-150 ljudi, koja je nastupila u području kotareva Srebrenica - Vlasenica opkoljena je.

Prijelaz četnicima preko Drine je zaposjednućem jedinog prijelaza „Luke" na Drini onemogućen.

Brigadir pukovnik Pacak rukovodi lično na licu mjesta akcijom protivù ove bande.

3/ U Crnoj Gori talijanske trupe preuzimaju postepeno izgubljene pozicije. - U kotaru Plevlje uspostavljaju Talijani ponovno oružničke postaje. - Oko Plevlja imadu Talijani dvije pukovnije. -Treća pukovnija nadolazi sjutra/7.VII./ iz Albanije.

4/ U području bojnice Goražde nema nikakovi novi incidenata. - Daljnja izgradnja obranbenih mjera je u toku.

5/ Diviziji Sarajevo dodijeljene 2 bojnice /iz Jadranske divizije dotično iz Požege/ biti će u sporazumu sa divizijom Sarajeo upućene u Sjetlinu /cesta Pale - Goražde/ te u Višegrad.

Razlog za ovo leži u eventualnoj potrebi u sektorima Sandžaka i Goražde.

Razaslano:

Vuskovođi	1	primjerak
Predstojniku Poglavnikovog voj. ureda	3	„
Zapovjedn. kopn. voj.	1	„
Diviziji Sarajevo	1	„
Ustaškom Povj. Sarajevo	1	„

Zapovjednik Vojne krajine
oružnički pukovnik
Mate Rupčić

BR. 162

IZVEŠTAJ ITALIJANSKOG VICEKONZULA U BANJALUCI OD 26. JULA 1941. ITALIJANSKOM POSLANSTVU U ZAGREBU O PROTERIVANJU SRBA I JEVREJA SA TERITORIJE BIVŠE VRBASKE BANOVINE[1]

Kr. Tal. Vicekonzulat
BANJA LUKA

Ekspres brzojavka br. 65.
Kr. Tal. Konoslanstvo - Zagreb
Kr. Gen. Konzulat - Sarajevo
Položaj: A.P.l.
Banja Luka, 26 srpnja 1941/XIX-

Predmet: Mjere za protjerivanje Srba.
Veza: Moja ekspres brzojavka br. 18. od 9. t. mj. i brzojavke br. 22 i 23. od 12 i 13 t. mj.

Kako sam izvjestio gore označenim brzojavkama, premješteno je 13. t. mj. oko 150 pravoslavnih obitelji, koje ovdje borave, željeznicom u SI. Požegu, gdje se sada nalaze.

Odlaskom gore spomenutih obitelji, koje su bile najbogatije u Banja Luci, broj se pravoslavaca, kojih još imade ovdje, smanjio za 2000. Međutim su odputovali predhodno svojevoljno. Govori se, da će kroz mjesec listopad svi pravoslavci i Židovi morati biti premješteni drugamo, ali to se smatra neizvršivim, ako se promo-

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 153-a, reg. br. 13/5-124. Izveštaj je u sastavu elaborata KZRZ.

tre poteškoće, na koje su vlasti do sada nailazile pri primještanju prvih kontigenata ovih osoba. Ovdje zatim gotovo svi pravoslavci borave u poljima, a koji su u većini nasuprot muslimana i katolika. Računa se, da im se broj na području biv. Vrbavske banovine kreće oko 40.000 naprema 180.000 muslimana i 135.000 katolika. Što se tiče nepokretnine i obćenito cielog imetka, koje su ostavili u ovome gradu izbjeglice ili izagnanici, ona je zaplienjena od ovdašnjih vlasti koje su priliepile pečate na vratima stanova. Doznajem, da su ipak neke kuće /sa pokućstvom/ rekvirarane od ovdašnjeg njem. zapovjed., koje ih je upotrebilo za stanove častnicima i vojnicima. Uglavnom stanovi, koji su ostavili slobodne Srbi i Židovi, i koje su uzele hrvatske vlasti bit će najprije upotrebaljeni, gdje treba, za njem. okupacione čete i zatim za hrv. mjestne vlasti. Nije malo slučajeva kod kojih je došlo do razmimoilaženja pri izvoru nepokretnina srbskog vlastničtva između njem. zapovjedničtva i stožernika dr. Gutića.

Što se tiče trgovina, koje su pripadale pravoslavcima ili Židovima, a nalaze se u ovome gradu, one su velikim dielom povjerene vodstvu hrv. povjereniku, koji su zato postavljeni.

Protjerivanje pravoslavaca sa područja biv. Vrbaske banovine događa se na osnovu najčešće ličnog kriterija, po razboru stožernika i kompetentnog Velikog župana. Doista, dok u Bihaću nije ostao ni jedan pravoslavac, u Banja Luci ih je ostalo, kako sam prije rekao, oko 2000., a neki su ovdje imali i vremena da spreme prtljagu i da se pobrinu prigodno za svoj imetak, dok su drugi morali odputovati kroz malo sati. Mnogi su povjerili dio svoga imetka, koji je lako prenosljiv, roditeljima ili prijateljima katoličke vjere, koji su mogli ovdje ostati neometani, ali jednom nedavnom mjerom ovdašnjih redarstvenih vlasti svi oni kojima je povjeren imetak sa strana pravoslavaca obvezni su ga prijaviti pod najtežom kaznom.

Jedna važna mjera je odredba ovdašnjeg stožernika od dana 21. t. mj., koja je upravljena svim područnim vlastima područja biv. Vrbaske banovine, koja naređuje sabiranje svim mogućim sredstvima svih popisa, koje su imale pravoslavne župe, i uručenje istih najbližim katoličkim župnim uredima.

Osim toga u ovaj grad su počeli dolaziti mnogi Slovenci sa slovenskog područja, koje je pripalo Njemačkoj savezno sa ugovorom koji je postignut između vlade Reicha (Rajha) i Hrvatske. 20. tek. m. stiglo je oko 200, koji su se privremeno smjestili u zgradi Trgovačke Akademije.

Kr. Vicekonzul:
Oberto Fabiani v.r.

BR. 163

IZVEŠTAJ ITALIJANSKOG KONZULATA U BANJALUCI OD 26. JULA 1941. ITALIJANSKOM POSLANSTVU U ZAGREBU O POLOŽAJU CRNOGORACA NA PODRUČJU BIVŠE VRBASKE BANOVINE[1]

KR. Tal. Konzulat
BANJA LUKA

Ekspres brzojavka br. 70
Kr. Tal. Poslanstvo u ZAGREBU
Kr. Gen. Konzulat - Sarajevo

Banja Luka 26. srpnja 1941. XIX

Predmet: Crnogorci koji borave na području Vrbaske banovine.

Čast mi je izvjestiti da Crnogorci, bivši građani Jugoslavije, koji do sada borave na ovom području, su vrlo maleni po broju. U travnju t.g. stožernik Banja Luke naredio je da svi crnogorci, koji borave u „Hrvatskoj Krajini" moraju otići u Crnu Goru ili Srbiju u roku od 5 dana. Iznimka je bila učinjena samo za vrlo mali broj osoba, koje su poznate radi svojih fašističkih osjećaja. Javlja se naprotiv, da su u svim drugim Pokrajinama Hrvatske ostali gotovo svi Crnogorci, a jedino je posljedica toga bila gubitak službe kod onih koji su pripadali državnim ustanovama.

Kako je poznato, u Zagrebu je odmah nakon pada Jugoslavije osnovan Crnogorski Narodni Odbor, na čelu kojega je neki Štedimljija. Prema obavjestima, koje su dobivene od nekog Crnogorca, koji ovdje boravi, a za koga saobćujem da radi uvida se radi o nekom pseudonimu Savo Marković, koji je rođen u Piperu kod Podgorice i bivši činovnik kod tvornice duhana u Nišu. Isti Štedimljija boravio bi u Zagrebu oko 15 godina, gdje je bio suradnik „Jutarnjeg lista". Čini se, daje uzpio predobiti prijateljstvo i povjerenje Poglavnika kao i maršala Kvaternika, pišući historijske članke i pokazujući osjećaje sklone Nezavisnoj Hrvatskoj.

Obavještajac smatra da je Štedimlija napravio jednu šalu, budući da je uvjek bio u dodiru sa komunističkim elementima i u srodstvu sa sliedećim sumnjivim osobama:

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 153-a, reg. br. 13/5-24. Izveštaj je u sastavu elaborata KZRZ.

Dr. Vukašin Marković, njegov ujak, koji je pobjegao u Moskvu, nakon što je inscenirao pobunu u Crnoj Gori 1921., a sada je visoki službenik Sovjetske vlade;

Stana Marković /nazvana „Hajdučica"/, njegova rodica, koja je nekad bila uhićena radi komunističke djelatnosti i pobjegla iz zagrebačkog zatvora pomoću rođaka Save Markovića 1930 boraveći najprije u Beču a kasnije u Moskvi;

Vidal Marković, prof, u Nišu, vjerojatno roditelj prednjih, strieljan zbog sabotaže /vidi „Deutsche Zeitung in Croatien" br. 91./ („Nemačke novine u Hrvatskoj" br. 91).

Koliko predhodi, nebi se moglo izključiti da sadašnji Crnogorski odbor ne razvija podzemnu organizaciju koja je u dodiru sa komunističkim bandama, koje su nedavno dale povoda pobunama u Crnoj Gori. Obzirom na ovo zanimljivo je napomenuti činjenicu, da posljednjih dana mnogi Crnogorski studenti odlaze u Zagreb.

Fabiani

BR. 164.

ODREDBA MINISTARSTVA PRAVOSUĐA I BOGOŠTOVLJA OD 29. JULA 1941. 0 POSTAVLJENJU IZVANREDNOG NARODNOG SUDA U KARLOVCU[1]

MINISTARSKA ODREDBA

0 postavljenju Izvanrednoga narodnoga suda u Karlovcu

Na temelju zakonske odredbe za obranu naroda i države od 17. travnja 1941.:

I. ovime razrješvam dužnosti sadašnja vijeća Izvanrednoga narodnoga suda u Karlovcu;

II. postavljam Izvanredni narodni sud za područja Sudbenih stolova u Karlovcu i Ogulinu sa sjedištem u Karlovcu.

Predsjednikom toga suda postavljam dra Petra Prebega, predsjednika Sudbenoga stola u Karlovcu, a za članove Mirka Mikca predstojnika Kotarskoga suda u Karlovcu i Milu Draganjca, ustašu iz Karlovca.

Državnim tužiteljem kod toga suda postavljam Jakova Milič̆iča, državnog tužitelja u Karlovcu.

[1] „Narodne novine" od 31. VII 1941.

O tom se obavješćuje predsjedničtvo Sudbenoga stola u Karlovcu radi izvršenja ove odredbe.

U Zagrebu, 29. srpnja 1941.

Ministar pravosuđa i bogoštovlja:
Dr. Mirko Puk, v.**r.**

Broj 48.461-1941.

BR. 165

SPISAK JEVREJA KOJI JE USTAŠKO REDARSTVO BANJALUKA DOSTAVILO 29. JULA 1941. REDARSTVENOM RAVNATELJSTVU BANJALUKA RADI TRANSPORTOVANJA U KONCENTRACIONI LOGOR[1]

Banja Luka, 29 srpnja 1941.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Ustaško Redarstvo
Broj 304 1941

REDARSTVENOM RAVNATELJSTVU
BANJA LUKA

Upućuje Vam se spisak dolje navedenih Židova s molbom, da ih se spremi u Vaše Ravnateljstvo, jer će isti biti transportovani u koncentracioni logor.

Kada budu svi dopremljeni izvolite obavijestiti ovo Ravnateljstvo.

1./ Poljokan R. Jakob
2./ Kraus D. Aleksandar
3./ Montijas H. Rafael
4./ Montijas H. Isak,
5.1 Poljokan R. Isak
6./ Montijas I. Jozef
7./ Levi L. Mamo pušten
8./ Baum I. Lavoslav
9.1 Polgar R. Franjo
10./ Levi M. Leon
11./ Levi M. Jozef
12./ Levi M. Albert

Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 169, reg. br. 2/2. Na originalu dokumenta kod imena na redni brojevima 7, 25, 33 i 38 stoji rukom dopisano „pušten" a ime na rednom broju 26a precrtano. Sve ispravkeje izvršio i potpisao g. Rebac-tajnik UNS-e u Banjaluci, objavio Antun Miletić, Koncentracioni logor Jasenovac, Beograd 1986, knj. 1, dok. br. 12, str. 67.

13./ Levi J. Isak
14./ Rot M. Josip
15./ Najbah B. Hugo
16./ Zeliković A. Samuel
17./ Štajnlauf L. David
18./ Nahmijas D. Jozef
19./ Štajnlauf H. Izidor
20./ Nahmijas S. Jozef
21./ Levi J. Majer
22./ Montijas H. Leon
23./ Levi I. Hajim
24./ Nahmijas J. Samuel
25./ Hofman M. Filip pušten (g. Rebac)
26./ Bramer R. Ernest g Rebac
27./ Hercog M. Leopold
28./ Altarac I. Jozef
29./ Laslo M. Ignjat
30./ Salom A. Avram
31./ Levi T. Isak
32./ Baruh J. Isak
33./ Braun M. Julio pušten (g. Rebac)
34./ Levi S. Morie
35./ Altarac M. Miko
36./ Lihtenštajn I. Jozef
37./ Papo S. Jozef
38./ Papo A. Sumbul pušten na slobodu
39./ Salom Albert Bertin
40./ Kabiljo A. Elijas

ZA DOM SPREMNI!

RAVNATEALJ USTAŠKOG REDARSTVA
BANJA LUKA
MP NADZORNIK USTAŠKOG
REDARSTVA ZA
BIVŠU VRB. BANOVINU
Kvaternik Ozren

BR. 166

IZVEŠTAJ REDARSTVENOG RAVNATELJSTVA SARAJEVO OD 29. JULA 1941. DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU 0 RAZMEŠTAJU SLOVENACA PRISPELIH IZ KONCENTRACIONOG LOGORA U POŽEGI U SRPSKIM IJEVREJSKIM PORODICAMA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
REDARSTVENO RAVNATELJSTVO
SARAJEVO
Ured za useljavanje i izseljavanje.
Broj: 49/41

Sarajevo, 29. srpnja 1941.

DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU
ZAGREB

Ovom Uredu čast je podnijeti Vam izvještaj o dolasku i raspodjeli transporta kojega smo primili od koncentr. logora u Požegi dana 26. srpnja ov. god.

Ukupan broj dospjelih Slovenaca iznosi 208.

Kod preuzimanja tih Slovenaca sa strane ovdašnje kotarske oblasti i sa naše strane, držali smo se te će mo se i u buduće držati toga principa da na samom kolodvoru podijelimo useljenike na dva dijela. Jedan dio koji će se transportirati dalje na područje šaraj, kotara i drugi dio koji otpada na grad Sarajevo.

Na području grada Sarajeva useljeno je 85 porodica kako slijede:

1) Uršula Žagar
2) Ivan Žagar
3) Ivan Rolih
4) Alojsija Goijav
5) Anton Hiti
6) Karl Poiane
7) Rudolf Lunder
8) Josip Stuler
9) Alojz Kaucian
10) Franc Pangerc
11) Alojz Zagar
12) Uršula Koren
13) Marija Premzel
14) Štefan Novak
15) Daniela Hribar
16) Ida Nalenšek
17) Franc Jare
18) Adolf Svijetličić
19) August Smerdu
20) Mateuš Ogrič

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 23/1.

21 Ignac Gosar
22 Franjo Sedmal
23 Josefa Počkar
24 Metod Golnajer
25 Eduard Pitamić
26 Terezija Zorn
27 Jakob Rešek
28 Franc Košuta
29 Miloš Krajger
30 Vinko Virens
31 Iva Gvardijančić
32 Vladislav Ruter
33 Andrija Vodičar
34 August Gajšek
35 Alojz Paječić
36 Jozef Seme
37 Franc Ljubešek
38 Franc Župane
39 Martin Cvenk
40 Jakob Ciglav
41 Antun Hribar
42 Štefan Majcen
43 Rudolf Pajnik
44 Peter Farčko
45 Roza Lah
46 Milenko Kos
47 Ferdo Menher
48 Mauricij Novak
49 Franc Močnik
50 Alojz Geratić
51 Zlata Sos
52 Rajmund Ivanuša
53 Anton Hriber
54 Alojz Ranfl
55 Karl Ramšak
56 Franc Peseh
57 Leopold Šrimpf (Schrimpf)
58 Jozefa Cigala
59 Franc Vidrih
60 Josip Vidi
61 Franc Vrhnjak
62 Terezija Miler (Miller)
63 Lorenc Makuc
64 Blaž Ravnjak
65 Franc Stvarnik
66 Jernej Sedej
67 Igor Mervić
68 Franjo Sabatin
69 Franjo Pirit
70 Josip Erzetić
71 Aleksandar Mrevlje
72 Jožef Repenšek
73 Ana Sare
74 Katarina Durjava
75 Franc Hribljan
76 Matej Pire
77 Karl Pavelka
78 Leopold Potočnik
79 Ambroz Podberšić
80 Josip Ukmar
81 Anton Bratković
82 Alojz Kocijančić
83 Franc Seučnikar
84 Olimpij a Likavec
85 Jožef Skulj

Kod preuzimanja tih porodica i pri njihovoj raspodjeli po privremenim skloništima prisustvovao je ovoga puta i gosp. Ojiković Ravnatelj redarstva u Sarajevu.

Na osnovu iskustva koje smo stekli prilikom dolaska prvog transporta i uz potreban trud uspjeh smo da, usprkos zakašnjenja obavještenja o dolasku transporta, izvršimo ukrcavanje useljenih u kamione dopremu u skloništa, te dopremu prtljage u skloništa u efektivnom vremenu od svega 2 sata.

Isto tako organizacija prehrane mnogo je više zadovoljila nego organizacija prilikom dolaska prvog transporta.

Iz lica tih ljudi kao i prilikom razgovora sa njima izražava se očito zadovoljstvo, i pored toga što sa naše strane pored najbolje volje ne teće sve onako kako bi sami želili.

Razmještaj obitelji po privatnim stanovima vrši se i dalje na principu kojeg smo se držali kod prvog transporta t.j. razmještavanje se vrši po privatnim stanovima bogatih Židova i Srba.

Poteškoće koje smo naveli u prošlom našem izvještaju od 25 srpnja o.g. pod br. 40. te u izvještaju od 29 srpnja ov. god. br. 44 i dalje se ponavljaju ali se nadamo da će to biti većim dijelom uklonjeno onim momentom kada svi državni kao i samoupravni uredi prime od Vas okružnice u pogledu držanja u pitanju useljenih Slovenaca.

Osobito nam je to važno u pitanju njihovog definitivnog uposlenja.

Pri ishranjivanju držimo se principa da hrana bude jednostavna, zdrava i obilna. Primjerice u jednom danu u jutro dobije svaka osoba 65 grama svježeg kruha, djeca mlijeka, a odrasli čaj ili crnu kafu. Za ručak dobiju kuhani grah sa slaninom u vrlo obilnim obrocima i vrlo ukusno pripravljeno, jer ručak pripravljaju Slovenke kuharice koje su se zatekle u transportu i koje posao one same dobrovoljno i vrlo rado čine. Za večeru pak dobiju suhu hranu kao slaninu, kobasice ili slično.

Kao osobitu primjedbu moramo napomenuti slijedeći slučaj:

Sa ovim transportom prispjela je i Slovenka Katarina Durjan inače nadležna u Ljubljani, a gdje joj se muž još uvjek nalazi na službi na željeznici. Ta žena se slučajno nalazila u posjeti u Mariboru kada su njemačke vlasti uputile ovaj transport te je tako slučajno zapala u nepriliku da je dopremljena ovamo i ako inače živi u Ljubljani. Kod sebe ima domovnicu i uvjerenje talijanske vlasti da joj se muž nalazi na službi u Ljubljani. Izvještavamo Vas da ćemo mi sa naše strane sve pokušati da tu ženu uputimo njenom mužu u Ljubljanu.

Dalje Vas nemamo više ništa specijalno izvijestiti osim što susretljivošću nekih Ravantelja ovdašnjih ureda uspjevamo zaposliti neke useljenike i rad oko toga je ovih dana vrlo aktuelan. Ponovo Vas molimo da uputite već pomenute okružnice kako bi sve mnogo brže išlo i na Vaše i na naše zadovoljstvo.

Isto tako rad oko razmještanja po privatnim stanovima je u toku.

U koliko želite neko specijalno obavještenje molimo Vas da nas o tome izviestite kako bi Vam slika o ovdašnjim prilikama bila što jasnija.

ZA DOM SPREMNI!

RAVNATELJ REDARSTVA:
M.P. /potpis nečitak/

[2] Vidi dok. br. 146, 157, 158.

BR. 167

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA VOJNE KRAJINE SARAJEVO OD 29. JULA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU KOPNENE VOJSKE 0 VOJNOJ AKTIVNOSTI, PRILIKAMA U SANDŽAKU I SPALJENIM SRPSKIM SELIMA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
VOJNE KRAJINE
Vojni odjel
V.T. Broj 106
29. srpnja 1941 g.
SARAJEVO

ZAPOVJEDNIČTVU KOPNENE VOJSKE
ZAGREB

1/ Pukovnik Pacak[2] dne 29. VII. izvješćuje:

Kratak izvod o radu vojnih odjela upućenih protivu odmjetnika - četnika koji su se prikupili oko Pašine Radave jeste slijedeći:

Prilikom kretanja vojnih, ustaških i oružničkih odjela 23. i 24. srpnja sa istoka, sjevera, zapada i juga, odmetnici koji su se prikupili oko koliba na Radavi bili su opkoljeni. Njihovom dobrom doglasnom službom i dobrom vezom sa jatacima u selima uviđajući svoju nemoć razbjegli su se neznano kuda. U ovoj akciji poginuo je jedan domobran i jedan pobunjenik Srbin, 8 sumnjivih osoba sa mjesta prikupljanja odmjetnika, uhićeni i dovedeni radi saslušanja i daljeg postupka.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 84, reg. br. 7/5-1.
[2] Komandant jedne ustaške jedinice u Vlasenici, Zbornik, tom VI, knj. 1, str.

Od 25. do 28. ov. mj. vojni odjeli u vezi sa ustašama i oružnicima izvršili su pretres na kome su se pojavili odmjetnici.

Akcija je dala veliki moralni rezultat kod građanskih vlasti i kod samog pučanstva.

2/ U Sandžaku prilike su povoljne. - Naše pozicije Duga Poljana i Bare su netaknute, nema nikakve borbe. - Pale pobunjenike sahranjuje srpsko žiteljstvo. - Srpska sela južno pomenute linije popaljena su.[3] - Navodno sakuplja poznati albanski patriot Šerif Salković u području Rožaj naoružane arnaute i namjerava preko Bijelog Polja sa našim snagama u Sandžaku dobiti vezu. - Mi smo radi toga zaposjeli Broduševo[4] na cesti Prijepolje - Bijelo Polje.-

3/ 28. VII. oko 9 sati bombardiralo 6 talijanskih zrakoplova sela: Šuplju Stijenu, Meljak i Boljanići, kotar Plevlje.

4/ 28. VII. srušili smo privremeni drveni most tvrtke „Varda" preko Tare 6 km. južno od ušća ove rijeke na Drini kod sela Uzlup. - Time se sprječava prijelaz crnogorskih buntovnika iz kotara Plevlje na naš teritorij.

5/ 28. VII. posjetio je jedan talijanski generalštabni častnik iz Beograda našega zapovjednika u Sjenici, te se iza dobivene informacije o položaju vratio u Beograd.

6/ Srpsku postaju Javor nijesmo zauzeli, jer su u međuvremenu tu postaju njemački carinici zaposjeli.

7/ Talijansku vojsku namjenjenu za Crnu Goru, iskrcava se u Dubrovniku.

Zapovjednik Vojne krajine
oružnički pukovnik
Rupčić[5]

Razaslano:

Vojskovođi . . . . . 1 primjerak
Predstojniku Poglav.
Vojnog ureda . . . . . 3 „
Zapovjedn. kopn. voj. . . . . 1 „
Diviziji Sarajevo . . . . . 1 „
Ustaškom Povjer. Sarajevo 1

[3] Vidi dok. br. 161.
[4] Brodarevo.
[5] Mate Rupčić.

BR. 168

IZVEŠTAJ STOŽERA VRBASKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA OD 29. JULA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU KOPNENE VOJSKE 0 AKCIJAMA ZA GUŠENJE USTANKA NA PODRUČJU OŠTRELJA I DRVARA, NEMILOSRDNOM POSTUPKU PREMA USTANICIMA, ŽENAMA I DECI[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
STOŽER
VRBASKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA
V.T.V. Broj 1185
29. srpnja 1941. g.
Banja Luka

Akcija protivù pobunjenika.

ZAPOVJEDNIŠTVU KOPNENE VOJSKE (Vojni ured)

U Oštrelju i Drvaru buknula je pobuna komunista i pučanstva grko-istočne vjeroispovjesti 26. i 27. ovog mjeseca.

U toku 28. ov. mj. ona se proširila na sela sjeverno od Oštrelja (Kolunić, Vedro Polje, Drinić) a manjim dijelom preko Srnetice u pravcu želj. postaje Potoci /na pruzi Srnetica-Jajce/. U toku 29. ov. mj. izvjesni neredi izbili su u selima G. i D. Ribniku /južno od Ključa/ i zapaženo je izvjesno komešanje južno od planinskog masiva Klekovače u selima Prekaja Stokorovci i kod s. Grkovci na putu Bos. Grahovo - Glamoč.

Na temelju zapovjedi V.T.V Br. 1115 od 28. VII 1941. g. zapovjedničtva Kopnene vojske a u cilju uništenja pobunjenika na prostoriji: Ključ-Bravsko-Bos. Petrovac-Oštrelj-Drvar-Prekaja-Potoci-Resehovač-Ribnik-Ključ preduzet će se vojnička akcija.

Akciju Ključkog i Petrovačkog odreda koordinirat će pukovnik g. Matagić Ivan, po slijedećoj direktivi:

1/ U toku 30. ovog mjeseca izvršit će sve pripreme za napad koji će uslijediti 31. ovog mjeseca.

Istodobno rasčistiti u toku 30. VII okolinu Bos. Petrovca, Bravskog i Ključa, a tako da ova komunikacija bude potpuno sigurna. U ovom cilju pohvatati taoce iz okolnih sela.

31. ovog mjeseca izvršiti napad na liniju Oštrelj-Srnetica po slijedećem:

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 84, reg. br. 20/5.

1 - Petrovački odred
Zapovjednik Pješački ppukovnik Matković Gustav
Kombinirana bojnica 11. p.p. /3 satnije/ 1 bojnica 1. pješač. pukovnije, /2 satnije i 1 stroj, satn./ 1 strojnička satnija 20 mm, 1 haubička bitnica, 1 vod 1. bitnice 7. top. odj.
Svega: 6 satnija
6 strojnica 20 mm
6 haubica

1. - U toku 30. ov. mjeseca zauzet će polazni položaj južno od Bos. Petrovca.

31. ov. mj. preduzet će akciju pravcem Bos. Petrovac-s. Oštrelj-Drvar, zonom desno do Linije: Bos. Petrovac-Rakića kosa /1394/ Vrančev Vrh - Pametenica - okuka puta - s. Vrtoče - a lijevo do linije: s. Grubišići-Kukerda /1043/-S. Uvala-Šljeme Korilsko /1021/ želj. postaja Vrletina.

Po zauzimanju s. Oštrelj ostaviti u istom 1 satniju /oko 100 ljudi/ za posadu sigurnosti, a sa ostatkom odreda produžiti nadiranje ka Drvaru lomeći svaki otpor na koji se naiđe. Po dolasku u Drvar očistiti ga od pobunjenika posjesti ga i osigurati se držeći u svojoj vlasti sve ulaze u Drvar.

Satnija u Oštrelju ima se također osigurati i poslati stalno osiguranje na k. 1389 i 1384 i uhvatiti vezu sa Ključkim odredom, čiji će dijelovi doći sa pravca od Srnetice.

Početak akcije /napada/ 31. ov. mj. u 5 sati.

Opaska: 1 vod 1. bitnice 7. top. odjela iskrcat će se 30. ov. mj. na ž. postaja Bravsko odakle ima krenuti u Bos. Petrovac i staviti se na raspoloženje zapovjedniku Petrovačkog odreda.

2. - *Ključki odred:*
Zapovjednik satnik Lišnjak Marko.
2 satnije 10.**pp.**
1 vod 1. bojnice 10.pp.
5. ustaška satnija
Svega: 3 satnije.

2. - U toku 30. ov. mj. ostavlja jednu polusatniju u Ključu kao posadu sigurnosti a sa ostalom snagom grupiše se kod s. Bravsko.

31. ov. mj. od 5 sati nadire pravcem: s. Bravsko-Srnetica, sa zadaćom da zauzme Srneticu i očisti je od pobunjenika.

Potom u Srnetici ostaje polusatnija Travničkog odreda kao posada sigurnosti, a Ključki odred preduzima dalje akciju ka

Oštrelju, pravcem duž pruge, s tim da uhvati vezu sa dijelom Petrovačkog odreda kod Vrletine, koju zauzeti i osigurati.

Po zauzeću Srnetice odmah vratiti prometno osoblje i nastati da se uspostavi što prije promet na dijelu Srnetica-Bravsko. Osigurati želj. prugu Srnetica-Oštrelj i dalje postupiti po nalogu pukovnika Matagića.

Prije polaska u napad, u s. Bravsko ostaviti 1 vod kao posadu sigurnosti, a ujedno i za vezu između posade u Ključu i Bos. Petrovcu.

3. Travnički odred:
Zapovjednik satnik Šoštarić, travnička polubojnica
Svega: 2 satnije i 1 vod strojnica.

3.- U toku 30. ov. mj. zauzeti želj. postaju Potoci i preduzeti izviđanje u pravcu Srnetice.

31. ov. mj. ostavljajući potrebno osiguranje u s. Potoci, počev od 6 sati nastupat će pravcem: duž pruge ka Srnetici, sa zadaćom da ovaj predio očisti od pobunjenika i uhvati vezu /surađuje/ sa Ključkim odredom pri zauzimanju Srnetice.

Pošto Srnetica bude zauzeta, ostavlja jednu polusatniju kao posadu sigurnosti, a sa ostatkom polubojnice vraća se ka s. Potoci i produžava akciju pravcem: s. Potoci-Jančarica, s. Prekaja - sa zadaćom da očisti ovaj pravac i zauzme s. Prekaju. - Ovdje ostaje do dalje zapovjedi.

Ostatak Travničke bojnice, koji je upućen iz Travnika, ima doći u Mlinište i po dolasku zapovjednik da se javi brzoglasom stožeru Vrbaskog divizijskog područja Banja Luka pa će dobiti zapovjed za dalji rad.

Prilikom akcije voditi računa o osiguranju komunikacija i vezi sa pozadinom.

4. - Vojskovođa je zapovjedio da se prilikom akcije postupa bez milosrđa prema svima onima koji se zateknu u navedenom prostoru pa bilo da imaju pušku ili ne. Odrasli za vojsku-sposobni da se stave pod prijeki sud i osude, a svi koji se zateknu sa oružjem ili gdje postoji sumnja da su oružje nosili i odbacili-strijeljaju. Isto to vrijedi za sve one, pa i žene i djecu, koji nose hranu, oružje i streljivo pobunjenicima /jataci/.

Tamo gdje bude napadnuta željeznička pruga, putni objekat vozila, pojedinci ili oružničke zgrade, imadu se iz najbližih sela pohvatati taoci, staviti pred prijeki sud i strijeljati. - Osim toga

odredit će se i bombardiranje iz zraka sela u kojima su se desile pobune.

Zapovjednici dijelova bit će osobno odgovorni da se ova odredba vojskovođe točno izvrši.

5. - Prilikom pojave zrakoplova, koji će potpomagati ovu akciju izviđanjem i bombardiranjem najvažnijih mjesta prikupljanja pobunjenika, zapovjediti četama i ustaškim postrojbama da metnu bijele krpe na ramena i leđa i inače obilježavaju svoja mjesta da nebi došlo do pometnje prilikom bombardiranja.

6. - Vatrenu vezu održavati međusobno kako je iznjeto naprijed, a u pogledu izvještavanja koristiti ordonance i postojeće brzoglasne linije.

Zapovjednici odreda i pukovnik g. Matagić izvještavaće me brzoglasno o toku akcije, mjestima nalaženja i svim važnijim događajima.

Pokidane brzojavno-brzoglasne linije popravljati po mjeri nastupanja, zašta povesti sa sobom stručno poštansko osoblje i materijal.

7. - Ishrana: Primljenim tekućim obrocima. Pričuvnu hranu /rezervni obrok/ ne trošiti bez krajnje potrebe.

Baza za snabdjevanje hranom, streljivom i ostalim potrebama u Prijedoru, koju će obrazovati pomoćnik Glavara intendantskog odsjeka ovog stožera, i po zahtjevnicama doturati željeznicom sve potrebe četama do želj. postaja koje one budu označile.

Do zauzeća Oštrelja i uspostave želj. prometa od ž. p. Bravsko do ž. postaje Oštrelj, Petrovački odred bazirat će na Bihać gdje je ustrojena pomoćna baza.

Travnička polu-bojnica snabdjevat će se iz Travnika doturom želj. prugom Travnik-Jajce-Mlinište i dalje.

Administrativne formalnosti nesmiju biti razlogom zakašnjenja u isporuci traženih potreba. Potrebe slati i na brzoglasnu zahtjevnicu koja će se naknadno dokumentirati pismenom zahtjevnicom.

8. - Previjališta:

Ključki odred koristit će svoje previjalište i pridati sanitetski automobil za evakuaciju ranjenika, koje slati u Ključku bolnicu.

Petrovački odred obrazovat će previjalište u B. Petrovcu od sanitetskog osoblja i materijala Bihaćske posade, a ranjenike transportirati poslije previjanja autobusom u Bolnicu u Bihać.

Travnička polubojnica po zauzeću Srnetice koristit će previjalište Ključkog odreda a transportiranje ranjenika vršiti željeznicom do s. Bravsko.

M.P. Zapovjednik general,[2]
Ruinier[2]

Dostavljeno:
Zapovjedniku Petrovačkog odreda
„ Ključkog odreda
„ Travničkog odreda
pukovniku g. Matagiću Ivanu.
Zapovjedniku 1. voda 1. bitnice
7. topničkog odjela.
Zapovjedniku 7. topnič. odjela.
Glavaru Intendantskog odsjeka
„ Topničkog odsjeka
Zapovjedniku mjesne posade-Bihać
Pomoćniku Glavara Int. odsjeka

Radi znanja:
Uredu Vojskovođe
Zapovjedničtvu Kopnene vojske
Zapovjedničtvu Jadranskog i
Bosanskog diviz. područja.
III oružničkoj pukovniji
Dostavljeno po teklićima.
29 VII u 20 sati ekspedirano
glavar stožera.

[2] Dragutin.

BR. 169

OKRUŽNICA MINISTARSTVA PRAVOSUĐA I BOGOŠTOVLJA OD 30. JULA 1941. SA UPUTSTVIMA ZA PREVOĐENJE PRAVOSLAVACA U KATOLIČKU VERU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA.
Zagreb, dne 30. srpnja 1941. god.
Broj: 48468-1941.-

O K R U Ž N I C A

Kako se u novije vrijeme prijavljuje mnogo grkoistočnjaka za prijelaz na katolicizam to se sa strane vlade daju slijedeće upute:

1 - Želja je hrvatske vlade, da grčko-istočni ne prelaze na grčko-katolički obred osim u onim grčkokatoličkim župama, koje su već osnovane i u njima ima grčko-istočnjaka.

2 - Grko-istočnjaci, koji dolaze u katoličke župne urede, da budu primljeni, moraju donijeti od kotarskih i općinskih poglavarstva potvrdu o osobnoj čestitosti, koja mora biti biljegovana sa 30. - Kuna državnih biljega. Potvrde o čestitosti izdaju kotarska i općinska poglavarstva u dogovoru sa ustaškim logorima i taborima. Općine odnosno kotari dužni su izvješćivati Ministarstvo pravosuđa i bogoštovlja o izdatim potvrdama kao i broju onih, kojima je ista uskraćena.[2]

3. - Kod izdavanja potvrda treba paziti na grčko-istočne učitelje, popove, trgovce, bogate obrtnike i seljake i uopće inteligenciju, da im se ne izdadu potvrde osim u slučajevima, kad se doista dokaže njihova čestitost, jer je načelno stanovište vlade, da se ovim osobama ne izdaju potvrde.

4 - Glede mješovitih brakova s grčko-istočnjacima ustanovljuje se slijedeće:

a) Nema zapreke, osim u izvanrednim slučajevima, da se primi nekatolički bračni drug iz mješovitih brakova, sklopljenih u katoličkoj crkvi, ako su djeca kršteni i odgojena katolički. Ako su djeca iz ovih brakova kršteni i odgojena nekatolički, treba da kotarske i općinske vlasti u dogovoru sa ustaškim logorima i

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 213, reg. br. 10/2-1.

[2] Ministarstvo unutrašnjih poslova je 2. avgusta 1941. dostavilo bliža uputstva o izdavanju potvrda o čestitosti osobe koje prelaze u katoličku veru, gde se, pored ostalog, navodi da će takve potvrde „izdavati općinska poglavarstva i kotarske oblasti u dogovoru sa ustaškim logorima i taborima" a u gradovima „državne redarstvene vlasti u dogovoru sa ustaškim logornikom". Vojni arhiv, ANDH, k. 213, reg. br. 10/2-1.

taborima ispitaju pojedini slučaj i donesu odluku o davanju potvrda kako u pitanju djece tako u pogledu njihovih roditelja.

b) Ako je mješoviti brak sklopljen pred pravoslavnim svećenikom i djeca krštena i odgojena nekatolički, spomenute vlasti trebaju ispitati svaki slučaj i nakon temeljitoga razmišljanja donijeti odluku. U podnesku na Ministarstvo o broju onih, koji su prešli na katolicizam, kod ovakovih imena, treba staviti bilješku, da se radi o gornjem slučaju.

c) Pravoslavni parovi, vjenčani u pravoslavnoj crkvi, njihova djeca krštena i odgojena nekatolički, ne mogu se primati bez odobrenja Ministarstva pravosuđa i bogoštovlja.

5 - Seljaci mogu dobiti potvrdu o čestitosti bez poteškoća, osim ako se radi o izvanrednim slučajevima.

6 - Ove upute vrijede za sve Velike župe na području Nezavisne Države Hrvatske izuzev Veliku županu Gora i veliku županu Krbava i Psat. U ovim župana veliki župani u dogovoru sa ustaškim logorima i taborima mogu izdati shodne upute za svoje područje prema mjesnim prilikama.

7 - U koliko bi grčko-istočnjaci ili drugi prelazili na protestantizam i upisivali se u Kulturbund, a krvno ne pripadaju njemačkoj manjini, neće im se priznati prava, koja uživaju njemačka narodnosna skupina.[3]

8 - Matice grčko-istočnjaka neka preuzmu općinska poglavarstva, te obavljaju matične izvadke, upise rođenih i umrlih sve dotle, dok redovna postava ne bude uvedena u tim mjestima. Općinske vlasti imaju obavljati matične poslove uz osobnu odgovornost višim državnim vlastima.

Glede zgrada i zemljišta, koja pripadaju grčko-istočnoj crkvi odlučuje Ministarstvo seljačkog gospodarstva odnosno državno ravnateljstvo za ponovu u dogovoru sa Ministarstvom pravosuđa i bogoštovlja.

9 - Vladi je poznato, da se prijavljuju mnogi Židovi za prijelaz u katolicizam, ali prijelaz na katolicizam ne može imati nikakva upliva na položaj tih osoba u njihovom odnošaju prema državi obzirom na postojeći zakon, o nearijevcima. (Zakonska odredba o rasnoj pripadnosti od 30. travnja 1941. godine).

MINISTARSTVO PRAVOSUĐA I BOGOŠTOVLJA:
Dr. Puk v.r.

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA:
dr. Artuković v.r.
Glavni ustaški stan:
Lorković v.r.

[3] Vidi dok. br. 18, 22, 36.

BR. 170

NAREĐENJE RAVNATELJSTVA ZA JAVNI RED I SIGURNOST OD 30. JULA 1941. SVIM VELIKIM ŽUPAMA I REDARSTVENIM RAVNATELJSTVIMA DA SE SVI SRBI I JEVREJI ZATVORE, STAVE POD PRIJEKI SUD I OPREME U SABIRNI LOGOR U GOSPIĆU[1]

RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST ZA NEZAVISNU DRŽAVU HRVATSKU.
Broj: 15013/11-1941.

Predmet: Srbi i Židovi pod sumnjom radi komunizma-postupak.
U Zagrebu, dne 30. srpnja 1941.

VELIKIM ŽUPAMA - Svima.-

REDARSTVENIM RAVNATELJSTVIMA: ZAGREB, BANJA LUKA, SARAJEVO.-

U interesu javne sigurnosti imadu se svi Židovi /pokršteni ili ne/, i Srbi /prešli na katolicizam ili ne/, zatvoreni pod sumnjom radi komunizma, a protiv kojih inače ne predleži nikakav dokazni materijal da bi se mogli staviti pred prijeki sud, odpremiti u sabirni logor Župskog redarstvenog ravnateljstva u Gospiću.[2]

U vezi ovog naloga, obavijestiti i uputiti sve podložne vlasti.[3]

Za Dom Spremni!

Po nalogu Ravnatelja:
M.P. **PREDSTOJNIK ODSJEKA:**
Vutuc, v.r.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 169, reg. br. 8/2.
U izveštaju grupe kraljevskih karabinijera iz Zadra od 28. jula 1941. upućenom kraljevskom guvernatoru Dalamcije, pored ostalog, stoji: „Doznaje se iz verodostojnog izvora da ie u Smiljanu kod Gospića podignut koncentracioni logor gdje se nalazi oko 5000 pravoslavnih Srba. Tvrdi se da su uslovi života tako rđavi da nesumnjivo prouzrokuju polagano smrt onima koji se tu nalaze." Zbornik, tom V, knj. 1, dok. br. 230, str. 513

[3] Vidi dok. br. 148.

BR. 171

SPISAK TALACA OD 30. JULA 1941. KOJI SE NALAZE U USTAŠKOM ZATVORU BANJALUKA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
USTAŠKI ZATVOR
broj. službeno
30 srpanj 1941.
BANJA LUKA

POPIS PRIMLJENIH TAOCA I ČETNIKA
Popis

1. Dragutin Komlenić iz Omarska
2. Gavranović Marko iz „
3. Reljić Dušan iz „
4. Đorđe Gavranović iz „
5. Janjić Milić iz Slamovita
6. Vuk Reljić iz Omarska
7. Dušan G Pušac „
8. Jugović Nedeljko - Tomašice
9. Siljeg Ostoja
10. Savić Dragoja - Busnova
11. Stojančić Milan „
12. Gavro Kljaić
13. Gligo Kljaić - Tomašice
14. Vujanić Manojlo - Pejić
15. Pušac Ljubomir - Omarska - Prijedor
16. Simo Glamočanić - Prijedor
17. Dodoš Stanko „
18. Perić Miloš
19. Branko Čanak „
20. Haim Levi „

Ove ljude ne smije niko dirati dok ja ne dođem.

ZAPOVJEDNIK
M.P. **Tomislav Dizdar**

[1] **Original u VII, Vojni ahriv, ANDH, k. 171-a, reg. br. 6/13-1.**

BR. 172

OKRUŽNICA VELIKE ŽUPE VRHBOSNA OD 31. JULA 1941. KOTARSKOJ OBLASTI SARAJEVO O PRITVARANJU SRBA I JEVREJA I OTPREMANJU U KONCENTRACIONI LOGOR GOSPIĆ I DALJEM DRŽANJU KOMUNISTA U ZATVORU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA VRHBOSNA

V.T. broj: 47/41.
31. srpnja 1941. g.
Sarajevo

Predmet: Pritvaranje i otpremanje u zbirališta Srba i Židova - komunista - okružnica.

KOTARSKOJ OBLASTI
/osobno/

Sarajevo

Pozivate se, da najžurnije izvršite pritvaranje svih Židova i Srba - pravoslavaca, koji su bilo poznati već kao komunisti, bilo pak da su i malo sumnjivi, da su skloni tome pokretu.

Iste mjere valja poduzeti i protiv komunista katoličke ili muslimanske vjeroispovješti, kao i drugih time, da se pridrže do daljnjega u pritvoru dok Srbe i Židove ima se *smjesta* odpremiti u zbirališ te /koncentracioni logor/ Gospić.

O uspjehu, te broju otpremljenih odnosno pritvorenih osoba valja žurno podnijeti *neposredan* kratak izvještaj sa osobnim podacima /prezime, ime, zanimanje te odakle je/ Ravnateljstvu ustaškog redarstva Nezavisne Države Hrvatske pozivom na njegov tajni broj 1 dok se istovremeno prijepis toga izvještaja ima podnijeti i meni.[2]

M.P.

Veliki Župan:
Omerovic[3]

2 Oris»»[1] u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 200, reg. br. 39/1-1.
Na dokumentu je kotarski predstojnik rukom napisao „Svim oružničkim postajama u kotaru: Odmah postupiti po gornjem naređenju te uhititi sve komuniste, bez razlike vjere i predvedite ovoj oblasti. Ovo izvršite u roku od 48 sati."
[3] Derviš.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA VRHBOSNA

V.T.broj: 47/41.

31.srpnja 1941.g.
Sarajvo.

Predmet: Pritvaranje i otpremanje u zbirališta, Srba i Židova-komunista -okružnica.

Kotarskoj oblasti
/ o s o b n o /

S a r a j v o

Pozivate se,da najžurnije izvršite pritvaranje svih Židova i Srba -pravoslavaca,koji su bilo poznati već kao komunisti,bilo pak da su i malo sumnjivi.da su skloni tome pokretu.

Iste mjere valja poduzeti i protiv komunista katoličke ili muslimanske vjeroispovjesti,kao i drugih time,da se pridrže do daljnjega u pritvoru dok Srbe i Židove ima se smjesta odpremiti u zbirališta /koncentracioni logor/ Gospić.

O uspjehu,te broju otpremljenih odnosno pritvorenih osoba valja žurno podnijeti neposredan kratak izvještaj sa osobnim podacima /prezime,ime,zanimanje te odakle je/ Ravnateljstvu ustaškog redarstva Nezavisne Države Hrvatske pozivom na njegov tajni broj i dok će istovremeno prijepis toga izvještaja ima podnijeti i meni.

Veliki Župan:

Nezavisna Država Hrvatska
KOTARSKA OBLAST U SARAJEVU
Broj 389/41. Šrez.
dne 4. VIII 1941

Vrhbosna: 373/41. Šrez.

Sa svim okružnicama pod tajnom
u kotaru

Odmah postupite po gornjem naređenju te uhitite sve komuniste, bez razlike spola i nacionalnosti u svoj oblasti

Izvršenje izvijestite u roku od 48 sati

Sarajevo 4/VIII-41

4. VIII 1941

Faksimil dokumenta broj 172

BR. 173

TELEGRAM 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 31. JULA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU ORUŽNIŠTVA KOJIM TRAŽI OBJAŠNJENJE DA LI SU ORUŽNICI DUŽNI IZVRŠAVATI ZAHTEVE USTAŠKOG STOŽERNIKA ZA STREUANJE TALACA[1]

Zapor. Zagreb
brzojav šifrom:

Danas je došao ovamo ustaški stožernik Drago Jilek tražeći da oružnici izvrše strijeljanje 20 taoca iz Sarajeva i 30 iz Ilijaša. Odbio sam ovaj zahtjev. Molim za objašnjenje dah je oružništvo dužno izvršivati ovakve zahtjeve.

Zaporuk Taj. J.S. broj 170
pukovnik Prevelić[2]
poslato: 31-VII-1941
u 20 30 h

Z A P O V J E D N I Š T V O
4 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. J. S. broj 170

' Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 22/2-1.
Krešimir.

BR. 174

PREDLOG REDARSTVENOG RAVNATELJSTVA SARAJEVO OD 31. JULA 1941. DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU DA TERET SMEŠTAJAI IZDRŽAVANJA SLOVENAČKIH DOSELJENIKA SNOSE SLOVENCI STAROSEDEOCI U SARAJEVU, A DA SE IZBEGAVAJU SRPSKE I JEVREJSKE PORODICE ZA NJIHOV SMEŠTAJ[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
REDARSTVENO RAVNATELJSTVO
SARAJEVO
Ured za useljavanje i izseljavarije.
Broj: 60 Sarajevo, 31 srpnja 1941.

DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU

ZAGREB

Ovaj Ured, od svog osnivanja vršio je svoju postavljenu zadaću u glavnom prema zakonskim odredbama odnosno prema uputama cijenjenog Ravnateljstva.

Pozivajući se na Vašu „Uputu o useljavanju i smještaju Slovenaca" od dana 9. srpnja 1941. pod brojem 190/Ptk, a držeći pred očima osobite okolnosti koje vladaju u ovim krajevima, slobodni smo podnijeti na osnovu našeg opažanja slijedeći izvještaj i prema njemu učiniti slijedeći prijedlog.

Useljenici Slovenci upućeni su u potpunom kako u pogledu momentalnog održanja tako i u pogledu izgleda za održavanje u budućnosti, na ovaj Ured. Kako je cijenjenom Ravnateljstvu poznato oni dolaze u ove krajeve obzirom na materijalne prilike skoro bez ikakovih sredstava, a obzirom na psihičko raspoloženje, nezadovoljni sa novim pokretom koji se stvara.

Smještanje tih useljenika Slovenaca u židovske i srpske obitelji ima svog opravdanja sa stanovišta pravičnosti, ali potrebno bi bilo i umjesno povesti računa o tome da li to ima sa psihološkog stanovišta jer postoji opasnost stvaranja koordinacije interesa podzemnim putem koji se neda uspješno kontrolirati, niti od ovog Ureda niti od najmjerodavnijih faktora.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 25/1-1.

I Židovima i Srbima, a poglavito i useljenim Slovencima (uostalom zašto bi bili inače razseljeni) ovog trenutka zajednički je neprijatelj, novi poredak u Evropi, kao i sve što njemu služi i na njemu radi. Oni će po našem mišljenju, na tome naći mnogo, vrlo mnogo dodirnih tačaka.

Postoji bojazan da stvore frontu koja je nepotrebna i skojom bi se mi možda u budućnosti morali boriti, a sve je to po našem mišljenju nepotrebno i suvišno, a ta se opasnost dade lahko i izbjeći.

Istovremeno u ovim krajevima živi relativno veliki broj imućnih Slovenaca, koji su ili državni činovnici, ili obrtnici, ili trgovci ili industrijalci. Svi oni žive jednim vrlo sređenim građanskim životom, u najmanju ruku ne oskudjevaju u ničem, a neki što više žive preobilno.

I pored toga što ovi naši bosanski Slovenci doživljavaju ličnu tragediju svojih sunarodnjaka, pa i pored toga što su oni do jučer bili organizirani u raznim Slovenskim društvima, našao se je svega do sada samo jedan slučaj da su se ti naši Škotlanđani zainteresirali za sudbinu svojih sunarodnjaka i da su dobrovoljno stavili na uslugu svoju pomoć bilo materijalnu bilo moralnu tim useljenicima sunarodnjacima odnosno ovom Uredu.

Ova pojava neugodno je djelovala na odgovorne dužnosnike ovog Ureda u toliko više što oni smatraju da kada već Nezavisna Država Hrvatska daje mogućnosti prosperiteta pojedincima i do tolike mjere da mogu biti nesmetani vlasnici posjeda koji idu do milijonskih cifara, i da primaju od Nezavisne Države Hrvatske redovna mjesečna beriva koja se penju do desetke hiljada kuna, da bi bilo ljudski i čovječanski i patriotski i socijalno sa strane tih dobro opskrbljenih Slovenaca, da koliko toliko stave na raspolaganje svoje usluge, svojim sunarodnjacima, Nezavisnoj Državi Hrvatskoj koja im pruža gostoprimstvo, kao i ovom Uredu koji se lomi da nađe sredstva i mogućnosti da udovolji svojoj postavljenoj časnoj i patriotskoj dužnosti.

Na osnovu svega prednjega predlažemo.

1) Da se useljenici Slovenci samo u krajnje potrebnoj nuždi smještaju u židovske i srpske porodice.

2) Da se useljeničke slovenske obitelji u prvom redu smještaju u slovenske obitelji koje su ovdje zatečene, bez obzira na to da li su stariješine tih obitelji činovnici, trgovci, obrtnici ili industrijalci.

U tu svrhu bilo bi potrebno da se izvrši popis svih Slovenaca u gradu Sarajevu, a prema našem prijedlogu imao bi se tom prilikom smatrati Slovencem:

a) svaki onaj državni, samoupravni ili općinski činovnik koji je u vremenu od 1918 godine pa do pred ovaj rat izjavio u svom službeničkom listu da je Slovenac.

b) Svaki onaj današnji državljanin Nezavisne Države Hrvatske koji se rodio, te komu se je i otac rodio, u onim slovenskim krajevima koji su danas van Nezavisne Države Hrvatske.

c) Svaki onaj koji je od 1918 godine pa do pred ovaj rat bio kroz jedan izvjesni period učlanjen u bilo kojem slovenačkom društvu.

d) Svaki onaj za kojeg se tačno znade da je zastupao slovenačku službenu politiku protiv interesa Hrvatskog naroda.

3) Da se prema izvršenom popisu svih Slovenaca u gradu Sarajevu utvrdi ime glave svake slovenačke obitelji, broj članova obitelji, imetak i mjesečni prihod toga domaćinstva, te da se od zbira tih prihoda ima ovom Uredu ustupiti jedan izvjesni procenat od oko 10% do 15% za potrebe oko brige za useljenicima. Posebno bi se odredio procenat za sva nepokretna imanja koja nose izvjesnu rentu i taj bi procenat prema našem mišljenju iznosio oko 25%.

4) Da se izda stroga naredba svim općinama da u svom djelokrugu izvrše naplatu gore pomenutog davanja (tačka 3) i da ih tačno svakog mjeseca dostavljaju ovom Uredu.

5) Da se pod nikojim uslovom ne može niti jedan u ovim krajevima zatečeni Slovenac izmaknuti od ove dužnosti.

Ovo bi bilo u glavnom smjernice našeg prijedloga kako bi se pitanje useljenih Slovenaca jednostavno i pravedno riješilo, a kako bi se ovdašnjim Slovencima dala idealna prilika i mogućnost da izvrše svoju primarnu patriotsku dužnost.

Razumije se da će ovaj Ured do riješenja ovog pitanja postupati u svemu prema dosadašnjim naredbama i uputama, ali Vas istodobno molimo za najhitnije riješenje ovog prijedloga.

ZA DOM SPREMNI!

RAVNATELJ REDARSTVA:

VELIKA ŽUPA VRHBOSNA
SARAJEVO

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.

RAVNATELJ REDARSTVA:
M.P. /Potpis nečitak/

BR. 175

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE KRUŠEVLJANI OD 31. JULA 1941. VELIKOM ŽUPANU MOSTAR O BEKSTVU PRAVOSLAVACA U ŠUME IZ STRAHA OD USTAŠA KOJI SU U SELU ZIJEMLJE POKLALI SVE PRAVOSLAVCE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U NEVESINJU
Broj 51477/41. 11. VIII. 41.

Izvještaj o bjegstvu
grkoistočnjaka dostavlja.

VELIKOM ŽUPANU

Mostar

Oružnička postaja Kruševljani u svom kotaru pod br. 280/41 od 31 srpnja t.g. dostavila mi je slijedeće;

„U noći 27 na 28 srpnja 1941 g. odmetli su se u šumu od svojih kuća seljaci grčkoistoćnjačke vjere iz sela Luke, Dramiševa i Seljana koji se ni do danas nisu povratili svojim kućama.

Po ovoj stvari povedeni su odmah izvidi od strane ove postaje, kojim je ustanovljeno, da je za bjegstvo i odmetanje u šumu seljaka iz navedenih sela najviše dao povoda Risto Glogovac pok. Blagoja iz sela Dramiševa, graničar bivše Jugoslavije, koji je 27. VII. t.g. dotrkavao u selo Seljane i pozivao seljake da bježe u šumu, a potom se prebacivao u selo Luku sa Ostojom Glogovcem Perinim iz Dramiševa, da i seljake sela Luke dignu u bjegstvo.

Daljim izvidima ustanovilo se je, daje navedenim Glogovcima Risti i Ostoji uspjelo, podići seljane u bjegstvo u šumu, a nakon par sati, uvidjevši seljani sela Luke, Bara, Zaborana, Seljana i Prkovića, da su verzije i nagovori Glogovaca za bjegstvo u šumu neistiniti i nepotrebni, seljaci su se povratili svojim kućama na rad koji se i danas kod kuće nalaze, sem seljana sela Bara, Dramiševa svih i Seljana nekolicina. Da bi seljane podigli u bjegstvo u šumu Glogovci su istima predočavah primjere iz sela Zijemalja[2] kotara Mostarskog, da su u Zijemljima svi seljani grčko-istočne vjere poklani, popaljeni i otjerani tako da nije niti dijete u kolijevki ostalo u životu, te da će na 28. VII. t.g. doći

[1] Original u Vojnom arhivu, ANDH, k. 189, reg. br. 2/2-2.

ustaše i na oružničku postaju u Kruševljane i ovako nešto od njih praviti. Od navedenih seljaka su u bjegstvu i to;

Gojko i Rade pok. Jovana Žerajića, Maksim Boška Žerajića, Riste p. Lazara Duke i Jovan Riste Duke svi iz sela Luke /Bara/.

Ilija, Simo i Jovan pok. Andrije Papići, Ostoja pok. Alekse Kilibarda bivši Jugoslovenski žandarmerijski narednik, Vaso p. Petra Kilibarde biv. Jugoslovenski graničar svi iz sela Seljana.

Jovan, Vaso, Novica i Stojan p. Spasoje Glogovci, Jovan i Dušan p. Đorđe Glogovci, Gligor i Božidar p. Koste Glogovci, Boško, Risto i Savo p. Blagoje Glogovci, Ostoja i Milovan Perini Glogovci, Gavrilo i Ilija pok. Riste Glogovci, Risto i Ilija Markovi Glogovci, Dušan p. Todora Glogovac, Miloš Milanov Glogovac, Jako p. Vida Glogovac, Marko i Milan p. Ilije Glogovci, Risto p. Tome Kilibarda, Blagoje p. Joke Kilabarda, Aleksa, Simo i Janko p. Pere Kilibarda, Božo, Jovan i Novica Ristini Kilibarde, Mijat p. Šćepa Kilibarda, Danilo Aleksin Kilibarda i Vaso Blagojin Kilibarda, svi iz sela Dramiševa, općine Kruševljanske, kotara nevesinjskog. Od svih navedenih koji se nalaze u bjegstvu, do danas nisu činili nikakvih krivičnih djela.

Sa navedenim bjeguncima a prema izajvi seljaka Save Kilibarde p. Petra iz Seljana, nema nitko sa strane niti imaju oružja, te da su seljaci sela Drmiševa i Seljana pobjegli u šumu najviše po nagovoru Glogovca Riste iz Dramiševa, koji je kazao da će doći ustaše na oružničku postaju u Kruševljane i da će sve od reda kupiti i dalje snjima postupati kao što su radili po Zijemljima; te da su se seljaci dogovorili da budu u šumi za vrijeme dana oko Ilijana dana, a potom ako vide da neće biti proganjani da bi se kućama povratili. Svi bjegunci se nalaze u šumi Crvanj i okolici kao što je šuma Živašnica, Javorak, Prenj i Borov dol, koja spada u područje Kotara nevesinjskog."

Molbom na znanje

Kotarski predstojnik,
M.P. **Mladenović**

BR. 176

TELEGRAFSKO OBAVEŠTENJE ZAPOVJEDNIŠTVA ZRAČNE LUKE U SARAJEVU OD JULA 1941. 0 VAZDUŠNOM IZVIĐANJU DRVARA I OKOLINE[1]

BRZOGLASNO OBAVJEŠTENJE ZAPOVJED. ZRAČNIH SNAGA

Primljeno u 13 sati i 45 časaka slijedeće obavještenje brzoglasnim putem od Zapovjedništva zračne luke u Sarajevu:

Izviđanjem iz zraka utvrđeno je:

1.-Sev. od s. Oštrelja podignute su tri barikade od balvana na međusobnom odstojanju od 200 metara. Predpostavlja se da su ove barikade branjene. U s. Oštrelju nije primećeno ništa. Izgleda da je selo napušteno.

2.-U Drvaru nema ni žive duše. 500 metara j.i. od sela leži oko 100 ljudi nepomično. Izgleda da su pobijeni. Oko njih oko 40 ljudi s puškama u grupicama od po 6-7. Cim je naišao avion pobjegli su u jarugu.[2]

3.-Na putu između Ključa i Bos. Petrovca na stanici Bradsko primjećene su naše dve satnije. U sokolskom domu u Bos. Petrovcu ima naših vojnika. Patrole su isturene oko sela na svima putevima.

4.-U 14 s. odlazi na bombardiranje s. Oštrelja 2 aviona i na s. Strmicu 1 avion bombama od 100 i 12 kgr.

Primio u 14 sati
satnik
Gervais[3]

Potpukovnik
Rogulja

' Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 1; reg. br: 28/1-2.

Reagujući na ustanak u Drvaru 26. i 27. jula 1941, ustaške vlasti su naredile da se, bez izuzetka, strijeljaju svi oni koji se zateknu sa oružjem, ne izuzimajući pri tom ni žene i decu koji nose hranu ustanicima. Vidi dok. br. 168.

Zvonimir.

BR. 177

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKOG VODA SANSK3 MOST O SITUACIJI NA PODRUČJU VODA, HAPŠENJU I ZATVARANJU U LOGOR SVIH MUŠKARACA PRAVOSLAVNE VERE ISTRELJANJU TALACA U NOĆI 31. JULA 11. AVGUSTA 1941. GODINE[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO III HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Traj. Broj 223/J.S.

Izvješće o situaciji na području voda u vezi sa četničkom akcijom.

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU

ZAGREB.

Banja Luka, 7. kolovoza 1941.

Zapovjednik oružničkog voda Sanski Most sa dopisom Taj. Br. službeno izvješćuje:

„Dne 1. kolovoza 1941. u jutro, došao je jedan seljak - musliman i izvjestio ustaški logor i potpisatog, da su se oružnici u Lušci Palanki održali i nalaze se na postaji. Traže pomoć u ljudstvu i municiji.

Prema sporazumu sa kotarskim predstojnikom, ustaškim satnikom i satnikom vojske imao sam se uputiti kamionom sa 4 oružnika, 10 ustaša i 4 domobrana u Lušci Palanku, ali kako je međutim kotarski predstojnik primio vijesti, da se veće grupe četnika iz pravca Prijedora odnosno sela Usorci kreću prema Sanskom Mostu, naloženo je, da neidem u Palanku već zadržim snage ovdje, a ovo tim prije, što sa oružnicima treba osigurati prugu i objekte na njoj i što se na postaji nalazi zatvoreno 65 taoca grko-istočnjaka.

Istoga dana oko 12 sati zapovjednik postaje Stari Majdan izvjestio je brzoglasno, da mu je jedan ustaša iz Budimlić Japre

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 86, reg. br. 17/5-1.

donio izvješće od zapovjednika postaje Budimlić Japra, da su se sinoć t.j. 31. srpnja t.g. u blizini postaje pojavili četnici u većem broju i poslali mu pismo da se u roku od 15 minuta preda, u protivnom da će svi izginuti. Zapovjednik postaje vidjevši opasnost i da bi izbjegao zarobljavanje, povukao se sa ljudima-oružnicima i napustio vojarnu. Prema izjavi dotičnog ustaše - kurira, oružnici se povlače prema Starom Majdanu, kamo do danas 3 sata nisu stigli.

Iz naprijed iznetih razloga nisam mogao da se uputim u pomoć oružnicima koji se povlače iz Budimlić Japre.

Prema brzoglasnom izvješću postaje Stari Majdan, satnik iz Ljubije javio je istoj, da su se uputili njemci u pravcu Budimlić Japre i da vrše čišćenje četnika. Prema drugim neprovjerenim vijestima njemci napreduju i prema Lušci Palanka i vode akciju protiv četnika i pobunjenika - grko-istočnjaka.

U toku noći od 31. srpnja na 1. kolovoza t.g. čula se je pucnjava u blizini željezničkog mosta na Sani kojeg osiguravaju oružničke straže, - A danas oko 12 sati jedan četnik otvorio je paljbu na stražara-oružnika na istom mostu. Četnik je ubijen, a nakon oko pola sata ubijena su od strane vojnika domobrana i oružnika 4 grko-istočnjaka koji su bježali i na poziv nijesu htjeli stati. Ovo se sve dogodilo u neposrednoj blizini željezničkog mosta na Sani.

Pošto su ovi pobijeni sa obližnjih brežuljaka, čula se pucnjava pojedinih grupica četnika, te su odmah upućeni u akciju ustaške zagrebačke satnije. Istovremeno je zatvorena varoš Sanski Most i pohvatani svi muškarci grko-istočnjaci i pozatvarani u logor.

Taoci koji su zatvoreni u oružničkoj vojarni njih 65 iz raznih sela reona postaje Sanski Most, Ilidža i Lušci Palanka, između kojih se dvojica nalaze koji su sudjelovali u borbi 30. srpnja t.g. protiv potpisatog i oružnika u planini Vitorog, a koji su pred večer prilikom povlačenja uhvaćeni od strane oružnika, bit će večeras od strane ustaša satnije iz Zagreba uništeni.

Sada se u Sanskom Mostu nalaze dvije satnije i to jedna satnija domobrana i satnija zagrebačke ustaške vojnice. Akciom ovih uspješno će se vršiti čišćenje četnika i pobunjenika.

Ako se situacija poboljša, nastojaću da sporazumno sa ustaškim satnikom i kotarskim predstojnikom uputim traženu pomoć oružnicima postaje Lušci Palanka a tako i onima u Budimlić Japri".

Prednje izvješće dostavljam u vezi brzojavnog izvješća Taj. J.S. Br. 206 od 4-VIII. 1941. ovog zapovjedništva.-

Dostavljeno:
Vrhov. oruž. zapovjedništ. Zagreb.
Ravnat. za jav. mir i sigurnost,
Vel. Županu Župe Sana i Luka i
Vrbas. div. području.

Zapovjednik, pukovnik
Novak puk.[2]

[2] Viktor.

BR. 178

NAREĐENJE USTAŠKOG POVERENIKA ZA BOSNU I HERCEGOVINU OD 1. AVGUSTA1941. KOTARSKOM POGLAVARSTVU SARAJEVO ZA HAPŠENJE SVIH SRBA I ŽIDOVA I OTPREMANJE U LOGOR GOSPIĆ[1]

KOTARSKOM POGLAVARSTVU

Sarajevo

Naređuje Vam se da odmah bez ikakva, odlaganja uhitite sve Srbe i Židove koji su bilo ranije ili su sada naklonjeni komunizmu i sprovedete ih u zbiralište u Gospić stop Po izvršenju ovoga naređenja podnijeti odmah kratak izvještaj stop

M.P.

Ustaški Povjerenik
Francetić[2]
T. Broj 378

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 200, reg. br. 38/1.
[2] Jure.

BR. 179

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 3. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 1. AVGUSTA 1941. O VAŽNIJIM DOGAĐAJIMA NA SVOJOJ TERITORIJI SA PODACIMA 0 STRELJANJU 500 SRBA U KLJUČU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VRHOVNO
ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
Broj 1531/J.S.
Primljeno 2 VIII. 1941.

ZAPOVJEDNIŠTVU VOJSKE I MINISTARSTVU DOMOBRANSTVA

ZAGREB

Zagreb, 2. kolovoza 1941.

Zapovjedništvo 3. Hrvatske oružničke pukovnije u Banja Luci pod T. brojem 195 J.S. od 1. kolovoza 1941. 20 ha. dostavilo je brzojavno izviješće u slijedećem:

„31. srpnja 1941. oko 19 h. 150 četnika napalo je na željezničku i poštansku postaju Omarska. Oružnici i dvojica ustaša napad odbili. Zapovjednik postaje sa jednim oružnikom i ustašom bio je opkoljen i vodio borbu cijelu noć. Sa naše strane gubitaka nema. O gubitcima četnika nema još podataka.

1. kolovoza 1941. učitelj u Maručki počeo je organizirati mještane na ustanak, U akciji su 24 oružnika i 3 ustaše. Podataka o uspjehu još nema.

1. kolovoza 1941. oružnička postaja Gornji Ribnik napuštena je od oružnika i zaposjednuta je od četnika. Jedan oružnik došao je u Kaljuč, dok su se ostali rasuli i nezna se gdje su.

Oružnička postaja Bravsko od četnika razvaljena i po oružnicima napuštena.

Stalna oružnička postaja Mijačica po oružnicima napuštena. Oružnici se rasuli i nezna se gdje su.

Ključ je sa južne strane od četnika ugrožen, jer je juče u Ključu streljano 500 četnika.[2]

1. kolovoza 1941. oružnička postaja Budimlič Japra od strane četnika napadnuta i oružnici su se pod borbom povukli.

2 S_A T ! Kj- *111* arhiv, ANDH, k. 85, reg. br. 25/10-1.

Primjećuje se ponovo prikupljanje četnika kod Lušci Palanke i čuje se puškaranje u tome pravcu. Naš odred u Sanskom Mostu sprema se da odbije napad, ako bude uslijedio.

1. kolovoza 1941. borba se vodi sa četnicima u selu Sarici 3 kim. od Šipova. U 16 h 45 stiže pojačanje iz Travnika.

Oružnička postaja Glogovac danas napuštena. Oružnici se priključili odredima vojske i produžili borbu.

1. kolovoza 1941. u blizini Ključa zapaljeno 40 muslimanskih kuća, stogovi sijena i žita. Četnici i dalje vrše paljenje. Puškaranje oko Kaljuča čuje se na sve strane.

Na reonu postaje Orahovo, u selu Nedjelja, iz jedne štale napadnuti ustaše iz Bos. Gradiške, koji su se vraćali iz Bos. Dubice. Dva ustaše lakše ranjeni. Četnici netragom nestali.

30. srpnja 1941. na reonu postaje Turjak, kotara Banja Luka, u šumi Krnin, primjećena tri uniformisana nepoznata lica bez velikog oružja, sumnja se da su četnici.

1. kolovoza 1941. poajvili se četnici u selu Janju, postaje Donji Vakuf. Postoji opasnost proširenja. Čuje se jako puškaranje. Saobraćaj Donji Vakuf - Jajce prekinut. Od strane pukovnije potrebna pojačanja svuda poslana. Četnička akcija se uspješno suzbija."

Prednje izvješće dostavljam s molbom na znanje.

DOSTAVLJENO:
Zapovjedništvu vojske i ministarstvu domobranstva, Zapovjedništvu kopnene vojske i Ravnateljstvu za javni red i sigurnost N.D.H. - Zagreb.

M.P.

ZAPOVJEDNIK, GENERAL:
Mizler[3]

[3] Mizler Milan.

BR. 180

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE SEMIZOVAC OD 1. AVGUSTA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE 0 UBIJANJU PRAVOSLAVNOG ŽIVLJA U ILIJAŠU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA
Taj. Broj 98
1. kolovoza 1941 god.
SEMIZOVAC

Izvještaj o pogubljenim
osobama dostavlja.-

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE SARAJEVO. (J.S.)

31 Srpnja 1941 u 16 sati dotjerali su u autobusu Ustaše iz Sarajeva 30 osoba pravoslavne vjere u mjesto Ilijaš, općine Rajlovačke kotara Sarajevskog, te svih 30 osoba poubijali i na isto mjesto pokopali.[2]

U koliko se je moglo saznati među ubijenim osobama imade nekoliko osoba sa područja ove postaje, a ostali su sa područja iz okolice Sarajeva.

Radi čega su pomenute osobe pogubljene ovoj postaji nije poznato, ubijene osobe su svi seljaci poljodjelci.

Na znanje.

DOSTAVLJENO:
Kotarskoj oblasti Sarajevo
Krilnom zapovjedništvu Sarajevo
redovnim putem.

Zapovjednik postaje
Oružnički narednik
Pero J. Marie

[1] O^'n a l u VII Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 29/2-2.
[2] Vidi dok. br. 205.

BR. 181

SPISAK LICA ODREĐENIH ZA TRANSPORT U KONCENTRACIONI LOGOR KOJI JE REDARSTVENO RAVNATELJSTVO SARAJEVO 2. AVGUSTA 1941. DOSTAVILO VELIKOJ ŽUPI VRH-BOSNA[1]

REDARSTVENO RAVNATELJSTVO
U SARAJEVU
Prez. broj: 1065/41.
Sarajevo dne 2 kolovoza 1941.

Internacija 14 lica — Sa 1 popisom.

VELIKOJ ŽUPI VRH - BOSNA

Sarajevo.-

Čast mi je dostaviti Vam popis lica, koja su određena da sa petim transportom odu u Gospić u internaciju.-

Zamjenik
Redarstvenog Ravnatelja:
/Potpis nečitak/

V. TRANSPORT.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 31/1-1.

S P I S A K

lica određenih za internaciju u koncentracioni logor u Gospiću.

Redni br.	Prezime i ime:	God. starosti	Zanimanje	Razlog internacije:
1	Kampus Josef	43	trgovac	Židov
2	Vukadin Marko	58	težak	četnikovanje
3	Ćosović Nedo	33	težak	četnikovanje
4	Ćosović Damjen	34	težak	četnikovanje
5	Granić Vojislav	45	kahvedžija	četnikovanje
6	Pikula Nikola	35	trgovac	četnikovanje
7	Pikula Đorđo	50	gostioničar	četnikovanje
8	Prodanović Petar	64	penzioner	četnikovanje
9	Đurković Simo	35	inženjer	komunista
10	Grujić Ilija	38	gostioničar	četnikovanje
11	Jegdić Drago	30	težak	četnikovanje
12	Berner Josip	52	fotograf	Židov
13	Klajn Leon	37	trg. zast.	Židov
14	Fuks Josip	34	zastup. trg.	Židov

Sarajevo dne 2 kolovoza 1941 g.

Zamjenik
Redarstvenog Ravnatelja:

M.P.

/Potpis nečitak/

BR. 182

SPISAK SRPSKIH PORODICA SMEŠTENIH U LOGOR ZA ISELJAVANJE KOJI JE KOTARSKA OBLAST BUGOJNO DOSTAVILA 2. AVGUSTA 1941. DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU[1]

KOTORSKA OBLAST BUGOJNO
Ured za ponovu
Broj pov. 1

DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU

Zagreb

Pošto je ovaj ured primio 215 članova slovenačkog žiteljstva to smo bili prisiljeni staviti u logor za izseljavanje slijedeče srpske obitelji:

Marinović Nasto	sa 8	članova
Željkić Boško	sa 4	„
„ Sava	sa 4	„
Vučić Rade	„ 15	
Gnjatić Milan	» 2	
Simič Risto	» 7	
Krstanović Luka	„ 6	„
Praljak Gojko	» 6	
Periz Đorđo	» 7	
Đukić Anđa	» 6	„
Kadijević Sergija	» io	
Dugonjić Mile	„ 2	
Raduljičić Lazo		
Mičić Mile		
Vukovič Aleksa		
Bujak Đorđo	» 6	„
Đelmić Gospava	» 6	„
Bjelokosić Lazo	„ 2	
Bilkić Branko	» 3	
Bjelanović Jovo + Pere		
„ Jovo 4- Rade		
Bilkić Miloš	„ 3	

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 308, reg. br. 6/1-1.

Kotarska oblast Bugojno
Ured za ponovu.
Broj pov. 1

Državno povjerenstvo za ponovu
Zagreb

Pošto je ovaj ured primio 215 članova slovenačkog življa to smo bili prisiljeni staviti u logor za iseljivanje slijedeće srpske obitelji:

Marinović	Mato	za 8 članova	Kodelović	Ana	za 2 člana
Zeljković	Josko	-"- 4 -"-	Balkalić	Rosa	-"- 4 -"-
-"-	Jova	-"- 4 -"-	Bilkić	Gojko	-"- 4 -"-
Vučić	Rade	-"- 15 -"-	Cavić	Vasko	-"- 5 -"-
Gojatić	Milan	-"- 2 -"-	Bilkić	Simo	-"- 6 -"-
Simić	Risto	-"- 7 -"-	Trifković	Borko	-"- 6 -"-
Krstanović	Luka	-"- 6 -"-	Zelen	Niko	-"- 5 -"-
Praljak	Gojko	-"- 6 -"-	Bomeštar	Marko	-"- 2 -"-
Periz	Boško	-"- 7 -"-	Burić	Borko	-"- 3 -"-
Bulkić	Anota	-"- 6 -"-	Mijatović	Branko	-"- 4 -"-
Vasiljević	Sergija	-"- 10 -"-	Jovanović	Ruža	-"- 1 -"-
Dugnjić	Mile	-"- 2 -"-	Perišić	Joka	-"- 1 -"-
Radulijević	Lazo	-"- 9 -"-	Duvnjak	Luka	-"- 38 -"-
Mičić	Mile	-"- 5 -"-	Radić	Desanka	-"- 3 -"-
Vuković	Aleksa	-"- 2 -"-	Periz	Mara	-"- 1 -"-
Bujak	Borko	-"- 6 -"-	Vasić	Darinka	-"- 1 -"-
Delmić	Gospava	-"- 6 -"-	Devrić	Simo	-"- 1 -"-
Bjelobrkić	Lazo	-"- 2 -"-			
Bilkić	Branko	-"- 3 -"-			
Bjelanović	Jovo + Pere	-"- 4 -"-			
-"-	Jovo + Rade	-"- 7 -"-			
Bilkić	Miloš	-"- 3 -"-			

59.

215

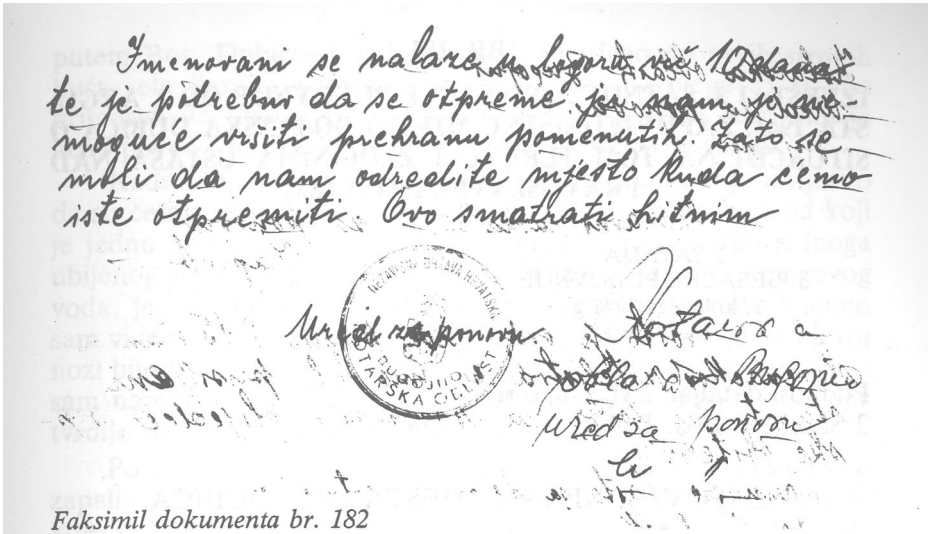

Faksimil dokumenta br. 182

Kokotović Ana	sa 2	članova
Bakalić Rosa	„ 4	„
Brkić Gojko	„ 4	„
Čavić Vlado	„ 5	„
Brkić Simo	„ 6	„
Trifković Đorđo	„ 6	„
Zelen Viko	„ 5	„
Bomeštar Marko	„ 2	„
Đurić Đorđo	„ 3	„
Mijatović Branko	„ 4	„
Jovanović Ruža	„ 1	„
Đerišić Joka	„ 1	„
Duvnjak Luka	„ 38	„
Radić Desanka	„ 3	„
Periz Mara	„ 1	„
Vasič Darinka	„ 1	„
Devič Simo	„ 1	„

Imenovani se nalaze u logoru već 10 dana te je potrebno da se otpreme jer nam je nemoguće vršiti prehranu pomenutih. Zato se moli da nam odredite mjesto kuda ćemo iste otpremiti. Ovo smatrati hitnim.

M.P.

Ured za ponovu
Kotarska oblast Bugojno
Ured za ponovu br. 1

BR. 183

IZVEŠTAJ 3. SATNIJE 3. PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 2. AVGUSTA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU MJESTA BOSANSKA DUBICA 0 SITUACIJI NA TOM TERENU I ZLOČINIMA USTAŠA NAD PRAVOSLAVNIM ŽIVLJEM[1]

3 SATNIJA
3 PJEŠAČKE PUKOVNIJE
2. kolovoza 1941 g.
Bos. Dubica

Podnosi detaljan izvještaj o radu
3 Satnije u Bos. Dubici.

ZAPOVJEDNIŠTVU MJESTA BOS. DUBICA

Na temelju traženja telefonskim putem Velikog Župana, Velike Župe Livac-Zapolje u Novoj Gradiški, a po usmenom telefonskom naređenju Zapovjednika Osječkog Diviziskog područja, noću između 30. i 31. srpnja 1941 g. oko 24 sata krenuo sam se sa 3 teretna kamiona radi uspostave reda u Bos. Dubici i okolnim selima na treženje Kotarskog prestojnika kotara Bos. Dubice, koji mi je na telefon iste noći saopštio da se Bos. Dubici približava jedna masa od 600-700 naoružanih ljudi /četnika i komunista/ koji hoće preuzeti vlast u Bos. Dubici i nad cijelim Dubičkim kotarom.

Pod mojim zapovjedništvom pošla su 2 časnika, 4 dočasnika-vodnika, 5 razvodnika, jedan liječnik i 57 domobranaca. Od oružja ponešeno je: 3 strojne puške, 63 puške, 10 komada ručni defanzivni bombi i 12 sanduka oštrog streljiva za strojne puške i puške.

U Bos. Dubicu stigli smo još iste noći u 3.30 sati te sam po mom dolasku odmah blokirao ulazne ceste u grad i obezbedio most na Uni, kao i druge državne urede i zgrade. Odmah sam preuzeo zapovjedništvo pred ustaškim postrojbama koji su se u Bos. Dubici zatekli.

Kotarski prestojnik g. Ante Seljan izvijestio me je da su četnici već stigli do sela Aginaca koje je udaljeno od Bos. Dubice preko 6 km.

U prednje odjelenje odredio sam drugi vod pod zapovjedništvom pričuvnog poručnika g. Đajića Đure, koji je odmah pošao

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 1, reg. br. 15/2-12.

putem Bos. Dubica-Prijedor, a kada je stigao do prvih srpskih kuća sela Parnica četnici su otvorili vatru na njega to je bijo primoran da traži pomoć u jačini još jednog voda, koji sam ja lično poveo i na licu mjesta obavjestio o stvarnom stanju.

Kada sam stigao do poručnika g. Đajića isti me je izvijestio da su četnici pripucali na njega iz prvi kuća sela Parnica od koji je jednu lično zapalio., a u drugoj kući mi je pokazao jednoga ubijenog srbina kojega su po njegovoj izjavi ubili vojnici njegovog voda, jer po njegovom mišljenju je ubijeni bijo četnik. Ujedno sam video da je ubijeni na desnoj nozi bijo obut, dok je na lijevoj nozi bijo bos, a ni u kući ni u okolini nije pronađeno oružje i ako sam naredio svostranu potragu, dotični mi je poručnik g. Đajić tvrdijo da ubijeni na njega pucao.

Poručniku g. Đajiću naredio sam da nijednu kuću nesme više zapaliti, nit smije da ubije nijednog Srbina kao i njihove obitelji koje se zateknu u svojim domovima, a koji se sami predaju, jer je poručnik g. Đaić tražio od mene odobrenje da zapali i pobije sve što je vlaško. Na licu mjesta sam utvrdio, da ustvari nije bilo toliko četnika, ko što je g. Đajić izvijestio, već sam mogao utvrditi da su seljaci u masama bježali od svoji kuća plašeći se za svoj život i imanje, s obzirom što se je vojska pojavila koja je bez obzirno pucala na svakoga pred sobom, misleći da su svi četnici.

Ja sam odmah preuzeo zapovjedništvo nad svima vojnicima i ustašama i pregledao sva okolna sela gdje sam zatekao samo prazne domove i nezbrinutu stoku i živad u stajama i dobijo sam utisak da su seljačke obitelji svoje domove napustili iz straha od vojske a naročito ustaša, jer su Ustaše nemilosrdno ubijali svakog srbina pa čak i žene.

Kada sam stigao u blizinu sela Aginci naoružani seljaci otvorili na nas vatru puščanu, ali kada sam selo opkolio i detaljno pregledao nisam ni živu dušao našao u selu, osim stoke.

Iz Aginaca pošao sam opet u širokom Luku ispod sela, Vlaškovaca preko rečice Mlječanice u pravcu Knežice. Kada sam iznenada sa ljeve strane sela Vlaškovaca bijo obasut puščanom vatrom, to sam bio primoran da na sredini prekinem rojnu prugu da okolim selo Vlaškovce gdje je vođena kratka borba i poslije te borbe četnici su odstupili a u samom selu smo zarobili 16 seljaka koji su izjavili da se nisu borili pa i zbog toga nisu htjeli da napuste svoje domove. Kuće su bile pretrešene kao i cjela okolina, ali niđe se nije mogio pronaći vruće oružje osim jednog starog austrijanskog bajuneta koji je pronađen kod jednog ranjenika - seljaka iz sela Vlaškovaca.

U isto vrijeme dok se vršilo opkoljavanje sela Vlaškovca desna polovina rojne pruge u jačini 20 domobrana i 30 Ustaša produžila napad u pravcu Knežice u čijoj okolini zarobila 24 srbina koji su također izjavili da su se dobrovoljno predali i da se nisu borili protiv vojske i Ustaša. U toku ove borbe ubijeno je oko 15 četnika, ali ni kod jednog nije se moglo pronaći oružje, jer su vjerovatno ostali četnici kojima je uspjelo da pobjegnu ponijeli oružje sa sobom. Sa naše strane nije bilo mrtvi, samo je ranjen razvodnik 3 Satnije 5 pješ. pukovnije Josip Horaček u bradu i desno rame.

Svi zarobljenici njih 40 na broju doterani su u Bos. Dubicu i predati su prestojniku kotarske oblasti gdje se i danas nalaze u zatvoru.

Kada smo stigli u blizinu sela Međuvođa i Grbavca primjetio sam gdje četnici pokušavaju da nas opkole sa jedne strane pravcom sela Čelebinca, Jasenja, i Kruševca, a sa druge strane Grabovci, pa šumom istočno od sela Vlaškovaca, Aginci, Parnice, dok jedna skupina od većeg broja ljudi išla je frontom na nas sa pravca Grabovac-selo-Binjci. Njih je moglo biti oko 300 ljudi, dok je nas bilo svega oko 70 ljudi Ustaša i naoružani civila i 47 domobrana.

Pošto su ljudi bili umorni i prilično raštrkani na položaju i pošto sam osjetijo slabljenje morala, naredio sam da se ljudi povuku na cestu u pravcu Aginci i otuda sam drumom bez ikakve borbe odstupio za Bos. Dubicu.

U toku ove borbe pojavila se je jedna ogromna teškoća u pogledu raspoznavanja ljudi po gotovo neuniformisani ustaša civila koji su bili naoružani, i pridodati vojsci kao pomoć, i vrlo je često došlo do borbe između ti civila, Ustaša i vojske, ali pak domobrani nisu smijeli da pucaju na naoružane četnike, misleći da su to naši pomagači, te srećom ipak nije niko ranjen, osim navedenog razvodnika Josipa Horačeka, te i ovo je bilo jedan razlog da ljude prikupim i da ih vratim u Bos. Dubicu, radi kraćeg odmora, primanja hrane i ponovnog preformiranja. Jedva su ljudi ručali, već se je pronjeo glas, da četnici napadaju na grad Bos. Dubicu, a u isto vrijeme čulo se je jako puškaranje sa svi strana.

Istog momenta bijo sam obavješten da četnici nailaze sa pravca cestom od Kostajnice i da su se navodno približili gradu. Kada sam izišao do stočne pijace izvan grada cestom u pravcu ,Kostajnice uvjerijo sam se da je ta pucnjava dolazila od samih Ustaša koji su bez ičijeg znanja i odobrenja na svoju ruku napali srpske domove i ustrjelili nekog srbina Vukmirovića, a kada je pritrčala njegova majka da moli za spas svoga sina ustaše su i nju ubili i oboje bacili u rijeku Unu, a tek da njihove kuće upalili su jedan stog slame.

Druga jedna grupa ustaša napala je srpske domove u selu Spilji kraj Bos. Dubice i ubili nekoliko muškaraca i jednu ženu. Ovo je puškaranje trajalo do kasno u noći za koje vrijeme ja nijesam mogao da vidim nijednog naoružanog četnika, već samo seljake i njihove obitelji koji su bježali od svojih domova da spasavaju svoje gole živote. Tek pred večer sam saznao da i na drugoj strani brijega idući cestom prema Pridoru dešavale su se iste stvari, te su napadnuti srpski domovi i sve što je bilo živo u tim domovima ustreljeno je od strane Ustaša, ma da sam ja prolazeći pored tih domova sa vojskom saopćijo pučanstvu da se vrate svojim domovima i da nastave svoj rad te da to saopšti ostalim koji su otišli u šumu jer vojska nije došla da mirne građane ubija im njihove obitelji, zlostavlja, već da istrjebi nepoćudne elemente i da uspostavi red u cijelom kotaru. Važno je napomenuti, da je poslije ovakvog samovlasnog strijeljanja od strane Ustaša nastala opća pljačka napuštenih srpskih domova, to je građanstvo a naročito muslimani nižeg staleža odnjevši sve iz domova iščupali su čak i vrata i prozore, pa mjestimično nastala je čak i svađa između pojedinih muslimana oko razdijobe plijena. Vojska je za ovo vrijeme bila na položaju u cilju zaštite grada od eventualnog napada od četnika, te nije mogla da interveniše u ovome slučaju, a oružništvo, Ustaše i redarstvo nije se našlo pobuđeno da spriječi ovu pljačku. Ustaše su toga popodnevlja zaplijenili oko 600 litara rakije koju su međusobno podjelili, pa se napili i cijelu noć, pucah u zrak trošeći oštro streljivo uzaludno i bez potrebe. Usljed čega je došlo do toga da je vojsci dat zbjeg više puta u toku noći, misleći da su četnici napali grad, a kada je vojsci dat zbjeg vojska izišla na položaj nije naišla ni na jednog četnika u blizini grada.

Pljačka i bespravno otimanje vršeno je i u samom gradu. Ustaše su upadale u radnje i otimah su razno platno, štofove, čarape, cipele, jestiva i sve što im je došlo do ruke neštedeći živote ni onih koji bi se usprotivih toj pljački. Naravno je da je sve ovo vršeno protiv ovdašnjih srba. Jedna grupa pijanih Ustaša zahtjevala je od Kotarskog predstojnika da se onih 40 srba koji su zarobljeni u toku dana streljaju još iste noći, to zahvaljujući oštrom zauzimanju Ustaškoga stožernika iz Nove Gradiške g. Milana Lukca koji se također nalazijo u Bos. Dubici sprečeno je strijeljanje tih zarobaljenika. Za dokaz ovih mojih navoda pozivam se na kotarskog prestojnika g. Seljana Antu i Stožernika Ustaša g Milana Lukca koji mi je sa svojim zauzimanjem svestrano pomogao da se spriječi ovaka dalja pljačka i zlostavljanje.

Na dan 1 kolovoza ov. god. naredijo sam ustajanje ranije da bi do svanuća izišao sa vojskom i Ustašama do onoga mjesto gdje smo u toku jučerašnjega dana borbu prekinuli, pa sam radi toga sa Ustaškim stožernikom g. Milanom Likcem dogovorijo da mi stavi na raspoloženje sve uniformisane Ustaše, a civile ustaše da stave oko šešira bijeli pojas te kako bi se mogli raspoznavati u borbi. Moj plan bijo je takav, da sve Ustaše u civilnom odjelu pođu putom-cestom za Kostajnicu do mosta na rijeci Mlječanici da razređenom rojnom prugom posjednu breg od Bos. Dubice selo Špilja, selo Vrijoci, zaključno sa selom Mrazovcima. Pošto je ustaša u civilnom odjelu bilo oko 250 smatrao sam da će njih biti dovoljno za zaposjedanje ovoga prostora odakle bi mogli da sačekaju četnike koji bi u tom pravcu odstupali, a ja sa svojom polusatnijom i sa ostalim uniformisanim Ustašama da pođem cestom Bos. Dubica Pridor do sela Aginaca, odakle bi domobrane raspodelijo na linije sela Aginci, Vlaškovci i Grbavci sa namjerom da sa ove linije počnem raščišćavanja terena i potiskivanja četnika u pravcu Mrazovaca, Verija pa zatim u selo Vrijoce i Špilja na kojoj liniji bi dočekali već postavljeni Ustaše sa bijelom oznakom oko šešira. Ustaškom logorniku u Bos. Dubici naložijo sam da jedno odelenje Ustaša uputi pravcem Jošik, Hadžibajer, Gornje Parnice, Aginci da mi čuva lijevi bok, a zatim moju pozadinu kod sela Aginaca, ako bi me eventualno četnici htjeli da napadnu sa leđa.

Kada su čuli ovaj moj plan Ustaški logornici, prvi ustaški logornik iz Bos. Gradiške našao razloga da nepođe sa mnom, jer mu je bilo saopšteno da je zabranjeno palenje srpskih domova i ubijanje srpskih obitelji koji se po kućama zateku, te je izjavijo da on ne može da sluša moju zapovjed, kada ne može da radi ono što hoće, te je svojim Ustašama naredijo da se nakrcaju na kamijon i odmah je otišao za Bos. Gradišku. Zatim svi redom ustaški logornici koji su došli da pomognu odveli su svoju momčad svojim kućama i naposletku ostali su samo ustaše iz Siska i iz Bos. Dubice. I ako, sam imao mnogo manje snage po odlasku ovih ustaša ipak sam pristupijo izvođenju ovoga moga plana u dogovoru sa ustaškim stožernikom g. Milanom Lukcem i kotarskim predstojnikom u Bos. Dubici. Ustaše iz Siska pošli su bez pogovora na određenu liniju: Spilja, Vrioci, Verija, Mrazovci, dok logornik iz Bos. Dubice uputijo oko 15 ustaša u pravcu sela Jošik Hadžibajer i gornje Parnice a ja sam pošao sa jednim časnikom i 2 dočasnika-vodnika, 3 razvodnika i 32 domobrana kamionom cestom Dubica Pridor do visine sela Novoselaca gdje sam se iskrcao da izdam zapovjest i da objasnim vojnicima šta imaju da rade u toku

današnjeg dana. Šoferu sam naredijo da okrene kamijon i da se vrati do sela Kruškovca gdje će me čekati do daljnjeg naređenja da bi ga vojnici mogli naći za slučaj potrebe streljiva. Šofer je pošao naprijed da pronađe mjesto gdje bi mogao da okrene kamijon i kada je stigao na 300 metara do sela Aginci četnici su ga iznenada napali te su mu izrašetali automobil i staklo na kabini od kojeg je i sam po licu bijo povreden, ne gubeći prisebnost duha skočio je sa kamijona zgrabivši pušku koja mu je data radi lične zaštite, zaštitivši se iz kamijona otvorijo je brzu vatru na četnike i uspeo je da odbrani svoj kamijon od zarobljavanja dok vojnici nisu stigli da četnike odbace i da se kamijon izvuče. Sa municijom i ostalim potrebama za polusatniju.

U isto vrijeme kada su domobrani stigli u visini kamijona stizali su i ustaše koji su išli putem Joši Hadžabajer, Parnice te na moj poziv priključili se našem lijevom krilu postepeno okolje-vajući sa lijeve strane sela Agince. Pod žestokom borbom uspjeli smo da odbacimo četnike na suprotnu stranu sela Aginaca gde je vjerovatno bilo mnogo više četnika nego što je nas sve ukupno bilo i najprije su otvorili brzu vatru zatim su izvršili juriš na nas, kom prilikom smrtno pogođen vodnik Kozjak Andrija i ranjen u lijevo rame domobran Faragon Emil. Kada su domobrani vidjeli da njihovi drugovi padaju izgubili su prisustvo duha pa su bez obzira na moju zapovjed da ne smeju odstupiti, svi su odstupili te za malo nisam pao četnicima u ruke jer sam skoro bijo već opkoljen i spasila me je jedna bomba koju sam bacijo na njih i dok su oni polijegali uspeo sam da se izvučem iz njihovog vido kruga dobivši svega jedan metak u svoj bajunet, koji je visijo sa lijeve strane bedra.

Poručnik g. Nadž Pavao uspijeo je da sa desnog krila izvuče i sa nekoliko vojnika odstupi čak do Bos. Dubice, gdje je izložio svoje mišljenje da sam ja poginuo u navedenom okršaju, dok među tim ja sam uspeo sa nekoliko hrabri Ustaša i domobrana iz pričuve Bogdanović Sandora da zadržimo četnike i da ih primoramo da potraže zaklona i na taj način da spasimo i ostale domobrane pa i Ustaše koji su bili izloženi pogibiji i zarobljavanju. Pričuvnog domobrana Bogdanović Šandora za njegovo hrabro držanje tre-balo bi pohvaliti za primjer ostalim domobranima.

Četnici kada su nas odbacili nisu ni pokušavali da nas gone već su se zadržali na svojim položajima oko sela Aginaca a ja sam jedva uspijo da zadržim domobrane i Ustaše njih oko 20 na broju kod sela Kruškovca, gdje sam pokušao da organizujem odbranu ako bi nas četnici dalje gonili. No kako ovoga nije bilo odredio sam patrolu zaštitnicu pa sam sa ostatkom ljudstva odstupio do

Bos. Dubice gdje su zaštitu grada preuzeli Ustaše sa jednom lako strojnicom i oko 20 domobrana koji su toga dana bili u pričuvi na odmoru jer su predhodne noći bili na položaju.

U gradu je nastala panika jer je neko pronio glas da je vojska uništena, pa su ljudi, žene i djeca počeli da bježe preko Une u Hrvat. Dubicu i jedva sam uspijo da ih uvjerim da neka se vrate svojim domovima jer su četnici ostali na svojim položajima u selu Agincima, a da je varoš zaštićena predstražom na liniji između sela Hdžibajera i Kruškovca. U toku ove borbe nestalo je 1 vodnik i 4 domobrana od kojih su se do mraka vratila 3 domobrana, dok vodnik Celić Vinko vratio se tek danas 2. kolovoza oko 12 sati, a za 1 domobrana nezna se da li je zarobljen ili je poginuo.

Na položaju oko Aginaca moglo je biti oko 150 četnika oružanih, dok po pucnjavi sa pravca Donje Parnice sa lijeve strane i Novoselaca sa desne strane moglo se zaključiti da je tuj bilo dosta četnika ili samo naoružani seljaka koji su težili da nam u visni Gornje Parnice Novoselci odsjeku otpusnicu.

Ja lično nisam mogao da konstatujem da u okolini sela Aginaca moglo biti više od 300 oboružani ljudi ali mi je jedan mještanin seljak rekao da oko sela Vlaškovaca imade još oko 700 oboružani ljudi a da nemaju dovoljno pušaka, već su naoružani sa nekoliko vojnički karabina, lovački pušaka, samokresa, sjekirama i vilama, te prema tome mogao sam da zaključim da su četnici oko Aginaca pretstavljali njihovu predstražu koju su bili dobro oboružani sa vojničkim puškama.

Po dolasku u Bos. Dubicu, odmah sam obavjestio zapovjedništvo kopnene vojske u Zagrebu i tražio sam da mi se pošalje pomoć žurna pošto sam uvidjeo da moja polusatnija neće moći da zadrži četnike u slučaju veće navale.

Na ovo moje traženje još istoga dana upućena je u Dubicu jedna dobrovoljačka satnija pod zapovjedništvom satnika g. Jurjevića, pod čiju zapovjed stavljen sam i ja i kome sam još istoga dana predao zapovjedništvo mjesta u Bos. Dubici.

Molim za nadležno naređenje da se ljudstvo treće satnije 5 pješačke pukovnije zamjeni sa odmornim ljudstvom jer kod istih se osjeća zamor i oslabljenje morala uslijed toga što su tri dana i tri noći neprekidno bili u borbi na položaju pa im je odmor neophodno potreban.

Zapovjednik nadporučnik
Tomić Josip[2]

[2] Tomić Josip.

BR. 184

DEPEŠA ITALIJANSKOG VICEKONZULA OD 3. AVGUSTA1941. KRALJEVSKOM ITALIJANSKOM POSLANSTVU ZAGREB O DELATNOSTI POKRETNOG PRIJEKOG SUDA U BANJALUCI[1]

KR. TAL. VICEKONZULAT
BANJA LUKA

Ekspres brzojavka br. 85
Kr. Tal. Poslanstvo - Zagreb
i na uvid
Kr. Gen. Konzulat - Sarajevo
Banj Luka, 3. kolovoza 1941/ XIX

Predmet: Djelatnost pokretnog priekog suda u Banja Luci.

Ovih je dana započeo svojom djelatnošću, Pokretni prieki sud, ustanova koja je nedavno osnovana. Kako je objavljeno oglasima u ovome gradu, 30. srpnja t.g. osuđeno je na smrt strieljanjem 3 komunista što su klicali Sovjetskoj Rusiji, i 31. srpnja 6 pravoslavaca koji su odgovorni za ubistvo ustaše Ante Radića. Smrtna je osuda ovih dana izvršena.

Drugi oglasi, koji su danas objavaljeni, opominju, da će oni koji šire alarmante viesti o unutarnjoj situaciji glede javnog reda i sigurnosti biti predani spomenutom sudu.

Kr. Vicekonzul:
Fabiani v.r.

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, k. 153-a, reg. br. 13/5-111. Depeša je u sastavu elaborata KZRZ.

BR. 185

IZVEŠTAJ ZAPOVÉDNIKA ORUŽNIČKOG VODA SANSKI MOST OD 3. AVGUSTA1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 3. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE BANJALUKA 0 SITUACIJI NA PODRUČJU VODA I STREUANJU 700 PRAVOSLAVACA - TALACA OD STRANE USTAŠA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO 3. HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 217/J.S.

Izvješće o situaciji na
području voda u vezi sa
četničkom akcijom dostavlja.-

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU

Banja Luka, 6. kolovoza 1941.

Z A G R E B .

Zapovjednik oružničkog voda Sanski Most sa dopisom Taj. Br. 103 od 3. kolovoza 1941. izvješćuje:

„1-/ Dne 2. kolovoza 1941. u Saničkoj rijeci, kotara Ključ, tamošnji ustaše uhvatili su u mlinu četnika Jovana Kontu, starog 19 godina, iz četničke grupe koja se nalazi u planini oko Grmeča, čija se izjava prilaže ovom izvješću.

2-1 Dne 3. kolovoza 1941. jedan seljak grko-istočnjak, koji stanuje u blizini sela Sasine, područje oružničke postaje Marićka, javio je ustaškom stanu u Sanskom Mostu, da se kod sela Bos. Novi /područje postaje Marićka/ nalazi grupa od oko 40 četnika. Vođa ove grupe da je neki učitelj imenom Savan Bojović, koji je naoružan strojnom puškom. Vođa cijele četničke akcije četnika da je Dr. Stojanović iz Pridora. Ovo se provjerava i vodu Pridor poslati su podatci.

3-/ U toku noći od 2. na 3. i u toku dana 3. kolovoza 1941. od strane vojnika-ustaša postreljano je oko 700 grko-istočnjaka, koji su bili zatvoreni kao taoci, ili su ih pak vojnici prilikom akcije čišćenja pohvatali na terenu.

' Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 86, reg. br. 2/5-1 i k. 153-a, reg.

Jučer je kotarski predstojnik iz Sanskog Mosta pošao u Banja Luku, navodno da posreduje kod mjerodavnih za spomenute taoce, međutim su već svi streljani.

4.- Danas oko 16 sati uspostavljena je brzoglasna veza sa poštom Budimlić Japra. Pošta je tražila pomoć vojske jer da se navodno priprema napadaj četnika na mjesto.

Odmah je upućen kamion sa 30 Domobrana i ustaša u pravcu Budimlić Japre, ali kako su četnici navalili na cestu debla bukve, to se je kamion vratio natrag iz Starog Majdana.

Kako je međutim uspostavljena brzoglasna veza i sa oružničkom postajom Budimlić Japra, zapovjednik postaje izvjestio je, da je na veče 31. srpnja 1941. uslijed pojave većeg broja četnika, koji su mu poslali prijeteće pismo, napustio oružničku vojarnu i povukao se čekajući pomoć vojske. Za to vrijeme četnici su u Budimlić Japri zapalili 6 muslimanskih kuća, na oružničkoj postaji polupali sve staklo po prozorima i oštetili vrata, te razbili brzoglasni aparat. Osim toga su prekinuli brzoglasnu vezu sa Starim Majdanom i drugim pravcima. Svi oružnici su na licu u Budimlić Japri.

5-1 Prema saopćenju predstojnika željezničke postaje San. Most, danas je vlak mogao proslijediti do Srnetice. Pruga, koju su četnici kod Saničke Rijeke bili oštetili je opravljena.

6-/ Dne 3. kolovoza 1941. oko 20 sati primljena je vijest, da oko 500 četnika naoružanih ide iz sela Dabra prema Sanskom Mostu u namjeri da zuzmu mjesto.

Odmah od strane ustaške vojske i domobrana i oružnika preduzete mjere opreznosti - zaposjednuti su ulazi u mjesto i očekivao se navodni dolazak četnika, koji se međutim uopće nijesu pojavili.

1-1 Od oružničkih postaja Lušci Palanka i Benkovac nijesu primljene nikakove vijesti."

Prednje izvješće dostavljam s molbom na uvid.-

DOSTAVLJENO:
Vrhov. oruž. zapovjed. Zagreb,
Ravnat. za jav. mir i sigurnost,
Velikom Županu Župe Sana i Luka i
Vrbaskom divizijskom području

M.P

Zapovjednik, pukovnik
Novak puk.[2]

[1] Viktor.

ZAPOVJEDNIŠTVO 3.HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Taj.Broj 217 /J.S.

Izvješće o situaciji na području voda u vezi sa četničkom akcijom dostavlja.-

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU

Banja Luka,6.kolovoza 1941.

Z A G R E B .

Zapovjednik oružničkog voda Sanski Most sa dopisom Taj. Br.103 od 3.kolovoza 1941.izvješćuje:

1-/ Dne 2.kolovoza 1941.u Saničkoj rijeci ,kotara Ključ, tamošnji ustaše uhvatili su u mlinu četnika Jovana Kontu,starog 19 godina, iz četničke grupe koja se nalazi u planini oko Grmeča,čija se izjava prilaže ovom izvješću.

2-/ Dne 3.kolovoza 1941.jedan seljak grko-istočnjak,koji stanuje u blizini sela Sasine,područje oružničke postaje Marićka,javio je ustaškom stanu u Sanskom Mostu,da se kod sela Bosnovi /područje postaje Marićka/ nalazi grupa od oko 40 četnika. Vođa ove grupe da je neki učitelj imenom Savan Bojović,koji je naoružan strojnom puškom. Vođa cijele četničke akcije četnika da je Dr.Stojanović iz Pridora.Ovo se provjerava i vođu Pridor poslati su podatci.

3-/ U toku noći od 2.na 3.i u toku dana 3.kolovoza 1941. od strane vojnika-ustaša postreljano je oko 700 grko-istočnjaka,koji su bili zatvoreni kao taoci,ili su ih pak vojnici prilikom akcije čišćenja pohvatali na terenu.

Jučer je kotarski predstojnik iz Sanskog Mosta pošao u Banja Luku,navodno da posreduje kod mjerodavnih za spomenute taoce,medjutim su već svi streljani.

4-/ Danas oko 16 sati uspostavljena je brzoglasna veza sa poštom Budimlić Japra.Pošta je tražila pomoć vojske jer da se navodno priprema napadaj četnika na mjesto.

Odmah je upućen kamion sa 30 Domobrana i ustaša u pravcu Budimlić Japre,ali kako su četnici navalili na cestu debla bukve,to se je kamion vratio natrag iz Starog Majdana.

Kako je međutim uspostavljena brzoglasna veza i sa oružničkom postajom Budimlić Japra,zapovjednik postaje izvjestio je,da je na veče 31.srpnja 1941.uslijed pojave većeg broja četnika,koji su mu poslali prijeteće pismo,napustio oružničku vojarnu i povukao se čekajući pomoć vojske. Za to vrijeme četnici su u Budimlić Japri zapalili 6 muslimanskih kuća,na oružničkoj postaji polupali sve staklo po prozorima i oštetili vrata,te razbili brzoglasni aparat.Osim toga su prekinuli brzoglasnu vezu sa Starim Majdanom i drugim pravcima.Svi oružnici su na licu u Budimlić Japri.

5-/ Prema saopćenju predstojnika željezničke postaje San. Most,danas je vlak mogao proslijediti do Srnetice.Pruga,koju su četnici k kod Saničke Rijeke bili oštetili je opravljena.

6-/ Dne 3.kolovoza 1941.oko 20 sati primnjena je vijest, da oko 500 četnika naoružanih ide iz sela Dabra prema Sanskom Mostu u namjeri da zauzmu mjesto.

Odmah od strane ustaške vojske i domobrana i oružnika preduzete mjere opreznosti - zaposjednuti su ulazi u mjesto i očekivao se navodni dolazak četnika,koji se medjutim uopće nijesu pojavili.

7-/ Od oružničkih postaja Lušci Palanka i Benkovac nije=su primnjene nikakove vijesti!

Prednje izvješće dostavljam s molbom na uvid.-

DOSTAVLJENO:
Vrhov.oruž.zapovjed.Zagreb,
Ravnat.za jav.mir i sigurnost,
Velikom Županu Župe Sana i Luka
Vrbaskom divizijskom području.

Zapovjednik,pukovnik

8. VIII. 1941

Faksimil dokumenta br. 185.

BR. 186

DEPEŠA ORUŽNIČKE POSTAJE ČAPLJINA OD 4. AVGUSTA 1941. VODNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU METKOVIĆ O UBIJANJU SRBA IZ TREBINJA OD STRANE USTAŠA[1]

VODNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU
METKOVIĆ

Danas oko 10 sati 28 četnika od Ustaškog logora u Trebinju zatvorenim vagonom po ustašima sprovedeni su Ustaškom logoru u Čapljini.

Oko 12 sati nalazio se je vagon sa četnicima izvan željezničke stanice u Čapljini i kada je otvoren vagon po Ustašama stražarima da im se na zahtjev da voda napali su na stražare i jednom ustaši oteli pušku i dao se jedan četnik u bjegstvo. Od strane Ustaša stvorena je puščana vatra na četnike koji su bili u bjegstvu i na one koji su se nalazili u vagonu i svi su ubijeni. Od strane Ustaša samo je lakše povređen u ruku jedan Ustaša.

Lešine se nalaze na licu mjesta.[2]

Izveštaj sleduje.

Oružnička postaja Čapljina
Broj 492
4 kolovoza 1941 god.
u Čapljini

Narednik Bećirspahić[3]

DOSTAVLJENO:
Kotarskom sudu i kotarskoj oblasti Čapljina
Zapovjedništvu 2 Hrvatske oružničke pukovnije Knin i Krilu Dubrovnik

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 308, reg. br. 32/1-1.

[2] Odnosi se na 28 stanovnika iz s. Grebeša, Glavnica, Begović-Kula, Banjevice i Police, koje su ustaše pohvatali prilikom čišćenja sela oko Trebinja i poklali u zatvorenom vagonu na željezničkoj stanici u Čapljini (S. Skoko, Pokolji hercegovačkih Srba 41, str. 238).

[3] Hasan.

BR. 187

DEPEŠA VELIKE ŽUPE DUBRAVA OD 5. AVGUSTA 1941. POSEBNOM OPUNOMOĆENIKU POGLAVNIKA PODMARŠALU LAKŠI 0 HAPŠENJU PRAVOSLAVACA, PRETEŽNO ŽENA I DECE I UPUĆIVANJU U LOGOR GOSPIĆ[1]

POSEBNOM OPUNOMOĆENIKU POGLAVNIKA GOSP.
PODMARŠALU LAKŠI

MOSTAR

Molim Vas da primite do znanja ovaj brzojav kotarske oblasti Ljubinje stop Savezno naredbi taj broj V.Z.D. 1/41 izvještavamo da je po naredbi ustaškog povjerenika za Bosnu i Hercegovinu gosp. Francetića tajni broj 378 od 31. srpnja ove godine uhićeno 235 lica pravoslavnih stop Od toga dosad upućeno u logorište Gospić 145 lica a ostalo je još uhićen 90 stop. Među uhićenim licima bilo je 80 po sto žena i djece a tako isto i među ovim koji su ostali moralo se je iseljavati i žene i djeca jer su starješine bile uhićene a za njih se tko nije imao starati stop Molim nalog šta da radim sa ostalim uhićenim licima stop Tajni broj 74/41. kotarski predstojnik. Br; Pr. 931/41.

Velika Župa Dubrava

Dubrovnik 5. VIII. 1941. M.P.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 308, reg. br. 2/1-5.

BR. 188

SPISAK SRBA I JEVREJA IZ ZATVORA „CRNA KUĆA" KOJI JE NADZORNIŠTVO POLITIČKIH TALACA I ZATVORENIKA DOSTAVILO 5. AVGUSTA 1941. USTAŠKOM REDARSTVU BANJALUKA[1]

P O P I S

redarstvenih pritvorenika, taoca, komunista i Židova koji se nalaze u „Crnoj kući".

1) ERCEG Mihajlo + Peje, iz Brestovca kot. Bos. Gradiška
2) POPOVIĆ Velimir Čedin iz Srebrenice. Oba su uhićeni 26/4, 1941 u Bos. Gradišci i ovamo dopraćeni. Razlog uhićenja nepoznat.
3) STANIĆ Dragoljub Sredojin, težak iz Jošavke k. B. Luka, uhićen 4/5
4) Gotovac Ljubo 4- Vasilije krojač iz Milosavaca, k. Prnjavor 16/5 1941.
5) MAJKIĆ Košta + Jove penz. iz B. Luke označen kao TAOC, zatvoren 6/5 i nalazi se u državnoj bolnici u B. Luci od 15/61941.
6) DELIĆ Dragomir + Riste penz. iz Jajca zatvoren 18/61941.
7) GOJIĆ Milorad + Jove hotelijer iz B. Luke zatvoren 12/7 određen za trp.
8) PLAVŠIĆ Branko + Ilije trg. iz B. Luke zatvoren 13/7 i nalazi se u bolnici od 16/7. On je trebao biti transportovan za Gospić, ali se razbolio.
9) STANIČIĆ Savo Todorov, trg. iz Dubrave Stare kot. Prnjavor uhićen po oruž. 27/71941 Spis dostavljen Ustaškom redarstvu.

Ž E N S K E

10) Filipović Kata Burina iz B. Luke zatvorena 15/7 označena kao komunistkinja
11) Mrkonjić Ljubica ĐurinaizB. Luke „ „
12) Kremenović Slavica Stevina iz B. Luke „ „
13) Banušić Dragica Anđelkova „ „ „
14) „ Antonija » » »
15) Bjelajac Koviljka Stankova „ zatvorena 28/7. označ. kao komunist

[1] Prepis originala u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 168, reg. br. 5/10.

16) Cijan Ankica Alojzova	»	29/7	»
17) Winterhalter (Vinterhalter) Mira + Dragutina	»	31/7	»
18) Pejčinović Ljubica + Spasoje	»	31/7	»
19) Babić Kristina Ivanova	»	31/7	»
20) Višnjić Jelena ud. pok. Mire	»	2/8	označ. kao komunist
21) Vojnović Nada Vladimirova	M	2/8	»

M U Š K I

22) Salom Albert Bertin	iz B. Luke	zatvoren 15/7	označen kao komunista
23) DžinFahrudin Muhamedov	»	15/7	»
24) Džabić Nazim Abdulahov	»	»	»
25) Bućo Ćamil Omerov	»	»	»
26) Gvoždar Irfan Idrizov	»	»	
27) JašarevićHusein Mustafin	»		V
28) Halalkić Suljo Husnije	»	»	»
29) Marinić Anton Lukin	»	»	»
30) SačićFerid Begin		»	»
31) Radan Pavao Antin zidar	»	25/7	»
32) Demirović Kasim Mehmeda	»	28/7	»
33) Nikolić Milan + Sretena	»	28/7	»
34) Odić Zvonko Franjin	»	29/7	»
35) Radman Milan + Marka	V	31/7	»
36) David Ivan Stjepana iz Budžaka	1)	1/8	»
37) Nanut Franjo Josipa iz B. Luke	»	1/8	»

Od red. br. 10 pa zaključno sa red br. 37 prilikom zatvaranja detektivi su ih označili kao komuniste.

38) Vidović Lazo + Jove	iz B. Luke	zatvoren 1/8	po detektivima
39) Huseinović Dragutin Salihov		»	»
40)DujićIvoIliniz Petričevca		»i	»

41) Fazlić Mustafa Huseina, Gor. Šeher „ „
42) Šešić Spasoja Vasin iz Šargovca „ „ »
43) Komadina Momčilo + Jove iz B. Luke „
44) Karlović Milenko Ivana r.k. iz Koprivnice „ »

Od red. br. 38 do 44 označeni su da znaju za boravište odbjeglih komunista i protiv njih ustaško redarstvo navodno vodi istragu.

45) Puškar Nikola Stojanov iz B. Luke zatvoren 31/7 po redarstvenicima
46) Radočaj Dane Markov „ „ »
47) Jelisavac Pero Milin iz Prijedora „ »
48) Todić Stevo Din iz B. Luke „ »
49) Vrhovac Svetozar Savin iz Ivanjske „ »
50) Bučman Uroš Ilijin iz B. Dubice zatvoren 31/7 po redarstvenicima
51) Radaković Ljubo Petrov iz Kozarca „ »
52) Čović Branko Ignjatije iz Budžaka „ »
53) Buković Petar Vasin iz Knina „ »
54) Vujičić Pero Simin iz Ključa „ »
55) Puzavac Radoslav Slavkov iz Budžaka „ »
56) Grujić Živko Milošev iz Čajniča „ »
57) Sulacki Đorđe Nikolin iz B. Luke 30/7 »

Od red. br. 45 do 57 dovedena i zatvorena lica nezna se zašto su uhićena, niti su označena da odgovaraju za koje kažnj. djelo.

58) Kopun Ivan Bernarda iz Kutine zatvoren 31/7 po redarstvenicima Bojićhana
59) Vladušić Trivun Petrov iz Maričke 28/7 navodno radi skitnje.
60) Zukijati Benjamin Johanov iz Petričevca zatv. 30/7 po redarima

Ni za ova tri lica ne zna se zašto su zatvoreni jer nije ni označeno zašto odgovaraju.

*

ŽIDOVI: Svi zatvoreni 30/7 1941. g.[2]

61) Štajnlauf (Steinlauf) Izidor Hermana iz B.Luke po redarima redarstvenog ravnatelj.
62) Kabiljo Elias Arona „ „ „
63) Lihtenštajn Jozeflzahara „ „ „

[2] Lica pod rednim brojem 61 do 44 na originalu dokumenta precrtana su crvenom olovkom, a na kraju dokumenta dopisano je rukom: „Elias Kabiljo privr. pušten jer je nesposoban za transport, a spisi se nalaze kod sudbenog stola '.

64) Montijas Izidor Haimov „
65) Kraus Aleksandar Dragutinov „
66) Levi Majer Jakova „
67) Poljokan Jakov Rafaela
68) Montijas Dudo Haimov „
69) Nahmijas Jozef Samuela „
70) Altarac Jozef Izidora „
71) Levi Leon Moše „
72) Alatarac Miko Mošin „
73) Levi Albert Mošin
74) Najbah Hugo Bernarda 60 g.

Svih ovih 14 Židova navodno treba transportovati na rad ali ne postoji nikakovi spis ovdje.

ZATVORENI 31/7.

75) Kokan Jovan Karkov grko istoč. vjere	iz sela Kukulja,	kot. B. Gradiška
76) Malešević Dragoljub Ostojin	»	»
77) Radonjić Veljko + Dimitrije	ff	»
78) Kotor Novak Stojanov	»	»
79) Jež Nikola Mihajlov	iz Srp. Vakufa	„
80) Bundalo Filip Srđenov	iz Kriškovca	„
81) Bundalo Mihajlo Srđenov	»	»
82) Stojković Mirko Lukin	iz Kosijereva	„
83) Kokan Đurađ Markov	iz Kukulja	„
84) Malbašić Jovo Ostojin	»	»
85) Sajić Milan Ilijin	»	»
86) Jezdimir Stojan Jovin	»	»
87) Kočćica Stevo Lazin	»	»

Ovih 13 Srba odgovarali su pred P.p. sudom te su riješenjem P.p. suda br. 22 od 31/7 pušteni ispod suđenja, ali po nalogu g. Stožernika zadržani su u zatvoru kao preventivna mjera usljed vladajućih prilika u okolini.

NADZORNIŠTVO POLITIČKIH
TAOCA I ZATVORENIKA
Broj 31/41
5. kolovoza 1941.
Banja Luka

USTAŠKOM REDARSTVU

Banja Luka

Pozivom na dopis broj 385 od danas dostavlja Vam se popis lica nalazećih u zatvoru u „Crnoj Kući".

Ujedno izvješćujem, da su gornja lica dovedena u zatvor bez ikakvog pismenog naloga po agentima i redarstvenicima, što nije u skladu sa zakonom te je potpisani izvrgnut odgovornosti, pa se moli Naslov da kod zatvaranja ili puštanja u buduće uvjek organ donese pismeni nalog, o ćemu sam izvjestio i Redarstveno ravnateljstvo pod br. SI. od 2. kolovoza 1941. godine.

Elijas Kabiljo privr. pušten,
jer je nesposoban za transport, a
spis se nalazi kod sudbenog Stola.

Nadzornik
Oruž. stoTerni'narednik:

Vojnović Vladimir M.P. **Ivan Majstorović v.r.**

BR. 189

IZVEŠTAJ STOŽERA HRVATSKE LEGIJE BOSANSKI NOVI OD 5. AVGUSTA 1941. ZAPOVJEDNIKU HRVATSKE KOPNENE VOJSKE 0 STANJU NA TERENU, MASOVNIM MASAKRIMA SRBA OD STRANE USTAŠA I PROBLEMIMA OKO ISELJAVANJA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
STOŽER HRVATSKA LEGIJA
MO.BO.ST
V.T. Broj 10
5. kolovoza 1941. g.
Bosanski Novi

Izvještaj o stanju.

ZAPOVJEDNIKU HRVATSKE KOPNENE VOJSKE
Za glavara glavnog stožera

Kao što sam Glavara već u nekoliko prilika izvjestio saobraćaj je na svima pravcima uspostavljen, a izvršeni su i ostali zadatci. Ali s obzirom na terenske prilike ne mogu niukom slučaju tvrditi, da je saobraćaj siguran. Teren je oko saobraćajnih arterija takav, da bi morao stajati domobran do domobrana danonoćno, pa da se onemogući svaki prilaz komunikacijama. Pored ogromnog broja domobrana, koji je potreban za takvu organizaciju ipak sigurnost komunikacija ni u tom slučaju nije potpuna, sve dotle dok se stanovnici ne vrate svome normalnom poslu ih da budu svi uništeni odnosno evakuirani.

Evakuacija tolikog broja kompaktnih Pravoslavaca za sada ne dolazi u obzir, a njihovo uništavanje dolazi u obzir samo ako su zatečeni sa oružjem u ruci ih uopće pri akcijama neprijateljskim našoj državi.

Ako se misli, da će se evakuacija moći izvršiti dovodeći Srbe najprije u koncentracione logore onda se mora upotrebiti za vrlo dugo vrijeme ogromna vojna snaga radi prikupljanja tih seljaka, koji se ni ukom slučaju neće dati odvesti bez otpora. A taj otpor biće toliki, da će naši gubitci biti nesrazmjerno veći od postignutih rezultata. Zbog toga trebalo bi pristupiti rješavanju ovoga pitanja na drugi način, kojeg dole izlažem:

[1] Prepis originala u VÜ, Vojni arhiv, ANDH, k. 1, reg. br. 6/2-4.

- Prvo je potrebno na teren slati razumne ljude, a ne krvoloke.

- Drugo je potrebno zagarantirati seljacima bezbjednost u njihovim selima i osigurati ih od svakog samostalnog uplitanja neovlašćenih članova raznih organizacija, koji n. pr. od vojske dotjerane seljake i predane političkim vlastima radi odvođenja u koncentracijone logore žive sijeku u komade, vade im oči nožem, odsijecaju razne udove, bacaju ih u vodu pa gađaju puškom sa po 100 naboja i.t.d. i.t.d.[2] Razumljiva stvar, da to znaju ostali seljaci Srbi, koji su ostali na slobodi, te brane svoje živote pod svaku cijenu.

U selima gdje je vojska uspjela, da se ovakva što više ne desi vlada već potpun mir i seljaci obrađuju svoja polja. Tamo su i komunikacije potpuno sigurne. U ostalim selima stoka gine, jer nema potrebne dvorbe, požnjeto žito propada, lješevi leže nezakopani, rijeke su pune Iješeva, koji se hvataju za žbunje i truju okolnu prostoriju i ako za to nema nikakvog razloga.

Moje je mišljenje, a ovo djele svi sa kojima sam imao prilike, da sarđujem pri uspostavi saobraćaja i čišćenju terena, da se time u dogledno vrijeme ništa neće postići već obrnuto, da će u najkraćem vremenu ponovo doći do pobune, jer je jasno, da se pravi četnici bore do zadnjeg daha dočim su ona množina poklanih baš oni miroljubivi, koji su ostali u selu nadajući se, da im se neće ništa desiti jer nisu ništa protiv države preduzimali. Za to bi trebalo jednom općem odredbom predati svu vlast isključivo vojsci. Sa terena povući sve krvoloke, a oni su poznati, jer su prvi pod raznim izlikama otišli sa svojih mjesta ostavljajući vojsci, da ispravi njihove neumnosti i grozote. Primjera radi logornik Murat Begović iz Krupe koji je svojim pljačkanjem ozlojedio čak i Hrvate pobjegao je poslije prvog ustaničkog pucnja u Zagreb pod navodom, da traži pomoć, ali se još do danas nije vratio u Krupu.

Seljaci ovih krajeva mogli bi donekle biti čak i saradnici prihvatanju četnika i komunista, ako ih se obezbjedi, za to već imamo dokaza, jer bi ovakvi seljaci radi svoje sigurnosti svakog četnika ili komunistu ubili ili predali vojsci. Primjera radi navodi

[2] Mesne ustaše iz Bosanskog Novog i Dvora na Uni izvršile su 2. avgusta 1941. pokolj nad više stotina Srba iz B. Novog i okoline. Toga dana dovodili su vezane zatvorenike iz ustaškog zatvora na most preko r. Une, ubijali ih i tako vezane bacali u reku. Računa se da su samo tada ubili preko 550 ljudi, žena i dece srpske nacionalnosti. Sem toga, ustaše su izvršile i pokolj žena i dece na tom terenu i njihove leševe odvezli i bacali u r. Sanu. Vidi Ljuban Đurić, Banijski partizanski odredi 41^15, str. 43.

selo Svadno, poznato i za vrijeme mira kao razbojničko selo, gdje momentalna sigurnost seljaka obezbjeđena, te su nam predali dva četnika, koji su odmah streljani.

Šaljem ovo moje mišljenje na daljnje uredovanje sa napomenom, da će rad protivan od predloženog imati za posljedicu stalne nemire i nedoglednu potrebu upotrebe domobranstva. Jedino ako se domobranstvu i samo domobranstvu povjeri taj zadatak biti će *stalan* mir u najkraćem vrijemenu uspostavljen. Sada postojeći mir u pojedinim rejonima je samo privremen.

Za točnost:
Glavar glavnog-stožera
podmaršal
Marie

M.P.

Zapovjednik podpukovnik
St. Najberger v.r.[3]

[3] Stjepan.

СФРЈ
САВЕЗНИ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИ РАТ
Бр. Рег. 6/2-4
К. 1/0

NEZAVISMA DRŽAVA HRVATSKA
STOŽER HRVATSKA LEGIJA
MO.BO.ST.

V.T.Broj 10
5.kolovoza 1941.g.
Bosanski Novi

PREPIS

Izvještaj o stanju.

ZAPOVJEDNIKU HRVATSKE KOPNENE VOJSKE.
Za glavara glavnog stožera

Kao što sam Glavaru već u nekoliko prilika izvjestio saobraćaj je na svima pravcima uspostavljen,a izvršeni su i ostali zadatci. Ali s obzirom na terenske prilike ne mogu nikukom slučaju tvrditi, da je saobraćaj siguran.Teren je oko saobraćajnih arterija takav, da bi morao stajati domobran do domobrana danoćnoćno,pada se omenogući svaki prilaz komunikacijama. Pored ogromnog broja domobrana,koji je potreban za takvu organizaciju ipak sigurnost komunikacija ni u tom slučaju nije potpuna,sve dotle dok se stanovnici ne vrate svome normalnom poslu ili da budu svi uništeni odnosno evakuirani.

Evakuacija tolikog broja kompaktnih Pravoslavaca za sada ne dolazi u obzir,a njivoho uništavanje dolazi u obzir samo ako su zatečeni sa oružjem u ruci ili uopće pri akcijama neprijateljskim našoj državi.

Ako se misli,da će se evakuacija moći izvršiti dovodeći Srbe najprije u koncentracione logore onda se mora upotrebiti za vrlo dugo vrijeme ogromna vojna snaga radi prikupljanjanja tih seljaka,koji se ni ukom slučaju neće dati odvesti bez otpora. A taj otpor biće toliki,da će naši gubitci biti nesrazmjerno veći od postignutih rezultata. Zbog toga trebalo bi pristupiti rješavanju ovoga pitanja na drugi način,kojeg dole izlažem:

-Prvo je potrebno na teren slati razumne ljude,a ne krvoloke.

-Drugo je potrebno zagarantirati seljacima bezbjednost u njihovim selima i osigurati ih od svakog samostalnog uplitanja neovlašćenih članova raznih organizacija,koji n.pr.od vojske dotjeranje seljake i predane političkim vlastima radi odvodjenja u koncentracijone logore žive sijeku u komade,vađe im oči nožem,odsijecaju razne udove, bacaju ih u vodu pa gadjaju puškom sa po 100 naboja i.t.d. i.t.d. Razumljiva stvar,da to znaju ostali seljaci Srbi,koji su ostali na slobodi,te brane svoje živote pod svaku cijenu.

U selima gdje je vojska uspjela,da se ovakva što više ne desi vlada već potpun mir i seljaci obradjuju svoja polja. Tamo su i komunikacije potpuno sigurne. U ostalim selima stoka gine,jer nema potrebne dvorbe,požnjeto žito propada,lješevi leže nezakopani,rijeke su pune lješeva,koji se hvataju za žbunje i truju okolnu prostoriju i ako za to nema nikakvog razloga.

./.

Moje je mišljenje,a ovo djele svi sa kojima sam imao prilike,da sarađujem pri uspostavi saobraćaja i čišćenju terena,da se time u doglednono vrijeme ništa neće postići već obrnuto,da će u najkraćem vremenu ponova doći do pobune,jer je jasno,da se pravi četnici bore do sadnjeg daha dočim su ona množina poklanih baš oni miroljubivi,koji su ostali u selu nadajući se,da im se neće ništa desiti jer nisu ništa protiv države preduzimali. Za to bi trebalo jednom općom odredbom predati svu vlast isključivo vojsci. Sa terena povući sve krvoloke,a oni su poznati,jer su prvi pod raznim izlikama otišli sa svojih mjesta ostavljajući vojsci,da ispravi njihove neumnosti i grozote. Primjera radi logornik Murat-Begović iz Krupe,koji je svojim pljačkanjem ozlojedio čak i Hrvate pobjegao je poslije prvog ustaničkog pucnja u Zagreb pod navodom,da traži pomoć,ali se još do danas nije vratio u Krupu.

Seljaci ovih krajeva mogli bi donekle biti čak i saradnici prihvatanju četnika i komunista,ako ih se obezbjedi,za to već imamo dokaza,jer bi ovakvih seljaci radi svoje sigurnosti svakog četnika ili komunistu ubili ili predali vojsci. Primjera radi navodi selo Svadno,poznato i za vrijeme mira kao razbojničko selo,gdje momentalna sigurnost seljaka obezbedjena,te su nam predali dva četnika,koji su odmah streljani.

Šaljem ovo moje mišljenje na daljnje uredovanje sa napomenom,da će rad protivan od predloženog imati za posljedicu stalne nemire i nedoglednu potrebu upotrebe domobranstva. Jedino ako će domobranstvu i samo domobranstvu povjeri taj zadatak biti će stalan mir u najkraćem vrijemenu uspostavljen. Sada postojeći mir u pojedinim rejonima je samo privremen.

Zapovjednik podpukovnik
St.Najberger v.r.

Za točnost:

Glavar glavnog stožera
podmarčal

Faksimil dokumenta br. 189.

BR. 190

IZVEŠTAJ IZASLANIKA VELIKOG ŽUPANA BRIBIR I SIDRAGA OD 5. AVGUSTA 1941. MINISTARSTVU SPOLJNIH POSLOVA ZAGREB 0 DOGAĐAJIMA U KNINU I UBIJANJU SRBA OD STRANE USTAŠA IREAGOVANJUITALIJANSKE VOJSKE[1]

PREPIS

Izaslanici:
Velikog župana župe Bribir i Sidraga
tajnik župe Ante Vatavuk
15. pješačke pukovnije
nadporučnik Ante Brako

Predmet: Izvještaj o događajima
u Kninu. Zagreb, 5. kolovoza 1941.

MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

ZAGREB

Podpisani su po nalogu Velikog župana dra Ante Nikolića i zapovjednika 15. pješačke pukovnije, pukovnika Čordašić Jurja doputovali u Zagreb preko Drniša, Sinja, Imotskog, Mostara, Sarajeva i Broda, da bi podnijeli ustmeni izvještaj o događajima u Kninu Glavaru Nezavisne Države Hrvatske Poglavniku dru Anti Paveliću i vladi Nezavisne Države Hrvatske i ujedno tražili upute u vezi s pitanjima upravljenim vojnim i građanskim vlastima pismom broj 594/1 od 2 kolovoza 1941 zapovjedničtvu talijanske divizije Sasari. Po ustmenoj zapovjedi Vojskovođe, a iza kako su podpisani o predmetu ustmeno istoga izvjestili, podnašaju ovaj pismeni izvještaj, koji je sastavljen na temelju bilježaka Velikog župana dra Ante Nikolića i ličnim opažanjima podpisanih.

Izostavljeno.

VII. Postupak Talijana s ustašama

Talijani su sve ustaše razoružali, a jedino su dozvolili nošenje oružja stožerniku g. Marku Rošu. Kazali su doduše da će dozvoliti

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 234, reg. br. 4/2-2.

nošenje oružja samo ustašama, koji budu uniformirani i od kojih se njima dostavi popis. Dana 2 kolovoza uhapsile su ustaše Antulova i Juku Klanac. Talijani vode okolo Srbe i Srbkinje radi prepoznavanja ustaša, koji bi im što bili učinili, njima ili njihovoj rodbini. Talijani neprestano se tuže na prijašnje akcije ustaša i na one za vrijeme borbe, i to najžešćim izrazima i negodovanjem i radi toga neprestano napadaju velikog župana.

Veliku aferu su učinili radi toga, što je u podzemlju zgrade divizije u večer, kasno, 29. VII. poslije odlaska u Drniš velikog župana i dijela vojske nađeno 15 lješina. O tome ni veliki župan, ni zapovjednici vojske i žandarmerije a ni podpisani nijesu ništa znali, a vjerojatno se radi o četnicima, koji su preko dana uhvaćeni i tamo zatvoreni, a koje su neki nama nepoznata lica poslije odlaska velikog župana i komandanta vojske u onom trenutačnom metežu, što je nastao u gradu, smakli, prije odlaska. Podpisani misle, da to nijesu učinili ustaše iz Knina, kojima je bilo naređeno da uhapšeni ne smiju u zatvoru ubijati, već da će biti predani Prijekom sudu, već vjerojatno to su učinili neki ljudi, koji su se iz Grahova onih dana sklonih u Knin, a koji su bili ogorčeni radi onoga što su oni sami i njihovi pretrpjeli u Grahovu.

Podnašajući ovaj izvještaj podpisani mole da im se dadu upute u pogledu držanja, kojeg imaju da zauzmu naše vlasti u Kninu, povodom pisama uručenih njima od zapovjedništva talijanske divizije Sasari broj 588/1 od 1 avgusta 1941 i broj 594/1 od 2 avgusta 1941, kao i eventualne druge upute i naloge, koji se imadu dostaviti našim vlastima u Kninu.

6. priloga
NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Ministarstvo vanjskih poslova
Prim. 19. VIII.

6. priloga.
Ante Vatavuk, s.r.
županjski tajnik

Ante Brako, s.r.
nadporučnik 15. pj. pukovnije

Da je ovaj izvadak iz originalne isprave koja se čuva u arhivi Državne komisije, veran, tvrdi:

Sekretar
Državne komisije,

BR. 191

ŽALBE BANJALUČKIH MUSLIMANA UPUĆENE VELIKOM ŽUPANU ŽUPE SANA-LUKA LADISLAVU VITEZU ALEMANU NA ODNOS GRADONAČELNIKA ERTLA PREMA MUSLIMANSKOM ŽIVIJU

Gospodinu

LADISLAVU VITEZU ALEMANU
velikom županu župe Sana-Luka

u

BANJOJ LUCI.

I ako je i sa strane Pogolavnika i sa strane pojedinih članova vlade Nezavisne Države Hrvatske više puta i u više prilika naglašena potpuna jednakost i ravnopravnost Hrvata muslimana i Hrvata katolika, mi nažalost moramo konstatovati, da se njihove riječi nijesu do sad provodile u djelo po Povjereništvu za bivšu Vrbasku banovinu. Tako su muslimani prikraćeni kod postavljanja šefova pojedinih ureda na mjesta otpuštenih ili otseljenih Srba, jer je Povjereništvo imenovalo za šefa ureda jednog jedinog muslimana u osobi dr-a Osmanefendića, kotarskog pretstojnika u Banjoj Luci. Muslimani su prikraćeni i u broju na novo imenovanih namještenika i broju povjerenika u židovskim i srpskim radnjama.

Nedavno su se međutim desili događaji, kojima su duboko povrijeđeni osjećaji banjalučkih muslimana.

Tu je u prvom redu pripajanje katoličkih sela općini banjalučkoj i imenovanje g. ing. Ertla gradonačelnikom.

Ove dvije stvari su se odigrale neposredno jedna za drugom iz čega nedvojbeno proizlazi, da se time htjelo majorizirati muslimane katoličkom većinom i na čelo grada Banje Luke, gdje se nikad pa ni za *najgorih režima u bivšoj Jugoslaviji nije nalazio nemusliman,* postaviti katolika.

Ovaj čin je sam po sebi za nas muslimane mučan i težak, a još je teži, kad se uoči, da je bez ikakve prethodne obavijesti bačen sa načelničke stolice Hakija Bešlagić, koji za takav postupak prema njemu nije dao nikakva povoda, a ni kao Hrvat ni kao čovjek nema nikakve ljage ni u svom privatnom životu ni u svom

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 213, reg. br. 9/1. U prilogu se nalaze 3 spiska službenika gradske opštine u Banjaluci koje je Erti otpustio, primio i zadržao i još jedna žalba građana.

političkom životu ni u svojoj političkoj prošlosti. Isto tako, kad se zna, sa kakvom je pompom, uz učešće pretstavnika sviju ureda, uz učešće vojske, glazbe i ustaških jedinica provedena ta promjena u općini ili „jedan radostan događaj", kako ga je okarakterisao neki funkcioner Povjereništva pri pozivanju pojedinih nadleštava, da u općinu pošalju svog pretstavnika.

Muslimani Banje Luke ne samo da su prisiljeni da podnesu ovu uvredu nego su bili primorani i da se razočaraju u radu novog načelnika, koji je udario u prvom redu po muslimanima.

Tako je g. Erti početkom kolovoza otpustio 48 muslimana i na taj način ostavio bez kruha 48 muslimanskih porodica. Isto tako je umirovio 5 muslimana, od kojih je većina mogla još da radi i posluži općini. Otpustio je samo jednog katolika, ali to u stvari nije bilo otpuštanje nego uvažavanje ostavke, koju je taj katolik /August Mandl/ na općinsku službu podnio.

Karakteristično je, da je g. Erti primio 9 novih službenika i od tih 8 katolika.

Popunjavajući mjesto gradskog veterinara u smislu raspisanog natječaja postavio je katolika iz Gline, premda su po natječaju imali prvenstvo natjecatelji - zavičajnici Banje Luke i među njima bio jedan naš sugrađanin. On je ispunjavao jedini sve uvjete natječaja, ali nije postavljen valjda za to što je slučajno musliman.

Gospodinu Ertlu, nije smetalo, da istodobno, kada bacanje četrdeset osmorice muslimana na ulicu pravda potrebama štednji i prekomjernog broja službenika povećava svoje prinadležnosti od 7.500.-Din. na 12.500.-Din. mjesečno i da prima i zadržava u službi usuprot naređenjima žene -neke od njih i posve osigurane u materijalnom pogledu.

Napominjemo, da su muslimani posve prikraćeni prilikom likvidacije židovskih i pravoslavnih radnji, jer su muslimanima dane samo dvije a katolicima sve ostale radnje.

Muslimani Banje Luke vjeruju, da će počimanjem rada velike župe Sana-Luka i Vašim dolaskom na položaj velikog župana u našoj župi i za muslimane nastati bolji dani. Oni vjeruju, da će u Vama vazda naći potrebnu potporu i olakšanje u današnjim teškim prilikama, koje su za njih obzirom na njihovo siromašno stanje sigurno najteže.

Mi Vas kao delegati banjalučkih muslimana sada molimo, da svojim uplivom i svojom moći odklonite i sanirate sve gore iznesene nepravde, koje su im učinjene. Isto tako Vas molimo, da gradonačelnikom bezodvlačno imenujete g. Hakiju Bešlagića

i na taj način saperete i sa njeg i sa banjalučkih muslimana onu sramotu, koja im je hotimično i svjesno nanešena.

BANJA LUKA, 9 kolovoza 1941 god.

potpisi[2]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa SANA I LUKA
BANJA LUKA
Primjeno dne 11-VIII 1941
Broj Taj. 37/41 sa / priloga

Predmet: Žalba građana Banja Luke na rad gradonačelnika g. Ertla.

[2]Žalbu je svojeručno potpisalo 11 lica.

BR. 192

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 6. AVGUSTA1941. 0 POSTUPKU S IMOVINOM OSOBA KOJE SU NAPUSTILE PODRUČJE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE[1]

ZAKONSKA ODREDBA
o imovini osoba, koje su napustile područje Nezavisne Države Hrvatske

§ 1.

Državno ravnateljstvo za ponovu u svakom slučaju, kad se ustanovi, da postoji nekretna ih pokretna imovina osobe, koja je napustila područje Nezavisne Države Hrvatske dužno je započeti postupak, kojim se ima odlučiti o toj imovini.

§ 2.

Sve javne oblasti, a naročito sva općinska poglavarstva, dužna su pod osobnom odgovornošću svih svojih službenika prijaviti Državnom ravnateljstvu za ponovu u Zagrebu svaki slučaj predviđen u § 1.

§3.

Kad Državno ravnateljstvo za ponovu sazna za slučaj spomenut u § 1., odlukom će izreći, da se započinje postupak na temelju

[1] „Narodne novine" od 7. VIII 1941.
[2] Odnosi se na imovinu Srba i Jevreja koji su poubijani, oterani u logore i prognani sa teritorije Nezavisne Države Hrvatske.

ove zakonske odredbe, pa će istom odlukom pozvati dotičnu osobu, koja je napustila područje Nezavisne Države Hrvatske, da se u neprekoračivom roku od 15 dana prijavi osobno kod Državnog ravnateljstva za ponovu u Zagrebu. U toj će odluci Državno ravnateljstvo za ponovu odrediti mjere za osiguranje imovine te osobe, a naročito zabilježbu u gruntovnici, da je postupak po ovoj zakonskoj odredbi poveden.

Svako općinsko poglavarstvo, u području kojega se nalazi imovina osobe spomenute u § 1., dužno je, čim za to sazna, bez naloga po službenoj dužnosti sve poduzeti, da se ta imovina sačuva i da se njom dalje upravlja pomnjom urednog gospodara. Dužno je istodobno sastaviti zapisnički popis sveukupne pokretne i nekretne imovine te osobe u prisutnosti dvaju čestitih općinara, pa ga odmah poslati Državnom ravnateljstvu za ponovu u Zagrebu.

§ 4.

Sve odluke i obavijesti dostavljaju se osobama, kojih se tiču, izvješavanjem na oglasnoj ploči ureda Državnog ravnateljstva za ponovu u Zagrebu, ili na oglasnoj ploči općinskog poglavarstva posljednjeg poznatog boravišta dotične osobe ili na ploči općinskog poglavarstva, u području kojeg se nalazi imovina dotične osobe, u koliko nije u ovoj zakonskoj odredbi što drugo određeno.

§ 5.

Ako se u roku, navedenom u § 3., pozvana osoba ne prijavi Državnom ravnateljstvu za ponovu u Zagrebu, proglasit će Državno ravnateljstvo za ponovu u Zagrebu odlukom imovinu te osobe imovinom Nezavisne Države Hrvatske. Ujedno će po slobodnoj ocjeni odrediti, u koliko se radi o nekretninama, koje su po naravi svojoj namijenjene poljoprivredi, i o njihovim pripadcima (kućama, gospodarskim sgradama, živim i mrtvim inventarom), dakle koje su po svojoj naravi prikladne za naseljavanje, da se ustupe u posjed i vlastništvo i gruntovno prenesu na „Zavod za kolonizaciju" u Zagrebu, a u koliko se radi o nekretninama druge vrsti, naročito o stambenim sgradama ili poduzećima bilo koje vrste da se ustupe u posjed i vlastništvo i gruntovno prenesu na Državno ravnateljstvo za ponovu ili na Državno ravnateljstvo za gospodarstvenu ponovu u Zagrebu.

§ 6.

Svi sudovi kao gruntovni uredi, svi trgovački sudovi, svi rudarski uredi i sve oblasti, koje vode očevidnike o raznoj imovini, dužni su obaviti sve prijenose i upise u svojim knjigama, kako to bude Državno ravnateljstvo za ponovu ili Državno ravnateljstvo za gospodarstvenu ponovu pozivom na ovu zakonsku odredbu zatražilo i to s prvenstvom zabilježbe spomenuto u § 3.

§ 7.

U odluci spomenutoj u § 3., a u istom roku od 15 dana, pozvat će Državno ravnateljstvo za ponovu u Zagrebu sve vjerovnike dotične osobe, da prijave svoje tražbine i prava Državnom ravnatealjstvu za ponovu u Zagrebu bez obzira na to, jesu li uknjižena ili nisu. Državno ravnateljstvo za ponovu izjavit će u odluci izdanoj prema § 5. ove zakonske odredbe, koje se prijavljene tražbine i prava priznavaju istinitima i obstojnima, a koje ne. Vjerovnici, kojima Državno ravnateljstvo za ponovu u Zagrebu ne prizna prijavljene tražbine i prava, bit će upućeni odlukom, da u roku od mjesec dana od dostave podnesu protiv Nezavisne Države Hrvatske tužbu stvarno nadležnom sudu u Zagrebu na priznanje tih tražbina. Dostava te odluke obavlja se po propisima izvanparbenog postupka.

Vjerovnici, koji u označenom roku ne podnesu tužbu sudu, gube prijavljenu tražbinu ili pravo.

Nepriznate uknjižene tražbine, ako tužba nije na vrijeme podnesena, brisat će se u gruntovnici na zahtjev Državnog ravnateljstva za ponovu u Zagrebu, Državnog ravnateljstva za gospodarstvenu ponovu ili Zavoda za kolonizaciju.

§ 8.

Protiv odluka Državnog ravnateljstva za ponovu, koje su izdane na temelju ove zakonske odredbe, nema pravnog lijeka niti tužbe na upravni ili redoviti sud.

§ 9.

Svi prijenosi prava vlasništva, sva brisanja uknjižba prava zaloga, koja se određuju na temelju ove zakonske odredbe, oprošteni su od sviju pristojba.

§ 10.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama. Njeno provedenje povjerava se predsjed-

ničtvu vlade, a obvezno je tumači predsjednik zakonodavnog povjerenstva.

U Zagrebu, dne 6. kolovoza 1941.

Poglavnik
Nezavisne Države Hrvatske:
Dr. Ante Pavelić, v.r.

Broj CCXXV-993-Z. p. - 1941.

Predsjednik zakonodavnog povjerenstva - ministar:
Dr. Milovan Žanić. v.r.

BR. 193

NAREĐENJE RAVNATELJSTVA ZA JAVNI RED I SIGURNOST DA SE SVE ENGLESKINJE INTERNIRAJU SA TERITORIJE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE[1]

RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE.

Broj: 17373-11-1941.
Predmet: Sve Engleskinje - internirati.-

U Zagrebu, dne 6 kolovoza 1941.

VELIKIM ŽUPAMA - Svima.-
REDARSTVENIM RAVNATELJSTVIMA; ZAGREB-B. LUKA-SARAJEVO.-USTAŠKIM REDARSTVENIM RAVNATELJSTVIMA- Svima.-

Po prijemu ove obavijesti odmah internirati sve Engleskinje, koje se nalaze na teritoriju Nezavisne Države Hrvatske. O tome obavijest svim područnim vlastima.

Za Dom spremni!

Po nalogu Ravnatelja
M.P. **Predstojnik političkog odsjeka:**
Vutuc, v. r.

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 33/1-1.**

BR. 194

KOMISIJSKI ZAPISNIK OD 6. AVGUSTA 1941. O PREGLEDU MASOVNIH GROBNICA KOD SELA KARAĐORĐEVO, REKE KLOKOTE I SELA CEROVCI U BIHAĆKOM KRAJU[1]

Z A P I S N I K

Sastavljen dne 6 kolovoza 1941 u domu narodnog zdravlja po očevidu zajedničkih grobova.

Komisiju su sačinjavali;

1/ Dr. Petar Dojećanski, ravnatelj u z. doma N.Z.
2/ g. Ismet Šavić, Tajnik župe.
3/ g. Milković Zvonimir, Kand. Med.
4/ g. Janković Ivan „ „
5/g. Tićinović Dušan „ „

Komisija je pogledala na tri mjesta spomenute grobove.

1/ Bivše Karađorđevo selo /IO metara udaljeno od glavnog puta[2] /u kome se nalaze 2 jarka i to jedan; dugačak oko 62 m., a drugi oko 30 m. Po pričanju g. Stipe Jerkovića iz Bakšajiša /koji je ujedno i pomagao prilikom pokopavanja/ svi spomenuti jarci nad lješevima imaju oko 40 cm. nasute zemlje. Isti su posuti gašenim krečom a osjeća se i miris karbola. Inače se nije moglo /za sada/ osjetiti nikakav neugodan zadah.

2/ Pod humcima oko rijeke Klokota sa južne strane, nalaze se dva jarka jedan u dužini od 190 m., a drugi 26 m. Dubina istih je oko 100 cm. /po pričanju/, a nad tjelesima se nalazi zemlje oko 40 cm. Gornji jarci su posuti sa krečom, a nad tjelesima se nalazi zemlje oko 40 cm. Gornji jarci su posuti sa krečom, ali su naknadno zasuti još sa novo nabacanom zemljom, radi čega se kreč samo mjestimice vidi. Na izvjesnim mjestima osjeća se neugodan zadah a na kraju dužeg jarka leži u lokvama vode pomiješana krv*. Sam teren je dosta vlažan i nepogodan za kopanje jer već na manjim dubinama izlazi voda. Rijeka Klokot je udaljena 100-120 m. od spomenutih jaraka, a ista se voda upotrebljava za piće. Na pojedinim mjestima se kupe rojevi* muha, a osobito na onim mjestima u čijoj se okolini osjeća zadah.

3/** Početak Ceravaca udaljen je od ceste oko 50 m. kraj kuće broj 13. tamo se nalaze 2 jarka od kojih je jedan dugačak oko 56 m., a drugi 15 m. Po pričanju Stipe Jerkovića isti su duboki

[1] **Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 173, reg. br. 24/2-2.**
[2] **Misli se na put Bihać - Izačić Grad.**

1.30-1.50 m., a na tjelesima se nalazi nasute zemlje oko 50 cm., mjestimično do 70 cm. Isti su zasuti sa krečom i taj rad izgleda najbolji pa ipak se osjeća neugodan zadah u manjoj mjeri.

M I Š L J E N J E

Prema gore opisanom, svi jarci su dosta slabo pokriveni sa zemljom, a osobito jarci pod brojem 1 i 2.

Jarci pod brojem 2 su osim toga položeni na nepovoljnom mjestu za kopanje, jer su podvodni, a radi blizine rijeke, čija se voda upotrebljava za piće, postoji mogućnost pritoka zagađenje vode u rijeku.

Jarke pod brojem 1 i 3 treba nasuti zemljom debelom najmanje 1 m. Za jarke pod brojem dva potrebna je asanacija terena, a osim toga nasipanje zemlje kao i na drugim jarcima. Zemlja treba da je svakako zbijena. Prije nasipanja nove zemlje bilo bi potrebno, posuti jarke sa živim krečom.

**Kraj tih jaraka nalaze se pojedinačno komadi lubanjskih kostiju, koje su čisto bjeli.[3]

/nečitak potpis/

U masovnim grobnicama, o kojima se govori u ovom dokumentu, nalazili $^{S}t\ ^{S}f$ .lf P^{olc}lanog i na drugi način pobijenog pravoslavnog življa iz Bihaća i okolnih sela. Samo u prvom periodu pokolja od 22. jula do početka avgusta 1941. na poljani zvanoj Ceravci pominje se cifra od 9.000 ubijenih Srba. VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 312, br. reg. 56/1.

BR. 195

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE MOKRO OD 6. AVGUSTA 1941. KOTARSKOM POGLAVARSTVU SARAJEVO O STRELJANJU SELJAKA IZ SELA ROMANIJE I MOKRO OD STRANE USTAŠA[1]

Eksp.! koncept!

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA MOKRO.
Broj: Taj. 109/41.

Predmet: Izvještaj o poginulim seljacima na Romaniji, dostavlja.
Prijepis!
Mokro, dne 6/VIII. 1941.

KOTARSKOM POGLAVARSTVU, SARAJEVO.

Dana 3. kolovoza o.g. oko 21 sat, četnička banda od oko 12 do 15 seljaka na mjestu Romanija zaposjela je zasjedu i iz iste otvorila je pušćanu paljbu na jedan Ustaški autobus koji se je povraćao iz Podromanije za Sarajvo. Sem toga na isti autobus bacili su jednu ofanzivnu bombu koja je eksplodirala, ali kako od nje tako ni od pušćane paljbe nije nanijeta ni najmanja povreda predmetnom automobilu kao ni četvorici putnika koji su se u istom nalazili.

Istog dana navedena banda je na mjestu zvano „Nadromanija" porušila dvije velike jelike, a koje su se srušile na telefonsku liniju i tako potrgale sve žice i jedan telegrafski stup srušila, te su posječene jelike spriječile svaki saobraćaj jer su se popriječile preko puta.

Odmah po saznanju za prednje djelo, ova postaja izaslala je oružničke ophodnje na lice mjesta te uz pomoć državnih putara i ovdašnjeg nadzornika telefonske linije, jest odmah uspostavila telefonski i putnički saobraćaj.

Dana 4 kolovoza o.g. Ustaški tabor iz Sarajeva poslao je dva kamiona Ustaša u selo Remaniju radi pronalaska četničke bande te su tom prilikom iz pušaka streljali. - Lopatića Tomu, Vasu, Mitra, Dragu, Božu, Antonića Milana, Tomića Ostoju, Marića

[1] Prepis originala u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 200-a, reg. br. 13/2-1.

Radu, Jankovića Peru, svi iz sela Romanije, Lizdeka Mladena, Mičića Janka, Dragu i Todora, iz sela Mokrog, općine Pale kotara Sarajevskog, tom prilikom su Ustaše upalile kuću Jolovića Janka koji se nalazi u četničkoj bandi.

Svi napred streljani su po svojoj rodbini odmah pokopati.

Ovaj izvještaj potpisati nije brzoglasno dostavio pošto je istom zapovjedio Ustaški zapovjednik kao i Tabornik, da po ovoj stvari nije potrebno nikoga obavještavati jer da to čine samo Ustaše.

Po telefonskoj zapovjesti Krilnog zapovjednika Sarajevo i katarskog predstojnika Sarajevo od danas, dostavlja se prednji izvještaj radi znanja i nadležnosti.

Dostavljeno:
Zapovjedniku 4 oružn. pukovnije,
Krilnom zapovjedništvu i
kotarskom Poglavarstvu Sarajevo.

Zapovjednik postaje,
oružnički narednik,
Begović s.r.

Nezavisna Država Hrvatska.
Kotarska oblast Sarajevo.
Broj: 414/41. prez.

Sarajevo, dne 8/VIII. 1941.

Za: 1 - 4

Svima

Čast mi je dostaviti prednji izvještaj s molbom na znanje.

Kotarski predstojnik:
(Potpis nečitak)

BR. 196

DNEVNI IZVEŠTAJ ORUŽNIŠTVA OD 7. AVGUSTA 1941. O VAŽNIJIM DOGAĐAJIMA NA TERITORIJI NDH SA PODACIMA 0 POBUNI ZATVORENIKA U LOGORU KRUŠČICA KOD TRAVNIKA I ZLOČINIMA USTAŠA NAD LOGORAŠIMA[1]

DNEVNO IZVJEŠĆE

0 važnijim događajima, prema podacima oružničtva za dan 7 kolovoza 1941 godine.

1) - Noću 29/30. srpnja napadnut je Hrvatski Dom u Ljubiji, u kojem se nalaze pritvoreni taoci. Napad suzbijen. Napadači pobjegli.

Sedam taoca pokušalo pobjeći, ali su uhvaćeni.

Žrtava nema. 0. br. 29.

2) - 3. kolovoza u 2.35 sata Simić Jerko, ustaški vojnik 8. motorizovane satnije iz Zagreba, sa jednim hitcem ubio je Suhinu Stjepana, jer ovaj navodno nije htjeo stati na njegov poziv. Obojica su se nalazila na osiguranju pruge između Podsuseda i Krapinskog mosta.

0. br. 28.

3) - 3. kolovoza oko 24 sata, od strane Talijana uhićena je u Gomirju jedna ophodnja Ustaša. Ustaše su pucale za uhićenim i odbjeglim skretničarem, ah u tom trenutku je naišao talijanski osobni vlak, pa Talijani misleći, da je na njih pucano ove su uhapsili. O.br. 30.

4) - 5. kolovoza oko 0.15 sati pričuvni ustaše, stražari kod drugog Krapinskog propusta, pucah su na nepoznatu osobu sa paketom. Nepoznati ie pobjegao, zajedno sa omotom. O.br. 27.

5) - 6. kolovoza oko 20 sati pobunili su se politički pritvorenici u Kruščici kod Travnika i napali ustašku stražaru u namjeri, daje razoružaju 1 pobiju.[2]

Kod savlađivanja pobune poginuo je ustaša povratnik i zapovjednik logora Josip Pehler.

Pozivu na predaju pobunjenici se nisu odmah odazvali, već porazbijah prozore i vrata, a zatim počeli bježati.

Ustaška straža otvorila je vatru i 24 pobunjenika ubila. Ostalo je još oko 40 osoba.

Red i mir je uspostavljen.

6) - Saobraćaj na željezničkoj pruzi Gračac - Knin prekinut.

- Saobraćaj između Bos. Novog i Bihaća prekinut.

O. broj 33

M.P.

Po nalogu Vojskovođe,
izvjestitelj za oružništvo,
pukovnik:
Nedved[3]

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 1, reg. br. 7/2-15.

[2] O istom događaju govori i dok. k. 239 - reg. br. 13/4-1.

[3] Ladislav.

BR. 197

OBAVEŠTENJE TRGOVAČKE KOMORE OD 7. AVGUSTA 1941. GODINE O RASPRODAJI SRPSKE I JEVREJSKE IMOVINE[1]

ONIMA KOJI ŽELE KUPITI ŽIDOVSKA ILI SRPSKA PODUZEĆA

Obavjest trgovačke komore u Zagrebu

Zagreb, 7. kolovoza. Trgovačka komora u Zagrebu obavjestila je danas prije podne posebnim dopisom sve interesente za kupnju židovskih i srpskih poduzeća, da je prema odluci Državnog ravnateljstva za gospodarsku ponovu potrebno podnijeti molbe za otkup takvih poduzeća bilo izravno spomenutom Ravnateljstvu, bilo putem Trgovačke komore u Zagrebu. Molbe treba biljegovati s 10 (deset) Kuna, a iste moraju sadržavati ove podatke:

Garanciju o političkoj ispravnosti;
Točne podatke o stručnoj spremi;
Kupovnu cijenu, koju je interesent spreman platiti;

Način isplate i
koje poduzeće kani kupiti.

Interesenti koji žele kupiti pojedino poduzeće, mogu dotično pregledati i tražiti posebne obavjesti od povjerenika u dotičnom poduzeću, ali na takav način, da se time povjerenici ne spriječavaju u vršenju njihovih dužnosti.

(Velebit)

[1] „Hrvatski narod" od 8. avgusta 1941, str. 7.

BR. 198

IZVEŠTAJ MIKEC NIKOLE, VAZDUHOPLOVNOG MAJORA, OD 7. AVGUSTA 1941. DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU 0 STANJU U LOGORU JABLANICA[1]

MIKEC Nikola
zrakoplovni bojnik[2]
7. kolovoza 1941. g.
u Zagrebu

Izvješće o pregledu
sabirališta u Jablanici.

DRŽAVNOM RAVNATELJSTVU ZA PONOVU.

Prema pismenoj otvorenoj zapovjedi dobivenoj na dan 5. kolovoza t.g. od Državnog ravnateljstva za ponovu odletio sam 6. VIII. o.g. aeroplanom u Mostar, izvršio pregled sabirališta u Jablanici i našao sam stanje kako slijedi:

1./ Sabiralište je počelo sa djelovanjem na dan 2. kolovoza o.g.

2./ Sabiralište je osnovano po nalogu zapovjednika ustaške bojnice u Mostaru satnika Ive Herenčića.

3./ Sabiralište je smješteno u jednoj staroj jednokatnoj vojarni, zidanoj poput utvrda, na uzvišici zapadno od sela Jablanica.

4./ U sabiralištu se nalaze žitelji grko-istočne vjere,iz.Moslata ijokolice. Doveženi su vlakovima po nalogu zapovjednika ustaške bojnice iz Mostara.

5./ Zapovjednik sabirališta je ustaški zastavnik Franjo Kos, koji sa satnijom ustaša u jakosti oko 50-60 ljudi čuva sabirališta.

6./ Točan broj zatvorenika nisam mogao doznati, jer ni zapovjednik logora ni zapovjednik bojnice nemaju popis uhapšenih ljudi. Prema njihovim iskazima u sabiralištu se nalazi nešto malo manje oko 400 osoba.

7./ Sobe za smještaj ljudi su prostrane i pogodne za ovu svrhu, ali radi pretrpanosti su postale zagušljive a u prizemlju su i mračne, jer su prozori zabiti debelim daskama na onoj strani koja nije okrenuta u dvorište.

8./ Ljudi leže na golom podu bez stelje. Nekoji od njih - ali vrlo mali broj - ima sa sobom pokrivače ili gunjeve. Samo u 3

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 238, reg. br. 47/3-5 i k. 239, reg. br. 1/3-1.
[2] Vidi dok. br. 196.

manje sobe, u kojima je smješteno ukupno oko 30 ljudi našao sam malo prostrte slame.

9.1 Sve sobe, hodnici, zahodi, stepenice, jednom riječju, sve prostorije su u zapuštenom stanju - zamazane, neoribane, blatne, pune kojekakovih odpadaka. Prozori bez stakla, vrata bez brave i kvaka, a zidovi neovapnjeni. Svjetlo-električno se tek uvodi i ima ga samo u nekojim hodnicima. Zahodi su umrljani i širi se iz njih takav zadaj, da je nemoguće u blizini njih opstojati.

10./ Voda se dobiva iz vodovoda, vrlo je dobra i svježa.

11./ Prehrana se vrši od novca kojim raspolaže ustaška bojnica. Hrana je prema izjavi uhapšenika dobra, ali u nedovoljnoj količini. Jelo se kuha u 3 kotla poljske kuhinje, što je premalo za 450 ljudi. Ustaše čuvari dobiju isto jelo kao i uhapšenici. Uhapšenicima je dozvoljeno da primaju hranu izvana, u koliko im poznati ili rođaci donesu. Kruh se dovozi iz Mostara i svaka osoba dobije 1/2 vojničkog kruha t.j. 325 gr. dnevno. Kruh je vrlo dobar, ispečen od bijelog pšeničnog brašna br. 2.

12./ Stražari ustaše su mladići bez dosta vojničke naobrazbe i obuke. Na straži stoje sa raskopčanim bluzama, nekoji stoje ili sjede pod drvetom sa puškom prislonjenom na drvo i t.d. proizvodeći tako kod svakog koji dođe vrlo neugodan i mučan utisak.

13./ Među uhapšenim ima i takovih koji posjeduju dozvolu za iseljenje u Srbiju sa vizom njemačkog ureda za iseljenje (Umsiedlungsamt) u Beogradu.

14./ Jedan od uhapšenih pokazao mi je liječničku svjedodžbu, da je bolestan od sušice i ima u prsima gumu, koju treba svakodnevno pregledati. Nije već pregledan 6 dana. Liječničku svjedodžbu izdao je Dr. Glavadanović iz Mostara na njemačkom jeziku.

15./ U Jablanici sam pri svojem prvom dolasku predočio otvorenu zapovjed za pregled logora, ali mi je zapovjednik saopćio, da na osnovu ove otvorene zapovjedi nije dužan pustiti me u logor, nego neka prije donesem pismenu dozvolu zapovjednika bojnice iz Mostara. Odmah sam se vratio u Mostar i zapovjednik ustaške bojnice satnik Ivo Herenčić rekao mi je:

„Kažite Vi gospodi iz Ravnateljstva za ponovu, da oni nemaju pravo turati nos u poslove zapovjednika ustaške bojnice niti pregledavati njegove logore, jer ja imam pismeni nalog od Poglavnika da mogu sve potrebno uraditi. Iznimno ću vama gospodine bojniče dozvoljeti da uđete u logor". Gornju izjavu o „gospodi iz ravnateljstva za popovu" mi je dva puta ponovio i morao sam mu

obećati da ću tu poruku izvršiti. Osobito mi je naglasio, da u logoru smijem razgovarati sa uhapšenicima samo u prisutnosti zapovjednika logora. Osim toga je izjavio da je u logor smjestio ljude od kojih će neki biti otpremljeni u Gospić, neki će biti vraćeni kući, a neki neće ići ni u Gospić ni kući, no prethodno protiv ovih potonjih, da će biti provedena istraga, jer su se ogriješili o Hrvatsku.

16./ Na putu iz Jablanice susreo sam jedan samovoz sa 3 njemačka časnika od SS trupe. Oni su mi izjavili:

a/ da su još pred 2 dana /dakle 4. VIII./ ušli u logor, pregledavah ga, popisah sve uhapšenike i fotografirah ih. Jedan od njih je obečao, da će u toku današnjega dana /7.VIII./ doći sa tim podacima iz Sarajeva u Zagreb i predati iz Državnom ravnateljstvu za ponovu,

b/ da je u vremenu oko 3. VIII. kraj logora u polju bila iskopana 1 raka dugačka oko 30 metara i široka nekoliko metara i da su u njoj ovi uhapšenici trebah biti postrijeljani, no pošto su oni /Njemci/ izvršili popis i fotografiranje uhapšenika, da je raka u toku noći zatrpana. Mjesto gdje je bila raka fotografirano je.

17./ Jedan od tih njemačkih SS časnika rekao mi je: „Gospodine majore, ovakovi postupci nanose štetu ugledu Hrvata, bacaju na njih veliku ljagu i ne mogu dati dobre rezultate".

18./ Ovaj isti njemački časnik po dolasku u Sarajevo nazvao me je preko brzoglasa i saopćio, da je kraj Bugojna, Kruščice i Viteza isti takav logor kao u Jablanici i da je u njima izvršeno ono, što je u Jablanici bilo pripremljeno /misleći pri tom na strijeljanje u masi/ i zamoho me, da po mom dolasku u Zagreb u ime njegovo kao njemačkog časnika, podnesem o tome izvješće.

Točnost prepisa ovjerava,
glavnostož. pukovnik:
Jendrašić

Zrakoplovni bojnik-:
Mikec Nikola v.r.

BR. 199

SPISAK JEVREJA PREDATIH IZ ZATVORA „CRNA KUĆA" U BANJA LUCI ZA TRANSPORTOVANJE U LOGOR[1]

SPISAK:

Niže navedenih Židova koji su predani iz Crne kuće za transportovanje.-

1/ Štajnlauf (Steinlauf) Izidor Hermana
2/ Lihtenštaj Jozef Isahara 1 nožić
3/ Montijas Izidor Haimov
4/ Kraus Aleksandar Dragutinov
5/ Levi Majer Jakova
6/ Montijas Dudo Haimov
7/ Nahmijas Jozef Samuela
8/ Altarac Jozef Izidora
9/ Levi Leon Moše
10/ Altarac Miko Mošin. 1. jedaći i brijać pribor
11/ Levi (Lewi) Albert Mošin. 1 nožić
12/ Najbah Hugo Bernarda
13/ Salom Albert Bertin

Od 1-13. Gore navedena lica primljena su iz Crne Kuće sa ličnim stvarima.-

8/VIII. 1941 godine.
U Banja Luci.

Predao ih uredno
8/VIII 4 sata
Stož. narednik
Majstorović

PRIMIO
/Potpis nečitak/
pokusni redarstvenik ST

[1] **Original u VII, Vojni** arhiv, **ANDH, k. 314,** reg. br. **54/1-1.**

BR. 200

DNEVNI IZVEŠTAJ ORUŽNIŠTVA OD 9. AVGUSTA 1941. O VAŽNIJIM DOGAĐAJIMA NA TERITORIJI NDH I UBIJANJU SRBA OD STRANE USTAŠA U JOSIPDOLU[1]

DNEVNO IZVJEŠĆE BR. 1

0 važnijim događajima, prema podacima oružničtva za 9. kolovoz 1941. godine.

1) - Noću 8/9 kolovoza selo Gorjevac, krila Bihać, koje je bilo u rukama četnika, predalo se.

Ispred sela Lipe u selu Duboviku nalazi se čvrsto leglo pobunjenika. Upućeno je odjeljenje da ih opkoli i svlada. Upućeni su pouzdanici, da ih nagovore na predaju, pošto se doznalo, da među njima postoje dvije struje. Četnika imade najviše oko sela Dubovski i pl. Jadovik. Oružnička postaja Lipa je u njihovim rukama.

2) - 8. kolovoza u noći oružnička postaja Veljun javlja: Na mjestu zvanom Svinjak, 4 km od Veljuna sastala se oružnička ophodnja sa većom grupom ljudi, koji su bježali po šumi. Među njima bio je i općinski pisar Filip Majstorović iz Veljuna. Oružnici su nagovarah ljude, da se vrate kućama, a Filip je odgovorio, da je masa htjela već u tri maha navaliti na oružničku vojarnu u Veljunu, ali on to nije dozvolio. Oni da imaju u svojim redovima 1 časnika, *a* navodno imaju i oko 40 Hrvata. Iz šume neće se vraćati jer su do sada više puta bili prevareni. I toga dana ophodnja postaje Veljun koja čuva tunel „Točak" naišla je na veću grupu izbjeglica i nagovarala ih da idu kućama, ali su oni to odbili, izjavljujući, da su više puta bili prevareni.

3) - Na području postaje Josip Dol pronađeno je mnogo lješina. Ove su lješine od ljudi, koje su poubijale ustaše i ostavili u polju.[2]

4) - Noću 8/9 kolovoza razoružana je oružnička postaja Bović, kotar Vrginmost, po četnicima.

5) - 7 kolovoza t.g. oko 100 četnika, među kojima je bilo i žena ponovno je napalo oružničku postaju Paprača, krila Sarajevo i zauzeli je. Ne zna se za sudbinu zapovjednika postaje i 3

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 1, reg. br. 10/2-(12-13).

[2] Na takve zločine reagovale su i italijanske vojne vlasti, pa su radi zaštite srpskog stanovništva preduzimali i niz mera. Vidi dok. br. 190, 211.

oružnika. Upućena je jedna satnija sa strojnicama, te se borba vodi. Četnika ima ubijenih i ranjenih a veći je broj uhvaćen.

6) Oružnička postaja Olovo funkcionira. Most kod Kunde zapaljen. Vlak Zavidovići - Han Pijesak danas je radio. Prekinule su b.b. linije Tuzla - Kladanj.

7) - Most na pruzi Olovo - Han Pijesak na 80 km. porušen. Prijeti opasnost napada četnika na Olovo u većim masama.

8) - 8. kolovoza u 4 sata napalo je oko 60 četnika oružničku postaju Mokro, krila Sarajevo i ranili zapovjednika i zamjenika, dok je jedan oružnik pobjegao u Sarajevo. Za sudbinu ostalih se nezna. Nadporučnik Radić upućen sa odredom oružnika u potjeru a u 5 sati krenuo je i odjel od 250 domobrana prema Mokri.

9) - 7. kolovoza u 15 sati napadnuta je oružnička postaja Vlahovići od četnika. Napad je odbijen bez gubitaka. Prijeti opasnost ponovnog napada. Poručnik Kuščić upućen u Ljubinje i Vlahoviće da poduzme potrebno za obranu.

10) - 8. kolovoza predano 18 uhapšenika iz Vlasenice u Tuzlu. Između sela Milića i Novog Kazana napalo je ovu pratnju oko 400 pobunjenika. Uhićenici su oslobođeni i pobjegli. U području postaje Drinjača mostovi porušeni.

11) - 7. kolovoza po nalogu kotarske oblasti Foča pratila su tri oružnika sa jednim općinskim redarom i nekoliko ustaša jednu grupu uhapšenika u Sarajevo. Oko 17 sati u vlaku između željezničke postaje Litina i Tamburić uhapšenici su napali pratnju, pa je tom prilikom poginuo općinski redar a jedan oružnik i jedan ustaša teško su ranjeni. Četiri uhićenika su ubijena, šest ih je pobjeglo, a dva su pepraćena u Sarajevo. Za sudbinu drugog oružnika se do sada nezna. Izgleda da je sa pratnjom produžio u Sarajevo.

O. broj 57

M.P.

Po nalogu Vojskovođe,
izvjestitelj za oružničtvo,
pukovnik:
Nedvod[3]

[3] Ladislav.

BR. 201

OKRUŽNICA DRŽAVNOG RAVNATELJSTVA ZA PONOVU OD 9. AVGUSTA 1941. SA UPUTSTVIMA ZA HAPŠENJE PRAVOSLAVNIH SVEŠTENIKA I NJIHOVIH PORODICA I OTPREMANJE U LOGOR SISAK[1]

DRŽAVNO RAVNATELJSTVO ZA PONOVU.
Broj: 2446/20/1941.
Zagreb, dne 9. kolovoza 1941.

Predmet: Uhićenje popova, postupak sa Rumunjima, Crnogorcima, Makedoncima i Rusima

Svima kotarskim oblastima
Svima ispostavama
Svima redarstvenim ravnateljstvima
Svima Velikim Županama
Svima gradskim poglavarstvima
Svima izseljeničkim logorima

U vezi sa već ranije danim uputama uhitite sve još preostale monahe i kaluđere, te grčko-istočne popove zajedno sa njihovim obiteljima i prepratite ih u iseljenički logor Caprag kraj Siska. Ovo se odnosi samo na popove koji su po narodnosti Srbi i na Crnogorce, koji su se osjećali Srbima.

Izuzmite one popove, koji su usljed bolesti ili starosti nesposobni za transport.

Sa imovinom iseljenih popova postupite prema također ranije danim uputama, to vrijedi i za crkveno blago i svu crkvenu imovinu.

Preostalim popovima bilo koje narodnosti zabranite svako daljnje vršenje njihovih crkvenih funkcija.

Podjedno se obavještavate, da je izuzeto od izseljenja u Srbiju žiteljstvo rumunjskog, makedonskog /bugarskog/, ruskog i ukrajinskog porijetla kao i oni Crnogorci, koji se nijesu ogriješih o interese hrvatskog naroda i nijesu se isticali i smatrali Srbima. Na ova lica nesmiju se primjeniti mjere, koje se poduzimlju protiv opasnih i nepoćudnih Srba.-

Matice grko-istočnjaka, moraju preuzeti nadležna općinska poglavarstva time, da izdavaju matične izvadke i da vrše upise

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 170, reg. br. 18/12-7.

rođenih i umrlih, do daljnje odredbe. Za svoj ovovrsni rad općine su odgovorne višim državnim vlastima.

O preuzeću Matica interesirane općine putem kotarskih oblasti moraju izvijestiti ovo ravnateljstvo.

Državni ravnatelj:
J. Rožanković[2]

P.S. UPOZORENJE!

Ustanovljeno je, da se već jednom iseljeni Srbi, koji su iseljeni na bilo koji način, vraćaju na stara ognjišta sa raznovrsnim legitimacijama. U koliko se u takovim slučajevima radi o t.zv. dobrovoljcima, koji su deposedirani sa bivših dobrovoljačkih zemljišta, treba svakoga takvoga popratnika uhapsiti, popuniti karticu generalija i imovinsku /takove kartice popunjuju se kad netko traži samostalno iseljenje, okružnica broj 16/1927/ i prepratite ga u logor Caprag, SI. Požegu ili Bjelovar, prema tome koji je bliži.

U koliko se pak radi o povratniku, koji je iseljen našim iseljeničkim transportom iz našeg iseljeničkog logora, treba ga odmah uhapsiti i zajedno sa legitimacijom vratiti onamo odakle je došao t.j. preko granice.

NAPOKON SE UPOZORUJU KOTARSKI PREDSTOJNICI I PREDSTOJNICI GRADSKIH REDARSTAVA, DA NI U KOJEM SLUČAJU NISU OVLAŠTENI IZDAVATI DOZVOLE ZA POJEDINAČNO ISELJENJE IZ NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE, JER JE ZA TO ISKLJUČIVO NADLEŽNO SAMO OVO DRŽAVNO RAVNATELJSTVO.

[2] Josip.

BR. 202

IZVEŠTAJ KOMANDE 23. ARTILJERIJSKOG PUKA „RE" OD 9. AVGUSTA 1941. KOMANDANTU DIVIZIJE „RE" 0 SITUACIJI U GOSPIĆU SA PODACIMA O STANJU SRPSKOG ŽIVLJA I ZLOČINIMA USTAŠA[1]

Prepis

Prilog br. 3

Komanda 23-eg Artiljerijskog puka „Re"

Br. R. 555 prot.

Gospić, 9 avgusta 1941-XIX

Predmet: Situacija u Gospiću
Komandantu pješadijske divizije ,,Re"
i na znanje
Komandantu sektora Gospić

Moje poznavanje situacije u Gospiću koje sam stekao putem mnogih posjeta mojoj grupi koja je ovdje raspoređena usavršeno je, od poslednja 24 sata kada sam preuzeo komandu sektora, i omogućava mi da izložim slijedeće:

1) *Srpski element prevladava u zoni:* ovo, tumačeći dobro ih loše humane i plemenite forme zaštite i pomoći koje naši vojnici njima pružaju, od naročite je koristi. U stvari:

- U progonima Srba od strane Hrvata, naročito okrutnim prema ženama i djeci bilo koje dobi, ovi se obraćaju našim jedinicama radi spasavanja svog života;
- Naši kamioni koji su ovdje svi snabdjeveni italijanskim zastavama i koji prolaze zonama okupiranim ili kontroliranim od naoružanih Srba ne samo da su neometani već im se često kliče i veliča ih poklicima „živjela Italija", „živio kralj" i „živio Duče";
- O akciji koju su Srbi preduzeli da bi zauzeli Medan (7. tek. naveče) prethodno su obavestili jednu našu patrolu sa službom na željezničkoj pruzi, uvjeravajući da će poštedeti škole đe je detašman smješten. Doista su zapalili kuću ustaša, eliminišući mah garnizon hrvatskih žandarma dok se nisu uopće dotakli pomenutog detašmana;
- Nepropuštaju priliku da bi izrazili živu želju da italijanske trupe okupiraju jednom zemlju da bi se oslobodili ustaškog nasilja.

[1] Original na italijanskom jeziku u VII, Vojni arhiv, LA, k. 651, reg. br. 2/5, prevod na srpskohrvatskom jeziku reg. br. 2/5a.

U tom bi slučaju odmah predah oružje italijanima i vratili bi se mirnom i plodnom radu.

2) Hrvatski je elemenat sad već uglavnom koncentrisan u Gospiću i u malo drugih obližnjih mesta: na nas općenito gledaju sa *nepovjerenjem* nerazumevajući svu važnost koju ima samo prisustvo naših trupa u vezi s njima. U stvari:

- *Stanovništvo* ne olakšava ni na koji način naš boravak u zoni: ili otežavaju snabdjevanje namirnicama - djelomično razumljivo - ili komentarišu klevećući našu neaktivnost ili stvaraju već poznate epizode prema ženama koje dozvoljavaju da im se italijani približe ili pak zauzimaju bezobzirno držanje.

Ustaški elementi su nam odlučno protivni. To se vidi iz poznatih događaja koji su se desili. Primjećuje se to i pri samom susretu na ulici kada ni jedan ne pozdravlja, ne propušta prolaz i ni na kakav način ne izražava poštovanje i obrazrivost prema našim višim oficirima.

Ustaše su tačno rečeno uglavnom mladići čak i vrlo mladi koji nose u sebi svu grubost rase i socijalnog položaja kojem pripadaju: Slavni već sada zato što znaju da ubijaju, kolju, masakriraju goloruki i nebranjen narod.

Vojnički element, naprotiv osjeća taj ambijent nepovjerenja. Komanda koja je većinom sastavljena od oficira nekadašnje austrougarske vojske ima korektnu formu i vojnički je disciplinovana. Cjeni u suštini snagu koju pretstavlja naše prisustvo makar samo potencijalno. Jučer je general Lukić, pogrešno obavješten 0 polasku bataljona I-og pješadijskog iz Udbine, lično dotrčao u komandu sektora da dozna da li je istina da napuštamo to srpsko mjesto. Mnogo se obradovao kad je saznao da se radi o smjeni i da to 'mjesto, neće ostati *ni jedan sat* bez našeg garnizona.

Komanda je jasno rekla da vojska nema naročitog udjela u politici naročito što se tiče ustaške aktivnosti pod velikim županom koji je dodajem - u Gospiću, brat jednog ministra.

Trupe se ne brinu o vojnoj korektnosti prema nama. U odnosu sa vojnicima može se mnogo uraditi i postići, barem po formi, uzajamno poštovanje i sve one dobre disciplinske navike koje regulišu zajedničko postojanje dviju vojski makar i različitih snaga.

3) *Hrvatski garnizoni* u pretežno srpskim mjestima maleni su 1 nisu organizovani za obezbeđenje ih barem za dužu odbranu samih mjesta. U Medaku hrvatski je garnizon bio sastavljen od dvadesetak ljudi što žandarma što ustaša. Napadnuti noću od nekoliko stotina Srba savladani su kroz kratko vrijeme. Sudeći po

držanju komandanta te posade, što sam spomenuo u izvještaju povodom bolne smrti ađutanta 1-og pješadijskog, ne posjeduju onaj vojničko-ratnički duh koji ustostručuje energiju i kojim se uvijek dostiže častan uspjeh.

4) *Hrvatskih vojnih jedinica* ima malo i siromašne su u sredstvima. Prisustvovao sam akciji na Medak kojom su ga noću 8. tekućeg htjeli ponovo zauzeti. Učinili su mi se nesigurni, neodlučni, spori, bez zanosa i bez napadačkog duha, nesposobni da operišu. Ustvari, kako sam već spomenuo u rečenom izvještaju, mala četa naglo krenuvši na starim kamionima iz Novog Bilo Sela sišla je na zemlju na oko 9 km pred Medakom i započela sa pothvatom malim skokovima po bočnom jarku puta. Akcija se je nakon nekoliko sati svela na poneki rafal ispaljen na velikoj udaljenosti od mjesta i na povratak u Gospić a da se ništa nije postiglo. Na čelu je maršovao general koji je hrvatski vojni komandant zone.

Iz toga proizlazi:

TT da je nastala za nas čudna situacija: naklonjeni su nam „neprijatelji", nepovjerljivi ako ne i protivni su nam „prijatelji";

- saznanje od strane vojnih vlasti o nedovoljnosti njihovih sredstava i s tim u vezi o važnosti samog našeg prisustva;
- ubjeđenje od strane Srba da mogu zauzeti manja mjesta svaki put kad se na to odluče pošto imaju operativnu inicijativu, pošto su brojno jači, pošto imaju više ratničkog duha, pošto lokalno stanovništvo pripada istom plemenu i puno je opravdane mržnje prema okrutnom hrvatskom progonitelju i pošto mogu da se izvuku iz borbe kad god hoće da bi se ponovo pojavili u povoljnijim prilikama;
- da je pri sadašnjem stanju stvari, hrvatima nemoguće ili teško, usljed pomanjkanja snaga i sredstava i usljed slabog napadačkog duha da se svugde odupru akcijama „ustanika" ili da ponovo zauzmu izgubljena mjesta.

Izlažem jedno moje lično mišljenje: Srbi bi mogli napasti na Gospić kad god hoće sa velikim izgledima u uspjeh što se tiče Hrvata. Ukoliko to ne urade razlog je taj što ovdje postoji jak italijanski garnizon. Ali zatvori u Gospiću gde je neprestano zatvoreno na stotine ljudi predstavljaju veliki mamac za naoružane Srbe.

Za tačnost prepisa
Štabni potpukovnik, načelnik odeljenja
Renato De Frančesko

Pukovnik komandant
Potpis **Dino Di Janni**

BR. 203

IZVEŠTAJ VRHOVNOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA OD 10. AVGUSTA1941. MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA 0 UBIJANJU SRPSKOG ŽIVLJA U SELU TROJVRH KOD OGULINA OD STRANE USTAŠA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VRHOVNO
ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
Broj 1741 J.S.
Primljeno 10. VIII. 1941.

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
„Predsjedništvo O" -

Z A G R E B

Zagreb, 10. kolovoza 1941.

Krilno zapovjedništvo Ogulin, u 8.30 h. od danas brzoglasno javlja:

„1. 7. kolovoza 1941. ustaške postrojbe iz Ogulina, i Josipdola, vršile su neka čišćenja u selu Trojvrh, pa su ostavili na terenu oko 80 lješina.[2]

Italijanska komisija to je sve obišla i fotografirala.

2. - Noćas na području postaje Krstinja bio je okršaj između ustaša i četnika.

Navodno su dva četnika ubijena."

Prednje se dostavlja s molbom na znanje.-

DOSTAVLJENO:
Ministarstvu Hrvatskog domobranstva za Glavni stožer i Predsjedništvo, kao i ravnateljstvu za javni red i sigurnost N.D.H. Zagreb.

M.P.

ZAPOVJEDNIK, GENERAL:
Mizler[3]

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 86, reg. br. 6/1-1.
[2] Vidi dok. br. 204.
[3] Milan Mizler.

BR. 204

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE HRVATSKE MORA VICE OD 10. AVGUSTA 1941. O ODNOSU ITALIJANSKE VOJSKE PREMA SRPSKOM ŽIVLJU I NJEGOVOJ ZAŠTITI OD USTAŠKIH ZLOSTAVLJANJA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO 1. HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 455/J.S.

Izvješće o postupku talijanske vojske sa narodom Grčko-istočne vjere.

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU

Zagreb 13. kolovoza 1941.

Oružnička postaja Hrvatske Moravice sa Taj. Br. 127 od 10. kolovoza 1941. javlja:

Potpisani saznao sam od više povjerljivih osoba, da talijanski časnici i vojnici, koji se sada nalaze u mjestu Hrvat. Moravice,/ zaštićuju grčko-istočni narod govoreći im, da su oni sve to napravili, da se grko-istoćnjaci ne iseljavaju i da će oni biti prvi u Hrvatskoj Državi. Sve da će oni uraditi, što je potrebno za njih. Oni komanduju u mjestu Hrvat. Moravicama, a ne Hrvati i da će oni njima dati propusnice.

Kako je sav grčko-istočni narod zabrinut a sami časnici i vojska to koriste i navraćaju ih da se za sve upite njima obraćaju i stim se stvara mržnja između ovdašnjih Hrvata i Grčko-istočnjaka.

Nadalje sam doznao, da talijanski časnici i vojnici hrabre grčko-istočnjake, da se ne pokoravaju zakonima i naredbama izdatih od strane vlasti Nezavisne Države Hrvatske i iste upozoravaju da će oni u ovim krajevima vladati sa hrvatskim vlastima.

Saznaje se od grčko-istočnog naroda, da je ovdašnja talijanska komanda 57. bataljuna mortaj divizije „Lombardi" sa njene strane poslala jednog kurira sa dopisom papi u Rim, i na osnovu toga dopisa da je papa pozvao g. Musolinija i g. Pavelića te da su njih trojica sporazumno zaključili, da gr. ist. narod nesmije biti interniran, niti proganjan iz Nezavisne Države Hrvatske.

Dana 9. kolovoza o.g. kada je došao vlak iz Sušaka do Hrvat. Moravice i kada su sprovodnici istog vlaka uhićene izbjeglice Hajdin

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 86, REG. BR. 19/1-1.

Nikolu, Jakšić Iliju i Dokmanović Miloša sve iz Moravica htjeli da predadu oružniku ove postaje Kusanić Ivanu koji je bio na službi kod željezničke postaje Hr. Moravice, skočili su talijanski vojnici i oteli iz ruku .navedenim sprovodnicima i svu trojicu uhićenih odveli u njihovu stražaru na kolodvoru. Našim organima zabranili pristup u stražarnicu radi izviđa i ustanovljenja istovjetnosti izbjeglica.

Nakon nekoliko minuta došao je na kolodvor potpisani i stupio u sporazum sa komandantom pomenutog bataljuna, koji je odmah ušao u stražarnicu i ispitao naprijed imenovane izbjeglice, zašto su se udaljili iz slaužbe, gdje su bih uposleni isti su izjavili, da su oni pobjegli 3. ov. mj. iz Moravica u Sušak radi toga što su se bojali odvođenja od strane ustaških organa iz Ogulina, te prema njihovim izjavama odmah su pušteni na slobodu svojim kućama.

Iste večeri oko 24 sata opazila je obhodnja narednik Petar Vendranin iz željezničke postaje par talijanskih vojnika gdje drže ispod ruke Dokmanović Miloša vlakovođu, kada je obhodnja knjima pristupila i upitala zašto se drže za ruke, odgovorili su vojnici, da oni moraju zaštićivati srpski narod, jer da je stalno napadan od strane hrvatski ustaških organa. Nakon toga razgovora vojnici su imenovanog Dokmanovića otpratili u svoju stražaru na kolodvor gdje je i dalje ostao, a što je dalje sa njim bilo nije se moglo doznati.

Opaža se da talijanska vojska kao i same njihove starešine kritiziraju postupak Države Hrvatske i njen uređaj a i sam potpisati čuo sam, da talijani govore da su „Hrvati, barbari."

Rad oružnika ove postaje i mjesnih ustaških organa sa talijanskom vojskom je korektan i u tješnjoj vezi, ali oni na to u opće ne gledaju, već u narodu vode potajno nekakvu propagandu i žele da se grko-istočnjaci i Hrvati kolju između sebe.

Svaki i najmanji incidenat između oružnika i mjesnih ustaša sa talijanskom vojskom izbjegava se."

Prednje se dostavlja radi znanja.

DOSTAVLJENO:
Ravnateljstvu za javnia red i sigurnost i
Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu.

Zapovjednik, pukovnik:
Čanir

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VRHOVNO
ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
t. Broj 434. J.S.
Primljeno 16 - VIII 1941

[2] Dragutin.

BR. 205

DNEVNI IZVEŠTAJ ORUŽNIŠTVA OD 11. AVGUSTA 1941. O VAŽNIJIM DOGAĐAJIMA NA TERITORIJI NDH SA PODACIMA 0 HAPŠENJU I UBIJANJU PRAVOSLAVACA U ILIJAŠU, LJUBIJII UESKARU[1]

DNEVNO IZVJEŠĆE

0 važnijim događajima, prema podacima oružničtva za 11. kolovoza 1941 godine.

1) - 28. srpnja je Stevo Bistrić iz Gradišta, kotar Požega, dobacio neke riječi koje ga predstavljaju kao pristalicu komunista. Osim toga su kod njega nađene neke knjige o poljoprivredi u SSSR, te je zbog toga uhapšen. O.br. 71 -

2) - 28. srpnja pronađen jedan letak kod Meke Grude, kotar Bileća, u kojem se Muslimani pozivaju na borbu protiv Hrvata, 1 zahvaljuje se Muslimanima Bileća, koji su štitili Srbe. O.br. 64

3) - 30. srpnja kod D. Stenjevca stavljen eksploziv na pruzi, koji je oko 21.$5 sati eksplodirao i oštetio šinju oko 60 cm. O.br. 59-

4) - 30/31. srpnja na cesti Karlovac-Vojnić, kod Tušilovića, posjećeno je 5 stubova, kao i sve brzojavne i brzoglasne veze. O.br. 61 -

5) - 31. srpnja u Pleternici, pri izvršenju premetačine u stanu trgovca Josipa Jelenića, pronađen je komunistički letak. Za Jelenićem se traga. O.br. 62

- Istog dana izvršena je premetačina kod krojača Petra Podobnika iz Pleternice, pa pošto je pronađena jedna komunistička knjiga isti je uhapšen. O.br. 62

6) - 31. srpnja oruž-postaja javlja, da carinski organi kod St. Pazove primaju mito i ne vrše kontrolu. Isto rade i željeznički službenici. O.br. 63-

7) - Noću 30/31. srpnja od strane Mađara polupani su prozori činovnika Hrvata u Čakovcu. Naše radništvo ne puštaju na rad u Varaždin. Ne dozvoljavaju prenos novca. O. br.a 66-

8) - 31. srpnja između željezničke postaje Bilaj-Ribnik i Gospića postavljeno je 5 paketa eksploziva, koji radi kiše nije eksplodirao.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 1, reg. br. 11/2-14.

- U isto vrijeme otprilike su posjećeni 4 brzoj avno-brzoglasna stuba. O.br. 69-

9) - 31. srpnja u 16 sati, doveženi su od strane ustaša u autobusu u Ilijaš opć. Rajlovac 30 osoba grko-istočne vjere, te su poubijane, i na istome mjestu pokopane. O.br. 75-[2]

10) - 1. kolovoza kod Komara, kotar D. Vakuf je od ustaša ubijen Jovo Makitan, čuvar željezničke pruge. O.br. 74—

11) - 1. kolovoza oko 4.30 sati su ustaškoj ophodnji pobjegli Radenko i Marijan Marković iz Kočarina. Ophodnja je na to došla pred kuću Ivana Markovića, te ga ubila. O.br. 73-

12) - 1. kolovoza, uslijed nastale pobune uhićeno je po ustašama i domobranima oko 50 seljaka grko-istočne vjere i ubijeno u selu Ljubiji i Ljeskani. O.br. 67-

13) - 1. kolovoza oko 9.30 sati došlo je na most na Dravi kod Varaždina oko 30 - 40 konjanika Mađara. Pregledali su most i otpočeli sa kopanjem rovova. O.br. 65-

14) - 1. kolovoza oko 14 sati je u selu Šajnovići, kotaru Rogatica ranjen po ustašama Vojin Bojat, koji je htio ovima pobjeći u šumu. O.br. 72-

15) - 6. kolovoza u šumi blizu sela Dabravine, kotar Visoko, sukobila se ustaška ophodnja sa naoružanim licima. Po ostavljenim stvarima ustanovljeno je, daje bio komunista bravar iz sela Breze, Ismet Sarić. Ovaj je uhićen i ustrijeljen.

- Navečer istoga dana uhićena je u šumi komunistkinja Vjera Kusec i jedan nepoznati muškarac. O.br. 87-

16) - 7. kolovoza oko 100 četnika sa ženama, napali postaju Paprača i zauzeli je. O zapovjedniku postaje i tri oružnika nezna se ništa. Upućena je satnija sa strojnicama, te se vodi borba. Četnika ima ubijenih i ranjenih, a veći broj i zarobljenih. O.br. 80-

17) - 7. kolovoza oko 23 sata je ispred 14 ustaša koji su išli iz Ogulina preko Josipdola ka selu Trojvrh, svo stanovništvo-seljaci pobjeglo u šume. U šumama se nalazi oko 50.000 ljudi u velikom uzbuđenju i strahu. Starce i nesposobni ostaju u kućama, te se ubijaju. O.br. 58.

18) - 7. kolovoza ustaške postrojbe vršeći čišćenja u selu Trojvrh, ostavile su na terenu oko 80 Iješina. Talijanska komisija je ovo obišla i fotografirala.

U toku noći je došlo do sukoba sa četnicima kod Krstinja. Navodno 2 četnika su ubijena. O.br. 85 -

19) - 7. kolovoza oko 11 sati izvršen je napad na ophodnju oružničke postaje Plaški, na putu između Plaškog i Primišlja. Vođa

[2] Vidi dok. br. 180.

ophodnje desetnik Mato Stankić je ranjen u desnu ruku, a oružnik Luka Perković poginuo-. Po ophodnji sprovađan internirani Luka Zec je pobjegao. O.br. 70-

20) - 8. kolovoza u 4 sata je drveni most na rijeci Ponor, 9 km od Sitnice dignut u zrak. Istog u 12 sati su iz Gradeca odvedena po četnicima dva tri lica. U toku noći je pokidana brzoglasna linija između Ključa i Sitnice. O.br. 91 -

21) - 8. kolovoza vođene borbe pod Staretinom kod Glamoča. Jedan satnik teže ranjen, a lakše i teže 10 oružnika i domobrana, 6 oružnika i domobrana je poginulo-. O.br. 88-

22) - 8. kolovoza u Podromaniji napadnuta oružnička ophodnja od četnika. Stožerni narednik Ilija Orešković i jedan oružnik ranjen. Oba sa postaje Sokolac, krila Sarajevo. O.br. 89-

23) - Brzojavna-brzoglasna veza Tuzla - Kladanj prekinuta. Dva stuba posjećena. O.br. 83-

24-9. kolovoza sprovođeno 18 lica iz Vlasenice u Tuzlu. Sprovodnici napadnuta od oko 400 pobunjenika. Sprovođeni pobjegli.

- U području postaje Drinjače mostovi porušeni. Telefonska linija isprekidana. O.br. 81-

25) - 8. kolovoza u 4 sata napalo je 60 četnika oružničku postaju Mokro, krila Sarajevo. Ranjeni su zapovjednik postaje i 2 oružnika, za ostale se nezna. O.br. 68-

26) - 8. kolovoza u vlaku između postaja Vitina - Tamburić oko 17 sati napadnuti su 2 oružnika i 1 općinski stražar, koji su sprovodili 13 pobunjenika iz Foče. Općinski redar poginuo, jedan oružnik i jedan ustaša teško ranjeni. 4 pobunjenika ubijeno, 6 pobjeglo, a tri sprovedena za Sarajevo. Za sudbinu jednog oružnika se nezna. O.br. 77-

27) - 9. kolovoza u 0.30 sati vršen napad na postaju Žljebovi puškomitraljeskom vatrom. Žrtava nema. O.br. 90-

28) - Most na pruzi Olovo - Han Pijesak na osamdesetom km porušen. Prijeti opasnost od napada četnika. O.br. 79-

29) - Selo Gorjevac, koje je bilo u rukama četnika predalo se je. (Krilo Bihać)-

- Ispod sela Lipe u selu Dubovskom nalazi se još čvrsto leglo pobunjenika.

- Među četnicima u tom dijelu nalaze se dvije struje: za i protiv akcije, koja se sada provodi s njihove strane. O. br. 78-

30) - Vlasenica je od četnika napadnuta i opkoljena. Zapovjednik 4 bojnice Vojne Krajine moli žurnu pomoć. Sve brzoglasne linije prekinute. O.br. 76-

31) - 10. kolovoza eksplodirala je paklena mašina ispod željezničkog mosta preko rijeke Krapine. Nema štete.

Stražar ustaške vojnice na željezničkom mostu preko rijeke Krapine, u 0.15 sati primjetio je jedno lice ispod mosta, koje na poziv nije stalo, već pobjeglo u grmlje. Stražar je opalio nekoliko metaka. Na pucnjavu je dotrčala oružnička ophodnja, na koju je nepoznato lice opalilo nekoliko metaka iz revolvera.

Pretražujući stvari nađene kod mosta, odjeknula je jaka detonacija ispod mosta, a nakon toga odmah je nastala jaka pucnjava. Izgleda, da je napadača bilo više. O.br. 86-

32) - 10. kolovoza oko 1.20 sati oštećena je željeznička pruga Brod - Sibinj, kod stražare br. 32 i to samo jedna šinja. O.br. 92-

33) - Promet nije uspostavljen samo na pruzi Gračac - Knin.

O. broj 95

Po nalogu Vojskovođe,
izvjestitelj za oružništvo,
M.P. pukovnik:
Nedved[3]

[3] Ladislav.

BR. 206

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 1. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 12. AVGUSTA 1941. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST 0 PRILIKAMA NA PODRUČJU KRILA GOSPIĆ I ZLOČINIMA USTAŠA U SELU VREBAC NAD PREKO TRISTOTINE OSOBA PRAVOSLAVNE VERE[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO 1. HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 451/J.S.

Četnička akcija i prilike na području krila Gospić izvješćuje.

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

ZAGREB

Zagreb, 12. kolovoza 1941.

Krilno oružničko zapovjedništvo Gospić sa Taj. Br. 140 od 11. kolovoza 1941. a savezno izvješću ove pukovnije Taj. Br. 405/J.S. od 8. kolovoza i Taj. Br. 438 od danas izvješćuje:

„Dalnje komunističko-četničke akcije kao i drugi događaji redali su se kako slijedi:

9. kolovoza t.g. u Lukovom Šugarju, kotar Karlobag u zabludi jedan Ustaša odnosno član „divljih ustaša" ubio je drugog Ustašu.

10. kolovoza t.g. zapovjednik oruž. postaje Medak izvjestio me je daje oružnička postaja Medak potpuno opljačkana od strane četnika, sve knjige, arhiva i drugo - poništeno, a tako isto opljačkane su tamošnje trgovine kao i općinsko poglavarstvo.

Oruž. postaja Gornja Ploča također je opljačkana.

U okolini Gračaca red i mir. Ustaše i domobranstvo povlači se u Gračac. Manji dio seljaka žena i djece iz Gračaca i okoline vratili se svojim kućama, ali ih talijani sakupljaju u sabiralište u cilju zaštite od ustaša.

Lovinac Red i mir.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 152, reg. br. 21/4-4.

Od 9. na 10. ov. mj. obhodnja od 4 oružnika i 2 domobrana oružničke postaje Široka Kula, vršila je pretres šume u pravcu sela Ostrvice. Ova obhodnja bila je napadnuta vatrom iz pušaka. Vodnik Pavičić Petar od jednog rasprsnutog kamena udaren po nosu.

Ustaše i naoružani seljaci t.j. „Divlji Ustaše" otišli prema selu Ostrvici radi čišćenja Srba koji su prošlog dana popalili kuće tamošnjih Hrvata. Narod se još ne vraća svojim kućama.

Udbina red i mir.

Na području oruž. postaje Medak 60 Ustaša pod vodstvom ustaškog narednika Mandušića izvršili pohod na selo Vrebac i okolinu i tamo poubijah oko 80 četnika, a preko 300 žena, staraca i djece. Zapovjednik gospićkog zdruga izdao zapovjed da se I Ustaše odmah vrate u Gospić.

Od Glavnog Stožera stigao je u Gospić i istog dana otišao glavno stožerni potpukovnik g. Ivan Babić, da bi na licu mjesta prikupio sve podatke o pobunjeničkoj, našoj, domobranskoj kao i ustaškoj akciji. Od potpisanog nije tražio nikakve podatke. Bio je sa zapovjednikom gospićkog zdruga generalom g. Lukićem u Gračacu.

Stanje kao i vođene borbe na području postaje Gornja Ploča vidi se iz izvješća oružničke postaje Gornja Ploča Taj. Br. 72 od 8. kolovoza 1941. koje je izvješće originalno dostavljeno toj pukovniji neposredno od postaje Gor. Ploča. Ovdje to izvješće dopunjujem u toliko, što je 3. kolovoza t.g. Ustaška organizacija iz Lovinca bez moga znanja i odobrenja kao i odobrenja zapovjednika gospićkog zdruga, izvršila smjenu zapovjednika oruž. postaje narednika Merca Franju, s motivacijom da je Slovenac i da nepozna prilike, a postaju od tada vodi zamjenik zapovjednika postaje vodnik Jakov Kutleša. Ovdje reagirati nesmijem".

Izvješće Gornja Ploča je dostavljeno sa taj. Br. 439/J.S. od danas:

„Zapovjednik oruž. postaje Kosinj izvjestio me je da tamošnji Ustaški tabor sa Ustašama vršio izvjesna čišćenja prije par dana, kao i da je iznosio i odnosio stvari iz napuštenih kuća pravoslavnog življa tako da je zapovjednik postaje mogao samo da izvrši pečaćenje praznih napuštenih stanova.

Zapovjednik oruž. postaje Podlapac izvjestio je da je po nepoznatom licu 8. kolovoza t.g. bačeno pred kuću seljaka Dane Rosandića u selu Breštanima, općine Podlapac, jedno pismo „Ultimatum" komunističke sadržine čiji se prijepis prilaže. Pismo

je pisano rukom tintom na običnom liniranom papiru. Original je zadržao za sebe zapovjednik gospićkog zdruga.

Kako se vidi iz prednjeg izvješća da „Divlje Ustaše" i pored zapovjedi sa najvišeg mjesta još i dalje rade svoj posao.

Zapovjednik oružničke postaje Medak izvjestio me je danas, da Ustaše koje čuvaju žetelice, koje žanju polja napuštenog pravoslavnog življa u ataru općine Medak, a koji su iz Gospića na mjestu zv. Plantaža Borik, pripucali su oko 30 naboja na seljake grčko-istočne vjere iz Medaka koji su jutros išli svty'a imanja žnjeti. Ovaj pravoslavni živalj pod vodstvom bivšeg oružničkog razvodnika Vuksana došao se je žaliti na ovaj postupak i ujedno su izjavili, da ako ih se ne zaštiti da će se ponovo odmetnuti u šumu i ponova napasti Medak, odnosno da će otići u tabor pobunjenika. Zapovjednik ovih Ustaša je ustaški poručnik iz Gospića Pećina.

Živalj Grčko-istočne vjere iz sela Počitelj, općine Medak također se je došao žaliti oruž. postaji Medak, da su i na njih pripucali neki ljudi iz Ribnika.

U oba slučaja intervenirano je kod Velikog Župana u Gospiću, pa je ovaj obečao da će ovo izviditi i spriječiti.

10. ov. mj. oko 23. sata došao je zapovjednik talijanske pukovnije u Gospiću pukovnik Sodbu Francesko i izvjestio zapovjednika gospićkog zdruga generala g. Lukića, da je njemu stavljeno do znanja od strane četnika, da se žele veći broj da preda, ali da im se garantuje da ih neće nitko dirati niti da će za svoj rad odgovarati. General g. Lukić izjavio je talijanskom pukovniku, da u koliko on ima veze sa njima, da na isti utiče da se predaju i da polože oružje, ali bez ikakvog uslova. Po ovom do danas nema još rezultata.

10. ov. mj. oruž. postaja Gornja Ploča, koja se sada nalazi privremeno u Lovincu, uputila je jednu obhodnju od 2 oružnika i 3 domobrana da bi izvidjeli točno stanje u Gor. Ploči, a naročito u oruž. postaji. Čim je obhodnja stigla na brdo Debeljak južno od Gor. Ploče, na ovu obhodnju je pripucano, pa se ista vratila neobavljena posla. Danas je zapovjednik oruž. postaje Gor. Ploča ponova uputio jednu obhodnju od 4 oružnika sa istim ciljem kao i jučer, rezultat do sada nepoznat.

Na području ovog krila po saznanju, osniva se jedna veća vojna jedinica našeg domobranstva, a koja će biti kombinovana iz svih vrsta rodova oružja, a u cilju uspostavljanja potpuno normalnog stanja na području krila.

U toku 10. ov. mj. poginuo je jedan seljak iz Lovinca, koji je pošao na svoje imanje da ga obrađuje, a u pravcu Gor. Ploče. Ubojica je svakako jedan od pobunjenika.

Zapovjednik oruž. postaje Korenica izvjestio me je, da je tamo za sada red i mir i da stanovništvo obavlja svoje redovite poslove, tako isto da je i u Udbini.

Naše vojne snage od danas operiraju iz Gračaca i Lovinca ka Rudopolju i Bruvnu, otpora ima, ali u manjoj mjeri tako da na strani našeg domobranstva nije bilo žrtava."

Prednje se dostavlja radi znanja sa 3 priloga:

DOSTAVLJENO:
Ravnateljstvu za javni red
i sigurnost i Vrhovnom
oružničkom zapovjedništvu.

Zapovjednik, pukovnik:
Čani<?

[2] Dragutin.

BR. 207

SPISAK PRAVOSLAVNIH SVEŠTENIKA IZ KOTARA SARAJEVO KOJI SU OTPREMLJENI U LOGOR CAPRAG KRAJ SISKA 12. AVGUSTA 1941. GODINE[1]

SPISAK:

Popova grčko-istočne vjere u Kotaru Sarajevskom koji su otpremljeni u logor Caprag (kraj Siska) na 12 kolovoza 1941 godine[2]

Tek. br.	Ime i prezime	Zanimanje	Dan, mjes. i god. rod.	Mjesto rođenj.	Primjedba
1)	Koviljka Rajanović	domaćica	1912	Majkovac	Muž Rajanović Dimitrije ranije od Ustaških vlasti Uhičen.
2)	Minić Božidar				Ranije prebjegao vjerovatno u Srbiju.

[2] *ì X[11]'V°J[ni] arhiv, ANDH, k. 200-b, reg. br. 34/1.,
Vidi dok. br. 201.

Tek. br.	Ime i prezime	Zanimanje	Dan,mjes. i god. rod.	Mjesto rođenj.	Primjedba
3.	Eranović Risto				Uredzaizseljavanje i useljavanje u gradu Sarajevu sproveogauCaprag
4)	Begović Simo Milena žena	pop domaćica	15/8.1876 1876 g.	Sokolac Sokolac	Sin. Branko Vlajko i Slobodan nepoz. boravišta
5)	StajićRastislav Milenija žena Miroslav sin Gordana kći	pop domaćica	 1908 2/5.1929. 3/9.1936.	 Bileće Sarajevo Sarajevo	
6)	LukićMilorad	pop			Prebjegao ranije navodno u Srbiju a žena Dobrila nije se mogla pronaći.
7)	Spajić Relja Vukosava žena Kćer Olga „ Branka „ Radosava	pop domaćica	 11/4.1908 9/9.1928 13/10.1930 1/8.1933	 Brčko Rogatica Blažuj	Relja Spahić navodno po Ustašama ranije ubijen
8)	Zečević Svetozar Lela žena	pop			Prebjegao navodno ranije u Srbiju a žena Lela otišla nepoznato kuda
9)	Žarko Popović	pop			Ranije prebjegao navodno u Srbiju
10)	Vaso Zečević	pop			Ranije odveden po Ustaškim vlastima a žena mu se nalazi u ludnici u Sarajevu
U)	Škaljak Jovo	pop			Stanuje u gradu Sarajevu i ranije uhićen od Ureda za izseljavanjei useljavanje.
12)	Simić Ilija	težak			Stric od žene Milorada Lukića

BR. 208

IZVEŠTAJ JURAJA MATJEVIĆA OD 12. AVGUSTA 1941. O ZLOSTAVLJANJU SRBA OD STRANE USTAŠA I STRELJANJU U SELU MEKINJARI[1]

PROVJERENI PODATCI IZ PODLAPCA 12. VIII. 1941. GODINE.

Stvari koje se događaju u mojoj župi i njenoj okolini su neopisivi, nečovječni, a ja nemam snage da ih opišem radi rastrešenih živaca. Samo nekoliko primjera.

a/ Moj župni stan pretvorili su u zatvor i tu doveli Danicu Lemaić pravoslavnu /muž joj je zarobljen u Njemačkoj/ sa četvero djece - 2 god., 4 god., 9 i 10 god. curice. Po noći je došao Dane Bunčić /bivši robijaš/ i tukao je - te jedva smo nekoji spriječili da je ne ubije i djecu pokolje. Zatim su ih odveli u konobu, što je sada sa njima neznam;

b) Doveli su služavku Soku . . . . . pravoslavku, djevojku od 19-20 godina. Po noći je došao jedan od „divljih ustaša" - metnuo joj nož pod vrat - i morala mu se pustiti - to mi je sama plačući priznala;

c) Organiziraju se po petorica i odu sa kolima u srpska sela te opljačkaju najviše robu - te dovuku u sela i dijele;

d) Konja, krava, marve su dovukli svu silu i jednostavno podijelili;

e/ Sami pravoslavci su mi pripovjedali - nesječam se imena - gdje su im vas novac odnijeli i satove pokrali;

s/ U zatvoru dovedene pravoslavce tako isprebijaju da ih ne mogu na stratište voditi - što znam tako ih je ubijeno oko osam - i to dvije žene, jedna djevojka i dijete;

g/ Jednom su pozvali oko 20 Mekinjaraca/selo kraj Podlapca/ - odveli ih u šumu i postreljali - nebi imao ništa protiv toga - samo me boli način na koji su to oni učinili, jer su došli na vjeruj U principu nemam ništa u radu ökö raščišćavanja pravoslavnog življa - samo da to provodi redovna vlast Ustaška i oružnička - ali ne domaći živalj koji vidim misli i radi o pljački.

Ako čovjek nešto kaže, pokara i pouči - ustaju protiv i odmah im je čovjek „četnik".

Ja sam bio naoružan puškom lovačkom svojom i odobrenjem od ustaškog povjerenika iz Udbine - i to su mi oduzeli.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 67, reg. br. 18/9-1.

Upravo čovjek se čudi postupku i ponašanju ljudi - i ne mogu da znam od kuda nastaje ta psihoza, koja nikako na dobro ne vodi. Treba sa vremena uvesti zapovjedništvo tako da nebi „poslednja bila gora od prve".

Točnost prijepisa ovjerava:
Zapovjednik bojnik
Sejdl[2]

M.P.

Za dom spreman
Juraj Matjević v.r.

[2] Adolf.

BR. 209

DOPIS DRŽAVNOG RAVNATELJSTVA ZA PONOVU OD 13. AVGUSTA 1941. MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA 0 INTERVENCIJI NEMAČKOG VOJNOG ZAPOVEDNIKA SRBIJE POVODOM MASOVNOG HAPŠENJA I SMEŠTAJA SRBA U SABIRNE LOGORE I PRESELJAVANJA U SRBIJU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
DRŽAVNO RAVNATELJSTVO ZA PONOVU
ZAGREB
BROJ 6080

Zagreb, dne 13. kolovoza

Predmet:
Smještaj Srba u logorima.

MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

Z A G R E B

Časnik za vezu sa vojnim zapovjednikom Srbije kod njemačkog poslanstva u Zagrebu dostavio je svojim dopisom od 12/VIII o.g. slijedeče:

„Iz Beograda nam je saopćeno da se unatoč svih opomena još uvijek sa strane Ustaša hapsi i skuplja mnogo Srba. Vojni zapovjednik Srbije skreće stoga pozornost, da se ne sakuplja više Srba, nego što se može preseliti u Srbiju, a to je samo toliko, koliko bude Slovenaca preseljeno u Hrvatsku. Stoga se ponovno

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 238, reg. br. 47/3-2.

upozorava, da se logori ne pretrpavaju, jer Beograd preko toga broja Srba neće primiti, ma u logorima pretila zbog pretrpanosti i opasnost zaraze.

Ponovno se umoljava za uredovanje u tom cilju, da se u ovoj okolnosti povede računa već kod izbora ljudi a pogotovo kod sakupljanja Srba u sabiralištima",

Dostavlja se prednje sa zamolbom da se izda određeni nalog u prednjem smislu, jer se na hapšenja i sakupljanja Srba, koja se vrše po nalogu ovog ravnateljstva prednje ne odnosi. O logorima i sabiralištima, kao ni o broju ljudi sakupljenim u logorima uspostavljenjim bez naloga ovog ravnateljstva nemamo konkretnijih podataka, osim iznešenih u izvještaju bojnika g. Mikeca za logor Jablanica, a koji je izvještaj dostavljen naslovu 9. VIII. o.g.[2]

Molim da se poduzmu najenergičnije mjere da se hapšenja, sakupljanja i preseljavanja Srpskog pučanstva vrše isključivo i samo po nalozima ovog ravnateljstva jer će u protivnom-prema izvještaju njemačkih vlasti doći u pitanje daljnje preseljenje pučanstva prema sklopljenom ugovoru.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA
Br 007593 Prim. 18.VHI 1941 MP

DRŽAVNI RAVNATELJ:
J. Rožanković[3]

[2] Vidi dok. br. 198.
Josip.

BR. 210

IZVEŠTAJ KRILNOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA GOSPIĆ OD 13. AVGUSTA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 1. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE 0 SITUACIJI NA PODRUČJU KRILA SA PODACIMA 0 USTAŠKIM ZLOČINIMA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO I. HRVATSKE
ORUŽNIČKE POSTAJE
Taj. Broj 483/J.S.

Izvješće o stanju četničke akcije
na području krila Gospić.

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU

ZAGREB.

Zagreb, 15. kolovoza 1941.

Savezno se izvješćima ove pukovnije Taj. Br. 405 od 8.-438 i 451 od 12. kolovoza t.g. dostavljam izvješće krilnog oružničkog zapovjedništva Gospić Taj. Broj 149 od 13. kolovoza 1941. u slijedećem:

Dne 11. kolovoza 1941. upućeno je sa dva teretna samovoza domobranstva iz Gospića radi pretresa plantaže „Borik" kod Medka - rezultat negativan.

Istog dana naše snage iz Gračaca vršile su pretres i čišćenje područja oko Rudopolja i Bruvna, no rezultat je bio negativan, jer su naše snage naišle na jak otpor komunističko-četničke bande, pa su bile prisiljene nakon borbe povući se natrag u Gračac. Tom prilikom ranjen je jedan časnik, 7 domobrana, 1 domobran ubijen, a 1 nestao.

Uopće do sada na strani našeg domobranstva ima gubitaka oko 30 momaka, što ubijenih a što ranjenih i od toga 10 nestalih, za koje se sumnja da su također poubijani.

Oružnička postaja Stari Grad 12. ov. mj. izvjestila me je, da je u natrag 10 dana vršeno tako zvano ustaško čišćenje sela Siburine i područja iste postaje /Ovo je selo nastanjeno grčko-istočnim življem/. Tamošnja oružnička postaja u jačini od 8 momaka

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 86, reg. br. 23/1-1.

vrši pretrese terena a uz pripomoć naoružanih mještana. Za sada tamo vlada red i mir kao i na području oružničke postaje Maslenica.

Dne 11. VIII. t.g. oružnička postaja Senj i Sv. Juraj izvjestila je brzoglasno, da je na području oružničke postaje Sv. Juraj u Velebitu kod objekta „Grabovo", primjećeno oko 50 četnika. Izdao sam zapovijed da se izvrši provjera potom oružničkih ophodnji Senj, Sv. Juraj, Krasno, Brlog i Vratnik. - 12. ov. mj. izvješten sam od vodnog zapovjedništva Senj, da se vršenom provjerom nije mogla utvrditi pojava četnika.

Dne 12. ov. mj. brzojavno sam obavješten daje nađena lešina oružničkog narednika Ivana Bevande, zapovjednika oružničke postaje Bunić, na objektu Ljubovo u šumi. Izdao sam potrebnu zapovijed za sahranu.

Dne 12. ov. mj. Veliki Župan iz Gospića izdao je zapovijed da se prekine sa žetvom na području općine Medak s tim, da su stanovnici općine Medak dužni sami da izvrše žetvu, tako isto izdat je proglas preko oružničke postaje Medak od strane istog Župana, da se svi mještani pomenute općine vrate svojim kućama, a ako se ne vrati, taj će ga smatrati buntovnikom i ako se uhvati, postupit će se sa njim po zakonu. Ovo je učinjeno zato, da bi se predusreli dalnji sukobi žetalaca i žitelja općine Medak.-

Talijanske vojne vlasti i na dalje rade protivu naših interesa, jer četnike, kao takove poznate, koje oni uhvate drže u svojim logorima s motivacijom da ih zaštite od ustaša, a u stvari im služe kao konfidenti.

Prilikom zadnjeg napada četnika na oružničku postaju Gornja Ploča, zapovjedniku iste postaje, narednika Mercu oduzeo je poručnik Varaždinske bojnice, 4 satnije Ivan Perši prihvatni pisaći stroj i nije ga htio vratiti govoreći, da je to ratni plijen. Intervenirao sam kod zapovjednika naše bojne posade u Gračacu, pa mi je obećano, da će se stroj vratiti.

Prilog prijepis zapovjedničtva talijanske pješačke divizije „SASARI" („SASSARI") kojim ove zabranjuje putovanje i prolaz našim naoružanim snagama na području operacija. Na intervenciju zapovjednika gospićskog zdruga generala g. Lukića, odloženo je izvršenje ove zapovijedi, dok se ne dobiju potrebne instrukcije. Od strane zapovjednika posade Gračac ovom zahtjevu talijanskih trupa nije udovoljeno, kako se to vidi iz prijepisa V.T. Br. 195 posade Gračac.

Također prilažem prijepis izjave Siječić Abdulaha vlakovođe iz Gračaca, o stanju na području ovog krila kao i području 2.

oružničke pukovnije od 29. srpnja do 7. ov. mj. Sa istim vlakovođom putovao je i predstojnik željezničke postaje Gračac g. Orešković, koji je dao izjavu generalu g. Lukiću, a koju nisam mogao dobiti radi uzimanje podataka ili prijepisa s razloga, što je u istoj izjavi napadan časnički kor, no nisam mogao utvrditi, da li naš ili talijanski i od koga je napadan.

Dne 12. ov. mj. došao mi je i dao izjavu povjerenik iz Podlapca[2] a koja je provjerena kao točna i glasi: „Zupni stan pretvoren je u zatvor.

U ovaj zatvor doveli su divlji ustaše u toku ovih dana Danicu Lemaić /grtčko-istočne vjere/ a muž joj je zarobaljen u Njemačkoj, sa 4 djece, starih 2, 4, 9 i 10 godina. Noću je došao bivši robijaš Dane Bunčić iz Podlapca te ženu i djecu tukao, zatim ih odveo u podrum, te se dalje o njima ništa nezna.

Jednog dana doveli su djevojku Soku 19-20 godina staru, nepoznatog prezimena također grčko-istočne vjere. Istu je jedan divlji ustaša metnuvši joj nož pod vrat silovao".

Divlji ustaše organizuju se po petorica. Odlaze u okolna srpska sela, tamo pljačkaju te robu i novac dovoze u Podlapac i dijele po selu.

Povodom ovih događaja upućena je danas 13. ov. mj. od strane zapovjednika gospićkog zdruga, sporazumno sa Velikim Županom iz Gospića jedna satnija na teretnim samovozima iz Gospića preko Bunića u Podlapac, da ove „divlje ustaše" razoružaju i eventualno kolovođe predaju sudu.

Danas 13. ov. mj. sahranjen je ustaša Šime Gazić iz Tribnja, kotar Karlobag, koji je bio u borbi kod Divosela teško ranjen a 12. ov. mj. u ovdašnjoj državnoj bolnici preminuo.

Danas oko 10 sati ispaljeno je na seljake Čitluka i Počitelja, kotar Gospić, pri poljskom radu oko 70 naboja od strane ustaša, koji su čuvali naše žetelice. Seljaci su se razbježali. Kod Velikog Župana intervenirao je zapovjednik gospićkog zdruga.

Dne 10. kolovoza t.g. talijanski obskrbni časnik kod talijanske vojne jedinice u Perušiću, susrevši naše dvije žene Hrvatice u blizini sela Studenci, općina i kotar Perušić, upitao ih je šta su one, da li srpkinje ili Hrvatice, ova su mu odgovorile, prevarivši ga da su srpkinje, a na to im je on rekao, da se ništa ne trebaju bojati, jer da će ubrzo doći svuda u ovom dijelu Hrvatske talijanska vojska, pa će Hrvate smiriti i rastjerati. O ovome što

[2] **Vidi dok. br. 208.**

im je on rekao neka nikome ne govore. Ovaj časnik vlada Hrvatskim jezikom, čina je poručničkog a imena mu se nezna".

Dostavlja se prednje na znanje.

Sa 3 priloga.

Dostavljeno:
Ravnateljstvu za javni red i sigurnost Nezavisne Države Hrvatske i Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu.

Zapovjednik, pukovnik
Čanic

[3] **Dragutin.**

BR. 211

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKE POSTAJE JOSIPDOL OD 13. AVGUSTA 1941. 0 INTERVENCIJI ITALIJANSKOG PORUČNIKA RUZZENENTI-JA U OTKRIVANJU I HVATANJU USTAŠA KOJE SU POČINILE ZLOČINE U JOSIPDOLU[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO I. HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 482/J.S.

Talijanski častnik sa svojim vojnicima u Josipdolu nered počinio.

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU

Z A G R E B

Zagreb, 16. kolovoza 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Josipdol sa dopisom T.Br. 59 od 13. kolovoza 1941. - javlja slijedeće:

„Dne 12. kolovoza 1941. - došao je u Josipdol[2] talijanski poručnik g. Ruzzenenti Bat. 79 sa oko 15 svojih vojnika i sa sobom

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 86, reg. br. 22/1-1.
[2] Vidi dok. br. 200.

doveo oko 15 grčko-istočnih žena, čije su muževe seoski ustaše uhitili i poubijali i zatim se posakrivah po drugim selima, te po mjestu tražio ustaše i muževe navedenih žena, pa kada ih nije mogao naći, opkolio je općinsku zgradu, izvršio premetačinu tražeći vjerovatno oružje i da mu se kaže, gdje su ustaše i ljudi, koje su oni uhitili i poubijali.

Ovom prilikom je dotični talijanski častnik općinskog načelnika Trkulja i bilježnika Mihaljevića, kojem je oduzeo i revolver, poveo sa sobom zaprijetivši im se da će ih poubijati, ako se u roku 1 sat ne pronađu ustaše i ljudi pomenutih žena. •

Ovim svojim postupkom je talijanski častnik u mjestu Josipdolu izazvao toliki nered, da se je narod poplašio i pobjegao po okolnim selima, kukuruzima, njivama i šumama.

Na brzoglasno traženje intervencijom krilnog oružničkog zapovjednika i kotarskog predstojnika u Ogulinu, došao je jedan drugi talijanski častnik i ovoga sa njegovim vojnicima uklonio i time se odmah u mjestu uspostavio red i mir, a narod se povratio svojim kućama.

Navedeni talijanski častnik Ruzzenenti je također 11. ov. mj. u 6 sati na željezničkoj postaji Josipdol sa uperenim revolverom zaprijetio željezničkom činovniku Mihaljeviću, da će ga ubiti, ako mu ne zaustavi vlak.

Po ovome su nadležne vlasti izvješćene."

Dostavlja se prednje na znanje.

Dostavljeno:
Ravnateljstvu za javni red i sigurnost Nezavisne Države Hrvatske i Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu.

Zapovjednik, pukovnik:
Čanić[3]

[3] Dragutin.

BR. 212

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKOG VODA U SLUNJU OD 13. AVGUSTA 1941. 0 STANJU NA KORDUNU SA PODACIMA O MASOVNOM UNIŠTAVANJU SRPSKOG ŽIVLJA I BACANJU LEŠEVA U JAME[1]

Prijepis

ZAPOVJEDNIŠTVO I. HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. broj: 484/j-S.

Izvješće o općem stanju na području voda, obzirom na komunističko-četničku akciju.

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

ZAGREB
Đorđićeva br. 4

Zagreb, 16. kolovoza 1941.

Zapovjednik oružničkog voda u Slunju dopisom Taj. Broj 89 od 13. kolovoza 1941. javlja slijedeće:

Do 27. VII. t.g. stanje je još bilo u glavnom zadovoljavajuće obzirom na udarac za srpsko stanovništvo, koji je dobilo osnivanjem Nezavisne Države Hrvatske. Dobar dio ovog žiteljstva bio se je već pomirio sa sudbinom. Mnogi su već bili zatražili prelaz u katoličku vjeru. Točno je, da ovo nije bilo kod mnogih sa uvjerenjem, ah kada bi se ostvarilo ono što pravi četnici misle - ovi Srbi što bi prešh na katoličku vjeru bih bi izloženi većoj opasnosti nego sami katolici, jer bi se smatrah kao izdajnici ne samo narodni već i vjerski, dakle opet bi se moglo uzeti, da su imah dobre namjere. Sto je najvažnije, ne bi većina radila djelatno protiv države, dapače bi i u vlastitoj koristi radila na njenom očuvanju.

Nakon slučaja kvara b.b. hnija - pruga na području kotara Vojnić dne 27. i 30. VII. t.g. što je bilo djelo komunista, a misao je potekla od komunista iz Karlovca, dočim je vršenje ovih djela

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 145, reg. br. l/2-(l-3). Dokumentu nedostaje završetak. Objavljeno u Zborniku, tom V, knj. 1, dok. br. 132.

bilo kod domaćih ljudi, ali naklonjenih komunizmu, srpsko stanovništvo se je uplašilo znajući, da će ljaga pasti na njih kao zajednicu i ako ogromna većina nije za ovo ništa znala, a ni želila da se to dogodi. Ovo možda ne iz ljubavi prema državi Hrvatskoj već u vlastitoj koristi, jer su svjesni bili, da će za ovo oni ispaštati.

Od 29. VII. t.g. počelo je „čišćenje" od strane ustaša.[2] Ovo

[2] Pod izgovorom čišćenja terena ustaše su krajem jula i početkom avgusta 1941. izvršile masovne zločine nad srpskim življem na području Korduna i Banije. O tome svedoči izveštaj Velike župe Pokupje od 15. XI 1942, u kome se daju podaci o pogromima izvršenim nad Srbima tokom 1941. u kotarima Vojnić i Vrginmost, Glinskoj crkvi i drugim stratištima. Izveštaj glasi:

Velika župa Pokupje u Karlovcu predložila je za mjesec listopad o.g. mjesečno izvješće, koje glasi:

„Na području kotara Vojnić i Topusko je mir narušen sa strane partizana. Partizani gospodare cielim područjem vojničkog kotara izuzev mjesta Vukmanić, te gospodare cielim područjem topuskog kotara izuzev mjesta Topuskog.

Prošle godine koncem mjeseca srpnja bio je prvi puta narušen mir i red u kotaru vojničkom time, što je bačena u prostoriju pošte u Tušiloviću jedna bomba. Istih dana porezane su tri ili četiri brzoglasna stupa kod Brezove Glave. Počinitelji se nisu mogli ustanoviti, pa je već dan dva nakon toga izašla na lice mjesta kaznena ekspedicija, koju je sačinjavala jedna veća formacija Ustaša iz Gline. Prema podatcima koje imade ova Velika župa ovi su Ustaše iz Gline primjenili zbog tog narušavanja mira i reda malo previše drastične mjere. Oko 400 žena i ljudi kotara vojničkog bilo je pobito, a imovina oduzeta i uništena. K toj formaciji glinskih Ustaša, bila je poslana i satnija Ustaša iz Karlovca kao pojačanje. Međutim, ova satnija pripremne bojne iz Karlovca, bila je vraćena nakon nekih 14 dana u Karlovac. Izgleda po svemu, da glinjanima nije odgovaralo društvo karlovčana, jer je karlovačka satnija stala na stanovište, da se imadu hvatati odmetnici, a ne mrino pučanstvo i žene.

Na ovakove represalije odmetnulo se u šumu prilično veliki broj pravoslavnog pučanstva, koje je bilo u to vrijeme još uglavnom nenaoružano, a vraćalo bi se svojim kućama tek onda, kada nije bilo u mjestima vojske.

U to vrieme padaju prvi napadi na manje oružničke ili domobranske ophodnije, a napadi su još u to vrijeme izvršeni većinom sa lovačkim puškama i kuburama, te su obhodnje bivale razoružavane, i tako malo po malo dolazili su odmetnici do vojničkog oružja čak i do strojnih pušaka. Prvo veće razoružavanje događa se u mjesecu listopadu na posadu u Tušiloviću. Taj napad vodio je Galjer sa svojom ženom Nadom, a imao je oko 50 naoružanih odmetnika. Posada u Tušiloviću od 18 ljudi sa strojopuškom razoružana je. Tako su malo pomalo padale redom posade u kotaru Vojnić, a odmetnici se obskrbljivali oružjem. U mjesecu siečnju 1942. godine dešava se razoružavanje u Vojniću, koja je iznašla oko 470 ljudi te su tom prilikom došli partizani do 470 pušaka, oko 40 lakih strojnica, 8 teških strojnica i 4 bacača mina. Ovako je započelo u kotaru Vojnić.

U susjednom kotaru Vrginmost desilo se sredinom ljeta također nezgodan izpad baš istih Glinskih ustaša. Učitelj iz Vojišnice Nikica Generalović, koji je inače svršio preparandiju u Karlovcu, oženio katolkinju, od koje nije tražio niti prigodom vjenčanja da pređe na pravoslavnu vjeru, koji se nikada politikom bavio nije i uobće bio poznat kao vrlo dobar čovjek, sakupio js_u svome mjestu službovanja i okolnim selima oko 2.000 Srba i poveo ih je pod Hrvatskom zastavom u Vrginmost u namjeri, da pređu na katoličku vjeru.

Došavši u Vrginmost bui su ti ljudi tovareni u kamion i odvedeni u Glinu. U Glini su ih po grupama uvodili u crkvu tobože radi prielaza, a u stvari ti su ljudi bili u samoj crkvi svi poklani. Razumije se, da je i kotar Vrginmost time na svaki dolazak vojske, a naročito Ustaša bježao u šume.

U susjednom kotaru Slunj, na sam Đurđev dan bila je po Srbima poklana jedna hrvatska obitelj. Od te obitelji stradao je: otac, majka, stara majka, sin od 16 god. i kćerka od 4 godine, dok se slučajem spasila 10-godišnja kćerka i dvogodišnji sin. To je bilo Hrvatskom Blagaju. Kad se za to saznalo poslana je kaznena ekspedicija u Hrvatski Blagaj, koja je pohvatala oko 500 Srba i strieljala. Jedan od njin spasio se iz jame u koju su ga bacila zajedno sa ostalim misleći da je mrtav. Isto tako kao i u gornja dva kotara nastalo je među Srbima vrienje i nije trebalo ništa drugo, nego da netko to vrienje izrabi i podigne ustanak.

Izgleda po svemu, da je nakon odlaska Galjera i njegove žene Nade u kotar Vojnić, Vrginmost i Slunj to vrienje zaprimilo određenije crte. Do tog vremena nije se primjetilo kod srba t.j. tih odmetnika komunistički duh, ali nakon dolaska Galjera i njegove grupe, primjećuje se, da odmetnici ne nastupaju više kao Srbi nacionalnosti, već kao partizani-Komunisti. Dapače imade dokaza, da su oni započeli čišćenjem svojih redova od tih srba nacionalista odnosno četnika i to na najradikalniji način.

To su bili početci, a naše vlasti ne mogavši predvidjeti konačne oblike i zamašaj tih početaka pravile su za svaki napadaj odmetnika reapresalije prema pučanstvu, tako da se danas može reći, da je sav Kordun osim pojedinih mjesta u rukama partizana.

U kotaru Jastrebarskom započeli su nemiri također prošlog ljeta nekako u mjesecu kolovozu. Nemire su počinjali izključivo stranci tj. ljudi koji nisu rođeni u kotaru Jastrebarskom. Od seljaka tamošnjeg kotara a na području obćine Krašić primjećeni su strani elementi i njihovo kretanje u pravcu jednog sela obćine Krašić. Oružnička postaja u Krašiću pojačana pripremnom bojnom Krašićkom izaslala je u izvide kombiniranu obhodnju. Ta obhodnja bila je iz zasjede napucana i tom prilikom ubijen ustaša Hržić, a jedan oružnik teško ranjen. To je bio prvi napadaj na našu oružanu silu. Smjesta su provedene operacije sa pojačanim snagama u tom području i uspjeh tih operacija bio je ne očekivan. Uvaćeno je preko 30 komunista, koji su svi bili stranci, ali su imali sklonišfa kod domaćih seljaka u njihovim klietima /hisima/. Nakon toga čišćenja bio je u Žumberku tj. a na području kotarske oblasti Jastrebarsko apsolautno podpuni mir i red do ove godine od prilike mjeseca srpnja. Sredinom ljeta ove godine, ponovno je primjećeno povlačenje pojedinaca po Žumberku, te je čak jedna oružnička ophodnja imala sa dvojicom i okršaj, jer su ista dvojica prilikom legitimiranja povukli na oružnike revolvere. Konfiguracija tla samog Žumberka sa svojim šumama i brdima vrlo je podesna za skrivanje većih skupina odmetnika i partizana, a osim toga njegov smještaj uz talijansku granicu, koja nije nikako čuvana, naročito pogoduje odmetničkom četnikovanju, jer se iz Slovenije mogu prebacivati čak i velike jedinice odmetnika, a da ne budu ometane. Izgleda, da je razlog baš taj smještaj Žumberka, da su ovog ljeta u to područje počele dolaziti sad veće sad manje grupe partizana Slovenaca, koji su se po nekoliko mjeseci /3 u posljednje vreme/zadržavali u tom kraju. Partizani Korduna i Banije htjeli su svakako uzpostaviti vezu sa prtizanima Žumberka. tj. i sa samom Slovenijom, pa su i oni ubacili u Žumberak jednu veću skupinu svojih Kordunskih partizana. Dakle mir i red u kotaru Jastrebarskom narušen je izključivo po stranoj klateži, koja se slievala u Žumberačka brda.

KOTAR PISAROVINA jednim svojim dielom leži s desne strane Kupe i graniči se kotarom Glina, Vrginmost i Vojnić. Taj dio kotara be obzirom na tu okolnost bio bi pod utjecajem prilika graničnih kotara. Osim toga taj dio kotara imade većinu življa pravoslavnog, koji je naročito pogođen operacijama koje su se vodile protiv odmetnika ove zime oko Božića. Neka su mjesta sravnjena sa zemljom, pa je taj živalj ostao bez kuća a i bez porodica, koje su zatečene kod kuće.

U tom dielu kotara bila je prekinuta prošle godine inicijativom samih ravoslavaca akcija za prelaz na katoličku vjeru. Prijavilo se dobrovoljno oko 7.000 ljudi. Međutim u to vrieme sjedio je u obćini Pasinja kao povjerenik, čovjek, koji je na svaki način taj prielaz ometao i konačno ga omeo. Naprijed spomenutim

operacijama bio je ujedno stavljen izvan prieposti i taj pokušaj, da se sačuva mir i red tim prielazom.

Dio kotara koji leži s lijeve strane Kupe većinom je napučen življem katoličke vjere, pa bi se taj dio mogao sačuvati od nepriajtelja, koje zadaju krstareći odredi partizana, kada bi Kupa bila zatvorena tako, da se nebi mogli partizani prebacivati s desne strane Kupe na lievu.

Iz gore izloženoga može se danas već zakaljučiti i bez posebnog odgovora na ovu točku, takova sigurnost osoba i imovine postoji na području ove župe. Ono što je bilo u jeseni 1941. godine tek početak, izgleda danas kao žalosna činjenica, koja je zaprimila svoje određene forme.

U kotaru Vojničkom, preostalo je u našim rukama jedan dio općine Vukmanić, koji brani oko 100 ljudi. Ako se usporedi položaj Vukmanića sa položajem Brezove Galve, koju je branilo preko 500 momaka /Ustaša, domobrana i oružnika/ sa vrlo jakim naoružanjem, čak i topovima i vrlo dobro izgrađenim položajima, tada se može zaključiti kakova je sigurnost u Vukmaniću. Vukmanić može pasti svakog časa u tako kratkom vremenu, da mu se neće moći poslati niti najmanja pomoć.

U kotaru Vrginmost držimo u svojim rukama općinu Topusko, a posada u Topuskom broji oko 400 momaka. Topusko je opkoljeno partizanima i saobraćaj sa okolnim mjestima Topuskog je vrlo nesiguran, jer ta mjesta nadziru obhodnje partizana. Do pred nekoliko dana održavala je ova Velika župa vezu sa kotarom Topuskog preko Petrinje i Gline. Međutim posljednjih dana ta je veza prekinuta odnosno dovedena' u stanje potpune nesigurnosti, što dokazuje napadaj na samu Glinu. Veza Topusko sa Kladušom također je prekinuta, jer partizani i tu vezu nadziru i smetaju. Prema tome i pitanje obstanka Topuskog ovisi o kratkom vremenu, u koliko se situacija pojačanjem naših posada odnosno najprije jakom akcijom čišćenja ne promieni.

Kotar Jastrebarsko časovito je u najboljem položaju, jer su se partizani iz područja kotara Jastrebarskog povodom operacija talijanske divizije „Lombardija" i naših oružanih snaga povukli na područje kotara Pisarovina a dielom na područje kotara Vojnić.

Područje kotara karlovačkog izvrženo je uglavnom partizanskim odredima, u koliko se isti preko tog područja prebacuju i kod tih prebacivanja prave štetu paljenjem državnih objekata, rušenjem pruge i td. U poslijednje vrijeme ugržena je općina Skakavac i općina Barilović i to obje općine vrlo teško, jer izgleda da su partizani naumili posade koje se nalaze u tim općinama likvidirati. Nekoliko sela Barilovićke općine, a isto tako i općine Skakavac drže partizani isključivo u svojim rukama.

Isto što za kotar karlovački vriedi i za dio kotara pisarovinskog koji leži s lijeve strane Kupe tj. partizanski odredi su u tom dielu uglavnom samo prolazni. Ostali dio kotara tj. s desne strane Kupe je podpuno nesiguran.

Prema svemu izloženom u točci 3. vidi se da je javna sigurnost osoba i imovine u ovoj župi vrlo mala odnosno u nekim predjelima uobće je nema."

Gornje se priopćuje radi izvoljenog znanja.-

ZA DOM - SPREMNI!

Po ovlašćenju ministra unutrašnjih poslova Veliki Župan kod ministar, unutar, poslova:
Josip Troyer

Vn, Vojni arhiv, ANDH, k. 71
reg. br. 30/6/

O pokoljima nad srpskim stanovništvom na ovoj teritoriji pisali su nemačkom opunomoćenom generalu u NDH Glezu fon Horstenauu 2. avgusta 1941. godine slovenački useljenici na teritoriji NDH:

je izazvalo paniku kod srpskog stanovništva tako, da je sve pobjeglo u šumu od straha pred čišćenjem. To je trajalo do 8. VIII. t.g. ali zadnjih dana nije uspjevalo, jer je narod znao pravo stanje i krio se po šumama. Nastao je opći strah. Psihološki promatrano s jedne strane, puzanja i kukavičluk, a s druge strane zvjersko ogorčenje.

Rad ustaša pored ostalog bio je netaktičan, jer su očišćeni manje opasni i manje krivi kao i mnogi starci, žene i djeca do najniže dobi, dočim su oni sa mračnom savješću, mlađi i jači pobjegli u šume. Sa jednom rečenicom kazano: „NEBORCI SU

„U krajevima Krnjak, Vojnić, Krstinjak i Tušilović stanuju ljudi isključivo pravoslavne vere. Pre nekoliko dana su predsednik opštine i ustaški komesar opštine Krnjak naredili da neki poljoprivrednici, koje je imao označene na spisku, donesu u opštinu određenu količinu raznih prehrambenih artikala za pridošle slovenačke doseljenike.

Kada su muškarci predali prehrambene artikle, ustaško odeljenje ih je uhapsilo i odvezlo. Dovezli su još mnogo ljudi iz drugih krajeva, pa su tako na jednom mestu prikupljene muškarce, kojih je bilo 400, jednostavno postreljali bez ikakvog sudskog procesa... Umorstvo tih 400 žrtava je izvršeno 29. jula u vremenu od 16 do 19 časova".

U Ljubljanu je septembra 1941. stiglo pismo nepotpisanog slovenačkog izgnanika, kojeg su iz Slavonske Požege odvezli u Slunj i dalje u Cetingrad gde su ga sa još nekim Slovencem nastanili kod srpske porodice Basara. Ovako kazuje 0 zločinu:

„Ujutro drugog dana 30. 7. smo, pak, saznali od gospođe Basara da su ustaše noću pokupile oko 360 Srba u našoj okolini, među kojima i našeg dobročinitelja Basaru, druge srpske trgovce, učitelje, zanatlije i poljoprivrednike te pravoslavnog popa. Zatvorili su ih sve u žandarmerijsku kasarnu u Cetingradu pod izgovorom da će ih izgnati u Srbiju. Još istog dana popodne su ih natovarili, kao daske jednog povrh drugog, na teretne automobile i odvezli tri kilometra od Cetingrada, gde su nekad bili stari jugoslovenski bunkeri. Tamo su se morali svući i takve, u košuljama i gaćama, poubijali su ih mitraljezima. Ustaše su vanredno brutalno postupale sa njima - nama je ispričao neki finansijski nadzornik po imenu Joco, koji je morao otići sa njima kao stražar, - neke su polumrtve pobacali u bunkere 1 tako zatrpali.

Nekoliko dana kasnije su pozvali žene ubijenih Srba u opštinu i tamo im rekli da prikupe svoje stvari zajedno, jer će ih, navodno, odvest u Slunj a onda dalje u Srbiju. Žene su pokupile — među njima i naša gospođa Basara - što je bilo preko potrebno te su krenule u opštinu. Tamo su ih zajedno s decom i prtljagom ukrcali u auto i odvezli prema Slunju. Pred Slunjem su automobili skrenuli na stranputicu, gde su ustaše žene i decu poubijale doslovno buzdovanima."

U pismu opisuje i druge ustaške zločine koje su videli slovenački izgnanici. Osamnaestog avgusta su popalili sela Zeijavci, Klekovaču i Rušavec i u njima I pobili preko 1200 ljudi i dalje: „U Širokoj Rijeci - opština Krstinja - ustaše su . namamile srpske žene i decu u crkvu pod izgovorm da će doći katolički sveštenik ' i da će biti pokršćeni u katoličku vjeru i tako sačuvati bar život. Kada su svi već bili u crkvi, ustaše su je zaključale, oko nje nabacali slamu koju su kasnije zalili benzinom. Da se taj gnusni zločin doslovno tako dogodio mogu dokazati svi tamo naseljeni Slovenci... Do tada, u vreme kada sam pobegao iz Hrvatske - odnosno iz Cetingrada, tamošnji ustaški komandant nam je izjavio da je u kotaru Slunj pobijeno preko 7000 Srba."

Tone Ferenc, Nacistička politika denacionalizacije u Sloveniji u godinama od . 1941. do 1945, Ljubljana - Beograd 1979, str. 401-102.

OČIŠĆENI, A BORCI OSTALI U ŠUMI". Naivniji i sa čistom savješću nisu ni bježali u prvi mah, jer su mislili, da se njima neće ništa dogoditi.

Čišćenje je podpuno izvršeno u gradu Slunju i uspješnije oko Slunja, dočim je u udaljenim mjestima manje uspjeha u tome postignuto.

Sadanje stanje ne može se za sada navesti sa točnim podatcima jer je preostali narod u šumi, ali je svakako veliki broj obitelji ostalo bez člana.

Rad ustaša na čišćenju bio je skoro javan, što je baš jedan od glavnijih uzroka za bježanje naroda u šume. „Čistilo se je u kući dvorištu na putu, u prisustvu roditelja, djece ili obratno. Pljačkale su se kuće i imovina ljudi tako, da su se jagmili ko će u bogatiju kuću moći i bogatijeg očistiti. Prilikom zadnjeg čišćenja, uzimala su se odijela, dolazilo je do svađe između ustaša zbog toga. Pijančevalo se je, bilo je divljačkih prizora kod „čišćenja" djeteta u kolijevci, staraca, čitave obitelji zajedno, sadističko uživanje užasnih mučenja prije konačnog čišćenja. Ovakovi postupci izazivah su i kod čestitih i čeličnih Hrvata negodovanje i čulo se je šaputanje: „OVO JE SRAMOTA ZA NARODNOST HRVATSKU, KULTURU U KATOLIČKU VJERU". Jame su se većinom ranije kopale. Bilo je slučajeva, da su „čišćenici" sami nosili alat za kopanje jama i slično. Zakopavanje na pola živih, ostavljenja nezakopanih ili slabo zakopanih, tako da ih je rodbina, kao i oni što su pobjegli u šumu dolazila gledati.

Sve je ovo unijelo strah u narod a isto tako i ogorčenje da se na pomirenje ne može ni pomisliti. Kada bi postojali neki uvjeti još bi bilo mogućnosti, ali ovdje uvjeta nije bilo i do danas nisu poznate.

Ja - kao i uopće oružnici - bio sam potpuno nemoćan. Radilo se je sve bez našeg znanja sa velikim nepovjerenjem prema nama. Ako bi progovorio ma što i beznačajnog, ugrožavao mi je život prijetnjama, bilo posredno ili neposredno, dapače je bilo riječi: „Sada dolaze žandarmi na red".

Možda je bio glavni razlog nepovjerenja prema oružnicima što se ovi nisu isticali u čišćenju i ako su im išli na ruku. Ja sam objašnjavao istima, da smo mi organi vlasti i da moramo čuvati ugled državne vlasti. Kod Hrvatskog stanovništva (kod mnogo njih) je također primjećeno negodovanje protiv ovakvog načina čišćenja, jer su očišćeni mnogi, za koje se zna, da nisu ništa na žao učinili Hrvatima, dapače su bili prezirani od ranijih režima

baš za to, što su zagovarali Hrvate. Ovi bi ljudi sada bili potrebni, jer bi se preko njih moglo uticati na one, koji su pobjegli.

Povodom naredbe da se prestane sa čišćenjem i da se narod pozove svojim kućama od strane .oružnika je narod pozivan i nastoji se to postići, ali je uspjeh u tome relativno slab. Izgubili su povjerenje a opet je strašan razlog zbog kojeg su pobjegli u šumu i svaki je svijestan, da jednom malom pogriješkom (vraćanjem) može da izgubi sve. Opet navodim da će potpuno vraćanje iz šume teško uspjeti.

(Bilo je slučajeva da su oružnici pitah: „Zašto bježiš?" Odgovorio je: „Bježim gospodine, da pola sata više živim". U nekim kućama su ostala sama djeca, dapače i po samo jedno nemoćno, u drugoj sam starac. Ovakvih i sličnih prizora je mnogo. Plodovi su mnogo stradah stoka ispatila u koliko je ostala u kući. Mnogo je stoke odveženo i pokradeno. Neki bjegunci tvrde, da kako bi se i vratili, kada nemaju kome ni našto.

Narod je bio spreman na sve: Iseljenje, sabiralište, prisilan rad, pokrštenje, samo da se ne čisti, a najradije bi bio pristao da ostane kod svoje kuće i postane sve ono što se od njega traži (ovo naravno ne svi, ali većina). Najbolje bi bio uspio prelaz na katohčku vjeru pomoću misionera, jer bi se na taj način s uvjerenjem prešlo.

Ovog dana, kada je počelo čišćenje u kotaru Vojnić, iz Vojnića je odlazila talijanska vojska, pa je bilo slučajeva, da su pri prolazu govorili stanovništvu: „Bježite Srbi idu ustaše i sve kolju".

Stanje komunističko-četničkog djelovanja na području ovog kotara je slijedeće po postajama:

SLUNJ: Broj je neznatan, jer je većina očišćena, a ostatak je bezopasan i vraća se kućama. Opasnosti od domaćih nema, a vjerojatno strani neće djelovati. Ophodnje idu slobodno po mjestima.

RAKOVICA: Nije bio nijedan događaj. Oružnici imaju uticaja na njih i vraćaju se kućama. Čišćenje je svršeno, ali ne u velikoj mjeri.

NOVA KRŠLJA; Isto stanje kao i kod Rakovice.

PRIMIŠLJE: Na području ove postaje bilo je nekoliko napada na oružnike, a 7. VIII. t.g. ubijen je oružnik Luka Perković i ranjen Mate Stankić. Jedan dio ovog područja je nešto očišćen, a ostalo se nalazi u šumi i slabo se vraćaju kućama. Oružničkim ophodnjama je nesigurno ići po selima ako su manje jačine. U šumama su veće skupine, a vjerojatno ima ih i sa

područja Plaškog. Ugrožena su katolička naselja. Ako ne uspije sa vraćanjem, stanje će biti sve to teže.

VELJUN: Kod ove postaje je za sada najkritičnije stanje u slunjskom kotaru. Stanovništvo je većinom grko-istočne vjere. Položaj je najopasniji između Veljuna i Cvijanović Brda. U ovom prostoru se nalaze veće skupine naoružanih, a vjerojatno da ih ima i iz Krstinje. Na ovom prostoru su bila tri napadaja na oružničku ophodnju i odveden je učitelj Ivan Šajfar i učiteljica Martinić. Ophodnje oružnika ne mogu zalaziti u ovaj kraj bez opasnosti za život.

CETINGRAD: Područje ove postaje graniči sa postajom Krstinja i V. Kladušom, te stanje nije nikada sigurno i ako se za sada ništa ne događa. Ophodnje ove postaje ne mogu dolaziti u pojedina sela ovog područja, jer su u vlasti bjegunaca.

PERJASICA: Nije bilo nikakovih važnijih događaja, ali je i tamo stanovništvo izbjeglo. Oružnici imaju dobar uticaj na njih i postepeno se vraćaju.

KRSTINJA: Stanje na području ove postaje je najkritičnije. Sama vojarna bila je nekoliko dana napadana tako, da sa njome nije bilo veze kroz 5 dana. Sada je u glavnom oslobođena, ali je uvijek stanje kritično. Ophodnje uopće ne mogu ići po selima, a narod je sav u šumi, ili u svojim selima, ali kada bi naišli organi vlasti u većoj jačini, bježe u šumu.

VOJNIĆ: Isto je stanje kao i kod postaje Krstinje, osim što nije napadna vojarna.

KRNJAK: Stanovništvo je sve grko-istočne vjere. Većina odbjegla, ali se je počelo vraćati sa nepovjerenjem. Stanje je teško i ako još nije bilo značajnijih događaja.

VUKMANIĆ: Česti su bili događaji kvarenja bb. pruge kao i bacanja bomba na poštu u Tušiloviću. Ovo je djelo komunista iz Karlovca. Narod je kao i u ostalim mjestima odbjegao, ali oružničke ophodnje još imaju veze sa svima koji su kod kuće.

Na području ovog zapovjedništva (kotara Slunj i Vojnić) izdato je oko 350 vojničkih pušaka sa potrebnim brojem naboja ugroženim hrvatskim selima radi odbrane. Ovo je s jedne strane dobro, a s druge strane opasno, da ne bi četnici napali iste i razoružali ih te na taj način došli do oružja, koje im je potrebno. Oružje je izdato na zahtjev ustaškog stana u Slunju. Pored ovoga izdato je narodu i veći broj lova...

[3] Nedostaje dalji tekst u originalu.

BR. 213

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 14. AVGUSTA 1941. O HRVATSKOM JEZIKU, NJEGOVOJ ČISTOĆI I PRAVOPISU[1]

ZAKONSKA ODREDBA
o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i o pravopisu

Članak 1.

Jezik, što ga govore Hrvati, jest po svom izgovoru, po povijestnom razvitku, po svojoj razprostranjenosti na hrvatskom narodnom području, po načinu izgovora, po slovničkim pravilima i po značenju pojedinih rieči izvorni i osebujni jezik hrvatskog naroda, te nije istovjetan ni s jednim drugim jezikom, niti je narječje bilo kojega drugog jezika ili bilo s kojim drugim narodom zajedničkog jezika.

Zato se zove „hrvatski jezik".

Članak 2.

Hrvatski je jezik javno dobro hrvatskog naroda, pa ga nitko ne smije izkrivljivati niti nagrđivati. Stoga je zabranjeno u izgovoru i u pisanju upotrebljavati riječi, koje ne odgovaraju duhu hrvatskog jezika, a u pravilu rieči tuđice, posuđene iz drugih pa i sličnih jezika.

Iznimno se mogu upotrebljavati rieči, koje su već zadobile posebno značenje, te se mogu samo težko ili nikako nadomjestiti domaćim riečima.

Članak 3.

Zabranjuje se davati nehrvatska imena i nazive trgovinama, poduzećima, zavodima, družtvima i bilo kakovim ustanovama, a isto je tako zabranjeno izvješavati i postavljati javno bilo kakove nadpise koji stoje u protimbi s ustanovama ove zakonske odredbe.

Članak 4.

Hrvatski službeni i književni jezik jest štokavsko narječje jekavskoga odnosno iekavskoga govora. Gdje je u ikavskom govoru kratko ,,i", ima se pisati i izgovarati „je" a gdje je u ikavskom govoru dugo ,,i", ima se izgovarati i pisati ,,ie".

[1] „Narodne novine" od 14. Vili 1941.

Članak 5.

Na književnim djelima napisanim na bilo kojem narječju ili govoru ima se na istaknutom mjestu vidljivo označiti, da je napisano na odnosnom narječju.

Članak 6.

Mjesto neodređenog glagolskog oblika ne smije se u budućem vremenu upotrebljavati „da" sa sadašnjim vremenom.

Članak 7.

Na hrvatskom se jeziku ima pisati po korienskom, a ne po zvučnom pravopisu.

Članak 8.

Ministarstvo će nastave postaviti naredbenim putem povjerenstvo, koje će odrediti sve potrebno, da se ustanove ove zakonske odredbe privedu u djelo, i koje će se brinuti, da se hrvatski jezik očisti, a pravopis ustali u duhu ove zakonske odredbe, te će ujedno propisati i kazne za zaštitu čistoće jezika i pravopisa.

Članak 9.

Dok povjerenstvo, spomenuto u čl. 8, ne izradi konačna pravila hrvatskog pravopisa u duhu ove zakonske odredbe, moći će se privremeno u školama upotrebljavati knjige priređene na temelju ministarske odredbe o pravopisu od 23. lipnja 1941.

Članak 10.

Ova zakonska odredba zadobiva pravnu moć danom njezina proglašenja, a provedba se povjerava ministru nastave.

Dano u Zagrebu, dne 14. kolovoza 1941.

Broj CCXLIX-1083-Z-p.-1941.

Minister nastave:
Dr. Mile Budak, v.r.

Poglavnik
Nezavisne Države Hrvatske:
Dr. Ante Pavelić, v.r.

Predsjednik
zakonodavnog povjerenstva
ministar:
Dr. Milovan Žanić, v.r.

BR. 214

OKRUŽNICA RAVNATELJSTVA ZA JAVNI RED I SIGURNOST OD 14. AVGUSTA 1941. DA SE KOMUNISTI, MUSLIMANI I EVANGELISTI DO DALJEG ZADRŽE U ZATVORIMA I BEZ ODOBRENJA NE ŠALJU U KONCENTRACIONE LOGORE[1]

RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED
I SIGURNOST
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

Prs. broj:2204-II-1941.

U Zagrebu, dne 14. kolovoza 1941.

Predmet: Komuniste rimokatolike,
muslimane i evangelike-
zadržavati u zatvorima.

VELIKIM ŽUPAMA - Svima,

REDARSTVENIM RAVNATELJSTVIMA: ZAGREB,
SARAJEVO, B. LUKA.

Sve komunsite rimokatolike, muslimane i evangelike, koji se nalaze u zatvorima na tamošnjim područjima, do daljnjega ne treba slati u koncentracione logore bez odobrenja ovog Ravnateljstva već se imaju zadržati u zatvorima.-

U vezi ovoga potrebno je da Naslov obavijesti sve područne vlasti radi točnog pridržavanja i izvršenja.-

Za Dom spremni!

MP

Po nalogu Ravnatelja,
Predstojnik odsjeka:
Paver, v.r.

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 189, reg. br. 7/2-2.**

BR. 215

IZVEŠTAJ ZAPOVEDNIKA ORUŽNIČKOG VODA BIJELJINA OD 14. AVGUSTA 1941. O SITUACIJI NA PODRUČJU KOTARA, HAPŠENJU I STREUANJU SRBA U KRUGU KASARNE U BIJELJINI OD STRANE USTAŠA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 268/J.S.

Izvješće o strijelja-
nju u krugu vojarne
5. bojne u Bijeljini.

Sarajevo, 22. kolovoza 1941.

Zapovjednik oružničkog krila Tuzla sa Taj. Br. 186 od 19. kolovoza 1941. dostavio je izvješće zapovjednika voda Bijeljina Taj. Br. 122 od 14. VIII. t.g. slijedećeg sadržaja:

„Na 11. kolovoza o.g. na poziv kotarskog predstojnika kotarske oblasti Bijeljina g. Ivana Tolja došla je u Bijeljinu ustaška bojnica iz Hrvat. Mitrovice. Ustašku bojnicu od 50 ljudi potpuno naoružanih predvodio je ustaški nadporučnik g. Čempelj. Ova bojnica bila je pozvana na ličnu intervenciju kotarskog predstojnika radi održavanja reda i sigurnosti na području bijeljinskog kotara, pošto se je desio slučaj sabotaže od nepoznatih lica, koja su u toku noći od 10. na 11. kolovoza presjekla brzoglasne linije u pravcima Bijeljina - Janja. Bijeljina - Ugljevik i Bijeljina - Brčko. O ovome je naslov izvješten od strane ovoga voda sa spisom Taj. Br. 118 od 12. ov. mjeseca.

Pomenuta bojnica prokrstarila je čitavim područjem bijeljinskog kotara kako bi došla u dodir sa pobunjenicima, kako su bili pogrešno izvješteni. Objasnio sam ustaškom nadporučniku g. Cempelju po njegovom dolasku u Bijeljinu na dan 11. ov. mj. u čemu je stvar, odnosno o slučaju presjecanja brzoglasnih linija, ali da je bilo kakve borbe na rejonu ovoga voda, nije bilo ni riječi. Ne verujući mi ustaški nadporučnik prokrstario je područje, ali se vratio bez da je imao ikakav dodir sa pobunjenicima.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 58/2-1.

U međuvremenu su ustaše iz Bijeljine i iz drugih ustaških tabora izvršili niz hapšenja sa znanjem kotarskog predstojnika, pošto je kotarski predstojnik naredio da se iz svake općine u čijoj su blizini bile pokidane brzoglasne linije dotjera u kotarski zatvor po 50 viđenijih ljudi. Navodno neki su od ovih odvedeni u vojnički logor 5 bojne u Bijeljini sa znanjem ustaškog nadporučnika g. Čempelja. U kome cilju nisam mogao točno da utvrdim, kao ni to kuda su ovi ljudi kasnije upućeni.

Kod uhićenja ovih Srba oružništvo nije učestvovalo pošto za ovo nije ni dobilo naređenje, već je samo oružnička postaja Janja, Ugljevik i Bijeljina povela službene izviđaje na čijim se rejonima desilo presjecanje brzoglasnih linija i o tome je izvješten ovaj vod.

Na 13. ov. mj. po dolasku u vod obavjestio me je oruž. narednik Herceg, kako mu je u toku noći 12. ov. mj. saopćio ustaša iz Bijeljine Mehmed Alija Tahirović, da je on prisustvovao u vojničkom logoru strijeljanju nekolicine Srba.

Pokušao sam odmah da saznam čitavu stvar od oružn. satnika g. Franje Mladenovića, koji je zamjenjivao u dužnosti bojnika 5 bojne g. Prpića, ali mi satnik g. Mladenović nije dao nikakvu konkretnu izjavu, već je rekao da mu je samo poznato da je neko od ustaške bojnice, koja je noćila u logoru, u toku noći od 11. na 12. ov. mj. pucao. Na pitanje dali je tko i od koga strijeljan, satnik g. Mladenović nije mi odgovorio niti pozitivno niti negativno, po čemu sam zaključio, da se je ipak nešto desilo o čemu ne treba da znam. Međutim se je u gradu pogovaralo kako je po noći izvršeno neko strijeljanje u vojničkom logoru, a kad se je saznalo da je strijeljan neki viđeniji gostioničar Risto Sekulić, postalo je ovo strijeljanjje javna tajna.

Obavjestio sam usmeno o ovome kotarskog predstojnika g. Tolja o tome što se u gradu govori i šta su mi moji oružnici saopćili, ali kotarski predstojnik ovome nije davao značaja. Upozorio sam tada g. predstojnika da će ovo strijeljanje izvršeno bez ikakvog zakonskog sudskog postupka i bez prijekog suda izazvati još veći strah i paniku, pa dovesti eventualno i do nepoželjnih posljedica, pošto je ovakav postupak bio apsolutno nepotreban jer se narod do sada prema vlastima pokazao na području ovog voda potpuno korektan. Za slučaj sabotaže predložio sam, da se uzmu po 5 viđenijih ljudi kao taoci, no ni ovo nije prihvaćeno nego se i dalje sa seljacima postupa i hapsi se bez znanja oružničkih postaja, tako da je ovaj narod zaplašen i čim se na kućnim vratima pokažu oružnici od njih se krije i bježi u obližnji kukuruz, dok je ranije ovaj narod imao u oružnike puno povjerenja.

Dostavljam prednji izvještaj i ističem da je javni red na području ovoga voda nepovoljan i da će biti uspostavljen tek onda, ako se prestane sa proganjanjem, hapšenjem i srtijeljanjem nevinih seljaka bez svakog zakonskog osnova. Narod je doskora imao potpuno povjerenja u svoje oružnike koji su mu uvijek bih najbliži pa je od prijeke potrebe da ovo povjerenje od naroda zadobije oružništvo opet."

Prednje predlažem s molbom na znanje.

Prilog: 3 izjave.[2]

Dostavljeno:
Ministarstvu Domobranstva,
Ravnateljstvu za javni red
i sigurnost, Vrhovnom Oružn.
Zapovjedništvu, zapovjedniš-
tvu Vojne Krajine i Bos. div.
područja.

Zapovjednik, pukovnik:
Pav[3]

[2] U prilogu su 3 izjave o ovom događaju.
[3] Pavelić Krešimir.

BR. 216

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE ILIDŽA OD 14. AVGUSTA 1941. O HAPŠENJU, STRELJANJU I SPALJIVANJU 80 SRBA IZ RAKOVICE, KOBILJE GLAVE, BUHOTINEI DRUGIH SELA OD STRANE USTAŠA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Broj 717/J.S.

Izvješće o ubojstvu ustaša i ostalim događajima u Rakovici, dostavlja.

Sarajevo, 19. kolovoza 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Ilidža, krila Sarajevo spisom Taj. Br. 218 od 14. kolovoza 1941. dostavio je slijedeće:

„9. kolovoza 1941. oko 9 sati na večer na državnoj cesti Sarajevo - Kiseljak, na mjestu zv. Šamin Gaj, u blizini sela Kešelja i Rakovice, kotara Sarajevo, više nepoznatih naoružanih lica sačekalo je iz zasjede ustaški kamion, koji je vozio 9 ustaša iz Travnika za Sarajevo te na istog otvorili vatru iz vojničkih pušaka, i trojicu ustaša na mjestu ubili, a ostalu šestoricu teže ranili i potom pobjegli.

Ophodnja ove postaje narednik Stjepan Ozimica, oružn. razvodnik Alija Hromić i Sadik Hadžimahović te pokusni oružnik Avdija Metiljević sa seljacima Fadilom Glođom iz Hrasnice i Ivanom Čolom iz Oteža, izašla je odmah na lice mjesta i zatekla od puščanih naboja oštećeni ustaški kamion na sredini ceste i u istom 3 mrtva ustaše, 2 iz Travnika i jedan iz Sarajeva. Ostalih 6 ranjenih ustaša su prije odlaska ophodnje na lice mjesta ustaškim autom prevezeni u bolnicu u Sarajevo.

Ophodnja je uz pripomoć ustaša sa Ilidže odmah počela voditi istragu. Na licu mjesta počinitelji nisu ostavili nikakvih tragova osim nekoliko komada praznih čaura kao i naboja, a pretresom okolice lica mjesta ništa važno po istragu nije pronađeno. Slijedećeg jutra t.j. 10. kolovoza 1941. oko 7 sati, kada je ophodnja

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 1/7-1.

prikupila nekoliko seljaka iz obližnjeg sela Kešelja na lice mjesta radi istrage, u istom momentu došlo je oko 60 ustaša iz Travnika i Kiseljaka sa oružničkim poručnikom g. Buzančićem (koji je ujedno i ustaša) i ustaškim stožernikom iz Travnika, te su od ophodnje preuzeli naprijed dovedena lica, koji su bili svi Srbi i nakon kraćeg ispita strpali ih u jedan kamion i prema Kiseljaku odvezli.

Istodobno je na lice mjesta stiglo oko 100 drugih ustaša iz Sarajeva, Ilijaša, Alipašin Mosta i Stupa, te su sa Travničkim i ostalim ustašama preuzeli čitavu situaciju u svoje ruke, tako da ophodnja nije mogla intenzivno istragu voditi. Ovom prilikom su ustaše: iz Rakovice, Kobilje Glave, Buhotinje, Ženika, Kakrinja, i Glad. Polja oko 80 Srba pohvatali i postrijeljali, a potom veći dio istih u klancama gdje su ih strijeljah, spaljen je. Ovom prilikom izgorjelo je u Buhotini 1 štala, u Rakovici 2 i u Kakrinju 1. u Gladnom Polju kod Marilovića izgorjela je jedna kuća i dvije štale, a u selu Kešelji 3 kuće, ali u ovim prostorijama nije nitko od lica izgorio.

Ovom prilikom se istragom za umorstvo navedenih ustaša krivci nisu pronašli, ali po izjavi svjedoka Muje Vrete iz Kakrinja, koji je ophodnji izjavio daje 9. kolovoza 1941. oko 7 sati na večer vidio 8 naoružanih četnika gdje idu kroz selo Kakrinje prema licu mjesta gdje se je oko 2 sata kasnije navedeni napad dogodio, a koje je mjesto od Kakrinja udaljeno oko 4 km i po drugim okolnostima može se temeljito sumnjati da su krivci ili njihovi pomagači iz napred navedenih sela, a osobito iz sela Kakrinja i Kešelja, iz kojih sela je većina muškaraca strijeljana.

Potraga za ubojicama navedenih ustaša od strane ove postaje i dalje se vodi.

Mrtva tijela navedenih ustaša su 10. kolovoza t.j. ustaškim kamionima preveženi i to 2 u Travnik i jedan u Sarajevo.

Sudsko-hječničko povjerenstvo za ovo djelo nije izlazilo, već je bio na licu mjesta zamjenik kotarskog predstojnika iz Sarajeva, koji je 12. kolovoza t.g. telefonski izvjestio potpisatog, da se o ovome slučaju podnese kotarskoj oblasti sasvim kratki izvještaj."

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNUE
Broj 717/J.S.

Ravnatelj, za javni red i sig., Vrhovnom oružn. zapovjedništvu, zapovjedništvu Bos. div. područja i Voj. Krajine izvješće dostavljeno.

Sarajevo, 19. VIII 1941.
Ad akta.

Zamjenik
zapovjednika, potpukovnik:
/Potpis nečitak/

BR. 217

DNEVNI IZVEŠTAJ ORUŽNIŠTVA OD 15. AVGUSTA 1941. 0 VAŽNIJIM DOGAĐAJIMA NA TERITORIJI NDH SA PODACIMA O BEKSTVU 5.000 PRAVOSLAVACA SA PODRUČJA ORUŽNIČKE POSTAJE VRGORAČ I RAVNICE ZBOG NEČUVENOG TERORA OD STRANE MUSLIMANA[1]

D N E V N O I Z V J E Š Ć E
o važnijim događajima, prema podatcima oružništva za dan 15 kolovoza 1941 godine

1) - 29. srpnja zarobljen po jednom domobranu stražaru mađarski časnik na našoj teritoriji 500 m duboko, kod mjesta Đuretinski prevoz, kotara Đurđevac. Oko 19 sati je doveden u postaju Pitomača. Kod njega su nađene: 2 slike snimljene iz mađarskog zrakoplova i to sela Pitomača i Podravske Sesvete sa cielom okolinom Drave, jedna specialna karta i crtaći blok sa crtaćim materijalom, revolver kal. 9 mm sa 3 okvira i 21 nabojem.

Spomenuti mađarski poručnik Biro Balit je sproveden Savskom diviziskom području, gdje je preslušan, a zatim 1. kolovoza ponovo uz pratnju prebačen preko granice u Mađarsku. O. br. 225 -

2) - 2. kolovoza u pijanom stanju su tri seljaka-radnika srušili stub pokraj željezničke pruge Varaždin - Golubovec, koji pokazuje uspon, kao i cimentili stub kilometraže, te ove prebacili preko pruge. Isti su uhapšeni. O. br. 223 -

3) - Noću 2/3. kolovoza bacile su nepoznate osobe dvije bombe u poštanski ured u Tušiloviću, kotara Vojnić. Od eksplozije

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 81, reg. br. 8/3-2.

oštećena brzojavno-brzoglasna instalacija. Žrtava nema. O. br 237-

4) - Noću 3/4. kolovoza je od eksplozije podmetnute paklene mašine neznatno oštećena željez. pruga kod željez. postaje Našice. O. br. 231 -

5) - U vremenu između 1. i 5. kolovoza dobjeglo je na područje oruž. postaje Žirovac, kotara Cazinskog i Bos. Krupskog oko 4.600 do 5.000 grko-istočne vjere stanovištva iz područja oruž. postaje Vrnograč i Ravnice, a pred nečuvenim terorom, koga nad ovim stanovništvom vrši Muslimanski živalj. Isto je potvrdio zapovjednik postaje Ravnice. O. br. 221 -

6) - 5. kolovoza je doznao oruž-vodnik Stipo Tomić od Julke i Zorke Milić iz Volinje, kotara Dvor, da su seljaci pod vodstvom Milana Kovačevića i još nekih u selu Volinji i pokrajnjim selima dizali srpsko stanovništvo na ustanak.

Istoga dana su kako imenovani seljak Kovačević, tako i ostali uhićeni. Jer je Kovačević htio oduzeti za vrijeme pratnje jednom od stražara pušku, to je drugi stražar Kovačevića ubio. Ubijeni je predat u selu Kuljani, kotara Dvor radi sahrane. O. br. 238 -

7) - 5. kolovoza u 4 sata napadnuta je i osvojena poslije ogorčene borbe, od strane četnika, oruž. postaja Šejkovići. Vođa napadača je bivš poručnik Branislav Kucalović iz Šejkovića. Spremaju napad i na ostale postaje. O. br. 233 -

8) - 5. kolovoza oko 15 sati teško je ranjen od strane oružnika komunista Joz Marčinković, koji je iz pratnje htio pobjeći. Ovo se dogodilo kod mjesta Perin Han, sela Vraća, kotara Zenice. O. br. 217 -

9) - 6. kolovoza na željez.v postaji Sv. Klara je iskočio vlak sa šinja. Dva su teže ranjena. Žrtava nema. Do nesreće je došlo tehničkim nedostatcima, te nema krivice ni do koga. O. br. 232 -

10) - 6. kolovoza je nađen u selu Strmici, kotar Bos. Grahovo jedan letak štaba gerilskog odreda, u kojem poziva Hrvate, da se vrate kućama, da im se ništa neće dogoditi. O br. 222 -

11) - 6. kolovoza je ustanovljeno, da četnici oko Knina, a vjerojatno i na drugim mjestima izdaju propusnice, pojedinim osobama. Ovakvom je propusnicom puštena u Knin jedna seljanka Hrvatica, koja je tražila svog muža kod četnika. O. br. 220 -

12) - 7. kolovoza su se u šumi između sela Potočja i Majurca nalazili odbjegli zločinci-komunisti. Od strane upućene pojačane ophodnje postaje Križevci, uihićena su dva, a jedan je teško ranjen. Za vrieme obostrane pucnjave slučajno je ranjena jedna seljanka. Ozlijeda je lahke naravi. O. br. 224 -

13) - 7. kolovoza brzoglasni saobraćaj kod postaje željez. Mesići, na pruzi Sarajevo - Višegrad oštećen. Upućena ophodnja je naišla na četničku zasjedu. Nakon kratke pucnjave četnici su pobjegli u šumu. Kod naših žrtava nema. Kod četnika jedan ranjen. O. br. 218 -

14) - 10. kolovoza oko 23.30 sati je od strane četnika napadnut kamion ustaša kod sela Jarka. Opaljeno je više puščanih naboja i bačena jedna bomba. Dva ustaša su ranjena i otpremljena u bolnicu u Hrv. Mitrovicu. O. br. 227 -

14) - 12. kolovoza odmetnici su porušili drveni most na putu Kladanj-Tuzla i prekinuli brzoglasnu liniju.

Iz rudnika kod Bielog Polja odveli su odmetnici 26 konja sa nekim ljudima u Šejkoviće, gdje imaju četnici svoj stožer. O. br. 224-

15) - 13. kolovoza su pobunjenici iz Bovića rastjerani. Nakon borbe, tri ustaša ranjena, a oko 30 odmetnika ubijeno. O. br. 239 -

16) - Noću 13./14. kolovoza odmetnici su zapalili drveni most na putu Mokro - Sarajevo, kod mjesta Podstione. Prekinute su i brzoglasne veze. O. br. 243 -

17) - 14. kolovoza je u 6 sati, zamjenik kotarskog predstojnika u Vrgin Mostu Stanko Kovačić, uslied živčane bolesti izvršio samoubistvo u oruž-postaji. O. br. 241 -

18) - Željeznički promet ne radi samo na pruzi Gračac - Knin O. br. 250

Po nalogu Vojskovođe,
zamjenik izvjestitelja za
oružništvo, satnik
/Potpis nečitak/

M.P.

BR. 218

OKRUŽNICA MINISTARSTVA PRAVOSUĐA I BOGOŠTOVLJA OD 16. AVGUSTA 1941. 0 POSTUPKU SA NOVCEM, DRAGOCENOSTIMA, VREDNOSNIM PAPIRIMA I ŠTEDNIM KNJIŽICAMA SRBA KOJI SE ISELJAVAJU[1]

Primljeno 25-VIII-1941
Su 1492-1/19
PREPIS

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO PRAVOSUĐA
I BOGOŠTOVLJA

Broj 53.839-1941. Zagreb, 16 kolovoz 1941.

SVIM SUDOVIMA I PRAVOSUDNIM USTANOVAMA.

Povodom upita jednog Kotarskog suda, kako se ima postupiti sa zahtjevima izseljenika Srba povodom njihova izseljavanja za izručenje pupilnog novca i dragocjenosti položenih u depozitnim mjestima, određuje se:

Priedlozi, molbe ih traženja izseljenika Srba povodom njihova izseljavanja, da im se izruči sav pupilni novac i dragocjenosti, imadu se odbiti.

Prema okružnici Državnog ravnateljstva za ponovu od 29. srpnja 1941. broj P. tk. 18/2641-1941,[2] izseljenici Srbi mogu ponieti sobom sav svoj gotov novac, dragocjenosti, vriednostne papire, uložnice, knjižice i to koje se nalaze kod njih, i to samo do sabirnih logora, - gdje će te sve vrijednosti - izuzevši stanovitu svotu gotovog novca - biti oduzete u svrhu pohrane i daljnje odredbe, kako će se s njima postupati.

Ova okružnica ne obuhvaća pupilni i drugi ovac i dragocjenosti, koje se nalaze u depozitnim mjestima, - pa se stoga takav novac i dragocjenosti ne smiju izdavati na traženje izseljenicima Srbima.

Po odredbi ministra
pravosuđa i bogoštovlja
pročelnik odjela
u z.
Šintek v.**r.**

Za točan prepis:
(potpis nečitak)

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 198, reg. br. 10/2.
[2] Vidi dok. br. 192.

BR. 219

IZVEŠTAJ KRILNOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA GOSPIĆ OD 16. AVGUSTA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 1. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O PRILIKAMA NA PODRUČJU KRILA SA PODACIMA 0 UBIJANJU, PALJENJU I PLJAČKI SRPSKOG ŽIVLJA OD STRANE USTAŠA[1]

KRILNO ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
T. Broj 56

Izvješće o stanju na području krila u vezi sa izvještajnom službom.

ZAPOVJEDNIŠTVU I. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE J.S.

ZAGREB.

Gospić, 16. kolovoza 1941.

Savezno zapovjedi Pukovnije Taj. Broj 370/J.S. od 12. kolovoza ove godine prilike na području krila su:

I.
OPĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

1./ Raspoloženje hrvatskog naroda s obzirom na današnje prilike na području ovog krila nije najbolje, jer se čuje kritika stanja sadanjeg, t.j. čuje se kritika svih ozbiljnih, staloženih i korenitih Hrvata, a o radu Ustaških organizacija, koje su svojim tako zvanim „čišćenjem" /ubijanjem, paljenjem i plačkom vršenom nad stanovništvom grčko-istočne vjere/ doprinjeli tome da ni danas nakon 4 mjeseca od postojanja naše Države nisu se prilike barem i donekle normalizirale, nego naprotiv svakim danom se sve više pogoršavaju, osjeća se strah, bojazan pred budućnošću, a i najbližom t.j. sutrašnjicom u koliko se po njihovom mišljenju ne stane konačno i energično na put svakom bezvlašću i svakoj

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 150-a, reg. br. 4/2-1.

samovolji i svakom prisvajanju vlasti od strane Ustaških organizacija i to naročito onih nazovi „divljih Ustaša". Zapaža se pasivnost kod Hrvata svijesnih današnjice i sutrašnjice i to u istom onom smislu kako se je ta pasivnost ispoljavala u vrijemenu bivše vladavine Jugoslavije. Protiv ovakovog stanja na području ovog krila pozvani da urede i srede prilike tako rekuć ništa ne preduzimaju da bi se osjetio pozitivan napredak, a oni pak koji nisu sada pozvani za ovo, ne usude se javno ništa reči, jer se boje za svoj goli život, t. j. da nebi bili žrtve takozvanih „čišćenja" od neodgovornih pojedinaca iz organizacije. Inače je Hrvatski narod svijestan poziva i dužnosti namenjenih mu kao narodu buduće Europe.

Raspoloženje srpskog naroda je negativno za našu stvar pogotovo sada poslije svih „Čišćenja" provedenih među njihovim redovima, te od ovih Hrvatski narod ne može u budućnosti očekivati nikakova dobra, a pogotovo kada se uzme u obzir komunistička promičba, te promičba bivših velikosrba i jugoslavena.

Židovskog stanovništva te drugih manjina na području ovog krila nema. Od Židova ima samo onih koji se nalaze u sabirnom logoru u Gospiću i na otoku Pagu, no o njihovom raspoloženju nemam podataka, a svakako da nije ništa bolje za našu stvar nego što je to kod Srba.

2.1 Četnička akcija na području ovog krila od 27. srpnja o.g. pa do danas je još uvjek aktivna. Danas još uvjek četnici drže ovokrilno područne i to: cijeli kotar Donji Lapac, te dijelove kotara Gračac, Udbina i Gospić. Od strane naše vlasti preduzete su mjere u cilju ugušenja ove četničke akcije s tim, što ovaj rad obavlja naše domobranstvo u zajednici sa oružništvom, no do danas uspjeh još nije potpun, jer su naše snage zasada nedovoljne.

3./ Rad komunista osjeća se u velikoj mjeri naročito u gore rečenoj četničkoj akciji, jer su četnici u prvim danima pobune stupili pod komunističkim zastavama, te klicali komunističkom režimu Rusije, a neosporno je„ da je i četnička akcija odnosno pobuna stanovnika grčko-istoČne vjere baš se ispoljila u ovolikim razmjerama pod uticajem komunističke promičbe.

4./ Zasada se nije moglo utvrditi niti se je ispoljilo bilo kakav rad kao i kretanje sumnjivih osoba, tuđinskih i neprijateljskih agenata, te provokatora i antidržavnih elemenata, no neosporno je da ovoga ima u redovima pobunjenika opisani u drugoj točki ovog izvješća.

5./ Strana propaganda nije zapažena u Hrvatskom dijelu našega naroda, a međutim u srpskom dijelu naroda naših državljana zapažena je baš sada u ovoj pobunjeničkoj akciji četnika i komunista.

6./ Prehranbene prilike na području ovog krila zasada su zadovoljavajuće.

Promet se odvija na području krila no zasada nenormalno, jer je isti zatvoren od Gračaca za Knin - Donji Lapac - Obrovac, a uslijed pobunjeničke akcije četnika.

7./ Odnos vojske prema ustaškim organizacijama, kao i obratno danas se ispoljava u negativnom smislu, s razloga što vojska stoji na gledištu, a i takove zapovjedi ima da jednom kulturnom narodu ne dolikuje tako zvano „Čišćenje" Srba na način kako to provode Ustaške organizacije, dok međutim ustaške organizacije su mišljenja da je njihov rad dobar i da vojska sa svojim nastupom i radom vrši po njihovom mnijenju sabotiranje, a u korist jugoslavenstva i srpstva, tako isto su mnijenja da u vojsci vladaju zastarjeli pojmovi u cilju opstanka vojske, a naročito da ovo stanje održavaju časnici oni stariji.

Odnos vojske sa građanskim vlastima je korektan i na bazi poštovanja autoriteta i djelokruga rada.

Odnos Ustaške organizacije i građanskih vlasti je nenormalan, jer su Ustaške organizacije prisvojile sebi sve vlasti, pa čak zadiru i u sudsku vlast, tako da danas se ne osjeća da postoje neke vlasti sem Ustaške organizacije, jer zapravo sve druge vlasti svoj poziv u opće ne ispoljavaju.

8./ Odnosi sa savjezničkom talijanskom vojskom se svakodnevno pogoršavaju, naročito sada od kako je počela četničko-komunistička akcija na području ovog krila, gdje talijanske vojne vlasti svojim intervencijama u pojedinim momentima našeg unutrašnjeg života, kao što je to pri vršenju „Čišćenja" odmah interveniraju, sve pod sa motivacijom „Da njihovi vojnici kao kulturan narod ne mogu to da gledaju i podnose", a rezultat je da komunističkoj-četničkoj akciji daju moralnu podršku, a i materijalnu koja se ali u potrebnom obimu ne može dokazati. Kada se uzme sve ovo u obzir kao i njihovo javno ispoljavanje negodovanje prema nama Hrvatima, te njihovo javno ispoljavanje razumije se od neodgovornih čimbenika, pretenzija na cijelo naše Primorje zaključno sa željezničkom prugom Karlovac - Gospić - Split, zatim njihovo učešće kod diobe plijena od izbjeglih ili „očišćenih" Srba, nije nikakvo čudo, da od našeg življa svaki dan sve se više

ispoljava prema njima antipatija, jednom riječju kristalizira se sada srpsko-talijansko prijateljstvo.

II.
STANJE U VOJSCI:

1./ Raspoloženje naših oružnika prema Državi i narodu je još uvjek na dostojnoj visini, što dokazuju činjenice da i pored današnjih teških nenormalnih prilika, svaki oružnik je još uvjek na svome mjestu, vrši službu kako s obzirom na prilike može, a u interesu Domovine, pa čak i danomice gine za Domovinu. Kada se uzme u obzir da danas naše oružništvo uslijed nenormalnih prilika, t.j. da ne može izvršiti i udovoljiti zakonu, pravilima i propisima doslovno kako je to predviđeno, jer se također boji takozvanog „Čišćenja" pojedinaca i neodgovornih iz redova Ustaških organizacija, a k tomu još ni danas nije regulisan njegov opstanak ili neopstanak u oružništvu u vezi sa zakonskim propisima, to onda ipak pored momentalnog na oko izgleda pasivnosti, možemo slobodno reći da je oružništvo, t.j. da su oružnici još uvjek stvarno aktivni u svojim radnjama odnosno službi i što je najvažnije savjesni i objektivni, a da službu vrše onako kako to dopuštaju momentalne prilike. Disciplina i duh je zasada dobar.

Stanje u našoj vojsci, a među dočasnicima je vrlo loše, dočasnički kadar je u vojsci slab i nezadovoljan činjenicama da mu se osporava zakonsko pravo unapređenja u časnike, motivišući ovo da na ovo on ima pravo, jer je pod tadašnjim važećim zakonskim normama imao pravo da postane časnik. Gubljenje ovog prava t.j. da mu je ovo pravo usporio časnički kor, pa ga prosto u zadnje vrijeme počeo je mrzi i tu mržnju specijalno ispoljava prema višim časnicima. Naši dočasnici u vojsci nadali su se povodom proglasa Nezavisne Države Hrvatske da će svi postati automatski časnici, dok međutim sada prema njihovom mišljenju njima je oduzeto pravo i da budu uopće časnici, onda prema takovom mišljenju njihovom, nije čudo da ispoljavaju mržnju prema časničkom koru. Ovo se naročito osjeća kod mlađih dočasnika. Prema ovakovim prilikama razumije se da i disciplina nije koliko se to može vidjeti van vojarne, na svojem mjestu.

2.1 Većih incidenata, nereda i izgreda kod oružništva u ovom krilu u zadnje vrijeme nije bilo.

3./ Uticaj strane izvještajne službe i neprijateljske propagande do sada se nije uočilo, niti gdje ispoljilo.

A.I Bjegstva iz ovoga krila nije bilo.

5./ Ponašanje časnika, dočasnika i momčadi kod oružništva van vojarne, zasada je bez manje više vrlo malih kritika, na dostojnoj visini.

Ponašanje, dočasnika i momčadi van vojarne nije kako bi trebalo po zaptu da bude, jer se vide momčad i dočasnici sa i previše naherenim kapama na glavi, raskopčani, ne pozdravljaju propisno, pa po nekad i po koji i nikako svoje starješine, puše na uhcama, po nekad se vidi i kojega pijanoga, a nazad mejsec dana jedna satnija stupajući kroz grad pejvala je: „Oj mašino jebem ti kolica, što me voziš od mojih curica". Stanje se po malo popravlja što se naročito osjeća u zadnjih 10 dana.

III.
VANJSKA SITUACIJA:

U Prilike u pograničnim područjima ovog krila i to onim na području oružničkih postaja: Pag, Novalja, Karlobag, pa na sjevero-zapad su bez momentalnih događaja, dok međutim na području postaja: Starigrad, Maslenica, su zasada također bez naročitih događaja, ali ima odjeka na iste sadašnja pobunjenička akcija, a u smislu skoro nikakove veze sa istima.

Raspoloženje stanovništva u pograničnom području ovog krila je kod onog hrvatskog slabo prema susjednoj Kraljevini Italiji, dok međutim stanovništvo grko-istočne vjere sa simpatijama i sa nadom da će ih Talijani pomoći, gledaju na susjednu Kraljevinu Italiju, kao na jednog svoga prijatelja.

O kretanju vojske te raznim vojničkim mjerama zasada nemam podataka.

2./ Stranih vojni bjegunaca zasad nema.

3./ U zadnje vrijeme šverc i nedozvoljen prelaz granice nije uočen.

4./ Odnosi sa susjednim pograničnim vlastima do sada su normalni.

IV.
OPĆI ZAKLJUČAK:

Usljed nenormalnih prilika na području ovog krila i izvještajna služba nema onoga uspjeha kao u redovnom vrijemenu, pa prema ovome ista je zatajila u pojedinim pravcima, kako se to vidi iz

gornjeg izvješća. Ukratko rečeno dok nisu sređene unutrašnje prilike i dok vlast u zemlji ne bude uživala autoritet koji joj pripada, ni izvještajna služba neće imati onaj napredak koji se od nje zahtjeva.

Zapovjednik bojnik:
Seidl[2]

[2] Adolf.

BR. 220

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA LETEĆEG ODREDA U HUMU OD 16. AVGUSTA 1941. ZAPOVJEDNIKU JADRANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA O POKOLJU I BACANJU U JAME PRAVOSLAVACA U SELIMA ČAVAŠ, POLJICE I ŠURMANCI[1]

ZAPOVJEDNIK LETEĆEG
ODREDA
U Humu
16. kolovoza 1941. godine
Mostar

ZAPOVJEDNIKU JADRANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA

Čuvar stanice, postaje u selu Poljice Ivan Matić, koji je već dugo ovdje i poznaje prilike izjavio je:

U selu Poljice svi su kod kuće kao i stoka. Seljaci rade svoja imanja. Muškarci su naoružani i čuvaju selo i danju i noću i nedaju nikome ući u selo. Ko se približava selu dočekaju ga vatrom. U jutru čim je stigla vojska na postaju odmah su svi napustili selo posjeli položaj iznad sela. Ovima su se pridružili i iz ostalih sela sa brda.

Žele da idu svojim kućama ali da ostanu neuznemiravani, a naročito se boje ustaša, dok prema oružnicima, vojci i službenim organima željeznice imadu više povjerenja i ne diraju ih u njihovom poslu, samo nedozvoljavaju ulazak u selo.

Razgovarao sam sa dva seljaka iz sela Poljice, koje sam pozvao sa visova iznad sela gdje se vidjela u džbunju živost, da

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 33/1-1.

nešto pobliže saznam. Zagarantovao sam im sigurnost i slobodan povratak sa ovog razgovora.

Došla su dvojica naoružanih puškama jedan napred a jedan na nekoliko metara, a iznad sela stajalo je također nekoliko naoružanih ljudi i pazilo na ovu dvojicu.

Izjavili su mi slijedeće:

Da oni nisu odmetnici od vlasti. Oni priznaju vlast i žele da budu kod svojih domova ali da im bude osiguran život i opstanak. Oni nisu pobjegh od vlasti nego od straha, jer su ih klah i žive u jame bacali i nisu im dah polja obraditi. Pozvani su bili od izvesnih osoba u časničkom odjelu na pregovore, da se vrate kućama da im nitko ništa neće učiniti i da slobodno obrade polja i da ne trebaju nikoga da se boje, ah svaki put poslije toga napadani su i pohvatani djeca, žene i stariji ljudi i ubijani ih u jame bačeni. Osim toga opljačkana su sela sa svim što se tamo našlo. U selo Poljice nitko nije došao, jer su sela branih - čuvali ali ipak jednom prije došle su ustaše na postaju i odveli dva lica, poštara i njegovog sina iz njegove kuće.

Mi ne možemo više nikom vjerovati mi samo čuvamo naše živote i kuće i nediramo nikoga tko nas ne dira, rekoše mi.

Od naše strane promet na pruzi sasvim je slobodan i nesmetamo ničim, jer smo mi sami do sada čuvah isto tako dobro kao i sama vlast, a i sada neće biti drugojačije i starat ćemo se da ne dođe do sukoba između vojske i nas odnosno između nas i vlasti, jer mi ga nikako ne tražimo. Čast državi, čast zakonu, čast državnoj vlasti i vojsci i svima ustanovama zakonitim. Državi se pokoravamo i porez spremni smo da plaćamo kad god se isti od nas bude tražio. Od nezavisne države Hrvatske još niko nije došao da kupi porez zato ga još nismo ni platili, ali čim tko dođe odmah ćemo ga platiti. Od Grmljana do Huma vojska ne treba jer mi ćemo se starati da će sve tako biti sigurno pa još sigurnije nego što će moći sama vojska da osigura. I ako nisam spomenuo prije toga u razgovoru ime Andrića Mate iz Zavale činili su obojica ilizuje na istoga da je on najveći krvolok. Zamolili su da vojnici ne idu u selo niti tko drugi da nebi se zametnula kavga. Prugu čuvaju istog razloga da ne bi nitko drugi istu kvario i poslije da se to upiše njima - mještanima u grijeh. Ovo su meni izjavili i poslije otišli opet iznad sela u džbunje.

Smatram da je osiguranje postaja i pruga od strane vojske potrebno zbog navodnog učinka na željezničko osoblje koje jako usplahireno.

Na postaji u Humu dobio sam još slijedeće podatke.

U selu Čavašu dne 11. ovog mjeseca poubijano je oko 107 žitelja - muškaraca, žena i djece i bačeni u jamu.[2] Stanovnici u selu Čavašu navodno su bili dijelom katoličke a dijelom grkoistočne vjere, koji su navodno prešli u katoličku vjeru. Ustaše iz Čavaša navodno pozvali su ustaše iz Stolca, koji su došli sa dva mitraljeza i pobili one druge, a spasile se navodno samo dvije obitelji koje su uspjele da pobjegnu.

U jednom selu na suprot Čapljine prije neki 10 dana pobujeno je 750 što muškaraca žena i djece i bačeno u jamu kod Šuijanci.

Prije isto nekih 10 dana došli su postaju u Hum dva ustaša iz Ravnog od kojih se jedan zove Pero i uhvatili dva željeznička službenika i jednog šumara - svi grčkoistočne vjere - i to su isti uhvaćeni 10 minuta prije što su primili svoja beriva na blagajni i odvedeni neznano kuda - navodno također ubijeni.

Zapov. letećeg odreda ppukov.
Kopačin v.r.[3]

Da je prijepis vjeran svom originalu,-

TVRDI:
Glavar stožera
Glavnostožerni podpukovnik,
Klišanić[4]

[2] Vidi dok. br. 222, 315.
[3] Kopačin Josip.
[4] Vjekoslav.

BR. 221

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE RASINJA OD 16. AVGUSTA 1941. DA SU ISELJENI SVI ŽITELJI PRAVOSLAVNE VERE IZ SVIH SELA SA NJENE TERITORIJE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VRHOVNO
ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
Broj 2018 J.S.
Primljeno 17. VIH. 1941.

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
/Glavni stožer/

ZAGREB

Zagreb, 17. kolovoza 1941.

Oružnička postaja Rasinja, brzoglasno od danas javlja slijedeće:

„Dne 16. kolovoza 1941. izvršeno je iseljenje žitelja grčkoistočne vjere na područje ove postaje iz svih sela.

Ostalo je u svakom selu po nekoliko familija.

U selu Pokos, od strane ustaša ubijen je seljak Tomo Vranćević, grčko-istočne vjere, jer je pokušao bježati.

Opširan izvještaj slijedi."

Prednje se dostavlja s molbom na znanje.-

DOSTAVLJENO:

Ministarstvu Hrvatskog domobranstva /Glavni stožer/ i „Predsjedništvo O" kao i ravnateljstvu za javni'red i sigurnost N.D.H. Zagreb.

ZAPOVJEDNIK, GENERAL:
M.P. **Mizler**[2]

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 61-a, reg. br. 2/14-1.
[2] Milan.

BR. 222

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKE POSTAJE LJUBINJE OD 18. AVGUSTA 1941. 0 POKOLJU PRAVOSLAVNOG ŽIVLJA U SELU ČAVAŠ OD STRANE USTAŠA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Na broj 781/J.S.

Izvješće o pokolju grčkoistočnog življa u selu Čavašu dostavlja.

KONCEPT

Sarajevo, 22. kolovoza 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Ljubinje, krila Bileće spisom Taj. Br. 91 od 18. kolovoza 1941. dostavio je slijedeće izvješće:

„14. kolovoza 1941. doznao je, zapovjednik ove postaje, oružnićki vodnik Salman Nazif, da je u mjestu Čavšu, kotara Ljubinjskog, područje ove postaje pobijeno 104 grčkoistočna lica od strane ustaša iz Stolca, kotara istog.

15. kolovoza 1941. ophodnja ove postaje narednik Salman Nazif i oružnici: Komar Jakov, Džeba Ivan i Ivanković Vlado izišla je na lice mjesta i ustanovila slijedeće: po izjavi svjedoka 11. kolovoza oko 4 sata došli su ustaše iz Stolca u selo Čavaš, u kom je selu bilo grčkoistočnih stanovnika ukupno muških i ženskih 104 te su ih ustaše pohapsili i u 11.30 sati iz puškomitraljeze pobili.

Svjedok Vinko Bender i Nikola Bender iz Velje Međe, kotara Ljubinjskog, od strane gore navedenih oružnika ispitam su glasno su izjavili, da su 14. kolovoza 1941. oko 4 sata došli oko 50 ustaša iz Stolca pod vodstvom ustaše Katića iz Dubrava, te su pohapsili sve mještane grčkoistočnjake koji su se nalazili u mjestu Čavašu ukupno 104 od kojih je bilo većina djece i žena, među kojima je bilo 9 djevojaka, te su ih istog dana oko 11.30 sati otjerah u Popovo Polje nad jednu jamu i tamo ih iz pušaka i mitraljeza strijeljali i u istu jamu zatrpah, a po izvršenju ovog zločina da su

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 7/6-2. O ovom događaju govore i dok. k. 201, reg. br. 36/21-1, 39/21-1, k. 220, reg. br. 8/3.

ustaše u društvu sa seljacima iz mjesta Čavša i to Nikolom Bašadirom, Boškom Skoranicom i Nikolom Berom sve grčkoistočnjačke kuće u mjestu Čavšu pretresli, kufere i ormane razbili i opljačkali sav novac i sve skupocijene stvari, a po izvršenju ovog otišli su prema Stolcu. Pomenuti svjedoci navode, da je u ovom zločinu učestvovao i pokusni oružnik rodom iz istog mjesta, Vid Skaranovica iz krilnog oružničkog zapovjedništva Mostar, jer je isti prilikom strijeljanja rukovodio sa puškomitraljezom, a nalazio se na 5-dnevnom dopustu kod svoje kuće.

Pomenuti svjedoci navode, da su sva ova lica iz mjesta Čavaša koja su strijeljana, bila prešla na katoličku vjeru po rasulu bivše Jugoslavije, a među kojima je bilo jedno djete od 5 dana nekršteno.

Osumnjičeni Boško Skarenovica, Nikola Bero i Nikola Bašadir svi iz Čavaša, kotara Ljubinjskog, ispitani po gornjoj ophodnji, u suglasnosti su izjavili da su oni vidjeli, kad su ustaše 14. kolovoza oko 4 sata iz Stolca došli i da su istog dana oko 11.30 sati strijeljali 104 grčkoistočna lica ali da oni nisu učestvovali u ovom zločinu, te da ni imena neznadu ovim ustašama, a navode da su ustaše sve grčkoistočne kuće pretresli, kufere i ormane razbili i sav novac odnijeli.

Napominje se i to: da su zaista mještani katolici iz Čavaša bili u dogovoru sa ustašama iz Stolca, da pobiju grčkoistočne mještane iz Čavaša i da opljačkaju novac kao i ostale stvari a naročito pokusni oruž. Vid Skoranovica iz mjesta Čavaša, iz krilnog zapovjedništva Mostar, jer je po izjavi svjedoka on lično strijeljao iz mitraljeza gore navedena lica. Isto su pomenuti svjedoci naveli, da je u jedno dijete od 6 godina ispaljeno od 5-7 puščanih naboja dok su ga strijeljali da je vikalo da ono nije ništa krivo i da ga puste, ali da nisu htjeli, već su ga bacili ujamu. Kuće su svih postrijeljanih lica od strane mještana iz Cavaša zaključane, a stoka je kod istih na čuvanju."[2]

Prednje predlažem s molbom na znanje.

Za VRHOV. ORUŽ. ZAPOVJEDNIŠTVO:
u vezi spisa J.S.Br. 781 od 15. ovog mjeseca.
Za USTAŠKOG POVJERENIKA ZAB.iH.:

Molim da se ubuduće spriječe ovakva krvoprolića mirnog stanovništva jer to baca ljagu na našu uljudbu, a sa ustašama krivcima molim postupite po zakonu, za navedenog oružnika i

[2] Vidi dok. br. 220.

ostala građanska lica preduzeto je potrebno u pogledu njihove odgovornosti.

Za ZAPOVJEDNIŠTVO 2. ORUŽ. PUKOVNIJE:

Prednje dostavljam s molbom da se navedenog oružnika uzme za ovaj zločin na odgovornost.

Za ORUŽNIČKU POSTAJU LJUBINJE:

Da se svi krivci - učesnici ovog pokolja sa područje postaje uhite i sa prijavom predadu nadležnom Sudbenom stolu.

Dostavljeno:
Ravnateljstvu za javni red i sigurnost, Vrh. Oruž. Zapovjedništvu, zapovjedništvu Bos. i Jadran, div. područja i Voj. Krajine, Ustaškom povjereniku za B. i H. i zapovjed. 2. oruž. pukovnije te postaje Ljubinje.

Zapovjednik, pukovnik:
Pav.

[3] Pavelić Krešimir.

BR. 223

DNEVNI IZVEŠTAJ ORUŽNIŠTVA OD 19. AVGUSTA 1941. O VAŽNIJIM DOGAĐAJIMA NA TERITORIJI NDH SA PODACIMA 0 ZLOČINIMA USTAŠA NA PODRUČJU BUŽIMA, BRAVSKOG, HRUSTOVA I KLJUČA[1]

DNEVNO IZVJEŠĆE
o važnijim događajima, prema podatcima oružništva za dan 19, kolovoza 1941 godine.

1) - 1. kolovoza je na području oruž. postaje Bužim ubijeno oko 1000 do 1300 Srba. O. br. 300 -

2) - 1. kolovoza je po ustašama strieljano oko 400 Srba i komunista - taoca iz okoline Ključa i okolnih sela.[2] O. br. 279 -

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 81, reg. br. 9/3-1.
[2] Vidi dok. br. 179.

3) - 1. kolovoza je u selu Zablaće, kotara Ključ, napadnut od strane četnika izviđački automobil. Automobil izgorio, a tri osobe ranjene.

Istog dana napadnut Ključ, ali napad odbijen. Porušen je most kod sela Zablaća, brzoglasna linija pokvarena. U Zablaću, Veleću i Dubočanima zapaljeno oko 50 muslimanskih kuća i džamija.

3. kolovoza je od četnika napadnut naš teretni kamion u Zablaću. Poginulo 8 lica, a 16 teže i lakše ranjenih. Među poginulima je i jedan ranjeni časnik, koji je pošao u bolnicu u Banja Luku. O. br. 295 -

4) - 2. kolovoza ustaše ustaškog logora u Stocu pritvorili su 58 ženskih osoba i 3 muške. 3. kolovoza oko 3 sata su odvedeni u dva teretna automobila navodno u Mostar. Nije poznato, da uhićena lica odgovaraju za ma kakva krivična djela. O. br. 298 -

5) - U vremenu od 31. srpnja do 3. kolovoza je na području oruž. postaje Bravsko, kotara Ključ, ubijeno 139 Srba, sumnjivih, da potpomažu četnike. O. br. 304 -

6) - 4. kolovoza se doznalo, da radnik Ivan Golčić iz Koprivnice, održava veze sa pritvorenim komunistima u koncentracionom logoru „Danica" u Koprivnici. Uhićen je, kao i Franjo Mraz ih Hlebine, kotara Korivnice, te predati obojica kotarskoj oblasti zajedno sa nađenim materijalom. O. br. 306 -

7) - 5. kolovoza je Luketić, učitelj iz Mrazovaca pisao prijeteće pismo kotarskom predstojniku u Bos. Dubici da će pobunjenici preuzeti vlast i uništiti državu Hrvatsku. O.br. 297 -

8) - 6. kolovoza su uhićeni na okupiranom području od Mađara u selu Masincu, dva seljaka iz Svibovca, koji su tamo kupovali kukuruz. O. br. 305 -

9) - 6. kolovoza su uhićeniu u selu Kovačevcu, kotara Nova Gradiška oruž. kaplar tit. narednik Petar Brkić, Dušan Đurić i Nevenka Švraka radi održavanja tajnih sastanaka i rada protivu N.D.H. Predati su Ustaškom redarstvu u Zagrebu. O. br. 286 -

10) - 7. kolovoza kod sela Han Košutica i Žljebovi napadnut je od četnika autobus. 4 osobe su ranjene. O. br. 299 -

11) - 7. kolovoza na cesti Bos. Dubica - Kostajnica su četnici zarobili 12 osoba njemačke narodnosti, koje su se vraćale u selo Vranovac. Oko 90 Srba je došlo tražiti zaštitu, da nesmiju svojim kućama od četnika. O. br. 296 -

12) - 7. kolovoza su selu Lasinjskom Dugom selu razoružana dva ustaša od strane četnika. Ista grupa naoružanih ljudi je

prerezala tri brzoglasna stuba i prekinula vezu Zagreb - Bihać O. br. 278 -

13) - 8. kolovoza je u selu Donja Reka, kotara Jaska došlo do tučnjave između talijanskog vojnika i jednog seljaka. Seljak je poslije uhićen i isprebijan od Talijana. Otpremljen je u Karlovac u bolnicu. O. br. 288 -

14) - Zbog pobune seljaka grko-istočne vjere na području kotareva Bos. Petrovac, Ključ, Bos. Krupa i Sanski Most je u selu Hrustovu, od strane ustaša strieljano oko 500 seljaka grko-istočne vjere od 31. srpnja do 8. kolovoza, a na području postaje Ilidža. Lješevi pokopani na licu mjesta. O. br. 301 -

15) - 8. kolovoza je učinio nekoliko izgreda ustaša Tolić Ilija sa službom u ustaškom logoru Bos. Brod. Isti je došao naoružan i u pijanom stanju sa još dvojicom u selo Novi Grad, kotara Gradačac i tu napadao pojedine seljane, pucajući po selu i u kući jednog trgovca, oštetivši istu. O. br. 285 -

16) - 13. kolovoza su kod sela Arapuše, kotara Bos. Krupa vozeći se u kolima, napadnuti hodža Hasan Pijanhodžić i dva muslimana. Hodža i još jedan su ranjeni. O. br. 283 -

17) - Noću 14./15. kolovoza odmetnici su napali financisku ophodnju kod sela Pušice, krila Tuzla. Odbijeni su. Zatim su napali na oruž. postaje Lopare i Dragaljevac, ali su odbijeni. Napadom na financisku stražu na putu Bieljina - Bos. Rača ubili jednog financa, a jednog ranili. O. br. 283 -

18) - 15. kolovoza u 1 sat ispaljen je jedan plotun na oruž. postaju Brezovo Polje, krila Tuzla i posjećena su 2 brzojavna stuba. O. br. 281 -

19) - 15. kolovoza između 3 i 4 sata napadnuta je stalna ophodnja Krnjeloga, vod Bieljina. Ubijen pokusni oružnik Stjepan Majovski, a 2 oružnika sa oružjem nestali. Vojarna opljačkana. O. br. 280 -

20) - 15. kolovoza oko 1 sata napadnuta je obćinska zgrada u Lijescima, postaje Sjeversko, krila Sarajevo. 1 ustaša je ranjen. O. br. 282 -

21) - 15. kolovoza je napadnut Skender Vakuf, a oružnici poubijani od četnika. O. br. 184 -

22) - 16. kolovoza je pobunjeničko topništvo ispalilo tri topovska metka u Bos. Petrovac. Ima nešto ranjenih vojnika. O. br. 291 -

23) - 15. kolovoza u 18 sati je teže ranjen u lievu nogu pokusni oružnik Avdija Dugonjić u selu Mackoviću, u borbi sa četnicima. Isti je sa postaje Lopare, krila Tuzla. O. br. 309 -

24) - 16. kolovoza izvršeno je izseljenje žitelja grkoistočne vjere iz svih sela oruž. postaje Rasinja. U selu Pokos je ubijen seljak grko-istočne vjere od ustaša, jer je htio pobjeći. O. br. 307 -

25) - 16. kolovoza u 23 sata više nepoznatih lica je napalo iz kukuruza oruž. postaju Bos. Rača. Odbijeni su. U isto vrieme napadnuta je vojnička straža na mostu preko Save u B. Rači. Teže je ranjen zapovjednik straže. O. br. 311 -

26) - 16. kolovoza oko 21.30 sati su pobunjenici presjekli brzojavnu i brzoglasnu vezu između Sinja i Livna, kod Trnovih Poljana. Od 20 do 21 sata je vođena borba sa oko 50 pobunjenika, koji su došli u područje kotara Livno, iz Sinjskog kotara. Žrtava nema. O. br. 312 -

27) - 17. kolovoza je stupila u 6 sati u borbu ophodnja oruž. postaje Stjenice u zajednici sa naoružanim građanima, protivu odmetnika. Za rezultat se nezna. Brzojavna veza Stjenice - Rogatica i Žljebovi prekinuta na 64 mjesta, porušeno 25 brzojavnih stubova. O. br. 308 -

28) - 17. kolovoza u 5 sati je napalo 10 naoružanih lica oruž-postaju Ozren, krila Sarajevo. Odbijeni su. O. br. 310 -

29) - Talijanski časnici i vojnici zaštićuju živalj grčkoistočne vjere i nagovaraju ga na neposluh prema našim vlastima. Spre-čavaju naše oružnike u vršenju dužnosti. 9. kolovoza sa vlakom iz Sušaka dovedeni su u Hrv. Moravice izbjeglice Hajdin Nikola, Jakšić Ilija i Miloš Dokmanović. Kada su ih sprovodnici htjeli predati oruž. postaji to su Talijani, koji su tu bili spriečili. Osim toga Talijani javno kritiziraju postupak naših vlasti i govore, da su Hrvati barbari. O. br. 318 -

30) - U selu Grkovcima nalazi se oko 20 ustaša-građana rodom iz kotara Bos. Grahovo. Ovi ustaše prelaze na području oruž. postaje Strupnić, kotara Livno te vrše razne protuzakonite čine prema životu grkoistočne vjere, koje je do sada bilo lojalno, te ništa nije uradilo na štetu novog stanja u državi. Tako na pr. zlostavljali su Marka Mihaljevića i drugih 10 mještana, da nijedan nije sposoban ni za kakov rad i leže kod svojih kuća ni živi ni mrtvi - pomenuti su iz Čelebića. Vrše oduzimanje raznih stvari i bicikla, pa čak i novca. O. br. 315 -

31) - 5. kolovoza je jedan talijanski časnik sa samokresom u ruci u Gračacu napao Javorovića Tomu, da mu ovaj proda vola za 2000 din. i ako vol vrijedi 6000 dinara.

6. kolovoza su talijanski vojnici tukli jednog građana na ulici Gračaca.

6. kolovoza je odred talijanske vojske uhvatio grupu žetelaca, 1 ustašu i 2 đaka. Ustašu razoružali, i sa đacima zatvorili.

6. kolovoza sprovodio je ustaša Marko Moguš posadnom zapovjedništvu Gračac, 2 sumnjive osobe grko-istočne vjere. Putem kod sela Kamare 1.5 km pred Gračacom sustigao je ophodnju talijanski teretni samovoz u kom su bila 2 časnika i oko 20 vojnika, ustašu razoružah, te im je ovaj pobjegao. Odmah zatim naišao je jedan domobran na motociklu, koga su talijani zarobili, zajedno sa motociklom strpah na samovoz i odvezli njihovom zapovjedniku u Gračac.

4. kolovoza su talijanski vojnici skinuli sa kuće Mihić Nikole u Gračacu natpis „Vlasništvo države Hrvatske" kao i hrvatsku zastavu.

Neutvrđenog dana prerezao je jedan talijanski vojnik pred kućom Popovića u Gračacu gume na ostavljenom biciklu, govoreći, da pošto on kao Talijan ide pješke, da se narednik, kao Hrvat, ne može voziti. O. br. 324 -

32) - Oruž. postaja Glodina - Otoka opljačkana i razvaljena od četnika. Privremeni oružnik Mlinarić je nestao. O. br. 327 -

33) - 10. kolovoza oko napadnuta je naša ophodnja u Klenku od strane njemačkog nadzornog dočasnika Tomasa, te je ophodnja pod prietnjom, da će se pucati morala propustiti preko mosta u Sabac 2 seljaka, sa 1 konjem vriednih oko 8.000 dinara.

34) Isto se dogodilo i 6. kolovoza, kada je neka nepoznata osoba tražila njemački automobil iz Šabca, koji je i stigao, te je tu osobu prevezao u Šabac, a nezna se ko je bio. Saznaje se, da je to bio jedan učitelj iz Petrinje, koji je od vlasti bio osuđen na smrt, te je odavde pobjegao. O. br. 322 -

10. kolovoza oko 15 sati uhvatila je ophodnja ustaškog tabora Topusko, na putu Topusko - Vel. Kladuša kod kamenog mosta blizu Starog Sela, kotara Vrgin Most, jednog talijanskog vojnika u uniformi. Isti je imao kod sebe jedan mali radio aparat, jednu skicu puta Topusko - Vel. Kladuša i potok Glinu, te jedno pismo adresirano na Radu Vlasenicu iz jednog sela pokraj Vel. Kladuše. Predveden je ustaškom pukovniku Tomislavu Rolfu u Topuskom, a odatle u Zagreb, našim vojnim vlastima. O. br. 317 -

35) - Noću 10-/11. kolovoza oko 2 sata pokušali su talijanski vojnici provaliti u zatvor kotarske oblasti u Perušiću, vjerojatno u namjeri, da oslobode pritvorenika. Na viku zatvorene Ciganke, provalnici su pobjegli, ali su naknadno među talijanskim vojnicima pronađeni. O. br. 316 -

36) - 16. kolovoza oko 22.30 sati pošao je jedan čamac od srpske strane prema Basutu, kotar Hrv. Mitrovica. U njemu je bilo 9 naoružanih osoba. Kada su se približili našoj obali, oružnici su otvorili vatru, te su čamac sa nepoznatim osobama potopili. O. br. 329 -

37) - 17. kolovoza oko 19 sati došlo je među talijanskim vojnicima do svađe radi plaćanja 3 decilitra vina u gostioni Milke Mikić u Kosavini, kotar Novi. U svađi, a izišavši iz gostione počeli su pucati te ranili iz revolvera mladića Matu Mavrića iz Grižana, kotar Crikvenica. O. br. 331 -

38) - 17. kolovoza je odjel od 8 oružnika i 30 ustaša, vršio pregled zemljišta u pravcu Pavića kuća i Markovice, te je napadnut od četnika. Jedan ustaša je ubijen, a drugi u desnu nogu ranjen. O. br. 331 -

39) - 17. kolovoza u 16 sati ubili su četnici iz zasjede u šumi Kekića glavici, seljaka Šemšiju Kurtovića, a ranih još dvojicu iz sela Arapuše. Kola dvoja sa konjima i hranom zarobili, oduzelo pušku sa 100 naboja. Ovo se dogodilo na 10 km od Bos. Krupe prema Duboviku. O. br. 332 -

O. broj 334

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO HRVATSKOG DOMOBRANSTVA GLAVNI STOŽER
Oper. br. uredovno / Taj.
U Zagrebu dne, 1941 M.P.

Po nalogu Vojskovođe,
izvjestitelj za oružništvo,
u z. satnik
/potpis nečitak/

BR. 224

OPTUŽNICA USTAŠKOG REDARSTVA BANJA LUKA OD 19. AVGUSTA 1941. PRIJEKOM SUDU ZAGREB PROTIV 36 SELJAKA OKRIVLJENIH ZBOG PODIZANJA USTANKA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
USTAŠKO REDARSTVO
Broj 514 1941.

Banja Luka 16 kolovoza 1941.

USTAŠKOM ZATVORU

BANJA LUKA

upućuju Vam se 36 seljaka iz okolnih sela u kotaru banjalučkom, koji se okrivljuju radi podizanja ustanka.

Imenovane stavite do dalje odredbe u zatvor.

P.S.
I naknadno ova
dvojica:
Mirko i Simeon
Ivanković iz Jošavke.
V. Markez M.P.

Nezavisna Država Hrvatska
USTAŠKO REDARSTVO
Broj 514/41
19. kolovoza 1941. godine
BANJA LUKA

RAVNATELJ.
u.r.
V. Markez

PRIJEKOM SUDU

ZAGREB

Početkom kolovoza neutvrđenog datuma trebao je buknuti ustanak u kotaru banjalučkom. Povedenim u tom pravcu izvidima

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 168, reg. br. 12/1.

ustanovljeno je, da je na pripremanju tog ustanka radilo više lica stanovnika ranih sela na čelu sa Kurijom Jovom Brankom, Maijancem Milanom i dr. a inspirisan je bio od strane odbjeghh komunista.

Oružnička postaja Kola u spisu broj 625/41 od 11. o.m. označuje kao glavne inicijatore pored navedenih i Goronju Momčila iz sela Pavlovca, Stojakovića Stanoja te Todića Vaskrsija iz sela Motika, Gajlovića Gavru, Milanovića Filipa, Gajlovića Milića, Jovića Dušana i Jovića Ratka iz s. Bistrica, Brkića Dušana i Dragojevića Ljubomira iz Donjeg Pervana, te Dobraša Uroša iz sela Goleša svi iz banjalučkog kotara. Nakon provedenih izviđa Ustaškog Ravnateljstva u Banjoj Luci.

O P T U Ž U J E :

1./ MARJANCA MILANA, pok Mileta iz s. Bistrice, općina Saraćica, kotar Banja Luka, vijere grko-istočnjačke, 48. god. starog, oženjenog, zemljoradnika po zanimanju, do sada navodno ne kažnjavanog, po izgledu zdravog duševno i tjelesno, nepismenog;

2./ GAJLOVIĆA GAVRU pok. Jovana iz s. Bistrice, općina Saračica, kotar Banja Luka, 38. god. starog, oženjenog, zemljoradnika po zanimanju, vjere grko-istoč; do sada navodno nekažnjavanog, po izgledu zdravnog duševno i tjelesno, nepismenog;

3./ MILOVANOVIĆ FILIPA pok. Ostoje, starog 34. god., iz s. Bistrice, općina Saračica, kotar Banja Luka, oženjenog, do sada navodno nekažnjavanog, po izgledu zdravnog duševno i tjeselno, nepismenog;

4./ JOVIĆA RATKA Pavia, iz s. Borkovića, općina Saračica, kotar Banja Luka, zemljoradnik po zanimanju, vjere grko-istoč. neoženjenog, do sada navodno nekažnjevanog, po izgledu zdravog duševno i tjelesno, pismenog;

5./ BRKIĆA DUŠANA Stanoja, iz s. Borkovića, općina Saračica, kotar Banja Luka, starog 37. god; oženjenog, vjere grko-istoč. ; zemljoradnika po zanimanju, do sada navodno nekažnjavanog, po izgledu zdravog duševno i tjelesno, pismenog;

6./ GAJLOVIĆA MILIĆA pok. Teodora, iz s. Bistrice, općina Saračica, kotar Banja Luka, zemljoradnika po zanimanju, starog 35. godina, oženjenog, vjere grčko-istočnjačke, po izgledu zdravog duševno i tjelesno, nepismenog;

7./ JOVIĆA DUŠANA pavla iz s. Borkovića, 36. god. starog, vjere grko-istočnjačke, oženjenog, do sada navodno nekažnjavanog, po izgledu zdravog duševno i tjelesno, nepismenog;

8./ MARJANCA RATKA Milana, iz s. Birstrice općina Saračica, kotar B. Luka, starog 27. god., oženjenog, vjere grko-istoč. zemljoradnika po zanimanju, do sada navodno nekažnjavanog, po izgledu zdravog duševno i tjelesno, nepismenog;

9.1 GORONJU MOMČILA pok. Dušana iz s. Pavlovca općina Saračica, kotar B. Luka, 21. god.; starog, neženjenog, stolara po zanimanju, vjere grko-istočnjačke, do sada navodno nekažnjavanog, po izgledu zdravog duševno i tjelesno, pismenog;

10./ STIJAKOVIĆ STANOJA pok. Todora, iz s. Motika, općina Saračica, kotara B.L. državnog putara po zanimanju, 35. god. starog, vjere grko-istočnjačke, oženjenog, i do sada navodno nekažnjavanog, po izgledu zdravog duševno i tjelesno, pismenog;

11./ TODICA VASKRSIJU Simeuna, iz s. Motika, općina Saračica, kotar Banja Luka, 35. god. starog, zemljoradnika po zanimanju, oženjenog, vjere grko-istočnjačke, do sada navodno nekažnjavanog, po izgledu zdravog duševno i tjelesno, pismenog;

12./ MARJANCA DRAGUTINA Nikole iz s. Birstrice, općina Saračica, kotara Banja Luka, 35. god. starog, oženjenog, po vlastitoj izjavi do sada nekažnjavanog, po izgledu zdravog duševno i tjelesno, zemljoradnika po zanimanju, nepismenog.

Provedenim uvidima ustanovljeno je da su imenovani počinili slijedeće:

1./ Dana 3. kolovoza o.g. na poziv Kurije Jove i Branka, te Momčila Goronje iz s. Pavlovca, otišao je na četnički sastanak radi podizanja ustanka u narodu kotara banjalučkog, koji je sastanak trajao od 5 do 10 časa prije podne. Poslije toga se okrivljeni uputio na ugovoreno mjesto u šumu blizu s. Borkovića, ispod kuće Dušana Brkića, gde je održan drugi sastanak sa stanovnicima obližnjih sela; pozivao je narod da diže ustanak, da se pridružuje četnicima, te da izvrše napad na Majdansku općinu, gde je navodno bilo nekih pušaka. Svi učesnici pomenutog sastanka bili su naoružani sa vatrenim oružjem, a djelomično sa kolcima, sjekirama i kosama itd. Kod kuće je okrivljeni sakrivao oružje i to jednu dvocijevku sa nabojima. Okrivljeni na saslušanju kod ovog Ravnateljstva u cijelosti je priznao svoju krivicu, pa se na osnovu gore izloženog optužuje u smislu & 94, 95, 96 i 98. K.Z. od 1929. god. a u vezi t. 1. 2 i 3 & 2 Z.O. o Pokretnom Prijekom sudu.

2.1 Okrivljeni je došao 3. kolovoza o.g. na poziv Kurije Jove i dr. na četnički sastanak u cilju podizanja ustanka u kotaru banjalučkom i napada na Majdansku općinu. Sastanak je održan u šumi blizu sela Borkovića ispod kuće Dušana Brkića, gde je okrivljeni zajedno sa ostalima pozivao narod da diže ustanak. Na saslušanju kod ovog Ravnateljstva okrivljeni je u celosti priznao svoju krivicu, braneći se jedino da je sastanak napustio po nagovoru Brkića Obrada, koji je navodno rekao njima: „Ljudi ja nisam zato, ajte vi odakle ste došli", pa se optužuje u vezi svega gore izloženog u smislu & 93, 95, 96 i 98 K.Z. iz 1929. godine a u vezi t. 1 i 3. & 2 Z.O. o pokretnom prijekom sudu.

3./ Okrivljeni je došao dana 3. kolovoza o.g. na četnički sastanak u šumu blizu s. Borkovića u cilju podizanja ustanka i napada na Majdansku općinu. Okrivljeni priznaje daje učestvovao u pomenutom sastanku, ali se brani da je isti napustio i otišao svojoj kući pod uticajem apela Brkića Obrada, koji je navodno njima rekao: „ljudi ja nisam zato, ajte vi otkle se došli". Pošto je okrivljeni prisustvovao sastanku te o pripremanoj akciji nije blagovremeno obavijestio vlast optužuje se u smislu & 94, 45, 96 1 98 K.Z. a u vezi 1.1 i 3 & 2 Z.O. o pokretnom prijekom sudu.

4./ Dana 3. kolovoza o.g. na poziv Kurije Jove došao je na sastanak četnika u cilju podizanja ustanka i napada na Majdansku općinu. Sam okrivljeni je bio naoružan sa vojničkom puškom, što slijedi iz opisničke izjave njegovog brata Dušana Jovića (saslušanje br. 7). Okrivljeni je priznao prilikom saslušanja kod ovog Ravnateljstva da je pomenutom sastanku zaista prisustvovao ističući u odbranu da se sa istog uputio svojoj kući po nagovoru Obrada Brkića (vidi saslušanje br. 1 i 2). Na osnovu gore izloženog okrivljeni se optužuje u smislu & 94, 95, 96 i 98 K.Z. a u vezi & 2 t. 1, 2 i 3 Z.O. o Pokretnom Prijekom sudu.

5./ Dana 3. kolovoza okrivljeni je prisustvovao četničkom sastanku u cilju podizanja ustanka i napada na Majdansku općinu. Prilikom saslušanja kod ovog Ravnateljstva okrivljeni je priznao . da je sastanku prisustvovao, ali se brani da je isti napustio, odgovorivši Kuriji sledeće: „brate Jovo, ja nikuda ne idem od svoje kuće, ako je klati neka me kolju ovdje", ti se gubi odavde da ne bude nikakova zla u našem selu. Prednja izjava izgleda vjerodostojno obzirom na svjedočenja Goronja Momčila, Jovića Ratka te Jovića Dušana (vidi saslušanje br. 7, 4 i 9). Ovo Ravnateljstvo uzima to u obzir, ali stoji na stanovištu da je okrivljeni trebao, znajući o nakani braće Kurije i dr. blagovremeno

obavijestiti vlast o tome, pa pošto to nije učinio može se pravom smatrati da, iako je odustao od dalje suradnje sa Kurijama, svojim prešućivanjem pružio pomoć pobunjenicima pa se stoga i optužuje u vezi t. 3 & 2 Z.O. o Pokretnom Prijekom sudu;

6./ Dana 3. kolovoza o.g. po nalogu Kurije Jove okrivljeni je otišao u selo Goleš kod Jovića Marka sa porukom da taj sakupi što više ljudi radi podizanja ustanka i napada na Majdansku općinu, a u cilju nabavke oružja. Na saslušanju kod ovog Ravnatelj. okrivljeni je priznao da je zaista označenog dana predao Kurijinu poruku Mirku Joviću, pa se radi toga i optužuje u smislu & 95 K.Z. a u vezi t. 3 & 2 Z.O. o Pokretnom Prijekom sudu.

7./ Dana 3. kolovoza prisustvovao je naoružan četničkom sastanku u šumi pokraj sela Borkovića, koji je imao cilj podizanja ustanka i napad na Majdansku općinu. Istog dana okrivljeni je primio u svoju kuću Jovu Kuriju i Branka iznio im hrane i primio od njih jednu vojničku pušku sa 42 metka. Okrivljeni priznaje u cijelosti svoju krivicu čak šta više prilikom saslušanja izjavljuje: „svi smo pristali sa odobravanjem i velikom voljom za ustanak". Radi svega toga okrivljeni se optužuje u smislu & 94, 95, 96 i 98 a u vezi t. 2 i 3 Z.O. o Pokretnom Prijekom sudu.

8./ Dana 3. kolovoza o.g. okrivljeni je učestvovao naoružan četničkom sastanku pokraj sela Borkovića u cilju podizanja ustanka i napada na Majdansku općinu. Prilikom saslušanja kod ovog Ravnateljstva Marjanac Ratko iz početka pobija navode optužbe, ali pri suočenju sa ocem (Marjancem Milanom) priznaje svoju krivicu potvrđujući da je zaista prisustvovao četničkom sastanku naoružan sa očevom puškom, pa se radi gore izloženog i optužuje Prijekom sudu u smislu & 94, 95, 96 i 98 K.Z. a u vezi t. 2 & 2 Z.O. o Pokretnom prijekom sudu.

9./ Dana 2. kolovoza o.g. oko 23 časa kada je došla u kuću okrivljenog ustaška patrola i tražila ga, okrivljeni je pobijegao od nje i otišao u šumu, gdje se sastao sa Jovom i Brankom Kurijom. Uzevši sakrivenu u šumi municiju i oružje, okrivljeni je sa glavnim inicijatorima namjeravanog ustanka tj. braćom Kurijama pošao kod Marjanca Milana, kod koga su se sakupili neki seljaci pa se je sa njima zajedno uputio zatim na ugovoreno mjesto četničkog sastanka u šumi pokraj sela Borkovića. Na saslušanju kod ovog Ravnateljstva Goronja je priznao svoju krivicu potvrđujući navode optužbe, da je dragovoljno učestvovao u podizanju ustanka, a pozivao i ostale seljake da im se pridružuju radi napada na Majdansku općinu. Na osnovu gore izloženog okrivljeni se optu-

žuje naslovu u smislu & 94, 95, 96 i 98 K.Z. a u vezi t. 1 i 3 Z.O o Pokretnom Prijekom sudu. & 2.

10./ Okrivljeni je zajedno sa Todićem Vaskrsijem tj. (br. 11) pobjegao dana 1. kolovoza o.g. od ustaške patrole koja je sprovodila njih u Banja Luku kao taoci. Okrivljeni se sakrio u šumu a sutradan se sastao sa braćom Kurijama, sa kojima se trebalo dogovoriti u pogledu podizanja ustanka i napada na Majdansku općinu. Sastanak sa Kurijama je održan na ugovorenom mjestu u šumi. Prilikom saslušanja kod ovog Ravnatelj, okrivljeni je priznao svoju krivicu, potvrđujući da je sa Kurijom Jovom i Brankom surađivao na podizanju ustanka. Iz saslušanja svjedoka Dragojevića Ljubomira i Dragojevića Vase proističe da je okrivljeni zajedno sa Todićem (br. 11) obišao i kuću Dragojevića u cilju predobijanja ukućana za ustanak. Pri tom je nosio lisnicu koja bila puna s nečim, ah je okrivljeni negirao ovu činjenicu tvrdeći da je kućevlasnik vjerojatno zamjenio lisnicom njegov kaput, koji je on držao savijen pod rukom. Dragojević Ljubomir međutim dobro se sjeća, da je hsnicu zaista vidio te navodi jedan detalj, kojim potkrepljuje svoj iskaz: naime, dok su sjedili, u blizini se nalazilo prase koje je lisnicu slučajno preturilo pa kada je to Dragojević Ljubomir to primjetio i upitam šta ono prase prevrnu okrivljeni mu je navodno odgovorio tašna. Ovoga se svjedok po njegovom iskazu vrlo dobro sjeća te uporno ostaje pri svojoj izjavi. Iz njegove dalje izjave vidi se da je okrivljeni Stijaković tražio od njega momka da mu prenese neko pismo u s. Mehun. Okrivljeni međutim poriče ovaj navod, tvrdeći da o tome uopće nije bilo govora. Na osnovu gore izloženog okrivljeni se optužuje Naslovu u smislu & 94, 95, 96 i 98. K.Z. a u vezi t. 1 i 3 & 2 Z.O. o Pokretnom Prijekom sudu.

11./ Okrivljeni je zajedno sa Stijakovićem (10. br.) posjetio Dragojevića Ljubomira u cilju vrbovanja ljudi za ustanak. Pri odlasku videči da im stvar sa Ljubomirom nije uspjela Todić je počeo grditi i prijetiti Dragojeviću govoreći: „prva kugla tebi u čelo dok se vratim iz Majdana" svjedok Vaso Dragojević koji je bio prisutan ovoj svađi navodi da je okrivljeni posle toga rekao i sledeće: „što sjedite ovdje, što držite gunjeve na ramenima, ovamo je sav narod poklan, a vi se ne dižete". Todić međutim odlučno pobija i ovaj iskaz. Iako se njegov iskaz slaže sa iskazom Stijakovića njegovog pratioca, ipak postoji vjerovatnoća da su se oba dvojica dogovorila obzirom da su se prilikom uhićenja od strane oružnika i dalje sve do privođenja u zatvor stalno nalazili zajedno. Poslije svega Ovoga okrivljeni se sastao sa braćom

Kurijama i drugovima te od Kurije dobio nalog da ide sa Goronjom Momčilom i Brkićem Markom po pušku koja je bila sakrivena na jednoj njivi. Puška je bila namjenjena okrivljenom te se on s njom u ruci vratio na ugovoreno mjesto sastanka. Okrivljeni je zajedno sa braćom Kurijama i drugim četnicima surađivao i učestvovao u svim dogovaranjima i pripremama na Majdansku općinu. Radi svega gore izloženog ovo Ravnatelj, je našlo za shodno da okrivljenog optuži Prijekom sudu u smislu & 94, 95, 96 i 98 K.Z. a u vezi t. 1 i 3 & 2 Z.O. o Pokretnom Prijekom sudu.

12./ Okrivljeni je dana 1. kolovoza o.g. primio u kuću Todića Vaskrsiju i Stijaković Stanoja koje je znao shodno njihovoj a i njegovoj vlastitoj izjavi da su pobjegli od ustaša, ali iako je o tome znao, nije o tome obavijestio vlast dao im je hrane i dozvolio da prenoće u njegovom kukuruzu. Dana 3. kolovoza o.g. okrivljeni se sastao sa braćom Kurijama i Maijancem Milanom kojom je prilikom dobio nalog od Kurije da odnese pismo Dragojevića Ljubomiru. Okrivljeni je djelomično izvršio nalog i uputio se kod Dragojevića Ljubomira, da mu preda pismo, ali to nije učinio samo s razlogom što je prelazeći njegovoj kući čuo svađu, koja je izbila bila između Dragojevića i Todića. Videći da bi se Dragojević mogao pokazati nesiguran, okrivljeni nije pismo predao već se vratio kući i shodno vlastitom iskazu pismo pocjepao i bacio u rijeku. Nadalje se okrivljeni ponovo sastao sa braćom Kurijama na ugovorenom mjestu. Radi svega gore izloženog okrivljeni se optužuje Naslovu u smislu & 94, 95, 96 i 98 k.z. a u vezi tačke 1 i 3 & 2 Z.O. o pokretnom priekom sudu.

Iz saslušanja svjedoka Dragojevića Ljubomira proističe da su u organizovanju namjeravanog ustanka umješani prsti odbjeglih komunista, koji se sakrivaju po obližnjim šumama i imaju povjerenike i pouzdane drugove u redovima seljaka. U organizovanju kako se vidi igrao je važnu ulogu Maslo Idriz (Adema) kovinotokar iz Gornjeg Šehera, osuđivan na robiju kao učesnik komunističke afere u Banjoj Luci godine 1936-7, koji je održavao veze i imao vjerne pomagače u ličnostima braće Kurija i dr. lica protiv kojih se kod ovog Ravnateljstva vodi odvojen postupak, dok je za Kurijama raspisana potraga. Kurijin suradnik Marjanac Milan, ipak nije upućen u stvar povezanosti Kurije i Masla Idriza, pa kako bi o tome mogla najviše reći braća Kurije, a isti se nalaze u bjegstvu, Ravnateljstvo još nije steklo definitivni sud o stepenu povezanost? između komunista i seljaka.

Od 36 seljaka, koji su od strane oružničkih organa predvedeni ovom Ravnateljstvu, a za koje je isto steklo, ubeđenje da ne samo da nisu krivi već i nebi mogli pružiti nikakve podatke potrebne, u ovoj stvari pušteno je njih 23 na slobodu.

Pošto je ovo Ravnateljstvo dovršilo izvide, cieli se dokazni materijal dostavlja naslovu na daljnji zakonski postupak.

RAVNATELJ USTAŠKOG
REDARSTVA
U BANJOJ LUCI
I NADZORNIK USTAŠKOG
REDARSTVA
ZA BIV. VRBASKU BANOVINU:

BR. 225

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI LJUBINJE OD 19. AVGUSTA 1941. DRŽAVNOM TUŽITELJSTVU TREBINJE 0 POSTUPKU SA IMOVINOM 145 LICA PRAVOSLAVNE VERE, KOJA SU ODVEDENA U LOGOR GOSPIĆ[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U LJUBINJU
Broj: 1447/41

R. Ljubinje, 19-VIII-1941.

Predmet: Bespravno klanje stoke,
koja je preuzeta od ove
kotarske oblasti u ime
Ravnateljstva za drž. ponovu.-

DRŽAVNOM TUŽITELJSTVU

Trebinje

Ova kotarska oblast izselila je oko 145 lica grčko-istočne vjeroispovjesti za logor u Gospiću. Prilikom toga izseljavanja

[1] Kopija u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 201, reg. br. 37/21-1. Dokumenat oštećen.

vršen je popis cjelokupnog imetka izseljenika, kao što je to naređeno odnosnim okružnicima Državnog Ravnateljstva za Ponovu.

Među inim objektima, koje je bilo vlasništvo izseljenika, bilo je dosta krupne i sitne stoke. Ta je stoka data na čuvanje izvjesnim licima.

Međutim Ustaški logor u Ljubinju, čiji je logornik gosp. Jure Boroje iz Ravnog, bez znanja i ovlasti ove oblasti ili Državnog Ravnateljstva za Ponovu izdao je nalog da se ta stoka kolje za potrebe ustaškog logora. Tako je zaklato oko 81 komad stoke, što krupne, što sitne, a podpisani je i ovom prilikom, kao i svagda, od ustaškog logora stavljen pred gotov čin.

Ovjerovljeni prijepisi saslušanja odgovornih lica, kao i drugi dokazi krivnje prilažu ovom izvještaju, a originali poslati su Državnom tužiteljstvu u Trebinju.

Prednje mi je čast dostaviti, s molbom na znanje i daljnji zakonski postupak.-

M.P.

Kotarski Predstojnik

BR. 226

OKRUŽNICA ZAPOVJEDNIKA CJELOKUPNE ORUŽANE SNAGE I MINISTRA DOMOBRANSTVA SLAVKA KVATERNIKA O ZABRANI OFICIRIMA I PODOFICIRIMA DA STANUJU KOD SRBA I ŽIDOVA[1]

OKRUŽNICA

Častnicima i dočastnicima zabranjujem da stanuju kod Židova, korupcionaša, Srba i poznatih jugoslovena ih masona.

Svaki častnik i dočastnik ima svojem zapovjedniku prijaviti gdje stanuje i ko mu je stanodavac.

Zapovjednici pozvati će one častnike i dočastnike čiji su stanodavci Židovi, korupcionaši, Srbi, poznati jugosloveni ili masoni, da se u najkraćem roku isele. U protivnom pozvati će takove na odgovornost i o tome izvjestiti Ministarstvo.-

U Zagrebu dne 20. kolovoza 1941.

I. odjel Br. 1062/taj.

Zapovjednik cjelokupne oružane snage i Ministar Domobranstva
Doglavnik-Vojskovođa:
Slavko Kvaternik, v.r.

OVJERA:
Pročelnik I. odjela
gl. stožer, pukovnik:
Vujanić[2]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
glavni stožer
Pam. Br. 1878/Taj.
U Zagrebu dne 1941

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 83, reg. br. 1/1-1.
[2] Petar.

IZVEŠTAJ VELIKOG ŽUPANA VELIKE ŽUPE VUKA DR JAKOBA ELIKERA OD 21. AVGUSTA 1941. MINISTRU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O ZLOČINIMA USTAŠA NAD SRBIMA U SREMU[1]

Vukovar, dne 21. kolovoza 1941.

Gospodinu

MINISTRU UNUTARNJIH POSLOVA

Zagreb.

Gospodine Ministre!

U smislu našeg poslijednjeg razgovora, čast mi je Vam na Vašu ličnost podnijeti slijedeći izvještaj o nemilim događajima u ovoj Župi, koji su izazvali veliku nesigurnost i nepotrebno uzbuđenje u širokim slojevima pučanstva.

Dne 11. kolovoza ubijeni su uprkos jasne Poglavnikove zapovjesti da niko nema pravo drugoga bez razloga lišiti života, opet 11 Srba građana iz Šida. Imena tih ubijenih Srba jesu: Đurić Branko, Đurić Mirko, Đurić Đoko, Jovanović N., Jovanović N., Dr. Trunić javni bilježnik iz Šida, dočim imena ostalih nisam mogao saznati. Ovi ubijeni Srbi odvedeni su u noći po vojnicima Ustaške bojnice iz Hrv. Mitrovice i streljani bez ikakvog razloga i bačeni u Dunav kod Iloka.[2] Kod svih tih Srba radi se o vrlo uglednim ljudima iz Šida, a nije bilo nikakvog povoda da se ti ljudi hapše, a još manje da se bez suđenja ubijaju. Odgovorni za taj postupak jesu: Ihk bojnik ustaške bojnice iz Hrv. Mitrovice te satnici Čeple, Hubl, i Pavelić. Isti ljudi su i odgovorni za ubijstvo Srba iz Platićeva kao i za ubijstvo nekog Magoč Janoša iz Hrtkovaca koji je inače Mađar i za koga se interesiralo Mađarsko poslanstvo u Zagrebu. Ja sam g. Ilika više puta upozorio na taj

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 213, reg. br. 20/2-1. Prilog: zapisnici sa saslušanja i jedan izveštaj u vezi s izveštajem dr Elikera.

[2] Podaci o zločinima ustaša u Sremu nalaze se i u dnevnom izveštaju Oružništva od 9. avgusta 1941. u kome se navodi sledeće: „U selu Svilošu uhićeno 58 osoba, u Suseku 20, kao i Ćerevići i Ništanima po 20 osoba. Na smrt je osuđeno 43 osobe." Vojni arhiv, ANDH, k. 1, reg. br. 9/2-23. Takođe o zločinima u Sremu daje podatke Dušan Lazić u svojoj knjizi „Sremska Mitrovica", 1969. godine, str. 199, gde se navodi da je 250 lica dovedeno iz Bijeljine, posle mučenja u mitrovačkom zatvoru poubijano i bačeno u Savu kod Bosuta.

njegov postupak ali bez uspjeha, pa Vas gospodine Ministre zato molim da preduzimate potrebne korake da se ti ljudi opozovu odavde a na njihova mjesta da se postavljaju umjereni časnici. Gospodin Ilik i njegovi časnici došli su u sukob sa svima Kotarskim predstojnicima, jer isti ne odobravaju taj njihov postupak prema Srbima. Uslijed stalnog progona Srba došlo je do toga da su mnogi Srbi napustili svoje gospodarstvo koje sad stoji neobrađivo, pa neka srpska sela iz straha od Ustaša po nekoliko dana nisu smjeli izaći na ulice, a po noći su spavah obučeni spremni svaki čas na begstvo. Nadalje su vojnici Ustaške bojnice u Rumskom i Mitrovačkom Kotaru oduzeli Srbima pa i nekim Nijemcima i Hrvatima bicikle i auta koji su nagomilavali u zgradi Ustaške bojnice u Hrv. Mitrovici. Njihov postupak je išao tako daleko da su ljude na ulici skinuli sa bicikla i oduzeli.

Uslijed ovakog ponašanja vlada kod naroda dosta veliko neraspoloženje prema njima, naročito u Rumi koji je grad sa pretežnim njemačkim pučanstvom, gdje svakodnevno prolaze kamionima natovarenim puškomitraljezima po ulicama o čemu sam se ja lično mogao uvjeriti. Prilikom njihovog prolaza sa puškomitraljezima kroz grad, dobio sam utisak da je to upereno protiv njemačkog pučanstva grada Rume, jer drugog razloga za takav postupak ne mogu naći, jer je Ruma kao centar Njemaca u Srijemu poznata kao miran grad i sve dosada nije se ništa desilo, što bi opravdalo takav jedan postupak.

Molim gospodina Ministra, da izvoli proraditi na time, da se Ustaška satnija povuče iz Rume i to ukoliko više, što je ovih dana u Rumi formirana njemačka bojnica u smislu Poglavnikove odredbe o osnivanju njemačke bojnice po vodstvu njemačke narodne skupine, jer bi moglo uslijed zategnutost koja sada vlada doći do kakvog neželjenog sukoba.

U interesu reda i mira u mojoj Župi, molim da se opozovu bojnik Ilik i satnici Čeple, Hubl i Pavelić, jer se oni mješaju u razne političke stvari za koje smatram da sam jedino ja nadležan, jer sam u svako doba spreman snositi odgovornost za red i mir u mojoj Župi, ali postupak tih ljudi onemogući moj rad u tom pogledu.

Po dobivenim izvještajima od strane Oružničkih postaja iscenira se ponekad neki prepad sa strane Srba samo zato, da bi se imalo uzrok krvnički prema Srbima postupati. Tako na pr. se ovih dana navodno desio slučaj prepada na osnovu čega je Ustaška bojnica htjela opkoliti srpsko selo Jarak i istrijebiti celo pučanstvo toga sela a selo zapaliti. Samo energičnom intervencijom Kotar-

skog predstojnika u Hrv. Mitrovici sprečeno je to. Nadalje se navodno u blizini nekog srpskog sela imali nalaziti neki sumnjivi elementi u kukuruzu na osnovu čega su ustaši htjeli kukuruzna polja opkoliti i sva polja bombama uništiti.

Kotarski predstojnik koji je sumnjao u te vijesti, predložio je da se ta polja daju pretražiti i eventualna sumnjiva hca uhvatiti, a ne kukuruzna polja uništiti na osnovu čega se onda odustalo i od jednog i od drugog. Shčnih slučajeva dešavaju se stalno, pa se plašim da će Srbi ako se ovako i nadalje sa njima postupi zaista jednog dana se latiti oružja i povući se u kukuruzna polja. Kakva šteta će onda nastati za cjelokupno naše gospodarstvo ne moram posebice naglasiti.

Nadalje sam ustanovio da Ustaško redarstvo u Hrv. Mitrovici i Rumi na čelu kojeg stoji g. Lendrec i g. Gadžo učinili su velike nepravilnosti u njihovom radu. Tako su oni na pr. zatvorili bogatog Srbina iz Rume po imenu Ostojić i pustili ga na slobodu tek onda, kada je njima položio 150.000 dinara. Nadalje su oni zatvorili i druge Srbe, pa čak i Hrvate koji su tako istukli, da su jedva se mogli držati na nogama. Tako su na pr. istukli Hrvata iz Petrovaradina po imenu Dr. Robert Paunović i braća Jelačića iz Petrovaradina. Nadalje su ti ljudi oduzeli Židovima iz Iloka navodno oko 2,000.000 dinara isto tako Židova iz Rume i to u gostioni, a po njihovim izjavama po tajnom nalogu iz Zagreba. Gospodin Gadžo se čak i prema sestri Poglavnikovog krilnog pomoćnika Savljaka vrlo nepristojno ponašao.

Oni su u njihovom radu pozivaju stalno na neke tajne naloge iz Zagreba i traže od Kotarskih predstojnika, da izvršuju njihove naloge. O shvaćaju njihovog zadatka svjedoči jedan dopis koji je g. Lendrec uputio Povjerenstvu za izhranu u Buđenovcima koji u prepisu pod *AJ* priključim. U ovom pismu naređuje g. Lendrec da neki g. Ljubinković iz Buđenovaca imade samo gosp. Lendrecu prodati svinje, pa da Buđenovci spada u reon koji je dodjeljen Pil Stjepanu iz Rume, te prema zakonu ne može niko a najmanje g. Lendrec zabraniti da Pil Stjepan kupuje svinje u Buđenovcima.

Saznao sam, da g. Gadžo prije propasti Jugoslavije bio tajni agent jugoslovenskog režima u Beogradu, a izgleda da je tek posljednjih mjeseca otkrio svoje Ustaško srce. Tražio sam njegov službenički list iz Beograda iz kojeg ću vjerovatno saznati više o njegovom dosadašnjem radu.

Dalje sam mogao ustanoviti da je Ustaško redarstvo delilo posebne nagrade za naročite radove. Tako je na pr. Predstojnik

redarstva u Hrv. Mitrovici gosp. Franja Truhar dobio 10.000 dinara zato što je pokazao gospodinu Lendrecu put do Iločkih Židova, što smatram da nikako ne bi smjelo biti, jer je on kao državni činovnik za svoj rad plaćen. Molim da se i ova gospoda pozivaju na odgovornost.

Prilikom izviđanja ovih slučajeva ustanovio sam, da je Ministarstvo unutarnjih poslova postavilo neke činovnike a tako i Predstojnika redarstva u Hrv. Mitrovici kao činovnike u Zemunu i dodijelilo ih je sa radom u Hrv. Mitrovici uslijed čega svi ovi činovnici pored redovne plaće dobijaju i paušalni putni trošak. Tako je na pr. Predstojnik redarstva u Hrv. Mitrovici pored njegove plaće dobijao 6.000 dinara putnog troška, ukupno dakle oko 12.000 dinara mjesečnu platu. Smatram da to nikako nije u interesu Državne riznice, te molim da se ti činovnici postavljaju kao činovnici u Hr. Mitrovici gdje stvarno rade, da otpada taj paušalni putni trošak, koji inače iznaša mjesečno 44.000 dinara za ove činovnike.

Molim gospodina Ministra, da izvoli preduzeti potrebne korake da se imenovani elementi nemira otstranjuju iz ove Župe, jer nisam inače u mogućnosti snositi odgovornost za red i mir u ovoj Župi.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Primljeno, dne 25. VIII 1941
Broj 26321 Pr. priloga 2

ZA DOM SPREMAN!
HAJL HITLER!
J. Eliker

BR. 228

NAREĐENJE ZAPOVJEDNIŠTVA BOSANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA OD 22. AVGUSTA 1941. ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O MERAMA ODMAZDE PREMA STANOVNIŠTVU ZBOG UBISTVA DOMOBRANSKOG OFICIRA NA PUTU SJETLINA - STAMBOLČIĆ[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
BOSANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA
V. t. Br. 1666
22. kolovoza 1941.
SARAJEVO

ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE.-

Dne 16. kolovoza 1941. godine oko 14. sati na cesti Sjetlina-Stambolčić umoren je na zvjerski način zrakoplovni bojnik Tomislav Kalašić. Prema prikupljenim podatcima ovo umorstvo izvršeno je na smišljen i unapred proračunan način, jer su četnici održavali najuže veze sa ukućanima pok. bojnika. Izvidima se ustanovilo da su kod pok. bojnika bile dvije žene grčko istočne vjere u službi, koje doznavši za njegovo putovanje u smjeru Sarajevo, o tome obavijestile zlikovce, koji su na temelju tih podataka upriličili dobro smišljenu zasjedu.

Ovaj slučaj zahtjeva provedbu najstrožijih sankcija, te s toga,

ZAPOVJEDAM

1.- Sankcije imaju se provesti na slijedeći način:

a/ Obe žene koje se naprijed spominju imade oružnička postaja Prača uhititi i predati prijekom sudu u Sarajevu;

b/ Boško Šarenac i Toma Manjkalović, oba iz Sjetline, kotar Rogatica imaju se, pošto su se odmetnuli, odmah uhititi i na licu mjesta strijeljati. Njihove kuće imaju se spaliti.

***d* Sa područja Sjetlina-Stambolčić valja 10 najuglednijih stanovnika na mjestu počinjenog umorstva strijeljati.**

2.- Za provedbu rečenog u toč. 1 odrediti će:

- zapovjednik 7. p.p. jednu satniju sa strojnicom;

- zapovjednik 5. topničkog odjela jedno odjeljenje brdskih topova;

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143, reg. br. 54/1-1.**

- zapovjednik 4. oružničke pukovnije jednog oružničkog časnika sa 15 oružnika.

3.- Određeni oružnički časnik rukovoditi će označenom akcijom, a dijelovi domobranstva služiti će kao zaštita i podrška pri provedbi iste.

Spaljivanje kuća ima se izvršiti preko osoba koje će se odrediti od mještana u dotičnom selu.

4.- Kaznena ekspedicija izvršiti će pokret na dan 22. o.mj. u 6.50 sati, vlakom sa ovdašnje želj. stanice s tim što će se istoga dana uveče vratiti u Sarajevo.

Uput i povratak regulirati će šef vojnog predstav. pri ravnatelj. državnih želj. za B.H.

5.- Izvršenje sankcije objaviti javnim proglasom sa napomenom da će se u opetovanom slučaju primjeniti još strožije sankcije. Sve kuće u okrugu od 1 km. od točke sabotaže, grčko istočnjaka, biti će uništene a odgovarajući broj muškaraca streljan.

Ovaj proglas izdati će u Sarajevu ovo zapovjedništvo, a u Sjetlini napred navedeni oružnički časnik na način na koji je tamo uobičajeno davanje javnih oglasa.[2]

Razaslato:
Zapovjedniku 4. oružnič. pukovnije,
Zapovjedniku 7. pješ. pukovnije,
Zapovjedniku 5. topničkog odjela,
Šefu voj. pred. pri rav. drž. želj.,
Glavaru E. ovoga zapovjedništva.

Zapovjednik u z.
pukovnik
Rupčić[3]

[2] **Vidi dok. br. 233.**
[3] Mate.

BR. 229

DNEVNI IZVEŠTAJ ORUŽNIŠTVA OD 22. AVGUSTA 1941. 0 VAŽNIJIM DOGAĐAJIMA NA TERITORIJI NDH SA PODACIMA 0 UBIJANJU SRBA U ŠUMI ZVANOJ „DURALE"[1]

D N E V N O I Z V J E Š Ć E
o važnijim događajima, a prema podatcima oružništva za dan 22. kolovoza 1941 godine.

1) - 27. srpnja oko 15 sati službujući oružnik na malti u Stolcu, oduzeo je od 2 ustaše jednu ženu. Uslied ovog je došlo do zategnutosti između ustaša i oružnika. Ustaše su se grozile oružnicima, da će poćeti sve hvatati i ubijati državne organe, jer da za njih oružništvo i vojska nije ništa. O. br. 403 -

2) - 2. kolovoza prilikom ponovnog zauzimanja mjesta Budimlić Japre od strane oružnika, nađen je na vratima kuće Luke Škondrića jedan letak komunistički, sa naslovom: „Radni narode". O. br. 397 -

3) - 6. kolovoza su ustaše Careve Ćuprije na području postaje Vozuće, krila Sarajevo ucienile doktora Branka Stakića za 30.000 dinara. Priložen je prepis pisma doktora Stakića trgovcu Mustafi Đerziću, u kojem Stakić moli, da Đerzić za njega isplati 30.000 dinara, što je ovaj uradio, davši novac ustaši Franji Pejiću. O. br. 402 -

4) - 14. kolovoza je prijavila žena ubijenog Jevte Malića, po ustašama, da su ustaše odveli iz sela Prijakovca, Ranića i Tuijaka, kotara Banja Luke oko 30 seljaka te ih u šumi zv. Durale ubili i pokopali u jednu jamu. Prije toga su ustaše odnijeli iz domova ubijenih novac, rakiju, slaninu i meso. O. br. 395 -

5) - 13. kolovoza poslie podne je eksplodirala paklena mašina u židovskoj crkvi u Čakovcu. Jedan ugao crkve je srušen. Prozori svi polupani. O. br. 405 -

6) - 18. kolovoza u 4 sata ujutro odmetnuo se u šumu tabornik iz Vusine, kotara Tuzla sa 18 drugova. Odnijeli su 5 pušaka sa 80 naboja, jednu bombu, 2 pisaće mašine i nekoliko ustaških pečata. O. br. 412 -

7) - 18. kolovoza je pojačan položaj na području postaje Strupnić sa 16 teretnih samovoza domobrana.

19. kolovoza je izvršen napad u pravcu Bos. Grahova i zauzeta su sela Čaprazpije i Pravo. Odmetnici su imali 20 mrtvih,

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 81, reg. br. 11/3-1.

a kod nas 5 ranjenih oružnika, od kojih je jedan podlegao O. br. 411 -

8) - 19. kolovoza oko 14 sati krenuo je odred od 2 satnije domobrana sa oko 60 do 70 građana iz Ključa za Ribnik. Na putu 16 km od Ključa odred je napadnut od odmetnika, razbjegao se i povukao. Vojnici se pojedinačno vraćaju u Ključ. Ranjenih teže i lakše ima oko 15. Prilikom povlačenja 20 vojnika palo u nesviest od vrućine. Broj mrtvih nepoznat. O. br. 400 -

9) - 19. kolovoza pokidane brzoglasne linije i stubovi između Berkovića i Stolca.

Vod vojnika, koji je krenuo iz Stolca u Berković napadnut, 11 vojnika i 1 poručnik poginuli, 12 vojnika ranjeno, 15 vojnika i 1 oružnik zarobljeni, razoružani, do gola svučeni i pušteni. Učestvovalo oko 300 četnika. Na brdu Hrgut, nalazi se oko 3000 četnika. O. br. 409 -

10) - 20. kolovoza u 9 sati nađen je ranjen u nogu domobran stražar na željezničkoj postaji Sjetlina, od četnika, kojih je bilo više. O. br. 410 -

11) - 21. kolovoza u 2 sata razrušena je eksplozivom željeznička pruga između postaje Police i Diklić, kotara Trebinje. O. br. 408 -

O. broj 414

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
Glavni stožer
Oper Br. uredovno/Taj.
U Zagrebu dne, 1941

Po nalogu Vojskovođe,
izvjestitelj za oružništvo,
u z. satnik
/Potpis nečitak/

BR. 230

IZVEŠTAJ OFICIRA ZA VEZU IZ KARLOVCA OD 22. AVGUSTA 1941. MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA O MUČENJU JEVREJA PRILIKOM TRANSPORTOVANJA IZ LIKE[1]

Karlovac:

Častnik za vezu: bojnik Reš

1) Postupak sa Židovima, koji se vraćaju iz Like. Krcaju po 60 ljudi u 1 teretni vagon, bez vode, ljudi umiru u vagonima (20. VIII. 5 mrtvih u Jaski u vagonu) Talijani prebacuju Nehumani postupak.
2) Talijani raspolažu slikama o ubijenim Srbima.
3) Navodno će na 1. IX seliti tal. armija iz Karlovca u Sušak.

22. 8. 1941.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA (potpis nečitak)
MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA
br. T.352 prim 11/IX

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 239, reg. br. 29/5-3.

BR. 231

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U KONJICU OD 22. AVGUSTA 1941. VELIKOJ ŽUPI HUM 0 OTPREMLJENIM SRBIMA U LOGOR GOSPIĆ[1]

KOTARSKA OBLAST U KONJICU
Broj prez. 58/41.

Predmet: Pritvaranje i otpremanje u zbirališta Srba i Židova.

Konjic, dne 22. kolovoza 1941.

VELIKOJ ŽUPI HUM

Mostar.

Savezno naredbi broj prez. 178 od 2. kolovoza 1941. izvješćujem, da sam slijedeće Srbe odpremio u zbiralište Gospić:

1/ Jakovljević Pero,
2/ Kuljanin Danilo,
3/ Golubović Đorđo,
4/ Jakovljević Miloš,
5/ Mrkajić Neđeljko,
6/ Kuljanin Aleksa,
7/ Jakovljević Trifko,
8/ Kuljanin Đuro,
9/ Lambić Risto,
10/ Domić Mile.

Kot. predstojnik:
M.P. **(potpis nečitak)**

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 189, reg. br. 6/2.

BR. 232

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U NEVESINJU OD 22. AVGUSTA 1941. VELIKOM ŽUPANU MOSTAR O HAPŠENJU I OTPREMANJU SRBA U LOGORE SA PODRUČJA OVOG KOTARA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U NEVESINJU
Broj 1908/41.

Predmet: Pritvaranje i otpremanje u zbiralište, Srba i Židova-komunista-okružnica.

VELIKOM ŽUPANU

Mostar

Savezno nalogu br. 1129/41 od 22. VIII. ove godine priopćujem, da su svi Srbi u gradskom području ovog kotara, a koji su bili ma i malo sumnjivi, po Ustaškim organima još ranije pritvoreni i u koncentracione logore sprovedeni.

Osim gradskog područja srpska sela nijesu u domašaju vlasti uslijed četničkih akcija, pa radi ovog i smirivanja i da bi vojne vlasti izvršile svoju dužnost, potpisati nije mogao sa sela vršiti nikakva hapšenja.

Kao primjer navodim; 20 srpnja t.g. po nalogu Gradskog Redarstva u Mostaru pritvorio sam 8 Srba koji su sprovedeni u Mostar. Još istog dana svi Srbi iz obližnjih sela pobjegli su u šume.

Radi ovog vojne vlasti zabranile su u ovom kotaru daljnje hapšenja.

Kotarski predstojnik;
M.P. **I.Vladenović**

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 189, reg. br. 21/9.**

BR. 233

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKOG KRILA SARAJEVO OD 22. AVGUSTA 1941. 0 STRELJANIM OSOBAMA IZ KOTARA ROGATICA OD STRANE KAZNENE EKSPEDICIJE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 278/J.S.

Izvještaj o izvršenoj kaznenoj ekspediciji.

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU -JS-

ZAGREB

Sarajevo, 23. kolovoza 1941.

Zapovjednik oružničkog krila Sarajevo spisom Taj. Br. 225 od 22. kolovoza 1941. izvješćuje slijedeće:

„Na osnovu usmene zapovjedi Zapovjednika Bosanskog Divizijskog područja i Zapovjedi V.T. broj 1666 od 22. kolovoza ove godine podnosim slijedeće izvješće:

Dne 22. ovog mjeseca sam krenuo u 7 sati sa jednom satnijom vojske i jednim topom vlakom posebnim za Sjetlinu, gdje sam izvršio spaljenje kuće i dviju nuzprostorija Boška Šarenca, mesara iz Sjetline, koji se je odmetnuo u četnike. Od zapovjednika postaje oružničke u Prači saznao sam, da se kuća Tome Manjkalovića ne nalazi u selu Sjetlini niti u blizini istog sela, već u selu Miošići, općine Prača, rejon oružničke postaje Stjenice, te ista nije mogla radi velike udaljenosti biti spaljena. Boško Šarenac i Tomo Manjkalović su u bjegstvu.

Nadalje je upućeno jedno odjelenje pod zapovjedništvom oružničkog narednika Alije Kohnića, zapovjednika postaje Pale u selo Šapci, da uhiti tri čovjeka radi strijeljanja, ali isti nije našao u selu nikoga sem žena i djece.

Iz sela Grabovice i Podgraba-Sjteline i Prače uhićena su i strijeljana slijedeća lica:

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143, reg. br. 56/1-1.

1) SAVO VUKOVIĆ, Stojanov iz Podgraba, općine Prača, kotara Rogatičkog,

2) TRIŠA GAJOVIĆ, iz sela Grabovice općine Prača, kotara Rogatičkog,

3) BLAGOJE ANĐELIĆ, iz Podgraba, općine Prača, kotar Rogatica,

4) LAZAR SAMARDŽIJA, iz Podgraba, općina Prača, kotara Rogatičkog,

5) RADOMIR ŠKIPINA, Jovin iz Prače, općine iste, kotara Rogatičkog.

6) RADE SIMOVIĆ, iz sela Grabovice, općine Prača, kotara Rogatičkog.

Imenovani su strijeljani po odjelu domobrana pokraj samog mjesta umorstva pokojnog satnika Tomislava Kalašića, te po petorici željezničkih radnika zakopani na mjestu strijeljanja.

U mjestu Sjetlini sam preko zapovjednika postaje Prača objavio usmeno, da su ove sankcije primjenjene radi odmetanja Boška Šarenca i njegovih teških nedjela kao što je umorstvo satnika Tomislava Kalašića, napada na željezničku prugu i postaju kao i napad na oružničkog vodnika Šimuna Šarića.

Molim da se dostavi i ovom krilu proglas, kako bi se mogao javno istaknuti i u samom mjestu Sjetlini, Stambolčiću, Prači i Palama."[2]

Prednje predlažem s molbom na znanje, u vezi spisa Taj. J.S. Br. 276 od danas.

Dostavljeno:

Vrhovnom Oružničkom Zapovjedništvu.

Zapovjednik, pukovnik:
Pav.

[2] **Vidi dok. br. 228.**
[3] **Pavelić Krešimir.**

BR. 234

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE MARIĆKA OD 22. AVGUSTA 1941. O ODMAZDI NAD STANOVNIŠTVOM[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO 3. HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. J.S. Br. 325.

Izvješće o pobunama i dogođajima na područ-
oruž. postaje Marićka.

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

ZAGREB

Banja Luka, 25. kolovoza 1941.

Oružnička postaja Marićka sa dopisom Taj. Br. 106 od 22. kolovoza 1941. izvještava:

„Dne 31. srpnja 1941. pobunu u selu Busnovima, kotara Pridor, organizirao je učitelj Dušan Pantelić sa grupom od 6-7 ljudi, svojih glavnih pobunjenika. Iste večeri učitelj Pantelić sa svojim drugovima: Savanom Popović, Milenkom Radićem, Obrenom Radić i Bogdanom Tadićem, na putu kod dućana Save Mrđe, razoružao je tamošnjeg ustaškog rojnika Antu Popovića iz sela Tomašice i odveli od kuće Stevana Lakića u selu Busovima, gdje je prenoćio. Sutra dan rojnika Popovića odveli u školu kod učitelja u selo Miljakovce i tamo ga ubili.

Istoga dana oko 15 sati sastali se seljani sela Ništevića, kotara Pridor, pod vodstvom sada poginulog Dušana Mijatovića i Ništevića Uroša, u obližnju šumu na dogovor za podizanje bune. Okupljenoj masi došao je Branko Ništević iz sela Ništevića, trgovac u blizini Omarske te istima rekao: „BRAĆO, EVO OD DOBRLJINA DO PRIDORA DOŠLI SU RUSI I SVU PRUGU I TELEFONSKE LINIJE-STUBOVE PORUŠILI I VLAK NIKAKO DO OMARSKE NE IDE". Na ovo je masa na čelu sa vođama krenula

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 152-a, reg. br. 34/3-1.

od željezničke čuvarnice broj 21, na 28 km. provalila magazin i odnela sav alat za popravak željezničke pruge pa zatim udaljeno od stražare od 300 metara sa ovim alatom razvalili oko 20 metara željezničke pruge, oborili dva brzoglasna-brzojavna stupa i razbili 6 komada izolatora, zbog čega je bio prekinut saobraćaj.

Nakon ovoga kvarenja, pobunjenici se podijelili u dvije grupe. Jednu je predvodio Dušan Mijatović a drugu Uroš Nišević, te krenuli prema Omarskoj, da napadnu i razoružaju oružničku postaju, te zauzmu poštansku i željezničku postaju. Oko 19 sati grupa Mijatovića kod Omarske iz jedne kukuruze pripucala je iz vojničkih i građanskih pušaka, ali je po oružnicima napad odbijen i napadači rastjerani, kojih je bilo oko 150 naoružanih sa puškama, sjekirama i dr. oruđem. Kada se ova rastjerana grupa sastala sa grupom Uroša Ništevića na barama ispod sela Gradine, Mijatović je napao Ništevića, da zašto nije žešće napao na Omarsku sa svojom grupom, kao i gdje mu je karabin kojeg je od njega dobio, našto da mu je Nišević odgovorio, da se je od silne pucnjave prepao i karabin odbacio. Na ovo je Mijatović sa tri hitca i revolvera ubio Ništevića, gdje je od seljaka sela Gradina pronađen mrtav drugog dana zajedno sa odbačenim karabinom.

3. kolovoza t.g. u potjeri za učiteljem Pantelićem, iz sela Busnova, koji je organizirao pobunu, je od strane oružnika ove postaje u bijegu ubijen, a pobunjenici Milenko Radić i Obren Radić su uhvaćeni i predani prijekom vojnom sudu. Ostali pobunjenici iz grupe učitelja Pantelića, neki su se predali sami a neki su uhvaćeni i na taj način sa istima prečišćeno. Saznalo se, da su ovi pobunjenici imali i 4 vojničke puške, koje su također sami predali.

5. kolovoza 1941., oko 60 ustaša iz okoline, vršile su pretres sela Busnova radi pronalaska pobunjenika, te je na ovaj način selo od sumnjivih lica očišćeno.

6. kolovoza t.g. nije bilo napada od strane pobunjenika na Omarsku ni željez. prugu, osim što se oko 23 sata jedno nepoznato lice približavalo oružničkoj postaji, kojeg je straža primjetila. Ovo lice ispalilo je dva revolverska hitca i bacio crvenu raketlu u zrak ali je sa puščanom vatrom oružnika otjeran. Ovo nepoznato lice moglo je biti samo Dušan Mijatović koji je htjeo osloboditi svoga uhićenog mu brata koji se je vezan na oružničkoj postaji nalazio. Dušan Mijatović dva dana kasnije ubijen je po vojnicima u selu Ništevići.

Pored poginulih pobunjenika iz sela Ništevića, uhićeno jih je 29 lica, koja su se kod njih pronađenim oružjem predani prijekom

vojnom sudu u Pridoru. Njih 8 je do sada osuđeno i streljano, 10 pušteno na slobodu a ostali se još nalaze pod istragom.

Prigodom ugušivanja ovih pobuna, od oružnika i naoružani pripomoćnih građana nije nitko životom stradao. Pobune u navedenim selima za sada su ugušene i vlada mir. Novi neredi nijesu izbijah.

7. kolovoza t.g. po ophodnji ove postaje uhićeno je 5 ljudi iz sela Marićke, koji su prema izjavama svjedoka, govorili narodu, da ide pod oružje, a tko neće, da će biti ubijen i da moraju sve naseljene galicijance poubijati. Imenovani su predani prijekom vojnom sudu u Pridoru."

Prednje izvješće dostavljam s molbom na znanje i uvid.-

DOSTAVLJENO:
Vrhov. oruž. zapovjedništ. Zagreb;
Ravnatelj, za jav. red i sigurnost;
Vel. Županu Župe Sana i Luka, i
Vrbaskom divizijskom području.

Zapovjednik, pukovnik
Novak puk.[2]

[2] **Viktor.**

BR. 235

NAREĐENJE UPRAVITELJA HRVATSKOG DRŽAVNOG MUZEJA ZA UMJETNOST I OBRT U ZAGREBU OD 23. AVGUSTA 1941. VELIKOM ŽUPANU VELIKE ŽUPE VRHBOSNA DA SE PRE RUŠENJA SVI POKRETNI CRKVENI PREDMETI, IKONOSTASI I OSTALI CRKVENI PRIBOR IZ PRAVOSLAVNIH CRKAVA SA TERITORIJE NDH PRENESU I SMESTE U DRŽAVNI MUZEJ ZA UMJETNOST I OBRT U ZAGREBU[1]

VELIKOM ŽUPANU VELIKE ŽUPE
VRHBOSNA SARAJEVO
5238

348 zagreb 6 1154 98 23 19/30 = 23 21
prema zakonskoj odredbi Poglavnika i br rim 77 135 z p 1941 te i odredbama ministarstva nastave broj 24325 1941 i pov 411/1941 izvolite odrediti da se iz svih grčko istočnih crkava i crkvenih

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 51/1-1.**

objekata vaše velike župe prije rušenja spreme na sigurno mjesto svi pokretni crkveni predmeti ikonostas ikone i ostali crkveni pribor. Izaslanici ministarstva doći će radi preuzeća tokom slijedećih dana. Upravitelj hrvatskog državnog muzeja za umjetnost i obrt prof Vladimir Tkalčić. Hrvatski državni muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu v t broj 16 1941 od 23 kolovoza 1941.[2]

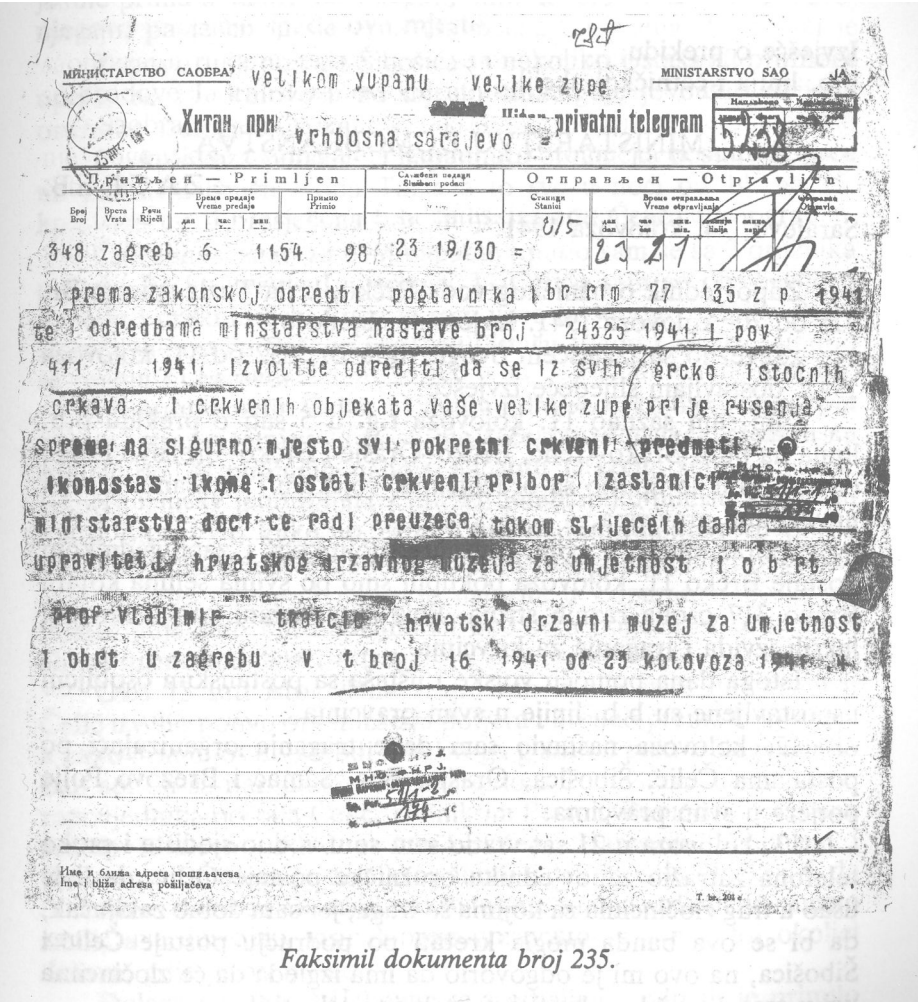

МИНИСТАРСТВО САОБРА velikom županu velike župe MINISTARSTVO SAO

Хитан при privatni telegram

vrhbosna sarajevo

Примљен — Primljen Отправљен — Otpravljen

348 zagreb 6 1154 98 23 19/30 =

prema zakonskoj odredbi poglavnika i br rim 77 135 z p 1941 te i odredbama ministarstva nastave broj 24325 1941 I pov 411 / 1941 izvolite odrediti da se iz svih grcko istocnih crkava i crkvenih objekata vaše velike župe prije rusenja spreme na sigurno mjesto svi pokretni crkveni predmeti ikonostas ikone i ostali crkveni pribor izaslanici ministarstva doci ce radi preuzeca tokom slijecih dana upravitelj hrvatskog drzavnog muzeja za umjetnost i o b rt prof vladimir tkalcic hrvatski drzavni muzej za umjetnost i obrt u zagrebu v t broj 16 1941 od 23 kolovoza 1941 v

Ime i bliža adresa pošiljačeva
Ime i bliže adresa pošiljačeva

Faksimil dokumenta broj 235.

[2] **Istog dana ustaše iz Cetingrada zapalili su srpsko selo Radović i crkvu u njemu. Vojni arhiv, ANDH, k. 2, ree. br. 24/2-2.**

BR. 236

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKOG VODA BRČKO OD 24. AVGUSTA 1941. O HAPŠENJU 317 SRBA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Broj 738/J.S.

Izvješće o prekidu
b.b. linija i četničkoj akciji.

MINISTARSTVU DOMOBRANSTVA

ZAGREB.

Sarajevo, 24. kolovoza 1941.

Zapovjednik oružničkog voda Brčko, krila Tuzla spisom Br. 915 od 20. kolovoza 1941. izvješćuje slijedeće:

„Savezno sa izvješćem ovoga voda Br. 852 od 11. kolovoza 1941. dostavljam slijedeće izvješće:

Čim sam saznao 11. kolovoza t.g. u 5 sati o prekidu b.b. linija na putu Brčko-Čelić, Brčko-Orašje i Brčko-Brezovo Polje, odmah sam se uputio sa oružnicima, vojskom i ustašama u svim navedenim pravcima.

Sporazumno sa kotarskim predstojnikom i zapovjednikom postaje Brčko 11. kolovoza pokupili smo po svima selima kotara Brčko 317 osoba raznih struja, koje su zadržani kao taoci radi lakših izviđa i traganja za krivcima.

Istoga dana pomoću vojske i ustaša sa poštanskim osobljem uspostavljene su b.b. linije u svim pravcima.

12. kolovoza nastavio sam dalje traganje organizujući po postajama Čelić, Šibošica, Orašje, Bos. Šamac i Brezovo Polje potjere u svim pravcima.

13. kolovoza u 21 sat vratio sam se u vodno sjedište i preko telefona zatražio zapovjednika oružničke postaje Čelić, da li je ušao u trag zločincima za kojima se traga, jer sam dobio zaključak, da bi se ova banda mogla kretati po području postaje Celić i Šibošica, na ovo mi je odgovorio da ima izgleda da će zločincima ući u trag i možda u kratkom vremenu otkriti ih.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 86, reg. br. 43/2-1.

14. kolovoza narednik Mato Bulog zapovjednik postaje Čelić sa razvodnikom Petrom Čorkom uputio se u traganje prema selu Vakufu i sigurno je narednik Bulog ušao u trag počiniteljima, ali je u mjestu Vakufu u 19 sati bio napadnut od četnika u dvorištu kuće kneza Blagoje Petrovića zvanog „Zeko" i ubijen on i suhodnik Petar Ćorak. Za djelo ubojstva ovih dvojice oružnika nije ovoga dana nitko znao od strane oružničke postaje Ćelić, već je bio o tome obavješten zapovjednik postaje Šibošica, jer pod njegovo područje spada ovo mjesto.

Zapovjednik postaje Šibošica sa nekoliko Ustaša i 2 oružnika uputio se 15. kolovoza na mjesto čina, gdje je našao ubijene oružnike B uloga i Čorka.

15. kolovoza ponovo je napadnuta oružnička postaja Lopare na području oružn. voda Tuzla a to sve u noći od 14. na 15. kolovoza t.g. i presječena b.b. linija između Čelića i Lopara.

Čim sam saznao za ovaj napadaj uputio sam se sa 2 oružnika postaje Brčko prema Loparama. U Čeliću sam se obavjestio o napadu i prekidu b.b. linija te sam uzeo sa sobom vodnika Petra Babića sa postaje Brčko i seoskog Ustašu Vladu Lastrića i uputio se prema Loparama.

Na putu između Čelića i Lopara udaljeno oko 6 krn napadnut sam od strane četnika, koji su me sačekali iz zasjede opalivši na nas 20 do 30 puščanih naboja na auto u kome smo se vozili. Iskočili smo iz automobila i zauzeli pored puta mjesto za borbu i dali otpor, ah kako su četnici bili nadmoćniji ponovo pored puškaranja sa šoferom sjeo sam u auto i krenuo prema Loparama uzeo pomoć vojske, koja se je nalazila u Loparama, došao na mjesto gdje smo bili napadnuti i dao se u potjeru za četnicima, ali im nismo mogli ući u trag.

Oko 13 sati istog dana vratio sam se sa svim ljudstvom u Čelić izvršio ponvo organizaciju potjera i krenuo prema Loparama a kako nismo još dobili bili nikakvoga glasa od pok. Buloga riješio sam se, da sa narednikom Muharemom Tanovićem zamjenikom zapovjednika postaja Čelić, vodnikom Petrom Babićem, ustašama Josom Kljaićem, Abidom Meškovićem, Hasanom Škripićem i Osmanom Bešićem pođem kroz šumu u pravcu sela Mačkovca da bi došao u dodir sa narednikom Bulogom za čiju sudbinu još nismo znali, a posumnjao sam da nije živ pošto se sve u toj okolici dešava, gdje je on otišao.

Dolazeći u selo Mačkovac ovo odjeljenje odmah je primilo borbu sa četnicima, koji su bili nadmoćniji, ali smo ipak uspjeli da ubijemo 3 četnika i to Savu Savića sina pok. Stojana, Mitra

Ristića sina pok. Luke i Marka Perića sina pok. Pere, svi iz sela Mačkovca, općine Čelić, kotara Brčko, a sa naše strane je lakše u nos ranjen Ustaša Joso Kljaić. Kako su četnici bili nadmoćniji odjeljenje se je povuklo, koristeći šumu od ceste, koja vodi Čelić - Lopare i sa istima sam se uputio u Čelić pred sam mrak.

Dolazeći u Čelić saznao sam da je poginuo narednik Bulog i razvodnik Čorak. Kako je noć nastupila, osigurao sam mjesto Čelić i pripremio akciju, da se sjutradan ponovo stupi na teren, da se izbave poginuli oružnici.

16. kolovoza zajednički sa oružnicima, vojskom i Ustašama krenuo sam sa sudskim povjerenstvom u mjesto Vakuf, gdje smo našli ubijene oružnike. Na mjestu čina povjerenstvo je obavilo uviđaj i sačinilo zapisnik, zatim smo ih odnijeli u Brčko, gdje su 17. kolovoza 1941. svečano sahranjeni uz mnoštvo prisutnog građanstva.

Knez sela Vakufa i Jablanice, koji su sa oružnicima bili, kad su poubijani, predati su sudu u Brčkom.

Izvještaj o ubojstvu ovih oružnika sa povjerenstvenim zapisnikom dostaviti ću redovnim putem.

Uslijed pritiska i potjera za ovim razbojničkim bandama od 16. tek. mjeseca nisu nas napadali."

Prednje predlažem s molbom na znanje.

Dostavljeno:
Ministarstvu Domobranstva, Ravnateljstvu za javni red i sigurnost, Vrhovnom Oružn. zapovjedništvu i zapovjedništvu Bos. div. područja i Voj. Krajine.

Zapovjednik, pukovnik:
Pavelić[2]

[2] Krešimir.

BR. 237

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA OSJEČKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA OD 26. AVGUSTA1941. O POBUNI 400 SRBA ZATVORENIKA U KONCENTRACIONOM LOGORU U SLAVONSKOJ POŽEGI, ZBOG ČEGA SU POUBIJANI OD STRANE USTAŠA[1]

OSIJEK
23 sata

Zapovjedništvo Osječkog divizijskog područja - časnički namjesnik Vereš javlja:

Zapovjednik mjesta Slav. Požega javlja:

Danas oko 19,30 sati pobunili su se u koncentracionom logoru u Slav. Požegi zatvorenici Srbi, kojih je bilo oko 400. Napali su stražu ustašku kojom je prilikom jedan ustaški stražar ranjen. Nakon toga su ustaše pobili svih oko 400 zatvorenika. O ovome je upravna vlast iz Slav. Požege podnjela izvještaj u Zagreb i istraga se dalje vodi od strane Kotarske oblasti i ustaša u Slav. Požegi.

Primio bojnik Pozder[2]

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 1, reg. br. 26/2. Dokumenat je objavljen u Zborniku, tom V, knj. 1, dok. br. 142.

[2] Milan.

BR. 238

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI VISOKO OD 26. AVGUSTA 1941. VELIKOJ ŽUPI LAŠVAI GLAŽ 0 HAPŠENJU I OTPREMANJU 57 JEVREJA I SRBA U LOGOR GOSPIĆ[1]

KOTARSKA OBLAST VISOKO
T. broj: 159/41

Visoko, 26. kolovoza 1941

pritvaranje i otpremanje u zbiralište Srba i Židova-komunista - Okružnica.

VELIKOJ ŽUPI LAŠVA I GLAŽ

TRAVNIK.

U vezi Vašeg naloga broj T. 105/41 od 1 kolovoza 1941 i naloga Ustaškog povjerenika u Sarajevu broj 378/41 uhićeno je i otpremljeno u Gospić 57 Židova i Srba naklonjenih komunizmu. Prigodom uhićenja gornjih osoba pobjegao je nepoznato kuda Ilija Botić iz Visokog. Prije nekohko dana isti se je povratio i javio ovoj Kotarskoj oblasti.-

Molim za saopćenje šta da uradimo sa gornjom osobom.-

Za Kotarskog predstojnika:
M.P. **Daić**

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 195, reg. br. 4/20-1.

BR. 239

IZJAVA SELJANKE IZ RAKOVICE OD *26.* AVGUSTA 1941. KOTARSKOM POGLAVARSTVU U SARAJEVU DA SU USTAŠE ZAPALILE U ŠTALI PORODICU OD 13 ČLANOVA[1]

Uredovna opomena
dana 26/8. 41

Dolazi nepozvana Mitra rod. Rogan udata za Mladena Milića iz sela Rakovice težakinja stara 36 godina i izjavi:

Na 10 kolovoza 1941 godine u selu Rakovici usljed toga što su poginuli ustaše, došli su u naše selo Ustaše i moga oca Vidaka Rogana pok. Milutina, majku mi Ješu, brata Mitra sa ženom Mitrom i djecom i to Mihajlom, Jelenkom, Žarkom, Komnenom, Anikom, Borkom, Milošem i Slavojkom, brat Vojin neoženjen odveh u štalu Triše Bratića u Rakovici i tamo ih smjestili i nakon toga zapalili štalu u kojoj je sva moja porodica izgorila.

Kako osim mene imaju još dvije sestre i to Sava udata za Todora Dedvi u gradu Sarajevu, a druga Obrenija udata za Ristu Krtoliju u Rakovici selo Vlakovo, to molim kao zakonita nasljednici da se mi odredimo da upravljamo sa imetkom jer je ostalo na njivama, žita, na livadama sijena, dvije krave muzare, tri vola, jedna junica, jedno tele, dva konja, dvadeset i jedna ovca, sa 16 janjadi velika krmača sa petoro malih, 8 komada kokoši, jedna guska i puna kuća namještaja.

Ujedno javljam vlasti da su mnoge stvari pokradene pa molim da se putem oružničke postaje provedu izvidi.

Sarajevo, - dne 26 kolovoza 1941

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKO POGLAVARSTVO
U SARAJEVU
Broj 546./41. Tajni
27. VIII 1941.

Otisak palca, t.j. Mitra, rođena Rogan, udata Milić

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 200, reg. br. 7/2-1.

BR. 240

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 27. AVGUSTA 1941. O PROMENI IMENA GRADA SREMSKI KARLOVCI U HRVATSKI KARLOVCI[1]

ZAKONSKA ODREDBA
o promjeni imena građa Sriemski Karlovci u Hrvatski Karlovci

§ 1.

Ime grada Sriemski Karlovci mienja se u Hrvatski Karlovci.

§ 2.

Provedba ove zakonske odredbe povjerava se ministru unutarnjih poslova.

§ 3.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.

U Zagrebu, 27. kolovoza 1941.

Broj CXXIII-1208-Z. p. 1941.

Poglavnik
Nezavisne Države Hrvatske:
Dr. Ante Pavelić, v. r.

Ministar unutarnjih poslova:
Dr. Andrjja Artuković, v. r.

[1] **„Narodne novine" od 28. Vili 1941.**

BR. 241

SPISAK LICA U USTAŠKOM ZATVORU BANJA LUKA OD 27. AVGUSTA 1941. KOJA SE STAVLJAJU POD PREKI SUD[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Ustaško Redarstvo
Broj 1941

Banja Luka, 27. kolovoza 1941

USTAŠKOM ZATVORU

BANJA LUKA

Kod Naslova se nalaze pritvorena od ovog Ravnateljstva slijedeća lica:

GAKOVIĆ KOŠTA iz Bistrice, BUDIŠA NIKOLA iz Bistrice, MATIĆ JOVAN iz Goleša, JOVIĆ MIRKO iz Goleša, BRKIĆ MIRKO iz Borkovića, MARJANAC MILAN iz Bistrice, GAJLOVIĆ GAVRO iz Bistrice, MILOVANOVIĆ FILIP iz Bistrice, JOVIĆ RATKO iz Borkovića, BRKIĆ DUŠAN iz Borkovića, GAJLOVIĆ MILIĆ iz Bistrice, JOVIĆ DUŠAN iz Borkovića, MARJANAC RATKO iz Bistrice, GORONJA MOMČILO iz Pavlovca, STIJAKOVIĆ STANOJA iz Motika, TODIĆ VASKRSIJE iz Motika, MARJANAC DRAGUTIN iz Bistrice, DRAGOJEVIĆ LJUBO iz Donjeg Pervana, ĆOSIĆ MARKO iz Rebrovca, BOJIĆ DUŠAN iz Jungije Hadžialića, IVANKOVIĆ MIRKO iz Jošavke, IVANKOVIC SIMEUN iz Jošavke, MAČKIĆ STANOJE iz Donjeg Ratkova, MALEŠEVIĆ MIRKO iz Straževca, JAKOVLJEVIĆ STOJAN, ŠAJIĆ OSTOJA, BIJELIĆ STEVAN, ŠAJIĆ DRAGUTIN, ŠAJIĆ ĐORĐE, ŠAJIĆ MIRKO, ŠAJIĆ JOVAN, ŠAJIĆ BRANKO - svi iz Gornjeg Ratkova i MAČKIĆ NINKO iz D. Ratkova.

Gore-navedena lica izručite upućenim po njih organima radi sprovođenja Prijekom sudu.

MP

RAVNATELJ USTAŠKOG REDARSTVA:
Ozren Kvaternik

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 171-a, reg. br. 10/13-1.**

BR. 242

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA VOJNE KRAJINE OD 28. AVGUSTA 1941. PREDSTOJNIKU POGLAVNIKOVOG VOJNOG UREDA 0 SITUACIJI U DOLINI REKE BOSNE I PALJENJU SRPSKIH SELA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
VOJNE KRAJINE
Vojni odjel
V.T. Broj 355
28. kolovoza 1941 g.
SARAJEVO

Borbe u dolini Bosne.

PREDSTOJNIKU POGLAVNIKOVOG VOJNOG UREDA

ZAGREB

Ustaški Povjerenik g. Juraj Francetić te ravnatelj željeznice g. Vokić bili su 25. 26 i 27. kolovoza u dolini Bosne na području Zavidović - Globarica - Maglaj - Doboj - Dobruk u borbi sa četnicima. - Rastjerani četnici ostavili su nekoliko stotina mrtvih, sva srpska sela sa desne strane obale Bosne u opisanom kraju, kao i jedno srpsko selo na lijevoj strani Bosne koje leži nasuprot Maglaja, popaljena su. - U drugim rejonima izvjesila su srpska sela bijelu zastavu.

U borbama u kojima su sudjelovali i odjeli domobranstva, ponekoj oružnici ijedan brdski top, ranjeni su 4 Ustaše i 1 vojnik.

Na području šećerane Usora nedaleko od Doboj a eksplodiralo je 12 vagona municije /njemački plijen/ koju eksploziju su četnici prouzrokovali.

Simptomatično je, što je u samome Maglaju poštanski činovnik - musliman - održao četnicima i narodu oveći govor i otišao, vodeći četnike, u borbu protivu državne vlasti.

Nadporučnik Saračević, koji sa jednim odredom domobranstva stoji u Zavidoviću, a čija je žena Židovka, morao bi biti, kako Povjerenik Francetić izjavljuje, opozvan s toga mjesta. - Saračević je izgleda pod negativnim uplivom vlastite žene.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 213, reg. br. 34/6.

1/ Kako upravo saznajem namjeravaju četnici, da, koliko sutra, da pobune sela Semizovac, Rajlovac, Ilijaš, t.j. teritorij Srbima napučen, između Sarajeva i Visokog. - Kao uvod u pobunu treba da služi dizanje željezničke pruge.

2/ Upravo mi pridolazi Ustaša Fehim Futić iz Banjaluke, koji je 26. i 27. sa 2 vojnika, 20 milicionara i 2 mitraljeza sudjelovao u borbama kod Šipova. - Prema njegovom izvještaju bilo je kod crkve u Šipovu još oko 150 domobrana i 1 brdski top u akciji.

Uslijed premoći četnika, kojih je bilo oko 2000, dobro naoružanih puškama i mitraljezima, bili su opisani odredi prisiljeni povući se ka Jezeru.

Top je morao biti prepušten četnicima ali bez zatvarača tako, da je za četnike neuporabiv. - Ustaša javlja nadalje da su naši pretrpili oko 10 mrtvih i ranjenih.

Uslijed kvara na pruzi Jajce - Donji Vakuf došla je pomoć naše vojske prekasno, pa se je pronijela vijest, da četnici danas misle zauzeti Jajce. - No međutim stiglo je danas iz Travnika 24 vagona naše vojske, što bi odgovaralo brojčanom stanju jedne bojne.

Prema izjavi pomenutog Ustaše klicali su četnici Živio Bubalo, a što se ima da odnosi navodno na jednoga oružničkog narednika, zapovjednika postaje, jer da je taj uveliko bio susretljiv prema Srbima. - O ovome je obavješteno zapovjedničtvo 4. oružničke pukovnije Sarajevo.

Napadno je, da su u Maglaju bile izvješene zastave i to:

jugoslovenska, boljševička i turska zastava, kako mi se to naročito naglašava.

Zapovjednik Vojne krajine
oružnički pukovnik
Rupčić[2]

Razaslano:

Vojskovođi . . . . . 1 primjerak
Ministarstvu Hrv. domobr. 1 „
Predstojniku Pog. voj. ureda 3 „
Generalporučniku g. Lakša 1 „
Divizija Sarajevo . . . . . 1 „
Ustaškom Povjer. Sarajevo 1 „

[2] Mate.

BR. 243

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 2. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 28. AVGUSTA 1941. VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU O SITUACIJI SA PODACIMA O PLJAČKI IMOVINE SRBA OD STRANE USTAŠA NA PODRUČJU KOTARA STOLAC[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
2 HRVATSKE ORUŽNIČKE
PUKOVNIJE
Taj. br. 289/J.S.

**Izvještajna služba,
izviješće za posled-
njih 10 dana.**

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU

ZAGREB

Knin, 28. kolovoza 1941.

Prema privremenom Uputu za organizaciju i rad izviještajne službe i Zapovjedi Vrhovnog oružničkog zapovjedništva Taj. Br. 320/J.S. od 31. srpnja 1941. podnosim slijedeće izviješće za poslijednjih 10 dana.

I. Opća unutarnja situacija:

1./ Raspoloženje naroda obzirom na vanjske i unutarnje prilike i događaje.

Raspoloženje Hrvatskog naroda prema državi je dobro. Prema radu „divljih ustaša" ima dosta nezadovoljstava, jer su postupali samovoljno i protivno Poglavnikovim uputama. Oni se označuju kao naj-veći uzročnici ustanka grčkoistočnoga življa. Kod mnogih je poljuljana vjera u vlast, što nije bila u stanju četničku akciju u početku suzbiti, a tako i nezakonitosti i samovolje ustaša spriječiti.

Grčkoistočni je živalj nezadovoljan i ogorčen, jer strahuje da mu nema opstanka i miran život. Cijeli su se krajevi digli u planine i pod oružje sa parolom: „Borba protiv ustaša na život i smrt."

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 61-a, reg. br. 40/15-2.

Iz planina šalju poruke i letke da se ne bore protiv Hrvatske države i hrvatskoga naroda. Vjeruju u pobjedu Engleske i Rusije i tu pobjedu očekuju.

Na području ima malo Židova. Njihova se akcija ne primjećuje, ali su sa svojim stanjem nezadovoljni, pa i oni očekuju pobjedu Engleza i Rusa.

2.1 **Četnička akcija i preduzete mjere:**

4-6/8. Omer Elezović sa 13 drugova, iz sela G. Poplata i Betinje, kotar Stolac, samovlasno su nosili stvari iz napuštenih kuća građana grčkoistočne vjere, koji su se odmetnuli u šume u namjeri da ih prisvoje sebi. Od strane postaje Stolac su pohapšeni i prijavom predati kotarskom sudu Stolac.

6/8. Ophodnji postaje Hodovo prijavio je seljak Halil Bajgorić iz sela Dabrice, kotar Stolac, da su 5. kolovoza t.g. Srbi iz sela Bročići, Jasen, Utrešnje i Biograd, kotara Nevesinje, njih oko 2000 ljudi, žena i djece pošli u Sniježnicu sa oružjem i rekli mu, da mu više nema mjesta u pomenutoj planini.

13./8. jedna grupa od 7 četnika napadnuta je od oružnika na području postaje Prolog, kotar Livno kod objekta: „Jakuka". Jedan je četnik ranjen, a ostah su uspjeli pobjeći u šume i planine.

13/8. kod Korićana na putu Livno-Glamoč napadnut je od četnika jedan samovoz sa 6 ustaša i dva građanina. Samovoz se je survao i poginula su oba građanina. Upućena je vojska iz Livna kod Korićana je stupila u borbu i četnike rastjerala.

18/8. napadnuta je oružnička ophodnja postaje Vrlika od strane četnika, koji su na Dinari pljačkali stoku i zlostavljali čobane. U borbi je ubijen sa protivničke strane Barišić Petar pok. Bože, a lakše ranjen Kurobosa Lazo pok. Ivana, oba iz sela Cetina kod Vrlike, kotar Sinj.

18/8. na putu između Stoca i Berkovića napadnut je od četnika jedan samovoz sa 43 domobrana, 1 oružnikom i 4 civila. Poginulo je 11 domobrana i 4 civila. Ranjeno je 12 domobrana, a ostali su zarobljeni, razoružani i svučeni, pa pušteni.

19/8. izjutra preduzet je napad naših snaga oko Strupnića i Prologa, kotar Livno, u pravcu Bos. Grahova i zauzeta su od četnika sela V. Čaprazlija i Provo. Imali smo 4 ranjena i jednog poginulog oružnika, a četnici 20 mrtvih.

21/8. oko 21 sat četnici su izvršili protu napad na naše položaje Provo-Čaprazlija i preoteli ih nadmoćnijom snagom odbacivši naše snage za 8 kim. do sela Donji Rujani. U ovoj je borbi

četnicima pao u ruke jedan teški mitraljez, nekoliko pušaka i jedan dio kuhinja.

22/8. naše su snage izvršile ponovni napad na položaj Provo-Čaprazlija i ponovno osvojio položaje do Čaprazhja. U ovoj su borbi jedan domobran i 4 civila ranjena i jedan civil je poginuo. Dva su četnika ubijena.

Iz sela u predjelu Provo-Čaprazlija uzeta su po 3 taoca, a u samim selima je obrazovan odbor od po 5 pravoslavaca, koji su odgovorni za slučaj ma kakve akcije od strane mještana protiv naših snaga.

23./8. oko 50 naoružanih četnika napali su ophodnju postaje Kosovo u selu Orlić, kotar Knin, kada je ova izašla u potragu za dvojicom komunista. Pred nadmoćnim protivnikom ophodnja se je probila pod borbom do postaje bez gubitaka. Izviještena o ovome talijanska komanda, izaslala je svoju ophodnju, ali sa četnicima nije došla u dodir niti je dalje mjere preduzela.

25./8. četnici su napali i zauzeli mjesto i postaju Berkovići. Zarobili su 5 oružnika i pred večer ih strijeljali. Za 2 se oružnika nezna, a 8 ih je izbjeglo i stigli su u Stolac. Isto je napadnuta i razoružana i satnija koja se nalazila kod Berkovića. Vojnici su razoružani i pušteni. Ostali podatci nedostaju.

Prema brzojavu postaje Stolac od 28. ov. mjes. jedna pješačka satnija u nastupu od Nevesinja ponovo je zauzela Berković.

U području krila Knin četnici potpuno još i sada gospodare predjelom: Krupa-Ervenik-Radučić-Padane-Plavno-Strmica i Polača. Naše postaje su pred njihovom snagom povučene i još nisu uspostavljene. Oni gospodare i neposrednom okolinom grada Knina i onemogućavaju svaki i naj manji saobraćaj sa selima. Sela po Kosovu su im skoro potpuno privržena i ako još otvoreno nisu stupili na ustanak i napali postaju u Kosovu. U vrijemenu 23-24/8., oko Knina i između Knina i Kosova na visokim stubovima i na uočljivim mjestima mještani su istakli talijanske zastave po nagovoru Talijana, od kojih su zastave i dobili.

Ma kakva pa i najmanja akcija iz Knina protiv četnika je nemoguća jer je nedozvoljava talijanska komanda, četnici talijane ne napadaju. Oni imaju međusobne veze i sastaju se.

3./ O komunistima: U poslijednje su se vrijeme formirale komunističke grupe u Splitu, Solinu i Šibeniku. Oni od Splita i Solina formirah su se u 4 glavne grupe i to:

Solinska grupa pod vodstvom poznatoga komuniste Milana Grubišića iz Solina.

Splitska grupa pod vodstvom Bruna Borovića zvani „Kurir" iz Splita.

Kučinska grupa pod vodstvom nekoga Markovića.

Mravinska grupa pod vodstvom nekog Vice Jukića.

Sve ove 4 grupe imale su zadatak, da se 14 i 15 VIII. sastanu na planini Vaganj i to na Trnovim poljanama, na putu Sinj-Livno - t.j. na istom mjestu, gdje je 10/4. ov. god. došlo do pobune u 13 pješač. puku bivše jugoslovenske vojske. Tu su se imali reorganizirati i preduzeti napade na hrvatske vlasti i živalj u nastojanju da dođu u vezu i združe se sa četničkim odredima.

Grupa Grubišiča Milana u jačini od 32 komunista kretala je: Greda kod Solina, Blatac, Konjsko i Prugovo do brda Jaršice iznad sela Šušci rajon postaje Dicmo, kotar Sinj. Tu je 12/8. napadnuta od oružnika i ustaša, pa je jedan ubijen i jedan ranjen, a jedan nepovrijeđen uhvaćen.

Ova je grupa imala 8 jataka grčkoistočnjaka iz sela Šušci koji su joj imali upotpuniti oružje i municiju, snabdjeti je sa hranom i prebaciti na Vaganj i Trnove Poljane. Jataci su uhvaćeni.

U gonjenju razbježanih naknadno je uhvaćeno 14 komunista.

Sa naše strane nije bilo gubitaka.

Grupa Borovčić Bruna sastavljena je bila od komunista iz okoline Splita i Makarske. Ona je imala glavno zborište u Splitskom polju na mjestu zv. Pokhte iznad higijenskog zavoda u Splitu, odaklen je krenula 11/8. po odijeljenjima. Ova je grupa stigla do brda Trapošnik nedaleko od sela Vojnić u rajonu postaje Trilj, kotar Sinj. Tu je 14/8. napadnuta od naših snaga, pa je jedan ubijen, a 14 ih živih uhvaćeno. Ova se je grupa kretala pod lozinkom: „Bor-jelika."

Istoga dana t.j. 14/8. sukobili su se oružnici sa jednom drugom grupom kod sela Košute, na južnoj strani brda Sudoje u rajonu postaje Trilj, kotar Sinj; u pomoć je stigla naša i talijanska vojska i ustaše. U ovoj borbi bili su gubitci i to: 4 domobrana i 1 ustaša mrtav i jedan ranjen. Među talijanskim fašistima su 2 ranjena od kojih je jedan podlegao. Među komunistima bilo je i mrtvih, a 44 koji su se raspršili uhvaćena su.

Posebna komunistička grupa nastupala je iz okoline Šibenika i otkrivena u rajonu postaje Širitovci ispred sela Razvoda, kotar Knin, gdje je 18/8. napadnuta od oružnika zajedno sa talijanskim karabinjerima. Ova je grupa bila jaka oko 40 dobro naoružanih ljudi. U ovoj je borbi poginuo jedan domobran i jedan talijanski brigadir /zapovjednik karabinjera u Širitovcima/ a ranjena su 2 domobrana. Od komunista su 3 ubijena i 2 ranjena, a 7 ih je

uhvaćeno. Oni su u Drnišu strijeljani. Kod dvojice uhvaćenih nađeno je 11 komada bomba. Ove komunističke bande vidjele su da im nema opstanka, jer su u stopu tjerane pa su se razbježale, većinom pobacali oružje i vratili se svojim selima na talijanskom području.

13/8. ophodnja postaje Klis pošla je da uhapsi Bulig Josu i sina mu Mirka kao osumnjičene u oštećenju željezničke pruge, koje su vršili komunisti, pa je Jozo na pojavu ophodnje pobjegao kroz prozor i na poziv nije htjeo stati, našto je od strane ophodnje nastrijeljen u nogu i teško povrijeđen.

14/8. održala je jedna grupa komunista sastanak u šumi kod sela Kljaci, kotar Drniš i dogovorila se da se i oni pridruže komunističkom ustanku, ali su prokazati, vođe pohapšeni i akcija onemogućena.

15/8. ophodnja postaje Klis u kontroli jednoga sumnjivca bila je nespretna tako, da je ovaj suhodniku istrgao pušku i pobjegao, a vođa za njim ispalio 9 naboja i nije ga pogodio. Preduzet je kazneni postupak.

4./ O akciji, radu i kretanju sumnjivih osoba, tuđinskih: neprijateljskih agenata, provokatora i antidržavnih elemenata.

Osim iznijetoga pod toč. 3/ i 4/ nije ništa zapaženo. Sva sumnjiva lica drže se pod nadzorom i kontrolom. U Makarsku često dolaze talijanski trgovci sa robom /talijanski produkt slabe kakvoće/ pa na svako uredovanje naših vlasti prema njima, obraćaju se talijanskim karabinjerima za intervenciju.

5/ O stranoj propagandi u narodu. Od pojedinaca pripadnika talijanske vojske, pronose se uporno glasovi, da je Dalmacija pripojena Italiji i da će to stanje ostati za uvijek. Naš elemenat strahuje od ovoga, a naročito imajući u vidu poslijednje proširenje okupacije i preuzimanje vojne vlasti. Grčkoistočni elemenat u ovome nalazi zadovoljstvo, jer se nada pobošljaaju svoga položaja. Ova se propaganda vrši najviše iz Splita, gdje se prepričava da će do Karlovca biti sve Talijansko, a od Karlovca Njemačko. Tamo su pronosili glasove da je poglavnik ubijen i da Hrvatska više ne postoji.

6./ O prilikama prehrane i prometa. Prehrana je svuda poremećena nestašicom životnih artikala, velikim povećanjem cijena, poremećajem saobraćaja, potrebama okupatorske vojske i četničkom akcijom osjeća se velika nestašica: brašna, masti i ulja kao glavnih artikala. Seljak donosi u grad vrlo malo od svojih produkata, a i za ono što donese traži zamjene. Ako za novac proda, onda traži daleko više od normalne cijene. Ovo tim više,

što pripadnici talijanske vojske kupuju sve do čega dođu po visokim cijenama, a pored toga daju i u zamjenu. Četnici su mjestimično onemogućili svaku vezu Knina sa selom i zabranili donos namirnica. Tako je Knin odsječen od okoline, a ako bi se koji seljak i provukao mora namirnice na putu prodati Talijanima.

Saobraćaj je neredovit. Željeznica na dijelu Knin-Gračac koja je skoro cio mjesec bila u prekidu popravljena je od Talijana, ali ne prima nikakav naš teret, ni putnike jer Talijani to nedozvoljavaju, pa je cijela sjeverna Dalmacija odsječena. Pomorski je saobraćaj u rukama talijana, pa su mnoge pruge ukinute. Mnoge su brodove Jadranske plovidbe uputili van naših voda.

Saobraćaj samovozima je također neredovit, jer je pomanjkanje pogonskog materijala i guma, a k tome je nesiguran zbog četničke akcije.

7./ O odnosima vojske sa ustaškim organizacijama i građanskim vlastima. Ovi su odnosi dobri.

8./ O odnosima sa savezničkim vojskama, čiji se dijelovi nalaze na našoj teritoriji.

Njemačke vojske na području nema.

Odnosi sa talijanskom vojskom su dobri, ali nimalo srdačni. U okolini Makarske a i na drugim mjestima, narod se žali, da mu se čini šteta na usjevima i voću od strane pojedinaca i da talijanske komande u tome pogledu slabo izlaze u susret.

Talijanske jedinice sarađuju na gonjanju komunističkih pojava, dok protiv četnika ne pružaju nikakvu saradnju, već naprotiv ograničavaju nas, što je slučaj naročito oko Knina.

II. Stanje u vojsci

1./ Raspoloženje duh i disciplina u vojsci: Dobro je i na dostojnoj visini u oružništvu.

2./ Incidenti, neredi i izgredi većeg značaja: Nije ih bilo.

3./ Uticaj strane izvještajne službe i neprijateljske propagande: Nije bilo slučajeva.

4./ Bjegstva iz oružništva: Oružn. narednik Đuro Njegovan po isteku dopusta 8. srpnja nije se vratio u komandu. Nepoznato je šta je sa njim pa je raspisana tjeralica.

5./ Ponašanje časnika, dočasnika i momčadi van vojarne i kruga: Na dostojnoj visini i prema pravilima.

III. Vanjska situacija

1./ O prilikama u pograničnim oblastima susjednih država raspoloženju stanovništva, kretanju vojske - raznim vojničkim

mjerama. Nakom proširenja okupacije sjev. djelova Dalmacije. Mnoge se izbjeglice vraćaju svojim kućama sa talijanske teritorije. Pojačan je pridolazak talijanskih vojnih jedinica na području cijele pukovnije. L

Na tal. području a naročito u Splitu ima veliki broj izbjeglica grčkoistočnjaka i Židova.

2./ O stranim vojnim bjeguncima. Nije ih bilo.

3./ O nedozvoljenim prelazima na granici, švercu i tome slično. U sjevernoj je Dalmaciji suha granica prema Italiji otvorena, jer su naše stanice pred četničkim napadima povučene, pa su prelazi a i šverc svakodnevan. Uslijed talijanske okupacije i novostvorenoga stanja, granica se nemože zatvoriti ni osigurati.

4./ Odnosi sa pograničnim vlastima susjednih država: Ovi su dobri.

IV. Opći zaključak.

Izvještajna je služba otežana prisustvom talijanskih okupatornih trupa, koje u glavnom ometaju i inače neredovne poštanske i druge veze, pomanjkanjem sredstava i velikim brojem grčkoistočnoga življa na području, koje je u pobuni:

Opće stanje na području Kninskog krila te oko Stoca i Berkovića je vrlo nepovoljno. U planinama je velik broj naoružanih četnika, koji su se odmetnuli najviše pred terorom divljih ustaša. Većina bi se vratila domovima kad bi im bio zgarantovan daljni opstanak, dok bi pojedine bande i dalje ostale na terenu, ah bi se sa njima lakše okončalo.-

Talijanska vojska na području župe Bribir-Sidraga ne dozvoljava nikakvu akciju protiv četnika, a ista ne bi dovela ni uspjehu, jer za sada nemamo dovoljno snage ni sredstava. Talijani se nesmetano kreću i po krajevima gdje su četnici, sa njima su u dodiru, ne dozvoljavaju im da preduzimlju terorističku akciju, ali ih inače ne diraju niti razoružavaju sa izgovorom, da očekuju u tom pogledu riješenje našeg unutrašnjeg političkog stanja, sporazumno sa njihovim vojnim i diplomatskim predstavnicima.

DOSTAVLJENO: Vrhovnom oružn. Zapovjedništvu: Zapovjedn. 1, 3 i 4 oruž. pukovnije i svim krilnim oružn. zapovjed. ove pukovnije.-

M.P.

Zapovjednik, pukovnik:
J. Boić[2]

[2] **Josip.**

BR. 244

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 3. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 28. AVGUSTA 1941. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST O ZLOČINIMA MUSLIMANA U SELU KOTORANE[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO 3 HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. J.S. Broj 338

Napad na selo Kotorane od strane Bosanaca Muslimana

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

ZAGREB

Banja Luka, 28. kolovoza 1941.

Oružnička postaja Dvor N/U sa dopisom Taj Broj službeno od 24, kolovoza 1941. dostavilo je slijedeće izvješće:

Dne 22 kolovoza 1941. oko 16 sati, jedna grupa ljudi od oko 200 Bosanaca-Muslimana, naoružana raznim oružjem i oruđem, prešla je sa područja krupskog kotara na područje ove postaje u selo Kotorane, kotara Dvor N/U i popalila kuće istomjesnih težaka i to:

1. Iliji Ognjenoviću kuću, 2/ Milošu Tadiću kuću, štalu i stog sijena, 3/ Đuri Maljkoviću štalu, 4/ Petru Živkoviću kuću i štalu, 5/ Pavlu Ružiću kuću, 6/ Vasiliju Tadiću kuću, 7/ Nikoli Tadiću štalu, 8/ Milošu Tadiću kuću i štalu, 9/ Dragutinu Borojeviću kuću i štalu, 10/ Šimi Rudiću kuću i štalu.

Istodobno su ovi ljudi poklali više lica na području ove postaje i na području kotara Bos. Krupa, koji su se tada po kućama i u blizini zatekli. Otjerali su im više konja i goveda, a po kućama porobili sve što vrijednije bilo.

Ljuban Borojević težak iz Kotorana, općine i kotara Dvor N/U, 23. ov. mjeseca izjavio je, da su mu napadači odnijeli u

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 145, reg. br. 43/6-2.

gotovu novca 15.000 kuna i to njegovih 8.000, a njegova kuma Gaje Dakića težaka iz sela Glodine, kotara Dvor N/U 7.000 Kuna.

Potpisati je 23. o.mj. u pomenutom selu našao 26 leševa, za koje stanovnici ovoga sela tvrde, da su dan ranije tamo došli muslimani i sa kosama ove lješeve poklali. Ostalo ispušteno.

Zapovjednik, pukovnik
(potpis nečitliv)

BR. 245

DEPEŠA ITALIJANSKOG YICEKONZULATA BANJALUKA OD 28. AVGUSTA 1941. ITALIJANSKOM POSLANSTVU ZAGREB O ISELJAVANJU I POKRŠTAVANJU SRBA SA TERITORIJE VRBASKE BANOVINE SA BROJČANIM PODACIMA[1]

KR. TAL. VICEKONZULAT
BANJA LUKA

Ekspres brzojavka br. 203.
Kr. Tal. Poslanstvo - Zagreb
i na uvid
Kr. Tal. Gen. Konzulat - Sarajevo

Položaj: A.P.l.

Banja Luka, 28. kolovoza 1941/XIX.

Predmet: Pučanstvo područja biv. Vrbaske banovine. Mjere za isključenje Srba.
Veza: Moja ekspres brzojavka br. 65 od 26. srpnja t.g.

Čast mi je izvjestiti, da broj pravoslavaca, koji ovdje borave, se smanjio ovih posljednjih dana usljed odlaska drugih 150 obitelji, što je javljeno mojom brzojavkom br. 135 od 16. t.mj.

Pučanstvo Banja Luke, koje je nekoć bilo u porastu, prema najzadnjoj statistici od 26.000 stanovnika od kojih 7.800 pravoslavaca, 7.600 katolika i 12.000 muslimana, može se smatrati, da se smanjilo na 22.800, koje je razdjeljeno kako sliedi:

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 153-a, reg. br. 13/5-91. Dokumenat je u sastavu elaborata KZRZ.

Katolici, koji su prije boravili u Banja Luci 7.600
Pravoslavci koji su prešli na katoličku vjeru 1.500
Pravoslavci, koji još sada borave u B. Luci 1.500
Slovenci, koji su došli iz njem. Slovenije 200
Muslimani 12.000

Govori se da će za kratko vrieme odputovati i poslednje pravoslavne obitelji, koje ovdje još borave.

Nadmoćnost Hrvata muslimana vidi se kao nikada prije u tome da imaju u svojim rukama važne položaje u ovome gradu kao onaj podžupana, kotarskog predstojnika, i u težnji ovoga sloja da postigne također položaj gradonačelnika, koji obnaša ing. Rudolf Erti. Oni bi rado imali na tom položaju i svog istovjernika. Možda se može dovesti u vezi s ovom željom nedavni pohod jedne muslimanske delegacije iz B. Luke Poglavniku, a na čelu koje je bio g. Muftija Mustafa Murkić, o čemu je donio prikaz dnevnik „Hrvatski Narod" od 28. t.mj.

Kr. Vicekonzul
Oberto Fabiani v.r.

BR. 246

PRITUŽBA HRVATA IZ BOSANSKOG BRODA OD 28. AVGUSTA 1941. VELIKOM ŽUPANU ŽUPE POSAVJE 0 ZLOČINIMA USTAŠA NAD NEVINIM LJUDIMA U OKOLINI BOSANSKOG BRODA I MOLBA DA SE TOME STANE NA PUT[1]

Prijepis!

Gospodin veliki župane!

Kod nas je vlast izgubila glavu - svi građani predani su na milost i nemilost neodgovornim ljudima, koji su dobili oružje u ruke i rade što im je volja. Jučer dne 26. pobijeno je u okolici Bos. Broda preko 80 nevinih ljudi, sam Vrdoljak ubio je iz puške 15 ljudi.

[1] Prepis originala u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 174, reg. br. 55/11-1. U prilogu se nalaze izveštaji Kotarske ispostave i Oružničke postaje Bosanski Brod, kao i izveštaj Oružničke postaje Donji Klakar, koji potvrđuju podatke iz ove pritužbe. Vidi dok. br. 262, 264, 286.

U zatvorima ima nekoliko stotina gdje ih strašno muče, tuku i užase prave. To nijesu ljudi koji su digli ustanak nego mirno na poziv knezova i vlasti došli da se stave vlastima na raspolaganje i sada ih ubijaju.

Zaklinjeno Vas, da pređete u Bosnu i da vidite šta se radi i da zaštite i nas Hrvate i jer nas hapsi Kulturbund, odvedu u noć i nestaju i nas Hrvata a kamo li Srba.

Spasite naše duše ako upoće imate snage dok nije prekasno.

Hrvati brođani

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA POSAVJE
U BRODU NA SAVI.
Brod na Savi, dne 28. kolovoza 1941.

Broj: Taj. 276/1941.

ISPOSTAVI KOTARSKE OBLASTI
u
Bos. Brodu.

Na hitni izvještaj o istinitosti gornje pritužbe.

Veliki Župan:
M.P. **Dr. Vladimir Sabolić**

BR. 247

IZVEŠTAJ JOSIPA TURKALJA OD 31. AVGUSTA 1941. USTAŠKOM REDARSTVENOM RAVNATELJSTVU BANJALUKA 0 PLJAČKI IMOVINE POBIJENIH I PROTERANIH SRBA IZ BOSANSKE KRAJINE RADI NASELJAVANJA SLOVENAČKOG I HRVATSKOG STANOVNIŠTVA[1]

Predmet: Izvještaj g. Josipa Turkalja član U.R.R.[2] iz Banje Luke na putu sa g. ravnateljem za kolonizaciju Cajavcem, radi pregledbe zemlje i kuća sposobnih za naseljavanje.-

USTAŠKOM REDARSTVENOM RAVNATELJSTVU

BANJA LUKA

Prema zamoli predstojnika zavoda za Kolonizaciju g. Čajavca iz Banja Luke, dobio sam nalog od ravnatelja Ustaškog redarstva g. Kvaternika da budem prisutan pregledbi rekviriranog imanja kao kuća i stanova u više kotareva, te sam slobodan iznjeti svoja opažanja:

1./ U Bos. Gradišci u razgovoru sa kotarskim predstojnikom, saznali smo slijedeće: imanja i stanovi kao i crkve koje su zapečaćene ne nalaze se pod nikakvom kontrolom, a sva stoka /krave, svinje i perad/je rasprodana dočim nešto gospodarstvenog oruđa još postoji. U kotaru Bos. Gradiška je za sada nemoguća kolonizacija, osim na par posjeda u samome mjestu, gdje pobunjenici ne napadaju.-

Kotarski predstojnik je čovjek povjerenja i može mu se povjeriti da u suradnji sa predstavnicima Zavoda za kolonizaciju sarađuje.

2.1 **Bos. Dubica, kot. predstojnik g. Filipović koji je došao pred par dana na dužnost, a njegov predčasnik kot. predstojnik g. Ante Seljan prema priznanju samoga g. Filipovića, prilikom primanja i pečaćenja imanja i stanova radio je malverzacije u svoju korist, koju do danas nije još niko ispitivao, a premješten je u Zagreb na Ministarstvo Unutrašnjih poslova, kao čovjek zaslužan iz kotara u kojem su pobunjenici vodili borbe. - napomenuti mi je da u svim stanovima od popova ne može se naći ni jedan ćilim.-**

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 169, reg. br. 27/6-1.
[2] Ustaško redarstveno ravnateljstvo.

Broj nestalih ili pobjeglih srba ne može se još za sada ustanoviti, a naseljavanje je još za sada nesprovedivo.-

3./ U Bos. Kostajnici kot. predstojnik g. Jednaček, mlad čovek, koji je isto pred nekoliko dana preuzeo dužnost, nije sam mogao dati nikakove informacije, radi pobune, gdje se još uvjek vode borbe. - Stoka je sva rasprodana s motivacijom daje nemaju kome da dadu na čuvanje, a hrane nemaju. - Prilikom putovanja od Bos. Kostajnice prema Bos. Novom sastao sam na putu mnogo seljaka, koji su vodili blago /konje, krave, svinje i.t.d./. - Zapitao sam iste ljude odakle im to, jesu li bili na sajmu ih su kupovali to u kojemu drugome selu. Dobio sam odgovor: otiđite u Dobrljin, pa ćete i Vi dobiti koju kravu.

U Dobrljinu su se vodile borbe sa pobunjenicima i nakon što su spalili selo, blago se je djelilo ko je god došao bez ikakvog pravednog djelenja i popisivanja, ko je što dobio. - Bilo je naprosto razgrabljeno.-

4./ U Bos. Novome je kotarski predstojnik g. Opsenica, koji se nalazi na dužnosti nekoliko dana, jer mu je predčasnik obolio prilikom borbi u samome mjestu.-

Isti kotarski predstojnik nema pojma baš o ničemu, nego je predao cijelu stvar što se tiče naseljavanja na posjede nestalih i pobjeglih srba, dvojica ljudi, koji nemaju nikakove kontrole nad sobom, te troše ogromne svote novaca prema svome vlastitom priznanju na ljude koji su se prilikom borbi odbjegli od svojih kuća i našli utočište kod njih.-

U tom kotaru nalazi se oko 150 Slovenaca, koji su poslani u mjesto da se koloniziraju, a većinom su to stariji ljudi penzioneri i nešto intelektualaca, koji nisu apsolutno sposobni za obrađivanje zemlje. -

U Slovence, koji se imaju kolonizirati nemaju ljudi povjerenja, a istima se izdaju propusnice, te se vraćaju u Sloveniju i Zagreb.-

5./ U Kotaru Prijedoru, ponavlja se ista slika. - Kot. predstojnik, g. Zgerić, savjestan čovjek, samo je neupućen u prilike mjesta. Trebao bi se uputiti, ali neće jer se boji da bi to bila intervencija. Odbijajući to, upadne baš u protivno, da je prava intervencija.-

Pristav g. Čaušević, radi razne nedozvoljene stvari, kao na primjer izdavanje propusnica i to ženskim, koje dolaze u njegov stan po njih.

U samome Prijedoru još se uvijek vode borbe sa pobunjenim srbima i kolonizacija je za sada nemoguća. - Za posjede i blago,

koje će biti slobodno za kolonizaciju nezna se koliko će biti, jer ljudi kompetentni, koji vode taj posao ne mogu ići na teren.-

U samome mjestu prema pričanju kotarskog predstojnika nestalo je oko 400 srba, koji su nestali ili pobjegli dočim u cjelome kotaru računa se na 4.000 srba nestalih.

Radnje, koje su bile vlasništvo srba zapečaćene su, ali se o njima nevodi nikakova briga. - Nekoje su prodane i to na način kojim će biti država oštećena. Jedan primjer: Trgovina od Zidova Šterna u mjestu bila je procjenjena po komisiji na 1,800.000 kuna, a prodaje se za 300.000 kuna. Procjena se je vodila pod uplivom g. Kolovrata, advokata iz Prijedora, a isti je veliki Srbofil i Anglofil.-

6./ U kotaru Prnjavor, gdje je kotarski predstojnik g. je jedini kotar za koji se može reći da je u redu. Posjedi i crkve, koje su zapečaćene nalaze se u redu a stoka je pohranjena kod boljih gospodara na čuvanje, kao i na upotrebu.-

U obližnjim mjestima Banja Luke pregledao sam u prisutnosti g. Čajavca i pristava kotarske oblasti iz Banja Luke nekoja popovska imanja kao i stanove istih.-

Prilikom interniranja pravoslavnih popova, sam posao su radile osobe skroz neodgovorne za taj posao, a što se vidi i po samome njihovom radu.

Stanovi su zapečaćeni sa pečatom bez pečatnjaka. U više navrata dolazili su ljudi u iste stanove i otvarali ih sa nekim punomoćima, koje su im bile izdane, da se nezna od koga. - Prilikom pregledbe stanova prema popisu kojega nam je na uvid dao pristav, naišli smo na ogromne manjkavosti kao na primjer: Stvari u stanu nisu popisane, što se može vidjeti iz naknadnih zapisnika. Prihkom pretrage našli smo u stanu popa Janjatovića Gojka iz Klašnica novca u govotom 3.275 Kn., koji uopće nije bio zaveden u popisu, nadalje smo našli sve vrednije stvari kao garniture srebrnog posuđa, koje isto nisu bile zapisane.-

Iz samoga zapisnika se vidi, da su ljudi koji su vodili popis stvari gledali na svoju ličnu korist kada im se je dozvolilo haračenje. - Svi zlatni predmeti, kojih je zacijelo bilo u stanu nestali su, a da nije naznačeno gdje se nalaze.-

U stanu pravoslavnog popa iz Slatine pokradene su sve živežne namirnice t.j. provaljeno je u zapečaćeni stan, koji se nalazi udaljen par stotina metara od oružničke postaje.-

Napomenuti mi je da se je ovakovo isto poslovanje vodilo i u samome gradu Banja Luci, te daje sve pokradeno i razneseno.-

Ljudi koji su bili ravnatelji pojedinih gospodarstvenih ponova u samome mjestu kao i u okolini, skroz su upropastili državnu imovinu, a da ni danas ne polažu nikome računa.-

Umoljavam Ustaško redarstveno ravnateljstvo, da se u cijelom predmetu povede računa, kao i istraga, a pripravan sam dati daljne informacije o ljudima, koji su isti posao vodili.-

Napomenuti mi je da sam sve ovo iznjeo pred g. predsjednikom zavoda za Kolonizaciju u Zagrebu g. Fleglu.-

ZA DOM SPREMNI!

Banja Luka, dne 31. kolovoza 1941.-

Član Ustaškog redarstva:
Josip Turkalja

BR. 248

PISMO SELJAKA IZ DONJIH PLOČA OD 31. AVGUSTA 1941. HRVATIMA I KOMŠIJAMA IZ VRANIČANA SA POZIVOM DA NE UBIJAJU VIŠE SRBE PODSEĆAJUĆI IH NA RANIJU SLOGU I LJUBAV[1]

N.D.H.
V.T.Br...
31.Vin.1941.
GOSPIĆ

Zapovjednik posade Lovinac satnik M. Štefanov šalje pismo dobiveno po jednom djetetu od pobunjenika iz s. Gor. Ploče i naslovljeno na zapovjednika posade Lovinac t.j. roju, koji se iz te posade nalazi na k. 631 južno ispod sela G. Ploča.

Potpisnik pisma je seljak iz D. Ploča, a pismo je pisao jedan bivši oružnički narednik Dukić iz G. Ploče.

„Braćo Hrvati i komšije Vraničani

Godinama i godinama naša komšiska sloga i ljubav bila je uzor po svim drugim selima. Ta sloga trebala je da se produži i u državi Hrvatskoj. Na žalost toga ne bi. Između vas pojaviše se izrodi koji upališe iskru mržnje, koja izbi do požara. Mi danas brojimo na 100 novih grobova, pa još nismo žedni vaše krvi i

[1] Overen prepis originala u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 61-a, reg. br. 5/2-5.

neidemo za osvetom radnom i mirnom stanovništvu. Mi prelazimo preko toga i ne diramo u ništa vaše već dolazimo samo lijepim riječima.

Svaki onaj čestiti i pošteni Hrvat koji nije nikakva zla ni pljačke Srbima učinio i dalje je naš prijatelj i neka slobodno dođe k nama i bude naš saradnik-neka slobodno i u mlin dolazi.

Vašeg puškaranja mislim da je bilo dosta. Prestanite i radite s mirom. Spremajte ono žita u ambar i dobro ga pričuvajte-ratna su vremena!. U koliko se i dalje budete puškarali na naše mirno i radno stanovništvo žene i djecu ne zaboravite da će mo na vatru odgovoriti vatrom. Ako i dalje želite krv prolivati onda pucajte na naše straže, a ne na čobane, žene i djecu. Nama je bilo toga dosta, pa su danas javile vam se naše straže gdje su pa pucajte na njih.

Vaša vojska koju smo zarobili pričala nam je da se nema zašto boriti. Također nam je izjavila, da je prevarena. A svaki čestiti i svesni Hrvat ni jednog metka nije opalio već se predao i uvidio da mi nismo ustaše i ne postupamo ustaški."

Ploča, 29. VIII. 1941. godine

Original ovoga pisma poslat je
Glavnom stožeru Min. Hrvatskog Domobranstva.

Đuro Petković
sin Mile i Milke.

Ovo među spise
Zapovjednik general
Lukić v.r.

Točan priepis ovjerava:

Časnik za javnu sigurnost
oružnički satnik:
/Potpis nečitak/

BR. 249

MEMORANDUM SRPSKE PRAVOSLAVNE CRKVE OD AVGUSTA 1941. GENERALU FON DANKELMANU, VRHOVNOM VOJNOM ZAPOVEDENIKU U SRBIJI 0 USTAŠKIM ZLOČINIMA NAD SRBIMA OD OSNIVANJA NDH DO AVGUSTA MESECA[1]

Njegovoj Ekselenciji
Vazduhoplovnom đeneralu fon Dankelmanu,
Vrhovnom vojnom zapovedniku u Srbiji,

Beograd

EKSELENCIJO![2]

Žalosne vesti, koje nam stižu svakodnevno o zverstvima i nasilju koje se provodi nad nezaštićenim narodom srpskim u hrvatskoj državi uopšte a naročito u srpskim krajevima: Lici, Sremu, Bosni i Hercegovini, nalažu nam da na te užase skrenemo pažnju Vaše Ekselencije kao pretstavnika nemačke vojske u okupiranoj Srbiji, kao pretstavnika njemačkog naroda i kao čoveka.

Na području današnje države Hrvatske nalazi se preko 2,000.000 Srba. Oni žive na toj teritoriji ili već od dolaska Slovena na Balkan, kao na pr. u Bosni i Hercegovini, Dalmaciji i Lici, ili su se doselili za vreme ratova između Austrije i Turaka kada ih je Austrija naselila u vojnoj Krajini da štite Austriju i srednjoevropsku kulturu od turske najezde. U toj vojnoj Krajini uživah su Srbi kao ratnici posebne povlastice još od vremena cara Leopolda, koje su još proširili carica Marija Terezija i Car Josip II. Vojna Krajina je ukinuta osamdesetih godina prošlog veka.

Njemačka je vojska stvorila nezavisnu državu Hrvatsku i predala u njoj upravu Paveliću i njegovima ustašama. Mi verujemo da je intencija njemačkog vojnika - koga znamo kao hrabrog i smionog vojnika, što su mu priznali i najveći neprijatelji njegovi - bila da stvori državu u kojoj će vladati red, zakon i pravda, a

[1] Kopija u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 312, reg. br. 17/1. Ovaj primerak nađen je u Arhivu Jugoslovenske kraljevske vlade u Londonu.

[2] Prvi Memorandum Svetog arhijerejskog sinoda o zločinima nad srpskim narodom i Srpskom pravoslavnom crkvom u NDH upućen je jula 1941. glavnom vojnom zapovedniku u Srbiji generalu fon Šrederu. U njemu se navode zločini nad srpskim življem od osnivanja NDH do jula 1941, a koji su sadržani i u ovom memorandumu. Vojni arhiv, NA, k. 39. br. reg. 1/2.

da je od njemačkog vojnika bila daleko i pomisao da stvaranjem Hrvatske stvori državu u kojoj će se sistematski provoditi zločin i zverstva kakve istorija nije zabeležila do danas.

Od samog osnivanja Hrvatske države počeo je progon naroda srpskog zatvaranje, mučenje, pljačkanje i ubijanje, ali se to izvodilo u manjoj meri dok su njemačke trupe bile raspoređene u Hrvatskoj i dok su komandanti njemačkih garnizona i kao vojnici, i kao ljudi suzbijali zverske instikte upravljača Hrvatskih i njihovih pomagača. I u to su se doba dešavah zločini koji su oličenje svireposti i sadističke naravi. Ubijani su ljudi na najokrutniji način, a pre toga su bih strahovito mučeni, vađene su im živima oči, sečene uši, nos, polni udovi, razapinjanje na kućnim vratima, mučenje na sve načine koje je moglo da izmisli samo bezumlje i divljaštvo.

Po odlasku njemačkih i italijanskih okupatorskih trupa sa područja hrvatske države, progoni, pljačkanje, mučenje i ubijanje Srba, koje je dotle bilo ograničeno, pretvorilo se u hajku na Srbe i masovno ubijanje je dobilo karakter potpunog istrebljenja naroda srpskog. Ministri hrvati: dr. Mile Budak, dr. Milovan Žanić, dr. Mirko Puk i stožernik dr. Viktor Gutić natecali su se koji će što više da nadraži narod hrvatski protiv Srba i da u njemu probudi najniže instikte zverske. Ti su ministri javno izjavljivali da će trećinu Srba pobiti, trećinu iseliti, a trećinu pokatoličiti i na taj način iskoreniti preko 2,000.000 Srba iz države Hrvatske.

Ovi govori ministara hrvatskih provedeni su u delo i nastalo je masovno odvođenje Srba u koncentracione logore, isterivanje iz zemlje i nemilosrdno ubijanje i ljudi, i žena i dece. Odvedeni su sveštenici srpski sa porodicama, matične knjige pravoslavne predate su župnicima katoličkim, crkve srpske rušene, manastiri pljačkani, a narod srpski prisiljavan da ostavi svoju pravoslavnu veru i prelazi u katoličku. U svima ovim nedelima imalo je nažalost udela i katoličko sveštenstvo.

Ekselencijo,

Narod srpski, koji je vekovima krvlju svojom branio čast svoga imena i na najgroznijim mukama umirao za svoju svetu veru, nije mogao ostati ravnodušan prema ovim najnovijim ustaškim nasilja, nego je iako razoružan i goloruk ustao u odbranu svoju, imanja svoga, nejači svoje i vere svoje. I u ovu opravdanu i nužnu odbranu naroda srpskog, koja je zahvatila Hercegovinu, Bosansku Krajinu i Liku, a u najnovije vreme i Srednju Bosnu,

proglašuju upravljači hrvatski komunističkim pokretom i žele tom lažju da opravdaju nasilja i zverstva svoja pred civilizovanim svetom, a prvenstveno pred narodom njemačkim koji je počeo da ispoljava svoje negodovanja protiv ovih zločina.

Srpski je narod duboko religiozan i nacionalno svestan i tu je svoj religioznost i nacionalnu svest dokazao i svojim vekovnim borbama do danas. Srpski je narod u ogromnoj svojoj većini /90%/ zemljoradnik sa patrijarhalnim odgojem i niti je imao i niti ima išta zajedničkog sa komunističkim idejama, idejama industrijskog proletarijata. I zato je najbestidnija neistina kada se obrana naroda srpskog od zverskih napada ustaških označuje komunističkim pokretom i govori o zločinima Srba.

Srpski je narod krvlju svojom stvorio Jugoslaviju i u vremenu od 1914 do 1918 podneo teške i nebrojene žrtve za slobodu svoju i braće svoje. I u tom razdoblju pretrpeo je narod teže i bolnije udarce od braće svoje Hrvata i muslimana, nego li od neprijatelja svojih. Ali je Srbin, vojnik i vitez, i nakon krvave borbe i pobede nije tražio osvete već je pružio bratsku ruku i Hrvatima i muslimanima, zagrlio ih kao zabludelu braću svoju i oprostio im sva nedela koja su počinili nad narodom srpskim. Plemenita i viteška duša Srbinova bila je zadojena hrišćanskom vrlinom - praštanjem. I kada se godine 1918 u Jugoslaviji bio javio pokret za istrebljivanje manjina, naročito njemačkih, doseljenih iza 1898 godine, srpska vlada je odmah presekla svaku takvu agitaciju i ugušila taj pokret u samom začetku i nikome nije učinjeno nikakvo nasilje. Danas ista ona hrvatska i muslimanska braća, kojoj je Srbin oprostio sve grehe, vraćaju ljubav Srbima na taj način što Srbima oduzimaju svu imovinu, veru i živote i gone ih kao divlje zveri. I to čine oni koji su dobili državu i vlast žrtvama njemačkih vojnika.

Ekselencijo,

U ime porobljenog naroda srpskog, koji sada pada pod udarcima izbezumljenih ustaša, a o čijoj su kulturi, plemenitosti, hrabrosti i vojničkim vrlinama dali najpovoljnije ocene najveći kulturni i vojni umovi naroda njemačkog, mi Vas molimo kao pretstavnika njemačkog, kao pretstavnika vojnika njemačkog i kao čoveka da najhitnije preduzmete sve da prestanu krvavi progoni istrebljenja naroda srpskog u državi Hrvatskoj koju je stvorila njemačka vojna sila i da ne dozvolite da pred civilizovanim

čovečanstvom i pred istorijom sveta i pred istorijom njemačkog naroda, padne odgovornost za sva navedena nedela na narod njemački; niti da navedeni besramni zločini ustaških zlikovaca bace senku na čast naroda njemačkog i vojnika njemačkog, koji ima visok pojam o časti i viteštvu.

PODACI O NEDELIMA HRVATSKIH VLASTI PREMA DELU SRPSKOG NARODA NA TERITORIJI HRVATSKE DRŽAVE, PREMA INFORMACIJAMA DOBIVENIM DO 8. AVGUSTA 1941 GODINE.

Ubistva

Na teritoriji Hrvatske države ubijen je veliki broj Srba i pravoslavnog sveštenstva. S obzirom na tešku situaciju koja vlada na teritoriji te države kao i našu nemogućnost da lično proverimo sve stvari i doznamo sve slučajeve, jer tamo vlada toliki teror da nije moguće preći iz jednoga sela do drugoga, a kamo li iz sreza do sreza ili preko granice države, podaci koje donosimo nisu iscrpni i oni će biti bleda slika onoga što se tamo događa. Pretpostavljamo, prema vestima koje i u poslednje vreme stižu i koje govore o strahovitim masovnim ubistvima, da broj ubijenih nadmašuje neverovatno visoku cifru od 180.000 žrtava.

a/ - Sveštena lica.

1/ Jedna od prvih žrtava ustaških terora bio je banjalučki episkop Platon sa protom Dušanom Subotićem iz Bos. Gradiške. Oni su ubijeni noću između 5 i 6 juna 1941 godine na putu između Banje Luke i Kotor Varoši i bačeni u reku Vrbanju koja je izbacila njihove leševe. Kada je pronađen leš vladike Platona, pošto nije bio prepoznat, donet je na obdukciju u prosekturu banjalučke bolnice, čak je određena i komisija koja je imala da sastavi obdukcioni protokol, međutim kada je u lešu prepoznat vladika Platon, naređeno je da se obustavi obdukcija i svaka istraga, a leš je zakopan kod vojničkog groblja.

Istovremeno počela su ubistva sveštenstva i srpskog naroda i po drugim srezovima Hrvatske države, pa niže dajemo spisak ubijenih sveštenika do koga smo mogli doći.

2/ Prota Miloš Mandić iz sreza gračačkog, prota Bogdan Opačić iz Gline, njegovo telo izbacila je reka Sava, sveštenik

Nikola Vučković iz Drljače, sveštenik Dane Babić iz Svinjca /ubijen i leš nađen u bari/, sveštenik Grozdanić iz Raduča, sveštenik Petar Majstorović iz Doljana /mučen u zatvoru u Gospiću toliko da se u očajanju sam obesio/.

3/ Prota Branko Dobrosavljević iz Veljuna, srez Slunjski; Ustaše su mu naredili da iskopa grob za svoga sina studenta. Kada je to učinio sina su mu doveli nad raku, mučili ga pred njim toliko da je zbog zlostavljanja izdahnuo. Zatim su naredili ocu da nad mrtvim sinom izvrši opelo. Za vreme opela tri puta je prota Branko padao u nesvest, ah su ga kundacima prisiljavali da dovrši opelo. Najzad i on je sam zlostavljan i ubijen na istom mestu. Protu i sina ubio je ustaški poverenik Ivan Šajfar po zanimanju učitelj.

4/ Prota Pajo Obradović bivši senator iz Bruna, sveštenik Damjan Štrbac iz Bosanskog Grahova, sveštenik Ilija Budimir iz Crnog Luga, sveštenik Ilija Banjac iz Drvara i sveštenik Ratko Jeličić iz Drvara, odvedeni prema Kninu i ubijeni.

5/ Sveštenik Risto Ćatić iz sela Stojkovića, sreza Livno, odveden sa još osam građana u šumu kod Livna, ubijen zajedno sa njima i bačen u jamu.

6/ Sveštenik Đorđe Bogić iz Našica ubijen 17 juna prema pričanju prote Pejinovića, koloniste iz Breznika koji je skriven za jedno drvo posmatrao njegovo ubijanje. Pejinović priča o tome ovo: „Ustaše su vezale sveštenika Bogića za jedno drvo, posle čega je nastalo mučenje. Otsekli su mu uši, nos, jezik i bradu zajedno sa kožom. Nesrećni sveštenik vikao je od bola, ali, pošto je bio jak i zdrav, držao se uspravno za svo vreme mučenja. Zatim su mu iskopali oči i kada su videli da još uvek stoji uspravno rasporili su mu grudi i on se tek tada nagnuo da padne." Sakriveni Pejinović je tada čuo da jedan ustaša govori: „Majku mu vlašku još mu srce kuca. Još je živ." Iza toga su planule puške i time su prekratili muke ovoga čoveka.

7/ Voja Vojinović, katiheta iz Osijeka ubijen. Zna se da su svi sveštenici iz Osijeka pohapšeni i zlostavljani. Reka Drava izbacila je leševe trojice srpskih sveštenika, ali se nije moglo doznati koji su.

8/ Prota Živko Danilović iz Ljubije, sreza Prijedor, nakon teškog mučenja ubijen je u blizini Banje Luke. (Prota Bogdan Vranješević zaklan je 19 juna u Krupi na Vrbasu kraj Banje Luke).

91 **Prota Stevan Ćurčić ubijen je u Ogulinu. Pre ubistva mu je iščupana brada, prebijene noge i ruke. Sveštenik Dušan Klipa iz Plaškog ubijen. Sveštenik Milan Trišić iz Vrlike, uhapšen 10**

juna zaklan u ustaškom logoru u Kninu, sveštenik Mihailo Minić iz Bilješeva, sreza Zenica zaklao ga je jedan katolički sveštenik, sveštenik Miloš Petrović iz Lužana, sreza Derventa ubijen, sveštenici Miloš Savić, Dušan Bobar, Janko Savić, Ljubo Jakšić i Drago Maskirović svi iz Vlasenice, ubijeni dana 22 juna 1941 godine. Sveštenik Borivoje Božić iz Palače, srez Vukovar ubijen, prota Spiro Starović, srez Gacko, ubijen ćuskijom u glavu, prota Vidak Višnjevac iz Gackog odnesen je bolestan iz postelje i ubijen je zajedno sa protom Starovićem, prote Vlado Gvozdenović i Jefto Gujević, sveštenici Ognjen Radić i Petar Stojanović, te đakon Dušan Aškrabić, svi iz Mostara pobijeni su. Kaluđeri Deretić i Manastirlić iz Ljubinja ubijeni su. Sveštenik Bogunović iz Donjeg Lapca ubijen je sa ženom i dva sinčića i svi su bačeni u jednu jamu između Lapca i Boričevca u koju su bačeni i mnogi drugi poubijani Srbi iz Donjeg Lapca i Kulen Vakufa. Sveštenik Brzin iz Bolča, živ zakopan u Gudovcu /Bjelovar/ 28 aprila 1941.

bi Svetovna lica.

Pored sveštenika poubijani su mnogi viđeniji ljudi - Srbi u svima krajevima države Hrvatske. Negde su ubistva vršena u masama. Dajemo približni pregled po srezovima:

10/ *Banja Luka:* **U gradu i u celoj pokrajini Bosanskoj Krajini provođeni su i provode se nečuveni zločini i terori. Ustaški stožernik dr. Viktor Gutić najavio je odmah prvih dana progon i pokolj Srba. Javno je pozivao muslimane i Hrvate da ga slede u primerima koje će im dati i uistinu već 5 maja počinje bez obzira sa strahovitim progonima i ubistvima Srba iz Banje Luke i okoline koji su u Banju Luku dovođeni. Pored napred spomenutih episkopa Platona, sveštenika Subotića, Danilovića i Vranješevića, ubijeni su redovito noću kroz ovo vreme stotine Srba među kojima navodimo samo: Nikolu Ćurčiju trgovca kome su iskopali oči i izvadili udove, Boška Planića, Peru Perduva, učitelja Ljubu Srdića, Žarka Davidovića, Kovačevića, Simu Marjanca narodnog poslanika iz Jajca, Đorđa Bolića beležnika iz Mrkonjića Grada, Dušana Brankovića narodnog poslanika, koji je zaklan sa protom Vranješevićem u Krupi kod Banje Luke 19 juna. U nekoliko navrata vođeni su Srbi iz okoline Banje Luke iz raznih banjalučkih zatvora kamionima i izvan grada u masama ubijani.**

11/ *Bjelovar:* **28 aprila 1941. god. noću, hrvatske ustaše pod vodstvom Martina Cikuša, Franje Busića i nekog Kurke iz Gudovca, naterali su najuglednije seljake iz sela Gudovca, Tuka,**

Brezovca, Kolokočevca i Bolča da iskopaju raku i njih 243 na broju pobili puškama, noževima i koljem, zatim su ih bacili u zajedničku raku, polili krečom i zatrpah. Među njima su bili 7 živih /pop Brzin i učitelj Stevan Ivanović iz Borča/. Ovo je ustanovila i fotografisala njemačka komisija i ustupila vojnika vlastima na postupak.

12/ *Bileća:* **Do 20 jula i to do dolaska italijanske okupatorske vlasti, ubili su Hrvati i bacili u jamu „Kobilja Glava" svega 13 Srba, a među ovim nadzornika puteva Cavaljugu i žand. kapetana Ivanovića. Nakon toga nastupila su masovna ubistva koja dostižu vrlo veliki broj i penju se na stotine mrtvih. Pobijeni su svi ugledni građani i seljaci iz sreza.**

13/ *Bosanska Kostajnica:* **Prva ubistva počinjena su nad Kunićem Stankom, Stojanom Kmetom i Jajčaninom Božom i Lazom, koji su početkom jula ili koncem juna živi razapeti zakivanjem ruku i nogu na vratima, mučeni i konačno nožem ubijeni. Stižu nam sada vesti da je u tom gradu i okolini masovno ubijan srpski živalj, ukoliko nije izbegao, naprosto iskorenjen.**

14/ *Bosanska Gradiška:* **Ni ovo mesto nije izbeglo zloj sudbini koja je usled hrvatskih zločina stigla celu Bosansku Krajinu. Navodimo samo nekoliko imena ubijenih Srba: Laza Janjetović, Mladen Kuluzović, Miladin Čijević, Stevo Nježić, Sava Bokić, Stevo Čičić i Rade Banjac. Živ svedok je tom Bogdan Komadina koji je bio sa njima streljan, zajedno bačen u Savu pa, iako teško ranjen u vrat i prsa, uspeo da prepliva reku i da živ stigne u Beograd.**

15/ *Bihać:* **U ovom mestu dolaskom hrvatskih vlasti nastalo je strahovito gonjenje i progon Srba u masama. Prema podacima u četiri navrata ubijeni su 81 Srbin i to od 18 juna do 14 jula 1941 god. Od ubijenih navodimo sledeće: inž. Mihailo Mandić, njegov brat Veljko Mandić trgovac, braća Žarko i Jovo Kozomarić trgovci, dr. Milan Vojvodić pretsednik Okružnog suda, dr. Dušan Matavulj lekar, Božo Popović direktor Zemaljske banke, Ilija Đukić i sin Đorđe, trgovac, Đorđe Brekić trgovac, Milan Šarak i Branko Maksimović omladinci, penzineri Đuro Kora, Jovo Trbojević, Jovo Rako, Stevo Pištović, Ilija Jovović, Jovo Brdari, sin mu Vojislav od 17 godina, zatim Ilija Bilbija i maloletni sin, Pero i Dušan Stupar trgovci, Živko Čulić, direktor Srpske banke, profesor Mihailo Žarković, inž. Turudija, gruntovničar Ljubo Banjeglav, činovnik Vasa Cvijanović, student tehnike Strahinja Radetić, student prava Nada Berković, student prava Stanije cučević, advokat dr. Sima Ilišević, direktor gimnazije Dimitrije**

Petrović, poreski inspektor Rista Prodanović i posednik Spasoje Paviković.

Ova ubistva vršili su ustaški oficiri Ante Rožić iz Sarajeva, Ante Škorić iz Zenice i najkrvoločniji među njima Enver Kapetanović sa ustašama. Odluku o njihovim ubistvima donosio je ustaški odbor, među ostalima: Jakov Đal sreski načelnik, Petar Simić, logornik Mate Devud, profesor Mijo Vidović, Murat Ibrahimpašić, Ivan Bunič advokat, Ante Vugrin, Josip Golub, mehaničar Mirko Golubović, omladinac David Pršut gimnazista, dva brata Viskovića i ostali. Po naređenju pomenutih istrebljeno je mesto Bihać do poslednjeg Srbina. Svi su poubijani, internirani, raseljeni i u zbegovima.

16/ *Bosansko Grahovo i Drvar:* **Iz sreza Bosansko Grahovo pored pet sveštenika koji su već napred spomenuti, odvedeno je oko 100 trgovaca, činovnika, zanatlija i radnika i pobijeno je u četiri navrata 64 osobe, a pored njih 42 seljaka iz sela Peći, Malešića i Oglaja. Među ubijenim navodimo samo nekoliko: inž. Bogdan Kalaba direktor Šipada, Jovo Kreco pretsednik opštine, Petar Bilbija trgovac, Nikola Jošić težak, Arežina Mile, Petar Rašula, stolar, Marko Sabljić invalid bez ruke, preduzimač Milan Golubović, činovnik Šipada Škorić Stevan, činovnik Celuloze Jovan Adamović, Bilbija Jovo činovnik Šipada, radnici Dušan Bilbija, Slobodan Đikelić, Stevo Đikelić, Vladeta Bilbija, šef Berze rada, zatim Košta Vidović, krojač Pero Bilbija, Vlado Bilbija, Mile Bilbija, Tanasije Bilbija, Strahinja Bilbija, zatim Ljuba, Gojko i Nikola Bilbija i mnogi drugi.**

Nakon ovih ubistava nastaje masovni progon u Grahovu i celoj okolini tako strahovit da je prema našem saznanju bilo čak više slučajeva mučenja i silovanja devojčica od 12 godina o čemu će biti govora još na drugom mestu.

17/ *Borovo:* **U Borovu je ubijeno mnogo Srba. Samo noću između 26 i 27 juna ubijeno je 16 Srba i bačeno kraj Dunava u vodu. U plićaku je ostao samo jedan živ. Njemu je ukazao pomoć dr. Eier, Njemac.**

18/ *Gacko:* **U ovom srezu ubijeno je 500 do 600 lica i to ljudi, žena i dece, sve ovo nakon dolaska ustaških vlasti, jer pre toga nije se desilo ni jedno ubistvo. Ubijanje je počelo u selu Koritima gdje su ubijena 163 seljaka na brdu zvanom „Kobilja glava", a nakon ubijanja bačeni su u jamu „Golubnjača" duboku do 40 metara i to tako da su ih vezali po troje zajedno. Među bačenima je bilo mnogo živih pa su ustaše bacile u jamu bombe da ih**

konačno dotuku. Uprkos toga jedan je uspeo da se živ izvuče i prebaci u Crnu Goru. Otuda je došao pretsednik opštine vučedolske, Risto Bjelica, sa ljudima i uspeo da izvuče i jame šest živih ljudi od kojih je jedan umro, a ostali se nalaze u bolnici. Nakon toga bacani su i drugi ubijeni u jamu tako da je bačeno svega 226. Zadah je postao tako strašan daje italijanska vojska morala posuti benzin u jamu i zapaliti ga. Nakon toga došlo je do hapšenja i ubijanja u samom gradu i ćelom srezu gatačkom, tako da je ubijeno kako smo spomenuh oko 600 ljudi među njima: Gligor Ljučić iz Nikoljaca, Lazar Mastilović iz Izgora, Blagoje i Radoš Šarić iz Stepena, Nikola Šarović iz Sernjice, Božo Divjan iz Kravareva, Mićo Popović iz Gračanice, dva brata Manojlovića iz Gračanice, Risto K. i Risto L. Govedarica iz Miholjaca, Todor Starović iz Gacka, Todor Milošević iz Rodov Polja, Veljko Višnjevac biv. nar. poslanik iz Nadinića, Grujo Višnjevac iz Gacka, Milorad Starović iz Avtovca, Trifko i Jovan Lojević iz Livnika i Spasoje Nenadović iz Avtovca. Ubijanja su izvršena na najsvirepiji način, skoro niko nije ubijen iz puške, nego su im zločinačke ustaše maljevima razbijali čelo i prosipali mozak. Mnogima su otsekli i ruke i noge, vadili oči, pa ih još žive bacili u pećine, tako da su u mnogo slučajeva dotukli ih ranjene bombama.

Najteža sudbina stigla je sela Korita, Stepen i Gradac. U tim selima gotovo nema ni jednog živog Srbina, jer je sve izbeglo što nije ubijeno. Ne čuje se niti plač, niti jauk, a caruju aveti i širi se nesnosni smrad od paljevine i od poubijanih leševa.

19/ *Bosanska Krupa:* **25 jula o.g. otpočela su u Bos. Krupi masovna hapšenja žena, dece i staraca sa posla, sa puteva, sa njiva, iz trgovina, sa ulica, gde god je ko zatečen. Prilikom hapšenja vršena su nečuvena zlostavljanja. Do toga dana bilo je pojedinačnih ubistava u ovom srezu, i koliko nam je bilo poznato, u svemu je ubijeno nekoliko ljudi. Međutim, između 25 i 30 jula o.g. pohapšeno je u tome srezu i dovedeno u zgradu Sokolskog doma, Sudski i policijski zatvor, u Pravoslavnu crkvu preko 800 osoba. 28 jula oko 5 časova posle podne pokupljeni su svi Srbi građani iz samog mesta Krupe i njih 45 na broju, posle mučenja u crkvi odvedeni su kamionima prema Bihaću na mesto zvano „Crno Jezero" gde su pobijeni. Sutradan su po izjavi očevidca Huseina Šeferovića mašiniste iz Krupe njihovi leševi plivali rekom. U Sokolskom domu za to vreme ubijeno je te noći 210 ljudi i žena, a u istom domu pre toga ubijeno je još preko 300 ljudi, tako da se smatra da je tih dana od 25 do 30 jula u mestu Krupi**

i najbližoj okolini pobijeno preko 600 osoba. Leševi ubijenih zakopavani su dobrim delom u samom dvorištu Sokolskog doma. Ove podatke primili smo od jednog Srbina očevidca koji se slučajno spasao. Posle svih tih događaja nastaje haos i uzbuna među Srbima, koji su, nemajući drugog izlaza počeli da se aktivno brane. Tada je tek nastao progon u ćelom srezu i masovno ubijanje Srba.

Dajemo delimično spisak ubijenih Srba u Bos. Krupi: Savo Bilčarović, Vaso Bilčarović, Živko Gulan, Luka Slavuj, Sveto Slavuj, Bogdan Slavuj, But Mišković, Pero Đukić, Jovo Radmanović, Đuro Radmanović, Ilija i Veljko Smiljanić, Gojko Rogić, Mihailo Damuša, Đorđe Jovičić, Nikola Beuković, Jovo Tišma, Jevto Lujanović, Branko Sonić, Živko Sonić, Miloš Štrbac, Lazar Štrbac, Ljubo Štrbac, Ilija Studen mlađi, Rade Vojinović, Dojčin Kovačević, Vojin Kovačević, Milan Mazalica, Joco Longinović, Dušan Umićević, Mihajlo Boban, Mihajlo Kosman, Boško Štrbac, Miloš Kalember, Đuro Erar, Dušan Jovanović, Jovo Jovanović, Ljupče Jovanović, Dušan Predojević, Đorđe Majkić, Drago Majkić, Vlado Kokoruš, Jovo Adamović, Jovo Babić, Nikola Karanović, Mitar Dukić, Stevo Mudrinović, Jovo Mudrinović, Đorđe Tupajić, pet članova porodice Jove Gaka, Mile Bokan, Spaso Zorić, Đuro Knežević, Risto Polovina, Stanko Milanović, sin Stanka Milanovića, Ilija Kačavenda, Dušan Kačavenda, Boži Stančević, Milan Stančević, Božo Grmuša, Stevo Ćirić, pet članova porodice Jove Jovanovića, Đorđe Bilčarević, Stevo Banjanin, Milan Bogdanović, Bogdan Bogdanović, Zoran Rodić, Nikola Vukobratović, Jovan Vukobratović, Svetozar Gaković, Sava Ilić, Blagoje Štulić, Rade Zorić, Aleksa Zorić, Stojan Karanović /svega 92/.

U čitavoj Krupi preostalo je samo nekoliko odraslih Srba muškaraca, koji su prebegli u Beograd i preneli ove podatke. Ubijanje Srba u masama izvršili su hrvatske ustaše udruženi sa domaćim muslimanima. Ljudi nisu ubijani puškama, nego noževima, sekirama, kosama i vilama. Pre nego što su pobijeni mučeni su na razne načine, probadani vilama, rasecani sekirama, i sakaćeni tako da je sa njih visilo otsečeno meso i udovi.

O poubijanim seljacima Srbima iz krupskog sreza ne mogu se dati ni približno utvrđeni podaci, jer ubijanja još traju, ali se računa da broj poubijanih Srba u ovome srezu dostiže 5.000 duša.

20/ *Bosanski Novi:* **Ni ovaj srez, niti samo mesto nije izbeglo sudbini Bosanske Krupe. Istih dana i na isti način kao i u Grahovu,**

Drvaru i Krupi ubijeno je preko 500 Srba na zverski način. Ovde smo u mogućnosti da navedemo samo jedan deo lica koja su ubijena, jer bi nabrajanje imena svih poubijanih suviše daleko odvelo. Ubijeni su: Milan Grubor, Savo i Petar Sučević, Aćim Đermanović, Đorđe i Savo Zorić, Jovo Bodić, Jovo Milanović, Drago Čelan, Branko Tomašević, Milan Majstorović, Božo Nesvenulica, Božo Vinčić, Grujo Štrbac, Dragutin Basrak, Ljuba Obradović, Simo Drobac, Niko Sanac, Pero Sundać, Dušan Spirić i drugi.

21/ *Bosanski Petrovac:* **I u Bosanskom Petrovcu do 25 jula bilo je samo pojedinačnih ubistava. Nakon toga dana nastalo je hapšenje i odvođenje Srba u nepoznatom pravcu. 27 jula pokupljeno je iz samo ovoga mesta 45 građana Srba, odvedeno u nepoznatom pravcu i po svim znacima ubijeno. Među njima nalaze se dva brata Smiljanića, trgovac Basara i sin trgovac, Novaković, Kreco, Dejanović, Grubić. Iz okoline Petrovca broj poubijanih i odvedenih je ogroman, a nije nam tačno poznat.**

22/ *Glina:* **U srezu glinskom kao i u ćelom kraju u Lici, Baniji i Kordunu vršena su strahovita nasilja i zverstva sa ubijanjem Srba. U ovom kraju već odmah u početku ubijeno je oko 450 Srba. Ova prva ubistva dala su potstreka za dalja zverska ubijanja tako da je samo mesto potpuno očišćeno od Srba, a isto tako i njegova cela okolina. Računa se da u tome srezu nema ni jednog jedinog Srbina, jer su svi koji nisu uspeli da pobegnu pobijeni.**

23/ *Dvor na Uni:* **Odmah početkom maja u ovo čisto srpsko mesto došle su ustaše i svoj prvi korak obeležili srpskom krvlju. Istog dana ubijeni su: Jojo Orešćanin finansijski preglednik, Milan Dragosavljević žandar, podnarednik, Mladen Durman penzioner, Vaso Mrkobrad beležnik. Narednih dana nastavljeno je to masovno ubijanje tako da hrvatske vlasti nisu stizale da sahranjuju svoje žrtve, već su ih bacali po šumama i potocima. Među ubijenim navodimo: inž. šum. Smoljanović, opštinski beležnik (Milan) Ivan Kosjer, službitelj Sreskog suda Stevo Buncar, težak Milan Božović, i posednik Đakola iz sela Rujevca. Zločine su izvršili Bićo Balta, Mile, Nikola i Ivica Rujevac, Mile Zorbas, Pero Peričević i Jakov Katušić, a po naređenju stožernika tamošnjeg rimokatoličkog župnika Čulića. I u ovom srezu izgleda da je srpski živalj, ukoliko nije izbegao, istrebljen, a broj žrtava prelazi preko 1.000.**

24/ *Derventa:* **Poznato nam je da su ovde vršena ubistva u velikom broju, ah nam nedostaju tačni podaci. Navodimo ovaj karakterističan slučaj: Mirko Radovanović iz sela Male Brusnice**

obešen je za drvo samo zato što se žalio njemačkoj vlasti na postupak hrvatske soldatske vlasti koja je oduzela svo imanje selu i naredila seljacima ili da se sele ili da pređu u katoličku veru.

25/ *Vlasenica:* **Već 22 juna počelo je masovno ubijanje Srba u ovom mestu pored raznih zlostava, poniženja i progona koji su svakodnevna pojava nad Srbima. Samo pomenutog dana, prema kazivanju očevidaca slučajno spasenih Đorđa Viškovića i Laze Radakovića, ubijeno je preko 40 Srba u blizini imanja Brgulja, a pod vodstvom odnosno po nalogu Mustafe Mutavelića iz Sarajeva, te meštana dr. Šefkije Kadića i braće Ragiba, Sulje i Huseina Kadića biv. narodnog poslanika, Mahmuta Manića, Salka Kurtagića, Zulfage i dr. Asima Bušatlića. Samim ubijanjem rukovodili su studenti koji su bili označeni i poznati kao komunisti, Suljo Sušić i Aljo Topčić. Među ubijenima navodimo osim pomenutih sveštenika još sledeće: Branko Žderić geometar, Jovo Mićić trgovac, Gligor Đurić zemljoradnik, Anđelko, Košta, Novica i Dušan Drakulić, Janko Jokić trgovac, Risto Ćuković hotelijer, Vojin Drljić pretsednik opštine u Han Pijesku, Mirko Ćamdžić, Milan Pejić trgovac (Milutin) Golubović Jevtić, Ljubo Vukašinović pretsednik opštine u Pakracu. Radovan Čečura sudski glasnik, Luka i Vaso Deurić zemljoradnici, Dušan Jovičić i Drago Jakšić trgovci, kao i mnogi drugi kojima se ne zna ime. Ovo ubijanje nastavljeno je i nije do danas okončano. Broj žrtava je svakako ogroman i za sada nam nije poznat.**

26/ *Vukovar:* **Pre dolaska hrvatske vlasti u ovom mestu bilo je ubistava koja su vršili Mađari. Oni su ubili koliko nam je poznato 11 Srba. Međutim, dolaskom ustaša nakon 18 aprila nastala je pljačka, hapšenje i masovno ubijanje Srba. Ovi zločini vršeni su po nalogu ustaških funcionera iz Osijeka majora Lukca, trgovaca Sterna i Matijevića i dr. Korskog mlađeg, koji je kasnije od samih ustaša kao komunista zatvoren. Samo za nekoliko prvih dana ubijeno je i bačeno u reku oko 180 Srba, dok su dvojica usled strašnog mučenja izvršili samoubistvo. I nakon ovoga zlostavljanja progoni Srba ne prestaju. Imena ubijenih ne možemo tačno navesti, ali znamo da se među njima nalaze: Spasoje Hmelj, Mladen Adeljić, Laza Obavić, Dušan Starčević, Dura Samardžić, dr. Knežević, i drugi iz sela Balaća čija nam je sudbina nepoznata. Jedan deo ovih pobijen je u Borovu kako smo to pod br. 17/ naveli.**

27/ *Donji Lapac:* **Ovaj srez je jedan među onima koji su najteže pogođeni uspostavljanjem hrvatskih vlasti. Postoje sela koja su potpuno uništena i Srbi istrebljeni. Sela Srb i Suvaja bili**

su objekti progona hrvatskih ustaša i hrvatske vojske. Noću između 22 i 23 juna u selu Srbu bili su svi uhapšeni ugledni Srbi, a ostatak slobodnih pobeglo je iz straha u šumu. Na dan 28 juna vršeno je i dalje hapšenje i ubijeno je na mestu zvanom „Kuku" brdu 18 Srba i bačeno u pećinu istovremeno sa leševima u zatvoru ubijenih šumara Dane Batinice i narednika Dušana Uglice. Na dan 2 jula oko 600 ustaša i hrvatskih vojnika priredili su pravu hajku u selima Srbu i Savaji na preplašeno Srpsko stanovništvo i krećući se u streljačkolm stroju kroz ova sela pobili su sve Srbe bez obzira na pol i godine starosti. Toga dana samo u ova dva sela ubijeno je oko 3.000 duša. Kako pre ovoga događaja tako i posle nastavljeno je i vršeno zversko ubijanja Srba u ovome srezu, pa ima sigurnosti da su Srbi ovde u istinu istrebljeni jer su svi poubijani u kohko nisu u begstvu.

28 -*Gospić:* **progon nad Srbima nije mimoišao ni srez Gospić. U samom mestu kao i u svima selima, pobile su hrvatske ustaške vlasti gotovo sve Srbe. Iz samo jednoga sela Veljuna odvele su ustaše jednoga dana 350 ljudi od kojih se vratilo 50 izubijanih i unakaženih dok se ostali nalaze po okolnim šumama poubijani unakaženi i povešani. U ćelom kraju vršena su ovakva ubijanja na najsvirepiji način.**

29 -*Karlovac:* **u ovom mestu ubijeno je više viđenih Srba, među njima Dr. Vujićić advokat, /ubijen je na najsvirepiji način i bačen u reku Koranu/ i kapetan Janjanin. Ovu dvojicu našli su čobani zakopane do polovine u zemlji. Dušan Dokmanović, železničar, vezanih nogu i ruku bačen je u reku Kupu koja je posle dva dana izbacila njegov leš. Josip Juran zaklan je na pragu svoje kuće na očigled svoje cele porodice. Jedan železnički službenik preklan je u magacinu vezan za sto. Dva čuvara železničke pruge ubijeni su na putu između Duge Rese i Zvečaja i bačeni pored puta. I ovaj srez nije bio pošteđen od masovnih ubijanja.**

30 -*Konjic:* **odmah po dolasku hrvatskih vlasti nastalo je klanje Srba. Po izjavi jednog učitelja već prvih dana poubijano je oko 400 Srba na zverski način. Detaljni podaci nam nedostaju.**

31 -*Korenica:* **I ovo hčko mesto gotovo sa ćelom okolinom je istrebljeno od Srba. Poubijano je na stotine ljudi. Povereno je da su im ustaše živima otsecali uši i nos i terali ih da pasu travu.**

32 -*Mostar:* **Mostar, centar Hercegovine, bio je i sada je centar pokolja Hercegovačkih Srba. Pod pokroviteljstvom hrvatskih vlasti ustaše su počele 24 juna sa ubijanjem Srba. Od 24 pa**

samo do 27 juna ubijeno je preko 200 građana koji su prethodno mučeni. Među ubijenima navodimo:

Ljubo Šain, Milko Glogovac, Ranko Semiz, činovnik fabrike duvana, Đorđe Golović trgovac, Risto (Golović) Golubović, Kojić trgovac, Tošo Nunjić, trgovac, Jovo Oborina trgovac, Pero Čolić, Boro Vasiljević, Ljubo Krulj, trgovac, Mitar Hamović trgovac, Dušan Hamović trgovac, Dušan Mučibabić, trgovac, Milan Vujasinović trgovac, Cvetko Kuić zlatar, Gavro Palikuća, gostioničar, Ljubo Palikuća gostioničar, Mirko Janić i sinovi, Ljubo Janić, Vaso Janić student, Đorđe Peško trgovac, Trifko Janić učitelj, Đorđe Tilibat učitelj, Ljubo (Kojo) Kojić, činovnik, Miho Miljević, trgovac, Jovo Antelj, željezničar, Dr. Aleksandar Lukač, lekar, Miho Blanić, Luka Kulaš, Mile Čereković trgovac, Branko Čereković, Milan Bivić, opštinski blagajnik, Boro Vasiljević, (Boro) Risto Vanović, (Mirko) Mitar Vanović, Mitar Vanović, Danilo Vanović, Aleksa Šamardžić, opštinski nameštenik, Milan Šotra špediter, Aca Perin sudski činovnik, Rade Miletić, knjižar, Mladen Milutinović direktor električne centrale, Dušan Komad, Gojko Saletić, inž. Marko Kovačina, Mićo Bejat limar, Risto Kovačević, žel. Branko Stojić, (Branko) Panta Ivanišević, Pero Vukičević, Vaso Ivelja, Mile Kadijević trgovac, Đorđe Ajvaz i sin, Risto Vujičić, knjižar, Savo Kablar, krojač, Vučičević penzioner, Vukašin Petković sveštenik, Jevto Vujević sveštenik /pored već napred spomenutih sveštenika/ Veljko Komnenović, Pero Radulović trgovac, Ihja Toholj, trgovac, Cvetko Toholj, bravar, Vlajko Šamardžić, Strahinja Cabak, Vaso Vasiljević, Risto Ljoljić, Spiro Prodanović, (Tomo) Risto Kuljić, i još mnogi drugi. Kako se vidi pobijeni su svi u gradu Mostaru domaćini i očevi i mnogi mladići. Ubijeno je 6 sveštenika, 55 obrtnika, 22 javna kulturna radnika, 26 činovnika, 61 službenik i veliki broj radnika. Samo 122 ubijena ostavili su svoje porodice sa 412 nezbrinute dece, a svi su ovi ljudi mučeni i ubijani na razne načine te bacani u vodu te dobar deo mučki ubijani i bačeni kod sela Čitluka u jednu jamu. Posle ovog prvog pokolja, ove nečuvene i strašne grozote pokupili su Hrvati muslimani iz Mostara i okoline još oko 500 Srba raznih doba i raznih staleža i pobili ih tako, da se računa broj ubijenih u ovom srezu na preko 700.

33-Nevesinje: **već početkom juna čim su hrvatske vlasti ušle u Nevesinje pohapsile su ustaše 21 najuglednijih ljudi i odmah ih pobili. U samoj varoši ubili su na oči majke maloletnog sina roeznika Nidževića. Selo Udružanj bilo je među prvima harano**

od ustaša. Posle su došla na red druga sela i vršena ubijanja najuglednijih ljudi u većem broju. Po opštoj proceni svedoka još u početku od 24 juna ubijeno je oko 500 ljudi u ovom srezu. Tada je usledio otpor i oružana samoodbrana Srba, a što je nakon toga nastupilo nije teško predpostaviti. Krv je u ovom srezu tekla potocima i masakriranja i klanje Srba nastavljeno je u masama. Po kazivanju očevidaca bih su Srbi mučeni i sečeni na komade, tako da se nije mogla obaviti sahrana leševa, nego su skupljani komadi-delovi tela ubijenih u limenim koritima prenošeni i bacani u zajedničku raku. Koliki je broj ubijenih neznamo, ali je sigurno da su ubijeni i žene i deca, a ostali su u životu samo oni koji su izbegli u planine i pećine.

34.-*Trebinje:* **u ovom mestu počela su prva ubistva u Hercegovini. Već u mesecu maju ubijeno je u gradu 9 lica, posle kojih je ubistava došlo masovno ubijanje po selima. U samom gradu broj ubijenih se popeo po našem saznanju na 230, a raspolažemo sa spiskom od 60 lica. I ovaj srez je stigla sudbina ostalih srezova Hercegovine, tj. istrebljenje Srba.**

35.Stolac: **strašnom pokolju ovoga mesta i okoline prethodila su pojedična ubistva Srba dolaskom Hrvatske vlasti. Pomenuti pokolj izvršen je u ovom ćelom srezu posle pogibije Mije Babića ustaškog kapetana, koji je dirigovao ubijanje Srba. Poklani su svi pravoslavni ljudi, žene i deca koji su god zapali u ruke Hrvata ili muslimana. Utamanjena su čitava sela zajedno sa ženama, decom i starcima, u koliko su bili Srbi pravoslavni, Varošica Čapljina, Gabela, Berkovići, Kasovčići, Domanovići su uništeni i porušeni a neka od njih popaljena i porušena a naročito selo Berkovići od koga je ostalo samo garište i zadah raskidanih leševa. Broj žrtava prelazi više hiljada.**

36.-*Ljubinje:* **u srezu Ljubinje poubijano je oko (2500) Srba, a samo u dve jame „Golubinja" i „Lasta" bačeno je (317) ljudi. Selo Đukovac pobijeno je sve i uništeno. Srez Ljubinski je potpuno istrebljen tako da u ćelom srezu nije ostao ni jedan jedini Srbin.**

31.-Našice: **U našičkom srezu vršena su ubistva i klanja Srba pod vodstvom nekoga Galičića iz sela Tribiševca, te uz sudelovanje Bonifacija Sarića, Franje Lustiga, Đure Jozića, Bože Žarkovića, Joze Pavlovića i drugih. Ubijeni su u selu Gabrilovcu Predrag Mamuzić, profesor, Pero Kovačević učitelj, Rade Vukobratović, žand. U selu Sušini ubijeni su Rajko Novaković, Petar Simić, Lazo Simić, Đorđe Ignjatić, Vlada Žićić, i još neki nepoznati. Najveći teror i strahovita mučenja sa ubistvima vršena su u ovom**

srezu kolonije „Novo ličko selo". Među ubijenima poznati su nam Branko Srbić, Rade Radaković, Miloš Radaković, Đuro Gavrilović, Bude Klašnja(k), Jovo Žikić, Novak Vukobratović, Simo Delić, Nikola Delić, Spasoje Orlić. Ubijeni u živici iza kuća Bude Klašnja iz puščanih plotuna, a kada su smrtno ranjeni popadali onda su ustaše bajonetima boli i razbijali glave. Očevidac ovih događaja je Đuro Vukobratić. Na najgrozniji način ubijen je sveštenik Đorđe Bogić iz Našica /vidi napred br. 6/.

38.-Nova Gradiška: **nakon masovnog hapšenja koje je usledilo odmah prvih dana postavljanjem hrvatske vlasti, a koju su uzeli u ruke Peratović profesor, sudija Šimunić, sadanji veliki župan N. Gradiške i Milan Lukac počelo je i masovno ubijanje Srba, ubijani su Srbi iz svih krajeva, a naročito je izvršen pokolj u St. Petrovom selu i Brod. Slatniku gde je ubijeno oko 30 najboljih domaćina sa dum-dum mecima, tako da se ubijeni nisu mogli prepoznati. U zatvoru u Novoj Gradiški ubijen je Rade Bogdanović, Savat sin poštanskog činovnika Tepavca, a ubijeni su Gavro Kovačević i kafedžija Protić koji je na intervenciju Nemaca seciran ah su sekciju izvršili dva Hrvata i konstatovali da je umro od frakture lubanje. Ubijen je i seljak Popović iz sela Poljane i sveštenik Zijalić iz Bregana, opštine Okučanske. U ovoj opštini također je nastalo masovno ubijanje Srba, a tačan broj žrtava nije nam poznat.**

39 *-Kostajnica, Sunja, Sisak, Petrinja:* **Ono što se dogodilo u Bos. Kostajnici /napred pod br. 13/ odigralo se i u susednoj Hrvatskoj Kostajnici gde je od prvoga dana vršena nečuvena inkvizicija nad srpskim življem. U Kostajnici ubijen je veliki broj Srba među njima Pajo Matijević, Žarko Drakulić, Ilija Zec, zvan „Strigovac" i njegova dva sina Rade i Branko. Nakon toga nastaje pokolj Srba koji se širio prema Sunju, Bhnskom putu, Capragu, Sisku i Petrinji. U selu Drljačama pored ubijenog sveštenika i uglednih domaćina ubijeno je i dvoje dece seljaka Bajića koji su ustaše bacili iz jurećeg kamiona da su ostala na mestu mrtva. U selu Kinjaska ubijeni su Jovo Vujović i železničar Vukobratić. U Blitskom Kutu ubijeni su Petar i Simo Perica Kapidžija. U samoj Petrinji ubijen je već prvog dana trgovac Rugješić i njegov sin kojega su prethodnho odveli u Caprag. Mnoga sela Petrinjska, a napose Posteme i Cepeliš ostala su pusta jer su svi Srbi, ukoliko nisu izbegli pobijeni. Ubijeni su takođe Vukajlo Boško, Krunić Gligor, Kruna Jovan seljaci iz Starog Sela, Kosarić Ostoja, Vlatković Jovan i Milan, te profesor Vlatko Matković iz Velike**

Gradule, Sabljić Sava i Novaković Đuro iz Male Graduše, učitelj Subanović iz Petrinje, učitelj Kovjanović Stevo iz Brinje, Sabljić Damnjan, starac iz Male Graduše i Mobdar Jagdović, kaluđer Sabljić Jovan, i Runajić Košta trgovac iz Sunje, sa ćelom porodicom odvedeni su u logore u Petrinju i Capragu i izloženi strahovitim postupcima o čemu će biti govora na zasebnom mestu. Ceo Ovaj kraj upravo je zavijen u crno. Savom dnevno plovi 30 do 40 Srpskih leševa među kojima se nalaze čitave porodice povezani zajedno i ljudi i žene i deca.

40 -*Ogulin, Otočac:* **zverstva i ubistva i u ovim krajevima teško je opisati i nabrojati. Sve što se događalo u ostalim mestima Like, Banije i Korduna, sprovođeno je i u ovim mestima. Železničari Jovetić i Suruvaja iz Ogulina ubijeni su u zatvorima, odnosno podneli su strahovito zlostavljanje. Velimir Raičić takođe železničar iz Ogulina odveden je i mučen. Sudbina mu nije poznata. Broj ubijenih Srba je ogroman i ne može se sa sigurnošću navesti, ali je sigurno da su svi ovi krajevi oko Ogulina i Otočca očišćeni cd Srba. Mnogi od njih vođeni su u logore i tamo ubijeni tako da se nezna koje i gde je ubijen.**

41 -*Osijek:* **Osječki garnizonski zatvor prestavlja jedno od značajnih mesta današnje ustaške inkvizicije. U tom zatvoru ubijeno je mnogo Srba iz Osijeka i okoline na ustašama svojstveni način i pobacani u Dravu. U tom zatvoru ubijen je postepenim mučenjem Jovan Đurđević direktor žitarske zadruge, jedan nepoznati drogerista iz Osijeka /mislim Zorić/ kome su prethodno unakazili lice, otsekli nos i uši i iskopali oči. Na pravoslavni Uskrs ubijeno je 18 Srba na pravoslavnom groblju. Braća Stanković rodom iz Pirota prethodno su opljačkani a zatim ubijeni. Policiski činovnik Agras stahovito je tučen i ubijen, a njegova porodica je morala platiti 100.000 dinara da dobije dozvolu da ga prenese i sahrani u porodičnu grobnicu u Zagrebu.**

Samo prvih dana u samom Osijeku bačeno je u Dravu oko 170 Srba. Oni su ubijeni na kupalištu „Rampas". U selu Čepinski Martinac uhapšeno je 18 Srba i 15 aprila, vezani su konopcem za kamion i vučeni 12 km. do sela Livane gde su poubijani u koliko već nisu bili mrtvi. Potom su natovareni na kamion doveženi u Osijek. Branko Vranješević i otac sahranih su posebno jer su za života platih jednom ustaši u tu svrhu 1.000 dinara. Kod sela Vrljani ubijeno je 27 Srba. Pošto su bih bačeni u jednu raku, nemci su ih iskopali, izvršili obdukciju i pojedinačno su ih sahranih. Ova zločinstva nad Srbima nastavljaju se iz dana u dan.

A2.Slav. Brod, Slav. Požega, Pakrac i Podrinjska Slatina: **U ovim srezovima je broj ubijenih Srba nedostižan. U selu Dubočcu kod Broda dovedeno je noću oko 30 Srba i svi su poklani na jednom pašnjaku, a zatim im je vezano kamenje i svi su pobacani u Savu. Iz St. Slatine kraj Broda odvedeno je 20 Srba koji su ubijeni i pobacani u zajedničku raku, isto se dogodilo u St. Petrovcu. Očevidac događaja Đorđe Mucić. Ostala sela SI. Broda Srpski živalj doživeli su istu sudbinu. Među ubijenima nabrajamo Nikola Mucić, Adam Samardžija, Joso Krnjić, Đuro i Joco Mudić, Dušan Relić, Milan Pavić, Proko Sundać, Nikola Latinac, Đuro Vukadinović, Nikola Merger, Marko Lončar, Nikola i Dragutin Verzić, Luka Popović i Stevan Pošić. Iz sela SI. Kobaš odvedeno je 28 jula nepoznato kuda više Srba, među njima Andrija Ulivenović, Sava Vuković, Stevo Zrnić, Milan Sirovinić i drugi. Nakon toga pokupljeni su svi preostali muškarci i odvedeni, a mnogi znaci kazuju da su poubijani. Noću između 6 i 7 avgusta grupa od 10 ustaša koje je predvodio Ivan Kalundžić upala je u kuću bivšeg Srpskog dobrovoljca Nikole Vukašinovića iz SI. Kobaša, isterali njegovu ženu Maru staru 52 godine odvukli je izvan sela izboli je bajonetima i bacili u Savu. Na kraju su se vratili i u kući sve opljačkali.**

U Slav. Požegi ubijeni su senator Ljubomir Jovanović i učitelj Ivan Strelić, obojica na ulici. U Aleksandrovcu kraj Požege i okolini ubijeno je samo prvih dana preko 200 Srba. I Pakrac sa okolinom svako dnevno je poprište ubijanja Srba. Od izbeglica dobijamo izveštaje koji su upravo porazni jer govore u masovnom ubijanju Srba. Dr. Milenko Marković advokat iz Pakraca tako je strahovito zlostavljan i povređen da je prema izveštajima koje smo dobih podlegao svojim ozledama.

U Podrinj. Slatini nakon pojedinačnih ubistava ubili su Hrvati 16 jula 19 seljaka i to: Milu Buku, Đorđa Turudiju, Iliju Bogunovića, Danu Pauču, Simu Soranza, Lazara Krnetu, Gojka Bojenovića, Iliju Miljuša, Božu Mitrića i Luku Čuču. Svi su oni bačeni u zajedničku raku i posuti negašenim krečom i ako su davali znake života. Ostavili su iza sebe 36 nezbrinute dece. U selu Petrovcu zaklali su zajedno sa ženom i decom Miška Stojanovića, u selu Soplju nađen je leš Milića iz Mitrovice. Obdukcijom je utvrđeno da je razbijena lobanja, slomljena leva ruka, otsečen nos i uši i da je kastriran.

43.-*Sremski Karlovci:* **i u ovom srezu uspele su ustaše da vrše svoja nedela i već početkom jula ubijeni su Milan Gostović i**

Slavko Savić. Ova ubijanja su se nastavljala i proširila i na druge granične srezove. Broj ubijenih nam je nepoznat.

44-*.Prijedor:* **prvih dana hrvatske vlasti bilo je po srezu pojedinačnih ubistava po sehma a ubijena su 4 seljaka iz Ljubije, koji su bili zatvoreni u Banja Luci i vraćeni po hrvatskim vlastima svojim kućama kao nevini. Čim su stigli u Prijedor, povezani su i navodno praćeni po ustašama do kuće. Na putu su ubijeni od pratioca sa dum-dum metcima u leđa. Posle toga dana iz dana u dan nastavljena su i povećan broj ubistava i zlostava nad Srbima, dok nisu poslednjih dana dostigla kulminaciju. Po verovatnim kazivanja očevidaca broj ubijenih u ovom srezu penje se na nekoliko hiljada. U samom malom mestu Prijedoru ubijeno je preko tisuću građana, žena i dece. Od ubijenih navodimo samo sledeće: Pero Radetić, Milovan Radetić, Simo Boronja, Milan Vujasinović, Simo Vujasinović, Pero Obradović, Žigić Ostoja, Drago Bojanić, Sima Glamočanin, Dušan Kovačević, Mile Brdar, Dušan Grabanović, Ljubo Stanojević, Vid Plemić, Milutin Dijović, Stanko Radonjić, Pero Ražem Mićo, Mika, Luka, Ilija i Košta Medići, Branko Hrnjak, dva brata Stevića, Ostoja Majkić, Milorad Ljubišić, Košta Ljubišić, Stevo i Boško Haran, Mićo i Lazo Vukojević, dva brata Čanka, Obrad Savić, Stevan Mijatović, Blažo Rodić, Nikola Stupar, Lazo Đamić, Mirko Žikić, Krsto Srdić, Pristaf Gatović, Braco Čađo, Jovica Arambašić, Branko Baškot, Braco Banović, žene Persa Čanak, Mičinca Vukojević, te deca Braco Grujić, 12 godina, Damjanović sin Radin 14 godina., Ni(n)ko Despot 12 godina Milan Bilbija 12 god. i dva šegrta nepoznatog imena. U Prijedoru na „Urjama" ubijeno je odjednom 400 seljaka koji su dovedeni iz sela.**

Ovaj poslednji pokolj vršen je 31 jula i 1 avgusta 1941 godine danju a i noću napadom na kuće i izvođenjem na ulice, gde su Srbi ubijani od hrvata bez obzira na pol i godine starosti. Očevidci pričaju da je bio strahovit prizor: leševi na sve strane po ulicama i dvorištima, baštama, krv po ulicama je tekla tako da su nemačke vojne vlasti bile frapirane i zgražavane nad nečuvenim zvrstvima hrvata, bile prisiljene da u tom mestu uzmu potpunu vlast i izvrše izvesne represalije prema hrvatskim ustašama i vlastima.

Uglavnom ubijanja i streljanja su vršena pred Srpskom crkvom, gimnazijom i na „Urijama". Ubijanja vrših su hrvatska regularna vojska, ustaše i muslimani meštani. Specijalna odelenja od muslimana i cigana odvlačila su leševe poubijanih uz nagradu da slobodno pljačkaju žrtve. Oni su ih skidali nage, a čak su

žrtvama skidali zlatne zube te tovarili po 7 do 8 leševa na kola i odvozili do ogromnih jama u blizini groblja koje su nastale od avionskih bombi te bacili ih i zatrpavah, a delimično bacali u Sanu. Očevidac je video oko 30 kola koja su bila natovarena sa leševima.

Tih istih dana hrvatska vojska zajedno sa ustašama i naoružanim muslimanima, otišla je u sva sela sreza Prijedor i tamošnji srpski živalj redom poubijali, a kuće žito i seno popalili tako da je po hrvatskim podatcima u samome srezu ubijeno pravoslavnih oko 5.000 što ljudi, žena i dece.

Očevidac prilikom begstva iz Prijedora vozom za Beograd video je pored stanične pruge zgarišta a mestimično i leševa pored popaljenih kuća koji još nisu bih pokopani, a oko 20 leševa i ako je već bio 6 avgust, kako plove Sanom i Unom. Zgarišta su sledila od Prijedora sve do Sunje. Istu sudbinu imali su srezovi Sanski Most, Bosanski Novi, Bosanska Krupa i Bosanska Dubica.

45.-Mrkonjić Grad: **i ovaj vrlo mirni srez dočekao je pre kratkog vremena nesretnu sudbinu i pokolj Srba. Poslednje vesti govore nam o navali ustaša koji kao prave pljačkaške horde seju smrt i pljačkaju po ćelom kraju. U samom ovom malom mestancu samo jednoga dana poklali su bhzu 200 Srba, što ljudi, što žena i dece. Ovaj pokolj je baš i sada tamo u najvećem jeku. U selu Podrašnici su poubijana 47 hca većinom odraslih, a ima žena i dece. Zaseoci Danilovići i Jankovići su do temelja spaljeni.**

46.-Ključ: **Ustaše iz Ključa 31 jula pozatvarale su sve Srbe građane iz Ključa od 17 godina pa na gore. Prvog avgusta došla je u Ključ specijalna ekipa „letećih ustaša" Karlovčana preko Sanskog mosta te 1 i 2 avgusta pobili su muško stanovništvo i to streljanjem u grupama na tri mesta: u osnovnoj školi u jednoj sobi gde su ih prethodno skinuli do gola i onda nage streljali, pored reke Sane mesto zvano „Sklop" i treće mesto 1 km. udaljeno od Ključa, „Alinsko vrelo". Oni koji su ubijeni u gradu povezeni su na kola te delimično bačeni u Sanu, a delimično zakopavani kod Alinskog vr^la i u busijama. Prema iskazu očevidaca poubijano je samo građana 700-800. Preko 140 do 150 kola leševa izveženo je. U svakim kolima je bilo po 8 do 9 ljudi - leševa viđenijih težaka, koji su dovedeni u grad, ubijeno je oko 2.000. Od žena ubijene su dve seljanke. Žene poubijanih bile su sve zatvorene, mučene na svirep način, kao paljenjem šibica pod nos, nedavanje hrane, te su najzad i za deset dana sve puštene.**

Od domaćih hrvata nije niko učestvovao u ubistvima.

U Bravskom ubijeno je oko 450 težaka, dok druga sela sreza ključkog nisu zalazili, nego samo ono što je ranije dovedeno u Ključ pobijeno je. Od ključana ostali su živi: Košta Vuković gostioničar, Risto Jaziković trgovac, Milutin Dunović, Risto Dunovič i Branko Janković. Karakteristično je što su mesne ustaške vlasti na nekoliko dana pred ovaj pokolj zatražile od građana da pređe u katoličanstvo te je pod presijom masa sveta prešla u katoličku veru te je nakon toga, a i pored toga poubijani su bez razlike što su prošli u katoličku veru. Poubijani su sledeći viđeniji građani:

Đorđe Mladenović, trgovac, Dušan Mladenović trgovac, Milan Vuković, trgovac, Mirko Vuković, trgovac, Jovo Joaković, gostioničar, Sava Mandić, trgovac, Savo Savić mesar, Milivoje Cekrlija^ upravnik škole, Mićo Živković, šumar, Savo Stojčić šumar, Zi(v)ko Janković trgovac, Ilija Zelinović, trgovac, Voja Savanović trgovac, Milan Bokan, invalid solunac, Lazo Vukomanović penzioner, Josip Mijić, trgovac, Đorđe Stojčić, mesar, Simo Šahović penzioner, Simo Bovan limar, Đorđe (Panić), limar, Dušan (Panić), limar, Mile Kubura, lugar, Milivoj Stanić, lugar, Dušan Janković trgovac, Dušan Novaković obućar, upravnik pošte sa svojim osobljem, osoblje sreskog načelstva sa svim srpskim osobljem, zamenik sreskog načelnika Brodac, Mačkić, činovnik, Đorđe Stojić mesar i dr.

Al-Srez Sanski Most: **ustaške vlasti iz samog mesta pohapsile su 27 najviđenijih građana. Sutradan dovedeno je oko 50 seljaka iz sela koja ne gravitiraju prema Grmeču. Sutradan po ovome t.j. 29 uhapšeno je u samom mestu oko polovice muških građana Srba tako da je ukupno zatvoreno oko 150 ljudi. U sredu 30 jula pristižu muslimani iz sela koja gravitiraju oko Grmeča sa lažnim vestima da su ih napali četnici. Usled tih vesti svi hrvatski službenici specijalnim vozom napuštaju grad, a predveče došla je treća ustaška partija sa satnikom Makovcem i domobranska satnija na čelu sa satnikom Silajdžićem koji preduzima komandu mesta i zaposednute su sve ulice u gradu. Ustaše su sve imali bicikle i uputili se u mesto.**

U četvrtak 31 jula dovedena je masa srspkog seljačkog življa iz okolice te su ih odmah pohapsili dok su po selima ustaše počeli ubijati celokupni srpski živalj. Prethodno su po selima i kroz ceo srez domaće ustaše na dan dva pre ovoga obavestili, da niko nesme kuće napuštati, jer ko se zatekne van kuće biće ubijen te su strane ustaše leteći odred zatekle ovo stanovništvo kod kuće. Domaći muslimani su služili letećim odredima kao putovođe te

ako je u kojoj kući bio koji muškarac otsutan cela porodica t.j. i žena i deca bili su poubijani. Muslimani su pravili nezapamćena zverstva jer su škarama ubijali žene i decu. Tako je celu noć, a u petak 1 avgusta dovođeno u Sanski Most srpsko-seljački živalj. Toga dana u podne pustili su žene i decu da idu kućama, ali i tu su usput stradali od muslimana jer su i na putu ubijali. Po podne su pregledali sve pohapšene, kojih je bilo oko 2.000 te su im sve stvari oduzete, koje su ma kakvu vrednost prestavljale pa čak i seljačke torbe, opanke, cipele, te su onda izvođeni u partijama 20 do 30 ljudi na ova tri mesta: marvenoj pijaci, varoškog groblja i na gradu, gde su muslimani ranije iskopah ogromne jarkove te su ubijani i odmah zatrpavani ali površno, tako da su mnogi udovi virili. Ta streljanja su trajala tri dana dok svi pohapšeni nisu poubijani t.j. oko 2.000 ljudi. U srezu je ubijeno oko 2.000 ljudi. Sva streljanja vršile su ustaše letećeg odreda a ubijanja mesni muslimani. U ponedeljak 4 avgusta dovođeni su po muslimanima i još neki seljaci iako je zabrana za dalje ubijanje, ubijeni su. U Lušci Palanci pošli su u utorak 5 avgusta, no osim jednog starca koji se je obesio nisu nikoga zatekli, jer je sve pobeglo u Grmeč, pa su sve zgrade zapalili i potpuno uništili. 6. avgusta dovedeno je 58 seljaka iz Busnova, srez Prijedor i odmah po domaćim ustašama ubijeno. U četvrtak 7 avgusta Hrvati i muslimani građani priredili su oproštaj ustašama, pa je nastala terevenka. Najveća zverstva vršio je Filip Radoš rodom iz Hercegovine, koji je bio na Janka Pusti i u emigraciji, zatim Silajdžić i Makovec. Prvi je silovao žene, vadio nožem zametak trudnim ženama, sekao uši i noseve. Sudija Macan u pogledu taoca pitao je stožernika d-ra Gutića da li treba i njih poubijati, a Gutić je odgovorio: i žene i decu. Tako su svi taoci osim Židova Samuela Hasana, koji se je iskazao legitimacijom da je Pavelićev agent od ranije, te je 2 avgusta i pušten, streljani, kao i Veselina Miličkovića koji je bio bolestan od zarazne bolesti pa radi toga prenešen na kućno lečenje 29 jula 1941.

Nakon pokolja strane ustaše su izvršile pljačku po selima, po gradu i sve vrednosti pokupile, dok su muslimani pljačkah po selima, palili njive, uništavali marvu. Po selima je vršeno i silovanje. U gradu su ostah svega 24 Srbina iznad 15 godina i od toga su 4 bili neuračunljivi, dok su svi ostali poubijani. Od viđenijih poginuli su: inž. Veselin Nedimović šef šumarstva, Marko Ljubović pol. pristav, Svetislav Novaković poreski činovnik, Košta Bodić pošt. činovnik, Ihja Sagrđija poš. činovnik, poštar Marko, Pantelija Lazić šef stanice, Jovo Miliković trgovac,

Lazar Miličković veterinar, Dragutin Spasović posednik, Ilija Basara gostioničar, Dušan Basara čin. šumske uprave, Vid Miljković trgovac, Jovica Stanojević trgovac, Gaspar Jovo zidar, Gaspar Nikola zidar, Mitrović Jovo obućar, Dragičević Svetozar šofer, Dragićević Svetozar težak, Kuzmanović Vaso obućar, Lazić Boško trgovac, Trašpalo Ilija trgovac, Brajić Jovo pekar, Dokić Košta pekar, Dokić Veljko đak, Lazić Toša radnik, Umčević Damjan radnik, Delić Mirko posednik, Delić Đorđe posednik, Mijatović Milan trgovac, Popović Mihailo penzioner, Bokan Velj đak, Veljković Milan kapelnik, Gvozden Petar posednik, Gvozden Mladen trgovac, Gvozden Milan činovnik, Bodnik Đuro student prava, Zuručić Tošo svršeni pravnik, Zuručić Draga učiteljica, Borković Ognjen učitelj, Ivezić Jovo težak, Ivezić Slavko krojač, Ivezić Dušan gostioničar, Ivezić Simo kovač, Ivezić Pero obućar, Ivezić Rajko krojač, Ivezić Ilija krojač, Grbić Pero radnik, Živković Mihailo krojač, Marjanović Mile težak, Novaković Grujo gostioničar, Miličević Lazo gostioničar, Dragišić Vukašin brijač, Dragišić Boško činovnik, Tostić Milan činovnik, Tostić Stevan trgovac, Kragulj Jovo gostioničar, Radović Lazar gostioničar, Miljević Trifko radnik, Alić Drago trgovac, Trkulja Žiko kavanar, Mladenović Nedeljko đak, Lazić Svile đak, Lazić Branko maturant, Ostalić Nikola obućar, Vojvodić Jovo obućar, Vojvodić Vid težak, Kovačević Dušan obrtnik i Miljanović Branko kovač.

48/ *Cazin:* **Ovaj srez ima većinom muslimane sa jedno otprihke 3.000 Srba, a graniči se krvoločnim petrinjskim srezom iz koga su prebacivane ustaše i sa domaćim ustašama vršili povremena ubijanja Srba. Radi toga skupilo se iz celoga sreza oko 1.000 duša srpskog življa te otišlo u grad Cazin da zamole zaštitu. Mesto zaštite dobih su smrt, jer su svi pod nekim izgovorom zadržani da noće na jednoj poljani gde su na zverski način poubijani. Jedan očevidac Hrvat pričao je o tome strahovitom i groznom pokolju.**

49/ *Imotski:* **U ovom graničnom dalmatinskom srezu koji je od pre čuven sa svoje zverske mržnje prema Srbima poubijani su svi Srbi muškarci do jednoga, tako da uistinu nema ni jednu mušku glavu, ostale su samo bezglave porodice: žene i deca.**

M U Č E N J A

Pored muka na koje su stavljeni svi ubijeni Srbi, jer su retki slučajevi da su ubistva vršena bez prethodnog mučenja i maltretiranja, svakodnevne su pojave: strahovito mučenje, premlaćivanje,

otsecanje pojedinih delova tela, vađenje očiju, prebijanje ruku i nogu. Iznosimo samo nekohko konkretnih slučajeva:

50/ U Prtovom selu gde su ubijeni pod 38/ navedeni seljaci iz Brodskog Slatnika, vršen je nečuven masakr pre ubistva. Nesretnicima su prebijane ruke, tučeni su ciglama i u strašnom jauku konačno su ubijani dum-dum metcima.

51/ Ima slučajeva mazanja izmetom pa naterivanje revolverom drugih da liže, prebijanje vrećama cigla, stezanje glava ubrusima, a nekome seljaku Popoviću zavrtali su mošnicu. U zatvoru u Novoj Gradišci toliko je mučen Mirko Trninić iz Nove Gradiške da je konačno umro. Pre smrti ispričao je sledeće: svaki dan noću između 11 i 12 sati puštena je u zatvor jedna grupa Hrvata i tada bi šef zatvora Koren osvetlio ručnom baterijom hce jednog zatvorenika, koga bi ovi spopali, odvukli u zasebnu čeliju gde bi ga tukli vrećama u kojima je bila cigla. Pojedine su po ćelom licu mazali ljudskim izmetom, a druge tada silili revolverom da ih liže. Najgore bi prošao onaj koji bi se odupirao. Pošto je pomenuti Trninić bio vrlo snažan, to se odupirao i njega su napali oko 16 ustaša i tako ga izmrcvarili da ni jedan organ njegovog tela nije ostao bez povrede. Pričao je nadalje da su tako ubijeni kafedžija Protić, seljak Gavro Kovačević, i mladi Tetovac. Tada je strahovito mučen na isti način i advokat dr. Galski.

52/ U pod 41/ pomenutom osječkom garnizonskom zatvoru po naređenju ustaše Matijakovića biv. kožarskog radnika, zatvoreni Srbi mučeni su na ovaj način: igle su im nabadane pod nokte a oni udarani drvenim palicama i konopcem vezivani na klupe. Tako vezanim razvlačene su im noge na obe strane i to je izazvalo strahovite nesnošljive bolove. Uhapšeni su terali da pljuju na srpsku zastavu i da zubima otkidaju komad po komad i jedu. Pri tome dobijali su udarce u glavu. Kada se sve to svršilo naterali su ih da bosim nogama gaze po bodljikavim žicama prikovanim na daskama. Pojedincima su stavljah na glavu trnov venac i po njemu tukli tako da se trnje zabadalo i krv curila na lice u mlazevima. Hranu su im davali vrlo retko, a vodu još rede. Kada su neki zbog toga obnevideli i počeli da gube svest davali su im po 200 grama hleba. Hranu koja im je slata od kuće uzimali su ustaše za sebe. Sveštenici su morali da čiste rukama klozete dok im je đubre bacano u lice.

53/ Blizu Gračaca ubijen je dr. Veljko Torbica lekar. Njemu su ustaše sekli nožem duboko brazde na grudima, sipah so u rane u zašivali i šiveći pitali svoju žrtvu: „Da li je doktore uspela operacija".

54/ Miloš Teslić industrijalac iz Siska mučen je na naročito zverski način. Sava je izbacila njegov leš sa iskopanim očima, unakaženim licem i strašno izbodenim i iskasapljenim telom, tako da mu je grudni koš zjapio otvoren. Ustaše nasmejanog lica fotografisali su se pored svoje žrtve.

55/ U Bosanskoj Kostajnici /vidi br. 13/ razapinjani su živi ljudi sa zakivanjem ruku i nogu na vratima i nakon strahovitog mučenja nožem ubijani.

56/ U selu Otoci kod Bos. Krupe žena Stojana Stopara i dve kćeri silovane su, a potom bačene u reku, a bilo je slučajeva da su ljudi živi zakopavani, kako je to napred i više Hrvata spominjalo.

57/ U Banja Luci ubijen je trgovac Nikola Ćurčija na grozan način. Pošto je prethodno mučen, iskopane su mu oči, izvađeni udovi, ruke i noge, ubijen je konačno kamenom i metkom u glavu.

ZATVARANJA I ODVOĐENJA U KONCENTRACIONE LOGORE

Od prvog dana uspostavljanja hrvatskih vlasti u svima mestima gde ima srpskog življa zatvaranje je svakodnevna pojava. Zatvaraju se ljudi bez saslušanja i bez suda, i to u masama. Za mnoge se od njih ne zna gde su, dok se mnogi nalaze u koncentracionim logorima. Po mnogim sigurnim znacima odvedeni u nepoznatom pravcu oni se ubijaju. Zatvorenima ni jednog časa nije život siguran, jer je redovna pojava da se pojedinci noću odvode iz zatvora i na svirep način ubijaju. To se događalo čak i sa taocima koji su bili zatvoreni i lista kojih je bila obelodanjena. Broj zatvorenih i u logor odvedenih Srba je ogroman i dostiže više od 100.000, a poznato nam je da se samo u tri-četiri logora nalazi oko 27.000 interniranih Srba.

Prava je hajka poduzeta protiv srpskih sveštenika i njihovih porodica, te gradskog stanovništva i inteligencije. Odveden je stari sarajevski mitropoht Petar Zimonjić, najveći moralni autoritet srpske crkve. U početku je bio interniran u Kerestincu, a kasnije sa jednim velikim transportom sveštenika i viđenijih građana odveden u Jadovno kraj Gospića da s ostalim, iako kao osamdesetogodišnjak iznemogao, gradi cestu. Po najnovijim vestima mnogi su od njih pobijeni, a preostahma je život u stalnoj opasnosti. Takođe je proteran iz Zagreba teško oboleli mitropolit Dositej, a iz Mostara episkop Nikolaj, kojeg su ustaše strašno

maltretirali i mučili, čupajući mu bradu i prebijajući ga. Prema sigurnim i proverenim vestima ustaše su 17 jula odveli iz Plaškog vladiku Savu Trlajića u nepoznatom pravcu. Novac su mu oduzeli, stvari opljačkali, a sada je provereno da je i on odveden na Jadovno gde deli strašnu sudbinu ostalih.

58/ Prema današnjem stanju gotovo su sva mesta na području Hrvatske potpuno očišćenja od Srba, jer su svi, ukoliko nisu izbegli, ili poubijani, ili odvedeni i zatvoreni. Prilikom hapšenja i odvođenja ustaške vlasti ne dozvoljavaju Srbima da sa sobom ponesu ni dovoljno hrane ni odela. Hapse se i proteruju hiljade porodica bez igde ičega, a u samim logorima gde provedu po nekoliko nedelja ne daju im ni hranu. U Dalju je tako proterano oko 100 porodica bez stvari i novca, pa i hrana im putem nije davana. Pristupilo se konačno raseljavanju celih sela i gradova. Dobro je poznato svima da su iseljeni gotovo svi gradovi Hrvatske počev od Zagreba pa do Banja Luke, Bihaća, Prijedora, Bos. Novog, Bos. Krupe i drugih mesta, od kojih su gotovo sva imala srpsku većinu. U njima danas nema gotovo ni jednog Srbina.

Za vreme nasilnog deportiranja događaju se mnoge strašne scene, jer ustaše vrlo drastično, da ne kažemo zverski, postupaju prema deportiranima. Obično noću dolaze u kuće i narede ukućanima da se za pet minuta pripreme za put, ponesu sobom novac, prtljag i dragocenosti /jer će im to tobože trebati na putu/, dok ključ od kuće moraju predati ustaškim vlastima, kao i pod pretnjom potpisati da sav svoj pokretan i nepokretan imetak poklanjaju Hrvatskoj državi. Pošto skupe sve deportovane započinje pretres svega što su oni poneli sa sobom pri čemu oduzimaju novac, nakit, različite dragocenosti, pa i svaki bolji komad odeće ili obuće, ostavljajući samo iznešeni, a od novca u najboljem slučaju 500 dinara na porodicu. Sve to pre liči na pljačku, nego na ugovornu selidbu. Tako su noću 5 jula ustaše upale u stanove viđenijih Srba. Mnogima su jednostavno provahh u stan držeći u jednoj ruci električnu lampu, a u drugoj revolver i uz najpogrdnije uzvike naterali ih napola gole iz stanova. Takvi su se slučajevi po svima mestima događali, a jedan neka posluži kao primer: Zorka Kozomarić, supruga Žarka Kozomarića iz Bihaća, koji je pre nje odveden i ubijen. Kada su joj u njenoj boli za mužem saopštili da se mora sa troje dece smesta spremiti za put, zbog velikog uzbuđenja i straha otrovala se sirćetnom kiselinom. Najstarije dete ima 8 godina, a najmlađe 4 godine. Ovo najmlađe umrlo je od zapaljenja mozga iste noći. Ima, i to već vrlo mnogo, slučajeva

da usled dobivenih batina ih usled straha mnogi umru pre nego što stignu do logora. Na pr., prota Pajić iz Petrinje.

Stanje deportiranih je više nego bedno. Razbijene su porodice, rastavljeni očevi, odnosno muževi od žena i dece koji su ostah prepušteni sami sebi i „brizi ustaša". Svakodnevne su pojave smrti, a utvrđeno je da im se ne dozvoljava lekarska pomoć, pa ni ženama u porođaju, tako da ima smrtnih slučajeva majki i novorođenčadi. Nije im dozvoljeno čak da prime ni vakcinacije protiv zaraznih bolesti.

59/ Ustaške vlasti su preduzele integralno deportiranje svih pravoslavnih sveštenika sa teritorije Hrvatske države s njihovim porodicama tako da danas na toj teritoriji nema ni jednog sveštenika sem onih u kazamatima. Kada se zna da na toj teritoriji ima osam pravoslavnih eparhija sa velikim brojem sveštenika, onda se može shvatiti sav užas ovih mera. Na taj način pravoslavni srpski narod ostaje bez duhovnih pastira, prepušten na milost i nemilost ustaškim katoličkim vlastima. Napominjemo ovde, što se tiče sveštenićkih porodica da su one naročito izvrgnute zverskim postupcima ustaša. Naročito je čest slučaj silovanja sveštenićkih žena i ženske dece. Toga uostalom ima i u dnigim porodicama.

60/ Logor u Gospiću i Jadovu. Naročito je čuven logor za pravo mučeništvo na Jadovnu kraj Gospića, ispod Velebita, na preko 1500 met. nadmorske visine. Tamo ljudi rade pod najtežim okolnostima naporne radove. Uzme li se da se baš na Jadovnu nalaze naši najugledniji ljudi, a pored toga često u dubokoj starosti, to je za nas Srbe taj logor još strašniji i bolniji. Pored Jadovna naši se mnogi ugledni ljudi i javni radnici nalaze smešteni po zatvorima u Gospiću. Život tih ljudi u Jadovnu i Gospiću upravo je strašan. Hranu ne dobijaju po nekoliko dana ili je dobijaju jednodnevno tobožnju supu sa hlebom ili nezačinjeno varivo, a ustaše ih muče žeđu. U ta dva logora nalaze se oko 2.500 Srba. Kako je većina u dubokoj starosti, a od prvih dana stvaranja države Hrvatske bih su već po različitim logorima i po tamnicama, dok sada rade najteže manuelne poslove pod najstrašnijim okolnostima, to svima njima prete teška obolenja i smrt.

NASILNO POKATOLIČAVANJE I RUŠENJE PRAVOSLAVNIH CRKAVA

Od samog početka ustaške vlasti su počele da terorom prevode u katolicizam mnoge pravoslavne Srbe. Zna se za intimnu vezu koja postoji između katoličke crkve i ustaške vlasti, što

svedoči i fakat da među ustaškim funkcionerima ima veliki broj katoličkih sveštenika. Ponuda za katoličenje učinjena je najpre sa državanim službenicima kojima je skrenuta pažnja na to da u državnoj službi mogu ostati samo oni pravoslavni koji prime katoličku veru, što je, naravno, bilo samo obmana. I ne samo to, lišavajući srpski narod njegovog sveštenstva Crkva nagoni pravoslavne na vršenje katoličkih obreda. Prema iskazu g. Janka Bjegovića, paroha grbovičkog, katohčki sveštenici sa naoružanim ustašama zatvaraju pravoslavne crkve i oduzimaju crkvene matice, pošto prethodno opljačkaju sve crkvene dragocenosti. U Banjoj Luci, a za područje bivše Vrbaske banovine, izdana je službena naredba da se sve matične knjige predaju katoličkim župama. Episkopski dvor u Pakracu zauzeli su katolički sveštenici 12 aprila, a sabornu crkvu zapečatili.

Da se i ovo radi po planu hrvatske državne vlasti svedoči govor, koji je održao 9 juna u Prnjavoru dr Viktor Gutić stožernik iz Banje Luke. Gutić je rekao: „U ovom srezu postoje tri crkve otete hrvatskom narodu od kojih je jedna u Prnjavoru /misleći pri tome na tri ruske pravoslavne crkve u tom srezu/. Sutra ih zauzmite i na njima napišite: „Hrvatski dom". Oni koji su primih pravoslavnu veru treba odmah da pređu u katoličku veru, da ne bih ja i po tome donosio posebne odluke. Ovome srpskom gnjezdu u Prnjavoru poručujem da ću ja doći i zauzeti sebi 24 časa vremena da to srpsko gnjezdo očistim. Ja ću ubijati a vi ćete zamnom." Već 10 juna po podne pravoslavni sveštenik isteran je iz svoga stana i oduzeta mu crkva, a na hramu napisano „Hrvatski dom". Nedavno je Mile Budak izjavio da na teritoriji hrvatske države mogu postojati samo dve vere: katolička i muslimanska, a to znači da pravoslavna mora biti uništena.

62/ Po svima krajevima hrvatske države ruše se pravoslavne crkve. Porušene su dve crkve u Banja Luci, a zatim u Bihaću, Bos. Gradiški, Novoj Gradiški, Čelincu kraj Banja Luke, a zapaljene dve crkve u selima Bastasi i Spasovini sreza Bos. Grahovo, kao i crkve u selima Srbu i Suvaju, srez donjolapački. Najnovije vesti govore nam o neprestanom i daljem rušenju crkava, naročito po Bosanskoj Krajini i narod se u čudu pita od koga dolaze ove čisto boljševičke metode.

PLJAČKE I UČENE

Od samog početka svoje vlasti ustaše su nemilice pljačkali i ucenjivali Srbe za koje su verovali da imaju novaca. Upućivani

su pismeni nalozi /kao u Banjoj Luci/ gotovo svima Srbima da u određenom roku od 6 sati polože određene sume novaca u korist i za potrebe hrvatske vojske i ustaškog logora. Iz ovoga sledi da to nisu lični neobuzdani prohtevi pojedinaca, nego jedan od metoda uništavanja srpskog življa. Mnogobrojni su primeri u svima mestima da su ucenjivani pojedinci sa često vrlo visokim, milionskim sumama, pri čemu im se pretilo ubistvom ako u određenom vremenu ne polože novac. Sigurno je utvrđeno da nije ostalo kod samih pretnji nego da su mere izvođene i delom ukoliko pojedinci nisu u određenom vremenu mogli da polože novac. Iako je izašlo naređenje hrvatske vlasti da su sve te mere nezakonite, one se i dalje produžuju. Na kuće deportiranih stavljene su cedulje: „Izvlašćeno u korist hrvatske države". Trgovačke radnje su zaplenjene i opljačkane pomoću komesara, a sopstvenici izbačeni na ulicu. Nekadašnji milioneri goli i bosi, bez igde ičega, prebacuju se u Srbiju. Brojni slučajevi su toliko dobro poznati da ih je izlišno nabrajati.

IZJAVE HRVATSKIH PRETSTAVNIKA VLASTI

64/ Da se svi ovi slučajevi nasilja i bezakonja ne događaju slučajno od neodgovornih elemenata i ološa, nego da pretstavljaju smišljeni sistem za istrebljenje Srba dirigovan od najvećih funkcionera Hrvatske države vidi se iz sledećih izjava:

Ministar dr. Milovan Žanić na zboru u Novoj Gradiški 2 juna: „Ova država, ova naša domovina, mora biti hrvatska i ničija više i zato oni koji su došli ovamo treba i da odu. Događaji kroz stoleće, a osobito ovih 20 godina, pokazuju da je tu svaki kompromis apsolutno isključen. Ovo ima biti zemlja Hrvata i nikog više. Mi to ne tajimo, to je politika ove države i kada to izvršimo izvršićemo samo ono što će biti u ustaškim načelima."

Ministar dr. Mile Budak na banketu u Gospiću: „Jedan deo Srba pobićemo, drugi deo ćemo raseliti, a ostale ćemo prevesti na katoličku veru tako pretočiti u Hrvate."

Isti Budak na zboru u Križevcima 6 jula: „Hrvatska država je hrišćanska … ona je i država islamska gde je naš narod islamske vere. Ja naglašujem ovo jer je potrebno da se znade da smo mi država dveju vera katohčke i islamske, i naši neprijatelji komunisti iz Srbije navaljuju na veru, jer znadu da kad bi nam to porušili da bi mogli raditi s nama što hoćeju."

Ministar dr. Mirko Puk na zboru u Križevcima 6 jula: „Srbi su došli u naše krajeve sa turskim četama kao pljačkaši, kao talog

i smeće Balkana. Ne možemo dopustiti da u našoj narodnoj državi vladaju dva naroda. Jedan je bog, jedan je i narod koji vlada, a to je hrvatski narod. Oni koji su došli u našu domovinu pre 200 i 300 godina neka se vrate odakle su i došli. Doglavnik Mile Budar rekao je na jednoj skupštini, da za njega vredi hrvatska rečenica: „Ili se ukloni ili nam se pokloni"! a ja Vam kažem ili se ukloni iz naše domovine milom ili ćemo Vas isterati silom.

Spomenuti ministar Žanić rekao je prema „Hrvatskom listu" od 5 juna ovo: „Mi imamo među nama koji nisu nikad prema nama bili lojalni. Došli su u ove krajeve, kada je za turskih ratova izginulo mnogo naših ljudi i kada su opusteli naši domovi. Došli su ovamo, raširili se poput ježa i počeli nas ugrožavati i skoro ugrozili. A to su Srbi. Iz svega ovoga što se dogodilo znademo da oni nama neće nikada dobro želiti, niti o nama dobro misliti. Mi ustaše dobro znamo dok se to pitanje Srba ne reši da će naša država biti uznemiravana. Znademo, da idemo pravo kad tražimo: Preko Drine! Mi se kod toga pozivamo na naše životne interese i našu vlastitu snagu, na naše životne potrebe i zato im poručujemo: Preko Drine!"

Stožernik ustaške vlasti u Banjoj Luci dr. Viktor Gutić naročito je bio izdašan u izjavama ovakve vrste. 28 maja po povratku od Pavelića izjavio je sledeće: „Na moje zadovoljstvo i na korist naroda svršio sam u Zagrebu velike i važne poslove. Sada imam da pristupim grandioznom delu čišćenja hrvatske bosanske krajine od nepoželjnih elemenata, a naročito Banja Luke, jer ona postaje glavni grad Nezavisne države Hrvatske. Bez sumnje preduzeti će se najstrožije i najenergičnije mere, koje se uopšte mogu i dadu izvesti. Ono što sam do sada preduzeo tek je sitnica, jedna takva malenkost koja se može samo mikroskopski videti, pa onda možeti misliti šta još čeka neprijatelja Nezavisne države Hrvatske u našom pitomoj Bosanskoj Krajini. U tom pogledu imam odrešene ruke. Hoću da služim službu Božjoj i narodnoj volji. Svi nepoželjni elementi biće u našoj Krajini u najkraćem roku uništeni tako da će uskoro zatrti njima svaki trag, a jedino što će ostati biće zlo sećanje na njih."

Na ustaškoj skupštini u Banja Luci stožernik Gutić je rekao: „Ah od sutra će pritegnuti. Pucače kičma. Preporučite to našim neprijateljima. Poručite im: Pucače kičma! … Nastati će čišćenje … Nema milosrđa. Poglavnik i hrvatski ministri jedva čekaju da dođu u očišćenu Banja Luku, a to će biti brzo, brzo ćemo i mi raditi. Ja ću biti gvozdena metla, ovde ja kažem neka mi ni jedan ne dolazi moliti za naše dušmane."

Na zboru u Sanskom mostu 30 maja Gutić je rekao: „Nema više srpske vojske, nema Srbije! Nema gedža naših krvopija, nestalo je ciganske dinastije Karadordevića, a kod nas uskoro drumovi će poželiti Srbalja, al Srbalja više biti neće. Izdao sam drastične naredbe za njihovo potpuno ekonomsko uništenje, a slede nove za potpuno istrebljenje. Ne budite slabi ni spram jednoga. Držite uvek na umu da su to bili naši grobari i uništavajte ih gde stignete, a blagoslov našega poglavnika i moj neće vam izostati. Srbi neka se ne nadaju ničemu, a za njih je najbolje neka se isele, nestanu iz naših krajeva, iz naše domovine." Isti Gutić kao vidljivi znak svoje pažnje dao je Hasanu Šabiću nagradu od 2.000 dinara zato što je ubio najviše Srba u selu Kijevu kod Sanskog Mosta.

„USTANAK" PROTIV USTAŠKIH VLASTI

65/ Pored napred istaknutih zverstava, pljačke, progona, mučenja i ubijanja, ljudi, žena i dece, katohčenja, rušenja crkava i čišćenja, u Hrvatskoj sve do 27 juna podnosili su Srbi, iako teško, ali ćutke svu ovu inkviziciju u očekivanju da će biti skori kraj ovome teškom stanju i krvoproliću.

Međutim, iz dana u dan bivalo je sve gore. Stavljeni van zakona, pritisnuti terorom najviše i najstrašnije vrste, Srbi u Hrvatskoj, bežeći ispred sigurne smrti, počinju da napuštaju svoja ognjišta, u očajanju beže u šumu i lativši se oružja, jedino što im preostaje, u samoodbrani pružaju otpor.

Tako dolazi, odnosno nastaje tobožnji „ustanak" četnika u Hercegovini, Bosanskoj Krajini, Lici i drugim delovima Hrvatske, gde nastanjaju Srbi.

Pobune i nemiri izazvani boljševičkim postupkom i boljševičkim metodama hrvatskih vlasti počinju oko 27 jula na raznim mestima i u razno vreme, jer akcija nije pripremana niti organizovana, te jedinstvo pokreta i oružanog otpora ne postoji. Samim uspostavljanjem hrvatskih vlasti na teritoriji Bosne i Hercegovine, te Like gde su u većini Srbi, a napose u Bosanskoj Krajini gde čine apsolutnu većinu oko 70% prema muslimanima i Hrvatima /katolika svih narodnosti ima svega 12%/ dovedeni su Srbi u težak položaj. Pokušaji da se istrebe Srbi, masovna ubijanja i ekonomska upropašćivanja, a naročito prisilna iseljavanja i proterivanja sa rođenog ognjišta bez igde išta diktirali su tom nesretnom narodu otpor. Sve što je moglo pobeći, pobeglo je u šume i planine, a

kako nisu imali nikakvog oslonca kod vlasti, niti zaštite od svojih ljudi, koji su ga do tada vodili, jer su svi pobijeni ih izbegli, počeo je da se pomaže kako najbolje zna. Latio se oružja i sa oružjem u ruci, bez hrane, a često i bez vode, štiti svoj goli život. Zločinački rad Hrvata pobudio je ovaj inače dobro stojeći i pobožan, vrlo pitom i miran, nacionalno vrlo svestan narod u tim krajevima i povredio kod njega najsvetija osećanja. Kako je sveštenstvo sve proterano, narod je bi prisiljavan na katoličke verske obrede, što je bio poslednji atak na Srbe, ali je razumljivo da narod nije to prihvatio, i da se ceo taj svet niti više krštava, niti venčava, niti sahranjuje, te se sa ovakvim radom hrvatskih vlasti najbolje priprema anarhija i boljševizam u tim krajevima.

26 avgusta agronom Klajić stožernik iz Osijeka došao je u Slavonsku Požegu u logor i između 18 i 19 sati pobio iz mitraljeza 480 ljudi. Svi su bili zatvoreni u jednu baraku, pa su kroz prozore pobijeni mitraljezom.[3]

[3] **O zločinima ustaša nad Srbima i Pravoslavnom crkvom u NDH svedoče dokumenti ovog zbornika koji su nastala u jedinicama, organima i ustanovama NDH i koji autentično potvrđuju mnoge zločine navedene u ovom memorandumu.**

BR. 250

OBAVEŠTENJE BROJ 2. OKRUŽNOG KOMITETA ZA KPH KARLOVAC OD AVGUSTA1941. O RAZNIM DOGAĐAJIMA U ZEMLJI I SVETU SA POSEBNIM DELOVIMA KOJI GOVORE O METODAMA UBIJANJA I MUČENJA STANOVNIŠTVA OD STRANE USTAŠKIH ZLOČINACA[1]

OBAVEŠTENJE BROJ 2.-
O.K.K.P.H. u Karlovcu kolovoza mjeseca 1941. godine

FAŠISTIČKI NOVINARI NA DJELU

Stipendist talijanskog fašizma, Pavelić, doveden je uz pratnju talijanskih tenkova u Karlovac i onda prebačen u Zagreb, da se okupa u krvi ranjene i po fašizmu okupirane Hrvatske. Pod

[1] **Kopija u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 85, reg. br. 44/11-2, „Letak je pronađen na cesti između Karlovca i Duge Rese od ustaškog tabornika" - piše u propratnom aktu Stožera Savskog divizijskog područja.**

zaštitom svojih gospodara - talijanski i njemački fašista - započeo je Pavehč sa frankovačkom gospodom klanje ljudi, žena i djece u kotarevima: Ghna, Vrgin Most, Slunj, Velika Kladuša, po Bosni, Lici i ostalim djelovima Hrvatske. Ovakvih zvjerstava, kakove su vršili ti - krvlju opijeni fašistički strvinari - Pavelićevi ustaše, ne pamti historija.

U kotaru - Ghni poubijano je po prilici 2.600 ljudi - u Kotaru Vojnič 960 ljudi - U Vrgin Mostu 200 ljudi u Velikoj Kladuši 2.700 ljudi, taj broj penje se na 6.460 muževa, žena i djece, do polovine mjeseca kolovoza. Posle toga klali su ljude i žene i djecu u općini Bović na Crevarskoj strani - Vrgin Mostu i ostalim okolnim. Popaljena su čitava sela i opljačkano sve što je u njima nađeno. To su žrtve fašističkih izdajica, bez onih koji su odpremljeni u Gospić, a u Gospić su odpremljeni čitavi vlakovi ljudi, žena i djece. Kod Oguhna bacani su muškarci, žene i djeca, polumrtvi, predhodno na zvjerski način mučeni. Na ovako pobacane ljude u provaliju je bacan eksploziv i bombe. U ovim zvjerstvima se je naročito istakao neki ustaša zvan Čaruga.

METODE UBIJANJA I MUČENJA.

Ustaški major iz Gline, dao je odpremiti pohvatane muškarce, žene i djecu u ckrvu. Tamo su nastala zvjerska mučenja. Najveće uživanje mučiteljima bijaše, noževima zarezivati ljudima vrat i onda puhati kroz otvorenu venu sve dotle dok nisu žrtvi nabrekle oči. Drugima su pak zabadali bajunete među rebra i polako okretali turajući sve dublje, dok ih nisu tako usmrtili. Djecu su klah u naručju majke. Majke su morale gledati najprije smrtne trzaje svoje djece, pa da onda i one dođu na red i u najtežim mukama izdahnu.

Ustaški major Vidaković, dosjetio se kod toga i na materijalnu probitačnost klanja. On je došao do zaključka, da je šteta odjela jer se ono može prodati. Zato je nakon poklane prve grupe ostale dao svući i tako gole klao. Od prve grupe dao je ženama ubijenih muževa oprati zakrvavljena odijela a i onda ih prodavao, pod stare krpe. Novac i ostalu imovinu opljačkah a ustaše kolektivno i onda palili kuće da bi tako zametnuh trag pljačke.

Osim toga ljudi su odvažani u šumu Koviljaču. Putem su ih tukli. Na mjestu gde su muke trebale svršiti suđenja su nastavljena. Ljudi su vezani žicom prostrojavani u desetine i vježbani čučanjem i dizanjem iz ležećeg stava, kod toga sadističkog vježbanja po taktu su ih mučih i tukli. Tek nakon potpune iznemoglosti, klali

su ih u rakama koje su sami, iskopali. Takova mučenja vršena su i u šumi Loskunja, kod Ivanić mlina u Velikoj Kladuši poklali su preko 2.000 žena i djece. Mnoge majke poludele su gledajući ubijanje njihove djece. Jedna majka ubijena jednog djeteta - ranjena i sama u glavu pobjegla je. Nekoliko dana je u ludulu po selima lutala, a da je niko nije umeo primiti niti joj pomoći. Ona je služila za strašilo ostalom svijetu i bila uzor novog poretka kakvog misle uvesti u Evropu Hitler i Musolini i njihovi krvavi satrapi.

Zašto su vršena ova klanja? Fašistički razbojnici navalili su na imovinu i vjekovna ognjišta srpskog življa u Hrvatskoj. Njih je trebalo po nalogu Hitlera i Musolinija rasehti u logore i otpremiti pod zemlju. I zato što seljaci nisu napustili odmah svoje domove, fašistička banda izvršava kaznene ekspedicije, hvata ljude i zvjerski ih kolje. To klanje i ubijanje ljudi nisu primjenili samo nad srpskim življem, već su to učinili isto i nad Hrvatima i muslimanima. Razlika je samo u tome, što su među Hrvatima i muslimanima, klali i ubijali napredne radnike i seljake, tak su kod srpskog življa klali sve od reda.

MANEVAR TALIJANSKIH FAŠISTA I NJIHOVIH FRANKOVAČKIH SATRAPA I PLJAČKAŠA.

Frankovačke izdajice prodali su talijanskim okupatorima: našu dičnu Dalmaciju, a Madžarima Međumurje. Dakle najhrvatskije krejeve. Na narodnu oslobodilačku borbu protiv fašističkih ugnjetača, razglasih su zloglasnim imenom bivših četnika sa čijim djelima narod nema ništa zajedničko, te su pokušah nahuškati Hrvate protiv srpskog naroda. Narodna poslovica glasi „Zavadi pa Vladaj". Tu metodu primenjuju fašistički pljačkaši i njihovi krvnici. Nisu frankovačka gospoda s Pavelićem na čelu, dala samo hrvatske krajeve talijanskim i mađarskim hijenama, već su primili talijansku vojsku u t.z. Nezavisne Hrvatske Krajeve. Pod zaštitom fašističke vojske oni su jedino i mogh u historiji nezapamćene pokolje u narodu ti banditi nemaju oslonca. Narodna oslobodilačka borba protiv fašizma poprima sve šire i šire razmere. Pavelić s frankovačkom gospodom ne osjeća se sigurnim. Njihova vanjska politika usmeravala se sve više na stranu jačeg gospodara na njemački fašizam. To je produbljivalo sukobe između talijanskog fašizma i Pavelića. Taj sukob se svršio tako, da dosadašnju stvarnu okupaciju Hrvatske po talijanskim fašistima sledi i formalna t.j. preuzimanje civilne i vojne vlasti.

Talijanski fašisti hoće manevrom prevariti iskrvavljen narod u Hrvatskoj. Oni su bili ti, koji su gurali kola od straga u klanje našega naroda, a narod ih nije vidio kao neposredne izvršioce. Zato misle, da će im narod povjerovati i dočekati kao spasioce. U stvari je pak to što se više ne mogu osloniti na ustaše, zbog kompromitiranja u unutarnjoj i vanjskoj pohtici (oslon na Njemačku). Osim toga u ustaškim redovima je počelo previranje. Oni koji imaju i malo osjećaja i koji i malo razmišljaju, uviđaju, da su sluge tuđinca, sustežu se od klanja i dezertiraju od borbe. Vojska se neće boriti već se naprotiv sve više sukobljava sa ustašama. Talijanski fašisti nemaju više nikakove garancije u ustašama i za to se pojavljuju ne samo kao naredbodavci, nego i kao izvršioci. Još i nisu formalno preuzeli vlast, a fašisti počinju po ulicama, lokahma i.t.d izazivati stanovništvo i tako naći neko opravdanje za nastavak ubijanja i proganjanja Hrvatskog naroda.

Frankovački krvnici s Pavelićem na čelu, varaju narod sa druge strane. Oni su razriješili dužnosti logornike, tabornike i dužnosnike, povukli i ustaše sa sela i poslali vojsku. Pozivaju narod da se vrate kućama, obećavaju naknadu štete opljačkanom narodu, a sve pod uslovom, da narod napusti započetu borbu i preda oružje i uruči svoje vođe fašističkim krvnicima. Zar nismo iskusili takove manevre? Jesmo! U mnogim mjestima narod je povjerovao pozivu na prekrštenje pa da bude pušten na miru. A šta se dogodilo? Svi oni, koji su u to povjerovali, bili su zarobljeni i poklani. Za tim se i ide i sada, samo s tom razlikom što su sada primorani da se za moment pritaje. U stvari hoće namamiti narod kućama razoružati ga, pa da bi lakše njim onda obračunali.

Talijanski fašisti okupiraju Hrvatske krajeve, a talijanski narod, prepuštaju ugnjetavanju njemačkih fašista. Njemački i talijanski fašisti prolijevaju krv talijanskog naroda, dok talijanski i hrvatski fašisti prolijevaju krv hrvatskog naroda.

Pred nama je krvni neprijatelj narodne oslobodilačke borbe a to je fašizam. Naša zadaća je jedna: U borbu protiv talijanskih i njemačkih fašista i domaćih izdajnika ustaša. Nemojmo se dati više zavaravati. Odgovor je samo jedan onima koji su oduzeh nacionalnu slobodu koji su razrušili naše domove, koji su prolih krv naših otaca, sestara, žena i djece, koji su nas opljačkah i pljačkaju nas i sada, nema sporazuma, naša je lozinka: NEĆEMO FAŠIZAM - SMRT FAŠIZMU - NA OKUP U BORBU ZA SLOBODU - NEĆEMO VIŠE DATI DA KOLJU NAŠE OČEVE, MAJKE, SESTRE, BRAĆU, ŽENE I DJECU KAO JANJCE! NEDAMO NAŠA OGNJIŠTA I KROV, ZATO STUPAJMO SVI U JEDAN ANTI FAŠISTIČKI FRONT.

HRVATI, SRBI, MUSLIMANI, UJEDINIĆE SE U MOĆNI I POBJEDONOSNI ANTIFAŠISTIČKI FRONT SVIH NARODA U ZEMLJI I SVIJETU...[2]

[2] U dokumentu se dalje govori o događajima van Jugoslavije: konferenciji strane štampe u Moskvi, herojskoj borbi Crvene armije, akciji sovjetskih partizana i daju vesti iz Evrope.

BR. 251

TELEGRAM ZAPOVJEDNIŠTVA JADRANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA OD 1. SEPTEMBRA 1941. GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA KOJIM SE DOSTAVLJA ODGOVOR ZAPOVJEDNIKA ITALIJANSKE 2. ARMIJE DA NEĆE DATI NIKAKVE TRUPE ZA POMOĆ KOD NEVESINJA DOK USTAŠE KOLJU NEVINE LJUDE.[1]

Podpis
častnika za šifru:
bojnik,
Zdenko Pilić

Oznaka i podpis kome je dešifrat predat:
OPERATIVNOM ODJELU GLAVNOG STOŽERA

SADRŽAJ DEŠIFRATA:

MINISTARSTVU DOMOBRANSTVA - GLAVNI STOŽER ZAGREB

Zbog stanja kod Nevesinja obratio sam se Talijanima za pomoć; njihov odgovor:

„Zapovjednik armije neće dati nikakve trupe dok ima Hrvatskih trupa u okolnim posadama i dok ustaše kolju nevine ljude izazivajući revolt i represalije."

Zapovjedništvo
Jadranskog Divizij. područja
V.T.V. br. 2266

General Izer v.r.[2]

Primljeno u 20,30 2/IX 1941

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 2, reg. br. 1/1-18.
[2] Đuro.

BR. 252

NAREĐENJE ZAPOVJEDNIKA JADRANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA OD 1. SEPTEMBRA 1941. VELIKOM ŽUPANU ŽUPE HUM O ODGOVORNOSTI ZA USTAŠKA ZLODELA NAD STANOVNIŠTVOM ČAPLJINE I OKOLINE NA ŠTA UKAZUJE KOMANDANT ITALIJANSKE 32. DIVIZIJE „MARCHE"[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
JADRANSKOG DIVIZIJSKOG
PODRUČJA
V.T.V. Br. 2269
1. rujna 1941 godine
Mostar.

VELIKOM ŽUPANU VELIKE ŽUPE HUM

MOSTAR

Zapovjednik 32. Talijanske divizije „Marche" dostavio mi je 1. rujna ove godine pismo ovog sadržaja:

„Broj 45 A.G.

Saopćiti Generalu Izeru slijedeće:

Broj 46/A.G.-Izgleda da odjeli ustaša, stiglih sa raznih strana djeluju protivu pučanstva Čapljine i okolice. Zapovjednik armijskog Zbora mi zapovjeda da Vam saopćim, da ste odgovorni za ono što bi se dogodilo u tom području kao i za ostale događaje takve vrste. General Amiko (Amico)".[2]

U smislu ove zapovijedi izvolite poduzeti sve potrebne mjere, koje se odnose na odgovornosti u Vašoj oblasti a u opsegu Jadranskom divizijskom području, tražeći pravovremeno asistenciju vojske, gdje je to neophodno potrebno i gdje se cilj nikako ne bi mogao postići redovnim silama redarstvom i oružništvom, a gdje postoje domobranske posade.

DOSTAVLJENO:
Velikom Županu Velike Župe:
Hum, Dubrava, Cetina, Pliva i
Bribir Sidraga.

ZAPOVJEDNIK, GENERAL
Izer[3]

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 189, reg. br. 34/2.
[2] Vidi dok. br. 253.
[3] Đuro.

BR. 253

TELEGRAM ZAPOVJEDNIŠTVA JADRANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA OD 1. SEPTEMBRA 1941. GLAVNOM STOŽERU KOJIM SE TRAŽI OBJAŠNJENJE ZA NADLEŽNOST NAD USTAŠAMA KOJE RADE PROTIV ŽITELJA ČAPLJINE I OKOLINE[1]

Podpis
časnika za šifru:
bojnik,
Zdenko Pilić

Oznaka i podpis kome je dešifrat predat:
OPERATIVNOM ODJELU GLAVNOG STOŽERA
Antić

SADRŽAJ DEŠIFRATA:

MINISTARSTVU DOMOBRANSTVA-GLAVNI STOŽER

ZAGREB

Talijanski zapovjednik divizije piše:[2]

„Izgleda da odjeli ustaša stiglih sa raznih strana djeluju protiv pučanstva Čapljine i okoline.

Zapovjednik korpusa zapovijeda da Vam saopćim, da ste odgovorni za ono što bi se dogodilo na tom području, kao i za ostale događaje takve vrste".

Do sada nisam imao nikakve vlasti nad ustašama, niti upravnim vlastima.

Molim najžurnije objasnite moj odnos i pravo u ovom pogledu.

Zapovjedničtvo
Jadranskog divizijskog područja
V.T.V. br. 2265

General Izer v.r.[3]

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 2, reg. br. 2/2-24.
[2] Odnosi se na komandanta 32. italijanske divizije „MARCHE", vidi dok. br. 252.
[3] Đuro.

BR. 254.

TELEGRAM KOTARSKE OBLASTI METKOVIĆ OD 1. SEPTEMBRA 1941. VELIKOJ ŽUPI HUM O BEKSTVU PRAVOSLAVNOG ŽIVLJA IZ SELA KOTARA ČAPLJINA ZBOG ZLODELA USTAŠA[1]

Telegram

Mostar, 1. 9. 1941.

Velika župa - Hum

Metković 28. si. 70 1 12,50

1 13 Babić

Jučer i prekljućer iz sela Gabela Klepci Dračevo Lokvice Kljenak Hrasno i Gujlište Kotara Čapljina pobjegla na amošnje područje 124 lica i to žene, djeca, starci i starice goli i bosi grčko-istočne vjere stop Izjavljuju da su pobjegli jer da u njihovim selima ustaše ubijaju i bacaju u jame svakog koga stignu od grkoistočnjaka stop Moli se potrebno raspoložiti

Pres broj 224 kotarska oblast

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, ka. 189, reg. br. 33/2-1. U prilogu se nalazi telegram povjerenika kod 2. italijanske armije o preduzetim merama u saradnji sa italijanskim vlastima radi povratka ovog stanovništva kućama.

BR. 255

IZVEŠTAJ 1. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 2. SEPTEMBRA1941. VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU 0 VOJNIM AKCIJAMA NA PODRUČJU KRILA GOSPIĆ SA PODACIMA O UBIJANJU I BACANJU U JAMU PRAVOSLAVNOG ŽIVLJA U ZASEOKU RAŠIN PONOR[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO I. HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 629/J.S.

Izvješće o komunističko-četničkoj akciji na području krila Gospić.

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU

ZAGREB.

Zagreb, 2. rujna 1941.

Savezno sa izvješćem ove pukovnije Taj. Broj 587/J.S. od 29. kolovoza 1941. dostavljam naknadno prispjelo izvješće o komunističko-četničkoj akciji na području krila Gospić Taj. Broj 200 od 31. kolovoza 1941. u sliedećem:

„Oružnička postaja Široka Kula izvjestila je: 25. kolovoza t.g. oko 3 sata bio je pokušan napad od strane četnika na Novo Selo, kotar Gospić. Isti su napadali u dvije grupe, svega ih je bilo oko 70 ljudi, no noćne seoske straže Novog Sela, ovaj napad su odbile bez žrtava. Napad i odbrana je bila sa puščanom vatrom.

Oružnička postaja Bunić izvjestila je 26. kolovoza t.g. oko 17 sati oružnička ophodnja ove postaje u jačini od 3 oružnika, vraćajući se iz Korenice radi osiguranja pošte Bunić-Korenica i obratno, na mjestu zv. „Razdolje" /područje postaje Bunić/, napadnuta je od komunističko-četničke bande puščanom vatrom, od njih oko 100. Ophodnja se vozila kolima, te su se konji od pucanja poplašili i na taj način je ophodnja brzo izmakla iz područja četničke vatre bez žrtava.

Oružnička postaja Karlobag izvjestila je: 26. kolovoza t.g. prispjelo je u Karlobag 20 talijanskih karabinjera pod vodstvom

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 61-a, reg. br. 5/2-2.

jednog karabinjerskog poručnika, smjestili su se u zgradi općinske uprave a gdje su ranije bile smještene ustaše.

Oružnička postaja Plitvička Jezera izvjestila je: 26. kolovoza tg. stiglo je u selo Priboj, kotar Korenica, 40 ustaša iz Bihaća u građanskom odjelu, naoružani našim vojničkim oružjem s ciljem osiguranja Priboja od četnika. Poslati su od strane Velikog Župana iz Bihaća.

Oružnička postaja Široka Kula izvjestila je: 28. kolovoza t.g. oko 23 sata četničko-komunističke bande pokušali su napad na selo Lički Osik, kotar Gospić, od strane seoske straže napad je odbijen. Napad i odbrana izvršeno je vatrenim oružjem.

Oružnička postaja Brušane izvjestila je: 25, 26 i 27. kolovoza t.g. povratili su se seljaci grčko-istočne vjere svojim kućama u selo Zablata, Rašin Ponor i Selišće, općine Smiljan, kotar Gospić. Po povratku svojim kućama ovi su tražili od ustaškog povjerenika za selo Trnovac, Novo Selo i Jadovno, Pavelića iz Trnovca, kotar Gospić, da im se vrati oduzeta stoka i ostale stvari iz njihovih domova. Pomenuti povjerenik pozvao je sve ove seljake u selo Trnovac, gdje će im vratiti oduzeto blago i robu. Čim su ovi seljaci stigh u selo Trnovac, povjerenik Pavelić je organizovao sa svojih nekoliko naoružanih ljudi napad na ove seljake grčko-istočne vjere, te ih odveo u zaselak Rašin Ponor, gdje ih je njih oko 30 što muških i ženskih dao ubiti i u jamu baciti, pa 28. ov. mj. dao zakopati. /Prisvojenu robu i blago zadržah su i dalje za sebe/. Navodno da su ovi seljaci grčko-istočne vjere prietili se povjereniku Paveliću i svima Hrvatima da će se oni pa kad tad za ovo što su ih oni upropastili njima osvetiti.

Dne 28. ov. mj. došao je u krilnu stojbinu popisivač žetve na području općine Medak, kotar Gospić, Mihovil Fajdetić iz Kompolja, kotar Otočac, a koji je na službu popisivača žita određen od nadležnog ravnateljstva za ponovu i koji je tada dao svoju izjavu o prilikama na području općine Medak, a koja se izjava ovdje prilaže u priepisu.

Oružnička postaja Plitvička Jezera izvjestila je: 29. kolovoza t.g. oko 16 sati, komunističko-četnička banda izvršila je napad na selo Priboj, kotar Korenica, te je tom prilikom ranjena jedna žena. Napad je po seoskoj straži odbijen. Napad je bio vatrenim oružjem.

Oružnička postaja Široka Kula izvjestila je: 29. kolovoza tg. povratili su se seljaci grčko-istočne vjere svojim domovima u selo Podovi, kotar Gospić, a u kojem selu također stanuju i Hrvati. Po dolasku razoružali su ustaškog povjerenika da ih ovaj nebi

napao. S ovim je kod nekih Hrvata nastao strah, pa su njih nekolicina pobjegli u Široku Kulu.

Oružnička postaja Medak izvjestila je: 29. kolovoza t.g. oko 18 sati, zapaženo je kretanje komunističko-četničkih bandi od Medka ka Počitelju, kotar Gospić, a prema izjavi njihovog vođe iz Medka Miče Maoduša, da će izvršiti ovih dana napad na Gospić. O ovome izvjestio sam zapovjednika posadnog zapovjedništva u Gospiću podpukovnika g. Pihlera i zapovjednika 2. talijanske pješačke pukovnije pukovnika g. Soddu. Pukovnik g. Soddu preuzeo je tada od oružničke ispostave u Gospiću osiguranje električne centrale, pošte brzojava i brzoglasa i željezničkog kolodvora u Gospiću, te pojačao osiguranje Gospića. Napad nije uslijedio.

Dne 29. kolovoza t.g. stigh su u stojbinu ovog krila iz Kulen Vakufa oružnički narednik Ante Lešević, oružnik Mile Grdić i pokusni oružnik Mile Mesić, te sam iste privremeno rasporedio na službu oružničkoj postaji Gospić. Ovi oružnici su bili na oružničkoj postaji Donji Lapac stalno na službi.

Dne 29. kolovoza t.g. javila se u stojbini ovog krila Ljuba Majcen, iz Jošana, kotar Udbina, te je ista saslušana o prilikama njenog mjesta sanovanja, te akciji četničko-komunističkih akcija-bandi. Njeno saslušanje šalje se u prigibu.

Oružnička postaja Bunić izvjestila je: 29. kolovoza tg. oko 21 sat, nastao je požar u zgradi poštanskog ureda u Buniću, požar je na vrieme primjećen i ugušen, te je malo oštećeno predsoblje poštanskog ureda. Ova pošta imala je samo brzojavni aparat koji je preniet u vojarnu oružničke postaje Bunić, pošto je ugovorni poštar koji je vodio ovu poštu pobjegao.

Poštanski i brzojavni saobraćaj sa Bunićem je obustavljen, te se ovaj obavlja preko oružničke postaje Široka Kula.

Sumnja za ovaj požar kreće se u pravcu četničkih bandi.

Oružnička postaja Korenica izvjestila je: 30. kolovoza t.g. pismeno je od četnika obaviešćen Zvonko Matić, državni lugar iz Rudenovca, kotar Korenica, sada u Korenici, da su njegovog sina odvedenog 27. kolovoza tg. ucienili sa 50.000 kuna i 6 pušaka sa potrebnim brojem municije, a zajedno sa njegovim sinom odvedenog Stjepana Tužbovića, da su ucienili na 40.000 kuna i 4 puške sa potrebnim brojem streljiva. O ovome izviešćen je zapoviednik talijanske posade radi preduzimanja potrebnih mjera i zaštite našeg pučanstva.

Dne 30. kolovoza t.g. povratio se iz Zagreba zapoviednik Ličkog zdruga general g. Lukić sa svojim glavarom stožera u

Gospić radi organizacije povlačenja naših vojnih snaga u svoje posade, te organizovanja cielokupnog rada na uništenju komunističko-četničkih bandi na području ovog krila, a sa postojećem ugovoru između naše države i Kraljevine Italije.

Oružnička postaja Lovinac izviestila je: 29. kolovoza t.g. seoska straža u selu Sv. Rok, kotar Gračac, uhvatila je Milu Miloševića 17 godišnjeg seljaka iz Žažuća, občine Skradin, kotar Šibenik, koji je ispitan izjavio da je došao kao kurir četnika u cilju utvrđivanja jačine naše vojske kao i prilika, po Hrvatskim selima,. Također je izjavio, da u šumi oko Malog Alana u Velebitu ima oko 150 naoružanih četnika, kao i da imaju jednu strojnicu kojom rukuje neki Spiro Stojadinović. Imadu i dvije strojne puške. Strojnicu da voze na jednoj dvokolici, koju vuče konj. Četnici su obučeni mahom u građanska odiela, a samo dvojica u odjelo bivše jugoslovenske vojske sa kokardom u vidu mrtvačke glave na šajkači. Uhvaćeni Milošević predan je zapoviedniku Domobranske posade u Gračacu.

Zapoviednik naše domobranske posade, Lovinac, satnik Štefanov primio je 29. kolovoza t.g. pismo po jednom djetetu donošeno iz Gornje Ploče, a sadržine kako se to vidi iz priloženog priepisa uz ovo izvješće.

Zapoviednik Ličkog Zdruga general g. Lukić danas napušta do sadanje sjedište Gospić, te sa svojim stožerom odlazi u Karlovac, gdje će mu biti sjedište.

Prema traženju zapoviednika 2. talijanske pješačke pukovnije V.T. Broj 1699 od 30. kolovoza 1941. zapoviedio sam da kod straže talijanske vojske na Budačkom mostu /put Gospić-Perušić/ i na Bilajskom mostu /put Gospić - Medak/ stalno bude na službi jedan naš oružnik radi kontrole i legitimiranja svih osoba koje ulaze u grad Gospić i izlaze iz Gospića, a koja su nepoznata.

Dostavlja se prednje na znanje.

Sa tri priloga.

Dostavljeno:
Ravnateljstvu za javni red i sigurnost Nezavisne Države Hrvatske i Vrhovnog oružničkog zapovjedničtva.

Zastupa
zapovjednika pukovnik:
Oljača

BR. 256.

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA GOSPIĆ OD 3. SEPTEMBRA 1941. GRUPI GENERALA LUKIĆA KOD ITALIJANSKE 2. ARMIJE 0 VOJNIM AKCIJAMA NA SVOJOJ TERITORIJI I RAZGOVORU SA ITALIJANSKIM PUKOVNIKOM SODUOM KOJI SMATRA DA SU ORUŽANE AKCIJE PRAVOSLAVNOG ŽIVLJA POSLEDICA I OSVETE ZA 80.000 UBIJENIH SRBA U LICI, ODNOSNO 300.000 NA TERITORIJI NDH[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
ORUŽNIČKOG KRILA
GOSPIĆ
T. Broj 210

GRUPI GENERALA LUKIĆA KOD 2. TALIJANSKE
ARMATE

K A R L O V A C

Gospić, 3. rujna 1941.

Savezno izviešću ovog krila Taj. Broj 20 od 2. o.mj. događaji u vezi sa komunističko-četničkom akcijom su:

3. rujna 1941. godine:

1. Oružnička postaja Široka Kula izvjestila je: Oružnik Vugrin Josip, Valentin Blaguški i Tomo Kositer, sa oružničke postaje Bunić, 2. rujna 1941. godine prije podne krenuli su iz Bunića za Široku Kulu u cilju osiguranja ceste, te dočeka zapovjednika postaje Bunić narednika Ante Butkovića, koji je ovoga dana došao u Gospić radi prijema bjeriva za oružnike svoje postaje. Narednik Butković imao je suhodnika oružnika Ivana Smolčića. U društvu sa ophodnjom postaje Bunić, t.j. oružnicima Josipom Vugrinom i drugima, išao je i bilježnik obćine Bunić za Široku Kulu i kad su ovi bili kod sela Ljubova kotara Gospić, napali su ih četnici, te tom prilikom zarobili ovu trojicu oružnika i bilježnika. Bilježnik i oružnik Valentin Blaguški, iz zarobljeništva spasili su se prema jednom izviešću, no do ovoga časa nisu se još nigde javili. Oružnik Josip Vugrin i Kositer Tomo, ostali su u zarobljeničtvu i predpostavlja se da su ubijeni.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 67, reg. br. 20/3.

2. Zapovjednik oružničke postaje Bunić narednik Ante Butković, danas 3. rujna 1941. godine u 10 sati u stojbini ovog krila izviestio me je: 2. rujna 1941. godine oko 13 sati krenuli smo sa 4 kola i to je, moj suhodnik oružnik Ivan Smolčić, oružnik Mijat Starčević sa oružničke postaje Podlapac, koji je također kao i ja nosio beriva za oružnike svoje postaje. U našem društvu nalazio se načelnik občine Podlapac Ivan Javor, domobran 2. bojne 12 pješačke pukovnije iz Gospića Milan Sertić, te još 2 domobrana iz iste pukovnije, i desetak građana iz Podlapca, te dvije žene iz Podlapca. U kolima smo vozili životne potrebe za Bunić i Podlapac kao, brašno, šećer, sol, duhan i drugo. Istoga dana oko 17 sati kada smo bili spram sela Ljubovo, kotara Gospić, napali su nas četnici i to tako, da su u prvom momentu bacili jednu bombu ispred samih konja, a prvih kola, a zatim otvorili vatru iz pušaka sa svih strana na nas. Poskakali smo svi iz kola i zauzeli mjesta za odbranu, te smo otvorili svi vatru iz pušaka i koliko smo imali na četnike. Videvši da nas opkoljavaju, počeli smo se povlačiti ka Širokoj Kuh, što nam je i uspjelo, no sva 4 kola sa konjima i stvarima ostala su na licu mjesta, kao i sve nabavljene životne potrebe, a ujedno obe žene su poginule, a za muškarce uslijed povlačenja nisam mogao zapaziti broj ranjenih i ubijenih. Od nas oružnika nije niko stradao, a tako isto nije stradao niti načelnik občine Podlapac g. Javor. Novac t.j. beriva za oružnike u Buniću i Podlapcu nisu nam četnici uspjeli oteti.

3. Oružnička postaja Široka Kula izvjestila je: 3. rujna 1941. godine oko 2 sata napali su četnici oružničku postaju Bunić, u kojoj se nalazilo 7 oružnika, koji nakon borbe sa četnicima a prije nego što su bili opkoljeni izvukli su se iz borbe, te se oko 10 sati istog dana trojica javila na postaji Široka Kula, a dvojica su se izgubila i stigla na oružničku postaju Perušić, dok za dvojicu se nezna što je sa njima.

4. Oružnička postaja Udbina izvjestila je: Po beriva oružnička postaja ne može uputiti nikoga od oružnika s razloga, što je mjesto Udbina opkoljeno četnicima, a talijanska vojna vlast na Udbini ne odgovara, da naša vojna lica putuju sa njihovim teretnim samovozima. Također ista tahjanska komanda ne odobrava, ni građanskim licima prijevoz svojim samovozima.

Talijanski teretni samovozi svakodnevno dolaze iz Udbine u Gospić i odlaze iz Gospića za Udbinu, prenoseći poštu i životne potrebe za svoje vojnike.

Oružnici na postaji Udbina su ostali bez novčanih sredstava, jer u koliko su imali još novca, uslijed promjene u Kune morali

su predati radi zamjene Poreskoj upravi Udbina. Građanstvo ne da nikakove životne potrebe na povjerenje.

5. Oružnička postaja Vrhovine izvjestila je: Noću 30 na 31. kolovoza 1941. godine ponova su se pojavili komunisti u Gornjem Babinom Potoku, kotara Otočac u grupi od 25 dobro naoružanih vojničkim oružjem i bombama te tom prilikom napali kuću Đure Bige, odnesavši mu jedno odijelo i cipele i tada su se zaprijetili tamošnjim seljacima, da moraju sa njima da idu u šumu u protivnom da će doći jednoga dana, te ih sve pobiti, a njihove kuće popaliti.

6. Oružnička postaja Gračac izvjestila je: 2. rujna 1941. godine dva naoružana četnika otjerah su 2 konja sa opremom na štetu Nikole Čubelića, iz Čubelića, kotara Gračac, u pravcu Velebita. Talijanska vojna vlast o ovome obavještena, ali rezultat njihovog rada nije poznat.

7. Zapovjednik oružničkog voda u Gračacu izvjestio je: 2. rujna 1941. godine, pozvat sam kod zapovjednika talijanskih trupa u Gračacu sa kotarskim predstojnikom u Gračacu g. Špaljom, povjerenikom općine Gračac g. Ivezićem i starješinom odjelka financijalne straže g. Lukom Skrinjar i tom prilikom talijanski zapoviednik pukovnik Umberto Salvatores saopćio nam je da oružničtvo i razdjel financijske straže podpada pod talijansko vojno zapoviedničtvo i mora vršiti službu kako nam on bude zapovjedio. Isto tako zapovjedio je da oduzeto oružje, streljivo i opremu od stanovničtva i „divljih ustaša" t.j. sve ono što pripada našoj vojsci, mora se predati talijanskom oružničtvu u Gračacu, a nikako se nesmije čuvati kod kotarske oblasti u Gračacu ili kod oružničkih postaja. Također izdao je meni zapovied zapoviednik talijanskog oružničtva čina poručnika, čije ime neznam, da se oružnička ophodnja hrvatskog oružničtva nalazeća se na želj. kolodvoru Gračac odmah povuće, a da mogu svakodnevno samo prilikom odlaska i dolaska vlaka uputiti, jednog oružnika radi kontrole putnika s tim, da svim događajima i novostima obavjestim uvjek zapovjednika talijanskog oružničtva.

8. Oružnička postaja Široka Kula izviestila je: 3. rujna 1941. godine u 20 sati, četnici vrše napad na samo selo Široku Kulu i to iz pušaka i strojopušaka. Vodimo borbu. Državnu opremu uputio sam kolima pod pratnjom za Gospić.

Selo Podlapac, kotar Udbina, zauzeto po četnicima, naših 10 domobrana, koji su se tamo još zatekli, pobjegli su i stigli u široku Kulu. Hrvatsko stanovničtvo iz Podlapca se razbježalo.

U ličkom Osiku kod župnika Dr. Biničkog nalazi se kao gost Doglavnik g. Marko Došen.

Prema naprijed iznetom danas u 16 sati, uputio sam se sa zapovjednikom 2. bojne 12. pješačke pukovnije iz Gospića g. Antunom Pihlerom i zapovjednikom Ustaško-redarstvene bojne iz Gospića g. Vilharom /Ovaj potonji govori perfektno talijanski/ kod zapovjednika 2. talijanske pješačke pukovnije u Gospiću pukovnika g. Sodua (Soddu), te sam tom prilikom intervenisao po prednjim točkama, a rezultat je slijedeći:

Pukovnik g. Sodu rekao mi je da nema smisla da hrvatske oružnike držim na sadanjim mjestima kao što je Bunić, Podlapac i Medak, gdje su opkoljeni sa svih strana žiteljima grko-istočne vjere, te četnicima, nego najbolje da ih povučem iz tih mjesta, jer će mi ih četnici sve pobiti.

Prema ovome preduzeo sam da zaista oružnike postaje Bunić koji su i tako već danas napustili postaju silom prilika, skoncentrišem na oružničkoj postaji Široka Kula, a oružnike sa oružničke postaje Podlapac i Vrelo da ostanu i dalje na svojim mjestima.

Nadalje pukovnik g. Sodu izvjestio me, da stanovništvo grko-istočne vjere u Medku i Vrebcu izjavljuje, da će biti mirno, ali da ne želi vidjeti u Medku hrvatsko oružništvo i domobranstvo.

U koliko se odnosi intervencija povodom postaje Udbina, pukovnik g. Sodu rekao mi je, u punoj tajnosti mogu da šaljem novac za Udbinu, kao i poštu talijanskim sprovodnikom samovoza - vojnikom. Poštu ću običnu slati, a tajnu kao i novac ne mogu na ovaj način slati.

Pukovnik g. Sodu ovom prilikom a između ostalog razgovora rekao je, da će on prvo rasčistiti sa četnicima u ravnici, a pošto tu završi vršit će čišćenja u planinama. Tako isto napomenuo je, da ovo sadanje stanje na području ovog krila je reakcija rada naših ljudi, t.j. sada se četnici i ostali grko-istočne vjere žitelji osvećuju nad Hrvatima, a za učinjenu nepravdu i izvršena ubijstva njihovih bližih, jer da su Hrvati na području ovog krila odnosno cijele Like pobili oko 80.000 Srba, a u cijeloj Hrvatskoj da je pobijeno oko 300.000.[2]

S privatne a ne provjerene strane saznao sam, da talijanske trupe, odnosno pojedini vojnici od posade Perušić, odlaze do okolnih sela kao do Pazarišta i interesuju se, gdje je mjesto gdje su ubijeni četnici i komunisti, kao i gdje je Jadovno, odnosno

[2] Približno o istom broju žrtava govori Jezdimir Dangić u pismu komandantu hrvatske vojske 30. oktobra 1941. Vidi dok. br. 324.

rupa /bezdan/ gdje su bacani Iješevi navodno ubijenih četnika i komunista.

Danas u 21 sat izvješten sam da 4 teretna samovoza talijanske vojske upućena iz Perušića za Lički Osik i Široku Kulu s ciljem uništenja četnika, koji su se pojavili večeras u okohci Široke Kule. Tako isto upućeno je i od strane 2. bojne 12. pješačke pukovnije iz Gospića jedan vod naših domobrana za Lički Osik i Široku Kulu.

Prema izvješću usmenom, zapovjednika Ustaške redarstvene bojne iz Gospića g. Vilhara, 2. rujna 1941. godine napali su četnici u selu Barlete, kotar Gospić, žetelice koje su vršile žetvu na napuštenim imanjima, te tom prilikom stradala su životom 4 čuvara žetelica, t.j. 4 člana ustaško-redarstvene bojne. Isti su danas uz veliko učešće građanstva sahranjeni na ovdašnjem groblju.

Zapaženo je da talijanske vojne vlasti, ne učestvuju u pogrebnim povorkama ubijenih članova ustaških formacija.

Razaslato:
Zapovjedničtvu I. Hrvatske oruž. pukovnije Zagreb, i Grupi generala Lukića kod 2. Armate Karlovac.

Zapoviednik bojnik:
Seidl[3]

[3] Adolf.

BR. 257

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U KARLOBAGU OD 3. SEPTEMBRA 1941. VELIKOJ ŽUPI VINODOL IPODGORJE 0 DOLASKU ITALIJANSKOG VOJNOG LEKARA I PREGLEDU JAMA KOD JADOVNA, SV. MAGDALENE I U SLANOM NA OSTRVU PAGU GDE SU BACANI POBIJENI SRBI[1]

KOTARSKA OBLAST U KARLOBAGU.
Broj Prs. 106/1941.
Karlobag dne 3. rujna 1941.

Predmet: Pregled jama u kojima se nalaze mrtvaci po Velebitu i Slanom po tal. voj. liječniku izaslaniku II tal. Armate u Karlovcu.

V.T.

VELIKOJ ŽUPI VINODOL I PODGORJE

Senj

Čast mi je podnijeti sliedeće izvješće:

Dana 2. rujna o.g. došao je samovozom iz Gospića jedan tal. vojni liječnik u uniformi poručnika, koji je perfektno govorio hrvatski jezik, te je tim povodom bio od ovdašnjeg zapovjednika tal. vojske jednog pukovnika pozvan potpisani, te je zamoljen, da bi označio mjesta na Velebitu i u Slanom na otoku Pagu, gdje su navodno bacali ubijene Srbe, obrazlažući ovaj zahtjev time, da prijeti pogibelj širenja zaraznih bolesti i epidemije usljed toga što voda, koju pije pučanstvo i talijanski vojnici u svim mjestima u Primorju kao i na otoku Pagu, prolazi kroz te jame.

Potpisani je odgovorio, da njemu o tome nije poznato ništa, a na to su sami tal. časnici označavah pojedina mjesta u Oštarijama, kod Jadovna, povrh sv. Magdalene i u Slanom na otoku Pagu, iz čega je potpisani razabrao, da su isti časnici vrlo dobro u svemu upućeni i dapače su pokazivah potpisanom razne fotografije o tim jamama, koje su shke, kako je potpisani doznao iz razgovora, snimah tal. oficiri, koji se od ranije nalaze sa svojim trupama u blizini navedenih mjesta.[2]

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 200, reg. br. 47/1-1. O ovom događaju podaci u dokumentu k.a 67, reg. br. 31/3-1, k. 152, reg. br. 43/5-1.

[2] Logor Jadovno nalazio se na Velebitu, udaljen oko 20 km od Gospića. Nedaleko od logora nalazilo se nekoliko ponora u koje su ustaše bacale žrtve

Istoga dana je navedeni tal. liječnik bio kod jame iznad sv. Magdalene općina Starigrad p/V., kotar Karlobag, te je u jamu bacio neke kemijske tvari, po kojima treba ustanoviti, da li prolazi voda, koju piju stanovnici okolnih mjesta, kroz ovu jamu.

Dana 3. rujna o.g. bio je isti liječnik zajedno sa tal. pukovnikom i više oficira u Slanom na otoku Pagu, te je to isto učinio na nekoliko mjesta gdje se nalaze mrtvaci.

Danas dne 4. rujna o.g. otišao je ovaj liječnik na Velebit iznad Oštarija, općina Karlobag, da ovo isto učini tamo gore i u Jadovno.

Prednje mi je čast radi znanja javiti time, da je jedan dopis poslan Ravnateljstvu za javni red i sigurnost Zagreb, Glavnom ustaškom stanu Zagreb, Velikoj župi u Gospiću i Ravnateljstvu za javni red i sigurnost kod iste župe u Gospiću.

Upravitelj kotara:
M.P. Gjivanović, v.r.

prikupljene iz gotovo svih krajeva NDH. Prema do sada poznatim podacima, u Jadovnu je ubijeno oko 35.000 uglavnom Srba i Jevreja. U logorima na ostrvu Pagu, u Slanom - za muškarce i Matajni - za žene i decu, uglavnom su dopremani Srbi i Jevreji iz sabirnog logora Gospić. Njih su ustaše ubijale u predelu Furnaže, gde su ih bacali u ponor, a veći deo je udavljen u moru. Mirko Peršen, Ustaški logori i zatvori.

Dr Fikreta Jelić-Butić, Ustaše i NDH, Zagreb, 1978, str. 186. Italijanske vlast, suočene s tako masovnim ubijanjem i bacanjem Srba u jame i ponore, preduzimale su ćitav niz mjera radi sprečavanja širenja zaraznih bolesti i epidemija, pa su i sami tragali za jamama u kojima su ustaše bacale leševe Srba na tentorijama Koje su bile pod njihovom kontrolom.

BR. 258

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA BOJNICE IZ VIŠEGRADA OD 3. SEPTEMBRA 1941. O BORBAMA U SELU KOČARIM I UZIMANJU TALACA U VIŠEGRADU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Broj 977/J.S.

Sukob sa četnicima u selu Kočarim.

Sarajevo, 3. rujna 1941.

Zapovjednik bojnice iz Višegrada brzoglasom od 3. rujna 1941. javlja sliedeće:

„2. ovog mjeseca u 15 sati odjelenja oružnika krila Goražde obkolila su selo Kočarim, kotara Višegrad u kojem su se nalazili četnici te u borbi ubili 8 četnika. Stanovništvo je napustilo selo a u borbi su sudjelovale i žene.

U Višegradu uzeto je 24 Srbina i 5 Židova za taoce."

Prednje predlažem s molbom na znanje.

Dostavljeno:
Vrhovnom oružn. zapovjedništvu brzojavom i zapovjedništvu Bos. div. područja i Voj. krajine

Zapovjednik, pukovnik:
Pav.[5]

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-b, reg. br. 9/7-1.
[2] Krešimir.

BR. 259

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA DIVIZIJSKOG PODRUČJA BOSANSKI PETROVAC OD 4. SEPTEMBRA 1941. O UPUĆIVANJU KAZNENE EKSPEDICIJE U KRNJEUŠU I VRTOČE[1]

BRZOJAVKA

Predata putem	Primljena u Zagrebu		
krugovala	na krugovalu °	kod nadzornog časnika M.H.D.	u Odsjeku za šifru M.H.D.
BANJALUKA	4. rujna 1941. godine		5.IX. 1941. g.
4. rujna 1941. u 19.33	usati: 23.55	usati:./.	u sati: 0.30

Podpis čaSt Boanik ifrU: (Jakšić)'

Oznaka i podpis kome dešifrat predat: Operativni Odjel Glav. St. Dom.

SADRŽAJ DEŠIFRATA

MINISTARSTVU DOMOBRANSTVA

Zagreb

Stanje kod Krnjeuše i Vrtoča istinito, a za Lipu nemamo podataka.

Upućena kaznena ekspedicija u Krnjeušu i Vrtoče, gdje je teren očišćen a sela popaljena.

Staviti nove posade, zbog malog brojnog stanja, nemoguće.

Pravac Petrovac - Bravsko osiguran.

Za Kulen Vakuf zapovjeđeno posadi Bihać, da je izmjeni.

Po sigurnim podacima predstoji napad na Petrovac.

2. bojna 11. pukovnije upućena u Bihać.

ZAPOVJEDNIČTVO DIVIZIJSKOG PODRUČJA
BOSANSKI PETROVAC
Op. br. 216

Pukovnik MATAGIĆ

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 2, reg. br. 5/1-29.
[2] Ivan.

BR. 260

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U STOCU OD 4. SEPTEMBRA 1941. O ZLOČINIMA NAD VIŠE PRAVOSLAVACA U SELU POPLATU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA DUBRAVA
DUBROVNIK

Dubrovnik 17. rujna 1941.

V.T.Br.V.Ž.D. 94/41.

PREDMET: Opis događaja 30-31. VIII. 1941. u selu Poplatu, općine Burmazi, kotar Stolac.

1) Općem upravnom povjereniku pri II. talijanskoj Armati - Sušak
2) Ministarstvu unutarnjih poslova - Zagreb Upravnom odjelu

Kotarska oblast u Stocu spisom br. 3868/41. od 4. rujna tek. god. izvjestila je slijedeće:

„Noću od 30. na 31. kolovoza niže navedena lica izvršila su , u selu Poplatu, općine Burmazi, kotara Stolac pokolj nekoliko građana grko-istočne vjere. Oko 24 sata noću na 30. VIII. upali su otvorivši vrata u kuću tamošnjeg seljaka Pere Mihića, te ga uzeh sa sobom, zatim su provalili u kuću Riste Mihića-Perkovića i iz nje odvukli shjedeća hca: Pera Mihića, Cvijetu, Mirjanu, Milicu, Ilinku, Stojana, Berinka, Jocu, Joka /svi Mihići/, te Milicu Šešliju. Svih su ih iz pušaka poubijah i bacili u jednu jamu, a Milicu Mihić su najprije silovali, te ubili i zatrpali kamenjem. Koristeći pomrčinu sa jame su pobjegle i od smrti se spasile: Mihić Vuka, i Brkić Mara, trojica pak djece i to: Slobodan, Mitar i Mara Mihić /od 8 do 13 godina/ bačeni su živi u jamu.

Sutradan je oružnička postaja iz Stoca doznavši za ovaj događaj na licu mjesta provela izvide. Trojica djece, koja su živa bačena u jamu pronađena su i prenešena u teškom stanju u bolnicu. Nad lješom Milice Mihić izvršen je komisijski pregled, te se je ustanovilo da je bila doista silovana, a po tom ubijena.

[1] Kopija u VH, Vojni arhiv, ANDH, k. 220, reg. br. 4/6.

Lješevi ostalih ubijenih nijesu se mogli iz jame izvući pošto je ista dosta duboka.

Saslušavši dvojicu žena, koje su utekle s jame kao i druge svjedoke oružnicima je uspjelo da odkriju počinitelje ovog razbojništva, te su pohapšena slijedeća lica:

1/ Pero Pažin sin pok. Gjure i majke Janje, rođene Perić, star 32 godine, oženjen, otac dvoje djece, vojsku odslužio, pismen, vjere rimokatoličke, rođen nadležan i boravi u selu Poplatima, kotar Stolac.

2/ Omer Penava sin Osmanov i majke Fate rođene Šabanović, star 30 godina, oženjen otac troje djece, vojsku odslužio, pismen, vjere islamske, rođen, nadležan i boravi u selu Poplati, kotar Stolac.

3/ Meho Zilić, sin Husin i majke Arzije rođene Ulaković, star 25 godina, neoženjen, pismen, vojsku odslužio, vjere islamske, rođen, nadležan i boravi u selu Poplatu, kotar Stolac.

4/ Zulfo Zilić od oca Omera i majke Mejre rođene Čimić, star 32 godine, oženjen, otac jednog djeteta, vojsku odslužio, pismen, vjere islamske, rođen i nadležan i boravi u selu Poplatu kotar Stolac.

5/ Mujo Mahmutović od oca Maše i majke Fate, rođena Sekro, star 30 godina, oženjen, troje djece otac, vojsku odslužio, pismen, vjere islamske, rođen nadležan i boravi u selu Poplatu kotar Stolac.

6/ Himzo Vegar, od oca Alije i majke Fate rođene …. star 24 godine, već je oženjen, pismen, vojsku nije odslužio, vjere islamske, rođen, nadležan i boravi u selu Poplatu, kotar Stolac i

7/ Ragib Karajica od oca Mehe i majke Đulse, rođena Hrle, star 26 godina, neoženjen, pismen, vojsku odslužio, vjere islamske, rođen nadležan i boravi u selu Poplati, kotar Stolac.

Skoro svi pohapšeni priznaju djelo ubojstva, a neki i silovanje. Izjavljuju da su bili naoružani vojničkim puškama, koje su primili od ustaškog logora u Stolcu.

Puške su im i municija oduzeta, a oni svi predani s prijavom prijekom sudu u Mostaru, koje je već proveo izvide, pozvao neke svjedoke na saslušanje, pa se danas očekuje osuda".

Dostavlja se gornje s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMAN!

Veliki Župan:

MP **Ante Buć**

[2] Vidi dok. br. 272, 288.

BR. 261

IZVEŠTAJ USTAŠKOG PUKOVNIKA FRANJE LUKCA OD 5. SEPTEMBRA 1941. SLAVKU KVATERNIKU O VOJNOJ SITUACIJI U MLINIŠTU I POPALJENIM SRPSKIM SELIMA[1]

Franjo Lukac, Ustaški pukovnik
Mlinište 5. IX. 1941. god. u 23 sata.

Vojskovođi
S L A V K U K V A T E R N I K U

Z a g r e b

Danas dne 5. IX. 1941. god. u 18 sati zaposjeo mjesto Mlinište bez borbe.

Četnici su taj put do Mliništa oštetili na mnogo mjesta tako da je napredovanje bilo jako otežano.

Usljed umora trupa od akcija zadnjih dana, nastavlja se rad oko čišćenja terena u ponedeljak u jutro i to prema Glamoću, jer je put oštećen, zakrčen i za saobraćaj civilnih osoba opasan i neprohodiv. Toga radi molim, da se o mojoj akciji obavjesti pukovnik Mecger (Metzger), kako bi isti gore navedenog dana, t.j. u ponedjeljak krenuo iz Glamoča u pravcu Mlinište, te kako bi se u radu sastali.-

U srijedu 10. IX. 1941. počela bi koncentracija Ustaških jedinica kod Oštrelja /ako čišćenje terena prema Glamoću bude u jedan dan završeno/.-

Toga radi molim, da se brzoglasno upozori general Rumler, da poduzme potrebne mjere, radi popune municije, jer potpisati mora uzeti u svoj sastav topništvo na prostoru Bos. Petrovac.-

U svom sastavu imam za sada samo dve haubice, a zatražio sam iz Sarajeva i dva brodska topa sa potrebnom municijom.

Bojna Jesenski kao i bojna Herenčić nalaze se u mom sastavu, te mi je za prebacivanje jedinica potreban veći broj teretnih automobila s razloga što se je bojna Jesenski vratila iz sastava grupe Rumler bez i jednog automobila.

Potrebno je, da se odredi posada u svim većim mjestima od Mliništa ka Jajcu i Bos. Petrovcu od domobranskih jedinica kako nebi nakon odlaska Ustaških satnija došlo do eventualnih prepada sa strane raspršenih četnika.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 2, reg. br. 8/1-14.

Stanovništvo na području Jajce, Varcar Vakuf, Mlinište većim djelom je sarađivalo sa četnicima, pucalo iz svojih sela te su naši satovi popahh skoro sva srpska sela.

Radi lutajuće stoke potrebno je, da Vel. Župani odrede sve potrebno, kako bi se ta stoka stavila pod nadzor radi buduće kolonizacije.

Potreban je Vojnici na terenu jedan hječnik kirurg, radi žurnih intervencija.

Osim toga molim, poslati u Bos. Petrovac 5.000 tisuća Konzervi 1.000 kg. dvopeka i izvjesnu količinu cigareta za ljudstvo cea 2.000 brojno stanje.-

Ponovno molim, veči broj cipela, jer su Ustaše u teško prohodnom terenu prigodom akcija čišćenja ostah skoro bosi.-

Pošto če se Vojnica vjerojatno dosta dugo zadržati na prostoru Bos. Petrovac-Oštrelj, molim da se baza za opskrbu u Petrovcu snabdije sa potrebnom količinom živežnih namirnica.-

Dostavljeno od Mliništa do Banjaluke putem kurira Josipa Turkalja, tajnika U.R.R. Banjaluke-

Pukovnik :
Franjo Lukac

BR. 262

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE BOSANSKI BROD OD 5. SEPTEMBRA1941. KOTARSKOJ ISPOSTAVI BOSANSKI BROD O UBIJANJU SRBA OD USTAŠA U BOSANSKOM BRODU I OKOLINI[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA BOS. BROD
Taj. Broj 191.
5. rujna 1941.
U BOS. BRODU

Pobijanje nevinih ljudi u Bos. Brodu i okolici izvještaj.

OBLASTI KOTARSKE ISPOSTAVE

Bos. Brod.-

Na temelju vašega naloga taj. broj 134 od 29. kolovoza 1941. god. izvještavam naslov, da se je prema anonimnoj prijavi na veliku Župu Posavje glede ubijanja nevinih ljudi u Bos. Brodu i okolici moglo ustanoviti, da je dana 26 kolovoza praćen jedan transport Srba /Grko istočnjaka/ iz okoline Dervente prilikom pratnje bili nemirni i neposlušni, a kada su došli u blizinu novog drvenog mosta na Savi, navodno su se počeli buniti i bjegati, a po nekoji je pokušao skakati u Savu radi toga su njihovi pratioci upotrijebili oružje i tako je pobijeno što na mostu i okolici mosta a nešto u Samoj Savi, jer su poskakali u vodu i kako se je moglo provjeriti ubijeno je odnosno skočilo u Savu oko 42 osobe.[2]

U Okolici Broda se je dogodilo, da je jedan ustaša pratio dvojicu ljudi iz Travnika i kada su došli blizu tvornice Štandart su pokušali bježati, našto je njihov pratioc upotriebio oružje i oba ubio.

Na dalje se je ustanovilo, da je u Vrelima ubijeno 7 ljudi i to 24 ih 25 kolovoza, jer se je počeo širiti pobunjenički pokret od Podnovlja i Dugog Polja, a ove osobe su bile nemirne i gotovo pokušale dignuti ustanak, jer su očekivah prielaz četnika iz spomenutih krajeva.- Ovi su pobijeni od nekojih ustaša ali se nije

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 174, reg. br. 55/11-2.
[2] Vidi dok. br. 246, 264 i 286.

moglo ustanoviti od kojih, jer je bilo u pokretu ustaša sa više strana, da sprieče navalu četnika. - U Donjem Klakaru su dvije osobe uzele sebi život sam time, što je jedna skočila u neku močvaru a Jedna se sama objesila u šumi za svojom kućom, a za obe osobe se je ustanovilo, da su bile živčano rastrojene još od prije nekoliko vriemena.

Ni za jedan od napried navedenih slučajeva nije bilo ni odkuda prijave.

Glede Ivice Vrdoljaka, da je on pobio sam 15 osoba, on 26 kolovoza uopče nije bio u Bos. Brodu, već u potjeri za četnicima u Podnovlju, Dugom polju, Dobre vode i Kulini sve od 25 do 29 kolovoza tek. godine.

Prednje se dostavlja s molbom na znanja.

Zapovjednik postaje narednik:
Nikola Mrsa

BR. 263

IZVEŠTAJ 1. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 6. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU 0 ZAŠTITNIČKOM ODNOSU ITALIJANSKE VOJSKE PREMA PRAVOSLAVNOM STANOVNIŠTVU U HRVATSKIM MORAVICAMA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO I. HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 594/J.S.

Izvješće o postupku talijanske vojske u Hrv. Moravicama.

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIČTVU
ZAGREB.

Zagreb, 6. rujna 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Hrvatske Moravice dopisom Taj. Broj 151 od 27. kolovoza 1941. javlja sliedeće:

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 86, reg. br. 42/1-1.

„Dolaskom pojačanja talijanske vojske iz Karlovca u Hrvatske Moravice, otpočeli su njihovi časnici kao i vojnici sa ovdašnjim mještanima grčkao-istočne vjere, otvoreno govoriti, da će sve od Sušaka do Karlovca pripasti Itahji. Oni pozivaju sve žene, kojima su od postanka Nezavisne Države Hrvatske po ustašama muževi odvedeni u Ogulin i druga mjesta te poubijani, da dođu u njihovu komandu u Hrvatskim Moravicama i jave, od kada joj muža nema, tko ga je odveo i zašto. Oni će ih sve pronaći u koliko je koji ubijen, te dati dozvolu da ga sahrane gdje koja želi. One koji su još u životu da će ih pustiti svojim kućama.

Njihovi časnici došli su u selo Jakšići obćine Hrvatske Moravice, kotar Vrbovsko, te otvorili grčko-istočnu crkvu i uzeli popis stvari odnešenih iz crkve, te saopćili mjestnom žiteljstvu grčko-istočne vjere, da će dovesti njihovog grčko-istočnog svećenika.

Saznalo se da njihovi vojnici pokušavaju prodaju oružja /samokresa/ žiteljima grčko-istočne vjere i to po komadu za 250 Kuna. Održavaju tiesne veze preko ženske mladeži.

Njihov rad i postupak sa tom promičbom može imati vrlo rđavih posljedica, jer kako g. časnici tako i sami vojnici sa svim silama nastoje stvoriti paniku među ovdašnjim žiteljima.

Do samog dolazka pojačane talijanske vojske svi žitelji grčko-istočne vjere vladah su se dobro i sve postojeće od viših vlasti izdate naredbe slušah su i bili pokorni. Sada se osjeća da su skoro svi te naredbe zaboravili i predali se talij anima sa kojima se, drže, pjevaju i po cestama ljube, primaju ih veoma rado u svoje kuće, gdje ih goste i prave razna veselja."

Dostavlja se prednje na znanje.

Dostavljeno:
Ravnateljstvu za javni red i sigurnost Nezavisne Države Hrvatske i Vrhovnom oružničkom zapovjedničtvu.

Zapovjednik, pukovnik:
čanić[2]

[2] Dragutin.

BR. 264

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE DONJI KLAKAR OD 6. SEPTEMBRA 1941. KOTARSKOJ ISPOSTAVI BOSANSKI BROD 0 ZLOČINIMA USTAŠA SA SPISKOM UBIJENIH SRBA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA DONJI KLAKAR
Tajni Broj 152
6 rujna 1941 godine
u Donjem Klakaru

Proko Šljuka i drugovi iz
Vrela i Grga ubijeni.-

UPRAVITELJU ISPOSTAVE KOTARSKE OBLASTI
B. Brod.

Na temelju tamošnje zapovijedi Broj Tajni 134 od 28 kolovoza 1941 godine a u vezi zapovijedi Velikog Župana župe Posavje tajni Broj 276 od 28 kolovoza 1941 godine izvještavam, da su na području ove postaje ubijem i to:

1./ Proko Šljuka-
1.1 Tešan Goranović;
3./ Rajko Maijanović;
4./ Tedo Ninković;
5./ Nedo Ninković;
6.1 Đukić Stanko svi iz sela Vrela.-
1.1 Tedo Jovićić;
8./ Bogdan Jovičić;
9./ Boško Jovičić;
10./ Savo Jovičić;
11./ Aleksa Vidić;
12./ Jovo Vidić;
13./ Lazo Ignjatić;
14./ Jovo Nenadić;
15./ Đorđe Čečavac;
16./ Nikola Jovičić, svi iz Grka.- i
17./ Milan Tomić iz Donjeg Klakara, svi općine Bosanski Brod, kotara Derventa.-

U koliko se je do sada moglo ustanoviti navedenu šestoricu iz sela Vrela ubili su 25 kolovoza 1941 godine Brodske Ustaše iz razloga što su ovi održavali veze sa seljanima Dugog Polja i Podnovlja t.j. pobunjeničkog područja, dočim seljane iz sela Grka

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 174, reg. br. 55/11-3.

ubili su nepoznate Ustaše ili policajci na mostu rijeke Save u Bosanskom Brodu, jer su u koliko se moglo ustanoviti i ovo održavali veze sa seljanima pobunjeničkog područja što dokazuje činjenica da je Petar Đukić iz sela Vrela znao za sakriveno oružje u selu Bušljetiću a navodno i Osječanima koje je oružje pošto je Đukić priznao logorniku kao i Brodskim ustašama - pronađeno kod izvjesnih seljaka i predato ustaškom logoru Doboj.-

Milan Tomić iz Donjeg Klakara ubijen je po seljacima iz Velike Brusnice, iz razloga što je navodno održavao veze sa seljanima sela Podnovlja i Dugog polja.-

Rade Vasić, Mile Vasić i Popović Marijan svi iz Grka, također su uhapšeni po Ustašama kotarske oblasti Derventa navodno iz razloga što su održavali veze sa pobunjenicima i otjerani prema Brodu na Savi koji se do danas nisu povratili niti se što zna o njima.-[2]

S molbom na nadležnost.

Zapovijednik postaje
oružnički narednik:
Vicko Ribičić

[2] **Vidi dok. br. 246, 262, 264, 286.**

BR. 265

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKE POSTAJE KRALJEVČANI OD 6. SEPTEMBRA 1941. O BORBI U SELU BEGOVIĆI I ODMAZDI USTAŠA PREMA STANOVNIŠTVU[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO I. HRVATSKE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
BROJ 2536/J.S.

Napadaj četnika iz šume Šamarica na ustašku stražu u selu Begoviću.

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

ZAGREB
Đorđićeva br. 4.

Zagreb, dne 14. rujna 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Kraljevčani sa dopisom Br. 415 od 6. rujna 1941. - javlja sliedeće:

„Noću 5. rujna 1941.-oko 23 sata u selu Begovićima, općine Jabukovac, kotara Petrinja, čula se je jača puščana vatra, te je na lice mjesta izišla odhodnja ove postaje narednik Marko Grčević i oružnik Ivan Balenović, koja je kroz kratko vrijeme stigla do ustaške straže u selo Begović, koja je u jačini od 12 ljudi i ovu zatekla u borbenom položaju.

Na licu mjesta kod straže nađen je mrtav ustaša Mirko Dvorneković, rodom iz Glinske Poljane, općine Gora, kotara Petrinja, koji je pogođen puščanim nabojem u čelo tako da mu je mozak ispao napolje. Nešto dalje od poginulog ustaše Dvornekovića nađen je mrtav četnik Stevo Vujaklija iz istog mjesta, naoružan sa dvocjevkom puškom prelomačom i 7 naboja za istu, napunjenih sa debljim olovnim zrnima za srne.

Kod ustaške straže nađen je ranjen ustaša Ivan Salamon, rodom iz Strašnika, općine Gora, kotara Petrinja, pogođen puščanim zrnom u butinu lieve noge, koji je odmah otpremljen u bolnicu u Petrinju na liečenje.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 152-a, reg. br. 39/6.

Vođa ustaša Stjepan Pješak izjavio je, da je iste noći velika množina četnika iz Samarice naoružanih sa vojničkim i građanskim puškama napala stražu, ah su se pred jakom vatrom iz pušaka i jedne strojne puške povukli natrag u Šamaricu. Cielo selo Begovići, koje se sastoji isključivo od grčko-istočnog življa, znalo je za ovaj napad, to su svi seljaci iste noći od kuća pobjegli u Šamaricu, ponesavši sa sobom sve bolje stvari, a kod kuće ostavih su tek ponešto stoke.

Kao mjere represalija ustaša Pješak zapaho je odmah 15 kuća sa gospodarstvenim zgradama u blizini mjesta napada na stražu, koji je postupak odobrio i Veliki župan Dr. g. Mirko Jerec iz Petrinje koji je danas na hcu mjesta naredio da se i ostale kuće u istom selu popale, što je i učinjeno, tako da ovaj slučaj četnicima služi za primjer, da ne napadnu straže u ostahm selima.

Čišćenje četnika u šumi Šamarici preduzeto je danas po jačim ustaškim odjelima, pod vodstvom pukovnika g. Rolfa iz Zagreba, a u smjeru Kostajnice i Rujevca, a pred istom šumom nalaze se pojačane ustaške straže iz Petrinje, tako da spriječe bjegstvo četnika u naseljena mjesta prema Petrinji i Glini.

Sve blago iz sela Begovića pokupljeno je i otprema se za Petrinju, gdje će biti prodano na javnoj dražbi u korist Države.

Po ovome je dostavljeno izvješće Državnom odvjetništvu i kotarskoj oblasti u Petrinji i kotarskoj oblasti u Glini".

Dostavlja se prednje na znanje.

Dostavljeno:
Ravnateljstvu za javni red i sigurnost Nezavisne Države Hrvatske i - Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu.

Zapovjednik, pukovnik:

[2] Dragutin.

BR. 266

PROGLAS KOMANDANTA ITALIJANSKE 2. ARMIJE OD 7. SEPTEMBRA 1941. GRAĐANSTVU NA TERITORIJI SVOJE NADLEŽNOSTI SA POZIVOM NA SARADNJUI APELOM DA SE SVI KOJI SU NAPUSTILI DOMOVE VRATE, JER IM ITALIJANSKA VOJSKA GARANTUJE SIGURNOST[1]

ZAPOVJEDNIČTVO 2. ARMIJE

Proglas pučanstvu

U smislu sporazuma postignutih sa Vladom Nezavisne Države Hrvatske, preuzimam današnjim danom vojničke i građanske ovlasti na područjima ograničenim:

Sa sjevera: rijekom Kupom između Osilnice /isključene/ i Zdihova /uključenog/.

Sa zapada: Osilnica /isključena/ - Mrzla Vodica /isključena/ - Bakarac /uključen/ - Jadranska obala do Grude /talijanska Dalmacija i Gruda isključena/.

Obuhvaćeni su otoci Pag, Brač, Hvar, Sv. Klement, Šćedro i manji, južno od poluotoka Pelješca.

S juga: crtom: Gruda /isključena/ - Grab /uključen/ - Viluše /uključene/ - Podvrs /uključen/ Crkvice /uključene/ - Troglav /k. 1415/.

Sa istoka: crtom: Troglav /k. 1415/ - Bjelašica /k. 1867/ - Slivlje - Prčeje /k. 1804/ - Lisac /k. 1497/ - Prenj Pl. /k. 2102/ - k. 2074 - Ljubuša Pl. /k. 1797/ - Malovan d. - Draganić /isključen/ - k. 1049 - Golja Pl. /k. 1891/ - k. 1634 - Šator Pl. /k. 1872/ - k. 1650- k. 1264 - Mali - Brotnja - k. 1611 - Ruda Polja /k. 1616/ - k. 1212 - Plješevica Pl. /k. 1640/ - Priboj /isključen/ - Plitvički Ljeskovac - Razkrižje /k. 777/ - Predoviti /k. 787/ - Kum /k 863/ Tounj - Zdihovo.

Podređene mi čete brinuti će se za obranu gore navedenih područja protiv zajedničkog neprijatelja: u tu svrhu one će poduzeti potrebne mjere radi vlastite sigurnosti i za očuvanje javnoga reda.

Sve hrvatske građanske oblasti gore ograničenog predjela podređene su zapovjedničtvu Talijanske vojničke vlasti, koja se

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 224, reg. br. 8/10. U prilogu se nalazi Ugovor o granicama Kraljevine Italije i NDH.

koristi suradnjom Hrvatskog glavnog povjerenika, a ovaj ima svoje sjedište kod Zapovjedničtva 2. Armije.

Sve hrvatske čete razmještene unutar istog predjela podređene su zapovjedničtvu 2. Armije.

Ne dvojim da će građansko pučanstvo i hrvatski službenici, svijestni ciljeva zajedničkog probitka, kojima teži Talijanska vojnička vlast, biti voljni pružiti joj svoju podpunu suradnju, brižljivo izvršujući sve naloge koje će od nje primati. Ako bi se ipak našlo takovih neodgovornih ili zlonamjernih pojedinaca, koji svojim djelima bilo kako sprječavaju rad Talijanske vojničke vlasti, čvrsto sam odlučen da poduzmem najteže mjere, radi njihovog suzbijanja.

Svi oni koji su iz kojega god razloga napustili svoju zemlju, pozivaju se da se vrate svojim kućama. Talijanske im Oružane Snage jamče za njihovu sigurnost, za slobodu i za imovinu njihovu.

7. rujna 1941. - XIX.

GENERAL
ARMIJSKI ZAPOVJEDNIK
V. **AMBROSIO**[2]

[2] Vitorio.

BR. 267

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA GOSPIĆ OD 7. SEPTEMBRA 1941. GRUPI GENERALA LUKIĆA KOD 2 ITALIJANSKE ARMIJE 0 SITUACIJI NA SVOME PODRUČJU I ISTRAZI ITALIJANSKIH KARABINIJERA 0 USTAŠKIM ZLOČINIMA U POSTAJI OTOČAC MAJA 1941[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO
ORUŽNIČKOG KRILA
GOSPIĆ
T. Broj 220

GRUPI GENERALA LUKIĆA KOD II. TALIJANSKE ARMATE

KARLOVAC.

Gospić, 7. rujna 1941.

Savezno zapoviedi Ličkog Zdruga V.T. Broj 118/41. i Zapovjedi I. Hrvatske oružničke pukovnije T.J.S. Broj 640/41. vojno-administrativna situacija u vezi sa komunističko-etničkom akcijom na području krila u toku prošla 24 sata bila je slijedeća:

S večeri 5. rujna 1941. godine po okolnim brdima svih mjesta naseljenim po stanovničtvu grko-istočne vjere goreli su krijesovi u znak proslave rođendana bivšeg Kralja Jugoslavije, a po negdje čule su se i pjesme četnika koji su ove vatre ložili.

Oružnička postaja Plitvička Jezera izvjestila je: 5. rujna 1941. godine u 21 sat, prekinuta je brzoglasna pruga kod Plitvičkog Ljeskovca, kotar Korenica.

Na istom mjestu četnici su napali Krausa Željka iz Plitvičkih Jezera, koji je putovao samovozom, te ga lakše ranih.

6. rujna 1941. godine četnici vršili napad na Plitvički Ljeskovac. Napad je odbijen.

6. i 7. rujna 1941. godine nad područjem ovoga krila kružili su zrakoplovi savezničke talijanske vojske i bacah priloženi proglas.

Zapovjedničtvo oružničkog voda Otočac izviestilo je: 5. rujna 1941. godine tahjansko oružničtvo u Otočcu, tražilo je oružničkog

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 67, reg. br. 53/3-1.

narednika Ivana Ivezića i oružnika Nikolu Nakića, sa službom na oružničkoj postaji Otočac, a u vezi sa istragom koju isti karabinjeri vode povodom djela - ubijstava i zlostava - koje su navodno učinili Ustaše na oružničkoj postaji Otočac u mjesecu svibnju 1941. godine, te su savezno tome jednoga od Ustaša i uhapsili. Ova dvojica naših oružnika u označeno vrijeme zaista su bili na postaji Otočac i podpomagah rad ustaša t.j. vršili po nalogu ustaškog stana u Otočcu hapšenja pojedinih hca, no vođenom istragom još u mjesecu svibnju ove godine po podpisatom, oni nisu učestvovali u nikakvim nedjehma u kojima su navodno učestvovali Ustaše. Oba oružnika nalaze u Zagrebu, pa molim pukovniju za njihovu novu udjel. Isto vodno zapovjedničtvo izvieštava, da je 6. rujna 1941. godine jedan časnik tahjanskog oružničtva zahtijevao da mu se isprazni cio sprat oružničke vojarne u Otočcu radi smještaja svojih oružnika. Kako cio sprat oružničke vojarne u Otočcu služi za smještaj vodne pisarne, vodnog skladišta, te stana vodnog zapoviednika, kao i smještaj naših oružnika, jer je u prizemlju prostorija vrlo malo i služe mahom za kuhinju, te ostalo u vezi sa ovom, to molim da se kod Zapoviedničtva II. Armate interveniše, da se kako ovdje tako i po svima oružničkim postajama ovog krila ne dozvoh useljavanje tahjanskog oružničtva i naše vojarne, ako nizašto drugo a ono zbog lošeg iskustva koje je oružničtvo hrvatsko imalo u vrijeme do 20. svibnja 1941. godine.

7. rujna 1941. godine u 9 sati održana je kratka konferencija u Zapoviedničtvu 2. tahjanske pješačke pukovnije ,,Re" u Gospiću na zahtjev zapovjednika iste pukovnije. Ovoj konferenciji pored zapoviednika pukovnika g. Soddu bio je prisutan, Župan Velike Župe Gacke i Like g. Jure Frković, kotarski predstojnik kotara Gospić g. Draščić, gradski načelnik u Gospiću g. Bedeković, zapoviednik 2. bojne 12. pješačke pukovnije hrvatskog domobranstva, podpukovnik g. Pihler, podpisati i tumač g. Vilhar. Na ovoj konferenciji raspravljana su pitanja razoružanja našeg stanovničtva, izdavanje propustnica, osiguranje Gospića, kao i pretresanje pojedinih §a ugovora važećih za obalni pojas.

U vezi sa ovim dobio sam zapo vied od iste talijanske komande, da za svakog oružnika na području oružničkih postaja: Gospić, Brušane, Široka Kula, Perušić, Podlapac, Udbina, Lovinac, Medak i Kosinj izradim legitimacije, a koje će ovjeriti zapoviednik 2. tahjanske pješačke pukovnije ,,Re".

6. rujna 1941. godine u večer zapaljeno je izvjestan broj kuća u selu Smiljan, kotar Gospić. Zapoviedio sam oružničkoj postaji Brušane da ovaj slučaj izvidi i izviesti.

Danas sam svratio pažnju preko tumača g. Vilhara zapovjedniku 2. talijanske pješačke pukovnije pukovniku g. Sodu, na izigravanje i prevaru vraćenih stanovnika grko-istočne vjere, odnosno četnika u okolici sela Vrebca, da ovi kada su 6. rujna 1941. godine povodom požara u selu Barlete, kotara Gospić, došli talijanski vojnici, četnici čim su ih spazili, odmah su oružje pobacali u grmlje, te bez istoga izašh pred tahjanske vojnike govoreći im, kako oni nisu naoružani i da nije istina da oni napadaju hrvatsko stanovničtvo, a kako ih ovo kod talijanskih vlasti tuži.

7. rujna 1941. godine prije podne, talijansko oružničtvo uhapsilo je bivšeg dužnostnika Velike Župe Gacke i Like g. Samardžiju s razloga što je nosio uniformu dužnostnika. U isto vrijeme uhapsili su i rojnika Poglavnikove bojne g. Oreškovića, koji je bio u uniformi i naoružan na proputovanju iz Karlobaga kroz Gospić za Zagreb. Po ovome pukovnik g. Soddu tražio je zapovied od svojih predpostavljenih, a u pogledu njihovog puštanja na slobodu, a u vezi sa intervencijom Velikog Župana g. Frkovića.

Prilog letak koji je nađen u okolici Široke Kule u originalu I. Hrv. pukovniji, a u prijepisu tom Naslovu.

Prilog proglas II. Tahjanske Armate napučanstvo povodom preuzimanja zapoviedničtva nad obalnim pojasom, a koji se rastura na području ovog krila.

RAZASLATO:
Grupi generala Lukića Karlovac,
Opć. upravnom povjereniku
Karlovac, i Zapovj. I. Hrv.
oruž. pukovnije.

Zapoviednik bojnik:
Seidl[2]

[2] Adolf.

BR. 268

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG VODA U GACKOM OD 8. SEPTEMBRA 1941. 0 IZVRŠENOJ AKCIJI NA SELO SRĐEVIĆI, PALJENJU I PLJAČKI SRPSKIH KUĆA OD STRANE MUSLIMANA I BROJU UBIJENIH SRBA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA DUBRAVA
DUBROVNIK

Dubrovnik 20. rujna 1941.

V.T.Br.V.Ž.D. 82/41.

PREDMET: pretres sela Srđevića,
kotara gatačkog, i borbe
za odmetnicima u istome.

1/ Obćem upravnom povjereniku kod II. Armate talijanske vojske - Sušak.
2/ Ministarstvu unutarnjih poslova Upravnom odjelu - Zagreb
3/ Zapovjedništvu Jadranskog Divizijskog područja - Mostar

Kotarska oblast u Gacku svojim spisom Prez. Br. 329/41. od 8. rujna tek. god. izvijestila je shjedeće:

Zapovjedništvo oružničkog voda u Gacku, aktom T. br. 175/41. od 8. 9. 1941. god. dostavlja:

„Na temelju usmene zapovijedi zapovjednika mjesta u Gacku od 4. rujna 1941. god. ima se izvršiti pretres sela Srđevića, kotara gatačkog po oružnicima radi oduzimanja oružja od seljaka. Istoga dana po podne na izvještaj seljaka-muslimana iz sela Bašića da su uhvatili dva srbina, odmah upućena je jaka oružnička ophodnja, koja je u selu Bašića uhitila i pretresla seljake pravoslavce, iz sela Srđevića i to: Tomu i Milana Kovačevića, kod kojih je pronađeno oko 30 kg. kruha i 6 kg. sira namijenjeno četnicima, koji su se nalazili u planini Bjelašnici i koji su tražili hranu od sela Srđevića.

Kako se sumnjalo da u selu Srđevićima ima četnika i da selo šalje hranu četnicima to se po usmenoj zapovjedi Zapovjednika mjesta Gacko imao izvršiti pretres toga sela radi pronalaska četnika i oduzimanja oružja od seljaka. U toku noći 4-5 rujna

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 220, reg. br. 50/5.

seljaci muslimani blokirali su selo Srđevića sa južne strane na podnožju planine Bjelašnice kao i u manjim snagama sa istočne strane. Radi izvršenja zadatka upotrebljeno je 35 oružnika i financa pod vodstvom potpisatog. Potpisati je sa oružnicima i nekolicinom naoružanih muslimana blokirao selo Srđeviće, sa sjeverne i istočne strane, a zatim pozvao jednu seljakinju da obaviesti seljake da se skupe usred sela. Po ovom obavještenju u selu nastala je pucnjava na sve strane i vidilo se, da seljaci srbi imaju namjere da se sa oružjem brane i eventualno pod vatrom selo napuste. Potpisati naredio je, da se otvori paljba i da se u selo prodre kako bi se onemogućila svaka akcija mještana-srba. Nastala je velika pucnjava i oružnicima uspjelo je da prodru u selo i da zauzmu u kratkom vremenu istočni dio sela, gdje se u kućama nije zateklo ni jednog naoružanog srbina. Po izvršenom prodoru srbi su se odmah povukli u zapadni dio sela, odakle su otvarah vatru na oružnike, i na oružane civile mushmane, nastojeći da se pod svojom vatrom izvuku iz sela u zapadnom pravcu.

Čim su oružnici ušli u selo blokirali su svaku kuću i napredovah su sve više prema zapadnoj strani sela, iskorišćujući ovaj momenat seljaci muslimani, kako oni koji su bili naoružani tako i oni bez oružja počeli su da pale kuće i da pljačkaju iznoseći sve predmete iz napuštenih kuća. Potpisati nastojao je svim silama da se spriječi paljenje i pljačku, kako su muslimani sve više nadolazili iz okolnih sela to je bilo nemoguće spriječiti, jer se ovdje vidjela očita osveta seljaka muslimana.

Seljaci, koji su palili i pljačkah napuštene kuće bili su iz sela Bašića, Kule, Muhovića i Gackog. Imena pojedinih seljaka nijesu se mogla odmah utvrditi, radi čega se ista i ne navode. Imena tih seljaka mogli bi navesti seljaci Musa Bašić iz sela Bašića i Avdo Zvizdić iz Gacka.

Prilikom ove akcije poginuo je sama'jedan seljak musliman. Od oružnika nije nitko ubijen niti ranjen. Od srba ubijeno je oko 30 hca, dok, ostali uspjeh su pobjeći iz sela u zapadnom pravcu.

Tom prilikom oružnicima uspjelo je uhvatiti slijedeće srbe: Miću Kovaćevića i Novu Kovačevića, pok. Šćepana, Boška Kovačevića pok. Spasoja, koji su odmah sprovedeni u Gacko.

Po izvršenoj akciji i pretresu sela kod jednog ubijenog srbina pronađena je jedna puška i 5 metaka. Oružnici oko 2 sata po podne napustili su selo, pošto je selo bilo potpuno napušteno od srba i vratili su se u Gacko."

Kotarska oblast ima čast dostaviti prednje naslovu, s molbom, na znanje, sa napomenom, da je oružničkom vodu **u** Gacku izdan

nalog, da se u pogledu odnosne pljačke, krivci pronađu kako bi se protiv istih po zakonu postupalo.

Dostavlja se gornje s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMAN!

Veliki Župan:
MP **Ante Bućˇ**

BR. 269

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 2. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 9. SEPTEMBRA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE 0 VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI I RASPOLOŽENJU NARODA, POSEBNO SRPSKOG ŽIVLJA, I ODNOSU PREMA NJEMU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
2. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. **br.** 321/J.S.

Izvještajna služba, izvješće
za poslijednjih 10 dana.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Knin, 9. rujna 1941. SARAJEVO

Prema privremenom Uputu za organizaciju i rad izvještajne službe i Zapovijedi Vrhovnog oružničkog zapovjedništva Taj. Br. 320/J.S. od 31. srpnja 1941. podnosim slijedeće izvješće za poslijednjih 10 dana.

I. OPĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

1./ Raspoloženje naroda obzirom na vanjske i unutarnje prilike i događaje.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 145, reg. br. 3/3.

Raspoloženje velikog djela hrvatskog naroda prema Državi i Poglavniku je vrlo dobro. Izuzetak od ovoga čine pojedinci, koji su ili filokomunisti ili veliki jugosloveni, ali se njihov uticaj i ne osjeća. Među Hrvatima je veliku zabunu i potištenost proizvela vojnička okupacija ovih krajeva od strane Italije. Pod utiscima strane promičbe koja se podržava i širi najviše preko neprijatelja hrvatskog naroda u narodu vlada uvijerenje da je vojnička okupacija ovih krajeva tek prvi korak preuzimanju civilne vlasti i konačnom pripojenju svih ovih krajeva Italiji. Izvor ove promičbe je izgleda u Splitu gdje je na okupu veliki broj izbjeglih Židova, Jugoslovena i komunista. Ovu promičbu vrše u velikoj mjeri i pravoslavci jer im to ide u prilog pošto smatraju da bi pod talijanskim vlastima bili zaštićeni kako u ličnoj tako i u imovinskoj sigurnosti. Uslijed ovoga kod hrvatskog djela naroda opaža se opća potištenost i strah. Ovaj strah i potištenost kod naroda učvršćuje činjenica što je željeznička pruga Knin-Gračac već preko mjesec dana u prekidu i što je to pogodilo narod vrlo osjetljivo u ekonomskom pogledu. Međutim narod vidi i zna da je pruga već preko 15 dana opravljena, a saobraćaj se ne uspostavlja, te se to tumači kao namjera Talijana da se narod još više ekonomski upropasti i onesposobi za ma kakvu borbu, te se ovo kod naroda smatra kao siguran znak konačnog zaposjedanja ovih krajeva po Talijanima.

Osobito je teško kod naroda odjeknula vijest da se i naša vojska mora povući sa teritorije zauzete od Talijana. Veliki broj tahjanske vojske u svima mjestima i stalno novo pridolaženje izaziva još veći strah i potištenost. Ovo stanje pogoršano je još i time što je cijeli hrvatski živalj oko Knina morao pred akcijom četnika napustiti svoje domove i povući se u Knin i to upravo u času kad je trebalo sabirati poljske plodove i pripremati se za zimu. Ljetina je za 80 upropašćena i narod sa strahom gleda u budućnost. U Kninu je bilo i do 2000 izbjeglica sa okolnih sela, koji se sada postepeno vraćaju kućama gdje često nailaze na samu pustoš.

Vjerovatno je da se i od strane Tahjana vrši makar i od neodgovornih elemenata izvjesna propaganda u smislu konačnog zaposjedanja ovih krajeva po talijanima.

Srpski živalj u cjelosti je veliki protivnik sadašnjeg stanja i poredka u NDH. Nema nikakve razlike u mišljenju onih koji su u četnicima i onih koji su kod kuća. Ovo neraspoloženje je u poslijednje vrijeme još pojačano, jer se veliki broj izbjeglica vraća

u Knin i okolinu gdje nailazi na potpuno opustošene domove i saznaje za svoje nestale sve to pojačava njihovo neraspoloženje prema N.D.H. U javnosti ovo ne pokazuju i drže se posve povučeno. Opaža se da pravoslavci uživaju za sada izvjesnu naklonost italijanskih vlasti.

Koncentracioni logori u koliko ih je bilo na ovom području su likvidirani intervencijom talijanskih vlasti.

2.1 Četnička akcija i preduzete protumjere:

Cijeli pravoslavni živalj sjeverno od Knina i neka sela istočno i južno od Knina nalaze se u četnicima. Izuzetak su samo pravoslavna sela na Kosovu, koja još nisu otvoreno istupila, ali na sve načine pomažu akciju četnika.

Glavni rad četnika sastoji se u tome što su oni potpuno opkolili Knin na udaljenosti negdje ne više 1 kim. Svaki saobraćaj sa Kninom i iz Knina nemogućan je bez njihove kontrole. Na svima izlazima i putevima imaju četnici svoje straže. Donos na pijacu životnih namirnica podpuno su onemogućili. Radi toga i vlada u gradu opća nestašica svih životnih namirnica što građane i izbjeglice vrlo teško pogađa. Česti su slučajevi odvođenja pojedinih lica Hrvata od strane četnika koja se malo udalje iz grada. Ove straže onemogućavaju dolazak radnika iz obližnjih sela, a vrše teror nad onima pravoslavcima iz sela, koji bi htjeli što u grad pronijeti ih ići na rad.

Talijani se posve slobodno kreću u svima pravcima i njima se ne čine nikakove smetnje. Oni u bližnjim sehma gdje su ustanovljeni izvjesni dani koji su kao pazarni kupuju sve što im treba jeftino.

Zaklana stoka gotovo se svkodnevno izvozi u Split i Šibenik, kao i ostala mjesta gdje ima tahjanske vojske, a u gradu je nemoguće često po više dana dobiti uopće mesa i to po cijeni od 60-70 kuna kg.

Talijani se odnose prema četnicima posve pomirljivo i nadaju se da će se sada poslije izdatog proglasa narodu ovo pitanje za nekohko dana riješiti. Proglas je izdat 7 ov. mjes. i u njemu se narod poziva da se vrati kućama, da odloži oružje i da će svakom biti zajamčena sigurnost. Rezultat izdatog proglasa nije se do ovoga časa mogao utvrditi jer je prekratko vrijeme. Opće je mišljenje, da će se 80% pravoslavnog življa vratiti kućama, a samo oni mlađi i koji imaju kakovo djelo na duši će ostati u šumi kao

neka naoružana rezerva i zaštita onih koji će se vratiti kućama i predati oružje. Vjeruje se da će se oružja vrlo malo predati, nego da će ga četnici posakrivati u planinama, kako bi ga u slučaju potrebe opet imah.

Hrvati slabo vjeruju da će ih Talijani moći potpuno zaštiti pred četnicima i pred onim koji se vrate kućama. Ovaj se strah pojavljuje najviše kod onih čije su kuće usamljene ili se nalaze u pravoslavnom selu.

Oružničke postaje koje su u početku pobune povučene nisu još uspostavljene i tako je cijeli taj kraj bez ikakove kontrole i naše vlasti. Očekuje se da će kroz neko vrijeme postaje moći uspostaviti u zajednici sa Talijanima.

Svaka protumjera protiv četnika i njihova rada onemogućena je od strane Talijana, a niti je do sada bilo dovoljno snage da bi se mogla preduzeti.

Jevreja ima vrlo malo na reonu i njihovo je raspoloženje kao i kod pravoslavaca. Svi oni vjeruju u pobjedu Engleske i Rusije i čekaju čas osvete.

Od poshjednjeg izvještaja do sada desih su se ovi slučajevi:

25. VIII. 1941. satnija domobrana koja je bila u Berkoviću, kotara Stolac povukla se je prema Nevesinju. Sa ovom satnijom od oko 200 domobrana povukli su se i oružnici postaje Berković te izvjestan broj građana mushmana. Odmah po izlasku iz Berkovića napadnuti su po četnicima i prisiljeni na predaju. Četnici su domobrane razoružah i pustih prema Nevesinju, a građane muslimane su pobili. Također su strijeljali 5 uhvaćenih oružnika. Jedna satnija iz Nevesinja kasnije je ponovo zauzela Berković. Oružnička postaja je uspostavljena ponovo.

28. VIII. 1941. održana je liturgija u pravoslavnoj crkvi u Kninu poslije 3 mjeseca. Liturgiju su držala dva popa koji su u Knin stigli iz izbjeglištva autom u pratnji talijanskih častnika. Službi u crkvi su prisustvovala i 2 talijanska častnika.

U vrijemenu 23 - 24. VIII. 1941. na više mjesta oko Knina istaknute su od strane četnika tahjanske zastave i to na uzvisitijim mjestima. Zastave su istaknute po nagovoru talijana koji su ih i dali.

1. IX. 1941. na granici reona postaja Kiseljak i Hadžići sukobila se jedna oružnička patrola pojačana ustašama sa 10 četnika i u borbi su 2 naoružana četnika ubijena, a ostali su se razbjegh u šume. Potraga se vodi.

1. IX. 1941. u blizini D. Vakufa napali su četnici putnički vlak. Uz borbu su se četnici povukli prema Janju. Žrtava sa naše strane nije bilo.

3. IX. 1941. 5 žena porodice Simić iz sela Golubića otišle su iz Knina, gdje su bile kao izbjeglice svojim kućama u Golubić. Četnici su ih uhvatih i zatvorili, ali su ih poslije 2 dana pustili na intervenciju tahjana.

7 - 9 . četnici su uhvatih Franu Šimića gostioničara iz Knina u Vrbniku, selu u neposrednoj blizini Knina. Šimić je bio pošao u Šibenik da kupi vino. Kod sebe je imao oko 60.000 kuna. Do sada se nezna što je sa njim.

Kako se vidi akcija četnika je vrlo ograničena osim slučaja kod Berkovića. Ulaskom Talijana u ove krajeve prestala je i aktivnost četnika i po svemu sudeći ona će na području zaposjednutom od Talijana prestati posve za koji dan. Talijani su u stalnom dodiru sa predstavnicima četnika, ali o čemu se vode pregovori nije se moglo do sada utvrditi. Hrvati vrlo sumnjivo i s nepovjerenjem prate i suviše pomirljivu akciju Talijana prema četnicima i strepe pred budućnošću.

3./ O komunistima:

Akcija komunista koja je nedavno bila uzela zamaha gdje su oružane skupine komunista najviše iz okohne Splita i Šibenika stupale u borbu još je iznijeto u prošlom izvješću energičnom akcijom naših snaga i Talijana presječena je i ugušena. Do otvorene borbe sa kumunistima ponovo nije dolazilo i ako i sada imaju pojedine manje skupine raspršenih komunista koje lutaju po planinama u težnji da se prebace u reon Drvara i priključe tamošnjim komunistima i četnicima.

Stupanjem komunista u otvorenu borbu onemogućeno je da se otkriju njihove organizacije i jataci, kao i da se bolje upoznaju sva lica koja su do sada prikriveno bili komunisti ili ove pomagali. Istaknutiji su pohapšeni, a nad ostalim se vodi strogi nadzor; Na taj način je komunistima vrlo otežano snabdjevanje i prikupljanje vijesti o kretanju naših i talijanskih snaga.

Cijela akcija komunista vođena je iz Splita i Šibenika.

26. VIII. 1941. državni sud N.D.H. u Sinju osudio je na smrt 24 u borbi uhvaćena komunista i presuda je izvršena strijeljanjem. Veći broj komunista zadržan je u zatvoru zbog mjere javne sigurnosti.

Komunista i filokomunista ima dosta osobito u većim mjestima oko Makarske i Omiša. Svi su oni uvjereni u konačnu

pobjedu Rusije i Engleske, a preko toga i u konačnu pobjedu komunizma.

23. VIII. 1941. rasturani su u okolici Vrlike i Kijeva komunistički letci. U jednom letku koji je umnožen na pisaćem stroju i počinje sa „Drugovi Hrvati", a završava „Centralni komitet komunističke partije Hrvatske" poziva se, da se Hrvati ujedine i vode borbu protivu plaćenika i kapitalističkih ugnjetača, te da ne slušaju Hitlera, Musolinija, Poglavnika, Budaka, Kvaternika i druge.

U drugom letku koji je također pisan na pisaćem stroju pod naslovom „Drugovi na frontu i u pozadini, narode Srpski i Hrvatski" a završava „Štab Gerilskih odreda za Srb i okolinu", na pogrdan način napadaju se Ustaše kao i sam Poglavnik, zatim napada se Italija i fašizam.

U trećem letku koji nosi naslov „Proleteri sviju zemalja ujedinite se. Hrvatski i Srpski narode Knina i okoline" a završava sa „Komunistička partija Hrvatske - akcioni odbor" i također pisan na pisaćem stroju i umnožen. U ovom letku napadaju se Ustaše koji su na stotine lica poklali, a napada se i sam Poglavnik.

18. kolovoza 1941. više sela Makra, na mjestu zv. Martinov grob, kotara Makarska, ispod same litice visoke oko 50 metara, nađen je leš Luke Bakić, obućara iz Makarske, u potpuno raspalom stanju. - Istragom je ustanovljeno, da je po srijedi nesretni slučaj. - Bakić je bio poznati komunista, koji oko 1. kolovoza ov. g. pobjegao od kuće u namjeri da pobjegne u Split.

15. VIII. 1941. iz sela Ribarića, kotar Sinj pobjeglo je u planinu 17 seljaka komunista od kojih su se 3 vratila svojim kućama. Od ovih je 13 Hrvata, a 4 pravoslavca. Oni su se nalazili u planini Ubija gdje ih je bilo oko 50 naoružani su i imaju 2 puškomitraljeza. Vođa im je Vice Buljan iz Splita i još jedan kojemu se nezna ime, a učestvovao je u Španjolskom ratu. Oni su se vjerovatno prebacili u okolinu Drvara.

2. IX. 1941. ophodnja postaje Domanović pronašla je u selu Opličići kotar Stolac istaknutu na jednom jablanu crvenu zastavu; Pritvoreno je 12 lica pravoslavaca pod sumnjom da su imali veze sa ovim djelom. Zastava je skinuta, a krivci predati vlasti.

4./ O akciji, radu i kretanju sumnjivih osoba, tuđinskih neprijateljskih agenata, provokatora i antidržavnih elemenata.

Kako je u uvodu rečeno na području kotara Kninskog i prema Lici i Drvaru četnici se nesmetano kreću, pričaju da Rusi pobje-

đuju, pa čak da su došli i u Hrvatsku, a narod jer nema veze sa vlastima to vjeruje. Komunisti čine to isto. Prisutnost stranih agenata nije primjećena

5./ O stranoj propagandi u narodu.

Putem krugovalnika neprijateljskih stanica šire se najrazličitije vijesti u cilju prikazivanja nekih Ruskih pobjeda nad Njemcima i uspostavljanju Jugoslavije poshje rata.

Mnogo hca iz Šibenika, Kaštela, Trogira i Splita a gdje se nalazi i veći broj izbjeglica, Židova i grčkoističnjaka koja su naklonjena Italiji šire svakodnevno vijesti kako će ovi krajevi koje je sada vojnički preuzela Itahja biti konačno pripojena Italiji. Ove vijesti vrlo se brzo šire, te narod sa strahom gleda u budućnost i velikim nepovjerenjem u svaki rad Talijana. Tamo se ubjedljivo govori da Hrvatska više ne postoji, da je Poglavnik ubijen ih pobjegao, pa su neki putnici iznenađeni kad dođu na naše područje i vide da još postoje naše vlasti.

6./ O prilikama prehrane i prometa.

Prehrambene prilike u cijelom području Knina su vrlo teške. Pošto je nemogućan svaki dovoz ma čega u Knin već više od mjesec dana to se u varoši nemože uopće dobiti ništa osim malo zelja. Masti, Ulja, šećera, riža, brašna, sapuna, soh, drva i ostalo u opće nema. Meso je kad ga ima po 60-70 kuna kg. Narod je u vrlo teškom položaju. Ako u pravcu Gračaca ne proradi za normalan saobraćaj prilike će biti očajne. U Mostar je došlo nekoliko vagona brašna za Knin, ah radi slabe organizacije oko prevoza i nedostatka prevoznih sredstava ovaj rad ide vrlo sporo. Postoji istina prehrambeni odbor, ali je od njega dosta slaba korist i njegov dosadanji rad i preduzimljivost ne uliva nikakovo povjerenje narodu.

Ljetina je i ako je bila dosta dobra propala i veliki broj izbjeglica ostao je bez sredstava za život zimus.

Rekvirirani automobih koji bi služili za prenos hrane iz Mostara neracionalnom upotrebom od ranijih ustaških vlasti su upropašćeni i slabo sposobni za veći put. Za njihovu opravku niko se ne stara. Pored toga nafte i benzina uopće nema.

Narod neće da prodaje namirnice za novac nego traži zamjenu u stvarima koje njemu trebaju. U sve ovo veliku je pometnju unijelo i naglo povlačenje dinara od 100 i 50 dinara i to upravo u času kad uslijed prekida saobraćaja nisu dolazile novine i svijet

nije pravovrijemeno o tome obaviješten. Liferanti mesa za Talijane uzimaju od naroda dinare, koji nije mogao zamjeniti za kune i sa tim novcem kupuju stoku po selima, koja su u vlasti četnika, jer četnici kune neće da primaju.

Ako se za koji dan ne onemogući snabdjevanje Knina i okolice vlakom imaće presudnih poslijedica.

Prehrambene prilike na reonima ostalih krila bolje su, ali i tamo samo po varošima, dok sela ostaju isto bez najpotrebnijih namirnica.

Na raspoloženje naroda utječe negativno to što trgovci dižu cijene robi po volji, a maksimiranje cijena imalo bi za posljedicu da se u opće ništa nebi dobilo radi oskudnog i teškog dovoza.

7./ O odnosima vojske sa ustaškim organizacijama i građanskim vlastima:

Odnosi sa savezničkom talijanskom vojskom su sada mnogo bolji nego prije. Na svakom koraku opaža se ta promjena i Talijani se pokazuju vrlo susretljivi u svemu. Naročito su dobri odnosi oružništva sa Talijanima.

Bilo je izvjesnih nesuglasica sa Talijanima tako na pr. 25 kolovoza 1941. istaknut je na zgradi osnovne škole u Sumartinu, kotar Brač, od strane ustaškog bojnika oglas slijedeće sadržine: „Od strane ovog ustaškog roja zabranjuje se djevojkama-ženskinjama zajedničko kupanje sa vojnicima na mjestu zvanom „Za Kopita" kraj Sumartina, a koja bi se u ovu zabranu ogriješila biće pozvana na odgovornost i za kaznu biće joj odrezana kosa". Zapovjednik tahjanske vojske u Selcima je naredio da se ova tabla sa škole skine i da će ovo fotografirati i dostaviti svojim višim starešinama.

26. kolovoza ove god. seljak Politeo-Vlado iz Novisela, kotar Supetar, vraćao se oko 22 sata na svome magarcu kući. Usput je sreo jednog talijanskog vojnika naoružanog, ali u pripitome stanju, koji mu je nešto govorio i bezrazložno ga počeo napadati, ali pošto on ne razumije talijanski jezik, da je mislio daće ga tući i tako se sa magarca skinuo, vojnik u tom momentu opalio je iz svoje puške jedan naboj u vis, koji da mu je prošao mimo glave, i potom mu naredio da ide ispred njega nazad u Povije, držeći pušku stalno u stavu „sprem" i tek kada su došli do parobroda, pustio ga da se može vratiti svojoj kući.

Ovo nije doprinjelo promjeni ovoga stanja.

II. STANJE U VOJSCI:

1./ Moral i disciplina kod oružnika nisu još na željenoj visini. Moral je najviše poljuljan u času preokreta kada su mnogi oružnici stradali ni krivi ni dužni. Mnogima je propalo sve što su imali. U vremenu rasula bili su oružnici prepušteni duže vremena sami sebi i to sada dolazi do izražaja. U nedavnom ustanku četnika ponovno su mnogi izgubili sve što su imali, a to štetno utječe na njihovo raspoloženje. Disciplina je prosječno dobra.

Kod pomoćnih oružnika domobrana opaža se nemir i nezadovoljstvo jer već više mjeseci služe i pitanje njihova odpusta nije rješeno. Rad po tome je u toku. Neki domobrani u pričuvi bili su pozivani za vrijeme bivše Jugoslavije 4-6 puta na vježbu, pa im sada teško pada ovo služenje u vojsci, jer su im domovi i porodice prepuštene sami sebi. Pogibija 23 domobrana u nedavnim borbama sa četnicima također je negativno djelovala.

15 kolovoza 1941 oko 15 sati stožerni narednik 15 pješadijske pukovnije Šetina Alojz /Slovenac/ udaljio se je biciklom iz Knina u pravcu sela Kovačića, koje je udaljeno od Knina 6 km. Predpostavljalo se da su ga na putu predusreli i zarobili četnici. Našom intervencijom uputile su tahjanske vlasti četnicima zahtjev, da se stožerni narednik Šetina pusti u svoju jedinicu. Poslije 2 dana četnici su poslali odgovor talijanskoj vlasti u Knin i priložili vlastoručno pismo stožernog narednika Šetina u kome isti navodi, da nije zarobljen već se dragovoljno prikaljučio četnicima. Provjeru kod izvjesnih seljaka pravoslavaca primljena su ista obavještenja, na ime, da se je stožerni narednik Šetina Alojz dragovoljno priključio četnicima.

Po izjavi njegovih starešina i dočasnika koji ga bliže poznaju, te obzirom da je oženjen i otac jednog djeteta koji od svojih beriva izdržava obitelj u Šibeniku, a u glavnom ostavio je sve svoje stvari u Kninu, odpada sumnja da se je namjerno priključio četnicima već je stvarno zarobljen. Njegovo vlastoručno pismo smatra se da su četnici iznudili.

Na moral oružnika utječe štetno i velika skupoća i nestašica namirnica, kao i to što većina ženjenih živi odvojeno od svoje porodice, koje su mnogi u krajevima koji su pripali Italiji. Sa početkom školske godine pojavljuje se kod ženjenih oružnika briga za školovanje djece u srednjim školama, kao i obskrbe te djece.

Smještajne prilike osobito u krilu Knina su vrlo loše. I ako je popravku ovoga stanja preduzeto sve što se moglo pitanje je

ostalo nerješeno. Mnogi oružnici nemaju ni po jedno ćebe, nemaju plahta, slamarica, kreveta, a mnogi imaju i vrlo slabo odjelo. Sve ovo štetno utječe na moral i duh oružnika. Također pitanja njihova prijema i očekivanje rasporeda zadaje im dosta brige. O ovome je zasebno izvješteno.

2./ Incidenti, neredi i izgredi većeg značaja:

Nije bilo.

3.1 Uticaj strane izvještajne službe i neprijateljske propagande:

Nije primjećena osim kako je naprijed navedeno;

4./ Bjegstva iz oružništva:

Bjegstva iz vojske osim navedenog slučaja nije bilo

5./ Ponašanje častnika, dočasnika i momčadi van vojarne i kruga:

Propisno. Razvodnik sa postaje Srinjine Bahć Franjo otišao je u Spht bez dozvole gdje je lumpovao i gdje je pri hapšenju od strane Talijana kod njega nađeno 13.000 dinara. Predpostavalja se da je ovaj novac bio namjenjenih švercu. Istoga ću odmah predložiti za odpust iz službe kad se utvrdi pravo stanje.

Najviše nereda po postajama stvaraju legionari koji su došli iz Njemačke potpuno razuzdani i nepokorni. Preduzete su energične mjere da se nevaljalci uklone iz oružništva.

Kod vojnika u Kninu primjećuje se nezadovoljstvo radi slabih smještajnih prilika, pošto su Talijani sve vojarne zaposjeli.

III. VANJSKA SITUACIJA:

1J Nisu se mogli prikupiti nikakovi podatci. Zna se da narod u krajevima pripojednih Italiji također trpi od nestašice životnih namirnica, a osobito svijet po otocima.

2./ O stranim vojnim bjeguncima.

Nije bilo slučajeva.

3./ O nedozvoljenim prelazima na granici, švercu i tome slično:

Pošto je pokretom tahjanske vojske onemogućena našim organima kontrola granice to se nema podataka o tome. Osjeća se da se šverc u vehke razmahao, ali je nemoguće suzbijati, radi ograničenja kretanja oružnicima i ostahm organima.

4./ Odnosi sa pograničnim vlastima susjednih država:

Dobri su i incidenata nije bilo.

IV. OBĆI ZAKLJUČAK:

Politička situacija je prilično nejasna. Stanje javne sigurnosti vrlo slabo u kotaru Kninskom inače je dobro.

Primjećuje se, da je obavještajna služba kod Talijana vrlo dobro razvijena i organizovana.

DOSTAVLJENO: Vrhovnom oružn. zapovjedništvu; Zapovjedn. Jadranskog i Bosanskog diviziskog područja; Zapovjedn. 1, 3 i 4 oružn. pukovnije i svim krilnim oružn. zapovjed. ove pukovnije.-

Zapovjednik pukovnik
M.P. **J. Boić**[2]

[2] Josip Boić.

BR. 270

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKOG VODA SARAJEVO OD 9. SEPTEMBRA 1941.0 ZLOČINIMA USTAŠA NA PROSTORU RAUEVO-SEMIZOVAC[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VRHOVNO
ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
Broj 2944/J.S.
Primljeno 13. IX. 1941.

Akcija ustaša na području
postaje Semizovac.

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
/Glavni stožer/
ZAGREB.

Zagreb, 13. rujna 1941.

Zapovjedništvo 4. Hrvatske oružničke pukovnije u Sarajevu sa J.S. Br. 1036 od 9. rujna 1941. dostavlja:

[1] Kopija u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 61-a, reg. br. 7/2-15.

Zapovjednik oružničkog krila Sarajevo spisom Br. 4338 od 9. rujna 1941. dostavio je brzoglasno izviešće zapovjednika oružničkog voda Sarajevo iz Semizovca, slijedećeg sadržaja:

„Uspostavljen je saobraćaj Sarajevo - Semizovac danas 8. rujna u 10 sati. Dva voda domobrana koji su bili poslati iz Sarajeva na osiguranje pruge, upućeni su u 17 sati u Sarajevo.

Ustaše, koji su jučer palili kuće od Reljeva do Semizovca, u iste su stavljali pobijene žene i djecu, a potom tek ih palili, po kojima oko kuća leži dosta crknute stoke, a iznad mjesta gdje je bio kvar pruge 200 metara pored puta Sarajevo - Semizovac leži lješ djeteta od 10 godina, kojeg su jučer ustaše ubili. Molim da se poduzmu mjere za pokop djeteta i crknute stoke po ustašama, koji su to izvršili, a u smislu postojećih naređenja da im se zabrani vršenje egzekutivne službe, jer svojim nečovječanskim postupcima izazivaju opći strah i uzbunu kod naroda nepoželjnu u sadašnjim prilikama."

RAZASLATO:
Ministarstvu hrvatskog domobranstva:
„Predsjedništvo O" i /Glavni stožer/

Zapovjednik, general:
Milan Mizler

BR. 271.

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE ALIPAŠIN MOST OD 9. SEPTEMBRA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O POKOLJU PRAVOSALVACA OD STRANE USTAŠA NA SVOJOJ TERITORIJI[1]

ORUŽNIČKA POSTAJA
ALIPAŠIN MOST
Broj 1600
9. rujna 1941. god.
Alipašin Most (kotar sarajevski)

Milan Đokić i drugovi zapaljeni
po ustašama iz Alipašinog Mosta.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO.-

Dana 8 rujna 1941 godine doznao je oružnički narednik ove postaje Mujo Sadžak da su ustaše tabora Alipašin Most 7 rujna 1941. godine lišili slobode i otjerali u svoj tabor oko 60 lica iz mjesta Alipašina Mosta, Čengić Vile, Švrakina Sela i Brešća i to:

1) Milana Đokića, 2) Gruju Đokića, 3) Slavka Ešpeka, 4) Velemira Ešpeka, 5) Miloša Krajišnika, 6) Tomu Vujasinovića, 7) Trišu Božića, 8) Bogdana Kneževića, 9) Bogdana Mićića, 10) Dragu Kneževića, 11) Sredu Kneževića, 12) Peru Kneževića, 13) Obrada Koprivicu, 14) Mitra Koprivicu, 15) Trišu Jošila, 16) Maksima Jošila, 17) Mirka Jošila, 18) Ristu Jošila, 19) Branka Jošila, 20) Marka Jošila, 21) Ostoju Jošila, 22) Bogdana Jošila, 23) Jovicu Jošila, 24) Radu Jošila, 25) Jovu Kravića, 26) Maru Kravića, 27) Vukašina Stojevića, 28) 29) Predraga Čangalovića, 29) Luku Kovačevića, 30) Radovana Kukića svi iz Alipašina Mosta, 31) Ignjata Miloševića, 32) Božidara Miloševića, 33) Ristu Miloševića, 34) Dušana Janjića, 35) Đorđa Janjića iz Čengić Vile, 36) Peru Radakovića, 37) Milu Radakovića, 38) Janka Guliju, 39) Milana Mladena, 40) Luku Mladena, 41) Danila Mladena, 42) Đorđa Mladena, 43) Miladina Mladena, Mirka Mladena 45) Tanu Mladena iz Švrakina Sela, 46) Mitra Milićevića, 47) Milu Ninkovića iz Brešća, 48) Peru Đokovića iz Švrakina sela, 49) Jovu Dukića i Velimira Dukića iz Novog Sarajeva, 51) Đorđa Ćurića,

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-c, reg. br. 28/1.

52) Milana Ninkovića iz Sarajeva, koje su povezali u žicu osim trojice koje su u dvorištu tabora streljali iz pušaka i iste zakopali, a ostale ukrcali u dva vagona na željezničkoj postaji Alipašin Most i odvezli do željezničke postaje Reljevo, gdje su ji iskrcali i vezane u kuću Vase Vasića utjerali, koja se nalazi u neposrednoj blizini spomenute željezničke postaje, de su još u istu kuću dotjerali Vladu Bučibabu njegovo troje djece, majku, 2 sestre, 2 djece brata i majku iz sela Pirivoja i još nekoliko lica čija se imena i prezimena do sada nisu mogla ustanoviti. Kuću su upalili i svi su napred spomenuti u njoj izgorjeli.-

Istog dana su spomenute ustaše zapalili kuću Dušana Koprivice iz sela Jošanice u koju su predhodno njega sa još njegovi 6 članova obitelji zatvorili i istu zapalili u kojoj su svih izgorjeli.-

Sve je ovo na licu mjesta ustanovijo i osvjedočijo se narednik Mujo Sadžak i oružnički razvodnik Mijo Brajković.

Osim napred spomenuti nađen je u neposrednoj blizini željezničke postaje Rajlovac ubijen željeznički predradnik Dušan Škoro rodom iz Bačića, kotar Mostar i željeznički radnik Drago Jeftić iz sela Perivoja., kotar Sarajevo.[2]

Dostavljeno:
Kotarskoj oblasti Sarajevo, oružničkom krilnom zapovjedništvu Sarajevo i zapovjedništvu oružničkog voda Sarajevo.-

Zast. zapovjednika postaje narednik,
Mujo Sadžak

O ovim zločinima vidi dokumenta u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 2, reg. br. 10/1-22; k. 143-a, reg. br. 25/3 i 26/3; k. 143-c, reg. br. 22/2. U njima se govori o 110 ubijenih građana u okolini Alipašinog Mosta i s. Reljeva i daju podaci o ustašama koji su ove zločine izvršili.

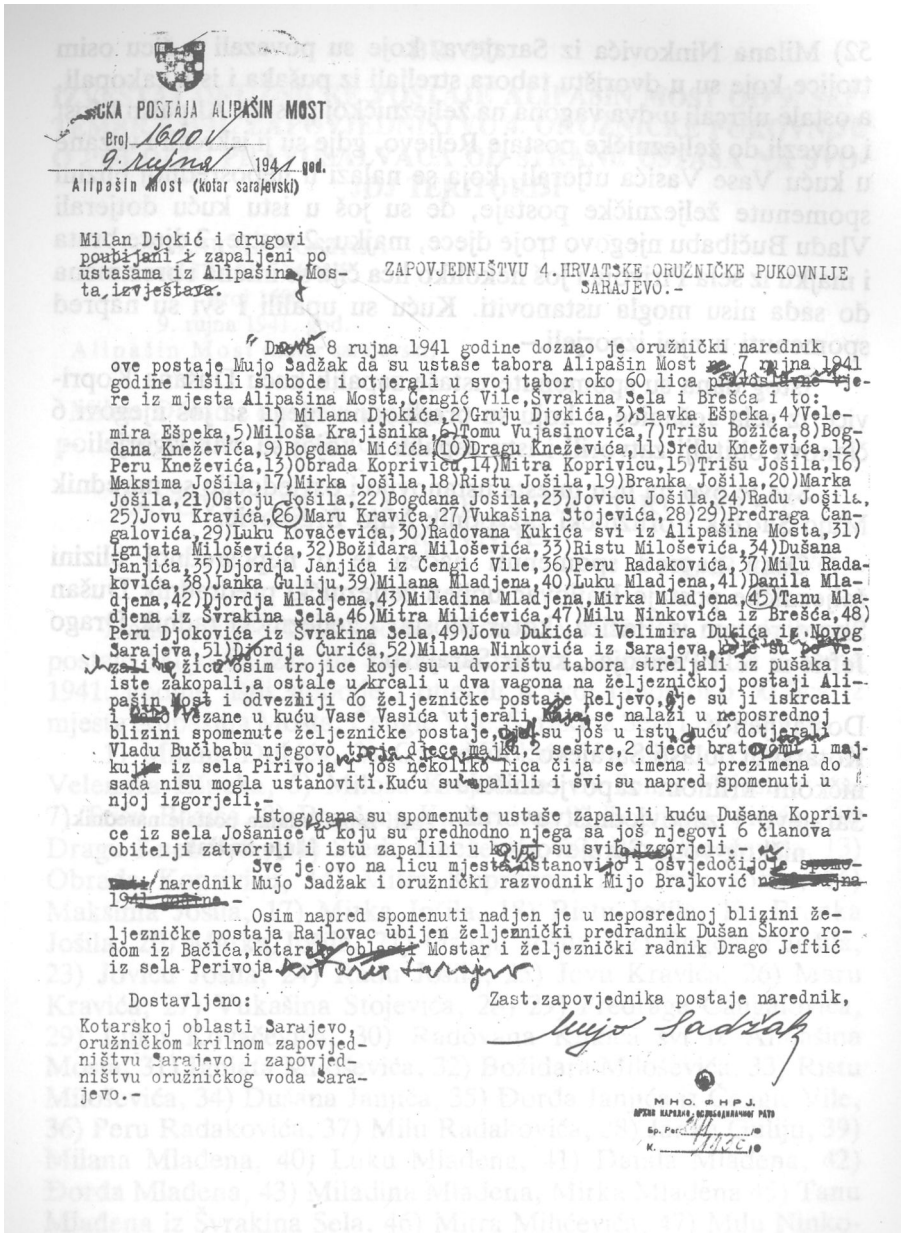

...CKA POSTAJA ALIPAŠIN MOST
Broj 1600/
9. rujna 1941 god.
Alipašin Most (kotar sarajevski)

Milan Djokić i drugovi ubijani i zapaljeni po ustašama iz Alipašina Mosta, izvještava.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4.HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE SARAJEVO.-

Dana 8 rujna 1941 godine doznao je oružnički narednik ove postaje Mujo Sadžak da su ustaše tabora Alipašin Most na 7 rujna 1941 godine lišili slobode i otjerali u svoj tabor oko 60 lica pravoslavne vjere iz mjesta Alipašina Mosta, Čengić Vile, Švrakina Sela i Brešća i to:
1) Milana Djokića, 2)Gruju Djokića, 3)Slavka Ešpeka, 4)Velemira Ešpeka, 5)Miloša Krajišnika, 6)Tomu Vujasinovića, 7)Trišu Božića, 8)Bogdana Kneževića, 9)Bogdana Mićića, 10)Dragu Kneževića, 11)Sredu Kneževića, 12) Peru Kneževića, 13)Obrada Koprivicu, 14)Mitra Koprivicu, 15)Trišu Jošila, 16) Maksima Jošila, 17)Mirka Jošila, 18)Ristu Jošila, 19)Branka Jošila, 20)Marka Jošila, 21)Ostoju Jošila, 22)Bogdana Jošila, 23)Jovicu Jošila, 24)Radu Jošila, 25)Jovu Kravića, 26)Maru Kravića, 27)Vukašina Stojevića, 28)29)Predraga Cangalovića, 29)Luku Kovačevića, 30)Radovana Kukića svi iz Alipašina Mosta, 31) Ignjata Miloševića, 32)Božidara Miloševića, 33)Ristu Miloševića, 34)Dušana Janjića, 35)Djordja Janjića iz Čengić Vile, 36)Peru Radakovića, 37)Milu Radakovića, 38)Janka Guliju, 39)Milana Mladjena, 40)Luku Mladjena, 41)Danila Mladjena, 42)Djordja Mladjena, 43)Miladina Mladjena, Mirka Mladjena, 45)Tanu Mladjena iz Švrakina Sela, 46)Mitra Milićevića, 47)Milu Ninkovića iz Brešća, 48) Peru Djokovića iz Švrakina Sela, 49)Jovu Dukića i Velimira Dukića iz Novog Sarajeva, 51)Djordja Ćurića, 52)Milana Ninkovića iz Sarajeva, koje su po vezali u žicu osim trojice koje su u dvorištu tabora streljali iz pušaka i iste zakopali, a ostale u krcali u dva vagona na željezničkoj postaji Alipašin Most i odvezhiji do željezničke postaje Reljevo, gdje su ji iskrcali i vezane u kuću Vase Vasića utjerali, koja se nalazi u neposrednoj blizini spomenute željezničke postaje, gdje su još u istu kuću dotjerali Vladu Bučibabu njegovo troje djece, majku, 2 sestre, 2 djece brata mu i majku iz sela Pirivoja i još nekoliko lica čija se imena i prezimena do sada nisu mogla ustanoviti. Kuću su zapalili i svi su napred spomenuti u njoj izgorjeli.-

Istog dana su spomenute ustaše zapalili kuću Dušana Koprivice iz sela Jošanice u koju su predhodno njega sa još njegovi 6 članova obitelji zatvorili i istu zapalili u kojoj su svi izgorjeli.-

Sve je ovo na licu mjesta ustanovio i osvjedočio spomenuti narednik Mujo Sadžak i oružnički razvodnik Mijo Brajković na 9 rujna 1941 godine.-

Osim napred spomenuti nadjen je u neposrednoj blizini željezničke postaja Rajlovac ubijen željeznički predradnik Dušan Skoro rodom iz Bačića, kotara oblasti Mostar i željeznički radnik Drago Jeftić iz sela Perivoja. kotar oblasti Sarajevo

Dostavljeno:
Kotarskoj oblasti Sarajevo, oružničkom krilnom zapovjedništvu Sarajevo i zapovjedništvu oružničkog voda Sarajevo.-

Zast.zapovjednika postaje naredник,
Mujo Sadžak

M.H.O. ФНРЈ.
АРХИВ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ РАТА
Бр. Рег. /0
К. /0

Faksimil dokumenta broj 271.

BR. 272.

IZVEŠTAJ ORUŽNIŠTVA OD 10. SEPTEMBRA 1941. O VAŽNIJIM DOGAĐAJIMA NA TERITORIJI NDH U AVGUSTU I SEPTEMBRU SA PODACIMA O USTAŠKIM ZLOČINIMA U SELIMA DONJA MEĐEĐA I POTPLATA, KAO I ZAŠTITI PRAVOSLAVNOG ŽIVLJA OD STRANE ITALIJANSKIH VLASTI[1]

D N E V N O I Z V J E Š Ć E
o važnijim događajima, prema podatcima oružništva za dan 10. rujna 1941. godine.

1) - 1. kolovoza je oko 8.30 sati prolazila kroz selo Donja Međeđa između Bos. Dubice i Bos. Gradiške grupa od oko 30 ustaša iz B. Gradiške. U grkoistočnu crkvu bacili su 2 bombe, zapalili 4 kuće i ubili bez razloga na cesti trgovca Marka Milanovića. Narod postaje Draksenić je zbog toga veoma ogorčen. O.br. 882-

2) - 21. kolovoza predat je našim vlastima od strane mađarskih vlasti bivši jugoslovenski bjegunac Stjepan Kokorić iz Čađavice, kotara Donji Miholjac. Prie prelaza upitan je od mađarskih vlasti, da li želi služiti u mađarskoj vojsci. O. br. 902-

3) - 25. kolovoza našli su talijanski vojnici oglas istaknut na osnovnoj školi, kojim se upozoravaju ženske osobe, da im se zabranjuje kupanje zajedno sa vojnicima. Pošto se u mjestu Selcu kupaju samo talijanski vojnici, to su oni shvatili, da se ovaj oglas radi njih i izvjesio, to je talijanski zapovjednik dao tablu sa oglasom skinuti radi fotografiranja, a potom, da će tablu ponovo vratiti na svoje mjesto. O.br. 891.-

4) - 25. kolovoza je pješački poručnik Robert Homović, zapovjednik pohodnog voda na Vagnju (Planinarski dom) pl. Kamešnica povrativši se iz Sinja rekao svojim vojnicima, da je Poglavnik pobjegao ili poginuo, da su pobjegli ustaše iz Trilja, da je pobjegao zapovjednik 10. satnije iz Sinja, a on da im je donio obskrbu za 10 dana, ali sumnja da će im to trebati, za tri dana, hrvatska vojska položila oružje u Sinju.

Zapovjednik oruž. voda Livno o tome je izvjestio zapovjednika satnije i mjesta u Livnu, satnika Petričevića. O. br. 892-

5) - 27. kolovoza su uhićeni bivši jugoslovenski poručnik Savo Žigić i Bogdan Žigić oba iz sela Kožuhe, kotara Doboj, koji su po seliam kotara Gradačac bunili seljake, nagovarajući ih na

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 61a, reg. br. 42/15-1.**

postupke protiv N.D.H. Kod istih je pronađen kompromitirajući materijal, te su predati kotarskoj oblasti u Gradačcu, O.br. 884-

6) - Po dolasku tahjanske vojske u Hrv. Moravice, njihovi častnici i vojnici, kao i stanovnici grkoistočne vjere, počeli su govoriti, da će sav kraj od Sušaka do Karlovca pripasti Italiji. Također pozivaju sve žene čiji su muževi od naših vlasti zarobljeni ili ubijeni, da jave tko im je i kuda muževe odveo, a pronađene mrtve, da će dati sahraniti. Otvaraju grkoistočne crkve i dovesti će svećenike. Saznaje se ujedno da talijanski vojnici prodaju oružje - samokrese žiteljima grkoistočne vjere po 250 kuna komad. O.br. 889-

7) - 28. kolovoza je iskočio radni vlak između postaja Bradina i Brđani. Poginula su 2 željezničara, a teško ranjenih je 5. Lokomotiva sa 5 teretnih vagona survala se u provaliju. O.br. 906-

8) - 28. kolovoza je po prvi puta poslie tri mjeseca održana misa u grkoistočnoj crkvi u Kninu. Dva svećenika su toga dana oko 9 sati dovežena u talijanskim automobilima. Osiguranje crkve su vršili karabinjeri i naši oružnici. O.br. 893-

9) - 28. kolovoza su uhićena dva četnika u šumi kod sela Prnjavor, kotara Gradačac. Obojica su bila naoružana sa po jednoam bombom. O.br. 909-

10) - Kotarski predstojnik u Trebinju vodi protudržavnu akciju o čemu je Veliki Župan u Dubrovniku izvješćen. Muslimani su zbog toga ogorčeni na zapovjednika postaje Lastva, te se ovome groze i priete. U vezi sa tužbom protiv kotarskog predstojnika, pobjegao je iz Trebinja zamjenik kotarskog predstojnika Šaković. O.br. 888-

11) - Noću 30./31. kolovoza po postavljenoj zasjedi u selu Donjoj Mlinogi, kotara Petrinja uhićeni su dva komunista Miloš Peškir i Joco Dragaš. Isti su ujedno izjavili, da se u šumi Šamarici nalaze neki komunisti iz Petrinje i Siska sa svojim ženama, i to: Turkulin i Crnković iz Petrinje i neki Jandro iz Galdova kod Siska, zatim učitelj Kladarin iz Mečenčara. Navedeni da sačinjavaju štab i stanuju pod šatorima nedaleko sela Komogovine i Begovića, O.br. 903-

12) - Noću 30./31. kolovoza su u selu Potplata, kotara Stolac, Pero Pazin i družina izvršili djelomično blud nad 15 osoba grkoistočne vjere. Od ovih 15, devet je osoba ubijeno, i bačeno u jamu, 1 osoba ubijena zatrpana kamenjem, dvoje pobjeglo koristeći noć, a tri osobe žive bačene u jamu, drugog dana žive

izvađene ozlieđene te predate u bolnicu.[2] Krivci uhićeni, te predati priekom sudu u Mostar. O.br. 900-

13) - U selu Lukiniću, kotara Vrgin Most nalazi se 11 ustaša ustaške bojnice Topusko, koji bezrazlošno puškaraju.

30. kolovoza su u selu Trepće, kotara Pisarovina oduzeli od trgovca Rončevića raznih stvari i namirnica. Isti se sklonio kod prijatelja Hrvata u selu Štefanki. Dan ranije su isti ustaše odveli jednu svinju oko 100 kgr i 30 kgr masti od seljaka Marka Gobca. O.br. 890-

14) - 1. rujna upućene potjere prema selu Drozgometvi, kotar Sarajevo, gdje je izvršen napad četnika na ophodnju postaje Pazarić, uhićeni su 5 četnika i tri žene, kod kojih je nađena jedna bomba, naboji u redenicima i drugi alat za razaranje pruga.

3. rujna oko 15 sati uhićen je četnik Velimir Milošević iz Hadžića, kotar Sarajevo i kod njega pronađen službeni pištolj nestalog oružnika Isakovića, kao i fes jednog domobrana.

Istog dana oko 17 sati uhićene su dvije žene kao jataci četnički i u njihovim kućama pronađene su: oružnička službena torba, 2 bombe, jedna patrolna tašna, 35 naboja od pištolja oružnika Isakovića. O.br. 897-

15) - 2. rujna je ophodnja oruž. postaje Sanski Most naišla kod sela Bošnjaci, kotar S. Most na četničku stražu i na ovu pripucala. Jedan četnik je ranjen. Istom prilikom su uhićena dva jataka. O.br. 881-

16) - 3. rujna su iz Jajca otpočele operacije protiv četnika na sve strane. Zauzeto je od četnika mjesto Jezero, zatim Varcar Vakuf. Idućeg dana je zauzeto Šipovo. Oružničke postaje u naznačenim mjestima uspostavljene. Četnici se povlače i bježe na sve strane, a glavnim dielom u pl-Vitorog. O.br. 878-

17) - 4. rujna oko 13.40 sati je od četnika napadnut vlak br. 12 na pruzi Bravsko - Priedor. Napad je od vojnika koji su bili u vlaku odbijen. O.br. 886-

18) - 4. i 5. rujna prilikom čišćenja je u selima Pištalima, Stijena i Memić brdu uništeno oko 200 osoba, a u selu Čoralići oko 150 osoba.

5. rujna je zapaljena kuća kod Ličkog Petrovog sela od jednog Hrvata. Izgorila je krava sa dvoje junadi. O.br. 877-

19) - 4. rujna napali su četnici i popalili sela Čukovo i Orašac, a obitelji mnogih poklali. Dva izbjeglice muslimana upali među četnike, ali su ponovo uspjeli pobjeći predstavivši se kao četnici.

[2] **Vidi dok. br. 260, 288.**

U Hrgaru se nalazi kao četnički vođa neki Panto Dragojlović bivši pričuvni narednik. Vidjeli su dva topa i nekoliko strojnih pušaka. Spomenuti Dragojlović im je rekao, da će napasti Ripač i sa koje strane. Četnici sele svoje obitelji iz Hrgara u sela Doljane i Nebljusi. O.br. 875-

20) - Noću 6./7. rujna su četnici iz sela Dabra napali na želj. most na rieci Dabri i zapalili ga. Napad je izvršen strojnim puškama i puščanom vatrom. Za sudbinu oružnika i 5. seljaka stražara se nezna.

7. rujna oko 2 - 3 sata četnici su napali mjesto Krupu na Vrbasu i zapalili drveni most na rieci Vrbasu, koji vodi za selo Krmine, kotar banja Luka. O.br. 879-

O. broj 931

Po nalogu Vojskovođe,
izvjestitelj za oružništvo,
M.P. pukovnik:
Nedved[3]

[3] **Ladislav.**

BR. 273.

TELEGRAM ZAPOVJEDNIŠTVA BOSANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA OD 10. SEPTEMBRA 1941. MINISTARSTVU DOMOBRANSTVA O ZLOČINU USTAŠA U ALIPAŠINOM MOSTU[1]

BRZOJAVKA

Podpis
častnika za šifru:
Bojnik,
11. IX. u 0.30
Zden. Pilić[2]

Oznaka i podpis
kome je dešifrat predat:
Vojskovođi.-

SADRŽAJ DEŠIFRATA:

MINISTARSTVU DOMOBRANSTVA
(Vojskovođi).-

U Alipašinom Mostu, ustaše poubijali i spalili 60 Srba, a lješine nisu pokopali.[3]

Zapovjedio sam hapšenje ustaša i stavljanje pod prijeki sud.

Francetić znao i nije poduzeo potrebno.

Njemci po nalogu divizije ispituju slučaj i fotografiraju.

Molim da Francetić razoruža ove ustaše, i da se odstrane iz Sarajeva.

Zapovjedničtvo
Bosanskog Divizijskog Područja
V.T.V. BR. 786

General-poručnik
Lakša v.r.[4]

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 2, reg. br. 10/1-22.**
[2] **Zdenko.**
[3] **Vidi dok. br. 271.**
[4] **Vladimir.**

BR. 274

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE PAZARIĆ OD 10. SEPTEMBRA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU ORUŽNIČKOG VODA SARAJEVO O POBIJENIH JEDANAEST ČLANOVA PORODICE ĐOKIĆ NA MESTU ZVANOM „DUGI DO" KOD SELA BUHOTINE[1]

ORUŽNIČKA POSTAJA PAZARIĆ
Taj. Broj 252
dne 10 rujna 1941 god.
PAZARIĆ kotar Sarajevski

PREPIS:

Obavješćaj o poginulim seljacima grko-istočne vjere koji su bili jataci četnika dostavlja.

ZAPOVJEDNIŠTVU ORUŽNIČKOG VODA SARAJEVO.

Dana 3 rujna 1941 godine prilikom potjere za četnicima, koji su se pojavili na području ove postaje, vođa potjemog odjelenja oružnički vodnik Ivan Jozić i ustaški tabornik Kolarić Aleksandar iz Pazariča, na mjestu Zv. „DUGI DO" kod sela Buhotine na području oružničke postaje Ilidža općine Bjelašničke napred navedeni vodnik Jozić u šumi u blizini oko 400 m. kod kuće seljaka Đokića uhitila je četnika Velimiru Miloševića iz Hadžića općina Bjelašničke, kotora Sarajevo, te pretresom nad istim pronađeno je, nastradalog oružničkog razvodnika Bajre Isakovića, službeni pištolj i kapa domobranca Mije Vukančića. - Istog momenta prednji tabornik Aleksandar Kolarić sa jednim odredom ustaša i civila prišli su u blizini kuća seljaka Đokića, od koji su kuća pobjegli 3 četnika a za njima svi ukućani počeli bježati u šumu, a na ovo beganje prednji tabornik je sa odjelenjem otvorio puščanu vatru da bi sprečili begstvo četnika i njihovih jataka Đokića.

Po prekinutoj puščanoj paljbi došao je prednji oruž. vodnik i ustanovio, da je između kuće i šume poginulo niže navedena lica i to: 1) Nikola Đokić, 2) Nedeljko Đokić, 3) Jovo Đokić, 4) Marinko Đokić, 5) Milan Đokić, 6) Sretko Đokić, 7) Dimitrije Đokić, 8) Mirko Đokić, 9) Desa Đokić, 10) Milena Đokić i 11) Drago Đokić.

[1] Overen prepis originala u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 40/3-2.

Vođenom istragom od strane ove postaje do danas utvrđeno je, da su napred navedeni Đokići bili stvarno četnici i njihovi jataci i na četničkoj organizaciji, što se dokazalo sa uhićenim četnikom Brankom Đokićem iz iste kuće napred poginuli Đokića, koji je predat nadležnom sudu radi postupka.

Pošto je doznato od seljaka sela Drozgometve i Miševića, da se po šumi nalaze neki pobijeni odnosno izginuli to se od strane ove postaje vodi istraga na pronalasku leševa, te po svršenoj istragi izvestiće se naknadno o broju izginuli ljudi i pronađenim leševima.

Prednji obavještaj dostavlja se na nadležnost.

DOSTAVLJENO:
Zapovjedništvu 4 oružničke
pukovnije Sarajevo;
Krilnom zapovjedništvu Sarajevo
Kotarskoj oblasti Sarajevo; i
Oruž. vodu Sarajevo.

Zapovjednik postaje:
oružnički narednik,
Jozo Drlja s.r.

Da je prepis vjeran originalu tvrdi:

Zast. zapovjednika postaje:
oružnički vodnik,
M.P. **Ivan A. Janić**

BR. 275

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE SEMIZOVAC OD 10. SEPTEMBRA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O POPALJENIM KUĆAMA I UBIJENIM ŽITELJIMA U SELU KRIVOGLAVCI OD USTAŠA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA
Broj 903
10 rujna 1941 god.
S E M I Z O V A C

Izvještaj o paljevini kuća
i osoba na području ove
postaje dostavlja.-

Z A P O V J E D N I Š T V U 4. O R U Ž N I Č K E P U K O V N I J E
S A R A J E V O.

(J.S.)

Na osnovu brzojavne zapovjedi Zapovjednika 4. oružničke pukovnije Br. Službeno od 9 Rujna 1941 god. izvještavam slijedeće:

Dana 7 Rujna 1941 god. oko 19 sati došlo je iz Sarajeva 20 ustaša pod zapovjedništvom logornika Bećira Lokmića koji su u selu Krivoglavcima općine Rajlovačke, kotara Sarajevskog zapalili 29 kuća u kojima je izgorjelo i poubijano 36 osoba, njihova sva imovina sa pokućstvom i ishranom te oko 20.000 Kg. ovršenog i neovršenog raznog žita.

Kuće sa nuz-prostorijama izgorjele su slijedeći osoba:

1.) Konzulovića Vojne; 2.) Špirića Save; 3) Špirića Jove; 4.) Špirića Koje; 5.) Milinkovića Dragutina; 6.) Milinkovića Save; 7.) Milinkovića Vase; 8.) Milinkovića Alekse; 9.) Lalića Miladina; 10.) Koprivice Alekse; 11.) Koprivice Janka; 12.) Koprivice Miloša; 13.) Koprivice Stevana; 14) Krkar Mitra; 15.) Kuzmana Alekse; 16.) Milinkovića Janka; 17.) Koprivice Pante; 18.) Lalića Vase; 19.) Lalića Maksima; 20.) Lalića Mladena; 21.) Lalića Veljke; 22.) Lalića Jove; 23.) Jevtića Dragutina; 24.) Jevtića Vase; 25.) Jevtića Alese; 26.) Jevtića Jove; 27.) Jevtića Nikole; 28.) Jevtić Bogdana[2] svi iz sela Krivoglavaca i 29.) Jovandića Jove iz sela Jošanice, kotara Sarajevo.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-c, reg. br. 15/1-3.
[2] Na originalu stoji rukom dopisano pod red. br. 28, ime Jeftić Bogdana s napomenom .javljeno telefonom".

U napred navedenim kućama izgorjele su slijedeće osobe i to:

1) Konzulović Vojno star 62 god; 2.) Konzulović Milan star 33 god; 3.) Konzulović Desa stara 22 god; 4.) Spirić Vasilija stara 34 god; 5.) Špirić Nedjeljka stara 6 mjeseci; 6.) Spirić Jovo star 58 god. 7.) Špirić Kosa stara 52 godine; 8.) Spirić Nada stara 14 god; 9) Špirić Mira stara 12 god; 10.) Špirić Jako star 22 god; 11.) Đukić Jevto star 7 god; 12.) Đukić Luka star 3 god; 13.) Đukić Čedo star 12 god; 14) Špirić Kojo star 35 god; 15) Milinković Dragutin star 60 god. 16.) Milinković Desanka stara 23 god; 17.) Milinković Sava star 80 god; 18.) Milinković Savka stara 60 god; 19.) Milinković Nikola star 47 god; 20.) Milinković Todor star 19 god; 21.) Milinković Stana stara 45 god. 22.) Milinković Vlado star 16 god; 23.) Milinković Zagorka stara 22 god; 24.) Milinković Vaso star 23 god; 25.) Milinković Aleksa star 53 god; 26.) Lalić Miladin star 18 god; 27.) Četković Dostija stara 55 god; 28.) Crnogorac Marica stara 9 god; 29.) Jovandić Rosa stara 58 god; Jovandić Rosa stara 34 god; 31.) Jovandić Simša stara 10 god. 32.) Jovandić Nevenka stara 8 god; 33) Jovandić Stanka stara 6 god; 34.) Jovandić Milka stara 3 god. 35.) Jovandić Janja stara 14 god. i 36.) jedno nekršteno muško dijete staro 3 mjeseca.

U koliko je koji od ukućana od izgorjeli ostao u životu odobrio sam da izgorjele leševe pokopaju i da razjurenu i napuštenu stoku prikupe i pregledaju do daljne odredbe nadležne vlasti.

Kako je selo Krivoglavci, općine Rajlovačke kotara Sarajevo, potpuno navedenim paležom uništeno te zaostalo življe koje se je spasilo od požara ostalo je bez ikakove obskrbe na milost susjednih sela pa molim za žurnu odredbu da se zaostalom sirotinjom pro vidi.

U akciji čišćenja terena i preduzimanja represalija na području ove postaje od strane ustaša poteškoća leži u tome, što se pale kuće po dolini pristupačne svakome, dočim u planinskom terenu isključivo vodi akciju oružništvo sa domobranima i nekoliko mjesnih naoružanih seljaka i kuće osoba koje bi trebalo popaliti ostaju netaknute uslijed teškog prilaženja k njima obzirom na teren i odmetničke zasjede s molbom na znanje.

DOSTAVLJENO
Kotarskoj oblasti Sarajevo,
Krilnom zapovjedništvu Sarajevo,
oružničkom vodu Sarajevo.

Zapovjednik postaje
oružnički narednik
Pero *J.* Marie
J S Br 1023

8/9 V.O. brzojav
Bos. Div. spis

BR. 276

TELEGRAM RAVNATELJSTVA ZA JAVNI RED I SIGURNOST OD 11. SEPTEMBRA 1941. GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA DA SE POŠALJE SPISAK OD 50 KOMUNISTA I ČETNIKA IZ BIJELJINE KOJE ĆE OTPREMITI U SABIRNI LOGOR JASENOVAC[1]

TELEGRAM
GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA -
ZAGREB

676 ZAGREB 553/R 55.11/9.41.17.15.

UMOLJAVA SE DOSTAVITI TOČAN POPIS 50 KOMUNISTA I ČETNIKA IZ BIJELJINE SA SVIM PERSONALUAMA I MATERIJALOM RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST ZAGREB A POTOM LJUDE OTPREMITI U SABIRNI LOGOR JASENOVAC I TO SAMO U OVOM SLUČAJU. RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST PRS.
BROJ 3359/1941.

RAVNATELJ: EUGEN KVATERNIK V.R.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 2, reg. br. 12/1-13.

BR. 277

IZVEŠTAJ VELIKE ŽUPE POSAVJE OD 11. SEPTEMBRA 1941. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST O AKCIJI PROTIV USTANIKA NA PODRUČJU KOTARA GRADAČAC, BROJU UHAPŠENIH I STAVAUENIH POD PREK3 SUD[1]

VELIKA ŽUPA „POSAVJE" U BRODU n.S.

Broj. Taj.: 322-1941. Brod, dne 11. IX. 1941.
Predmet: Izvidi protiv pobunjenika na području kotara Gradačac.

Na broj: 3092/41.

RAVANTELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST

ZAGREB

U nastavku amošnjeg izvještaja broj gornji od 5. o.mj. izvještava se dalje, da su izvidi protiv pobunjenika sa područja kotara Gradačac uglavnom završeni.

Izaslanik ove Župe sa organima Pretstojništva redarstva u Brodu vodio je izvide u selu Modriču, a zatim u samom Gradačcu.

U Modriču je bilo pritvoreno 255 osoba, od kojih je nakon saslušanja 19 osoba određeno za stavljanje pred prijeki sud, jer je utvrđeno pojedinačnim saslušanjima da su aktivno učestvovah u pobuni.

Od ove devetnajstorice osam ih je iz sela Vranjska, osam iz Koprivne, sve područje kotara Gradačac, jedan iz Podnovlja, jedan iz Dugog Polja, oba kotar Derventa, te jedan iz Kožuha, kotar Doboj.

Svi ostali, kako je utvrđeno, nisu učestvovah u pobuni, nego su na poziv Vlasti prijavili se u Modriču.

U samom Gradačcu pritvoreno je bilo 276 osoba. Od toga broja zadržano je njih 49, za koje postoje dokazi da su učestvovali u pobuni, neki više neki manje. I ovi će biti izvedeni pred prijeki

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 152, reg. br. 15/9.

sud, pošto se još uhite nekoji za koje se tokom izviđa doznalo da su također u pobuni učestvovali.

Kako se izvidima i saslušanjima moglo utvrditi, pobuna je počela od sela Osječana, kotar Doboj, iz kojega je sela i glavni pokretač Botić Stevo, po zanimanju posjednik, te Medie Damjan, Jačimović Spasoja i Kupres Miloš, težaci, koji također spadaju među inicijatore pobune.

Što se tiče samoga povoda pobune, utvrđeno je da je nekolicina ljudi, većinom intelektualaca iz sela Osječana bilo zatvoreno u Doboju radi komunist, promičbe. Nekoliko dana prije izbijanja pobune ovi su pobjegli iz zatvora i skrili se u šume.

Stevanu Botiću iz Osječana uspjelo je da dođe s ovima u kontakt te su dogovorno poslali svoje povjerenike u sela Vranjak i Koprivnu da saopće narodu da se diže na ustanak."

Iz sela Kožuha, kotar Doboj, kao povjerenik došao je u Koprivinu Jošić Sreten koji je sa Bogdanom Grujićem iz Koprivne stao terorizirati narod, preteći se ubistvom i paležom svima koji ne bi došli do općine, gdje je bilo zborno mjesto. To je bilo rano u jutro 23. kolovoza 1941. g. Toga jutra pobunjenici su odmah počeli sa puškaranjem.

Većina seljaka iz sela Koprivne, čuvši prvo pucanje i vidjevši da ih nenaoružane gone u opasnost, počelo je bježati sa svojim obiteljima u šumske potoke i skrivati se. Tu su ostali sve dok nije naša vojska pozvala ih sve da siđu u Modrice i prijave se vlastima.

To je bilo u Koprivni. Isto tako slično desilo se i sa seljacima iz sela Vranjaka. Tamo je došao također Grujić Bogdan sa Pantić Trifkom iz Koprivne, koji su na jednaki način pozivah narod na pobunu. Većina stanovnika Vranjaka pobjegla je u šumske potoke i sakrila se sve dok ih vlasti i vojska nisu pozvali da se prijave u Modriču.

Tokom izviđa utvrdilo se da su stanovnici sela Dugo Polje i Podnovlje nakon poziva na uzbunu, počeli bježati prema rijeci Bosni, prešli je i sklonili se u selo Koprivnu, odakle su sišli u Modriču i prijavili se vlastima.

Među onima koji su bježali bilo je i takovih koji su se zadržali na poziv vođa da na rijeci Bosni drže stražu. Čim se zanoćilo oni su pobjegli. Naročita panika zavladala je u selu Podnovlju, kada je ovo počelo sa više strana da gori.

Što se tiče napred pomenutih kolovođa pobune i drugih vodećih osoba ustanka, oni se nalaze zatvoreni djelom u Gradačcu a cjelom u Doboju. Jedino Botić Stevan još uvjek nije uhvaćen, ali postoje izgledi za to.

Na području kotara Gradačac vlada sada potpuni red i mir. Svi oni, koji su pušteni nakon saslušanja, daju dojam da neće više dozvoliti da se u njihovoj sredini razvije bilo kakova pobuna i dobiva se utisak da će biti u budući lojalni spram Državne vlasti i postojećeg poredka. Jedino je potreban taktičan i pametan postupak od strane svih onih osoba, bilo to predstavnika vlasti ili Ustaša, koji vrše uredovanja s tim narodom. Oni su svjesni toga da moraju slušati Vlast i vrlo su pokorni, jer su došli do saznanja da im drugog izlaza nema.

Samo, ako se kod njih izazove panika, onda bježe i tada je potrebno mnogo taktičnosti i opreza da ih se umiri i da dobiju povjerenje u Vlast.

ZA DOM SPREMAN !

Veliki župan:
Dr Vladimir Sabolić

BR. 278

TELEGRAM POSEBNOG OPUNOMOĆENIKA POGLAVNIKA U SARAJEVU OD 11. SEPTEMBRA 1941. GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA KOJIM JAVLJA DA USTAŠE IZ HERCEGOVINE DOLAZE U BOSNU DA UBIJAJU I PLJAČKAJU[1]

Podpis
častnika za šifru:
Bojnik
Jakšić:
D.Š. 11.9.1941.
u 23.10 sati

Oznaka i podpis
kome je dešifrat predat:
Operativni Odjel Glav. Stož. Dom.

NAJŽURNIJE

SADRŽAJ DEŠIFRATA:

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
- Glavni Stožer

ZAGREB

Ustaše iz Hercegovine dolaze u Bosnu i produžuju sa ubistvima i pljačkom.

Nezadovoljstvo radi postupka Ustaša je obće, bez obzira na vjeru. - može doći do općeg ustanka u Bosni.

Zapovjedite odstranjenje ovih ustaša iz Bosne, dok ne bude prekasno.

Naše vojne snage su preslabe, da uguše sadanju pobunu, - treba poslati pojačanja.

V.T.V.br, 798

Generalporučnik LAKŠA[2]

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k.2, reg. br. 11/1-18.**
[2] **Vladimir.**

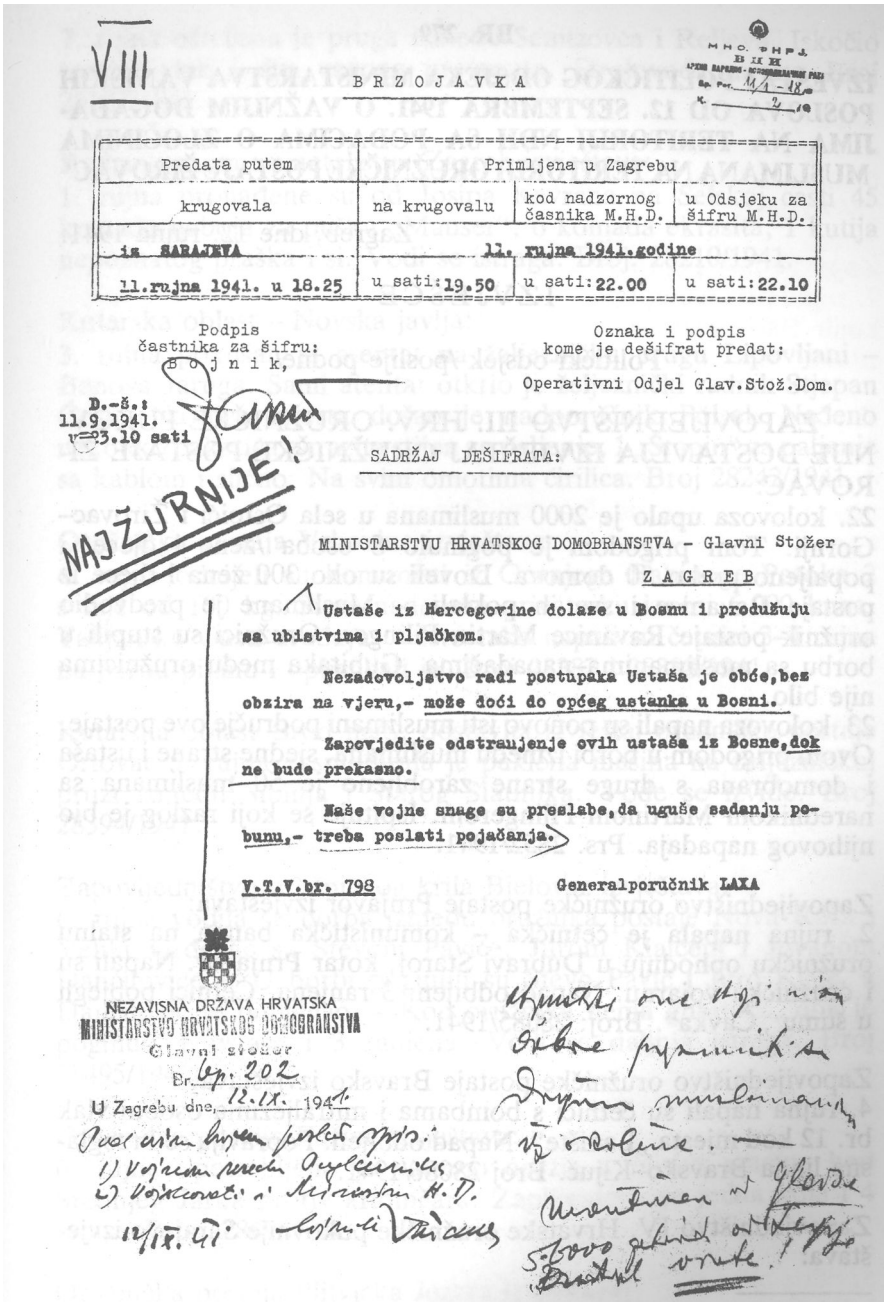

VIII

BRZOJAVKA

Predata putem	Primljena u Zagrebu		
krugovala	na krugovalu	kod nadzornog časnika M.H.D.	u Odsjeku za šifru M.H.D.
iz SARAJEVA	11. rujna 1941.godine		
11.rujna 1941. u 18.25	u sati: 19.50	u sati: 22.00	u sati: 22.10

Podpis častnika za šifru:
B o j n i k,

Oznaka i podpis kome je dešifrat predat:
Operativni Odjel Glav.Stož.Dom.

D.-š.:
11.9.1941.
u 23.10 sati

NAJŽURNIJE!

SADRŽAJ DEŠIFRATA:

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA - Glavni Stožer
Z A G R E B

Ustaše iz Hercegovine dolaze u Bosnu i produžuju sa ubistvima i pljačkom.

Nezadovoljstvo radi postupaka Ustaša je obće, bez obzira na vjeru,- može doći do općeg ustanka u Bosni.

Zapovjedite odstranjenje ovih ustaša iz Bosne, dok ne bude prekasno.

Naše vojne snage su preslabe, da uguše sadanju pobunu,- treba poslati pojačanja.

V.T.V.br. 798

Generalporučnik LAXA

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
Glavni stožer
Br. bp. 202
U Zagrebu dne, 12.IX. 1941.

Odsjek ustrojbeno poslove rješ.:
1) Vojnom uredu Poglavnikovu
2) Vojničkoj nadzornom M.D.
12/IX. 41.

Faksimil dokumenta br. 278

BR. 279

IZVEŠTAJ POLITIČKOG ODSJEKA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA OD 12. SEPTEMBRA 1941. O VAŽNIJIM DOGAĐAJIMA NA TERITORIJI NDH SA PODACIMA 0 ZLOČINIMA MUSLIMANA NA TERITORIJI ORUŽNIČKE POSTAJE ŽIRO VAC[1]

Zagreb, dne 12. rujna 1941.

I Z V J E Š Ć E

Politički odsjek /poslije podne/

ZAPOVIJEDNIŠTVO III. HRV. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE DOSTAVLJA IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE ŽIROVAC:

22. kolovoza upalo je 2000 muslimana u sela Ostoići i Žirovac-Gornji. Tom prigodom je poginulo 8 osoba /žene i djece/ i popaljeno preko 50 domova. Doveli su oko 300 žena i djece iz postaje Ravanice i sve ih poklali. - Muslimane je predvodio oružnik postaje Ravanice Martin Pilinger. Oružnici su stupili u borbu sa muslimanima-napadačima. Gubitaka među oružnicima nije bilo.

23. kolovoza napali su ponovo isti muslimani područje ove postaje. Ovom prigodom u borbi između muslimana, sjedne strane i ustaša i domobrana s druge strane zarobljeno je 50 muslimana sa narednikom Martinom Pilingerom. Ispituje se koji razlog je bio njihovog napadaja. Prs. 2852/1941.

Zapovjedništvo oružničke postaje Prnjavor izvještava:
2. rujna napala je četnička - komunistička banda na stalnu oružničku ophodnju u Dubravi Staroj, kotar Prnjavor. Napali su i oružničku vojarnu. Napad odbijen. 3 ranjena. Četnici pobjegli u šumu „Čavka". Broj: 28085/1941.

Zapovijedništvo oružničke postaje Bravsko izvještava:
4. rujna napali su četnici s bombama i mitraljezima osobni vlak br. 12 kod mjesta „Lanište". Napad odbijen. Popravlja se brzoglasna linija Bravsko-Ključ. Broj 28086/1941.

Zapovjedništvo IV. Hrvatske oružničke pukovnije Sarajevo izvještava:

[1] **Kopija u vn, Vojni arhiv, ANDH, k. 239, reg. br. 33/4.**

7. rujna oštećena je pruga između Semizovca i Reljeva. Iskočio teretni vlak i dva vagona prevrnuta. Strojovođa mrtav. Broj 28107/1941.

Redarstvenom ravnateljstvu Zagreb izvještava:
1. rujna pronađene su od Josipa Kavrana na Selskoj cesti 45 komada naboja za pušku „Mauser", 6 komada ekrasita, 1 kutija nepoznatog praška i si. Vodi se istraga. Broj. 28210/1941.

Kotarska oblast - Novska javlja:
3. rujna pokušan je atentat na željezničku prugu Lipovljani - Banova Jaruga. Sami atentat otkrio je željeznički radnik Stjepan Ćoso. Na lice mjesta došao je nadporučnik Pölsel. Nađeno nekoliko paketića ekrazita stijen za paljenje, 1 „Štapin" za paljenje sa kablom i slično. Na svim omotima ćirilica. Broj 28242/1941.

Oružnička postaja Vrhovine izvještava:
4. rujna odnijeli su komunisti iz Gornjega Babinoga Potoka 2 svinje od 100 kg. Šteta nanesena privatniku iznosi 6.000 kuna. Talijanske vlasti uređuju. - Isto tako napali su četnici 3-4 rujna na parnu pilanu i opljačkali je. Broj 28387 i 28388/1941.

Kotarska oblast Brod na/S. dostavlja izvještaj oružničke postaje Oriovac 5. rujna eksplodirala je paklena mašina na željezničkoj pruzi između Sibinja i Starog Slatinika. Vode se izvide. Broj 28394/1941.

Zapovijedništvo oružničkog krila Bjelovar izvještava:
6. rujna vodila se borba između oružnika postaje Nova Rača i Veliki Grđevac sa Stevom Paviće, Jurom Klaićem i Jovanom Dančilovićem. U borbi poginuli su Stevo Pavić i Juro Klaić, a Dančilović je pobjegao. - Kod oružnika nema gubitaka, dok je poginuo 1 ustaša i 3 ranjena. Vodi se daljnja istraga. Broj 28495/1941.

Oružnička postaja Fužine izvještava:
6. rujna upotrebljeno je vatreno oružje u blizini granice kod Srednjeg Jarka protiv kriomčara. Zaplijenjena su jedna kola i 4 konja. Broj: 28496/1941.

Oružnička postaja Plitvička Jezera izvještava:
5. rujna prekinuta je brzoglasna linija kod Plitvičkog Leskovca.

Četnici pucali na samovoz i ranili Željka Krausa. Borba još traje. Broj: 28497/1941.

Zapovjednik oružničkog krila Vinkovci izvještava:
6. rujna prebacilo se između Rače i Bosuta na našu stranu 20 četnika. Nakon borbe četnici se povukli prema selu Grku. Broj: 28498/1941.

Zapovijednik pogranične straže Sošice izvještava:
7. rujna poslana ophodnja u pravcu prema Kalju napadnuta je od kojih 100 komunista u šimi „Borik". Moli se pojačanje. Broj: 28499/1941.

Zapovijedništvo IV. Hrvatske oružničke pukovnije Sarajevo izvještava:
4. rujna kod željezničke postaje Stambolčić, kotara Rogatica napadnut je vlak od četnika. Ranjen je jedan oružnik i jedan domobran. Zaplijenili četnici 80 pušaka i 20 sanduka naboja. Broj: 28500/1941.

Zapovijedništvo IV. Hrvatske oružničke pukovnije Sarajevo izvještava:
3. rujna napali su četnici oružničku postaju Ozren. Napadaj odbijen. Broj 28503/1941.

Zapovijednik oružničkog krila Osijek izvještava:
7. rujna nađena je na željezničkoj pruzi Osijek - Našice kao i na pruzi Osijek - Vinkovci jedna paklena mašina. Do eksplozije nije došlo. Vodi se istraga, broj: 28555/1941.

Zapovijedništvo IV. Hrvatske oružničke pukovnije javlja:
6. rujna oko 200 pobunjenika srušili su 3 mosta na putu Praća-Pale, kod sela Podvitez, kotar Sarajevo. Poduzete su mjere. Broj: 28556/1941.

Zapovjedništvo IV, Hrvatske oružničke pukovnije javlja:
Noću 5-6 rujna na putu Nevesinje-Ulog u mjestu Šljive, kotara Nevesinje četnici su razoružah jednog časnika i domobrana 40. Broj: 28557/1941.

Zapovijedništvo IV. Hrvatske oružničke pukovnije Sarajevo javlja:
5. rujna odbijen je četnički napadaj na oružničku postaju Valetovo krila Goražde. Broj 28558/1941.

Zapovjedništvo oružničkog voda Brčko javlja:
7. rujna osvojili su četnici oružničku postaju Lopare, vode Tuzlanskoga. Prijeti opasnost postaji Šibošica i Celić. Potrebna pomoć Broj: 28559/1941.

Zapovijednik oružničkog krila u Zagrebu dostavlja izvještaj oruž. post. Krašić:
6. rujna pucali su četnici na oružničke ophodnje i mjesne ustaše ispod sela Rude, kotara Jastrebarsko. Tom prigodom ranjen je ustaša Josip Penić, a jedan je ubijen. Broj: 28563/1941.

Nadstojnik odsjeka:
/potpis nečitak/

BR. 280

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE PAZARIĆ OD 12. SEPTEMBRA 1941. KOTARSKOJ OBLASTI SARAJEVO 0 POUBIJENIM PRAVOSLAVCIMA OD STRANE USTAŠA I DOMOBRANA[1]

ORUŽNIČKA POSTAJA PAZARIĆ
Broj: 1195
Dne 12 rujna 1941 god.
PAZARIĆ kotar Sarajevski.

Obavješćaj o izginulim seljacima pobunjenicima u Drozgometvi od strane potjernih odjeljenja pri tjeranju četnika-pobunjenika dostavlja.

KOTARSKOJ OBLASTI

SARAJEVO

Dana 11 rujna 1941 god. izaslata je ophodnja ove postaje oružnički vodnik Ivan A. Jozić, pokusni oružnik Ahmet Plavčić, i pomoćni oruž. Redžo Kovačević, Mušan Zec i Ahmet Hota u selu Drozgometvu, koja je u prisutnosti seljaka Mate Janjića i Riste Turuntaša oca iz Drozgometve pronašli da su niže navedeni pobunjenici i četnici poginuli na dan 1,2, 3 i 5 rujna **1941** god. i to:

[1] Kopija u vn, Vojni arhiv, ANDH, **k. 155, reg. br. 16/2a.**

	IME I PREZIME	OČEVO IME	ODAKLENJE	STAROST I POL
1/	Vaso Turuntaš	pok. Milana	iz Drozgometve	48 god. Muško
2/	Luka „	„ Tome	» »	55 »
3/	Nikola „	„ Đure	» »	48 »
4/	StevanVukanović	», Dure	» »	60 »
5/	Andrija Elčić	„ Jove	» »	61 »
6/	Mladen „	„ Andrije	» »	35 »
7/	Branko „	„ Bogdana	» »	15 »
8/	Triša Aćimović	» Jove	» »	32 »
9/	Pavle	» »	» »	45 »
10/	Jovo „	„ Pavle	» »	18 »
11/	Vojno „	„ Marka	» »	18 »
12/	Jovo Duburić	„ Lazara	» »	41 »
13/	Relja „	» Jove	» »	22 »
14/	Duka „	„ Lazara	» »	77 »
15/	Janko Vukadinović	„ Riste	» »	28 n
16/	Vukosava „	„ Janka	» »	15 Žensko-djevojka
17/	Simo Krunić	„ Pero	» »	55 Muško
18/	Radoja „	„ Vase	» »	28 »
19/	Sava Kuzman	„ Nikole	» »	75 »
20/	Nikola „	„ Save	» »	50 »
21/	Nedo „	» »	» »	28 »
22/	Stevo „	» »	» »	30 »
23/	Milan Neretljak	» »	» »	30 »
24/	Pero Banduka	„ Vučine	» »	43 »
25/	Nikola „	» »	» »	47
26/	Spaso „	sin Riste	» »	41 »
27/	Dejan „	pok. Spase	» »	18 »
28/	Vido	sin Stevanov	» »	30 »
29/	Vlado Šakota	pok. Alekse	» »	49 »
30/	Mirko Stupar	» »	» »	32 »
31/	Blagoje Šarenac	„ Manojla	» »	30
32/	Jovo Šarenac	» »	» »	27 »
33/	Simo Elčić	„ Lazara	» »	55 »
34/	Marko Kuzman	„ Petra	» »	60 »
35/	Vojno Gogić	sin Koste	„ Vrančića	18 »
36/	Mile „	„ Tomin	» »	16 »
37/	Dorđo Gogić	pok.Jove	» »	36 »
38/	Milan Aćimović	„ Save	» »	30 »
39/	Sava Kraišnik	„ Jovan	„ Bara	59 »
40/	Kojo	„ Save	» »	28 »
41/	Rede	pok Koje	» »	6 »
42/	Radojka „	» »	» »	4 žensko
43/	Đuro Jerko	„ Vasilja	» »	34 Muško
44/	Mićo „	„ Save	» »	28
45/	Mladen „	„ Riste	» »	30
46/	Dejan „	„ Miće	» »	18
47/	Šurko „	„ Ilije	» »	31
48/	Toma Stanojević	„ Pere	» »	47 »

	IME I PREZIME	OČEVO IME	ODAKLENJE	STAROST I POL
49/	Srpko Stanojević	pok. Pere	iz Bara	26 god. Muško
50/	Kojo	„ Miče	» »	37 „ „
51/	Jovo „	» »	» »	28 „ „
52/	Gliša	» »	» »	32
53/	Stoja Kraišnik	„ Save	» »	15 „ Đevojka
54/	Đorđo Soldat	pok. Stevana	iz Bara	40 god. muško
55/	Blagoje „	„ Sime	» »	35 „ „

Teže ranjenih i to:
1/ Radoja Banduka sin Stevanov iz Drozgometve
2/ Stjepan Gogić pok. Vasilja iz Vrančića
3/ Stana Vukadinović žena pok. Janka iz Drozgometve
4/ Sretko Kraišnik pok. Save iz Bara 11 god. star, svi gore navedeni su Grko-istočne vjere, općine Bjelašničke-Hadžići, kotara Sarajevo.

Svi gore poginuli četnici i jataci u navedenim pobunjeničkim selima su zakopani.

Po kome su sve gore navedeni poginuli t. j. ko ih je pobijo nije se moglo ustanoviti, jedino se zna to da su većinom poubijani od strane Tabornika iz Pazarića Ace Kolarića i ustaškog rojnika Ante Brkljačića iz Hadžića i pojedini civili koji su se digli u potjeru za četnicima i jatacima.

Prednje se dostavlja na znanje i daljnjeg nadležnog postupka.

DOSTAVLJENO:
4 Oružničkoj pukovniji Sarajevo
i Krilnom zapovjedništvu „
redarstvenim putem.

Zapovjednik postaje:
oružnički narednik,

Jozo **Drljo,** s.**r.**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U SARAJEVU
Broj: 677/41. Taj.
15 rujna 1941 godine
Sarajevo.

Sarajevo, dne 15/IX. 1941.

Velikoj Župi Vrhbosna,
Sarajevo.

Čast mi je prednje dostaviti Vam s molbom na znanje.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik:
/potpis nečitak/

BR. 281

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA GOSPIĆ OD 14. SEPTEMBRA 1941. GRUPI GENERALA LUKIĆA KOD TALIJANSKE 2. ARMIJE 0 SITUACIJI NA SVOME PODRUČJU SA PODACIMA 0 ZLOČINIMA USTAŠA U SELU SMILJAN[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
ORUŽNIČKOG KRILA
GOSPIĆ
T. Broj 248

GRUPI GENERALA LUKIĆA KOD II. TALIJANSKE ARMATE

KARLOVAC.

Gospić, 14. rujna 1941.

Savezno zapoviedi Ličkog Zdruga V.T.Broj 118/41. i zapoviedi I. Hrvatske oružničke pukovnije Taj.J.S.Broj 640/41. godine vojno-administrativna situacija u vezi sa komunističko-četničkom akcijom na području ovog krila u prošla 24 sata bila je sliedeća:

U toku 13. rujna 1941. godine talijanske vojne vlasti sa 3 svoja teretna samovoza dovezle su u Gospić izbjegle Srbe, a koji su žitelji grada Gospića i to mahom žene i djecu. Ovi povratnici sada tjeraju iz svojih kuća nastanjene po Ravnateljstvu za ponovu, Hrvate, a tako isto traže od ovdašnjih hrvatskih vlasti, da im se vrate njihove pokretne stvari, koje da su navodno sve Hrvati odnijeli. Međutim poznato je, a savezno izviešću ovog krila Taj. Broj 131 od 7. kolovoza, 139 od 9. kolovoza i 158 od 18. kolovoza 1941. godine, da nisu sve Hrvati njima odnijeli.

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 67, reg. br. 29/4-1.**

Intervenisao sam kod zapoviednika 2. talijanske pješačke pukovnije u Gospiću, da bi čim prije oslobodio područja oružničkih postaja ovog krila i to Bunić, Podlapac, Udbina, i druge od četničko-komunističkih bandi, pa mi je isti obećao, da će Bunić i Podlapac u toku ovog tjedna rasčistiti.

Danas sam dobio dopis od zapoviednika 2. talijanske pješačke pukovnije iz Gospića u kojem mi je stavio pismeno pitanje, da li su oružnici ovog krila Mijo Krušić i Ahmo Kalauzović, 12. o.mj. kada ih je talijanski samovoz prevozio iz Udbine u Gospić, vidjeli trojicu Srba na putu između Udbine i Gornje Ploče, a u vrijemenu kada je samovoz stajao radi opravke, i talijanski vojnici davali cigarete, da je jedan od ovih Srba bio naoružan. Pomenutom zapoviedniku odgovorio sam, a na temelju saslušanja imenovanih oružnika /čija saslušanja se nalaze u spisima ovog krila/ da oružnici su vidjeli zaista da su talijanski vojnici davali ovim Srbima cigarete i da je jedan od ovih Srba imao na sebi kaput pa je njima izgledalo da je nešto, pod kaputom ali da oni oružnici nisu mogli vidjeti šta je jer je kaput ovaj seljak ostavio prije toga u kući Sime Baste.

Tahjanske vojne vlasti u toku 13. o.mj. nisu dale izvesti pojedincima privatno nabavljeno žito kako iz mlina, tako i iz skladišta koje se nalazi u zgradi ovdašnje Županije, svakako zamišljajući da se ovo iz Gospića izvozi.

13. rujna 1941. godine kombinovana oružnička ophodnja od naših i talijanskih oružnika, a sa našim oružničkim vodnikom Ivanom Starčevićem, vršila je pretres po nekim kućama u selu Smiljanu, kotara Gospić, u cilju pronalaska komunističkog materijala zaostalog od poznatog gospićskog komuniste Jakova Blaževića, i tom prilikom su naišli u jednoj kući na zgarište na kojem je bilo ostataka ljudskih leševa, t.j. pougljenisanih. Povodom ovog slučaja talijanski oružnici su se zgražavali i rekli da će izviestiti svoju komandu o tome i da će ponova ići tamo oni sami, da bi ovo fotografirali i zatim leševe zakopali. Ovi leševi su ostatci rada neodgovornih činilaca tako zvanih „Divljih ustaša", ali se ustanoviti ne može koji su i kada to učinili. O ovome će se voditi evidencija i čim se prikupe pozitivne činjenice izviestit će se.

Drugih važnijih događaja od poslijednjeg izviešća na području ovog krila nije bilo.

Razaslato:
Grupi generala Lukića Karlovac,
Opć. upravnom povjereničtvu Karlovac, i
Zapovj. I. Hrv. oružnič. pukovnije Zagreb.

Zapoviednik bojnik:
Seidl[2]

[2] Adolf.

BR. 282

OKRUŽNICA PREDSJEDNIŠTVA VLADE NDH OD 15. SEPTEMBRA 1941. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA 0 NADLEŽNOSTIMA I POSLOVIMA U VEZI SA PRELASKOM IZ JEDNE VERE U DRUGU[1]

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

OKRUŽNICA

Kod državnog ravnateljstva za ponovu osnovan je posebni vjerski odsjek u čiju nadležnost spadaju sva pitanja, koja se odnose na prelaženje sa grko istočne vjere na vjeru katoličku, muslimansku ili evangeličku. Povodom toga stavlja vam se do znanja sliedeće:

1) Svi poslovi, koji stoje u vezi sa gore navedenim vjerskim prelazima imaju se riešavati sporazumno sa rečenim vjerskim odsjekom. Sve upute koje bude rečeni vjerski odsjek izdavao mjerodavne su, pa ćete stoga naložiti svojim područnim vlastima, da se tih uputa imaju držati. Isto tako imaju podređene oblasti na zahtjev vjerskoga odsjeka istomu dostavljati sve zatražene podatke.

2) Saobćuje vam se da uputite sve područne oblasti da se od molitelja, koji žele vjerski prelaz nesmije ubrati nikakova posebna pristojba osim one koja je po Zakonu propisana, t.j. propisana biljegovna pristojba na molbu odnosno riešenje. Oblasti moraju molitelje podučiti, da mogu podnašati kolektivne molbe, a u slučaju kolektivni molbi bez obzira na broj podpisnika ima se primieniti biljegovna pristojba kao da je samo jedan molitelj u slučajevima, gdje je takav obzir radi siromaštva molitelja umjestan. Sa strane državne riznice neće u tome pogledu biti nikakovih zapreka.

3) Imate sve određene Oblasti uputiti i naložiti im, da molbe u ovom predmetu imaju riešavati bez ikakvog odvlačenja.

4) U slučajevima, da prelaz traže osobe, čije je političko ponašanje nepovoljno ili sumnjivo kao što su učitelji, stanoviti obrtnici, napose gostioničari, trgovci, te one osobe koje su se politički isticale, treba o tome podnijeti izvješće rečenome vjerskome odsjeku, i dozvolu će moći izdati u takvim slučajevima

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 168, reg. br. 53/4-1.

odnosno molbu odbiti samo Veliki župani u sporazumu sa vojarskim odsjekom.

5) Imate područnim oblastima izdati nalog, da strogo paze, na to, da nitko ne vrši bilo kakvog moralnog ili materijalnog pritiska, a najmanje da silom prinuđuje bilo koga, da prelazi sa jedne vjere na drugu, takove počinitelje imadu u tom poslu najenergičnije spriečiti, Velikog župana izviestiti, te protiv njima po zakonu postupati.

6) Područne su oblasti dužne sve one, koji su iz jedne vjere na drugu prešli ili preći kane sa svim sredstvima najustaškiji zaštititi protiv svakome bilo predbacivanju bilo osvećivanju ili inom bilo kakovom uznemirivanju.

7) Područne su oblasti napose dužne pružiti svaku zaštitu i osobnu i imovinsku sigurnost onima koji sa vjere na vjeru prelaze, kao i svim državljanima Nezavisne Države Hrvatske.

8) Kotarske su oblasti dužne voditi točnu očevidnost sa svima, koji vjeru mjenjaju, te putem Velikog župana vjerski odsjek kod Državnog ravnateljstva za ponovu izvješćivati imenični popisom. Taj imenički popis mora sadržavati:

a) Ime i prezime, ime roditelja, te imena sve djece sa naznakom muške ili ženske.

b) Godinu rođenja za svaku osobu.

c) Zvanje, zanimanje i stalež /oženjen, neoženjen i udovac ili udovica/.

d) Selo, općina, kotar, velika župa.

e) Imućstveno stanje /pokretno, nepokretno, i približnu vriednost/.

f) Dan kada je prelaz zamoljen i kada objavljen.

g) Vladanje prije i nakon prelaza

h) Posebne opaske

Kotarske su oblasti dužne podnijeti ovakovo izvješće i o svima onima, koji su sa jedne vjere na drugu prešli prije ove okružnice.

Obavijest: Ministarstvu unutarnjih poslova, time da ovu okružnicu ima dostaviti svim Velikim županima te vjerskom odsjeku kod Državnog ravnateljstva za ponovu.

Zagreb, 15 rujna 1941

GLAVNI TAJNIK
Predsjedništva vlade
U.Z.
IVANKOVIĆ s.r.

BISKUPSKI ORDINARIJAT
BANJA LUKA
Broj: 4592/41
Banja Luka, 27 rujna 1941.

Prednje se stavlja vlč. dušobrižnom svećenstvu na znanje ravnanja radi.

FRA JOZO
MP **biskup.-**

L

BR. 283

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI LIVNO OD 15. SEPTEMBRA 1941. UPRAVNOM POVJERENIKU KOD ITALIJANSKE 2. ARMIJE O SITUACIJI NA SVOJOJ TERITORIJI I STANJU PRAVOSLAVNOG ŽIVLJA POSLE IZVRŠENIH USTAŠKIH ZLOČINA[1]

KOTARSKA OBLAST U LIVNU.
Broj: 17/41 V.T.
15/IX. 1941. god.
LIVNO.

Predmet: Stanje javne sigurnosti.
Na T. broj 146/41.

UPRAVNOM POVJERENIKU KOD II ITAL. ARMADE

SUŠAK.

U vezi naloga Velike Župe Pliva i Rama u Jajcu T. broj 146/41 od 8. rujna t.g. podnosi se slijedeći izvještaj:

Općenito stanje javne sigurnosti nije dobro. Već je prošlo dva mjeseca od pobune te u zadnje vrijeme relativno vlada mir, ali se posljedice osjećaju na svakome kraju. Mnogo imade napuštenih domova i imanja, djelomično potpuno praznih a djelomično sa nekoliko preostalih članova porodica bivših grko-isfočnjaka i

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 220, reg. br. 39/3.**

to većinom žena i djece. Narod je prilično deprimiran i živi u nekom strahu. Po dolasku italijanskih trupa taj strah kod našeg svijeta nije mnogo popustio.

Preostali pojedinci grčko-istočnjaci od kojih su se nekoji borili a drugi bili po šumama polako se vraćaju kućama i do sada ih se je vratilo oko 150. Narod se boji ovih a osobito od kako je 14 grčko-istočnjaka većinom žena i djece izišlo iz jame gdje su bili bačeni. Istina od dolaska Itahjana nije bilo nikakvog napadaja ali svejedno jedni druge gledaju sa nepovjerenjem.

Na području kotara bilo je oko 6.000 izbjeglica što iz Glamočkog a što iz Grahovskog kotara. Iz Glamočkog se je do sada vratila većina i ostalo je još oko 1000 a iz Grahovskog 450, koji su svi djelomično smješteni u samome Livnu a djelomočno u selima bivših grčko-istočnjaka. I to dosta uzenemirava narod. Krađa i pljačke bilo je na sve strane a i danas imade pomalo. Poduzimaju se sve potrebne mjere na suzbijanje, no svagdje je nemoguće dospjeti. Italijani drže korektno ali i prilično pasivno. Izdah su proglase radi prikupljanja oružja i zaštite svih i svakoga bez razlike na vjeru. U poslove naše uprave ne miješaju se.

Jedan oficir Italijanske vojske uselio je u kotar radi održavanja veze. Od njihovog dolaska desila su se dva nemila incidenta no i oni su na miran način riješeni i to:

I. Dne 6/IX.1941. u 23 sata pokusni oružnik postaje Livno Pušić Mijo u pijanom stanju bacio je iz svoga privatnog stana jednu defenzivnu bombu. Od pucnja iste uznemirio se je grad a i ovdašnja italijanska posada. Italijani su ga uhapsili, no pošto su ustanovili, da nije to upereno protiv njih pustih su ga. Odmah je otpušten iz službe i predat na daljnji postupak našim vojnim vlastima.

II. Dana 6/IX. 1941. god. u 3 sata posle podne stožerni pobočnik Kaić Vlado iz Livna dao je uhapsiti na svoju ruku težaka Džaju Jakova. Sutra dan t. j.7/IX. zapovjednik italijanske posade dao je radi toga uhapsiti sto. pobočnika Kaića Vladu. Za sve to ja ništa nijesam znao. Zapovjednik Italijanske posade pozvao je nato mene, logornika i gradonačelnika i rekao nam je, da je Kaića uhapsio da će ga predati njihovom prijekom sudu. Naime zapovjednik Italijanske postaje saznao je, da se kod nekoga mlinara nalazi oružje i pretresom pronašli su kod istoga mlinara jednu vojničku, jednu civilnu pušku i jedan revolver. Kaić da je postumnjao na Džaju da je on to Itahjanima prijavio, pa da ga je radi toga dao uhapsiti i još da mu je prijetio da će ga ubiti kada Italijani

odu. Ovim da je Kaić počinio zločin iz t. 2 proglasa za koji je predviđena smrtna kazna. Na naše zauzimanje pustio je Kaića.

U selu Guberu Italijani su također pravili pretrese radi pronalaska oružja. Našli su jednu vojničku pušku i pritvorili su 9 osoba.

Intervenisao sam i 5 su ih odmah pustih a 4 su držah 3 dana u pritvoru.

Inače drugih događaja nije bilo-

Kotarski predstojnik:
M.P. /potpis nečitak/

BR. 284

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKE POSTAJE BRAVSKO OD 16. SEPTEMBRA 1941. O VOJNOJ SITUACIJI NA SVOME PODRUČJU SA PODACIMA O ZLOČINIMA USTAŠA U SELIMA JASENOVAC I BRAVSKO[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
3. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

J.S.Broj 1090.

Izvješće o situaciji na
području postaje Bravsko.

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

ZAGREB

Banja Luka, 22. rujna 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Bravsko sa dopisom Broj 862. od 16. rujna 1941. dostavlja slijedeće izvješće:

„Dne 16. rujna 1941. četnička rulja od oko 50 četnika napala je u 7.45 sati u mjestu Bravski Vaganac, 17 bojnu satniju. U ovoj borbi učestvovala je cela satnija, 10 oružnika ove postaje i nešto

[1] Kopija u VE, Vojni arhiv, ANDH, k. 152, reg. br. 38/10.

ustaša. U borbi je poginulo 6 domobrana i 8 ranjeno. Od oružnika nije nitko ranjen niti poginuo. Leševi domobrana preneti su u Bos. Petrovac, a ranjeni upućeni su u bolnicu na liječenje u Bos. Petrovac. U ovoj borbi, ubijeno je 12 četnika čiji su leševi ostali na mjestu borbe, a bilo ih je i ranjenih oko 20 ali se nijesu mogli pronaći uslijed guste šume i što su ih njihovi drugovi odnosili sa sobom.

16. rujna 1941. polusatnija 5 ustaške bojnice, u mjestu Jasenovcu spalila je više seljačkih kuća i sve što je u tome mjestu zatečeno živo, poubijano je i spaljeno u izgorjelim kućama U istom ovome selu uhvatili su 5 seljaka koji su kosili travu na livadama pa su i njih ubili. 17. rujna t.g. ista satnija zapalila je 10 kuća u samome mjestu Bravsko, te sve što su zatekli živo, žensko i muško poubijali su i spalili u kućama. Poslije ovoga ustaške jedinice povukle su se u Bos. Petrovac.[2]

Sada je stanje javne sigurnosti na području ove postaje veoma ugroženo, jer su svi odrasli seljaci odbjegli u šumu, radi stvaranja jačeg fronta protiv nas i naše vojske, te prema tome može se pozitivno očekivati svakog momenta katastrofa ove postaje, t.j. kako ljudstva tako i svega ostalog što se u postaji nalazi.

Dne 16. rujna 1941. oko 13 sati, poslije prolaza osobnog vlaka, četnici su na mjestu „Rijeka" digli željezničku prugu u zrak, u dužini od oko 50 metara. Vlak iz Bravskog za Prijedor uslijed razrušenja pruge nije se mogao vratiti. Na 17 rujna t.g. ovaj je vlak išao samo do Grmeča, odnosno do Rijeke, gdje je preuzeo putnike i ostali materijal od tamo dolazećeg vlaka i prevezao do Bravskog. Porušeni dio pruge opravlja se i možda će još u toku dana biti gotova i promet će se normalizirati.

Željeznički brzoglasni saobraćaj od Bravskog prema Prijedoru pokidan je, koji se sada opravlja. Također je brzoglasna linija od Bravskog prema Bos. Petrovcu na više mjesta isječena i veze sa Bos. Petrovcem nema. Ove se linije opravljaju po radnicima iz Ključa uz osiguranje po oružnicima ove postaje.

Pobudom ustaške akcije, svo stanovništvo iz ovdašnjih sela koje nije izginulo odbjeglo je u šumu i sada je izazvato na odlučnu borbu i osvetu prema mjesnoj posadi i ovoj postaji, pa je sada očekivati svakog momenta najogorčenije njihove napade na mjesto Bravsko, gdje postoji velika opasnost za želez. postaju na kojoj se nalazi veliki materijal, a naročito što ima mnogo streljiva.

Da bih mogao istrajati u ovoj teškoj i nesnosnoj borbi protivu pobunjenika, a što je amanetno za oružnički poziv i mene samog,

[2] Vidi. dok. br. 298.

potrebna mi je hitna pomoć pojačanje bar sa još 5 oružnika, jer se tek sada može mishti na pobjedu i samoodržanje postaje u rukama oružnika, pa stoga i ponovo molim za najhitniju pomoć u ljudstvu.

Svakodnevna borba t.j. do sada 11 četničkih napada na ovu postaju, kao i borbama na terenu, ljudstvo se izmorilo i nije više tako jako i sposobno za izdržljivost u očekivajućim ponovnim napadima i borbama, pa radi toga je neophodna potreba pojačanje ove postaje."

Prednje izvješće dostavljam s molbom na uvid.

DOSTAVU ANO:
Vrhov. oruž. zapovjedništvu Zagreb,
Ravnatelj, za jav. red i sigurnost,
Velikom Županu Župe Sana i Luka i
Vrbaskom diviziskom području.-

Zapovjednik, pukovnik
Novak puk.[3]

[3] Viktor.

BR. 285

REFERAT BOGDANA RAŠKOVIĆA OD 17. SEPTEMBRA 1941. MILANU NEDIĆU O STANJU SRBA U NDH I NA TERITORIJI POD OKUPACIJOM ITALIJANA I ZLOČINIMA KOJI SE VRŠE NAD NJIMA[1]

PREDMET:

Spašavanje Srba iz Nezavisne države Hrvatske i preseljenje srpskih porodica sa teritorije bivše Slovenačke okupirane od strane italijanskih vojnih vlasti.

Gospodine Pretsedniče,

Čas mi je podneti pismeni izveštaj sa puta koji sam učinio sa nemačkim podoficirom - Gefrajterom Francom Špindlerom, a po pismenom naređenju Vojnog zapovednika nemačke vojske u

[1] Prepis u **vn,** Vojni arhiv, ANDH, k. **61,** reg. br. **17/12-2, 4, 6.** Prepis referata dostavio je Prijavni ured hrvatskog domobranstva u Zemunu 8. oktobra **1941.** Ministarstvu hrvatskog domobranstva, Glavnom stožeru, uz izveštaj o situaciji u Srbiji, k. **61,** reg. br. **17/12-4.**

Srbiji, a na molbu i zahtev Ministara Gospode Pantića Dušana, Cincar-Markovića Aleksandra, Ulmanskog Milana, Letice Dušana i drugih uglednih ličnosti iz srpskih i nemačkih krugova.

Pre nego što otpočnem da izlažem činjeničko stanje smatram kao svoju prvu dužnost da zahvalim Zapovedniku nemačke vojske u Srbiji generalu gospodinu Dankelmanu i naročitu zahvalnost pukovniku Gospodinu Fursteru, komandantu Herehnachrihten Fuereru (k-tu vojne obaveštajne službe) u Srbiji, koji nam je po četvrti put omogućio da se nekoliko hca nemačke vojske radi većeg uspeha i spasavanja najboljeg cveta srpstva od ruku hrvatskih ustaša i čuvanje naših glava u vršenju plemenite, teške nacionalne misije odemo u razna mesta Nezavisne države Hrvatske. Pukovnik gospodin Furster za ovu nacionalnu i tužnu misiju stavio mi je dva svoja oficira Gospodu kapetana Šilte i poručnika Fišera, kojima na ovaj način toplo zahvaljujem, kao i svoga vrednog i sposobnog gefrajzera Franca Špindlera, koji zajedno samnom sa ljubavlju radi na spasavanju srpstva. Ne manju zahvalnost dugujemo gospodinu ritmajsteru Pihtu, kao i ostaloj gospodi iz Komande Štaba vojnog zapovedništva nemačke vojske u Srbiji, koji na svakom koraku pružaju pomoć da se spasu i sačuvaju od logora i zatvora desetinama hiljada srpskih porodica na području Nezavisne države Hrvatske.

Ovu misiju preuzeo sam iz svoje lične inicijative, bez ikakve nagrade, obavljajući je predano, uz odobravanje i pohvalu svih izbeglica, koje smo na hiljade preveli ovamo.

Činjeničko stanje u Nezavisnoj državi Hrvatskoj.

Srbi u Nezavisnoj državi Hrvatskoj ubijaju se, kolju, muče i progone načinom koji nije poznavala do danas istorija našeg i drugih naroda. Po iskazima nemačkih upućenih krugova, kao najmerodavniji ubijeno je od meseca aprila do danas 350.000 Srba, a pored toga u raznim zatvorima i logorima ove nove države nalaze se zatvoreni po prilici 50.000, žene, deca i ljudi. Pored zatvorenih Srba nash smo u logoru Jasenovcu i 50 Nemaca, članova nemačkog Kulturbunda, za koje nemačke vojne vlasti neznaju a verujemo da ih na drugim mestima ima i više, pa smatram za svoju dužnost da o ovom obavestim Zapovjedništvo nemačke vojske u Srbiji i da ga molim da nemačku pratnju koja me prati u vršenju ove nacionalne misije što pre pošlje da pored Srba, čija imena su uneta u posebni spisak koji ide kao prilog ovog izveštaja, izvučemo iz logora Jasenovac i to Rudolfa Sinka

i 49 folksdojčera, pošto je život pod otvorenim nebom, bez hrane i svake higijene nesnošljiv te može svakog trenutka nastupiti teža oboljenja i smrt.

1) Transportovanje Srba železnicom obavlja se u zatvorenim teretnim vagonima na jedan nečovečanski način, tako da je kod preseljenja logora iz Gospića u Jasku stigao transport 20 avgusta sa 5 a 25 avgusta sa 11 mrtvih Srba. U vagonu su bacani po 70 ljudi i tako putovah 3 dana bez hrane i vode, kako kod uređivan ukrcavanja dvojica su kao suvišni preostali, to su ustaške straže izvršile streljanje na licu mesta a na oči svih Srba koji su transportovani za Jasku.

2) Na dan 31 avgusta prebačeno je iz Bosne preko SI. Broda grupa od 500 Srba i na prelazu preko provizornog mosta na reci Savi ustaške straže ubile su 40 Srba koji su prebačeni i sahranjeni na bosanskoj strani.

3) Bolnica za lečenje umobolnih ljudi u Vrapču dobila je po iskazu lekara akt ustaškog zapovedništva da se primi na lečenje jedan umobolni ustaša i da se lečenje otpočne odmah jer dotično lice zaslužno za ovu državu pošto je ubio preko 700 Srba, pa će biti po ozdravljenju koristan i za druge zadatke.

4) U Nezavisnoj državi Hrvatskoj danas postoje dve vrste zatvora i logora, jedna vrsta tih logora je u Capragu, SI. Požezi i Bjelovaru, gde se prikupljaju Srbi iz raznih krajeva Hrvatske da bi se vremenom prebacili u Srbiju. Broj hca u ova tri logora iznosi 3.000. Druga vrsta zatvora zovu se zatvori i logori „za red i sigurnost". Ovih zatvora i logora ima po mnogim selima i gradovima Nezavisne države Hrvatske od kojih ćemo pomenuti Jasenovac sa 5.000 Srba i 50 Nemaca, Krapje sa 3.000 Srba, Kruščica sa više hiljada, zatim Dugo Selo, Nova Gradiška, Petrinja, SI. Brod, Kerestinac i Zagreb. U prvoj vrsti logora koje smo napred spomenuh postupak sa ljudima je bolji i ti logori dolaze po Komandu đeneralštabnog pukovnika K. Jendrašića i Direkcije „Ponova". Po izjavi komandanta logora izdržavanje jednog Srbina košta njihovu državu 100.- dinara dnevno, a sva pokretna i nepokretna imovina ovih Srba je oduzeta od strane Direkcije „Ponova". Drugom vrstom logora i zatvora komanduje g. Eugen Kvaternik. Ovi su logori vrlo slabi i nalaze se po vlažnim šumama, gde su napravljene provizorne nastrešnice bez vrata i prozora, bez slame i pokrivača ljudi provode svoje teške dane a hrana ovih zatvorenika sastoji se iz slabe supe i jednog krompira, i taj obrok je samo jedanput dnevno. Zatvorenici g. Kvaternika bacani su po zatvorima i logorima bez ikakve optužbe, samo zato

što su Srbi i pravoslavni, a zauzimali su izvesne položaje u kulturnom i privrednom životu. Većina ovih zatvorenika radila je od svoje rane mladosti po školama i društvima na zbližavanju srpskog i nemačkog naroda, što im to danas mladi g. Kvaternik uzima kao zlo i proglašuje ih kao neprijatelje Hrvata, pa i za komuniste, a kao dokaz tome da i jedno i drugo nisu može poslužiti i to što se u logorima nalaze čestiti Srbi, u svakom slučaju nacionalno ispravni, kao i dvojica glavara srpske pravoslavne crkve Petar Zimonjić, vladika i Sava Trlajić, vladika, te veliki broj ispravnih i nacionalnih sveštenika, kao i građana između kojih treba pomenuti Mihaila Sandžaka, šefa saobraćajne policije u Zagrebu, Dr. Branka Peleša, Dr. Nikolu Mrvoša, Dr. Milenka Markovića, Dr. Paju Šumanovca, Svetozara Milinova i dr.

Oružana akcija Srba po šumama u Nezavisnoj državi Hrvatskoj nije došla kao posledica neke političke borbe imeđu Nemačke i Rusije. Ti Srbi najmanje su, kao što ih Hrvati prikazuju, komuniste. Naprotiv, to su ispravni nacionalni elementi, daleko od svake destruktivne akcije, a koji su pobegli u šume iz jednog jedinog razloga - da spasu žive glave i ne dozvole da budu klani i zlostavljani na zverski način.

Ustaške straže i komandanti logora u Koprivnici, Jasenovcu, Krapje i drugim mestima žale što im je dužnost da čuvaju nevine Srbe jer su to mirni i dobri ljudi i za njih ne postoje nikakve optužbe i drže se više meseci nesaslušavani niti kažnjavani, te su mene i moju nemačku pratnju umolili da u Beogradu kod nemačkih vlasti i Srpske vlade preduzmemo korake da što pre spasemo ove čestite ljude da od hladnoće i slabe hrane ne umru. Svi ovi zatvorenici lako su odeveni, odela i obuća dotrajali, kao kod doktora Badovinca Nikole, Dr. Kosanovića Milutina, Dr. Mihaila Milića, Nedeljkovića Momčila, Vasiljevića Nićifora i ostahh koji su u spisku navedeni. Većina Hrvata danas žale za ovako nečovečanski postupak hrvatskih ustaša sa Srbima, koji su podlegli zverskim mučenjima po raznim tamnicama Nezavisne države Hrvatske.

Nemačka pratnja koja me pratila na ovom putu postrojila je u svim logorima Srbe, pitala ih je da li su kad radili protiv Hrvata protiv Nemaca ih u opšte nešto što bih ih dovelo pred odgovornost i svi bez razlike odgovorili su da nikada ništa učinili nisu, već naprotiv da su prema nemačkoj državi i sa samim Hrvatima delili ista mišljenja i bili lojalni građani, pa stoga mole, pošto krivice nema, da se spasu ili da se ubiju, jer način života koji oni provode

u logorima vrlo je težak, neizdržljiv, pa su umolili nas da budemo tumači kod nemačkih i naših vlasti u Srbiji da im je jedna jedina želja da pređu u Srbiju, nacinalnu, zdravu i realnu i da snažno pojačaju redove trezvenog, nacionalnog elementa. Mene i moje pratioce na ovom teškom putu duboko je potresao susret sa ljudima u logoru u Jasenovcu, Krapjama i Koprivnici, kojima smo se pretstavih ko smo, zašta dolazimo, a oni su na to počeh da plaču moleći spas od Nemačke, kličući živela nemačka vojska, živeo naš Beograd! Nervi ovih ljudi su sasvim popustili, jer svakog trenutka stižu naređenja da se ubijaju Srbi, tako da njihove porodice ostanu bez svojih domaćina i ruku koje su godinama za njih radile, hraneći majku, decu i slabe žene. Mnoge srpske porodice danas su zavijene u crninu, a biće ih i više ako Šef nemačke policije u Berlinu Gospodin Himler ne naredi g. Eugenu Kvaterniku, komandantu logora „za red i sigurnost" da zatvorene ljude legalnim putem prebaci u Srbiju. Kao dokaz da g. Kvaternik i njegov štab ne polažu mnogo na naređenja nemačkih vlasti, potvrđuje već i sama činjenica da su njemačke vlasti izdale dozvole srbima uposlenim u raznim državnim preduzećima koja obavljaju rad pod nemačkom vojnom kontrolom, a u kojima izričito stoji da je lice uposleno i da rad obavlja pod kontrolom nemačkog oficira i da se isto nesme hapsiti bez znanja nemačke vojske, a ustaše su ovakva dokumenta pocepale i hce bacali u logor „za red i sigurnost". Kao dokaz ovom prilažem fotografisane legitimacije - Ausnjeiss- hca i uredne pasoše. Mesec dana i više u zagrebačkoj policiji, bez ikakvog saslušanja zatvoren je železnički činovnik Dragutin Milić, koji je kod sebe imao ispravne pasoše i dokumente za druga hca koje je imao da dovede u Srbiju i na traženje Nemačkog zapovedništva ovo lice koje pripada stranci „Zbora" do danas nije pušteno iz zatvora. U zagrebačkim bolnicama i klinikama nalaze se mnogi Srbi za koje ne postoje nikakve optužnice, ali su ipak pod nadzorom i kontrolom pohciske straže, kao Dr. Milica Gajić, Rada Pribičević i Dr. Barač, sveštenik iz Siska.

Činjeničko stanje u okupiranom delu Slovenije od strane Italijana.

U Metliki, Semiču i Novom Mestu nalaze se oko 600 srpskih porodica, izbeglih iz Gorskog Kotara i Korduna da ne bi bih pobijeni od Hrvatskih ustaša. Izbeglice su smeštene po raznim domovima Slovenaca, koji ih izdražavaju, jer sa sobom ništa nisu poneli sem glave.

LJUBLJANA. Danas u Ljubljani se nalaze preko 4.000 Srba, od toga 90 oficirskih porodica, kao porodice generala Mašića, pukovnika Živanovića, pukovnika Gladovića, pukovnika Stojanovića, majora Bašića, kapetana Ristića i Tešića, kao i mnoge druge. Pored njih žive i stotine činovničkih porodica bez svojih hranitelja, pošto su njihovi domaćini kao bivši obveznici jugoslovenske vojske nalaze u zarobljeništvu. Dalje u Ljubljani se nalaze Srbi, bivši aktivni oficiri i podoficiri, koji su kao i ostali građani Srbi vrlo korektni prema talijanskim vlastima, te svi zajedno uživaju gostoprimstvo i pomoć Visokog italijanskog komesara u Ljubljani, a koje se kreće od 400 do 700 lira mesečno. Pomoć Srbima u Ljubljani deh pravoslavni sveštenik g. Bogdan Matković.

Kako još jedan dokaz za potporu moga rada dobio sam pismo za gospodina Ministra i generala i doktora Gleisen Horstenau-a, komandanta nemačkih trupa u Zagrebu, u kome njegov lični prijatelj i drug iz vojne akademije u Nemačkoj kao Srbin moli da meni pruži punu potporu pri ovoj tužnoj misiji na spasavanju Srpstva.

Čast mi je umoliti Gospodina Pretsednika da se ova moja pretstavka uzme odmah u pretres i da mi se omogući tehnička, materijalna i moralna potpora, kako bih mogao ovu visoku nacionalnu dužnost da izvršim do kraja, a da na taj način i ja sa svoje strane pripomognem Gospodinu Pretsedniku pri spasavanju našeg naroda.

Molim Gospodina Pretsednika da izvoli primiti izraz moga dubokog poštovanja,

17 septembar 1941
Beograd

Gospodinu Milanu Nediću,
pretsedniku Ministarskog saveta
B E O G R A D

BR. 286

IZVEŠTAJ KOTARSKE ISPOSTAVE BOSANSKI BROD OD 17. SEPTEMBRA 1941. VELIKOJ ŽUPI POSAVJE O HAPŠENJU PRAVOSLAVACA[1]

V.T.broj 36/1941
Bos. Brod 17. rujna 1941.

P.O.

VELIKOJ ŽUPI POSAVJE

BROD N/S

Na ruke g. Velikog župana.

U vezi prednjeg naređenja u prilogu pod ./. predlažu se izvještaji oružničke postaje Bos. Brod i Donjeg Klakara po predmetu naprijed navedene prijave.[2] - Istina je da su u vezi sa nastalom pobunom u selu Podnovlje, kotara Dervente od strane ustaških dužnosnika preduzete preventivne mjere u tom pravcu i da je preventivno pritvoreno bilo do 800 lica grčko istočnjaka, koji su nakon ugušene pobune pušteni svojim kućama. - Prigodom ovoga pritvaranja sarađivala je i njemačka narodnosna skupina u Bos. Brodu sa ustaškim dužnosnicima. - Nadodaje se da je ovom prilikom bilo par lica koja su se izgredno ponašala a koja su već što kažnjena sa strane ove ispostave a protiv nekojih vodi se još postupak po nadležnoj vlasti. - Prileżeći izvještaji oružničkih postaja predlažu se na znanje.-

Priloga: 2

NADSTOJNIK
kotarske ispostave:
M.P. /potpis nečitak/

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 174, reg. br. 55/11-1.
[2] Vidi dok. br. 246, 262, 264.

BR. 287

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA GOSPIĆ OD 18. SEPTEMBRA 1941. GRUPI GENERALA LUKIĆA KOD TALIJANSKE 2. ARMIJE O VOJNIM AKTIVNOSTIMA NA SVOME PODRUČJU I PRONAĐENOJ JAMI SA LEŠEVIMA NA OTOKU PAGU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO
ORUŽNIČKOG KRILA
GOSPIĆ
Taj Broj 258

GRUPI GENERALA LUKIĆA KOD II. TALIJANSKE ARMATE

KARLOVAC.

Gospić, 18. rujna 1941.

Savezno izviešću Ličkog Zdruga V.T.Broj 118/41. i Zapoviedi I. Hrvatske oružničke pukovnije Taj. J.S. Broj 640/41. godine, vojno-administrativna situacija u vezi sa komunističko-četničkom akcijom na području ovog krila u poslednjih 48 sati bila je sliedeća:

Oružnička postaja Vrhovine izviestila je: 14. rujna 1941. godine u 15 sati kombinovana oružnička postaja od naših i talijanskih oružnika, zatekla je na želj. postaji Vrhovine, seljanku Mariju Grbič, iz Crne Vlasti, kotara Otočac, koja je tada stigla sa vlakom iz Zagreba, i prilikom pretresa kod iste pronađeno je da je ista doputovala iz Zagreba, a sa sobom je nosila 45 komada listova upućenih raznim prijateljima izbjeglih Srba - privatnim licima. Po nalogu talijanske vojne vlasti ista je pritvorena i listovi pregledani od strane našeg i talijanskog oružničtva. Sadržaj listova mahom je privatne sadržine i žalbe izbjeglih Srba u Srbiju, te težak život tamo, kao i pitanje na svoje poznate upravljeno, na koji način bi se mogli vratiti u našu državu. Po pregledu listovi su po nalogu talijanske vojne vlasti uručeni pošti, a pomenuta Grbička puštena je na slobodu i zapoveđeno joj da više nesme da se vrati u Srbiju.

Oružnička postaja Karlobag izviestila je: jedna talijanska komisija već nekoliko dana pretražuje okolicu bivšeg sabirnog logora „Slano" na otoku Pagu i ista je pronašla jednu jamu u vidu

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 67, reg. br. 3/5-1.

groba, te kada su jamu odkopali da su tamo našli leševe, koje su polili sa mokrom tekućinom i zatim zapalili.[2]

Oružnička postaja Vrhovine izviestila je: Bivši naseljeni Slovenci u kotaru koreničkom, pri povratku iz sela Trnovca, kotara Korenica, 11. rujna 1941. godine odakle su ih navodno protjerah četnici, na putu za Vrhovine kod sela Omoljca, kotara Korenica, četnici su ih opljačkali i to oduzevši im 4 zimska muška kaputa, jedan zimski ženski kaput, 7 pari muškog odijela, 10 muških košulja, te još raznih drugih sitnih stvari. Ovaj Slovenac se zove Ivan Serbek, a vraćao se sa svojom porodicom.

Oružnička postaja Pazarište izviestila je: 15. rujna 1941. godine u selo Pazarište, kotara Perušić, došao je odred talijanskih crnih košulja iz Perušića, koji su izvršili pretres stana i ostalih prostorija Branka Milinkovića i učitelja Rudolfa Ritza, te su tom prilikom isti našli u kući Milinkovića jedan samokres, nekoliko naboja za karabin 7,9 mm., pa zbog toga su Milinkovića odveh sa sobom u Perušić i pritvorili i protiv istoga vode istragu.

17. rujna 1941. godine dozvoljeno je putovanje na prugi željeznicom Gračac - Split, te sam istoga dana uputio privremeno na službi kod ovog krila zadržanih 6 oružnika iz 2. Hrvatske oružničke pukovnije iz Knina, a danas 18. o.mj. upućujem ostalu dvojicu.

17. rujna 1941. godine javio se u stojbini ovog krila oružnik Josip Sudar sa oružničke postaje Korenica, koji je dao podatke o prilikama u Korenici, kao uzrok njegovog dolaska u stojbinu krila. Prilog zapisnik izjave oružnika Sudara.

18. rujna 1941. godine javio se u stojbini ovog krila Gabre Šikić, bivši ustaški povjerenik u Otriću, koji je dao zapisničku izjavu o napadu četnika na Otrić, te ubijstvu oružničkog narednika Stjepana Češkića, zapoviednika tamošnje oružničke postaje. Prilog zapisnik izjave Šikića.

Inače prilike na području krila su zasada još uvjek nenormalne i nepromijenjene, jer još uvjek zauzeti predjeh po četnicima i dalje su u njihovim rukama, t.j. naša vlast još nije uspostavljena u ovim predjelima.

Sa 2 priloga.

Razaslato:
Grupi generala Lukića Karlovac.
Općem uprav, povjereniku Karlovac,
Zapovj. I. Hrv. oruž. pukovnije Zgb.

Zapovijednik bojnik:
Seidi[3]

[2] Vidi dok. br. 257.
[3] Adolf.

BR. 288

TELEGRAM PREDSJEDNIKA PRIJEKOG SUDA MOSTAR OD 19. SEPTEMBRA 1941. MINISTARSTVU PRAVOSUĐA I BOGOŠTOVLJA DA SE MOLBA ZA POMILOVANJE DVA USTAŠKA ZLOČINCA OSUĐENA NA SMRT NE PRIHVATI, ZBOG TEŠKIH ZLOČINA U SELU POPLATA[1]

HITNO RADI SE O POMILOVANJU
i

BRZOJAVKA

MINISTARSTVU PRAVOSUĐA I BOGOŠTOVLJA

ZAGREB

Danas je pred prijekim sudom u Mostaru izrečena smrtna kazna u 16 sati protiv Pere Pažina pok. Jure i Mehe Zilića Husina oba iz Njivica kotar Stolac zbog kaznenog djela iz tačke II stav 1 Zakonske odredbe o prijekim sudovima od 17 svibnja 1941. počinjenog time što su u noći od 30 na 31 kolovoza 1941 u selu Poplatu kotar Stolac ubili iz pušaka a zatim bacili u jamu jednog starca, šest žena i četvoro djece svih grkoistočne vjere.[2]

Osuđeni mole pomilovanje iz razloga što su im navodno prije osam dana pred događaj u selu Berkovićima četnici poubijah mnoge rođake zatim što su neporočni i što su djelo priznali a prvooptuženi je familijaran.

Sud molbu za pomilovanje ne preporučuje obzirom na težinu i okrutnost djela.

Mostar dne 19. rujna 1941

Predsjednik Prijekog suda:
/potpis nečitak/

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 87-c, reg. br. 42/4-26. Dokumenat, k. 184, reg. br. 15/4-2, govori o izvršenoj smrtnoj presudi. U prilogu ovog dokumenta nalazi se skica na kojoj su označena mesta zločina nad porodicom Mihić.
[2] Vidi dok. br. 260. i 272.

BR. 289

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA VOJNE KRAJINE OD 20. SEPTEMBRA 1941. **ZAPOVJEDNIŠTVU BOSANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA 0 ZLODELIMA HERCEGOVAČKIH USTAŠA U JAJCU I OKOLINI I POKOLJU U PRAVOSLAVNOJ CRKVI U JAJCU**[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
VOJNE KRAJINE
Vojni odjel
O. broj 559
20.IX.1941 g.
Sarajevo

ZAPOVJEDNIČTVU BOSANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA

Situacija u Jajcu

Iz dobrog izvora primljeni su slijedeći podaci:

U Jajcu vlada puna anarhija, 117 ustaša koji su pobjegli iz Mostara i Hercegovine ispred tahjanske vojske - većinom muslimani iz Gacka i Mostara vrše velika zlodjela u Jajcu i okolini.

Veliki župan Bahrija Kadić pao je u nemilost kod ovih ustaša, u građanskim krugovima priča se da njega lično čuvaju vojnici sa bombama od eventualnog napadaja ustaša.

Kotarski predstojnik Štefanić u tolikom je strahu da ima nekoliko stanova, koje noću mora mjenjati, kako ga ustaše ne bi uhvatile-

Časnici i vojnici hrvatskog domobranstva ne mješaju se ni u što i nesmiju protestirati.

Ne postoji dakle vlast ni velike župe, ni redarstva, ni vojske, već jedino ovih ustaša.

Prije četiri dana zaklano je u pravoslavnoj crkvi u Jajcu nožem 158 grko-istočnih osoba, koje su se na izdati proglas general-poručnika vratile svojim kućama.

Oko 5000 izbjeglica iz Jezera i Šipova povećavaju se samo opći kaos u Jajcu, jer ne postoji vlast koja bi uredila njihovo pitanje.

Sudiju Branka Peleša drže zatvorenog i protiv zapovjedi iz ministarstva u Zagrebu.

[1] Kopija u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 85, reg. br. 45/11-1.

Ustaše ne ubijaju puškama već jedino nožem u vrat.

Pučanstvo koli katolici, toli i muslimani oštro osuđuju ovu anarhiju, ne izlaze iz svojih kuća i željno očekuju dolazak stranih sila, koja bi opet uvela red i sigurnost.

Dostavljam prednje sa zamolbom da se gornji podaci na pogodan način izvole provjeriti.[2]

Zapovjednik Vojne Krajine
Rupčić v.r.[3]
oružnički pukovnik

[2] Vidi dok. br. 302, 305 i 313.
[3] Mate.

BR. 290

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U DERVENTI OD 22. SEPTEMBRA 1941. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST O SITUACIJI NA SVOME PODRUČJU SA PODACIMA 0 STANJU SRBA I BROJU UHAPŠENIH[1]

KOTARSKA OBLAST U DERVENTI

Derventa, dne 22 rujna 1941.

Prs. broj: - /1941.
Predmet: Izvješće o situaciji.

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
u/
ZAGREBU
Petrinjska 7.

U vezi sa izvještajem o općoj situaciji od 16. VIII. broj Prs. 82/41. izvješćuje se sljedeće:

I Opća politička situacija:

a/ Komunizam: Stanje od posljednjeg izvještaja nepromijenjeno. Već je opaženo među srpstvom da su naklonjeni komunizmu. Širenja letaka i druge ilegalne hterature nije primječeno. Radništvo je zadovoljno i mirno radi svoj posao.

[1] Kopija u VH, Vojni arhiv, ANDH, k. 174, reg. br. 1/12.

b/ Srpstvo: Od posljednjeg izvještaja u samom mjestu vlada potpuni red i mir. Seljačtvo se drži mirno i za sada je zadovoljno, ako ga se ne dira. U međuvremenu od 20. VIII do 3. IX. 1941. četnici i Srbi seljaci nekojih sela uz samu rijeku Bosnu izvršili su pobunu u pojedinim selima, gdje su i izvršili nekoliko napada na mirna sela tjerajući mirno žiteljstvo da se odmetne u šume i stavi u odpor vlastima. Ta im je pobuna u glavnom i uspjela u općini Podnovlje, ali je brzom intervencijom naše kao i Njemačke vojske taj napadaj i prevrat ugušen i njihovi napadaji suzbijeni.

Za vrijeme vođenja tih operacija po vojsci i ustašama, radi preventivnih mjera imade ovdje uhapšenih oko 500 Srba, što začetnika prevrata t.j. pobune a što ostalih koji nisu sudjelovah u toj pobuni kako bi se sada održao red i mir i pronašlo još sakriveno oružje.

Glavni začetnici pobune predani su nadležnim sudovima.

d Članovi H.S.S. i seljačke zaštite te Gospodarske sloge u glavnom su pristupili ustaškom pokretu.

d/ Židovi su mirni i povučeni ah im se ništa vjerovati ne može. Nijesu zadovoljni uspostavom N.D.H. te bi ih trebalo što prije odpremiti na prisilni rad.

II. Kriminalitet je u opadanju. Težih delikata u opće nije bilo.

III. Socijalno pitanje i prehrana.

Stanje je isto kao i kod prošlog izvještaja. Narod još uvjek oskuđeva, premda je žetva dovršena jer usljed loših prilika nijesu mogh zasijati dovoljne površine žitaricama. Ovakvo će stanje ostati sve do berbe kukuruza. Ravnateljstvo za prehranu redovno ovoj oblasti doznačuje potrebnu količinu hrane.

Prema gornjem izvještaju može se reći, da je situacija na području ovoga kotara zadovoljavajuća. Događaji u drugim krajevima nijesu za sada ovdje imah nikakovog odjeka.

Molim da se ovaj izvještaj uzme na znanje.

ZA DOM SPREMAN

Kotarski predstojnik

M.P. **Verhasz v.r.**

BR. 291

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKE POSTAJE BRAVSKO OD 22. SEPTEMBRA 1941. 0 SITUACIJI NA SVOME PODRUČJU SA PODACIMA 0 ZLOČINIMA USTAŠA, POPALJENIM SELIMA I BROJU UBIJENIH OSOBA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
3. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S. Broj 1124

Izvješće o situaciji na području oružničke postaje Bravsko.

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

ZAGREB.

Banja Luka 24. rujna 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Bravsko sa spisom Broj 879 od 22. rujna 1941. izvješćuje:

„Dne 19. 20. i 21. rujna 1941. akcija ustaša na području ove postaje bila je aktivna. Selo Bunaru, Jasenovac, Donje Polje i Galvice, kotara Ključ na području ove postaje su popalili. Ovom prilikom ubijeno je u navedenim selima oko 189 lica odnosno spaljeno, dočim je oko 200 lica pobjeglo u šumu. Četnička akcija za ova 3 dana bila je neaktivna na području postaje.

21. rujna 1941. četnici su manjom puščanom vatrom u selu Bunare napali ustaše, kojom je prilikom jedan ustaša teže ranjen a 3 seljaka poginula. Ranjeni ustaša podlegao je ranama 22. ov.mj. i prenet u Bos. Petrovac.

Noću 20. na 21. rujna 1941. četnici su napali ovu postaju i vojnu posadu, ali je napad odbijen bez žrtava na našoj strani.

21. Rujna 1941. u Čorokalima /Sanica Gornja/, četnici su minirali željezničku prugu u duljini od 28 metara. Pruga je još istoga dana popravljena i saobraćaj uspostavljen. Na pruzi Bravsko

[1] Kopija u VH, Vojni arhiv, ANDH, k. 152, reg. br. 7/11.

- Prijedor vrši se sa manjim smetnjama. Saobraćaj Bravsko - Ključ, Bravsko - Bos. Petrovac na cesti vrši se kamionima i kolima nesmetano. Brzoglasno-brzojavni saobraćaj Bravsko-Petrovac-Ključ ispravna i održava se.

Privreda je na području ove postaje vrlo slaba iz razloga, što stanovništvo nema konja za obrađivanje polja i vršidbu žita. Ova nestašica konja uslijedila je što seljaci goneći u mlin ili nekim drugim poslom u Ključ, konje izgube na taj način, što divlje ustaše i naoružani građani u Ključu, konje uzmu, brašno odnosno žito za sebe, ljude uhite i nekuda odvedu, konje razdijele svojim seljacima, te na taj način privreda ovih sela u mnogome trpi. Žetva nije nikako dovršena već truhne po stogovima.

Radi sigurnosti saobraćaja od četnika na željezničkoj pruzi, odredio sam 240 seljaka koji su svu šumu po 20 metara s jedne i druge strane željezničke pruge sasjekli, te je time u mnogome smanjena opasnost od četnika i napada na prugu i objekte na istoj."

Prednje izvješće dostavljam s molbom na znanje i uvid.-

RAZASLATO:
Vrhov. oruž. zapovjedništvu;
Ravt. za jav. red i sigurnost;
Vrbaskom divizij. području, i
Vel. Županu Župe Sana i Luka

Zapovjednik, pukovnik
Novak puk.[2]

[2] Viktor.

BR. 292

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE U RAVNOM OD 22. SEPTEMBRA 1941. ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O VAĐENJU LEŠEVA SA MESTA LISAC - RUDINE I NJIHOVOM PONOVNOM SAHRANJIVANJU NA PRAVOSLAVNOM GROBLJU U ZAVALI[1]

ORUŽNIČKA POSTAJA
Taj Broj 152
22. rujna 1941 god.
u Ravnom

Izvještaj o vađenju i
ponovnoj sahrani lješeva
dostavlja.

ZAPOVJEDNIKU 4 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE SARAJEVO

Dana 20 rujna 1941 godine, doznao je potpisati da je u Zavalu, kotara Ljubinje, doveženo sa talijanskim kamionom nekoliko ljudskih lješeva koji su nedavno prije izvjesnog vremena od strane ustaša poubijani i negdje u jamu bačeni ili u zemlju zakopani.

Potpisati je odmah sa oružničkim razvodnikom Beglerom Dizdarević pošao u Zavalu radi provjere i ustanovio sledeće:

20. rujna t.g. za ista je doveženo u Zavalu sa talijanskim kamionom 13 ljudskih leševa koji su pre izvjesnog vremena na nepoznati način ubijeni odnosno nestali i zakopani Lisac-Rudine, doveženi su u običnim mrtvačkim sanducima i sahranjeni u grčko-istočno groblje u Zavali. Provjerom od strane potpisatog nije se do danas moglo ustanoviti imena lješeva a niti po čijoj su zapovjedi iz zemlje iskopani i u Zavalu doveženi te tamo sahranjeni, jer seljaci katolici-hrvati u Zavali to nijesu mogli saznati a od strane grčko-istočnjaka neće nitko da kaže.

21. rujna 1941 godine održata je služba u grko istočnom manastiru u Zavali po odobrenju komandanta bataljona talijanske vojske koja se nalazi u Zavali i tom prilikom izaslata je ophodnja ove postaje oružnički vodnik Nikola J. Šimunović, razvodnik Marko Raguž i Šućrija Salković, sa naređenjem da izvide koliko će, se po prilici sakupiti grko-istočnjaka, kakav će red biti i u

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-c, reg. br. 36/3-1.

koliko bi mogli ponovo ustanoviti imena lješeva i po čijoj su zapovjedi u Zavalu dovedem i sahranjeni. Kada je ophodnja došla u Zavalu izašao je pred njom komandant bataljona tahjanske vojske i naredio ophodnji da odmah ide nazad u pravcu Ravnog jer da u Zavali nijesu potrebni pošto ima njihove vojske. Ophodnja se odmah po naređenju komandanta povratila nazad u pravcu Ravnog tako da nije mogla ništa po prednjem ustanoviti.

Istoga dana oko 8 sati došao je u Ravno Komandant bataljona iz Zavale i potpisatog zapitao zašto ophodnja ide u Zavalu, potpisati mu je odgovorio da ophodnja ide obično u redovnu službu, osiguranje željezničke pruge i brzoglasno-brzojavne linije. Komandant je ponovo potpisatom naredio da oružnici u opšte ne idu u pravcu Zavale jer da ima njihovih dovoljno vojnika koji osiguravaju željezničku prugu i brzoglasnu liniju, a ako ima nešto naročito da dođu i njemu se prvenstveno jave pa tek onda svoju službu obavljaju u zajednici sa njihovim vojnicima.

Potpisati je u veče sa vrlo pouzdane i sigurne strane saznao da je kod grko-istočnog manastira u Zavali zaista održana služba, gdje se sakupilo oko 150 osoba grko-istočne vjeroispovijesti, kojoj je službi prisustvovao i komandant bataljona talijanske vojske sa nekoliko časnika i vojnika, te posle svršene službe Božije postrojio je sav narod pred manastirom a on sa kaluđerom stanuo na vrata i ceo sakupljeni narod slikao jedan Talijanski oficir a posle toga se narod razišao svojim kućama bez ikakvog nereda ili protizakonitog rada.

Sahrani doveženih lješeva prisustvovalo je oko 60-70 osoba a sa njima u pratnji došla su dva luksuzna samovoza u kojima je došlo lica u građanskom odijelu što se takođe nije moglo ustanoviti od kuda su pošto ih iz Zavale niko ne pozna a nijesu se u Zavali zadržavali svega jedan sat.

DOSTAVLJENO:
Zapovjedniku 4 oružničke pukovnije Sarajevo, Župi Dubrava, Kotarskoj oblast Ravno a koncept redovnim putem Krilnom zapovjedniku Bileća.

Zapovjednik postaje narednik,
/potpis nečitak/

BR. 293

PREDSTAVKA VAKUFSKO-MEARIFSKOG POVJERENSTVA U PRIJEDORU OD 23. SEPTEMBRA 1941. UPUĆENA NEKIM UGLEDNIM MUSLIMANIMA 0 ZAPOSTAVLJANJU MUSLIMANA HRVATA U NDHI NJIHOVOJ UPOTREBI ZA ZLODELA NAD SRBIMA[1]

Kotarsko vakufsko-mearifsko povjerenstvo u Priedoru kao vjersko pretstavničtvo svih 24.000 Hrvata muslimana ovoga kotara, na širem sastanku muslimana svih slojeva, održanom po izričitom traženju svih muslimana, dana 23 rujna t.g. (drugu noć ramazana), odlučilo je da Vam se obrati ovim putem te Vam izložim stanje muslimana ovoga kotara, koje u glavnom odgovara stanje ciele Hrvatske Bosanske Krajine i da Vas zamoli, da se bratski i muslimanski zauzmete da se ovome stanju nađe lieka.

Od osnivanja Nezavisne Države Hrvatske skoro svakodnevno u javnosti i to sa najviših mjesta daju se izjave o nama muslimanima Hrvatima, koje nazivaju „cvietom hrvatskog naroda", „srčikom ove države", a naša Bosna koju mi unosimo u sklop Nezavisne Države Hrvatske „srcem države, bez kojeg nema života samoj državi" i t.d. Isto tako vrlo se često u javnosti opažaju članci o predstavnicima i vođama Hrvata muslimana, koji učestvuju u vladi Nezavisne Države Hrvatske na dobrobit nas bosansko-hercegovačkih muslimana Hrvata.

Pa ipak i pored svih tih i takovih izjava naš hrvatski muslimanski sviet u bosanskoj Krajini je zapostavljen, te se njegovo stanje do danas nije stvarno poboljšalo. Uzrok tome je rad mjesnih vlasti, koje i u našem mjestu kao i u ostalim okolnim mjestima rade sasvim suprotno onome što govore visoki državni funkcioneri. Mjesne vlasti mogu tako da rade zbog toga što ih niko ne kontroliše u pogledu postupka prema nama muslimanima. Nitko od naših visokih ni vjerskih a ni političkih pretstavnika ne zadaje sebi truda, da nas obiđe te da na terenu se uvjeri o našim prilikama i potrebama. Ako se i desilo, da je netko od tih funkcionera negdje i došao, kao što je slučaj s dolazkom g. Ademage Mešića, doglavnika, i g. Hakije Hadžića, vladinog povjerenika, u Prijedor, nitko od muslimana o njihovu dolasku nije ništa znao, jer o tome mjesne vlasti nijesu htjele, da ih obavijeste te je i njihov doček i kratki boravak izgledao drugačije nego što žele muslimani. Stoga smo prepušteni sami sebi i privatnoj inicijativi, te se sve naše stvari

[1] **Prepis u VH, Vojni arhiv, ANDH, k. 135-a, reg. br. 2/la, i k. 76, reg. br. 1/la.**

slabo svršavaju preko raznih delegacija muslimana, koji su pripušteni slučaju da li će biti na nadležnom mjestu primljeni i sredi da li će se njihovi zahtjevi, koji su uvijek minimalni i opravdani, uvažiti.

U našem mjestu postoje slijedeće državne ustanove: Ustaški logor, Kotarsko predstojništvo, kotarski sud, porezni ured, Kotarska uprava, Željeznička stanica, Sekcija za održavanje pruge, Građevinska sekcija, Šumska uprava, Državna žandarmerija, niža gimnazija, Pošta itd. i sve se te ustanove nalaze isključivo u rukama katohka, t.j. kao po nekom pravilu na sva mjesta za šefove dolaze samo katohci. Pod izgovorom da se ne gleda ko je katolik a ko je musliman, svi naši napori da barem na jedno mjesto dovedemo za šefa muslimana ostali su bez uspjeha. A baš zbog toga što kod tih mjesnih vlasti neima ni na jedno uglednom mjestu nitko od mushmana mogu te vlasti da vode čisto katoličku pohtiku, za dokaz čega neka Vam služe ovi primjeri:

U Ustaški logor u Priedoru došli su isključivo katolici a među njima neki i vrlo nezgodne prošlosti, ma da u našem kotaru ima 24.000 mushmana a katohka 8.000, od kojih pravih starosjedioca i po narodnosti Hrvata ima nešto više od polovine.

Po nalogu toga logora hapšeni su svi a i danas se hapse mushmanski mladići zato što su navodno komunisti, mada za to skoro u svim slučajima se pokazalo da nema nikakvih stvarnih dokaza. Po nalogu logornika odbija se đacima mushmanima, da čak i iz nižih razreda gimnazije izdavanje potvrda o političkom vladanju i radnoj službi, koje su im potrebne radi upisa u školu. U koliko bi im se ovakove potvrde najzad i izdaju za to se traže o njima informacije od njihovih drugova katoličke vjere, koji ih bezrazložno često puta denunciraju.

Ovaj logor zadržava po nekoliko mjeseci davanje potrvrda mushmanima, koji traže državnu službu, i njihove stvari ne dostavljaju Glavnom ustaškom stanu u Zagrebu, te time ometa pravovremeno rješavanje njihovih molbi kod nadležnih vlasti. Podrškom toga logora na sva mjesta u državnoj i privatnoj službi namještaju se samo katohci, pa čak i oni koji to ne zaslužuju ih im služba nije potrebna, dok se od osnivanja Nezavisne Države Hrvatske nije ni jedan mještanin musliman zaposlio u ma kakvoj službi, iako je poshje istjerivanja Srba ostalo dovoljno mjesta.

Tabornik u ovome logoru javno izjavljuje, da se muslimanima ne mogu povjeriti odgovorne službe, jer ne uživaju povjerenje, ma da je svakom poznato, da preko 75% svih domobrana i

častnika hrvatske vojske u Bosanskoj Krajini daju muslimani i da oni snose najviše tereta oko očuvanja obstanka ove države i premda je istome poznato da u samome našem kotaru ima mushmana, koji su prije osnivanja Nezavisne Države Hrvatske bili zbog hrvatstva proganjani. Ovaj logor u saradnji sa katoličkim predstojništvom (kotarskom oblasti), u kome se za pet mjeseci izmijenilo pet predstojnika na sve moguće načine izigrava uredbu 0 prelazu na vjeru, te dok je lica koja prelaze na katoličanstvo štitio, dotle je sva lica koja su prešla na islam presionirao, da ponovno pređu u katoličku vjeru, pa čak i pojedinim muslimanima za vrijeme pobune u Prijedoru skidao trake za slobodno kretanje nazivajući ih nedostojnim tih dozvola.

Za vrieme pobune u okolini mjesta, bez pitanja ma koga od mushmana naoružao je ovaj logor među ostalim muslimanima i najgori ološ, pa čak i cigane, te ovakve tipove upotrebljavao uz saradnju divljih ustaša za ubijanje mirnog građanskog stanovništva grko-istočne vjere a to se poshje radilo u cilju da se prikaže kako su samo jedino muslimani zulum činili i da je jedino katolička crkva jedino sigurno mjesto za zaštitu ovih ljudi od muslimanskog zuhma.

Prikazivanje mushmana u ružnom svijetlu ide tako daleko da pojedine pokretne ustaše katoličke vjere čak i sudovima privode žene pohapšenih pobunjenika i pokušavaju da svjedoče kako njihovi muževi nisu pobjegh u šumu od „korektnog ponašanja tih divljih ustaša već od zuluma mještana mushmana koji pristaju uz te ustaše te pljačkaju i ubijaju bez milosti".

U obližnjoj ispostavi Kozarcu dvije ustaše, kojima se sada ne može uhvatiti traga, sa naperenim puškama sile muslimane da sjekirama ubijaju seljake grko-istočne vjere, a poslije se to prikazuje kao neko likvidiranje starih računa između mushmana 1 tih seljaka. Znanjem toga logora divlje ustaše nose fesove te se stvara zabuna da sve zlo vrše muslimani. Čak i ime Tomislava Dizdara, nekakvog ustaškog zapovjednika koji je prvi izdao naredbu za mjesno ubijanje, iskorišćava se da se prikaže kao da je i taj zapovjednik musliman.

Siromašni mještani muslimani stavljaju se pred prijeki sud, osuđuju na smrt i strijeljaju zbog toga što su navodno iščupah nekohko zlatnih zuba iz vilica pobijenih ljudi, dok se niko ne osvrće na nestanak milionskih imetaka, koji su usred bijeloga dana i to za vrijeme pobune od drugih raznešeni o čemu je otišla pritužba na nadležno mjesto.

Skorašnji zajednički pokušaj poštenih muslimana i katohka da se ovaj logor zamijeni i u njega dovedu dobri i katohci i muslimani zasada je ostao bez uspjeha, jer takav zahtjev svih ovdašnjih muslimanskih kulturnih i prosvjetnih društava upućen g. Blažu Lorkoviću, putem ovdašnjeg kotarskog pretstojništva izgleda da nije dospio na nadležno mjesto.

U Prijedoru se ukida puna gimnazija, koja je tu postojala više godina i svodi se na 4 razreda, ma da se time pogađaju siromašni mushmani mještani kao i muslimani iz obližnjih kotareva, Bos. Novog, Sanskog Mosta, Ključa, koji su ovdje slali svoju djecu u školu, dok su u susjednoj Banjoj Luci pored pune državne gimnazije otvaraju dvije nove privatne gimnazije sa pravom javnosti, ali pod patronstvom Časnih sestara dragocene krvi Isusove, a nitko od muslimana ne ima da se zauzme da nam se ova mjesna ustanova sačuva.

Dugo bi nas odvelo dalje nabrajanje sličnih pojava. Dugo bi nas odvelo nabrajanje raznih podzemnih akcija upravljenih na to da nas kompromituju, koje ako se produže prijete da onemoguće svaku lojalnu mjesnu suradnju.

Sada je mjesec ramazan, kada se svi muslimani posvećuju mislima na Boga i dobro svoje vjerske zajednice. Dostavljamo Vam putem ovoga pisma ovo nekoliko primjera, da o njima u ove dane razmislite.

Mi kao dobri Hrvati mushmani, gledamo sa bolom na ove mjesne negativne pojave i duboko smo uvjereni, da se za ove pojave ne zna ništa na visokim državnim mjestima, a specijalno da o ovim pojavama nije i išta poznato našem Poglavniku. Zato molim Vas, koji imate mogućnosti da lakše doprete do tih mjesta, da uložite sav svoj ugled, da se s ovim bolnim pojavama stane na put s najvišeg mjesta a mi muslimani koji za istinitost navoda jamčimo svojim potpisima, odužit ćemo Vam se našim jednodušnim povjerenjem.

U to ime čestitamo Vam svima ramazan-šerif, uz bratski m. selam.

U Prijedoru, dana 23 rujna 1941 godine.

Baširević Smailbeg, v.r.
Hasan Džananović, v.r.
Jusuf Habibović, v.r.
Ramadan Ramadanović, v.r.
Alagić Ibrahim, v.r.
KahrićEdhem, v.r.
Midžić Muharem, v.r.
Čaušević Fehim, v.r.
Babić Ahmed, v.r.
Suljo Arnautović, v.r.
Jahić Mustafa, v.r.
Čehić Alija, v.r.

BašićBešir, v.r.
Salihbegović Fadil, v.r.
Alagić Edhem, v.r.
Muhamed Trepić, v.r.
UzeirTrepić, v.r.
Ing. Kasim Hrustanović, v.r.
Muharem Softić, v.r. pret. Vak. povjer.
Salko Čepić, v.r.
Teufik Brkić, v.r.
Smail Ališić, v.r.
Uzeir Ališić v.r.
Alija Bašić, v.r.
Hilmija Hadžalić, v.r.
Mehmed Hergić, v.r.
Smajo Habibović, v.r.
SadikBlekić, v.r.
Salih N. Sehmbegović, v.r.
Kahim Bajramović, v.r.
Hakija Kadžahć, v.r.
Pašo Pehlić, v.r.
Salih Cerić, v.r.
Smail Jakupović, v.r.
Fehim Čaušević, v.r.
Suljo Arnautović, v.r.
Dževad Midžić, v.r.
Nijaz Softić, v.r.
Jakub Alihodžić, v.r.
Hafiz Smail Kodžić, v.r.
Osman Jakupović, v.r.
Inver Petrović, v.r.
Muhamed Ćumurlja, v.r.
Muhamed Kahrić, v.r.
Šerif Đulkić, v.r.
Alija Jahić, v.r.
Avdo Ališić, v.r.
Sulejman Đulkić, v.r.
Šarić Reuf, v.r.
Babić Mehmed, v.r.
Mumin Habibović, v.r.
Smail Šehić, v.r.
Omer Sulejnović, v.r.
Abdulah Hadžalić, v.r.
Hafiz Husein Cikota, gradski imam
Amhed Čipranić, v.r.
Idris Selimbegović, v.r.
Fuad Čirkinagić, v.r.
Muhamed Sadiković, v.r.
Omer Šikić, v.r.
Nurija Nešić, v.r.
Kasim Goretić, v.r.
Ishak Habibović, v.r.
Mehmed Beganović, v.r.
Hahd Kapetanović, v.r.
Kasad Sehmbegović, v.r.
Kasim Šehović, v.r.
Adem Kurtović, v.r.
Husnija Burazerović, v.r.
Muharem Midžić, v.r.
Ahmed Babić, v.r.
Ibrahim Hergić, v.r.
Sulejman Ališić, v.r.
Mustava Habibović, v.r.
Fehim Kahrić, v.r.
Omer Jogić, v.r.
Safet Kurtović, v.r.
Mustafa Selimbegović, v.r.
Ahmed Serhatlić, v.r.
Esad Petrović, v.r.
Ibrahim Mešić, v.r.

Da je ovaj prepis vjeran svome originalu, koji se nalazi u arhivu ovoga Povjerenstva, tvrdi

Predsjednik vakufskog povjerenstva
M. Šoftić, v.r.

м р

BR. 294

PROGLAS HRVATSKIH RODOLJUBA OD 24. SEPTEMBRA 1941. HRVATIMA 0 ZLOČINIMA USTAŠA NAD SRBIMA U MORAVICAMA I POZIV POŠTENIM HRVATIMA DA SPREČE ZLODELA I MRŽNJU MEĐU OVA DVA NARODA

Prilog 1 izveštaja br. 14/A C
Od 24-IX-1941-XIX

H R V A T I

U poslednje vreme doživeli smo zaista tragične momente. Bili smo sretni što smo se oslobodili srpskog neprijatelja. Sve ostalo što smo pretrpeli je zaista tragično i neugodno.

Zasada nabrojaćemo samo događaje koji su se odigrali ovde u Moravicama:

Verujemo da nijedan časni iskreni Hrvat nije očekivao da će slobodna Hrvatska, ustaše, naši oslobodioci, počiniti toliko loših dela. Žalosno je da su u Moravicama ustaše, koji su bili na vlasti, opljačkali narod i pošto su došh ovde pre kratko vreme nisu poznavali ljude u mestu. Žalosno je da su baš ti stranci u Moravieama zatvorili i poubijali preko stotinu nevinih lica, a da ne govorimo o onima koji su nestali ko zna gde.

Svi znamo da ovi ljudi, ovi četnici, nisu uhapsili niti jednog Hrvata, a još manje koga ubili, mada su to mogli učitini za vreme Jeftića i drugih diktatorskih režima.

Svi znamo da su stanovnici dozvolili da ih uzmu kao mirnu jagnjad, jer u osećali da imaju čistu dušu i jer su smatrali da će ih odvesti pred odgovorne vlasti koje bi im sudile pravedno; međutim, nisu odvedeni pred sud, već su poklani i pobijeni od strane raznih pokvarenih ljudi i bandita.

Ovi banditi nisu štedeli niti one Srbe koji su nam pomogli u borbi za našu slobodu protiv beogradskih vlastodržaca, a izgleda da su imali malo više obzira samo prema onima koji su imali novaca.

Radi ovih bandita, kao kad su bili u Ogulinu Čaruga Puškarić i neki drugi ovde u Moravicama,[2] svi mi danas podnosimo

[1] Prevod na srpskom jeziku u VII, Vojni arhiv, IA, k. 402, reg. br.. 10/2a-4. Proglas se nalazi kao prilog uz izveštaj Komande 5. armijskog korpusa br 14/AC od 24. A 1941.

[1] Vidi dok. br. 263.

odgovornost i sramotu. Dela ovih bandita dobro su okarakterizirana glasovima koji kruže, naprimer priča se da je neki Žagar nosio, kao dokaz svog heroizma, po svom selu, oko 50 ljudskih jezika i 60 pari očiju izvađenih ubijenima u Moravicama. Da li ovo može služiti našem srcu, našem časnom hrvatskom imenu i našoj hiljadugodišnjoj kulturi? Ove ubojice stvorile su jedno takvo nepodnošljivo stanje, da ne možemo ni zamisliti kako bi se završilo, da Italijani nisu preuzeli vlast.

Moramo shvatiti i ne treba da se čudimo kako su skoro svi Srbi primili Italijane kao oslobodioce.

Usred tolikih zlodela koja su dosad počinjena prema Srbima i sramote koju su nam naneli ovi nepozvani, još uvek nastavljaju da nam prete i da propagiraju mržnju između nas i Srba i ne misle na posledice koje zbog toga mogu nas pogoditi.

Mi, dalekovidni Hrvati, ne možemo dozvoliti da i dalje ovi ljudi kaljaju naš obraz i našu čast. Mi ćemo znati i na ovom poslu da ih sprečimo, pa i kad bi morah, da ih uništimo.

Živela slobodna Hrvatska.

Hrvatski rodoljubi.

BR. 295

IZVEŠTAJ VODNOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA U SISKU OD 24. SEPTEMBRA 1941. O AKCIJI ČIŠĆENJA NA OVOM PODRUČJU SA PODACIMA 0 BROJU UHAPŠENIH U SISKU[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO I. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 760/J.S.

Izvješće o komunističko--četničkoj akciji na području voda Sisak.

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

ZAGREB
Đorđićeva 4

Zagreb, 27. rujna 1941.

Savezno sa izvješćem ove pukovnije Broj 2664/J.S. od 23. rujna i Br. 2910 od 26. rujna 1941. dostavlja se naknadno prispjelo izvješće vodnog oružničkog zapovjedničtva u Sisku Taj. Broj 177 od 24. rujna 1941. u slijedećem:

„Zbog pojave komunističkih bandi u velikim i gustim šumama na području ovoga voda, odnosno na području kotarske oblasti Sisak, kotarski predstojnik u sporazumu sa ustaškim stanom, zatražio je preko Velike župe Gora u Petrinji, da se poduzme jedna akcija sa jačim snagama u svrhu čišćenja područja od ovih komunističkih bandi.

Od strane Ravnateljstva za javni red i sigurnost posiate su u noći od 19. na 20. rujna jače snage vojske i ustaša u Sisak pod vodstvom ustaškog satnika g. Moškova. Došle su ove noći dvije satnije vojske i jedna satnija ustaša Poglavnikove bojnice te jedan odio konjice od 20 konjanika. K ovima su se priključile ustaške postrojbe iz Siska, Petrinje i Sunje. Ukupno je bilo oko 650 momčadi, što iz Zagreba, što iz okolice Siska.

Dne 20. rujna ov.g. u rano jutro izvršeno je plansko opkoljavanje šuma „Zalukinje, Brezovice i Bukovice," koje se nalaze na

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 152, reg. br. 50/6**

području postaja Sisak i Gušće, u kojima su komunisti imali, prema prikupljenim podatcima svoje logore. Poslije opkoljavanjà izvršeno je oko 8 sati bombardovanje mjesta u šumama, gdje bi se po prilici komunisti nalazili. Ovo bombardovanje izvršilo je 5 naših zrakoplova. Poslije ovog bombardovanja nastupile su postrojbe vojske i ustaša sa pretraživanjem šume. Pretraživanje započelo je u šumi „Zalukinja" u pravcu šuma „Bukovica i Brezovica", dok su druge postrojbe koje su opkolile šumu sa svih strana, čekale eventualno bježanje komunista iz šume. Do 4 sata poslije podne, ništa nije primjećeno ni u šumi ni oko šuma. Poslije ovoga vremena, u samo predvečerje, osjetilo se je da su postrojbe na tragu komunista. Vojnici koji su čekali na rubu šume primjetili su, navodno, 3-4 naoružane osobe u šumi i na njih su pripucali, ali su se izgubili. Postrojbe koje su pretraživale, šumu, naišle su na logor u šumi „Bukovica", ali tamo komunista nije bilo. Tamo je nađeno ognjište i još goruća žeravica, riba spremljena za pečenje i pečenih kukuruza; zatim dva pisaća stroja, koja su komunističke bande dne 13. ov. mj. odniele iz obćine Palanjek i Topolovac, jedna bomba, jedne ženske gaćice, jedan civilni kaput i jedan oveći sanduk pun komunističke literature, promidžbenog materijala spremljenog za umnožavanje i rasparčavanje, jedan šapirograf i pisarničkog materijala. Osim ovoga materijala, koji je važan za istragu, pronađen je jedan dnevnik i jedan arak papira na kome su zabilježke organizacionog plana i rada ovih komunista u vezi sa komunistima u Sisku. Ovaj dnevnik i zabilježke pisao je odbjegli komunista ing. Franjo Knebl iz Siska a iz tih zabilježki razabire se da je sa njime i Židovka iz Siska Dr. Karabela.

Prema tragovima u tom logoru, drži se da ih je moglo biti oko 50 do 60 komunista, a njihov vođa dotični ing. Knebl. Pošto ima mnogo odbjeglih komunista sa područja kotara Sisak, drži se da su svi oni mahom iz okolice Siska prikupili se u šumi.

Pošto je, kako je prednavedeno nastupila noć, nije se moglo vršiti dalje pretraživanje guste šume. Vođa akcije g. Moskov je navodno, imao namjeru da drži šumu opkoljenu cijelu noć. Međutim, pošto nije bila dobra veza, ustaške postrojbe iz Petrinje i Sunje, bili su nestrpljivi i sa njihove strane, navodno, dat je trubom znak za povlačenje. Zbog toga je i satnik g. Moskov izdao zapovjed za povlačenje ostahm postrojbama i sve snage vratile su se u Sisak istog dana oko 22 sata.

Sutradan 21. rujna o.g. satnik g. Moskov je sa vojskom i ustašama iz Zagreba poduzeo ponovo pretraživanje dotičnih šuma, bez onih snaga iz Petrinje i Sunje, koje su bile u akciji prvog

dana. Ali ni ovaj drugi dan nije se uspjelo uhititi ni uništiti ni jednog komuniste, unatoč pretraživanja od 4 sata poslije podne.

Pošto se odbjeglim komunistima nije moglo ući u trag, vođa akcije satnik g. Moskov, povukao je svoje snage sa terena i vratio se u Sisak u namjeri da se vrati u Zagreb. Dok su se u Sisku vršile pripreme za polazak postrojbi u Zagreb, najednom je primljena vijest da su dotični komunisti prešli preko rijeke Save kod sela Crnac, kotara Sisak, i prebacili se na područje kotara Petrinja. Ovu vijest donio je navodno neki seljak iz Crnca, Pavičić Tomo, a saopćio je jednom ustaši iz Siska, koji je o tome izvjestio ustaškog logornika, a ovaj vođu akcije satnika g. Moskova. Zbog te vijesti, na brzu ruku primljene i neprovjerene, uputio se satnik g. Moskov sa vojnicima i ustašama u pravcu Crnaca u svrhu potjere, ali ni sa ovim nije ništa postignuto, niti je potvrđena vijest da su komunisti prešli preko Save. Ni oružničke ophodnje koje su u tom pravcu upućene, nisu mogle ništa konkretnog saznati. U ovom momentu akcije, bilo je najviše zbrke, jer su kružile razne nepouzdane i neprovjerene vijesti. Ovom prilikom bilo je uhićeno i nekoliko osoba iz Crnca, za koje se držalo da su pomogli komunistima prelaz ih znali o tome a nisu izvjestili. Preslušavanjem ovih nije se došlo do pozitivnog rezultata.

Dne 21. rujna ov. g. oko 21. sat, satnik g. Moskov sa svojom momčadi i domobranima vratio se u Zagreb.

Kao što se iz izloženog vidi, ova akcija uspjela je samo djelomično. Pronađen je materijal važan za istragu protiv komunista, ali ni jedan komunista nije uhićen niti uništen. Plan je bio dobar, snaga je bilo dovoljno, šuma dobro opkoljena, ali veza u toku akcije nije bila dobra. I to je imalo za posljedicu povlačenje djelova akcije bez naloga vođe akcije. Komunisti su iskoristili noćnu pauzu i našli izlaz. Ih su se povukli na već pretraženi dio šume, ili su prešli u šumu „Lipovica", preko Lonje na područje oružničke postaje Popovača /ovo je manje vjerojatno, jer je i oružnička postaja od strane potpisanog izvješćena o ovoj akciji, te je sa ustašama čuvana obala Lonje i preko cijele noći/, ih su pak prešli preko rijeke Save i otišh u pravcu Bijelnika. Ovo posljednje je najvjerovatnije, jer je u dnevniku komuniste Knebla, pod datumom 19. rujna o.g. zapisano, da se toga dana pripremaju za „Šamaricu" /veliki kompleks šuma na području oružničke postaje Mali Gradac, vodno zapovjedničtvo Petrinja/. Prema tome nije izključeno, da su ovi komunisti još prije nego je započela akcija u noći od 19. na 20. ov. mj. počeli sa prebacivanjem iz svojih logora.

Stvari i materijal o kojemu je riječ u ovom spisu, odnosno koji je nađen u šumi, odnio je sa sobom vođa akcije satnik g. Moskov, osim dva pisaća stroja, koja su vraćena općinama od kojih su bile oduzete i zabilježki vođe komunista Franje Knebla koje terete veći broj osoba u Sisku, da su bile u vezi sa ovim komunistima u šumi. Na temelju ovih zabilježki poduzeto je odmah u noći od 21. na 22. ov. mj. uhićenje većeg broja osoba iz Siska. Do sada je uhićeno oko 40 osoba što muških što ženskih a između ovih i odvjetnik Dr. Matija Šipuš. Ovdje je upleten i priličan broj gimnazijalaca i gimnazijalki.

Prije ove akcije, poslije napada komunističkih bandi na općine Palanjek i Topolovac, uhićeno je u gradu Sisku oko 80 osoba, a sa područja kotara Sisak oko 100 osoba, između kojih su oni, za koje se sumnja, da su podržavah komunističke bande i koji su komunistički simpatizeri. Zbog posla oko preslušavanja ovako velikog broja osoba, kotarski predstojnik u sporazumu sa potpisanim, ustaškim logornikom i predstojnikom gradskog redarstva zatražio je preko nadležnih 4 detektiva iz Zagreba.

Komunistički materijal, kojeg je odnio sobom satnik g. Moskov, predstavlja po izjavi njegovoj, materijal od velike važnosti za Ravnateljstvo za javni red i sigurnost u otkrivanju komunističkih organizacija i metoda njihovog rada, pa ga je zbog toga i odnio u Ravnateljstvo.

Napominjem da su u Sisku, ali prije ove akcije vojske i ustaša, uhićeni pod sumnjom da su u vezi sa komunistima, poručnik vojske Josip Ogulinac rodom iz sela Žabno, kotara Sisak, častnički namjesnik Nikola Vrančić i domobran Franjo Bogdanić oba iz Siska. Sva ova trojica su na službi kod stožera 11 pješačke pukovnije u Sisku. Poručnik Ogulinac imao je još tri brata. Jedan je strijeljan, pošto je bio osuđen od pokretnog prijekog suda zbog komunističke akcije, jedan je ubijen u šumi 20. srpnja ov. g., pošto se naoružan odmetnuo u šumu kao komunista, a jedan /Franjo Ogulinac/ sada je u bjegstvu kao istaknuti komunista, jer je sudjelovao i u španskom ratu na strani crvenih.

Oružništvo u ovoj akciji vojske i ustaša sudjelovalo je toliko, koliko se je samo interesiralo za ovaj slučaj. Potpisani uopće nije bio izvješćen o tome, kada se ima akcija započeti. Plan je sastavljen u ustaškom stanu a da nisam bio ni pozvan. Akcija je započela a da nisam bio izvješćen ni ja ni zapovjednik postaje Sisak. Na moje pitanje, zašto nisam bio izvješćen, odgovoreno mi je, da je plan morao biti sastavljen kao i sve ostalo tajno. Ja sam

se, pošto je akcija otpočela, ipak uputio sa ophodnjama postaje Sisak na teren i sudjelovao utrpavajući se nepozvan radio ondje gdje sam mogao. Izdao sam zapovjed postaji Gušće, Sisak i Lakenik, da zajednički sa ustašama dođu u vezu sa vođama akcije. Postaju Popovača izvjestio sam također brzoglasno, da i ona pripazi osobito na područje uz Rijeku Lonju. Postaji Sunja i Gušće izdao sam zapovjed, da i oni provjeravaju, gdje su se komunisti poslije ove akcije sklonih i da o zapaženom odmah izvjeste."

Prednje se dostavlja na znanje.

Dostavljeno:

Ravnateljstvu za javni red i sigurnost Nezavisne Države Hrvatske i Vrhovnom oružničkom zapovjedničtvu.

Zastupa
zapovjednika pukovnik:
Oljača[2]

[2] Jovan.

BR. 296

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI SLUNJ OD 24. SEPTEMBRA 1941. 0 PROGONU I ZLOSTAVLJANJU SRBA OD STRANE MUSLIMANA - USTAŠA NA PODRUČJU CAZINA, BIHAĆA I VELIKE KLADUŠE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Broj: 119/I-A-1941.

U Zagrebu, dne 24. rujna 1941.

Predmet: Rad muslimana divljih ustaša.

MINISTARSTVU PRAVOSUĐA I BOGOŠTOVLJA

ZAGREB

Od kotarske oblasti u Slunju primljen je sliedeći izvještaj:

Posljednjih dana na području Vehke župe Krbava i Psat i to naročito u kotarevima CAZIN[2] i BIHAĆ, te ispostavi Velika Kladuša nastala su velika proganjanja i „čišćenja" Srba od tamošnjih mushmana - divljih ustaša tako, da je velik broj naroda prebjeglo na područje ovog kotara i to u selu Kordunski Ljeskovac, Sadilovac i Nova Kršlja, a koja sela graniče sa kotarom Cazin i to najviše žena i djece čiji broj je preko 3.000. Sav se taj narod sklonio po srpskim i hrvatskim kućama tih sela i boji se vratiti natrag u Bosnu. Ista ta pojava je i na području općine Cetingrad ovoga kotara, koja također granični sa Bosnom.

Uzrok tog proganjanja je čisto vjerski, jer mushmani zahtjevaju, da to srpsko žiteljstvo pređe na islam. U zadnje vrijeme učestah su dapače upadi muslimana-divljih ustaša i na područje ovoga kotara i to u selu Buhaću, Maljevac i Bogovolju općine Cetingrad, te tamošnje srpsko stanovništvo prisiljavaju se prelazi na islam. U tu svrhu dolaze i njihove hodže te vrše promičbu, da narod pređe na islam, jer da mu se onda neće ništa dogoditi, u protivnom iako pređe na katoličku vjeru da će biti istrebljeni,

[1] Kopija u Vn, Vojni arhiv, ANDH, k. 213, reg. br. 13/3-2.
[2] O zločinima ustaša većinom muslimana nad srpskim življem u s. Rujnica kod Cazina 23. septembra 1941. vidi dnevno izvešće Oružništva za 17. oktobar 1941, ANDH, k. 51, reg. br. 12/2.

opljačkani, a sela popaljena. Budući da narod ne želi prelaziti na islam, to zbog toga bježi u sela ovoga kotara tražeći zaštitu, od ovdašnjih vlasti.

Ovih zadnjih deset dana u tim graničnim selima ovoga kotara muslimani vode pravi vjerski rat, upadaju u sela, prijete pljačku i čine druga nedjela, zahtevajući da narod mora preći na islam. Zbog svega toga je raspoloženje kod naroda upravo očajno tako, da se i naše katohčko žiteljstvo nalazeći u strahu od mushmana boji, da i njih neće početi proganjati.

Ovo što mushmani čine čini se kao da je nastalo doba dolaska Turaka u ove krajeve. Po njihovom ponašanju i vladanju u Bosni ne smije biti druge vjere do islamske i stoga tjeraju, da sve pređe na islam, u protivnom biti će pokoljeno ih protjerano, a što oni već zapravo danas čine. Iz svega gore iznesenog vidi se da postoji opasnost, da bi moglo u tim predjelima doći do strahovite vjerske nesnošljivosti i narodnog revolta, jer ovo zauzima svaki danom sve veće razmjere te postoji bojaznost, da iz te vjerske borbe ne nastane veće zlo. Kako je sadanje stanje i raspoloženje u tim predjelima kotara, koji graniče sa Bosnom vidi se također i iz pismenih izvještaja oružničke postaje u Novoj Kršlji i općinskog poglavarstva Cetingrad, a koji se izvještaji u prijepisu prilažu na uvid.

Ovu akciju mushmana trebalo bi energično suzbiti i spriječiti, jer ne vodi ničem pozitivnom, nego naprotiv izazivlje i kod katohčkog življa veliko neraspoloženje prema mushmanima zbog njihove vjerske borbe i progona svih onih, koji neće da pređu na islam."

Prednje se dostavlja znanja i ravnanja radi time, da će potrebne sigurnosne mjere preduzeti organi ovog ministarstva.

ZA DOM SPREMNI!

Opći pomoćnik
Ministra unutarnjih poslova:
Herkvi v.r.

BR. 297

ZAPOVEST ZAPOVJEDNIKA VRBASKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA OD 25. SEPTEMBRA 1941. ZA IZVIĐANJE I BOMBARDOVANJE PODRUČJA BIHAĆ - NEBUUSI, POSEBNO ŠKOLE I CRKVE U SELU DOLJANI[1]

Sutra 25 rujna 1941 godine počev od 9 sati 30 min.

1) Izviđati pravac Bihać-Nebljusi (na pravcu za Donji Lapac). Bombardirati Drenovaču (579), s. Užljebić i jače s. Nebljusi.

2) Izviđati i bombardirati, s. Doljani (na desnoj obali Une), a naročito školu i crkvu.

3) Pri povratku izviditi pravac s. Ripač, s. Gorjevac-Tarkovac-s. Lipa-s. Vrtoče.

Izvestiti o stanju puta, eventualnim preprekama i linijama otpora.

4) Osim toga izvidjeti radi docnijeg bombardovanja pobunjeničke logore u Grmeču kod:

a) Jovanovića kolibe (951) sjeverno od Gredovitog vrha;

b) Na putu zapadno od Premušarice (1095);

c) Na raskrsnici staza istočno od kote 828 (između Premušarice i s. D. Suvaje).

Po izvršenom zadatku izvještaj baciti na četvrtasto platno u vojnom logoru s. Žegar jugozapadno od Bihaća.

General RUMLER[2]

[1] Kopija u VH, Vojni arhiv, ANDH, k. 2, reg. br. 25/1-19.
[2] Dragutin.

BR. 298

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 3. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 25. SEPTEMBRA 1941. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST O SITUACIJI NA SVOME PODRUČJU, STRELJANIM U DOBOJU, UBIJENIM NA PODRUČJU CAZINA I ZLOČINIMA U BRAVSKOM[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
3. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S.Broj 1144.

Izvješće o situaciji u vezi sa četničko-komunističkom pobunom.

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE;

ZAGREB

Banja Luka, 25. rujna 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Klupe sa spisom broj 691 od 23. rujna 1941. izvješćuje:

„Noću između 22. i 23. rujna 1941. četnićko-komunistička organizacija održala je sjednicu u šumi „Borje". Na ovu sjednicu otišlo je iz sela Pribinića, kotara Teslić, 10 seljaka koji su članovi ove organizacije. U šumi Borje imaju svoju radio stanicu na kojoj slušaju vijesti iz Rusije. Zadatak im je da što više se naoružaju i da stupe u borbu protiv Hrvata. Spomenuta četnićko-komunistička organizacija dosta je jaka i svakim danom pridobivaju nove članove i nalaze se u šumama."

Zapovjednik oružničkog krila Doboj sa spisom Taj. Broj 352 od 23. rujna 1941. izvješćuje:

„Dne 22. rujna 1941. primjećeno je u šumi „Borje" više naoružanih četnika, sa šubarama i šajkačama na glavi. Na kapama imaju po jednu crvenu zvijezdu.

Istoga dana u 19. sati otišao je od svoje kuće Mirko Nikolić sa još 10 drugova iz sela Pribinića, svi kotara Teslić, u šumu

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 152, reg. br. 14/16.

„Borje, gdje ih, je imao sačekati netko od četničko-komunističke organizacije, sa zadatkom, da slušaju krugovalnu stanicu iz Moskve. Osim toga treba da bude debata o komunističkoj akciji, kako bi trebalo da se od svake kuće, gdje ih ima n.pr. 3 muškarca, 2 da idu u četnike a 1 da ostane kod kuće.

Po ovome je izvješteno zapovjedništvo trupa u Doboju koje je zamoljeno, da žurno pošalje pojačanje vojske oružničkoj postaji u Klupe.

22. rujna 1941. poslije podne streljano je u Doboju 43 lica osuđena od strane pokretnog prijekog suda na smrt radi četničko--komunističke akcije."

Zapovjednik oružničke postaje Bihać sa spisom Broj 3106 od 24. rujna 19[4]1. izvješćuje:

„Dne 23. rujna 1941. vršena je akcija čišćenja područja oružničke postaje Tražaška Raštela, kotara Cazin, u kojoj je sudjelovalo 80 domobrana i naoružano građanstvo. Ovom prilikom očišćena su sela Rujnica, Momin Brdo, Mutnik i Tržaška Raštela te je uništeno ovom prilikom oko 460 lica.

Noću između 23. i 24. rujna 1941. četnici su puškarali na mjesto Ličko Petrovo Selo, kotara Bihać, ali kako je našim stražama zapovjeđeno, da nedaju nikakovu reakciju, to je puškaranje od strane četnika prestalo.

23. rujna 1941. od strane vojske vršene su operacije čišćenja sela Hrgara i Ripačkog Klanca, kotara Bihać, kojom prilikom je poginuo 1. narednik i 4 domobrana, dočim je 1 ustaša ranjen. Na strani četnika bio je veći broj žrtava ali se nezna točan broj.

Ovom prilikom četnici zarobili na Ripačkom klancu jedna kola, jednog konja i jednu tešku strojnu pušku sa 2 sanduka naboja.

Noću između 23. i 24. rujna 1941. četnici su puškarali na mjesto Ripač iz sela Lohova, Račića i Gorijevca, kotara Bihać, ali je napad od strane naših snaga odbijen.

Brzoglasna veza sa Sanskim Mostom još je u prekidu."

Zapovjednik oružničke postaje Bravsko sa spisom Broj 882 od 24. rujna 1941. izvješćuje:

„Stanovništvo sa područja ove postaje većim dijelom je u šumi, ne napada, a niti se više hoće vratiti kućama. Poklano i spaljeno pučanstvo još nije sve pokopano, preduzima se iznalaženje lješeva po zgarištima radi ukopa."[2]

[2] Vidi dok. br. 284.

Zapovjednik oružničke postaje Krupa na Vrbasu 25. rujna 1941. u 13.40 sati brzoglasno javlja:

„Danas u 13 sati između Bočca i Krupe na Vrbasu, kotara Banja Luka, napadnuta su 3 kamiona ustaša sa puškomitraljezima od strane četnika. U kamionima nalazile se bombe, municija i 316.000 Kuna. Na lice mjesta odmah je otišao odred domobrana od 100 momaka sa oružnicima iz Krupe. Drugih podataka do sada nema.".

Prednje izvješće dostavljam s molbom na znanje i uvid.

RAZASLATO:
Vrhov. oruž. zapovjedničtvu;
Ravt. za jav. red i sigurnost;
Vrbaskom divizij. području, i
Vel. Županu Župe Sana i Luka.

M.P.

Zapovjednik, pukovnik
Novak puk[3]

[3] Viktor.

BR. 299

OBAVEŠTENJE KOTARSKE OBLASTI NEVESINJE OD 25. SEPTEMBRA 1941. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O NAREĐENJU ITALIJANSKIH VOJNIH VLASTI DA SE SVE PRAVOSLAVNE CRKVE OTVORE ZA VRŠENJE SLUŽBE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Kotarska Oblast u Nevesinju
Broj 2415/41.

Nevesinje, 25-IX.1941.

Predmet: Otvaranje grčko-istočnih crkava.

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA

Zagreb.

Izvještavam da su Talijanske vojne vlasti u Nevesinju pod br. 24 od 23. ovoga mjeseca odredile, da se sve crkve grčkoistočnjaka moraju odmah otvoriti za obične službe.

Pred ovakvom odlukom, potpisati nije mogao naći načina, da se ovo ne izvrši i ako iz više puta i blagovremeno Tahjansku vlast obavijestio, da se po postojećim naredbama ovo ne može dozvoliti.

S molbom da se o ovom obavijesti naš povjerenik pri 2 Talijanskoj Armiji.

Za Dom Spreman!

M.P. Kotarski predstojnik;
Mladenović

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 213, reg. **br.** 49/3.

BR. 300

IZVEŠTAJ VELIKE ŽUPE MODRUŠ OD 26. SEPTEMBRA 1941. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA 0 MASOVNOM BEŽANJU LJUDI SA TERITORIJE VELIKE ŽUPE KRBAVA I PSAT ISPRED TERORA MUSLIMANA-USTAŠA[1]

VELIKA ŽUPA MODRUŠ
U OGULINU
Broj: 626-Prs-1941.

Ogulin, 26. rujna 1941.

Predmet: Rad muslimana-divljih ustaša.

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

ZAGREB

Uz povrat spisa izvješćuje se, da ova Velika župa nije mogla preduzeti nikakove mjere protiv muslimana-divljih ustaša sa područja Vehke župe Krbava i Psat. Uslijed njihovog postupka mnogo naroda bježi sa područja Velike župe Krbava i Psat na područje ove Vehke župe, a sami muslimani upadaju i na područje ove župe /kotar Slunj/[2] i vrše ovdje protuzakonita djela.

Ova Velika župa je svojedobno umohla Veliku župu Krbavu i Psat, da sa svoje strane poduzme potrebne mjere radi sprečavanja ovakovog protuzakonitog rada, pa se ovom zgodom umoljava naslov, da izda u ovom predmetu shodne upute Velikoj župi Krbava i Psat.

Moli se ovo izvješće primiti do znanja.

ZA DOM SPREMAN!

M.P.

VELIKI ŽUPAN:
J. Marković[3]

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 213, reg. br. 13/3**
[2] **Vidi dok. br. 296.**
[3] **Jurica.**

BR. 301

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA JADRANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA OD 27. SEPTEMBRA 1941. ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O ZAHTEVU KOMANDANTA ITALIJANSKIH POSADA U GACKOM INEVESINJU DA SE SVI ORUŽNICI ISKOMPROMITOVANI ZLOČINIMA PREMA PRAVOSLAVNOM ŽIVLJU PREMESTE SA OVIH PODRUČJA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
JADRANSKOG DIVIZIJSKOG
PODRUČJA
V.T.Br. 3381
27. IX. 1941.
MOSTAR

OSOBNO U RUKE

ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Pukovniku g. Paveliću.-

Zapovjednici italijanskih posada u Gackome general g. Luzzano i Nevesinju major g. Napolitano mole, da se svi oružnici na području kotara Nevesinje i Gacko koji su bili na službi u ovim krajevima u vremenu uklanjanja, ubijanja i eventualnog pokolja pravoslavnog življa i u istome sudjelovali bilo direktno ili samo kao izvršioci naloga raznih povjerenika, što prije uklone-premjeste sa područja.[2] Kao razlog iznose potrebu za vođenjem istrage po raznim zlodjelima i nebi željeli hititi uniformisane osobe i eventualno ih kažnjavati.-

Izvještavajući o prednjem mnijenja sam, da se u interesu oružništva po mogučstvu svo oružništvo zamijeni što prije novim.

Zapovjednik oružničkog voda u Gackom stavljen je kotarskom predstojniku na raspoloženje sa motivacijom, da se na njegovo mjesto odredi druga osoba, koja će biti mlađa po činu i rangu od italijanskog zapovjednika oružnika - koji je dočastnik.

Prilikom vođenja potraga za opljačkanim stvarima iz pravoslavnih sela u okolini Gacka nađene su razne stvari i jedna krava kod pokusnog oružnika Huse Husovića pa je isti od strane italijanskog oružništva uhićen.

ZAPOVJEDNIK, GENERAL,
Iser[3]

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 46/3-6.
[2] Vidi dok. br. 389, 302, 305, 313.
[3] Đuro.

ZAPOVJEDNISTVO
JADRANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA
V. T. Br. 3381
27. V. 194/
MOSTAR

OSOBNO U RUKE

46/3-6
143

ZAPOVJEDNIKU 4.ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Pukovniku g.Paveliću.-

Zapovjednici italijanskih posada u Gackome general g. Luzzano i Nevesinju major g.Napolitano mole,da se svi oružnici na području kotara Nevesinje i Gacko koji su bili na službi u ovim krajevima u vremenu uklanjanja,ubijanja i eventualnoga pokolja pravoslavnoga življa i u istome sudjelovali bilo direktno ili samo kao izvršioci naloga raznih povjerenika,što prije ukloone-premjeste sa područja. Kao razlog iznose potrebu za vodjenjem istrage po raznim zlodjelima i nebi željeli hititi uniformisane osobe i eventualno ih kažnjavati.-

Izvještavajući o prednjem mnijenja sam,da se u interesu oružništva po mogućstvu svo oružništvo zamijeni što prije novim.

Zapovjednik oružničkog voda u Gackome stavljen je kotarskom predstojniku na raspoloženje sa motivacijom,da se na njegovo mjesto odredi druga osoba,koja će biti mladja po činu i rangu od italijanskog zapovjednika oružnika - koji je dočastnik.

Prilikom vodjenja potrage za opljačkanim stvarima iz pravoslavnih sela u okolini Gacka nadjene su razne stvari i jedna krava, koj pokusnog oružnika Huse Husovića pa[illegible]isti od strane italijanskog oružništva uhićen.

ZAPOVJEDNIK,GENERAL,

28 IX 194[illegible]

J.S.

Faksimil dokumenta br. 301

BR. 302

IZVEŠTAJ 3. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 28. SEPTEMBRA 1941. VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU 0 OPŠTOJ SITUACIJI I STRADANJU SRBA U JAJCU, JASENOVCU BRAVSKOM I DOBOJU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO
3. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. J.S. Broj 401.

Doglasno izvješće
dostavlja.

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU

ZAGREB

Banja Luka, 28. rujna 1941.

U smislu Privremenog Uputa za organizaciju i rad izvještajne službe u vojsci, izdanog po Glavnom Stožeru Vojskovođe pod V. T.S broj 1123 od 22. srpnja 1941. dostavljam doglasno izvješće, a prema prikupljenim podatcima od podređenih mi oružničkih jedinica u vremenu za poslijednjih 10 dana, u slijedećem:

I. OPĆA UNUTARNJA SITUACIJA:
1. Raspoloženje naroda:

Raspoloženje hrvatskog naroda spram Nezavisne Države Hrvatske i Poglavniku je i nadalje vrlo dobro. Narod sa velikim interesom prati svaku mjeru, koju preduzima Poglavnik i njegova Vlada u cilju sređivanja prilika i opće konsolidacije u zemlji. Narod je duboko uvjeren, da će Nezavisna Država Hrvatska, izgrađivana po Ustaškim načelima, u prijateljskoj suradnji sa silama osi napredovati i cvasti kao u danima svoje najsjajnije prošlosti.

U okolici Bos. Petrovca u poslijednje vrijeme došlo je do izvjesnog nesporazuma između katolika i muslimana, pošto su neki muslimani u vezi sa pobunom grko-istočnjaka otvoreno

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 152, reg. br. 4/7.

govorili, da bi trebalo sve pobiti što se krsti, te su neki katolici smatrali, da se ova prijetnja i na njih odnosi. Preduzete su mjere od strane odgovarajućih faktora, da se ta nesuglasica odstrani i da narod u miru i slozi živi.

Prema još točno ne-provjerenom izvješću ustaše u Jajcu koji su pridošli iz Hercegovine, izvršili su u poslijednje vrijeme u Jajcu i okolici izvjestne radnje u odnosu prema grko-istočnjacima sa kojima se nijesu slagali tamošnji Veliki Župan i kotarski predstojnik. Uslijed toga došlo je od strane ustaša i do izvjesnih prijetnji Velikom Županu i kotarskom predstojniku te su isti zatražili zaštitu vojske radi svake eventualnosti. Vojska i oružničtvo u ovom sukobu drži se po strani. Ova samovlast ustaša kod tamošnjih Hrvata naišla je na osudu. Preduzete su mjere od strane mjerodavnih, da se ovo stanje popravi.[2]

Raspoloženje grko-istočnjačkog življa spram Nezavisne Države Hrvatske, Poglavniku i novom političko-socijalnom poredtku, koji se stvara u Evropi pod vodstvom sila Osi u glavnom je nepomirljivo. Izvjestan dio grko-istočnjačkog življa odmetnuo se je u šumu i pridružio pobunjenicima iz uvjerenja da mu je tamo kao srbima jedino mjesto, dok je veliki dio otišao u šumu zaveden lažnom četničko-komunističkom promidžbom, da Sovjetska vojska na istočnom frontu napreduje, što više da je već u Zagrebu i da se bivši Kralj Petar već nalazi u Sarajevu te da predstoji ponovna uspostava bivše Jugoslavije. Onaj dio grko-istočnjaka, koji je ostao u svojim domovima, potišten je i uplašen za svoje živote i imetke, jer uviđa, da pobunjenici ne uspjevaju u svojoj borbi, već svojim mučkim prepadima na naše vojno-ustaške-oružničke snage samo pograšavaju njihov pravno-politički položaj u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Povodom ovog kao i povodom strogih zakonskih mjera, koje se preduzimaju prema učesnicima u četničko-komunističkoj pobuni od strane naših vlasti, mnogi grko-istočnjaci prelaze u rimokatoličkku vjeru.

Židovi su također potišteni i uplašeni radi mjera, koje se protiv njih preduzimaju, ali su mirni i pokorni i ne daju povoda za otvoreni postupak protiv njih. Oni naravski potajno simpatiziraju sa pobunjenicima i priželjkuju pobjedu Sovjetske Unije u ratu sa Njemačkom.

Pripadnici narodnosnih manjina /Njemačke, Ukrajinske i nešto Mađarske/, u koliko nastanjaju na teritoriji ove pukovnije, veoma su korektni i lojalni spram naše Države i Poglavniku. Oni

[2] Vidi dok. br. 289.

su veliki pobornici stvaranja novog političko-socijalnog poredka u Evropi.

2. Četnička akcija i preduzete protivmjere:

Četničko-komunistička akcija na području ove pukovnije još uvijek traje, i ako se kod izvjestnih četničko-komunističkih skupina pojavljuju znaci malaksalosti, rasula i želje za predajom našim vlastima. Najjača četničko-komunistička skupina, koja se nalazi u predjelu Drvara i Oštrelja, prema još neprovjerenim podatcima 25 ov. mj. napadnuta je po Talijanskim vojnim snagama kod Drvara, kojom su se prilikom pobunjenici, zapalivši predhodno mjesto Drvar sa svima tamošnjim industrijskim postrojenjima, povukli u pravcu Oštrelja, a Talijanska vojska ušla je u Drvar i navodno nadire dalje za pobunjenicima u pravcu Oštrelja: Druga četničko-komunistička skupina, koja je u poslijednje vrijeme najaktivnija, je ona koja se nalazi na tromeđi kotareva Kotorišće, Teslić i Prnjavor. Ova skupina onemogućila je svaki rad na gradnji nove željezničke pruge Banja Luka - Doboj. Nadalje omanje skupine nalaze se u planinama Osmača, Manjača i Cemernica, koje svojim iznenadnim akcijama ugrožavaju promet na cesti Banja Luka - Jajce. Jača skupina pobunjenika također se nalazi u planini Ozren, odakle ponajviše i povremeno ugrožava željez. pruge Doboj - Zenica i Doboj - Tuzla. I na ostalim mjestima pukovske teritorije osjeća se pobunjenička akcija, koja se svodi u glavnom u iznenadnim u mučkim napadima na komunikacije i stražare i ophodnje koje osiguravaju ove komunikacije. Pobunjeničke skupine, koje se nalaze u predjelima planine Vitorog i Lisina u poshjednje vrijeme manje su aktivne. Neki od pobunjenika iz ovih skupina ponudili su predaju ustaškom pukovniku g. Juci Rukavini u Varcar Vakufu pod uvjetom, da im se zagarantira lična i imovna sigurnost. G. Rukavina prihvatio je ovu ponudu. Rezultat pregovora, koji su u toku, nije za sada poznat.

Kao važnije momente u ovoj četničko-komunističkoj akciji i protuakciji naših snaga od poslijednjeg 10-dnevnog izvješća pa do danas iznosim slijedeće događaje:

12. rujna 1941. oko 20 sati ponovno je od strane pobunjenika izvršen napad jakom puščanom vatrom i bombama na željezničku postaju Bos. Petrovo Selo, kotara Gračanica, gdje se je nalazilo smješteno 20 vojnika i 10 oružnika. Ovi su borbu prihvatili i napad bez žrtava odbih.

12. rujna 1941. pobunjenici su između željez. postaje Bos. Petrovo Selo i želj. postaje Karanovac, kotar Gračanica, na više mjesta porušili željezničku prugu i mostove na istoj kao i brzoglasno-brzojavnu liniju, zbog čega je promet bio prekinut sve do 16. ov. mj. kada je pruga i b.b. linije popravljene i promet uspostavljen.

13. rujna 1941. oko 3 sata izvršen je ponovni napad od strane pobunjenika na vojnu posadu od 40 domobrana na želj. postaji Karanova kotara Gračanica. Posada se je morala povući i odstupila je u Gračanicu. Istoga dana iz Gračanice upućen je naš jači odred koji je pobunjenike protjerao i zauzeo željez. postaju Karanovac bez vlastitih gubitaka, dočim su pobunjenici pretrpjeli vehke gubitke.

15. rujna 1941. pobunjenici su napali Savu Lipovčića i Milana Malića, kočijaše iz Pribinića, kotara Teslić, u šumi Borje Solila, kotara Teslić, kada su vozili na kolima raznu robu sa želj. postaje Pribinić u Maslovare, kotara Kotorišće. Pobunjenici su sa kola robu odnijeli i zatim kočijaše pustili. Drugog dana na istom mjestu pobunjenici su ove kočijaše koji se vraćah iz Maslovara sačekah i oduzeli im 2800 Kuna.

16. rujna 1941. oko 21.30 sati pobunjenici su izvršili napad i otvorili puščanu vatru na oružničku postaju Klupe, Doboj, oruž. krilo. Oružnici su napad odbih bez žrtava.

16. rujna 1941. oko 14.30 sati pobunjenici su napali i ispalili 7-8 puščanih naboja na radnike, koji su na mjestu zv. „Breg", kotara Maglaj, vršili popravku državne ceste. Ovom prilikom ranih su jednog radnika. Upućena je potjera za napadačima.

16. rujna 1941. oko 13 sati pobunjenici su na mjestu zv. „Rijeka", kotara Ključ, razrušili željez. prugu u dužini oko 50 metara, uslijed čega je na ovoj pruzi bio promet obustavljen. Pristupljeno je odmah popravci pruge i promet je ponovno uspostavljen.

16. rujna 1941. oko 9 sti na mjestu Gelkovac, koji se nalazi na putu Vel. Kladuša-Topusko, kotar Vrgin Most, pobunjenici su napah civilnu stražu, kojom je prilikom u nogu iz puške ranjen jedan stražar. Pobunjenici su stražarima oduzeh 3 vojničke puške. Od strane ustaša preduzeta je akcija za gonjenje pobunjenika.

16. rujna 1941. kod Otoke, kotar Bos. Krupa, sa hjeve strane rijeke Une ubijen je od strane pobunjenika jedan musliman.

16. rujna 1941. kod sela Gudavac, kotar Bos. Krupa, vodila se je borba između pobunjenika i naših snaga, kojom prilikom je ubijeno pet pobunjenika. Na našoj strani žrtava nije bilo.

16. rujna 1941. jedna grupa pobunjenika napala je odred naših domobrana na položaju kod Bos. Petrovca. Pobunjenički napad bez gubitaka je odbijen.

Noću između 16. i 17. rujna 1941. pobunjenici su kroz cijelu noć napadah na mjesto Ripač, kotara Bihać, ali su uvijek bih odbijeni od našeg vojnog odreda.

Noću između 16. i 17. rujna 1941. pobunjenici su izvršili napad i otvorili puščanu vatru na mjesto Ličko Petrovo selo, kotar Bihać. Napad je od strane naših snaga odbijen bez žrtava.

Noću između 16. i 17. rujna 1941. pobunjenici kroz cijelu noć puškarali na selo Veliki Skočaj, kotara Bihać. Naše snage su ih suzbile bez žrtava.

17. rujna 1941. oko 6 sati poslije prolaza vlaka, od Bihaća za Bos. Novi, pobunjenici su pripucali na selo Bužinkiće, kotar Bos. Krupa. Isti su odbijeni.

17. rujna 1941 u 2 sata pobunjenici su približili položaju naših snaga u okolici Bos. Petrovca. Naše snage otvorile su jaku vatru na pobunjenike i prisilili ih na povlačenje. Gubitaka na našoj strani nije bilo. Gubitci na strani pobunjenika nijesu poznati.

17. rujna 1941. napadnuta je od strane pobunjenika pratnja biv. Vel. Župana Vel. Župe Krbava i Psat, g. Ljubomira Kvaternika na cesti Slunj - Rakovica, kada se je vrećala iz Karlovca za Bihać automobilom. Pratnju je predvodio oružnički bojnik g. Stjepan Vindakijević, zapovjednik oruž. krila Bihać. Pobunjenici otvorili jaku puščanu vatru na pratnju, kojom su prilikom poginula 3 oružnika, 1 redarstveni agent i 1 šofer, dočim su tri oružnika ranjena. Također je teško ranjen ravnatelj župskog redarstva u Bihaću g. Batušić. Ranjenici su prenijeti u Slunj, gdje im je pružena liječnička pomoć. Ostah oružnici iz pratnje pod borbom su se povukli u Slunj. Drugog dana organizirana je akcija naših snaga iz Bihaća i Slunja radi gonjenja pobunjenika.

17. rujna 1941. oko 22 sata pobunjenici su zapalili muslimansko selo Skucani Vakuf, kotara San. Most. Žrtava nije bilo, jer se pučanstvo prije mjesec dana otišlo iz sela.

Između 17. i 18. rujna 1941. pobunjenici su kroz cijelu noć napadah mjesto Ripač, kotara Bihać, ali su uvijek bili odbijeni.

Noću između 17 i 18. rujna 1941 pobunjenici su otvorili vatru kod želj. postaje Blatna, kotara Bos. Krupa, preduzeta je od strane vojske, ustaša i oružnika akcija radi čišćenja terena oko Blatne.

Noću između 17. i 18. rujna 1941. pobunjenici su navalili i pripucali na selo Bužikiće i Alkiće, kotar Bos. Krupa. Žrtava nije bilo. Preduzeta je akcija za gonjenje pobunjenika.

18. rujna 1941. oko 16 sati Jovan Bilić iz sela Kršalja, kotar Bos. Novi poslat od pobunjenika ubio je iz puške Marka Kecmana, težaka iz istog sela. Po ubojstvu Bilić se izgubio u pravcu sela Vel. Riške, kotar Bos. Krupa. Za ubojicom se traga.

18. rujna 1941. u 22 sata, jedna veća skupina pobunjenika napala je sa istočne strane na Bos. Petrovac. Pobunjenicima je uspjelo uslijed tamne noći i magle privući se u neposrednu blizinu položaja naših vojnih odjela, ali pošto su ipak primjećeni to su jakom puščanom i strojopuščanom vatrom odbijeni bez žrtava.

18. rujna 1941. oko 23 sata pobunjenici su zapalili napuštenu novosagrađenu vilu biv. jugoslov. ministra Dr. Branka Čubrilovića u selu Krupa na Vrbasu, kotara B. Luka, koja je do temelja izgorjela. Palež pobunjenici su izvršili iz razloga, što su pretpostavljali, da će vila pripasti Državi Hrvatskoj.

19. rujna 1941. oko 7 sati napala je jedna jača grupa pobunjenika sela Kemenicu i Kokori, kotara Prnjavor. Pobunjenici su u selu Kokori opljačkali općinsku zgradu a zatim je zapalili. Odred Domobrana upućen iz Banja Luke sa oružnicima postaje Hrvaćani, oružničkog krila Doboj, stupili su u borbu sa pobunjenicima i protjerah ih iz pomenutih sela.

19. rujna 1941. oko 8 sati veći broj pobunjenika napao je i opkolio vojnu stražu od 6 domobrana, koja se nalazila na brdu južno od San. Mosta. Jedan domobran, koji je bio ranjen pobjegao je, dočim za sudbinu ostalih se nezna. Odred domobrana iz San. Mosta upućen je u gonjenje pobunjenika.

19. rujna 1941 prilikom čišćenja terena u selima: Matavazi i Donji Buševići, kotara Bos. Krupa, kojeg su vršili oružnici postaje Otoka, Bihać, oruž. krila, sa domobranima, ranjen je u butinu lijeve noge pokusni oružnik Mile Komljenović, dočim je jedan ustaša u borbi poginuo. U borbi je poginulo 5 pobunjenika.

19. rujna 1941 kroz cijeh dan pobunjenici su puškarali kod sela Boljanića, kotara Gračanica sa okolnih brda na željez. prugu zbog čega je bio promet na pruzi izvjesno vrijeme obustavljen.

19. rujna 1941. oko 13 sati od strane pobunjenika ubijen je iz puške Muho Dragalović težak iz sela Hadžića, kotara Ključ na mjestu zv. „Ograde", gdje je pošao kolima po drva. Potjera za pobunjenicima je povedena.

19. rujna 1941. oko 8 sati na brdu južno od grada San. Mosta jedna grupa pobunjenika opkolila je i napala vojničku stražu sastojeću se od 6 domobrana. 2 domobrana na mjestu su ubijena, 2 teško ranjena od kojih je jedan kasnije umro, dok je ostaloj

dvojici domobrana uspjelo pobjeći. Ovom prilikom pobunjenici su oteli od domobrana 5 pušaka i nekoliko stotina naboja. Odmah, čim se u San. Mostu čulo puškaranje upućena je jedna satnija domobrana u pravcu odakle se čulo puškaranje. Ova satnija protjerala je pobunjenike i zapalila selo Dabar, kotar San. Most iz kojega su pobunjenici vršili napad na stražu. Gubitaka na našoj strani nije bilo, dočim na strani pobunjenika, dah je bilo žrtava nezna se.

Noću između 19. i 20. rujna 1941. pobunjenici kroz cijelu noć napadah oružničku postaju Ripač, ali su svi napadi uvijek bili odbijeni.

20. rujna 1941. u 12 sati pobunjenici su na 17 km od Han Kola, kotara B. Luka na cesti Sitnica - Banja Luka napali jedan naš vojnički kamion na kojemu je bilo 16 domobrana. Ovom prilikom ubijena su 2 domobrana, 5 ih je ranjeno a 9 je uspjelo pobjeći. Pobunjenici su sa kamiona uzeh jednu strojnu pušku a kamion zapalih. Još istoga dana upućen je odred domobrana iz B. Luke radi gonjenja pobunjenika.

Noću između 20. i 21. rujna 1941. pobunjenici su napali na mjesto Zavalje, kotara Bihać. Napad je odbijen od naših snaga bez žrtava.

Noću između 20. i 21. rujna 1941. pobunjenici su žestokom puščanom vatrom napah na mjesto Ripač, kotara Bihać, ali su od strane naših snaga odbijeni bez žrtava.

Noću između 20. i 21. rujna 1941. pobunjenici su izvršili napad na mjesto Ličko Petrovo Selo, kotara Bihać. Napad je bio uperen na oružničku postaju i poštu u istom mjestu. Napad je odbijen bez žrtava.

Noću između 20. i 21. rujna 1941. pobunjenici su napah oružničku postaju Bravsko, Bos. Petrovačko oruž. krilo. Napad je odbijen bez žrtava.

Noću između 20. i 21. rujna 1941. pobunjenici su napali na stražare, koji su osiguravah željez. prugu između željez. Postaja Otoka i Blatne, kotara Bos. Krupa. Ovom prilikom pobunjenici su razvalili jedan dio pruge i pokidah b.b. liniju. Odmah je upućen iz Bos. Novog oklopni vlak sa vojskom i radnicima radi popravka želj. pruge i bb. hnije tako da je već istoga dana promet ponovo uspostavljen. Prilikom vođene borbe između pobunjenika i vojske, ubijena su 4 pobunjenika.

21. rujna 1941. pobunjenici su puščanom vatrom napah ustaše u selu Bunare, kotara Ključ, kojom je prilikom jedan ustaša teže

ranjen a tri seljaka su poginula. Ranjeni ustaša podlegao je ranama 22 ov.mj. u bolnici u Bos. Petrovcu.

21. rujna 1941. u Gornjoj Sanici, kotara Ključ, pobunjenici su porušili željz. prugu u duljini 28 metara. Pruga je istoga dana popravljena, a gonjenje za pobunjenicima preduzeto.

Noću između 21. i 22. rujna 1941. pobunjenici su u manjoj mjeri puškarali na mjesto Ripač, kotara Bihać, ali su od strane naših snaga bez žrtava odbijeni.

Noću između 21. i 22. rujna 1941. pobunjenici su napali stražu oruž. postaje Tržaška Raštela, Bihaćskog oruž. krila, ali su odbijeni bez gubitaka sa naše strane.

22. rujna 1941. na cesti Tržaška Raštela - Bihać 4 km udaljeno od Trž. Raštele pobunjenici su otvorili puščanu vatru na troja kola putnika, koji su putovah za Bihać. Ovom prilikom jedan putnik je ubijen, dočim se za sudbinu ostahh nezna. Pobunjenici su konje pohvatah i vezali. Od strane vojne posade iz Bihaća upućena je potrebna pomoć.

22. rujna 1941. primjećen je u šumi „Borja", kotara Teslić veći broj pobunjenika naoružanih, sa šubarama i šajkačama na glavi. Na kapama imaju po jednu crvenu zvijezdu.

22. rujna 1941 u 19 sati otišlo je od svoje kuće Mirko Nikolić sa još 10 drugova iz sela Pribinića, kotara Teslić u šumu „Borje" u namjeri da se priključe pobunjenicima.

22. rujna 1941. pobunjenici su u selu Majdanu, kotara Varcar Vakuf, zapalili kuću jednog katohka uza samu šumu ispod planine Lisina i napali isto selo. Napad je od strane naših snaga odbijen.

22. rujna 1941. oko 22. sata pobunjenici su napali na selo Vel. Badić, kotar Bos. Krupa. Napad je od strane naših snaga odbijen.

Noću između 22. i 23. rujna 1941. pobunjenici su porušili drveni most preko rijeke Jošavke na cesti Celinac - Jošavka, kotar B. Luka. Gonjenje pobunjenika je preduzeto.

Noću između 22. i 23. rujna 1941. pobunjenici su u manjoj mjeri puškarali na mjesto Ripač, kotara Bihać. Naše snage odgovorile su vatrom.

Noću između 22. i 23. rujna 1941. pobunjenici su održali sjednicu u šumi Borje, na kojoj su se dogovarah radi preduzimanja što jače akcije u borbi protiv države i naših vlasti. U šumi Borje, pobunjenici imaju svoju radio stanicu na kojoj slušaju vijesti iz Rusije.

23. rujna 1941. pobunjenici su napah u selu Stupljan, kotar Jajce, puščanom i strojopuščanom vatrom jedan odred ustaša koji

se nalazio u pretresu terena. Ustaše su borbu prihvatile, ali su se uslijed nadmoćnosti protivnika morali povući u Jezero, kotara Jajce. Gubitaka kod ustaša nije bilo.

23. rujna 1941. oko 2.30 sati pobunjenici su napah i otvorih puščanu i strojopuščanu vatru na Ličko Petrovo selo, kotara Bihać. Borba je bila ogorčena, ah je napad od naših snaga odbijen.

Noću između 23. i 24. rujna 1941. pobunjenici su puškarah na mjesto Ripač, kotara Bihać. Naš odred odgovorio je vatrom.

23. rujna 1941. pobunjenici su porušili glavni vodovod u planini „Perjanovac", kotar Ključ. Sa ovom vodom služilo se je cijelo mjesto Bravsko kao i željeznica za snabdevanje lokomotiva vodom. Upućeni odred radnika, oružnika i domobrana radi opravke vodovoda napadnut je pušćanom vatrom kod sela Jasenovca, kotara Ključ, tako da se je morao povući u Bravsko. Zatraženo je pojačanje vojske iz Bos. Petrovca.

24. rujna 1941. u 6 sati izvršen je napad od pobunjenika na mjesto Maslovare, kotora Kotorišće. Naš odred oružnika i domobrana prihvatio je borbu kojom su prilikom poginula 2 domobrana i 2 građanska lica ranjena. Prilikom borbe poginula su 2 četnika.

24. rujna 1941. oko 3 sata pobunjenici su upali u selo Obodnik, kotara Kotorišće, i od državnog cestara Pere Šubare oduzeli jedan pištolj sa 60 naboja, a od držav. šumara Ivana Kneževića oduzeh su jednu lovačku pušku sa 60 komada naboja, pa zatim otišh u pravcu sela Maslovara.

24. rujna 1941. oko 2 sata došla je jedna veća grupa pobunjenika do kuće težaka Ilije i Ive Vučak u selu Debljaci, kotara B. Luka, i ovom prilikom pucali su na njihove kuće. Ovom prihkom pobunjenici su od braće Vučak otjerah 3 krave, 2 konja, 5 komada svinja, zobi i pšenice. Potjera za pobunjenicima iz Banja Luke upućena je, ali se isti ti nijesu mogli pronaći.

Noću između 24. i 25. rujna 1941. pobunjenici su napah na Ličko Petrovo selo, kotara Bihać, ali su po našim snagama odbijeni.

Noću između 24. i 25. rujna 1941. pobunjenici su u manjoj mjeri puškarah na mjesto Ripač, kotara Bihać. Naš odred je odgovorio vatrom.

25. rujna 1941. u 13 sati između Bočca i Krupe na Vrbasu kotara B. Luka, na cesti Banja Luka - Jajce, napadnuta su 3 kamiona ustaša. U kamionima se nalazile bombe, municija i 316.000 Kuna gotovog novca. Na lice mjesta odmah je otišao odred domobrana, ustaša i oružnika radi pružanja pomoći napadnutim ustašama i gonjenja pobunjenika.

25. rujna 1941. oko 21. sat u selu Ljeskovac, kotar Dvor na Uni, sukobio se odred oružnika i ustaša sa pobunjenicima, kojom je prilikom u borbi poginuo pri. oružnik Kadrija Karabašić. Od strane zapovjednika postaje Rujevac, Banjalučkog oruž. krila preduzeta je akcija za gonjenje pobunjenika.

25. rujna 1941. u 16 sati pobunjenici su kod sela Grdenovac kotar Bos. Novi, napali su čuvare pruge-domobrane Bećira Lendo i Ibru Hidanovića, koji su bili pijani i spavali te ih ubili a puške i streljivo odnijeh. Ovom prilikom pobunjenici su eksplozivom oštetili prugu time što su jednu šinju iskrivili i prugu onesposobili za promet. Upućen odred domobrana iz Dobrljina pobunjenike je protjerao, koji su se razbježali po šumama. Iz Bos. Krupe došao je oklopni vlak sa radnicima te je pruga poslije 2-3 sata popravljena i promet uspostavljen.

26. rujna 1941. naš odred oružnika i domobrana sukobio se je sa pobunjenicima kod sela Pavlovića, kotara Banja Luka, kojom prilikom je odredu uspjelo zarobiti Damnjana Ćurića, dočim su se ostali pobunjenici pred vatrom povukli.

27. rujna 1941. pobunjenici su napali selo Rebrovac, kotara B. Luka. Ovom prilikom su pobunjenici zapalili jednu kuću. Odred vojske upućen je iz Banja Luke za gonjenje pobunjenika.

U toku poshjednjih 10 dana naše vojno-ustaške-Oružničke snage u svima naprijed navedenim pobunjeničkim akcijama preduzele su protivakciju, a osim toga preduzele su još radi čišćenja terena i slijedeće akcije:

16. rujna 1941. oko 9 sti iz sela Pritoke, kotara Bihać, naše topništvo tuklo je pobunjeničke položaje i to preko Bijelog brda, Borijevca i Hrgara, kojom je prilikom ispaljeno oko 40 topovski naboja.

16 rujna 1941 polusatnija s. ustaške bojnice spalila je više seljačkih kuća u mjestu Jasenovcu, kotara Ključ i sve što je u mjestu zatečeno živo, poubijano je i spaljeno u izgorjelim kućama, 17. rujna t.g. ista polusatnija zapalila je 10 kuća u mjestu Bravskom, kotara Ključ te je sve živo žensko i muško pronađeno u ovim kućama poubijala i spalila u izgorjelim kućama. Poslije ove akcije ova polusatnija povukla se u Bos. Petrovac.

18. rujna 1941. organizirana je akcija iz Bihaća i Slunja u cilju uništavanja pobunjenika, koji su 17. ov. mj. napali pratnju oružnika iz Bihaća u kamionu kod Brčanske kose na putu Slunj - Rakovica. Ovom prilikom očišćen je teren i popaljene kuće u kojima su pobunjenici obitavali. Akcija se i dalje nastavlja.

19. rujna 1941. vršila je čišćenje terena naša vojska u jačini dvije satnije počam od Vrbnje preko Crnog Vrha do Jošavke, kotar B. Luka. Ovom prilikom vojska nije nigdje naišla na otpor pobunjenika.

20. rujna 1941. odred oružnika-domobrana i naoružanih građana preduzeo je akciju čišćenja terena od Hrvaćana u pravcu Kokora, kotar Prnjavor. Ovaj odred došao je bez borbe u Kokore, a zatim je nastavio akciju u pravcu Turinaca, gdje se sukobio sa pubunjenicima i iste rastjerao.

20. i 21. rujna 1941. odred ustaša nastavio je sa čišćenjem terena kroz sela Bunari, Jasenovac, Donje Polje i Talvice, kotara Ključ. Sva ova sela su popalili a oko 190 lica ubijeno i spaljeno, dočim je oko 200 lica pobjeglo u šume.[3]

22. rujna 1941. oko 11.30 sati jedan naš zrakoplov doletio je sa istočne strane nad selo Suhači, kotar Bos. Novi, te u isto selo izbacio 5 komada razorni bombi, koje su sve eksplodirale. Bombe su pale u voćnjak Jusufa Baijaktarevića iz istog mjesta i ovom prilikom pričinjena mu je znatna šteta u voćnjaku. Druge štete a niti ljudskih žrtava nije bilo.

22. rujna 1941. streljano je u Doboju 43 lica osuđena na smrt od strane pokretnog prijekog suda radi sudjelovanja u četničko--komunističkoj pobuni.

23. rujna 1941. vršena je akcija čišćenja terena na području oruž. postaje Tržačka Raštela, bihaćkog oruž. krila, u kojoj je sudjelovalo 80 domobrana i naoružano građanstvo. Ovom prilikom očišćena su sela Rujnica, Momin Brdo, Mutnik i Tržaška Raštela, kotara Cazin, te je ovom prilikom uništeno 46 lica.[4]

23. rujna 1941. od strane vojske vršene su operacije odnosno čišćenje terena kroz sela Hrgar i Ripački Klanac, kotara Bihać kojom je prilikom poginuo jedan narednik i 4 domobrana. Na strani pobunjenika bio je veći broj žrtava. Ovom prilikom pobunjenici su zarobili jedna kola, jednog konja i jednu tešku strojnu puškii sa dva sanduka naboja.

23. rujna 1941. preduzeto je od strane 80 domobrana i 200 naoružanih građana čišćenje sela Bugara i Jaković Špilje, kotara Bihać. Rezultat pretresa za sada je nepoznat.

3. Akcija komunista:

Komunisti su u pobunjeničkoj akciji solidarni sa četnicima i sa ovima potpuno sarađuju te se četnička akcija može smatrati

[3] Vidi dok. 284.
[4] Vidi dok. 298.

ujedno i Kao komunistička akcija, a što se može konstatirati iz sadržaja letaka koje četnici šalju i rasturaju među narodom Tako su u toku poslijednjih 1° dana od strane pobunjenika rastureni i pronađeni među narodom slijedeći letci komunističkog sadržaja-

Noću između 20. i 21. rujna 1941. od strane komunista po gradu Bos. Novi rasturen je veći broj komunističkih letaka od kojih je filo četiri vrste. Letci naslovljeni radnicima, seljacima i građanima Bosne i Hercegovine. Sadržaj je istih: napadaj na PoglavniKa, Hitlera i Musolinija, a veličaju Staljina Sovjetski Savez, Crvenu armiju i komunizam. U drugoj vrsti letaka, koji su naslovljeni braći Hrvatima i Srbima, vojnicima, podoficirima i oficirima hrvatske vojske, pozivaju se da se ne bore protivu pobunjenika jer se njihova borba vodi za slobodu svih naroda Jugoslavije. Treća vrsta letaka naslovljena je muslimanima u kojima se isti nazivaju javnopravnom braćom i pozivaju se da pridruže njihovoj oslobodilačkoj borbi. Četvrta vrsta letaka naslovljena je hrvatskim vojnicima kojima se isti pozivaju da polože oružje pobunjenicima i da se ne bore za interese fašista i nacionalsocijalista kao narodnih izdajica.

23. rujna 1941. pobunjenici su preko svojih kurira, rasturali letke koji nose naslov: „Smrt fašizmu sloboda narodima", na području rejona oružničke postaje Bravsko, kotara Ključ u letcima napadaju Poglavnika, Hitlera i Musolinija a veličaju Sovjetsku Uniju i komunizam.

25. rujna 1941. oružnici postaje Ripač pronašh su 35 komada komunističkih letaka, koji su preko noći rasturani putem od Ripača do Pritoke, kotara Bihać. Sadržaj ovih letaka je isti kao i kod letaka koji su rasturani u Bos. Novom i na reonu postaje Bravsko.

4. Akcija, rad i kretanje sumnjivih osoba, tuđinskih i neprijateljskih agenata, provokatora i antidržavnih elemenata:

Osim pod tockom 2 i 1 iznijeto u ovom izvješću, primjećen je još ovaj slučaj:

15- rujna 1941. Vaso Zivković iz Vilusa, kotar Bos. Gradiška govorio je u selu Beraku, kotara Bos. Gradiška: „Ovakovo' današnje stanje nije dobro, kroz nekoliko dana opet će zavladati velika Srbija". Isti je uhićen i sa prijavom predan kotarskoj oblasti u Bos- Gradiški na dalji zakonski postupak.

22- rujna 1941. oko 18 sati Mijo Blažević gostioničar iz Teslića, na željez. postaji u Tesliću prolazeći pored oruž. razvodnika Jakova Marijanovića glasno je izgovorio slijedeće riječi- „Je… Državu i kotarskog predstojnika". Imenovani je uhićen i

sa prijavom predan kotarskoj oblasti u Tesliću na dalji zakonski postupak.

5. Strana propaganda u narodu:

Strana propaganda u narodu nije primjećena, izuzev što se događaju slučajevi veličanja Sovjetske Rusije, Engleske i Amerike od strane grko-istočnjačkog življa a ovo proturaju kroz narod četničko-komunistički agitatori. Osim toga engleski i sovjetski krugovi vrši promidžbu koja hrvate ne osvaja, ah srbi ovo sa zanosom prihvaćaju i šire.

6. Prehrana i promet:

Prehrambene prilike su u glavnom za sada na cijeloj pukovskoj teritoriji zadovoljavajuće, jer je žetva žita i drugih važnih produkata za ishranu pučanstva obavljena. U krajevima gdje su pobunjenici vodili akcije, kao i u mjestima iz koja su prodrh pobunjenici i opljačkah, osjeća se velika oskudica kako u kruhu tako i u ostalim živežnim namirnicama. Ova oskudica naročito se osjeća u mjestu Doboj. U ovim krajevima kao i u pasivnim treba se pitanju ishrane, stanovništva kroz zimu posvetiti već sada puna pažnja, kako nebi nastupila glad, jer zalihe sa kojima se sada raspolaže minimalne su. Oskudica u začinu /masti i ulju/, osjeća se svuda na teritoriji pukovnije.

Željeznički promet nesmetano se odvija na prugama Banja Luka - Zagreb, Bos. Novi - Bihać i Travnik - Jajce te Brod - Sarajevo, doči se na prugama Prijedor-Bravsko i Doboj - Tuzla odvija uz velike poteškoće i česte prekide. Promet na šipadovoj pruzi Bravsko-Srnetica-Knin, te Srnetica-Šipovo-Jajce u opće se neodvija, pošto se veći dio ove pruge nalazi u rukama pobunjenika.

Promet na suvozemnim putevima u glavnom svuda normalno funkcionira a na izvjesnim odvija se uz velike poteškoće ushjed ugrožavanja od strane pobunjenika.

Brzojavno-brzoglasni promet odvija se uz velike poteškoće, jer pobunjenici često kvare i uništavaju liniju.

7. Odnosi vojske sa ustaškim organizacijama i sa građanskim vlastima:

Ovi su u glavnom korektni ah bi trebah biti srdačniji. Osjeća se neka Bahatost kod ustaša, koji pri prolazu čak ni časnike ne

pozdravljaju. Primjećuje se, da domobrani izbjegavaju društvo ustaša i vrlo rijetko se vide zajedno. Ustaše domobrane omalovažavaju i smatraju da nijesu dovoljno hrabri. Domobrani opet neodobravaju rad ustaša, koji se navodno samo hvale, a borbu sa četnicima izbjegavaju. Do incidenata nije nigdje došlo.

Odnosi između vojske sa građanskim i oružničkim vlastima vrlo su dobri.

8. Odnosi sa savezničkim vojskama čiji se dijelovi nalaze na našoj zemlji:

Odnosi su srdačni i prijateljski.

II. STANJE U VOJSCI:

1. Raspoloženje, duh i disciplina u vojsci:

Raspoloženje, duh i disciplina, u vojsci kao i oružništvu su dobri. Bilo je izvjesnih slučajeva nedisciplina koji su na vrijeme zapaženi i odstranjeni.

2. Incidenti, neredi i izgredi većeg stila:

Ovih slučajeva kod oružničtva nije bilo, dočim kod vojske bila su tri slučaja izgreda većeg stila i to:

19. rujna 1941. došli su u selo Lobinje, kotar Gračanica pričuvni domobran 6. satnije, 2 bojne-Spreče i naoružani građanin Hasin Čajić iz Gračanice, tamošne grko-istočnjake zlostavljah i oteli im 1780 Kuna, a pored toga izvršili su silovanje nad jednom djevojkom. Imenovani su uhićeni i predani zapovjedniku vojne posade Gračanica radi zakonskog postupka.

20. rujna 1941. u 21 sat ušao je u kuću Nevenke Mikelić iz Dobrljina, kotar Bos. Novi, domobran Bego Korić koji pripada 5. satniji sa sjedištem u Dobrljinu, u pijanom stanju i sa puškom je u kući natjerao da legne te je nad istom izvršio nasilnu obljubu. Imenovani je predat zapovjedniku 5 satnije na dalju nadležnost.

U toku mjeseca rujna 1941. legionarski narednik Simon Rakijaćević uz pomoć više domobrana 5 satnije hrvatske legije, koja se nalazi u Dobrljinu, kotara Bos. Novi, izvršio je kod više mještana u Dobrljinu pljačku razni stvari i stoke, te iste stvari i stoku prodavao svojim poznanicima uz veoma niske cijene. O prednjim izgredima obavješten je njegov zapovjednik 5 satnije radi preduzimanja zakonskih mjera.

3. Uticaj strane izvještajne službe i neprijateljske propagande u vojsci:

Do sada nije primjećena niti kod vojske niti kod oružništva:

4. Bjegstva iz vojske:

Bjegstva kako kod vojske tako i kod oružništva nije bilo.

5. Ponašanje časnika, dočasnika i momčadi van vojarne u gradu:

Kako kod vojske tako i kod oružništva u svemu je po vojnim propisima.

III. VANJSKA SITUACIJA:

1. Prilike u pograničnim oblastima, susjednih država /raspoloženje stanovništva, kretanje vojske i razne vojničke mjere/:

Podataka nema, pošto se teritorija ove pukovnije ne graniči ni sa jednom od susjednih dražva.

2. Strani vojni bjegunci:

Na teritoriji ove pukovnije stranih vojnih bjegunaca nema.

3. Nedozvoljeni prijelazi na granici, šverc i tome si.

Podataka nema pošto ova pukovnija ne graniči ni sa jednom od susjednih država.

4. Odnosi sa pograničnim vlastima susjednih država:

Ova pukovnija državne granice nema

IV. OPĆI ZAKLJUČAK:

Opće prilike na području pukovnije u glavnom su povoljne, dočim prilike javne sigurnosti na većem dijelu pukovske teritorije još su uvijek nepovoljne uslijed četničko-komunističke djelatnosti. Za potpuno likvidiranje četničko-komunističke akcije, s obzirom što je ista uzela široke razmjere, potrebne su jake i bolje naoružane i opremljene vojne snage koje bi mogle istodobno operirati u svima pravcima protivu pobunjenika.

Mjere protivu sumnjivih i nepoćudnih hca od strane svih naših vlasti preduzimaju se u najjačem stupnju, kako bi se javni red i mir te lična i imovna sigurnost građana što bolje i prije učvrstila te opće prilike u državi normalizirale.

Izvještajna služba u svome razvoju nailazi uslijed nenormalnih prilika prouzrokovanim četničko-komunističkim ustankom, na

poteškoće. I pored toga od strane potpisatog i svih mi podređenih organa nastoji se, da se izvještajna služba što bolje organizira.-

RAZASLATO:
Vrhov. oruž. zapovjedništvu;
Zapovjedništvu:
Vrbaskog, Jadranskog i Bosanskog diviz. područja;
Zapovjedništvu; 1. 2. i 4. oruž. pukovnije i Vel. Županu. Župe Sana i Luka.

Zapovjednik, pukovnik
M.P. **Novak puk.**[5]

[5] Viktor.

BR. 303

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE VRHOVINE OD 30. SEPTEMBRA 1941. GRUPI GENERALA LUKIĆA KOD ITALIJANSKE 2. ARMIJE 0 PALJENJU KUĆA U SELU ZALOŽNICA U SARADNJI SA ITALUANSKIM VOJNIM VLASTIMA[1]

ORUŽNIČKA POSTAJA
VRHOVINE
Broj 1178

Cvijanović Stojanu i drugovima iz Vrhovina kuće popaljene izvješćuje se.

GRUPI GENERALA LUKIĆA KOD II ARMATE
TALIJANSKE VOJNE VLASTI

KARLOVAC

Vrhovine 30 rujna 1941 god.

Dana 29 rujna 1941. godine Tahjanska vojna vlast sa oružnicima ove postaje zapalila je kuće seljaka Stojana Cvijanovića kbr 149, Stevana Cvijanovića kb 329, Marko Cvijanović kbr 329 i

Miće Cvijanovića kb 149 svi iz Sela Draga Cvijanovića i cijelog sela Založnica općine Vrhovine kotara Otočac, svima gore navedenim seljacima kao cjelo selo Založnica čije su kuće po talijanskoj vojnoj vlasti i oružnicima ove postaje popaljene jesu četničko-komunistička banda koji su se odmetnuh u šumu i Talijanskoj vojnoj na njihov poziv da se povrate kući nisu hteh učiniti.-

Talijanska vojna vlast je svima seljacima čije su kuće popaljene i uništene jesu ih privremeno metnuli u mjesto Vrhovine u jedan logor kamo će naknadno dalje biti nekamo smešteni.-

Od strane Tahjanske vojne vlasti kao i u zajedničkoj saradnji sa ovom postajom dnevno se vrše hapšenja četničko-komunističke bande koji će se podvrgnuti strogoj kazni za njihova nedela.-

DOSTAVLJENO:
1/ Općem up-povjeren. kod **II.** armate Talijanske vojske Karlovac.-
21 Zapovjedniku 1. Hr. Oruž. puk. Zagreb.
3/ Krilu Gospić.
4/ Kotarskoj oblasti Otočac.-i
5/ Vodnom zap. Otočac.-

Zapovjednik postaje
narednik:
Mato Vuinović

BR. 304

ZAPISNIK SA SASLUŠANJA HILMIJE BERBEROVIĆA, UČESNIKA U POKOLJU U GLINSKOJ CRKVI SEPTEMBRA 1941, U POLICIJI GRADA BEOGRADA[1]

ZAPISNIK

Ovo saslušanje Berberovića Hilmije, kancelarijskog podvornika iz Beograda, Kolarčeva ul. br. 1, rođenog 15. aprila 1915. g. u Bosanskom Novom od oca Hasana i majke Halime rođ. Hajtović, neoženjen, nekažnjavan, neosuđivan, vere muhamedanske, podanik Hrvatske države, koji na postavljena pitanja izjavi:

[1] Kopija u VH, Vojni arhiv, Arhiva vlade Milana Nedića, **k.** 43-a, 32/1-II.

Još 1938. g. došao sam u Beograd gde sam stalno živeo sve do ovog rata. U prvo vreme bavio sam se prodajom raznih artikala po ulicama a docnije sam dobio nameštenje kao kancelariski podvornik kod Centralnog transportnog društva u Beogradu, Kolarčeva uhca br. 1.

Na dan bombardovanja bio sam u Beogradu pa sam istoga dana otišao u moju komandu po ratnom rasporedu Sisak. Tamo sam se javio komandantu 44 p. puka dopunskog. Puk je dobio naređenje da ide u SI. Požegu, a odatle smo krenuh na položaj u jedno selo kraj Požege. Ne sećam se tačno datuma ali mislim da je to bilo 17 üi 18 aprila, pozvao je komandir čete sve vojnike rekao nam da je rat prestao, te da svako ide svojoj kući. Sa nekim mojim drugovima krenuo sam peške od Požege do moje kuće u Bos. Novom. Kući sam stigao oko 24. aprila. Kod kuće sam ostao svega 8 dana, a tada sam dobio poziv od vojne komande u Petrinji, da se odmah javim Vojnom okrugu u Petrinji. Po javljanju odmah sam uniformisan i tu ostao u kasarni jedan mesec dana, gde smo vrših vojne vežbe po novim pravilima.

Početkom meseca juna moja satnija dobila je naređenje da ide u Glinu, te da u srezu glinskom uspostavi red i mir i da pokupi svo oružje i municiju od naroda. Pred odlazak celu satniju iskupio je komandir Josip Dobrić, satnik, rođen u Splitu, po zanimanju je bio učitelj u građanstvu i naredio nam da imamo izvršiti pretrese kod svih kuća i prostorija, po sehma kuda budemo išli, bez obzira da li su kuće pravoslavnih ili katohka. Isto nam je naredio da možemo ubiti svakoga ko nam se bude protivio.

Po dolasku u Glinu prvo smo izvršili pretres zgrada, pa smo zatim išli po okolnim selima. Ovo pretresanje trajalo je oko 15 dana.

Kad je sa pretresom bilo završeno, došli su ustaše iz Zagreba i iz Petrinje i tada smo dobih naređenje da po sehma skupimo sve pravoslavne muškarce od 20 do 45 godina starosti. Prilikom ovog kupljenja u selu Čemernici jedan se pravoslavac protivio i pucao na nas. Tom prilikom ranio je iz puške jednog mog druga, te sam ja tada upotrebio oružje i ubio ga. Ne sećam se kako se ovaj ubijeni zvao. Prema tome vrših smo samo hapšenje muškaraca. Iste smo kupili po sehma i dovodili u Glinu i tamo smo ih ostavljah u sudskom zatvoru. Svi su u zatvoru ostajali nekoliko dana dok se zatvor ne napuni i tada su ubijani. Ubijanje je vršeno na više načina. Nekoje su zatvarali u pravoslavnu crkvu u Glini. U crkvu je moglo stati oko 1.000 ljudi. Tad je komandir satnije

određivao 15 ljudi koji imaju da izvrše klanje. Pre nego što pođu na ovaj posao, njima je davano alkoholno piće i to: nekome rum, nekome ljuta rakija, pa kada se napiju, onda su ih sa noževima slali unutra. Za vreme klanja pred crkvom je bila postavljena straža. Ovo je bilo potrebno stoga, što su se neki pravoslavci penjali u Zvonaru, pa su zatim skakali sa zvonare u portu. Sve ove ubijali su stražari u porti.

Ja sam bio određen u tri maha da vršim klanje u crkvi. Svakom prilikom sa nama su išli i neki oficiri Dobrić Josip i Cvijetković Mihajlo, a pored njih bilo je i ustaških oficira.

Po ulasku u crkvu oficiri su ostajali kod vrata i posmatrali naš rad, a mi smo vršili klanje. Ubijanje je vršeno na taj način, što smo nekoje udarali nožem u srce, nekoje klali preko vrata, a nekoje udarali nožem gde stignemo. Ako neki Srbin ne bi bio od prvog udara smrtno pogođen, toga su ustaše priklali nožem. Za vreme ovog klanja nije gorela svetlost u crkvi, već su bili određeni specijalni vojnici koji su u rukama držali baterijske električne lampe i time nam osvetljavali prostor. U više mahova desilo se da je neki Srbin naleteo pesnicama na nas, ili pak udario u stomak nogom, ali je taj odmah bio iskasapljen.

Za vreme ovoga klanja bila je velika galama u crkvi. Prisutni Srbi su vikali: Živeo Kralj Petar, živela Jugoslavija, živela Kraljica Marija, živela Srbija, živeli Srbi, dole Pavelić, dole ustaše, dole hrvatska država. Svo klanje počimalo je uveče od 22 časa, pa je trajalo ujutro do 2 časa. Za vreme dok je poslednji bio živ, ove su manifestacije trajale.

Ovakvo klanje u crkvi desilo se 7-8 puta, a ja sam učestvovao tri puta. Za vreme ovog klanja uvek smo bili svi umrljani krvlju toliko, da se uniforma nije mogla očistiti, već smo je zamenjivali u magacinu, a docnije prali. Posle svakog klanja crkva je prana.[2]

Kada se završi klanje, dolazili su kamioni koji su nosili leševe. Obično su ih bacah u reku Ghnu, a koje su … (usled oštećenosti dokumenta tekst nečitak)

Nekoje su pravoslavne izvadili iz zatvore i odveli na obalu Gline gde su ih streljali iz mitraljeza. Ovo streljanje je obavljeno bilo u grupama 300-400 lica odjednom. Ovi su svi pored obale postavljani u dve vrste, pa su povezani štapom jedan drugom za ruku i tako stojeći klali su ustaše, a mi smo vršili obezbeđenje strelišta. Leševe ovih lica koja su streljana pored obale, bacani su u reku Glinu. Nekoje grupe Srba izvođene su iz zatvora i

[2] Vidi dok. br. 212.

streljane su pored šumice u blizini Gline, pa su posle zakopavani na mestu gde su streljani.

Prikupljanje Srba vršeno je na taj način, što je u jedno određeno selo išlo oko 70 ustaša i oko 30 nas vojnika, a svi smo bili pod komandom ustaških oficira. Selo je uvek prvo opkoljeno, pa je onda unutra dolazila određena grupa, koja je onda skupljala Srbe. Kad bude celo selo skupljeno, onda smo ih sve pod stražom sprovodili u Glinu u sudski zatvor.

U prvo vreme dovodili smo samo muškarce, a docnije je uređeno da se dovode i ženska lica od 15-50 godina. Prilikom ovog dovođenja video sam u više mahova da su ustaše, a i nekoji moji drugovi vojnici, silovali žene i devojke, pa su ih posle odvodili u Glinu. U Glinu su ove stavljene u sudski zatvor, zatim su prevedene u neke rekviririrane kuće od kojih je bio načinjen logor. Ovde su ostale 8-10 dana, pa su zatim puštene da idu svojim kućama. Video sam da su nekoje ustaše, kao i vojnici, noću dolazili u logor, odakle su odvodili ženske koje su hteli, pa su zatim nad njima izvršili obljubu negde na periferiji grada, pa su ih onda ponovo vraćah u logor. Od strane oficira ovo nije bilo zabranjeno, a i sami oficiri su ovo vršili. Moja satnija imala je zadatak da vrši prikupljanje Srba u Glini u srezu Ghnskom, ah je bilo naređeno da se svi Srbi iz srezova: Topusko, Vrgin Most i Gline imaju prikupiti u Glinu i tu streljati. Ja ne znam tačno koliko je Srba ubijeno, ah sam čuo da se priča među mojim drugovima, da je u Glini ubijeno 120.000 Srba i to iz napred navedenih srezova.

Prilikom prikupljanja Srba, većina Srba je izbeglo u šumu sa oružjem. Oni se i danas nalaze u Petrovoj gori. Jednom prilikom išli su ustaše da ih pohvataju, ah su ih Srbi napah i potukli. Oko 20. avgusta 1941. izišao je proglas, da se svi Srbi pozivaju da se vrate svojim kućama i svome poslu, i tada smo dobili naređenje da nikoga ne sm'emo dirati niti napadati. Ko ovo bude učinio biće stavljen pod vojni preki sud.

Ja sam ostao u Glini do 5. septembra t.g. a tada sam otpušten, jer su pozvati drugi vojnici na vežbu. Iz Gline sam doputovao u Beograd u nameri da se uposlim na svom starom mestu, ah sam uhapšen od strane policije.

Po prednjem nemam ništa više da kažem a zapisnik mi je pročitan u kome su sve moje reči tačno obeležene.

Pismen sam
Berberović Hilmija

BR. 305

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA VOJNE KRAJINE OD 1. OKTOBRA 1941. DOGLAVNIKU - VOJSKOVOĐI O IZVRŠENOM POKOLJU PRAVOSLAVNOG ŽIVLJA U JAJCU I OKOLINI[1]

Zapovjedništvo
VOJNE KRAJINE
Vojni odjel
V.T. Broj 714
1. listopada 1941. g.
SARAJEVO

Pokolj u Jajcu.

DOGLAVNIK - VOJSKOVOĐA

ZAGREB

U prigibu predlažem prijepis izvještaja o pokolju u Jajcu, kako sam to sa ozbiljnih strana obavješten.

Razaslato:

Ministarstvu Hrvatskog domobranstva, Ministarstvu unutrašnjih poslova, Predstojniku Poglavnikovog vojnog ureda /3 primj./ i Diviziji Sarajevo.

Zapovjednik Vojne krajine,
oružnički pukovnik
Rupčić[2]

POKOLJ U JAJCU

Koncem mjeseca kolovoza ove godine^ došlo je u kotaru jajačkom do nemira uslijed učestalih čarkanja četnika, radi čega su stanovnici obhžnjih sela, među njima i grčko-istočnjaci iz straha pred mogućim nasiljima dobrim djelom izbjegli u Jajce, gdje su sklonjeni po raznim prostorijama, privatnim kućama i t.d. Među izbjeglicama bile su pretežno žene sa djecom, te nemoćni starci, koji su svojim dolaskom imah upravo da olakšaju vojne operacije, koje su obzirom na razvoj događaja bile u izgledu.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 61-a, reg. br. 6/10.
[2] Mate.

Do vojničke akcije konačno je došlo. Prije nego se je išta imalo od strane vojske poduzeti u svrhu uspostavljanja reda i protjerivanja napadača iz mjesta Jezera koje leži 10 km, zapadno od Jajca, pozvala je vojska jednim proglasom, a to je bila i obznanila na uobičajen način po selima, sva lica koja se ne nalaze kod svojih kuća da se kući povrate, jer će se u protivnom smatrati licima koja namjeravaju da se odupru vojničkoj akciji.

Ovome pozivu vojske između ostahh odazvali su se i seljaci grčko-istočne vjere svih obližnjih sela, koja su dolazila u obzir, te su dapače dolazili u samo Jajce i prijavljivali se vlastima, koje su im izdavale i neke potvrde o tome, zatim pismene dozvole za slobodno kretanje do svojih kuća i t.d. Neki od njih da bi otklonili od sebe svaku sumnju, da ma šta imaju sa četnicima, ostali su dapače u samom mjestu Jajcu, izražavajući na taj način svoju lojalnost i želju, da podpomognu svaku akciju, koja je upravljena u pravcu uspostavljanja reda i sigurnosti, te stvaranja mogućnosti, da se siromašni izbjegli i nevini svijet vrati zajedno s njima svojim kućama.

U ovo vrijeme stiže u Jajce i jedan odred njemačke vojske. Nekako istovremeno stižu u Jajce 400 - 500 divljih ustaša poznatih pod imenom „Hercegovačke ustaše" ili ukratko „Hercegovci" većinom muslimani.[3] Njihov dolazak u Jajce izazvao je u gradu izvjestno uzbuđenje kod svih građana. Šapuće se da su to isti oni, koji bih u Glamoču, Livnu... Priča se, da je u tim mjestima počinjen pokolj. Ovo uzbuđenje za par dana prelazi u strah. Nije ni čudo! U ovom malom gradiću, nekadanjem ponosu bosanskih vehkana, a poznatom po jedinstvenim prirodnim krasotama, žive danas mirni Jajčani, u većini Hrvati - katolici, ponosni svoje prošlosti. Oni ne žele nikakovih događaja, koji bi doveh u pitanje njihov spokojni život, njihovu radost u ljepotama svoje okolice i želju da ovu pokažu mnogobrojnim strancima, koji ih posjećuju. Oni ne žele da dolaze u sukob sa svojim sugrađanima drugih vjera. Oni zamjeravaju nekolicini nevaljalaca, koji se godinama kreću bez posla jajačkim ulicama, kada pokušavaju to da učine, da bi iskoristili današnje prilike u svoje lične svrhe.

Strah jajčana za par dana postaje opravdan. „Hercegovci" počinju da piju i da se opijaju. Pijani vade noževe, ljube ih i prijete, u njihovom su društvu jajački nevaljalci, kriminalci i džepari. Njihovo društvo nije slučajno. Ono što ne mogu sami,

[3] Vidi dok. br. 289, 302, 313.

mogu zajedno s „Hercegovcima". Ovi će se, pijani, dati nagovoriti na sve.

30. kolovoza počinju hapšenja mirnih građana državnih službenika i seljaka. Obitelji njihove izbezumljene trče ulicama, pitaju, mole nadležne. - Za hapšenike se nezna gdje su. Nezna se ni tko ih je uhapsio. - To nezna ni civilna ni vojna vlast. Zapovjednik njemačke vojske u Jajcu na molbu zaprepašćenih žena, pokušava da im pomogne. Zna se samo to, da su ljude odveh oni isti ulični tipovi, koje su pošteni građani davno prezreli.

Ustanovljuje se konačno, da se hapšenici nalaze u bivšem sokolskom domu gdje „Hercegovci" stanuju. Ličnim zauzimanjem zapovjednika naše i njemačke vojske spašeni su životi zatvorenih državnih službenika, ali ne i životi seljaka, koji su bili također zatvoreni, premda su uzalud pokazivah dozvole vlasti o slobodnom kretanju, dokazivah i objašnjavali da su nevini. Ovi ljudi bez ikakvog razloga, osim toga što su grčko-istočne vjere, tučeni su nemilosrdno kundacima, po prsima, leđima i krstima do nesvijesti, zapovjeđeno im je da se skinu, vučeni su zatim za mošnje po čitavoj sobi u kojoj su se nalazili, udarani oštrim gvozdenim predmetima u glavu sve dotle dok lubanja ne bi prsla i tako dalje, da napokon budu odvedeni i ubijeni moguće na najgrozniji način. Priča se, da je te noći u podrumu sokolskog doma između ostalih zaklan jedan namještenik Šipada inače Hrvat. Jedan „Hercegovac" poslije ovakvog ogavnog posla, pojavljuje se na zaprepaštenje prisutnih sav krvav u lokalu jajačkog gostioničara Augusta, pijan vadi krvav nož, liže ga na očigled zaprepaštenih pogleda gostiju i naručuje dva špricera... jedan za sebe i jedan za svog druga /krvavom nožu/.

Ovi se događaji ponavljaju. Nestaje na taj način osim seljaka i radnika jajačke tvornice Elektrobosna, koji su prisiljeni, da bi došh na svoj posao proći kraj zgrade u kojoj „hercegovci" stanuju, a koji ih na prolazu hvataju.

Slijedi zatim pljačka. Upada se u privatne kuće i ucjenjuje obezglavljena sirotinja, daje što ima samo da sačuva goli život. Onaj ko nema, mora novac posuditi. Urar u Jajcu navodno prima na popravak od samozvanih divljih ustaša neobičan broj zlatnih lanaca, satova, prstenja - sve sumnjivog podrijetla.

U gradu vlada zaprepaštenje. Građani Hrvati, katolici i mushmani obraćaju se vlasti za pomoć. Međutim kotarski predstojnik i Veliki župan izgleda da se osjećaju također ugroženi, jer u stvari ne mogu ništa učiniti, a i ono što hoće i što bi mogli ne

smije, jer se svaki njihov korak prati. Pravo začuđenje i iznenađenje izazvalo je među građanima to, što je jednog dana na isti način lišen slobode i proveden kroz grad od navedenih ustaša, blijed kao krpa, inače odhčan stariji činovnik i Hrvat, kotarski predstojnik Štefanić kao i to da se pred kučnim vratima Vehkog župana nalazi jaka straža. Čemu to - pitali se građani, kada nije postojala nikakva opasnost u tom času od četnika, budući da vojska bila već očistila od četnika mjesto Jezero i krenula prema mjestu Šipovu 23. km. od Jajca.

Svoje negodovanje prema „hercegovcima" jajčani su počeli izražavati i na taj način, što su otvoreno počeli tražiti, da i oni, „hercegovci" učestvuju u vojnim operacijama protiv četnika, da idu na položaje, a da ostave na miru građane, od kojih im ne prijeti nikakva opasnost. U koliko je netko kriv, neka se izvede pred sud, neka se strijelja, davah su građani, vičući oduška svojoj srdžbi.

„Hercegovci" su zaista pošli na položaje. Stigli su u Jezero koje je vojska već bila očistila i pošla dalje. Ovdje su se zaustavili, pohvatah sve žene, djecu i starce grčko-istočne vjere, koji nisu uspjeh i mogli da uteknu ispred četnika, a koje je vojska i u svom prolazu ostavila na miru, - odveli ih u općinsku staru zgradu i dok mještani mushmani /katolika nema/ nisu ni slutih šta se može dogoditi, sjevnuo je nož raskalašnih i divljih ljudi. Ova sirotinja poklana je na najgrozniji način bez ikakvog razloga i povoda... Još onda kada je vlast službeno izvršila uviđaj, bilo je među zaklanima još živih, koji su molili da im se život dokrajči.

Ovo mjestance koje stranci mnogo posjećuju radi prirodnih ljepota, naročito radi neobično lijepog prirodnog jezera na kome leži, na ovakav je način okrvavljeno. Mještani mushmani napustih su u znak revolta odmah ovo mjesto, otvoreno izražavajući svoje gnušanje prema krvavim djelima, koja su ih ne samo lišila njihovih sugrađana, s kojim decenijama žive u dobrim odnosima, nego i njihovih najljepših uspomena, u kojim su im se i djedovi rodih.

Isto ovo počinjeno je u još nekoliko sela.

Treba napomenuti i naročito istaknuti da ovo klanje nije imalo nikakove veze s borbama protiv četnika, jer tu četnika nije ni bilo.

Na ovaj način i ovom prilikom poklano je oko 165 lica, koliko se je moglo na brzinu ustanoviti. Međutim nije isključeno da je ovaj broj veći, kada bi se računala sva ona trupla, koja je tih dana kroz Jajce nosila rijeka Vrbas, radi čega je moralo biti obustavljeno kupanje na jajačkim plažama.

U međuvremenu da nebi došlo do sličnih neželjenih događaja u samom mjestu Jajcu, đe su se nalazili mnogi grčko-istočnjaci, koji su se na poziv vojske odazvali, te državni činovnici grčko-istočne vjere, koji su ostah do danas u službi Nezavisne Države Hrvatske s nekoliko siromašnijih ljudi koji su od dvadesetak porodica grčko-istočne vjere ostah u Jajcu, a konačno u interesu reda i mira, što je opet bio preduslov za jedan uspješan vojnički podhvat - od strane vojske i vlasti poduzeta je jedna preventivna mjera. Sva lica grčko-istočne vjere morala su se skloniti na jedno mjesto. Kako je u to vrijeme bilo mnogo izbjeglica u pomanjkanju drugih prostorija stavljena je jedna grupa u grčkoistočnu crkvu, druga u sinagogu, a činovnici sa još desetak građana stavljeni su u prostorije jedne jajačke banke. Postavljena je i straža, bili su to nekada oružnici, a nekada vojnici.

Navedene ustaše povratili su se uskoro iz Jezera u Jajce. Saznalo se da se svi grčkoistočnjaci nalaze u preventivnom pritvoru. Počele su ponovno prijetnje, opijanja i t.d. Pojedinci su pokušah da silom uđu u prostorije, gdje su bili zatvorenici. U gradu se otvoreno već priča, da će svi zatvorenici biti pobijeni. Građanstvo sviju vjera djeluje na sve moguće načine na vlast, da se spriječi krvoproliće. Odgovorni to obećavaju, ali ni sami više nijesu sigurni. Kotarski predstojnik primjerice prenoći svake noći u drugoj kući, jer mu se prijeti. Veliki župan još se uvijek osigurava oružničkom stražom. Vojska poduzima sve što je moguće da se sačuva red.

Jednog dana između 1. i 15. rujna ustaše traže otvoreno, da im se svi zatvorenici predaju. Zapovjednik mjesta nadporučnik Mandelc uspjeva da ih spriječi u njihovoj strahovitoj nakani.

Jedne noći oko 11 sati oko 100 ustaša svladava stražu, izvodi iz crkve i tempia neispavane i izgladnjele starce, žene i djecu, veže ih žicom dvoje i dvoje, trpa u kamion i voze u pravcu katohčkog sela Podmilačja na udaljenost od 4 km. Ovdje ovi nesretni ljudi izlaze na zapovijed iz kamiona da bi moglo odpočeti jedno od nezapamćenih, najstrašnijih i najkrvaviji zvjerstava. Dok 97 čuva stražu, trojica počinju nemilosrdno da kolju. Presjecaju krvnički vratove iz kojih šiba krv. Ono što nije na ovaj prizor izgubilo svijest nadčovječanskim krikovima i jaukom, koji se prolamaju kroz noć, bude dobre seljake katohke sela Podmilačja, koji bespomoćno doživljavaju isto toliko teške trenutke. Nikakve molbe iznemoglih staraca, zalamanje ruku žena i djece ne pomaže. Čuje se kroz noć samo izbezumljeni glas krvnika u ljudskoj spodobi: „Kolji, - udaraj za vrat nožem, - više se koprca" - Već

sviće, a klanje još traje. Tri su krvnika, a sto i osamdeset pet mučenika. Sve manje krikova, dok nije umuknuo i poslijednji. Uprskani nevinom krvlju traže od seljaka katolika, da kopaju rake. Bacaju se poluživi ljudi u rake. Humak na ovom neviđenom groblju još se kreće od živih tjelesa, a iz zemlje čuje se još po koji glas pola živog očajnika.

Ovako se odigrao događaj po pričanju seljaka katohka, koji su pri klanju morah biti prisutni kopati rake.

Gnušanje i revolt muslimana i katolika, kada se saznalo o događaju bio je neopisiv.

Istaknuti treba, da se među nastradalim pored seljaka, trgovaca i obćinskog bilježnika nalazilo - kako se navodno ustanovilo - osam lica, koje je vojska upotrijebljavala u svoje svrhe prilikom poduzetih operacija kao kurire i pregovarače te ih je baš iz ovih razloga htjela osigurati.

Iza ove noći traže se i ostah zatvorenici među kojima se nalaze državni činovnici, da se zakolju na isti način. Javno po lokalima pričaju oni: „Danas dolaze šeširdžije na red". Radi se o državnim činovnicima, koji se i danas nalaze u službi, što je najbolji dokaz da se nikada nijesu ogriješili o probitke hrvatskog naroda. Odlučnim držanjem zapovjednika mjesta pričuvnog nadporučnika Alojza Mandelca i Stanka Korajzla, oba namještenici Elektrobosne u Jajcu, spriječen je treći pokolj i spašen život četrdesetorici ljudi.

I dok vojska zajedno sa njemačkom odbacuje četnike, uspostavlja red i vraća izgladnjele izbjeglice svojim kućama, dotle oni isti iz Podmilačja odvode krupnu i sitnu stoku iz sela da onemoguće bijednom svom narodu i poslijednju ishranu ove zime.

BR. 306

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKE POSTAJE RUMA OD 1. OKTOBRA 1941. 0 HVATANJU ODBEGLIH USTANIKA IZ SRBIJE I PREDAVANJU NEMCIMA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
I. HRVATSKE ORUŽNIČKE
PUKOVNIJE
ZAGREB
Broj 3249/J.S.

Uporaba oružja i hvatanje četnika i komunista Srba, pobjeglih ispred pratnje Njemačke vojske.

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
NEZAVISNE DRŽAVE HRAVATSKE

ZAGREB.
Đorđićeva br. 4.

Zagreb, 6. listopada 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Ruma sa dopisom Br. 900 od 1. listopada 1941. - javlja slijedeće:

„Dne 30. rujna 1941. - javljeno je brzoglasno ovoj postaji od kotara Hrvatske Mitrovica, daje pobjeglo ispred pratnje Njemačke vojske kod Hrvatske Mitrovice oko 100 četnika-komunista iz Srbije.

Odmah je preduzeta akcija oko hvatanja i uništavanja te bande, po obhodnjama ove postaje u tri pravca. Obhodnja pod vodstvom narednika Franje Nekić i suhodnika pokusnog oružnika Vladimira Sabadoš, u polju kod Vognja, kotara Ruma, susrela je Milivoja Rašević iz Crne Bare, kotara Bogatić /Srbija/, koji na poziv obhodnje da stane, nije htio stati, već je i dalje bježao preko polja u pravcu kukuruza. Obhodnja narednik Nekić i oružnik Sabadoš ispalila je iz pušaka 6 hitaca na bjegunca, te ga smrtonosno ranila u grudni koš i lievu nogu, od kojih je rana na mjestu umro,

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 152-a, reg. br. 15/11.

dočim je od strane domobrana istodobno ubijen Čedomir Ljubinković iz Banova Polja, kotara Bogatić /Srbija/.

Obhodnja narednik Stjepan Botković, Ivan Kandžija, Josip Frković, vodnik Eugen Koch i vodnik Vjekoslav Lekan, uhvatili su žive na području općine Voganj, kotara Ruma, četnike-komuniste i to:

1/ Tihomir Jurišić, iz Crne Bare, kotara Bogatić;
2/ Živadin Ivanović, iz Crne Bare, kotara Bogatić;
3/ Stojan Vasiljević, iz Crne Bare, kotara Bogatić;
4/ Milorad Stevanović, iz Crne Bare, kotara Bogatić;
5/ Ilija Jovanović, iz Crne Bare, kotara Bogatić;
6/ Ljubomir Pozdanić, iz Crne Bare, kotara Bogatić;
7/ Živorad Ivantić, iz Crne Bare, kotara Bogatić; i
8/ Milorad Todorović, iz Crne Bare, kotara Bogatić.

Svi navedem su Srbijanci grčko-istočne vjere, a pripadah su četničko-komunističkoj bandi, te su kao takovi od strane Njemačke vojske pohvatani radi interniranja, a za vrijeme pratnje dogovorno se razbjegli sigurno s namjerom da pobjegnu u Frušku Goru, radi četničko-komunističke akcije u našoj Državi.

Navedeni pod toč. 1 do 8 predani su na zahtjev Njemačkom mjestnom zapovjedničtvu u Rumi.

Razudba ubijenog Ljubinkovića nije obavljena, već je pokopan na groblju u mjestu Vognju. Premetačinom kod ovih četnika--komunista nije ništa sumnjivog pronađeno.

Na području postaje Hrvatska Mitro vica pobijeno ih više, o čemu će ista podnijeti prijavu, u koliko to do sada nije učinjeno.

Od strane ove postaje akcija oko hvatanja i uništenja ove bande bez prekida se vodi.

Po ovome je dostavljeno izvješće kotarskoj oblasti Ruma."

Dostavlja se prednje na znanje.

Dostavljeno:
Ravnatelju za javni red i sigurnost Nezavisne Države Hrvatske i - Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu.

Zapovjednik, pukovnik:
Čanić

[2] Dragutin.

BR. 307

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 2. OKTOBRA 1941. O ODMAZDI NAD STANOVNIŠTVOM[1]

ZAKONSKA ODREDBA

o postupku kod komunističkih napadaja, kad se počinitelj ne pronađe.

§ 1.

Kad uslied komunističkog napadaja na život ih imovinu, pogine jedna ih više osoba, a za deset dana od počinjenog čina ne pronađe se počinitelj, odredit će i izvršiti Ministarstvo unutarnjih poslova, Ravnateljstvo za javni red i sigurnost u Zagrebu, za svakog poginulog strieljanje deset osoba iz reda redarstveno ustanovljenih prvaka komunista.

§ 2.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama, a proteže se i na slučajeve, kod kojih nije još protekao rok od deset dana, određen u § 1. ove zakonske odredbe.

U Zagrebu, dne 2. listopada 1941.

Broj: CCCXXXI-1620-rZ.p.
1941.

MINISTAR UNUTARNJIH POSLOVA:
Dr. Andrija Artuković v.r.

MINISTAR PRAVOSUĐA I BOGOŠTOVLJA:
Dr. Mirko Puk v.r.

M.P.

POGLAVNIK NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE:
Dr. Ante **Pavelić v.r.**

S izvornikom suglasno
Odsječni savjetnik:
/Potpis nečitak/

[1] Overeni prepis originala u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 213, reg. br. 10/3-2. Objavljeno u „Narodnim novinama" br. 142 od 2. 10. X 1941.

BR. 308

IZVEŠTAJ ORUŽNIŠTVA OD 3. OKTOBRA 1941. O VAŽNIJIM DOGAĐAJIMA NA TERITORIJI NDH I ZLOČINIMA NAD PRAVOSLAVCIMA U SELIMA MUTNIKU, MARIN-MOSTU, BUKOVICI, TRŽAČKOJ RAŠTELI, KOTARU DOBOJ[1]

D N E V N O I Z V J E Š Ć E
o važnijim događajima, prema podatcima oružništva za dan 3. listopada 1941.

1) - 19. rujna prilikom preuzimanja lovačkog oružja od strane talijanskih vojnih vlasti, ovi su oduzeli iz krila Makarska vojničko oružje i to: 22 karabina sa 720 naboja, i strojna puška sa 40 naboja, 9 noževa i 2 državna samokresa. Ovo je oružje trebalo ostati u skladištu krila, kao svojina N.D.H. Prosvjed krila ostao je bezuspješan. O.br. 1554-

2) - 21. rujna je navečer izvršen napad četnika na noćnu stražu u Tržačkim Raštelima, 8 odmetnika je odbijeno.

22. rujna su napali 7 putujućih kola 10 naoružanih odmetnika između Trž. Raštela i Ilidže na putu prema Bihaću i ubili jednog pratioca kola.

Oko 9 sati tog dana izvršen je napad na postaju Trž. Raštela oko 9 sati, napad odbijen, ali su ipak, ranili jednog prolazećeg Slovenca, koji je poslie podlegao.

22. rujna oko 17 sati stigao je na teren iz Bihaća jedan odred vojnika 11. pješ. pukovnije pod vodstvom jednog poručnika u pravcu „Bugari i Janković Pećine" te je 1 četnik ubijen, a u potjeri je vojska poubijala oko 40 grkoistočnjaka.

Dvije grupe naoružanih građana Trž. Raštela poubijale su i to jedna oko 27 osoba, a druga oko 300 - 400 osoba grkoistočne vjere, bez razlike na godine i pol. Kuće su sve opljačkane. Lješeve poubijanih po selima Mutniku, Marin Mostu, Bukovici i Trž. Raštelima određeno je od općinskog poglavarstva, da se pokopaju gdje se koji nalazi. O.br. 1544 -

3) - 24. rujna je odjel od 119 domobrana iz Karlovca izvršio pretraživanje šume Trupinjak, kod sela Sikirice, kotara Slunj. Odmah po dolasku do šume odjel je napadnut od odmetnika. Odmetnici su odbačeni u šumu. U šumi je odjel naišao na tri potpuno izrađene i dotjerane zemunice za smještaj 100 ljudi. U zemunicama je bio smještaj za ljude i soške za puške. Na soškama

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 51, reg. br. 3/2.

je pisalo: „Živio S.S.S.R." Zemunice su popaljene i u zrak dignute. Idući kroz kukuruze odjel je nailazio na odbačeno odielo i živežne namirnice. U sukobu sa odmetnicima nije bilo gubitaka O.br. 1547-

4) - 25. rujna je u selu Ljeskovcu, zaselak Šaše došlo do borbe između ophodnje sa postaje Žirovac, 4 ustaše iz Divuše i odmetnika, koji su došli iz šume Šamarice. U borbi je poginuo jedan privremeni oružnik. Nakon borbe od 1 sat čula se četnička truba i borbu su prekinuli.

26. rujna prilikom pretresa zemljišta i sela Šaše, kotar Dvor n/U. u zaseoku Šaše nisu pronađeni odrasli muškarci, jer su svakako sudjelovali u napadu. O.br. 1566—

5) - 26. rujna se doznalo da odmetnici spremaju napade i nove ustanke iz razloga, što im je za vrieme novog ustanka popaljeno sve i poubijano od strane ustaša dosta ljudi. Novi se ustanici spremaju u selima Kožuhe, Osječani i Koprivna, kotara Doboj - O.br. 1542 -

6) - 29. rujna je oko 150 odmetnika-četnika između Bišine i Gacka razoružalo naših 5 vojnika. Odmetnici su poslie od vojska i oružništva razjureni.

30. rujna i 1. hstopada četnici porušili želj. prugu između Breze i Vareša, kotara Visoko, u dužini od 50 m. Promet i brzoglasne veze prekinute. O.br. 1550-

7) - Noći 1. listopada oko 22 sata naišao je kod sela Jaska i Vrdnik, kotar Šid na zasjedu nepoznat čovjek, a na poziv stoj počeo bježati te je ubijen. Odjeća i obuća je srbijanska, te je sigurno neki odbjegli zarobljenik iz Hrv. Mitrovice ili Jarka. O.br. 1533 -

8) - 1. listopada oko 19.45 sati napadnuta je iz zasjede odmetnika u Šašavoj Šumi, kotara Glina ophodnja postaje Obijaj sa vatrenim oružjem. 1 ustaša je ranjen, a 1 ustaša je nestao, vjerojatno odveden od četnika. O. br. 1560 -

9) - 2. hstopada oko 1 sat veći broj odmetnika-komunista-četnika prepiho je 41 komad b.b. stubova u području Petrove Gore, područje postaje Vrgin Most. Žice su presječene.

Želj. tunel šumske manipulacije Vojnić kolodvor srušen i zapaljen, te je promet na toj cesti zapriečen. O.br. 1559 -

O.broj 1569

Po nalogu Vojskovođe,
izvjestitelj za oružništvo,
pukovnik:
M.P. Nedved[2]

[2] Vladislav.

BR. 309

DEPEŠA ZAPOVJEDNIŠTVA VOJNE KRAJINE OD 3. OKTOBRA 1941. GLAVNOM STOŽERU O EKSHUMACIJI LEŠEVA UBIJENIH SRBA IZ HUMA, KOD GACKA[1]

BRZOJAVKA

Podpis
častnika za šifru:
Bojnik
Novak

Oznaka i podpis
kome je dešifrat predat:
za Operativni odjel Glavnog
Stožera Domobranstva:

SADRŽAJ DEŠIFRATA:

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
Glavni Stožer

ZAGREB

1. listopada t.g. u Gackom, talijanski general Losana saopćio je našem oružničkom vodniku, da mora prisustvovati ekshumaciji hješina Srba iz Skuma,[2] koju misle izvršiti za par dana.

Isto tako da ima prisustvovati istrazi povodom tih pogibija i ako su ove izvršene prije 2 do 3 mjeseca.[3]

Molim ovo spriječiti, jer je tendenciozno.

VOJNA KRAJINA-SARAJEVO
O.br. 695

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 3, reg. br. 3/1-30.
[2] Hum.
[3] Vidi dok. br. 311.

BR. 310

DOPIS MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA OD 6. OKTOBRA 1941. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O PREUZIMANJU ISTOČNOG SREMA OD NEMACA POD VLAST NDH SA PODACIMA O OBAVEZAMA PREMA SRPSKOM ŽIVLJU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO VANJSKIH
POSLOVA
ZAGREB

Zagreb, dne 6. listopada 1941.

Br. V.T. 54/41.
Predmet: Preuzimanje iztočnog Srijema.

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA

ZAGREB

Veseli nas, što Vam možemo saopćiti, daje ugovorom između predstavnika Njemačkog Reicha i predstavnika Nezavisne Države Hrvatske zaključenim 3. listopada o.g. u Zemunu, određeno da oblast iztočnog Srijema prelazi u podpunu vlast Nezavisne Države Hrvatske ujutro na dan 10. t.mj. (ne 15. t.mj., kako je prije javljeno).

Molimo Vas, da izvolite poduzeti potrebne korake za podpuno preuzimanje vlasti.

U prilogu šaljemo Vam prijepis zapisnika u vezi s preuzimanjem vlasti, te Vam naročito skrećemo pažnju na našu obavezu, da preuzimanje iztočnog Srijema ne ćemo objaviti putem novina. U tisku će se objaviti samo odredbe pojedinih ministarstava, koje se odnose na preuzimanje vlasti, te koje su od obćeg interesa. I ove odredbe objavit će se bez komentara. Ovu obavezu preuzeh smo prema Nijemcima, pa je žehmo u cijelosti i izvršiti.

Upozoravamo posebno, da sve odredbe iz ovih ugovora vrijede tako dugo, dok područje Srbije bude pod njemačkom vojnom upravom, odnosno dok između Njemačkog Reicha i

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 213, reg. br. 7/1. U prilogu se daju podaci o pojedinim pitanjima kako su regulisana npr. pitanja lične i zaštite imovine Srba i dr.

Nezavisne Države Hrvatske ne budu donešeni drugi zaključci putem trgovinskih ih inih ugovora. Preporučamo zato svim ministarstvima i svim ravnateljstvima, da ove ugovore temeljito prouče, te da kod prvih narednih pregovora s Njemačkim Reichom (16. t.mj.), ih možda kojom drugom zgodom preinače zemunske zaključke, u kohko nam ovi ne odgovaraju. Isto smo tako slobodni, upozoriti na odredbu točke IV. zapisnika od 25. 9. o.g. (vidi naš broj V.T. 54/41. od 29. 9. 41.), kojom smo preuzeli obavezu da ne ćemo prouzrokovati ili pospješiti izselenje Srba iz ovoga područja niti izvlastbom niti kojim drugim posrednim pritiskom.

U koliko budu nastale eventualne poteškoće kod preuzimanja vlasti u Zemunu, služit će s naše strane kao osoba za posredovanje podpukovnik Schlacher, domobranski častnik na službi u Zemunu.

Ministarstvo vanjskih poslova slobodno je skrenuti pažnju na prilog ovom listu, u kojem su iztaknute najvažnije odredbe iz ugovora o preuzimanju iztočnog Srijema.

Za Dom - spremni!

Prilozi.

Zamjenik ministra:
Dr Vrančić[2]

[2] Vjekoslav.

BR. 311

IZVEŠTAJ VELIKE ŽUPE DUBRAVA OD 6. OKTOBRA 1941 MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O NAMERI ITALIJANSKIH VLASTI DA IZVRŠE EKSHUMACIJU LEŠEVA IZ JAMA U GACKU I OKOLINI, KAO I ISTRAGU O OVIM ZLOČINIMA USTAŠA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA DUBRAVA
DUBROVNIK

Dubrovnik 6. listopada 1941.

V.T. Br. V.Ž.D. 404/41

Predmet: Nezakonito i samovoljno vođenje istraga i iskopavanje leševa od strane Talijana.

1./ Ministarstvu unutarnjih poslova - ZAGREB
Upravnom odjelu

2.1 Općem upravnom povjereniku kod II Armate talijanske vojske - SUŠAK

Krilno oružničko zapovjedništvo Bileće spisom V.T. Br. 400 od 2. listopada tek. god. izvjestilo je slijedeće:

„Oružničko vo'dno zapovjedničtvo u Gacku pod V.T. br. 263 od 1. listopada 1941 godine dostavilo je slijedeće izvješće: „1. listopada 1941 godine posjetio sam Zapovjednika Talijanskih trupa u Gacku generala g. Lusanu po pitanju pronalaženja i oduzimanja izvjesnih stvari nađenih kod pomoćnog oružnika Husovića Husa. Tom zgodom general g. Lusano mi je rekao, da imam biti prisutan prekopavanju i otkopavanju rupa i jama u Gacku i njegovoj okolini, koje će kroz koji dan talijanske vlasti vršiti u cilju pronalaska lješeva grko-istočnjaka, koji su ubijeni u mjesecu svibnju i lipnju.

Iz ovoga razgovora generala g. Lusane proizilazi da Talijani namjeravaju osim otkopavanja i vađenja pomenutih lješeva, voditi

[1] Kopija u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 213, reg. br. 12/4.

istrage po svim djelima, koja su od vremena osnutka Nezavisne Države Hrvatske izvršili Hrvati-muslimani i ustaše.-

U koliko Talijanske vojne vlasti budu vršile prekopavanje i odkopavanje podpisani će kod dotičnih rupa i jama biti prisutan kao svjedok o izvršenim radnjama".

Prednji podnesak dostavljam s molbom na uvid. Ekshumaciju lješeva pobijeni grko-istočnjaka, koju talijani kao i istrage namjeravaju vršiti, podpuno su samovoljne i nezakonite radnje. Zaključeni ugovor o suradnji u Jadranskom pojasu između naše i italijanske vlade ni jednim slovom neovlašćuje talijanske vojne vlasti da vode istrage i po djehma, koja su učinjena prije njihovog dolaska i okupacije ove zone, a ovdje se baš radi o djehma, koja su učinjena na mnogo vremena prije njihova dolaska u ovu zonu. Još manje imaju ovlašćenje tražiti i nagoniti naše vlasti i njihove organe na učestvovanje u tim samovoljnim njihovim radnjama iskopavanjima i istragama. Tako je bez temeljan i nalog generala g. Lusane poručniku g. Kindlu da učestvuje prilikom iskopavanja pomenutih lješeva. Zbog toga sam zapovjedio oružničkom vodnom zapovjedniku poručniku g. Kindlu, da ne prisustvuje takim činima, i time istima neda uvid zakonitosti.

Smatram, da je u interesu naše države i ugleda naših vlasti da se ova namjeravana akcija Italijana energičnim protestima sprieči putem našeg povjerenika kod II. Armate u Sušaku Dr. Karčića.

Umoljavam kotarskog predstojnika u Gacku kao glavara upravne vlasti svojim uticajem i zauzimanjem učini da talijanski zapovjednik uvidi da nije u pravu, te da odustane od namjeravanog postupka.[2]

Dostavlja se gornje radi znanja, eventualnog uredovanja i uputa.-

ZA DOM SPREMAN!

Veliki župan:
M.P. **Ante Bućv.r.**

[2] Vidi dok. br. 309.

BR. 312

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKOG KRILA BILEĆA OD 6. OKTOBRA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE 0 VAĐENJU LEŠEVA PRAVOSLAVACA IZ JAME KOD SELA PRIDVORCI U BLIZINI TREBINJA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. J.S. broj 517

Vađenje liješeva grčko-istočnjaka iz jame.

Sarajevo, 8. listopada 1941.

Zapovjednik oružničkog krila Bileća sa Taj. Br. 441 od 6. listopada 1941. dostavio je izvješće zapovjednika oružničkog voda Trebinje, sliedećeg sadržaja:

„6. listopada 1941. vađeni su lješevi ubijenih grčko-istočnjaka bačenih u jamu kod sela Pridvorci u neposrednoj blizini grada Trebinja. Vađenje je trajalo od 9 do 16.30 sati istog dana, zajedno sa zakopavanjem u grčko-istočno groblje. Vađenju i sahrani prisustvovala je talijanska vojska. Bilo je okupljeno mnogo grko-istočnjaka iz Trebinja, kako pri vađenju tako i pri sahrani. Lješevi njih 13 preveženi su od jame do groblja u 3 talijanska kamiona. Zvona su čitavo vrijeme zvonila. Učestvovao je i njihov svećenik. Incidenata nije bilo. Muslimani ni katolici nisu u opće bili jer su im to spriečile Italijanske vojne vlasti.

Bilo je oko 10 vjenaca sa trakama pisanim ćirilicom. Vjence su dali bliži a materijal su uzeli u radnji ovdašnjeg knjižara Save Palice."

Prednje predlažem s molbom na znanje.

RAZASLATO
Ravnateljstvu za javni red i sigurnost, Vrhovnom oružn. zapovjedništvu i zapovjedništvu Jadran. div. područja i Vojne krajine.

Zapovjednik, pukovnik:
Pav_

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 19/4-1.
[2] Pavelić Krešimir.

BR. 313

IZVEŠTAJ VRHOVNOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA OD 9. OKTOBRA 1941. MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA 0 USTAŠKOM POKOLJU SRBA U JAJCU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VRHOVNO
ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
Taj. Broj 732/J.S.
Primljeno 9. X. 1941.

Situacija u Jajcu.

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
/Glavni stožer/

ZAGREB.

Zagreb, 9. listopada 1941.

Zapovjedništvo Vojne Krajine /Vojni odjel/ sa O. Br. 559 od 21. rujna 1941. dostavlja:

„Iz dobrog izvora primljeni su slijedeći podatci:

U Jajcu vlada puna anarhija. 117 ustaša, koji su pobjegli iz Mostara i Hercegovine ispred talijanske vojske - većinom muslimani iz Gacka i Mostara vrše velika zlodjela u Jajcu i okolici.

Veliki Župan Bahrija Kadić pao je u nemilost kod svih ustaša. U građanskim krugovima priča se da njega lično čuvaju vojnici sa bombama od eventualnog napadaja ustaša.

Kotarski predstojnik Štefanić u tolikom je strahu, da ima nekoliko stanova, koje noću mora mjenjati, kako ga ustaše nebi uhvatile.

Časnici i vojnici hrvatskog domobranstva ne mješaju se ni ušta, nesmiju protestirati.

Nepostoji dakle ni vlast Velike Župe ni redarstva, ni vojske, već jedino ovih ustaša.

Prije 4 dana zaklano je u pravoslavnoj crkvi u Jajcu noževima 158 grčko istočnih osoba, koje su se na izdati proglas general-poručnika Lakše vratile svojim kućama.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 61-a, reg. br. 7/10-1.

Oko 5.000 izbjeglica iz Jezera i Šipova povećavaju samo opći kaos u Jajcu, jer ne postoji vlast, koja bi uredila njihovo pitanje.

Sudiju Branka Peleša drže zatvorenog i protiv zapovjedi iz Ministarstva u Zagrebu.

Ustaše ne ubijaju puškama, već jedino noževima u vrat.

Pučanstvo, koli katolici, toh i mushmani oštro osuđuju ovu anarhiju ne izlaze iz svojih kuća i željno očekuju dolazak vojske stranih sila, koja bi opet uvela red i sigurnost.

Dostavljam prednje s molbom, da se gornji podatci na pogodan način izvole provjeriti. - Zapovjednik Vojne Krajine, oružnički pukovnik Mato Rupčić, v.r. Razaslato: Doglavniku - Vojskovođi, Ministru Unutarnjih poslova, Ministarstvu hrvatskog domobranstva, Preds. Poglavnikovog voj. ureda, Vrhovnom zapovjedništvu oružništva, 4. oruž. pukovniji i ustaškom povjereniku Sarajevo."

Po istoj stvari zapovjedništvo 3. Hrvatske oružničke pukovnije u Banja Luci sa Taj. J.S. Br. 406 od 29. rujna 1941. dostavlja izvješće vodnog oružničkog zapovjedništva u Jajcu u sliedećem:

„Anarhija u Jajcu povodom dolaska Ustaša iz Hercegovine, nastala je krivnjom domaćih ustaša iz Jajca, koji su svojim niskim moralnim vrednostima, nadošlim Hercegovačkim Ustašama, kojima lokalne prilike nisu bile poznate klevetnički denuncirah upravne činovnike od reda, a posebice Velikog Župana g. Bahriju Kadića i kotarskog predstojnika g. Štefanića.

Posledica ovih denuncija bila je ta, da su se ustaše bez obzira na svoj čin i položaj nedolično i sa nepovjerenjem obhodili prema mjesnim vlastima. Oni su u Veliku Župu ulazili bez ikakva respekta kao u javni lokal i u općem kaosu koji je nastao povodom dolaska izbjeglica u Jajce u masama, ometah vlasti i Velikog Župana i u onako nesavladljivom poslu.

Velikom Županu g. Kadiću i kotarskom predstojniku g. Štefaniću Ustaše su se javno prietili. Veliki Župan bio je prisiljen zatražiti zaštitu od mjesnog vojnog zapovjedništva, koja mu je pružena u vidu jedne vojne patrole koja je bila smještena u vili Velikog Župana. Kotarskog predstojnika je Ustaški dovodnik emigrant Musa Veselko uhitio i pritvorio. Pustili su ga na slobodu nakon posredovanja Velikog Župana, o čemu je obavješten i Poglavnik.

U ono vrieme stvarno je u Jajcu postojala samo Ustaška vlast i Ustaše koji su bili ograničili redovitu funkciju svih ostalih vlasti.

Poslie kada su pridošli Ustaški časnici, stanje se je samo donekle popravilo, jer su Ustaše emigranti slabo marili za zapovjedi ustaških časnika koji nisu bili u emigraciji.

U pravoslavnoj crkvi i u templu u Jajcu bilo je pritvoreno pod stražom oružnika 151 grko-istočnjak, koji su za vrieme čišćenja od strane vojske djelimice pohvatani po šumama, a djelimice nađeni kod svojih kuća. Hercegovački Ustaše su često u grupama dolazili straži i tražili od oružnika da ih se pusti među pritvorenike, ali im ovo nije dopušteno. Dana 18. rujna 1941. u 22 sata došao je k crkvi ustaški vodnik Ivan Srdanović sa jednom satnijom Ustaša i bez daljeg preuzeo pritvorenike. Potpisati je posredovao, da se pritvorenici bez naloga kotarskoga predstojnika nesmiju predati i tražio, da kad ih već Ustaše preuzimaju, neka ih bar preuzmu po imeniku uz potvrdu, našto se je jedan Ustaški dočasnik razgoropadio i energično zahtjevao, da mu se kaže ime kotarskog predstojnika, čije je ime pribilježio uz prijetnju, da će on sa njime obračunati. Na ovo sam se povukao, a Ustaše su sve pritvorenike odveli u nepoznatom pravcu i šta su sa njima učinili, odnosno kome su ih dalje predah, mogu kazati samo oni.

Izbjeglice iz Jezera i Šipova još se najvećim dijelom nalaze u Jajcu. Oko njihova smještaja i ishrane brinu se upravne vlasti, koje su odredile sanitetske mjere u pogledu spriječavanja širenja zaraznih bolesti, koje su se među njima pojavile.

Sudija g. Rajko Peleš bio je sa ostalim građanima grko-istočne vjeroispovjesti iz Jajca, pred sam početak vojne akcije protivu četnika i pobunjenika, iz mjera opreznosti pritvoren u Privrednoj banci, gdje su im osim slobode kretanje bile dopuštene pogodnosti. Ovi pritvorenici u ono vrieme sami su izjavljivah, da su rade u pritvoru nego na slobodi, jer su tamo sigurniji za život, a kad su se ustaše počele češće i za njih interesirati, sudija Peleš je po odredbi Zapovjedništva Divizijskog Područja Sarajevo, premješten iz ovog pritvora i stavljen pod zaštitu mjesnog vojnog zapovjedništva, a kasnije kao i svi ostali pritvorenici iz privredne banke pušten na slobodu.

Da li ustaše ubijaju ili kolju, provjerom nisam mogao ustanoviti.

Viđeniji građani i intelegencija međusobno u povjerenju oštro kritiziraju i osuđuju svaki nasilni i nezakonit postupak Ustaša i to svi bez razlike i bez obzira na vjeru, dočim u javnosti iz razumljivih razloga većinom povlađuju onome, što ustaše govore i čine i ako to ne odobravaju.

Nezavisna Država Hrvatska
V R H O V N O
ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
Taj.Broj 732 /J.S.
Primljeno 9.X. 1941.

306/21

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
/ Glavni stožer/
Z A G R E B.

Situacija u Jajcu.

Zagreb, 9.listopada 1941.

Zapovjedništvo Vojne Krajine /Vojni odsjek/ sa O. Br. 559 od 21. rujna 1941. dostavlja:

" Iz dobrog izvora primljeni su slijedeći podatci:

U Jajcu vlada puna anarhija. 117 ustaša, koji su pobjegli iz Mostara i Hercegovine ispred talijanske vojske - većinom muslimani iz Gacka i Mostara vrše velika zlodjela u Jajcu i okolici.

V eliki Župan Bahrija Kadić pao je u nemilost kod ovih ustaša.U građanskim krugovima pričase da njega ličnо čuvaju vojnici sa bombama od eventualnog napadaja ustaša.

Kotarski predstojnik Stefanić u tolikom je strahu, da ima nekoliko stanova,koje noću mora mjenjati, kako ga ustaše nebi uhvatile.

Časnici i vojnici hrvatskog domobranstva ne miješaju se ni u šta,nesmi ju protestirati.

Nepostoji dakle ni vlast Velike Župe ni redarstva, ni vojske, već jedino ovih ustaša.

Prije 4 dana zaklano je u pravoslavnoj crkvi u Jajcu noževima 158 grčko istočnih osoba, koje su se na izdati proglas general-poručnika Laxe vratile svojim kućama.

Oko 5.000 izbjeglica iz Jezera i Šipova povećavaju samo opći kaos u Jajcu, jer ne postoji vlast, koja bi uredila njihovo pitanje.

Sudija Branka Peleša drže zatvorenog i protiv zapovjedi iz Ministarstva u Zagrebu.

Ustaše ne ubijaju puškama, već jedino noževima u vrat.

Pučanstvo,koli katolici, toli i muslimani oštro osuđuju ovu anarhiju ne izlaze iz svojih kuća i željno očekuju dolazak vojske stranih sila,koja bi opet uvela red i sigurnost.

Dostavljam prednje s molbom, da se gornji podatci na pogodan način izvole provjeriti. - Zapovjednik Vojne Krajine,oružnički pukovnik Mato Bapčić, v.r.Razaslato: Poglavniku -Vojskovodi,Ministru Unutarnjih poslova,Ministarstvu hrvatskog domobranstva, Preds.Poglavnikovog voj.ureda, Vrhovnom zapovjedništvu oružništva,4.oruž.pukovniji i ustaškom povjereniku Sarajevo."

Po istoj stvari zapovjedništvo 3.Hrvatske oružničke pukovnije u Banja Luci sa Taj.J.S. Br.406 od 29.rujna 1941. dostavlja izvješće vodnog oružničkog zapovjedništva u Jajcu u sliedećem:

"Anarhija u Jajcu povodom dolaska Ustaša iz Hercegovine, nastala je krivnjom domaćih ustaša iz Jajca, koji su svojim niskim moralnim vriednostima, nadošlim Hercegovačkim Ustašama, kojima lokalne prilike nisu bile poznate klevetnički denuncirali upravne činovnike od reda, a posebice Velikog Župana g.Bahriju Kadića i kotarskog predstojnika g.Štefanića.

Posledica ovih denuncija bila je ta, da su se ustaše bez obzira na svoj čin i položaj nedolično i sa nepovjerenjem obhodili prema mjesnim vlastima. Oni su u Veliku Župu ulazili bez ikakva respekta kao u javni lokal i u općem kaosu koji je nastao povodom dolaska izbjeglica u Jajce u masama, ometali vlasti i Velikog Župana i u onako nesavladljivom poslu.

Velikom Županu g.Kadiću i kotarskom predstojniku g.Štefaniću Ustaše su se javno prietili.Veliki Župan bio je prisiljen zatražiti zaštitu od mjesnog vojnog zapovjedništva, koja mu je pružena u vidu jedne vojne patrole koja je bila smještena u vili Velikog Župana.Kotarskog predstojnika je Ustaški dovednik emigrant Maks Veselko uhitio i protvorio.Pustili su ga na slobodu nakon posredovanja Velikog Župana, o čemu je obavješten i Poglavnik.

Faksimil dokumenta br. 313

./.

U ono vrieme stvarno je u Jajcu postojala samo Ustaška vlast i Ustaše koji su bili ograničbi redovitu funkciju [illegible] ostalih vlasti.

Poslie kada su pridošli Ustaški časnici, stanje se je samo donekle popravilo, jer su Ustaše emigranti slabo marili za zahtjevi Ustaških časnika koji nisu bili u emigraciji.

U pravoslavnoj crkvi i u teplu u Jajcu bilo je pritvoreno pod stražom oružnika 151 grko-istočnjak, koji su za vrieme čišćenja od strane vojske djelimice pohvatani po šumama, a djelimice nađeni kod svojih kuća. Hercegovački Ustaše su često u grupama dolazili straži i tražili od oružnika, da ih se pusti među pritvorenike, ali im ovo nije dopušteno. Dana 18. rujna 1941. u 22 sata došao je k crkvi ustaški vodnik Ivan Srdanović sa jednom satnijom Ustaša i bez daljeg preuzeo pritvorenike. Potpisati je posredovao, da se pritvorenici bez naloga kotarskog predstojnika nesmiju pradati i tražio, da kad ih već Ustaše preuzimaju, neka ih bar preuzmu po imeniku uz potvrdu, našto se je jedan Ustaški [illegible] i energično zahtjevao, da mu se kaže ime kotarskog predstojnika, čije je ime pribilježio uz prijetnju, da će on sa njime obračunati. Na ovo sam se povukao, a Ustaše su sve pritvorenike odveli u nepoznatom pravcu i šta su sa njima učinili, odnosno kome su ih dalje predali, mogu kazati samo oni.

Izbjeglice iz Jezera i Šipova još se najvećim dijelom nalaze u Jajcu. Oko njihova smještaja i ishrane brinu se upravne vlasti, koje su odredile sanitetske mjere u pogledu spriječavanja širenja zaraznih bolesti, koje su se medju njima pojavile.

Sudija g. Rajko Peleš bio je sa ostalim građanima grko-istočne vjeroispovjesti iz Jajca, pred sam početak vojne akcije protivu četnika i pobunjenika, iz mjera opreznosti pritvoren u Privrednoj banci, gdje su im osim slobode kretanja bile dopuštene pogodnosti. Ovi pritvorenici u ono vrieme sami su izjavljivali, da su radje u pritvoru nego na slobodi, jer su tamo sigurniji za život, a kad su se ustaše počele češće i za njih interesirati, sudija Peleš je po odredbi Zapovjedništva Divizijskog Područja Sarajevo, premješten iz ovog pritvora i stavljen pod zaštitu mjesnog vojnog zapovjedništva, a kasnije kao i svi ostali pritvorenici iz privredne banke puštен na slobodu.

Da li ustaše ubijaju ili kolju, provjerom nisam mogao ustanoviti. Viđeniji građani i intelogencija međusobno u povjerenju oštro kritiziraju i osuđuju svaki nasilni i nezakonit postupak Ustaša i to svi bez razlike i bez obzira na vjeru, dočim u javnosti iz razumljivih razloga većinom povladjuju onome, što ustaše govore i čine i ako to ne odobravaju.

Protiv domaćih ustaša denuncijanata koji su glavni krivci za ovakav postupak ustaša iz Hrcegovine, vodi se istraga. Zapovjednik, poručnik Smolčić v.r. "

Prednje izvješće dostavljam s molbom na znanje.

RAZASLATO:
Ministarstvu hrvatskog domobranstva
"Predsjedništvo O" i /Glav.stožer/
te Ravnateljstvu za javni red i

Zamjenjuje zapovjednika,
g e n e r a l:

[illegible]

Faksimil dokumenta br. 313

Protiv domaćih ustaša denuncijanata koji su glavni krivci ovakav postupak ustaše iz Hercegovine, vodi se istraga.

Zapovjednik, poručnik[2] Smolčić v.r.

Prednje izviešće dostavljam s molbom na znanje.

RAZASLATO:
Ministarstvu hrvatskog domobranstva „Predsjedništvo O,, i / Glav. stožer/ te Ravnateljstvu za **javni red i sig.**

M.P

Zamjenjuje zapovjednika, general:
Tartaglia[3]

[2] Vidi dok. br. 289, 302, 305.
[3] Kvintilijan Tartaglia.

BR. 314

IZVEŠTAJ ORUŽNIŠTVA OD 9. OKTOBRA 1941. 0 DOGAĐAJIMA NA TERITORIJI NDH I ZLOČINIMA USTAŠA NAD PRAVOSLAVCIMA BOSANSKOG KOBAŠA GDE JE UBIJENA 31 OSOBA I BAČENA U REKU SAVU[1]

DNEVNO IZVJEŠĆE

o važnijim događajima, prema podatcima oružništva za dan 9. listopada 1941.

1) - Još 24. kolovoza je na području oruž. postaje Bos. Kobaš došao ustaša Vilko Vuleta iz Dervente sa još nekoliko ustaša prikupljenih od Dervente do Bos. Kobaša i pokupio 31 osobu grkoistočne vjere, koje je poslie bilo samokresom ili puškama na obali Save poubijao i u Savu pobacao. Predat je kotarskoj oblasti na daljni zakonski postupak. O.br. 1714-

2) - 25. rujna vratili su se iz četničkog zarobljeništva iz Drvara od Talijana oslobođeni 2 domobrana, koji su stigli u Knin **27.** rujna. O.br. 1723-

3) - Od dana dolaska talijanske vojske u Gacko i okolinu, od talijanskih vojnih vlasti ništa nije preduzimano na ugušivanju ustanka, niti ma kakva akcija prema četnicima-komunistima.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 51, reg. br. 7/2-1.

Sa našim oružnicima uopće neće surađivati, bojeći se, da pri napadu na ove, četnici-komunisti ne napadnu i njihove vojnike, te time ne dođu u opasnost.

Od strane talijanskog zapovjednika pozvani su četničko-komunistički vođe na sastanak u Gacko. Sastanak se održao u kući Mijata Kovačevića.

Talijani misle riešiti četničko-komunističko pitanje putem pregovora na miran način, udovoljavajući odmetnicima u njihovim zahtjevima.

Od dana proglasa za predaju oružja do danas niti grkoistočne vjere žitelj nije predao oružje. Talijani u njihovim kućama nisu do sad uopće vršili pretrese. Muslimanski živalj je nezadovoljan, jer vidi da se četnici-komunisti zaštićuju, a oni su u opasnosti. O.br. 1713-

4) - Četnici sa područja kotara Ravno pobiru plodove sa polja i sve odnose u planinu Sitnicu. Talijani ovo ravnodušno promatraju, ništa ne preduzimaju. Održavaju sastanke sa četnicima. O.br. 1711-

5) - 27. rujna je zapovjeđeno je, da oružnici i vojnici vrše osiguranje pruge od Rakita do Stambolčića vožnjom u oklopnom vlaku.

28. rujna je oklopni vagon koji se nalazio pred lokomotivom a jer su četnici odšrafili želj. tračnice, izkliznuo sa tračnica. Vlakovođa je taj vagon od lokomotive odkopčao i sa lokomotivom se povratio prema Stambolčiću. No do tog vremena već su četnici odšarafili i pred njima želj. tračnice pa kad je naišla lokomotiva i ova je iskliznula. Četnici su priskočili lokomotivi i sve osoblje zarobili. Strojovođi su zapovjedili, da posadu oklopnog vagona prisili na predaju, ah ovi to nisu htjeli. Vojnici i oružnici u oklopnom vagonu ostah su na mjestu od 0.45 do 14 sati, dok nije došla vojska i četnike rastjerala. Uhvaćeni željezničari su od četnika pušteni, bez da su zlostavljani. O.br. 1718-

6) - Noću 27./28. rujna je u pučkoj školi u selu Gor. Borci, kotara Daruvar održan komunističko-četnički sastanak. Na sastanku je bilo 18 ljudi iz kotara slatinskog, daruvarskog, virovitičkog i pakračkog. Govor je održao 1 nepoznat čovjek iz Zagreba.

28. rujna je održan sastanak u šumi između istog sela i sela Zaile, kotara Daruvar, na kome su bih prisutni isti ljudi sa još 7 novih, koji su bili naoružani sa puškama, a 1 sa strojnom puškom.

Govornik je rekao, da je ruska fronta organizirana od Banove Jaruge, šumama do Slatine, Virovitice i Osijeka.

Od prisutnih na sastanku uhićen je Simo Stepanović iz Donjih Boraca i nalazi se u pritvoru. O.br. 1725-

7) - 29. rujna su četnici poručili 1 muslimanu iz sela Duboštice i Miričine, kotara Tuzla, da četnika ima mnogo u mjestu Ozren iznad Bos. Petrovog sela, da su dobro naoružani, no samo čekaju da sa lijeve obale Spreče pokupi kukuruz od njihovih seljaka grkoistočne vjere, te će onda svu prugu od Doboja do sela Miričine razoriti, da se neće poznati, gdje je pruga bila, a da neće kao do sad mjestimično malo štete činiti. O.br. 171—

8) - 29. rujna su seljaci muslimani iz sela Kozluk sjekli nemilice šumu, obarah ograde i sjekli kukuruz grkoistočnjaka. Zapovjednik oruž. postaje Kozluk nije mogao uredovati, jer je općinski načelnik pozvao narod, da se odupre. Uhićen je samo 1 mushman, a protivu načelnika je podnijeta prijava kotarskom sudu i oblasti, Zvornik,. O.br. 1717-

9) - 30. rujna kod sela Vrtoča su naše trupe napadnute od četnika jakom puščanom i strojopuščanom vatrom. Žestoka borba je trajala 2 sata. Poginula su dva ustaše, 5 ranjeno i 3 domobrana ranjena.

30. rujna je ubijena 1 muslimanka seljanka, koja je pošla u tuđu njivu, da ubere kukuruza, na periferiji Bos. Petrovca.

1. listopada su uhvaćena od strane oružnika postaje Hrvaćani, krila Bos. Petrovac 2 odmetnika, poznata radi paleža i pljačke u selu Kokore, kotara Prnjavor.

2. i 3. listopada četnici su zapalili selo Čerkazoviće, kotara Jajce. Izgorilo je oko 25 kuća muslimana. Jer je pod vlašću četnika, nezna se, da li je bilo ljudskih žrtava.

1. listopada su uhićeni po oružnicima postaje Klupe, 2 četnika iz sela Pribinića.

3. listopada su četnici napali mjesto Prieboj, kotara Korenica, ah su od talijanske vojske suzbijeni.

Noću 3./4. hstopad su četnici napah selo Skočaj, kotara Bihać, 1 domobran poginuo, 1 žena i 2 domobrana ranjeni. Četnici suzbijeni otišli u šumu.

5. hstopada viđeno je kod šume Manjača, kotara Banja Luka oko 200 četnika sa 2 natovarena konja sa 2 strojne puške. O.br. 1715-

10) - 30. rujna uslied napada četnika na prugu, koju su čuvah kod Zovika, između Sarajeva i Mostara 2 oružnika, čuli su vojnici koji su se nedaleko nalazili puščanu vatru. Na ovo su izvukli bacače i nekoliko komada izbacili u pravcu mjesta, odakle se čula pucnjava. Bačene bombe su oštetile prugu, uslied čega se dva vagona nailazećeg vlaka prevrnula, a 3 ostala jedan na drugog

naletili i jako oštetili. Promet je bio obustavljen od 5 do 13 sati. O.br. 1716-

11) - 30. rujna su komunisti-četnici ušavši u selo Sokolovo, kotara Sanski Most iz ovog odveli 2 seljaka, da ih ubiju, jer su vojsci prodavah meso i gonili blago. Imali su oko kapa crvene pantljike, a po neki talijanske pelerine.

Ova četničko-komunistička banda ide od sela do sela i sve mlađe ljudi tjeraju, da se k njima priključe. Govore, da se njihov štab nalazi u Rubniku. O.br. 1720 -

12) - 5. listopada su četnici kod Brišine i Grebra, kotar Nevesinje napali talijanski samovoz i tenkove. Na otvorenu vatru od talijanskih vojnika četnici su se razbježali. Žrtava nema. O.br. 1722-

13) - Svi mostovi na cesti Bos. Dubica - Kostajnica, kao i prema Prijedoru su od četnika porušeni. B.B. linija Dubica - Kostajnica pokidana. Po okolnim selima Dubice nalazi se više grupa komunista. Prieti opasnost Bos. Dubici.

Noću 5./6. hstopada su četnici na cesti kod sela Stričića, kotara Banja Luka posjekli 127 b.b. stubova. Žica pokidana, izolatori porazbijeni. O.br. 1719-

14) - 6. listopada na drž. granici HOMER oko 21 sata primjećeno je nekoliko sumnjivih osoba. Na poziv „stoj" odvratili su sa pucnjem samokresa, našto je odgovoreno vatrom iz puške, to su sumnjivci pobjegli ostavivši 5 vreća zobi. O.br. 1728-

15) - 7. hstopada su četnici napali i zauzeli selo Glinicu, područje postaje Slunj. Napad su izvršili pod hrvatskom zastavom i u fesovima. Za žrtve se nezna. O.br. 1726-

O. broj 1747

Po nalogu Vojskovođe,
izvjestitelj za oružništvo
pukovnik:
M.P. Nedved[2]

[2] Vladislav.

BR. 315

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG VODA METKOVIĆ OD 9. OKTOBRA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU JADRANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA O BEKSTVU PRAVOSLAVACA SA PODRUČJA ČAPLJINE OD USTAŠKIH ZLOČINA SA PODATKOM 0 800 UBIJENIH SRBA U SELU PREBILOVCI[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
ORUŽNIČKOG VODA
V.T.Broj 188

Odlazak grčko-istočnjaka
u brda i šume.-

ZAPOVJEDNIŠTVU JADRANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA

MOSTAR

Metković, 9. listopada 1941.

Dana 7. listopada 1941. godine po naređenju italijanskog Zapovjednika Mjesta Metković, pošao sam sa odredom vojnika--domobrana i oružnika postaje Metković u sela kotara Čapljine, Metkovića i Stoca, jer je jedan veći broj grćko-istočnjaka napustio domove svoje i otišao u brda i šume.

Zapovjeđeno mi je da narod umirim i po mogućstvu povratim svojim kućama, sa napomenom da im se garantuje lična i imovna sigurnost.

Narod grčko-istočne vjere pošao je i jednim velikim delom otišao u šume i brda iz razloga što su Italijanske trupe otišle iz Čapljine, te da im prete neki ljudi da će doći „DIVLJI USTAŠI" da ih ubijaju, kao i prije.

Uspio sam da pronađem neke od odbeglih ljudi i da ih ubedim da je naša vlast po nalogu NAJVIŠIH ČIMBENIKA, zapovjedila, da se ima osigurati svakome lična i imovna sigurnost, te su se neki povratili kućama još 8. o.mj. tek. godine, a obećano mi je da će se i drugi povratiti. Po ovome još nemam izvješća.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 156, reg. br. 51/6-1.

Ako se ima u vidu, da je iz samoga sela Prebilovaca[2] ubijeno oko 800 duša /mahom žene i djeca, - jer je ostalo samo oko 156 živih muškaraca/, onda se da razumjeti i bekstvo tih ljudi.

Napominjem, da su baš u tome selu ljudi više puta bili pozvani, pa su se povratili, a onda su došli „DIVLJI USTAŠI" i vodih ih i ubijali u masovnim skupinama.

Mišljenja sam da bi neophodno potrebno bilo, da se VRLO ŽURNO uputi u Čapljinu jedna satnija Itahjanske ili naše vojske, jer kada se zna da oružničtvo vrši službu osiguranja i objekata, onda je jasno, da se nemože garantovati red i mir u kotaru Čapljina sa jednom oružničkom postajom, koja ima samu varoš Čapljinu i cijeli reon postaje, koji je najugroženiji.

Patrole sam postavio, u pojedina sela, koja su najveća, da štite svakome ličnu i imovnu sigurnost, samo ističem da su patrole od 2-3 oružnika slabe, na slučaj većeg napada bilo po četnicima, bilo po „DIVLJIM USTAŠAMA".

Iz pouzdanog izvora imam podatke, da u narodu ima vrlo mnogo oružja, koje je skriveno, te se uzima po potrebi. Oružje posjeduju kako četnici, tako i divlje ustaše.

S molbom na znanje i dalje uredovanje.

DOSTAVLJENO:
Zapovj. Jadr. div. područja; Zapovjedn. 2. oružn. pukovnije i oružn. krilu Dubrovnik.-

Zapovjednik satnik,
/Potpis nečitak/

[2] Vidi dok. br. 220.

BR. 316

NAREĐENJE DRŽAVNOG RAVNATELJSTVA ZA PONOVU OD 10. OKTOBRA 1941. KOTARSKIM OBLASTIMA ZVORNIK, SREBRENICA I VLASENICA ZA PREDUZIMANJE MERA PROTIV PRESELJAVANJA SRBA IZ BOSNE U SRBIJU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
DRŽAVNO RAVNATELJSTVO
ZA PONOVU
ZAGREB
Broj: 20741/41.

Zagreb, 10. listopada 1941.

Predmet: Ilegalno preseljavanje.

KOTARSKA OBLAST
na ruke kot. predstojnika

Zvornik
Srebrenica
Vlasenica

Od vođe za vezu vojnog zapovjednika Srbije na njemačkom poslanstvu u Zagrebu dobili smo kao vrlo žuran sljedeći dopis:

„Prema dobivenoj obaviesti prelaze u području Ljubovije i Koviljače, 65 km sjeverozapadno od Valjeva dnevno do 100 Srba granicu prema Srbiji. Radi se o bjeguncima, koji su protjerani po Ustašama. Ljudi su posve bez sredstava.

U vezi sa napetim položajem u pobunjenom području moli se smjesta obustaviti ovakve ilegalne akcije."

Dostavljajući Vam prievod ovog dopisa, nalaže se, da poduzmete sve potrebne mjere, da se napokon obustavi ovo ilegalno preseljavanje žiteljstva iz Bosne u Srbiju. Javite nam, na kojim mjestima prelaze i odakle dolaze.

Hitno nam javite koje ste mjere poduzeli, da se onemogući ilegalno prelaženje granice i koje su još mjere potrebne da se poduzmu, da se pogranični osobni promet normalizira.

Žurno je.

DRŽAVNI RAVNATELJ:
Potpis.

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 180, reg. br. 60/5-1.

BR. 317

DEPEŠA ZAPOVJEDNIŠTVA VOJNE KRAJINE OD 12. OKTOBRA 1941. MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA O POTREBI USPOSTAVLJANJA PRIJEKOG SUDA U VIŠEGRADU[1]

B R Z O J A V K A

Dešifrat predao
Bojnik,
A. Novak[2]

Dešifrat primio za

SADRŽAJ DEŠIFRATA:

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
III. Odjel
Z A G R E B

Neizbježno je potrebno, da se u Višegradu, uslijed stvorene situacije, uspostavi prijeki sud i to odmah za vojsku i građane.

Sa Sarajevom veza samo krugovalom.

Molim za najžurnije odobrenje zapovjedniku Višegrada da proglasi prijeki sud i da sam postavi sudce.

Veza III. Odjel Ministarstva Hrvatskog Domobranstva broj 255.

V.T. broj 110

VOJNA KRAJINA

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 3, reg. br. 12/1-10.
[2] Antun.

BR. 318

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA BILEĆA OD 15. OKTOBRA 1941. O EKSHUMACIJI LEŠEVA UBIJENIH PRAVOSLAVACA SA MESTA U GATAČKOM POLJU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 585/J.S.

Izvješće o stanju na području krila Bileće - dostavlja.

Sarajevo, 19. listopada 1941.

Zapovjednik oružničkog krila Bileća sa spisom Taj. br. 499 od 15. listopada 1941. god. dostavio je sliedeće izvješće:

„10. listopada t.g. otputovao je iz Gacka italijanski oficir sa odjelenjem Italijanske vojske od 20 vojnika u selo Podežište, kotar Gacko sa četničkim vođom Markom Popovićem biv. Jugoslovenskim kapetanom i Kostom Dakićem biv. općinskim delovođom gdje su se zadržali na ručku kod Markovića Sime do na-večer. Tu je održan sastanak sa većom grupom seljaka grko-istočnjaka iz Podežišta i susjednih sela. Prema saznanju natom sastanku zaključeno je da se u to selo pošalje jedan odjel Italijanske vojske da stalno stacionira a u protivnom da to ne bude moguće da se dozvoli držanje i nošenje oružja grko-istočnjacima u tome području. Ovo selo i susjednja daljnja na sjever nalaze se van domašaja okupirane zone.

Istom zgodom prema saznanju četnički vođa Marko Popović dao je do znanja grko-istočnjacima da se ne boje mijenjanja starih stotinarki jer da će ove i dalje vrijediti u saobraćaju pošto ih italijansko zapovjedničtvo svojim štambiljima obilježi.

Po povratku ovog Italijanskog odjelenja u Gacko istoga dana u 19 sati i četnički vođa Marko Popović pozvan prisustvovao je na večeri kao gost Italijanskoj častničkoj menaži sjedeći na počasnom mjestu.

12. listopada t.g. izvršena je ekshumacija lješeva pobijenih grko-istočnjaka sa mjesta u Gatačkom polju u blizini samog Gacka

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. **br.** 19/12-1.

po dozvoli italijanskgo zapovjedničtva. Istog dana izvršena je sahrana tih lješeva njih 16. na broju koji je obavio svećenik grko-istočnjaka Novak Mastilović četnički vođa iz sela Nadanića u prisustvu četiri Italijanska častnika i oko 100 mještana grko-istočnjaka na čelu sa Markom Popovićem. Ukop je izvršen kraj same grko-istočnjačke crkve u samom Gackom. Incidenata nije bilo.

Iskopavanju lješeva će se nastaviti prema saznanju i sliedećih dana i na drugim mjestima.

10. listopada t.g. izaslali su Italijani jedan odjel vojnika u selu Katnicu u namjeri da uhvate jednog komunističkog vođu za čije ime znadu za sada samo Itahjanske vlasti.

Ovaj odjel videvši da se u selu Grahovici dimi odmah je opkolio ovo selo. Kada su konstatovali da su to četnici njih oko 50 na broju i da pale to mushmansko selo i još preostalu imovinu otvorili su vatru na pljačkaše koji su se odmah dali u bjekstvo. Tom zgodom poginula su 3. a ranjen 1 četnik dok ih je uhvaćeno i stavljeno u zatvor Bileće 16 četnika. Ove četnike prema odluci Italijanskog vojnog zapovjedničtva Bileća stavilo je pod preki sud koji će ih kako kažu osuditi na smrt streljanjem.

Uhvaćeni i ranjeni četnik koji se nalazi u Gradskoj bolnici zove se Mirko Vuković sin Mašanov iz Meke Grude, kotar Bileća. Isti se nalazi pod našom stražom, te će i on po ozdravljenju biti predan priekom vojnom sudu i suđen kao i ostali, kako izjavljuje Italijansko mjestno zapovjedničtvo.

Drugih događaja nije bilo niti akcija za razoružanje grčko istočnjaka."

Prednje dostavljam s molbom na znanje.

RAZASLATO:
Ravnateljstvu za javni red i sigurnost. Vrhovnom oružničkom zapovjedničtvu, zapovjedničtvu Jadranskog div. područja Mostar i zapovjedničtvu Vojne krajine Sarajevo.

Zapovjednik, pukovnik:
Pav

[2] Pavelić Krešimir.

BR. 319

DEPEŠA GENERALA LAKŠA OD 15. OKTOBRA 1941. DIVIZIJI U SARAJEVU DA SE ZA JEDNOG OFICIRA STRELJA STO SRBA[1]

B R Z O J A V K A

15. X /1941/

Diviziji Sarajevo

Vaša veza K.V.T. Br. 2872. Izmjena za naše častnike Kojakovića i drugova potrebna. Upitajte imena onih Srba, koje pobunjenici žele za one častnike izmjeniti. Imena i gdje se nalaze ovamo brzojavno javiti radi odobrenja. Ujedno obavijestiti četnike da bi u slučaju pogubljenja ovih častnika po četnicima biti će sa naše strane za svakog častnika 100 uglednih Srba strijeljano.

Gl St. Br. Op. 701
Šifrirati

General-poručnik
Lakša[2]

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 3, reg. br. 15/1-7.
[2] Vladimir.

BR. 320

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKOG KRILA BILEĆA OD 16. OKTOBRA 1941. O STANJU NA OVOME PODRUČJU I ISKOPAVANJU LEŠEVA UBIJENIH PRAVOSLAVACA IZ JAME KOD KORITA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 586/J.S.

Stanje na području krila Bileće.

S A S T A V A K .

Sarajevo, 19. listopada 1941.

Zapovjednik oružničkog krila Bileće sa Taj. Br. 502 od 16. listopada 1941. izvješćuje sleideće:

„15. listopada 1941. izvršili su grčko-istočnjaci iskopavanje pobijenih grčko-istočnjaka iz jame kod Korita[2] kotar Bileće, po dozvoli i uz asistenciju Italijanske vojske. Točan broj iskopanih lješeva nije se još utvrdio. Mrtvački sanduci za sahranu dopremljeni su.

15. hstopada t.g. dovezli su Talijani u teretnim samovozima oko 60 grčko-istočnjaka u Trebinje koje su uhitili negdje oko Plane. Dotične su stavili i zatvorili u Trebinjski sudski zatvor.

Drugih događaja prema primljenim obavještenjima nije bilo."

Prednje predlažem s molbom na znanje.

Naredio sam da se ustanovi, koji su grčko-istočnjaci uhićeni od strane Talijana 15. ov. mjeseca i zbog čega.

R A Z A S L A T O :
Ravnateljstvu za javni red i sigurnost, Vrhovnom oružn. zapovjedništvu i zapovjedništvu Jadran. div. područja i Vojne krajine.

Zapovjednik, pukovnik:
Pav/

[1] Original u VII, Vojni arhiv, andh, k. 143, reg. br. 37/3-1.
[2] Vidi dok. br. 62.
[3] Pavelić Krešimir.

BR. 321

DOPIS VELIKE ŽUPE KRBAVA I PSAT OD 18. OKTOBRA 1941 ZAPOVJEDNIŠTVU ITALIJANSKIH TRUPA U BIHAĆU PROTIV MEŠANJA ITALIJANSKIH VOJNIH VLASTI DA SE ISELJENI SRBI IZ DVORA NA UNI VRATE U BIHAĆ[1]

VELIKA ŽUPA KRBAVA I PSAT BIHAĆ
Broj: 4048/41

Bihać, dne 18 listopada 1941.

Predmet: Prisilni boravak
bivših Srba iz Bihaća u
Dvoru na Uni.

ZAPOVJEDNIŠTVU TALIJANSKIH TRUPA, BIHAĆ.

Po odredbi Ministarstva unutarnjih poslova u Zagrebu u vezi sa daljnjom odredbom Ravnateljstva za javni red i sigurnost u Zagrebu određen je nekim bivšim Srbima iz Bihaća prisilni boravak u Dvoru na Uni.

Suvišno je obrazlagati, da ovaj prisilni boravak mogu dokinuti samo i jedino nadležne domaće vlasti Nezavisne Države Hrvatske.

Međutim jučerašnji dan poslije podne došla su na Župsko redarstvo u Bihaću dva vojnika savezničke i prijateljske talijanske vojske, tražeći da se ovi bivši Srbi povrate u Bihać. Dali su ovi vojnici došli po nalogu Zapovjedništva ili pak bez toga naloga, ovoj Župi nije poznato. Ukoliko je Zapovjedništvo izdalo takav nalog, očito je, da je takav nalog u sukobu sa suverenim pravima Nezavisne Države Hrvatske, jer razlozi, koji su rukovodili domaće vlasti da odrede prisilni boravak ovim bivšim Srbima, jesu unutarnja stvar naših domaćih vlasti, pa je razumljivo, da je svako mješanje naslova u ovo pitanje zadiranje ne samo u pravilno i mirno rješavanje unutarnjih pitanja Nezavisne Države Hrvatske, nego i zadiranje u njena suverena prava.

Ova Župa odmah je preduzela potrebne korake, da se pokušaj vraćanja pomenutih gore Srba iz Dvora na Uni osujeti, u koju su svrhu obaviještene civilne i vojne vlasti u Dvoru na Uni, time da suprot-stanu eventualnom nastojanju naslova za povratak pomenutih gore Srba u Bihać.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 61, reg. br. 29/18.

Moli-te se, da gornje primite na znanje i da u općem interesu izdate naređenje podređenima, time da se ne mješaju u unutarnja pitanja kao i uopće u pitanje uprave, jer se time samo otešćava pravilno odvijanje poslova. Ukoliko se bilo kakovo pitanje u buduće pojavi, molite se, da se pismeno obratite na ovu Župu, jer proizvoljno uplitanje vojnika u upravu svakako nije u skladu sa misijom, koju trebamo imati i jedni i drugi pred očima.

ZA DOM SPREMNI!

Obavješteni:
1. Ministarstvo unutarnjih poslova, u Zagrebu
2. Ravnateljstvo za javni red i sigurnost, u Zagrebu
3. Potpukovnik Neuberger, Bos. Novi
4. Kotarski predstojnik, Dvor na Uni
5. Vojskovođa S. Kvaternik, Zagreb

Vel. župan:
M.P. Dr. Barišić

BR. 322

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI NEVESINJE OD 24. OKTOBRA 1941. VELIKOJ ŽUPI HUM 0 EKSHUMACIJI UBIJENIH SRBA U SELU PLUŽINE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Kotarska Oblast u Nevesinju
Prez. Broj 208/1941.
24. listopada 1941.
Nevesinje

Predmet: Izvještaj o vađenju ubijeni grko-istočnjaka.

VELIKOJ ŽUPI HUM

Mostar

Oružnička postaja u Rilju ove Kotarske oblasti dostavlja sljedeći izvještaj;

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 189, reg. br. 40/5.

„Na reonu ove postaje u selu Plužinama nalazi se zakopano 10 lica grko-istočnjaka koji su ubijeni prilikom čišćenja terena od strane ustaških vlasti, a koji su verovatno pripadah četničkoj organizaciji.

Dana 18 listopada 1941 g. pokraj ove vojarne naišla su 2 kola sa 10 mrtvački sanduka sa kojima je prošlo oko 10 ljudi za selo Plužine da izvade pobijene grko-istočnjake i prenesu u svoja rodna mjesta u groblje, a za koje su izjavili da su dobili odobrenje od Komandanta Italijanske posade u Plužinama."

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.

Za Dom Spreman!

Kotarski predstojnik;
M.P. /Potpis nečitak/

BR. 323

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE LJUBUŠKI OD 25. OKTOBRA 1941. VELIKOJ ŽUPI HUM DA JE JEDAN ITALIJANSKI OFICIR OBILAZIO JAME U KOJIMA SU BAČENI UBIJENI SRBI KOD MESTA LJUBUŠKI, OPUZEN I ČITLUK[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U
UUBUŠKOM
Prez: 332/41.

Ljubuški, dne 25. listopada 1941.

VELIKA ŽUPA HUM

MOSTAR.

Oružnička postaja Ljubuški svojim izviešćem od 25. listopada O.g. dostavila je ovoj Oblasti sliedeće:

„Dne 24/X.1941. oko 14 sati došao je u mjesto Ljubuški jedan karabinjerski Italijanski časnik u društvu Sole, posjednika iz Mostara i Dizdarević Dule iz Ljubuškog. Prilikom dolaska u

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 189, reg. br. 42/5.

mjesto Ljubuški isti su odsjeli u hotelu Jakić Osmana i tu se zadržali izvjesno vrieme u hotelu Jakića u Ljubuškom.

Prema saznanju imenovni su obilazili mjesta Ljubuški, Opuzen i Čitluk i hodah po terenu obilazeći jame u kojima su pobačani, poubijani Srbi u vremenu iza preokreta.

Poslie povratka sa Humca kada su otišli od hotela „Jakić", imenovani su se povratili poslie kratkog vremena i dolaskom u Ljubuški odmah su produžili putem sa samovozom iz Ljubuškog prema izlazu za Mostar."

Prednje izviešće se podnosi s molbom na znanje.

ZA DOM - SPREMNI!

KOTARSKI PREDSTOJNIK:
M.P. /Potpis nečitak/

BR. 324

PISMO JEZDIMIRA DANGIĆA OD 30. OKTOBRA 1941. KOMANDANTU HRVATSKE VOJSKE 0 ZLOČINIMA USTAŠA I BROJU UBIJENIH SRBA NA TERITORIJI NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE[1]

30. oktobar 1941 godine
Položaj

KOMANDANTU HRVATSKE VOJSKE
MEMIĆI

Prilikom dolaska na Zvornički sektor, obavešten sam o detaljima razgovora koje su vodili sa Vama i Vašim gg. oficirima moji oficiri, starešine srpskih četnika.

Uveren da Vas pojedinci i javnost krivo obaveštavaju o našem ustaničkom pokretu, pa se štaviše iznose razne neistine o nama, smatram za dužnost da Vas o pojedinim stvarima obavestim.

Naša narodna tragedija je došla samo usled uzajamnog nepoverenja i želje da se ruši sve ono što je srpski narod izvojevao, posle vekovnih i krvavih borbi, ne samo za sebe nego i za Hrvate i Slovence, a pogotovo za muslimane u Bosni i Hercegovini i

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 61, reg. br. 11/5-1.

ostalim krajevima. Nekoliko smo se decenija prepirali oko toga čiji su muslimani, a oni i danas pokazaše da su po svojim osećanjima i radu, kao i krvološtvu, Turci.

U prošlom svetskom ratu, za naše zajedničke ideale pravde, slobode i jednakosti, dao je mali srpski narod oko milion i dvesta hiljada života. Kako na frontovima, tako i u pozadini i tada su nam se kao prava nebraća pokazali Hrvati, a pogotovo bosanski šuckori. Groblja po jarugama, planinama i šumama bosanskim i oko internirskih logora vidni su svedoci šta smo i u pozadini pretrpeli od nebraće. Ipak smo 1918 godine prešli preko svega i primili krvnike svoje za braću, naivno verujući da ćete to razumeti i zajednički pregnuti na unutrašnjem uređenju naše zajedničke, nove države, a za bolju i lepšu budućnost svih nas.

Kao i kroz duge vekove, prevarili smo se i za vreme 23 godine našeg zajedničkog života, a pogotovo posle naše tragične propasti, kojoj su samo i jedino pridonela nebraća.

Ustaška država je stavila van zakona oko tri miliona Srba i požurila da nas što pre obezglavi, a onda i uništi. To je zločin nečuven u istoriji čovečanstva. Oni, koji su po pet puta dnevno klanjali i molili se Bogu i oni koji su klečali po crkvama i čitah bezbrojne litanije, pokazaše se da nemaju ništa zajedničko ni sa Bogom, Hristom ni Muhamedom. Mnogi pritvorni jaganjci postaše preko noći najkrvoločniji vukovi, a dojučerašnja nazovi braća, pokazaše kao najveći zatirači svega što je srpsko. Na našu ljubav odgovoriste nam mržnjom, na naše bratsko poštovanje odgovoriste nam zločinima, kakvih nema ravnih ni u mračnim vremenima staroga i srednjega veka.

Prema zvaničnim podacima, koje su nam dostavili Nemci iz Beograda, do kraja meseca avgusta, pobijeno je, spaljeno i uništeno na vašoj teritoriji dvesta osamnaest hiljada Srba. U obzir ne dolaze kasnije mučeničke žrtve ni oni oficiri, vojnici i građani koji su pobijeni za vreme od 6 aprila pa do naše vojničke kapitulacije. Istrebljivali ste nas na svakome koraku i nova pokoljenja pričaće o jezivim zločinima, a hroničari će ispisati najkrvavije i najjezivije podatke o tome. I i

Iz zaplenjenih arhiva saznah smo šta nas je još čekalo. Iz uhvaćenih telefonskih i telegrafskih naređenja uvideli smo šta bi nas snašlo da kukavički odložimo oružje. Nižu se sve nova i nova dokumenta, zbog kojih treba da se stidi ceo hrvatski narod, a da ne velim za muslimane koje i ne smatramo za narod nego za fanatizovanu masu koja bi isto tako klala katolike kao što je činila

sa nama, jer nas podjednako smatraju kaurima-nevernicima. I sutra, da samo to hoćemo, poslužili bi nam kao oruđe u istrebljenju Hrvata, ali mi to nikada nećemo učiniti.

Srpski se narod uvek borio samo za slobodu i svoju i tuđu i za istinu i pravdu. Zbog toga nas niko neće ni uništiti. Za jedan jedini dan jedan ustaša je znao da pokolje toliko Srba koliko u ustanku nije naginulo za celo vreme naših borbi. Naše su šume i planine, naše su staze i bogazi, nama je još jedini spas u organizovanoj i sistematskoj borbi, jer više ne možemo verovati onima koji danas vode nesrećni hrvatski narod pod parolom: Sve Srbe treba istrebiti. Drumovi će poželjeti Srba! I verujem da hoće, ali pobijenih Srba, a ne Srba boraca i ustalaca da brane samo gole živote svoje i najmilijih.

Odmah posle kapitulacije, naređeno mi je da krenem na bombarderu u inostranstvo. Odbio sam to i tako_zamenio kraljevski ručak u Londonu sa obrokom mojih hrabrih četnika, a meku postelju često kamenom pod drvetom. To su mi nalagali moja prošlost i moja čast čoveka, vojnika i sina ovog napaćenog naroda. U prošlom ratu sam proveo tri i po godine na robiji kao jugoslovenski nacionalista. U mojim knjigama, u kojima sam to opisao, veličao sam našu bratsku ljubav i slogu, često prećutavši sve ono što je moglo da izazove nova trvenja među nama. Ah nadanje da će sve biti bolje bilo je uzaludno. Vi, koje smo voleh kao rođenu braću, koje smo mazili i protežirah, odlikovah i unapređivah u svakome pogledu, postaste nam nebraća iz prvih dana prošlog rata.

Istina je gorka. Nama je i pregorka, i posledice toga razočarenja biće neminovne.

O jezivim zločinima nad našim narodom napisane su već knjige i razaslate na sve strane sveta. Znajte da se i sami Nemci i Italijani zgražavaju nad tim i mnogi humanisti u njihovim zemljama vapiju za osvetom i pravdom. Podelili smo se svuda na borce za slobodu, za najosnovnija prava čoveka da živi pod suncem i na krvoloke i izdajnike. Jednom se čovek rađa, živi i mre. Mi to vrlo dobro znamo, ali ste to trebali i vi da znate, koji se borite protiv nas i pod čijom su komandom ljudi koje vodite da izgube živote, ne znajući ni sami zašto se bore.

Dok u svakom našem borcu plamti duh Karađorđa, kod vas su retki koji se sećate borbe mučeničkog Matije Gubca, a kamoli da mu sledujete. Napali ste na obezuražani i preplašeni srpski narod, na našu nevinu dečicu, majke i sestre naše, popalili ste

domove naše i porušile svetinje naše, vi koji ste u poslednje vreme zatrubili o nekoj hiljadugodišnjoj kulturi. Pa da je i postojala dovoljno je jedan dan istrebljenja i mučenja srpskog naroda da vas budući vekovi i nova pokoljenja zabeleže u istoriji čovečanstva kao najveće Vandale i krvoloke.

Bolovi su naši neizmerai. Jecaj sitne dečice, vapaj ojađenih udovica i sirotica vapiju do samoga neba, a tim više se stežu naše pesnice i jača želja za pravednom osvetom. Opisaću vam samo ono što sam svojim očima video i što su zabeležili ih fotografisali moji četnici i njihove vođe.

Ubijali ste naš bespomoćni narod na najjezivije načine. Naišli smo na nepokopana tela mučenika i plakali. Noge i ruke su im prebijene, oči iskopane nožem, jezik, usne, nos i uši su otsečeni, kroz glavu su im probijane gvozdene šipke, a u lubanje zabijeni klini. Mnogi su živi oguljeni do pojasa, potkovani konjskim potkovicama i testerani živi ih im je srce živima izvađeno. Posipani su ključalom vodom da im lakše kožu ogule, brada i brkovi su počupani, prsti na rukama otsečeni da bi sve mučenike naterali da sami piju iz rana krv svoju. Mnogome je meso sečeno na kocke, a da ne govorim o bezbroj silovanih žena i devojaka, koje su posle rasporili preko celog tela, presecah im dojke i ispod njih provlačili im ruke sa otsečenim prstima. U jednom selu našli smo dve glave srpskih žena ostavljene u posudu i ispečene u peći. Izložene su da ih narod vidi i biće sačuvane, kao i bezbroj fotografija svih ovih zločina da služe za dokaz svega što je dosada srpski narod preživeo. A da i ne govorimo o broju naših domova zapaljenih sa ukućanima unutra.

Pa zar posle svega ovoga može biti govora o tome da verujemo onima što još vode hrvatski narod? Pa zar i sada da budemo naivni kao i kroz celo vreme našeg zajedničkog života u nesrećnoj Jugoslaviji i da poverujemo da se krvnici srpskog naroda kažnjavaju? Ne možemo, gospodo i nebraćo koji vas vode i naređuju vam. Mi smo imali gorkih iskustava i sa hrvatskom vojskom. Jedan komandant je plaćao 50 dinara Cigankama ustašama za svaku zapaljenu srpsku kuću i za svakog srbina koga pred njim zakolje iza vrata. A kod mene žive stotine zarobljenih hrvatskih vojnika kao kod svojih kuća. Bog mi je svedok da se iste sada osećaju slobodni i kao ljudi koji su bili siepi i progledali. Ako želite poslaću vam i njihova imena i pisma koja možete poslati njihovim porodicama. Da se već jednom svuda zna da mi ne koljemo zarobljenike kao što je rađeno s našim plemenitim

narodom i civilnim stanovništvom i kako vi i Turci radite sa našim poginulim i ranjenim drugovima.

Mi uviđamo da nam više zajedničkog života nema. Jedini je način da i sami ustanete u svetu borbu protiv zločinaca koji se u našoj sredini nalaze i koji vam i daju naređenja da to učinite, u cilju istrebljenja srpskog naroda.

Vi, dojučerašnji uglađeni, vaspitani i kulturni oficiri i prvaci hrvatskog naroda, preko noći se udružiste s lepim društvom. S ciganima-ustašama tom novom arijevskom rasom.

U svojim novinama nazvali ste me vođom komunističke i razbojničke bande. Da nisam komunista nikada bio to mi moja prošlost dokazuje, a da nisam vođa razbojnika najbolji je dokaz što se borim sa mojim hrabrim četnicima protiv razbojnika, zločinaca i krvoloka. Vreme će kazati svoj sud o svakome od nas, a uveren sam da se nikada neću zastideti što se borim, dok mnogi od vas neće smeti izaći ni na svetio dana. Ukoliko još preživi svoju čovečansku i nacionalnu sramotu.

Od vas samih, vojničkih starešina i vojnika, zavisi da li ćete, u poslednjem času, početi da perete sramotu sa hrvatskog naroda, ukoliko se to još može učiniti. Sasvim je oprati nikada nećete ni vi ni hiljade budućih pokoljena kao ni jezuitska i od Hrista otpadnička klasa. U pokolju srpskog naroda učestovalo je najšarenije društvo u svešteničkom mantijama, ustaškoj uniformi, feslijama i dronjavim ciganskim odelima. Udružiše se krst i din, poklonici Hrista i Muhameda i bezverci da nas sataru i unište. Na našoj je strani Bog, pravda i istina, borimo se za najsvetije ideale čovečanstva, pa ćemo i pobediti.

major
Jezd. S. **Dangić**[2]

[2] Jezdimir Dangić.

BR. 325

DEPEŠA GENERALA LAKŠE OD 3. NOVEMBRA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 2. DOMOBRANSKOG ZBORA O EVAKUACIJI JEVREJA I PRAVOSLAVACA IZ DOBOJA[1]

1/ Brzojavom-šifra
2/ Krugovalom-šifra

TELEGRAM

ŽURNO

1/ ZAP II DOM ZBORA BROD
2/ ZAP 4.DIV DOBOJ

Po postignutom sporazumu sa ravnateljstvom za javni red i sigurnost, u sporazumu sa civilnim vlastima Židovi i pravoslavni iz Doboja imaju se na miran način evakuirati.

Za l/:4. divizija obaviještena.

Za 2/:II zbor obaviješten.

GLST BR OP

Generalporučnik
Lakša[2]

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 4, reg. br. 3/1-15.
[2] Vladimir.

BR. 326

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI BOSANSKA GRADIŠKA OD 3. NOVEMBRA 1941. USTAŠKOM REDARSTVU BANJALUKA 0 OTPREMLJENIM LICIMA U KONCENTRACIONI LOGOR[1]

KOTARSKA OBLAST U
BOS. GRADIŠCI
V.T.br.6810/1941
dne 3 studenog 1941.

Malidžan Gjorgjo i dr. iz
Rogalja opasni po javni red i
sigurnost.

USTAŠKOM REDARSTVU

BANJA LUKA

Prema pouzdanim informacijama niže navedena lica sklona su komunizmu i komunističkoj propagandi, a nekoja su bila već i u Beogradu i nedozvoljeno se povratila natrag, te su kao takovi opasni za javni red i sigurnost, radi čega ih upućem naslovu /upućujem/ s molbom, da se isti otpreme u koncetracioni logor na prisilan rad.

Ova lica su sliedeća:

1/ Maligjan Gjorgjo, pok. Stojana iz Rogolja
2/ Gvozden Mile pok. Vaso iz Bos. Jankovca
3/ Pašalić Dragoja pok. Riste iz Kozinaca
4/ Golić Božo pok. Marka iz „
5/ Brahć Milorad pok. Nikole iz Bos. Gradiške
6/ Bilbija Vojo pok. Nikole iz „ „
7/ Karač Petar pok. Mile iz „ „
8/ Raca Dušan pok. Marka iz „ „
9/ Petković Milan pok. Stoje iz „ „
10/ Ostrolučanin Nikola pok. Marka iz „
11/ Redžepović Jusuf umi. Halida „
12/ Štrasberger Aleksander pok. Hajnrika „
13/ Špicer Adolf pok. Maksa „ „
14/ Frid Iso sin Maksov iz Bos. Gradiške
15/ Frid Edo sin Maksov iz Bos. Gradiške

[1] Prepis originala u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 169, reg. br. 47/4-1.

U vezi komunističke akcije bio je umješan i oružnički vodnik Šerif Huremović, koji je radi toga premješten sa oružničke postaje u Novoj Topoli u Banja Luku, a iz Banja Luke opet u Turjak u kojom se selu sada nalaze komunisti.

Radi osiguranja reda u ovom selu prekomandovan je ovaj vodnik u Bos. Gradišku gdje se i sada nalazi.

Molim da se isposluje kod njegovih nadležnih da se ovo prekomandovanje osnaži, jer je kod sadanjih prilika vrlo opasno da se isti nalazi u Tuijaku.

ZA DOM SPREMNI!

M.P.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
BOSANSKA GRADIŠKA
KOTARSKA OBLAST

KOTARSKI PREDSTOJNIK:

BR. 327

IZVEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD 4. NOVEMBRA 1941. MINISTARSTVU DOMOBRANSTVA O PRILIKAMA U BOSNI SA PODACIMA O ODNOSU HRVATA, MUSLIMANA I SRBA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Tajničtvo ministra
Tajni broj: 415-1 A.1941.

PREDMET: Prilike u Bosni i okolici.

Zagreb, dne 14. listopada[2] 1941.

MINISTARSTVU DOMOBRANSTVA
na ruke g. Starčevića
u/
ZAGREBU.

Dostavlja se u prilogu izvještaj s molbom na daljnje uredovanje.-

ZA DOM-SPREMNI!

Po ovlašćenju
ministra unutarnjih poslova
Odjelni savjetnik:

IZVJEŠTAJ

O PRILIKAMA U SARAJEVU I OSTALOM DIELU BOSNE.

Po priedlogu g. Ravnatelja za javni red i sigurnost podpisani zajedno sa gg. drom Franjom Makarom i Jankom Zrinjščakom poslan je na zamjenjivo poslovanje u Redarstveno ravnateljstvo u Sarajevu. G. Ministar Unutarnjih poslova pri našem odlasku rekao nam je, da prvih 14 dana motrimo stanje, a poslie ćemo dobiti uputstva za rad.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 213, reg. br. 12/1.
[2] Greška, treba da stoji 14. studeni /novembar/ što se vidi iz štambilja ministarstva unutrašnjih poslova na poleđini dokumenta.

Izvršivši nalog, a po dobivenom pozivu brzojavnom podnosim ovaj izvještaj:

Administracija Redarstvenog ravnateljstva

Unutarnja administracija Redarstvenog ravnateljstva jeste vrlo slaba. Službenici su nekvalificirani i neupućeni u rad. Mnogi žurni predmeti nijesu na vrieme svršeni. U Zatvoru nalazi se mnogo ljudi, koji mjesecima nijesu preslušani, a niti je o njihovoj sudbini donešena odluka. U koliko se tim ljudima nije mogla iz bud kojih razloga dokazati krivica, a sami su sumnjivi i nepoćudni za Sarajevo, trebalo je spremiti ih u sabirni logor ili naći kakav drugi pogodan način. Ljudi su pak više puta hapšeni podpuno nevini, dok su mnogi, koje je trebalo hapsiti uslied neekspedivnosti izvršujućih organa, pobjegli.

Agenti su mladi ljudi. U uredu vrše službu i ako još nijesu dobili dekreta od Ministarstva unutarnjih poslova. Uslied takvog stanja u njih se ne može mnogo polagati. Međutim, isti ti agenti jesu obučeni sa prvorazrednim odielima i obuveni sa odličnim cipelama. U gradu se o njima govori svašta. Osobito, kada su pravili premetačine po židovskim i grko-istočnjačkim kućama.

Redari su mladi, tek u službu stupili, a osim toga su neodjeveni; nemaju kišnih kabanica niti dovoljan broj zimskih kaputa. Uslied poskupljenja životnih namirnica oni su slabo plaćeni. Na posljetku ti pak redari nijesu prošli policijsku školu i slabo su upućeni u najosnovnije pojmove redarske službe.

Njihov zapovjednik g. Božo Benović preveden je u oružničkog častnika i o tome dobio dekret. To je pak velika šteta, jer on ima u sebi energiju, poštenje, izkustvo i znanje, a nakon 5-mjesečnog boravka u Sarajevu dobro je upoznao Sarajevo.

Političko odjeljenje vrlo slabo djeluje. U njemu jedino vriedi g. Cividini i Hlača kao referenti.

I u ostalim odjeljenjima nije bolje.

Kod svih službenika bar u većem dielu zapaža se neekspedivnost, osim u krivičom odjeljenjnj, koje vodi g. Čubelić, stari izkusni službenik i dobar poznavalac Sarajeva.

Hrvati

Hrvati slabo sudjeluju u organizaciji rada i u poboljšanju prilika, i ako među Hrvatima-katolicima imade odličnih organizatora, govornika i pravnika. Još nijesam mogao dobiti pravu sliku

i zaključak za razlog njihovog neučestvovanja, ah mi preuzvišeni nadbiskup g. Ivan Sarić veli, da su tome krivci sami Hrvati, koji su imali odlučujuću riječ u početku organiziranja hrvatske državne vlasti u Sarajevu.

Između Hrvata katolika i Muslimana postoji veliko razmimoilaženje. Ovomu su razmimoilaženju nešto krivi i Hrvati katolici. Tako na pr. Božidar Brelo, župnik u Sarajevu i bivši Poglavnikov povjerenik za Bosnu i Hercegovinu prima svakoga Muslimana, naravno, koji se prijavi propisnim putem, na katoličku vjeru i sam je izjavio, da ih je primio odnosno pokrstio 14. I ako on kao katolički svećenik po crkvenim kanonima mora primiti odnosno pokrstiti svakoga, koji se izjavi spremnim za prelaz u katoličku vjeru, ipak smatram, da to nije zgodno u pogledu Muslimana, koji su vrlo osjetljivi na svoj din i koji još nacionalno hrvatski nijesu osvješćeni. Ja sam mu kod zadnjeg pokrštenja primjetio, da to ne čini bar sada, jer to politički nije oportuno ah se on na to nije osvrnuo.

Sa Muslimanima u momentima treba biti čvrst, a u momentima blag. U velikim stvarima nepopustljiv, a u malim stvarima širokogrudan.

Čini mi se, da to sarajevski Hrvati katolici nijesu uočili.

Muslimani

Muslimani se diele na dva diela: begovi i sirotinja. Begovi su većim dielom henčine; vole dobro živjeti i provađati se, a sirotinja pak naučena je slušati begove, za male mrvice od njihovih bogatih obroka.

Begovi su osnutkom Nezavisne Države Hrvatske htjeli, da dobiju sva prava i povlastice, koje su imah za vrieme vladavine Austro-Ugarske monarhije. Siromašni Muslimanski sviet u prvim danima osnutka Nezavisne Države Hrvatske pustili su da pljačka, ali tako kao da to pljačkanje proizlazi od darežljivosti begova.

Poslie su Muslimani većinom počeli ubijati i zlostavljati grko-istočnjake, koji su u početku bih bez organizacije i bez direktiva za odpor. Kada su se pak bosanski grko-istočnjački bjegunci pribrali i organizirali na teritoriju Srbije, te kada su uz pomoć Srbijanaca stvorili jaku organizaciju za odpor protiv hrvatskih državnih vlasti i kada su Muslimani vidjeli slab odpor hrvatskog domobranstva i represalije sa strane Srba protiv njih, onda su se begovi pobojali za svoj život i počeli su stvarati

predstavke o svojem nezadovoljstvu, te su počeli očijukati i sa Talijanima i sa Nijemcima s jedne strane, te sa Srbima s druge strane. Dakle učinili su sve to, da se spasu život.

Muslimani pak hoće cjelokupnu vlast u Bosni, jer se plaše, da grko-istočnjaci pređu na katoličku vjeru i da oni ostanu u manjini a s druge strane pak računaju, ako imaju vlast u svojim rukama, da se prema danoj prilici mogu uviek opredieliti ma na koju stranu, odakle mogu imati osobne koristi.

Talijani

Nesporno je, da u Bosni postoji jaka talijanska propaganda. Tu propagandu vrše Talijani pod vidom prodaje trgovačkih artikala, a zapravo su to inteligentni talijanski špijuni. Nadalje Talijani vrše propagandu i sa Židovima, koje objeručke primaju u anektirana i okupirana hrvatska mjesta. Talijani liepo postupaju sa Srbima. Odbjegle grko-istočnjake vraćaju u svoje domove i vraćaju im radnje; no nalaze krivice za ubistva i počinitelje štete, te se na taj način dodvaravaju Srbima. Čuo sam od viđenih Hrvata u Mostaru, da je jedan viši italijanski častnik, na skupu Srba dopustio ovim, da poginule iz sela Žitomislića, kotar Mostar povade i da ih sahrane u svojim grobnicama i da će Talijani pronaći njihove ubice i privesti iz zasluženoj kazni.

Isto tako u Imotskom od ustaškog logornika Ante Marijanovića, koji je od talijanske vojne vlasti u selu Runović interniran, da talijanske vojne vlasti imaju osobitog obzira prema Srbima, kojih u kotaru Imotskom ima samo oko 15000. Naprotiv iste vlasti uhapsile su u Imotskom dva katolička fratra, od kojih su jednoga pustili na slobodu, a drugi je zatočen u samostanskoj ćeliji, u kojoj pak i misi.

G. Vargović Vjekoslav, povjerenik za prehanu Velike Župe Cetina u Omišu bez naročite propustnice talijanskih vojnih vlasti ne može da ide po svome službenome poslu. Isto tako g. Veliki Župan dr Ante Luetić, kada putuje po svojoj Župi mora od talijanskih vojnih vlasti tražiti propustnicu.

U Drnišu talijanske vojne vlasti strieljale su oca jednog našeg tamo iztaknutog ustaše, jer su kod njega našle podmetnuto oružje.

U Kninu pak grko-istočnjaci prodaju životne namirnice samo za stare srpske stotinjarke, petostotinjarke i hiljadarke i to na očigled, talijanskih vojnih vlasti. ' g

Isto mi je rečeno u Kninu, da četnici u svojim uniformama i pod oružjem dolaze u Knin bez da talijanske vojne vlasti štogod protiv njih poduzimlju.

U Kninu u hotelu Josipa Hlačau nužniku vidio sam na talijanskom jeziku napisano čitava Dalmacija, Bosna i Hercegovina je talijanska kao i druge komunističke nadpise. Ovo su pak vidjeli i gg. dr. Franjo Makar i Jako Zrinjščak, koji su me na to upozorili.

Putujući vlakom od Knina prema Lici, između stanice Zrmanje i Pribudića čuo sam, kada je nekoliko srbskih dječaka vikalo: „Dolje Pavelić". Ovo su pak čuli i g.g. dr. Makar i Janko Zrinjščak, tajnik stola sedmorice i jedan poručnik ustaške Poglavnikove sveučilišne bojnice, rodom iz Imotskoga, a putovao je iz Splita za Zagreb.

Na željezničkoj postaji Zrmanja vidio sam, kako se Srbi pozdravljaju sa stisnutom pesnicom i kako su dvojica sa povezanom rukom izašla iz vlaka, a mnogi su ih dočekali i s njima ostali razgovarajući.

Od jedne povjerljive osobe čuo sam, da mu je Riboli, diplomatski talijanski činovnik rekao, da će Talijani okupirati čitavu Bosnu do Save i da će čitav Balkan biti talijanski, jer je sadanji Rim nasljednik staroga Rima.

Kod našega svieta u Bosni i Hercegovini pa i u Dalmaciji vlada uvjerenje, da Talijani Srbima daju oružje, dok su Hrvatima oružje oduzeli, i da provociraju sukobe, kako bi Hrvate decimirali, a Srbima se dodvorili.

Ova mogućnost nije izključena, i ako je nijesam mogao točno provjeriti.

Naša vojska

O častnicima i o domobranima nijesam mnogo dobra čuo. Među stanovništvom vlada uvjerenje, mišljenje i govorkanje, da su naši domobrani vrlo slabi, a da kod častnika ima izdajstva. Tako na pr. dok u jednoj satniji domobrani nijesu pogodili nijednoga četnika iz pušaka, dotle je jedan naš častnik iz revolvera ubio šestoricu četnika. Na nekim mjestima kao što je razmak između Trbuka i Rječice na željezničkoj pruzi Doboj-Maglaj, viđena su dva četnika pod oružjem u neposrednoj blizini naših domobrana. Upitani domobrani, zašto ih ne ubiju, odgovorili su, ako ove pak ubijemo, sada, drugi će nas noćas napasti.

Domobrani su pozvani na vježbu dvomjesečnu, a ostali su pet mjeseci. Slabo su obučeni i hranjeni, a osim toga slabo su izučeni rukovanju oružjem i većinom su plašljivi.

Između častnika bivše jugoslavenske vojske i reaktiviranih koje oni nazivaju naftalincima, postoji veliko nesuglasje i razmimoilaženje u načinu borbe. Bivši jugoslovenski častnici a primljeni u hrvatsku vojsku prigovaraju, da su reaktivirani častnici izišli iz kolotečine komandovanja, a usprkos toga, da se njima povjerava komandovanje u većini slučajeva i da im se daju činovi, dok se oni zapostavljaju. Naprotiv reaktivirani častnici tuže se na bivše jugoslovenske častnike, da miriše na jugovinu i da im ne treba mnogo vjerovati.

Isto tako čuo sam od jednoga častnika u Mostaru, da je trebalo odmah Nezavisnu Državu Hrvatsku staviti pod njemački protektorat. Drugi mi je pak častnik rekao, da pravi Hrvati častnici zamjeraju, što se častnici sa njemačkim prezimenima penju na visoke položaje, pa mi je imenovao generale Izera i Lakša.

Napokon od mnogih čuo sam samo liepe rieči o junaštvu poštenju i odvažnosti za Stjepana Jakovljevića, pukovnika, koji se sada nalazi sa svih strana obkoljen od četnika i komunista u Višegradu, i koji će vjerojatno biti zarobljen, ako mu ne dođe brza pomoć u ljudstvu i strieljivu.

U Sarajevu primjetio sam na svoje oči, kako je bilo nekoliko častnika pijanih i kako su u kafanama razbijah čaše.

Četnici - komunisti

Četnici i komunisti kao dobri poznavaoci narodne psihe u Bosni imaju razne načine prilikom borbe. Tako na pr. u nekim slučajevima i ako malobrojni i slabo naoružani zagalame i viču te komanduju kao da ih ima hiljade; u drugom slučaju, kad uhvate Hrvata onda mu dadu propustnicu sa izjavom, da slobodno putuje, jer je čisti Hrvat /primjer jedna poštanska činovnica u Imotskom po imenu Draga Bojanić; u ostalim slučajevima propuste Muslimani sa izjavom, da se oni ne bore protiv Muslimana nego protiv ustaša i Hrvata; kada zarobe domobrance, onda ih nahrane i dadu im novac, samo im odnesu puške /primjer slučaj Donja Bukovica, Brezovo Polje, kotar Brčko/; u mnogim slučajevima opljačkaju bogatije ljude i novac podiele siromašnim /primjer na putu Koraj-Majevica za Tuzlu/.

Kod četnika nalaze se kao pomoćnici Židovi i Muslimani.

Četnici drže u svojim rukama skoro sva seoska mjesta, gdje je grko-istočnjački živalj. Od Velike Župe Vrhbosna još u četnič-

kim rukama nije Sarajevo grad i najbliža okolica Sarajeva. Osim toga od ove Župe još je u našim rukama kotar Foča, jer je u tomu kotaru većina hrvatskog življa.

Sav željeznički saobraćaj između Sarajeva i Bos. Broda jest ugrožen i zavisi od milosti četnika i komunista i ovaj saobraćaj može se u svako doba podpuno obustaviti, a to će se uskoro dogoditi, ako ne dođe brza, mnogobrojna i efikasna vojnička pomoć.

Još jedino ostala je pošteđena željeznička pruga Sarajevo-Mostar, a samo za to, jer se tom prugom povraćaju svojim kućama grko-istočnjaci sa talijanskim propusnicama za Mostar, Nevesinje, Gacko i Bileće i jer od te pruge četnici i komunisti imaju momentano koristi, jer se iz Sarajeva snabdjevaju sa cigaretama, duhanom i soli.

Sarajevo

U samom Sarajevu kod naroda vlada depresija i na licima svieta vidio sam, da mu je svejedno, jer u Sarajevu ponestaje živežnih namirnica, a mesa ima veoma malo, jer je stoka u planinskim krajevima, koje drže četnici u svojim rukama.

Narod bi želio i najviše bi volio, da četnike očisti hrvatska vojska, a poslie ove njemačke vojska, a u krajnjem slučaju primila bi se i talijanska vojska. Narod pak strahuje, da će u Sarajevu ući najprije četnici, te učiniti pokolj, a iza ovih da će ući Talijanska vojska, da učini reda i da će se poslie toga četnici slobodno kretati po Sarajevu. Jednom riječju moral kod naroda je opao kao i samopouzdanje i vjera u snagu hrvatskog domobranstva.

Iz ovoga svega držim, da bi trebalo:

I. odmah sa najjačom vojničkom snagom osigurati nesmetani željeznički saobraćaj Bos. Brod-Sarajevo;

II. U Bosnu žurno dovesti što više živežnih namirnica;

III. Da nad nekim kotarevima se odmah proglasi obsadno stanje pod upravom vojnih lica, podrazumjevajući one kotareve, koji su u rukama četnika i koji su izravno ugroženi od četničko-komunističkih napadaja, a među ove spada u prvom redu Sarajevo;

IV. U Bosnu treba žurno poslati ogroman broj domobrana i dobrovoljaca te iste snabdjeti sa toplim odijelima i hranom kao i sa kišnim kabanicama. U tom slučaju treba jednostavno narediti tkogod ima kišnu kabanicu, da je mora dati vojsci na upotrebu.

U Bosnu treba ići sa najmanjim brojem 50.000 boraca i temeljito pročistiti sva mjesta zaokruživši četnike i komuniste sa

svih strana da ne bi mogli pobjeći i da se ne bi dogodilo, da se ubijaju djeca, ženske i starci, a krivci da pobjegnu.

U tu svrhu treba zamoliti njemačku vojnu vlast, da od Zvornika prema Ljuboviji duž Drine sa srbijanske strane pošalje svoju vojsku, jer mnogi su Srbijanci pred njemačkom vojskom pobjegli u Bosnu i da ta njemačka vojna akcija bude uporedna sa akcijom hrv. domobranstva.

V. Tek nakon izvršenja ovih preduslova treba u Bosnu poslati sposobne upravne činovnike radi daljnjeg organiziranja upravno-administrativne vlasti. U sadašnjem stanju i najsposobniji upravni činovnici ne mogu ništa pomoći, jer su četnici i komunisti uzeli maha, a grko-istočnjačko stanovništvo jest revolucionarno.

Za Dom spreman!

Zagreb, dne 4. studenoga 1941.

Predstojnik političkog odjela:
Župska redar, oblast
Ivan Tolj

Sa gornjim izvješćem podpuno se slažemo, te ga potvrđujemo u cielosti.

Franjo Makar
Janko Zrinjščak

BR. 328

SPISAK 51 OSOBE IZ VELIKE ŽUPE SANA I LUKA KOJE SE UPUĆUJU U LOGOR JASENOVAC[1]

ZAPOVJEDNIŠTVU KONCENTRACIONOG LOGORA
JASENOVAC

Ovo Ravnateljstvo je donilo odluku da se izvjestan broj osoba, koje su učestvovale u četničko-komunističkoj organizaciji u kotarima Bos. Gradiška i Banja Luka pošalje u koncentracioni logor do dalje odredbe.

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 172, reg. br. 2/1.**

U vezi toga upućuju se Naslovu slijedeće osobe:

1/ Radovanović Risto - Mahovljani
2/ Dejanović Stojan-Romanovci
3/ Perić Stevo - Tuijak
4/ Perić Đuro - „
5/ Mesulić Mirko - Rogolje
6/ Švab Vaso-Berek
7/ Švab Fonzo - „
8/ Jokić Branko-Elezagići
9/ Mandić Milutin-Kobatovci
10/ Lasovan Radomir-Maglaj ani
11/ Mulalić Hilmija - Bos. Gradiška
12/ PašićUroš- Windthorst
13/ Radumilo Rade - Mašići
14/ Vidović Pero-Kočićevo pustiti
15/ Kovačić Radovan - Laminci pustiti
16/ Mandić Jovan-Karajzovci- pustiti
17/ Cergić Dušan-Berek- pustiti
18/ Radumilo Rajko-Mašići
19/ Radumilo Stojan - „
20/ Čergić Dušan - Elezagići
21/ Ljubišić Miloš - Windthorst
22/ CalićDušan-Razboj - pustiti
23/ Mitrović Savo-Windthorst
24/ Borković Mihajlo-Turjak
25/ Hrvačanin Nikola - Rogolji
26/ Vasiljević Stojan - „
27/ Borković Mirko - D. Laminci
28/ Babić Milo - Kočićevo
29/ Šobota Panto - Dubrave
30/ Lelić Ahmet - Rovine
31/Lelić Ale
32/ Manojlović Bogdan - Windthorst (Nova Topola)
33/ Sladojević Petar - „ pustiti
34/ Soha Karlo - Laminci
35/ Malidžan Dorđo - Rogolje
36/ Gvozden Mile - B. Jankovci
37/ Pašalić Dragoj e - Kozinci
38/ Colić Božo - „
39/ Bralić Milorad - B. Gradiška
40/ Bilbija Vojo -
41/ Karač Petar -
42/ Raca Dušan - „
43/ Petković Milan -
44/ Ostrolučanin Nikola - „
45/ Redžepović Jusuf - „
46/ Štrasberger Aleksandar - „
47/ Spitzer Adolf -
48/ Frid Iso -
49/ Frid Edo - „
50/ Perduv Dušan - Banja Luka
51/ Sovilj Mihajlo - B. Laminci pušten

Primitak navedenih osoba izvolite potvrditi.[2]

POVJERENIK I POUZDANIK
USTAŠKE NADZORNE
SLUŽBE ZA
VELIKU ŽUPU SANA I LUKA:

[2] Na dokumentu pored imena na red. br. 14, 15, 16, 17, 33 i 51 stoji rukom dopisano „pustiti".

BR. 329

DEPEŠA RAVNATELJSTVA ZA JAVNI RED I SIGURNOST OD 6. NOVEMBRA 1941. POVJERENIKU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE BANJALUKA ZA HAPŠENJE PRAVOSLAVACA KOD MASLOVARA I KARANOVCA I O MERAMA ODMAZDE[1]

Povjereniku ustaške nadzorne
službe na ruke Ozrena
Kvaternika
Banjaluka

1359

Županskoj redarstvenoj oblasti Banja Luka dostavljeni su sliedeći brzojavi u vezi ubijstva zapovjednika posade u Maslovarima poručnika Kneževića uhitite u Dabovcima kao mjestu izvršenja i okolici 10 najuglednijih grčko istočnjaka stop u vezi napadaja kod Karanovca uhitite 30 grčko istočnjaka u okolici Karanovca stop saobćiti putem proglasivača /glasnika/ cjelokupnom grčko istočnjačkom pučanstvu na području Župe da će za svako ubijstvo hrvata biti strijeljano 10 grčko istočnjaka stop = ravnateljstvo za javni red i sigurnost prs broj 9011/41 ravnatelj Eugen Kvaternik

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 169, reg. br. 58/6-1.

BR. 330

KOTARSKA OBLAST DVOR NA UNI DOSTAVLJA 6. NOVEMBRA 1941. PREDSTOJNIŠTVU GRADSKOG REDARSTVA MOSTAR IMENA LICA ZA POVRATAK U MOSTAR I LICA UPUĆENIH U LOGOR JASENOVAC[1]

KOTARSKA OBLAST DVOR NA UNI.
Broj 4810

Dvor na Uni, 6.11.1941

PREDSTOJNIŠTVU GRADSKOG REDARSTVA.

Mostar.

U vezi Vašeg brzojava broj 11.867 kao i akta ove kotarske oblasti broj 4810, kojoj je dostavljen dana 5. studenog 1941 Ravnateljstvu za javni red i sigurnost u Zagrebu, dostavlja se spisak lica, koji su dobili propustnice od talijanskih vlasti u Mostaru za povratak u Mostar i to:

1-) Saveta Antelj sa 5 članova
2.) Crnogorac Danica sa 5 članova
3.) Ivkovič Cvijeta sa 4 člana
4.) Janjalija Danica sa 7 članova
5.) Čokorlo Milka sa 2 člana
6.) Borozan Danica sa 9 članova
7.) Jurić Milica sa 4 člana
8.) Ajvas Janja sa 4 člana
9.) Lazetić Milka
10.) Gambelić Lazo sa 5 članova
11.) Grahovac Nata sa 3 člana
12.) Janjos Sava sa 1 članom
13.) Jahura Ana sa 1 članom
14.) Ivaniševič Milica sa 1 članom
15.) Dimitrijević Persa sa 3 člana
16.) Susić Stana sa 3 člana
17.) Gačić Sava sa 4 člana
18.) Bjelatić Mara sa 3 člana
19.) Došlo Sofija sa 4 člana
20.) Borozan Bosiljka sa 6 člana

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 204, reg. br. 1/11.

21.) Rasević Ljubica sa 3 člana
22.) Ljačić Koviljka sa 6 člana
23.) Milojevič Vida sa 9 člana
24.) Bukvić Simana sa 1 članom
25.) Serdarević Milan sa 3 člana
26.) Ajvas Draginja sa 3 člana
27.) Dilanović Bosa sa 4 člana
28.) Bjelević Rosa sa 6 člana
29.) Jegdić Todor sa 6 članova
30.) Batinić Milka sa 2 člana
31.) Batinić Milka sa 8 članova
32.) Anđe-Lopol Rista sa 9 članova
33.) Jokanović Krsto sa 6 članova

Osim toga niže navedena lica to žene i djeca mole isto tako za povratak u Mostar kućama, a nemaju propustnice od talijanskih vlasti

1.) Mrkić Joka sa 2 člana
2.) Glogovac Jovanka
3.) Borozan Desa sa 9 članova
4.) Dragović Darinka sa 3 člana
5.) Bjelica Radojka sa 2 člana
6.) Đurić Jovanka
7.) Golubović Anka sa 1 članom.
8.) Bošnjak Cvijeta sa 4 člana

Osim toga u smislu naredbe Ravnateljstva za javni red i sigurnost upućeni su u logor Jasenovac dana 5. studenog 1941 sledeća lica:

1.) Borozan Aleksa, Borozan Anđelko, Rasević Branko, Razetić Branko, Gordić Vukan, Gutić Radovan, Ajvas Dimitrija, Bjelović Jovo, Borozan Damijan, Gutić Mirko, Jevdić Vidak, Grahovac Risto, Grahovac Nikola, Gambelić Lazo, Daničić Radoslav, Ivelja Vidak, Ivelja Janko, Gurović Branko, Borozan Vojko, Gurović Slavko i Gambelić Anđelko.

Na području ovog kotara ostali su još zbog iznemoglosti i bolesti Jevdić Teodor, Ivković Luka, Janjalija Dušan, Anteljević Todor (Teodosije). ' $Hk

Kotarska oblast u Dvoru na Uni obratila se sa aktom broj 4810 dana 5. studenog 1941, koji u prepisu prilagam Ravnateljstvu

za javni red i sigurnost sa molbom za odredbu za povratak mostarskih izseljenika u Mostar.

Za dom spremni.

Kotarski predstojnik:
M.P. /Potpis nečitak/

BR. 331

IZVEŠTAJ ORUŽNIŠTVA OD 7. OKTOBRA 1941. O VAŽNIJIM DOGAĐAJIMA NA TERITORIJI NDH SA PODACIMA O POKRŠTAVANJU PRAVOSLAVACA U SELU OBRADOVCIMA, KOTAR NAŠICE[1]

D N E V N O I Z V J E Š Ć E
o važnijim događajima prema podatcima oružništva za dan 7 listopada 1941.

1) - 24. listopada je zapovjednik vodnog oružničkog zapovjednika iz Trebinja dostavio memorandume, koje grkoistočni prvak Dr. Novica Kraljević uputio Papi, Musoliniju i Prefektu kotarske provincije, radi zaštite grkoistočnjaka od klanja, kao i radi okupacije Hercegovine i Dalmacije po talijanskoj vojsci. Priloženi su propisi kao i fotografije memoranduma. O. 2515 -

2) - 25. listopada oko 12 sati su četnici napali kamion, koji je prevozio vojsku iz Čelića u Brčko. 1 domobran poginuo, 1 teško ranjen, ah i on naknadno umro. Napad su izvršili u zajednici sa četnicima seljacima sela Sandića. Potjerana odjeljenja su odmah formirana dva i pošla u potjeru. Došlo je do dva sukoba sa četnicima, u kojima je ubijeno oko 30 četnika. Žrtava kod naših nije bilo. O. br. 2504 -

3) - 25. listopada su četnici na području oruž. postaje Kotor Varoš, kotara Kotorišće: u selu Dabovci oduzeli jednog državnog vola; u rudniku Maslovarima zabranili radnicima rad, pa je ovaj potpuno obustavljen; u selu Vranići tražili su od seljaka vojničku odoru, kao i oružje -

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ADNH, k. 51, reg. br. 5/1.

Noću 26./27. listopada su odveli četnici iz sela Bilića, kotara Kotorišće od seljaka Andrijevića Pere 2 državna vola -

26. listopada su četnici na želj. postaji Čitluk, kotara Kotorišće polupali brzoglasni aparat i prozore postaje. O.Br.2495 -

4) - U toku 26. 27. i 28. listopada su četnici na području oruž. postaje Ljućljanica, kotara Prnjavor vršili pretrage u pojedinim kućama seljaka radi pronalaska oružja i vojničkih odora. Ponegdje su opljačkali novac. O.Br. 2496 -

5) - Noću 25./26. listopada došla su pred dućan trgovca Kolara u Vel. Građevcu, kotara Grubišno Polje 2 naoružana nepoznata čovjeka radi pljačke. Opazivši ih trgovac Kolar, pucao je na njih tri put iz lovačke puške na što su oni odgovorili vatrom te pobjegli ostavivši crtalo od pluga, sa kojim su htjeli provaliti rolo. Sumnja se da je mogao biti odmestnik Dončilović iz Malog Građevca. O. br. 2487 -

6) - 26. listopada su četnici došavši u selo Donji Klasnić, kotara Glina u kuće Zorojevića Nikole i Jovića Petra, prvog odmah ubili, a drugog odveli i na groblju zaklali. Namirnice četnici opljačkali, jer su ostali ukućani pobjegh. Sumnja se da su ovo izvršili iz razloga, što je žena ubijenog Nikole prešla na katoličku vjeru. O. br. 2509 -

7) - 26. hstopada su po četnicima na putu iz Sarajeva svojoj kući u selo Podrole, kotara Sarajevo, a kod sela Ljubinje i Srednje odvedeni seljaci Sandrk Jozo i Koljalić Derviš, pa im se svaki trag zameo-. O.br. 2507 -

8) - 26. listopada su domobrani vraćajući se iz Skender Vakufa kuda su dovezli hranu za tamošnju posadu na cesti od četnika napadnuti na nj. zv. Hidrovača, u kojoj je domobran musliman poginuo, a za sudbinu domobrana katolika se nezna.

Oko Skender Vakufa se osjeća grupiranje četnika, a osobito po selima uz planinu Čemernicu i to u: Solajima, Kostićima, Rađicima, Čukovcu i Živinicama. Na cesti Skender Vakuf - Kotorišće su napadi na vojsku, oružnike i putnike sve češći. Skender Vakuf ugrožen. O.br. 2494 -

9) - 27. hstopada je sulud oružnik Franjo Pleša sa oruž. postaje Barilović, kotara Karlovac nožem ubio oružnika Mikulića sa iste postaje, koji ga je pratio liječniku na pregled. Oružnik Pleša je dopraćen u duševnu bolnicu u Zagreb. O.br. 2490 -

10) - 27. listopada je u selu Obradovcima, kotara Našice obavljeno prekrtšenje oko 900 grkoistočnjaka u rimokatoličku vjeru. Bio je prisutan Veliki Župan župe Baranja iz Osijeka. Poslie

pokrštenja bilo je veselje u selima iz kojih su pokrštenici. O.br. 2492 -

11) - 27/28. hstopada su tri naoružana nepoznata lica iznudila kod opančara Vranješa u selu Balincu, kotara Glina 4.000 Kn. Ovo su bili komunisti. O. br. 2510 -

12) - 28. hstopada je jedna bitnica sa strielišta na Pašinom Brdu kod Sarajeva gađajući četničke položaje na koti 1191 ubila 10 odmetnika. O.br. 2506 -

13) - 28. listopada je viđena grupa odmetnika iznad sela Bojnika, kotara Sarajevo, među kojima je bila i jedna ženska, u građanskom odielu sa tašnom u ruci. Svi pa i ženska su bili naoružani puškama.

29. listopada su došli četnici u isto selo i odveli u šumu Mrkalju Relju čuvara državnih šuma i rođaka mu. O.br. 2505 -

14) - 29. hstopada je izgorila pilana sa svim postrojbama u Ravnoj Gori, kotara Vrbovsko. Pilana je svojina industrijalca Novaka Ivana. Vatra je vjerojatno nastupila od iskre iz velike peći. O.br.2489 -

15) - 29. hstopada su napadnuta dva seljaka muslimana na svojim njivama kod Bos. Krupe od četnika, pa je jedan seljak ranjen. Odmah nakon pucnja su poduzete mjere, da se spase kola i konji, ah su talijanski vojnici to onemogućih, jer su spriečili prolaz ophodnji.

30. listopada otišlo je 6 seljaka mushmana na svoje njive, pa su napadnuti od četnika i jedan seljak je ubijen. O ovome obavješćeno talijansko zapovjedništvo u Bos. Krupi, koje je uputilo 3 vojnika sa jednim častnikom, no ovi su donekle došli, pa se vratili ne donijevši lješ ubijenog, a niti su dah stražama, da traže ubijenog,

30. hstopada oko 14 sati na putu svojoj kući ubijen je Zaničić Smajo iz Bos. Krupe od četnika, u neposrednoj blizini talijanske straže. O.br. 2493 -

16) - Noću 29./30. listopada su četnici napali ustaške pods-trojbe na planini Otomalj i u selu Jezeru, kotara Jajce, pa su se ustaše zbog jakog pritiska četnika povukli na položaje prema Jajcu. Četnicima je palo u ruke: 1 strojnica, 2 strojne puške, nekohko šatorskih krila i gunjeva.

30. hstopada su uz pomoć talijanskih snaga, ustaške postrojbe ponovo preotele izgubljene položaje.

30. listopada, kad se je na prekopanoj cesti Banja Luka - Jajce zaustavio samovoz sa ustašama, četnici su otvorili vatru i ranih 4 ustaše i ženu vodnog oružničkog zapovjednika iz Jajca. 1

četnik je ubijen na pećini više Vrbasa, te je pao sa pećine u rieku O.br. 2499 -

31. listopada su četnici pripucali na straže domobrana kod pilane Pensiiii u Donjem Vakufu. Domobrani rastjerali četnike bez žrtava. -

31. listopada su četnici upali u selo Majdan, kotara Varcar Vakuf odnijevši od seljaka Ante Miloševića 42 ovce, 2 koze, 2 vola i 1 konja u planinu Šibovo. O.br. 2499 -

17) - Prema najnovijem izvješću o žrtvama napada od strane četnika na brzi vlak Brod - Sarajevo ubijeno je 22 lica i više ranjenih. Ubijeni su: 1 oružnik, 1 njemački vojnik, 11 domobrana, 1 poštanski službenik i 8 građana. Ubijena su dva četnika i 2 su ranjena, od kojih je jednom oduzeta francuska puška sa 3 naboja. O.br.2497 -

18) - 31. hstopada su četnici ubili radnika muslimana iz sela Binjezeva, kotara Sarajeva. Istog dana ubili 1, a teško ranih drugog muslimana seljaka, koje su uhvatili u selu Raskršće, kotara Sarajevo, O.br. 2464 -

1. studeni napali su četnici na Semizovac, kotara Sarajevo, ali su vatrom domobrana i oružnika odbijeni. O.br. 2464 -

19) - 1. studeni su napadnuti četnici na ručku u selu Melini kotara Banja Luka, od strane oružnika i građana, pa su tri odmetnika ubijena i od njih zaphenjeno: manliher karabin sa 45 naboja, 1 automatski samokres M.lo/22 sa 3 naboja, po 1 šljem, kabanica, hlače, torbica, nabojnjača i opasač; od ostale dvojice ubijenih je nađeno: 1 kabanica, 2 haljinca, 1 šatorsko krilo, 2 šajkače, 2 bombe, 1 nož i 1 par ubijača. O.br. 2500 -

20) - 1. studenog su četnici napah vojni kamion sa hranom, na cesti od Banja Luke prema Kotorišću na 5-ok km od Banja Luke, ali je kamion izbjegao sa jednim ranjenim domobranom u nogu. O.br. 2501 -

21) - 1 . studena je grupa četnika opljačkala kod Obija, kotara Nevesinje pješačkog vodnika Hecka i 7 seljaka. O.br. 2482 -

22) - Oruž. postaja Skender Vakuf sa sviju strana obkopljena od četnika. Hrana za vojsku ne dolazi 8 dana. Posada ima 30 domobrana.

23) - 4. studenog na pruzi između Vognja i Hrv. Mitrovice, a 5. studenog između Mitrovice i Vinkovica eksplodirale su paklene mašine pod šinjama prekinuvši šinje. Promet nije prekidan. Žratva nema. O.br. 2483 i 2512 -

24) - 4. studenog napadnuta su 2 vojna kamiona kod sela Zagorja, kotara Slunj. Ubijena 2 domobrana, 2 građana i 1

učiteljica, a 7 lica ranjeno. Domobranima oduzeto odielo i oružje. 1 četnik ubijen i oduzeta mu puška O.br. 2484.

O.br. 2517

Po nalogu Vojskovođe
izvjestitelj za oružništvo
pukovnik
Nedved[2]

MP

Vladislav.

BR. 332

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U GLAMOČU OD 18. OKTOBRA 1941.0 POMOĆI ITALIJANSKIH VOJNIH VLASTI SRPSKOM ŽIVLJU U PRENOŠENJU LEŠEVA UBIJENIH PRAVOSLAVACA BAČENIH U JAME[1]

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST

TELEFON: 69-51, 69-52, 69-53

ZAGREB,
Petrinjska 7.

Broj: Prs. 8610 P.1941.
Predmet: Prilike u kotarskoj - oblasti u Glamoču.

ZAGREB, 7. studena 1941.

MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

ZAGREB

Kotarska oblast u Glamoču V.T.broj 34/41. od 18. listopada 1941. dostavlja slijedeće:

„16. listopada 1941. godine italijanski karabinjeri išli su po mjestu Glamoču od kuće do kuće grko istočnjaka i popisivali su

[1] Kopija u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 152, reg. br. 36/8-1.

tko im je iz kuće ubijen bilo po Ustašama ili po hrvatskim vojnicima.

Po prikupljenim podatcima isti dan oko 11. sati krenula su dva časnika i 6 karabinjera sa oko 40 grkoistočnjaka na Korićinu /malo selo 15. kl. udaljeno od Glamoča, koje leži na cesti Glamoč - Livno/ radi traženja lješeva.

Budući da nisu ponjeli dugačke kanape, te se nisu mogli spustiti u jednu jamu kako bi je pretražili, odložili su traženje za sljedeći dan. Danas su ponova pošli ponjevši sa sobom dovoljno konopa i gas maske, jer navodno užasno zaudara iz te jame.

I ako sam po ovoj stvari intervenirao kod italijanske komande i komandant je obećao, da se ta stvar njih ne tiče i da oni neće ništa poduzimati bez nas niti će dozvoliti grkoistočnjačkom življu traženje lješeva, ipak se je to obećanje pokazalo kao netočno i rađeno je posve obratno.

Grko istočnjake predvodi i daje im uputstva za razne žalbe bivši narodni poslanik Vojislav Stanišić, koji stalno intervenira kod italijanski vlasti vojnih, a pred nekoliko dana Stanišić se je vratio iz šume, gdje je boravio sa ostalim četnicima više od dva mjeseca.

Na ovaj način duhovi se ne smiruju, već obratno i onako duboki jaz između hrvatskog i srbskog elementa biva još dublji.

Hrvatski je elemenat sad tek skučen i ograničeno mu je kretanje. Bivši četnici od dolaska italijanskih trupa slobodniji su nego ikad dolaze u grad i idu u šumu /u drva, pašu i t.d./, dok hrvatski elemenat ne smije ni pomisliti da bi pošao u šumu.

Ovo izvješće dostavljam znanja radi."

Prednje se dostavlja Naslovu radi znanja.

ZA DOM SPREMAN!

Ravnatelj:

BR. 333

IZVEŠTAJ STOŽERNOG NAREDNIKA PETRA DŽIDIĆA OD 10. NOVEMBRA 1941. ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O PRETRESU I PALJENJU SRPSKIH SELA DUŽ REKE BOSNE[1]

Petar Džidić,
stožerni narednik

Izvještaj o radu na
terenu, dostavlja.

ZAPOVJEDNIKU 4 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO

Sarajevo, 10 studenog 1941.

Prema usmenoj zapovijedi Zapovjednika oružničkog krila Sarajevo, od danas dobio sam zadatak, da odmah sa odjelenjem od 10 oružnika 5 Naučnog odjela i 5 sa postaje Sarajevo, stavim se na raspoloženje ravnatelju Redarstva u Sarajevu, radi izvođenja nekog specijalnoga zadatka.

Odmah po dobivenoj zapovijedi u 8 sati krenuo sam sa navedenim brojem oružnika, i prijavio sam se ravnatelju g. Tolju; koji mi je saopćio naš zajednički rad, a koji se je sastojao u slijedećem.

Polazak vlakom sa Marinog Dvora do željezničke postaje Ilijaš, a potom sa oružnicima kojima je bilo pridodato 10 redarstvenih agenata i 1 njemačkim dočasnikom u zoni koju je opsednula naša i njemačka vojska vršimo pretrese srpskih kuća i koliba u selima Uijašu duž rijeke Bosne, Bioči Gornjoj, Bioči Donjoj, Ribarićima, Babuši, Malešićima Gornjim, Malešićima Donjim i Planinskim visovima oko i iznad ovih sela. U 10 sati po prispiću u selo Ilijaš, pristupili smo izvršenju zadatka i obavili pretrese kuća koje se nalaze između reke Bosne i željezničke pruge u Ilijašu, i tu nije bilo četničkoga traga sem spaljenog drvenog mosta koji se nalazi na glavnom putu Sarajevo - Visoko, a koji je prelazio preko rijeke Bosne.

Usled ukrštene vatre koja je dolazila od naših i njemačkih operacionih trupa nismo se mogli prebačiti čamcima preko rijeke

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143, reg. br. 43/4-1.**

Bosne u navedena sela i visove, jer su trupe koje su vršile pretres i čišćenje terena, od komunističko-četničkih bandita već bile izbile iz svih pravaca na visove ovih sela od Reljeva do Ploče zauzele i zatvorile lanac od jednog do drugog dijela rijeke Bosne, gde je uništen veći broj komunističko-četničkih bandita i njihovih jataka, te su spaljena njihova gnjezda i domovi i skrovišta na cjelokupnom prostoru ovih sela i to: Crnotine, Malešića Dolnjih, Malešića Gornjih, Babušića, Ribarića, Bioče Donje, Bioče Gornje i po planinskim visovima ovoj okolici koji je teren sav pretrešen i očišćen od komunističko-četničkih bandita. Koliki je broj ubijen i uništen nije se ovo moglo utvrditi usled velikog zemljišnoga prostora na kojem su naše i njemačke trupe-odredi prošli i prokrstarili, a tako isto nije se moglo ustanoviti koliki je broj uništen broj naselja i kuća u ovim selima i planinskim visovima štala i koliba u kojima je bilo četničko gnjezdo.

Odjelenje koje je predvodijo samnom ravnatelj g. Tolj posle obavljenog pretresa srpskih kuća u označenoj okolici Ilijaša postavili se je sa desne strane po obali reke Bosne sa zadatkom da sprečava prelaz odmetnika preko reke i njihovo utvrđivanje u ovom sektoru. Po završenoj akciji istog dana povratio sam se sa odjelenjem i ravnateljom g. Toljom u Sarajevo.

Na manje zločinačke odrede koji su pokušah približenje k reci Bosni i probijanje pored ove iz opkoljene zone otvorali smo vatru i sprečavah njihove namere.

Nikakvih gubitaka nismo imali, dočim u okolici Reljeva prema ne provjerenim podacima pri prvim nastupima na teren bilo je ranjeno od strane komunističko-četničkih bandita 2 naša domobrana jedan ustaša a jedan domobran i jedan njemački vojnik.

Drugih gubitaka koliko mi je poznato nije bilo. U ovim selima jedinice koje su vršile zadatak zaplenile su i uništile veće količine za život potrebnih namirnica od četnika i njihovih jataka i smatram da su ovi banditi u ovome sektoru u koliko nisu uništeni potpuno razbijeni.

Komunisti - četnici prema mojim utiscima u ovom kraju nisu bili brojno jaki a niti dobro organizovani.

Stožerni narednik,
pomoćni učitelj Naučnog odjela
4 Oružničke pukovnije.
Petar Džidić

BR. 334

DEPEŠA 1. DOMOBRANSKOG ZBORA OD 11. NOVEMBRA 1941. O PALJENJU SRPSKIH SELA U KOTAREVIMA VOJNIĆ IVRGIN-MOST OD STRANE USTAŠA I MASOVNOM BEKSTVU NARODA U ŠUME[1]

SISAK
18.00 sati

Pukovnik Kalečak,[2] glavar stožera I D.Z.[3] javlja:

Sada je dobio obaviest od I Z.P. i od Velike župe GORA, da ustaše vode neku akciju u kotaru Vojnić i da sada zalaze i u kotar Vrgin Most, koji je do sada bio inače miran. Oni pale sela i narod bježi u šume. Velika župa Gora moli, da se ustaše odstrane iz kotara Vrgin Most, jer će inače biti ponovo Šamarica puna.

Primio: bojnik Žmavec

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 4, reg. br. 11/1-1.
[2] Vladimir.
[3] 1 domobranski zbor.

BR. 335

PREDSTAVKA GRUPE MUSLIMANA IZ BANJALUKE MINISTRIMA U VLADI NDH DR DŽAFERU KULENOVIĆU I INŽ. HILMIJI BEŠLAGIĆU OD 12. NOVEMBRA 1941. 0 ZLOČINIMA USTAŠA PREMA HRIŠĆANIMA I MUSLIMANIMA SA PREDLOGOM MERA DA SE TO DALJE NE DEŠAVA[1]

Gospodi: Dr. Džaferu Kulenoviću, podpresjedniku vlade Ing. Hilmiji Bešlagiću, ministru prometa.

Z A G R E B

Gospodo Ministri!

Još od početka uspostavljanja ove naše N.D.H mi Muslimani s najvećom zabrinutošću gledamo, kako su neke Ustaše i drugi odgovorni i neodgovorni faktori činili najgore greške pa i zločine.

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 153-a, reg. br. 13/5-213-219. Dokumenat se nalazi u sastavu Elaborata KZRZ.

Najelementarnija prava čovjeka gažena su bez ikakovih skrupula. Sigurnost života i imetka, sloboda vjere i savjesti prestale su da važe za veliki deo naroda ovih krajeva.

Ubijanje svećenika i drugih prvaka bez suda i presude, streljanje i mrcvarenje u gomilama često nevinih ljudi, žena pa i djece, gonjenje u masama od kuće i iz postelje čitavih porodica s rokom od 1 do 2 časa za spremanje, te njihovo deportiranje u nepoznate krajeve, prisvajanje i pljačkanje njihove imovine, rušenje bogomolja često njihovim vlastitim rukama, siljenje na prelazak na katoličku vjeru, sve su to činjenice, koje su zaprepastile svakog istinitog čovjeka i koje su i na nas Muslimane ovih krajeva najneugodnije djelovale. Mi nismo nikada ni očekivali a kamo h želeli ovakove metode rada i upravljanja u našim krajevima. U našoj burnoj prošlosti mi se nismo nikada niti pod najtežim prilikama služili ovakovim sredstvima. I to ne samo zato što nam brani Islam, nego i zato što smo vazda vjerovah i što vjerujemo da ovakove metode rada dovode do rušenja javnog mira i reda u svakoj državi i ugrožavaju njezin opstanak. Mi smatramo da se ovakova nasilja ne bi smjela vršiti ni nad najgorim neprijateljima. Jer ovo, što se kod nas radilo, sumnjamo, da bi mogli naći primjera u povjesti u bilo kojega naroda.

Rezultat ovakove politike, /ako se ovakovi postupci mogu uobće zvati politikom/, upravo su grozni, što je svaki pametan čovjek mogao i očekivati. Vjerska snošljivost, koja je bila u Bosni i Hercegovini na visini i pored vjerske podvojenosti, srozala se strahovito. Uvrede i izazivanje jednog diela katolika uzimale su često takvog maha i prema nama Mushmanima, da nas sile na ozbiljno razmišljanje. Odnosi između ova dva diela našeg naroda, koji je bio vrlo dobar, na putu je da se posve pokvari. Rad onih hrvatskih nacionalista i na jednoj i na drugoj strani, koji je išao zatim da dovede do bratstva ova dva narodna djela i koji je bio urodio dobrim rezultatima, na putu je da doživi podpuni slom.

Jedan dio katoličkog svećenstva smatra da je došao njegov čas i on ga bez skrupula iskorišćuje. Propaganda za pokršćavanje uzelo je takvog maha, da podsjeća na španslku inkviziciju. Pod njezinim pritiskom i toleriranju javnih organa izvršena su pokatoličavanja hrišćana u masama. I tako su oni kojima se poricala svaka građanska vriednost i svaka nacionalna srodnost, postali i građanski punopravni i nacionalno Hrvati, samo zato, što su formalno primih katohčku vjeru. Ravnopravnost islama, isticana često pisanim slovima i mnogim izjavama sa najviših mjesta,

dovodi se u pitanje u životu i u praksi. Prelazak na islam, koji mi nismo propagirali, nije nikada pružao onu zaštitu, kao prelazak na katoličku vjeru. Mnogi su intelektualci platili ovakav pokušaj životom, kao što je to bio slučaj u Tavniku. Čuju se često i pogrdne pjesme od strane nekih katolika, koje vređaju vjerske osjećaje muslimana i proriče im se često sudbina kao i hrišćanima.

Jedan dio Ustaške vojnice i to ne samo „divlji" nego i redovni vršio je teške ispade ne samo prema hrišćanima nego i prema Muslimanima, pa je izazvao i u našim redovima zaprepaštenje. Slučaj s groznim ubistvom seoskog hodže Edhem ef. Hodžića ovdje usred Banje Luke usled bolničke avlije i u po dana, strašan je primjer razuzdanosti od strane ustaše Josipa Babića. I što je najžalostnije ne zna se ni danas, da li je zločinac uobće uhapšen, i ako je to tražio i traži sve banjalučko i ostalo muslimansko stanovništvo.

Ustanak u našim krajevima, koji se sve više širi, posljedica je gore navedenih postupaka i grešaka. Ovaj ustanak nosi u sebi sve one grozote, koje nose ustanci i građanski ratovi. Ustanci pale, ubijaju na zvjerski način ljude, žene i djecu, da bi se osvetih često i onima koji nisu krivi za njihove nevolje. Ustanak je dopro i do kapija našega grada i njegove se posljedice sve više osjećaju. Već je tri dana naš grad bio bez vode, a oskudica ogrjeva i živežnih namirnica nas pritiskuje sve više i više i mi moramo mishti i na druge još teže posljedice.

Komunisti su iskoristili nezadovoljstvo jednog vehkog djela naroda i stavili se na čelo ustanka. Pri proganjaju komunista se čine nepravde nama muslimanima. Nećemo da tvrdimo, da i među muslimanima u gradu nema koji komunista. Ali se na račun ovih hapse i progone i oni muslimani, koji nisu nikada bih komunisti, samo ako se izraze nepovoljno protiv raznih nepravdi, koje se dešavaju. Naprotiv mnogi katohci, koji su bili poznati kao komunisti, ne samo što se prikrivaju, nego se često nagrađuju raznim položajevima i sinecurama.

Nas ispunjava naročitim negodovanjem što su ovi elementi, koji su prouzrokovah ustanak, uvukli u ovu akciju i dio muslimanskog ološa, što mi žalimo i osuđujemo. Mi znamo dosta primjera, gdje su ustaše pri stupanju i klanju hrišćana pod fesovima na glavi. To je bilo u Bos. Novom, gdje su 4 kamiona ustaša došh i Prieka pod fesovima na glavi udružili se sa muslimanskim ološem i vršili klanje hrišćana u masama. Isto se desilo u Bos. Krajini i Kostajnici, gdje je na isti način i za jedan dan poklalo 862 hrišćana. I u Kulen

Vakufu su to isto pravili i tu se naročito istakao Miroslav Matijević ustaša iz Otočca. Tu je poklano oko 950 hrišćana, što je dalo povoda za osvetu četnika 6. rujna, kad je u Kulen Vakufu zapaljen i gdje je platila glavom 1365 muslimanskih ljudi, žena i djece. Mi znamo slučaj gdje su neki ustaše katolici udarili na hrišćane sa povicima „Udri Mujo, drži Huso, nedaj tamo Meho" i si. Mi znamo i takovi slučajeva gdje se Saputalo hrišćanima, kako ih ubijamo i koljemo mi, balije, da ih tako istrebimo. Da smo mi htjeli trjebiti, ubijati i prevjeravati Srbe i druge mi smo to mogli lakše činiti prije nekoliko stotina godina, kad smo mi imali više vlasti nego danas i kad se je mogao takav postupak lakše pravdati, nego danas.

Izazvaši ovakov težak sukob između nas muslimana i hrišćana pozvani smo mi kao vojnici da taj ustanak ugušimo i tako ubijamo Srbe i oni nas, pa da se tako satiremo međusobno i istijebimo, neznajući ni kada će to prestati, ni kakvim će posljedicama uroditi. I tako je ta borba, koju mi nismo izazvali, uzela toliko maha, da su mnoga naša sela popaljena i opljačkana, a njihovi stanovnici: ljudi, žene i djeca goli i bosi lutaju, gladni, žedni tražeći pomoći i zaštite od pozvanih i nepozvanih, bježeći u naše gradove, koji su prenapučeni pa im se pomoć teško može ukazati.

Zaštita je našeg svjeta po sehma posve nedovoljna, osobito u onim krajevima, koji su pah pod tahjansku okupaciju. Tamo talijanska vojska mirno posmatra kako gore muslimanska sela, kao što je to bilo ovih dana po selima ključkog, petrovačkog i sanskog kotara gdje im ni naša vojska ne pruža pomoć.

I što je najgore vinovnici ovih nereda se povlače u pozadinu, paradiraju se u uniformama zabavljeni dobrim dielom oko pljačke jevrejske imovine. To najbolje vidimo mi ovdje u Banja Luci, gdje se imovinom iseljenih i izbjeglih Srba i Židova napravljen izvor pljačke i bogatstva za pojedince kao i njihove prijatelje. Stručne su radnje davane nestručnjacima, ogromne vriednosti davane su često bez ikakove procjene uz bagatelnu cienu i bez ikakve garancije i to onima koji nemaju nikakovih posebnih zasluga za državu hrvatsku. To su naređivali oni koji nisu imah ovlašćenje za takove odluke, nego su prisvojili sebi tu vlast. A kada je u interesu morala i poštenja bila povedena istraga nad tim nepravilnostima požurio se je da je pomete baš onaj koji zauzima, nažalost, najviši položaj u ponovi, i to baš na intervenciju glavnih krivica za sve radnje. Odbijamo s prezirom podmetanje, da se mi želimo dočepati tih radnja.

Mi se obraćamo na Vas, gg. ministri, kao naše predstavnike u vladi u N.D.H. i kao prve savjetnike Poglavnika i da uložite sav svoj upliv u ovo ozbiljno doba koje proživljujemo, da se ovome strašnome stanju učini kraj.

Mi se ovim priključujemo svakoj akciji našoj koja ide istim ciljevima, a naročito akciji sarajevskih muslimana od 12. XI. 1941. pa u tu svrhu tražimo i predlažemo s njima zajedno:

1/ Da se što prije zavede stvarna sigrunost života, imetka i sloboda vjere nad sve stanovnike ove države.

2/ Da se nevini sviet zaštiti jačom vojnom obranom.

3/ Da se u buduće ne dozvole nikakove akcije, koje će izazvati pobunu u narodu.

4/ Da se pozovu na sudsku odgovornost svi krivci koji su počinili bilo, kakovo nasilje ili zlo djelo bez razlike na položaj i vjeru.

5/ Da zakone primjenjuju samo redovna vlast i redovna vojska.

6/ Da se onemogući svaka vjerska nestrpljivost.

7/ Da se što prije pruži dovoljna materijalna pomoć onima koji su nevino stradah u ovim događajima.

Banja Luka 12.XI.1941.

H. Hafis Mustafa Nurkić, muderiz
Hafiz Idriz Skopljak, muftija
Hasan-beg Džinić, posjednik
Husein Hadžić
Ago Abazagić
Halid -beg Džinić
Derviš Đanić
Madija Afgan
Čazim Muftić
Ćerim M. Čejvan
Dr. Asim Kulenović
Nedib Biberić
Ramiz-beg Begović
Muharem Ibrahimbegović
Alija Tabaković
Zaim Ibrahimbegović
Kemal Hađiomerspahić
Dr. Ibrahim Ibrahimpašić
Hamzaga Huseđinović
ing. Omer Kajtaz
Mustafa Zuhrić
Ahmić Osman
Husein Kapetanović
ing. Đulman Dulbegović
Ibrahim Karaselimović
Mehmed Jahić
Asim Krajšnik
ing. Muharem Katana
Halid Buljina
Vehabović Salih
Haf. Bećir Demirović
Bedrudin Gušić ing.
Hakija Bešlagić
ing. Suljaga Slihagić
Dr. Asim Đinić
Latif Demirović
prof. Nairn Čejvan
Ilijaz Omerbegović
Sejd Čejvan
Rizah Hadžiomerspahić

Dr. Sejd Buljina
Saćir Dedić
dr. Ali Kjamil-beg
Bećir Galijašević
Alija Germović
Ibrahim Maglajlić
Ali-beg Gradaščević
Đodić Salih
Ibrahim Suljić
dr. Ishak Zukanović
Safet Doročić
Sulejman Hađidedić
Haf. Izet Muftić

Alija Kapidić
Hamdija Softić
Mehmed Ibrahimbegović
Derviš-beg Kapetanović
Osman-beg Kulenović
Gunić Mujo
Abdulah Smajić
Haf. Mehmed Zahirović
Fehim-aga Litrić
Muhamed Tabaković
Haf. Hamid Muftić
Haf. Čamil Gušić
Haf. Šaćir Kovačević
Mustafa Bukić
Mujo Medić
Edhem Baručija
H. Derviš Numanović

BR. 336

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 13. NOVEMBRA 1941. VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU O KAŽNJAVANJU UČITELJA ZBOG PREDAVANJA ĆIRILICE U SELU DOBROMANI, KOTAR TREBINJE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Broj 1645/J.S.

Tomović Žarko i Đenadija
Slavka učitelji predavali ćirilicu u Dobromanima.

Sarajevo, 13. studenog 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Dobromani sada u Humu dostavio je sa Br. 154/41. sljedeću prijavu kotaru Trebinje:

„Dne 10. listopada 1941. godine u 11 sati ophodnja ove postaje prilikom dolaska u Dobromane, radi izviđa i utvrđivanja u kakvom se položaju nalazi oružnička postaja koja je 28. i 29. kolovoza 1941. g. opljačkana od strane četnika. Vođa ophodnje vodnik Mujo Đonko uputio je oružničkog razvodnika Fazliju

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 60/9a-l.

Bijedića, u pučku školu da pozove učitelja Tomovića Žarka radi ispita o situaciji i stanju postaje koja je opljačkana. Kada je razvodnik Bijedić ušao u pučku školu u Dobromanima, zatekao je Tomovića i Slavku Đenadiju učiteljicu iste škole, gde pišu velika slova ćirilicom po školskoj tabli. Pojava razvodnika Bijedića u školi isti su se iznenadili i zbunili, te su odmah đake iz škole raspustili i izašli napolje.

Razvodnik Bijedić je upitao učitelja Tomovića zašto predaje i piše ćirilicu kad je to od nadležnih vlasti strogo zabranjeno u cijeloj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Učitelj Tomović je Bijediću odgovorio da je bolestan i da u opće nemože da govori i potom izašao napolje. Razvodnik Bijedić je o gore navedenom odmah izvjetio vođu ophodnje vodnika Muju Đonku koji se je nalazio kod postaje, te se je odmah uputio do škole i kod iste našao Babu učitelja Tomovića upitavši je gde je učitelj pa je ista odgovorila da je otišao u selo Dobromane skupa sa učiteljicom.

Kako je ophodnja od strane seljaka da će biti napadnuta od četnika, ista je napustila selo i nije mogla dalje ništa o tome da preduzima.

Prilikom povratka iz Dobromana za Hum ophodnja je zaista napadnuta od strane četnika na putu prema Jasenici-Lugu na zvanom mjestu»„Do". Postoji osnovna sumnja da se je učitelj Tomović nalazio (učestvovao) među napadačima.

Učitelj Tomović poznat je da održaje veze sa četnicima i komunistima, a i učestvovao je u napadu sa četnicima na više mjesta te kako se je ogriješio o naredbe i zapovjedi Poglavnikove kojim je zabranjeno pisanje i učenje đaka ćirilicom po pučkim školama, to se moli naslov da se Tomovića po zakonu kazni jer je isti štetan po interese javne sigurnosti."

Prednje se dostavlja sa molbom na znanje.

Zapovjedio sam, da se vođa ophodnje radi bezpotrebnog rastavljanja ophodnje i nemarnog vršenja službe optuži.

RAZASLATO:
Vrhovnom oružničkom zapovjedničtvu, zapovjedničtvu III. voj. zbora, Vojnoj Krajini i Ravnateljstvu za javni red i sigurnost.

Zapovjednik, pukovnik:
Pav. puk.[2]

[2] Pavelić Krešimir.

BR. 337

DVA SPISKA UHAPŠENIH LICA OD STRANE USTAŠKOG REDARSTVA U SARAJEVU UPUĆENIH 16. NOVEMBRA 1941. U KONCENTRACIONI LOGOR JASENOVAC[1]

SPISAK.

Uhapšenika - komunista i četnika preuzetih od Ustaškog redarstva u Sarajevu, koji su poslani u koncentracioni logor u Jasenovac dne 16. studenog 1941. g.

Red. br.:	Prezime i ime:	God. rod.:	Zatvoren radi:	Zanimanje:	Vjera:	Mjesto rod.:
1.	Aleksić Mladen	1901.	četn.	sud. straž.	grk. ist.	Pečuh
2.	Antunović Dominik	1913.	kom.	pekar	rkt.	Bugojno
3.	Dr. Bošnjaković Ante	1883.	kom.	odvjetnik	rkt.	Osijek
4.	Bencun Stevan	1900.	čet.	sud. straž.	grk. ist.	Zenica
5.	Bencun Đuro	1889.	čet.	» »	» »	”
6.	BulićDorđe	1912.	čet.	» n	» »	Mostar
7.	Brujilović Miloš	1900.	čet.	n »	» »	Slunj
8.	Cvijanović Marko	1893.	kom.	» «	» »	Bilješevo
9.	Cojo Dušan	1907.	kom.	stolar	» »	Glamoč
10.	Džinić Salih	1911.	kom.	krojač	islam	Zepče
11.	Džinić Tonka	1912.	kom.	domaćica	rkt.	«
12.	Frković Vladimir	1911.	kom.	odvj. prip.	»	Tuzla
13.	Fuks Franjo	1915.	kom.	električar	rkt.	Zenica
14.	GnjatićAleksa	1915.	čet.	krojač	grk. ist.	Bugojno
15.	Golubić Stjepan	1910.	kom.	radnik	» »	n
16.	Gaon David	1920.	kom.	stolar	Židov	Zenica
17.	Gogić Vasilija	1881.	čet.	domaćica	grk. ist.	Vrančići
18.	HaračićNašid	1920.	kom.	limar	islam	Travnik
19.	Hopek Rudolf	1916.	kom.	krojač	rkt.	Koprivnica
20.	Izrael Josef	1898.	kom.	postolar	Židov	Sarajevo
21.	JosipovićPero	1896.	kom.	sud. straž.	grk. ist.	Zenica
22.	Jusufović Alija	1901.	kom.	težak	islam	Brodarevo
23.	Komušanac Ivan	1923.	kom.	laborant	rkt.	Zenica
24.	KovačevićGojko	1914.	čet.	sud. straž.	grk. ist.	Zenica
25.	Kureš Petar	1908.	kom.	» »	n »	Sarajevo
26.	KovačevićNeđo	1888.	čet.	» n	n »	»
27.	Kapri Dragutin	1917.	kom.	student	rkt.	Foča
28.	Kovač Veselinka	1902.	kom.	učiteljica	grk. ist.	Sarajevo
29.	KurićFerid	1914.	kom.	red. detek.	islam	Sarajevo
30.	LašićAsim	1911.	kom.	krojač		Maglaj
31.	LizdekDaša	1902.	kom.	kućanica	grk.ist.	Mokro
32.	Marijanović Milovan	1887.	čet.	pekar	» »	Zenica

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 179, reg. br. 45/4-2, 3, 4.

Red. br.:	Prezime i ime:	God. rod.:	Zatvo-ren radi:	Zanimanje:	Vjera:	Mjesto rod.:
33.	Mirković Bogdan	1898.	kom.	struč. posi.	» »	Sarajevo
34.	Mijatović Hija	1892.	čet.	sud. straž.	» »	Zenica
35.	MičićJovo	1911.	čet	» »	" "	Ljubinje
36.	Mitrović Mirko	1897.	kom.	» »	» »	Visoko
37.	Ninković Risto	1913.	čet.	bravar	» »	Hadžići
38.	Peljić Aleksa	1889.	čet.	sud. straž.	» »	Travnik
39.	PredojevićJovo	1902.	čet.	ložač	» »	Sanski Most
40.	Pikulić Dušan	1904.	kom.	sud. straž.	» »	Sarajevo
41.	PetkovićKrsto	1896.	čet.	činovnik	» »	Palanka
42.	Papo Leon	1913.	kom.	priv. namj.	Židov	Sarajevo
43.	Radić Simo	1908.	kom.	stolar	rkt.	Zenica
44.	Stanković Risto	1897.	čet.	sud. straž.	grk. ist.	»
45.	Samardžić Mihajlo	1913.	kom.	sud. straž.	» »	Sarajevo
46.	StefanovićĐorde	1897.	čet.	» »	» »	Tuzla
47.	Sašo Dragan	1910.	kom.	brijač	» »	Pale
48.	Sajer Eduard	1921.	kom.	instalater	Židov	Gacko
49.	Sajer Morie	1913.	kom.	mehaničar	"	"
50.	SmitLeo	1920.	kom.	krojač	"	Sl. Brod
51.	Šarenac Milica	1887.	čet.	domaćica	grk. istoč.	Nikšić
52.	Šarenac Danica	1922.	čet.	M	n n	»
53.	Šimunović Josip	1913.	čet.	činovnik	rkt.	Sarajevo
54.	Skipina Borislav	1921.	kom.	ratar	grk. ist.	Rogatica
55.	TasovacLjubomir	1923.	kom.	stolar	» n	Trebinje

Sarajevo 16. studenog 1941.

Za Dom - Spreman!

Upravitelj Redarstva:
Ivan Tolj v.r.

SPISAK.

Uhapšenika - komunista i četnika upućenih u koncentracioni logor u Jasenovcu dne 16. studenog 1941. g.

Red. br.:	Prezime i ime:	God. rod.:	Zatvo-ren radi:	Zanimanje:	Vjera:	Mjesto rod.:
1.	AlićAvdo	1918.	kom.	bravar	islam.	Podlugovi
2.	AltaracRozika	1922.	kom.	domaćica	Židov.	Sarajevo
3.	BahamJohan	1919.	krim.	krojač	žid.rkt.	Arad
4.	Bakanović Muhamed	1923.	kom.	radnik	islam.	Mostar
5.	BogunićRefik	1923.	kom.	bravar	11	Doboj
6.	Blažek Marija	1905.	kom.	kućanica	rkt.	Sarajevo
7.	Bratanić Oskar	1921.	kom.	stud. tehn.	n	Sjetlina
8.	BašlićMumin	1920.	kom.	strojo-brav.	islam	Varcar Vakuf
9.	Begić Mustafa	1921.	kom.	urar. pom.	«	Novi Varoš
10.	Bajević Vladimir	1923.	kom.	dak	grk. ist.	Kijevo
U.	Ćosić Mitar	1907.	čet.	težak	« »	Bulozi
12.	Čečez Branko	1919.	kom.	bravar	n n	Konjic
13.	Čerkez Branko	1923.	kom.	đak	» li	Sarajevo
14.	Dunović Nikola	1920.	kom.	trg. pom.	li li	Ključ
15.	ĐukićKrsto	1905.	kom.	kovač	li li	Nikšić
16.	Ferušić Seid	1921.	kom.	teh. vjež.	islam.	Travnik
17.	Frlj Halil	1887.	kom.	posjednik	"	Mostar
18.	Fejzlić Omer	1920.	kom.	gostioničar	ii	Rogatica
19.	Frković Berta	1912.	kom.	kozmetič.	Židov. rkt.	Bijeljina
20.	Govedarica Vaso	1904.	kom.	postolar	rkt.	Trebinje
21.	Govedarica Aćim	1924.	kom.	trg. pom.	grk. ist.	Nevesinje
22.	Grošelj Dušan	1896.	kom.	želj. čin.	» ii	Bos. Brod
23.	Habunek Višnja	1925.	kom.	učenica	rkt.	Zagreb
24.	Hajnrih (Heinrich) Elza	1906.	kom.	kućanica	»	Sarajevo
25.	Hajnrih (Heinrich) Cecilija	1906.	kom.	krojačica	"	»
26.	Hajnrih (Heinrich) Alfred	1903.	kom.	soboslikar	11	
27.	HristićAnte	1914.	kom.	novinar	11	Vrgošče
28.	Ivanšicov Sergije	1911.	kom.	čin.	grk. ist.	Petrograd
29.	Janković Ljudevit	1894.	kom.	str. brav.	rkt.	Plevlje
30.	JanjatovićDesimir	1922.	kom.	đak	grk. ist.	Gacko
31.	Jeftović Lazar	1902.	čet.	radnik	» »	Sarajevo
32.	Jeremija Vojo	1902.	čet	kožar	ii ii	»
33.	Jovanović Mirko	1923.	kom.	đak	ii u	»
34.	Ing. Jovanović Branislav	1913.	kom.	inžinir	u u	Bijeljina
35.	Jožić Milan	1910.	kom.	stolar	ii u	Sarajevo
36.	Jagulјčić Vlado	1898.	kom.	kovač	u »	Foča
37.	Kočević Ljubo mir	1921.	kom.	činovn.	ii ii	Pale
38.	Kmeta Dobrila	1920.	kom.	činovn.	n ii	Jajce
39.	Kmeta Konstantin	1918.	kom.	student	ii ii	Ključ
40.	Konstantinović Ljubiša	1915.	kom.	aut. meh.	ii ii	Sarajevo
41.	KrvavacDžemil	1913.	kom.	poš. čin.	islam.	Gacko
42.	Kurilić Dragutin	1919.	kom.	priv. čin.	grk. ist.	Stolac

Red. br.:	Prezime i ime:	God. rod.:	Zatvo-ren radi:	Zanimanje:	Vjera:	Mjesto rod.:
43.	KurilićJovo	1922.	kom.	student	» »	»
44.	KurilićMirijana	1921.	kom.	stud, fil	» «	»
45.	Krautblat Ferdinand	1904.	kom.	dipi. fil.	Židov	Zenica
46.	Leveštajn Lazar	1895.	kom.	mehaničar	»	Sarajevo
47.	Lukić Drago	1923.	kom.	đak	rkt.	»
48.	Levi Rahela	1894.	kom.	kućanica	Židov	Višegrad
49.	Limić Mustafa	1898.	kom.	konobar	islam.	Visoko
50.	Levi Izidor	1905.	kom.	mag. farm.	Židov	Višegrad
51.	Mraković Paula	1913.	kom.	kućanica	rkt.	Sarajevo
52.	MadžarevićJanko	1888.	čet.	radnik	grk. ist.	〃
53.	Madžarević Risto	1886.	čet	〃	» »	»
54.	•Miličević Cvjetao	1902.	kom.	stolar	rkt.	Rakitno
55.	MotlJaromir	1901.	kom.	tkalac	rkt.	Ryhnovy
56.	Momčević Drago	1919.	kom.	elektr.	grk. ist.	Osijek
57.	MajstorovićSvetozar	1914.	kom.	bravar	grk. ist.	Sarajevo
58.	Majstorović Nikola	1890.	kom.	bravar	rkt.	Zavalje
59.	Milanović Dušan	1917.	kom.	trg. pom.	rkt.	Bos. Petrovac
60.	MederAdam	1916.	kom.	postolar	rkt.	Osijek
61.	MiloševićVid	1916.	kom.	poljodjel.	rkt.	Krešево
62.	Milošević Anton	1909.	kom.	stolar	rkt.	n
63.	Mikličanin Ilija	1909.	kom.	učitelj	grk. ist.	Zenica
64.	NikolićPersida	1875.	kom.	primalja	grk. ist.	Novi Sad
65.	Nikolić Zorka	1900.	kom.	krojačica	» »	Bijeljina
66.	Nuhbegović Alija	1916.	kom.	krojač	islam	Travnik
67.	OsmanićSulejman	1910.	kom.	postol.	»	Čajniče
68.	Premužić Branimir	1922.	kom.	stud. med.	rkt.	Sarajevo
69.	Poljskić Salih	1910.	kom.	postol.	islam	Zenica
70.	Popović Štaka	1921.	kom.	radnica	grk. ist.	Gerzovo
71.	Pilić Nebojša	1917.	kom.	tokar	» »	Bravsko
72.	Puškić Vjera	1921.	kom.	kućanin.	» »	Sarajevo
73.	Papo Josef	1923.	kom.	tokar	Židov	»
74.	PapoRikica	1915.	kom.	trg. pom.	„ rkt.	»
75.	Papo Rena	1915.	kom.	dipi. fil.	» »	Budapest
76.	PapoBerkolba	1914.	kom.	sud.vjež.		Sarajevo
77.	Papo Josef	1914.	kom.	inžinir	»	Janje
78.	Papo Erna	1921.	kom.	trg. pom.	»	Sarajevo
79.	PapoBlanka	1906.	kom.	priv. čin.	»	Travnik
80.	PapoElazar	1908.	kom.	radnik	»	Sarajevo
81.	RustanpašićFuad	1921.	kom.	trg. pom.	islam.	Bugojno
82.	RužićSvetozar	1910.	kom.	činovn.	grk. ist.	Ljubuški
83.	Ristović Branko	1911.	čet.	radnik	» »	Valešica
84.	Radošević Marija	1893.	čet.	kućanica	n »	Mostar
85.	RedžoStijepo	1893.	kom.	činovn.	rkt.	Dubrovnik
86.	RebićPavao	1907.	kom.	tokar	»	Sarajevo
87.	Radovanović Risto	1917.	kom.	bravar	grk. ist.	Visoko
88.	Radulović Jelena	1916.	kom.	crtačica		Geizovo
89.	Rubištein (Rubistein) Josip	1903.	kom.	priv. čin.	Židov	Višegrad

Red. br.:	Prezime i ime:	God. rođ.:	Zatvo-ren radi:	Zanimanje:	Vjera:	Mjesto rođ.:
90.	Ozmo Danijel	1912.	kom.	Ak.slik.	»	Olovo
91.	Salom Avram	1860.	kom.	posjednik	»	Sarajevo
92.	SaratlijaJanko	1900.	kom.	poljodjel.	grk. ist.	S. Hrasno
93.	Safić Petar	1916.	kom.	mehaničar	» »	Krosmaja
94.	SunarićMijo	1912.	kom.	priv. čin.	rkt.	Grahovik
95.	SarićVera	1911.	kom.	frizerka	»	Sarajevo
96.	StanišićVeljko	1895.	kom.	bravar	grk. ist.	«
97.	Sar Vjera	1923.	kom.	učenica	» »	„ »
98.	Stern (Stern) Josip	1901.	kom.	priv. čin.	rkt.	Šabac
99.	Zalcberger (Salzberger) Alfred	1910.	kom.	n »	žid. rkt.	Pale
100.	TucoJovan	1917.	kom.	tokar	grk. ist.	Bugojno
101.	TafroNurija	1919.	kom.	n	islam	Foča
102.	TomićMihajl	1912.	kom.	težak	grk. ist.	Bar
103.	Tremi Emilijan	1916.	kom.	novinar	rkt.	Drventa
104.	Tvrtković Ivica	1906.	kom.	stolar	rkt.	Kreševo
105.	Unger Zvonimir	1919.	kom.	priv. namj.	rkt.	Sarajevo
106.	Visković Anđelko	1924.	kom.	gost. nau.	rkt.	Gradac
107.	Visković Mićo	1913.	kom.	gostion.	rkt.	Gradac
108.	Visković Zrinko	1922.	kom.	konobar	rkt.	Podaci
109.	VukovićDragica	1909.	kom.	učitelj.	grk. ist.	Sarajevo
110.	VojvodićTodor	1910.	čet.	zidar	» n	Visoko
111.	Zelihić Ibrahim	1893.	kom.	domaćica	rkt.	Daruvar
112.	ZagovecAntonija	1893.	kom.	domaćica	rkt.	Daruvar
113.	Zagovec Anton	1918.	kom.	elekt.	rkt.	Sarajevo
114.	ZagovecRudi	1920.	kom.	mehanč.	rkt.	»
115.	Zujo Mustafa	1918.	kom.	bravar	islam	Stolac
116.	Nikolić Sofija	1925.	kom.	frizerka	grk. ist.	Sarajevo.

Sarajevo 16. studenog 1941.

Za Dom - Spreman!

Upravitelj Redarstva:
Ivan Tolj v.r.

BR. 338

PREDLOG ZAPOVJEDNIŠTVA 1. DOMOBRANSKOG ZBORA OD 23. NOVEMBRA 1941. MINISTARSTVU DOMOBRANSTVA ZA OBRAZOVANJE POVJERENIŠTVA ZA JAVNI RED I POREDAK ZA VELIKU ŽUPU GORA I POKUPJE RADI SPREČAVANJA ZLOČINA USTAŠA NAD PRAVOSLAVCIMA U KOTARU GLINA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
I. DOMOBRANSKOG ZBORA
Br. 645/Tajno
U Sisku, dne 23. studenog 1941. g.

U RUKE

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
/Glavni stožer/
/U RUKE GLAVARA GLAVNOG STOŽERA/.-

Prijedlog za obrazovanje povjerenstva u Velikoj župi Gora i Pokuplje.

Prema podatcima koje je prikupila Velika Župa Gora koje su dostavili zapovjednici posada Petrinja i Glina kao i po mojem osobnom saznanju, stanje u kotaru Glina je sliedeće:

18. studenog pripremni ustaški sat iz s. Maje pod zapovjedničtvom poručnika Petračića /učitelja iz Maje/ u jačini od 80 ustaša krenuo je u pravcu sela Klasnića, navodno u cilju da pronađe jednog nestalog ustašu. - Budući da su išli bez dovoljnog osiguranja, upali su kod Bjele Vode u zamku odmetnika u momentu, kada su se počeli razilaziti po seoskim kućama. - Dobili su jaku vatru sa svih strana i mogli su se izvući samo pomoću 30 oružnika, koji su na vrieme uočili situaciju. Tom prilikom imali su tri mrtva i 6 ranjena /od kojih 2 oružnika/. - Zatražili su pomoć, te su im

Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 75, reg. br. 6/3-5. Dokumenat se nalazi kao prilog uz ostale izveštaie o ustaškim zločinima u selima glinskog kotara, koje general Lakša upućuje vojskovođi i Ministarstvu domobranstva sa molbom „da mogu izvestiti nemačkog generala o ovome događaju pošto izgleda da on ima o tome točne podatke pa mu in sada ne možemo zatajiti". Ovde se misli na zločine ustaša koje ne mogu sakriti.

upućena dva ustaška sata iz Gline, koja su pročistila teren u pravcu s. Klasnići, ali nisu naišli na otpor, te su zanoćili u s. Maji.-

19. ovog mjeseca organizirana je veća akcija od strane ustaških postrojbi, koje su noću 18/19 stigle iz Zagreba i Kostajnice. U ovoj akciji učestvovalo je navodno 11 ustaških satova, 6 tenkova i odred motocikhsta. U ovoj akciji trebalo se očistiti od pobunjenika prostor Dragotina - Bijele Vode - Drenovac - V. i M. Gradac i Kozaperovica.-

Prema suglasnim izvještajima očevidaca, nije se u obće u toj akciji naišlo na prave odmetnike, već je samo pobijeno oko 800 ljudi - muškaraca, žena i djece. Sela Banski Grabovec, Dragotina, Bijele Vode i M. Gradac popaljena su. Prikupljeno je mnogo blaga i u 21 vagon otpremljeno navodno u Zagreb.-

Navodi ustaša, da su pobili 500-1000 četnika ne mogu se ozbiljno uvažiti, jer bi u tom slučaju morah biti jaki gubitci ustaša i veliki plijen u oružju, a toga u obće nema.-

Da nisu naišli na oboružane četnike, potvrdili su mi dvojica meni poznatih ustaša.-

U Petrinjskoj bolnici ima više ranjenih grčkoistočnjaka među njima jedna nožem izbodena žena, čije djete je ubijeno u naručju.

Ovakvi i slični postupci od strane ustaških postrojbi u ovom kraju izazvali su krajnje ogorčenje i revolt pučanstva, kako grčkoistočnjaka tako i Hrvata. Hrvati se punim pravom boje odmazde i nisu više sigurni za svoj život i imetak, te traže zaštitu vojske. Ogorčenje kod grkoistočnjaka je na vrhuncu, jer se ovaj nemili slučaj dogodio među njima, gdje ima veliki broj prelaznika na katoličku vjeru i jer im je opetovano garantirana sloboda i puna zaštita njihovih osoba i imetka čak i od strane najpozvanijih državnih organa. Vrlo težak utisak proizveo je ovaj događaj odmah poslie Velikodušnog prijema prelaznika od strane samog Poglavnika u Zagrebu.-

U ovom kraju stvarno postoje manje četničko-komunističke grupe, koje baziraju na Šamaricu, odnosno Petrovu Goru. Gro pučanstva je ipak ostao miran, što u buduće ne možemo očekivati, jer narod više ne vjeruje nikakvim obećanjima i izjavama. Zbog ovakvog rada ustaških postrojbi čitav ustaško nacionalni pokret u tom kraju gubi teren u širim hrvatskim masama, a da i ne govorimo o grkoistočnjacima, čije simpatije prelaze hstom na stranu odmetnika.- jsdfl ^ ^ H ^ ^ V I

Zadnji je čas da se ovakvim zulimima stane na kraj bar na Kordunu i da se u tu svrhu odredi i za Veliku Župu Gora, pa i Pokuplje, povjerenstvo za uspostavu javnog reda i poretka istog sastava kao i povjerenstvo pukovnika Mraka, koje bi odmah

bezodvlačno moralo krenuti na teren i pokušati vratiti vjeru naroda u Državu. Povjerenstvo treba izvidjeti uzroke ovog stanja, prema krivcima strogo postupiti, te da se bar donekle dade i stradalom pučanstvu i hrvatskom življu bar djelomična satisfakcija.

Saznao sam da se priprema ustaška akcija čišćenja na selo Majska Poljana /istočno od Gline/ i ako za to nema nikakove potrebe. Savezno sa brzojavkom Br. 644/Taj od danas, upućenom Predsjedničkom uredu Ministarstva hrvatskog domobranstva, molim da se svaka samovoljna napadna akcija ustaških postrojbi u ovom kraju zabrani, a da se rukovodstvo nad eventualno potrebnim akcijama povjeri isključivo domobranstvu, odnosno oružničtvu.

Stanje na području ovih župa kao i u bosanskom dielu područja ovog domobranskog sbora postaje sve teže. - Mjesta bez vojne posade prelaze milom ili silom na stranu četnika, koji po primljenim izvještajima danomice sa sve većim uspjehom pozivaju grkoistočnjake, pa i muslimane, a u najnovije vrieme i katolike na suradnju. - Na dnevnom redu su pljačke hrvatskih sela i odvođenje muškaraca u šumu. Što je još opasnije, posliednjih dana četnici u izvjestnim predjehma zapadne Bosne i u Lici pozivaju hrvatsko stanovničtvo na povratak svojim kućama obećavajući im miran život, dok će im u protivnom opljačkati i popaliti kuće. Kako su nam sada posade vrlo malobrojne, mi nemamo mogućnosti da interveniramo, pa su sela, naročito ona udaljenija od glavnih prometnih veza, gotovo sasvim prepuštena milosti i nemilosti pobunjenika.-

Napred izloženi postupci pogoršavaju stanje i u kotaru Ghna, Vrgin Most, Petrinja i Kostajnica.-

U slučaju jačeg pobunjeničkog pritiska može biti ugrožen i prostor donjeg Pokuplja i Posavine. - Ovaj Sbor za pariranje ovog međutim nema skoro nikakovih mogućnosti, jer su vojarne izpražnjene, a sve područne četne jedinice /Osim djelova 2. pješačke pukovnije u Zagrebu/ su već angažirane bilo u Bosni, bilo na osiguranju prometa.-

Molim ovaj priedlog uzeti u ozbiljno razmatranje savezno sa onim što će po istome iznjeti Poglavniku ovih dana Veliki Župan Županije Gora.-[2]

Paraf
Gen. Lakše
24./

ZAPOVJEDNIK, GENERAL
Rumi s.r.[3]

[2] Vidi dok. br. 349, 366 i dokumenat ANDH, k. 75, reg. br. 6/3-2
[3] Dragutin Rumler.

BR. 339

VRHOVNO ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO 24. NOVEMBRA 1941. DOSTAVLJA ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE IZVODE IZ NAREDBI VOJSKOVOĐE ZA POSTUPAK PRILIKOM AKCIJE ČIŠĆENJA TERENA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VRHOVNO
ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
J.S.Broj 1155/Taj.
Primljeno 24. studenoga 1941

Postupak prilikom
akcija na terenu.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE.-

SARAJEVO

U Zagrebu, dne 25. studenoga 1941.

Ministarstvo hrvatskog domobranstva sa Oper. Br. 1080/Taj. od 22. studenoga 1941. dostavilo je sliedeće:

„Vojskovođa je zapovjedio, da se u buduće prilikom izvođenja akcija na terenu postupa ovako:

1.-Svatko tko na terenu bude nađen sa oružjem, a ne pripada domobranstvu, ustašama, oružničtvu i drugim priznatim postrojbama, ima se odmah smaknuti.

2.-Nenaoružana građanska lica, koja se zateknu bez posebne dozvole na zemljištu van svojih sela, a osobito u šumama i planinama, imadu se smatrati kao jataci, te ih kao takove uhititi i uputiti u koncentracione logore.

3.-Sela iz kojih bi se pucalo na nas zapaliti.

Osim toga putem Velikih Župana objaviti će se i ova Vojskovođina zapovjed:

„Ako se u blizini nekog sela dogodi napad na domobrane ili ustaše, poštanske, suhoputne ih željezničke komunikacije ih državne ustanove, ima se dotično selo pretražiti, pa ih svih

[1] Original **u** VII, Vojni arhiv, **ANDH, k. 143, reg. br. 24/5-1.**

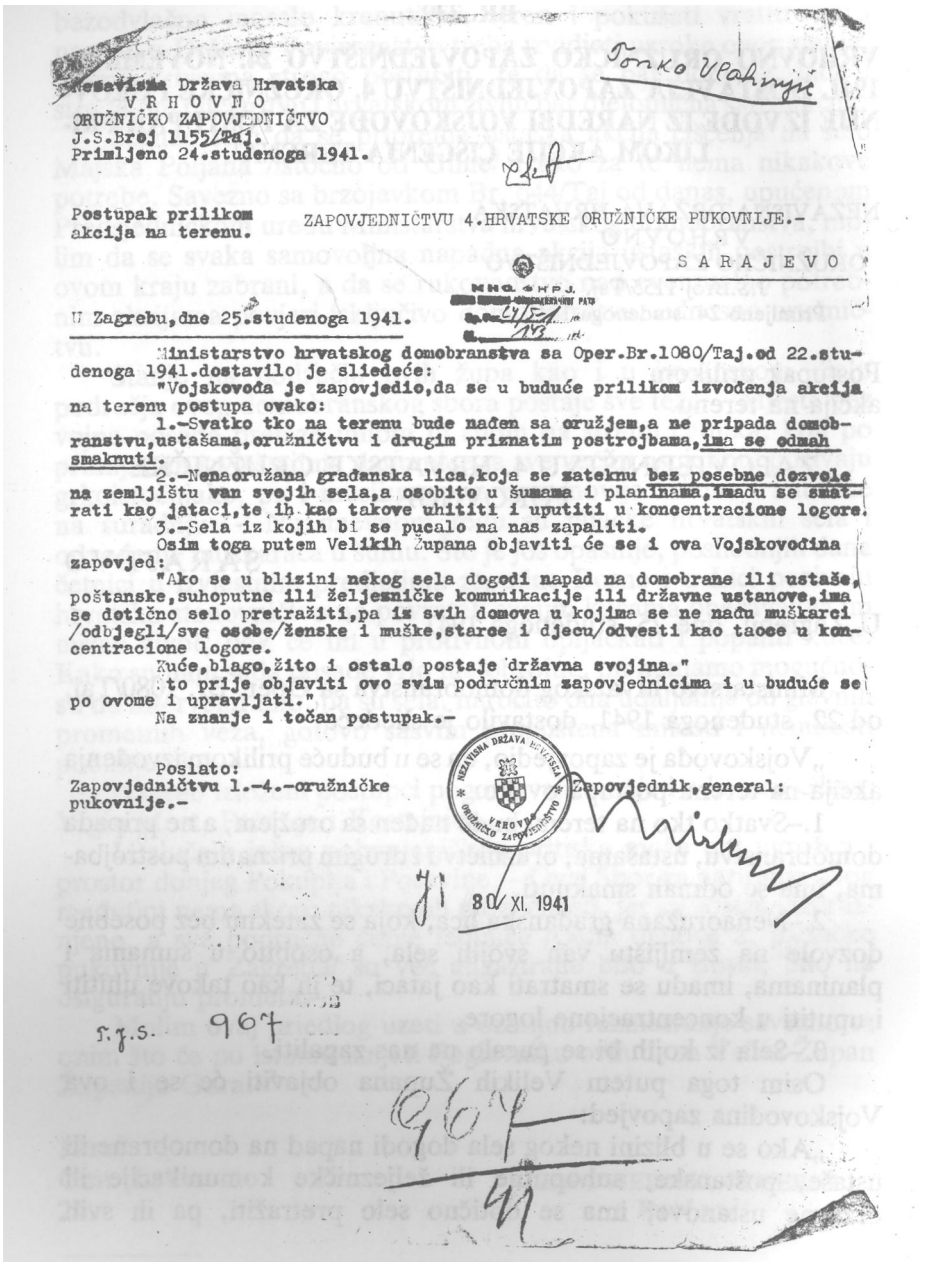

Nezavisna Država Hrvatska
V R H O V N O
ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIČTVO
J.S.Broj 1155/Taj.
Primljeno 24.studenoga 1941.

Tonko Vlahinjić

Postupak prilikom akcija na terenu.

ZAPOVJEDNIČTVU 4.HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE.-

S A R A J E V O

U Zagrebu, dne 25.studenoga 1941.

Ministarstvo hrvatskog domobranstva sa Oper.Br.1080/Taj.od 22.studenoga 1941.dostavilo je sliedeće:

"Vojskovoda je zapovjedio, da se u buduće prilikom izvođenja akcija na terenu postupa ovako:

1.-Svatko tko na terenu bude nađen sa oružjem, a ne pripada domobranstvu, ustašama, oružničtvu i drugim priznatim postrojbama, ima se odmah smaknuti.

2.-Nenaoružana građanska lica, koja se zateknu bez posebne dozvole na zemljištu van svojih sela, a osobito u šumama i planinama, imadu se smatrati kao jataci, te ih kao takove uhititi i uputiti u koncentracione logore.

3.-Sela iz kojih bi se pucalo na nas zapaliti.

Osim toga putem Velikih Župana objaviti će se i ova Vojskovođina zapovjed:

"Ako se u blizini nekog sela dogodi napad na domobrane ili ustaše, poštanske, suhoputne ili željesničke komunikacije ili državne ustanove, ima se dotično selo pretražiti, pa iz svih domova u kojima se ne nađu muškarci /odbjegli/ sve osobe/ženske i muške, starce i djecu/ odvesti kao taoce u koncentracione logore.

Kuće, blago, žito i ostalo postaje državna svojina."

to prije objaviti ovo svim područnim zapovjednicima i u buduće se po ovome i upravljati."

Na znanje i točan postupak.-

Poslato:
Zapovjedničtvu 1.-4.-oružničke pukovnije.-

Zapovjednik, general:

30 XI. 1941

r.g.s. 967

967

Faksimil dokumenta br. 339

domova u kojima se nađu muškarci /odbjegli/ sve osobe /ženske i muške, starce i djecu/ odvesti kao taoce u koncentracione logore.

Kuće, blago, žito i ostalo postaje državna svojina."

Što prije objaviti ovo svim područnim zapovjednicima i u buduće se po ovome i upravljati."

Na znanje i točan postupak.-

Poslato:

Zapovjedničtvu l.-4.-oružm2ke pukovnije.-

M.P.

Zapovjednik, general:
Milan Mizler

BR. 340

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 24. NOVEMBRA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU MJESTA SARAJEVO O ZLOČINIMA USTAŠA U SELIMA HREŠO, GORNJA BIOSKA I NEMANJIĆI[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S. Broj 1774

ZAPOVJEDNIŠTVU MJESTA

SARAJEVO.

Sarajevo 24. studenog 1941.

Dana 24. studenog 1941. izvješćen sam od zapovjednika mjesta Sarajevo brzoglasom, da zapovjedničtvo imade izvješće od častnika vojne posade „Pašino Brdo", da su ovih dana oružnici u selu Gornja Bioska kotar Sarajevo poubijali nekih 40 seljaka, a posljedica toga bila je, da su se preostali seljaci toga sela, kao i ostalih sela odmetnuli.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 50/7-4.

Istog momenta zapovjedio sam, da na lice mjesta iziđe jedna ophodnja krila Sarajeva i prema izvidima te ophodnje javljam sljedeće:

Dana 20. studenog t.g. u selo Hrešu i Nemanjiću kotar Sarajevo došlo je dva samovoza ustaša iz Sarajeva, u cilju čišćenja terena od četnika odmetnika. U selu Nemanjići ustaše su pokupih 30 lica muškoga i ženskoga spola, među kojima je bilo đece, staraca i starica te ih zatvorili u magazin Pantića Save, i iz pušaka poubijah, a zatim magazin zapalili.

Posije ovoga akta ustaše su ušle u kuću Gašića Jove pa su njega i njegovu ženu iz pušaka ubih, a sobom su poveli Jovine tri ćerke i Lopatić Petra iz sela Mokro, kotara Sarajevo, doveli ih u selo Emilovce do kuće Ibre Ramića te ih tu iz pušaka poubijah i bacili na njivu Ramićevu.

Dne 22. studenog t.g. ophodnja oružničke postaje Sarajevo naišla je na gore navedene leševe, te je brzoglasno tražila sa Vasinog Hana oružničku postaju Sarajevo, da li se ovi lješevi, koji su od strane ustaša poubijani, mogu pokopati. Ophodnji je zapovjedano da naredi nekim obližnjim seljacima da se pokopaju, pa je ophodnja pokop izvršiti dala. Za vrijeme pokapanja došao je jedan ustaški poručnik koji je htio pokop narediti.

Koji su ustaše u ovome učestvovale nepoznato je. Zna se da je među ovim ustašama bio i ustaša Ahja Čavrk iz sela Emilovaca, kotara Sarajevo.

Grko-istočnjaci sela Dolnje Bioske, Hreše, Emilovaca i Vasinog Hana, kad su saznah i vidjeli ovakav postupak od strane ustaša svi su se odmetnuli u šumu, tako da su danas ova sela potpuno pusta.

Od strane oružnika, sa ustašama koji su izvršili ova djela, nije nitko učestvovao. Oružnici su jedino pokop izvršiti dali kako je to gore rečeno.

Molim da častnik koji je podnio izvješće tome zapovjedničtvu u buduće svaki događaj provjeri i tek onda izvješće podnese.[2]

Zamjenik podpukovnik:
/Potpis nečitak/

[2] O ovim zločinima vidi dokumente ANDH, k. 200, reg. br. 20/2 i k. 142 reg. br. 34/4-1.

BR. 341

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 25. NOVEMBRA 1941 0 UPUĆIVANJU „NEPOĆUDNIH I POGIBELJNIH" OSOBA NA PRISILAN BORAVAK U SABIRNE I RADNE LOGORE[1]

ZAKONSKA ODREDBA
o upućivanju nepoćudnih i pogibeljnih osoba na prisilni boravak u sabirne i radne logore

§ 1.

Nepoćudne osobe, koje su pogibeljne za javni red i sigurnost, ili koje bi mogle ugroziti mir i spokojnost hrvatskoga naroda i tekovine oslobodilačke borbe hrvatskog ustaškog pokreta, mogu se uputiti na prisilni boravak u sabirne i radne logore. Ove logore ovlaštena je osnivati u pojedinim mjestima Nezavisne Države Hrvatske Ustaška nadzorna služba.

§ 2.

Trajanje boravka u sabirnim i radnim logorima ne može biti kraće od tri mjeseca ni duže od tri godine.

Ustaški nadzorni zapovjednik može u svako vrieme po slobodnoj razsudi pojedinoj osobi smanjiti trajanje boravka i ublažiti stepen opreza i pazke.

§ 3.

Odluka o upućivanju osobe na prisilni boravak u sabirne i radne logore, o vremenu trajanja boravka i o stepenu opreza i pazke, a prema propisima ove zakonske odredbe, donosi ustaško redarstvo kao grana ustaške nadzorne službe.

Sve uprave i samoupravne oblasti, kao i ustanove ustaškog pokreta dužne su ustaškom redarstvu preko župskog redarstva svoga područja prijaviti osobe, navedene u § 1. ove zakonske odredbe.

Proti odluci ustaškog redarstva o upućivanju na prisilni boravak u sabirne i radne logore nema pravnog lieka ni tužbe na upravni sud.

[1] „Narodne novine" od 26. XI 1941.

§ 4.

Donošenju odluke o upućivanju osoba na prisilni boravak u sabirne i radne logore ima predhoditi postupak, predviđen za upravno kazneno postupanje. Postupak provodi ustaško redarstvo neposredno ili posredno preko upravnih oblasti prve molbe.

§ 5.

Vrieme, provedeno u pritvoru upravnih oblasti i redarstva do donošenja odluke o upućivanju osobe na prisilni boravak u sabirne i radne logore, uračunava se u vrieme trajanja prisilnog boravka u logorima.

§ 6.

Ustaški nadzorni zapovjednik izdat će propisnik o ustrojstvu, poslovanju i stepenu opreza i pazke u sabirnim i radnim logorima, te o uzdržavanju osoba, upućenih u ove logore.

§ 7.

Ova zakonska odredba zadobiva pravnu moć danom proglašenja u Narodnim novinama, a provedba se povjerava ustaškom nadzornom zapovjedniku.

U Zagrebu, 25. studenoga 1941.

Poglavnik Nezavisne Države Hrvatske:
Dr Ante Pavelić, v.r.

Broj: CDXXIX-2101-Z-1941.

Ministar pravosuđa i bogoštovlja:
Đr Mirko Puk, v**.r.**

BR. 342

OKRUŽNICA ZAPOVJEDNIŠTVA USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE SVIM VELIKIM ŽUPAMA O POSTUPKU SA OSOBAMA KOJE SE UPUĆUJU U RADNE I SABIRNE LOGORE[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE

Prs. broj: 12473/41.
Predmet: Postupak sa osobama koje se upućuju u radne i sabirne logore.

VELIKIM ŽUPAMA SVIMA
REDARSTVENOJ OBLASTI ZA GRAD ZAGREB

Zakonskom odredbom od 25.XI.1941.[2] broj CDXXIX-2101-Z.p. 1941. o upućivanju nepoćudnih i pogibeljnih osoba na prisilni boravak u sabirne i radne logore određeno je, da odluku o upućivanju u logore donosi Ustaško redarstvo /§3./.

Radi jednoličnog postupka u tim predmetima upućuje se Naslov, da županskim redarstvenim oblastima i svim podređenim upravnim oblastima prvo molbe svog područja uputi okružnicu, u kojoj će odrediti postupak prema ovim smjernicama:

Iz §3 navedene zakonske odredbe označenih oblasti i ustanove, uputiti će obrazloženu prijavu županskim redarstvenim oblastima glede osoba naznačenih u §1. - Županske redarstvene oblasti dostaviti će takovu prijavu USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI URED I /Ravnateljstvo ustaških redarstva N.D.H.-Zagreb, Petrinjska ul. 7/IV./, koje će prema pojedinom slučaju voditi postupak predviđen u § 4. navedene Zak. odredbe ili upraviti nalog prvomolbenim upravnim oblastima, da one provedu propisani postupak.

Županske redarstvene oblasti prije nego dostave takovu prijavu UNS-u - uredu I mogu i same provesti postupak, koji je predviđen za upravno kazneno postupanje ili naložiti takav postupak prvomolbenim upravnim oblastima ako prijava podnešena po oblastima iz § 3 nije jasno ili dovoljno obrazložena.

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 172. reg. br. 43/1 i reg. br. 2/1-1.
[2] Vidi dok. br. 341.

Župske redarstvene oblasti podnijeti će UNS-u Uredu I prijedlog o prisilnom boravku u logoru, nakon naprijed navedenog postupka prema tiskanici /Obrazac L 1/, te će UNS Ured I donieti konačnu odluku. U takovom prijedlogu osvrnuti će se Župska redarstvena oblast na rezultat postupka, te ujedno navesti politički i moralni predživot osobe koja se ima uputiti u logor. Isto tako treba navesti nadnevak pritvaranja takove osobe kod upravnih ili redarstvenih oblasti.

Prijava i prijedlog mogu biti proviđeni obrazloženim mišljenjem prvomolbenih oblasti ili župskih redarstava o trajanju prisilnog boravka neke osobe u sabirnom ili radnom logoru.

Prijedlog na tiskanici /obrazac L 1/ ispunjuje se u četiri jednoglasna primjerka, od kojih jedan ostaje kod oblasti koja predlaže upućivanje u logor a tri primjerka šalju se UNS-u /Ravnateljstvu ustaških redarstva./.

Sav trošak upravnog postupka kao i uzimanje svjetlopisa dotične osobe pada na teret osobe koja se ima uputiti u logor izim, ako po postojećim zakonskim propisima takova osoba može dokazati da uživa siromašno pravo.

Na temelju prijedloga o upućivanju u logor donijeti će UNS Ured I konačnu odluku, protiv koje nema pravnog lijeka /§ 3/ te će takova odluka biti dostavljena predlagatelju, stranci tj. osobi koja se upućuje u logor, izvršitelju odluke tj. Župskoj redarstvenoj oblasti i sabirnom odnosno radnom logoru. Odluci o upućivanju u logor priklopiti će UNS ured I i uputnicu, bez koje Zapovjedništvo logora neće primiti nijednu osobu. Kada zapovjedničtvo Logora primi upućenu osobu izdati će o primitiku potvrdu onoj oblasti koja je određena kao i izvršitelj odluke.

Župske redarstvene oblasti voditi će za svoje područje očevidnik osoba upućenih na prisilni boravak u logoru.

Iako je isključen pravni lijek protiv odluci o upućivanju u logor, podnašati će razne osobe molbe, kojima će moliti puštanje iz logora ih shčno, pa se stoga upozoruje, da takove molbe moraju biti predane kod prvomolbenih upravnih oblasti, te moraju biti propisno biljegovane.

Takove molbe uzeti će prvomolbene upravne oblasti u postupak i ovjeroviti i potvrditi navode molbe, a onda ih dostaviti putem župskih redarstvenih oblasti Zapovjedničtvu Ustaške nadzorne službe. Župske redarstvene oblasti odrediti će možebitnu nadopunu potvrde prvomolbenih upravnih oblasti, te će označiti

broj i nadnevak odluke UNS - Ureda I. Molbe koje bi bile podnešene izravno UNS-u vratiti će se na naprijed navedeni postupak.

Sa naprijed navedenim radom započeti će se od 1 siječnja 1942 god.

Potrebne tiskanice podići će se kod UNS-a - ureda I /ravnateljstvo Ustaških redarstava NDH - Zagreb - Petrinjska ul. 7/IV/, te će stoga Vehke Župe najkasnije do 20.XII. 1941 uputiti jednu povjerljivu osobu UNS-u sa izričitim nalogom na podignuće tih tiskanica.-

Za dom spremni!

ZAPOVJEDNIK
Eugen Kvatemik v.r

Da je prepis vjer-an svome izvorniku za službenu upotrebu ovjerovljava

M.P.

TAJNIK UNS:
Josip Turković

BR. 343

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE SEMIZOVAC OD 25. NOVEMBRA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O ZLOČINIMA USTAŠA I DOMOBRANA NAD MEŠTANIMA SELA MALEŠIĆA I BIOČE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA
Broj 1532
25-XI. 1941 god.
Semizovac

Izveštaj o radu
na terenu dostavlja.

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
SARAJEVO.
(J.S.)

Dana 25 Studenog 1941 god. sa odjelom oružnika i domobrana ove postaje u jačini od 8 oružnika i 12 domobrana pod vodstvom narednika Pere Marića izvršen je pretres terena u selu Malešićima i Bioči, gdje je vršena akcija od strane ustaša i domobrana na dan 10 i 12 Studenog 1941 god. Prilikom pretresa nije bio sukob sa četničko-komunističkom bandom, niti se je moglo primjetiti da ih u ovom kraju imade.

Na području sela Malešića i Bioče ustanovljeno je da je prilikom vršene akcije na 10 i 12 studenog t.g. zapaljeno 30 domova i 40 štala, poginulo je oko 100 osoba muškaraca, žena i djece i otjerano je iz ovih sela oko 150 goveda, 200 ovaca, 10 svinja, 20 konja i uništeno veća količina ljudske i stočne hrane.

Stanovništvo koje je nastradalo od navedene akcije od paljevine smjestilo se je u kuće svojih susjeda i bliži srodnika koji nisu nastradali od paljevine.

Po izjavi pouzdanih osoba četnici su se iz ovih sela razbježali i da je veći broj prešao na desnu stranu rijeke Bosne prema Okruglici, samo da je još ostao u ovom kraju Blagoje Čabak i Miloš Skočo oba iz Bioče, općine Rajlovačke, kotara Sarajevskog, koji se viđaju da se kreću između Trešnjice i Kralupa.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 142, reg. br. 38/4-1 i k. 155, reg. br. 50/2a-l.

Lješevi koji su poubijani i zapaljeni svi su sahranjeni, imena poginulih nisu još ustanovljena što za iste nema točnih podataka jer je veći broj mještana i rodbine istih razbježah u razna mjesta' što će se ovo u što kraćem vremenu ustanoviti.

S molbom na znanje.

DOSTAVLJENO:
Kotarskoj oblasti Sarajevo.
Krilnom zapovjedništvu i oružničkom vodu Sarajevo.

Zapovjednik postaje
Oružnički narednik
Pero J. Marić

BR. 344

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA BILEĆA OD 27. NOVEMBRA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O ISKOPAVANJU, PRENOSU I SAHRANI 140 LEŠEVA PRAVOSLAVACA U NEVESINJU[1]

ORUŽNIČKO KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO
Taj. Broj 787
27 studenog 1941 god
u Bileću

Iskopavanje i prenos
lješina grkoistočnja-
ka izvještava.-

ZAPOVJEDNIČTVU 4 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO:

Dana 19, 20. 21 i 22. studenog 1941. godine po odobrenju Tahjanskih vojnih vlasti vršeno je iskopavanje, prenos i sahrana lješina grkoistočnjaka koji su bih ukopani u bašči postaje Nevisenja, kao i u dvorištu domobranske vojarne.

Svega je iskopano 140 lješina i sahranjeno u grko-istočno groblje u Nevesinju.-

U bašči postaje Nevesinje pronađeno je u dvije rupe 25 lješina.-

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 29/7-1 k. 189, reg. br. 60/7, 48/8-1 i 25/7-2.

Sahrani su prisustvovali Talijanski vojnici, na čelu sa nekoliko časnika, a i Talijani su održavali red.-

Sve je svršeno u redu i miru.

Sahrana je vršena bez svečenika.

Među grko-istočnj acima poslie ovoga, vlada veliko neraspoloženje i otvoreno priete Hrvatima obiju vjeroispovjesti, a naročito je pala krivica na oružničtvo, jer grko-istočnjaci govore da je sve vršeneno u vojarni oružničke postaje.-

Pronađeni lješevi su svi iz Nevesinja i okoline.

Prednje dostavljam s molbom na nadležnost.-

RAZASLATO:
OPČEM UPRAVNOM POVJERENIŠTVU SUŠAK,
kod druge armate talijanske vojske.

Zapovjednik, podpukovnik.
/potpis nečitak/

BR. 345

DEPEŠA 2. DOMOBRANSKOG ZBORA OD 28. NOVEMBRA 1941. VOJSKOVOĐI KOJOM SE TRAŽI NAREĐENJE ZA STREUANJE TALACA[1]

BRZOJAVKA

Iz Broda odpravljena 28/XI.1941. g. u 13.30

SADRŽAJ DEŠIFRATA
VOJSKOVOĐI
I
MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
Glavni Stožer

Molim izhodite strieljanje taoca zbog napada kod Hrvačanina, zbog napada na Koraj, južno od Brčka kao i zbog napada na kamenolom kod Sirača južno od Daruvara.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 4, reg. br. 28/1-4.

Molim objaviti strieljanje taoca plakatama i u novinstvu.

OP.BR.160

II. DOMOBRANSKI ZBOR

Dešifrirao:
Poručnik korvete
/Paraf/

BR. 346

IZVEŠTAJ VOĐE KRSTAREĆEG ODJELA ORUŽNIČKE POSTAJE VAREŠ OD 28. NOVEMBRA 1941. O AKCIJI ČIŠĆENJA TERENA VAREŠA I BREZE I PALJENJU KUĆA PRAVOSLAVNOG ŽIVLJA[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 976/J.S.

Izvješće sa terena
0 čišćenju odmetnika.

Sarajevo, 2. prosinca 1941.

Vođa krstarećeg odjela sa područja oružničke postaje Vareš sa spisom broj službeno od 28. studenog 1941. izvješćuje:

„Dana 26. studenog 1941. krenuo sam sa krstarećim odjelom oružnika u sastavu vojske iz Vareša, a kojoj je bio vođa poručnik Papadopala Vjekoslav koji je imao pismeni plan ugovoren sa Ustaškim povjerenikom za Bosnu i Hercegovinu g. Francetićem radi čišćenja područja postaje Vareš i Breza, kotara Visoko.

Sa oružnicima u sastavu vojske i milicije, po zapovjedi navedenog vojnog zapovjednika, krenuo sam lijevim krilom preko šume Zvijezda prema mjestu Zubata Ravno, dok su Ustaše zauzeli sela Brgule, Šikulje, Žižci, Karići, Pajtovići, Letovci, Čamovine 1 Toljanak prema Okruglici. Ustaše čim su došli pod selo Brgule,

[1] Originai **u** VII, Vojni arhiv, **ANDH, k. 143-b, reg. br. 30(36)78-1.**

bili su po četnicima kako iz Rovova tako i iz kuća puščanom vatrom napadnuti.

Krstareći odjel oružnika pojačan milicijom i domobranima kojima je zapovjedao poručnik g. Francetić, pretresali su šumu Zvijezda samim grebenom, dok je poručnik Papadopulo vršio pretres terena dolinom ispod grebena, gdje je naišao na četničku stražu i puščanom vatrom napadnut, našto je i sama vojska vatru iz pušaka i mitraljeza prema četnicima otvorila. Zatim smo krenuli šumom Zvijezda prema ugovorenom mjestu selu Žubeta-Ravna.

Kod samog „vojnog groba" u šumi Zvijezda bilo je ponovo lijevo krilo koje mu su bili na čelu oružnici od četnika jakom vatrom napadnuto. Oružnici, domobrani i milicija, vatrom je odgovorila tako da su se četnici povukli i dali u bjegstvo, prema selu Žubetima Okruglica. Ovom prilikom od strane oružnika kao i domobrana mrtvih a niti ranjenih bilo nije.

Krstareći odjel oružnika i domobrana prošavši kroz šumu Zvijezda došao je u selo Žubetu u 15 sati istog dana, od kuda je štitio napredovanje Ustaša.

Ustaše koji su na desnom krilu vodili bitku sa četnicima palili su sve kuće u navedenim selima Grko-istočnog življa, jer su četnici iz kuća na njih pucali i povlačili se prema Okruglici. U noći 27. studenog oko 2 sata napadnuti su Ustaše po četnicima jačim snagama. U toku te borbe Ustaše su imah 2 mrtva i 9 ranjenih.

Sa krstarećim odjelom oružnika krenuo sam kroz sela koja su po Ustaškim organima zapaljena, ali u navedenim selima nije se moglo primijetiti nikoga, jer su ih Ustaše rastjerali i poubijah.

Mnogo stoke od seljaka kojima su kuće i štale pogoijele dotjerano je u Vareš, gdje je predano upravitelju stočarske ispostave.

Selo Žubeta koje je naseljeno samim muslimanima izselilo se u katoličko selo Daštansko, kao i u Vareš, jer prieti opasnost od četnika kojih imade još u šumama i oko Okruglice, da im nebi kuće popalili pa i njih same ubili (poubijah).

Prednje se dostavlja sa molbom na znanje.

RAZASLATO:
Vrhovnom oružničkom zapovjed-
ničtvu i Ravnateljstvu za
javni red i sigurnost

Zapovjednik, pukovnik:
Pav.[1]

[2] Pavelić Krešimir.

BR. 347

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKE POSTAJE GORNJI PODGRADCI OD 30. NOVEMBRA 1941. O AKCIJI ČIŠĆENJA SVOGA PODRUČJA I ZLOČINIMA USTAŠA U SELIMA MILOŠEVO, SOVJAK I JABLANICA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO
3. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S.Broj 579/Taj.

Izvješće o čišćenju pobunjenika, od strane naših vojnih i ustaških snaga.-

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIČTVU

Z A G R E B . -

Banja Luka, 3. prosinca 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Gornji Podgradci sa spisom Taj. Broj 32 od 30. studenog 1941. izvješćuje:

„Dne 25. i 26. studenog 1941. godine, vršeno je čišćenje pobunjenika na području ove postaje od strane naše vojske i ustaša.

Nastup vojske kroz područje ove postaje i naseljena sela, bio je u potpunom redu, tako da se od strane pučanstva kuda je vojska prošla, na njezin postupak nitko ne pritužuje, pa su seljaci odnosno pučanstvo sa postupkom vojske ostali potpuno zadovoljni.-

Nastup ustaških jedinica poslije vojske kroz sela: Miloševo, Sovjak i Jablanicu područje ove postaje, kotar Bos. Gradiška, bio je što su ustaše kroz navedena sela nakupili oko 200 seljaka, poveli ih sa sobom do sela Jablanice, naterali ih u vodu, i tu ih oko 170 potukli, među kojima je poginulo najviše ispravnih građana iz sela Miloševa, i Sovjaka koji su bih u svemu zadovoljni sa Hrvatskom Državom i njenim vlastima.-

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 61-a, reg. br. 11/10. O ovim zločinima nalaze se podaci i u dok. k. 51, reg. br. 6/4.

Među poginulim ubijena su i dva brata Ugrenović Dragutina iz Miloševa, kojega je naša vlast poslije stradanja Podgradaca od pobunjenika, postavila za načelnika općine u Podgradcima i povjerila mu osnivanje ponovno općine, koji se je sa puno volje primio dužnosti koju mu je vlast povjerila. Od poginule mu braće bio je jedan bivši aktivni Jugoslovenski kapetan, koji je tražio da se ga vrati u našu vojsku. Ispravnost načelnika Ugrenovića prema Državi Hrvatskoj vidio sam sada u tome što i poslije ovoga događaja u svome jednome pismu koje je poslao ovoj postaji završava isto sa pozdravom ZA DOM SPREMAN! i pored toga što je zakopao svoja dva brata, više rođaka i prijatelja, kao ispravni do sada građana Srba i da se još do sada nije odmetnuo u šumu među pobunjenike, i ako bih sa sobom povukli ne samo cijelo selo svoje, nego i većinu iz drugih sela.

Seljaci pomenutih sela kao i svi oni koji za ovaj postupak čuju, izgubili su više, svako povjerenje u našu vlast koja ih je uvjeravala, „da se nikom ništa koje ispravan nesmije dogoditi" a ovo su pripovjedali najviše oružnici koji najviše dolaze u dodir sa narodom i narod uvjeravah u istinu i prava koja im se daju, i sami su time uvidjeh da ih vlast štiti bez razlike na vjeru, a sada više u nikoga nemaju povjerenja pošto su životima stradali nevino-nedužni ljudi, a lopove i nevaljalce oni su sami osuđivali.-

Poslije ovoga događaja sve se je razbježalo od svojih kuća-domova tako da kada se koga potražuje, nemože se ga više pronaći, niti više ma kome vjeruju ako im se kaže da se nikoga ne boje i ne bježe od svojih kuća-domova.

Drugi postupak ustaša kada su 26. studenog 1941. u veče stigli u selo Gornje Podgradce, nastavili su nemilosrdnu pljačku do čega su god došh, naročito hranu, nastala lomljavina po kokošinjcima, kokoši isterivah i klali svinje, odnosili košnice sa pčelama i tamanili ih radi meda, naterivah siromašno i oskudno stanovništvo sa puškom u rici bez razlike na vjeru, da im mora dati i spremati jelo, osim ovoga provaljivah u razne stanove Našičke pilane u kojima je još bilo vriednostnih stvari, te i ovo polupali i oštetili u najvećoj mjeri, pa su se ovakovim svojima radom pučanstvu učinili velike štete radi čega su već nekoji od građana poslali žalbe neposredno Poglavniku u Zagrebu, jer da ovakovog nešto ni od četnika nisu doživjeli, pa pučanstvo ovakov njihov postupak strogo osuđuje da su došh samo u pljačku, a niti jednoga četnika nijesu ni vidjeh a kamoli ubili ih uhvatili.-

Za sprečavanje ovih zločina bio sam nemoćan da spriječim, pošto oni nikoga ne poštivaju i mogu raditi što hoće, radi čega

su i sa vojskom u Podgradcima dolazili u sukobe koja im je ovo spriječavala.

Prema napried iznetom i postupkom ustaških jedinica koje su vršile čišćenje pobunjenika na području ove postaje, javna sigurnost, red i mir na području ove postaje sada je kud i kamo pogoršan nego je do sada bio, pošto četničke bande nisu razbijene, niti u opće dirnute, ostale su i dalje, a narod ovim opazio slabost i nemoć vlasti."[2]

Dostavljam prednje izviješće s molbom na uvid i nadležnost.

Molim nadležne da se po ovome povedu izvidi i sa krivcima postupi po zakonu-

RAZASLATO:
Vrhov. oružnič. zapovjedničtvu,
Ravnat. za jav. red i sig. Zagreb,
Banjalučkom voj. zdrugu B. Luka,
Zapov. II. voj. zbora Brod na Savi i
Povjer. za usp. j. reda i por. B. Luka.

ZAPOVJEDNIK, PUKOVNIK:
M.P. Novak puk.[3]

[2] Vidi dok. br. 348.
[3] Viktor Novak.

BR. 348

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKE POSTAJE ORAHOVO OD 1. DECEMBRA 1941. O ZLOČINIMA USTAŠA U SELIMA SOVJAK I MILOŠEVO[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO
3. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S.Broj 585/Taj.

Izvješće o pogibiji
seljaka u Jablanici.

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIČTVU

Z A G R E B . -

Banja Luka, 4. prosinca 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Orahovo sa spisom Broj 184/Taj. od 1. prosinca 1941. izvješćuje:

„Dne 30. studenog 1941. prema usmenoj brzojavnoj zapovijedi kotarskog predstojnika u Bos. Gradišci od 29. studenog t.g. u selu Trebovljanima i Bistrici, kotar Bos. Gradiška ustanovio sam:

Dne 25. studenog 1941. neke ustaške satnije istoga dana oko 15 sati, došle su u selo Sovjak i Miloševo, kotar Bos. Gradiška, te iz sela Sovjaka pokupili 57 a iz Miloševa 50 osoba i to: većinom dječaka od 12 do 15 godina, koje su 26. studenog 1941. oko 6 sati u jutro u rijeki Jablanici iz strojnih pušaka poubijali i sa noževima poklali.

25. studenog 1941. ustaše su naišle pored groblja u selu Miloševu, gdje su ondašnji seljaci nekoga sahranjivali, te su sve seljake kojih je na pogrebu bilo (oko 20) pokupili i mrtvaca nesahranjena ostavili, te iste u Jablanici poubijali.

Istoga dana ustaše su iz sela Orahova, Bistrice i Trebovljana, kotar Bos. Gradiška, sa sobom kao vodiče odveli 7 seljaka grkoistočnjačke vjere, koje su na isti način, u Jablanici poubijali i to većinom sasvim siromašnih i mirnih seljaka.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k.61-a, reg. br. 12/10-1.

Radi ovoga slučaja kod Hrvatskog naroda zavladala je zabrinutost i strah a kod grko-istočnjaka vehko uzbuđenje i uznemirenost.

Građani općine Orahovac i Bistrice bez razhke na vjeru do danas su bili vrlo mirni i pošteni seljaci, osim jednog koji se je od prije izvjesnog vremena nalazi u pobunjeničkoj bandi i taj je kao odpadak među seljacima još iz ranijih godina.

Prema dobivenim uputstvima od kotarskog prestojnika podučio sam i posavjetovao seljake da budu mirni i da se zadrže kod svojih kuća, da im se ništa neće dogoditi i da vjeruju u zaštitu vlasti i zakona."[2]

Dostavljam prednje izvješće u vezi izvješća ove pukovnije J.S.Broj 579/Taj. od 3. prosinca 1941. s molbom na znanje i nadležnost.

RAZASLATO:
Vrhov. oružnič. zapovjedničtvu,
Ravnt. za jav. red i sig. Zagreb,
Banjalučkom voj. zdrugu B. Luka,
Zapov. II voj. zbora Brod na Savi
Povjer. za uspost. j.r. i por. B. Luka

ZAPOVJEDNIK, PUKOVNIK;
M.P. Novak puk.[3]

[2] Vidi dok. br. 347.
[3] Viktor Novak.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO
3.ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S.Broj 585/Taj.

Izvješće o pogibiji seljaka u Jablanici.

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIČTVU

Banja Luka,4.prosinca 1941.

Z A G R E B .-

Zapovjednik oružničke postaje Orahovo sa spisom Broj 184/Taj.od 1.prosinca 1941.izvješćuje:

"Dne 30.studenog 1941.prema usmenoj brzojavnoj zapovijedi kotarskog predstojnika u Bos.Gradišci od 29.studenog t.g.u selu Trebovljanima i Bistrici,kotar Bos.Gradiška ustanovio sam:

Dne 25.studenog 1941.neke ustaške satnije istoga dana oko 15 sati,došle su u selo Sovjak i Miloševo,kotar Bos.Gradiška,te iz sela Sovjaka pokupili 57 a iz Miloševa 50 osoba i to: većinom dječaka od 12 do 15 godina,koje su 26.studenog 1941.oko 6 sati u jutro u rijeki Jablanici iz strojnih pušaka poubijali i sa nišanima poklali.

25.studenog 1941.ustaše su naišle pored groblja u selu Miloševu,gdje su ondašnji seljaci nekoga sahranjivali,te su sve seljake kojih je na pogrebu bilo /oko 20 / pokupili i mrtvaca nesahranjena ostavili,te iste u Jablanici poubijali.

Istoga dana ustaše su iz sela Orahova,Bistrice i Trebovljana,kotar Bos.Gradiška,sa sobom kao vodiče odvели 7 seljaka grkoistočnjačke vjere,koje su na isti način,u Jablanici poubijali i to većinom sasvim siromašnih i mirnih seljaka.

Radi ovoga slučaja kod Hrvatskog naroda zavladala je zabrimutost i strah a kod grko-istočnjaka veliko uzbuđenje i uznemirenost.

Gradjani općine Orahovo i Bistrice bez razlike na vjeru do danas su bili vrlo mirni i pošteni seljaci,osim jednog koji se je od prije izvjesnog vremena nalazi u pobunjeničkoj bandi i taj je kao odpadak medju seljacima još iz ranijih godina.

Prema dobivenim uputsvima od kotarskog prestojnika poučio sam i posavjetovao seljake da budu mirni i da se zadrže kod svojim kuća, da im se ništa neće dogoditi i da vjeruju u zaštitu vlasti i zakona."

Dostavljam prednje izvješće u vezi izvješća ove pukovnije J.S.Broj 579/Taj.od 3.prosinca 1941.s molbom na znanje i nadležnost.

RAZASLATO:
Vrhov.oružnič.zapovjedničtvu,
Ravnt.za jav.red i sig.Zagreb,
Banjalučkom voj.zdrugu B.Luka,
Zapov.II.voj.zbora Brod na Savi
Povjerenstvu uspost.j.r.i por.B.Luka

ZAPOVJEDNIK,PUKOVNIK;

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
6. XII 1941
VRHOVNO ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
T. Broj 1334 J. S.
Primljeno 6. XII 1941

M I N I S T A R S T V U

./.

Faksimil dokumenta br. 348

BR. 349

ZAHTEV NEMAČKOG GENERALA GLEZA U ZAGREBU OD 3 DECEMBRA 1941. MINISTARSTVU DOMOBRANSTVA DA MU SE DOSTAVE PODACI O UBISTVU 800 MUŠKARACA, ŽENA I DECE I PALJENJU SELA U REONU PETRINJE OD STRANE USTAŠA[1]

Nemački general u Zagrebu Zagreb, 3.12.1941.

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA

Zagreb

Prema izveštajima koje sam službeno primio sa više strana ubijeno je navodno 19.11. u jednoj akciji radi odmazde i čišćenja u rejonu jugozapadno od Petrinje 800 muškaraca, žena i dece, zapaljeno više sela i mnogobrojna stoka transportovana u Zagreb.[2]

Pošto se rejon nalazi u nemačkoj okupacionoj zoni i takve akcije po pravilu obično imaju za posledicu proširivanje ustaničkog pokreta, molim za, iz odgovornosti nemačke okupacione trupe koja proizilazi prema meni, brzo i pobliže saopštenje o u početku dotaknutim događajima.

Nemački general u Zagrebu
Glez (Glaise)
general-major •

Očev.br. 4481/taj.

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH, k 75, reg. br. 6/3-3.
[2] Vidi dok. br. 338, 366 i ANDH, k. 75, reg. br. 6/3-2.

BR. 350

ZAKONSKA ODREDBA POGLAVNIKA OD 4. DECEMBRA 1941. O UKIDANJU JULIJANSKOG KALENDARA NA PODRUČJU NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE[1]

ZAKONSKA ODREDBA
o ukidanju Julijanskog kalendara

§ 1.

Danom 5. prosinca 1941. ukida se na području Nezavisne Države Hrvatske Julijanski kalendar i uvodi Gregorijanski, gdje do sada nije vriedio.

§ 2.

Od dana 5. prosinca 1941. sve će se svetkovine, kako nepomične tako i pomične, t.j. Uskrs i blagdani, o njemu ovisni, svetkovati prema Gregorijanskom kalendaru.

§ 3.

Ova zakonska odredba zadobiva pravnu moć danom proglašenja u Narodnim novinama.

U Zagrebu, dne 4. prosinca 1941.

Poglavnik
Nezavisne Države Hrvatske:
Dr. Ante Pavelić v. r.

Broj: CDXLII-2157-Z-1941.

Ministar pravosuđa i bogoštovlja:
Dr. Mirko Puk v. **r.**

[1] Narodne novine od 4. XII. 1941.

BR. 351

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 1. DOMOBRANSKOG ZBORA ZA DRUGU POLOVINU NOVEMBRA 1941. GLAVNOM STOŽERU O OPŠTOJ UNUTRAŠNJOJ I SPOLJNOJ SITUACIJI, STANJU U VOJSCI SA PODACIMA 0 RASPOLOŽENJU STANOVNIŠTVA, POSEBNO PRAVOSLAVACA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Zapovjedničtvo I. Domobranskog Sbora
Br. 848/Taj.
dne 4.XII.1941

Predmet: Izvještaj doglasne službe za drugu polovinu mjeseca studenog.

1). Mindom. Gl. St. - Očev. odjel,
2). Zapovjed. II. III DS. na znanje,

TAJNO

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA.
Glavni stožer-očevidni odjel.

Na temelju zapoviedi Ministarstva Hrvatskog Domobranstva Glav. Stožer - Očv. Odjel - Očv. Br. 4163/1. Taj. od 17 studenoga 1941, dostavljam izvješće doglasne službe za drugu polovicu mjeseca studenoga u sliedećem:

I. OPĆA UNUTARNJA SITUACIJA.

1). - RASPOLOŽENJE NARODA:

HRVATI: raspoloženje hrvatskog naroda, osobito rimokatolika prema Državi, Poglavniku i ustaškom pokretu je dobro, samo se kod istog osjeća zabrinutost zbog neprekidne pobunjeničke akcije, koja uprkos preduzetih protivmjera od strane vojno-ustaško-oružničkih snaga uzima sve širi opseg.

Među pučanstvom pograničnog hrvatskog kraja, koje je podpalo pod Italiju, vlada veliko nezadovoljstvo, takorekuć pobu-

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 61-a, reg. br. 54/8-1, 2, 3.

na, jer Italijani sa njima slabo postupaju, a ishrana gotovo nikakova, što može dovesti do teških poslijedica, jer se to pučanstvo u očaju pridružuje četničko-komunističkim bandama.

Narod tih krajeva, osim manjeg broja, koji simpatizira komunizam, dobro je raspoložen prema N.D.H., ali neraspoložen radi prisustva Itahjanske vojske, koji su slabo zauzeti oko uspostave reda u ugroženim krajevima.

Raspoloženje Hrvatskog stanovništva u Međimurju prema Mađarskim vlastima, još uvijek je slabo. Narod reagira na nečovječni i grubi postupak Mađarskih okupatorskih vlasti i otuda mnogo trpi.

Osim toga na tome području pred izvjesno vrijeme vršena su uhapšenja u većem razmjeru, a u Štrigovi uhapšen je apotekar, jedan trgovac i jedan seljak. Isti su otpremljeni u Mursku Sobotu u zatvor, navodno radi komunizma i radi uvrijede Mađarske Države, te mađarskih vodećih ličnosti.

Na rimokatoličkom groblju u Čakovcu razbijen je nadgrobni spomenik Novaka Ive.

Generalni vikar g. Rodić dobio je 15 listopada o.g. pismenu razrješnicu od prisege Mađarskim vlastima za sve međimursko svećenstvo, koje je bilo prisiljeno istu položiti. On je to saopćio svima zainteresiranim. Povodom toga došlo je do demonstracija Čakovačke ulice, koja je prijetila Hrvatskom svećenstvu, da će ih sve natjerati u Dravu.

2. studenoga bila je najavljena t.zv. Hrvatska misa na kojoj bi se pjevale crkvene pjesme na hrvatskom jeziku. Za vrijeme početka službe Božje došh su na kor župne crkve pjevači novoosnovanog društva Zrinjski i potjerali hrvatske pjevače sa kora, uslijed čega je narušen mir, te je svećenik bio prisiljen napustiti dalje služenje Sv. Mise.

Tvornica čarapa Graner i tvornica trikotaže King u Čakovcu imadu od vremena Mađarske okupacije u Međimuriju uslijed poraslih upravnih troškova (komesar, otvaranje kancelarije u Budimpešti i dr.) deficit od 200000 pöngi. Kako upućeni tvrde, radi se na sustavnom zaduživanju ovog poduzeća, što ide u prilog novoosnovanom poduzeću u Mađarskoj i što će u slučaju ponovnog pripojenja Međimurja Hrvatskoj imati za poslijedicu, da bi mađarske banke, koje finansiraju poduzeće, imale potraživanja od N.D.H.

Vojni komesar u pomenutom poduzeću je Čeke Zoltan, dok je poslednjih dana imenovan nadkomesarom za čitavo Međimurje Rušay Ištvan.

Hrvatskom dielu stanovničtva uskraćuju se karte za živežne namirnice. Nezadovoljstvo stanovništva počelo je iz dana u dan rasti. Ciene živežnih namirnica skaču. Radničke nadnice iste su kao prije godinu dana. Seljačtvo je nezadovoljno zbog maksimiranja cijene seljačkih proizvoda, te prijeti obustavom donošenja na trg svojih proizvoda. Velike količine živežnih namirna otpremaju se u unutrašnjost Mađarske.

Međimurski mladići, koji služe rok u mađarskoj vojsci, žale se na postupak svojih nadređenih starješina i tvrde, da se sa njima nečovečanski postupa. Tuže se na batine i slabu hranu.

Uobće stanovničtvo u Međimurju mnogo trpi od bezakonja i osvetničkog postupka mađarskih vlasti, u čemu se naročito ističe načelnik općine Prelog Josip Kos, koji se svakome osvećuje za koga posumnja da ne simpatizira mađarske vlasti.

U odnosu na obće raspoloženje Hrvata primjećuje se da u kotaru Koprivničkom i Sisačkom većina pristalica H.S.S. stoje po strani, ne preduzimaju ništa, ali međusobno drže stalnu vezu i ne oduševljavaju se za ustaški pokret, sabotiraju sve mjere, koje poduzmu vlasti glede racionaliziranja živežnih namirnica i zato cijene unatoč maksimiranja stalno rastu. Dakle vode prikrivenu borbu na ekonomskom polju.

Grčko-istočnjački je živalj u glavnome može se reći neprijateljski raspoložen prema N.D.H. i Poglavniku, a osobito prema ustaškom pokretu i njegovim dužnostnicima. Ovo najbolje dokazuje činjenica, da ovaj živalj bez mnogo razmišljanja na posljedice, koje će ga snaći, napušta svoje domove i obitelji i pridružuje se pobunjenicima.

Grčko-istočnjaci koji žive na dielu teritorije, koju su zaposjele talijanske čete, vraćaju se većim djelom svojim domovima i to većinom žene i djeca, ah bez oružja, koje ostavljaju u šumi sakriveno radi svake eventualnosti, izgovarajući se da istog nisu ni imali. Grčko-istočnjaci, koji su bili svojevremeno iseljeni iz grada Bihaća, većinom žene i djeca, vraćaju se svojim kućama, ah se od strane naših redarstvenih organa pri povratku skidaju na željezničkim postajam Bos. Novi, Rudice i Blatna, te iz nepoznatih razloga vraćaju nazad, što izaziva negodovanje kod tamošnjih građana bez obzira na vjeru, a iz tog razloga, što ovi povratnici padaju na teret i obskrbu istih, a svoja imanja ovi grčko-istočnjaci imaju u Bihaću. Ovo skidanje grkoistočnjaka-povratnika na pojedinim željezničkim postajama vrše agenti redarstvenog ravnateljstva u Bihaću. Ovaj njihov postupak tumači se kod pučanstva kao

akt samovolje, što može ponovo izazvati akciju kod grčko-istočnjačkog življa. Oni pak grko-istočnjaci koji su se vratili u Bihać sa dozvolom redarstvenog ravnateljstva, imaju velike poteškoće oko vraćanja svojih stvari, koje su im svojevremeno iz njihovih domova odnešene, jer ih sadašnji vlasnici nerado vraćaju i sa vraćanjem pod raznim izgovorima odugovlače, tako da su povratnici ostavljeni na milost i nemilost mještana Hrvata, kod kojih to izaziva negodovanje, ih su prinuždeni, da se ponovo vraćaju u mjesta, gdje su i do sada bili. Kod hrvatskog življa nevraćanje stvari grčko-istočnjacima tumači se kao samovolja pojedinaca, koji poseduju stvari, a grčko-istočnjaci vide u tome izigravanje Poglavnikove zakonske Odredbe izdane u ovome pogledu.

Obće uzevši grčko-istočnjački živalj rado prelazi na rimokatoličku vjeru. Na području kotara Kostajničkog skoro svi su prešli na rim. kat. vjeru, dok na području kotara Petrinjskog, Glinskog, Vrginmotskog i Pisarovinskog prelaženje je otežano ushjed terora četnika, te su već mnoge obitelji i pojedinci od četnika poubijani za to što su prešh na rim. kat. vjeru. Posljednom pak akcijom naših snaga na području kotara Glinskog, kojom je prilikom izginulo nekoliko stotina osoba, ponova je veliki broj do sada mirnih stanovnika izbjegao u šume i priključio se pobunjenicima.

SRBI: U poslednje vrijeme utučeni su s obzirom na poraz boljševika u kojima su gledah jedini spas.

Na teritoriju zaposjednut od talijanskih četa i ako njihovo držanje je povučeno, ipak šuruju sa Talijanima i sumnja se da su u vezi sa pobunjenicima, ali im redarstvo do sada nije moglo ući u trag.

Na području kotara Varaždinskog u koliko ih ima, svi su podnjeli molbe za prelaz na rim. kat. vjeru, ne ističu se ni u čemu, već sa Hrvatima žive u dobrim odnosima.

ŽIDOVI: Su i nadalje potišteni i preplašeni radi mjera, koje se prema njima preduzimaju. Oni su u glavnome i na dalje mirni i pokorni i nedaju povoda za otvoreni postupak vlasti prema njima. Ipak potajno simpatiziraju sa pobunjenicima i žele pobjedu Sovjetske Rusije u ratu sa Njemačkom.

Na području kotara Karlovačkog namjerava se od strane grada sprovesti evakuacija Srba i Židova, jer postoji sumnja da su i jedni i drugi u savezu sa pobunjenicima, te da pobunjenike izvještavaju o potrebnom. O tome ima redarstvo prijave od pouzdanih osoba, ah još pravoga dokaza nema.

Inače u glavnome njihovo držanje se može u svemu uporediti sa onim od strane Srba.

MANJINE: njemačka, ukrajinska i mađarska veoma je korektna i lojalna prema našoj Državi i Poglavniku. Oni su oduševljeni pobornici stvaranja novog političko-socijalnog poretka u Evropi, jer u njemu vide garanciju za svoj politički i ekonomski opstanak.

U koliko ima Slovenaca uz (slovensku) itahjansku granicu osjećaju lojalno sa Hrvatima prema našoj Državi.

2). - ČETNIČKA AKCIJA I PODUZETE PROTIVMJERE.

Četničko-komunistička akcija iz dana u dan zauzima sve širi i širi opseg. Ovo osobito važi za krajeve, koji se nalaze van talijanske okupatorske vojne zone. Za poslednjih 10 dana pobunjenici su pokazah osobitu aktivnost u vrbovanju grkoistočnjačkog življa, da se njima pridruži. Pobunjenici se i dalje ponajviše zadržavaju po planinama, odakle u manjim skupinama prolaze na željezničke pruge i ceste, gdje vrše iz busije napadaje na vlakove, samovoze i ostala prometala, kao i putnike, ulaze u naseljena mjesta, gdje vrše zlostave, pljačke i odvođenje mirnog pučanstva, kvare brzoglasne i brzojavne linije, ruše željezničke pruge i mostove, prokopavaju ceste i vrše druge razne saboterske akte. U poslijednje vrijeme primjećeno je, da pobunjenici vrše blokadu pojedinih većih mjesta t.j. ne dozvoljavaju, da u ta mjesta seljaci donose živežne namirnice. Ovo je zapaženo u mjestima Prijedor i Bos. Petrovcu. Nadalje je primjećeno, da pobunjenici u pojedinim mjestima vrše novačenje mladića za njihovu t.zv. narodno-oslobodilačku vojsku i sa istima vrše vježbanje oružjem. Napadaji na oružničke postaje su svakodnevni.

Kao važnije momente u ovoj četničko-komunističkoj akciji i protuakciji naših vojno-ustaško-oružničkih snaga od poslednjeg izvješća pa do danas iznosim sliedeće događaje:

- 5. studenog oko 4 sata došla su 3 nepoznata naoružana pobunjenika u selo Koprivna, kotar Gradačac i od tamošnjih seljaka oduzeli svotu od oko 3000 kuna i nešto robe i drugih stvari.

- 9. studenog oko 24 sata došla je jedna grupa pobunjenika u Javoranj Gornji, kotar Dvor na Uni, provalila u mjesnu općinu iz koje su uzeli jedan pisaći stroj i općinske pečate-žigove, a zatim izbacili sve spise i knjige na sredinu općinske kancelarije, polili petroleumom i zapalili, od kojeg je požara izgorela cijela zgrada do temelja. Općinskog stražara, koji je spavao u pisarnici mjesu zlostavljali, već su mu samo rekli, da bježi kuda zna.

- 9. studenog četiri nepoznata naoružana pobunjenika sačekali su na cesti Topusko-Velika Kladuša na mjestu zvanom Božino brdo jednog domobrana (sada na službi u 8 satniji 2 bojne 11 p.p.) i jednog domobrana (iz stožerne satnije 11 p.p.) i od istih oduzeli kabanice, umotače, pripasne remene, jedne cipele i jednu električnu lampu. Pobunjenici uhvaćene nijesu zlostavljah, već su im rekli, da se ništa ne boje, jer oni njima neće ništa i da idu mirno svojim kućama, pošto oni nešto drugo traže.

- Noću 9/10 studenoga došlo je oko 30 naoružanih pobunjenika u kuću jednog seljaka iz sela Vodićeva, kotar B. Novi i nasilno odveli njegovu poćerku u nepoznatom pravcu.

- Noću 9/10 studenoga oko 2 sata jedna skupina oko 50 pobunjenika opkolila je i izvršila napadaj puščanom i strojopuščanom vatrom na vojarnu oružničke postaje Johovica, Bihaćkog oružničkog krila.

Oružnici-svega njih 5 - pošto su se ostali nalazili u službi - prihvatili su borbu i istu vodih oko dva sata. Pošto im je nestalo streljiva, a pobunjenici su zapahli slamom ulazna vrata vojarne i počeli bacati bombe u vojarnu, prisilili su oružnike na predaju. Kada su pobunjenici upali u vojarnu razoružah su sve oružnike, pretresli cijelu vojarnu i zatim opljačkah sve državne i privatne stvari oružnika. Sav namještaj u vojarni su razbili, knjige, slike i spise poderali i uništili, a postajne žigove sa sobom odnijeli. Samu zgradu demolirali, tako da je zgrada sada nepodesna za smještaj. Prije odlaska ove bande iz vojarne vođa iste održao je oružnicima govor i rekao: mi smo narodna vojska sastavljena od Hrvata, Srba i Muslimana, koja se bori za narodno pravo skupa sa Rusijom protiv Pavelića i njegovog režima, koji Hrvatsku prodaje Talijanima i Germanima." Na koncu je pozvao oružnike, da oni pristupe njima radi zajedničke borbe.

Ovom prilikom u obrani vojarne teško je ranjen jedan oružnik, koji je upućen u bolnicu u Bihać. Na strani pobunjenika ranjena su dvojica. Pobunjenici su bili naoružani sa puškama našim i talijanskim, kao i sa pištoljima. Također su imah i 4 strojne puške i jednu strojnicu. Obučeni su bili u odore naše vojske, talijanske vojske i bivše jugoslovenske vojske.

-10. studenoga oko 21 sat upalo je 20 naoružanih pobunjenika u kuću jednog seljaka u selu Šiljkovača, kotar Cazin, koji je sada prešao na muslimansku vjeru, te su tom prilikom od istoga odnijeli jedno burence od 20 1. rakije. Pri polasku su mu rekli, da ništa se ne boji, jer oni znaju koga traže. Također su ovi pobunjenici

istoga dana ušli u kuću jednog drugog seljaka istoga sela, gde su pili rakiju i jeli kruh, bez da su ga zlostavljah.

- 10. studenoga oko 18 sati na 2 km. ceste Bos. Novi-Dvor na Uni na mjestu zvanom Korlat, kotar Dvor na Uni ranjen je iz lovačke puške po pobunjenicima jedan domobran, koji je išao iz Bos. Novog u svoju satniju, koja se nalazi u Dvoru na Uni.

- 11. studenoga u 1 sat pobunjenici su napali i opljačkah općinsko poglavarstvo u Rujevcu, kotar Dvor na Uni, tamošnju šumsku upravu i poštanski ured. Sve spise i pismohranu pobunjenici su zapalili.

- 11. studenoga oko 18 sati pobunjenici su na cesti u Grmušanima kod škole, kotar Dvor na Uni, sačekah i iz pušaka pripucali na kola u kojima su se vozili, kotarski predstojnik iz Dvora na Uni, zapovjednik 1 satnije Maršalove garde, katolički svećenik iz Rujevca i dva domobrana pomenute satnije. Zapovjednik satnije i dva domobrana odmah su otvorili vatru na pobunjenike iz pištolja i jedne strojnice, koju su imali u kolima. Borba je trajala 15 minuta nakon čega su se morah povući ushjed nestanka naboja. Ovom prilikom od pomenutih osoba nitko nije stradao.

- 11. studenoga pobuljenici su napali puščanom vatrom u selu Vanićima, kotar Dvor na Uni jednog domobranskog vodnika 1 satnije Maršalove Garde i još dva domobrana, kada su kolima vozili iz sela Zrinja u Dvor. Ovom prilikom lakše je ranjen kočijaš i vodnik.

12. studenoga na putu Topusko-Velika Kladuša na mjestu zvanom Kameni most kotar Glina, jedna naoružana pobunjenička skupina srela je dva domobrana 10. satnije 3 bojne 11 p.p., koje su potpuno razoružah i oduzeli kabanice, a zatim ih pustih.

12. studenoga oko 14 sati na cesti Topusko-Vel. Kladuša kod kamenog mosta, kotar Glina pobunjenička skupina zaustavila je jednog oružničkog vodnika petrinjskog oružničkog krila postaje Ubović, koji je putovao na dopust u Vel. Kladušu i još jednoga, koji se vraćao iz zarobljeništva iz Njemačke svojoj kući. Od oružnika su pobunjenici uzeh pištolj i jednu ručnu bombu, pošto su ga svukli do donjeg rublja, a od onog drugog uzeli su kabanicu i cipele. Obojicu su zatim pustih na slobodu.

12. studenoga oko 16 sati jedna pobunjenička banda zaustavila je na cesti između Laiše i Poljane, kotar Cazin, dva domobrana, koji su se kao nesposobni vraćah svojim kućama u društvu sa 5 građana muslimana. Pobunjenici su građane pretresh i pustili ih kući, dočim su oba domobrana odveh sa sobom u šumu. Jednom

od njih uspjelo je pobjeći iz pobunjeničkog ropstva i to samo u donjem rublju, dočim se za sudbinu drugog domobrana nezna.

- 13. studenoga oko 20 sati jedna skupina od 50 naoružanih pobunjenika obučenih u vojničko odjelo upali su u kuću jednog trgovca iz Gaga, kotar Dvor na Uni, koji se odselio u Beograd i od njegovog stanara tražili da im preda oružje. Kasnije su ušli u dućan, koji je bio zapečaćen od općinskog poglavarstva u Rujevcu i iz istoga odnijeli sve stvari, a potom su išli u štalu i zaklali 4 komada svinja, koje su zajedno sa ostalima stvarima odnieli sa sobom u šumu.

13. studenog jedna grupa od 15 naoružanih sa puškama došla je kod radnika, koji su radili na šumskoj pruzi u selu Cvetovići, kotar Dvor na Uni i naredili svima radnicima, da se postroje dva i dva i da odlože oružje, pa kada su vidjeh, da radnici nemaju oružja, onda im je vođa pobunjenika rekao, da se ništa ne boje, jer da oni nisu zvjerad kao što ih je Poglavnik Pavelić označio i da oni ne ubijaju ne naoružane ljude, da su oni se odmetnuli samo zato, što je Pavelić dao Muslimanima da rade što hoće od Srba i da je prodao Hrvatsku Hitleru. Zatim su prisilili radnike, da sve ono poruše što su radili i da više nesmiju doći na posao.

- 15. studenog na području oružničke postaje Vrnograč, bihaćkog oružničkog krila, pojavila se je jedna naoružana pobunjenička banda u jačini od oko 800 ljudi, koji prema primljenim vještima imaju namjeru izvršiti napadaj na mjesto Vrnograč, kotar Cazin.

- Noću između 15/16. studenog pobunjenici su na dielu željezničke pruge Prijedor-Bos. Novi pokidali brzoglasne linije i porušili jedan most kod Brezičana, kotar Prijedor. Promet je ponovo uspostavljen.

16. studenog oružnička ophodnja postaje Vrnograč, bihaćkog oružničkog krila jačine jedan razvodnik, jedan pokusni oružnik sa još dvojicom seljaka otišli su u Bojnu radi izviđa jedne krađe volova. Vodeći izvide došli u selo Brubore, kotar Ghna, gdje su od strane pobunjenika napadnuti, te se za njihovu sudbinu nezna.

- 17. studenog u 21 sat pobunjenici su napali na mjesto Dobrljin, kotar Bos. Novi, ali su posle kraćeg puškaranja odbijeni bez gubitaka na našoj strani.

- 8. studenog napustili su svoje kuće i otišh u četnike dvojica iz sela Živaja, kotar Kostajnica, od kojih je jedan bio jugosl. pješač. narednik.

- 13. studenog oko 21 sat u selo Čemernicu, kotar Vrginmost došlo je 12 četnika i iz sela odveli do potoka Trepće 3 seljakinje.

Tu su ih htjeh ubiti iz razloga da tobože održavaju veze sa Hrvatima. Kad su obećale, da će biti vjerne četnicima, puštene su. Od četnika prepoznale su ljude iz Čemernice i Kozarca, kotar Vrginmost.

Noću 14/15. studenog u selu Majske Poljane, kotar Glina, napah su na kuću Jovana Arbutina, demolirah mu kuću i ubih Jovana Arbutina, ženu mu Milku, kćerku Anu i sina Ljubana, a ranih kćerku Milku i sina Jovana. Napadači su prepoznati, svi iz Majskih Poljana. Ovu su obitelj poubijah zato, što je prešla na rim. kat. vjeru.

- 16. studenog u selu Slavsko polje, kotar Vrginmost oko 40 četnika napah su kuću jednog seljaka. Pošto domaćina nijesu našli kod kuće, pošto je pobjegao, odveli su njegovu ženu u nepoznatom pravcu.

- noću 14/15. studenog četnici su napah jednu kuću u selu Majske Poljane, te su odveh dvije krave, 350 kg. pšenice. Razlog što je isti prešao na rim. kat. vjeru.

- 17/18. studenog u selu Mlinogi, kotar Petrinja, četnici su došh u kuću jednog seljaka, izveli domaćina iz kuće, odveh ga van sela i ubih. Razlog što je dan prije prodavao grah, krumpir i živad nekim našim domobranima.

- 18. studenog u selu Dragotini, kotar Glina, od strane četnika napadnuto je jedno naše odjeljenje oružnika i ustaša iz sela Maje, kotar Glina. U borbi četnici su ubili tri ustaša, a ranili dvojicu i jednog pokusnog oružnika. Da li je bilo gubitaka kod napadača točno se nezna.

- 18. studenog oko 10 sati u selu Glinju, kotar Vrginmost, četnici su uhvatih dva cigana i odveh ih u nepoznatom pravcu.

- noću 18/19 studenog u Glini bhzu željezničke postaje četnici su zapalili zgradu fabrike štapova, kao i skladište neizrađenih štapova, koje je ranije bilo vlasništvo Židova Žige Gorjana iz Gline, a sada Ravnateljstva za ponovu. Šteta iznosi oko 210000 kuna.

- 11. studenog oko 9 sati na putu Biskupija (kod Knina) - Potkonje zaustavljena je i odvedena od četnika jedna Hrvatica (seljanka). Odvedena je od četnika u rejonu četničkog vođe Paje Popovića, koji je verojatno i sam ovo organizirao.

- 17 studenog uhvaćeni su od četnika na mostu kod Biskupije (Knin) dva seljaka i privedeni su vođi četnika Paju Popović, gdje su zlostavljeni. Zatim su odvedeni prema selu Polači kod Knina i u pravcu planine Dinare, gdje su navodno trebah biti ubijeni i

bačeni u jednu jamu. Pri tome uspjelo je jednome da pobjegne, Četnici su pretpostavljali da će ih odbjegli prijaviti našim i talijanskim vlastima, te su pustili na slobodu i drugoga pod pretnjom, da će ga ubiti ako ovo prijavi ma kome.

- Četnici još uvijek održavaju ekonomsku blokadu Knina i ne dopuštaju seljacima, da ulaze u grad. Ova blokada počela je 12 studenog. Ovu su uveli stoga, da bi izrazili svoje nezadovoljstvo protiv naših vlasti u Kninu i stoje na stanovištu, da im se civilna uprava u gradu preda; slično kako su u tome uspjeh u drugim predjelima kao Bos. Grahova, Drvara i.t.d.

- Od Kninskog oružničkog krila primljen je zapisnik o četničkom sastanku, koji je održan 26 listopada. Ovaj zapisnik se prilaže i iz istoga se vidi raspoloženje grko-istočnjaka prema našim vlastima i obratno prijateljsko držanje prema talijanskim vojnim vlastima. Brat Desnica, koji se u zapisniku spominje, kao organizator ovoga četničkog sastanka je neki N. Desnica, koji sada živi u Drvaru, gdje već ustrojen „štab N.O.P." (narodni oslobodilački pokret.)

- U prigibu šaljem prepis propustnice potpisane od strane N. Desnice, koja je stavljena na raspoloženje od strane Velikog Župana.

U koliko je poznato porodica Desnica je iz općine Srb.

- 20 studenog jedan seljak iz Vrpolja kod Knina tražeći u blizini sela svoje ovce odveden je od četnika u nepoznatom pravcu. Grčko-istočnjaci iz toga sela govore, da je isti „išao u Bosnu vaditi krompir" što znači da je ubijen.

- 26. studenog održata je u selu Biskupiji kod Knina sjednica od strane 300-400 četnika. Ova sjednica održata je u kući četničkog vođe Paje Popovića, a prisustvovale su od istaknutijih četničkih vođa još: Pop Momčilo Đujić, Brković, Bogunović i drugi. Na toj sjednici je rješeno, da se našoj oružničkoj postoji u Kijevu kod Velike onemogući dolazak i obilazak rejona oko sela Polače kod Knina. Potvrđeno je sa više strana da četničke vođe uopće raspolažu sa većom količinom raznog streljiva i da su u jačoj mjeri oboružani. Pojedinci, kao Paja Popović i Momčilo Đujić imaju od talijanskih vojnih vlasti čak uvjerenje za nošenje oružja. Pored toga Paja Popović posjeduje još jedan krugovalni prijemnik preko koga sluša svakodnevno osobito zabranjene strane krugovalne postaje i razne izvještaje za svoje četničke promičbene akcije. Pored toga isti ima navodno još tri vreće municije, veću količinu običnih bombi, jedna bomba naročito

velikog oblika, blagajnu sa svojim blagajnikom. 25 studenog njegov blagajnik mjenjao je u Kninu veću svotu novaca. Paja Popović ima svoju osobnu stražu, koja se sastoji od 15 četnika među kojima ima i Bosanaca.

- 25. studenog oko 17 sati jedan naš uređujući redarstveni agent nalazeći se u jednom dućanu u Kninu slušao je razgovor, koji je vodio neki Popović Stevo (grčkoistočnjak), koji je također tvrdio, da Pajo Popović u Biskupiji raspolaže naoružanjem i streljivom, kako je gore navedeno. Izjavio je kako Pajo Popović uživa veliku blagonaklonost talijanskog zapovjednika u Kninu, pri čemu je Popović Stevo kritizirao sadanjeg talijanskog zapovjednika, koji u izvjesnom stepenu surađuje sa Hrvatima.

Oružnička postaja Kosovo izvjestila je: četnički vođa Paja Popović iz Biskupije izdao je proglas starješinama sela na području postaje u sliedećem:

1) Općina Kninska da pređe u ruke Srba i da bude sa njima u saradnji trgovac Marko Slavić (Hrvat).

2) Kotarsko poglavarstvo Knin, da ostane kao do sada s tim da upravlja talijanski komesar.

3) da se nestalo srpsko dobro i vrijednosti ima naknaditi i vratiti.

4) poginuli Srbi moraju se pronaći i da se pokopaju u njihova groblja.

5) oružnička postaja Kosovo ima da se ukine, a da službu vrše samo karabinijeri.

6) da pošta Kosovo ponovo otpočne sa radom i da se u istoj ponovo postavi raniji upravitelj Miloš Čenić.

7) da se srpski službenici vrate na svoja mjesta.

Ako se navedene želje četnika ispune, da će onda biti mirni.

- od 20 studenog četnici su otpočeli pojačanom blokadom Knina, postavivši na svima ulazima grada ophodnije od 3 do 5 naoružanih četnika, koji onemogućavaju ulazak i izlazak iz grada. Među stanovništvom stvaraju uvjerenje, da će navaliti na Knin i uzeti civilnu vlast u svoje ruke. Povodom ove dostave tahjanske su vlasti pritvorile nekoliko osoba, koje su blokadu vršile. Međutim blokada ni do danas nije ukinuta, jer mjere tahjanskih vlasti nisu dovoljno izrazite.

Pored ovoga četnici su preduzeh veći broj izgreda, pljačke i nekohko manjih paljevina.

- 2.XI. četnici su zarobili 4 domobrana u selu Mateškom (Karlovac) te ih svukli i razoružah i zatim pustih.

- 2. studenog dva željeznička ophodara bili su u jutru oko 8 sati napadnuti od četnika, te svezani i otpremljeni u šumu od kuda im je uspjelo uteći, te 2 četnika stražara razoružati i tako se spasili.

- 2. studenog u Gornjim Dubravama (Generalski Stol) četnici upali u općinu, odneli iz blagajne oko 50,000 kuna, zatim napali poštu i odnjeli preko 100.000 kuna. Sa sobom su poveli samo jednog mladića, koji je zamjenjivao općinskog stražara, pošto je isti u vojsci.

- 4. studenog naša dva samovoza koja su vozila hranu za Krnjak-Veljun-Hrv. Blagaj, napadnuti od četnika kraj sela Zagorje. Oba samovoza su po četnicima zapaljeni. Jedan domobran koji je po četnicima razoružan i svučen, došao je prvi u Krnjak i o tome izvjestio.

Naknadno je ustavnoljeno, da je tom zgodom poginulo 3 vojnika, jedna učiteljica i još 4 civila, koje su četnici odvukli i valjda pokopah. Osim toga je 7 ranjeno. Prema izvještaju prisutnih bilo je oko 100 četnika.

- 5. studenog upućena je jedna satnija 3 p.p. radi preduzimanja akcije u zajednici sa Talijanima u okolini Perjasice.

Ta satnija krenula je 4 studenog u 18 sati za Veljun sa određenim zadatkom.

- 6. studenog javljeno je iz Tounja Zdenca da se oko 500 četnika prevaža preko Mrežnice. U 21 sat upućena je zatražena pomoć vlakom, koji je morao kod G. Dubrave stati, pošto je pruga bila minirana po četnicima, te na mjestu gdje je bila razvaljena nađeno je 7 mrtvih četnika, koji su stradali prilikom miniranja.

- 9. studenog komunisti napali željezničku postaju Skakavac, gdje je bila naša straža od 10 domobrana. Stražari su izdržali borbu od 6,30 do 8,30 sati dok su imali strpljiva, a zatim su bili razoružani i oduzete im kabanice i cipele. Pomoć im je došla u 9 sati, kada su četnici već bili otišli. Pomoć je produžila potjeru za četnicima, ali ih nije dostigla, već je uhapsila 6 sumnjivih lica. Zapovjednik straže u Skakavcu poginuo je.

- 10. studenog četnici napali željezničku postaju Utinja i Skakavac. Pomoć pravovremeno stigla. Vlak u Skakavcu i Utinji kod ulaska u postaju bio od strane četnika napadnut vatrom. Štrafunski vod produžio potjeru za četnicima, te u selu Podsedlo napali ljude, koji nisu htjeli stati na poziv. Popaljene su kuće seljacima, koji se nalaze među četnicima. Sa naše strane žrtava nije bilo.

- 17 studenog oko 20 sati ušlo je oko 30 četnika u gradsku bolnicu obučeni u naše odore sa fesovima i ustaškim kapama i naoružani. Prerezali brzoglasni spoj i odvukli sa sobom dvojicu ustaša, koje su zaklali.

U 20,15 sati napali su četnici Koranski most na putu za selo Mekušje. Tri talijanska vojnika poginula.

- 17. studenog u mjestu Kupjak, kotar Delnice, talijanski vojnici opkolili su kuću jednog poznatog odbjeglog komunistu, saznavši da se krije u svom sjeniku zajedno sa ženom, te ga pozvali na predaju, a kada nije htio se predati, zapalih su kuću i senjik i prilikom bjega ga ubili iz puške, a žena mu je izgorjela u senjiku.

- 21 studenog upali su dva četnika u kuću lugara u selu Musolini, kotar Vrbosko i istoga odveli u nepoznatom pravcu.

- U noći 21/22. studenog nepoznati napadači, a vjerojatno četničko komunističke bande, navaljivale su na vrata bivšeg srpsko-pravoslavnog samostana u Gomirju (Delnice), ah je upravitelj uspio pobjeći, te uzbuniti blizo se nalazeću talijansku vojsku, te su banditi morali pobjeći bez da su provahli u zgradu.

- 14. studenog u neposrednoj blizini Gospića dočekah su četnici lovopazitelja Ribarskog društva, kad je vozio sjeno, te ga ubili. Sa njim je bio njegov četrnaest godišnji sin, koji je umakao. Naše oružništvo uhapsilo je dvojicu, koje je sin ubijenog prepoznao kao počinitelje. Jedan od njih htio je pobjeći, te od oružnika ustrijeljen.

- Kod Udbine 12 studenog napah su četnici jedan odio talijanske vojske, te su nekoliko vojnika ubili, a nekoliko ranih, a jedan dio odveh sa sobom u nepoznatom pravcu.

Talijanska vojska iz Gospića i okolice otišla je u potjeru.

- Od strane oružničke postaje Bosanska Kostajnica ustanovljeno je: da u svim selima kotara Bos. Novi imade veliki broj naoružanih pobunjenika sa vojničkim puškama i ostalom vojničkom opremom. Najviše ih imade u Kozari (kotar Bos. Dubica), zatim u šumi Dalju (kotar Bos. Novi) i u šumi Pastirovu (kotar Bos. Novi).

Glavne vođe su ovih pobunjenika: Dr. Stojanović iz Prijedora, Boško Šiljegović iz sela Mirkovca (Bos. Dubica) bivši kapetan jugosl. vojske, neki Toša i Ratko, katolici iz Zagreba i Pero Akšam bivši učitelj iz Čitluka (Bos. Novi).

Imadu postavljene straže po svima vijencima, koji čuvaju ulazak vojske i ustaša u sela. Imadu namjeru da napadaju jedino ustaše, dočim vojsku neće, jer da oni nijesu ništa krivi, a za sva zla koja su počinjena uobće, da su krivi ustaše.

Prošlog mjeseca došli su 4 teklića-ženske iz Srbije i doniele obavjest, da će uskoro iz Srbije pobunjenici dobiti 2000 pušaka, kao i ostale opreme.

Svakodnevno pobunjenička akcija se pojačava, te im sa strane uvijek dolaze pojačanja. Imaju namjeru da izvrše napadaje u najskorije vrijeme na Bos. i Hrv. Kostajnicu i to: Dr. Lenger-Helinger iz Siska sa hrvatske strane, a ostali sa bosanske strane. Napadaj će biti najjači i svatko tko se opre biti će potpuno uništen. Imadu namjeru, da sav muslimanski živalj u Bos. Kostajnici apsolutno unište, jer da su oni krivi za pokolj, koji se odigrao u Kostajnici.

Naknadno se saznalo da su 7 pr. mj. pobunjenici imali jaču skupinu u selu Čitluku (Bos. Novi) na kojoj je učestvovalo oko 1000 pobunjenika i svi su bili naoružani. Sva okolna sela su učestvovala na skupu, kojih je bilo oko 5-6 tisuća duša. Bila je narodna igranka i veselje, koje je trajalo do pola noći.

Prisutnima su održah govor Dr. Stojanović, Šiljegović, Ratko i Akšam. Govorili su da imadu namjeru, da narod oslobode i da se svi skupa bore za narodno oslobođenje.

Imadu dosta živežnih namirnica svake vrste. Dr. Stojanović im je liječnik za sve i gdje god je potrebno on tu ide radi ukazivanja liječničke pomoći pobunjenicima i seljacima.

Prije mjesec dana navodno je došao neki Beg Ćerić sa 400 naoružanih ljudi. U njega pobunjenici nemaju povjerenja, dali su mu zadatak, da negdje u blizini B. Luke ruši pruge i ostale objekte.

- 19. studenog oko 14 sati upala su dva naoružana pobunjenika u selo Matijević, kotar Dvor na Uni i sa sobom odveli lugara. Ovo odvođenje izvršeno je navodno iz razloga, što je imenovani nekoliko dana prije toga služio našoj vojsci kao vodič, kojom prilikom je poginulo nekoliko četnika.

- 16. studenog oko 16,30 sati jedna grupa naoružanih pobunjenika, napala je selo Gvozdensko, kotar Dvor na Uni, otvorivši vatru na pučku školu, gdje se nalazilo 15 naših domobrana 1 satnije Maršalove Garde iz Dvora n/U. Ovaj napadaj su pobunjenici izvršili iz šume zv. Meterezi. Domobrani i ustaše iz Gvozdenskog stupili su u borbu, te nakon jednog sata borbe pobunjenici su bili prisiljeni da se povuku u šumu Meterizi i odatle se razbježali nepoznato kuda. Za vrijeme borbe pobunjenici su vikali, da se selo Gvozdansko preda i da mu se neće ništa dogoditi. Na našoj strani gubitaka nije bilo.

- 11. studenog jedna mala grupa naoružanih pobunjenika došla je u selo Baštru (Bos. Krupa) i od jednog tamošnjeg seljaka

zatražili novaca pod prijetnjom ubistva, te im je predao 2000 kuna Zatim su na isti način od jednog drugog seljaka uzeli 2600 kuna! Rekli su da su oni zaštitnici svega pravoslavnog življa, a zatim se izgubili u nepoznatom pravcu.

- 12. studenog oko 22 sati isti pobunjenici došli su opet u gore navedeno selo i od jednog seljaka izmamili 2400 kuna, od drugog 2300 kuna. Poslije toga otišli su kod seljaka koga su bili opljačkali prethodne noći i pošto ga nijesu našli kod kuće, jer je bio pobjegao, odveh su njegovu ženu, zlostavljah je i iznuđivah novac, pa kad su vidjeli da ova novac nema, onda su je pustih na slobodu.

- 14. studenog došla je jedna veća grupa pobunjenika u selo Baštra i od jednog seljaka iznudila 6000 kuna, pošto su bili saznah da je isti prije dva dana prodao volove. Istoga su ovom prilikom tukli i zlostavljah, zato što ovaj nije bio voljan odmah predati novac.

- 14. studenog došla je jedna veća grupa pobunjenika u selo Glodina, kotar Bos. Krupa, i sasobom odveh jednog seljaka i na razne načine zlostavljali, zato što se je isti lojalno držao prema našim vlastima.

Također su mu zaprijetili da im mora dati jednu strojnicu i jedan revolver, jer on to navodno ima. Ovom prilikom su mu zaprijetili ubojstvom, ako samo još jednom ode u mjesto Otoku.

- Na području oružničke postaje Glodina vrše se svakodnevno-noćno pljačke i zlostavljanja od strane pobunjenika, tako da je narod zbog ovih prepada jako zabrinut.

- 23 studenog jedna grupa od 20-30 pobunjenika naoružani sa vojničkim puškama i obučeni u vojnička i građanska odjela, opkolila su poštanski ured u Rujevcu sa namjerom da izvrše napad na poštu i da istu opljačkaju. O tome blagovremeno obavještena oružnička postaja Rujevac uputila se navedenom objektu. Pobunjenici primetivši dolazak oružnika odmah su se počeli povlačiti od poštanskog ureda na mjestu zv. Ribnik, a jedan odjel ovih prema Rujevačkom groblju, odakle su otvorili vatru. Oružnici su odmah primili borbu, koja je trajala oko 45 min. poslije čega su se pobunjenici povukli u nepoznatom pravcu.

Ovi pobunjenici su došh iz šume Sumarice, kotar Glina.

Na našoj strani gubitaka nije bilo.

- 21 studenog između 8-9 sati jedna banda jačine oko 500 ljudi naoružana sa puškama i 2-3 strojne puške izvršila je napad na mjesto Donji Vakuf, kotar Bos. Petrovac sa dvije strane i to:

Na pilanu Pansini firme Ugar, koja je udaljena 3 km. od D. Vakufa prema Jajcu, a istodobno od D. Vakufa prema Bugojnu.

- Noću 18/19. studenog došla su dva naoružana četnika iz Ozrena u kuću jednog seljaka u Vranjsku, kotar Gradačac, gdje su prenoćili, te su od istoga zahtjevali da pođe sa njima za Ozren u borbu, ali je isti ih zamolio, da ga ostave da posije pšenicu i obere kukuruz, što su mu dozvolili.

Iste noći došlo je 7 naoružanih četnika u kuću jednog seljaka u selo Koprivna, kotar Bihać, i njegovog sina silom odveli. Ovom prilikom odveli su sa sobom još jednog 22 god. i 17 god. mladića, te još 3 mladića od oko 20 godina, svi iz Koprive, kotara Bihać.

Organizaciju prikupljanja ljudi u četničko-komunističku bandu vrši Jovan Miljanović iz Vranja, kotar Gradačac, koji se od 23 kolovoza nalazi u odmetničtvu.

- Četničko-komunistička akcija se približava području oružničke postaje Modrić, te je potrebno, da se u Modrić uputi potrebna snaga radi dobijanja eventualnog četničkog napadaja.

- 17. studenog oko 2 sata došlo je 6 naoružanih četnika u selo Kesne, kotar Cazin, i odveli sa sobom u šumu jednog mladića, koji se bio skoro vratio iz vojske. Razlog što je isti kao dječak služio kod tamošnjih grko-istočnjaka, koji su vjerojatno posumnjali, da ih je odavao vlastima.

- Sa područja oružničke postaje Cetingrad i Krstinja krilnog oruž. zapovjedništva Ogulin, četnici su više osoba odveli sa sobom.

- Noću između 10/11 studenog tri građana pod zapovjedničtvom jednog pričuvnog domobrana vršili su osiguranje sela Miostraha, kotar Cazin, kojom je prilikom na njih iz šume Gomile pripucano iz pušaka, te su odmah zauzeli zaklone za odbranu od napadača. Ovom prilikom ranjen je jedan u nogu i otpremljen u bolnicu u Cazin.

- 23. studenog dva pobunjenika došla su u Gor. Šumaricu, kotar Cazin i od jednog mlinara uzeli jednu torbu brašna i skinuli mu čarape. Napadači su bili u jugoslov. odorama sa puškama. Raspitali su se gdje je postaja Pećigrad.

- 7. studenog Huse Pajazetović iz Vel. Kladuše, koji se imao po oruž. ophodniji privesti kotarskoj ispostavi u Vel. Kladušu, pobjegao je od kuće i pridružio se četnicima u Petrovoj Gori.

- 17. studenog Šaban Miljković iz Vel. Kladuše, koji je 15 studenog ubio istomjesnog seljaka Okanovića, odmetnuo se je od kuće i pridružio četničkoj bandi u Petrovoj Gori.

- 9. studenog u 6,30 sati četnici su napali stražu na željez. pruzi Skakava, kotar Karlovac, te istu razoružali, odnijeli 8

pušaka, a vojnika djelomično svukli. Kod sukoba poginuo je zapovjednik straže jedan vodnik. Napadača je bilo oko 200 i imali su i 2 strojne puške. Domobrani su odbijali napadaj dok su imali streljiva. Poslije ovoga napadači su razbili na željezničkoj postaji brzojavni i brzoglasni aparat. Vođa je zloglasni četnik Stanko Opačić iz Tušilovića.

- 9. studenog saznalo se od pouzdane osobe, da se jedan domobran i 2 talijanska karabinijera, koji su bili 6 studenog zarobljeni od strane četnika, nalaze u komunističkom logoru t.zv. Šuljičeva Hrusta.

Povodom ovoga 12 studenog krenula je jedna grupa od 100 talijanskih vojnika sa jednim našim vodnikom iz sela Hreljina do Tušilovića brda, druga jedna grupa od 100 talijanskih vojnika preko sela Zlobina, u cilju opkoljavanja mjesta Veli Dolac, gdje se je četnički logor nalazio. U blizini sela Sunjevčeva Trusta sukobila se ova grupa sa jednom četničkom ophodnjom jačine 3 ljudi od kojih su dvojica bih obučeni u odoru bivše jugoslov. vojske, a jedan u građanskom odjelu, a naoružani sa vojničkim puškama. Dvojica su ubijeni, a treći je uhvaćen živ i to Đukić Vjekoslav iz Kastva, koji je od strane talijana sproveden u Sušak.

U isto vrijeme sukobila se je sa komunističkom ophodnjom kod Stragareve česme jedna talijanska vojnička ophodnja, koja je išla preko s. Zlobina. Ova borba je počela u 7,30 sati i trajala je sve do 9 sati, pošto su komunisti iz logora napustili borbu prema nama. U 9 s. zauzet je logor, gdje je bilo nađeno 9 komada vojničkih gunjeva, 10 komada pušaka, koje je predmete odnijela talijanska vojska.

U ovoj borbi poginula su tri talijanska vojnika, a jedan teže ranjen. Kod naših djelova nije bilo gubitaka. Traženog domobrana i 2 karabinijera nisu pronađeni u pomenutom logoru.

- 11. studenog na području oružničke postaje Gračac po susjedima istočnjacima, koji su se svojim kućama povratili sa četovanja, popaljene su kuće hrvatskog življa u zaselju Dragičević, kotar Gračac, koje su kuće bile napuštene, jer su se stanovnici istih iselili iz straha prema četnicima, te ostavih svoje kuće bez nadzora.

Pored navedenog zapahh su grko-istočnjaci još nekoliko kuća u zaseoku Šubelić.

Po mišljenju oštećenih i ostalog hrvatskog življa sve ove paljevine izvršili su iz osvete prema Hrvatima, grčko-istočnjaci, koji su se iz četnikovanja povratili svojim kućama, samo da bi na

taj način hrvatski narod utjerali u strah u namjeri, da se iseli iz ovih krajeva, pošto grko-istočnjaci javno govore, da Hrvati i oni nemogu biti više zajedno, te treba da se isele jedni ili drugi.

- 18. studenog jedna grupa ustaša van sastava Ustaške vojnice t. zv. divljih ustaša, od oko 120 ljudi pod zapovjedničtvom jednog poručnika htjela je vjerojatno na svoju ruku preduzeti neku akciju u cilju čišćenja četnika u okolini Gline i Maje.

Međutim uslijed nedovoljne opreze, a vjerojatno i trajnosti u preduzimanju ove akcije, ova je grupa ustaša zapala blizu Gline u četničku zasjedu i bila je iznenađena jakom vatrom iz strojopušaka, a po pričanju i strojnica.

Na traženje pomoći, iz Zagreba je naređeno da 12 ustaška satnija koja se nalazi u Topuskom, krene odmah u Glinu radi ukazivanja pomoći.

3). - KOMUNISTI.

U sadanjem pobunjeničkom ustanku vode Komunisti glavnu riječ.

Oni agitiraju među pučanstvom svih vjeroispovjedi navodnim uspjesima Sovjetske Rusije u ratu sa Njemačkom, koja će osloboditi porobljene narode bivše Jugoslavije iz ropstva sila osi i ustaške Hrvatske, te natjeravaju mirno pučanstvo da se priključi pobunjenicima, a one koji surađuju sa našim vlastima odvode nasilno u šumu, gdje ih zlostavljaju i zadržavaju u njihovom sužanjstvu. U letcima, koje rasturaju među narodom, nastoje domobrane odvratiti od borbe, koja se protiv njih vodi, nazivajući ih radnom braćom, nastojeći svim silama i raznim komunističkim parolama pridobiti na svoju stranu. Isto tako putem raznih letaka upućenih Muslimanima, nastoje iste zavaditi i u opće kod istih stvoriti neraspoloženje prema Poglavniku i ustaškom pokretu. U poslednje vrijeme primjećeno je, da komunisti domobrane i seljake, koje zarobljavaju, bez ikakove zlostave puštaju na slobodu, kojom taktikom misle da će ove pridobiti za sebe i njihovu borbu.

Inače istaknuti komunisti pohapšeni su i stavljeni u koncentracione logore, dočim se nad onima koji su sumnjivi radi naklanosti komunizmu vodi strogi nadzor.

21. studenog u čekaonici na željezničkoj postaji u Capragu uhićen je jedan radnik rodom iz Grižana (Crkvenica) koji je propagirao komunističke ideje, uljepšavajući prilike u Rusiji i kritikovao stanje u našoj državi.

- Noću 5/6 studenog po zidovima kuća u selima Vidovcu Nedeljancu, Majerju, Sračincu, Novoj Vesi i Petrijancu, kotara Varaždin, ispisani su razni komunistički znakovi, a između ostalog bilo je ispisano: Dolje krvnik Pavelić — dolje fašizam — Krv za krv - smrt vaša - živjela Sovjetska Rusija - Živio Maček - te znaci srp i čekić. Sve ovo je bilo ispisano crvenom olovkom.

- noću 15/16 studenog u selu Martijancu, područje oružničke postaje Ludbreg, rastureni su po nepoznatoj osobi komunistički letci.

- 5. studenog pojavili su se u selu Kalniku dvojica komunista i izvršila napad na ustaškog zbornika, ali napad uslijed dobre organizacije seljačtva nije uspio. Kotarska oblast Križevci po ovome vodi istragu.

- 13 studenog pronađeno je kod jedne seljanke iz Novograda Podravskog, kotar Koprivnica, veća količina komunističkog materijala.

U glavnome rad komunista u obuhvaćen izloženim pod 2).

4). RAD, KRETANJE I AKCIJA SUMNJIVIH OSOBA, AGENATA, i.t.d.

Osim navedenog pod 2) i 3) ovoga izvješća nisu zapaženi na području ovoga sbora nikakove akcije, rad i kretanje sumnjivih osoba, tuđinskih i neprijateljskih agenata, provokatora i antidržavnih elemenata.

5). STRANA PROPAGANDA U NARODU.

Osjeća se veoma jaka englesko-sovjetska promičba putem krugovalnih postaja, koja grčko-istočnjake sve više osvaja, dočim hrvatsko pučanstvo ne osvaja, izuzev onih koji su komunistički, anglofilski i jugoslovenski nastrojeni.

6). PREHRANA I PROMET.

Prehranbene prilike obzirom na ratno stanje i poremećaj unutrašnjih prilika u vezi sa **četničko**-komunističkom pobunom postaju iz dana u dan sve teže. Ovo osobito u krajevima, gde su se vodile i gdje se i sada vode pobunjeničke borbe, pošto u tim krajevima ljetina skoro cijela je propala ih je već utrošena, te uslijed toga kao i povraćaja **grko**-istočnjaka iz šuma i prognanstva pitanje prehrane pučanstva postaje sve više zabrinjujuće, osobito

sada kada nastaju zimski dani. Narod gleda jedini spas u pomoć države, jer zaista ako država ne bi preduzela potrebne mjere u ovom pogledu, nastupila bi neminovna glad, koja se već u većoj mjeri osjeća, mogla prouzrokovati opće poremećaje u državnom životu i njezinom progresu.

Osjeća se nestašica najglavnijih artikala za prehranu kao: masti, šećera, riže, sapuna i mesa, dočim se kave i čaja uopće nemože dobiti.

Sve više se primjećuje da ustanove, odnosno lica kojima je povjerena prehrana pučanstva, nisu dovoljno aktivne, a one pak ustanove odnosno osobe kojima je povjeren nadzor nad prehranom pučanstva, nisu dovoljno agilne, te se ushjed toga primjećuju akti špekulacije. Ove sve pak izaziva kod naroda ogorčenje i kritiziranje, što ide na štetu općih državnih probitaka.

Željeznički promet se odvija prilično normalno, dok je na djelovima u Bosni skopčan sa velikim poteškoćama i čestim prekidima.

Cestovni promet skoro na svim pravcima ugrožen je četničko--komunističkim napadajima.

Brzojavni i brzoglasni promet sa češćim prekidima od strane četnika odvija se srazmjerno dobro.

7.) ODNOSI VOJSKE SA USTAŠKIM ORGANIZACIJAMA I GRAĐANSKIM VLASTIMA.

Odnosi između vojske i ustaških organizacija za sada su relativno dobri i u zadnje vrijeme nije se osjetilo nikakovo trenje od kako su divlje ustaše razoružane i raspuštene.

Odnosi između vojske i građanskih vlasti svuda su dobri i korektni.

8). ODNOSI SA SAVEZNIČKIM VOJSKAMA U NAŠOJ ZEMLJI.

. Sa njemačkom vojskom koja je u našoj zemlji odnosi su najsrdačniji i potpuno korektni i u svakom pogledu najbolji.

Sa talijanskom vojskom normalni, osim što u više prilika smetaju našim vlastima u redovnom radu. Općinsko poglavarstvo u Drnišu izvjestilo je, da talijanske vojne vlasti ne dopuštaju našim pričuvnicima ili novacima, da im se uruče pozivi za vojsku i to za 13 sela jugozapadno od Drniša, za koje tvrde da njima pripadaju

i ako po razgraničenju cijele općine Drniš pripradaju nama. Uslijed toga što u spornim selima žive isključivo Hrvati, pričuvnici i novaci iz istih sela ne odazivaju se ili samo djelimično, te se određeni kontigent ne može upućivati u vojsku.

II. STANJE U VOJSCI.

1). RASPOLOŽENJE, DUH I DISCIPLINA.

Moral i vojnički duh kod domobrana nije na dostojnoj visini, što se primjećuje u jačim okršajima sa pobunjenicima u kojima ili izmiču borbi ili se bez borbe predaju. Stega je u glavnom dosta dobra.

Moral i duh kod oružničtva je dosta dobar, dočim stega nije baš na zavidnoj visini uslijed izvanrednih prilika, koje vladaju.

Uopće od strane nadležnih starješina preduzete su sve potrebne mjere da se ovo stanje poboljša.

2). INCIDENTI, NEREDI i IZGREDI VEĆEG STILA.

Nije bilo.

3). UTICAJ STRANE IZVJEŠTAJNE SLUŽBE I NEPRIJATELJSKE PROPAGANDE.

Nije ništa zapaženo.

4). BJEGSTVA IZ VOJSKE.

U najviše slučajeva se radi o samovoljnim udaljenjima iz vojarne.

5). PONAŠANJE ČASTNIKA, DOČASTNIKA I MOMČADI VAN VOJARNE.

Općenito u svemu po propisima osim manjih neispravnosti kod domobrana, koje se odmah uklanjaju.

III. VANJSKA SITUACIJA.

1). Preko državne granice u t. zv. Bijeloj Krajini traju stalno sukobi komunista i talijanskih vojnih vlasti. Komunisti se kriju po planinama Gorjanci od kuda pismima pozivaju mladiće sa sela, da im se pridruže u čemu imaju i uspjeha.

4. studenog kroz Karlovac za Sušak prošlo je 603 punih cisterni.

5. studenog kroz Karlovac prošao jedan transport talijanske vojske iz Grčke za Italiju.

10. studenog kroz Karlovac prošlo 4 vagona talijanske opreme i bicikla u smjeru Caprag.

12. studenog proputovao talijanski transport vojske iz Ogulina za Ljubljanu u 2 vagona C i 29 otvorenih samovoza.

Na području (zoni) 2 pješ. divizije nalaze se sliedeće talijanske jedinice a pod njihovim mjestnim zapovjedničtvom u Bihaću:

U Bihaću: Zapovjedničtvo mjesta i štab konjičkog puka, zapovjedničtvo bataljona crnih košulja, 1 četa pješaka i 1 mitraljeska četa.

U Žegaru: 2 eskadrona konjice i 1 mitralj. eskadron, 1 brd. bat.

U Zavaljima: 1 četa pješaka crnih košulja bez jednog voda.

U Skočaju: 1 vod crnih košulja.

U Ripću: štab čete crnih košulja i 1 vod pješaka i vod mitralj.

Na 4 km od Bihaća (Bihać-Radić) 1 vod crnih košulja.

Bosanska Krupa: 1 bataljon (bez jedne čete).

Otoka: jedna četa pješaka.

S. Lapac: 1 četa pješadije.

Ličko Petrovo Selo: 2 eskadrona konjice.

Na kolodvoru u Bihaću: 1 eskadron konjice.

Centrala električna u Bihaću: 1 eskadron konjice.

U logoru u Žegaru: 1 eskadron konjice.

2). Strani vojni bjegunci.

Strani vojni bjegunci nijesu nigdje uhvaćeni niti se zadržavaju na ovome području.

3). Nedozvoljeni prelazi granice, šverc i t.sl.

Kriomčarenje blaga i živežnih namirnica sa naše teritorije u Italiju vrši se stalno.

Mađarska granična straža uhitila je ovlašćene lađare za prevoz na Dravi na prelazu Keneplje i otpratila ih u Prelog kotarskoj oblasti odkuda se još nijesu vratili. Provjerom je utvrđeno, da su uhićeni zato što su toga dana u zabranjeno vrijeme-noću vršili prevoz preko rijeke Drave, a u tom vremenu su po selima u Međimurju rastureni letci, kojima se Hrvatski narod u Međimurju poziva na nezadovoljstvo i protest protivu Mađarskih vlasti, te iste sumnjaju, da su ovi letci donešeni iz Hrvatske.

Na istome mjestu uhićen je od strane mađarskih vlasti jedan mlinar kada je prevezao jedno lice, koje je bilo snabdeveno propisnom propusnicom.

16 studenog u selu Cvetlin kotar Ivanec, prešli su granicu sa njemačke strane na našu stranu Dragutin Puškarić i sestra mu Ervina, rodom navodno iz Josip Dola, kotar Ogulin. Sprovedeni su od oružničke postaje Bednja kotarskoj oblasti u Ivanec.

20 studenog mađarski pogranični organi predali su na dravskom mostu našoj straži Matiju Vrančića aktivnog nadporučnika naše vojske rodom iz sela Radoja, kotar Mostar, koji se nalazio kao dobrovoljac u našoj legiji na ruskom ratištu, otuda je pobjegao sa namjerom da prebjegne u Srbiju, a od mađarskih vlasti uhvaćen je u Novom Sadu. Predan je istoga dana zapovjeničtvu mjesta u Varaždinu.

IV. OPĆI ZAKLJUČAK.

Opće prilike na području ovoga sbora u glavnome su još za sada dobre, dočim prilike javne sigurnosti i nadalje su slabe uslijed stalne četničko-komunističke akcije i djelatnosti. Za potpuno likvidiranje pobunjeničke akcije potrebne su jače snage i bolje naoružane i opremljene domobranske snage, koje bi mogle istodobno operirati u svima pravcima protiv pobunjenika. Još uvijek ima mnogo mjesta koja su u rukama pobunjenika.

Ekonomsko stanje u pasivnim krajevima, kao i u onim gdje su haračile pobunjeničke bande, već je i sada veoma teško, a kakvo će tek biti kad nastupi teška zima, može se već sada predvidjeti, pošto već sada je nastupila oskudica u najnužnijim sredstvima za život. Prehrani pučanstva u ovim krajevima treba žurno posvetiti najveću pažnju, kako ne bi došlo do težkih posljedica po državu i njene probitke.

Pitanje pojačanja pojedinih posada i pojedinih oružničkih postaja i pitanje njihovog jačeg naoružanja, potrebno je žurno rješiti, kako bi se otklonilo i spriječilo uništavanje istih i upropašćivanje vojno državnog materijala na istima. Korisno i neophodno potrebno bi bilo, da svaka oružnička postaja ima bar jednu strojnu pušku, a one u ugroženijim predjelima i strojnicu.

Mjere protivu sumnjivih i nepoćudnih lica od strane svih naših vlasti energično se preduzimaju, kako bi se javni red i mir, te osobna i imovna sigurnost građana što bolje i čim prije učvrstila, te opće prilike u državi normalizirale.

Izvještajna služba teško se razvija, osobito na području gdje se kreću i zadržavaju **četničko**-komuniste bande, jer su na istom nastanjeni većinom **grko**-istočnjaci, čiji su podaci u pogledu

javno-sigurnosnih prilika redovno nesigurni i netočni. Osim toga mnogi građani ustručavaju se organima vlasti ma što prokazati iz razloga, što se četničko-komunistička banda svakim danom pojavljuje po selima bez da ih tko progoni, pa se narod boji osvete pobunjenika, jer se isti svakome groze, da će ga ubiti i imetak mu popahti, ako bi ma što kazao o njihovom kretanju.

Zapovjednik, general,
Rumler

[2] **Dragutin.**

BR. 352

IZVEŠTAJ AGENTA UNS-e OD 6. DECEMBRA 1941. POVJERENIKU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE BANJALUKA 0 VOJNOJ SITUACIJI NA KOZARI, UBISTVU 160 OSOBA U SELU LOVLJANI OD STRANE USTAŠA I BEKSTVU STANOVNIŠTVA U ŠUMU[1]

Prepis!

Predmet: Branko Mitrović iz sela Rogolja.

Prilikom zadnje akcije na Kozari ustaše su ubili u selu Lovljanu 160 ljudi. A poslije iz toga sela Lovljani, Miloševa brda, Dragelja, Grbavaca, Turjaka i Kijevaca pobjeglo je oko 600 ljudi u šumu. 5 XII. su komunisti-četnici vršili pretres u selu Čelinovcu i tom prilikom su odnjeli nekoliko pušaka i uniforma pozivajući mlađe ljude na ustanak. U koliko se ne uhite svi u selu Čelinovcu prije ustanka svi će mladići otići u šumu. Pobunjenici s obzirom na njihov veliki broj nemaju dovoljno oružja. Sada se prebacuju prema Klašnicama. Veze sa crnim vrhom nemaju, ali imaju veze sa armijom u Grmeču. Što se tiče napada na B. Luku, doći će ovih dana i po svoj prilici biti će dvije fronte. Jedna izvan, a druga iznutra.

Turjak i Podgraci budu u skoro vrieme napadnuti, jer pobunjenici nemaju oružja. Kontrola od strane vojske ne vodi se i četnici se šeću po selu, a u većim skupinama se nalaze na rubu

[1] Kopija u VH, Vojni arhiv, ANDH, k. 168, reg. br. 41/1-1.

sela, t.j. na obronku šume. 6.XII.[2] Ljubenko Mato je ponovno otputovao u Zagreb.

Činovnik u Bos. Gradišci na pošti izdaje službene tajne (slovenac, opravljač pruge)

Učitelj u Turskim Dubravama, sumnjiv. („Alaj naše zamalo bijaše Adem je mnogo pomoći dobio od mene").

5.XII. su bačene bombe na Turjačku šumu, oko Mrakovice i imali su uspjeha.-

Potpis:
x.y.

[2] Godina 1941.

BR. 353

IZVEŠTAJ KRILNOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA SLAVONSKI BROD OD 5. DECEMBRA 1941. O HAPŠENJU JEDNOG KOMUNISTE I ZLOČINU USTAŠA NAD PRAVOSLAVCIMA SELA ŠEOVIĆI[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VRHOVNO
ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
J.S. Broj 5837
Primljeno 5. XII 1941.

Klaić Dušan, komunista
iz Nove Gradiške uhićen

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
Glavni stožer

ZAGREB

U Zagrebu, dne 5. prosinca 1941.

Krilno oružničko zapovjedničtvo Brod n.S od danas brzoglasno javlja:

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, **k.61-a, reg. br. 20/16-2.**

„Danas je uhićen komunista Dušan Klaić iz Nove Gradiške, koji je još svojevremeno odbjegao i učestvovao u napadu općine Bučje i postaje Kamensko.

On je izjavio, da je banda koja je vršila ove napade došla iz Zvečeva, i iz šuma blizu Voćina. Izjavio je da je 100 ljudi ove bande prije 3 dana došla u planinu Psunj. Jučer i danas veliki odredi naših ljudi, vojska, ustaška vojnica i oružnici pretresaju Psunj, no do sada ništa primjećeno nije.

Ustaše iz Požege, na svoju ruku ubili 12 pravoslavaca iz sela Šeoviće, kotara Pakrac.

Veliki župan naredio je najstrožiju istragu zbog samovolje ovih ljudi."

Prednje izvješće dostavljam s molbom na znanje.-

Poslato:
1. M.H.D. „Predsjedničtvo O"
2. M.H.D. /Glavni stožer/
3. R. za J.R. i S.

Zapovjednik, general:
Milan Mizler

BR. 354

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA 3. DOMOBRANSKOG ZBORA OD 7. DECEMBRA 1941. GLAVNOM STOŽERU MINISTARSTVA DOMOBRANSTVA O AKCIJAMA USTANIKA KOD ŽELEZNIČKE STANICE NEMILA, ZBOG ČEGA ZA ODMAZDU USTAŠE VRŠE ENERGIČNE REPRESALIJE PREMA STANOVNIŠTVU[1]

B R Z O J A V K A

Primljen od Sarajeva putem krugovala
Vrieme
7. XII u 19 s. 06 m.
NAJŽURNIJE!

Adresa: MINDOM GLAVNI STOŽER ZAGREB

Promet na željezničkoj pruzi između Zenice i Zavidovića još nije uspostavljen zbog toga što kod željezničke postaje Nemila Odmet-

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 5, reg. br. 7/1-4.

nici vatrom uznemiravaju radnike stop S naše strane vrše ; energične represalije u okolici stop

III. DOMOBRANSKI ZBOR OP. Br. 474

M.P. General Lukić[2]

[2] Mihailo.

BR. 355

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI SLAVONSKI BROD OD 10. DECEMBRA 1941. VELIKOJ ŽUPI POSAVJE O OTPREMLJENIM PRAVOSLAVCIMA IZ SLAVONSKOG KOBAŠA U LOGORE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST
SLAV.BROD
10. prosinca 1941.
Broj 393 Pr/1941.

Predmet: Grkoistočnjaci iz Slav.
Kobaša,
- odpremljeni u logor. -

Na Taj. 674/1941.

VELIKOJ ŽUPI POSAVJE

BROD.

Po naređenju od 25. studena 1941. izvješćuje se, da su po ustašama iz Slav. Kobaša odvedeni Sava Vukotić, Andrija Umljenović, Ostoja Trivanović, Milan Sirovinić, Bogoljub Jovanović, Milan Mrvoš, Ranko Trninić, Aleksa Gecić, Petar **Cinć,** Stevo Zrnić, Stanko Milojčić, Nikola Cvjetanović, Ilija Kotruc i Gligonje Škrpan. Većinom su oženjeni. Sava Vukotić, krojač, Andrija Umljenović, posjednik, Ostoja Trivanović posjednik, Bogoljub

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 174, reg. br. 20/4-6.

Zoranović, posjednik, jesu imućni, a ostali su srednjeg gospodarskog stanja. Milan Mrvoš je umirovljeni općinski blagajnik.

Po naređenju naslova od 21. srpnja 1941. str. pov. 16 i od 30. srpnja 1941. str. pov. 19 po oružničkoj postaji u Oriovcu odpremljeni u logor (u Gospić) sliedeći seljaci: Dušan Dragun, Mitar Dragun, Nikola Vojvodić, Miloš Milojčić, Mitar Trninić, Dušan Samardžija, Jovo Zrnić, Zarije Petrović, Stevo Stanisavljević, Mitar Trivanović, Jovo Ćirić, Jefto Panić, Milan Milojčić, Stojan Arbutina, Petar Škrpan, Jefto Umljenović, Dušan Milojčić, Rade Medaković, Vaso Milojčić, trgovac, Ilija Dugandžija, krojač, Savo Jovanović, trgovac Mitar Tatmirović, brijač Joco Pandžić i licitar Miloš Vojvodić.

Svi su srednjeg imovnog stanja, a imade ih i siromašnijih, no Ilija Dugandžija je imućni trgovac, a žena mu je Hrvatica učiteljica.

U Kobašu nije bilo nereda od strane grčkoistočnog stanovništva.

Prije nekoliko godina je četničko udruženje prestalo radom. Ne treba očekivati nikakvih nereda. Prelaz na rimokatoličku vjeru jest u dobrom razvitku. Do sada je većini izdana potvrda, da su najavili prelaz. Drugi dio je podnio molbu općinskom poglavarstvu, a samo još nekoliko obitelji nije to zamolilo.

Prema općenitim prilikama ne može se naći nikakva zapreka, da se odvedeni puste kući na slobodu iz logora, ukoliko iznošenje prilika u logoru ne bi donielo pogoršanje prilika.

S molbom na znanje.-

Za Dom spreman!

Kotarski predstojnik:
M.P. /potpis nečitak/

BR. 356

ČETNIČKI LETAK UPUĆEN SRPSKOM NARODU I ČETNICIMA 0 STRADANJU SRBA U NDH I RAZLICI IZMEĐU NJIH I KOMUNISTA[1]

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU.

SRPSKOM NARODU I ČETNICIMA

Naš srpski narod u Bosni i Hercegovini morao se dignuti na ustanak da odbrani gole živote, spreči uništavanje svoje imovine kao i prisilno raseljavanje iz krajeva gdje živi preko 1300 godina.

Ustaše su nas klali, mučili, palili domove i otimali imovinu, ucenjivali pojedince da ustašama predaju svoju pokretnu imovinu, da ih posle toga opet pobiju ili odvedu u koncentracione logore, gdje mnogi nikada nisu ni stigli jer su ih putem ubijah. Tako je na području Hrvatske države pobijeno, živih spaljeno i u najtežim mukama pomrlo 382000 nevinih Srba žena i dece. - Sa istrebljenjem i uništenjem srpskog naroda trebalo je i dalje da se nastavi 1 samo je spontani ustanak pravih srpskih boraca i rodoljuba to sprečio, ali se u srezovima gdje još vladaju ustaše nastavlja sa ubijanjem srpskog naroda.

U svetu borbu: za Krst časni i slobodu zlatnu, za Kralja i otadžbinu, za srpski narod i srpsku pravoslavnu vjeru pradedovsku digli smo se samo kao srpski četnici. Međutim u pojedinim opštinama pojavili su se komunisti koji su mnoge naše borce uvrstali u redove partizana, objašnjavajući neukim srpskim seljacima da su partizani pristaše svih političkih stranaka. Vremenom se dokazalo da se time žele zavesti naši borci i prestaviti ih svuda kao pristaše komunističke stranke, što oni nikada nisu ni bili niti mogu biti.

Nametnut im je ne narodni pozdrav pesnicom u mjesto našeg vojničkog pozdrava, a na kape su im stavili petokrake .zvijezde da bi time vidno odvojili prave četnike od pristaša komunističke stranke. Među svim neukim seljacima, dobrim i čestitim, povedena je bezobzirna propaganda, ne više za srpski narod i njegove svetinje i ideale, nego za komunističku stranku. Kada su posle naše vojničke i državne nesreće, prestale da postoje sve partije

[1] Overen prepis originala u VII, Vojni arhiv, ANDH, k,143-c, reg. br. 6/9-6 U propratnom aktu Oružničke postaje Mokro upućenom 4. oružmčkoj pukovnij stoji da je letak pronađen 10. decembra 1941. u Han-Derventi.

koje su nas zavađale i delile i do propasti dovele, ne možemo priznati pravo ni komunističkoj stranci da to čini i u čistoj srpskoj sredini.

Mi se borimo za bolju budućnost srpskog naroda od Bugarske granice do Jadranskog mora i od Soluna do Subotice i ne priznajemo nikakve posebne narode, kao što su Crnogorci, Bosanci i Makedonci, kako nas sve nazivaju komunisti, nego priznajemo samo srpski narod. Nas Srbe, ma gdje mi živili, nesmiju deliti rijeke i planine, kao što nas od braće u Americi ne dijele ni mora ni oceani.

U borbu za slobodu ušli smo svi pod svojim pravima nelažnim imenima, jer koje rešio da svoj život da za narod ne treba ni da se toga stidi niti plaši ma čega ni za sebe ni za svoje najmilije.

To kod komunista nije isti slučaj. Našim seljačkim borbenim četama nametnuti su za komandire i političke komesare ljudi koji nisu naše krvi srpskog imena i naše vere srpskopravoslavne. Razni jevreji, Turci i Hrvati, od kojih neki i do jučerašnji ustaški vojnici i oficiri, pod imenima: Ilija, Aćim, Đuro, Dušan, Momčilo, Bijeh, Crni, Cigo i kakvih sve imena nemaju pretstavljaju se našim borcima kao Srbi i nametnuti su im za četovođe, komandante bataljona, pohtičke komesare i sudije prijekih sudova. Samo one muslimane koji su se i za vrijeme vladavine i terora ustaša pokazali da su po narodnosti Srbi priznajemo za svoju braću i prave borce. Jasno je da takvim ljudima, s kojima nas ništa zajedničko ne veže, jer se oni ne bore za srpski narod nego za partiju, stoje kao smetnja srpski četnici i njihove vođe. - Zbog toga nas tajno kao i na javnim zborovima napadaju da smo petokolonaši, da odmah poshje toga isturaju natpise kojim nas osuđuju na smrt. Ali trebaju da znaju, da se mi smrti ne bojimo, jer je ceo srpski narod pošao u borbu na život ih smrt i on se neda istrebiti.

Na da 6 novembra o.g. vođe komunista napah su na komandanta bosanskih četničkih odreda na zboru u Rogatici kao i na oficire srpskih četnika da su petokolonaši, te da su primili od Italijana dva ipo miliona hra i da žele u Bosnu dovesti 15000 Nemaca, da oni uguše srpski ustanak.

Tačnosti prepisa originala koji se nalazi kod zapovjednika zagrebačke konjaničke pukovnije, tvrdi:

Zapovjednik postaje, narednik:
M.P. **Jazvin**[2]

[2] Sulejman.

BR. 357

IZVEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI VARCAR VAKUF OD 11 DECEMBRA 1941. O STRADANJU PRAVOSLAVNOG STANOVNIŠTVA POSLE PALJENJA NJIHOVIH SELA[1]

RAVNATELJSTVO USTAŠKOG REDARSTVA
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

Broj: 65450 - 1941. Zagreb, 29. prosinca 1941.
Predmet: Stanje u kotaru Varcar Vakuf.-

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA

ZAGREB

Velika Župa Pliva i Rama[2] - Jajce u dopisu br. 3788/41 od 11. prosinca o.g. javlja:

„Kotarska oblast u Varcar Vakufu svojim dopisom broj 5028/41 dostavlja slijedeće:

Izvještava se Naslov, da je grko-istočno pučanstvo poslije palenja sela: Gustovora, Sehovci Bjalajce u ogromnom strahu i u mirnim selima.

Njihovi prvaci iz mirnih sela dolaze ovoj Kot. Oblasti i traže garanciju, da neće biti uznemirivani, a sa svoje strane jamče za red i mir kao i pokornost vlastima.

To se odnosi na sela: Čirakovac, Barine, Magaldol, Kotor, Kopljevići i Podorugla."

Dostavlja se prednje s molbom na uredovanje.

Za Dom-spremni!

M.P.

Zamj. upravitelja:
/potpis nečitak/

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 69, reg. br. 1/1-2.

[2] U izveštaju stožernika župe Pliva i Rama Ministarstvu unutrašnjih poslova od 15.10. 1941. o situaciji u kotarevima Jajce, Gornji i Donji Vakuf iznosi položaj pravoslavnog življa, gde između ostalog navodi: „Kotar Gornji Vakul je u apsolutnoj veličini pravoslavni a kotar Jajce u relativnoj.

Muslimani su na drugom mjestu. Pravoslavni su u velikoj većini odbjegli u šume a muslimani su također napustili svoje kuće i povukli se u gradove, tako da su sela većinom ostala pusta a takova sela su sva spaljena. Katohci su skoro svi

BR. 358

IZVEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILA LIČKO PETROVO SELO OD 11. DECEMBRA 1941. 0 ZLOČINIMA USTAŠA PREMA PRAVOSLAVNOM ŽIVLJU NA SVOJOJ TERITORIJI[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
2. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Broj 625 **TAJNO**
U Bihaću, dne 11-XII-1941 i a j i n u

Predmet: izveštaj o situaciji dostavlja.-

ZAPOVJEDNIČTVU I. DOMOBRANSKOG SBORA.-

Oružničko krilo Ličko Petrovo Selo dostavilo je:

„Sa teritorije oružničke postaje Ličko Petrovo Selo bilo je svojevremeno iseljavanje grko istočnjaka. Za ovo su bili određeni redovni ustaški odredi iz Bihaća, i divlje ustaše iz okolnih sela. Po završenoj sehdbi su neke ustaše neprimjetno upah u grko-istočnjačku crkvu, te istu svu iznutra demolirali, tako da nije ništa od svetinje ostalo, što ovo vređa mjesno pučanstvo.

ostali kod svojih kuća." Zatim daje predlog za iseljavanje cjelokupnog pravoslavnog stanovništva: „Po mome mišljenju i po onome što vidim na terenu stekao sam uvjerenje da je jedini izlaz potpuna evakuacija pravoslavlja iz ovih krajeva ili bolje rećeno iz svih krajeva gdje se zadržavaju pobunjenici. Nakon evakuacije pravoslavnih trebalo bi pokupiti sa terena sve ono sa čim se čovjek može hraniti. Na taj način bi im se onemogućila ishrana i na taj način oduzela bi im se mogućnost obavještavanja, sakrivanja i zimovanja."

0 stanju Srba u Donjem Vakufu iznosi: „U Donjem Vakufu nalazi se oko 500 pravoslavnih od kojih je 85 bilo stavljeno pod pokretni preki sud, 25 je osuđeno na smrt 60 je oslobođeno od suđenja. Ovo pučanstvo koje se nalazi u koncentracionom logoru u Dolnjem Vakufu nemoguće je pustiti na slobodu njihovim kućama, budući da su im kuće za vrijeme operacija popaljene, a i više je nego sigurno da bi se muški članovi odmah odmetnuli dok bi žene i djeca jatakovali kao što to čini sve pravoslavno pučanstvo ovog kraja. Radi toga molim upute, šta da se s istima radi." Vojni arhiv, ANDH, k. 213, reg. br. 47/3.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 61, reg. br. 19/2.

Ovo se nije moglo od strane oružnika ove postaje sprečiti jer su oružnici bili preslabi.

Grko-istočnjački narod ove teritorije potpuno znade da je njihov narod potučen. Ranije se moglo ovom narodu tumačiti, da su njihovi ljudi otjerani na prisilan rad, ah sada narod vidi da to nije istina. Sa ove teritorije ima 3 lica koja su pobjegla baš sa lica mjesta gdje su imah biti pogubljeni, i ta lica ostalom narodu pričaju da su njihovi ljudi izginuli i kakva ih je sudbina zadesila. Sada je narod ogorčen prema državnim službenicima, a osobito protivu oružnika ove postaje, jer narod mish da su svemu tome krivi oružnici, jer računaju da su oružnici i državni službenici znali kuda se vode njihovi ljudi ali nisu htjeli reći.

Grko-istočnjaci su između sebe izvršili popis nestalog naroda, te su ustanovili da fali 856 što muških, što ženskih, a među ovima i nešto dijece. Ovaj popis je izvršen u općim Ličko Petrovo Selo, te su ovaj manjak našli samo iz ovog postajnog oružničkog zapovijedničtva. Ove navode poverilo mi je lice koje pripada grko-istočnjacima. Među njima ima i pretnje prema oružnicima od strane naroda.

Nadalje ovo lice je izjavilo, da ovaj narod jedva čeka da neko od viših činovnika, dođe u Ličko Petrovo Selo, da će se tada narod skupiti, te tog činovnika povesti da vidi kakova je sada crkva, i da će to lice pitati za njihove nestale ljude.

Najviše na sve ovo ovaj narod podsjećaju grobovi koji se nalaze po njivama i ispod crkve, jer su neki lješevi sasma plitko zatrpani, pa su iste lješeve čak i psi iskopavali. Sve ovo narod dira te narod zbog toga bjesni. Ovi su grobovi s vremena na vrijeme popravljaju odnosno potrpavaju. Narod za svakog zna ko je tu stradao životom.

Ovi grobovi bi se trebah sa ovih njiva skloniti, te bi narod svremena na vrijeme ovo zaboravio, a dok narod ovo stalno gleda potsjeća ga na mržnju prema Hrvatima."

Poznavajući opće prilike u tom vriemenu nalazim da su navodi točni.

Mišljenja sam da bi pitanje rasijanih i ne dovoljno zatrpanih lješeva razmotriti za cijeli teritorij Bosne i Like.

ZAPOVIJEDNIK
pukovnik
Tomašević[2]

[2] **Ivan.**

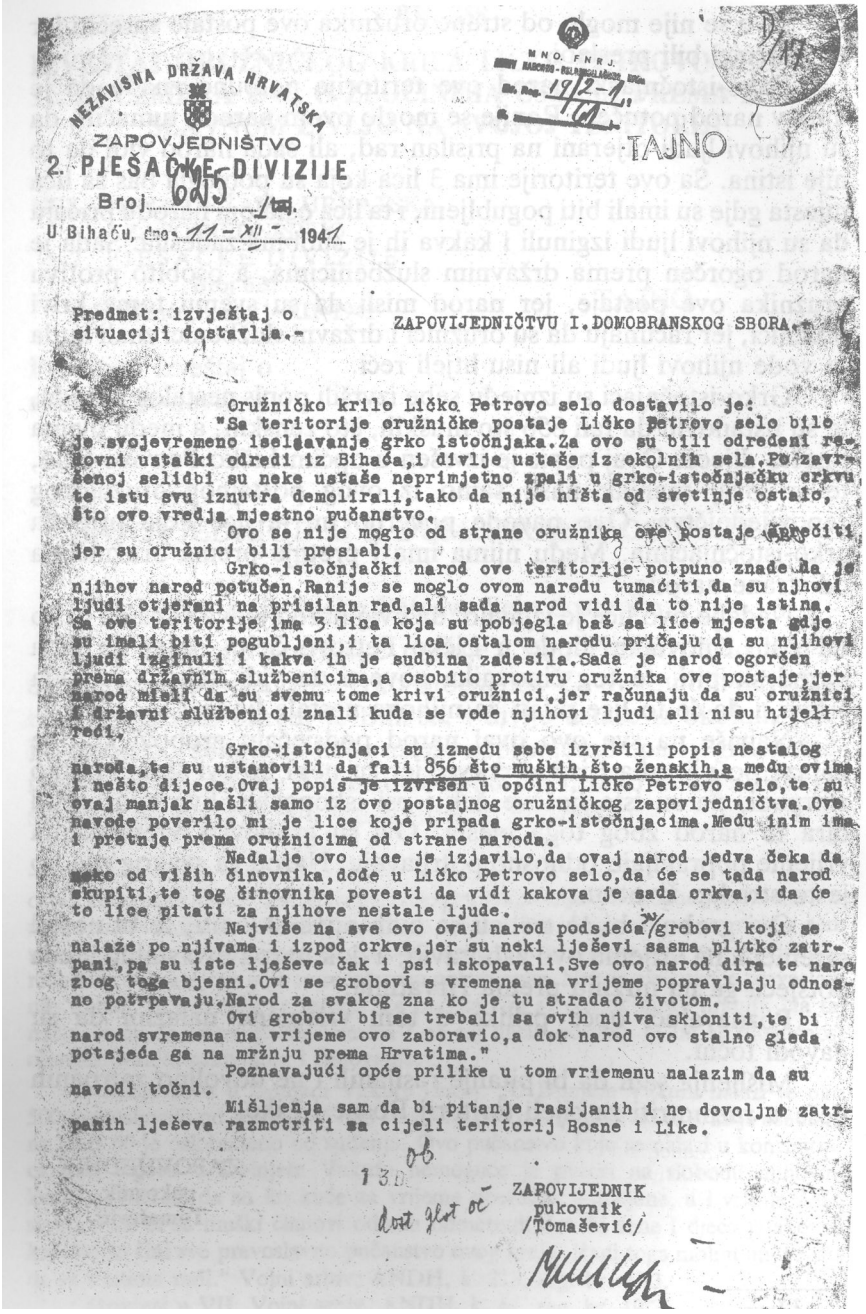

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
2. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Broj 6075/taj.
U Bihaću, dne 11-XII- 1941

N.O. F.N.R.J.
Br. Reg. 1972-1

TAJNO

Predmet: izvještaj o situaciji dostavlja.-

ZAPOVIJEDNIČTVU I.DOMOBRANSKOG SBORA.-

Oružničko krilo Ličko Petrovo selo dostavilo je:

"Sa teritorije oružničke postaje Ličko Petrovo selo bilo je svojevremeno iseljavanje grko istočnjaka.Za ovo su bili određeni redovni ustaški odredi iz Bihaća,i divlje ustaše iz okolnih sela.Po završenoj selidbi su neke ustaše neprimjetno zapali u grko-istočnjačku crkvu te istu svu iznutra demolirali,tako da nije ništa od svetinje ostalo, što ovo vrijeđa mjestno pučanstvo.

Ovo se nije moglo od strane oružnika ove postaje spriječiti jer su oružnici bili preslabi.

Grko-istočnjački narod ove teritorije potpuno znade da je njihov narod potučen.Ranije se moglo ovom narodu tumačiti,da su njhovi ljudi otjerani na prisilan rad,ali sada narod vidi da to nije istina. Sa ove teritorije ima 3 lica koja su pobjegla baš sa lice mjesta gdje su imali biti pogubljeni,i ta lica ostalom narodu pričaju da su njihovi ljudi izginuli i kakva ih je sudbina zadesila.Sada je narod ogorčen prema državnim službenicima,a osobito protivu oružnika ove postaje,jer narod misli da su svemu tome krivi oružnici,jer računaju da su oružnici i državni službenici znali kuda se vode njihovi ljudi ali nisu htjeli reći.

Grko-istočnjaci su između sebe izvršili popis nestalog naroda,te su ustanovili da fali 856 što muških,što ženskih,a među ovima i nešto dijece.Ovaj popis je izvršen u općini Ličko Petrovo selo,te su ovaj manjak našli samo iz ovo postajnog oružničkog zapovijedničtva.Ove navode poverilo mi je lice koje pripada grko-istočnjacima.Među inim ima i pretnje prema oružnicima od strane naroda.

Nadalje ovo lice je izjavilo,da ovaj narod jedva čeka da neko od viših činovnika,dođe u Ličko Petrovo selo,da će se tada narod skupiti,te tog činovnika povesti da vidi kakova je sada crkva,i da će to lice pitati za njihove nestale ljude.

Najviše na sve ovo ovaj narod podsjeća grobovi koji se nalaze po njivama i izpod crkve,jer su neki lješevi sasma plitko zatrpani,pa su iste lješeve čak i psi iskopavali.Sve ovo narod dira te naro zbog toga bjesni.Ovi se grobovi s vremena na vrijeme popravljaju odnosno potrpavaju.Narod za svakog zna ko je tu stradao životom.

Ovi grobovi bi se trebali sa ovih njiva skloniti,te bi narod svremena na vrijeme ovo zaboravio,a dok narod ovo stalno gleda potsjeća ga na mržnju prema Hrvatima."

Poznavajući opće prilike u tom vriemenu nalazim da su navodi točni.

Mišljenja sam da bi pitanje rasijanih i ne dovoljno zatrpanih lješeva razmotriti sa cijeli teritorij Bosne i Like.

ZAPOVIJEDNIK
pukovnik
/Tomašević/

Faksimil dokumenta br. 358

BR. 359

IZVEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA VOJNE KRAJINE OD 14. DECEMBRA 1941. GLAVNOM STOŽERU MINISTARSTVA DOMOBRANSTVA O ODNOSIMA SA ITALIJANSKOM VOJSKOM I TVRDNJI ZAPOVJEDNIKA MIRELIA DA HRVATSKA VOJSKA PALI KUĆE, PLJAČKA I UBIJA SRPSKE ŽENE I DECU[1]

Zapovjedništvo
VOJNE KRAJINE
Vojni odjel
Očev Broj 1381/Taj.
14. prosinca 1941 g.
SARAJEVO

Odnosi sa talijanskom vojskom.-[2]

PREDSTOJ. POGLAVNIKOVOG VOJNOG UREDA 3 kom.
VOJSKOVOĐI - DOGLAVNIKU . . . . . 1 „
MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
OČEVIDNI odjel . . . . . 2 „

Savezno nalogu Vojnog Ureda Poglavnika V.T.Br. 642 od 8. studenog o.g. dostavljaju se pojedini slučajevi koji ukazuju na odnose između talijanskih i naših četa na području Vojkre:

- Pripravnik financ. straže Butković Nikola dne 12. XI. 1941. g. uputio se za Višegrad gdje se je priključio Hrvatskoj vojsci i nekoj grupi financa, te u zajednici sa njima išao do Foče. U Foči su se financi odvojili od vojske i pošli za Kalinovik. Usput isti financi pali su u ropstvo četnika u selu Vratio gdje su svi bili opljačkani zatim naređeno im da skaču u jamu što su i morah učiniti. Imenovani je tom prigodom ostao u jami viseći o jednom kamenu i nakon izvjesnog vremena se spasio, dok ostala 3 financa

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 61-a, reg. br. 29/15.

[2] *O* odnosima sa italijanskom vojskom, Zapovjedništvo Vojne Krajine uputilo je izveštaj Glavnom stožeru 4. novembra 1941. gde se, između ostalih pnmera loše saradnje, navodi sledeće: „Talijanske vojne vlasti na zahtjev ovih knumčara poslali su u financijalni razdjel jednu svoju patrolu praćenu jednim Srbinom, koji je zaplijenjenu kriumčarsku robu uzeo u popis, a dva talijanska narednika, koji su bili u patroli, izrazili su se da financi nijesu smjeli tu robu zaplijeniti i da im se zaplijenjena roba ima povratiti. Kada se je zapovjednik razdjela protivio povraćaju ove robe, jer je monopolska roba, koja je po zakonu zaplijenjena, jedan talijanski narednik iz patrole izrazio se je: 'Gdje su Vam bili zakoni kada ste ubijali Srbe' i dodao da naš zakon za njih ne vrijedi." Vojni arhiv, ANDH, 61-a, reg. br. 7/15-1.

ostali su na dnu jame, te mu nije ništa dalje poznato o njihovoj sudbini.

Oružništvo u Foči kako izgleda nije moglo poduzeti akciju za spasavanje jer su u tome bili sprečeni po talijanskim vlastima.

- Sredinom studenog komunističko-četničke bande obustavile su saobraćaj na putu Kalinovik-Foča u mjestu „Dobre vode - Vratio" udaljeno od Kalinovika 11 km.

- Pošto Tahjanske vojne vlasti nijesu htjele da put oslobode dana 23. XI. o.g. oko 11 sati sa satnijom izišao je zapovjednik samostalnog konjaničkog odjela u Kahnoviku, satnik Kramarić prema Dobrim vodama i Vratlu, da oslobodi put prema Foči. Tada je satnija došla do Grede Stijene sjeverno od k. 1139. i od sela Borija. Poslije dva sata i 30 minuta borbe uspjela je satnija da potisne jačeg neprijatelja i da ovlada svim tim položajima. Za ovo vrijeme neki seljaci grko-istočne vjere iz sela Sivolja i Borija, te Jelalcä došli su kod zapovjednika Tahjanske vojske u Kahnoviku i izjavili da Hrvatska vojska i milicija pale njihove kuće - pljačkaju i da ubijaju njihove žene i djecu.

Kada je satnik došao na gore pomenuti položaj i bio 100 metara od prvih kuća udaljen od sela Borija - naišla su tahjanska borna kola zajedno sa njihovim zapovjednikom majorom g. Mirelli Antonio. Nadporučnik Zildžić Nezir sa još nekoliko vojnika pošao njemu u susret da nebi eventualno njih gađali, odnosno da mu objasni gdje se oni nalaze.

Kada je nadporučnik Zildžić došao do zapovjednika talijanske vojske g. Mireli i pozdravivši ga, ovam mu nije niti ozdravio, niti ga je pustio da govori, već odmah sa najgrubljim tonom vičući počeo da mu govori, da su oni došli da pljačkaju i da ubijaju žene i djecu, te da pale kuće. Odma je naredio da naša vojska smjesta ide u vojarnu, poslije je odmah dao pozvati satnika Kramarića, te mu je isto rekao u istom tonu i načinu da sabere vojnike i da ide odmah u vojarnu vičući „nema četnika" i ako su četnici ostupajući pucah na našu vojsku i na Talijana.

Ma koliko mu je satnik Kramarić htio objasniti, da im nije cilj pljačka, paljenje i ubijanje, on nije htio da posluša, niti je htio sa njima da razgovara, već je naredio da odmah skupi vojnike i vrati se u vojarnu.

Za vrijeme ove akcije sa strane naše vojske nije niti jedna kuća zapaljena niti opljačkana, a niti je tko poginuo od žena i djece.

Prije polaska na ovu akciju satnik Kramarić izvjestio je zapovjednika Talijanske vojske g. Mireh, koji je bio sa tom akcijom saglasan.

- Od 1 prosinca naše vlasti svojski i forsirano tražile su i molile zapovjednika talijanskih vojnih snaga, da nam ukaže nužnu pomoć. Nije nam i pored velikog navaljivanja i objašnjavanja uspjelo da sklonimo njihova zapovjednika na bilo kakvu pomoć. On nije odobrio naoružanje naših pouzdanih građana, nije odobrio upotrebu naše vojne snage i oružništva na terenu, a niti je dao svoju snagu. Naprotiv je insistirao na tome da naše vlasti bezuvjetno povuku naše ugrožene oružničke postaje u Trebinje. Kada je zatražen pismeni nalog za ovo, to je odbio. Kada je bio upozoren od strane naših vlasti blagovremeno izvješćen što se priprema i kako će se stvari razvijati, ako se prema sumnjivcima ne preduzmu na vrijeme represalije, odgovorio je da ovo sada nije četnička, već komunistička akcija iz Crne Gore, jer da sada odmetnici napadaju i njihovu vojsku, a ne samo našu kao prije. Traženo je od njega odriješene ruke za postupak prema sumnjivim tipovima i komunistima te nesmetano izviđanje shodno našim pozitivnim zakonima, ali za tu akciju nije dobiveno ovlašćenje, već naredio da možemo prikupljati podatke i njemu predložiti na odobrenje što se želi, pa da će on kasnije donijeti odluku. Kada su mu predočene teške poslijedice za našu mladu državu, koje proizlazi iz dosadanjih popuštanja i napuštanja, jer da smo u mjestu utvrđivanja naših hrvatskih vlasti u ovim krajevima istu oslabili, odgovorio je da on za sada nema raspoloživih snaga za veću akciju, ali da će je dobiti i tada preduzeti potrebno. Tako naša moljakanja i žalbe nisu naišle na odziv sve do danas a mi smo mnogo toga izgubili na terenu kako u ljudima, materijalnim dobrima, tako i sa gledišta općih državnih probitaka, a naš se narodni neprijatelj bolje obskrbio i jače proširio.

- Dne 2. prosinca 1941. oko 3 sata prekinuta je brzoglasna veza postaje Jasen, voda Bileće, sa Bilećom i Trebinjem. Oko 21. sat opkoljena je i napadnuta po četnicima i tako je napad sa manjim prekidima trajao do 3. XII. o.g. u 10 sati. U napadu je prema izjavi zapovjednika postaje učestvovalo 500-600 četnika.

- Dne 3. o.mj. poručila je postaja Jasen talijanskom vojnom zapovjedništvu po jednom građaninu i tražila pomoć. Saznavši za ovo vodnik Trebinjskog voda, odmah je stupio u vezu sa našim i talijanskim zapovjednikom u Trebinju i tražio akciju u cilju oslobođenja postaje, kada već nisu prije toga oslobođene postaje Lastva i Grab. Ovo tim više radi veze Trebinja i Bileća, jer je postaja Jasen na glavnom putu prema Bileći. I pored intervencije i molbe nije uspjelo ovu pomoć dobiti, a niti odobrenje, da joj pruži pomoć snaga naše vojske i oružništva. I ovdje je bio izgovor

kao i za ostale postaje da su banditske snage velike a njihove male i da je ova postaja morala izvršiti povlačenje u Trebinje. Povlačenje su izvršili pod borbom. Dvanaest sati prije toga povlačenja povuklo se je sa postaje Jasen 38 talijanski vojnika, koji su pripadah napadnutoj koloni. Povlačenje su izvršili bez oružja koje su prije odložili u jedan kamion i povezanih ruku, kao navodni ranjenici izvršili povlačenje i tako se probili kroz redove odmetnika.

- Dne 3. prosinca 1941. do pred zoru držala se oružnička postaja Grab Zubci i čula se borba oko iste, prema izvještaju Tahjanske financiske straže u Jablan Dolu, 4 km. jugo-zapadno od postaje Grab. Poshje toga za sudbinu ove postaje nezna se. Talijani i ako stanuju u jednoj državnoj baraki nisu napadani, premda su po njihovoj izjavi bili jedne noći opkoljeni. Inače da se naoružane četničko-komunističke bande kreću po terenu oko Graba.

Premda je ta talijanska financiska straža vezana brzoglasom sa svojim vojnim i ostalim vlastima prema Konavljima i Boki, od te strane nije došlo do nikakve akcije u cilju oslobođenja oružnika u Grabu. Tako nije uslijedila akcija oslobođenja ni od strane Trebinja, i ako je na tome ovaj vod i ostale naše vojne i upravne starešine u Trebinju stalno insistirale.

- Dne 3. prosinca 1941. pred večer stiglo je u Trebinje oko 700 fašista navodno iz Dubrovnika. Odmah izdana naredba od Tahjana za kretanje građana do 18 sati i totalno zamračenje stanova i javne rasvete. Iste večeri u dva maha pucao je puško-mitraljez talijanskih snaga prema selu Tudorići zapadno od Trebinja. Cilj je bio pročišćavanje sumnjivog terena. Bilo je pucanje i topova iz Trebinja. Druge akcije nije bilo, niti rezultati tih akcija nisu poznati.

- Jedini put za ishranu ostao je još preko Kalinovika za Mostar.

Komunisti znah su za ovaj put, te su pokušavah nekoliko puta, da taj put osvoje i obustave saobraćaj.

Do dolaska tahjanske vojske ove su se navale odbijale uz vehke gubitke po četnike, ah po dolasku Talijana u Kahnovik oni su kao saveznici - preuzeli garanciju bezbjednosti i tako se zajednički prepustilo njima na čuvanje. Kroz neko izvjesno vrijeme četnici su zauzeli selo po selo, a nijesu ni odlazili iz onih sela, koja su bili ranije zaposjeli, te su na koncu i ovaj saobraćajni put zauzeli i došli u neposrednu blizinu Kalinovika. Izbjeglice, putnici, otpušteni vojnici sve se to nalazi u Kalinoviku tražeći izlaza da

ode prema Foči, ali naša vojska bila je zato nemoćna da im olakša ovaj prolaz. Ispostava hrani taj narod još sa malim raspoloživim srestvima.

Četnici su zauzeh i Goražde i mnoga sela do Kopača popahli. Vojska u kohko je bilo i oružnika povukli su se preko Foče i Čemerna u Gacko. Tako su četnici zauzeh i Jeleč u kotaru Fočanskom, a talijanska vojska je zapovjedila Hrvatskoj vojsci u Foči i ta se vojska također povlači prema Gacku.

- Pri odlasku hrvatske vojske iz Višegrada našim službenicima rečeno je od strane talijanskih vlasti da i dalje ostanu u službi, jer će ju imati potpunu zaštitu u svakom pogledu. Međutim već u prvih dana osjetilo se je jaka saradnja između četnika i tahjana, četnici su po Višegradu slobodno se kretali po uhcama i naoružam. Od našeg činovništva prvo su otpustili ravnatelja pošte i njegovog zamjenika, promjenili općinsku upravu, tako da su postavili za načelnika Nikolu Beranca, a u odbor su uzeli četvoricu grko-istočnjaka i četvoricu muslimana. Dne 25. studenog u 5 sati po uhcama Višegrada kretali se oko 100 četnika potpuno naoružani idući i pjevajući pjesmu „SPREMTE SE SPREMTE ČETNICI SILNA ĆE BORBA DA BUDE, U ONOM GRADU SARAJEVU". Po Višegradu viđeni su četnici kako lumpuju sa talij anima po gostionama po cijelu noć. Kada je naša vojska otišla iz Višegrada za Sarejvo talijani su išli pod četničkom zastavom po uhcama Višegrada.

Kada su hrvatske vojne jedinice izašli iz Višegrada, četnici su odmah otvorili željeznicu Višegrad - Užice kamo su izdavali propustnice svojim ljudima i ženama odakle su donosile razne životne namirnice i u Višegradu prodavah samo svojim ljudima uz vrlo niske cijene, dočim našim ljidima nisu htjeh ništa prodavati.

Četnici po Višegradu pričaju, da su Njemci u Srbiji svi zarobljeni, i da se nalaze po prisilnim radovima po Srbiji, te da na radio nije govorio Košta Pećanac, nego da je to propaganda Njemačka.

Jedan došljak iz Beograda je pričao, da su komunisti opkohli Beograd i da je Košta Pećanac u istinu govorio na radio, a da njemci svaki dan uzimaju za taoce viđenije Beograđane, te da ih strieljaju.

U.Z. ZAPOVJEDNIKA:
Oružnički pukovnik
Jako vije **vic**[3]

[3] Stjepan.

BR. 360

ODLUKA VLADE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE OD 14. DECEMBRA 1941. O STUPANJU U RAT PROTIV SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA I ENGLESKE[1]

HRVATSKA JE STUPILA U RAT
protiv Engleske i Sjedinjenih država
na strani velevlasti i ostalih država Trojnog pakta

ZAGREB, 14. prosinca. Danas u 10 sati prije podne održana je u Predsjedničtvu vlade važna sjednica hrvatske državne vlade pod predsjedanjem Poglavnika. Sjednici vlade prisustvovali su svi hrvatski državni ministri i državni tajnici.

Za vrijeme dok se održavala sjednica vlade u velikoj svečanoj dvorani bana Jelačića sakupljali su se predstavnici stranih država akreditirani kod Nezavisne Države Hrvatske i zajedno s vojničkim atacheima.

U velikoj dvorani već su se nalazili svi članovi hrvatske državne vlade na čelu s podpredsjednikom drom Džaferom Kulenovićem, svi državni tajnici, državni ravnatelji i pročelnici.

Strane države predstavljah su preuzvišena gospoda: njemački poslanik Siegfried Kasche sa savjetnikom poslanstva von Trotlo, talijanski poslanik Raffaele Casertanos višim predstavnicima talijanskog poslanstva, madžarski poslanik Franjo pl. Marossy, bugarski poslanik Jordan Mečkarov, španjolski poslanik Don Vincenze, dr Gonzales y Amar della Torre, slovački poslanik dr. Jozef Cieke i tajnik rumunjskog poslanstva Veno Campeanu, koji je zastupao iz Zagreba odsutnog rumunjskog poslanika Buzdugana.

Nadalje je bio prisutan cielokupni hrvatski generalitet na čelu sa zapovjednikom kopnene vojske generalom Štancerom i pročelnikom Poglavnikove vojničke kuće generalom Perčevičem.

Bio je prisutan i vođa fašističkog narodnog pokreta kod Ustaškog oslobodilačkog pokreta, general-poručnik dr. Eugenio Coselschi.

U određeno vrieme Poglavnik se pojavio u svečanoj dvorani.

[1] Odluka je objavljena u „Nedeljnim viestima" br. 2 od 15. decembra 1941. u članku pod nazivom „Hrvatska je stupila u rat". Prepis članka se nalazi u Vojnom arhivu, ANDH, k. 239, reg. br. 16/5.

Poglavnik se zatim stavio u sredinu dvorane i pročitao sliedeću odluku hrvatske državne vlade:

ODLUKA HRVATSKE DRŽAVNE VLADE

NAJNOVIJI DOGAĐAJI, KOJI SU DOVELI DO STUPANJA SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA U RAT, TRAŽE DA I VLADA NDH ZAUZME SVOJE STANOVIŠTE. RAT IZMEĐU USA I JAPANA ZAVRŠETAK JE ONIH NASTOJANJA SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA, KOJA SU DUGO VEĆ PRIPRAVLJENA NA SVE VEĆE PROŠIRENJE DANAŠNJEG RATA. KOD TOGA JE BJELODANO NASTOJANJE SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA, DA TAKVIM RAZVOJEM PRILIKA STVORE ZA SE PREMOĆNI POLOŽAJ, NA TEMELJU KOGA BI TADA SVE OSTALE NARODE U SVE VEĆOJ MJERI PODVRGLE SVOME PLUTOKRATSKOM GOSPODARSTVU. I ODNOS USA KAO I VELIKE BRITANIJE PREMA HRVATSKOM NARODU I DRŽAVI POKAZUJE TU ISTU VOLJU.

MI SE HRVATI OSJEĆAMO ČLANOM EVROPSKE ZAJEDNICE, KOJA SE BORI ZA SVOJU SLOBODU. NAŠA MLADA DRŽAVA ODLUČILA JE, DA U DUHU NOVE EVROPE SUDJELUJE NA OBLIKOVANJU BUDUĆNOSTI. MI ZNADEMO, DA TO IZISKUJE NAPON SVIJU SNAGA I MNOGU ŽRTVU, JER SAMO POBJEDOM U ZAJEDNIČKOJ BORBI MOŽE SE IZVOJEVATI TA BUDUĆNOST.

STOGA SE NE OSJEĆAMO SAMO TROJNIM PAKTOM OBVEZANI PREMA NAŠIM VELIKIM SAVEZNICIMA, VEĆ PODPUNO PO NAŠEM NAJDUBLJEM UVJERENJU, KADA UTVRĐUJEMO, DA I NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA PROGLAŠUJE RATNO STANJE SA SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA I SA VELIKOM BRITANIJOM. HRVATSKI NAROD UZIMA NA SE SVAKU DUŽNOST I SVAKU ŽRTVU, KOJA IZ TOGA PROIZLAZI, UVJEREN, DA ĆE MU TO PO POBJEDONOSNOM SVRŠETKU OVOGA RATA BITI OD NAJVEĆE PROBITI.

Nakon toga Poglavnik pristupa njemačkom poslaniku Preuzvišenom Kascheu, te talijanskom poslaniku Preuzvišenom Casertanu, kojima se rukuje. Iza toga isto to čini s ostalim prisutnim diplomatskim predstavnicima i generalima.

Zadržavši se s prisutnim odličnicima u kratkom i srdačnom razgovoru Poglavnik se u 10.45 povukao.

BR. 361

PREDSTAVKA VELIKOG ŽUPANA GACKA I LIKE OD 15. DECEMBRA 1941. KOMANDANTU DIVIZIJE „RE" O LOŠOJ SARADNJIITALIJANSKIH VOJNIH VLASTI SA HRVATSKIM GRAĐANSKIM VLASTIMA PO PITANJIMA ODNOSA PREMA SRPSKOM ŽIVLJU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
- VELIKA ŽUPA
GACKA I LIKA
V.Z.Broj 96/41.

U Gospiću, dne 15. prosinca 1941

Predmet: Suradnja Talijanskih vojničkih vlasti
sa Hrvatskim građanskim vlastima

NJEGOVOJ EKSELENCIJI GENERALU
O BATTISTA DABBENI
Zapovjedniku pješačke Divizije „RE"

Gospić.

Da bi se u smislu postignutog sporazuma između predstavnika Talijanske vlade i zapovjedničtva II. armate s jedne strane i predstavnika Hrvatske Vlade s druge strane na pregovorima vođenim 15. i 16. studenog 1941 - „izvela djelatnost - u punom skladu između talijanskih vojničkih i Hrvatskih građanskih vlasti i ta djelatnost usmjerila u pravcu ubrzanja i učvršćenja postupka za pacifikaciju i normalizaciju" i na području povjerene mi Velike Župe, u kome se također treba vršiti takova suradnja i to u duhu sporazuma o Savezu i napred spomenutog sporazuma o suradnji „posebice pak da se požuri preuzimanje pune kontrole Hrvatskih građanskih vlasti nad cielim pučanstvom" povjerenog mi područja - i smatrajući, da je i ovaj moj korak oportun i u suglasju sa u sporazumu imperativno predpostavljenom najintimnijom i najsrdačnijom suradnjom između talijanskih vojničkih vlasti i hrvatskih građanskih vlasti za postignuće navedenih ciljeva slobodan sam ovim putem Vašoj ekselenciji usrdno izneti sliedeće gravaminoze i zamoliti izdanje remendurnih naredaba i instrukcija područnim zapovjedničtvima:

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 222, reg. br. 35/3, 1.1-4. U sastavu ove arhivske jedinice nalazi se još pet dokumenata po navedenim pitanjima.

1/ Zapovjedničtvo Vama područne posade u Gračacu dozvolilo je ekshumaciju leševa grčkoistočnjaka, koji su poginuli kao protivnici Nezavisne Države Hrvatske u borbama sa Hrvatskim Ustašama. Poginuli u svoje vrieme pokopani su u jedan zajednički grob nalazeći se u blizini sadašnje Tahjanske vojne bolnice u Gračacu. Iz toga groba počelo se ekshumirati leševe i obavlja se prenos tih leševa uz ceremonijalni sprovod na ukop u groblje. Ekshumacija se vrši pod nadzorom tahjanske vojske.

Vršenje ove ekshumacije u sadanjem času nezgodno je obzirom na konsekventno nelojalno i aktivno borbeno držanje grkoistočnjaka u Gračacu prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, današnjem stanju i uređenju države, pa se ekshumacijom renitentnost i upornost nelojalnosti grčkoistočnjaka pogoršava i daje moralne potpore antidržavnoj promičbi grčkoistočnjaka.

Na upit kotarskog predstojnika u Gračacu zapovjedničtvo u Gospiću dalo je obaviest, da se ekshumacija vrši iz razloga javnog zdravlja.

Ekshumaciju nije trebalo dozvoliti bez prethodne suglasnosti sa našom vlasti a nije postojala ni preka potreba, da se to čini sada već u hladnim danima.

2/ I ako su talijanske jedinice garnizonirane po pojedinim mjestima, gdje su grčkoistočnjaci u većini, provodi se s uspjehom propaganda, da grčkoistočnjaci nesmiju ništa Hrvatima katolicima prodavati niti od njih što kupovati.

3/ U tim mjestima Kuna se uopće ne smatra novčanim sredstvom nego se promeće samo dinar.

4/ U Gračacu relativno većem garnizonu tahjanske vojske vrši se kao nacionalna tako i državotvorna promičba srpstva viče se kroz Gračac „Živila Srbija, Srbi srbujte, a Vi Hrvati majku Vam Hrvatsku."

Na intervenciju predstavnika Hrvatskih vlasti zapovjednici odgovaraju „da su to nacionahsti, da nisu komunisti i da nema razloga uredovanja."

5/ U prisutnosti tahjanske posade iz navedenih mjesta odgoni se u neekonomično velikom broju blago preko granice druge zone.

Tahjanske jedinice i pojedinci pripadnici talijanske vojske ne obraćaju se za nabavu potrebnih količina raznovrsne hrane vlastima na ovom području, gdje je prehrana dirigirana i za pučanstvo u jakoj mjeri ograničena. Pojedinci kupuju i pored organizirane prehrane unutar jedinica i časničkih minaža velike količine pojedinih artikala.

Kod ovoga se osim toga plaćaju neredovite i visoke ciene.

Na ovaj način onemogućuje se izvršenje dirigirane prehrane kako pučanstva u užem smislu tako i snabdjevanja unutar trojnog pakta uobće.

6/ Pojedine jedinice tahjanske vojske izgrađuju barake i slično te puteve na zemljištima privatnog vlasništva i što više na oranicama i ostalim kultiviranim zemljištima bez prethodnog sporazuma sa vlasti i pojedincima.

7/ Često se i formalno od strane pojedinih zapovjedničtava ističe briga za prehranu odmetnika, nepokornih pojedinaca i naselja, za koje državna vlast Hrvatska ne može smatrati formalnom obavezom, da se za njih brine i njih prehranjuje i snabdjeva artiklima potrebnim za život, dok su god oni takovi i ne budu sa svojim raspoloživim zalihama ušli u sklop i aparat dirigirane prehrane t.j. dok ne budu uobće priznali Nezavisnu Državu Hrvatsku i pokorili se njenom uređenju u svakom pogledu, a to je i dirigirana prehana.

Represalne se mjere, koje sam smatrao potrebnim da izdam u pogledu zabrane prodaje duhana i soli odmetnicima, nepokornima i nelojalnima ne samo grčkoistočnjacima nego ma koje vjere oni bih, ne odobravaju.

Niesam provodio postupak utvrđivanja, ali imam punog temelja, da vjerujem, da pojedini pripadnici tahjanske vojske nabavljaju veće kohčine soh iz monopolskih radnja, i ta sol se odnosi u nelojalna naselja, njome se trguje na taj način, što se za nesrazmjerno malo kohčine soli nabavljaju artikli kao što su mast, meso, živad i slično.

Na ovaj način događa se i nesvjestno, da pojedini pripadnik talijanske vojske pomaže nepokorenjake, nelojalne, i oružane protivnike Nezavisne Države Hrvatske, Poglavnika i vlasti, i ujedno izigrava zakonske represalne mjere hrvatskih vlasti i ruši autoritet hrvatskih vlasti, a što je najgore podržava se u tajnosti nepokornost i spriječava potrebna što brža pacifikacija i normaliziranje.

8/ Poglavnikovim zakonskim odredbama dokinute su obćine Mazin, Sruvno i Zrmanja, i područja ovih obćina pripojena su obćini Gračac.

Tamošnja talijanska zapovjedničtva ne respektuju ove Poglavnikove zakonske odredbe - navodno - sa izražavanjem, da je to učinjeno bez prethodne suglasnosti sa talijanskom vojničkom vlasti.

Što više sa znanjem i podporom tamošnjih talijanskih zapovjedničtava uspostavljene su u istim općinama općinske uprave bez suglasnosti hrvatskih vlasti, bez prethodne prisege Poglavniku i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, a takove nelegalne općinske uprave od strane talijanskih zapovjedničtva podržavaju se i s njima se obći, i ako te općinske uprave ni u kakovom kontaktu ne stoje sa državnim vlastima hrvatskim, što više organizirano provode promičnu i oružanu akciju protiv Nezavisne Države Hrvatske i Poglavnika.

Sada je upravo dokinut kotar D. Lapac i pripojen ovoj Vehkoj Župi, pa molim da se prednje saobćenje protegne i na općine s. Lapac i Srb bivšeg Kotara D. Lapac, jer po saznanju i u tim općinama takovo je nelegalno stanje.

911 ako ne aktivno, ali pasivnim držanjem talijanskih vojničkih posada i to u mjestima, gdje se i one nalaze, vrše se dnevno napadaji na hrvatski katolički živalj, njihovu imovinu i živote. Vrše se pljačke i paljevine: tako su učinih u Štikadi i 27 studenoga, upali su četnici u kuću Marka Zubovića prelaznika iz grčkoistočne u rimokatoličku vjeru i odnijeli mu 30.000 Kuna. 30 studenoga opljačkah su u Štikadi Josipa Ivaniša odagnah mu sve blago.

29. studenoga jedna četnička banda napala je zaseljak Smolčić kod Sv. Roka i odagnala 27 komada goveda, 300 ovaca i koza.

30. studenoga u selu Čubelići uza sam Gračac zapaljena je jedna kuća i jedna štala vlasništvo Čubehć Luke i Nikole, a 3. prosinca zapaljena je kuća, štala i dva stoga siena Ante Tiljka u Gracu. Istoga dana zapaljena je i šuma iznad Malovana predjel zvani „Tremzin".

10/ Talijanske vojne jedinice povukle su se iz pojedinih sela bez prethodnog obavještenja naših vlasti tako, da su ta naselja hrvatskog elementa ostala neosigurana.

11/ Hrvati katolici zatvaraju se od strane talijanskih organa na jednostavnu prijavu odmetnika grčko-istočnjaka.

12/ Po našim organima pritvoreni prekršajnici puštaju se na slobodu bez našega znanja, čime se u velike krnji ugled naših vlasti.

13/ Oružje oduzeto našem narodu, kome je to oružje izdato za hčnu odbranu od naših oružničkih i vojnih vlasti, ne vraća se i ako smo u više navrata ushjed u nužne odbrane to tražili, međutim u Gračacu nepokorni pucaju, pa kad su ovi pronađeni, nije protiv njima proveden postupak, a govori se, daje zapoviednik izjavio, da će se polovina oružja dati za pojačanje oružničtva, a polovina nepokornima.

Međutim Hrvati katolici zatvaraju se radi posjedovanja oružja a na prijavu grkoistočnjaka.

14/ Učestali su napadi na željezničku prugu, rušenje pruge, pa bi bilo potrebno u sporazumu organizirati jači nadzor želj. pruge.

15/ U pojedinim predjelima skučuje se operacija naših oružanih odreda i nedozvljava se inicijativa u gonjenju odmetnika i komunista.

16/ Uhićeni komunisti ne predaju se našoj vlasti, i ako je saopćeno, da to traži najviša državna redarstvena vlast.

17/ Tahjanske vojničke vlasti računaju redovno, naime tako se zaključuje, da će se mirnim načinom umiriti komunisti, a na ovo odgovaraju četnici i komunisti ubijanjem našeg življa pa i prepadima i ubijanjem talijanskih odreda i vojnika.

18/ Neprovodi se potpuno razoružanje nelojalnih i aktivno oporbenih oružanih grčkoistočnjaka uz najoštrije represalije, ako se razoružanju odapru i ne povrate redovnom životu i ne pokore se državnoj vlasti Hrvatskoj.

19/ Ukazuje se potreba, da se ostave slobodne ruke za prethodno sporazumne akcije pacifikacije uz punu moralnu i oružanu pomoć talijanske vojničke vlasti, kako bi se postupno i što brže pročistila pojedina sela od opasnih i huškačkih elemenata, i ujedno podigao kako autoritet Hrvatske oružane snage i hrvatskih državnih vlasti uopće u smislu utanačenja.

Sve napried iznieto slobodan sam saobćiti zapovjedniku Divizije i molim da se to uzme kao usrdno saobćenje i podpisati moh, da ovaj dopis ne bude smatran podlogom za iniciranje kakvog istražnog postupka protiv talijanskih jedinica i pojedinaca, nego samo, da je zajednički imamo prednje u vidu za postignuće svrha iz uvodno navedenog sporazumnog utanačenja.

Molim pri tom, da zapovjedničtvo izvoli ovu Veliku Župu usrdno pomoći na potrebnom povećanju autoriteta Hrvatske vlasti na cielom području i ubrzanju pacificiranja i normalizacije.

Podpisati biti će zahvalan zapovjedničtvu na svakom saobćenju ma i neugodnih relevantnih opažanja, kako bih mogao sa svoje strane takova upozorenja uzeti u razmatranje i učiniti, što je potrebno, da respektivne negative budu blagovremeno uklonjene, korigirane odnosno modificirane - sve na korist što bržeg pacificiranja i normaliziranja prilika, a tako se može jedino građanska uprava i u sektorima, koji zahvaćaju teritoriju povjerene mi Vehke Župe, u svakom pogledu najpouzdanije i u potpunosti uskladiti sa svagdanjim delikatnim operativnim momentima fundamentalne

odbranbene uloge savezničke vojske u obalnom pojasu - Takovo usklađenje političke uprave podpisatom Velikom županu temeljni je direktiv u svima nastojanjima i poduzimanim mjerama.

ZA DOM SPREMNI!

VELIKI ŽUPAN

BR. 362

NAREĐENJE RAVNATELJSTVA USTAŠKOG REDARSTVA OD 16. DECEMBRA 1941. POVJERENIŠTVU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE BANJALUKE ZA OTPREMANJE PRAVOSLAVACA I JEVREJA U LOGOR JASENOVAC[1]

RAVNATELJSTVO USTAŠKOG REDARSTVA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

Broj: Prs.13292-1941.

Zagreb, 16. prosinca 1941.

Predmet:

KRUGOVALNI BRZOJAV

Povjereništvu Ustaške Nadzorne Službe

BANJA LUKA

Na tamošnji broj: 1744/1941. od 12. XII. 1941. imadu se grkoistočnjaci i Židovi označeni u popisima otpremiti u Jasenovac.

O odlasku transporta brzojavno obavjestiti U.N.S. ured III. Zagreb, Zvonimirova ul. 2, koji će možda još na putu preuzeti transport. Jedan popis sa generalijama otpremljenih dostaviti Zapovjedništvu sabirnih logora u Jasenovac, a drugi ovom Ravnateljstvu.[2]

O učinjenom obaviestiti ovo Ravnateljstvo.-

ZAMJENIK UPRAVITELJA:
Vutuc v.r.[3]

[1] **Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 173, reg. br. 21/5.**
[2] **Vidi dok. br. 369.**
[3] **Mirko.**

BR. 363

RASPIS MINISTARSTVA PRAVOSUĐA I BOGOŠTOVLJA OD 18. DECEMBRA 1941. SVIM SUDOVIMA O POSTUPKU SA OSUĐENICIMA I SUDSKIM NADLEŽNOSTIMA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO PRAVOSUĐA I BOGOŠTOVLJA

Broj: 94884-1941. Zagreb, 18. prosinca 1941.

VELIKIM IZVANREDNIM NARODNIM SUDOVIMA; IZVANREDNIM NARODNIM SUDOVIMA; PRIEKIM SUDOVIMA I POKRETNIM PRIEKIM SUDOVIMA; DRŽAVNIM TUŽITELJSTVIMA KOD GORNJIH SUDOVA; SVIM REDOVNIM DRŽAVNIM TUŽITELJSTVIMA.

1./ Od kaznenih sudova stižu ovom Ministarstvu pritužbe, da se od Velikih izvanrednih narodnih sudova: Izvanrednih narodnih sudova, Priekih sudova i Pokretnih priekih sudova prepraćaju u kaznene zavode osuđene po tim sudovima osobe na izdržavanje kazne, a da se istodobno ne dostavljaju tim kaznenim zavodima i osude, kojima su te osobe osuđene na kaznu lišenja slobode.

Pošto prema Propisu § 12. zakona o izvršenju kazne lišenja slobode mora presudni sud dostaviti kaznenom zavodu i priepis osude i to se nalaže svim gore navedenim sudovima, da istodobno s prepraćenjem osuđenih osoba u kaznene zavode na izvršenje kazne moraju dostaviti tim kaznenim zavodima i ovjerovljene priepise osuda, kojima je kazna izrečena.

2./ I u suprot već izdanih naredaba događaju se slučajevi, da gore navedeni sudovi (- izuzevši Velike izvanredne narodne sudove-) puštaju odmah na slobodu okrivljenike, ako izreknu oslobađajuću osudu. Ovo je pogrješno, jer prema propisu § 1. zakonske odredbe od 18. srpnja 1941. broj CLXXVII-757-Z.p.-1941. može ministar pravosuđa i bogoštovlja svaku kaznenu stvar, koja je konačno rješena osudom ili zaključkom izvanrednoga narodnoga suda, priekoga suda ili pokretnog priekog suda,, uputiti na ponovnu raspravu pred Veliki izvanredni narodni sud, pa su stoga ti sudovi dužni predlagati nakon dovršene rasprave spis u svakoj pojedinoj stvari ministru pravosuđa i bogoštovlja na ocjenu i odluku. - Dogodilo se dapače, da je jedan od tih sudova pustio na slobodu oslobođenu osobu i usprot priedloga državnoga tužite-

[1] Prepis u VII, Vojni arhiv, ANDH.'k. 87, reg. br. 11/37.

lja, da se pridrži u istražnom zatvoru do odluke ministra pravosuđa i bogoštovlja.

Uslied puštanja na slobodu oslobođenih osoba događa se, da u slučaju upućivanja kaznene stvari pred Veliki izvanredni narodni sud nije moguće ovome sudu te osobe povući pred sud, jer su nakon puštanja na slobodu pobjegle i kriju se, pa je tako iluzorna gore spomenuta zakonska odredba. I u slučajevima, gdje se na slobodu puštene osobe ne nalaze u bjegstvu, nastaju poteškoće kod ponovnog stavljanja njihova u zatvor, jer su ili promienile boravište ili se nalaze u krajevima, u kojima se uslied izvanrednih prilika onemogućeno ili barem u najvećoj mjeri otežano njihovo uhićenje.

Da se tome izbjegne nalaže se ponovo svim navedenim sudovima, da oslobođene osobe kao i osobe, protiv kojih se daljnji postupak obustavlja ili glede kojih je tužba odbijena zadrže u istražnom zatvoru sve dotle, dok ministar pravosuđa i bogoštovlja ne donese odluku na temelju § 1. zakonske odredbe od 18. prosinca 1941. broj CLXXVII-757-Z.P.-1941., u koju mu se svrhu ima spis odmah predlagati, a državni tužitelji imaju u svim takvim slučajevima staviti nakon proglašenja osude ih zaključka priedlog, da se odnosna osoba ima pridržati u istražnom zatvoru do stignuća odluke ministra pravosuđa i bogoštovlja. U slučajevima, gdje sud i protiv njihova priedloga pusti na slobodu oslobođenu osobu, imaju najžurnije predložiti ovom ministarstvu izvješće.

3./ Pridošlo je a pridolazi i dalje slučajeva, da redovna državna tužiteljstva prispjele im kaznene prijave jednostavno upućuju priekim odnosno pokretnim priekim sudovima, čim - po njihovom mišljenju - počinjeno djelo spada pod nadležnost priekih odnosno pokretnih priekih sudova i bez obzira, da često puta u prijavi nije predložen ni dokaz za objektivni način djela, a s druge strane opet da ima i takvih prijava, koje već na prvi pogled izgledaju neosnovane. Sve ovo čine stanovita državna tužiteljstva pod izgovorom, da nisu nadležna u takvim stvarima predlagati ni provesti dati nikakve izviđajne radnje. Ovo je pogrešno. Redovna državna tužiteljstva su ne samo nadležna nego su i dužna, kako to i dosta veliki broj državnih tužiteljstva radi, dati provesti najnužnije izviđajne radnje, da se utvrdi objektivni učin djela i provedu oba dokazala, koja bi mogla s vremenom nestati ili bi ih bilo teško provesti. Provedenjem ovakovih sumarnih izviđajnih radnja mnoga će stvar uobće kao neosnovana odpasti, a mnoga

će ostati na postupku kod redovnih sudova i tako se neće suvišnim i nepotrebnim stvarima obterećivati i onako preopterećeni prieki odnosno pokretni prieki sudovi, dok će se s druge strane izbjeći i tome, da nedužne osobe budu i po više mjeseci u pritvoru odnosno istražnom zatvoru prije nego budu izvedeni pred sud ili prije nego bude protiv njih i bez rasprave postupak obustavljen.

Nakon ovako provedenih najnužnijih izviđajnih radnja imaju redovna tužiteljstva predložiti spis s izvješćem ministru pravosuđa i bogoštovlja, koji će donieti odluku u smislu § 1. zakonske odredbe od 28. lipnja 1941. broj CXIV-548-Z.p.-1941. i dati svoje odobrenje za stavljanje pod prieki odnosno pokretni prieki sud ili će stvar uputiti redovnom sudu odnosno narediti obustavu svakog daljnjeg kaznenog postupka.

Po naredbi
ministra pravosuđa i bogoštovlja
Pročelnik odjela:
(Potpis nečitak)

BR. 364

IZVEŠTAJ STOŽERA DRINSKOG ZDRUGA OD 19. DECEMBRA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU ORUŽNIČKOG VODA BIJELJINA O REZULTATIMA ODMAZDE PREMA STANOVNIŠTVU ZBOG NAPADA USTANIKA NA SELO KORAJ[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
STOŽER
Drinskog zdruga
Br. 2387/Tajno
1941. god
u Bijeljini

Zapovjedniku oružničkog voda Bijeljina

Kao represalije za napad na s. Koraj od strane ovog zdruga preduzeta je akcija čišćenja sa snagama od 3 slabije bojne iz više pravaca u glavnom prema selima: Mrtvica-Piperci-Babetino

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 33/7.

brdo-Tutnjevac-G i D Bukovica-Ražljevo-Grbeta-Buzebara i Pribiš. Narod je iz ovih sela, pobjegao u šume i veći dio sela je popaljen, no ne sasvim jer su ista jako rasejana po jednom području od svojih 400 km^2. Može se sa sigurnošću ustvrditi, da je cjelo područje napred navedenih sela potpuno uništeno. Poslie su preduzimate manje akcije sa pojedinim satnijama u neposrednoj okolini s. Koraja u cilju čišćenja i osiguranja samog sela te su tom prilikom četnici imah znatnijih gubitaka. Ovo zato što su se četnici ispred većih odjela sklanjali ne stupajući u borbu, dok su se sa satnijama upuštali u borbu, pa su zato imah i gubitaka. Osim toga pohvatano je oko 80 taoca, koji su odpremljeni u koncentracioni logor.[2]

Zapovjednik, pukovnik
Bertok

[2] Odmazda prema sipskom stanovništvu u Bijeljini i okolnim selima vršena je više puta o čemu svedoce podaci iz dnevnih izveštaja upućenih Glavnom stožeru MINDOM-a 5. i 24. novembra 1941. u kojima se navodi da su uhapšena 82 lica i upućena u logor Jasenovac, kao i o uzimanju talaca. Vojni arhiv, ANDH, k. 4, reg. br. 5/1-2 F24/1-1.

BR. 365

TELEGRAM ŽELEZNIČKE STANICE SLAVONSKI BROD OD 20. DECEMBRA 1941. POSTAJI VRPOLJE - ŠAMAC 0 OTPREMANJU 250 IZBEGLICA VEĆINOM DECE IZ BOSNE[1]

TELEGRAM
Stanca Sl. Brod
od 20/XH. 1941.

Rav. II. postaja Vrpolje Šamac.
Sa današnjim vlakom u 5 prispjelo iz Bosne 250 izbjeglica iz Olova za Šamac, većim djelom djece, po dolasku u Slav. Brod jedno dijete nađeno mrtvo. Transp. je po opskrbi odpremljen sa vi. 11 u 5 gg.
Molimo dalju odpremu iz Vrpolja.

Pred. postaje Korać.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 5, reg. br. 20/1-9.

BR. 366

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA PETRINJA OD 22. DECEMBRA 1941. ZAPOVJEDNIŠTVU 1. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE 0 UBIJANJU PRAVOSLAVACA I PALJENJU ČITAVIH SELA U KOTARU GLINA 18. I 19. NOVEMBRA 1941. OD STRANE USTAŠKIH JEDINICA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
19-XH
ZAPOVJEDNIČTVO
ORUŽNIČKOG KRILA
PETRINJA
Broj 6963

ZAPOVJEDNIŠTVU 1. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE /J.S./

Zagreb.-

Petrinja, 22. prosinca 1941.

13. studenoga 1941. zemljoradnik Lovro Mazalović iz sela Maje, kotar Glina, otišao je u susjedno selo Dragotinu, da plati dug jednoj ženi grčko istočne vjere. U tom selu su ga uhvatili četnici i za njegovu se sudbinu nezna.-

Po nalogu kotarskog predstojnika iz Gline na 18.-XI. o.g. krenulo je u potragu za njim 19 oružnika i 80 ustaša iz Maje. Kad je ovo odjeljenje oko 8.30 sati stiglo u selo Dragotinu bilo je od strane četnika iz kuća napadnuto puščanom i strojopuščanom vatrom. Naši su borbu prihvatili ali kako im je prijetila opasnost da budu opkoljeni morah su se povući van sela, gdje su se borili dok im nije stigla pomoć ustaške vojnice iz Gline. Kad je pomoć stigla, četnici su se još izvjesno vrijeme borili, a potom su se povukli u šume po okolnim brdima.-

Prilikom ovoga sukoba četnici su ubili ustaše iz Maje Juru Trkač, Juru BrdariĆa i Ivana Lončar a ranih su ustaše Paju Ančića i Antona Išeka i oružnika Franju Rajkovića i Stjepana Švraku.-

Da li je tko od četnika ubijen, nezna se jer su imah vremena mrtve sklonuti. Pogovara se, da među njima ima 11 ranjenih.

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 75, reg. br. 6/3-7,8.

Naša odjeljenja su u selu Dragotini zapalili kuću Sime Todorovića, koji se još od mjeseca srpnja ove godine nalazi među četnicima, i još 4 kuće blizu škole iz kojih kuća su četnici najviše pucali i oko 30 stogova sijena.-

Prilikom čišćenja sela ubijeno je oko 20 osoba, među kojima i ona žena u čijoj kući je Mazalović nestao.-

Četnika je bilo oko 300. Najviše ih je bilo odjevene u domobranska odjela, a bilo ih je i ustaškom odijelu. Među njima je bio i jedan častnik u častničkom odijelu bivše Jugoslavije. Ovaj je najviše vikao našima da se predadu i da im se neće ništa dogoditi.

U Glini su u to vrijeme bile 4 satnije ustaške vojnice, a u noći između 18. i 19. studenoga o.g. došlo je nekoliko ustaških satnija iz Zagreba kao i odjeljenje tenkova na željezničku postaju Banski Grabovac, kotar Glina.-

19. studenoga 1941. pristupilo se čišćenju terena. Odjeljenja iz Zagreba sa ustašama iz Petrinje sačinjavala su sjeverni, a odjeljenja iz Gline južni sektor. Zapovjednik sjevernog sektora nepoznat, a akcijama na južnom sektoru je rukovao ustaški bojnik g. Galić.-

Sjeverno odjeljenje je prošlo kroz sela Banski Grabovac, Šušnjar Dodoši, Veliki i Mah Gradac, a južno kroz Dobrinu, Gornji i Donji Klasnić, Dragotinu i Bijele Vode. Sva se ova sela nalaze u kotaru Ghnskom.

Južno odjeljenje zapalilo je u Gor. Klasniču 4 kuće, u D. Kiasniću (zaselak Milaković) oko 20 kuća, u Dragotini oko 100 kuća, i Bijelim vodama (zaseok Brankovići) zapaljeno je 13 kuća i 4 u zaseoku Jelići.

U zaseoku Milakovići ubijena jedna žena, a u selu Dragotini poubijan je sav narod nađen kod kuća, ah se broj pobijenih nezna. Za Glinu je, otjerana stoka iz Dobrine samo iz kuća Todorovića, a iz Dragotine sva koja je kod kuće nađena. U zapaljenim domovima izgorila je ljudska i stočna hrana.-

Sjeverno odjeljenje je bilo mnogo aktivnije, te je zapalilo 20 kuća u Banskom Grabovcu, 53 kuće sa pripadajućim gospodarskim zgradama u selu Šušnjaru i nekoliko kuća u Velikom i Malom Gradcu. Pobilo je oko 150 osoba nađenih u selu, među kojima ima i mnogo djece. Oduzelo je i otjeralo na željezničku postaju Banski Grabovac i Glinu oko 600 komada goveda, 25 konja i 200 svinja.

Do sada je povjerenstvo radilo samo u selu Šušnjaru i ustanovilo:

- da je izgonio: 53 kuće za stanovanje u vrijednosti oko 5 milijuna kuna, 32 štale u vrijednosti oko 2 i pol milijuna kuna, 24 štaglja u vrijednosti oko 800 tisuća kuna, ostalih gospodarskih zgrada u vrijednosti oko 860 tisuća kuna, rublja i namještaja u vrijednosti oko 2 milijuna kuna, gospodarskih sprava u vrijednosti oko 700 tisuća kuna, pšenice oko 27.000 kg, kukuruza oko 205 tisuća kg, graha oko 11 tisuća kuna, krumpira oko 39 tisuća kg. stočne hrane oko 377 tisuća kg. i stoke u vrijednosti oko 61 tisuću kuna.

- da je izgorilo 12 osoba starosti 1 do 75 godina.-

- da je pobijeno i poklano 57 osoba starosti od 2 mjeseca do 86 godina.

Iz ovog sela upućena su u državnu bolnicu u Petrinju slijedeća hca:

1./ Milica Bogović stara 67 godina, ranjena iz puške u lakat desne ruke. Izjavljuje, da joj je muž Jandrija živ izgorio u štaglju, u koji su ga ustaše natjerali i zapalili.-

2.1 Zorka Bogojević, stara 21 godinu, iz puške ranjena u desni kuk. Izjavljuje, da joj je ubijena majka Milka, a na majčinom naručju njezin brat Branko star 6 godina.-

3./ Bosiljka Bogović, stara 15 godina, iz puške ranjena u desnu vilicu. Izjavljuje, da joj je ubijen ujak Đuro Trkulja, i da joj je ranjena 8 godišnja sestra Ana, koja je ostala na liječenju u selu kod Nikole Bunčića.-

4./ Julka Rašić, stara 57 godina, iz puške ranjena u trbuh i u desni kuk, a kod kuće joj sve zapaljeno.-

5./ Stana Polimac, stara 32 godine, iz puške ranjena u desnu ruku i u desnu preponu kad je bježala iz zapaljene kuće a na rukama držala 3 godine starog sina Branka, koji joj je u naručju iz puške ubijen.

6./ Milka Jelovina, 14 godina stara, nožem ranjena u desnu ruku, leđa, prsa i vrat. Izjavljuje, da joj je ubijena majka Julka, brat Branko star 18 godina i sestra Kata stara 11 godina.

1.1 Nikola Maričić, 16 godina star, iz puške ranjen u desno bedro.

8./ Milan Maričić, 16 godina star, iz puške ranjen u lijevu ruku i u trbuh. Izjavljuje, da mu je ubijena majka Anka i djed Stoj an.

9.1 Branko Maričić, star 14 godina, iz puške ranjen u desno rame.

10./ Stanko Podunavac, 32 godine star, iz puške ranjen u usta i u lice dobio 4 uboda nožem.

11./ Zorka Drakulić stara 19 godina, iz puške ranjena u leđa. Izjavljuje, da joj je otac Stevan zaklan, a stric Luka Krnjić iz puške ranjen i da joj je sve zapaljeno.-

12./ Zorka Podunavac, stara 15 godina, opržena od vatre po desnoj strani tijela i nagorela su joj glava, ruka, kuk i noge. Izjavljuje, da su ustaše natjerale u štagalj nju, njezine sestre 8 godišnju Anku i 4 godišnju Sofiju i 12 godišnjeg brata Dragana, Anicu Bogojević s troje djece, Iliju i Smilju Maričić i 20 godišnjeg Pavia Krnjaića, dakle svega 11 osoba. U štaglju je bilo sijena, slame i djeteline. Ustaše su štagalj zapalili. Zorki i Pavlu je uspjelo se izvući iz zapaljenog štaglja, a ostali su svi izgorili.

Domobranske postrojbe u ovoj akciji nisu sudjelovale.-

Sa manjom grupom četnika oko 30-40 došlo je do puškaranja na 19. XI. o.g. kod sela Dodoša i Mali Gradac, ali od njih nije nitko ubijen, ranjen ili uhvaćen, već su se povukli u planinu Šamaricu. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Na 19. studenoga o.g. prilikom akcije u sehma na ustaše nije pucano.

Od četnika i od naroda toga dana nije oduzeto nikakvo oružje.

Sva od naroda oduzeta stoka odvežena je vlakom za Zagreb.

Akcija je dirigovana iz Zagreba i o tome nije bilo obavještena ni Velika Župa Gora.[2]-

S molbom na nadležnost.-

Zapovjednik satnik
Stj. Saćer

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
27/XII.
ZAPOVJEDNIŠTVO
I. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Na. Broj 5416/J.S.
U Zagrebu, dne 29. prosinca 1941.

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
GLAVNI STOŽER

ZAGREB.

Dostavljam gornje izvješće pribavljenim točnim podatcima o pravom stanju stvari.-

Zapovjednik, pukovnik,
Čanić,[3]

[2] Vidi dok. br. 338, 349.
[3] Dragutin.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
19 XII
ZAPOVJEDNIČTVO
PETRINJA
Broj 6963

Zapovjedničtvu 1.hrvatske oružničke pukovnije /J.S./
Z a g r e b .-

Petrinja,22.prosinca 1941.

13.studenega 1941.zemljoradnik Lovre Mazalević iz sela Maje,kotar Glina,otišao je u susjedno selo Dragotinu,da plati dug jednoj ženi grčke istočne vjere. U tom selu su ga uhvatili četnici i za njegovu sudbinu nezna.-

Po nalogu kotarskog predstojnika iz Gline na 18.-XI.o.g.krenule je u potragu za njim 19 oružnika i 80 ustaša iz Maje.Kad je ove odjeljenje oko 8.30 sati stiglo u selo Dragotinu bilo je od strane četnika iz kuća napadnute puščanom i strojepuščanom vatrom.Naši su borbu prihvatili ali kako im je prijetila opasnost da budu opkoljeni morali su se povući van sela,gdje su se borili dok im nije stigla pomoć ustaške vojnice iz Gline. Kad je pomoć stigla,četnici su se još izvjesno vrijeme borili,a potom su se povukli u šume po okolnim brdima.-

Prilikom ovega sukoba četnici su ubili ustašex iz Maje Juru Trkač,Juru Brdarića i Ivana Lenčar a ranili su ustaše Paju Ančića i Antona Išeka i oružnika Franju Rajkovića i Stjepana Švraku.-

Da li je tko od četnika ubijen, nezna sejer su imali vremena mrtve sklonuti.Pogovara se,da mjedju njima ima 11 ranjenih.

Naša odjeljenja su u selu Dragotini zapalili kuću Sime Tadorevića,koji se još od mjeseca srpnja ove godine nalazi medju četnicima, i još 4 kuće blizu škole iz kojih kuća su četnici najviše pucali i oko 30 stogova sijena.-

Prilikom čišćenja sela ubijeno je oko 20 osoba,medju kojima i ona žena,u čijoj kući je Mazalević nestao.-

Četnika je bilo oko 300.Najviše ih je bilo odjevene u domobranska odjela,a bile ih je i ustaškom odijelu.Medju njima je bio i jedan častnik u častničkom odijelu bivše Jugoslavije.Ovaj je najviše vikao našima da se predadu i da im se neće ništa dogoditi.

U Glini su u to vrijeme bile 4 satnije ustaške vojnice,a u noći između 18. i 19. studenega o.g. došle je nekolike ustaških satnija iz Zagreba kao i odjeljenje tenkova na željezničku postaju Banski Grabovac,kotar Glina.-

19.studenega 1941. pristupilo se čišćenju terena.Odjeljenja iz Zagreba sa ustašama iz Petrinje započinjavala su sjeverni,a odjeljenja iz Gline južni sektor. Zapovjednik sjevernog sektora nepoznat,a akcijama na južnom sektoru je rukovao ustaški bojnik g.Galić.-

Sjeverno odjeljenje je prošlo kroz sela Banski Grabovac,Šušnjar Dedeši,Veliki i Mali Gradac,a južno kroz Dabrinu,Gornji i Donji Klasnić Dragotinu i Bijele Vode. Sva se ova sela nalaze u kotaru Glinskom.

Južno odjeljenje zapalilo je u Gor.Klasniću 4 kuće, u D.Klasniću/zaselak Milaković/ oko 20 kuća, u Dragotini oko 100 kuća, u Bijelim vodama/zaselak Brankovići/ zapaljeno je 13 kuća i 4 u zaseoku Jelići.

U zaseoku Milakovići ubijena jedna žena, a u selu Dragotini poubijan je sav narod nadjen kod kuća,ali se broj pobijenih nezna.Za Glinu je otjerana stoka iz sela Dabrine same iz kuća Tadorevića,a iz Dragotine sva koja je kod kuće nadjena. U zapaljenim domovima izgorila je ljudska i stočna hrana.-

Sjeverno odjeljenje je bilo mnogo aktivnije,te je zapalilo 20 kuća u Banskom Grabovcu,53 kuće sa pripadajućim gospodarskim zgradama u selu Šušnjaru i nekolike kuća u Velikom i Malom Gradcu.Pobilo je oko 150 osoba nadjenih u selu,medju kojima ima i mnogo djece.Otuzelo je i otjerale na željezničku postaju Banski Grabovac i Glinu oko 600 komada goveda,25 konja i 200 svinja.

Do sada je povjerenstvo radilo samo u selu Šušnjaru i ustanovilo :

- da je izgorilo : 53 kuće za stanovanje u vrijednosti oko 5 milijuna kuna, 32 štale u vrijednosti oko 2 i pol milijuna kuna,24 štaglja u vrijednosti oko 800 tisuća kuna,ostalih gospodarskih zgrada u vrijednosti oko 860 tisuća kuna, rublja i namještaja u vrijednosti oko 2 milijuna kuna,gospodarskih sprava u vrijednosti oko 700 tisuća kuna,pšenice oko 27.000 kg,kukuruza oko 205 tisuća kg.graha oko 11 tisuća kuna,krumpira oko 39 tisuća kg.,stočne hrane oko 377 tisuća kg. i stoke u vrijednosti oko 61 tisuću kuna.

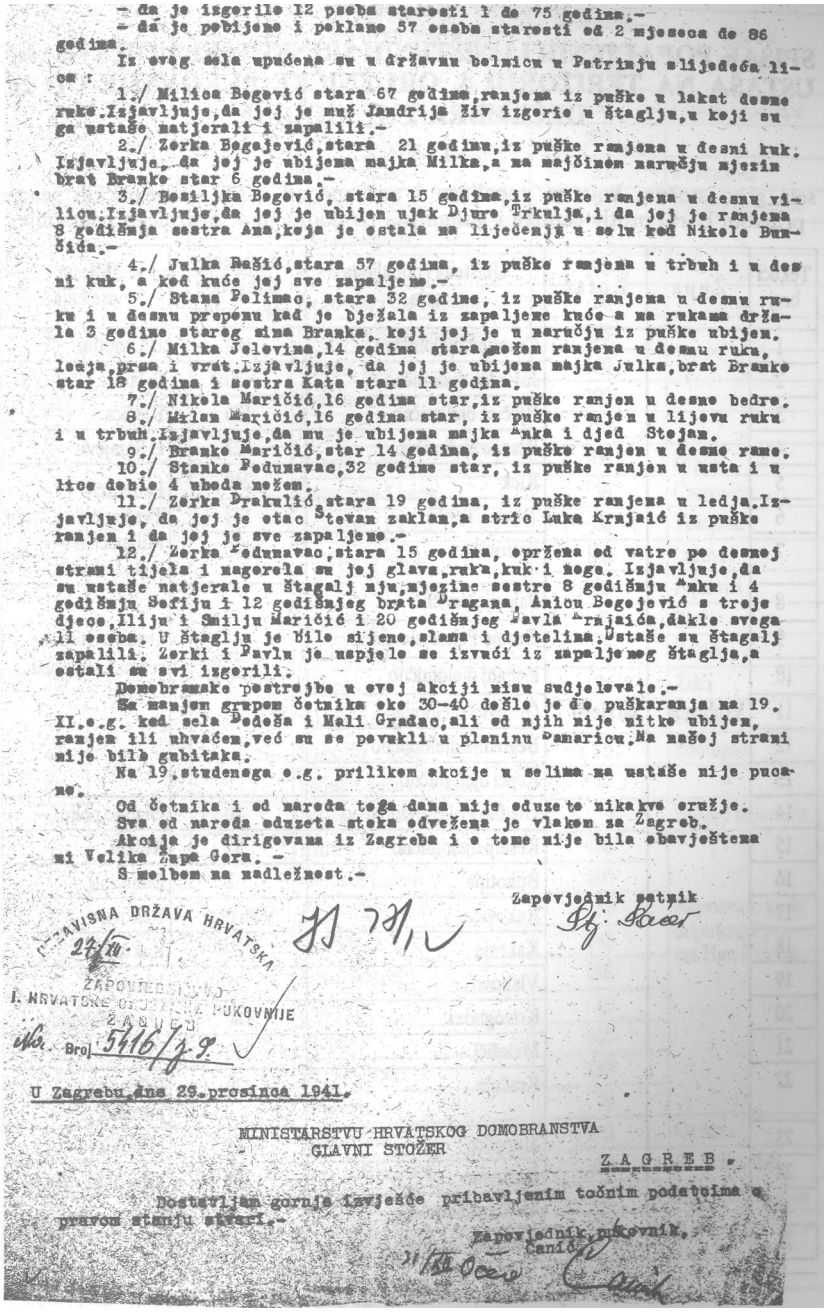

– da je izgorile 12 osoba starosti 1 do 75 godina.–
– da je pobijeno i poklano 57 osoba starosti od 2 mjeseca do 86 godina.

Iz ovog sela upućena su u državnu bolnicu u Petrinju slijedeća lica :

1./ Milica Begović stara 67 godina,ranjena iz puške u lakat desne ruke.Izjavljuje,da joj je muž Jandrija živ izgorio u štaglju,u koji su ga ustaše natjerali i zapalili.–

2./ Zorka Begojević,stara 21 godinu,iz puške ranjena u desni kuk. Izjavljuje, da joj je ubijena majka Milka,a na majčinom naručju mjesec brat Branko star 6 godina.–

3./ Basiljka Begović, stara 15 godina,iz puške ranjena u desnu vilicu.Izjavljuje,da joj je ubijen ujak Djuro Trkulja,i da joj je ranjena 8 godišnja sestra Ana,koja je ostala na liječenju u selu kod Nikole Bunčića.–

4./ Julka Bašić,stara 57 godina, iz puške ranjena u trbuh i u desni kuk, a kod kuće joj sve zapaljeno.–

5./ Stana Belimac, stara 32 godine, iz puške ranjena u desnu ruku i u desnu preponu kad je bježala iz zapaljene kuće a na rukama držala 3 godine starog sina Branka, koji joj je u naručju iz puške ubijen.

6./ Milka Jelovina,14 godina stara,mežen ranjena u desnu ruku, leđa,prsa i vrat.Izjavljuje, da joj je ubijena majka Julka,brat Branko star 18 godina i sestra Kata stara 11 godina.

7./ Nikola Maričić,16 godina star,iz puške ranjen u desno bedro.

8./ Milan Maričić,16 godina star, iz puške ranjen u lijevu ruku i u trbuh.Izjavljuje,da mu je ubijena majka Anka i djed Stojan.

9./ Branko Maričić,star 14 godina, iz puške ranjen u desno rame.

10./ Stanko Podunavac,32 godine star, iz puške ranjen u usta i u lice dobio 4 uboda nožem.

11./ Zorka Prakulić,stara 19 godina, iz puške ranjena u leđa.Izjavljuje, da joj je otac Stevan zaklan,a stric Luka Krnjaić iz puške ranjen i da joj je sve zapaljeno.–

12./ Zorka Podunavac,stara 15 godina, opržena od vatre po desnoj strani tijela i nagorela su joj glava,ruka,kuk i noga. Izjavljuje,da su ustaše natjerale u štagalj nju,mjesine sestre 8 godišnju Anku i 4 godišnju Sofiju i 12 godišnjeg brata Dragana, Anicu Begojević s troje djece,Iliju i Smilju Maričić i 20 godišnjeg Pavla Krnjaića,dakle svega 11 osoba. U štaglju je bilo sijeno,slama i djetelina.Ustaše su štagalj zapalili. Zorki i Pavlu je uspjelo se izvući iz zapaljenog štaglja,a ostali su svi izgorili.

Domobranske postrojbe u ovoj akciji nisu sudjelovale.–

Sa manjom grupom četnika oko 30–40 došle je do puškaranja na 19. XI.o.g. kod sela Podoša i Mali Gradac,ali od njih nije nitko ubijen, ranjen ili uhvaćen,već su se povukli u planinu Samaricu.Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Na 19.studenoga o.g. prilikom akcije u selima na ustaše nije pucano.

Od četnika i od naređa toga dana nije oduzeto nikakve oružje.

Sva od naređa oduzeta stoka odvežena je vlakom za Zagreb.

Akcija je dirigovana iz Zagreba i o tome nije bila obavještena ni Velika Župa Gora. –

S molbom na nadležnost.–

Zapovjednik satnik
Pj. Bacer

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
24/12
ZAPOVJEDNIŠTVO
I. HRVATSKE GORSKE PUKOVNIJE
ZAGREB
Broj 5416/j.g.

U Zagrebu,dne 29.prosinca 1941.

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
GLAVNI STOŽER
Z A G R E B .

Dostavljam gornje izvješće pribavljenim točnim podatcima o pravom stanju stvari.–

Zapovjednik,pukovnik,
Canić

Faksimil dokumenta br. 366

BR. 367

SPISAK POPALJENIH I UNIŠTENIH SRPSKIH SELA OD STRANE USTAŠA NA TERITORIJI 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 26. DECEMBRA 1941. GODINE[1]

ISKAZ

sela grko-istočna, koja su popaljena i uništena od naših i savezničkih snaga; prilikom borbi protiv četnika i komunista na području 4. oružničke pukovnije.

Tekući broj	Župa	Kotar	Uništena i popaljena sela	Broj neobskrbljenog stanovništva	Mjesta uselenja
1	Vrhbosna	Sarajevo	Cmotina djelomično	180	U Cmotini
2			Jošanica djelimično	30	Jošanica i Reljevo
3			Rječica djelimično	120	Rječica
4			Klanac djelimično	21	U Sarajevu
5			Klek	240	Petrovići, Tvrdimići, Miljevići, Koraći i Lukama
6			Tilava i Toplik	137	
7			Petrovići	180	
8			Pale djelomično	500-600	Ostali u istim selima kod susjeda
9			Gornje Pale djelomično		
10			Pribanj djelomično		
11			Gorovići djelomično		
12			Begovina djelomično		
13			Repci djelomično		
14			Gladno Polje djelomično	10	Gladno polje
15			Kešelji djelomično	35	Kešelji
16			Buhotina	2	Buhotina
17			Rakovica	Veći broj	Rakovica
18			Kakmje	20	Kakmje
19			Vlakovo	75	Vlakovo
20			Krivoglavci	280	U raznim selima
21			Maleäiiä	350	»
22			Kračule	70	Pobjegli nepoznato
23			Stupalice	65	U Sarajevu
24			Banovine	350	Pobjegli nepoznato
25			Mokro djelomično	250	Pobjegli u nepoznato
26			Kadino Selo, djelomično	180	»

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 143-a, reg. br. 10/9-6, 9, 11, 12.

Tekući broj	Župa	Kotar	Uništena i popaljena sela	Broj neob-skrbljenog stanovništva	Mjesta uselenja
27			Podromanijaselo	130	Pobjegli nepoznato
28			Romanijaselo	500	»
29			HanObođaš	37	u Sarajevo
30			Gornje Sinjevo	90	Pobjegli nepoznato
31			Donje Sinjevo	50	»
32	Vrhbosna	Sarajevo	Brezovice	270	»
33			Rogovušići djelomično	50	»
34			Sumbolovac djelomično	55	»
35			Gradac selo	150	»
36			Prutine selo	200	»
37			Bjegorci	250	n
38			Brgule31 kuća	200	Brgule
39			Čamovine 5 kuća	30	Čamovina
40			Tolejnak 11 kuća	60	Tolejnak
41			Letovci 19 kuća	100	Letovci
42	Lašvai		Pajtovići 14 kuća	80	Pajtovići
43			Blaža 6 kuća	40	Blaža
44		Visoko	Karići3kuće	18	Karići
45	Glaž		Žišći 4 kuće	25	Žišći
46			Šikulje 6 kuća	40	Šikulje
47			Nabožići 1 kuća	3	Podlugovi
48			Čifluk 1 kuća i 1 seljak	-	-
49		Žepče	Dolac selo (4 kuće)	9	Pobjegli nepoznato
50			Brda	100	Nepoznato kuda odputovali prema Han Pijesku
51			Olovske Luke	100	
52			Pridvorica	50	
53		Kladanj	Grabovica	240	
54			Donji Drecelj	250	
55	Usorai		Paklenik	40	
56			Bjeliš	500	
57			Berisavljevići	180	
58	Soli		Kruševo	70	
59			Milino selo	200	Ozren
60		Tuzla	Donja Brijesnica	20	D. Brijesnica
61			Matijevići	303	Matijevifr-Živinice
62		Kladanj	Vučinići	200	Razbježali i udružili se sa četničkom bandom
63			Kovačići	150	

Tekući broj	Župa	Kotar	Uništena i popaljena sela	Broj neobskrbljenog stanovništva	Mjesta uselenja
64			Konjevići	100	**Razbježali se i udružili sa četničkom bandom**
65		**Kladanj**	Vranovići	330	
66			Slivne	215	
67			Dole, djelomično	250	
68			Kusonje srpske	550	
69	**Usorai**		Gojčina, djelomično	450	**Nepoznato gdje**
70			Bulatovci, pojedine kuće	45	
71	**Soli**	**Zvornik**	Rastošnica, pojedine kuće	100	Lokanj i Ročevići
72			Snagovo, pojedine kuće	15	Nepoznato
73			Zvornik-Ćemlija	25	Grbavci, kotar Zvornik
74			Bogutovo selo pojedine kuće	60-80	Bogatovo selo
75	**Posavje**	**Bijeljina**	Piperei oko 15 kuća	60-70	U Pipercima
76			Suho-Polje mjestimično oko 25 kuća	70-80	U Suhom Polju
77			Potočari	64	Brčko
78			Hristijan-Brezovo Polje	30	**U susjedna sela Donju i gornju Bukovicu, Vršane, Magnovići, Glavičorak, Piperei, kotara Brčko**
79			Popova Polja	35	
80			Ražljevo	120	
81			Grbeto	25	
82			Buzekara	40	
83	**Posavje**	**Brčko**	Stanovi	80	
84			Brezik	35	
85			Sandići	34	
86			Mirosavci	**Sve što se nalazilo u ovim selima**	**Priključili se četničko komunističkoj Bandi.**
87			Mrtvica		
88			Koritaši		
89			Smirjevac		
90			Pukiš		
91			Dubravice srpske		

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. J.S. Broj 1220
Sarajevo, 26. prosinca 1941.

Zamjenik, podpukovnik:
/potpis nečitak/

K

10/9-11
1935

I S K A Z

sela grko-istočna, koja su popaljena i uništena od naših i saveznićkih snaga, prilikom borbi protiv četnika i komunista na području 4. oružničke pukovnije.

Tekući broj	Župa	Kotar	Uništena i popaljena sela	Broj neobskrbljenog stanovništva.	Mjesta uselenja.
1			Crnotina djelomično.	180	U Crnotini.
2			Jošanica djelimično	30	Jošanica i Reljevo.
3			Rječica djelimično.	120	Rječica
4			Klanac djelimično.	21	U Sarajevu.
5			Klek	240	Petrovići,
6			Tilava i Toplik	137	Tvrdimići,
7			Petrovići	180	Miljevići, Koraći i Lukama
8			Pale djelomično		
9			Gornje Pale djelomično.		Ostali u istim selima
10			Pribanj djelomično	590-600	kod susjeda
11	Vrhbosna	Sarajevo	Gorovići djelomično		
12			Begovina djelomično		
13			Repci djelomično		
14			Gladno Polje djelimično.	10	Gladno polje
15			Kešelji djelomično.	35	Kešelji
16			Buhotina	8	Buhotina
17			Rakovica	Veći broj	Rakovica
18			Kakrnje	80	Kakrnje
19			Vlakovo	75	Vlakovo
20			Krivoglavci	280	U raznim selima.
21			Malešići	350	-"-
22			Kračule	70	Pobjegli nepoznato.
23			Stupalice	65	U Sarajevu.
24			Banovine	350	Pobjegli nepoznato.
25			Mokro djelomično	250	-"-
26			Kadino Selo, djelomično.	180	-"-

Tekući broj	Župa	Kotar	Uništena i popaljena sela	Broj neoskrbljenog stanovništva.	Mjesta uselenja.
27			Podromanija selo.	130	Pobjegli nepoznato.
28			Romanija selo	500	-"-
29			Han Obodjaš	37	u Sarajevo
30			Gornje Sinjevo.	90	Pobjegli nepoznato.
31			Donje Sinjevo.	50	-"-
32	Vrhbosna	Sarajevo	Brezovice	270	-"-
33			Rogovušići djelomično.	50	-"-
34			Sumbolovac djelomično.	55	-"-
35			Gradac selo	150	-"-
36			Prutine selo	200	-"-
37			Bjegorci	250	-"-
38			Brgule 31 kuća	200	Brgule.
39			Čamovine 5 kuća	30	Čamovina
40			Tolejnak 11 kuća	60	Tolejnak
41			Letovci 19 kuća	100	Letovci.
42	Lašva i		Pajtovići 14 kuća	80	Pajtovići.
43			Blaža 6 kuća	40	Blaža
44		Visoko	Karići 3 kuće	18	Karići
45	Glaž		Žišći 4 kuće	25	Žišći.
46			Šikulje 6 kuća	40	Šikulje
47			Nabožići 1 kuća	3	Podlugovi.
48			Čifluk 1 kuća i 1 senjak	-	-
49		Žepče	Dolac selo(4 kuće)	9	Pobjegli nepoznato
50			Brda	100	Nepoznato kuda odputovali prema Han Pijesku
51			Olovske Luke	100	
52			Pridvorica	50	
53		Kladanj	Grabovica	210	
54			Donji Dreceli	250	
55	Usora i		Paklenik	80	
56			Bjeliš	500	
57			Berisavljevići	180	
58	Soli		Kruševo	70	
59			Milino selo	200	Ozren
60		Tuzla	Donja Brijesnica	20	D.Brijesnica
61			Matijevići	303	Matijevići-Živinice.
62			Vučinići	200	Razbježali i udružili se sa četničkom bandom.
63		Kladanj	Kovačići	150	

Tekući broj	Župa	Kotar	Uništena i popaljena sela.	Broj neobskrbljenog stanovništva.	Mjesta uselenja.
64	Usora i Soli.	Kladanj	Konjevići	100	Razbježali se i u družili sa četničkom bandom.
65			Vranovići	330	
66			Slivne	215	
67			Dole,djelomično	250	
68		Zvornik	Kusonje srpske	550	Nepoznato gdje
69			Gojčina,djelomično	450	
70			Bulatovci,pojedine kuće.	45	
71			Rastošnica,pojedine kuće	100	Lokanj i Rogačevići.
72			Snagovo,pojedine kuće	15	Nepoznato.
73			Zvornik-Čemlija	25	Grbavci,kotar Zvornik.
74	Posavje	Bijeljina	Bogutovo selo pojedine kuće	60-80-	Bogatovo selo
75			Piperci oko 15 kuća	60-70	U Pipercima
76			Suho -Polje mjestimično oko 25 kuća	70-80	U Suhom Polju
77	Posavje	Brčko	Potočari	64	Brčko
78			Hristijan-Brezovo Polje.	30	U susjedna sela Donju i gornju Bukovicu,Vršane,Magnovići Glavičorak, Piperci,kotara Brčko.
79			Popova Polja	35	
80			Ražljevo	120	
81			Grbeto	25	
82			Buzekara	40	
83			Stanovi	80	
84			Brezik	35	
85			Sandići	34	
86			Mirosavci	Sve što se nalazilo u ovim selima	Priključili se četničko komunističkoj bandi.
87			Mrtvica		
88			Koritaši		
89			Smirjevac		
90			Pukiš		
91			Dubravice srpske		

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj.J.S. Broj 1220

Zamjenik, podpukovnik:

Faksimil dokumenta br. 367

BR. 368

DNEVNI IZVEŠTAJ ORUŽNIŠTVA OD 29. DECEMBRA 1941. 0 VAŽNIJIM DOGAĐAJIMA NA TERITORIJI NDH I ZLOČINIMA USTAŠA U SRPSKIM SELIMA KORIĆANI, IMUANI I ROMANOVCI[1]

DNEVNO IZVJEŠĆE

0 važnijim događajima, prema podatcima oružništva za dan 29. prosinca 1941.

1) - 4. prosinca oko 19 sati u Bršadinu, kotara Vukovar obhodnja oruž. postaje Nuštar opkolila je kuću braće Petra, Vase 1 Dušana Đurđevića zbog skrivenog oružja i komunističkog materijala. Petar i Dušan su pobjegli, dočim je Vaso ubijen i kod njega pronađena 1 bomba. Premetačinom kuće pronađena je strojna puška sa tri skladišta naboja, 2 karabina sa 156 naboja, puno komunističkih letaka i drugih sitnijih vojničkih stvari i alata. Zbog ovog pronalazka uhićeni su još pet osoba iz Bršadina. O. br. 3903.

2) - 8. prosinca su talijanskim samovozom doveženi u Kalinovik četnički vođe, koji su vodili pregovore sa talijanskim zapovjednikom.

10. prosinca su došli isti pregovarači njih petorica i pregovarali u kući Cabića Save, kao i prvi puta. Među pregovaračima bio jedan u potpunoj uniformi bivšeg jug. častnika u činu satnika. Jedan od pregovarača je u automobilu odvežen čak u Mostar talijanskom zapovjedniku, pa ponovo vraćen u Kalinovik.

Ništa se o vođenim pregovorima nije moglo saznati, ali se govorka, da su četnici tražih, da im talijanske vlasti predaju civilnu upravu u njihove ruke, u Kahnoviku.

Odmah nakon vođenih pregovora ograničeno je svako kretanje građana poshje 18 sati, a straže oko Kalinovika su pojačane, topovski i puščani naboji su izvlačeni na položaje, pa se po tome zaključuje, da Tahjani nisu pristali na četničke uvjete. O. br. 3920.

3) - 9. prosinca oko 4,30 sati naišao je talijanski konjički divizion pješice sa tri strane k selu Gor. Dubrave, u jačini od oko 600 ljudi. Straže oružnika bile su upozorene na dolazak nepoznatih i spremne. Na poziv straža „Stoj" Tahjani su otvorih vatru iz 6 strojnica i pušaka. Oružnici iz svojih zaklona odgovorili su vatrom iz 1 strojnice i 24 pušaka, kohko ih je svega bilo. Odmah na

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 51, reg. br. 21/4.

početku paljbe zatajila je strojnica. 3 talijanska vojnika su ubijena a 1 teško ranjen. Oko 5.20 sati je došlo do međusobnog razpoznavanja i prekida vatre. Čuvši, daje bilo svega 24 oružnika, talijanski zapovjednik si je čupao kosu i kleo, jer je mislio, da se bori sa velikim snagama četnika-komunista. Oružnici zbog ovog nisu bili šikanirani od Talijana. Izjavom generala Zatia 10. prosinca na konferenciji ovaj je događaj likvidiran. O. Br. 3872.

4) - 11. do 13. prosinca obhodnja oruž. postaje Daruvar otkrila je i pohvatala 10 članova komunističke organizacije đaka 4. razreda gimnazije i postolarskih pomoćnika. O. br. 3905.

5) - 12. prosinca su četnici odveli iz sela Dobočana, kotara Ključ 5 osoba-muslimana i sve ih ubili. Iz sela su otjerali 50 komada krupne i oko 100 komada sitne stoke, veću količinu kukuruza, pšenice i sijena.

12. prosinca iz straha pred pobunjenicima su nekoliko seljaka sela Dobočana predali svoje puške četnicima. Puške su date seljacima radi odbrane. O. Br. 3880.

6) - 14. prosinca pri čišćenju terena od pobunjenika, došavši i zauzevši selo Gor. Drecelj, kotara Kladanj, kao i pučku školu, koja je služila kao četnički logor, nađeni su razni spisi iz kojih se vidi, da pobunjenici traže brzu pomoć iz Vlasenice, u odijelu i oružju. O. br. 3922.

7) - 13. prosinca oko 12 sati jača skupina pobunjenika napala je selo Tominu, kotara Sanski Most, 1. satnija 6. bojne odbila napadače, od kojih su 2 ubijena, 1 je imao karabin, a drugi kuburu. Naši bez gubitaka.

16. prosinca četnici ponovo napali selo Tominu, 1 domobran ubijen, 1 ranjen, kao i 1 seljak, 2 pobunjenika ubijena i 2 karabina sa 1 samokresom i 1 bombom nađeni kod ubijenih. O. br. 3879.

8) - 13, 14, 15. i 16. prosinca vršeno je čišćenje sela Korićana Gor. i Donji, zaselaka sela Imljana, Petrova Polja do pruge koja vodi za Maslovare. Sva ova grkoistočnjačka sela su spaljena, grkoistočnjaci, koji su odupirali ili poubijani, neki zarobljeni, a stoka otjerana. O. br. 3913.

9) - 15. prosinca u l i sati četnici napali putnički vlak između Pajtov Hana i Vareša. 1 domobran ranjen.

Istog dana u 21. sat napadnuta je domobranska straža na mjestu zv. Vel. Uspinjača, iznad tvornice u Vareš-Majdanu, kotara Visoko. Žrtava nije bilo. O. br. 3919.

10) - 16. prosinca u 19 sati je odjeljenje oružnika postaje Bijeljina i 25 domobrana zauzelo zasjedu na mjestu Rasino Polje,

kuda je trebalo proći skupina četnika. 17. prosinca oko 5 sati naišli su četnici njih oko 16. Na odmetnike je otvorena vatra pa je 1 ubijen, 1 ranjen i zarobljen, a drugi se razbježali. Na mjestu napada nađene su 2 lovačke puške, 1 vojnički karabin, 2 vojnička pištolja, 1 vojnički nož, 1 četnička šubara, 1 par čizama, 1 par cipela, 2 vojnička pokrivača, 1 kabanica. O. br. 3918.

11) - 17. prosinca su četnici podkopali prugu Modran-Mezgraja, kotara Bijeljina, uslijed čega se dolazeći vlak prevrnuo, a potom su četnici otvorili vatru i napali vlak. U vlaku je bilo 15 domobrana sa 1 strojnicom, ali su onesposobljeni prevrtanjem vlaka. 7 domobrana se vratilo, a za druge se nezna, kao niti šta je sa osobljem vlaka. O. br. 3917.

12) - Saznaje se da su četničko-komunističke snage u šumi Manjača dobile novog zapovjednika u osobi nekog Dr. Rankovića, iz Banja Luke, koji se sa svojim štabom smjestio u pl. Čemernici i Manjači. 0. br. 3885.

13) - 18. prosinca je došao vlak pokretnog prijekog suda u Omarsku, kotara Prijedor. Organi tog suda su razoružali 35 legionara i 1 dočastnika Ukrajinaca. U isto vrijeme stigao je vlakom iz Zagreba i nadporuč. Pakovski zapovjednik satnije legionara, te je i on razoružan i stavljen u vlak te su svi odvedeni u Zagreb.

Noću 20/21. prosinca su pobunjenici porušili mostove na cesti Dobrljin - Lješljeni rudnik, radi spriječavanja dolazka vojske. O. br. 3882.

14) - 18. prosinca su ustaše iz Bos. Gradiške došli u selo Romanovce, gdje su uhvatili dva muškarca i ubili, jer su kod njih našli letke protudržavnog sadržaja. Grkoistočnjačka crkva i kapelica u groblju su zapaljene a zvonici sa zvonima srušeni.

19. prosinca u istom selu je popaljeno oko 30 domova onih osoba, koje su se priključile pobunjenicima. O. br. 3881.

15) - 19. prosinca je po četnicima-komunistima napadnuta, tek 12. prosinca uzspostavljena oruž. postaja Štikovo, kotara Knin. Napad je izvršilo oko 1100 pobunjenika. Oružnici se pod borbom povukli. Poginuo 1 oružnik i 12 građana.

Hrvati katolici sela Biskupije prebjeli u Siverić. O. br. 3873.

16) - 20. prosinca na ulazku u grad Livno po talijanskoj straži ubijen je 20 godišnji Vjekoslav Jurkić, jer je na poziv stoj, počeo bježati. O. br. 3912.

17) - 20. prosinca u 17 sati krstareći odjel oružnika voda Bijeljina sukobio se sa komunistima, kojih su 3 ubijena i 6 njihovih jataka, a ranjena su dva, 1 oruž. razvodnik ranjen.

22. prosinca pri vođenim operacijama protiv četnika na području postaje Lasinja, nestali su u borbi 1 oružnik i 1 pričuvni oružnik. O. br. 3892.

18) - 22. prosinca oko 16 sati, je čekalo 20 četnika vlak na želj. pruzi Zavidovići - Kamenica u selu Čardaku, kotara Žepče. U vlaku je bilo oko 70 domobrana i 20 oružnika. 9 četnika je ubijeno, a od naših 1 domobran i 1 građanin. O. br. 3894.

19) - 23. prosinca su kod Zavale, kotara Ravno odmetnici zarobili 50 talijanskih vojnika. 3 su vojnika poginula, 4 su ranjena. Zarobljeno je i 15 radnika sa pruge, 2 su ubijena, a 5 ranjeno. Željeznička pruga od Zavale smjerom prema Humu skroz uništena. O. br. 3925.

20) - 24. prosinca između želj. postaje Konjic — Lisičine napadnut je putnički vlak, koji je išao prema Mostaru. 2 putnika su ubijena, a 8 je ranjeno. Putnici i pošta opljačkani. U vlaku nalazeći se domobrani, oružnici i ustaše odvedeni. O. br. 3895.

21) - 26. prosinca oko 1 sata oko 100 četnika napali su neke kuće sela Kvarata, kotara Perušić opljačkah robu, konje, ubili dva seljaka Hrvata i jednu djevojku ranili. Opljačkali i novac. O. br. 3923.

22) - 26. prosinca od 7 do 10 sati je vođena borba sa komunistima u zaselku Klenik, kraj sela Vrbovljana, kotara Nova Gradiška. Ubijeno 6 komunista, a kod njih nađene puške, kabanice pokrivači i druge sitne stvari. O. br. 3926.

O. br. 3928.

M.P.

Po nalogu Vojskovođe,
izvjestitelj za oružništvo,
u z. satnik **Rjgković**

BR. 369

ZABELEŠKA TAJNIKA POVJERENIŠTVA USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE BANJALUKA OD 29. DECEMBRA 1941. O RAZGOVORU SA MIRKOM VUTUCOM, ZAMENIKOM UPRAVITELJA USTAŠKOG REDARSTVA U ZAGREBU, O TRANSPORTU SRBA I JEVREJA U JASENOVAČKI LOGOR[1]

U R E D O V N A Z A B I L J E Ž K A

Dana 29 prosinca 1941 godine u 18.45 sati tajnik ovog Povjereničtva govorio je brzoglasno sa g. Mirkom Vutucom zamjenikom upravitelja Ustaškog Redarstva u Zagrebu, te mu je isti saopćio da se svi Srbi iz Ustaškog zatvora imaju transportirati u Jasenovac te da je u tom smislu već poslao brzojavni nalog Župskoj redarstvenoj oblasti.

Židovi-emigranti iz Njemačke imaju se također uputiti u Jasenovac nakon što se ih iz obljižnjih sela prikupi bez obzira na to, što su neki prešli na Islam.[2]

Banja Luka, 29 prosinca 1941 godine.

TAJNIK UNS
A. Rebac
Prisutan razgovoru
član UNS
/potpis nečitak/

[1] Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 173, reg. br. 15/2.
[2] Vidi dok. br. 362.

BR. 370

SLUŽBENA ZABELEŠKA TAJNIKA UNS BANJALUKA OD 29 DECEMBRA 1941. O POSTUPKU SA TAOCIMA IZ SITNICE* SANICE I MAGLAJANA[1]

U R E D O V N A O P A S K A

Dana 29 prosinca og. u 12.15 sati u telefonskom razgovoru sa pukovnikom Lulićem saopćio je isti tajniku UNS Rebcu da se vojni taoci iz Sitnice, njih 55 na broju koji su uhićeni radi rušenja vodovodnih naprava imaju prebaciti iz Kaštela u Sokolski dom. Ostali taoci uhićeni po domobranima iz Sanice i iz Maglajana imaju se odpremiti u koncentracioni logor prema izjavi g. Zapovjednika Eugena Kvaternika koju je ovaj dao pukovniku Luliću u prisutnosti Maršala g. Slavka Kvaternika.

Banja Luka, 29. prosinca 1941 godine.

TAJNIK UNS:
A. Rebac

[1] Original u VII, Vojni arhiv, **ANDH, k. 173, reg. br. 22/5.**

BR. 371

SPISAK IZ 1941. GODINE 1.189 ZATOČENIKA KONCENTRACIONOG LOGORA JASENOVAC[1]

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
29.1X41.			
Weissman Alfred	50	Zagreb	tvorničar
Weiss Jusuf	38	SI. Orahovica	trgovac
Weiss Ernest	39	Sarvašlog	trgovac
Walles Jakob	51	Ilok	staklar
Wollak Izidor	45	Zagreb	obrtnik
Wisner Karlo	49	Zagreb	konobar
Weissfeld Žiga	60	Bjelovar	trgovac
Weiss Pavao	55	Bjelovar	zemljoradnik
Weiss Šandor	46	Bjelovar	trg. pomoć.
Willer Andrija	35	Slatina Podr.	
Weiss Boris	26	Daruvar	trg. pomoć.
Wegner Aleksandar	42	Sisak	fotograf
Wilheim Robert	50	Osijek	trg. putnik
Weiss Adolf	53	Retfala	trgovac
29.1X41.			
Weissman Rudolf	20	Zagreb	đak
Weiller Zlatko	27	«	priv. čin.
Weiss Branko	15	Zagreb	litogr. nauč.
umro 26. XI41. cigl.			
Weiss.. .nei[2]	28	Wien	
umro 28. XI41. cigl.			
tto	22	Zenica	
Volak dr. Hinko	57	Zagreb	privrednik
umro 7. XI1941.			
Virjanić dr Otto	52	Virje	privrednik
29.1X41.			
Vogel Izak	53	Domes	trgovac
Vago Dragutin	44	Đurđinovac	priv. čin.
Vodak Đuro	48	Karlovac	priv. čin.
V... Fritz	44	Krapina	priv. čin.
V... Karlo	51	Našice	
...1X41.			
V... Bernhard	41	Samobor	
umro 2. XI41.			

'»Original u VII, Vojni arhiv, ANDH, kut. 315, reg. br. 12/2-1-46. Spisak je bio zakopan u logoru Jasenovac, a pronašao ga je bivši logoraš Levi Isidor iz Sarajeva. Dokumenat je dosta oštećen, nečitka imena oko 280 lica obeležena su sa tri tačkice. Objavio Antun Miletić, Koncentracioni logor Jasenovac 1941-1945 Dokumenti, knj. 1, str. 117-142.

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
29.1X41.			
umro 14.X 41.			
			priv. činovn. *n*
umro 27. IX1941.			bravar
Ungar Rafael	33	Zagreb	priv. čin.
Ungar Otto	42	Našice	priv. čin
29.1X1941			
TochArtur	57	Wien	trgovac
29.1X41.			
Tobolski Leon	56	Zagreb	tvorničar
Taussig Viktor	34	»	priv. čin.
Trautmann Branko	14	»	đak
„ Franjo	51	»	trg. putnik
29.1X41.			
Tolentin Salvator	22	Zagreb	
Tobias Albert	51	Osijek	trgovac
Trautmann Miroslav	16	Sisak	đak
Trautmann Franjo	44	»	trg. putn.
29.1X41.			
Taussk Bruno	19	Zagreb	đak
umro25.XI41.cigl.			
Trink Jakob	39	Sarajevo	c
umro 12. XII41. Illa	33		c
Zelzer Leo	23	Vinkovci	student tehn.
Zurback Herman	46	Karlovac	priv. čin
Zimmermann Pavao	29	Osijek	trgovac
u. 18. XI41. cigl.			
Dr. Zurback		Zagreb	c
umro 1. XII41.			
Zindorf		Sarajevo	c
U.14.XI41. cigl. lila			
Stern Oto		Vukovar	
umro 23. XII41. cigl.			
Spitzer Artur	61	Osijek ma	
umro 25. XII41. cigl.			
Sonnenfeld Ignac	80	Zagreb Illa	c
Spitzer dr. Filip	49		c
S... Mento	31	Travnik	c
umro5.XII41.IIIa			
Singer Aleksand.	54	Zagreb	c
umro6.Xn41.IIIa			

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
S... Branko	24	Zagreb	c
umro 5. Xn 41. ma			
[Salom] Izidor	22	Travnik	c
umro 5. XII41. ma			
S ….	16	Sarajevo	c
umro 21. XU 41. ma			
s	57	Sarajevo	c
umro 8/9. XI1941			
Špicer Ernest		Zagreb	trgovac
Schlossberg Vilko	40	Vukovar	»
Szabo Đula	37	Busovača	»
SteinerVilim	39	Sisak	trg. pom.
Sternitz Marko	26	Caprag	priv. čin.
S..annMelah	40	Zagreb	*n*
S... Dragutin	41	Vidovac	trgovac
S... Marcel	13	Varaždin	đak
S...Mošo	20	Sokolovac	pekar
S			
S			priv. čin.
			priv. čin.
			biv.trg.
		Zgb.	veletrg.
		Zgb.	trgov. putn.
u. 19. DC 41.			
Schnjarz Bruno		Slatina Pod.	
u. 8/9. XI41.			
Selopek Mijat		Zagreb	katolik
u. 8/9. XI41.			
Svadron		Sarajevo	
Silbermann Ljudevit	62		
umro 26. XI41. cigl.			
Schlesinger Adolf	56	Karlovac	privata.
Schnjarz Adolf	50	Zagreb	portir
Steltzer Ladislav	60	Sisak	trgovac
Sternberger Josip	30	Varaždin	priv. (čin.)
SingerIgnac	46	Našice	
.. .eiber Adolf	35	Sarajevo	trgovac
… Salamon	49	Osijek	priv. (čin.)
Sternberg Gabor	51	»	trg(ovac)
Šuster Sigfrid			
u. 1.X41			
Šajben M…		Varaždin	tvor(ničar)
ŠidlovO...			

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
ŠmitJ... Stern(berg) Sal		Banja Luka	urar
Sch....			
29.1X41.			
Sekač Dragutin	51	Zagreb	poslovođa
Stern Arpad	43	Vidovac	zemljorad.
umro 31.X 41.			
Schlesinger Hugo	61	Slatina	
u. 8/9. XI41.			
Steiner Mavro		Zagreb	trgovac
Schinger Dragutin	69	Koprivnica	trgovac
umro 7. XI41.			
Sonnenschein Aleks.	61	Sokolovac	ekonom
Sonnenschein Eugen	59		trgovac
...Drag.	26		
… Oskar	55	Lepavina	»
Stern Hugo	33	Daruvar	cigl.
umro 20. XI41. cigl.			
.. .tzei Berbard	41	Osijek	trgovac
... Drago Ing.	39	Zagreb	strojar, ing.
	52	Visoko	bank, čin
			strojobravar
umro 8. XII41. Illa			priv. čin.
			priv. čin.
			trg. pom.
pušten na slobodu XI.			**priv. čin.**
29.1X41. S			student
29.1X41. St S			
umro 19. XII41. ma			
u. 29. DC 41.			
Stadtler dr. Albert	58		trgovac
Sch... Aleksander	23		
umro 3. XI41.			
Straus Paul	39	München	jas
u cigl. 14. XI41.			
DrScheer Israel	43		rabin
u cigl. 14. XI41.			
Dr Schlesinger Vlado	27	Zagreb	pošt. čin.
umro 10. XI41.			

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Dr Schlesinger Leon ucig. 14. XI41.	58	Ludbreg	advokat
Dr Schlesinger Božidar umro23.XI41.cigl.	27	Ludbreg	adv. pripr.
Semo Morie	57	Bijeljina	trgovac
SchnitzlerArtur	41	Banja Luka	otpremnik
Scham Daniel	52	Jajce	trgovac
Scham Jakob	17		
Sachner Josip			
Schlesinger			
Sechest		»	
29.1X41.			
Singer ing....	...		
Sommer			
Spitzer...			
Spitzer...			
Ster			
St			
Steiner Boris A	19		
... letZigfrid			...pripr.
[Alkjalaj Josip	29	Zagreb	priv. čin.
[Alkjalaj Oskar 29.... 41.	39	Zagreb	
AltaracAron	53	Jajce	
AI tarac Izidor	62	V. Gradiška	
Altarac Josip	28	»	
Al tarac Mirko	34	»	
Altarac Salomon	64	Jajce	
Alkalaj Jakob	71	Turija	
Albahari Hajim	35	”	
...Josip	36	Bjelovar	
	59	Mostar	
... M. Salamon	61	Bijeljina	
	58	»	
29.1X41.			
Altarac Dr. Silvije u.	40		
Andelo...	17		
29.1X41.			
Aronnjald Mayer			
29.1X41.			
Altarac Eli še	38	Sarajevo...	
Adler Aledžander	39	Zagreb	priv. činovn.

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Andermann Wolf u. 13. XI1941. cigl. ma	65	Krap. Toplice	poslovođa
Abinun Isak 29.1X41.	65	Zagreb	stručnjak pr.
Altheim Bernard	45	Suhopolje	trgovac
Auffärber Miroslav	28	Osijek	priv. čin.
Altarac Salamon	32	Mostar	trgovac
Ausch Mošo	21	Osijek	student
Altarac Salamon	42	Sarajevo	majst. tvor.
Armuth Nikola	31	Zagreb	priv. čin.
	*t L	»	
...Albert	40	Sarajevo	stolar
	29	Zagreb	
Altarac Jakob	42	»	
...Izrael	44	»	
	17		
			priv. činovnik
	43	»	putnik
[Altarac] Branko u. 12.1X41.	29	»	krojački obrtnik
Abinon Josip			
Atias Natan	35	Banjaluka	brijač
Atias David	37	Banjaluka	brijač
Altarac Isak	52	Banjaluka	parketar
Albahari Jakob u. 27. n 42. cigl.	46	Sarajevo	trg. pomočnik
Alkalaj Herbert	17	Zagreb	đak
Aron Gustav	56	Zgb-Berlin	krojač
.. .amsohn Mavro	52	Osijek	trgovac
Atias Herman	30	Travnik	električar
Altarac Albert	42		
Altarac S. Hajim	41	Bijeljina	trgovac
Altarac Avr am	26		
AltaracJ...	42	Bijeljina	trg. pomoč brijač
u. 23. IX 41.			
Armuth Duro	34		trgovac
Armuth Marko	62		
Abinun Avram	18	Zagreb	»
Alkalaj Silvio	41	Zagreb	
Adler Josip	29	”	priv. činovnik
Altstädter Bela	53		strojar
umro 19. Xn 41.			
Atias Kalmi Bene	39	Sarajevo	
u. 13. XI41. cigl. ina			c
Alkalaj Tibor			
u. 14. XI41. cigl. Illa			c

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Altarac Salamon umro 19. XI41. cigl.	22	Sarajevo	c
Alhalel Salamon umro 26. XII41. cigl.	21	Sarajevo	c
Alkalaj Leon umro28.Xn41.nia	19	Sarajevo	c
Altarac Benjamin umro 5. XII41. IUa		Sarajevo	c
Abinun Albert umro 5. XII41. ma	49	»	c
Abinun Mordehaj umro8.XII41.IIIa	49		c
Abinun Adolf umrol2.Xn41.nia	50	»	c
Alkalaj Isidor umro 13. XII41. ma	43	"	c
Abinun Tibor umro 14. XII41. ma	36		c
Ast...M... umro 15. XII41. IUa	54		
Abinun Juda umro 17. XII41. ma		Sarajevo	c
umro 13. XII41. ma		»	c
umro 19. XII41.	39	»	c
umro 22. XU 41. ma Altarac... umro 22. XII41. IUa	19		c
Albahari Josef, Avram umro 22. XII41. ma	39	»	c
Altarac Santo, Isak	44	»	c
B		Osijek	konobar
B		Zagreb	kuhar
B	31	Osijek	mehaničar
umro 28. XI41. cigl. Bauer Ing. Miroslav umro 20. XII41. cigl. HI	32	Zagreb	priv. činovn.
Bauer Ing. Walter 29.1X41.	26	"	ing. kemije
Biichler Dr Dragan	34	*n*	advokat
Blum Ing. Emerik	30	Sarajevo	elektro ing.
Blauhorn Ing. Bela	39	Zagreb	strojarski ing.
Blühnjeis Josip u. 14. DC 1941	30	Varaždin	priv. namj.
Blühnjeis Ing. Veljko	26	»	građev. ing.
Baluhorn Nikola	43	Zagreb	priv. namj.

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Baruch Hajim	64	Bijeljina	trgovac
Baruch Zadik	66	»	»
Baum Armin	60	Lepavina	priv. činov.
Božič-Schnjabenitz Adalbert	53	Zagreb	kino-vlasnik
Bar|kešIgnac	73	Koprivnica	trgovac
Bar|keš Stjepan umro24.X41.	41	Zagreb	trg. zastupn.
Bruner...	56	»	priv. činovn.
[Bruner Dragutin]	44	»	»
Bruckner Miroslav			
Buchbinder Franc 29. DC 41.			
Benjamin Moša	46		
Benjamin Isak	49		.. .dnik
Betelheim Pavao 20.1X41. umro	50		tvor. skladištar
Berger Imbro	64	»	trgovac
Bjalka Josip	56	"	fotograf
Bliihnjiess Edmund 29. DC 41.	58	»	
Baum Hinko	28	Vukovar	advokat
Bresslauer Norbert	39	Zagreb	trg. putnik
Bäsch Rudolf	49	Wien	pedikir
Beck Aleksander	60	Osijek	gostioničar
Blacha Leo	23	Wien	skladištar
Bloch Friedrich	35	Wien	šofer
Blumenfeld Oskar	52	»	trgovac
Berscher... 29. DC 41.	59		
Biharidr. Stjepan	27	V. Bečkerek	odvjetnik
Blau Eduard	50	Zagreb	trg. zastupnik
Blau Leo	55	Zagreb	otpremnik
29. DC 41.		»	trgovac
29. DC 41			
Brod[mann]... 29. DC 41.	26		dipi, pravnik
Brodmann Zlatko	23	»	aps. prava
Bittel Simon	33	Osijek	priv. činovn.
Beck Vilim	30	"	»
Berger Leo	31	Zagreb	»
Berger Hugo	35	»	trgovac
Berger Ernest	36	»	šofer, mehaničar
Bichler Slavko	17		auto mehan. nauč.
Braun Emil	36	Ljubljana	
Bruch Felidž 20.1X41.	32	Zagreb	priv. činovn.
Brunenfeld Salamon	41	»	mehaničar

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Bleicher Kurt	19	Daruvar	elektr. naučnik
...as Vlado	14	Varaždin	đak
umro 31.X 41.			
…rželjko	41	Osijek	privatnik
…dr. Žarko	40	Zagreb	liječnik
	58	Bjelovar	trgovac
		Bjelovar	urar
Brau			
Brau			
Bach [Enricko]	39		
Braunstein Bjela	58		trgovac
Braustein Emil		»	trg. pom.
Braustein Zahar	31	»	»
Blühnjeis Albert	58	Varaždin	tvorničar
Büchler Leo	53	Zagreb	trg. zastupn.
umro 11. XI41.			
Büchler Đuro	46	Feričanci	»
Büchler Zdenko	22	Osijek	student
Buchnjald Gavro	63	Busovača	trg. putn.
Buchnjald dr. Drag	32	Vukovar	liječnik
Bröder Milan	34	Osijek	trgovac
Baruch Sado	47	Bijelina	kavanar
Blas Marijan	27	Bačka Palanka	trg. pomoćnik
Buchaiber Salamon	21	Derventa	pekar
BasaronJoška	38	Vlasenice	
Bauer Emil	43		
Basaron Aron			
Berkovic...			
Blumensroch...	50	Zagreb	bank. čin.
Bolgar Pavao	32	Zagreb	priv. činov.
Berger Egon	34	»	»
Blass Leo	56	Varaždin	trgovac
Bächler Edo	51	Osijek	trg. pomoćnik
Božan Pavao	30	Osijek	priv. činovnik
Braun Josip	41	Osijek	trg. pomoćnik
umro 2. XI41.			
Blanchorn Mavro	70	Koprivnica	mesar
umro 10. XI41.			
Bondy Georg	53		
umro 23. XI41. cigl.			
Balaä Aleksander	52	Zagreb	c
umro 30. XI41.			
Berger Hinko	49	Begov Han	c
umrol.XII41.			
Brodmann Miroslav	44	Zagreb	c
12. XII41. umro ma			

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Buch... Salamon umro 21. XI41. ma	53	Sarajevo	c
Buch	20	Daruvar	c
C			… činovnik
C		…	remenar
D			… pomoćn.
u. 8/9. XI41.			priv. činovnik
29.1X41.			
Deutsch...		Varaždin	odvjetnik
Deutsch Valter	43	Zagreb	priv. čin. u min.
DanonJukica	23	Zavidovići	krojački pomoćnik
Danon Morie	31	»	krojač
Danon Samuel	29		krojač
Danon Morie	23	Visoko	trgovac
Deutsch Vlado	30	Slavonski Brod	trg. pomoćnik
Danon Aron	36	Visoko	kožarski obrtnik
Deutscher Dino	26	Zagreb	kožar
Deutscher David	46	»	trg. putnik
Deutscher Nikola	21	»	torbarski pom.
Dragoner Alfred	50	»	tvornički posi.
Danon Majer	36	»	trgovac
Danon Heski 29. IX 41	31	»	
Dis... Daniel	39	Daruvar	
...Zlatko	21 33	Zagreb Osijek	priv. činovnik
Deutsch... (Deutsch) Dimić...			…
Danon	36		
Deutsch David	51	Bjelovar	
Deutsch Marko	59	Sisak	
Dektson dr. Lujo	26	»	
Danon Ezra	48	Sarajevo	trgovac
Danon Salamon u. 13. XI41. cigl. ma	44	Zagreb	putnik
Daniti Jozef umro 25. XI41. cigl.		Sarajevo	c
Danon Jakica umro 17. Xü 41. ma	17	Bijeljina	c
Danon Josip, Salam. umro 17. XII41. ma	16	Sarajevo	c
Danon Jakob Avram 25. VH1941- 23. vn. 15. VI do 1. X41. stanje ljudstva. umro 20. XII41. ma	39	»	c

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje	
Papo Majer, Isak	31	Travnik	c	
E… Željko				
E			priv. činovnik	
Ehren…	43		bank, namještenik	
Eckstein Eugen	44	»		
Eisenstädber Ivan	41	»	priv. činovnik	
Eiberger Aron	20	Zavidovići	urarski pomoćnik	
Eistein Robert	66	Koprivnica	privatnik	
umro 27.X 41.				
Eisenstädber Emil	43	»	postolar	
Engl Albert	51	Zagreb	priv. činovnik	
Eskenazi Jakob	43	»	pokučanik	
Eskenazi Mihael	45	»	»	
Eisenstädber Rudolf	32		priv. činovnik	
Eisenstein Aladar	44	»	trg. zastupnik	
Eickstein Ferdo	36	»	trgovac	
Ehrendiener Rudolf	24	Osijek	priv. činovnik	
.. .langer Lavoslav	34	Zagreb	kantor	
...Mojsije	52	»	priv. činovnik	
umro 1. XII41. Illa				
… Nikola	47	»	»	
		Vukovar	trgovac	
Ešken[azi]...				
Engel				
Eisenstädber...	35			I
Eisenstädter David	56			
Elbeiger David Avram	23			1
Eisenstädber Samojlo	66			
Engelmann Pavao	60	Turbe		
Erpstenhant Jakob	29	Koška	priv. činovnik	
Erlich Wilim	40	Sisak	trgovac	
Ehrenfreund Milan	44		»	
umro HI/TV 42. cigl.				
Engel Josip	33	Zagreb	elektrotehničar	
• u 1. II 42. cigl.				
Engl Karlo	23	»	mehaničar	
Erpsenhant Isidor	24	Turbe	priv. činovnik	
Erpsenhant Leopold	22	»	trgovac	
u cigl. 14. XI41.				I
Eisenstädter Milan		Koprivnica	gostioničar	
umro 1. XU 41.				
F		…	trgovac	I
			priv. činovnik	
Festi[ger]...			student medecine	
Fürst Egon	39	Zagreb	priv. činovnik	
Freund Milan	37	»	M	
29.1X41.				
Dr. Fischer Jaro	32	»	odvjetnik	

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Fleischanner Franjo u. 8/941.	63	Bjelovar	odvjetnik
… Gustav 29.1X41.	52	Jajce	katast. insp.
Frank dr. Geza	70	Zagreb	odvjetnik
Friedrich Arnold 29.1X41.	60	»	trgovac
Fürst Aladar	50	"	tvom. upravit.
Frank Pavao	42	»	zub. tehničar
Fürst Zvonimir umro5.Xn41.ma	36	»	
Fonor dr. Mirko	40	»	liječnik
Friedmann Juda	52	Koprivnica	nosač
F… Mirko	50	Zagreb	priv. činovnik
F u	48	*n*	industrijalac
u. 8/9. XI41.			tekst....
Fra			
Frank [Franjo]			
Friedman...	42		trg. pomoćnik
Finci Salamon		Banjaluka	
Finci Alfred	28	Zagreb	
First Robert	59	"	industrijalac
Frisch Adolf	50	"	krojač
Fischer Izidor	68	Sisak	privatnik
Fried David umro 2. XI41.	40	Zagreb	trgovac
Freischmann Šandor	39	Hrv. Mitrovica	trgovac
Friedender Ernest	33	Feričanci	šofer
Feldmann Sigmund	32	Osijek	»
Feldmann Herman	61	»	vrtljar
Fleischmann Sime	41	Hrv. Mitrovica	
Fišer Ivan	16	Osijek	mesar
Fuchs Lavoslav	64	Zagreb	privatnik
Friedmann Miroslav	53	Osijek	tiskar i nak.
Freiberger Milan	36		
Fr.. .reisen Adolf	48		
29.1X41. F F			ik
21.1X41.			priv. činovnik
F...ovLeo[pold]			mesar
F… Adolf	44	Osijek	priv. činovnik
F… Lj.	34	Zagreb	»
F… Milan	20	Osijek	

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
[Fara]go Vilim	54	Osijek	otpremnik
F...beinGeza	54	Karlovac	želj. činovnik
...Ignac pušten naslob.	33	Zagreb	strojobravar
Fischer dr. Zlatko	39	Sisak	liječnik
Fischer Pavel umro 1. XI41.	39	Lekenik	mesar
Fischer Dragutin umro 3. XI41.	61	Zagreb	Jas.
Fischer Jakub umro 9. XI41	74	Sarajevo	Jas.
Fischel Paul u. 8/9. XI41.	49	Reichenburg	Jas.
Freiberger Stjepan umro 18. XI41. cigl.		Zagreb	c
Dr Mavro Frankfurter umro 18. XI41. cigl.	61	Vinkovci	c
Rudolf From u. 30. XI41	45	emigrant	c
umro 5. XII41. ma	46	Sarajevo	
Fara [go] Oskar umro 15. XU 41. ma		Osijek	c
Finzi... Rafael umro 16. XU 41. Illa		Sarajevo	c
Finzi Jahiel, Leon umro 23. XI41.	23	Zemun	
Fuchs Stanko u	29	Koprivnica	
Herzog...		Zagreb	
Herzog Br[uno]		Zagreb	naučnik
HiršlerHinko	37	Bjelovar	mehaničar
Hajoš Geza 29. DC 41.	46	Zagreb	priv. činovnik
Hirschling. Slavko	32	*n*	elektro ing.
Hirschlerlvan	27	*n*	strojar
H...ypert Franjo	58	〃	sitničar
H...ypert Josip u. 142. cigl.	28	»	priv. činovnik
H...ypert Slavko	22	»	zub. tehničar
H... sch Emanuel 29. DC 41.	27	Varaždin	
Hiršl Zvonimir u....41.	28	Zagreb	prof, matematike
Heinrich Hugo	68	Koprivnica	trgovac
Herzer Josip	36	Zagreb	trg. zastupnik

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Hochsinger Zvonko	29	Zagreb	priv. činovnik
.. .pert Simon	61	Koprivnica	poljodjelac
29.1X41.			
Heinrich...		»	… pripravnik
29.1X41.			
Hän... Pavao	23		stud....
Hrischl Franjo	43		
Hager Mošo			
Heber... rieh	14		đak
Heber Izidor			kovinarski radnik
Hellivig Edmund	60		ekonom
Hoffmann Jakob	55	Brack a/M	tvorničar
umro 142. cigl.			
Herzl Julio	42	Zagreb	elek. tehničar
29.1X41.			
Hänsler Pavao	21	Osijek	stud, pharm.
umro U. XI41.			
Hecht Makso	33	Zagreb	trgovac
u. 14.1X41.			
Horvat Ivan	33	Osijek	trgovac
Holzstein Mirko	42	»	priv. činovnik
Hirschler Hinko	33	Zagreb	priv. činovnik
HarzJeno	59	Daruvar	trgovac ,
Hamburger Albert	38	»	priv. činovnik
29.1X41.			
Heber Ernest	14	»	đak
29.1X41.			
Heber Rudolf	48	»	knjigovođa
Hirschler Krešimir	27	Koprivnica	poreski činovnik
Handler Oskar	46	Osijek	trg. zastupnik
Hohner Ljudevit	37	»	trgovac
[Hiršleger] Filip	44	Zagreb	ind. tehničar
	63	Koprivnica	[mesar]
Herst Jakob	53	Zagreb	trgovac
Hafner Fedor		»	naučnik
Hafner Pavao		»	priv. činovnik
Hahn Branko	37	Sisak	"
Heumer Hinko	38	Zagreb	n
Han Adolf	33	»	trg- putn. šofer
Han Albert	41	»	n
Hirschfeld Simun	57	»	trgovac
umro 2. XI41.			
Hirschsohn Jakob	40	Ludbreg	radnik
H… (Händler) Herman	46	Zagreb	trgovac
Hoffman Josip	53	»	»
Hirschl Vilko	28	n	»
Hinenberg Jakob	45	Sisak	
Held Jakob	31	Osijek	radnik

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zaniaaanje
Hary Ivo 29.1X41.	57	Varaždin	trg. putnik
Holm dr Petar	35	Osijek	činovnik
Hirschl Ivan	39	Koprivnica	profesor
Hirschl Otto	28		
Haas Emil	39	Zagreb	
Hubert Nikola 29.1X41.	48	Osijek	skladištar
Hoffman Artur	37		krojač
Hajon Izidor umro 4. XI41.	37	Bijeljina	»
Helnjig Edmund u. 8/9. XI41.	61	Daruvar	Jas.
Hafner Žiga umro7.Xn41.niA	62	Zagreb	Jas. c
Horovitzlvan, Oto umro 18. IV 42.	21	Sarajevo	c
Hirschler Leo	3	Koprivnica	
I	52	Wien	trgovac
Indyk [Bruno]	48	Wien	»
J	52	Osijek	trg. agent
Jezernicki...	41	»	krojač
Kraut Otto 29.1X41.	38	Bjelovar	trgovac
Kohn Davidović Josip u. 31. IX 41.	27	Našice	veterinar
Kolin-Kohn David	42	Zagreb	priv. činovnik
Kendl Slavko	17	Našice	trg. pomočnik
Kendl Ulja	20	*n*	krojač
Kendl Eugen	45	*li*	trgovac
Kohn Marko	54	〃	postolar
Kohn Samuel	47	»	trgovac
Kohn Ervin	35	Zagreb	priv. činovnik
Kabiljo Elias	27	Visoko	trgovac
Kabiljo Jakob	53	Bijeljina	obrtnik
Kabiljo Josip	36	Visoko	trgovac
Kampus Leon	30	Sarajevo	tehničar
Konforti Benjamin 29.1X41.		»	krojač i slast.
Krešič Mirko			apsolvent med.
Krauth Vitomir			[priv.] činovnik
Kon Hinko			… namješ.
Kon… 29.1X41.			*n*
Kle			.. .zast.
KohnVatroslav umro 11. XI41	32	Zagreb	trg. putn.
Kollmann Julio	70	*n*	trgovac

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Kaiser Ljudevit	59	Zagreb	knjižar
Klein Klaić Đuro	30	»	priv. čin.
Kohn Ladislav	46	»	trg. pomoć.
König Eugen	61	»	knjigotiskar
König Zdenko	17	»	đak
29.1X41			
Krajanski dr Ernest	56	Varaždin	odvjetnik
Krakaner Hinko	25	»	tekst, majstor
Krieger Franjo	43	Zagreb	priv. [čin.]
Kon Simon	52	»	
Kabiljo Isak	41	Zavidovići	trgovac
Kabiljo Josef	24	»	trg. pomoćnik
Kabiljo Eliša	40	»	trgovac
Kabiljo [Hinko]	23	"	trg. pomoćnik
29.1X41			
Krai			trgovac
Kaiser...			đak
Kehl...			»
Kehl...			
Klein Robert	53	Wien	krojač m. rublja
Kohn dr Israel	56	Koprivnica	rabin
umro 28.X 41			
Kovač Milan	45	Virje	priv. činovnik
Kuh Vladimir	38	Zagreb	činovnik
Kohn Leo	26	Osijek	tvor. radnik
Klein Leo u. 16.1X41	40	Zagreb	obrtnik
Kasti Oto	47	Osijek	trg. pomoćnik
Kasti Ljudevit	52	"	stolar
[Kohn] Vlado	28	Nova Gradiška	trg. pomoćnik
umro 26. XI41 cigl. ma			
[Kohn] Beno	53	Osijek	trgovac
... Julije	53		trg. putnik
... Ler Bela	41	Zagreb	priv. činovnik
Koen Morie	37		farbarskitehn.
Kabiljo Morie		»	privat, čin.
Kohn Ladislav			»
Kohn Rikard			naučnik
Kohn Ilija			
Konrad...			
29.1X41			
Kuj			
29.1X41			
Klein Ing. Hugo	27	Zagreb	maš. ing.
Kulberg Samuel	32	»	teks. majst.
Kabiljo Eliša	50	»	obrtnik
KajonŽak	35	»	elektr. tehnič.
Kajon Izak	32	»	šofer, mehan.
Kardoš Zlatko	38		trg. pomoć.

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
KišHinko	54	Zagreb	trgovac
Klein Oskar	50	Suhopolje	priv. činovnik
Kraus Aleksander	60	Valpovo	glumac
u. 31.1X41.			
Kabiljo Avram	26	Zagreb	
Kerpner Jakob	46	»	trg. pomoćnik
29.1X41			
Kiš Vlado	20	Osijek	đak
Katić Adolf	43	Sisak	kinovlasn.
Kraus ing. Adolf		Osijek	ing.
Kolari		Tuzla	priv. činovnik
umro 8. XII41 lila			
Kle		Zagreb	trgovac
umro 14. Xn 41 lila			
			student
			[knjigjovođa
Krin [Josip]	34	Zagreb	meh. i knjigov.
umro 23.X 41		»	
Kronfeld Vlado	36		elekt. tehničar
Kabiljo Mošo	61		bivši trgovac
Klein Mihajlo	61		
Kohen Josip	41	Bijeljina	
umro 25. XI41 cigl.			
Kaufer Pavao	22		
Konforti Abraham	37		
Konforti Leon	44	Zagreb	
… Aleksander	39		
… Vladimir	14		
… Bernard	49		
Kraus Ljudevit	50	Krapina	trgovac
Kraus Samuel		Osijek	trg. putnik
Kaiser dr Zdenko			adv. pripr.
Kaiser dr Julije			advokat
Kraus Herman			priv. čin.
Kraus E…			
Klein…			
Krak			
Kiršner Mavro	49	Zagreb	hotelijer
König Ernest	20	Zagreb	priv. čin.
umro 2. XI41			
Kani tz David	64	»	
umro 4. XI41			
Kahlfuss Leo	38	Ruma	
umro 7. XI41			
Katan Jakob	44	Sarajevo	
umro 9. XII41			
Kroner Beno	49	Beč	
u. 8/9. XI41			

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Kollmann Artur u. 8/9. XI41	62	Koprivnica	
Kraus Rikard u. 8/9. XI41		Zagreb	
Klein umro 11. XI41		Sarajevo	
KabiljoMo umro 11. XI41			
Klein Viktor u.dgl. 14. XI41			c
Kaff Filip u. 18. XI41 cigl.		Vinkovci	c
Kabiljo Isak u. 28. XI41 cigl.	45	Sarajevo	c
Kabiljo Leon umro 23. XI41. cigl.	68	*n*	c
Kabiljo umro 28. XI41 cigl.	47 17	Vukovar	c
Kabiljo Leo umro 25. XI41 cigl.	17	Sarajevo	c
Kabiljo Aron umro 27. XI41 cig.			
Kori... Karl umro 10. Xn 41 ma			
Kabiljo... umro 11. XII41 lila	47		c
Kopman Pank, Ludvig umro 13. XÜ 41 Hla	56	Zagreb	c
Kamhi Jakob Isak umro 20. XII41 Illa	21	Sarajevo	c
Katan Albert, David umro 20. XÜ 41 lila	18	»	c
Katan Jakob, Samuel umro 22. XH 41 Hla	30	*n*	c
Kabiljo Nisim, Juda	34	,,	
Levi David	21	Bijeljina	đak
... Eugen	37	Osijek	priv. činovnik
Leitner Milan	40	»	*n*
Löbl Josip	47	*n*	mešetar
Levi Avram u. 23. IX	29	Bijeljina	trgovac
Levi Josipu. 21.1X41	22	,,	krojač
Levi Leon umro 3. XÜ 41 ma	28	Banjaluka	krojač
Levi Bencion	23	Visoko	stud, medic.
Levi Izrael 29. DC 41.	41	Zagreb	turpijaš i stakl.
Levi David umro 10. XI41	71	Koprivnica	trgovac

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
...Jakob	72	Koprivnica	
...IlerOto		Đakovo	trg. pomoćnik
Levi Mayer		Banjaluka	krojač
Levi A. Salamon			staretinar
Levi Rafael			trgovac
pušten na slobodu			
Leitner dr…			"
Levi L…			
u. 17. XI41 cig.			
Levi...			
LeviH. Salamon	52	Banjaluka	brijač
Levi Isak, Jakoba	24	Banjaluka	brijač
U.1.X41			
Lichtenfeld Emil	41	Koprivnica	pokućarac
Lichtentahl Armin	32	Osijek	tvom. radnik
Levi Hajin	39	Beograd	trgovac
Laufer Izrael	31	Vlasenica	priv. činovnik
u. 13. XI41 cigl. Illa			
Levi Morie	34	Sarajevo	trg. pomoćnik
Levi Izidor	30	Zagreb	priv. činovnik
Lang Hugo	40	Osijek	*n*
Lönjy Stjepan	32		
Lönjy Hain	61		
Laub Sigfried	31		
Levi Vado		Banjaluka	trgovac
Levi Albert		»	"
Lantoš Željko		[Sarajevo	priv. činovnik
Levi...			privatnik
Lie			krojač
L			limar
L			[šejgrt
Lauper Egon	39	Zagreb	priv. činovnik
umro 24.X 1941			
Lemberger Dragutin	38	"	trg. putnik
u. 8/9. XI41			
Lobi Bela	43		trg. pomoćnik
Lönj Pavao	31		priv. činovnik
Lönjy Isak	38		tipograf
Lönjy Josip	45	"	priv. čin.
Levi Zdenko	28	»	trg. pomoćnik
umro 18.X 41			
Lustig Julio	52		priv. činovnik
Lönjy Samuel	53	*n*	postolar
Lönjy Boris	35	Bijeljina	brijač
Lönjy Salamon	60		svećenik
Lönjy Zdenko		Zagreb	
Lönjy Rudolf			
Lönjenthul...			

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
LeviZud…			
umro 19. XI41. cigl.			
Lönjy…		Bjelovar	
Ledec…			
Lönjy…			
Lau			[staretinajr
Lang Emil	50	Osijek	konobar
Lesić Zvonimir	32	Zagreb	činovnik
Lang Ladislav	48	Osijek	trgovac
Leitner Zlatko	25	Zagreb	priv. činovnik
Levi Jakob	41	Banjaluka	trg. zast.
Lauš Rudolf	50	Zagreb	obrtnik
Leitner Milan	30	Varaždin	trgovac
umro 19. XI41 cigl.			c
Levi Isidor, Daniel	34	Sarajevo	brijač
umro 24. XI41 cigl.			c
Levi Ašer	33	Sarajevo	
umro 25. XII41 Illa			c
Levi Josef	27	»	
umro 7. XII41 Illa			c
Levi David	49	»	
umro 8. XII41 Illa			c
Lion Vilim…	26	Zagreb	
umro 8. XII41 Illa			c
Lavi Mordo	41	Sarajevo	
umro 13. XII41 Illa			c
Levi Silvio			
umro 16. XII41 Illa .			c
Levi Isak	35	Sarajevo	
umro 16. XII41 Illa			c
Levi Salamon		//	
umro 19. XII41 Eia			c
Levi Benjamin		»	
umro 21. XII41 Illa			c
Levi Jakov			
MaulnjurfDuro	24	Našice	priv. činovnik
Mermelstein Vilko	36	»	trgovac
Maulnjurf Julio	63	»	>,
Montiljo Jeronim	47	Zagreb	trg. zastupnik
Moser Emanuel	40		tehničar
Mozer Abraham	39	»	priv. činovnik
Morgan dr Dane	55	Našice	odvjetnik
M… Ladislav	37	Zagreb	priv. namj.
M… Slavko	28	Varaždin	trg. pomoćnik
M… Božidar	22	»	»
29.1X41			
M… Adolf			trgovac
Montiljo Aron		Bijeljina	grad. namj.

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
M... hier Oskar		Zagreb	priv. činovnik
Maestro D…			sitničar
Montiljo...			krojač
Montiljo...			
Musafija...			priv. činovnik
Musafija...			trgovac
Musafija...			
Musafija Salamon	43	Zavidovići	sitničar
Montiljo Jakob	38		
Marian Leib	43	Wien	trg. putnik
Mautner Mirko	27	Zagreb	priv. čin
Montiljo Santo u. 16.1X41	36	Osijek	trgovac
Mogan Bruno	28	Vinkovci	trg. pomoćnik
Merklev Aladar	59	Zagreb	priv. činovnik
Maestro Mošo	30	Bijeljina	kavanar
Majtinski Aleksander 29.1X41	21	Zagreb	"
Mandel Hari 29.1X41	17	Daruvar	đak
Mandel Leon	42	*n*	
Montias Isak	27		
Mayer Simon umro 7. XI1941	43		trgovac
Mautner Z… u. 16. XI41 cigl.			trg. pomoćnik
Mayer Milan 29.1X41			priv. činovnik
Mayer			odvjetnik
Mal			trgovac
Man			priv. činovnik
M			… zast
Morgenstern Samojlo	22	Hrv. Mitrovica	radnik
Morgenstern Josip	19	"	»
Mayer Milan	47	Sisak	trgovac
Mayer Hinko	41	Zagreb	priv. činovnik
Mayer Stanko	37	Sisak	trgovac
Mozes Armin	61	Zagreb	"
Montias Leo	41	Banjaluka	obućar
Maestro Miäo	30	Bijelina	kavanar
Montiljo Salamon	56		ličilac
M[ontiljo] Izidor	34		električar
M[ontiljo] Avram umro 9. XI41	36	Bijelina	bravar
M...Hugo	30	Brod n/S	
Manter Ernest	43		trgovac
Messinger Er[nest]			trg. pomoćnik
Maisei Hinko			trg. putnik

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Meov...			priv. činovnik
Mar			… otprem.
Mos			priv. čin.
Ma			[limar]
Marić Malz-Jakob	37	Zagreb	šofer
Müller Ivo	21	Zagreb	priv. činovnik
Meov Gabriel	53	Zagreb	trgovac
umro XT. u l l jas.			
Majder ing. Viktor	45	Zagreb	priv. činovnik
umro 30. XI41			
Maestro Rafael	31	Sarajevo	
u m r o l l . X n 4 i n i A			c
Maestro Salom Elias	25	»	
umro U. XII41 Eia			c
Maestro Morie, Rafael	44	»	
pušten na slobodu XI41			
Neumann Fritz	32	Zagreb	priv. činovnik
Nahmijas Josip	58	Banjaluka	trgovac
Nessel Leopold	56	Ruma	mlinar
Nahman Hajon	56		trgovac
Neubach Hugo	59		priv. čin. u m.
Neuburg Egon	31	Sisak	trg. namj.
u. 8/9. XI41			
Neumman Žiga		Zagreb	
u. 13. XI41. cigl.			
Ozmo Morie	33	Sarajevo	tipograf
Ozmo Iso	35	Zagreb	trgovac
Ozmo Jakob	41	Zavidovići	"
Oblat Alfred	39	Zagreb	priv. činovnik
Ozmo Haim	41	Bijelina	trgovac
u. 8/9. XI41			
Ozmo L.Izrael	33	Sarajevo	Jas.
Pollak Ivan	39	Našice	trgovac
Pollak ing. Rudolf	36	Varaždin	ing. kemije
4. XI41. pušten na slobodu			
Papo Kalan	35	Zagreb	apot. pripr.
Politzer dr Stjepan	47	Derventa	liječnik
Pollak Gustav	24	Bjelovar	industrijalac
Papo Morie	18	Zagreb	krojački nauč.
Pinto Juda	59	Turbe	trgovac
umro 18. XII41 cigl.			
Pollak Antun	62	Varaždin	privatnik
P… Juda	43	Bitolj	trg. putnik
u. 23. IX 41			
P… Josip	39	Breza	kavanar
P… [Milan]	47	Bijelina	trg. putnik
P		Banjaluka	dnevničar
umro 10. XI41			

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
P...Raf[ael]			opčin. čin
PesahD...			trgovac
Pesah...			»
Pesah...			*n*
P			priv. činovnik
Pf [eiffer]...			priv. činovnik
Pf [eiffer]...			
Pfeiffer Hinko	35	Subotica	elek. mehaničar
Pfeiffer Ignac	47	Zagreb	šofer
u. 8/9. XI41			
Pick Andrija	22	»	priv. činovnik
umro 22. XI41 cigl.			
Pick Herman	49	Wien	
Priester Egon	39	Wien	mai tehn. ipedik.
Papo Josip	43	Zagreb	trg. namještenik
Pick Mirko	24	»	krojač
Polak Valens	34	Bjelovar	šof. mehaničar
Papo David	38	Sarajevo	priv. činovnik
29.DC41			trgovac
Pfeferman ing. Alfred	43	Zagreb	
PfefermanMi[rko]			
Pinto Ni[sim]	43		
Perera M...			
Prabaum...			ind....
29.1X41			student
Papo			
Palfi...			đak
Pardo...			priv. činovnik
Pal			
P			trgovac
Papo Haim	60	Bijeljina	
Pesach Leon	33	Bos. Brod	trgovac
Papo Papié, B...	46	Bijelina	trgovac
u. 1142 cigl.			
Pessing Ladislav	43	Zagreb	priv. činovnik
u. 1142 cigl.			
Pessing Ivo	15	»	đak
Pesach Adolf	35	Tuzla	trgovac
Perera Josef	65	Bijelina	biv. trgovac
Perera Jakob	43	»	trgovac
29.1X41			
Perera Izidor	23	*n*	stud, tehnike
		»	trgovac
		»	»
... Avram			priv. namj.
Pollak Eugen			
umro 18. XI41 cigl.			
Pollak...			trg. putnik

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Perera...			liječnik
29.1X41			
Pollak...			priv. činovnik
Pick Herman	31	Zagreb	priv. činovnik
Pardo Samuel	32	Zagreb	
umro 8. XI41			
Pachtinger Ivan	33		
umro 31.X 41			
Pachtinger Mavro	64	Zagreb	
u. 8/9. XI41			
Papo J. Salamon	50		
u. 8/9. XI41			
Petkovič Milan		Bos. Gradiška	pravosl.
u. 16. XI41 cigl. Eia			c
Pinto K. Ješko	44	Sarajevo	
umro 18. XI41 cigl.			c
Pollak Šandor	33	Varaždin	
umro 19. XI41 cigl. Illa			
Papo Benjamin	19	Sarajevo	
umro 24. XI41 cigl. Hla			c
Pinto David, Mošo	67	»»	
umro 25. XI41 cigl. lila			c
Papo Rafael	33	Sarajevo	
umro 30. XI41			
Pesah Majer Davidov	40	Doboj	
umro 2. XII41 ma			c
Papo Baruch Avram	20	Sarajevo	
umro 4. XII41 ma			c
Pinto Benjamin Samuel	41		
umro 6. Xü 41 ma			c
Papo Morie	26	Travnik	
umro 5. XII41 nia			c
Papo Mena[hesu]		Sarajevo	
umro 10. XII41 lila			c
Papo Jakob	44		
umro 13. XII41 Hla			c
Perera Avram		»	
umro 16. XII41 lila			c
Papo Jozef	33	»	
umro 16. XII ma			c
Papo...			
umro 17. XII41 Hla			c
Papo...			
umro 19. XII41 ma			
Papo Mojsije			
u. XI41 ciglana			
Rottmann Oto	31	Osijek	trgovac
Ripp Slavko	37	Našice	priv. čin.

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Roth Oskar	32	Zagreb	priv. čin.
Rosenberg Josip	48	Našice	trgovac
pušten na slobodu u. X 41			
Reich Ivo	30	Zagreb	priv. čin.
Reich Milan	45	Koprivnica	otpremnik
Reich Marcel	19	*n*	đak
Reich Zdenko	17	»	*n*
R… Mirko	35	Vukovar	priv. čin.
R		Varaždin	zubo tehničar
R		Zagreb	priv. čin.
R			trgovac
R			
Rosenberg...			urar
R			namj.
umro 3. X 41			
R			[trgo]vac
R			
R			
Reichert Dragutin	29	Zagreb	elektr.
Roth Gašpar	21	Varaždin	radiomehan.
Raab Filip	52	Daruvar	pekar
u. XI41 cigl.			
Raab Paul	17	Daruvar	elekt. tehn.
Reves Mirko	34		
Rosenrauch Adolf	37	Banjaluka	trgovac
umro 41 decem, cigl.			
Rauchberger Werner	38	Breslau	trgovac
umro 29.X 41			
Rosner David	67	Sisak	
Roder Adalbert	47	Osijek	
29. IX 41			
Rosenchek Marić			
umro decern. 41 cigl.			
Rosenchek M…			
Rosner dr…			
Rothstein...			trgovac
Rosenfeld...			trg. pomoć.
29.1X41			
Rosenz... Z…			trgovac
Rech			
Ri …			posednik
R			...nik
Rosenfeld Josip	58	Varaždin	trg.zast.
Reiss Zoltan	25	Zagreb	trg. pom.
Rosenfeld Albert	36	»	trg. putn.
Roman Andrija	33	Zagreb	priv. čin
umro 3. XI41			

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Romano Salamon umro 4. XI	65	Sarajevo	
Raudnitz Oskar umro21. XI41cigl.	62	Križevci Prag	c
Romano Rafael umro 29. XI41 cigl.	35	Sarajevo	c
Romano Aron, Jozef umro 8. XH 41 ma	53	Mostar	c
R…Mi- mmo 21. XII41 Illa	62	Daruvar	c
R… Milan umro 21. XH 41 ma	30	Bjelovar	c
R umro21.XII4inia	26	Sarajevo	c
R	40		
Schönnjald Artur	28	Varaždin	trg. pomoć
Sonnenschein Hugo	49	Našice	trgovac
Sonnenschein Filip	42	Zagreb	priv. čin.
Silberberg Mavro 29.1X41	30	Našice	»
Sonnenschein Mirko 29.1X41	24	»	abs. veter.
Semrlitz Aleks. prof.	53	Zagreb	drž. čin. um.
Satler Radivoj	23	Ludbreg	stud. med.
Schnjarz Milan u. 16. IX 41 umro decern. 41 cigl. Illa	22	Zagreb	krojački pom.
S	33	Ludbreg	trg. pom.
S		”	bank, direk.
S			trgovac
S			vjeroučitelj
S			trg. pom.
29. X 41 pušten na slobodu S			trgovac mesar
29.1X41 c			
St			[trgojvac
S			...lovod...
umro 4. XI41 c			
S	60	!!!	
u. 142 cigl. ambul. Jas. Salamon Ljudevit u.dgl. 14. XI41	27	Osijek	priv. čin.
Schlesinger Drago		Varaždin	advokat
Schreiner Armin	61	Zagreb	tvom.
Sonnenfeld Nikola	23	”	maš. tehn.
Stern Dragutin	39	»	trgovac

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Schnjartn Jakob umro 1.41 cigl.	40	Koprivnica	limar
Scheyer Josip u 8/9. XI41 '	38	"	trgovac
Scheyer Milan umro 19. XII41 Illa	58	»	»
Steinlauf Izidor	24	Banjaluka	trgovac
S[te]in Jakob	64	Zagreb	
Scheslen Đuro	18		
Sonnenfeld [Mirko] Đakovo 142 cigl.			
Singer Zlatko Đakovo 142 cigl.			
Singer...			
Schnjar			
Schver... umro 18. XII41 Hla			
Ste			
Ster			[priv.] čin.
S			[maš.j ing.
29.1X41 S			
Stern Slavko	29	»	tehn. čin.
Gold Marko umro 8.1X41	1		
Abinun Josip u. 12. IX 41	2		
Blichnjen Josip u. 14. IX 41	3		
Gertner Pavao u. 14. IX 41	4		
Horvatlvanu. 14.1X41	5		
Gomboš Andrije u. 14.1X41	6		
Klein Leo u. 16.1X41	7		
Mrgan Bruno u. 16. IX 41	8		
Schnjarz Milan u. 17. IX 41	9		
Klein Robert umro 20. IX 41	10		
Schnjarz Bruno u. 19.1X41	11		
Berger Imbro umro 20. IX 41	12		
Gross Makso umro 21. IX 41	13		
Levi Josip u. 23. IX 41	14		
Levi Avram u. 23. IX 41	15		
Armuth Đuro u. 23. IX	16		
Papo Josip Br. u. 23.1X41	17		
Weiss Edo umro 27. IX 41	18		
Kabiljo Avram u. 31. IX 41	19		
Kolin-Kohn-David u. 31.1X41	20		
Lichtenfeld Emil u. 1. X 41	21		
Scheiber Mavro u. 1. X 41	22		
Rosenfeld David umro 3. X41	23		
Hirschsohn Jakob umro 2. X 41	24		

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
Samuel Spitzer	25	10.X. 41. umro	
Kahlfuss Samuel	35	Leipzig	14.X.41. umro 26
Ludnjig Bruck	68	Frankfurt	14.X.41. „ 27
Albert Pollak	82	Varaždin	13.X.41. „ 28
Franjo Wirzburger Kopr.	34		14.X.41. „ 29
Weiss Aleksander	35	Zagreb	15.X.41. „ 30
Isidor M. Israel	78	Sarajevo	15.X.41. „ 31
32 Ignac Feldmann	59	Zgb	16.X.41. umro
33 Julije Lustig	52	Zgb	18.X.41. „
34 Eugen Sonnenschein	59	Sokolovac	19.X.41. „
35 Vlado Kronfeld (Kortin)	36	Zgb	23.X.41. „
36 Huterer Emil	40	Wien	23.X.41 „
37 Kahlfuss Samuel	41	Ruma	24.X.41. „
38 Geza Braun	56	Draškovec	24.X. 41. „
39 Lemberger Karl	38	Zgb	24.X. 41. „
40 Emil Eisenstädter	42	Koprivnica	27.X.41 „
41 Bernard Pollak	80	Varaždin	27.X.41 „
42 Kirschner Pavao	50	Varaždin	27.X.41. „
43 Milan Kovač	44	Zgb	28.X.41. „
44 David Rosner	68	Sisak	29.X. 41. „
45 Mavro Pachtinger	64	Zagreb	31.X.41. „
46 Željko Bleier	40	Osijek	31.X.41. „
47 Hugo Schlesinger	61	Slatina	31.X.41. „
48 Fischer Dragutin	61	Zagreb	1.XI.41 „
49 Weinberger Otto	76	Varaždin	2.XI.41 „
50 Kanitz David	64	Zagreb	2.XI.41. „
51 Fleischman Šandor	40	Hrv. Mitrovica	2. XI41. „
52 Blauchorn Mavro	70	Koprivnica	2.XI.41.
53 Straus Paul	59	München	3.XI.41
54 Fischer Jakob	74	Sarajevo	3.XI.41
55 Romano Salamon	65		3.XI.41
56 Helnjig Edmund	61	Daruvar	4.XI.41
57 Kahlfuss Leo	38	Ruma	4.XI.41
58 Dane Singer	67	Zgb	4.XI.41 umro
59 Rau... tz Oskar	62	Prag	4.XI.41 „
60 Schalinger Wilhelm	67	München	5.XI.41 „
61 Jakob Katan	44	Sarajevo	7.XI.41 „
62 Sonenšajn Aleksander	61	Lepavina	9.XI.41 „
63 Viijanićdr Oton	55	Virje	7.XI.41 „
64 Mautner Zvonko	37	Zgb	7.XI.41
65 Goldstein Albert	63	Sarajevo	8.XI.41
66JozefKoen	73	»	
67 Oto Pachtinger 8/9. XI41	33	teks man.	
68 Ferber Samuel	80	Zagreb	
69 Gerste Jozef	80	Sarajevo	
70 Danon Benzion		»	
71 Papo J. Salamon	50		

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
72 Lobi Bela		Zagreb	
73 Fall Gustav		Jajce	
74 Pik Andrija			
75 Scheyer Milan	59	Koprivnica	
76 Ozmo L. Izrael	33	Sarajevo	
77 Spitzer Ernest		Zagreb	
78 Heinrich Hugo	65	Koprivnica	
79 Kollman Artur	62	»	
80 Hafner Žiga	62	Zagreb	
81NeumanZiga		»	
82 Kraus Rikard		»»	
83 Freiberger Stjepan		»	
84 Grossman Herman		//	
85 Steiner Mavro		*n*	
86 Švadron		Sarajevo	
87 Klein		*n*	
88 Salopek Mijat		Zagreb	
89 [Petrović] Milan		Bos. Grad.	
Petorica			
nisu			
identificirani			
ranjeni			
1 Eiland Oskar	59	Zgb	
2LeviHaim	61	Bijeljina	
3 Nessel Leopold	56	Ruma	
4 Mogan dr Julije	63	Zagreb	
5SarfatiJosip	65	»	
6 Miller Leo	52	//	
7 Levi Levio	39	Sarajevo	
8 Atias David	36	»	
9 Abinun Izidor	29	»	
10 Lönjenthal Franjo	46	Zgb.	
11 Steiner Lavoslav	53	»	
12SvećenskiŽiga			
13 Perić Miroslav	64	»	
14...Hinko	51	//	
15... Morie	55	Sarajevo	
16... Morie	46	Zagreb	
17... tzerAleks ander		Varaždin	
18.. .eld Josip	59	//	
19... Milan	37	Zgb	
20... Rudolf	55	»	
21... rger Milan	41	//	trgovac
u.7. *IX* 41			»
29.1X41	16		...k
29.1X41			

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
...Petar			
... Salamon	37	Travnik	postolar
29.1X41			
... dr Egon	37	Visoko	odvjetnik
.. .feld Armund	43	Bijeljina	mehaničar
...feldMakso	53	»	trgovac
u. cigl. 13. XI41 lila			
... Zdenko	19	Zagreb	stud, agron.
... Milan	52	»»	trg. zast.
...Zlatko	37		priv. namj.
... Mirko	35		»
u. 14. IX41Krapje			
...Slavko	42	«	drogist
umro 8. IX1941 kr.			
... Marko	72	Varaždin	trgovac
.. .berger Vlado	26	»	kožar
.. .stein Srećko	49	Osijek	član kazal.
29.1X41.			
...ing....		Zagreb	vi.... odvjetnik
Ge...			
Grun... Majer			
Goldberger Hinko	47		
Goldberger Armin	45	Zagreb	priv. čin.
umro 142 cigl.			
Granierer Leo	52	Wien	trgovac
umro 21. IX 41			
Groso Makso	75	Koprivnica	privatnik
u. 14. IX 41			
Gomboš Andrija	51	Osijek	trgovac
Gešelin Danko	50	Zagreb	električar
Gaon Isak	37	»	trgovac
Gross Daniel .	20	Osijek	obrtnik
umro 4. XII41 Hla			
Garaj Mirko	34	»	pom...
umro 20. XI41 cigl.			
Gerber Slavko	33	Dugoselo	trgovac
Glied Bratoljub	64	Osijek	
Goldberger Aledžander	30	Zagreb	priv. čin.
Goldberger Viktor	33	»	»
Gosti Valter	27	»	»
Grttnnjald...	29		
Grapner Zlatko			
pušten na slobodu X 41			
G		Zagreb	čin. sal...
G	...		
umro 24. XI41 cigl.			

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
		Zagreb	
G ...		Osijek	putnik
a			
G... Melliior	57	Našice	urar
G... Josip	63	Osijek	trg. pomoćn.
G... Vladimir	29	Našice	priv. čin.
G.. .baum Franjo	37	Osijek	trgovac
29.1X41			
G...aum Adolf	61	*n*	trg. putnik
G...bošlzo	47	*n*	priv. čin.
G... Ernest	37	Dežanovac	trg. putn.
G... Emanuel	58	Osijek	strojobravar
G... aid Julije	35	Ivanec	priv. čin.
G...njaldMaks	30	Zagreb	trg. pomoć.
G...baum Aleksandar	51	Retfala	trgovac
G.. .ing Armin	50	Zagreb	obrtnik
Gross Tošo	33	*"*	Mg. ph.
u. 8/9. XI41			
GerstlJozef	80	Sarajevo	
...XI41			
G.. .nau Herman		Zagreb	
umro 1. XU 41 Ma			
Goldstein Zlatko	36		
umro 6.XII 41 Illa			c
Gaon Salamon	44		
umro 8. XII41 lila			c
Glaser Ašer, Aleksa	15	»	
umro 20. XII41 lila			c
Gosti Žiga	31	Zagreb	
KATOLICI I GRUPA			
Baluš Josip	29	Daruvar	radnik
Bončić Stjepan	43	Karlovac	grad. činov.
Gregorić Zvonimir	23	*n*	student
DešovićŠimun	26	»	radnik
Dujmović Adam	41	»	»
Humbert Živin	33	Mostar	redar
Hanzevački Rudolf	22	Daruvar	krojač
KovačevićPero	41	»	mesar
KovačevićĐuro	38		bank. čin.
Klaubička Vladimir	20	»	priv. čin.
KlemenčićMirosl.	42	Karlovac	električar
Krznar Ivan	46	»	poštar
Korparlvan	25	»	radnik
Pongrae Mato	21	Daruvar	radnik
MatijevićMato	37	»	priv. čin.

Ime i prezime	God. star.	Odakle	Zanimanje
KATOLICI II GRUPA prispjelih 3. X 1941.			
Bolfek Josip	rod. I.X. 1922.	Zgb'	đak
Petrenj Adam	〃 27.IX.1921	Mitrovica	brijač
Golik Branko	〃 22.VIII.1922.	Zgb	krojač
Bezn Stjepan	〃 8.IV1894.	»	mesar
Karlović Ciril	» 17.VI.1909.	〃	stolar
Milošević Milan	» 13.1.1906.	»	podvornik
Zlatić Dušan	» 29.Vn.1920.	»	kovinotokar
Sović Nikola	» 2.XII.1909.	Perušić	agronom
Cvitanović Vinko	» 10.V.1909.	Zgb	strojar
Runić Omer	» 24.VII.1914.	Maglaj	agronom
Cinčurak Ivan	» 11.XII.1907.	Zgb	postolar
Milićević Ljubo	» 5.VI.1913.	»	strojar
Horvat Ivan	» 19.XI.1908.	»	postolar
Fressl Ivan	» 14.1X1912.	»	,,pom.
Mlakar Ivan	〃 6.XI.1918.	»	kovinotokar
Filjak Ivan	» 2.III.1896.	»	tramvajac
Marincel Dragutin	» 16.IX.1921.	〃	kroj. pom.
Kosovelj Viktor	» 7. VII. 1914.	»	postolar
Benceković Stjepan	» 26.Xn.1919.	Zgb	graditelj
Mršić Pavao	〃 10.1.1906.		pekar
GolubičićDrag.	» 10.IX.1908.		trg. pom.
PetiSlavko	» 26.11.1915.	Zgb	tramvajac
Kanas Ljudevit	〃 18.III.1910.	»	»
JurkovMatija	» 23.11.1906.	»	»
Ožegovićlvan	» 31.1.1920.	»	stroj. grad.
Salopek Mijo	〃 22.X. 1915.	Zgb	tramvajac
Torčić Andrija	» 30.XI.1897.	Zgb	〃
PečnikDrag.	» 5.1.1898.	〃	w
JakopecLeo	» 25.VI.1912.	»	»
Zrinščak Pavao	〃 11. VII. 1909.	»	«
Kožar Antun	» 13.VI.1909.	»	»
Pasariček Viktor	» 7.II.1904.		bravar
Bukovac Josip	» 7.VII.1885.	Zgb	graditelj
Fink Konrad	» 26.X. 1906.	Zgb	tramvajac
Matačić Ivan	» 14.VI.1920.	Bjelovar	stud, filoz.
Barun Dragutin	» 23.XI.1902.	Zagreb	šped.radnik
	» ..1920.	Karlovac	zemljoradnik
	» .. 1919.	»	
	»	»	
	»		

BR. 372

ZABELEŠKA POLITIČKOG ODEUENJA NEMAČKOG POSLANSTVA U ZAGREBU SA PODACIMA O ZLOČINIMA USTAŠA NAD PRAVOSLAVNIM STANOVNIŠTVOM U NDH OD MAJA 1941. DO 4. MAJA 1942. GODINE[1]

Poverljivo!

ZABELEŠKA

Predmet:
Akcije ustaša odnosno hrvatskih vlasti protiv pravoslavaca
Početak maja 1941.
Jedan ustaški bataljon je kao kaznenu meru za ubistvo jedne hrvatske porodice u Veljunu streljao okruglo 400 muškaraca pravoslavne vere iz okoline Hrvatskog Blagaja.
18.5.
Dvojicu pravoslavnih talaca u Brčkom, koje je saslušao i u zatvor stavio nemački komandant mesta, kapetan Porse, streljali su ustaše bez prethodnog znanja komandanata mesta.
25.5.
Pravoslavni biskup Platon i bivši poslanik Dušan Subotić ubijeni su bez prethodne sudske presude. Njihovi leševi, uškopljeni i unakaženi, nanešeni su nekoliko dana kasnije na kopno.[2]
30.5.
Ustaše su bez naređenja i presude ubile trojicu talaca, koje su uhapsile nemačke vojne vlasti u Banja Luci. Jedan od njih je uškopljen.
30.5.
Prevod jednog izveštaja u vidu izvoda o govoru Viktora Gutića u Sanskom Mostu objavljen u „Hrvatskoj Krajini", Banja Luka, br. 19 od 30.5.41: „... više neće biti nijednog Srbina. Izdao sam drastična naređenja za njihovo potpuno uništenje, a slede i nova naređenja za njihovo potpuno istrebljenje. Niko od vas neka ne bude slab za to, imajte uvek na umu da su oni bili naši grobari, uništavajte ih svuda tamo gde ih sretnete. Neće vam izostati blagoslov našeg šefa države i moj".[3]
Maj

[1] Mikrofilm u VII, Vojni arhiv, London, N. 17, H-309998-310026
[2] Vidi dok. br. 110.
[3] Poglavnikov banjalučki stožernik Dr. Viktor Gutić bio je jedan od najvećih pobornika za istrebljenje i uništenje Srba i pravoslavlja. Svi njegovi govori su bili

Veliki župan Dr Gutić kotarskom predstojniku u Prnjavoru:
pa zar u ovom kotaru nije ubijen još nijedan od 20 Srba? Na'šta još čekate? Ubijajte Srbe svuda gde ih se dokopate. Prvi ću doći i ubijati, a vi me sledite. Rušite srpske crkve i uništavajte njihove kuće".[4]

Maj

Za nekoliko dana izvučeno je 58 leševa pravoslavaca iz Vrbasa i Vrbanje.

Kod Bosanske Gradiške nanešeno je na kopno 4 leša, vezana jedan za drugi: otac, majka i dvoje dece ispod 10 godina. Na vratu jednog od leševa nalazila se tabla sa natpisom „Srećan put za Beograd".

Početak juna

Stopedeset naročito za to ovlašćenih ustaša iz Ljubuškog ubili su mnogobrojne pravoslavce, među kojima žene i decu i najmanje u Sanskom Mostu,[5] Ključu, Bos. Petrovcu[6] i Prijedoru. Pokretač ove akcije je bivši veliki župan Ljubomir Kvaternik.

Početak juna

Na raznim mestima na Savi naneto je 34 leša, koji su pokazivali znakove najjačeg zlostavljanja i osakaćenja.

Početak juna

„Akcija čišćenja" 1. ustaškog puka bosansko-hercegovačkog ustačkog odreda u Bos. Petrovcu, Bihaću, Bos. Krupi, Bos. Novom i Grahovu.[7] Pripadnici ustaša dolazili su kamionima u pojedina sela i 25 pravoslavaca je naselo njihovom izgovoru da ih vode u

puni pretnje upućene Srbima. Ustaški reporter banjalučkih novina „Hrvatska Krajina" zabelezio je njegov govor održan u Sanskom Mostu u kome je, između ostalog pozivao okupljenu masu na uništenje Srba u NDH: »Nema više srpske vojske! Nema više Srbije! Nema gedža naših krvopija, nestalo je ciganske dinastije Karađorđevića pa i kod nas - uskoro - drumovi će poželjeti Srbalja, al' Srbalja više biti neće. Izdao sam drastične naredbe za njihovo potpuno ekonomsko uništenje, a slijede nove za potpuno istrebljenje. Ne budite slabi ni spram jednoga. Držite uvijek na umu da su to bili naši grobari i uništavajte ih gdje stignete a blagoslov našeg poglavnika i moj ne će vam uzmanjkati. Svaki, koji se za njih bude zauzimao, postaje samim tim neprijateljem hrvatske slobode... Srbi neka se ne nadaju ničemu, i za njih je najbolje neka se isele, neka se nestane iz naših krajeva.« Viktor Novak, „Magnum krimen", Zagreb, 1948. str. 608.

[4] U govoru održanom na zboru u Prnjavoru (9. jula 1941) Dr. Gutić je dao smernice za uništenje pravoslavlja i istakao: »U ovom srezu postoje tri crkve otete hrvatskom narodu od kojih je jedna u Prnjavoru. Sutra ih zauzmite i na njima napišite »Hrvatski dom«. Oni koji su primili pravoslavnu vjeru treba odmah da pređu u katoličku vjeru, da ne bih ja o tome donio posebne odluke. Ovome srpskome gnijezdu Prnjavoru poručujem: »Da ću ja doći i uzeti sebi 24 sata da to srpsko gnijezdo uništim. Ja ću ubiajti, a vi ćete za mnom.« V.N. isto, str. 609.

[3] Vidi dok. br. 33.

[6] Vidi dok. br. 67.

[7] Vidi dok. br. 87, 88.

Nemačku u jedan radni logor i streljali su ih bez prethodnog saslušanja ili suda. Njihovi leševi su bačeni u klanac Risova Greda. U ovoj akciji naročito se istakao ustaški potporučnik Kapetanović.

12. juni

Četrdeset naoružanih pripadnika ustaša pod vodstvom Galičića iz Pribiševaca streljali su deset poznatih pravoslavnih seljaka u selu Novo Ličko Selo.

15. juni

Pripadnici ustaša su uhapsili šesnaest pravoslavaca u Travniku i Turbeu, odvukli ih u planinu i tamo streljali.

15.6.

Bezrazložno su spaljene pravoslavne crkve u mestu Bastasi i Spasovci.

15.6.

Tri po imenu poznata lica pravoslavne vere su razapeta tako što su im ruke i noge prikovani za vrata.

Sredina juna

Tridesetogodišnji pravoslavni pop iz Našica, Đorđe Bogić,[8] ubijen je posle prethodnog sakaćenja; cigani su sahranili leš 18. juna kod Bresiga.

16.juna

Pripadnici ustaša su u Grabrilovcu ubili tri po imenu poznata lica pravoslavne vere.

16. Juna

U Začincima su ubijeni 10 po imenu poznatih seljaka pravoslavne vere iz sela Petrovac, Kotar Podravska Slatina.

16.6.

U Trubaru su zapaljeni pravoslavna crkva, jedna radnja i jedna privatna kuća jednog lica pravoslavne vere.

17.6.

Pripadnici ustaša su streljali 20 uhapšenika pravoslavne vere na železničkom mostu preko Lašve, a njihove leševe bacili u reku.[9]

17.6.

U Drvaru[10] su ubijeni 32 ugledna lica pravoslavne vere, a medu njima i ona po imenu poznata lica.

18.6.

Iz Osijeka su odvedeni dva po imenu poznata lica pravoslavne vere i pronađeni mrtvi kod Kravica u jarku pored puta.

[8] Vidi dok. br. 76.
[9] Vidi dok. br. 52, 64, 68.
[10] Vidi dok. br. 65, 168, 176.

19.6.
U Bihaću su ubijeni 42 ugledna lica pravoslavne vere, među njima i oni po imenu poznati.
21.6.
Pripadnik ustaša, Šime Ruharski, zapalio je pravoslavnu crkvu u Šikovljanima. Ovaj je osim toga od Jevreja oduzeo veće sume novca, a da ih nije dalje predao.
Juni
Pedeset vezanih lica pravoslavne vere baćeno je u jednu jamu kamenoloma kod Trebinja[11] i ubijeno ručnim bombama.
Juni
Pripadnici ustaša su posle prethodnog unakaženja ubili pravoslavnog popa iz Našica, Đorđa Bogića.
Juni
U Bihaću i okolini je ubijeno 900 lica pravoslavne vere, među njima žene i deca.
Juni
Više lica pravoslavne vere, zatočenih u logoru Jasenovac, podleglo je zlostavljanjima i krajnje lošoj ishrani.
1. juli
Pripadnik ustaša, Kselman Kristijan, je sa razdaljine od 200 m, pred svedocima, poznatim licima, ubio bez razloga jednu pastiricu u Suvaji,[12] da bi pokazao da može dobro da nišani.
6.7.
Pripadnici ustaša u Oroliku psuju Firera i nemačke oružane snage.
Sredina jula
Po naređenju ustaškog komandanta Šarića ubijeno je u Glini[13] 500 lica pravoslavne vere i bačeno u reku.
26.7.
U Prijedoru su streljani 14 uglednih građana pravoslavne vere, među njima i predsednik opštine Sima Glamočanin.
24.7.
Po naređenju ustaškog komandanta Klarića u sporazumu sa velikim županom Dr Nikšićem u Karlovcu su uhapšeni 23 ugledna lica pravoslavne vere i transportovani u Gospić, posle čega im se izgubio svaki trag.
28.7. • jà
Pripadnici domaćih ustaša su zlostavljah i u jami ubili 16 uglednih lica pravoslavne vere iz Grubišnog Polja i okoline.

[11] Vidi dok. br. 42, 73. 112.
[12] Vidi dok. br. 133.
[13] Vidi dok. br. 155, 338, 365.

29.7.
Od 800 uhapšenih lica pravoslavne vere u Bosanskoj Krupi i okolini, ubijeno je kod Crnog Jezera, posle prethodnog mučenja, 45 najuglednijih lica, a njihovi leševi su bačeni u reku. Odmah nakon toga ubijen je veći deo (oko 300) u sokolskom domu u Bosanskoj Krupi.
29.7.
Sedamdeset lica pravoslavne vere, medu njima 7 popova s njihovim ženama i jedanaestoro dece, uhapšeni su u okrugu Vojnić, odvedeni u pravcu Krnjaka i u šumi Laškonja ubijeni budacima, i kukama i zakopani ispod kuće br. 43 na ivici šume.
30.7.
Dvadeset i dva lica pravoslavne vere poubijani su iz pušaka u Banja Luci ispred jednog mosta preko Vrbasa.
31.7.
Pripadnici ustaša su u Prijedoru na putu ubili preko 100 lica pravoslavne vere sa ženama i decom, među njima i uglednih građana. Još 200 lica pravoslavne vere, uglavnom seljaka sa njihovim familijama, skupljeno je iz okoline Prijedora i po kratkom postupku streljano na trgu u Prijedoru.
Kraj jula
Preko 80 žena i devojaka iz Bihaća dovučeno je u Bosanski Petrovac; na 156 km dugom putu, kojim su stalno terane i bičevane i morale da ga prevale u nasilnim marševima, one su zlostavljane i silovane od strane vojnika.
Kraj jula
Po naređenju ustaškog komandanta Cerovskog iz Zagreba u Slunju je ubijeno 160 lica pravoslavne vere bez prethodnog saslušanja ili suda. Jedan do dva dana kasnije po naređenju ustaškog oficira Venturina Baljka u Slunju je uhapšeno 38 lica pravoslavne vere, među njima i uglednih građana, sa ženama i decom i sekirama i noževima poklani nad jednom jamom, a njihove kuće su naknadno opljačkane.
Juli
Po naređenju ustaškog komandanta Šarića pripadnici ustaša su kod Gline skupili 500 lica pravoslavne vere i poubijah iz pušaka.
Juli
Pripadnici ustaša su iz okoline Nove Kapele Batrine skupih mnoga lica pravoslavne vere, streljali i poklali u jarcima kraj puta. Hrvatskom stanovništvu je objašnjeno da su ovo naredili Nemci u Zagrebu.

Početak avgusta
Sto i pedeset lica pravoslavne vere uhapšeno je na sajmu Gline, odvedeno u Prekupu i streljano.
Početak avgusta
Pripadnici ustaša su u Kružići zaklali 120 hca pravoslavne vere.
Početak avgusta
Pripadnici ustaša su u Vitezu zaklali 400 hca pravoslavne vere.
Početak avgusta
Preko 400 ljudi pravoslavne vere, koji su divlje, verovatno iz nekakve lične zlobe doveženi kamionima, zajedno su zatvoreni u jedan logor kod Jablanice na način nedostojan čoveku. Spisak imena ne postoji.
Početak avgusta
Pripadnici ustaša i domaći muslimani uništili su u okrugu Gacko pravoslavna sela Avtovac,[14] Mihaljača, Gračanica, Lipnik, Samobor, Gareva i Jasanski.
Početak avgusta
Muhamedanci u ustaškim uniformama zaključali su u Ubogu svoje pravoslavne susede u njihovim kućama i zapalili ih.
Početak avgusta
Pripadnici ustaša su bez saslušanja i suda streljali 18 muškaraca pravoslavne vere na putu preko Romanije.
Početak avgusta
Masovna streljanja i ubistvo pravoslavnog stanovništva u Kladuša Krstine.
Početak avgusta
Ustaška studentska grupa, pokrenuta jednim govorom tadašnjeg ministra prosvete, Dr Budaka, ubila je na putu od Gospića[15] prema Ploče mnogobrojne seljake pravoslavne vere.
16.8.
Uhapšen je Boris Vidmazer. Prilikom saslušanja delimično mu je skinuta odeća, čvrsto je privezan za dva utvrđena klina na zidu i saslušavan tako viseći; za vreme saslušanja tučen je gumenom palicom. Drugim zarobljenicima su prilikom saslušavanja palili stopala letlampom. U jednoj sobi se u ovo vreme nalazilo šest hca kojima su noge spaljene do kolena.
27.8. | Hltff
Tri stotine sedamdeset osam zarobljenih provoslavaca iz^ Bosne upućeno je u ustaški logor za preseljenike kod Požege. Posle

[14] **Vidi dok. br. 70.**
[15] **Vidi dok. br. 23. 202, 206, 210, 219, 255, 256, 257, 281.**
[16] **Vidi dok. br. 237.**

najtežih zlostavljanja, pošto je jedan deo ovih zarobljenika već bio ubijen, na zapovest komandanta logora, Klarića, ubijen je sotatak mitraljeskom vatrom.

Kraj avgusta

Na mestu preko Une kod Kostajnice[17] pobijeno je noću mitraljezom i pištoljima 1.500 pravoslavaca, među njima žene i deca. U ćelom srezu ubijeno je oko 4.000 ljudi.

28.8.

Dvadeset i jedan talac pravoslavne vere iz kotora Dervente ubijeni su na mostu kod Slavonskog Broda prilikom prelaska preko Une. Ubijeno je još 27 lica u vodi prilikom bekstva.

Kraj avgusta

Pripadnici ustaša pod komandom ustaškog pukovnika Rolfa ubili su u pravoslavnoj crkvi Gline 200 lica pravoslavne vere iz okoline Gline, zatim su ih kamionima dovukli u Prekupu i tamo pokopali.

3. avgust

Pripadnici ustaša su u Jablanici mučih 400 hca pravoslavne vere, među njima žene i decu; ustaški komandant Perenčić nameravao je da naredi njihovo klanje, masovne grobnice bile su već iskopane; sprečeno je masovno ubistvo posredovanjem SS - šturmbanfirera Dr Hajnriha.

Avgust

Pripadnici muslimanskih ustaša su u mestu Korita[18] bacili u jednu jamu 174 lica i ubih bombama.

Avgust

Kod Gabele je ubijeno 508 žena i dece pravoslavne vere, a pravoslavno stanovništvo južno od Mostara najvećim delom je iskorenjeno ih deportovano.

Početak septembra

Prilikom jedne kaznene akcije kod Alipašinog Mosta[19] u zaključanim kućama su živi spaljeni 40 lica pravoslavne vere, među njima žene i deca. Pripadnici nemačkih oružanih snaga su konstatovali stanje stvari.

5.9.

Kod žandarmerijske stanice u Podnovlju, u jednom uličnom jarku pronađeno je 6 leševa unakaženih pravoslavaca. Još 21 leš, koje su pripadnici ustaša ranije unakazili, pronađeni su sutradan u polju. Kuće pravoslavaca su spaljene.

[17] Vidi dok. br. 247.
[18] Vidi dok. br. 62, 320.
[19] Vidi dok. br. 271, 273.

Pripadnici ustaša su ubili veliki broj seljaka pravoslavne vere u Koritašima, Sandiću, Raševu i okolini Brčkog, a njihove kuće delimično spalili i opljačkah.

8.9.

Kotarski predstojnik Brčkog, Montani, izjavio je pred folksdojčerom Karlom Matesom da srpska pšenica mora propasti i da se ne srne sakupiti.

9.9.

Zapaljeni su Semizovac[20] kao i sva manja pravoslavna sela i pšenična polja u okohni Rajlovca.

Sredina septembra

Pripadnici ustaša su na putu udaljeno nekoliko kilometara od Jajca zaklali 158 pravoslavnih talacä, koji su bih zatvoreni u jevrejskom hramu u Jajcu.[21]

20.9.

Pripadnici ustaša su ubili i premlatili 1.220 ustanika, koji su se na osnovu jednog proglasa predali hrvatskoj vladi.

Septembar

Pripadnici ustaša su u blizini Čapljine[22] niz jednu strminu stropoštali 160 lica pravoslavne vere, među njima žene i decu.

Septembar

Stoka iz opštine Potočari-Stanovi i Bukić oduzeta je pravoslavcima i prodata na javnoj hcitaciji. Pripadnici ustaša su opljačkah žito, a seno i slamu zapalili.

18.10.

Uhapšen je 16-godišnji Silva Drame, koji pripada Donjoj Štajerskoj. Sa štapom i mučenjem primoran je da potpiše zapisnik o saslušanju. Prilikom saslušanja potpuno mu je skinuta odeća, pričvršćen lancima za zid i tako ga je tukao jedan pripadnik ustaša, a kasnije je primoran da prenoći na jednom ormaru u kome se nalazio jedan leš u raspadajućem stanju.

Oktobar

Po naređenju ustaškog komandanta Miroslava Matijevića iz Vrtoča[23] ubijeno je oko 900 hca pravoslavne vere iz Kulen Vakufa i okoline.

12. novembar

Izvedena je akcija ustaša na levoj obah Bosne[24] kod Malešića prilikom koje je spaljen veliki broj kuća i uništene sve zalihe slame

[20] Vidi dok. br. 270, 275.
[21] Vidi dok. br. 289, 302, 305, 313.
[22] Vidi dok. br. 252, 253, 254.
[23] Vidi dok. br. 259.
[24] Vidi dok. br. 333.

i žita. Pritom su se dogodili divlji izgredi prema nenaoružanom pravoslavnom stanovništvu, koje se uglavnom sastojalo samo još od žene i dece; muškarci tamo stalno nastanjenih porodica bili su najvećim delom već ranije ubijeni od strane ustaških odreda. Prilikom kućnih pretresa nije prvo postavljano pitanje za oružje ili sakrivene ustanike, nego za novac i skrovište zlatnih dukata.

13.11.

Kod Ilijaša[25] je izvedena akcija čišćenja ustaških jedinica pri čemu su iznakaženo i ubijena mnoga lica pravoslavne vere.

19.11.

Istočno i jugoistočno od Maje[26] ustaški odredi iz Zagreba i Kostajnice ubili su oko 800 hca pravoslavne vere, koji su delom već bih prešli u katolicizam; spalili su više sela i odvukli 20 vagona stoke.

Kraj novembra

Sto sedamdeset lica pravoslavne vere streljano je u koncentracionom logoru Jasenovac.

Kraj novembra

Spaljena su sva pravoslavna sela na putu između Tuzle i Brčkog pri čemu su nekoliko lica - većinom deca i slabi stari ljudi izgubili život.

Kraj novembra

Spaljeno je pet pravoslavnih sela u okolini Petrinje.[27] Tom prilikom uništeno je 150 vagona životnih namirnica, 10 goveda i druga stoka.

Kraj novembra

Ustaška jedinica u jačini jedne čete zapalila je pravoslavna sela u okolini Doboja.

(7.) 12. Petočlana porodica Luke Gojkovića, pravoslavne vere, zaklana je na pontonskom mostu između Brčkog i Gunje i bačena u Savu.

(?)12.

Pripadnici ustaških i hrvatskih (domobranskih - prim.prev.) oružanih snaga opljačkali su i spalili mesto Čorle. Žene i decu su ubili noževima, a 22 hca pravoslavne vere su odvučeni u Prnjavor i tamo zaklani. Zatim su pripadnici ustaša proširili vest da su odvedeni pravoslavci poslati u Rajh na prisilni rad.

[25] Vidi dok. br. 180, 205.
[26] Vidi dok. br. 338, 349, 366.
[27] Vidi dok. br. 366.

13-17.12.
Ustaški kazneni odred izveo je akciju čišćenja u okolini Brčkog u kojoj su spaljene pravoslavne crkve i porušena groblja [28]
19.12
Pripadnici ustaša su u Soluoku pred kućom gostioničara Bekmana ubili i tamo pokopali dva seljaka pravoslavne vere.
Decembar
Stanovnici logora Jasenovac naterani su u Savu, a zatim onako mokri poslati na spavanje, drugi su zatvoreni u žičane kaveze i ostavljeni napolju preko noći na hladnoći i kiši. Mnogi leševi izmučenih pokopani su u blizini logora.[29]
Početak januara 1942. god.
Opljačkano je pravoslavno stanovništvo sela Lužani kod Prnjavora; oteti su životne namirnice, odeća, stoka i dragocenosti, a stanovnici su ostavljeni bez odeće.
Početak januara
Jedno specijalno odelenje od 15 pripadnika ustaša izvelo je akciju čišćenja kod Lasinje i u okolnim selima pri čemu su ubijeni mnoge žene i deca.
31.1.
Pripadnici ustaša su u selu Štrbce uhapsih mnogobrojne seljake pravoslavne vere i ubih kod mlina Hartman.
7.2.
Jedan ustaški odred izveo je akciju u dolini Ukrine pri čemu je pretučeno i ubijeno 21 lice pravoslavne vere, čija su imena poznata, najvećim delom žene (9) i deca (8). Sve njihovo imanje je opljačkano i spaljeno. Odvučeno je preko 100 komada goveda, ovaca, konja, svinja kao i žito, seno, vuna, živina itd. i sad se prodaju u susednim opštinama.
Februar
Jedan ustaški odred pod komandom dva oficira i franjevačkog fratra Filipovića izvodi akciju čišćenja u Motiki, Drakulićima i Sargovcu u kojoj je ubijeno preko 880 lica pravoslavne vere, među kojima 53 školske dece iz Sargovca; kuće mnogih pravoslavaca su spaljene.[30]
Februar
Mnogi pravoslavci, među njima žene i deca, zaklani su u okolini Gospića i delimično živi survani u klanac Jadova.

[28] **Vidi dok. br. 364.**
[29] **Vidi dok. br. 373, 374.**
[30] **Vidi dokumenat VII, Vojni arhiv,** ANDH, k. 173, reg. br. 8,10,11,33/4.

Februar

U okolini Pakraca opljačkano je i ubijeno pravoslavno stanovništvo.

Sredina marta

Hrvatski vojnici iz 2. čete 1. puka (Horvat, Hodžić) bezrazložno su streljali stanovnike okoline Čelinovca, među njima i stare žene i decu; kuće žrtava su opljačkane.

Kraj marta

Mnoga lica pravoslavne vere, koji su se prema prethodnom odobrenju kotarskog predstojnika iz Brčkog, Parulića, vratili na svoja polja, ubijeni su od strane jednog ustaškog odreda u Sandićima.

10.4.

Pripadnici ustaša su zaplenili kola i konje od 18 seljaka pravoslavne vere iz Krstinja, koji su za hrvatsku vojsku vozili hranu, a seljake zaklali.

10.4.

U selu Štakorovića ubijena su 33 lica i zatim spaljeni.

24.4.

Seljak Milutin Jurić, pravoslavne vere, iz Vojnica dovezao je u Karlovac 4 pripadnika ustaša, a na povratku ubijen je kod Tušilovića. Njegov leš bačen je u jednu jamu: konji i kola prodati su u Karlovcu.

25-26.4.

Veliki broj seljaka pravoslavne vere iz sela Vojišnica, Zimić i Kupljensko (oko 140) streljano je, a delimično je zaklano i spaljeno u crkvi u Kolariću. Među ovima nalazilo se 29 lica koji su došli u Vojnić da bi kupih so i dali svoje propusnice na produženje.

28.4.

Pedeset seljaka pravoslavne vere u selima Vukovića, Bukovica, Okić, Živković kosa, Knežević kosa i Vojnić streljah su pripadnici ustaša kod njihovih kuća. Veliki broj je uhapšen i doveden u Vojnić.

April

Dva seljaka pravoslavne vere, koji su se, odazivajući se na proglas, dobrovoljno vratili iz šuma, preuzeo je jedan pripadnik ustaša u Vojniću i streljao ih i pored prigovora domobranskog oficira.

4.5.

Jedan ustaša je u jednom selu kod Vojnića zaklao 60 godina staru gospođu Novaković i njenu snahu, pošto su one od njega prethodno zahtevale da im plati drva za gorivo koja je odneo.

BR. 373

PREGLED MASOVNIH ZLOČINA USTAŠA U 1941. GODINI NA TERITORIJI BIHAĆKOG I TRAVNIČKOG OKRUGA[1]

KRATAK PREGLED MASOVNIH ZLOČINA USTAŠA U 1941. god.

BIHAĆKI OKRUG:

Srez Bihać:

U aprilu mjesecu 1941. godine prvu ustašku vlast u Bihaću uspostavio je Viktor Gutić - koji se tamo zatekao kao rezervni kapetan i pod čijim rukovođenjem je izvršeno razoružavanje bivše Jugoslavenske vojske i imenovanje i postavljanje svih ustaških funkcionera. Poslije ovoga Gutić odlazi u Banja Luku. Nova „vlast" se odmah okomila na srpski dio stanovništva i Jevreje, koji su odmah obespravljeni i stavljeni van zakona. Jevrejima je ograničeno kretanje, a pred sam pokolj to se proširilo i na srpsko stanovništvo. Koncem maja 1941. god. dolazi u Bihać Kvaternik Ljubomir, koji je izvršio znatne promjene u ustaškom rukovodstvu, a nekoliko dana prije njega došao je u Bihać Enver Kapetanović ustaški poručnik poglavnikove tjelesne bojne, koji je imao zadatak da izvrši vojničku organizaciju ustaša i pripremi ih za dalje zločinačko djelovanje. Dolazak Kvaternika se osjetio sa novim i pojačanim represalijama na Srbe i Jevreje - kao iseljavanje iz centra grada, pljačka i oduzimanje zlata i drugih dragocjenosti. Prvo masovno hapšenje po dolasku Kvaternika bilo je oko 12 do 14. juna. Već 17. juna od zatvorenika jedna grupa je odvežena i bačena u jamu u planini Risovac. Tih dana ustaše su otpočele sa internacijom i ubijanjem. Prije odvođenja i ubijanja ustaše su uhapšene žrtve nemilosrdno tukh - naročito noću, a u tome se naročito isticao Enver Kapetanović.

23. juna na sastanku u ustaškom logoru bilo je odlučeno da se odmah otpočne sa interniranjem Srba i Jevreja. U tu svrhu je uzeto od Talijana 30 kamiona, koji su trebali da služe za prevoz interniraca. Žrtve koje su bile određene za internaciju morali su u određeno vrijeme i na određenom mjestu da se sakupe i da sa

[1] **Kopija u VH, Vojni arhiv, ANDH,** k. 312, reg. br 55/1. Ovi podaci nalaze **se u materijalima KZRZ i deo su njenog** elaborata o zločinima ustaša u NDH.

sobom ponesu sav novac i dragocjenosti, a ustaše su im govorile da ih vode na prisilan rad i da je zbog toga potrebno da nose novac i ostalo. Međutim ustaše su im sve to kasnije oduzele. Sama internacija bila je po naređenju vehkog župana Kvaternika, a to je učinjeno zato - da bi se lakše obavio pripremljeni i već započeti pokolj i da se tim t.j. internacijom ovaj živalj materijalno upropasti. Interniranje Srba i Jevreja bilo je obavljeno u tri grupe, a internirano je preko 2.000. - duša. Svi su odvedeni do Kulen Vakufa, a odavde je jedan mali dio otpremljen do Martin-Broda i spasao se, a ostali su otpremljeni u Bos. Petrovac i sela petrovačkog sreza. Od Kulen Vakufa se dalje išlo pješke i mnogi su usput od napora nastradah. Ovi internirci nisu mogli spasti svoje gole živote ni u drugim mjestima. Pokolj koji nisu dočekah u Bihaću - dočekah su u drugim mjestima, gdje su djelimično ubijani ili u masama. Na isti način ustaše su iselile sve stanovnike Srbe iz svih sela opštine Plitvičkih Jezera (Lika). Sav ovaj narod odveden je u srez Petrovački i smješten po selima koja leže na putu Bos. Petrovac - Drvar. To je sve učinjeno noću - po kiši na seljačkim kolima, koja su pratile do zuba naoružane ustaše. Po obavljenoj internaciji i pljački kao uvod za skori pokolj - ustaše započinju upadati i u sela, odvode ljude ih ih ubijaju na hcu mjesta, a kasnije počinju masovna odvođenja i pokolji koncem jula i početkom augusta mjeseca.

22. jula po nalogu Kvaternika pohapšeni su svi Srbi iz grada i najbliže okoline Bihaća i pozatvarani u sve zatvore grada.

23. jula noću pod motivacijom da odlaze na prisilan rad u Njemačku prevezeni su svi Srbi na poljanu zvanu Ceravci, koja leži oko 2 km, udaljenja od Bihaća, gdje su žrtve svlačene (svi su obukli najbolja odijela, jer su vjerovali da idu na rad u Njemačku) opljačkani, strijeljani, djelimično nožem zaklani i zakopavani u jame već ranije pripremljene ili bacani u rijeku Klokot. Prve partije, kao što je napomenuto, vođene su noću, dok su kasnije krajem jula i početkom augusta - u najvećem zamahu pokolja odvođene i u sred dana, tako da su ti transporti viđani preko cijelog dana i noći. Žrtve su odvođene na razna gubilišta, najviše na Garavicu - gdje se nalaze po malo močvarne hvade, a u neposrednoj blizini Bihaća. Na tome terenu bilo je već unaprijed pripremljenih grobnica, kao Ceravci ih kako se još zvalo to mjesto Humci, na terenu „kod Mandića Kuća", naselje koje je pripadalo Bihaću t.zv. „Aerodrom", zatim kod sela Meljinovaca iza Skočaja, „Delića jama" između Zavalja i Skočaja, Risovac, Crno Jezero 8 km. blizu Bos. Krupe i druga mjesta. Najviše žrtava je pobijeno

na Garavici. Po pričanju ustaša i računanju Bihaćana govorilo se je da je samo na Garavicama ubijeno preko 10.000, a ustaše su isticale da je pobijeno 12.000. - U jamu kod Zavalja zv. „Delića jama" prema izjavi preživjelih i onih koji su u zakopavanju žrtava učestvovah u ovoj jami je bačeno 860 žrtava. Delića jama je bila prirodna šiplja, koju su kasnije Tahjani potpuno zatrpali i zabetonirah.

Pokoljem je rukovodio Enver Kapetanović. On je prije svakog ubijanja sa ustašama ulazio u okolna sela u blizini ovih unaprijed određenih gubihšta, te su tamo seljaci Muslimani i Hrvati po njegovom naređenju kopali grobnice - a poshje ubijanja zatrpavali žrtve. Pljačkanje lješeva vršile su ustaše i seljaci, koji su kopah grobnice za ubijene Srbe. Vrijednosti i novac uzimale su ustaše, dok su odijela uzimali seljaci kao nagradu za kopanje. Tokom cijele 1942. god. mnogi seljaci su prodavali ove opljačkane stvari javno na bihaćkoj pijaci.

Prije svakog odvođenja na ubijanje ustaše su sa Enverom Kapetanovićem na najkrvaviji način izmučili žrtve, što je dostiglo vrhunac krajem jula mjeseca. U tome najvećem zamahu pokolja neprekidno i u masama dovođeni su seljaci u kulu - sreski zatvor i u magacin trgovca Ilije Bilbije. Zatvori su bih tako puni i ako se zatočenici određeni za pokolj nisu zadržavah u zatvoru, tako da je dvorište zatvora kule tih dana i danju i noću bilo prepuno. U dvorište kao i ćelije upadale su ustaše i zlikovački uživajući u najkrvavijim mučenjima zadovoljavah svoje zlikovačke prohtjeve. Prema pričanju tadašnjeg ključara zatvora Delić Rasima - koji je i sada živ - u tim zvjerstvima su se naročito isticah Enver Kapetanović, Bajramović Hasan, Nazifov, Vicković Ante i Nikola i Mirkec Golubović. Ove ustaše su se ključaru hvalile i pokazivale krvave noževe - kako su klali i boh žrtve. Ti ustaški zlikovci su - da bi što bolje dokazah i pokazah ta svoja zvjerstva, koja su po njihovom shvatanju prestavljala junaštvo, na pijanke na veče donosih odsječene dijelove tijela kao prste, dijelove lica i iskopane oči i ostalo i pokazujući prisutnima hvalili se. Te svoje pijanke ustaše su priređivale u hotel „Bosni". Mučeći žrtve ustaše su se „zabavljale" svaki po svome nahođenju i prohtjevu. Poznati koljač David Prša inače gimnazijalac sa čekićem i nožem u ruci mučio je žrtve. Išao je od jednog do drugog zatvorenika u dvorištu kule i udarao svakog gdje je stigao, a najčešće po glavi. Kad je prišao jednom starom čovjeku iz sela Hrgara i uputao ga: „Pušiš h stari, bi li zapalio"? Jadni čovjek i ne sluteći šta ga čeka odgovorio je da bi zapalio - kada bi imao. Na to mu je prišao zlikovac Prša

David, otsjekao mu jedan prst i metnuo mu ga u usta kao da puši. Jadni starac je skoro gubio svijest, a ustaški zlikovac mu je tada otsjekao usnu sa brkovima, bacio na zemlju u prašinu, zgnječio nogom i gurnuo starcu u usta i starac je morao to da pojede, jer mu je više glave stajao Pršin čekić. Ustaški zlikovac ostavljajući ovu žrtvu u krvi nastavio je da se „zabavlja" nad drugim žrtvama. Tako su činili svi redom - prosto natječući se sa nasladom ko će biti krvoločniji. Kad je jednom naišao Enver Kapetanović zapazio je među zatvorenicima Bubalo Branka studenta iz Ličkog Petrovog Sela. Kad je Kapetanović doznao šta ovaj studira cinički mu je rekao: „sada češ dobiti diplomu" i naredivši mu da zine zabo mu je svoj već krvavi nož u usta. Kada je žrtva pala - Kapetanović je gazio po tijelu, što su činile i druge ustaše. Jednom prilikom za vrijeme pokolja ustaša Salihodžić Derviš zvani „Strašni" poznati koljač donio je u kafanu srce i bubrege neke žrtve. Pijući - uzviknuo je pomenuti koljač: „Evo srca i bubrega koje sam danas izvadio Panjević Janku" (to je bio trgovac iz Raštela) - stavio je srce i bubrege na stol ističući sebe „hrabrim" i nepokolebivim ustašom. Ovaj zlikovac je zaista i zaslužio nadimak „Strašni", a bio je poznat zbog takvih zločinačkih djela kako u kuli - tako i na Garavici. Ovakva mučenja i zločini su tada u Bihaću bili najobičnija stvar. Bihać je zaista tih krvavih dana bio krvav. U toku pokolja kamioni su stalno pristizali pred kulu kao pred neki magacin ili slagalište ljudskog mesa. Polužive ljudske lješine - mučenjem i mrcvarenjem obamrle ili umrle, od batinjanja i mučenja krvave bacane su kao strvine u kamione i slagane tako - da ih što više stane, dok kamion nije bio prepun. Tako su ti nesretni ljudi voženi na gubilište kroz Bihać uz divljačke uzvike i pjesmu ustaških zločinaca, koji su ih pratili. Kamioni odlazeći prema Garavici i drugim gubihštima prolazili su ispred zgrade župe, gdje ih je stojeći na balkonu čekao i ispraćao veliki župan župe Krbava i Psat Ljubomir Kvaternik. Teško je reći i znati tačan broj poubijanih žrtava. Ubijanja su vršena i danju i noću. Ubijani su stanovnici Srbi samoga Bihaća, zatim svih okolnih sela: Lipa, Meljanac, Goijavac, Pritoka i drugih sela, zatim seljaci iz mnogo-brojnih sela Ličkog Petrovog Sela i iz drugih mjesta i sela Bos. Petrovca, Bos. Krupe, Like i susjednih srezova. Kao što je ranije rečeno - prema računanju Bihačana a prema pričanju samih ustaša na samoj Garavici ubijeno je 10 -12.000. Na „Delića jami" ubijeno je 860, a sa svim ostalim jamama i grobnicama govorilo se je da je u pokolju moglo biti oko 4.000 žrtava, a ustaše su isticale **mnogo**

veći broj. Pored ovih masovnih odvođenja u ovome pokolju bilo je i pojedinačnih i u manjim grupama zatvaranja i ubijanja.

Kad se počeo širiti ustanak u ovome kraju stanovnici Grabeža i drugih sela koja su bila udaljenija doznavši za strašne pokolje izbjegli su u šumu. Tad su ustaše upadale u ta napuštena sela, pljačkah sve šta su stigli - napuštenu stoku i hranu a cijela sela palili. Sredinom augusta mjeseca 1941. god. došao je u selo Pritoku, koje dotle nije nastradalo - domobranski oficir major Benjamin Veber sa svojim odredom i pokupio svo stanovništvo toga sela oko 750 duša i poveo sa sobom u Kulen Vakuf. Na putu za Kulen Vakuf jedan mali broj ovoga naroda je bio oslobođen od ustanika, dok su ostah doveženi na kolima u Kulen Vakuf, tu ostah cijelu noć pod vedrim nebom, a ujutro predati ustašama. Odmah ujutru ustaše su odvojile omladince od 10 do 18 godina (odraslih ljudi je malo bilo) od žena i djece, žene i djecu su ustaše pustile da idu kud hoće, dok su omladinci njih oko 60 na broju - među kojima je bilo 26 iz sela Pritoke, a ostah su bili iz susjednih sela - kao iz sela Račića M.N.O. Ripač i drugih - bili zatvoreni u školu i svi poubijani. Isti dan kad su ovi omladinci zatvoreni u školu u Kulen Vakufu pred veče je došlo 15 naoružanih ustaša, koje je predvodio poznati koljač Miro Matijević iz Vrtoča, opljačkah od zatvorenika sav novac i vrijednosti koje su kod sebe imah. Kasnije noću ove iste ustaše su dolazile i odvodile desetinu po desetinu pod izgovorom da će zatrpavati neke pute ve, a u stvari su ih sve poubijali. Jedini koji se je spasao iz ove grupe je Đuro Koruga iz sela Pritoke, kome je uspjelo u mraku da pobjegne - te je on i jedini živi svjedok. Žene i sitnu djecu ustaše su pustile da idu na već tada oslobođenu teritoriju po selima Lapac, L. Doljani, L. Suvaja, Dobro selo i dr.

Pokolj u Bihaću i progoni su obustavljeni kada je Kvaternik smijenjen sa položaja velikog župana, a na njegovo mjesto je došao Dr. Josip Barišić. Zbog promjenjene pohtičke situacije u zemlji, jer se digao narod na ustanak i listom išao u šumu - izdat je proglas od strane ustaša da se internirci mogu vratiti svojim kućama. Vratio se je u Bihać i okohnu vrlo mali broj - većinom žena, djece i staraca, a ostali su poumirali ih nastradali po raznim logorima - Jasenovcu, Loborgradu i drugima, čiji se broj ne zna, niti u kojem je logoru tko nastradao. Pored Kvaternika i Kapetanović Envera potrebno je spomenuti i još nekoliko ustaških zlikovaca, koji su se odlikovah u pokolju u Bihaću i okolici. Tako su u to vrijeme bih: sreski načelnik Dal. Petar Simić Perin-logornik inače student, Stipe Madžar, Ibrahim Bašić bivši žandar u penziji,

Srećko Uremović, Nikola Vicković, Zvonko Jelić, David Prša i mnogi drugi. Zadnja četvorica su bili mladi ljudi 20-tih godina, koji su se pokazali naročito krvoločni nad djevojkama.

Srez Cazin:

Ustaški logornik u Cazinu Ale Omanović sa svojim ustašama je koncem jula mjeseca počeo sa sakupljanjem i zatvaranjem Srba iz obližnjih sela: Vrelo, Osredak, Gradina, Pištahne, Čoralići, Stijena i dr., a pod izgovorom da će ići na rad u Njemačku - gdje će biti dobro nagrađivani, te su se neki i dobrovoljno javljali. Akcija masovnog ubijanja u Cazinu odpočela je istovremeno kad i u Bihaću. 31. jula 1941. godine Kvaternik je izdao telefonski nalog kotarskom pretstojniku kada se treba početi sa klanjem i ubijanjem i da se svi pokupljeni i zatvoreni Srbi imaju pobiti. Klanjem je rukovodio Himzo Hadžić ustaški poručnik iz Bos. Krupe, koji je došao u vrijeme pokolja i logornik Ale Omanović. U pokolju su učestvovale sve cazinske ustaše Muslimani, koji su bili užasno krvoločni - naročito prema ženama, a hodža Bećir Borić je svojom rukom zaklao na stotine nevine djece i žena. Pokolj je otpočeo na Ilin-dan t.j. 2. augusta u 8 sati na veče i prva grupa je ubijana do 3 sata u jutro. Žrtve su prevožene na kolima na kraj zvani „Macini Dolovi", gdje je bila pripremljena zajednička grobnica. Posljednja partija strijeljana je kod bolnice a žrtve pokopane u parku bolnice. Idućeg dana t.j. 3. augusta pokolj se je nastavio. Žrtve su odvođene na mjesto zv. „Čungar" - tu poubijane sa kundacima, noževima, lopatama i vilama i polužive bacane sa uzvišice niz provaliju u rupu i zatrpavane. Odvođenje i ubijanje ove grupe počelo je u 9 sati u jutru i trajalo je do 3 sata poslije podne.

Tih dana dolazile su na područje cazinskog sreza ustaše iz Bihaća, kupile ljude i odvodile ih na gubihšte Garavicu kod Bihaća, gdje su poubijani sa ostalim hiljadama žrtava, a neke seljake su ove bihaćke ustaše ubijale odmah u samom selu. Za nekoliko dana dolazile su ponovo ustaše u sela i likvidirale žene i djecu, koje su većinom ubijali sa noževima i sjekirama. Tako je u pokolju iz sela Krndije, Raštela i Gata nastradalo oko 400 lica, samo se jedan mali broj uspio spasti bjegstvom u Kordunski Ljeskovac. O pokolju ustaše iz Bihaća i Vrste su iz sela Čoralići pokupili sve muškarce njih preko 100 na broju, odveli ih u Vrstu i nakon mrcvarenja pola su odmah ubili, a drugu polovicu odveh u t.zv. „Vučije jame" - gdje su ih strijeljali. Kad su pobijem svi muškarci Srbi u selu Čoralići došao je bivši hodža - ustaša Bećir

Borić iz Miostre pokupio oko 100 žena i djece, sve ih zatvorio u kuću Ilije Trbojevića nakon toga kuću zapalio, te su svi živi izgorili. Iz sela Miostre pokupio je hodža Borić 41 muškaraca odveo ih u Cazin i poubijao, a par dana kasnije pokupio je sve žene i djecu - oko 60 žena i 99 djece, odveo ih u obližnju šumu i sve redom zaklao. Po dolasku ustaša hodža Borić je obukao ustašku uniformu i dotle miran na oči - sada je otpočeo svoje zločinačko djelo. Bio je neobično krvoločan i kad su mu neki mushmani zamjerili šta radi, Borić je zaprijetio da će svaki oni koji ometa njegov rad biti ubijen. (Osuđen i strijeljan od ustaškog pokretnog prijekog suda koncem 1941. g. u Bihaću.). Iz sela Mutnik Borića ustaše su pokupile svo srpsko stanovništvo i njih 50 na broju ustaše su poubijale na Garevici kod Bihaća, kuće opljačkah i zapalili, tako da danas u tom selu nema nijedne srpske porodice. Ista je sudbina zadesila srpsko stanovništvo sela Barska, Sturlić i Gornja Koprivna. Srbi muškarci sela M.N.O. Stijena su svi poubijani u pokolju u Cazinu, a polovinom augusta hodža Borić je poubijao sve žene i djecu. U svemu je u Stijeni ubijeno oko 200 lica. O pokolju u Cazin je dolazio i ustaša Enver Kapetanović. Tako je 6. augusta sa svojim ustašama u selu Tržac poubijao 50 ljudi Srba. Neki su pobijeni kod Cazina na „Macinim Dolovima", a neki kod Bihaća na „Garaviti". Žene i djeca iz ovog sela su izbjegli u Kordunski Ljeskovac - da nebi i njih ista sudbina zadesila kao muškarce. U vrijeme muslimanskog posta u septembru mjesecu prestalo se sa klanjem i ubijanjem - a preostali u životu Srbi su svi prešli na Islam ih katoličku vjeru. Ustaški logornik Ale Omanović išao je u selo Vrelo i druga sela i pozivao sve Srbe da pređu na drugu vjeru jer Srba u N.D.H. ne smije biti! Svo srpsko stanovništvo se odazvalo ovom pozivu - da bi spasih gole živote, ali i pored toga je bilo noću ubijanja, od t.zv. divljih ustaša muslimana, koji su se pokazali najkrvoločniji prema ženama. Tako je jedan ustaša Musliman u selu Prištaline (sada spada srezu B. Krupa) u kratkom vremenu silovao jednu za drugom 13 mladih djevojaka srpkinja, koje je zatim sve zaklao. Cazin sa svojim sehma i okolinom je bio jedno od najpoznatijih mjesta sa svojim ustašama, gdje su se odigrala nečuvena zvjerstva i mučenja ljudi.

Srez Bos. Krupa:

Početak klanja i ubijanja srpskog življa u Bos. Krupi počeo je istovremeno kada i u Bihaću, Cazinu i drugim mjestima ovoga

kraja, a pokoljem je rukovodio i izdao naređenje kada će otpočeti veliki župan u Bihaću Kvaternik, koji je svakodnevno izvještavan koliko je ubijeno Srba u Bos. Krupi i okolini. Najprije se otpočelo sa transportovanjem Srba iz udaljenih sela - samih muškaraca pod izgovorom da ih se vodi na prisilan rad u Njemačku. Time je rukovodio ustaški poručnik Enver Kapetanović. Svi ti prvi transporti preveženi su kamionima za Karlobag, odakle su lađama odveženi na more, a zatim sjekirama ubijani i odmah bacani u more. Kad su ustaše završile sa istrebljenjem Srba iz dalje okoline - počeh su sa ubijanjem iz bliže okoline i iz same Bos. Krupe, koji su hapsili i zatvarah u logor ustaškog doma u samom gradu. Pokolj u gradu je otpočeo između 26. i 27. jula 1941. god. Mjesto koje je bilo određeno za pokolj bilo je u samome gradu jedno veliko dvorište, koje je pripadalo ustaškom domu. Tu su svaku grupu čekale već iskopane rake i ljudi - koji su bih određeni za skidanje odijela sa dovedenih žrtava. Ustaše su prethodno oduzele žrtvama sve što vrijedi: prstenje, satove, novac - a ko je imao zlatne zube poshje klanja su mu sa vilica skidah. Srbe su klali sa sjekirama i noževima. Mučih su ih na najgrozniji način - sjekući im komad po komad mesa i puštajući ih tako da u najgroznijim mukama umru. Hiljade i hiljade jauka je molilo da ih do kraja dotuku, da bi im skratili muke, ah su se ustaški zlikovci sadistički naslađivah i ostavljali jadne ljude da u najgroznijim mukama umru. U dvorištu hrvatskog doma u Bos. Krupi pobijeno je oko 800 žrtava. Pokolj je trajao sve do 10. avgusta - kad je već jenjao. Druga mjesta zločina bila su: Crno Jezero i Risovac Greda. Tako su ustaše noću 29. jula napunili jedan kamion Srba kojih je bilo 50, odvezh ih na Crno Jezero koje je udaljeno 5 km. od Krupe, poredali ih 10 po 10 na obalu, pucali na njih i tako ubijene žrtve su padale u vodu i ista ih je nosila dalje. Računa se da je na Crnom Jezeru ubijeno oko 850 Srba. U prvoj noći ubijanja strijeljano je u šumi zv. Risova Greda 40 Srba i isti su odmah bacani u obližnji ponor. Ustaše su stalno slale pozive na sela muškarcima da se jave svi od 16 do 60 god. starosti za kuluk. Mnogi su se odazivali i bih ubijani ih u dvorištu hrvatskog dòma ili na drugim mjestima. Jednoga dana u julu mjesecu na pazarni dan se sleglo mnogo naroda iz okolnih sela. Ustaški poručnik Enver Kapetanović pokupio je sve muškarce oko 450 Srba - koji su bili iz sela: Srpska Jasenica, Veliki Radić, Rastelj i drugih, povezao ih žicom i u okolini Bihaća su svi bili na najzvjerskiji način ubijeni. Sam Kapetanović je redovno uzimao učešća u

ubijanju i klanju. Iz sela M.N.O. Otoka ustaše su dovodile žrtve u Otoku, klali ih na mostu i bacah u rijeku Unu, malu djecu probadali noževima kroz grudi i odsjecali ih glave, a starijima sjekli komade mesa i žive ih bacah u vatru. Takva zvjerstva su činjena po svim sehma sreza Bos. Krupa a i u sred grada Krupe i najkrovoločniji su bili ustaše Muslimani. Tako je ustaša Šarić u vrijeme pokolja na zvjerski način rezao Srbima polne organe, nos, uši i drugo i to javno na uhcama Krupe. U šumi zv. Risova Greda poubijano je i bačeno u jame i ponore preko 800 Srba. Računa se da je bilo preko 2.500 žrtava iz sreza Bos. Krupa, a taj broj dostiže i mnogo veći iznos - s ozbirom da su neki ubijani po selima na hcu mjesta i nisu nigdje odvođeni, a neki su odvođeni u Gospić, Karlobag, Bihać i druge srezove. Preostalo u životu srpsko stanovništvo vidjevši da i njih čeka ista sudbina digh su se na ustanak onako goloruki i sa vilama i toljagama su pobjegli u šume - da bi spasli gole živote. Komandant ustaške milicije Himzo Hadžić je pozivao narod da se vrati kućama i da im se neće ništa desiti. Poneko se vraćao i tada su ustaše nastavile zvjerstva - naročito nad ženama i djecom. Žene su silovah, zatim ih sjekli noževima ispod pazuha i grudi - kuda su im provlačili ruke, noževima djecu vadili iz utroba majki, kopah oči i druga zvjerstva činili. Pokolj se završio 10. avgusta dolaskom talijanskih jedinica u grad.

Srez Velika Kladuša:

Početkom jula mjeseca 1941. godine započinje proganjanje srpskog stanovništva u srezu Velika Kladuša. Oko 21. jula žandari i ustaše su pohvatale oko 30 srba iz grada i sela, te su ih sve odveh u Gospić - gdje su nastradali. Nakon 5 dana odvođenja u Gospić počelo se sa masovnim hapšenjem Srba muškaraca. Hapšenja su vršena u samom mjestu Velika Kladuša i po okolnim sehma. Sve Srbe ustaše su dovodile u zatvor u Velikoj Kladuši - a isto tako i u pravoslavnu crkvu od koje su ustaše napravile zatvor. Ovi uhapšeni Srbi bili su zatvoreni najviše tri dana i 29. jula počelo je prvo masovno likvidiranje Srba. Žrtve su bile vezane dva i dva žicom - koju su ustaše kliještima pritezale, nabacali na kamione i odvoženi pod brdo zv. Ičungar. Ičungar se nalazi na granici Bosne i Korduna i na tome mjestu su još za vrijeme bivše Jugoslavije pred rat iskopani **protutenkovski** rovovi. U tim rovovima kod sela Maljevac i Buhvaće vršile su ustaše 1941. god. masovno likvidiranje Srba. Tu su poubijani Srbi iz srezova Vel.

Kladuša, Slunjskog, i Vojnića. Rov se proteže od mosta na granici Miljevac-Kladuša u pravcu prema Cetin-gradu. U tom protutenkovskom rovu nalaze se tri masovna groba. Prvi masovni grob nalazi se udaljen od mosta kod Maljevca svega 60 m. U neposrednoj blizini se diže brdo Ičugar. Narod procjenjuje da u tome prvom grobu ima oko 4000 lješeva Srba - ljudi, žena i djece. Prve žrtve koje su tu bacane ubijane su vatrenim oružjem. Žrtve su morale da kleknu licem okrenutim prema rovu, ustaše su pucale u potiljak i žrtve su se odmah sa ivice rova rušile u sam rov. Kasnije žrtve su ubijane hladnim oružjem. U ovaj grob bacani su Srbi od 25. jula do 5. avgusta 1941. god. Duljina ovog groba je 70 m. Drugi masovni grob nalazi se u produžetku od ovoga prema Cetingradu na 200 m. od prvog groba. Duljina drugog groba je 45 m. i u njemu se nalazi oko 400 žrtava. U produženju ovoga rova na odstojanju 800 m. nalazi se treći masovni grob sa 300 žrtava. Treći grob je dugačak 20 m. Ovaj protutenkovski rov ima širinu odozgo 5 m., dno je široko 3.50 m., dok je dubina rova 2.50 m.

Prvo likvidiranje Srba iz Vel. Kladuše 29. jula izvršila je grupa 40-50 ustaša na čelu sa Vidakovićem. Ove ustaše su došle preko Karlovca iz Zagreba u Vel. Kladušu. Dok su se žrtve nalazile u zatvoru i u pravoslavnoj crkvi u Vel. Kladuši bile su mučene na razne načine od žandara, domaćih ustaša i Vidakovićevih ustaša a samo likvidiranje kod rova izvršile su Vidakovića Ustaše. Izvršivši prvo masovno likvidiranje Srba Vel. Kladuše jedan dio Vidakovićevih ustaša ostao je u gradu, dok je drugi dio sa Vidikovićem na čelu ostišao u Vrnograč, gdje su poubijah oko 200-300 hca. Vidakovićeva grupa ustaša, koja je ostala u Kladuši - zajedno sa domaćim ustašama i žandarima vršila je hapšenje Srba po bližim sehma i dovodila ih u zatvor u Vel. Kladušu. Dana 31. jula 1941. god. ove ustaše su izvršile likvidaciju oko 100 Srba muškaraca koje su bacih u prvi masovni grob protutenkovskog rova. Čim je bilo izvršeno prvo likvidiranje Srba u Kladuši došao je u Kladušu ustaša Baljak Viktorio zv. Ventura sa Slunjskim i Goranjskim ustašama (iz sela Gore između Ghne i Petrovca) njih oko 60 na broju. Čim je došao Baljak u Kladušu viđevši da se priličan broj Srba ostalih u životu iza prvog pokolja krije po šumama - javno je objavio da se Srbi mogu slobodno vraćati kućama, da im se neće ništa desiti, samo da moraju preći na drugu vjeru. Skoro svo preostalo u životu srpsko stanovništvo se vratilo kućama i nakon 5 dana zatišja Baljak je naredio da se pohvataju sve žene, djeca i muškarci. Ustaše su ih sve pozatvarah u zatvor

i u pravoslavnu crkvu i na najgrozniji način mučili i poubijali batovima i čekićima. Svršivši sa ubijanjem natovarili su žrtve na kamione i odveli ih do masovnog groba - protutenkovskog rova. U ovome pokolju ostalo je dosta djece u životu i ustaše su ih žive pobacali u rov. Radulović Smilja žena Milana stara oko 25 godina bila je pred porodom i rodila je dijete na kamionu putem do Maljevca. I ova mlada majka je bila zajedno sa djetetom umorena i bačena u rov. Ovom prilikom je stradalo oko 300 žena, djece i muškaraca, a ovaj masovni zločin se desio 5. augusta. 22. augusta došle su ustaše u zaseok Crvarevac - koji spada M.N.O. Dolovi. Odmah su otpočeli sa sakupljanjem žena i djece pod izgovorom da će im dati knjižice za sledovanje. Kad su se svi sakupili - ustaše su dovele iz sela Gradine tamo sakupljene žene i djecu, sve zatvorili u kuću Pere Drobca, zakovali vrata i prozore, donijeli i postavili oko kuće dosta slame i zapalili je. Kad je kuća počela da gori žene i djeca su navalili na vrata i prozore da su spasu, ali ih je dočakeo ustaški mitraljez. Na ovaj način su ustaše do konca mjeseca augusta hkvidirale skoro svo srpsko stanovništvo sreza Velika Kladuša.

Srez Lušci - Palanka:

Na području sreza Lušci-Palanka ustaše nisu učinile neke veće masovne pokolje. U koliko je bilo ubistava vršile su ih ustaše iz Sanskog Mosta, Starog Majdana i Bos. Krupe i te ustaše su odvodile Srbe sa ovoga sreza u druga mjesta i tamo ih poubijah u vrijeme pokolja. Tako su pred Ilin-dan došle ustaše iz pomenutih mjesta, pokupile 50 Srba muškaraca iz sela Podvidača i Lukavica i strijeljah ih u Starom Majdanu 2. avgusta. Ustaše iz Sanskog Mosta odvele su 30 Srba iz sela Fajtovci i Gorice u Sanski Most i tamo ih poubijah. U sela Budimlić-Japri i Halilovce došle su ustaše iz Ljubije i postrijeljale 2. avgusta 80 Srba - sve koje su zatekli kod kuće, jer se već tada digao narod na ustanak i mnogo je svijeta već izbjeglo. U vrijeme pokolja najuže povezan sa ustašama bio je župnik iz St. Rijeke Tojčić Nikola, koji je kasnije odigrao glavnu ulogu u pokrštavanju srpskog stanovništva u ovome kraju.

Srez Bos. Petrovac:

U srezu Bos. Petrovac stanje je bilo mirno i uglavnom snošljivo sve do početka juna 1941. god. 8. juna dolazi u Petrovac iz Zagreba kamionom jedna grupa ustaških jurišnika, a s njima su došla dva ustaška oficira poručnik Snjarić Ante i ustaški

nadporučnik Rožić Ante. Šnjarić je odmah počeo sa hapšenjem ljudi Srba iz Bos. Petrovca i okolnih sela. Oko sredine juna ustaški jurišnici - koje je predvodio ustaški poručnik Enver Kapetanović dotjerah su iz Drvara oko 25 Srba, neke pustih, a ostale nakon užasnog zlostavljanja u zatvoru uveče odveh u šumu u Risovačke Pećine, koje se nalaze između Petrovca i Bos. Krupe, u putu su žrtve zlostavljah i onda prethodno opljačkavši ih bacih u jamu. Iza ovoga ustaše su ponovo dotjerale u dva kamiona ljudi Srba iz Drvara - njih oko 60 na broju i iste poubijali negdje na putu za Bihać. Ovaj zločin počinile su ustaše iz Petrovca sa Šnjarićem na čelu. Koncem jula mjeseca ustaše su pokupile oko 40 ljudi iz okoline Petrovca pod izgovorom da ih šalje na prisilan rad, ah su svi odvedeni u Gospić i tamo likvidirani. Na isti način je stradala jedna grupa Bišćana, koji su se nakon internacije nalazili u selu Krnjeuši njih oko 200 na broju. Neki od njih su ubijeni zajedno sa domaćim ljudima iz Krnjeuše, a jedna grupa je koncem jula u četiri kamiona opet sa seljacima iz Krnjeuše otjerana preko Kulen Vakufa na Liku za Karlobag - Velebit logor, gdje su i nastradali. U ovo vrijeme buknuo je ustanak u ovome kraju, a istodobno i dan ranije otpočela su masovna klanja i ubijanja Srba. To je bilo 26.-27. jula 1941. god. U samom Petrovcu ustaše su noću poubijale oko 30 ljudi. Neposredno pred sam pokolj u Petrovac je došao neki ustaša zvani Franjo - emigrant, koji je učestvovao u pokolju pored Šnjarića, Envera Kapetanovića i mnogih drugih domaćih ustaša od kojih se naročito isticao Mustafa Terzić zv. Krljančić. Tih dana su ustaše dovele u grupama oko 500 Srba muškaraca iz sela Rašinovaca, Tuk-Dževara, Kolunića - sela koje su ustaše cijelo zapalili Medenog Polja i drugih sela i pred zgradom sreskog načelstva ih sve poubijah - postrijeljali, natovarili na kamione, odveh u šumu zv. Zdeni Do i tu bacih u jame ranije iskopane". Pokolj je nastavljen i 2. avgusta kada su ustaše zalazile po sehma i kogagod su zatekli u selu su ubijali. Tako su stradala sela Rašinovac, Medeno Polje, Tuk-Cevar. Ustaše su palile sela kroz koja su prolazili i žrtve - neke žive a neke ubijane bacah u zapaljene kuće. Kad je pokolj uzeo maha narod je iz ostalih sela koja leže bliže šumama mahom počeo bježati. Tako su izbjegli seljaci iz sela Bukovača, Drinić, Bare, Bravski Vaganac Kapljuh, Risovac - a ko je god ostao u selu, ustaše su ga sa Srbima iz Krnjeuše poubijah i bacih u jame u Zdenom Dolu. Kad su se ustaše povlačile iz sela izbjegli narod bi se vraćao kućama i u zapaljenim pojatama i stanbenim zgradama su nalazili sve poubi-

jane - koji se nisu s njima povukli u šumu. Ustaše su Smilju Tubić staricu od 60 god. iz Revenika zaklali i tako je iznakazili da su seljani kad su se vratili u selo na jednom kraju pronašli njenu odsječenu glavu, na drugom desnu nogu, a tijelo je na kućnom pragu gorilo. Došavši u Medeno Polje u jednoj kući ustaše su ubile dvije žene sa šestero sitne djece, a 18-godišnju djevojku Bosu Smiljanić su silovali, a onda tako izboli noževima na 17 mjesta - da je malo iza toga umrla. Ista je sudbina zadesila i Šljivar Stanu i Šljivar Maru obadvije iz Tuk Dževara, koje su ustaše nakon silovanja i zlostavljanja zapalili kao i mnoge druge. 1. augusta petrovačke ustaše su došle sa kamionima u Krnjeušu i odmah su sa domaćim ustašama iz Krnjeuše Pavičićem, Balenim i drugima pokupili 40 ljudi, žena i djece, povezali žicom, sve potrpah u kamione, legli potrbuške-kako bi svi stali i potjerah prema Petrovcu. Usput su ustaše zlostavljale i nagonile svezane ljude da pjevaju govoreći im da ih vode na klaonicu - te da sad pjevaju, jer im je to posljednja pjesma. Kad su to čuli svezani ljudi zaista su odpočeli pjevati, a u isti mah su pokušavali da se odriješe i na komandu Dragića Đurana, koji je i sada živ - odriješeni ljudi su napali ustaše, nekim oduzeli oružje i sa istim nekoliko njih poubijah. Odmah se snašao ustaša Ilija Pavičić, zaklonio se za jedno drvo i ubijao svakoga onoga ko je pokušao da bježi. Iza ovoga su ustaše bacih jednu ručnu bombu u kamion, koja je poubijala i izranila kako je koga pogodila. Kad su ustaše stigle u Bos. Petrovac i raportirale svome starješini šta se usput desilo - jedan ustaša je skočio u kamion i preostalim u životu Srbima je izvadio oči, rezao noseve i uši i klao ih sve od reda. Jedini koji je i ovom prilikom ostao živ bio je Ilija Repac, koji je bio ranjen ranije od bombe i sav krvav izgledao je mrtav, te se na njega više ustaše nisu obazirale. Kad je ovaj ustaša poubijao sve u životu preostale ljude - dotjerale su ustaše još troja kola ljudi iz drugih sela, sve su tu na hcu mjesta postrijeljah izručili u kamion na već poubijane ljude, kamion otjerali u Zdeni Do i bacili u ranije iskopane jame. Ilija Repac onako ranjen se spasao u Zdenom Dolu u momentu kada su se ustaše posvadivši se oko diobe i pljačke stvari žrtava - otišli da žale komandiru. Sredinom jula ustaše su pokupile 25 ljudi iz Vrtoča i sve na kamionu sproveli u Bihać, gdje su poubijani na Garavici sa ostalim žrtvama iz Bihaća.

Koliko je poubijano Srba u pokolju u petrovačkom srezu teško je kazati, jer je bilo tih dana i grupnih i pojedinačnih ubijanja u selima, odvođenja iz sela, i na raznim mjestima ubijanja i sa

stanovništvom iz petrovačkog sreza bilo je mnogi i na stotine interniranih iz Like, Bihaća i bihaćke okoline, koji su sa stanovništvom iz petrovačkog sreza zajedno ubijani. Može se ipak od prilike reći da je u vrijeme pokolja nastradalo 700 do 800 ljudi. 27. augusta dolazi u Petrovac jedna pukovnija domobrana i narod se počeo vraćati u sela i dizati ljetinu, te je izgledalo da će se stanje smiriti. U septembru mjesecu dolazi u Petrovac jedna velika grupa ustaša njih 800-900, čiji je komandant bio ustaški pukovnik Sertić i neki Rolf. Ove ustaše su odmah počele na svoju ruku da zalaze po selima i da ubijaju. Tako su u Tuk Dževaru sakupili sve žene i djecu njih 52 na broju, zatvorili ih u jednu kuću - odvojih djecu od žena i metnuli na niže. Kad su vidjele žene šta namjeravaju ustaše - počele su se između sebe ljubiti i opraštati i u tome momentu ustaše su ih sve poubijali iz mitraljeza, a žene su onako zagrljene popadale kao pokošeno snoplje po djeci, koja su u istom momentu poubijana. Tada su ustaše donijele slame, posule po nesretnim žrtvama i zapalili. Jedno jedino dijete koje se spasilo iz te grupe bio je tada 15-godišnji Stevo Novaković Dušanov, iz Tuk Dževara, sada borac J.A., koji je ranjen iz vatre iskočio i spasio se.

Iste ustaše su odlazile u ključki srez u Bravsko - selo Bunare, koje leži 22 km. sjeverozapadno od Bos. Petrovca - gdje su žive ljude, žene i djecu zatvarali u kuće i palili, o čemu su oni sami kasnije pričali. Po nekim podacima tada je izgorilo u Bravskom preko 260 žena i djece, a ustaše su kuću ogradile žicom - kako nebi mogao niko pobjeći. Za svo vrijeme dok su ustaše vršile pokolje, pljačke i palenje sela pored emigranata naročito su se isticale domaće ustaše Muslimani - kao što su Krljančić, Hakija Ferizović, Mujo Malkoč, Faik Huić i mnogi drugi.

Kulen Vakuf:

Glavni organizator pokolja u Kulen Vakufu i sehma tadanje opštine bio je bivši gostioničar u Kulen Vakufu Miro Matijević pok. Jose star 32 godine, a njegovi glavni saradnici su bili Tomo Ivaniš, obućar, Meho Mušeta, trgovac Mehmed Altić, Huča Zelić - koji su od ranije pripadah ustaškom pokretu i mnogi drugi, a najkrvoločniji su bili ustaše Muslimani iz Orašca. Koncem jula mjeseca otpočeo je glavni masovni pokolj Srba iz Kulen Vakufa i najbhžih sela - žena, ljudi i djece i to tako zvjerski, da su u tome možda bili „sposobniji" samo ustaše iz Cazina. Za kratko vrijeme od konca jula i dva - tri dana augusta dovedeno je u Kulen Vakuf iz Dževar-Vakufa i okolnih najbhžih sela oko 1000 ljudi, žena i

djece i sve to zaklano i poubijano. O tome svjedoče mnoge jame kod Zavalja, Boraćevac i druge. Prvih dana pokolja ustaše su klale na jednom uzvišenju kod same crkve a time je rukovodio zloglasni Miro Matijevič i lično u pokolju učestvovao. Oko 20. jula odvedeno je u Liku, zaklano i bačeno u pećinu Bubanj, srez Lapac i Kuk na putu za Udbinu preko 100 ljudi iz sela: Bušević, Kestenovac, Štrpci, Oraško Brdo, Rajnovci (neka od ovih sela spadaju bihaćkom srezu). Jedini koji se spasao iz ove grupe je Drča iz Dabra - sela koje se nalazi u Lici srez Lapac. Ustaške patrole su noću pravile cijele hajke naoružani neki sjekirama, neki puškama, zalazili po selima i ubijah srpsko stanovništvo. Za dva dana ustaše iz Kulen Vakufa su u selu Kalati poubijah preko 300 duša. Neki su odvedeni u Kulen Vakuf i kod crkve zaklani, drugi opet odvedeni u Boričevac i zaklani bačeni u jamu, a usput su ih ustaše žive svezane sa živom užasno zlostavljah, lomili im i noge i ruke da je cjeli put bio krvav. Žene i djecu su poklani kod kuća, a u selu Kalatima je zaklano preko pedesetero sitne djece - koja ni imena nisu imala. 2. augusta u selu Rajnovci ustaše su poubijah preko 50 ljudi muškaraca, a najviše ih je bilo zaklatih, odsječenih glava, nogu i ruku. Ova zvjerstva su počinile ustaše Muslimani iz Orašca i natjerah su svo muslimansko stanovništvo Orašca da glede ovo klanje govoreći im da nije pošten onaj Musliman, koji neće da gleda ovo klanje. Ovi seljaci Mushmani iz Orašca su morah da zakopavaju poklane žrtve. 2. avgusta ustaše koje je predvodio Miro Matijević došli su sa kamionima i pokupili i odveli u Pištaljsku Dragu - Kalati sve ljude iz sela Prkosi i Oraško Brdo, tamo poklali i bacili u jamu. Odmah iza ovoga došle su ponovo iste ustaše popljačkah i popahh selo i sve žene i djecu zatvorili u jednu kuću i zapalili, a s njima je izgorilo dosta žena i djece iz sela Rajinovci, koja su se ovdje sklonila. Od sredine jula do početka augusta ustaše su u pokolju dovodile žrtve u Kulen Vakuf iz svih sela Petrovačkog sreza: Oraško Brdo, Prkosi, Velike, Stjenjani, Rajinovac, i Kalati; a iz sela bihaćkog sreza: Bušević, Kestenovac, Bos. Štrbci, Malo Seoce, Vehko Seoce, Pritoka i iz samog grada Bihaća; iz sela drvarskog sreza: Malo i Vehko Očijevo, Palučci, Martin-Brod i Čigrije. Iz pobrojanih sela u pokolju je u Kulen Vakufu poubijano preko 2.000 lica, a kad bi se tu uračunale žrtve iz okohne - taj broj iznosio bi mnogo više. Uslijed ovih pokolja ljudi su bježali u šume i tih dana je buknuo ustanak u ovome kraju. 10. avgusta u Kulen Vakuf je došao major Veber sa pojačanjem vojske i municije, a radi ugušenja ustanka. S tom vojskom je na kolima dotjerano iz okohce Bihaća nekohko

stotina ljudi, žena i djece. Odmah su ustaše iz Kulen-Vakufa odvodile iz te grupe oko 74 većinom omladinca preko 14 godina i sve poklali na mjestu zvanom Bunari kod crkve u Kulen Vakufu i nisu ih ni zakopah, nego su ih samo pokrili granjem. Svi preostali - starije žene i sitna djeca su pušteni i neki upućeni prema Martin-Brodu, a ostali su se razišh po selima petrovačkog sreza. Tada se digao ustanak, ustaše su se povukle iz ovoga kraja. - U pokolju pored Mire Matijevića - toga zloglasnog koljača, koji je bio krvav kao mesar, koji je pljačkao od žrtava sve dragocjenosti i vehke svote novca, koji je kasnije nastavio svoje zločinačko djelo u logoru Jasenovac - naročito su se isticah u zvjerstvima ustaša iz Orašca.

Srez Drvar:

Organizovana grupa ustaša na čelu sa Kuharskim Đurom, Saricem Nikom, ustašom koji je došao iz Grahova, Vulićem Matom logornikom i Marekom Vladom počinje koncem mjeseca juna da vrši svoju zločinačku misiju. Oni kupe radnike i namješte-nike Srbe drvarske fabrike celuloze i građane iz Drvara, tjeraju ih u Bos. Petrovac i petrovačke ustaše su sve ove ljude poubijali i bacili u provahje Risovačke Grede zajedno sa ostahm žrtvama sa terena petrovačkog sreza. Ovom prilikom je iz Drvara ubijeno oko 20 građana. Jame na Risovačkoj Gredi su bile zajednička grobnica Srba cijele Krajine i tu su ubijane i bacane žrtve iz sela srezova: Bos. Krupa, Bihaća, Bos. Petrovca, Ključa, Sanskog Mosta i Cazina, zatim cijeli transporti iz Ličkog Petrovog sela i Banije.

U prvoj polovini jula 1941. god. ustaše kupe i odvode drugu partiju Srba. Odvedeno je oko 150 ljudi. Svi su pohvatani prije podne po ulicama, radnjama i kućama, svezani i vagonima odvedeni do Oštrelja. Iz Oštrelja su kamionima odvedeni u Bos. Petrovac, zatvoreni u Osnovnoj školi i tu užasno zlostavljani sa ostahm zatvorenicima iz petrovačkog sreza i noću svi u kamionima odvedeni do jama Risovačka Greda, gdje su poubijani i bačeni. I ovo ubijanje bilo je izvršeno u toku noći. Postrojeni na ivici -litice, koja se okomito spušta u provaliju - ustaše su na isprebijane žrtve ispaljivali puščani ili mitraljeski plotun i žrtve su odmah padale u provahju. Često se dešavalo da ovi ljudi nisu svi poubijani i mnogi su se živi survali, te su im kasnije čobani na njihove dozive i molbe spuštah u provahju sudove s vodom. Međutim se od ovih žrtava nije niko živ spasao ni uspio da izađe. U toku mjeseca jula

u sela koja su bliža glamočkom srezu upadale su glamočke ustaše sa Jakumetovičem i drugima i vršili grupna i pojedinačna klanja i ubijanja. Koncem jula upale su ustaše iz Kulen Vakufa u selo Palušci - medu kojima su bili Altić Hilmija i drugi i pokupili oko 100 ljudi, žena i djece familije Došen, Rodić, Budimir, Knežević i druge - odveli ih u Kulen Vakuf i poubijali ih, po svoj prilici u Boričevci. Iz Malog i Veliko Očijeva Kulenvakufske su ustaše pokupile grupu ljudi oko 20, odveli ih također u Boričevac, neke poubijah, a neke žive bacili u jame. Kasnije je seljacima pošlo za rukom da izvade živa Tankosić Vladu pok. Jovana iz Velikog Očijeva. U jami u Očijevu seljaci su nalazili mnogo poubijane sitne djece, žena, dječijih kolijevki sa novorođenčadi - što sve svjedoči o zvjerstvima i namjerama ustaša da potpuno istrijebe srpski živalj. Kad su ustaše iz samog Drvara odvele i drugu grupu Srba muškaraca počele su pripreme da se svi preostah ljudi, žene i djeca pobiju. Za tu svrhu bili su pripremljeni lanci i kamioni, koji su trebah da ove ljude odvedu do Risovačkih Pećina. Međutim se tih dana digao ustanak, ustanici su ušli u Drvar i oslobodih svo građanstvo, te tako ustaše nisu mogle izvršiti već pripremljena ubistva.

TRAVNIČKI OKRUG:

Srez Travnik:

Polovinom mjeseca juna dolazi u Travnik Viktor Gutić sa nekoliko banjalučkih ustaša. Prilikom dolaska Gutić je održao govor i u njemu harangira - podvikujući: „Šta ste ovdje radili, jeste h okrvavili ruke srpskom krvlju? Ako Vi nećete njih - ja ću Vas". Odmah iza ovoga turbetske ustaše su pohapsile nekoliko Srba seljaka, koje su zatekle na Komaru - izmišljeno ih optužih da su pucah na Gutićev auto, te sa još jednom grupom zatvorenika, koju je Gutić sa sobom poveo iz Travnika - kad se vraćao za Banja Luku - sve ove Srbe su odveli više Komara i postrijeljali. Bilo je u svemu 15 ljudi, ali je šestorici ranjenih uspjelo da se spase bjegstvom. U drugoj polovini mjeseca jula u Travniku je pohapšeno preko 100 ljudi. Po prikazivanju travničkog podžupana iz onog vremena ovome hapšenju je prethodio odlazak svih stožernika u Zagreb, pa i travničkog stožernika Dovgana. Sve stožernike je primio Blaž Lorković, sa svakim na samo razgovorao te im je svakako saopštio neko važno naređenje i upute. Prilikom hapšenja Tihe Jovanovića ovaj se tome usprotivio i ustaše su ga odmah na licu mjesta ubile. Dok je on ležao mrtav na ulici - jurnule su ubice prema preneraženoj ženi Tihinoj, koja je bila

očevidac zločina, odveli je u bašču i od reda svi silovali. Prilikom hapšenja Srba ustaše su im savjetovale da ponesu sa sobom novac i stvari, jer će im to trebati, a onda su im sve to pri sprovođenju opljačkah. Jednovremeno sa hapšenjem u Travniku uslijedila su hapšenja po selima travničkog sreza. Tako je tabornik iz Turbeta Epet Jozo naredio da se svi Srbi sa područja Turbeta stari od 15 do 60 godina jave u tabor i svi su bili zatvoreni, a neke su same ustaše pohvatale. 30. jula počinju masovna ubistva Srba na ovome terenu. Prve partije odvođene su noću na Smreke i strijeljane. Ove žrtve bile su vezane žicom po dvoje zajedno. Na ovome mjestu gdje su vršena strijeljana bili su iskopani rovovi, koje je iskopala ranije bivša jugoslovenska vojska i ubijene žrtve par po par padale. Ubijanja su se ponavljala nekoliko noći, a kasnije su ustaše sa zadovoljstvom pričale: kako se obezglavljena tijela trzaju i bacaju, da se odsječene glave vrte, a prsti na odsječenim rukama još neko vrijeme miču, kako se one - koji su poshje strijeljanja pokazivah znake života dotukli krampom po glavi i t.d. Ova ubistva su vršena najčešće noću. Međutim nisu svi pohapšeni ubijeni na Smrekama. Jedan dio pohapšenih Srba upućen je preko Zagreba za logor Gospić i tamo su svi našli smrt. Na Smrekama je poubijano preko 155 ljudi iz Travnika, zatim sela Polja, sela M.N.O. Ćosići, Turbeta, Goleša, Pirote, Mudrika i Vitovlja. Za logor u Gospić odvedeno je i zna se da su tamo završili svoje živote preko 160 lica. Odgovornost za ova masovna zločinstva pada na ustaški stožer sa stožernikom Dovganom na čelu, logornikom Zecom i turbetskim tabornikom Epetom. Poslije masovnog ubijanja i odvođenja u Gospić preostah u životu dio srpskog stanovništva bio je preplašen i trenutno bezpomoćan. To je bila zgodna prilika za travničke ustaše da utiču na srpsko stanovništvo da prelazi na katoličku vjeru. Veliki župan Nikola Tusun bio je neobično aktivan u tome poslu. Po njegovoj naredbi pohapšeno je oko 180 ljudi, žena i djece, iz sela Goleša, Turbeta i drugih i ustaše su ih sve zatvorili u ustaški dom u Turbetu. U ustaškom domu ovi hapšenici su zlostavljani i tučeni i pod tim pritiskom su svi pristali da pređu na katoličku vjeru. Prekrštavanje je vodio tadanji župnik Ante Dujmušić. S ovim se je prestalo sa masovnim zlostavljanjem Srba na ovome području.

Srez Vitez:

Još za vrijeme bivše Jugoslavije postojao je u Kruščici koncentracioni logor za političke krivce, a koji je za bivše N.D.H. poslužio za iste svrhe - samo ovoga puta su u njega dovođeni Srbi

i Jevreji. Dovođeni su u kamionima i građani i ljudi sa sela i koliko se moglo po nošnji prepoznati te žrtve su bile iz okoline Zenice, Travnika, Sarajeva, Višegrada i Foče. Zapovjednik logora bio je Gesler Jozo, star 36 god. iz Zagreba, ustaški zastavnik - emigrant a uz njega je bilo oko 12 ustaša, koje su čuvale logor i niko od okolnih seljaka se nije smio približiti logoru - niti ma šta zatočenicima dati. Koliko je lica prošlo kroz logor Kruščicu - teško je znati. Ljudi su dovoženi kamionima, a grupa po grupa je noću ubijana i zakopavana u Kruščici u već iskopane jame. Često puta su ustaše same inscenirale pobunu zatočenika, a onda kao podivljali vršili su masovna ubijanja. U tome su ponekad učestvovale i ustaše iz Travnika i iz Viteza i tako je jednom prilikom poubijano 54 čovjeka. Prema prikupljenim podacima u logoru Kruščici nastradalo je preko 700 Jevreja iz Sarajeva, koji su odvedeni u Kruščicu u dvije partije - u prvoj je odvedeno 388 ljudi, žena i djece, a u drugoj 331 lice. Ostali broj žrtava Srba je nepoznat.

Srez Jajce:

Masovni pokolji i odvođenje Srba u logor Gospić otpočela su poshje bavljenja u Jajcu Viktora Gutića, koji je otvoreno i javno pozivao svoje ustaške pristalice da hapse i ubijaju Srbe. Poshje ovoga koncem jula i početkom augusta ustaše iz Jajca su otpočele masovna hapšenja Srba i Jevreja te su ih otpremili u tri transporta u logor Gospić, odakle se niko živ nije povratio. Među ovim žrtvava bilo je i građana iz samog Jajca i seljaka iz raznih sela sreza jajačkog - kao sa M.N.O. Braniča, Šipovo, Volari i drugih i u svemu je u logor Gospić odvedeno 700 do 800 hca. Kad su vršena ova masovna hapšenja logornik u Jajcu je bio Zvonko Korenički, a zamjenik Zahid Menzildžić, a hapšenja su vršile domaće ustaše i pohcija. Ushjed ustaškog terora i ubijanja ne samo u ovome srezu nego u cijeloj Krajini narod se digao na ustanak, a nezaštićeni i nemoćni - žene, djeca i starci su se sklanjah po šumama ih inače u sklonitija mjesta u blizini svojih kuća, a neki su ostah i u sehma. Od prilike sredinom augusta dolazi u Jajce ustaška bojna Herenčića iz hercegovine sa zadatkom da ugušuje ustanak i „očisti teren". Tih dana u Jajce je došla sa istim zadatkom i IX. Šimićeva pukovnija, čije je sjedište bilo u Travniku, a u Jajcu je bio komandant bojne Rataj. Sa domaćim ustašama ove jedinice su prolazile kroz sela i počinile užasna zlodjela i zločine nad mirnim neboračkim stanovništvom tih sete. Tako su u selu Podobziru zapalili sve kuće i u njima su izgorile' sve žene

i ljudi. Niko nije mogao izbjeći ovu užasnu smrt, jer su ustaše okolo kuće postavili mitraljez, pa kad bi neko i pokušao bjegstvo - bio je ubijen. Na isti način je nastradalo 30 stanovnika Ljuša, 30 iz sela Pribelci, 18 u selu Đukići. U selu Podosoje ustaše su pohvatale iz raznih sela Janja 140 ljudi, žena i djece - žene i djevojke silovah, a zatim sve zajedno u jednoj štali zapalili. Mnogo naroda ustaše su na prevaru pohvatale i poubijale. Tako je ustaša Jusuf Murtić (bivši žandar) pozvao narod da se vraća kućama, da im se neće ništa dogoditi. Ljudi su - kao svom domaćem čovjeku povjerovah, vratili se, ustaše su ih zatvorile sve u jednu zgradu, sve poubijali i zgradu zapahh. Ovom prilikom je izgorilo 73 hca iz sela Kičilova-Brda i Babin-Dola. Ista je sudbina zadesila žene i djecu iz sela M.N.O. Mile, koji su zapaljeni u kućama, a muškarce su ustaše odvele u Jajce - držah zatvorene i nakon par dana odveli u Podmilačje, gdje su bih zaklani sa mnogobrojnim drugim zatvorenicima. Iz sela M.N.O. Mile nastradalo je 70 ljudi, žena i djece, a iz Kamenice 21 lice. Čim je došla Herenčića bojna u Jajce, odmah prvih dana odpočeh su sa masovnim hapšenjem u gradu i selima Vinac, i drugima i pohapšene ljude su smjestili u jevrejski tempi, pravoslavnu crkvu u Privrednu banku. Noću 14.-15. septembra ove ustaše su izvele grupu od 156 uhapšenih iz tempia i crkve i na Podmilačju kod mosta sve poklali i zakopah u jame. Herenčića ustaše su te noći doveh jednu grupu Srba - njih 60 na broju u bivši sokolski dom - sada dom kulture i tu ih u podrumu sve poklali, a zatim ih pobacali u rijeku Plivu. Kad je oko 27. augusta naišla i prošla ustaška vojska preko sela koja pripadaju M.N.O. Brđani, Mujđići, Šipovo i drugi iza sebe su ostavljah pustoš. To je bila Herenčića bojna i domaće ustaše. Iz sela D. Mujđići ove ustaše su odvele 52 hca u ustaški tabor u Šipovo i tamo sve poubijali, a žene i djecu su u samom selu Donji Mujđići zatvorili u jednu štalu, zapalili je i ustaše su čuvale stražu sve dok nije i poslednje dijete izgorilo. Kada su nadirale ustaše narod se razbježao po šumama ih se sklonio negdje u bhzini kuća da sačuva bar gole živote, ah su ustaše uspjele za kratko vrijeme da pohvataju dosta svijeta i sve poubijaju. Naročito žene i djeca nisu mogli da se podalje sakriju i sklonih su se u blizinu svojih kuća u kukuruzima, pećinama i drugim skloništima. U selu Grbavica ustaše su poubijale 75 lica, u selu Kneževićima 120, u selu Greda 170 ljudi, žena i djece su zapahh u košari jednog mlina i svi su izgorili. U selima Čuklići, Mičioci i Nadpolju zaklano je preko 130 lica od kojih je najviše bilo staraca i sitne djece. Ustaše su malu djecu klali i na nož nabadali, a djecu u naručju majki su

boli noževima i tako ih ubijah. Tako je u selu Strojicama i Volari nastradalo preko 200 žena i djece. Kad su ustaše u svome nadiranju prolazile kroz sela M.N.O. Šipovo i Bravnica uspjeli su za kratko vrijeme da pohvataju dosta svijeta i sve su ih najprije sakupili i zatvorili u školu i šumarsku upravu, a zatim odveli u bare kod Šipova i sve poklah. Iz Brđana je u barama zaklano 100 ljudi, a inače u svemu je u barama nastradalo oko 600 lica. Kad je 27. augusta oslobođeno Šipovo nađena su 72 čovjeka zatvorena gola, koje su ustaše htjele poubijati, ali biće u brzini nisu stigli. Kada su Herenčića ustaše došle u sela Bravnice, po kućama su pokupili 63 hca, odveli ih u obhžnju šumicu na jedan potok, sve poubijali iz pušaka i izkasapili noževima. Nakon pokolja ustaše su opljačkah cijelo selo i popalili.

Ovakvih primjera ima mnogi i svi dokazuju zvjerstva i težnju za uništenjem srpskog stanovništva. U ovim akcijama „čišćenja" u avgustu-septembru mjesecu od ustaša je u ovome srezu nastradalo 1.500 do 2.000 neboračkog stanovništva ne računajući tu onih 700-800 koji su nastradali u logoru Gospić.

Srez Bugojno:

U maju mjesecu formiran je u Bugojnu ustaški stožer u koji su ušh: stožernik Jurišić Nikola, Logornik Dujmović Franjo, članovi logora: Dr. Barišić Josip i Baraban Vinko, šef pohcije Ivo Čančić i kotarski pretstojnik Branko Kuštro. Odmah je formirana i ustaška milicija - koja je odigrala gravnu ulogu u pokolju Srba. U Miliciju su ušli već od ranije pripadnici ustaškog pokreta Jurišići Ivica zv. „Car", Mihvoj Čelik, Augustin Perković i mnogi drugi. Čim je formirana milicija odmah je odpočelo masovno hapšenje, interniranje, prisilno iseljavanje, pljačkanje i ubijanje srpskog stanovništva kako u gradu Bugojnu, tako i u njegovoj okolini. U vremenu od 15. juna do mjeseca septembra 1941. god. ustaše i ustaška milicija noću masovno odvode ljude u kamionima u obližnje selo Gračanicu na mjesto zv. Zanesenovići, u mjesto zv. Kožvarice i Gromile kod Vrbasa i na tim mjestima ih ubijaju na razne načine - iz pušaka, revolvera, pojedine kolju, a neke i žive u jame bacaju. Tako su koncem juna mjeseca upale ustaše u sela Čipuljić, Karadže i Sultanovići, sabrah su oko 70 najčestitijih domaćina Srba sve ih doveh u Bugojno i zatvorili u zgradu osnovne škole u Bugojnu. Tu su ih držali dva do tri dana i treće noći upale su do zuba naoružane ustaše u osnovnu školu, sve zatvorenike natovarili na kamione i otjerah u Gračanicu - gdje su ih zatvorili

u podrum Lučića. Te noći su žrtve temeljito opljačkane, svezane žicom i konopcima i odvedene na mjesto zvano Zanesenovići - gdje se nalazi ogromna prirodna jama pored puta Bugojno - Gor. Vakuf. U blizini rijeke Vrbas ustaše su ubijale žrtve nad tom provalijom koja je kasnije prozvata po najvećem krvniku Branku Kuštri „Kuštrina jama". Ustaški krvnici su ubijali na razne načine, a neke i žive bacali u jamu. Tane Vuković pok. Nike uspjeo je bjegstvom da se spase skočivši u rijeku Vrbas i on je jedini živi svjedok ovog masovnog zločina. Pošto se iz jame čulo zapomaganje - jer su ustaše neke žrtve žive pobacali, ustaše su bacile u jamu bombe i na kraju posuli gašenim krečom. Slijedećeg dana iza ovoga pokolja u jutro vraćale su se - u luksuznom autu Branko Kuštro i Jurišić Ante, a u kamionu su se nalazili ostali ustaški krvnici. Na isti način i u istoj jami nastradali su svi Jevreji iz Bugojna, a tih dana na istom mjestu poubijano je dosta žrtava iz sela Kopčić, Crniče, Odžak, Glavice-Vileši, Zijamet i oko 50 Srba iz Bugojna.

Ivica Jurišić zv. Car ubijao je žrtve isključivo jednim teškim čekićem, koji je uvijek sa sobom nosio. Branko Kuštro - kada je ubio 99 Srba sam se hvalio: „Još jednog - pa ću odlikovanje dobiti". Računa se da je u „kuštrinoj jami" našlo smrt blizu 500 hca. Ovim masovnim ubijanjima je prethodio poziv - objavljeni proglas - da se moraju javiti svi Srbi od 16-60 god. starosti ustaškim vlastima, a u protivnom biće kažnjeni smrću. Neki su se sami javih - a većina Srba je pohvatana i kasnije na razne načine likvidirana.

Tih dana prikupljene su sve srpske porodice u samom Bugojnu i najbližoj okolini, u svemu oko 500 hca i trasportovani u Požegu, a odatle u Srbiju.

U Donjem Vakufu - koji pripada bugojanskom srezu bio je osnovan ustaški tabor, a tabornik je bio Trto Kasim koji je sa Baraban Vinkom starješinom milicije u Donjem Vakufu i ostahm svojim saradnicima odigrao glavnu ulogu u likvidiranju Srba u Donjem Vakufu i selima Čehajići, Prusac, Novo selo, Kutanja, Oborci - iz kojih je nastradalo preko 200 hca, od kojih su neki kada su sabrani u Donjem Vakufu odvedeni u Bugojno, a odatle u logor Gospić, a neki na drugim već spomenutim mjestima likvidirani. Pored ovih odvođenja u Donjem Vakufu i okolini ustaše su mnoge ubijah na hcu mjesta po selima. Tako je u vrijeme pokolja u selu Kutanja ubijeno oko 50 žena, ljudi i djece.

Do juna mjeseca u Kupresu i okolnim sehma nije bilo nekih značajnih događaja. Početkom juna dolazi u Kupres kotarski

pretstojnik iz Bugojna Branko Kuštro, a tih dana dolazi i Rafael Boban sa jednom grupom ustaša Hercegovaca, koji su svi došli u civilu - a naoružani. Sa Bobanom su u štabu bih Marko Mihaljević, Raić Marko - sva trojica emigranti, zatim Branko Kuštro i Jurišić iz Bugojna. Ove hercegovačke su ustaše došle u četiri kamiona i njihovim dolaskom odpočinju masovna ubistva Srba, kojima je rukovodio Bobanov štab. Svi Srbi ovoga kraja morali su da se jave ustaškim vlastima na poziv i veliki broj je ubijen ili u jame bačen. Poznato je to da je tada ustašama raspisana nagrada - da će svaki ustaša za svaku srpsku glavu dobiti 100 dinara. Kad je počeo pokolj velika grupa već sakupljenih Srba je prebačena kamionima na mjesto zvano Borovo Polje. Sve su žrtve bile konopcima i žicom vezane. Jedan jedini čovjek je uspjeo da se bjegstvom spase iz ove grupe ranije odriješivši se u kamionu. To je Todor Nikić iz Vukovskog koji je bio očevidac ovoga groznog masovnog pokolja.

Na mjestu Borovo Polje nalaze se prirodne pećine i tu su dovedene žrtve na razne načine zvjerski poubijane i pobacane u pećinu. Žrtve su bile iz samog Kupresa, zatim sela Malovane, Ravnog, Rilića i Vukovskog, a sa ovom grupom je iz samog Vukovskog u ovu jamu bačeno preko 150 Srba.

Iz sela Blagaja kupreške ustaše su pokupile oko 50 Srba, odveh ih na mjesto zvano Korita, poubijali iz mitraljeza, pobacali u jamu, a za njima bacili bombe i kamenje. U ovim pokoljima za kratko vrijeme stradalo je iz Kupresa i okolnih sela oko 500 lica, a ovi krajevi su mnogo više nastradali u 1942. godini dolaskom zloglasne Crne legije.

Kad je buknuo ustanak u glamočkom srezu Bobanove - hercegovačke ustaške su otišle u taj kraj da ugušuju ustanak i tamo izvršili pokolj nad stanovništvom glamočkih sela.

Srez Livno:

Dan početka pokolja u livanjskom srezu može se označiti 28. juli. Pokolj Srba je bio spremljen i organizovan planski, a to se vidi iz toga što je hapšenje, strijeljanje i bacanje u jame vršeno jednovremeno. Glavni faktori u pokolju bih su Dragan Urumović bivši advokat - organizator, pretstavnik ustaške misli i član ustaškog logora, zatim ustaše emigranti Grabovac Martin, Perković Bikan, Vodopija Jakov, Granić Martin, Vodopija Mate, Kajić zvani „Samser" i drugi, a uz pomoć mnogih domaćih ustaša i izroda po selima - koji su odmah stupili u kontakt sa kuririma poslatim od ustaškog logora i odpočeli po svim selima skoro u

isto vrijeme progone. Treba naročito istaći da je župnik crkve Svih svetih u Livnu fratar Srećko Perić blagoslovio ove pokolje i krvavu rabotu pripremljenu od ustaškog logora. On je sa propovjedaonice samostana Sv. Petra i Pavia u Gorici kraj Livna govorio: „Braćo Hrvati, idite i koljite Srbe sve od reda. Najprije zakoljite moju sestru, koja je udata za Srbina - onda sve Srbe. Kad taj posao završite dođite meni u crkvu - gdje ću vas ispovjediti i pričestiti, pa će Vam onda svi grijesi biti oprošteni." Hapšenja i pokolji su odpočeh najprije u manjim grupama prikriveno i noću, kasnije u sred dana. Još u junu mjesecu i cijeh mjesec juli bilo je hapšenja u manjim grupama ljudi Srba iz Livna i sela i odvođenja pod izgovorom da će ih se raseliti u Srbiju, a u stvari su bili svi poubijani u šumi Koprivnici - koja se nalazi na po puta između Kupresa i Bugojna, ili u selu Prolog odvedeni, ubijeni i bačeni u jame. Na 28. jula ustaše su pozatvarale sve preostale Srbe muškarce iz Livna i mnogih sela Podgrede, Žabljaka, Zastinja i drugih. Svi su bih zatvoreni u sresko načelstvo i u osnovnu školu u Livnu, gdje su bili dovođeni tih dana i seljaci iz Vel. Gubera, Gohnjeva, Priluke, Glavice i t.d. Istodobno su ustaše dovele u Livno oko 300 Srba muškaraca iz Vrljike, srez Sinjski i zatvorili ih u osnovnu školu. Sve ove zatvorene Srbe ustaše su počam od 28. jula noću po partijama odvodili u kamionima vezane u selo Prolog i tamo ih ubijah i klah. U Prologu su žrtve bacane u jame, koje su od ranije bile iskopane i trebale su da posluže za skladište uglja koji se tamo kopa. Odvođenje i ubijanje u selo Prolog trajalo je 8 dana. Tih dana se govorilo da će u Livno doći talijanska vojska. Tada su ustaše u velikoj žurbi preostale žrtve poubijali u samoj osnovnoj školi, a lješeve zakopavali u đubrišta ih su dizah podove u školi pa ih tamo trpah. U ovom prvom pokolju ubijeno je preko 1000 Srba, a u Livnu nije ostalo ni jedno muško dijete starije od 16. godina.

21. augusta logornik Liović je pozvao sve srpske porodice u Livnu da se skupe u osnovnu školu jer da će biti iseljene u Srbiju - gdje se već nalaze njihovi muški članovi i u tu svrhu su im date i propusnice - da bih ih se što bolje zavaralo. U pozivu je bilo naglašeno da ponesu sa sobom novac i dragocjenosti. To su bile porodice već poubijanih Srba. Istoga dana sve ove žene i djeca koji su bili sakupljeni toga dana u osnovnoj školi su kamionima odveženi u šumu Koprivnicu, opljačkani, skinuti do gola, žene, djevojke - pa čak i nedorasle djevojčice silovane, te je tako silovana 10-godišnja Vesna kćerka dr. Mitrovića. Iza ovoga ustaše su počele sa mučenjem i ubijanjem ovih žena i djece. Lalić Angela

molila je i preklinjala ustaše da joj ostave bar dijete u životu, ali su ga ustaše na njene oči zaklale. Ustaše su živim žrtvama sjekli ruke i noge, vadili oči, rezali dojke, maloj djeci glave, dojenčad bacali u vazduh i dočekivali na noževe, nosećim ženama noževima parali trbuhe i tako su Bajilo Dobrih nožem rasporili trbuh i ispao joj je plod od 5 mjeseci. Očevidac ovih svih zvjerstava je bio šofer Duran Ismet, koji je tjerao kamion sa žrtvama (sada se nalazi u Sarajevu) i koji je povrativši se u Livno sve ispričao šta se dogodilo sa ženama i djecom. 24. augusta ustaše su ponovo počele sakupljati u Livnu ostatak žena i djece u namjeri da i njih poubijaju, međutim je to osujetio dolazak tahjanske vojske.

Iz sela Gohnjeva u mjesecu julu ustaše su poubijale svo srpsko stanovništvo. Muškarce njih 50 na broju odveli su u Livno, zatvorili u osnovnu školu, a zatim u Prologu sve poubijah sa ostalim zatvorenicima osnovne škole. Žene i djecu iz Gohnjeva ustaše su odvele u Taščića Gaj - koji se nalazi u brdu Kamešnici, i tu sve pobacali u jednu duboku jamu kroz koju protiče voda. Iz ove jame kasnije je voda izbacivala lješeve. Ova bacanja u jamu vršena su noću. Poshje nekoliko dana u istu jamu u Taščića Gaju bačeno je preko 80 žrtava dovedenih iz sela Prisoja sreza Duvno. Kad su poubijane sve srpske porodice u selu Golinjevo - domaće ustaše u Gohnjevu su između sebe podijelili njihovu zemlju. U julu mjesecu izvršeni su masovni pokolji i u drugim sehma. U Donjim i Gornjim Rujanima ubijeno je preko 500 Srba - čitave porodice. Ustaše su muškarce poubijah pod Prologom, a žene i djecu iz Donjih Rujana preko 220 na broju su pobacali u jamu 47 m. duboku zvanu Ravni Dolac. Žene i djecu iz Gor. Rujana ustaše su pobacale u dvije jame udaljene 5 km, od sela, a koje se nalaze na mjestu zvanom Razvala. U selu Caprazlijama 28.-29. jula domaće ustaše su poubijale oko 200 osoba, a onda opljačkavši im kuće iste popalili. U selu Čelebiću ustaše su 29. jula pohvatale sve muškarce i zatvorili ih u osnovnu školu. Noću u 1 sat ustaše su povezale žicom ove ljude, odvele ih u šumu zvanu Lisko vac, tu ih tukli i zlostavljah, zatim poubijah i bacili u jamu zvanu Bikuša. Vujnović Zekan je ranije skočio u jamu živ i spasio se zaustavivši se u pećini - kao još nekolicina ljudi koji su svi iz jame kasnije izašli. Isti dan ustaše su noću pokupile sve žene i djecu iz Čelebića i u osnovnoj škoh u Čelebiću sve poklali - kojom je prilikom nastradalo oko 200 žena i djece. Zatim su ih ustaše natovarile na kola, odvezli do ranije iskopanih jama za tu svrhu i zakopali. Iz Vehkog Gubera u pokolju je nastradalo 123 lica, koji su najprije zatvoreni u osnovnu školu u Livnu a odatle

odvedeni u Prolog i poubijani. Masovna ubijanja vrešena su i u selima Vidoši, Vrbica, Odžak, i drugim, i u svim selima ubijanja su izvršena istovremeno i s namjerom da se potpuno istrijebi srpsko stanovništvo ovoga kraja. Kada su ustaše noću poubijale sve članove porodice Amaut u selu Prologu - došle su ujutro da ih zakopaju. Ustaše su među lješevima našh živu 10-godišnju djevojčicu Maru Arnaut naslonjenu na mrtvo tijelo svoje majke. Kad je Mara ugledala ustaše rekla im je naivno: „čiko, ja sam živa - nemojte me ubiti". Ustaše su i ovo nedužno dijete ubili i zakopah sa ostahm lješevima.

Koncem augusta mjeseca u vrijeme kad je došla tahjanska vojska u Livno obustavljeno je masovno ubijanje Srba. Računa se da je u livanjskom srezu nastradalo u svemu što iz livanjskog sreza što iz drugih srezova oko 5.000 duša.

Srez Duvno:

U prvim danima N.D.H. glavni faktor u osnivanju ustaške vlasti u Duvnu je bio fratar Mijo Čuić, koji je učestvovao i u osnivanju narodnog vijeća i ako sam nije bio član istoga. Kod njega su se sakupljale najistaknutije ustaše i Fra Mijo kao „autoritet" sugerirao je pohtiku - koju treba da vode prema srpskom stanovništvu. Oko 18. aprila 1941. god. dolazi u Duvno Dr. Dragan Urumović, koji je u to vrijeme bio postavljen za povjerenika srezova Livno, Duvno i Glamoč. Tada je za logornika postavljen Jozo Brstilo, za njegovog pomoćnika Vinko Grgić, sekretar logora je bio Tade Lerota, tabornik Bajro Tanović, a njegov zamjenik Salko Kozarić. Odmah po osnivanju ustaškog logora ustaše su počele sa hapšenjem Srba iz sela i Grada Duvna, neke pustih nakon 2 do 3 dana, ostale zadržali do 14. juna 1941. god. i tada 10 odveli vezane u Koprivnicu odakle se ni jedan nije povratio. Sa ovim odvođenjem je uglavnom odpočeo teror ustaša nad srpskim stanovništvom, a ovih 10 žrtava bih su najistaknutiji ljudi u Duvnu. Poshje ovoga zločina ustaše su nastavile sa hapšenjem Srba. U zatvoru su ih tukli i zlostavljali na razne načine i 27. juna noću u 10 sati njih 15 povezali lancima i odveh kamionima u pratnji naoružanih .ustaša u pravcu Brišnika - prethodno oduzevši od njih sav novac, prstenje i druge vrijednosti, i tamo ih poubijah. U ovome su učestvovale ustaše: Vinko Grgić, Tade Lerota, Skaro Mijo, Bajro Tanović, Josko Jurčević, Mićo Tomas i drugi. Između Cebara i Donjeg Brišnika zaustavio se je kamion i ustaše su povele žrtve u šumu Grabovicu, sve poubijah

i bacili u jamu zvanu Lisičarka. Stevo Zelen zvani Stipica pok. Jove iz Cebare je jedini preživjeli i živi svjedok ovoga zločina. On nije bio uopšte ranjen prilikom ubijanja. Kad su ustaše ubijane žrtve bacali u jamu pomenuti Zelen se nakon 7 metara padanja zaustavio na jednu pećinu i tako se zadržao da ne padne u ponor. Kasnije - kad su se ustaše povukli sa mjesta zločina Zelen je uspio da se izvuče iz jame i pobjegne u šumu. Kad su ustaše završile sa ubijanjem ove grupe ljudi - ustaša Vinko Grgić je nad samom jamom Lisičarkom okupio sve ustaše oko sebe, pročitao im ustašku zakletvu, koju su svi prisutni ponavljali za njim i tako su nad ubijenim žrtvama položili istu.

Koncem jula mjeseca 1941. god. došao je u Duvno ustaški emigrant Rafael Boban, koji je naredio Bariši Žiliću također ust. emigrantu da se izvrši pokolj Srba u duvanjskom srezu. Odmah poshje toga ushjedilo je hapšenje, a dan kasnije svi uhapšeni su potrpani u kamione i odvedeni prema Mokronogama, gdje su također pokupljeni svi seljaci muškarci uhapšeni i krenuh preko Pakline prema jami zvanoj Kaurska jama. Došavši na mjesto zločina ustaše su vadile iz kamiona jednog po jednog, dovodili do jame, pucah im u potiljak i pobacali tako sve žrtve u jamu. Ovom prilikom je stradalo 20 lica, a u ovoj grupi je nastradala i Nevenka Mornarić, Hrvatica. Kad su došle ustaše da hapse njenog muža Spiru - koji je bio Srbin, ona je pošla s njim zajedno do jame. Kad je Spiro Mornarić bio bačen u jamu Nevenka je uzviknula ustaškim krvnicima „nećete za dugo" i skočila je i sama za mužem u jamu. Ovaj užasni zločin izvršavao je Bariša Žilić ustaški poručnik, Niko Ivić ustaški poručnik i Pilip Madunić zv. Pile. Iz ove jame uspjela su trojica da se izvuku ranjeni. To su bili: Miloš Simić - koji je poginuo kao borac NOV-a i Sava Simić koji kao demobihsan borac živi u Zemunu.

31. jula 1941. god. po nalogu ustaškog logora u Duvnu bili su pohvatani svi muškarci sela Cebare i na veče istoga dana odvedeni do jame Slipice kod Gornjeg Brišnika, tu svi poubijani i bačeni u jamu. 1. augusta ponovo su došle ustaše u selo Cebare, Brišnik i okolna sela, sakupih sve žene i djecu, sve odveh do jame Slipice, koja se nalazi u brdu više samog sela i sve poubijah na najzvjerskiji način i umorili sjekirama, noževima, toljagama i bez ijednog puščanog metka. U ova dva dana iz sela Ćebare nastradalo je 130 duša, a sa ubijanjem je rukovodio Pranjić Marijan ustaša iz Brišnika. Poshje ovoga zločina selo Cebare je ostalo potpuno pusto. Poubijano je 17 porodica Zelena i 7 porodica Vitezovića, a kuće su ostale potpuno poste. Među žrtvama bilo je djece od

40 dana, 2 mj. i ovi ustaški krvnici nisu ni njih poštedili. Iz ovoga pokolja nije se niko spasao. Po nalogu Rafaela Bobana pristupile su ustaše sela Prisoje, Zaseoka Vrilo, Bošnjaci da hapse Srbe uoči Ilin-dana t.j. 1. augusta. Ustaše su pod vodstvom Čavarušić Pere ustaškog emigranta iz Prisoja išli po kućama i hvatah sve Srbe i odvodili do jedne kuće u Karlovu Hanu. Oko 15 Srba iz zaseoka Bošnjaci bilo je tu istu noć odvedeno do jame Golubinjarke. Ustaše su ih žive bacih u jamu, ah kako jama nije bila duboka, to su mnogi ostah živi. Vidjevši ustaše nakon par dana da čobančad baca u jamu hranu - došli su do jame i sve preostale u životu žrtve postrijeljah. Oni Srbi, koji su bih sakupljeni u Karlovu Hanu bili su odvedeni u selo Golinjevo koje se nalazi u hvanjskom srezu, drugi dan su odatle odvedeni do planine Kamešnice do jame Taščićev Gaj. Tu su ih ustaše iz duvanjskog i livanjskog sreza umorili sjekirama a neke i žive pobacali u jamu. U ovome zločinu stradalo je preko 80 žrtava, koje su bile na najzvjerskiji način likvidirane. Glavni zločinci koji su učestvovah u ovome zvjerskom ubijanju bili su Čavarušić Pero, Perković Jozo, Odak Jakov, finansi i žandari iz Prisoja i poznati krvnik iz sela Gohnjeva - livanjski srez Vodopija ustaški satnik. U toj istoj jami Taščićev Gaj dva dana prije ovoga zločina bilo je likvidirano preko 200 Srba iz sela Gohnjeva livanjskog sreza. Ustaše su žrtve klah, žive bacali, dok su neki sami poskakali u jamu. Kao najveći krvnik u ovome zločinu u Taščića Gaju isticao se satnik Vodopija. On je stajao kod same jame i svakoga koga bi doveli do jame udarao je sjekirom po glavi. Kad je Vodopija pobacao u jamu 4 sina, 4 nevjeste i 6 unučadi starice Ruže Asić iz sela Prisoja dovedena je starica zadnja do jame. Vodopija je dao starici cigaretu da zapali i upitao je: „stara, bili se tih htjela vratiti kući?". Na odgovor starice da bi se htjela vratiti - Vodopija ju je udario sjekirom po glavi i tako je i ona pala zadnja kao najstariji član ove porodice.

Ustaše u Duvnu bacanjem u jame uspjeli su da likvidiraju gotovo većinu muškaraca Srba i jedan ogroman broj žena, djece i staraca. Preostalo pravoslavno stanovništvo počelo je i u ovom srezu da bježi u šume. Zbog toga što se je počeo naglo širiti ustanak u Glamoču, ustaše su obustavile daljnje masovno likvidiranje stanovništva, jer je većina ustaša krenula prema Glamoču da uguši ustanak. Ustaški logor vidjevši da ne može poubijati sve Srbe na sugestije katoličkog klera prisiljava pravoslavce na prelaženje na katoličku vjeru. Sveštenstvo i ustaše otvoreno govore stanovništvu da će ih jedino pokrštavanje spasiti od progona. Pokrštavanje vrši fratar Mijo Cuić, dok pritisak na narod pravi

ustaški zločinac Franjo Radoš, koji prijeteći sa ubistvima - ko ne pređe na katoličku vjeru - hoda po selima i prodaje srpskom stanovništvu krunice i molitvenike.

Srez Glamoč:

Koncem jula mjeseca došao je u Glamoč Jurišić stožernik iz Bugojna, a s njim je došao Vlado Kajić zv. Samser i Perajica obojica iz Livna i još mnogo ustaša iz Bugojna, Livna, Kupresa i drugih mjesta - a s njima su bili i Rafael Boban i neki Tomić emigrant sa mnogo domaćih ustaša iz samog Glamoča - Kelavom Markom, Vrcelja Stipom, Medoje Zeljkovićem, braćom Jukanovićima i Jakumetovićima, zatim Radashćima, Memkom i Đulaga Đug, Mahmut Šanjeta i mnogi drugi. Odmah su stupili u kontakt sa ustaškim logornikom u Glamoču Pavom Bakovićem, zatim članom ustaškog logora Dragutinom Mijatovićem bivšim sudijom i mnogima drugima. Ove ustaše su sa velikim brojem glamočkih ustaša pošli u pravcu sela. Po glamočkim selima su pohvatali, doveli u Glamoč i pritvorili oko 200 Srba ljudi, a u samom mjestu Glamoču su pohapsili 20 Srba. Odmah sutradan ustaše su izvele iz zatvora u Glamoču 100 seljaka - odveli ih na Korićinu, koja se nalazi na putu za Livno - gdje su ih poubijali i pobacali u jame na Koričini, a neke i žive pobacali u tu prirodnu jamu duboku preko 80 m., koja se nalazi u blizini putarske kuće. Iz ove jame niko se nije spasao. U oktobru mjesecu 1941. godine neki su ljudi pokušah da silaze u jamu i vidjeli su tjelesa nesretnih žrtava. Ovo ubijanje i odvođenje desilo se baš na dan kad je u glamočkoj okolini buknuo ustanak 27.-28. jula. Ustaše su onih preostalih 100 Srba zatvorili u bolnicu u Glamoču, koja se nalazi izvan grada na jednoj uzvišici. Tako je bolnica bila pristupačna ustanicima i oni su sve zatvorenike iz bolnice oslobodih i od njih nije niko nastradao. Kad su došle livanjske i bugojanske ustaše poshje bacanja ljudi u jamu Korićinu odmah su zašli po selima i odpočeli sa pokoljem. Popalili su sela Podgradinu, Vrbu i druga i na koga god su naišh u tim selima ubili su ga. Ovom prilikom u ovome pokolju po sehma glamočkog sreza zaklano je i ubijeno preko 500 lica. Ovaj pokolj po sehma nastavljao se je nekoliko dana, a najveća zvjerstva su ustaše počinile uoči Ilin-dana i na sam Ihn-dan. Ustaše su cijele familije od najstarijeg do najmlađeg člana ubijali - ko im je god došao do ruke - tako, da se spasao rijetko ko bjegstvom ih sakrivši se u žito. Iz familije Pere Purkića iz sela Ćirići ustaše su poklale 16 čeljadi. U selu Rudine ustaše su poubijale preko 80 duša. Djecu su ponajviše klali, a trudne

žene parali noževima. Tako su ustaše Jovanku Belenzadu pok. Mladena rasporili i od toga je podlegla, a Stanu Belenzadu pok. Miloša su na kućnom pragu zaklali i odsjekli joj glavu. 2. augusta 0 Ilin-danu ustaše su kupile ljude iz sela Halapići, Hozići, Bilišići, Kovačevci, Radaslije i iz samog grada Glamoča - u svemu oko 150 ljudi, koje su doveli u Glamoč i iste noći odvodili grupu po grupu na Busiju kod Glamoča, gdje su sve poubijali i poklali i zakopali u jame - koje su ranije bile iskopane. Sva ova ubijanja 1 klanja bila su praćena pljačkom novca i svega što pretstavlja ma kakvu vrijednost. Tako su ustaše ovu grupu ljudi koju su poubijali noću na mjestu zv. Busija najprije u školi opljačkali i oduzeli im novac i sve ostalo što su imali uza se. Zatvorenike su u školi držali do 10 sati na veče, tukli ih i zlostavljali na razne načine, zatim ih sve povezali žicom i desetoricu po desetoricu odvodili na Busiju i ubijali. Usput su ustaše tako tukli žrtve - da je od tih udaraca umro Drago Gistić pok. Pere iz Kovačevaca, koji je bio uspio da pobjegne sa strijeljanja na Busiji, ali je dan dva iza toga umro. Među preživjehma sa ubijanja na Busiji je Pavle Smiljanić - sada činovnik Sreskog Nar. odbora Glamoč. Kad su ustaše žrtve ubijale i klale na Busije psovali su ih i vrijeđah na najpogrdniji način. Preživjeli Pavlica Smiljanić nije mogao u pomrčin iprepoznati hca koljača, ali je čuo njihove razgovore. Jedan od ovih koljača se tom prilikom žalio drugome - koga je oslovljavao imenom Boban - da je neki drugi ustaša više ljudi strijeljao nego on. Boban im je odgovorio da podijele t.j. da jednoga ubije jedan - drugoga drugi i tako će im doći po pola. Na te riječi je prvi koljač odgovorio uz psovku: „Ne mogu ove večeri krvi da im se napijem". - Ustaše su u pokolju dovodile žene sa sela u Glamoč, silovalih ih i držali nekoliko dana, a onda i njih poubijah i zakopali u busiji. To su doživele Jovanka Marković, Stana Ristić, Jelka Stoisavljević i mnoge druge.

Odvođenje ljudi iz sela, klanje i bacanje u jamu trajalo je skoro cijeh mjesec august. Tako su koncem mjeseca augusta četvoricu braće Gavrića - Luku, Manojla, Petra i Gavrana iz sela Opačića, doveh u Glamoč i kod klaonice svu četvoricu zaklali. Po pričanju očevidaca u klanju je pored trojice nepoznatih ustaša učestvovao i Zajko Zeljković i ove ustaše su braću Gavriće držeći ih za kose preklali - naredivši im prethodno da legnu, a zatim je pomenuti Zeljković povraćao. Po pričanju ljudi koljač Zeljković je poubijao i poklao preko 150 ljudi, žene i djece. U ovome pokolju u glamočkom srezu bilo je što ubijenih, zaklanih, zapaljenih i u jame bačenih 800 do 900 ljudi, žena i djece. Značajno je

napomenuti da je s vremena na vrijeme prilikom ovih pokolja dolazio u Glamoč Urumović Dragan logornik iz Livna i davao direktive i instrukcije o ubijanju Srba, a i sam u tome učestvovao.

U mjesecu septembru su odpočeli napadi NOV-a na Glamoč. Tada je ustašama došla pomoć iz Hercegovine - oko 600 ustaša, koje je predvodio ustaša Mijat Tomić emigrant. U mjesecu septembru nije bilo nekih većih ubijanja izuzev u selu Hasićima gdje su ustaše pokupile oko 20 staraca i žena i strijeljah ih u sred Glamoča na pijaci - pred gostionom Nike Mostarca. Ova strijeljanja su izvršile domaće ustaše sa ustaškim oficirom Jožom emigrantom, Mijatovićem i drugima. Hercegovci su se malo zadržali na teritoriji glamočkog sreza i povlače se u pravcu Koričine. Odmah iza njih dolazi iz pravca Mliništa oko 2.000 ustaša, čiji su komandanti bili ustaše emigranti i to je bila crna legija, koja se na terenu glamočkog sreza zadržala svega tri dana. Imali su namjeru da se prebace u Livno, ali im je to onemogućila talijanska vojska, te su se povukli u pravcu Banja Luke. Njihov prolazak kroz sela glamočkog sreza bio je obilježen ubistvima, pljačkom i paležom. Tako su iz sela Podgreda, Krasinac i Debeljak poubijah preko 80 duša. Kad su zapahh selo Debeljak - ne našavši tu nikoga otišh su u Livade zv. Laškovica, gdje je narod izbjegao - pokupili preko 80 ljudi, žena i sitne djece, polovicu otjerah u selo Podgreda, zatvorili u kuću Nike Nikića i sa vrata kuće sve poubijali, a zatim pobacali bombe. Preostalih 40 žrtava ustaše su u neposrednoj blizini okupili i zbili pod jednu krušku i sve onako u gomili poubijali iz mitraljeza. Iz kuće se troje spasio - dvoje od njih je nastradalo 1944. g. od Nijemaca, a jedina od njih koja je i sada živa je Jovanka Čvokić pok. Spasoja.

BR. 374

IZVEŠTAJ REONSKOG OBAVEŠTAJNOG CENTRA ZAGORJE O ZLOČINIMA USTAŠA 1941. I 1942. GODINE NA TERITORIJI ZAPADNE BOSNE 0 USTAŠKIM KONCENTRACIONIM LOGORIMA I IMENIMA USTAŠKIH ZLOČINACA[1]

ROC Zagorje
Betrifft: POČETAK POBUNA U HRVATSKOJ

ZAPADNA BOSNA:

U ovom djelu NDH pobuna je počela krajem jula **1941.** godine kao reakcija na masovna klanja i ubijanja pravoslavnog življa od strane ustaša. Male grupice nacionalno zadojenih pravoslavaca, jugoslovenskih orjentirano, nalazile su se u šumama, ah nisu poduzimale nikakve akcije protiv vlasti NDH, koja je počela sve čvršće da se formira. Vjerovatno da bi došlo do mahh nemira u ovom kraju zemlje, koji bi bili i od strane samih pravoslavaca hkvidirani, da nije došlo do ustaških pokolja.

Jedan od duhovnih začetnika svih klanja i ubijanja pravoslavnog življa, a time i samih pobuna u ovom djelu NDH je bivši veliki župan za Vehku župu Krbava i Psat, Kvaternik.

Pokolj, ubijanje pravoslavaca, a zatim podizanje bune teklo je u ovom kraju ovim redom.

BIHAĆ

22. jula 1941. godine posle podne, po nalogu velikog župana Kvaternika, zatvoreni su u sve zatvore grada svi pravoslavci iz grada i neposredne blizine.

23. jula 1941. u noći, pod motivacijom da odlaze na prisilan rad u Njemačku prevezeni su ovi pravoslavci kamijonima na poljanu zvanu Čeravci, koja leži oko 2 km. od Bihaća uz riječicu Klokot, gde su svučeni, opljačkani, streljani, a djelimično nožem zaklani i bačeni u rijeku.

24. jula 1941. godine ustaše su dotjerali seljake katolike iz okoline Bihaća, koji su morah neprekidno kopati rovove za zakopavanje pravoslavaca koji su idućih dana dovažani kamionima na ovu poljanu gdje su streljani, klani ih na životinjski način

[1] Kopija u VII, Vojni arhiv, ANDH, k. 312, reg. br. 56/1 Podaci su predati KZRZ i deo su njenog elaborata o zločinima ustaša u NDH.

ubijani. Na ovoj poljani našli su smrt pravoslavni seljaci iz sela- Lipa, Meljanac, Gorjevac, Pritoka, koja leže u okolini Bihaća^ zatim seljaci iz mnogobrojnih sela Ličkog Petrovog sela.

Seljaci su u prvim danima klanja, pod motivacijom da idu na parisilan rad u Njemačku, da ponesu sa sobom dosta novaca, nešto hrane i dobru odjeću, poslušno ulazih u kamione iz kojih su slani u smrt. Svaka žrtva morala je skinuti odjelo, odložiti novac i druge stvari, okrenuti se licem prema iskopanom rovu, a ako je netko počeo da se otima, vezah su mu ruke žicom ispostavljen je u klečeći stav a zatim streljan. Pljačkanje liješina vrših su ustaše i seljaci katohci, koji su kopah rovove za ubijanje. Vrednosti i novac su uzimali ustaše, dok su odjela uzimah seljaci kao nagradu za kopanje. Tokom cijele 1942. godine, mnogi su seljaci prodavali ove opljačkane stvari javno na gradskim ulicama Bihaća.

Kada su preostali seljaci u sehma saznali za sudbinu svojih suseljana, počeh su, da spase svoj život i svojih porodica da bježe u masama u šumu.

Nakon ovakvog bjega, ustaše su uveh novu taktiku ubijanja. Opkolili su sela, poklali na najzvjerskiji način goloruke i nenaoružane muškarce, žene i djecu, bez obzira na godine starosti, opljačkali vrednosti a hranu i ostah materijal u kućama jednostavno zapalili.

Samo u prvom periodu pokolja, koji je trajao u okolini Bihaća i u samom Bihaću, ustaše su poklale oko 8.000 pravoslavaca. U ovaj broj se ne uračunava ono, što je poklano po sehma, već jedino ono što je našlo smrt na poljani zvanoj Šeravci.

Drugi period klanja otpočeo je u toku mjeseca oktobra, kada su i pobune zauzele sve veće razmjere.

Glavnu akciju klanja u Bihaću i okolici vodili su:
Kvaternik, veliki župan,
Dal, sreski načelnik,
Petar Šimić, logornik, student koji je upućen iz Zagreba,
Stipe Mađar, postolar,
Ibrahimbašić, žandar u penziji
Srećko Uremović, Nikola Vicković,
Zvonko Jehć i David Prša, pored mnogih za sada nepoznatih.

Zadnja četvorica su mladići između 16 - 20 godina, koji su se u punoj formi pokazah krvolocima, jer su vrših nečuvena zvjerstva nad seljacima, a naročito đevojkama.

BOSANSKA KRUPA

Početak ubijanja i klanja pravoslavnog življa u Krupi i okolini počelo je istovremeno kao i u Bihaću, a po nalogu veli. župana Kvaternika.

Ubijanjem pravoslavaca i njihovo transportiranje vršeno je pod komandom ustaškog poručnika - poglavnikove tjelesne bojne Envera Kapetanovića.

Prve partije pravoslavaca iz Krupe i okoline prevažane su kamionima za Karlobag, gdje su na trabakulama odvoženi na more, sjekirama ubijani i odmah bacani u more.

Pod istom izlikom, da se spreme da idu na rad u Njemačku, seljaci su tovareni u kamione i odatle slani u smrt. Među najkrvoločnije pobornike klanja ulazi ovaj poručnik Poglavnikove garde. Po njegovom naređenju streljano je u šumi zvanoj Risova Greda oko 40. pravoslavaca u prvoj noći ubijanja, te su odmah bačeni u obližnji ponor. Streljanja su vršena po malim grupicama. Za vrijeme jednog nedjeljnog vašara u Krupi, Kapetanović je naredio da se saberu svi pravoslavni seljaci iz sela, koji su došli na ovaj vašar, te pod izlikom da su buntovnici natovario ih je na kamione, odakle su transportirani za Bihać. Prije toga ove seljake su ustaše mučili, rezah im uši, nos itd. Jednoga dana u julu Kapetanović je iz sela Raštelj pokupio oko 430 pravoslavaca, povezao ih žicom i u okolini Bihaća na zvjerski način po svojim ustašama dao ubiti. On je lično uzimao učešće u klanju, te je usmrtio koliko se može saznati preko 80 ljudi.

Od ostalih razbojnika spominju se i:

Ustaški poručnik, kasnije za svoje zasluge unapređen za nadporučnika Rožić, koji je iz nepoznatih razloga krajem 1941. streljan od strane vlasti, a po presudi prekog suda.

Rosandić, koji se nalazi na službi u UNS-u.

Jović, ciganin iz Krupe, koji je u selu Bojna silovao 5 žena i djevojaka. U selu Podvran je ubio dvije obitelji. Jednu od tri člana Mile Matijaša, dok je jednu ženu silovao. Drugu obitelj od pet članova je na najzverskiji način mučio, silujući pri tome dvije žene.

Šnarić, ustaški poručnik, sada u ustaškoj vojnici,

Murat Halkić, bogati trgovac iz Krupe. On je svojom rukom u cilju pljačke ubio dva čovjeka, zbog čega je po dolasku talijanskih trupa bio zatvoren, ali je na razne intervencije pušten.

Šarić, koji je na zvijerski način rezao ljudima polne organe, nos, uši itd. javno na uhcama grada Krupe, za koje do danas nije, pored svih gore pobrojanih pozvan na odgovornost.

Najveći broj žrtava ubijeno je i pobacano u tzv. „Crno jezero" koje se nalazi oko 4 km. južno od Krupe, dok je isto tako veliki broj pobacan u ponore.

Žrtve su zakopavane na raznim mjestima od kojih su sada poznata ova:

- Oko 750 ljudi u Hrvatskom domu u Krupi,
- Oko 850 ljudi bačenih u ponor sa brda Risova Greda,
- Oko 850 ljudi na mjestu zvanom Govedarica u blizini Krupe. Broj bačenih u Crnom jezeru nije poznat.
- U samom gradu Krupi i okolini ubijeno je oko 1.500 ljudi. Ovamo nije uračunat i broj, koji se odnosi na sela.

CAZIN

Akcija ubijanja počela je istovremeno kada i u Bihaću. I ovdje je vrijedio nalog razbojnika Kvaternika. Klanjem je rukovodio ustaški logornik Ale Omanović, sa svojim muslimanima, koji su bili najkrvoločniji. Za svoje „zasluge" nalazi se danas Omanović u Zagrebu na jednom višem ustaškom položaju.

Muslimani su se pokazah naročito krvoločni prema ženama. Jedan musliman u selu Pišteline silovao je u kratkom vremenu jednu za drugom 13 pravoslavnih mladih djevojaka iz najuglednijih pravoslavnih kuća, koje je zatim poklao.

Pljačka je bila jako razvijena, tako da su se čak i muslimani između sebe potukli čiji će biti pljen veći. Ovo je bilo jedno od najokrutnijih mjesta skupa sa svojom okolinom, gdje su odigrana nečuvena zvjerstva i mučenja ljudi, koja su samo muslimani mogli izmisliti.

Muslimani su se nakon svega branih, da su to počinili Hrvati ah pod muslimanskim fesovima, a ne muslimani.

BOSANSKI NOVI

I ovdje je početo sa ubijanjem u razmjerno isto vrijeme. Akcijom ubijanja upravljao je Cerovski, bivši ustaški šef policije u Zagrebu, a sada član hrvatskog senata /sabora/. On je lično ubijao i klao, a prema izjavi nekohcine ljudi, moraju postojati i originalne fotografije ovog njegovog ličnog klanja, do kojih se do sada nije moglo doći.

U ovom klanju uzele su učešća ustaše iz Zagreba i one iz samog mjesta. Među ustašama iz mjesta kao i svuda u NDH

primjećen je jako velik broj otpadnika i taloga ljudskog društva, koji je tom prilikom došao do svog punog „sjaja".

2. VIII.1941. god. počeo je pokolj žena i djece povremeno i odvođenje muškaraca u zatvore. Žene i djevojke su prije toga silovane, a zatim ubijane, dok su kuće do temelja opljačkane izuzev krupnijih stvari. Jedna grupa muškaraca još iste noći je poklana u zatvorima i njihove lješine dovezene su kolima do rijeke Sane gdje su pobacane u rijeku, dok je jedna grupa izvedena na most preko rijeke Sane, poklana i bačena u rijeku. Broj poklanih toga dana cijeni se na oko 250 ljudi.

3.VIII. streljana je, a djelomično poklana u blizini zatvora u građu jedna grupa od oko 380 ljudi, dok je druga grupa 300 poklana i bačena u rijeku Sanu.

4. VIII. dovažani su seljaci iz okolnih sela i ubijani i djelomično bacani u rijeku Sanu, dok su ostali zakapani na jednom pešćanom otoku u blizini samog mosta.

Ova ubijanja i klanja produžavana su dalje svakog dana, dok su mogli ljude da hvataju, ah redovito noću. Ubijanja po danu bila su rijeđa i ubijani su prvenstveno pojedinci, a nikako cijele grupe.

Među najveće krvoloke među mjesnim ustašama ubrajaju se:

Velenđonlić, koji je lično vršio klanja nožem,

Ibrahim Hrndžić, koji je manje klao, ali je vršio silovanja žena, djevojaka^ pa čak i djece, a bio je pravi specijalista u pljački.

Mulalić, koji je rezao muške polne organe živim ljudima, te ih je pune korpe znao donositi Cerovskom pred kojim se je hvalio.

Pored napred nabrojenih, bio je čitav niz domaćih ustaša koji su u ovim zvjerstvima isticali. Ljudi su stavljeni pred neopisive muke, koje nije promjenjivao niti čuveni Torkvemada, koji je u ime crkve ubio stotine hiljada ljudi. Ljudima je skidana koža, rezane uši, nosevi, kopane oči, rezrezivana usta itd. Još i danas živi u Bos. Novom jedan stari pravoslavac, koji je uspio da sačuva život iako je bačen u rijeku, koji ima strašne ožiljke rezrezanih usta na sebi, kao posljedice krvavih noći od ustaškog noža.

Klanja u Bos Novom i okolini su trajala oko 4 nedelje u kome je vremenu našlo smrt oko 4.300 - 4.500 ljudi, žena i djece, koji su na zvijerski način ubijeni.

P R I J E D O R

Klanja u ovom gradu i okohni počeli su oko 20. jula. Po čijem su nalogu vršena nije poznato, ali vjerovatno po direktivama viših

ustaških vlasti. Ubijanjem ljudi rukovodio je jedan katolički bogoslov i prekršteni Židov Pinto. Ovdje je upotrebljen sasvim poseban način ubijanja. Katolički bogoslov je prvi ubio jednog čovjeka iz puške na ulici, zatim je počela serija ubijanja na ulici, u bašti, na kućnom pragu i svuda gdje su se pravoslavci toga momenta zatekli. Najveći broj pravoslavaca ubijen je, a kasnije i poklan nožem u neposrednoj blizini Prijedora. Žrtve su zakopane u razne rupe, čija mjesta nisu tačno poznata, ah jedan dio na katohčkom groblju.

U okolini Prijedora dovažani su seljaci na isti način kao i u Bihaću na kamionima, gdje su zatim ubijani i klani. Ljudima su vezane ruke na leđima, a klanja su vršena sa prednje strane, da im se smanje muke. Klanja sa zadnje strane vrata vršena su samo nad nekim pojedincima, što je zavisilo od silnika koji je klanje vršio.

Pored domaćih ustaša, ovdje je uzelo učešće u klanju i nešto ustaša Hercegovaca, koji su po nalogu vlade došh iz Hercegovine u ove krajeve, a naročito u okolini Sanski Most, Ključ, Bos. Petrovac, pa tako i u Prijedor. Pored ovih, ovdje je bio i izvjestan broj zagrebačkih ustaša, ali nikome nije poznato pod čijom su komandom došli.

Broj žrtava u Prijedoru i njegovoj okolini u toku klanja, koje je trajalo oko 13 dana, cjeni se na oko 1.500 ljudi. Daljnji broj nije poznat, jer su klanja vršena u manjim grupama po sehma.

BOSANSKI PETROVAC

23.VII. 1941. god. po naređenju jednog zastavnika Poglavnikove tjelesne bojne nepoznatog imena, pokupljeno je iz Bos. Petrovca oko 150 pravoslavaca i zatvoreno u zatvor. Među njima je bilo ljudi u starosti od 16-80 godina. Odmah nakon toga njima je saopćeno da idu na prisilan rad na otok „Pag", te su kamionima transportirani van iz samoga grada, gdje su streljani.

24.VII.1941. godine dovažani su seljaci iz okohne Bos. Petrovca na kamionima i zatvarani prvo u jednu drvenu baraku, gdje su mučeni i po partijama vođeni na streljanje odnosno klanje.

25.VII.1941. godine seljaci su saznah za ova klanja počeli su da bježe u šume i tako je u okolini Petrovca pobuna najprije izbila.

U ovim klanjima stradalo je u Petrovcu i okolini oko 700 pravoslavaca. Žene i djeca u ovim streljanjima su tom prilikom pošteđeni.

KULEN VAKUF

Mjesto koje je od četnika potpuno uništeno i popaljeno.

25.VII. 1941. pod komandom ustaše Mire Matijevića započelo je u mjestu i njegovoj neposrednoj blizini sa klanjem i ubijanjem pravoslavnih seljaka, žena i djece i to tako zvijerski, da su u tim zvijerstvima bili nešto „sposobniji" samo muslimani u Cazinu.

Veliki broj pravoslavaca bacile su ustaše zajedno sa ženama i djecom žive u pećine kod Zavalja, koja leži na putu između sela Žegar i Zavalje. Vjeruje se, da je u ovu pećinu bačeno oko 12.000 ljudi. Jedna posebna liječnička komisija bacila je na ove liješine koje su silno zaudarale veću količinu živog vapna, a čak i cementa, ali bez rezultata.

U ovim klanjima su se pored Matijevića, koji je bio krvav kao mesar, koji je pljačkao velike svote novaca i dragocjenosti naročito su se isticali muslimani i ustaše muslimani.

Broj poklanih u okolini i samom Kulen Vakufu cijeni se na oko 4.500 ljudi.

Pored ovih mjesta u zapadnoj Bosni klanja su se proširila i na druga mjesta tako, da se broj žrtava u cijeloj ovoj županiji cijeni na oko 55.000 ljudi, žena i djece.

Nakon nemira, koji su ushjed toga izbili te se ushjed klanja pravoslavnog življa i u drugim krajevima NDH od strane ustaša proširili hrvatska državna vlada tražila je izlazak iz ove teške i mučne situacije, te je Poglavnik jednom svojom odredbom ukinuo sve ustaške dužnostnike i postavio nove iz redova svoje garde, sa ciljem da se svijet umiri, ah samo na oko, jer su ovi novo postavljeni dužninici produžili sa klanjem i ubijanjem pravoslavaca.

Detaljni podaci o prilikama i načinu razvijanja nemira u drugim krajevima NDH za sada ne dostaju, ali prema materijalu sa kojim se raspolaže, uzroci su isti, ali je način za samo izbijanje nemira drugačiji. Prema tome, i ubijanje pravoslavaca u NDH možemo podijeliti na dva perioda. Period od uspostave NDH do početka oktobra 1941. i od početka druge polovine oktobra 1941. do danas.

Pobune koje su nastale među pravoslavnim življem, nastale su kao prirodna potreba sačuvanja života, svoje porodice i svoga, a male kohčine oružja, kojima su pobunjenici raspolagali u to

vrijeme za lične osvete nad ustašama. Tok pobune primio je za kratko vrijeme velike i katastrofalne razmjere, te je pretstavljao borbu jednog djela potlačenog naroda protiv svojih ugnjetača. Ove nemire iskoristili su odmah na početku četnici, koji su formirah od pobunjenika male odrede i grupe, koje su formirane kasnije u cijele jedinice sa većim opsegom operacija.

Komunisti koji su ove nemire počeli postepeno iskorištavati za sebe, nastojali su da svoje ljude uvuku u sva vodeća mjesta odreda i da se sa četnicima pogode o načinu borbe i stvaranju novih odreda. Osjećajući se mnogo jači od četnika, komunisti su jednog dana zbacih sa sebe četnike i počeli da komuniziraju svoje jedinice, koje se iz bilo kojih razloga nisu mogle pridružiti četnicima, te je došlo do stvaranja partizanskih odreda, koji i danas postoje.

USTAŠKI KONCENTRACIONI LOGORI

Dok u drugim zemljama služe koncentracioni logori za kaznu i popravljanje kriminalnih i političkih zalutalih hca, dotle ovi logori u NDH predstavljaju neviđena mučilišta niti u srednjem vjeku. U ovim logorima do sada je našlo smrt nebrojeno mnogo lica, od kojih je oko 70% nevinih, jedino stoga, što su bili pravoslavci i Židovi.

U NDH postoje koncentracioni logori u:
JASENOVCU
STAROJ GRADIŠKI
LOBORU /SAMO ZA ŽIDOVE A KASNIJE I ZA ŽENE/
Ostali logori nisu za sada poznati.

KONCENTRACIONI LOGOR JASENOVAC

Ovo je centralni konc. logor za cijelu NDH. U njemu se nalaze razne radione, koje su u novije vrijeme stvorene. Život u ovom logoru nije u novije vrijeme tako strašan, kao što je bio ranijih dana.

Na čelu logora nalazi se ustaški bojnik Luburić, najveći ustaški krvnik, koga poznaju u NDH. Glavni elemenat za upravljanje sastoji se od ustaških časnika, dočasnika i čarkara koji su rođeni u Dalmaciji i Hercegovini, koji su ujedno i najkrvoločniji pretstavnici današnjeg režima.

Između glavnih vodećih časnika nabrajamo samo poznate:

Ljubo Miloš, ustaški natporučnik, oko 23 godine star, ranije jugoslovenski podoficir. On je najveći krvolok u logoru. Ubijao je ljude nožem, klao ih i na najzvjerskiji način upalio usijanim željezom, ljudi su morali usijano željezo rukama prenositi na određeno mjesto itd. On je lično ispalio mnoge usijanim željezom. Posjedniku Kajkoviću zato, što je kupio za sebe u logoru jedan kruh, jer je bio gladan.

Marjanović zvani Kojić, ustaški poručnik, sada zapovjednik privremenog logora u Hrvatskoj Dubici. Čovjek koji je klao i vadio trbuh, pluća i srce svojim žrtvama. Zatočenike tuče veoma okrutno pred djecom i ženama, naročito muči starije žene.

Matković, ustaški natporučnik, zamjenik Luburića, ravnatelj logora, vršio nasilja silovanja i ubijao svojom rukom.

Vasilj, ustaški natporučnik, poznati mučitelj u logoru. On je jednog dana ubio tri Židova, obukao ih u ustaške uniforme i preko noći ih prebacio u selo Mlaka, te je proglasio pravoslavce buntovnicima, jer su ubili tri ustaše, te je cijelo selo sa svojim ustašama bez obzira na pol i godine starosti kod ukućana dao poklati, selo opljačkati i nešto zapahti. Pravoslavne seljake je odveo u crkvu njih oko 780 gdje ih je sve od reda sa ženama i djecom poklao, prethodno ih povezavši žicom.

Prije ubijanja ženskinja u logoru ustaše su ih prvo silovali bez obzira na godine, vjeru itd. Poslije toga ih bacali u rijeku Savu. Žrtve koje su zakapali, dali su samo sjekirama omamiti i žive zakapati. Djecu su ubijali na taj način, da su ih bacah jedan drugom, dok ih je jedan od njih očekivao na bajuneti. Kada se napiju, ustaše su ljude izlagali strašnoj laganoj smrti derući im kožu sa tijela, lica i glave. Vadili im srca, pluća itd.

U uhcama samog Jasenovca znah su ljude mučiti na najgrozniji način. U 1941. godini ustaše su u sred dana ubijali zatočenike na uhcama, kada ovi nisu mogh da idu i ostavljali ih nasred ulice kao opomena svima pa i katolicima o snazi pravih ustaša. Ljude su bacah u vodu i žive i na njima vršili obuku i gađanja namjesto meta.

Na zvijrski način su ubili jednog jugoslovenskog narednika, koji je bio pušten iz njemačkog zarobljeništva pod imenom Karan.

Ministarstvo unutrašnjih poslova naredilo je da se iz logora ima pustiti žena liječnika Dr. Ivečića iz Jasenovca, ali su je ustaše istoga dana, kada su primili nalog za otpuštanje zaklali.

U Gradini, selo preko Save u neposrednoj blizini Jasenovca ustaše su spaljivali žive ljude, kao u doba Nerona.

Matković se bunio, kada je njemački general Gleise von Horstenau naredio da se iz logora otpuste dvije familije pravoslavaca sa riječima: „Šta imaju Njemci da se mješaju u naše poslove mi smo samostalna država".

Ove familije puštene su tek na intervenciju Poglavnika.

Zvijerstva koja se čine u logoru nad zatočenicima imaju za cilj potpunog istrebljenja zatočenika, kako bi se moglo stvoriti posebno mjesto za ostale čiji broj danomice raste.

KONCENTRACIONI LOGOR STARA GRADIŠKA

Stanje u koncentracionom logoru Stara Gradiška bilo je isto. Jedno vrijeme su čak u hranu zatočenika metali masnu sodu, tako da su im spalili usta u usnice, od čega je veliki broj djece poumirao. Sve intelektualce smjestili su u duboke podrume kaznione, gdje su ovi izloženi slaboj hrani, nečistoći, gamadi i bez svjetlosti i zraka u masama umirali.

Detalji o ovome logoru nisu za sada poznati.

KONCENTRACIONI LOGOR LOBOR

U prvo vrijeme u ovom logoru su bile smještene žene i djeca ah u novije vrijeme ovamo su prebačeni Židovi koji se navodno transportiraju za Ukrajinu. U ovom logoru stanje je bilo očajno. Hrana je bila slaba, smještaj vrlo gust, tako da se nakon nekog vremena pojavile zarazne bolesti među kojima i tifus. Tom prilikom veći nepoznati broj žena i djece našlo je smrt među zidinama ovog logora.

KONCENTRACIONI LOGOR SISAK /privremeni/

Ovaj logor služi prvenstveno za smještaj djece u raznim godišnj. dobima onih pravoslavaca koji su poslani na rad u Njemačku a majke u druge razne koncentracione logore. Djeca su nemilosrdno oduzimana od roditelja i mnoga nemaju na tablicama, koje su obješene mnogoj djeci o vrat, svoje ime. Uslijed bolesti, a naročito dizenterije i tifusa, pomor djece u ovom logoru je vrlo vehk. Samo od početka septembra 1942. god. u ovom logoru je umrlo oko 200 djece. Smještaj djece je užasan. Nestručno osoblje i grubost prema djeci, od strane plaćenih raznih djevojaka iz grada samo pogoršava stanje djece u logoru. Mnogi građani

uzimaju iz ovog logora odraslu djecu kao radnu snagu sa kojom vrlo loše postupaju. Samo u vrlo laratkom vremenu nekoliko djece su kod ovih gospodara sama sebi oduzla život skakanjem u bunar ili rijeku Savu.

Brat od sestre ili sestra od brata se ne odvaja, te ako ih nekom daju kao radnu snagu oni idu zajedno ili ostaju u logoru. Život ove djece je užasan.

Upravitelj logora je ustaša Štajcer. Uslijed velikog pomora djece on je naredio da se djeca zakapaju samo noću, kako građani ne bi to vidjeh.

Stanje u ovim logorima je očajno. Oni služe ko neprekidna i stalna mučilišta naroda i zatočenika. Za malu i najmanju krivicu dolazi se pod okrilje ovih logora iako im krivica nije dovoljno ispitana. Nabrojeni su slučajevi da su pojedini ustaše iz lične mržnje ili bilo kojih razloga dah jednostavno svoje ljude koji su im smetali odpremiti u logor pod motivacijom navodno zbog komunizma, četnika itd. Ovi svi slučajevi koji su do sada poznati, navedeni su u našim izvještajima.

RAZNA USTAŠKA NEDJELA

Baljak satnik poglavnikove garde, poznati je krvolok koji je u mjesecu februaru 1942. godine vršio svojeručno klanje ljudi, žena i djece, u Lici, a naročito u selu Cerovac. Ovaj isti satnik naterao je svoje ustaše, da iz porcije moraju piti krv poklanih pravoslavaca, kako bi poshje toga mogli lakše provoditi planove. Jednom prilikom dao je strijeljati ustaša Šegrtac i Hrima, ovaj drugi je otac dvoje ili troje djece samo zato jer nisu htjeli piti ljudsku krv, što su se bunih da ubijaju nevine seljake.

16.IX. 1942. godine jedna grupa ustaša pod komandom jednog časničkog oficira došla je u selo Vrbovljani u blizini Okučana gde su pozvali sve seljake pravoslavce da se skupe sa ženama i djecom gdje im je časnik održao jedan govor da moraju biti lojalni i mirni. Za to vrijeme ustaše su im opljačkah sve stanove i kuće, iako su ove bile zatvorene. Ustaše su jednostavno unutra provalili. Na žalbu seljaka Velžupanu u N. Gradiški, ustaše su pokušah da prikažu da to nisu bili ustaše već partizani. Iz straha pred eventualnim terorom ustaša pobjegao je iz ovog sela oko 30 ljudi, koji su se priključili partizanima. Vjeruje, se da su ustaše ovo htjeli da postignu kako bi imali razloge za daljnje progone pravoslavaca.

18.VI1942. godine u noći, jedna skupina od 6 ustaša došla je u Hrv. Dubicu pred kuću seljaka Mihaljevića i od njega energično tražila da pusti odmah njegovu mladu ženu. Poslije opaljenih nekoliko metaka od strane ustaša pobunio se okolni komšiluk, te su ustaše morali da se izgube. Detalji nisu poznati.

7. VI. 1942. umrla je jedna žena s malim djetetom na grudima sa druge dvije žene na putu između Hrv. Dubice za Jasenovac, kad su po ustašama transportirane u konc. logore.

Oko 3.VIII1942. jedna grupa ustaša pod komandom ustaškog natporučnika Oreškovića iselila je mnoge seljake pravoslavce Okučana. Tom prilikom ostavljeni su samo oni pravoslavci koji su mogli ustašama da polože traženu svotu novca i tako da iskupe svoju slobodu. Poslije odvođenja seljaka ustaše su izvršile u ovom bogatom selu masovnu pljačku. U ovoj pljački su se naročito isticali ustaše iz Dalmacije i Hercegovine kojih u ovom kraju ima mnogo. Ovi isti ustaše pokušali su da izvrše neka silovanja nad djevojkama, ah su ipak u tome zapriječeni bilo da su djevojke utekle ili su došle ustaške starješine.

U početku mjeseca juna 1942. godine za vrijeme velikih operacija udružene njemačke i hrvatske vojske izveden je iz sela planine Kozare velik broj seljaka, žena i djece. Seljaci su odmah transportirani u Norvešku i Njemačku, dok su starci žene i djeca poslani u razna mjesta u Slavoniju. U mjesecu augustu ove žene sa djecom u vrlo bjednom stanju puštene su iz Slavonije da se povrate svojim kućama te su po transportima od 50 do 80 osoba dolazili u Hrv. Dubicu, gdje su odmah od ustaša hvatani i odpremani u konc. logor u Jasenovac, gdje je velik broj do sada već ubijen. Mnoge žene su sa svojom djecom u tako bjednom stanju, je pomor među njima jako veliki. Jedna grupa žena puštena je da se povrati u okolna sela Dubice, Slabina i druga, koja su sva već naseljena muslimanima, Hercegovcima, te je došlo do vrlo teških pojava šta da se radi sa ovim ženama i djecom. Ustaše su njih kratkim putem odveli u logor Jasenovac, gdje im je sudbina već unaprijed bila određena. U selu Koštarić i neprosrednoj blizi Jasenovca ustaše su smjestih velik broj žena i djece koji žive pod najvećim terorom. Stanuju u blatu rjeke Save pod vedrim nebom, hrana im je očajna, a količina vode vrlo mala i obično ona iz rijeke Save. Dnevno umre u ovom logoru po 100 do 110 ljudi, što od loše hrane, hrđavih prilika, što od bolesti koje su počele tamo da haraju.

18. VII. 1942. ustaše u konclogoru Jasenovac nakon strahovitih muka ubili su bez ikakovih razloga Draginju i Jelenu Čolak, Saku

Šestanović i Draginju Čukalec, a pored njih još pet žena nepoznatog imena. Pored njih ustaše su ubili još dvoje djece nepoznatog imena na zvjerski način. Ustaše koji podpadaju pod ovaj logor vrše i dalje zvjerstva nad pravoslavnim življem, ali ubijanje za sada vrše tajno.

3.VII. 1942. ubili su ustaše u selu Krasovice u bhzini Petrinje dva muškarca i 4 žene bez ikakovog razloga, jedino s toga što su bili pravoslavni. Ubojstva su se dogodila pred općinom da plate porez.

24.VII. 1942. otpremljena je u konc logor Anka Mačkić rođena Njemica udata za pravoslavca, što je tužila ustaškog poručnika Murgića jer ju je tjerao revolverom da mu se poda. Njena sudbina je za sada nepoznata.

23.VIII. 1942. uhapšen je u N. Gradiški ustaški poručnik Marijan Hrkić pomoćnik ravnatelja županijskog redarstva, jer je opljačkao neke razne predmete od pravoslavaca i poklonio ih jednoj kavanskoj sviračici. U njegovom stolu je nađena suma od oko 600.000 Kn. za koju se ne zna kako je do nje došao.

20.VII. 1942. Ovaj isti poručnik pokupio je od pravoslavaca koje je isljevao iz okoline Okućana sav novac i dragocjenosti bez ikakovih potvrda. Šta je učinio sa opljačkanim novcem nije poznato.

18.VIII. 1942 godine u privremenom sabirnom logoru u N. Gradiški umrle su od gladi tri osobe dok su se dogodila dva porođaja. Seljaci se nalaze na jednoj neograđenoj poljani pod vedrim nebom čuvani od ustaša. Isto tako nekoliko konja je crklo od gladi, jer ih vlasti ne hrane. Za ovaj logor se nitko nije brinuo i on je sada ukinut.

19.VI. 1942. jedna grupa ustaša iz ustaškog puka pukovnika Francetića odvela je sa sobom 35 pravoslavnih porodica iz sela Slabina, koje se nalazi kod Kostajnice u cilju ekspedovanja za konc. logor, pri čemu su jednu staricu od 85 godina ubili, a sve stvari opljačkah. Na ličnu intervenciju poglavnika, ne zna se iz kojih razloga ove su porodice još istog dana vraćene u svoja sela.

10. oktobra 1941. godine zapahh su ustaše po nalogu ustaškog pukovnika Rolfa u jednoj kući u Bos. Petrovcu 32. žive žene i djecu. Da tahjanske trupe koje su tog dana ulazile u Petrovac ne bi ovo slikale općinski načelnik je naredio da se žrtve imaju odmah zakopati. Talijani su ipak uspjeh da načine nekoliko snimaka. U vezi s tim došlo je do konflikta s domobranskim pukovnika Walcl i ustaškog pukovnika Rolfa. Ustaški pukovnik htio je na svaki

način da produži s ubijanjem pravoslavnog življa u ovoj okolini ali pukovnik Wale je zabranio. Uslijed toga tužio je Rolf Walcia ministarstvu domobranstva da radi protiv zemlje; te je on sproveden stražarno u Zagreb, za koje vrijeme je Rolf uspio da produži s klanjem. Pukovnik Wale je odmah pušten na slobodu vjerojatno radi toga jer je Njemac, te se povratio natrag u Petrovac, ali je Rolf izveo svoje pakleno djelo u isto vrijeme pukovnik Rolf je u jednoj kući u blizini sela Bravsko, koje leži 22 km sjeverozapadno od Bos. Petrovca dao žive zapaliti 263 žene i djecu u jednoj kući koju je prije toga ogradio bodljikavom žicom, da ne bi netko iz plamena mogao pobjeći.

U augustu 1941. godine ustaša Dajcinger, iz Siska iskopao je oči poznatom industrijalcu Teshću iz Siska, a zatim ga je mučio. Njegovom rukom je bila napisana i poznata tabla na tijelu ubijenog Teslića koji je nakon toga bačen u rijeku Savu. Ovaj tekst: „kad me vidiš, pusti me dalje,'da putujem za Beograd."

15 jula 1942. godine ustaški stožernik iz Petrinje, ustaški nadporučnik Poglavnikove tjelesne garde, Nikola Ikica, došao je u Dvor na Uni, sa nepoznatim brojem ustaša, gdje je iz zatvora izvadio 32. pravoslavca, koji su iz raznih razloga bili tamo zatvoreni i bez ikakvog suda odveo u potok zvani Krnjajić, gdje ih je sve streljao i u jednu jamu zakopao. Prije toga natjerao je natporučnik jednoga seljaka pravoslavca, da pojede jedno svoje uho, koje mu je on lično svojom rukom odrezao.

Najveći krvnici koji su sprovodili pravi pokolj nad pravoslavcima u Sunji i okolini bili su: Blažević, trgovac, koji je uglavnom i vođa, Falica Šeširđija iz Sunje, koji je svojom rukom ubio nekoliko ljudi, Dragičević, trgovac. U ovom kraju stradao je veliki broj ljudi. Gradski živoder tužio je ustaše velikom županu za dug oko zakopavanja poubijanih pravoslavaca na mjestu gdje se zakapaju uginule životinje, jer mu ustaše nisu platile sumu od oko 2.500 Kn. Budući je pozvan od strane Županije u Petrinji da lično dođe, što je i on učinio, nije se više vratio natrag.

PRILOG podacima br. 135/44

1.) Dana 22 jula 1941 po nalogu velikog župana Kvaternika zatvoreni su u Bihaću svi pravoslavci grada.

2.) dana 23. jula 1941 pod motivacijom da odlaze na prisilan rad u Njemačku otpremljeni svi pravoslavci kamionima na poljanu zvanu Ceravci, 2 km. od Bihaća gdje su svi bili svučeni, opljačkani, zaklani i bačeni u rijeku.

3.) dana 24 jula 1941 na nalog Kvaternika i Džala te Petra Šimića ustaše Mađar Stipe, Ibrahimbašić, Uremović Srećko, Jelić Zvonko, Nikola Vicković i Prša David klali, streljali i na životinjski način ubili seljake Srbe iz sela Lipa, Meljanac, Gorjevac, Pritoka i iz mnogobrojnih sela iz okoline Ličkog Petrovog Sela. U to vrijeme pobijeno je samo u najužoj okolini Bihaća oko 9000 Srba. Nakon što su ti ustaše opljačkali svu imovinu pobijenih ljudi, žena i djece, upalili su sve zgrade, koje su u velikoj većini slučajeva potpuno izgorjele.

4.) u drugoj polovini mjeseca oktobra 1941 započeli su isti sa drugom serijom klanja, gdje je bezbroj ljudi na najzverskiji način pobijeno, djevojke silovane, a djeca zaklana.

5.) pod vodstvom ustaškog poručnika poglavnikove tjelesne bojne Envera Kapetanovića te zajedno sa ustašama ust. natporučnikom Rožićem, Rosandićem, Jovićem, Ciganinom iz Krupe, ustaškim poručnikom Šnarićem, Halkić Muratom, trgovcem iz Krupe, Šarićem i ostahm koncem mjeseca jula 1941 pokupili u Krupi sve Srbe i pod izhkom da se spreme da pođu na rad u Njemačku otpremili ih kamionima u šumu zvanu Risova Greda i pobih ih bacivši ih u obližnji ponor. Pri tome su ljudima rezah uši, nos, polne organe itd. Tako je jednom prilikom ubijeno 40 pravoslavaca, a drugom oko 430.

6.) za vrijeme tog pokolja Jović, ciganin iz Krupe silovao 5 žena i djevojaka, u selu Podvran ubio je dvije obitelji, a ženu Mile Matijaša silovao, te drugu jednu obitelj od pet članova na najzverskiji način mučio, silujući pri tome dvije žene.

7.) Šarić na najzvjerskiji način rezao ljudima polne organe, nos, uši javno na uhcama grada Krupe.

Najveći broj žrtava pod 5, 6 i 7 ubijeno je i pobacano u t.zv. „Crno Jezero" koje se nalazi oko 4 km. južno od Krupe, a vehki broj pobaca je u ponore. Žrtve su zakopane na raznim mjestima od kojih su do sada poznata: oko 750 ljudi u Hrvatskom Domu u Krupi, a oko 850 bačenih u ponor sa brda Risova Greda, dok je oko 850 ljudi zakopano na mjestu zvanom Govedarica u bhzini Krupe. Broj bačenih u Crno jezero nije poznat. U samom gradu Krupi ubijeno je oko 1.500 ljudi, a ovamo nije uračunat broj, koji se odnosi na sela.

8.) pod rukovodstvom ustaškog logornika Ale Omanovića u zajednici sa muslimanskim ustašama koncem mjeseca jula 1941 u Cazinu, vršio užasne pokolje Srba. Pri tome je jedan mushman ustaša u selu Pišteline u kratkom vremenu silovao jednu za

drugom 13 pravoslavnih mladih djevojaka iz najuglednijih srpskih kuća, a po tom ih zaklao. Sva imovina Srba je pri tome opljačkana.

9.) prvih dana mjeseca augusta 1941 pod vodstvom Cerovskoga, bivšeg ustaškog šefa policije u Zagrebu a u društvu sa najkrvoločnijim ustašama Velenđonlićem, Hrndžić Ibrahimom, Mulalićem sa čitavim nizom domaćih ustaša u Bosanskom Novom izvršio pokolj srpskih ljudi, žena i djece, mučeći ih na najzvjerskiji način, te je tako u jednom danu poklano i u Sanu bačeno oko 250 ljudi, a drugog dana jedna grupa od 380, a druga od 300 ljudi.

10.) Ibrahim Hrndžić vršio je za to vrijeme silovanja žena, djevojaka, pa čak i djece i bio jedan od najvećih pljačkaša, dok je ustaša Mulalić rezao muške polne organe živim ljudima, te ih pune korpe donosio Cerovskom.

Za vrijeme trajanja klanja u B. Novom od 4 nedjelje poklano je oko 4.300 - 4.500 ljudi žena i djece.

11.) koncem mjeseca jula 1941 u Prijedoru ustaša Pinto sa drugim mjesnim i zagrebačkim ustašama poklali za vrijeme od 13 dana oko 1.500 ljudi,

12.) koncem mjeseca jula 1941 u Bos. Petrovcu i okolini poklano oko 700 srpskih žena i djece,

13) koncem mjeseca jula u Kulen Vakufu pod komandom ustaše Mire Matijevića pobijeno bezbroj Srba, te se računa da je u tom mjestu i okolini ubijeno oko 12.000 ljudi od kojih su gotovo svi bačeni u ponor sa pećine kod Zavalja na putu između sela Zegar i Zavalje.

14.) u logoru Jasenovac tokom 1941 i 1942 vrših najzvjerskije zločine pod vodstvom ustaškog bojnika Luburića:

Miloš Ljubo ustaški natporučnik, bivši jugosl. podoficir ubijao je ljude nožem, klao ih na najbestijalniji način, palio usijanim željezom,

Maijanović zvan Kojić klao i vadio trbuh, pluća i srce svojim žrtvama.

Matković, ust. natporučnik, zamjenik Luburića, ravnatelj logora, vršio nasilja, silovanja i ubijao svojom rukom,

Vasilj, ust. natporučnik, poznati mučitelj u logoru. Proveo klanje Srba u selu Mlaka, gdje je ubio oko 780 žena i djece,

15.) upravitelj koncentracionog logora Sisak ustaša Štajcer dao ubiti bezbroj srpske djece, te je tako samo od početka mejseca septembra 1942 poginulo oko 200 djece.

16.) Baljak satnik poglavnikove garde u februaru 1942 vršio svojeručno klanje ljudi, žena i djece u Lici, a naročito u selu Cerovac

17.) dana 16.IX.1942 jedna grupa ustaša pod komandom jednog ustaškog oficira došla u selo Vrbovljani u blizini Okučana i proveli pokolj srpskog stanovništva opljačkavši im imovinu i popalivši im sve zgrade

18.) početkom mjeseca augusta 1942. jedna grupa ustaša pod komandom natporučnika Oreškoviča iselila je seljake Srbe iz Okučana. Tom zgodom opljačkali su sve kuće tih seljaka, a većinu ljudi pobili.

19.) početkom juna 1942 prigodom velikih operacija njemačke i hrvatske vojske u Kozari ustaše otpremih sve Srbe i u grupama ih nakon zvjerskih mučenja pobili.

20.) 18.VII. 1942. ustaše u konc. logoru Jasenovac nakon strahovitih muka ubili bez ikakvog razloga Draginju i Jelenu Čolak, Savku Šestanović i Daginju Cukalec, a pored njih još pet žena nepoznatog imena i još dvoje nepoznate djece na najzvjerskiji način.

21.) 3.VII. 1942. u selu Krasovice kraj Petrinje ustaše pobih dva muškarca i 4 žene bez ikakovog razloga, jedino jer su bili Srbi.

22.) poručnik Marijan Hrkić, pomoćnik ravnatelja županijskog redarstva u N. Gradiški 20.VII. 1942. pokupio od Srba iz Okohne Okućana sav novac i dragocjenosti te vršio pljačke i nasilja nad Srbima,

23.) 10. oktobra 1941. zapalili su ustaše po nalogu ustaškog pukovnika Rolfa u jednoj kući u Bos. Petrovcu 32 žive žene i djecu, a nešto kasnije u blizini sela Bravsko, koje leži 22 km. sjeverozapadno od Bos. Petrovca dao žive zapaliti 263 žene i djecu u jednoj kući, koju je prije toga ogradio bodljikavom žicom, da nebi netki iz plamena mogao pobjeći,

24.) u augustu 1941 ustaša Dajcinger u Sisku iskopao oči industrijalcu Tesliću, a zatim ga dalje mučio i konačno ubio bacivši ga u rijeku

25.) 15.VII.1942 ustaški stožernik iz Petrinje Nikola Ikica došao u Dvor na Uni sa ustašama i odvukao 32 Srba odveo na potok Krnjaić tamo ih streljao i u jednu jamu zakopao. Prije toga natjerao je jednog seljaka Srbina da si sam odreže uho i da ga pojede.

NASTAVAK POPISA USTAŠKIH KRVOLOKA IZ ISTOG ELABORATA:

XXVII. IKICA NIKOLA, ustaški stožernik iz Petrinje, natpor. poglav. tjeles. garde

XXVIII. BLAŽEVIĆ, trgovac iz Sunje vođa ustaških koljača u Sunji

XXIX. FALICA, šeširđija iz Sunje, jedan od glavnih koljača

XXX. OMANOVIĆ ALIJA, logornik u Cazinu, sada u Zagrebu na višem ustaš. polož.

XXXI. MATIJEVIĆ MIRO, ustaša iz Cazina

XXXII. KAPETANOVIĆ ENVER, ustaški poručnik pogl. tjelesne bojne.

Oštećena hca navedena u pomenutom elaboratu:
1) Matijaš Mile iz Podvrana (Bos. Krupa), 2. posjednik Kajković ubijen u Jasenovcu, 3) Karan, bivši jugosl. narednik, ubijen u Jasenovcu, 4.) žena liječnik Dr. Ivačića, poginula u Jasenovcu, 5) Mihaljević, seljak iz Hrv. Dubice, 6) Draginja i Jelena Čolak, 7) Savka Šestanović, 8) Draginja Čukalec, poginule u Jasenovcu, 9) Anka Mačkec, 10) Teslić industrijalac iz Siska.

POPIS MJESTA U KOJIMA SU ZLOČINSTVA IZVRŠENA:

Bihać, Čeravci, Lipa, Meljanac, Goijevac, Pritoka, Bos. Krupa, Risova Greda, Raštelj, Cazin, Pištehne, Bos. Novi, Prijedor, Sanski Most, Ključ, Bos. Petrovac, Kulen Vakuf, Zavalje, St. Gradiška, Jasenovac, Hrv. Dubica, Lobor-grad, Sisak, Okućani, Vrbovljani kraj Okućana, selo Cerovac u Lici, Dubova i Slabina kraj Hrv. Dubice, Krasovica kraj Petrinje i Sunja.

BR. 375

PISMO EGONA HRUŠKE IZ NEMAČKOG POSLANSTVA U ZAGREBU IZVESNOM HELMUTU 0 RAZGOVORIMA U BEČU 0 BROJU UBIJENIH SRBA U USTANKU 1941[1]

Nemačko poslanstvo
Referat za narodnost

Zagreb, 21. februar 1942.

Poverljivo

Ministar, spolj. poslova
Rajha
D VIII 74
Primljeno: 24. febr. 1942.

Dragi Helmute!

Razgovarali smo u Beču o broju Srba koji je ubijen u toku ustanka u Srbiji. Tamo sam spomenuo broj od 200.000 do 300.000. Juče sam imao priliku da o istom pitanju razgovaram sa nemačkim generalom u Zagrebu.[2] Nemački general me je obavestio o sledećem:

Procene o broju ubijenih Srba u Hrvatskoj idu od 200.000 do 700.000. On, general, tačnim bi smatrao najpre broj 300.000.

Članovi hrvatske vlade saopštili su generalu da je u toku ustanka i u borbama i progonima vezanim s ustankom izgubilo život 250.000 Hrvata i 200.000 Srba. General smatra da je naveden broj Hrvata puno visok, dok s druge strane smatra da je broj Srba mnogo mali.

Stvarno pravi broj neće se verovatno uopšte nikada moći utvrditi.

Dalje Te molim da ne zaboraviš da radi planiranog izdanja foto-mape, o kojem smo razgovarali u Beču, preduzmeš potrebne korake. Tek kasnije, nažalost, palo mi je na pamet da bi ovo bio zahvalan zadatak za Feliksa Krausa, koji radi štaviše umetnički i tako se čini najpogodnijim da se takvo delo ubrza. O ovom planu ću ga takođe obavestiti i moliti da se s Tobom sporazume.

Najsrdačniji pozdravi i

Živeo Hitler!
Tvoj
Egon Hruška

[1] Mikrofilm u VII, Vojni arhiv, London - br. 1/X 296621. Dokumenat je na nemačkom jeziku, datiran 21. 2. 1942. ali se podaci odnose na 1941. godinu.

[2] Radi se o nemačkom generalu Glezu fon Horstenau.

SADRŽAJ

ZLOČINI NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE 1941. GODINE

Povodom edicije „Zločini na jugoslovenskim prostorima u prvom i drugom svetskom ratu - zbornik dokumenata". VII
Predgovor prvom tomu. XXIX
Zapisnik sa konferencije o situaciji u Jugoslaviji održane 27. marta 1941. u Operativnom štabu Vermahta sa planom o napadu na nju i njenom munjevitom razbijanju uz pomoć saveznika Italije, Mađarske, Bugarske i Hrvata, koji bi zauzvrat imali teritorijalnu dobit, a Hrvatska autonomiju. 1
Proglasi Kvaternika i Mačeka povodom proglašenja Nezavisne Države Hrvatske 10. aprila 1941. godine. 5
Proglas Slavka Kvaternika od 10. aprila 1941. o uspostavljanju kvislinške Nezavisne Države Hrvatske. 6
Telegram maršala Slavka Kvaternika od 10. aprila 1941. Adolfu Hitleru da je preuzeo vlast od dr Vlatka Mačeka i proklamovao Nezavisnu Državu Hrvatsku, zahvaljuje fireru na pomoći i moli da Nemački Rajh prizna NDH. 8
Saopštenje Glavnog ustaškog stana od 10. aprila 1941. da se sve ustaše na teritoriji NDH organizuju u ustaške jedinice, preuzmu mesnu vlast, osiguraju imovinu, razoružaju srpske vojnike i druge neprijatelje i povežu sa najbližim ustaškim vojnim zapovednikom. 9
Ovlašćenje poglavnika dr Andriji Artukoviću i dr Branku Benzonu od 10. aprila 1941. da u ime hrvatskog ustaškog pokreta zastupaju interese NDH u Mađarskoj i Nemačkoj. 10
Izveštaj komandanta pozadine 2. armije Vojske Kraljevine Jugoslavije od 13. aprila 1941. komandantu pozadine Vrhovne komande o stanju u jedinicama na području Banovine Hrvatske. 11
Koncept telegrama dr Ante Pavelića od 15. aprila 1941. fireru, kojim potvrđuje prijem telegrama o priznavanju NDH, zahvaljuje na ukazanom poverenju i iskazuje bezgraničnu ljubav i divljenje Hrvatskog naroda za vođu Nemačkog Rajha. 14
Telegram Adolfa Hitlera od 15. aprila 1941. dr Anti Paveliću, kojim mu zahvaljuje na njegov i telegram generala Kvaternika i priznaje NDH od strane Nemačkog Rajha. 15
Zakonska odredba poglavnika od 17. aprila 1941. za odbranu naroda i države 16
Zakonska odredba poglavnika od 25. aprila 1941. o zabrani upotrebe ćirilice na celoj teritoriji NDH. 16
Naredba Ministarstva unutrašnjih poslova od 25. aprila 1941. za sprovođenje zakonske odredbe o zabrani ćirilice na celoj teritoriji NDH. 17
Izveštaj oružničke postaje Staro Petrovo Selo, kotar Nova Gradiška, od 17. aprila 1941. o ubijanju i masakriranju 25 muških osoba na mestu „krčenik", područje Slavonski Brod, od strane ustaša. 18

Naređenje komandanta celokupnih oružanih snaga NDH od 29. aprila 1941. da se u redarstva u roku od 48 sati privedu svi srpski generali, oficiri, činovnici i druge osobe koje se kriju kod pojedinih porodica na teritoriji Bosne i Hercegovine, osobito u Sarajevu 20
Zakonska odredba poglavnika od 30. aprila 1941. o državljanstvu pripadnika NDH 22
Zakonska odredba poglavnika od 30. aprila 1941. o rasnoj pripadnosti žitelja NDH 23
Zakonska odredba poglavnika od 30. aprila 1941. o zaštiti arijevske krvi i časti hrvatskog naroda 25
Zakonska odredba poglavnika od 3. maja 1941. o prelasku iz jedne vere u drugu 27
Odredba ministra pravosuđa od 8. maja 1941. o postavljenju Izvanrednog narodnog suda sa sedištem u Banjaluci 28
Odredba ministra pravosuđa od 8. maja 1941. o postavljenju Izvanrednog narodnog suda u Karlovcu 29
Odredba ministra pravosuđa od 8. maja 1941. o postavljenju Izvanrednog narodnog suda sa sedištem u Varaždinu 30
Objava Duhovnog stola u Zagrebu od 9. maja 1941. o primanju inoveraca u katoličku crkvu 31
Izveštaj zapovjednika Oružničkog krila Gospić od 9. maja 1941. o situaciji na svojoj teritoriji sa podacima o zlodelima ustaša kod Veselinovićevih stanova i o odnosu sa italijanskim vlastima 33
Prestavka muslimana iz Nove Varoši od 10. maja 1941. povereniku za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu za pripajanje Sandžaka Nezavisnoj Državi Hrvatskoj 36
Zapisnik od 11. maja 1941. sa polaganja zakletve vernosti Nezavisnoj Državi Hrvatskoj od strane predstavnika muslimana u Odžaku 42
Naredba Ustaškog stana Požega od 12. maja 1941. Općinskom poglavarstvu Velika da pravoslavci moraju na levoj ruci nositi belu traku sa latiničnim natpisom „pravoslavac" 44
Odredba ministra pravosuđa od 13. maja 1941. o postavljenju Izvanrednog narodnog suda u Zagrebu 45
Naređenje izaslanika Vlade NDH u Sarajevu od 13. maja 1941. povjerenicima poglavnika u Sarajevu za sprovođenje rešenja Ministarstva unutrašnjih poslova o otpuštanju iz službe svih Srba i Crnogoraca . 46
Saopštenje Ministarstva bogoštovlja i nastave od 16. maja 1941. Prosvjetnom odjelu povjereništva za Bosnu i Hercegovinu - Sarajevo, za otpuštanje iz službe nastavnika Jevreja i Srba sa teritorije NDH 48
Zakonska odredba poglavnika od 17. maja 1941. o prijekim sudovima . . 49
Odredba ministra pravosuđa od 21. maja 1941. o proglašenju Prijekog suda za područje Sudbenog stola u Sarajevu 52
Izveštaj Krilnog zapovjedništva za Sandžak od 22. maja 1941. zapovjedniku 4. oružničke pukovnije da su mnoge delegacije iz Novog Pazara i Sjenice tražile pripajanje ovih delova NDH i moli da se u Novu Varoš pošalje jedan vod hrvatskih vojnika 53
Desetodnevni izveštaj Zapovjedništva kopnene vojske od 22. maja 1941. glavnom stožeru vojskovođe o situaciji na teritoriji NDH sa podacima o zločinima ustaša i Nemaca kod Sanskog Mosta 54
Izveštaj oružničke postaje Hidža od 25. maja 1941. Zapovjedniku 4. hrvatske oružničke pukovnije o pronađenim leševima vojnika u okolini železničke stanice banja Ilidža 57

Izveštaj Krilnog zapovjedništva za Sandžak od 25. maja 1941. poglavnikovom povjereniku u Sarajevu o određivanju kvote za mere odmazde u Sandžaku 5g
Uputstvo Ministarstva bogoštovlja i nastave od 27. maja 1941. o prelasku iz jedne vere u drugu 60
Naredba Ustaškog stana Doboj od 27. maja 1941. srpskoj pravoslavnoj crkvenoj opštini da se smanji monumentalnost spomenika palim borcima iz prvog svetskog rata rušenjem njegovog glavnog postolja od kamena 61
Naredba Zapovjedništva kopnene vojske od 27. maja 1941. Zapovjedništvu posadnog bataljona Slavonski Brod o podeli zemlje proteranih Srba Hrvatima 62
Odredba ministra pravosuđa od 27. maja 1941. o proglašenju Prijekog suda za područje sudbenog stola u Gospiću 64
Odredba ministra pravosuđa od 27. maja 1941. o proglašenju Prijekog suda za područje sudbenog stola u Zagrebu 65
Raspis povjereništva Sarajevo od 29. maja 1941. o zabrani upotrebe ćirilice na ćelom području Nezavisne Države Hrvatske 66
Izveštaj Krilnog zapovjedništva Bileća od 1. juna 1941. Zapovjedništvu 4. hrvatske oružničke pukovnije o hapšenju i streljanju Srba u Trebinju od strane ustaša 67
Naređenje Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 1. juna 1941. Krilnom zapovjedništvu Bileća o merama odmazde i uzimanju talaca 69
Naređenje Vodnog zapovjedništva Bijeljina od 2. juna 1941. Krilnom oružničkom zapovjedništvu Tuzla o merama za iseljavanje Srba sa teritorije Slavonije i Srema za Srbiju 71
Izveštaj oružničke postaje Gornja Vogošća od 3. juna 1941. zapovjedniku oružničkog voda Sarajevo o zlostavljanju građana pravoslavne i islamske vere u selu Jošenici 72
Zakonska odredba poglavnika od 4. juna 1941. o zaštiti narodne i arijevske kulture hrvatskog naroda 73
Naredba ministra unutrašnjih poslova od 4. juna 1941. o promeni židovskih prezimena i označivanju Židova i židovskih tvrtki 74
Zapisnik sa sednice nemačkog poslanstva u Zagrebu održane 4. juna 1941. pod vodstvom poslanika Kašea u vezi sa preseljavanjem Slovenaca iz Rajha u Hrvatsku i Srbiju, odnosno Srba iz Hrvatske u Srbiju . 78
Zakonska odredba poglavnika od 5. juna 1941. o obaveznoj prijavi židovske imovine i židovskih preduzeća 81
Provedbena naredba zakonske odredbe ministra narodnog gospodarstva od 5. juna 1941. o obaveznoj prijavi imetka Židova i židovskih preduzeća 84
Zakonska odredba poglavnika od 5. juna 1941. o sprečavanju prikrivanja židovske imovine 86
Izveštaj Zapovjedništva 4. hrvatske oružničke pukovnije od 6. juna 1941. Zapovjedništvu hrvatskog oružništva o situaciji na području pukovnije sa podacima o ustaškim zločinima 87
Zakonska odredba poglavnika od 7. juna 1941. o istočnoj granici Nezavisne Države Hrvatske 91
Naredba ministra unutrašnjih poslova od 7. juna 1941. o obaveznoj prijavi Srbijanaca 93
Odredba ministra pravosuđa od 7. juna 1941. o proglašenju prijekog suda za područje Sudbenog stola u Tuzli 94

Izveštaj Ustaškog stana u Odžaku od 7. juna 1941. Krilnom oružničkom zapovjedništvu Doboj o pretresu srpskih kuća 96
Pismo hrvatskog Ustaškog stana od 12. juna 1941. dr Zdenki Smrekar u kome se traži osnivanje ženskih ustaških organizacija u Gradačcu . 97
Izveštaj Zapovjedništva kopnene vojske od 14. juna 1941. zapovjedniku vojske i Ministarstvu domobranstva o vojno-političkoj situaciji i podacima o hapšenju Srba u Gackom i odvođenju talaca 98
Odluka ministra bogoštovlja i nastave od 14. juna 1941. o ukidanju svih srpsko-konfesionalnih pučkih škola i zabavišta 104
Tekst govora poglavnika dr Anta Pavelića održanog u Veneciji 15. juna 1941. prilikom pristupanja Nezavisne Države Hrvatske Trojnom paktu 104
Izveštaj Zapovjedništva oružničkog voda Gacko od 16. juna 1941. o obilasku italijanskih oficira pograničnih krajeva prema Crnoj Gori sa podacima o streljanju talaca 106
Izveštaj Krilnog zapovjedništva Bileća od 16. juna 1941. zapovjedniku 4. hrvatske oružničke pukovnije o bekstvu srpskog življa sa svoje teritorije i podacima o zločinima ustaša u selu Korita 108
Odredba Ministarstva pravosuđa od 17. juna 1941. o proglašenju Prijekog suda za područje Sudbenog stola u Bihaću 110
Izveštaj Oružničkog voda Zenica od 18. juna 1941. zapovjedniku 4. hrvatske oružničke pukovnije o pronađenim leševima Srba koje su ustaše pobacale sa mosta u reku Lašvu posle streljanja 112
Izveštaj Stožera Vrbaskog divizijskog područja u Banjaluci od 19. juna 1941. Zapovjedništvu kopnene vojske o situaciji na području Drvara i bekstvu srpskog življa zbog ustaških zločina 114
Izveštaj Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 19. juna 1941. Zapovjedništvu hrvatskog oružništva o situaciji u Sandžaku, sa podacima da su ustaše na području krila Bileće ubili 250 lica 116
Izjava predstavnika ustaških vlasti iz Bosanskog Petrovca od 21. juna 1941. data u Kotarskom predstojništvu u Bihaću o streljanju Srba od strane ustaša i protestu komandanta italijanskih snaga povodom toga . . . 118
Izveštaj Zapovjedništva Bosanskog divizijskog područja od 22. juna 1941. Zapovjedništvu kopnene vojske o konferenciji održanoj 20. juna na zahtev nemačkog mjesnog zapovjednika u Sarajevu povodom ustaškog nasilja nad Srbima 120
Izveštaj Prijemnog ureda za hrvatska vojna lica u Zemunu od 22. juna 1941. Ministarstvu unutrašnjih poslova o prebacivanju Jevreja iz Srbije na teritoriju Dalmacije 125
Krilno zapovjedništvo Bileća od 22. juna 1941. dostavlja dopis anonimnog građanina Zapovjedništvu Jadranskog divizijskog područja u Mostaru o situaciji na području Avtovca i zverstvima ustaša nad nedužnim stanovništvom 127
Naredba Ustaškog stožera u Mostaru od 23. juna 1941. o propisima za kretanje Srba i Jevreja 128
Depeša kotarskog predstojnika iz Gacka upućena 23. juna 1941. poglavnikom povjereništvu u Sarajevu o paljenju srpskih sela, hapšenju i ubijanju ljudi od strane ustaša 129
Izveštaj zapovjednika Oružničkog voda Trebinje o zločinima ustaša nad Srbima u noći 23 i 24. juna 1941. kod sela Pridvorice, Poljice, Mrkonjića i o nasilnom pokrštavanju pravoslavaca 130

Zakonska odredba poglavnika od 24. juna 1941. o osnivanju Državnog ravnateljstva za ponovu . . . . . ^33
Zakonska odredba poglavnika o pokretnom prijekom sudu od 24. juna 1941 134
Saopštenje nemačkog poslanstva u Zagrebu Upravnom štabu vojnog zapovednika u Srbiji o zlodelima hrvatskih ustaša nad Srbima u Hrvatskoj i o merama za njihovo uništenje 137
Dopis Upravnog štaba vojnog zapovednika u Srbiji od 25. juna 1941. nemačkom poslanstvu u Zagrebu o teroru Hrvata nad Srbima u NDH 139
Odredba Ministarstva pravosuđa od 25. juna 1941. o proglašenju Prijekog suda za područje Sudbneog stola u Travniku 143
Izveštaj Krilnog zapovjedništva Bileća od 25. juna 1941. Zapovjedništvu 4. hrvatske oružničke pukovnije o situaciji na svom području, zločinima ustaša nad Srbima u srezu Gacko i njihovom bacanju u jame 144
Nemačko poslanstvo u Zagrebu dostavlja ministru spoljnih poslova NDH izveštaj Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije od 26. juna 1941. o teroru hrvatskih ustaša nad Srbima u Dalmaciji 149
Odredba Ministarstva pravosuđa od 26. juna 1941. o proglašenju Prijekog suda za područje Sudbenog stola u Osijeku 150
Naredba Predsedništva vlade od 26. juna 1941. za sprovođenje zakonske odredbe o osnivanju državnog ravnateljstva za ponovu 151
Zakonska odredba poglavnika od 26. juna 1941. o dopuni zakonske odredbe 0 prijekom sudu i zakonske odredbe o pokretnom prijekom sudu . 153
Vanredna zakonska odredba i zapovjed poglavnika od 26. juna 1941. o nadležnosti prijekih sudova sa posebnim naglaskom o postupku prema Jevrejima 154
Izveštaj Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 27. juna 1941. Zapovjedništvu hrvatskog oružništva o proterivanju Srba iz Slavonije i Srema za Srbiju 156
Izveštaj Oružničke postaje Koraj od 27. juna 1941. zapovjedniku Oružničkog voda Bijeljina o teškim ustaškim zlodelima nad pravoslavnim življem 159
Izveštaj Stožera Vrbaskog divizijskog područja od 28. juna 1941. Zapovjedništvu kopnene vojske o opštoj situaciji i nasilnom iseljavanju Srba 1 Jevreja iz Bihaća i bekstvu srpskog življa u šume od zločina ustaša . 162
Izveštaj Oružničke postaje Zavalje od 28. juna 1941. Kotarskom poglavarstvu Bihać o hapšenju pravoslavnog življa 165
Izveštaj Kotarske oblasti u Brčkom od 29. juna 1941. Ministarstvu unutrašnjih poslova o samovolji ustaškog logora u vršenju službe 167
Izveštaj Zapovjedništva kopnene vojske od 1. jula 1941. Zapovjedništvu vojske i Ministarstvu domobranstva o spoljnoj i unutrašnjoj situaciji od 20. do 30. juna sa podacima o zločinima ustaša na teritoriji NDH, o odnosima sa saveznicima, posebno Italijanima koji pomažu prognane i iseljene Srbe 169
Izveštaj Zapovedništva kopnene vojske od 1. jula 1941. Vojnom uredu Zapovjedništva o borbama oko sela Srba, položaju i preseljavanju srpskog življa 180
Izveštaj Kotarskog ureda u Bijeljini od 1. jula 1941. velikoj župi Posavje o vršenju rekvizicije, hapšenju komunista i slanju u koncentracione logore . . 182
Okružnica Državnog ravnateljstva za ponovu od 2. jula 1941. svim kotarskim predstojništvima o osnivanju ureda za iseljavanje, njegovoj organizaciji i zadacima 183

Proglas poglavnika dr Ante Pavelića hrvatskom narodu od 3. jula 1941. za borbu protiv Sovjetskog Saveza 189
Predstavka Adema Omerovića, predstavnika novopazarskog kotara pri izaslanstvu Sandžaklija u Zagrebu, od 3. jula 1941. poglavniku sa molbom za pripajanje Sandžaka Nezavisnoj Državi Hrvatskoj . . . 191
Izveštaj Oružničke postaje Olovo od 3. jula 1941. zapovjedniku 4. oružničke pukovnije o pobijenim Srbima u selu Brda i bekstvu pravoslavnog življa u šume zbog ustaških pokolja 193
Depeša zapovjednika Zapovjedništva vojne krajine od 4. jula 1941. vojskovođi o problemima preseljavanja Srba - dobrovoljaca iz Slavonije u Srbiju 195
Izveštaj predstojnika Kotarske oblasti Bileća Ravnateljstvu za javni red i sigurnost o situaciji na području kotara i čitave Hercegovine za period 11. juni - 4. juli 1941. sa podacima o pravoslavnom stanovništvu, međusobnim odnosima naroda, zločinima ustaša i uzrocima takvog stanja 197
Izveštaj Oružničke postaje Opuzen od 4. jula 1941. velikom županu županije Hum o broju uhapšenih i ubijenih Srba 205
Zakonska odredba poglavnika od 5. jula 1941. o promeni zakonske odredbe o prijekom sudu i zakonske odredbe o pokretnom prijekom sudu . 206
Izveštaj posebnog opunomoćenika poglavnika podmaršala Lakše od 5. jula 1941. zapovjedniku kopnene vojske o divljačkim i neljudskim postupcima ustaša u Hercegovini 208
Izveštaj Zapovjedništva 3. hrvatske oružničke pukovnije od 7. jula 1941. Zapovjedništvu 4. hrvatske oružničke pukovnije o radu obaveštajne službe i iseljavanju iz Bihaća svih pravoslavaca i Jevreja 211
Desetodnevni izveštaj Stožera Vrbaskog divizijskog područja od 8. jula 1941. o stanju na svojoj teritoriji i zločinima ustaša u selima Lički Osredci i Suvaja 216
Izveštaj Oružničke postaje Grab-Zubci od 8. jula 1941. Okružnom sudu Trebinje o ubijanim licima sa svoje teritorije 218
Okružnica Državnog ravnateljstva za ponovu od 9. jula 1941. upućena svim logornicima za dostavljanje podataka o imovini Srba i pravoslavnim manastirima u mestima gde će se izvršiti izmena stanovništva odnosno naseljavanje drugim življem 219
Raspis Državnog ravnateljstva za ponovu od 9. jula 1941. velikim županima 0 organizaciji poslova oko iseljavanja pravoslavnog stanovništva . . 221
Uputstvo Državnog ravnateljstva za ponovu od 9. jula 1941. o useljavanju 1 smeštaju Slovenaca na posede iseljenog pravoslavnog stanovništva . 224
Izveštaj Stožera Jadranskog divizijskog područja od 9. jula 1941. Zapovjedništvu kopnene vojske o vojno-političkoj situaciji sa podacima o pokrštavanju pravoslavaca sa područja kotara Trebinje, hapšenju, streljanju i bacanju u jamu kod sela Pridvorce 227
Zapovest Zapovjedništva 4. hrvatske oružničke pukovnije od 9. jula 1941. svim krilnim, vodnim i postajnim zapovjedništvima da dostave podatke o licima uzetim za taoce uoči Vidovdana i izveštaji o preduzetim merama 233
Telegram kraljevskog italijanskog vicekonzula u Banjaluci od 9. jula 1941. Kraljevskom poslanstvu Zagreb o merama hrvatskih vlasti za proterivanje Srba sa teritorije bivše vrbaske banovine 291

Predstavka sandžačkih muslimana od 9. jula 1941. šefu Glavnog štaba turske oružane sile da sa svoje strane pomogne ostvarenju njihove želje da se Sandžak pripoji Bosni i Hercegovini odnosno NDH 293
Spisak lica od 9. jula 1941. koja su ustaše ubile na području postaje Trebinje . 295
Zakonska odredba poglavnika od 10. jula 1941. o nadopuni zakonske odredbe o prijekim sudovima od 17. maja 1941. i zakonske odredbe 0 pokretnom prijekom sudu od 24. juna 1941. 297
Naređenje Zapovjedništva 4. hrvatske oružničke pukovnije od 10. jula 1941. svim jedinicama da zamene sve zaostale ćirilične natpise i uklone spomenike iz srpskog i jugoslovenskog doba 298
Izveštaj Kotarske oblasti Brčko od 10. jula 1941. Ministarstvu unutrašnjih poslova o situaciji na svom području sa podacima o stanju srpskog i jevrejskog življa 299
Izveštaj Zapovjedništva kopnene vojske Zapovjedništvu vojske i Ministarstvu domobranstva o vojno-političkoj situaciji u NDH od 1. do 10. jula 1941. sa podacima o raspoloženju naroda i posebno o odnosu prema pravoslavnom življu, iseljavanju, paljevinama čitavih sela i ubistvima 300
Izveštaj Prijavnog ureda za hrvatska vojna lica od 11. jula 1941. Ministarstvu vanjskih poslova o pripremi zbora povodom proslave nemačko-hrvatskog prijateljstva 13. jula i o skidanju ćiriličnih natpisa u Zemunu . 309
Desetodnevni izveštaj Kotarske oblasti Maglaj od 11. jula 1941. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost o opštoj političkoj situaciji, hapšenju i otpremanju pravoslavnih sveštenika u logor Sisak 311
Zahtev Kotarske oblasti Sarajevo od 11. jula 1941. oružničkoj pukovniji Sarajevo da joj se uputi potrebni broj oružnika radi iseljavanja Srba sa svoga područja 312
Odredba ministra pravosuđa i bogoštovlja od 12. jula 1941. o proglašenju Prijekog suda za područje Sudbenog stola u Mostaru 313
Izveštaj Zapovjedništva 4. hrvatske oružničke pukovnije od 12. jula 1941. Zapovjedništvu hrvatskog oružništva o iseljavanju pravoslavaca i Jevreja sa područja Donjeg Vakufa, Bugojna, Kupresa i Bihaća . . 315
Naređenje Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 12. jula 1941. da se obustavi odlazak pravoslavaca sa teritorije NDH u Srbiju i njihova koncentracija u pograničnim predelima uz Savu i Drinu 318
Izveštaj Krilnog oružničkog zapovjedništva Gospić od 12. jula 1941. zapovjedniku 1. hrvatske oružničke pukovnije o klanju, ubijanju, paljenju 1 pljački srpskog življa u selu Bubanj 319
Telegrafski izveštaj Kraljevskog italijanskog konzulata Banjaluka od 12. jula 1941. Italijanskom poslanstvu Zagreb da su svi pravoslavci zatvoreni, što čeka u Jevreje 323
Telegrafski izveštaj Kraljevskog italijanskog konzulata iz Banjaluke od 13. jula 1941. Italijanskom poslanstvu Zagreb da su zatvoreni pravoslavci upućeni u Požegu 323
Naredba ministra pravosuđa i bogoštovlja od 14. jula 1941. o mesnoj nadležnosti i sastavu Pokretnog prijekog suda u Sarajevu 324
Otpremnica Ureda za iseljavanje i useljavanje Rogatica od 14. jula 1941. sa podacima o uhapšenim licima koja se upućuju u logor Sisak . . 325
Izveštaj Krilnog oružničkog zapovjedništva Tuzla od 14. jula 1941. zapovjedniku 4. hrvatske oružničke pukovnije o vojno-političkoj situaciji na svojoj teritoriji i zlostavljanju pravoslavaca od ustaša, naročito u kotaru vlaseničkom 327

Izveštaj Kotarske oblasti Vlasenica od 14. juli 1941. Državnom ravnateljstvu za ponovu o radu na smeštaju doseljenika Slovenaca po opštinama . 329
Izveštaj Kotarske oblasti Vlasenica od 14. jula 1941. Državnom ravnateljstvu za ponovu o radu na iseljavanju Srba, hapšenju i upućivanju u logor Sisak 331
Izveštaj Oružničke postaje Višegrad od 14. jula 1941. Oružničkom krilnom zapovjedništvu Goražde o pljački naroda od strane ustaša iz opštine Boričke 334
Izveštaj Ureda za iseljavanje Redarstvenog ravnateljstva u Sarajevu od 15. jula 1941. Državnom ravnateljstvu za ponovu o uhapšenim, neuhapšenim i naknadno uhapšenim licima 336
Izveštaj teritorijalne legije karabinjera u Ankoni grupa Zadar od 15. jula 1941. Kr. guvernatoratu Dalmacije kabinetu u Zadru o represalijama ustaša nad pravoslavcima na teritoriji Srba 340
Izveštaj velike župe Hum od 15. jula 1941. posebnom opunomoćeniku poglavnika podmaršalu Lakši o zločinima ustaša nad 90 osoba u blizini manastira Humac 342
Izveštaj Krilnog zapovjedništva Bileća od 15. jula 1941. zapovjedniku 4. hrvatske oružničke pukovnije o hapšenju i ubijanju Srba između 23 i 25. juna na području Ravnog, o bekstvu naroda u šume i pojačanom teroru ustaša nad pravoslavcima 343
Izveštaj Oružničke postaje Gračac od 15. jula 1941. Krilnom oružničkom zapovjedništvu o bekstvu pravoslavaca u šume iz straha od ustaških zločina 345
Izveštaj 3. hrvatske oružničke pukovnije od 16. jula 1941. Zapovjedništvu 4. hrvatske oružničke pukovnije o situaciji na svojoj teritoriji, iseljavanju i hapšenju Srba i Jevreja 346
Naređenje Zapovjedništva mjesta Sarajevo od 17. jula 1941. zapovjedniku 4. hrvatske oružničke pukovnije za izvršenje presuda izrečenih od strane Prijekog suda u Sarajevu 351
Izveštaj Krilnog oružničkog zapovjedništva Tuzla od 17. jula 1941. zapovjedniku 4. hrvatske oružničke pukovnije o maltretiranju žitelja mesta Torbug od strane ustaša iz Koraja 352
Izveštaj Kotarske oblasti Vinkovci od 17. jula 1941. Državnom ravnateljstvu za ponovu o iseljavanju Srba iz Slavonije u Srbiju 354
Izveštaj Oružničke postaje Han Pijesak od 17. jula 1941. o pljačkanju i zlostavljanju stanovništva od strane ustaša na tom području 355
Izveštaj Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 19. jula 1941. o stanju na teritoriji NDH, zločinima ustaša u selu Bubnju i iseljavanju Srba . 357
Obaveštenje Zapovjedništva vojne krajine Sarajevo od 19. jula 1941. zapovjedniku 4. oružničke pukovnije o preseljenju 12.000 srpskih izbeglica sa Drine u Višegrad i okolinu 359
Dopis Kotarske oblasti Vlasenica od 20. jula 1941. u velikoj župi Vrhbosna o preseljenju 12.000 Srba sa obala Drine na teritoriju ovog kotara . 360
Depeša potpukovnika Stjepana Jakovljevića od 21. jula 1941. Zapovjedništvu 4. oružničke pukovnije o naoružavanju muslimana u Sjenici . 361
Izveštaj Kotarske oblasti Foča od 22. jula 1941. velikoj župi Vrhbosna o pripremama za smeštaj Slovenaca-izbeglica u srpske porodice . . . 363
Okružnica Ravnateljstva ustaškog redarstva od 23. jula 1941. za registrovanje Srba - pravoslavaca na celoj teritoriji Nezavisne Države Hrvatske 364

Okružnica Ravnateljstva ustaškog redarstva od 23. jula 1941. za pritvaranje i otpremanje u koncentracioni logor Gospić Srba i Jevreja - komunista sa teritorije Nezavisne Države Hrvatske 3gg
Izveštaj Kotarske oblasti Osijek od 23. jula 1941. Ministarstvu unutrašnjih poslova o proterivanju pravoslavaca iz Dalja 368
Predlog poglavnikovog povjerenika u Sarajevu od 23. jula 1941. Ministarstvu unutrašnjih poslova za naseljavanje istočne granice NDH muslimanskim i katoličkim življem 369
Izveštaj potpukovnika Stjepana Jakovljevića od 23. jula 1941. 4. oružničkoj pukovniji o situaciji u Sandžaku i povoljnim okolnostima da ga Hrvatska vojska okupira 372
Odredba Ministarstva pravosuđa i bogoštovlja od 23. jula 1941. o postavljenju Izvanrednog narodnog suda sa sedištem u Tuzli 373
Uputstva Državnog ravnateljstva za ponovu od 24. jula 1941. za iseljavanje porodica mešovitih brakova 374
Okružnica državnog ravnateljstva za ponovu od 24. jula 1941. o postupku sa pokretnom i nepokretnom imovinom iseljenih i nestalih Srba koja je postala vlasništvo Nezavisne Države Hrvatske 377
Izveštaj zapovjednika oružničkog voda iz Petrinje o partizanskoj akciji u Banskom Grabovcu i osudi na smrt i likvidiranju nekoliko stotina Srba od Pokretnog prijekog suda 24. i 25. jula 1941 380
Molba srpskog pravoslavnog stanovništva Korenice od 25. jula 1941. Benitu Musliniju da njihove krajeve uzme ponovo pod svoju vlast i time spase pravoslavni živalj od ustaških zločina 384
Izveštaj Redarstvenog ravnateljstva Sarajevo od 25. jula 1941. Državnom ravnateljstvu za ponovu o smeštaju Slovenaca iz koncentracionog logora u Požegi u srpskim i jevrejskim porodicama 386
Izveštaj Kotarske oblasti Vinkovci od 25. jula 1941. Ministarstvu unutrašnjih poslova o smeštaju Slovenaca u srpskim i drugim selima 388
Izveštaj Oružničke postaje Ravno od 25. jula 1941. zapovjedniku 4. oružničke pukovnije o likvidaciji odbeglog stanovništva sela Galičići od strane ustaša 390
Izveštaj Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 26. jula 1941. o hapšenju i iseljavanju Srba sa predlogom da se svi učitelji i učiteljice pravoslavne vere sa teritorije NDH otpreme u sabirne logore 392
Izveštaj Zapovjedništva vojne krajine od 26. jula 1941. Zapovjedništvu kopnene vojske o akcijama na području Sandžaka, paljenju srpskih sela i broju ubijenih osoba u selima Bare i Buđevo 394
Izveštaj italijanskog vicekonzula u Banjaluci od 26. jula 1941. Italijanskom poslanstvu u Zagrebu o proterivanju Srba i Jevreja sa teritorije bivše Vrbaske banovine 396
Izveštaj Italijanskog konzulata u Banjaluci od 26. jula 1941. Italijanskom poslanstvu u Zagrebu o položaju Crnogoraca na području bivše Vrbaske banovine . . . . . ^B 398[
Odredba Ministarstva pravosuđa i bogoštovlja od 29. jula 1941. o postavljenju Izvanrednog narodnog suda u Karlovcu 399
Spisak Jevreja koji je ustaško redarstvo Banjaluka dostavilo 29. jula 1941. Redarstvenom ravnateljstvu Banjaluka radi transportovanja u koncentracioni logor 400

Izveštaj Redarstvenog ravnateljstva Sarajevo od 29. jula 1941. Državnom ravnateljstvu za ponovu o razmeštaju Slovenaca prispelih iz koncentracionog logora u Požegi u srpskim i jevrejskim porodicama 402
Izveštaj Zapovjedništva vojne krajine Sarajevo od 29. jula 1941. Zapovjedništvu kopnene vojske o vojnoj aktivnosti, prilikama u Sandžaku i spaljenim srpskim selima 405
Izveštaj Stožera Vrbaskog divizijskog područja od 29. jula 1941. Zapovjedništvu kopnene vojske o akcijama za gušenje ustanka na području Oštrelja i Drvara, nemilosrdnom postupku prema ustanicima, ženama i deci 407
Okružnica Ministarstva pravosuđa i bogoštovlja od 30. jula 1941. sa uputstvima za prevođenje pravoslavaca u katoličku veru 412
Naređenje Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 30. jula 1941. svim velikim županama i redarstvenim ravnateljstvima da se svi Srbi i Jevreji zatvore, stave pod prijeki sud i otpreme u sabirni logor u Gospiću . 414
Spisak talaca od 30. jula 1941. koji se nalaze u ustaškom zatvoru Banjaluka 415
Okružnica velike župe Vrhbosna od 31. jula 1941. Kotarskoj oblasti Sarajevo o pritvaranju Srba i Jevreja i otpremanju u koncentracioni logor Gospić i daljem držanju komunista u zatvoru 416
Telegram 4. oružničke pukovnije od 31. jula 1941. Zapovjedništvu oružništva kojim traži objašnjenje da li su oružnici dužni izvršavati zahteve ustaškog stožernika za streljanje talaca 418
Predlog Redarstvenog ravnateljstva Sarajevo od 31. jula 1941. Državnom ravnateljstvu za ponovu da teret smeštaja i izdržavanja slovenačkih doseljenika snose Slovenci starosedeoci u Sarajevu, a da se izbegavaju srpske i jevrejske porodice za njihov smeštaj 419
Izveštaj Oružničke postaje Kruševljani od 31. jula 1941. velikom županu Mostar o bekstvu pravoslavaca u šume iz straha od ustaša koji su u selu Zijemlje poklali sve pravoslavce 422
Telegrafsko obaveštenje Zapovjedništva zračne luke u Sarajevu o vazdušnom izviđanju Drvara i okoline 424
Izveštaj zapovjednika oružničkog voda Sanski Most o situaciji na području voda, hapšenju i zatvaranju u logor svih muškaraca pravoslavne vere i streljanju talaca u noći 31. jula i 1. avgusta 1941. godine 425
Naređenje ustaškog povjerenika za Bosnu i Hercegovinu od 1. avgusta 1941. Kotarskom poglavarstvu Sarajevo za hapšenje svih Srba i Židova i otpremanje u logor Gospić 427
Izveštaj Zapovjedništva 3. hrvatske oružničke pukovnije od 1. avgusta 1941. o važnijim događajima na svojoj teritoriji sa podacima o streljanju 500 Srba u Ključu 428
Izveštaj Oružničke postaje Semizovac od 1. avgusta 1941. Zapovjedništvu 4. hrvatske oružničke pukovnije o ubijanju pravoslavnog življa u Ilijašu 430
Spisak lica određenih za transport u koncentracioni logor koji je Redarstveno ravnateljstvo Sarajevo 2. avgusta 1941. dostavilo velikoj župi Vrhbosna 431
Spisak srpskih porodica smeštenih u logor za iseljavanje koji je Kotarska oblast Bugojno dostavila 2. avgusta 1941. Državnom ravnateljstvu za ponovu 433
Izveštaj 3. satnije 3. pješačke pukovnije od 2. avgusta 1941. Zapovjedništvu mjesta Bosanska Dubica o situaciji na tom terenu i zločinima ustaša nad pravoslavnim življem 436

Depeša italijanskog vicekonzula od 3. avgusta 1941. Italijanskom poslanstvu Zagreb o delatnosti Pokretnog prijekog suda u Banjaluci 443
Izveštaj zapovjednika Oružničkog voda Sanski Most od 3. avgusta 1941. Zapovjedništvu 3. hrvatske oružničke pukovnije Banjaluka o situaciji na području voda i streljanju 700 pravoslavaca - talaca od strane ustaša 444
Depeša Oružničke postaje Čapljina od 4. avgusta 1941. Vodnom oružničkom zapovjedništvu Metković o ubijanju Srba iz Trebinja od strane ustaša 447
Depeša velike župe Dubrava od 5. avgusta 1941. posebnom opunomoćeniku poglavnika podmaršalu Lakši o hapšenju pravoslavaca pretežno žena i dece, i upućivanju u logor Gospić 448
Spisak Srba i Jevreja iz zatvora „Crna kuća" koji je nazorništvo političkih talaca i zatvorenika dostavilo 5. avgusta 1941. ustaškom redarstvu Banjaluka 449
Izveštaj Stožera hrvatske legije Bosanski Novi od 5. avgusta 1941. zapovjedniku hrvatske kopnene vojske o stanju na terenu, masovnim masakrima Srba od strane ustaša i problemima oko iseljavanja 454
Izveštaj izaslanika velikog župana Bribir i Sidraga od 5. avgusta 1941. Ministarstvu spoljnih poslova Zagreb o događajima u Kninu i ubijanju Srba od strane ustaša i reagovanju italijanske vojske 459
Žalbe banjalučkih muslimana upućene velikom županu župe Sana-Luka Ladislavu Vitezu Alemanu na odnos gradonačelnika Ertla prema muslimanskom življu 461
Zakonska odredba poglavnika od 6. avgusta 1941. o postupku s imovinom osoba koje su napustile područje Nezavisne Države Hrvatske 463
Naređenje Ravnateljstva za javni red i sigurnost da se sve Engleskinje interniraju sa teritorije Nezavisne Države Hrvatske 466
Komisijski zapisnik od 6. avgusta 1941. o pregledu masovnih grobnica kod sela Karađorđevo, reke Klokote i sela Cerovci u bihaćkom kraju 467
Izveštaj Oružničke postaje Mokro od 6. avgusta 1941. Kotarskom poglavarstvu Sarajevo o streljanju seljaka iz sela Romanije i Mokro od strane ustaša 469
Dnevni izveštaj oružništva od 7. avgusta 1941. o važnijim događajima na teritoriji NDH sa podacima o pobuni zatvorenika u logoru Kruščica kod Travnika i zločinima ustaša nad logorašima 471
Obaveštenje trgovačke komore od 7. avgusta 1941 o rasprodaji srpske i jevrejske imovine 472
Izveštaj Mikec Nikole, vazduhoplovnog majora, od 7. avgusta 1941. Državnom ravnateljstvu za ponovu o stanju u logoru Jablanica 473
Spisak Jevreja predatih iz zatvora „Crna kuća" u Banjaluci za transportovanje u logor 476
Dnevni izveštaj oružništva od 9. avgusta 1941. o važnijim događajima na teritoriji NDH i ubijanju Srba od strane ustaša u Josipdolu 477
Okružnica Državnog ravnateljstva za ponovu od 9. avgusta 1941. sa uputstvima za hapšenje pravoslavnih sveštenika i njihovih porodica i otpremanje u logor Sisak 479
Izveštaj Komande 23. artiljerijskog puka „RE" od 9. avgusta 1941. komandantu divizije „RE" o situaciji u Gospiću sa podacima o stanju srpskog življa i zločinima ustaša 481

Izveštaj Vrhovnog oružničkog zapovjedništva od 10. avgusta 1941. Ministarstvu hrvatskog domobranstva o ubijanju srpskog življa u selu Trojvrh kod Ogulina od strane ustaša 484
Izveštaj Oružničke postaje Hrvatske Moravice od 10. avgusta 1941. o odnosu italijanske vojske prema srpskom življu i njegovoj zaštiti od ustaških zlostavljanja 485
Dnevni izveštaj oružništva od 11. avgusta 1941. o važnijim događajima na teritoriji NDH sa podacima o hapšenju i ubijanju pravoslavaca u Ilijašu, Ljubiji i Ljeskaru 487
Izveštaj Zapovjedništva 1. hrvatske oružničke pukovnije od 12. avgusta 1941. ravnateljstvu za javni red i sigurnost o prilikama na području krila Gospić i zločinima ustaša u selu Vrebac nad preko tri stotine osoba pravoslavne vere 491
Spisak pravoslavnih sveštenika iz kotara Sarajevo koji su otpremljeni u logor Caprag kraj Siska 12. avgusta 1941. godine 494
Izveštaj Juraja Matjevića od 12. avgusta 1941. o zlostavljanju Srba od strane ustaša i streljanju u selu Mekinjari 496
Dopis Državnog ravnateljstva za ponovu od 13. avgusta 1941. Ministarstvu vanjskih poslova o intervenciji nemačkog vojnog zapovednika Srbije povodom masovnog hapšenja i smeštaja Srba u sabirne logore i preseljavanja u Srbiju 497
Izveštaj Krilnog oružničkog zapovjedništva Gospić od 13. avgusta 1941. Zapovjedništvu 1. hrvatske oružničke pukovnije o situaciji na području krila sa podacima o ustaškim zločinima 499
Izveštaj zapovjednika Oružničke postaje Josipdol od 13. avgusta 1941. o intervenciji italijanskog poručnika Ruzzenenti-ja u otkrivanju i hvatanju ustaša koje su počinile zločine u Josipdolu 502
Izveštaj zapovjednika Oružničkog voda u Slunju od 13. avgusta 1941. o stanju na Kordunu sa podacima o masovnom uništavanju srpskog življa i bacanju leševa u jame 504
Zakonska odredba poglavnika od 14. avgusta 1941. o hrvatskom jeziku, njegovoj čistoći i pravopisu 512
Okružnica Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 14. avgusta 1941. da se komunisti, muslimani i evangelisti do daljeg zadrže u zatvorima i bez odobrenja ne šalju u koncentracione logore 514
Izveštaj zapovjednika Oružničkog voda Bijeljina od 14. avgusta 1941. o situaciji na području Kotara, hapšenju i streljanju Srba u krugu kasarne u Bijeljini od strane ustaša 515
Izveštaj Oružničke postaje Ilidža od 14. avgusta 1941. o hapšenju, streljanju i spaljivanju 80 Srba iz Rakovice, Kobilje Glave, Buhotine i drugih sela od strane ustaša 518
Dnevni izveštaj oružništva od 15. avgusta 1941. o važnijim događajima na teritoriji NDH sa podacima o bekstvu 5.000 pravoslavaca sa područja Oružničke postaje Vrgorač i Ravnice zbog nečuvenog terora od strane muslimana 520
Okružnica Ministarstva pravosuđa i bogoštovlja od 16. avgusta 1941. o postupku sa novcem, dragocenostima, vrednosnim papirima i štednim knjižicama Srba koji se iseljavaju 523
Izveštaj Krilnog oružničkog zapovjedništva Gospić od 16. avgusta 1941. Zapovjedništvu 1. hrvatske oružničke pukovnije o prilikama na području krila sa podacima o ubijanju, paljenju i pljački srpskog življa od strane ustaša 524

Izveštaj zapovjednika letećeg odreda u Humu od 16. avgusta 1941. zapovjedniku Jadranskog divizijskog područja o pokolju i bacanju u jame pravoslavaca u selima Cavaš, Poljice i Šurmanci 529
Izveštaj Oružničke postaje Rasinja od 16. avgusta 1941. da su iseljeni svi žitelji pravoslavne vere iz svib sela sa njene teritorije 532
Izveštaj zapovjednika Oružničke postaje Ljubinje od 18. avgusta 1941. o pokolju pravoslavnog življa u selu Cavaš od strane ustaša 533
Dnevni izveštaj oružništva od 19. avgusta 1941. o važnijim događajima na teritoriji NDH sa podacima o zločinima ustaša na području Bužima, Bravskog, Hrostova i Ključa 535
Optužba ustaškog redarstva od 19. avgusta 1941. Prijekom sudu Zagreb protiv 36 seljaka iz okoline Banjaluke okrivljenih zbog podizanja ustanka 541
Izveštaj Kotarske oblasti Ljubinje od 19. avgusta 1941. Državnom tužiteljstvu Trebinje 0 postupku sa imovinom 145 lica pravoslavne vere, koja su odvedena u logor Gospić 548
Okružnica zapovjednika cjelokupne oružane snage i ministra domobranstva Slavka Kvaternika o zabrani oficirima i podoficirima da stanuju kod Srba i Židova 550
Izveštaj velikog župana velike župe Vuka dr Jakoba Elikera od 21. avgusta 1941. ministru unutrašnjih poslova o zločinima ustaša nad Srbima u Sremu 551
Naređenje Zapovjedništva Bosanskog divizijskog područja od 22. avgusta 1941. zapovjedniku 4. oružničke pukovnije o merama odmazde prema stanovništvu zbog ubistva domobranskog oficira na putu Sjetlina - Stambolčić 555
Dnevni izveštaj oružništva od 22. avgusta 1941. o važnijim događajima na teritoriji NDH sa podacima o ubijanju Srba u šumi zvanoj „Durale" 557
Izveštaj oficira za vezu iz Karlovca od 22. avgusta 1941. Ministarstvu vanjskih poslova o mučenju Jevreja prilikom transportovanja iz Like 559
Izveštaj Kotarske oblasti u Konjicu od 22. avgusta 1941. velikoj župi Hum o otpremljenim Srbima u logor Gospić 560
Izveštaj Kotarske oblasti u Nevesinju od 22. avgusta 1941. velikom županu Mostar o hapšenju i otpremanju Srba u logore sa područja ovog kotara 561
Izveštaj zapovjednika Oružničkog krila Sarajevo od 22. avgusta 1941. o streljanim osobama iz kotara Rogatica od strane kaznene ekspedicije 562
Izveštaj Oružničke postaje Marićka od 22. avgusta 1941. o odmazdi nad stanovništvom 564
Naređenje upravitelja Hrvatskog državnog muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu od 23. avgusta 1941. velikom županu velike župe Vrhbosna da se pre rušenja svi pokretni crkveni predmeti, ikonostasi i ostali crkveni pribor iz pravoslavnih crkava sa teritorije NDH prenesu i smeste u Državni muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu 566
Izveštaj zapovjednika Oružničkog voda Brčko od 24. avgusta 1941. o hapšenju 317 Srba 568
Izveštaj Zapovjedništva Osječkog divizijskog područja od 26. avgusta 1941. o pobuni 400 Srba zatvorenika u koncentracionom logoru u Slavonskoj Požegi, zbog čega su poubijani od strane ustaša 571

Izveštaj Kotarske oblasti Visoko od 26. avgusta 1941. velikoj župi Lašva i Glaž o hapšenju i otpremanju 57 Jevreja i Srba u logor Gospić 572
Izjava seljanke iz Rakovice od 26. avgusta 1941. Kotarskom poglavarstvu u Sarajevu da su ustaše zapalile u štali porodicu od 13 članova 573
Zakonska odredba poglavnika od 27. avgusta 1941. o promeni imena grada Sremski Karlovci u Hrvatski Karlovci 574
Spisak lica u ustaškom zatvoru Banjaluka od 27. avgusta 1941. koja se stavljaju pod preki sud 575
Izveštaj Zapovjedništva Vojne krajine od 28. avgusta 1941. predstojniku poglavnikovog vojnog ureda o situaciji u dolini reke Bosne i paljenju srpskih sela 576
Izveštaj Zapovjedništva 2. hrvatske oružničke pukovnije od 28. avgusta 1941. Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu o situaciji sa podacima o pljački imovine Srba od strane ustaša na području kotara Stolac 578
Izveštaj Zapovjedništva 3. hrvatske oružničke pukovnije od 28. avgusta 1941. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost o zločinima muslimana u selu Kotorane 585
Depeša Italijanskog vicekonzulata Banjaluka od 28. avgusta 1941. Italijanskom poslanstvu Zagreb o iseljavanju i pokrštavanju Srba sa teritorije Vrbaske banovine sa brojčanim podacima 586
Pritužba Hrvata iz Bosanskog Broda od 28. avgusta 1941. velikom županu župe Posavje o zločinima ustaša nad nevinim ljudima u okolini Bosanskog Broda i molba da se tome stane na put 587
Izveštaj Josipa Turkalja od 31. avgusta 1941. Ustaškom redarstvenom ravnateljstvu Banjaluka o pljački imovine pobijenih i proteranih Srba iz Bosanske krajine radi naseljavanja slovenačkog i hrvatskog stanovništva 589
Pismo seljaka iz Donjih Ploča od 31. avgusta 1941. Hrvatima i komšijama iz Vraničana sa pozivom da ne ubijaju više Srbe podsećajući ih na raniju slogu i ljubav 592
Memorandum Srpske pravoslavne crkve od avgusta 1941. generalu fon Danklmanu, vrhovnom vojnom zapovedniku u Srbiji o ustaškim zločinima nad Srbima od osnivanja NDH do avgusta meseca 594
Obaveštenje broj 2. okružnog komiteta KPH Karlovac od avgusta 1941. o raznim događajima u zemlji i svetu sa posebnim delovima koji govore o metodama ubijanja i mučenja stanovništva od strane ustaških zločinaca 625
Telegram Zapovjedništva jadranskog divizijskog područja od 1. septembra 1941. Glavnom stožeru domobranstva kojim se dostavlja odgovor zapovjednika italijanske 2. armije da neće dati nikakve trupe za pomoć kod Nevesinja dok ustaše kolju nevine ljude 629
Naređenje zapovjednika Jadranskog divizijskog područja od 1. septembra 1941. velikom županu župe Hum o odgovornosti za ustaška zlodela nad stanovništvom Čapljine i okoline na šta ukazuje komandant italijanske 32. divizije „Marche" 630
Telegram Zapovjedništva Jadranskog divizijskog područja od 1. septembra 1941. Glavnom stožeru kojim se traži objašnjenje za nadležnost nad ustašama koje rade protiv žitelja Čapljine i okoline 631
Telegram Kotarske oblasti Metković od 1. septembra 1941. velikoj župi Hum o bekstvu pravoslavnog življa iz sela kotara Čapljina zbog zlodela ustaša 632

Izveštaj 1. hrvatske oružničke pukovnije od 2. septembra 1941. Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu o vojnim akcijama na području krila Gospić sa podacima o ubijanju i bacanju u jamu pravoslavnog življa u zaseoku Rašin Ponor 633
Izveštaj Zapovjedništva Oružničkog krila Gospić od 3. septembra 1941. grupi generala Lukića kod italijanske 2. armije o vojnim akcijama na svojoj teritoriji i razgovoru sa italijanskim pukovnikom Sodduom koji smatra da su oružane akcije pravoslavnog življa posledica i osvete za 80.000 ubijenih Srba u Lici, odnosno 300.000 na teritoriji NDH 637
Izveštaj Kotarske oblasti u Karlobagu od 3. septembra 1941. velikoj župi Vinodol i Podgoije o dolasku italijanskog vojnog lekara i pregledu jama kod Jadovna, Sv. Magdalene i u Slanom na ostrvu Pagu gde su bacani pobijeni Srbi 642
Izveštaj zapovjednika Bojnice iz Višegrada od 3. septembra 1941. o borbama u selu Kočarim i uzimanju talaca u Višegradu 644
Izveštaj Zapovedništva Divizijskog područja Bosanski Petrovac od 4. septembra 1941. o upućivanju kaznene ekspedicije u Krnjeušu i Vrtoče 645
Izveštaj Kotarske oblasti u Stocu od 4. septembra 1941. o zločinama nad više pravoslavaca u selu Poplatu 646
Izveštaj ustaškog pukovnika Franje Lukca od 5. septembra 1941. Slavku Kvaterniku o vojnoj situaciji u Mliništu i popaljenim srpskim selima 648
Izveštaj Oružničke postaje Bosanski Brod od 5. septembra 1941. Kotarskoj ispostavi Bosanski Brod o ubijanju Srba od ustaša u Bosanskom Brodu i okolini 650
Izveštaj 1. hrvatske oružničke pukovnije od 6. septembra 1941. Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu o zaštitničkom odnosu italijanske vojske prema pravoslavnom stanovništvu u Hrvatskim Moravcima 651
Izveštaj Oružničke postaje Donji Klakar od 6. septembra 1941. Kotarskoj ispostavi Bosanski Brod o zločinima ustaša sa spiskom ubijenih Srba 653
Izveštaj zapovjednika Oružničke postaje Kraljevčani od 6. septembra 1941. o borbi u selu Begovići i odmazdi ustaša prema stanovništvu 655
Proglas komandanta italijanske 2. armije od 7. septembra 1941. građanstvu na teritoriji svoje nadležnosti sa pozivom na saradnju i apelom da se svi koji su napustili domove vrate, jer im italijanska vojska garantuje sigurnost 657
Izveštaj Zapovjedništva Oružničkog krila Gospić od 7. septembra 1941. grupi generala Lukića kod 2. italijanske armije o situaciji na svome području i istrazi italijanskih karabinjera o ustaškim zločinima u postaji Otočac maja 1941 659
Izveštaj Zapovjedništva Oružničkog voda u Gackom od 8. septembra 1941. o izvršenoj akciji na selo Srđevići, paljenju i pljački srpskih kuća od strane muslimana i broju ubijenih Srba 662
Izveštaj Zapovjedništva 2. oružničke pukovnije od 9. septembra 1941. Zapovjedništvu 4. oružničke pukovnije o vojno-političkoj situaciji i raspoloženju naroda, posebno srpskog življa, i odnosu prema njemu 664
Izveštaj zapovjednika Oružničkog voda Sarajevo od 9. septembra 1941. o zločinima ustaša na prostoru Raljevo-Semizovac 674
Izveštaj Oružničke potaje Alipašin Most od 9. septembra 1941. Zapovjedništvu 4. oružničke pukovnije o pokolju pravoslavaca od strane ustaša na svojoj teritoriji 676

Izveštaj oružništva od 10. septembra 1941. o važnijim događajima na teritoriji NDH u avgustu i septembru sa podacima o ustaškim zločinima u selima Donja Međađa i Potplata, kao i zaštiti pravoslavnog življa od strane italijanskih vlasti 679
Telegram Zapovjedništva Bosanskog divizijskog područja od 10. septembra 1941. Ministarstvu domobranstva o zločinu ustaša u Alipašinom Mostu 683
Izveštaj Oružničke postaje Pazarić od 10. septembra 1941. Zapovjedništvu Oružničkog voda Sarajevo o pobijenih jedanaest članova porodice Đokić na mestu zvanom „Dugi do" kod sela Buhotine 684
Izveštaj Oružničke postaje Semizovac od 10. septembra 1941. Zapovjedništvu 4. oružničke pukovnije o popaljenim kućama i ubijenim žiteljima u selu Krivoglavci od ustaša 686
Telegram Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 11. septembra 1941. Glavnom stožeru domobranstva da se pošalje spisak od 50 komunista i četnika iz Bijeljine koje će otpremiti u sabirni logor Jasenovac 688
Izveštaj velike župe Posavje od 11. septembra 1941. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost o akciji protiv ustanika na području kotara Gradačac, broju uhapšenih i stavljenih pod preki sud 689
Telegram posebnog opunomoćenika poglavnika u Sarajevu od 11. septembra 1941. Glavnom stožeru domobranstva kojim javlja da ustaše iz Hercegovine dolaze u Bosnu da ubijaju i pljačkaju 692
Izveštaj Političkog odsjeka Ministarstva vanjskih poslova od 12. septembra 1941. o važnijim događajima na teritoriji NDH sa podacima o zločinima muslimana na teritoriji Oružničke postaje Žirovac 694
Izveštaj Oružničke postaje Pazarić od 12. septembra 1941. Kotarskoj oblasti Sarajevo o poubijanim pravoslavcima od strane ustaša i domobrana 697
Izveštaj Zapovjedništva Oružničkog krila Gospić od 14. septembra 1941. grupi generala Lukića kod italijanske 2. armije o situaciji na svome području sa podacima o zločinima ustaša u selu Smiljan 700
Okružnica Predsjedništva vlade NDH od 15. septembra 1941. Ministarstvu unutrašnjih poslova o nadležnostima i poslovima u vezi sa prelaskom iz jedne vere u drugu 702
Izveštaj Kotarske oblasti Livno od 15. septembra 1941. upravnom povjereniku kod italijanske 2. armije o situaciji na svojoj teritoriji i stanju pravoslavnog življa posle izvršenih ustaških zločina 704
Izveštaj zapovjednika Oružničke postaje Bravsko od 16. septembra 1941. o vojnoj situaciji na svome području sa podacima o zločinima ustaša u selima Jasenovac i Bravsko 706
Referat Bogdana Raškovića od 17. septembra 1941. Milanu Nediću o stanju Srba u NDH i na teritoriji pod okupacijom Italijana i zločinama koji se vrše nad njima 708
Izveštaj Kotarske ispostave Bosanski Brod od 17. septembra 1941. velikoj župi Posavje o hapšenju pravoslavaca 714
Izveštaj Zapovjedništva Oružničkog krila Gospić od 18. septembra 1941. grupi generala Lukića kod talijanske 2. armije o vojnim aktivnostima na svome području i pronađenoj jami sa leševima na otoku Pagu 715
Telegram predsjednika Prijekog suda Mostar od 19. septembra 1941. Ministarstvu pravosuđa i bogoštovlja da se molba za pomilovanje dva ustaška zločinca osuđena na smrt ne prihvati, zbog teških zločina u selu Poplata 717

Izveštaj Zapovjedništva Vojne krajine od 20. septembra 1941. zapovjedništvu Bosanskog divizijskog područja o zlodelima hercegovačkih ustaša u Jajcu i okolini i pokolju u pravoslavnoj crkvi u Jajcu . . . 718
Izveštaj Kotarske oblasti u Derventi od 22. septembra 1941. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost o situaciji na svome području sa podacima o stanju Srba i broju uhapšenih 719
Izveštaj zapovjednika Oružničke postaje Bravsko od 22. septembra 1941. o situaciji na svome području sa podacima o zločinima ustaša, popaljenim selima i broju ubijenih osoba 721
Izveštaj Oružničke postaje u Ravnom od 22. septembra 1941. zapovjedniku 4. oružničke pukovnije o vađenju leševa sa mesta Lisac - Rudine i njihovom ponovnom sahranjivanju na pravoslavnom groblju u Zavali 723
Predstavka Vakufsko-mearifskog povjerenstva u Prijedoru od 23. septembra 1941. upućena nekim uglednim muslimanima o zapostavljanju muslimana Hrvata u NDH i njihovoj upotrebi za zlodela nad Srbima 725
Proglas hrvatskih rodoljuba od 24. septembra 1941. Hrvatima o zločinima ustaša nad Srbima u Moravicama i poziv poštenim Hrvatima da spreče zlodela i mržnju među ova dva naroda 730
Izveštaj Vodnog oružničkog zapovjedništva u Sisku od 24. septembra 1941. 0 akciji čišćenja na ovom području sa podacima o broju uhapšenih u Sisku 732
Izveštaj Kotarske oblasti Slunj od 24. septembra 1941. o progonu i zlostavljanju Srba od strane muslimana - ustaša na području Cazina, Bihaća i Velike Kladuše 737
Zapovest zapovjednika Vrbaskog divizijskog područja od 25. septembra 1941. za izviđanje i bombardovanje područja Bihać - Nebljusi, posebno škole i crkve u selu Doljani 739
Izveštaj Zapovjedništva 3. oružničke pukovnije od 25. septembra 1941. ravnateljstvu za javni red i sigurnost o situaciji na svome području, streljanim u Doboju, ubijenim na području Cazina i zločinima u Bravskom 740
Obaveštenje Kotarske oblasti Nevesinje od 25. septembra 1941. Ministarstvu unutrašnjih poslova o naređenju italijanskih vojnih vlasti da se sve pravoslavne crkve otvore za vršenje službe 743
Izveštaj velike župe Modruš od 26. septembra 1941. Ministarstvu unutrašnjih poslova o masovnom bežanju ljudi sa teritorije velike župe Krbava 1 Psat ispred terora muslimana-ustaša 744
Izveštaj zapovjednika Jadranskog divizijskog područja od 27. septembra 1941. zapovjedniku 4. oružničke pukovnije o zahtevu komandanta italijanskih posada u Gackom i Nevesinju da se svi oružnici iskompromitovani zločinima prema pravoslavnom životu premeste sa ovih područja 745
Izveštaj 3. oružničke pukovnije od 28. septembra 1941. Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu o opštoj situaciji i stradanju Srba u Jajcu, Jasenovcu, Bravskom i Doboju 747
Izveštaj Oružničke postaje Vrhovine od 30. septembra 1941. grupi generala Lukića kod italijanske 2. armije o paljenju kuća u selu Založnica u saradnji sa italijanskim vojnim vlastima 762
Zapisnik sa saslušanja Hilmije Berberovića, učesnika u pokolju u Glinskoj crkvi septembra 1941, u policiji grada Beograda 763

Izveštaj Zapovjedništva Vojne krajine od 1. oktobra 1941. doglavniku - vojskovođi o izvršenom pokolju pravoslavnog življa u Jajcu i okolini 767
Izveštaj zapovjednika Oružničke postaje Ruma od 1. oktobra 1941. o hvatanju odbeglih ustanika iz Srbije i predavanju Nemcima 773
Zakonska odredba poglavnika od 2. oktobra 1941. o odmazdi nad stanovništvom 775
Izveštaj Oružništva od 3. oktobra 1941. o važnijim događajima na teritoriji NDH i zločinima nad pravoslavcima u selima Mutniku, Marin-Mostu, Bukovici, Tržačkoj Rašteli, kotaru Doboj 776
Depeša Zapovjedništva Vojne krajine od 3. oktobra 1941. Glavnom stožeru o ekshumaciji leševa ubijenih Srba iz Huma, kod Gacka 778
Dopis Ministarstva vanjskih poslova od 6. oktobra 1941. Ministarstvu unutrašnjih poslova o preuzimanju istočnog Srema od Nemaca pod vlast NDH sa podacima o obavezama prema srpskom življu 779
Izveštaj velike župe Dubrava od 6. oktobra 1941. Ministarstvu unutrašnjih poslova o nameri italijanskih visti da izvrše ekshumaciju leševa iz jama u Gacku i okolini, kao i istragu o ovim zločinima ustaša . . . 781
Izveštaj zapovjednika Oružničkog krila Bileća od 6. oktobra 1941. Zapovjedništvu 4. oružničke pukovnije o vađenju leševa pravoslavaca iz jame kod sela Pridvorci u blizini Trebinja 783
Izveštaj Vrhovnog oružničkog zapovjedništva od 9. oktobra 1941. Ministarstvu hrvatskog domobranstva o ustaškom pokolju Srba u Jajcu . . 784
Izveštaj oružništva od 9. oktobra 1941. o događajima na teritoriji NDH i zločinima ustaša nad pravoslavcima Bosanskog Kobaša gde je ubijena 31 osoba i bačena u reku Savu 789
Izveštaj Zapovjedništva Oružničkog voda Metković od 9. oktobra 1941. Zapovjedništvu Jadranskog divizijskog područja o bekstvu pravoslavaca sa područja Čapljine od ustaških zločina sa podatkom o 800 ubijenih Srba u selu Prebilovci 793
Naređenje Državnog ravnateljstva za ponovu od 10. oktobra 1941. kotarskim oblastima Zvornik, Srebrenica i Vlasenica za preduzimanje mera protiv preseljavanja Srba iz Bosne u Srbiju 795
Depeša Zapovjedništva Vojne krajine od 12. oktobra 1941. Ministarstvu hrvatskog domobranstva o potrebi uspostavljanja Prijekog suda u Višegradu 796
Izvještaj Zapovjedništva Oružničkog krila Bileća od 15. oktobra 1941. o ekshumaciji laieva ubijenih pravoslavaca sa mesta u Gatačkom polju 797
Depeša generala Lakša od 15. oktobra 1941. diviziji u Sarajevu da se za jednog oficira strelja sto Srba 799
Izveštaj zapovjednika Oružničkog krila Bileća od 16. oktobra 1941. o stanju na ovome području i iskopavanju leševa ubijenih pravoslavaca iz jame kod Korita 800
Dopis velike župe Krbava i Psat od 18. oktobra 1941. zapovjedništvu italijanskih trupa u Bihaću protiv mešanja italijanskih vojnih vlasti da se iseljeni Srbi iz Dvora na Uni vrate u Bihać 801
Izveštaj Kotarske oblasti Nevesinje od 24. oktobra 1941. velikoj župi Hum o ekshumaciji ubijenih Srba u selu Plužine 802

Izveštaj oružničke postaje Ljubuški od 25. oktobra 1941. velikoj župi Hum da je jedan italijanski oficir obilazio jame u kojima su bačeni ubijeni Srbi kod mesta Ljubuški, Opuzen i Čitluk 803
Pismo Jezdimira Dangića od 30. oktobra 1941. komandantu hrvatske vojske o zločinima ustaša i broju ubijenih Srba na teritoriji Nezavisne Države Hrvatske 804
Depeša generala Lakše od 3. novembra 1941. Zapovjedništvu 2. domobranskog zbora o evakuaciji Jevreja i pravoslavaca iz Doboja 809
Izveštaj Kotarske oblasti Bosanska Gradiška od 3. novembra 1941. Ustaškom redarstvu Banjaluka o otpremljenim licima u koncentracioni logor 810
Izveštaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 4. novembra 1941. Ministarstvo domobranstva o prilikama u Bosni sa podacima o odnosu Hrvata, muslimana i Srba 812
Spisak 51 osobe iz velike župe Sana i Luka koje se upućuju u logor Jasenovac 819
Depeša Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 6. novembra 1941. povjereniku ustaške nadzorne službe Banjaluka za hapšenje pravoslavaca kod Maslovara i Karanovca i o merama odmazde 821
Kotarska oblast Dvor na Uni dostavlja 6. novembra 1941. predstojništvu gradskog redarstva Mostar imena lica za povratak u Mostar i lica upućenih u logor Jasenovac 822
Izveštaj Oružništva od 7. oktobra 1941. o važnijim događajima na teritoriji NDH sa podacima o pokrštavanju pravoslavaca u selu Obradovcima, Kotar, Našice 824
Izveštaj Kotarske oblasti u Glamoču od 18. oktobra 1941. o pomoći italijanskih vojnih vlasti srpskom življu u prenošenju leševa ubijenih pravoslavaca bačenih u jame 828
Izveštaj stožernog narednika Petra Džidića od 10. novembra 1941. zapovjedniku 4. oružničke pukovnije o pretresu i paljenju srpskih sela duž reke Bosne 830
Depeša 1. domobranskog zbora od 11. novembra 1941. o paljenju srpskih sela u kotarima Vojnić i Vrginmost od strane ustaša i masovnom bekstvu naroda u šume 832
Predstavka grupe muslimana iz Banjaluke ministrima u vladi NDH dr Džaferu Kulenoviću i inž. Hilmiji Bešlagiću od 12. novembra 1941. 0 zločinima ustaša prema hrišćanima i muslimanima sa predlogom mera da se to dalje ne dešava 832
Izveštaj Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 13. novembra 1941. Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu o kažnjavanju učitelja zbog predavanja ćirilice u selu Dobromani, Kotar, Trebinje 837
Dva spiska uhapšenih lica od strane Ustaškog redarstva u Sarajevu upućenih 16. novembra 1941. u koncentracioni logor Jasenovac 839
Predlog Zapovjedništva 1. domobranskog zbora od 23. novembra 1941. Ministarstvu domobranstva za obrazovanje Povjereništva za javni red 1 poredak za veliku župu Gora i Pokupje radi sprečavanja zločina ustaša nad pravoslavcima u kotaru Glina 844
Vrhovno oružničko zapovjedništvo 24. novembra 1941. dostavlja zapovjedništvu 4. oružničke pukovnije izvode iz naredbi vojskovođe za postupak prilikom akcije čišćenja terena 847
Izveštaj Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 24. novembra 1941. zapovjedništvu mjesta Sarajevo o zločinima ustaša u selima Hrešo, Gornja Bioska i Nemanjići 849

Zakonska odredba poglavnika od 25. novembra 1941. o upućivanju „nepoćudnih i pogibeljnih" osoba na prisilan boravak u sabirne i radne logore 851
Okružnica Zapovjedništva ustaške nadzorne službe svim velikim županama o postupku sa osobama koje se upućuju u radne i sabirne logore . . 853
Izveštaj Oružničke postaje Semizovac od 25. novembra 1941. Zapovjedništvu 4. oružničke pukovnije o zločinim austaša i domobrana nad meštanima sela Malešića i Bioče 856
Izveštaj Oružničkog krilnog zapovjedništva Bileća od 27. novembra 1941. Zapovjedništvu 4. oružničke pukovnije o iskopavanju, prenosu i sahrani 140 leševa pravoslavaca u Nevesinju 857
Depeša 2. domobranskog zbora od 28. novembra 1941. vojskovođi kojom se traži naređenje za streljanje talaca 858
Izveštaj vođe Krstarećeg odjela oružničke postaje Vareš od 28. novembra 1941. o akciji čišćenja terena Vareša i Breze i paljenju kuća pravoslavnog življa 859
Izveštaj zapovjednika Oružničke postaje Gornji Podgradci od 30. novembra 1941. o akciji čišćenja svoga područja i zločinima ustaša u selima Miloševo, Sovjak i Jablanica 861
Izveštaj zapovjednika Oružničke postaje Orahovo od 1. decembra 1941. o zločinima ustaša u selima Sovjak i Miloševo 864
Zahtev nemačkog generala Glaise u Zagrebu od 3. decembra 1941. Ministarstvu domobranstva da mu se dostave podaci o ubistvu 800 muškaraca, žena i dece i paljenju sela u rejonu Petrinje od strane ustaša 867
Zakonska odredba poglavnika od 4. decembra 1941. o ukidanju julijanskog kalendara na području Nezavisne Države Hrvatske 868
Izveštaj Zapovjedništva 1. domobranskog zbora za drugu polovinu novembra 1941. glavnom stožeru o opštoj unutrašnjoj i spoljnoj situaciji, stanju u vojsci sa podacima o raspoloženju stanovništva, posebno pravoslavaca 869
Izveštaj agenta UNS-e od 6. decembra 1941. povjereniku Ustaške nadzorne službe Banjaluka o vojnoj situaciji na Kozari, ubistvu 160 osoba u selu Lovljani od strane ustaša i bekstvu stanovništva u šumu 892
Izveštaj Krilnog oružničkog zapovjedništva Slavonski Brod od 5. decembra 1941. o hapšenju jednog komuniste i zločinu ustaša nad pravoslavcima sela Šeovići 893
Izveštaj zapovjednika 3. domobranskog zbora od 7. decembra 1941. Glavnom stožeru Ministarstva domobranstva o akcijama ustanika kod železničke stanice Nemila, zbog čega za odmazdu ustaše vrše energične represalije prema stanovništvu 894
Izveštaj Kotarske oblasti Slavonski Brod od 10. decembra 1941. velikoj župi Posavje o otpremljenim pravoslavcima iz Slavosnkog Kobaša u logore 895
Četnički letak upućen srpskom narodu i četnicima o stradanju Srba u NDH i razlici između njih i komunista 897
Izveštaj Kotarske oblasti Varcar Vakuf od 11. decembra 1941. o stradanju pravoslavnog stanovništva posle paljenja njihovih sela 899
Izveštaj Oružničkog krila Ličko Petrovo Selo od 11. decembra 1941. o zločinima ustaša prema pravoslavnom životu na svojoj teritoriji . . . 900

Izveštaj Zapovjedništva Vojne krajine od 14. decembra 1941. glavnom stožeru Ministarstva domobranstva o odnosima sa italijanskom vojskom i tvrdnji zapovjednika Mirellia da hrvatska vojska pali kuće, pljačka i ubija srpske žene i decu 903
Odluka vlade Nezavisne Države Hrvatske od 14. decembra 1941. o stupanju u rat protiv Sjedinjenih Američkih Država i Engleske 908
Predstavka velikog župana Gacka i Like od 15. decembra 1941. komandantu divizije „Re" o lošoj saradnji italijanksih vojnih vlasti sa hrvatskim građanskim vlastima po pitanjima odnosa prema srpskom življu . . 910
Naređenje Ravnateljstva ustaškog redarstva od 16. decembra 1941. povjereništvu ustaške nadzorne službe Banjaluka za otpremanje pravoslavaca i jevreja u logor Jasenovac 915
Raspis Ministarstva pravosuđa i bogoštovlja od 18. decembra 1941. svim sudovima o postupku sa osuđenicima i sudskim nadležnostima . . . 916
Izveštaj Stožera Drinskog zdruga od 19. decembra 1941. Zapovjedništvu Oružničkog voda Bijeljina o rezultatima odmazde prema stanovništvu zbog napada ustanika na selo Koraj 918
Telegram železničke stanice Slavonski Brod od 20. decembra 1941. postaji Vrpolje - Šamac o otpremanju 250 izbeglica većinom dece iz Bosne . 919
Izveštaj Zapovjedništva Oružničkog krila Petrinja od 22. decembra 1941. Zapovjedništvu 1. oružničke pukovnije o ubijanju pravoslavaca i paljenju čitavih sela u kotaru Glina 18. i 19. novembra 1941. od strane ustaških jedinica 920
Spisak popaljenih i uništenih srpskih sela od strane ustaša na teritoriji 4. oružničke pukovnije od 26. decembra 1941. godine 926
Dnevni izveštaj oružništva od 29. decembra 1941. o važnijim događajima na teritoriji NDH i zločinima ustaša u srpskim selima Korićani, Imljani i Romanovci 932
Zabeleška tajnika Povjereništa ustaške nadzorne službe Banjaluka od 29. decembra 1941. o razgovoru sa Mirkom Vutucom, zamenikom upravitelja Ustaškog redarstva u Zagrebu, o transportu Srba i Jevreja u jasenovački logor 936
Službena zabeleška tajnika UNS Banjaluka od 29. decembra 1941. o postupku sa taocima iz Sitnice, Sanice i Maglajana 937
Spisak iz 1941. godine 1.189 zatočenika koncentracionog logora Jasenovac . 938
Zabeleška Političkog odeljenja Nemačkog poslanstva u Zagrebu sa podacima o zločinima ustaša nad pravoslavnim stanovništvom u NDH od maja 1941. do 4. maja 1942. godine 970
Pregled masovnih zločina ustaša u 1941. godini na teritoriji bihaćkog i travničkog okruga 981
Izveštaj reonskog obaveštajnog centra Zagorje o zlčinima ustaša 1941. i 1942. godine na teritoriji zapadne Bosne o ustaškim koncentracionim logorima i imenima ustaških zločinaca 1012

Štampanje završeno: decembar 1993. godine
Tiraž: 500 primeraka

UDK 341.485(497.1)

ZLOČINI na jugoslovenskim prostorima u prvom i drugom svetskom ratu : zbornik dokumenata / [odgovorni urednik Slavko Vukčević], - Beograd : Vojnoistorijski institut, 1993 - (Beograd : Vojna štamparija). - sv.

Podaci o odgovornosti preuzeti sa preliminarija.

T. 1 : Zločini Nezavisne Države Hrvatske : 1941-1945

Knj. 1 : Zločini Nezavisne Države Hrvatske : 1941. - 1993. - XXIX, 1051 str. : ilustr. 22 cm

Tiraž 500 primeraka.

a) Zločini na jugoslovenskim prostorima u prvom i drugom svetskom ratu - Zbornici
b) Nezavisna Država Hrvatska 1941 - Zločini

Prva knjiga prvog toma „Zločini Nezavisne Države Hrvatske 1941-1943. godine" sadrži 375 autentičnih dokumenata ustaško-domobranskih jedinica, organa i organizacija NDH o zločinima izvršenim nad Srbima, Jevrejima i Ciganima tokom 1941. godine. Sređeni hronološki, obuhvataju gotovo sve oblike fizičkog uništavanja, počev od hapšenja, klanja, vešanja, masovnih likvidacija i drugih zločina svake vrste do genocida. Na udaru su se našli čitavo srpsko stanovništvo, Jevreji i Cigani, „kao manje vredne rase", i izloženi masovnom ubijanju, nasilnom iseljavanju i prevođenju u katoličku veru.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Centralna biblioteka Vojske Jugoslavije